MGB 139

בראשית

מן

חמשה חומשי תורה

עם תרגום אונקלוס • ועם פירוש רש"י • ובעל הטורים •
וּשפתי חכמים •

חיקרים מזהב מפז ומפנינים ונחמדים מאדרכמונים •
מתוקים מדבש ונופת צופים • ומונה ומדויק בדגש ורפי
בתכלית הדיוק • כאשר יחזו עיני הקורא :

ועם עברי טייטש

גם הוספנו סדר התפלה לכל שבתות השנה

כמ"ש

בבראדי

ברשות ח"ה הרבני הנגיד וכו' מהו' שלמה נ"י , ואחיו ח"ה הרבני
מהו' ברוך זעצר נ"י , וח"ה הרבני הנגיד מהו' יחזקאל רענר נ"י •

בשנת תרלו לפ"ק

ХУМЕШЪ Частъ 1.
Въ Типографіи Б. Зецеръ
Въ Юзефовѣ Ординацкіи

1876

Дозволено Цензурою Кіевъ 18 Февраля 1885 г.

אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מַלְכֵּנוּ מַלְכֵּי אֲבוֹתֵינוּ גּוֹאֲלֵנוּ גּוֹאֵל אֲבוֹתֵינוּ
(צוּרֵנוּ) צוּר יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעֵנוּ פּוֹדֵנוּ וּמַצִּילֵנוּ מֵעוֹלָם הוּא שְׁמֶךָ וְאֵין לָנוּ עוֹד אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ כַּלָּת
עֶזְרַת אֲבוֹתֵינוּ אַתָּה הוּא מֵעוֹלָם מָגֵן וּמוֹשִׁיעַ לָהֶם וְלִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם בְּכָל דּוֹר
וָדוֹר · בְּרוּם עוֹלָם מוֹשָׁבֶךָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ וְצִדְקָתְךָ עַד אַפְסֵי אָרֶץ · אַשְׁרֵי
אִישׁ שֶׁיִּשְׁמַע לְמִצְוֹתֶיךָ וְתוֹרָתְךָ וּדְבָרְךָ יָשִׂים עַל לִבּוֹ · אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא
אַחֲרוֹן גִּבּוֹר לָרִיב רִיבָם לְאָבוֹת וּבָנִים · אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן
וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ · אֱמֶת מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית
עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ · כָּל בְּכוֹרֵיהֶם הָרָגְתָּ וּבְכוֹרְךָ יִשְׂרָאֵל גָּאָלְתָּ וְיַם סוּף לָהֶם בָּקָעְתָּ וְזֵדִים
וְיִדִידִים הֶעֱבַרְתָּ (עָבְרוּ יָם) וַיְכַסּוּ מַיִם צָרֵיהֶם אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתָר · עַל זֹאת
אָהֲבוּם וְרוֹמְמוּ לָאֵל וַיָּתְנוּ יְדִידִים זְמִירוֹת שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת
לְאֵל חַי וְקַיָּם · רָם וְנִשָּׂא גָּדוֹל וְנוֹרָא מַשְׁפִּיל גֵּאִים וּמַגְבִּיהַּ שְׁפָלִים עַדִּי
מוֹצִיא אֲסִירִים וּפוֹדֶה עֲנָוִים וְעוֹזֵר דַּלִּים (הָעוֹנֶה) וְעוֹנֶה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּעֵת שַׁוְּעָם
אֵלֶיךָ · תְּהִלּוֹת לָאֵל עֶלְיוֹן גּוֹאֲלָם בָּרוּךְ הוּא וּמְבֹרָךְ מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ עָנוּ שִׁירָה
בְּשִׂמְחָה רַבָּה וְאָמְרוּ כוּלָּם :

מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם יְיָ מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא : שִׁירָה חֲדָשָׁה שִׁבְּחוּ
גְאוּלִים לְשִׁמְךָ עַל שְׂפַת הַיָּם יַחַד כּוּלָּם הוֹדוּ וְהִמְלִיכוּ וְאָמְרוּ : יְיָ יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד :
צוּר יִשְׂרָאֵל קוּמָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל · וּפְדֵה כִנְאֻמֶךָ יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל · וְנֹאמַר גֹּאֲלֵנוּ יְיָ צְבָאוֹת
שְׁמוֹ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאַל יִשְׂרָאֵל :

אוֹדֶיךָ שִׁפְתֵי תִפְאָרָה וּפִי יַגִּיד תְּהִלָּתֶךָ :

אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וֵאלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל
הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן גּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים וְקוֹנֵה הַכֹּל וְזוֹכֵר חַסְדֵי אָבוֹת וּמֵבִיא גּוֹאֵל
לִבְנֵי בְנֵיהֶם לְמַעַן שְׁמוֹ בְּאַהֲבָה :

זָכְרֵנוּ לְחַיִּים מֶלֶךְ חָפֵץ בַּחַיִּים וְכָתְבֵנוּ בְּסֵפֶר הַחַיִּים לְמַעַנְךָ אֱלֹהִים חַיִּים :
עֶזֶר וּמוֹשִׁיעַ וְצִנָּה : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מָגֵן אַבְרָהָם : אַתָּה גִּבּוֹר לְעוֹלָם אֲדֹנָי מְחַיֵּה מֵתִים אַתָּה
רַב לְהוֹשִׁיעַ : בְּעֵין מוֹרִיד הַטָּל : בְּחוֹרֶף מַשִּׁיב הָרוּחַ וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם :
מְחַיֵּה חַיִּים בְּחֶסֶד מְחַיֵּה מֵתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים
וּמְקַיֵּם אֱמוּנָתוֹ לִישֵׁנֵי עָפָר : מִי כָמוֹךָ בַּעַל גְּבוּרוֹת וּמִי דוֹמֶה לָּךְ מֶלֶךְ מֵמִית וּמְחַיֶּה
וּמַצְמִיחַ יְשׁוּעָה :

בעש"ת מִי כָמוֹךָ אָב הָרַחֲמִים · זוֹכֵר יְצוּרָיו לְחַיִּים בְּרַחֲמִים :
וְנֶאֱמָן אַתָּה לְהַחֲיוֹת מֵתִים : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְחַיֵּה הַמֵּתִים :

אַתָּה קָדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קָדוֹשִׁים וּקְדוֹשִׁים בְּכָל יוֹם יְהַלְלוּךָ סֶלָה : כִּי אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ אָתָּה : בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ : בעש"ת הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ :

אַתָּה הוֹאַלְתָּ מֹשֶׁה בְּמִתַּת חֶלְקוֹ כִּי עֶבֶד נֶאֱמָן קָרָאתָ לוֹ · כְּלִיל תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשׁוֹ נָתַתָּ כִּי
בָּעָמְדוֹ לְפָנֶיךָ עַל הַר סִינַי · וּשְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים הוֹרִיד בְּיָדוֹ · וְכָתוּב בָּהֶם
שְׁמִירַת שַׁבָּת : וְכֵן כָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ :

וְשָׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת · לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדוֹרוֹתָם בְּרִית עוֹלָם בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אוֹת הִיא לְעוֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְיָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפַשׁ
וְעַל כֵּן בֵּרַךְ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְעוֹבְדֵי הָאֲדָמוֹת וְלֹא תַנְחִילֵנוּ מַלְכֵּנוּ לְעוֹבְדֵי פְסִילִים · וְגַם כְּמוֹ תוֹרָתוֹ לֹא יִשְׁבֹּתוּ
יִשְׂרָאֵל · כִּי לְיִשְׂרָאֵל עַמְּךָ נְתַתּוֹ בְּאַהֲבָה לְזֶרַע יַעֲקֹב אֲשֶׁר בָּם בָּחָרְתָּ :

יִשְׂמְחוּ בְמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג · עַם מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ מִטּוּבֶךָ
וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ · חֶמְדַּת יָמִים אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית) :

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה נָא בִּמְנוּחָתֵנוּ · קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְתֵן (וְשִׂים) חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ
שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ (וְשַׂמְּחֵנוּ) וְשַׂמֵּח נַפְשֵׁנוּ בִּישׁוּעָתֶךָ וְטַהֵר לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת · וְהַנְחִיל
יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ (וְיִשְׂמְחוּ בְךָ יִשְׂרָאֵל אוֹהֲבֵי) וְיָנוּחוּ בוֹ (כָּל) יִשְׂרָאֵל מְקַדְּ
שְׁמֶךָ : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת :

רְצֵה יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְתִפִלָּתָם שְׂעֵה · וְהָשֵׁב אֶת הָעֲבוֹדָה לִדְבִיר בֵּיתֶךָ · וְאִ
יִשְׂרָאֵל וּתְפִלָּתָם (מְהֵרָה) בְּאַהֲבָה תְקַבֵּל בְּרָצוֹן וּתְהִי לְרָצוֹן תָּמִיד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ

ברית אומרים זה

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיַגִּיעַ וְיֵרָאֶה וְיֵרָצֶה וְיִשָּׁמַע וְיִפָּקֵד וְיִזָּכֵר זִכְרוֹנֵנוּ וּפִקְדּוֹ
וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קָדְשֶׁךָ וְזִכְרוֹן כָּל עַ
בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ לְפְלֵיטָה לְטוֹבָה לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ הַ
נָּבִיא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה וּפָקְדֵנוּ בּוֹ לִבְרָכָה · וְהוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים : וּבִדְבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים ח
וְחָנֵּנוּ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְתוֹשִׁיעֵנוּ כִּי אֵלֶיךָ עֵינֵינוּ כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנּוּן וְרַחוּם אָתָּה :

וְתֶחֱזֶינָה עֵינֵינוּ בְּשׁוּבְךָ לְצִיּוֹן בְּרַחֲמִים : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר שְׁכִינָתוֹ לְצִיּוֹן :

מודים אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד צוּר חַיֵּינוּ מָגֵן יִשְׁעֵנוּ
אַתָּה הוּא לְדוֹר וָדוֹר נוֹדֶה לְךָ וּנְסַפֵּר תְּהִלָּתֶךָ עַל חַיֵּינוּ הַמְּסוּרִים בְּיָדֶךָ וְעַל נִשְׁמוֹתֵ
הַפְּקוּדוֹת לָךְ וְעַל נִסֶּיךָ שֶׁבְּכָל יוֹם עִמָּנוּ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְטוֹבוֹתֶיךָ שֶׁבְּכָל עֵת עֶרֶב וְבֹ
וְצָהֳרָיִם · הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ וְהַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם קִוִּינוּ לָךְ :

מודים דרבנן

מודים אנחנו לך שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו אלהי כל בשר יוצרנו יוצר בראשית ברכות והודאות לשמך הג
והקדוש על שהחייתנו וקיימתנו כן תחיינו ותקיימנו ותאסוף גליותינו לחצרות קדשך לשמור חוקך ולעשות ר
ולעבדך בלבב שלם על שאנו מודים לך ברוך אל ההודאות :

מחזיקים לומדים כאן עד כסיסים

עַל כֻּלָּם יִתְבָּרַךְ וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד

בעשי"ת וּכְתוֹב לְחַיִּים טוֹבִים כָּל בְּנֵי בְרִיתֶךָ :

וְכֹל הַחַיִּים יוֹדוּךָ סֶלָה וְיַהֲלְלוּ יְבָרְכוּ אֶת שִׁמְךָ הַגָּדוֹל בֶּאֱמֶת לָעוֹלָם כִּי טוֹב הָאֵל יְשׁוּעָתֵנוּ
וְעֶזְרָתֵנוּ סֶלָה הָאֵל הַטּוֹב : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַטּוֹב שִׁמְךָ וּלְךָ נָאֶה לְהוֹדוֹת :

שלום אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה הַכְּתוּבָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ הָאֲמוּרָה מִפִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו כֹּ
עַם קְדוֹשֶׁךָ כָּאָמוּר : יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ · יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָ · יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם :

שִׂים שָׁלוֹם טוֹבָה וּבְרָכָה חַיִּים חֵן וָחֶסֶד וְרַחֲמִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ כֻּ
כְּאֶחָד (יחד) בְּאוֹר פָּנֶיךָ כִּי בְאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ תּוֹרַת חַיִּים וְאַהֲבַת חֶ
וּצְדָקָה (וּרְחָמִים) וּבְרָכָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם וְטוֹב בְּעֵינֶיךָ לְבָרֵךְ אֶת כָּל עַמְּךָ יִשְׂרָ
בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה בִּשְׁלוֹמֶךָ · בָּרוּךְ עוֹז וְשָׁלוֹם : בספר בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָ
בַּשָּׁלוֹם :

בַּסֵּפֶר חַיִּים בְּרָכָה וְשָׁלוֹם וּפַרְנָסָה טוֹבָה וּגְזֵרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וְנֶחָמוֹת גְּזֵר וְנִכָּתֵב לְפָ
אֲנִיֵּי כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ עוֹשֶׂה הַשָּׁלוֹם :

אלוקי נְצוֹר לְשׁוֹנִי מֵרָע וְשִׂפְתוֹתַי מִדַּבֵּר מִרְמָה וְלִמְקַלְלַי נַפְשִׁי תִדּוֹם וְנַפְשִׁי כֶּעָפָר לַכֹּל תִּ
פְּתַח לִבִּי בְּתוֹרָתֶךָ וּבְמִצְוֹתֶיךָ תִּרְדּוֹף נַפְשִׁי : וְכָל הַחוֹשְׁבִים עָלַי רָעָה מְהֵרָה הָפֵ
אֲצָתָם וְקַלְקֵל מַחֲשַׁבְתָּם · עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ · עֲשֵׂה לְמַעַן יְמִינֶךָ · עֲשֵׂה לְמַעַן קְדֻשָּׁתֶךָ · עֲשֵׂ
לְמַעַן תּוֹרָתֶךָ · לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ · הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי · יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָ
יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי : עֹשֶׂה שָׁלוֹם בִּמְרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן :

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך : ושם נעבדך ביראת
עולם וכשנים קדמוניות : וערבה ליי מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות :
נחזרת הש"ץ קהל עונים אמן

נַעֲרִיצְךָ וְנַקְדִּישְׁךָ כְּנוֹעַם שִׂיחַ סוֹד שַׂרְפֵי קוֹדֶשׁ הַמְשַׁלְּשִׁים לְךָ קְדֻשָּׁה : כַּכָּתוּב עַל יַד נְבִיאֶךָ
וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר : קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ : אָז בְּקוֹל
רַעַשׁ גָּדוֹל אַדִּיר וְחָזָק מַשְׁמִיעִים קוֹל מִתְנַשְּׂאִים לְעֻמַּת שְׂרָפִים : לְעֻמָּתָם מְשַׁבְּחִים וְאוֹמְרִים :
בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ : מִמְּקוֹמְךָ מַלְכֵּנוּ תוֹפִיעַ וְתִמְלוֹךְ עָלֵינוּ כִּי מְחַכִּים אֲנַחְנוּ לָךְ : מָתַי תִּמְלוֹךְ
בְּצִיּוֹן בְּקָרוֹב בְּיָמֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד תִּשְׁכּוֹן : תִּתְגַּדַּל וְתִתְקַדַּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עִירֶךָ : לְדוֹר וָדוֹר
וּלְנֵצַח נְצָחִים וְעֵינֵינוּ תִרְאֶינָה מַלְכוּתֶךָ : כַּדָּבָר הָאָמוּר בְּשִׁירֵי עֻזֶּךָ עַל יְדֵי דָוִד מְשִׁיחַ צִדְקֶךָ :
יִמְלוֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּיָהּ :
ונומר הש"ץ קהלה קדיש שלם סיל יוס ומח"כ תומרים מין כמוך :

סדר הלל

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִקְרֹא אֶת הַהַלֵּל :
הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ : יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם : מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ עַד
מְבוֹאוֹ מְהוּלָל שֵׁם יְיָ : רָם עַל כָּל גּוֹיִם יְיָ עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ : מִי כַּיְיָ אֱלֹהֵינוּ הַמַּגְבִּיהִי
לָשָׁבֶת הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ : מְקִימִי מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפּוֹת יָרִים אֶבְיוֹן : לְהוֹשִׁיבִי עִם
נְדִיבִים עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ : מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּיָהּ :
בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז : הָיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מַמְשְׁלוֹתָיו : הַיָּם
רָאָה וַיָּנֹס הַיַּרְדֵּן יִסֹּב לְאָחוֹר : הֶהָרִים רָקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן : מַה לְּךָ הַיָּם
כִּי תָנוּס הַיַּרְדֵּן תִּסֹּב לְאָחוֹר : הֶהָרִים תִּרְקְדוּ כְאֵילִים גְּבָעוֹת כִּבְנֵי צֹאן : מִלִּפְנֵי אֲדוֹן חוּלִי אָ
אֱלוֹהַ יַעֲקֹב : הַהֹפְכִי הַצּוּר אֲגַם מָיִם חַלָּמִישׁ לְמַעְיְנוֹ מָיִם :
בלחש מודים וכחול כמועד וכו' ימיש מחרוזים של ספת מדלגין זס

לֹא לָנוּ יְיָ לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל חַסְדְּךָ עַל אֲמִתֶּךָ : לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה נָא אֱ
וֵאלֹהֵינוּ בַּשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה : עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם : פֶּה לָהֶם וְ
לֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ : אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ : אַף לָהֶם וְלֹא יְרִיחוּן : יְדֵיהֶם וְלֹא יְמִישׁוּן :
רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא יֶהְגּוּ בִגְרוֹנָם : כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עוֹשֵׂיהֶם : כֹּל אֲשֶׁר בּוֹטֵחַ בָּהֶם : יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיְיָ
עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא : בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ בַּיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא : יִרְאֵי יְיָ בִּטְחוּ בַּיְיָ עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא : יְיָ
יְיָ זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת בֵּית אַהֲרֹן : יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְיָ הַקְּטַנִּים עִם הַגְּדוֹלִים
יוֹסֵף יְיָ עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל בְּנֵיכֶם : בְּרוּכִים אַתֶּם לַיְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ : הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיְיָ וְהָאָרֶץ
נָתַן לִבְנֵי אָדָם : לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ יָהּ וְלֹא כָל יוֹרְדֵי דוּמָה : וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ :

אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע יְיָ אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי : כִּי הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא : אֲפָפוּנִי חֶבְלֵי מָוֶת וּמְצָרֵי
שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא : וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא אָנָּה יְיָ מַלְּטָה נַפְשִׁי : חַנּוּן יְיָ וְצַדִּיק
אֱלֹהֵינוּ מְרַחֵם : שֹׁמֵר פְּתָאיִם יְיָ דַּלוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ : שׁוּבִי נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי יְיָ גָּמַל עָלָיְכִי : כִּי
חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת עֵינִי מִן דִּמְעָה אֶת רַגְלִי מִדֶּחִי : אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְיָ בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים : הֶאֱמַנְתִּי
כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד : אֲנִי אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל הָאָדָם כֹּזֵב : ע"כ
מָה אָשִׁיב לַיְיָ כָּל תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי : כּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא : נְדָרַי לַיְיָ אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה נָּא
לְכָל עַמּוֹ : יָקָר בְּעֵינֵי יְיָ הַמָּוְתָה לַחֲסִידָיו : אָנָּה יְיָ כִּי אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי עַבְדְּךָ בֶּן אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ
לְמוֹסֵרָי : לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְיָ אֶקְרָא : נְדָרַי לַיְיָ אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה נָּא לְכָל עַמּוֹ : בְּחַצְרוֹת בֵּית
יְיָ בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ :

הַלְלוּ אֶת יְיָ כָּל גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל הָאוּמִים : כִּי גָבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת יְיָ לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ :
הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב : כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : יֹאמְרוּ נָא בֵּית אַהֲרֹן : כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ :
יֹאמְרוּ נָא יִרְאֵי יְיָ : כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : מִן הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ : יְיָ לִי לֹא אִירָא מַה יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם : יְיָ לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה
בְשׂוֹנְאָי : טוֹב לַחֲסוֹת בַּיְיָ מִבְּטֹחַ בָּאָדָם : טוֹב לַחֲסוֹת בַּיְיָ מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים : כָּל גּוֹיִם סְבָבוּנִי
בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם : סַבּוּנִי גַם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְיָ כִּי אֲמִילַם : סַבּוּנִי כִדְבוֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם
יְיָ כִּי אֲמִילַם : דָּחֹה דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיְיָ עֲזָרָנִי : עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה . קוֹל רִנָּה וִישׁוּעָה
בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים יְמִין יְיָ עֹשָׂה חָיִל : יְמִין יְיָ רוֹמֵמָה יְמִין יְיָ עֹשָׂה חָיִל : לֹא אָמוּת כִּי אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר
מַעֲשֵׂי יָהּ : יַסֹּר יִסְרַנִי יָהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי : פִּתְחוּ לִי שַׁעֲרֵי צֶדֶק אָבֹא בָם אוֹדֶה יָהּ : זֶה הַשַּׁעַר
לַיְיָ צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ : אוֹדְךָ כִּי עִנִּיתָנִי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה : אוֹדְךָ כִּי עִנִּיתָנִי וַתְּהִי לִי לִישׁוּעָה : אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה :
אֵבֶן מְאֵסוּ יְיָ הָיְתָה זֹאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ : מֵאֵת יְיָ הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ : זֶה
אָנָא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָא : אָנָא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָא : אָנָא יְיָ הַצְלִיחָה נָא : אָנָא יְיָ הַצְלִיחָה נָא :
בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְיָ בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְיָ : בָּרוּךְ אֵל יְיָ וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ חַג בַּעֲבֹתִים עַד קַרְנוֹת
הַמִּזְבֵּחַ : אֵל אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ : אֵלִי הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : הוֹדוּ
לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : יְהַלְלוּךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ וַחֲסִידֶיךָ צַדִּיקִים עוֹשֵׂי רְצוֹנֶךָ וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה יוֹדוּ
וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד . כִּי
טוֹב לְהוֹדוֹת וּלְשִׁמְךָ נָאֶה לְזַמֵּר כִּי מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מְהֻלָּל
בַּתִּשְׁבָּחוֹת : קדיש שלם
אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת כִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְבַדּוֹ :
: בָּאֱלֹהִים אֲדֹנָי וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ : מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר :
יְיָ מֶלֶךְ יְיָ מָלָךְ יְיָ יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד : יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַּשָּׁלוֹם : אַב הָרַחֲמִים
כְּרַצּוֹנְךָ אֶת צִיּוֹן תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלָיִם : כִּי בְךָ לְבַד בָּטָחְנוּ מֶלֶךְ אֵל רָם וְנִשָּׂא אֲדוֹן עוֹלָמִים :
מוסיפין סיי ותומרים זה

וַיְדַבֵּר בִּנְסוֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה יְיָ וְיָפֻצוּ אוֹיְבֶיךָ וְיָנוּסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ : כִּי
מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר יְיָ מִירוּשָׁלָיִם : בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בִּקְדוּשָּׁתוֹ :
בָּרִיךְ שְׁמֵיהּ דְמָרָא עָלְמָא בְּרִיךְ בְּרִיכְתָּךְ וְאַתְרָךְ יְהֵא רְעוּתָךְ עִם עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל לְעָלַם וּפוּרְקָן
יְמִינָךְ אַחֲזִי לְעַמָּךְ בְּבֵית מַקְדָּשָׁךְ וּלְאַמְטוּיֵי לָנָא טוּבָא נְהוֹרָךְ וּלְקַבֵּל צְלוֹתָנָא בְּרַחֲמִין
יְהָא רַעֲוָא קֳדָמָךְ דְּתוֹרִיךְ לָן נַיְחִין בְּמִיכוּתָא . וְלֶהֱוֵא אָנָא בְּקִידָּא בְּגוֹ צַדִּיקַיָּא . לְמִרְחַם עֲלַי
וּלְמִנְטַר יָתִי וְיָת כָּל דִּי לִי לְעַמָּךְ יִשְׂרָאֵל אַנְתְּ הוּא זָן לְכוֹלָּא וּמְפַרְנֵם לְכוֹלָּא . אַנְתְּ הוּא שַׁלִּיט
עַל כּוֹלָּא אַנְתְּ הוּא דְּשַׁלִּיט עַל מַלְכַיָּא וּמַלְכוּתָא דִּילָךְ הִיא . אֲנָא עַבְדָּא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא
דְּסַגִּידְנָא קֳמֵיהּ וּמְקָמָא דְּיַקִּיר אוֹרַיְתָא בְּכָל עִדָּן וְעִדָּן . לָא עַל אֱנָשׁ רָחִיצְנָא . וְלָא עַל בַּר אֱלָהִין
סָמִיכְנָא . אֶלָּא בֶּאֱלָהָא דִשְׁמַיָּא . דְּהוּא אֱלָהָא קְשׁוֹט וְאוֹרַיְתֵיהּ קְשׁוֹט . וּנְבִיאוֹהִי קְשׁוֹט . וּמַסְגֵּי
לְמֶעְבַּד טַבָּן וּקְשׁוֹט : בֵּיהּ אֲנָא רָחִין . וְלִשְׁמֵיהּ קַדִּישָׁא יַקִּירָא אֲנָא אֵימַר תּוּשְׁבְּחָן . יְהָא
רַעֲוָא קֳדָמָךְ דְּתִפְתַּח לְבָאי בְּאוֹרַיְתָא וְתַשְׁלִים מִשְׁאֲלִין דְּלִבָּאי . וְלִבָּא דְכָל עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל לְטַב
וְלְחַיִּין וְלִשְׁלָם :
שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד : אֶחָד הוּא אֱלֹהֵינוּ גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ קָדוֹשׁ שְׁמוֹ : גַּדְּלוּ לַיְיָ אִתִּי
וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו :
לְךָ יְיָ הַגְּדוּלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ : לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא
לְכֹל לְרֹאשׁ : רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא : רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ

לְהַדֵּר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ :

עַל חַפֵּל יִתְגַּדַּל וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא שְׁמוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא : בָּעוֹלְמוֹת שֶׁבָּרָא הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא : כְּרָצוֹנוֹ וְכִרְצוֹן יְרֵאָיו וְכִרְצוֹן כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל : צוּר הָעוֹלָמִים אֲדוֹן כָּל הַבְּרִיוֹת אֱלוֹהַּ כָּל הַנְּפָשׁוֹת : הַיּוֹשֵׁב בְּמֶרְחֲבֵי מָרוֹם הַשּׁוֹכֵן בִּשְׁמֵי שְׁמֵי קֶדֶם : קְדוּשָׁתוֹ עַל הַחַיּוֹת וְקִדּוּשָׁתוֹ עַל כִּסֵּא הַכָּבוֹד : וּבְכֵן יִתְקַדַּשׁ שִׁמְךָ בָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְעֵינֵי כָּל חָי : וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁיר חָדָשׁ כַּכָּתוּב · שִׁירוּ לֵאלֹהִים זַמְּרוּ שְׁמוֹ סֹלּוּ לָרוֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ וְעלְזוּ לְפָנָיו · וְנֵרָאֹהוּ עַיִן בְּעַיִן בְּשׁוּבוֹ אֶל צִיּוֹן כַּכָּתוּב : כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ בְּשׁוּב יְיָ צִיּוֹן : וְנֶאֱמַר וְנִגְלָה כְּבוֹד יְיָ וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי יְיָ דִּבֶּר :

אַב הָרַחֲמִים הוּא יְרַחֵם עַם עֲמוּסִים וְיַזְכִּיר בְּרִית אֵיתָנִים וְיָצִיל נַפְשׁוֹתֵינוּ מִן הַשָּׁעוֹת הָרָעוֹת וְיַעֲצֹר בְּעַד הָרָע מִן הַנְּשׁוּאִים וְיָחֹן אוֹתָנוּ לִפְלֵיטַת עוֹלָמִים וְיַמְלֵא מִשְׁאֲלוֹתֵינוּ בְּמִדָּה טוֹבָה יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים :

כשמניחין ספ"ת ואומרים זה

וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל על פי יי ביד משה · תורה צוה לנו משה עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר · דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום : אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד · יי חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר :

יְקוּם פּוּרְקָן מִן שְׁמַיָּא חָנָא וְחִסְדָּא וְרַחֲמִין וְחַיִּין אֲרִיכִין וּמְזוֹנָא רְוִיחָא וְסִיעָתָא דִשְׁמַיָּא וּבְרִיוּת גּוּפָא וּנְהוֹרָא מֵעִלָּיָא : זַרְעָא חַיָּא וְקַיָּמָא זַרְעָא דִי לָא יִפְסוֹק וְדִי לָא יִבְטוֹל מִפִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא : לְמָרָנָן וְרַבָּנָן חֲבוּרָתָא קַדִּישָׁתָא דִי בְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל וְדִי בְּבָבֶל לְרֵישֵׁי כַלָּה וּלְרֵישֵׁי גָלוָתָא וּלְרֵישֵׁי מְתִיבָתָא וּלְרַבָּנֵי דְבָבָא : לְכָל תַּלְמִידֵיהוֹן וּלְכָל תַּלְמִידֵי תַלְמִידֵיהוֹן וּלְכָל מָאן דְעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא : מַלְכָּא דְעָלְמָא יְבָרֵךְ יְתְהוֹן יַפֵּישׁ חַיֵּיהוֹן וְיַסְגֵּא יוֹמֵיהוֹן וְיִתֵּן אַרְכָּא לִשְׁנֵיהוֹן : וְיִתְפָּרְקוּן וְיִשְׁתְּזִבוּן מִן כָּל עָקָא וּמִן כָּל עָקָא וּמִן כָּל מַרְעִין בִּישִׁין : מָרָן דִי בִשְׁמַיָּא יְהֵא בְּסַעֲדֵיהוֹן כָּל זְמַן וְעִדָּן וְנֹאמַר אָמֵן :

יְקוּם פּוּרְקָן מִן שְׁמַיָּא חָנָא וְחִסְדָּא וְרַחֲמֵי וְחַיֵּי אֲרִיכֵי וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וְסַיְעָתָא דִשְׁמַיָּא וּבְרִיוּת גּוּפָא וּנְהוֹרָא מֵעִלָּיָא : זַרְעָא חַיָּא וְקַיָּמָא · זַרְעָא דִי לָא יִפְסוֹק וְדִי לָא יִבְטוֹל מִפִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא לְכָל קְהָלָא קַדִּישָׁא הָדֵין · רַבְרְבֵיא עִם זְעֻרְיָא טַפְלָא וּנְשֵׁיָא · מַלְכָּא דְעָלְמָא יְבָרֵךְ יָתְכוֹן יַפֵּישׁ חַיֵּיכוֹן וְיִסְגֵּא יוֹמֵיכוֹן וְיִתֵּן אַרְכָּא לִשְׁנֵיכוֹן וְיִתְפָּרְקוּן וְיִשְׁתְּזִבוּן מִן כָּל עָקָא וּמִן כָּל מַרְעִין בִּישִׁין · מָרָן דִי בִשְׁמַיָּא יְהֵא בְּסַעֲדֵיכוֹן כָּל זְמַן וְעִדָּן · וְנֹאמַר אָמֵן :

מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב הוא יברך את כל הקהל הקודש הזה עם כל קהלות הקודש : הם ונשיהם ובניהם ובנותיהם וכל אשר להם · ומי שמיחדים בתי כנסיות לתפלה · ומי שבאים בתוכם להתפלל · ומי שנותנים נר למאור ויין לקדוש ולהבדלה · ופת לאורחים וצדקה לעניים · וכל מי שעוסקים בצרכי צבור באמונה · הקדוש ברוך הוא ישלם שכרם ויסיר מהם כל מחלה · וירפא לכל גופם · ויסלח לכל עונם · וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם עם כל ישראל אחיהם ונאמר אמן :

תפלה בעד שלום ה ק י ס ר יר"ה עם שלום משפחתו הרטה

תְּשׁוּעָה לַמְּלָכִים וּמֶמְשָׁלָה לַנְּסִיכִים · מַלְכוּתוֹ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים · הַפּוֹצֶה אֶת דָּוִד עַבְדּוֹ מֵחֶרֶב רָעָה · הַנּוֹתֵן בַּיָּם דַּרְכּוֹ וּבְמַיִם עַזִּים נְתִיבָה · הוּא יְבָרֵךְ וְיִשְׁמֹר · יָאֵר וְיָחֹנֵּם

יְרוֹמֵם וְיַגְדִּיל וְיִנַּשֵּׂא לְמַעְלָה אֶת אֲדוֹנֵינוּ אֲבִי מַמְדִינָה

אַלְעקְסַאנְדֶער הַשֵּׁנִי

קֵיסָר לַחַיָּלוֹת רוּסְיָא וּמֶלֶךְ לַמַּדִינַת פּוֹלִין יָרוּם הוֹדוֹ ׃

עִם הַגְּבִירָה הַמַּלְכָּה הַנַּעֲבֶדֶת לִימִינוֹ בְּיִקְרַת תִּפְאַרְתָּה

מַארְיָא אַלְעקְסַאנְדְרָאוְונָא

עִם בְּנָם הַנָּעִים וְהַנַּשָּׂא יוֹרֵשׁ עֶצֶר

אַלְעקְסַאנְדֶער אַלְעקְסַאנְדְרָאוִויץ

עִם אִשְׁתּוֹ הַגְּבִירָה מַארְיָא מֶעְאַדְאָרָאוְונָא

עִם כָּל מִשְׁפַּחַת הַקֵּיסַר הָרַחֲמָנָה וְהַנִּשְׂאָה ׃ מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים בְּרַחֲמָיו יַחֲיֵדוּ וְיִשְׁמְרֵהוּ וְיִכְפֹּל צֶדֶק

וְנָוֶן וָגֵזֶק יְצִילֵהוּ וְיַדְבֵּר עַמִּים תַּחַת רַגְלָיו וַיָּפֵל שׁוֹנְאָיו לְפָנָיו וּכְכָל אֲשֶׁר יִפְנֶה־יַצְלִיחַ ׃ מֶלֶךְ

מַלְכֵי הַמְּלָכִים בְּרַחֲמָיו יִתֵּן בְּלִבּוֹ וּבְלֵב כָּל יוֹעֲצָיו וְשָׂרָיו רַחֲמָנוּת לַעֲשׂוֹת טוֹבוֹת עִמָּנוּ וְעִם כָּל

יִשְׂרָאֵל וּבְיָמָיו וּבְיָמֵינוּ תִּוָּשַׁע יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁכֹּן לָבֶטַח וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וְכֵן יְהִי רָצוֹן וְנֹאמַר אָמֵן

קדם שמברכין החודש אומרים זה

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתחדש עלינו את החודש הזה לטובה ולברכה : ותתן
לנו חיים ארוכים חיים של שלום · חיים של טובה · חיים של ברכה · חיים של פרנסה · חיים של
חלוץ עצמות · חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא · חיים שאין בהם בושה וכלימה · חיים
של עושר וכבוד · חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים · חיים שימלא יי משאלות לבינו
לטובה בזכות תפלת רבים אמן כלה :

מִי שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ · וְגָאַל אוֹתָם מֵעַבְדוּת לְחֵרוּת · הוּא יִגְאַל אוֹתָנוּ בְּקָרוֹב
וְיַקְבֵּץ נִדָּחֵינוּ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ · חֲבֵרִים כָּל יִשְׂרָאֵל וְנֹאמַר אָמֵן :

ראש חודש (פלוני) ביום (פלוני) הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה :

יְחַדְּשֵׁהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא · עָלֵינוּ וְעַל כָּל עַמּוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל · לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה ·
לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה · לִישׁוּעָה וּלְנֶחָמָה · לְפַרְנָסָה וּלְכַלְכָּלָה · לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם
לִשְׁמוּעוֹת טוֹבוֹת וְלִבְשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת · וְנֶגְאוֹלָה שְׁלֵמָה · וְרֻרְפּוּאָה שְׁלֵמָה · וְגֻאוּלָה
קְרוֹבָה וְנֹאמַר אָמֵן :

וְכָל הָרַחֲמִים שׁוֹכְנֵי מְרוֹמִים · בְּרַחֲמָיו הָעֲצוּמִים · הוּא יִפְקֹד בְּרַחֲמִים הַחֲסִידִים וְהַיְשָׁרִים וְהַתְּמִימִים
קְהִלּוֹת הַקּוֹדֶשׁ שֶׁמָּסְרוּ נַפְשָׁם עַל קִדּוּשׁת הַשֵּׁם · הַנֶּאֱהָבִים וְהַנְּעִימִים בְּחַיֵּיהֶם וּבְמוֹתָם לֹא נִפְרְדוּ ·
מִנְּשָׁרִים קַלּוּ וּמֵאֲרָיוֹת גָּבְרוּ · לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם וְחֵפֶץ צוּרָם : יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי
עוֹלָם · וְיִנָּקְמוּם(לְעֵינֵינוּ)נִקְמַת דַּם עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ : בְּתוֹרַת מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים הַרְגֵּינוּ גּוֹיִם עִם
כִּי דַם עֲבָדֶיךָ יִקּוֹם · וְנָקָם יָשִׁיב לְצָרָיו וְכֹפֶר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ : וְעַל יְדֵי עֲבָדֶיךָ הַנְּבִיאִים כָּתוּב לֵאמֹר וְנִקֵּיתִי
דָּמָם לֹא נִקֵּיתִי וַיְיָ שׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן : וּבְכִתְבֵי הַקֹּדֶשׁ נֶאֱמַר לָמָה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אַיֵּה אֱלֹהֵיהֶם : יִוָּדַע בַּגּוֹיִם
(לְעֵינֵינוּ)נִקְמַת דַּם עֲבָדֶיךָ הַשָּׁפוּךְ : וְאוֹמֵר כִּי דוֹרֵשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכַר לֹא שָׁכַח צַעֲקַת עֲנִיִּים : וְאוֹמֵר יָדִין
בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל אֶרֶץ רַבָּה : מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל כֵּן יָרִים רֹאשׁ : אשרי וכו׳

הִין יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ :

עַל הֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמַיִם · וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרוֹבוֹ הַלְלוּיָהּ :

מזמור לדוד ובו׳ כשמכניסין ספ״ת (וכיכל יומר זה

ובנוחה יאמר שובה יי רבבות אלפי ישראל · קומה יי למנוחתך אתה וארון עזך · כהניך ילבש
צדק וחסידיך ירננו : בעבור דוד עבדך אל תשב פני משיחך : כי לקח טוב נתתי לכם
תורתי אל תעזבו · עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר · דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה
שלום : השיבנו יי אליך ונשובה חדש ימינו כקדם :

תכנה

תִּכֹּנַנְתָּ שַׁבָּת רָצִיתָ קָרְבְּנוֹתֶיהָ צִוִּיתָ
פְּרוּשֶׂיהָ עִם סִדּוּרֵי נְסָכֶיהָ ׳
מַעֲנֶגֶת לְעוֹלָם כָּבוֹד יִנָּחֵלוּ ׳ מְוַעֲמֶיהָ חַיִּים
כוּ ׳ וְגַם הָאוֹהֲבִים דְּבָרֶיהָ גְּדוּדָה בָּחָרוּ ׳
אָז מִסִּינַי נִצַּטָּוּוּ צִוּוּי פֻּעָלֶיהָ בָּרְאוּי ׳ וַתַּצַּוֵּנוּ
יְ אֱלֹהֵינוּ לְהַקְרִיב בָּהּ קָרְבַּן מוּסַף שַׁבָּת
רְאוּי : יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ בְּשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ
גְּבוּלֵנוּ וְשָׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת
חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים
הַלְכָתָם וְאֶת מוּסַף יוֹם הַשַּׁבָּת (הַמְּנוּחַ)
הַזֶּה : נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה
מִצְוַת רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ
תּוֹרָתֶךָ עַל יְדֵי מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ
כָּאָמוּר :

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִים ׳
וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה
בְּשֶׁמֶן וְנִסְכּוֹ : עוֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל עוֹלַת
הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ :

שָׂמְחוּ בְּמַלְכוּתְךָ שׁוֹמְרֵי שַׁבָּת וְקוֹרְאֵי עֹנֶג עַם
מְקַדְּשֵׁי שְׁבִיעִי כֻּלָּם יִשְׂבְּעוּ וְיִתְעַנְּגוּ
מִטּוּבֶךָ וּבַשְּׁבִיעִי רָצִיתָ בּוֹ וְקִדַּשְׁתּוֹ חֶמְדַּת יָמִים
אוֹתוֹ קָרָאתָ זֵכֶר לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית :

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה נָא
בִּמְנוּחָתֵינוּ ׳ קַדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ
תֵּן (וְשִׂים) חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ שַׂבְּעֵנוּ מִטּוּבֶךָ
שַׂמְּחֵנוּ (וְהוֹשִׁיעֵנוּ) בִּישׁוּעָתֶךָ ׳ וְטַהֵר
לִבֵּנוּ לְעָבְדְּךָ בֶּאֱמֶת ׳ וְהַנְחִילֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
אַהֲבָה וּרְצוֹן שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ: (וְיִשְׂמְחוּ בְךָ
יִשְׂרָאֵל אוֹהֲבֵי) וְיָנוּחוּ בוֹ (כָּל) יִשְׂרָאֵל
מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ
הַשַּׁבָּת : רלח ומודים

אַתָּה יָצַרְתָּ עוֹלָמְךָ מִקֶּדֶם ׳ כִּילָּיָ
מַלְאַכְתְּךָ בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי אָהַבְתָּ
אוֹתָנוּ וְרָצִיתָ בָּנוּ וְרוֹמַמְתָּנוּ מִכָּל לָשׁוֹנוֹת
וְקִדַּשְׁתָּנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ
לַעֲבוֹדָתֶךָ וְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ עָלֵינוּ
קָרָאתָ ׳ וַתִּתֶּן לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה
שַׁבָּתוֹת לִמְנוּחָה וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים לְכַפָּרָה
וּלְפִי שֶׁחָטָאנוּ לְפָנֶיךָ אַתָּה וַאֲבוֹתֵינוּ
חָרְבָה עִירֵנוּ וְשָׁמֵם בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וְגָלָה
יָקָרֵינוּ וְנָטַל כָּבוֹד מִבֵּית חַיֵּינוּ וְאֵין אֲנַחְנוּ
יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת חוֹבוֹתֵינוּ בְּבֵית בְּחִירָתֶךָ
בְּבֵית הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו
מִפְּנֵי יַד הַשִּׁלּוּחָה בְּמִקְדָּשֶׁךָ : יְהִי רָצוֹן
מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתַּעֲלֵנוּ
בְּשִׂמְחָה לְאַרְצֵנוּ וְתִטָּעֵנוּ בִּגְבוּלֵנוּ ׳ וְשָׁם
נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת קָרְבְּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ
תְּמִידִים כְּסִדְרָם וּמוּסָפִים כְּהִלְכָתָם : וְאֶת
מוּסְפֵי יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה וְיוֹם רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ
הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנַקְרִיב לְפָנֶיךָ בְּאַהֲבָה כְּמִצְוַת
רְצוֹנֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרָתֶךָ עַל יְדֵי
מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ מִפִּי כְבוֹדֶךָ כָּאָמוּר :

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִים
וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה
בְּשֶׁמֶן וְנִסְכּוֹ : עוֹלַת שַׁבָּת בְּשַׁבַּתּוֹ עַל עוֹלַת
הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ : וְזֶה קָרְבַּן שַׁבָּת וְקָרְבַּן חֹדֶשׁ
כָּאָמוּר :

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עוֹלָה לַיְיָ ׳ פָּרִים בְּנֵי
בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי
שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִים :
וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם כְּמִדְבָּר שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים
לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל וְעִשָּׂרוֹן
לַכֶּבֶשׂ יַיִן בְּנִסְכּוֹ וְשָׂעִיר לְכַפֵּר וּשְׁנֵי תְּמִידִים
כְּהִלְכָתָם : ישמחו וכו׳

אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ רְצֵה בִּמְנוּחָתֵינוּ וְקַדֵּשׁ עָלֵינוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה אֶת הַחֹדֶשׁ
הַזֶּה ׳ לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה ׳ לְיִשּׁוּעָה וּלְנֶחָמָה ׳ לְפַרְנָסָה
וּלְכַלְכָּלָה ׳ לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם ׳ לִמְחִילַת חֵטְא וְלִסְלִיחַת עָוֹן (בפיוט סמנור וּלְכַפָּרַת פֶּשַׁע) כִּי
עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּחַרְתָּ מִכָּל הָאוּמוֹת וְשַׁבָּת קָדְשְׁךָ הוֹדַעְתָּ ׳ וְחֻקֵּי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים
לָהֶם קָבָעְתָּ : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים : רלח ומודים וכו׳

בָּרוּךְ יְהִי לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מַלְאָכִים חַמּוֹנֵי מַעְלָה עִם עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל קְבוּצֵי מַטָּה : יַחַד כּוּלָּם קָדוּשָׁה לְךָ יְשַׁלֵּשׁוּ כַּדָּבָר הָאָמוּר עַל יַד נְבִיאֶךָ וְקָרָא זֶה אֶל זֶה וְאָמַר : קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ קָדוֹשׁ יְיָ צְבָאוֹת מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ : כְּבוֹדוֹ מָלֵא עוֹלָם מְשָׁרְתָיו שׁוֹאֲלִים זֶה לָזֶה אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ לְהַעֲרִיצוֹ דְּעוּתָם שֶׁבְּהֵימוֹ וְאוֹמְרִים : בָּרוּךְ כְּבוֹד יְיָ מִמְּקוֹמוֹ : מִמְּקוֹמוֹ הוּא יִפֶּן בְּרַחֲמָיו לְעַמּוֹ : וְחָזַן עַם הַמְיַחֲדִים שְׁמוֹ עֶרֶב וָבֹקֶר בְּכָל יוֹם תָּמִיד פַּעֲמַיִם בְּאַהֲבָה שְׁמַע אוֹמְרִים : שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד : הוּא אֱלֹהֵינוּ הוּא אָבִינוּ הוּא מַלְכֵּנוּ הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ וְהוּא יַשְׁמִיעֵנוּ שֵׁנִית וְיַשְׁמִיעֵנוּ בְּרַחֲמָיו לְעֵינֵי כָל חַי לֵאמֹר הֵן נַאֲלֹתִי אֶתְכֶם אַחֲרִית כְּרִאשׁוֹנָה לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים : אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם : וּבִדְבְרֵי קָדְשְׁךָ כָּתוּב לֵאמֹר : יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּיָהּ :

תומר דבורה ז"ע קדים בלט

קְדוֹשׁ אֵל יְיָ חָזָק וְאַמִּיץ לִבְךָ וְקוֹוֶה אֵל יְיָ אֵין קָדוֹשׁ כַּייָ כִּי אֵין בִּלְתֶּךָ וְאֵין צוּר כֵּאלֹהֵינוּ כִּי מִי אֱלוֹהַּ מִבַּלְעֲדֵי יְיָ וּמִי צוּר זוּלָתֵי אֱלֹהֵינוּ :

אֵין כֵּאלֹהֵינוּ · אֵין כַּאדוֹנֵינוּ · אֵין כְּמַלְכֵּנוּ · אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ : מִי כֵאלֹהֵינוּ · מִי כַאדוֹנֵינוּ · מִי כְמַלְכֵּנוּ · מִי כְמוֹשִׁיעֵנוּ : נוֹדֶה לֵאלֹהֵינוּ · נוֹדֶה לַאדוֹנֵינוּ · נוֹדֶה לְמַלְכֵּנוּ · נוֹדֶה לְמוֹשִׁיעֵנוּ : בָּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ בָּרוּךְ אֲדוֹנֵינוּ · בָּרוּךְ מַלְכֵּנוּ · בָּרוּךְ מוֹשִׁיעֵנוּ : אַתָּה הוּא אֱלֹהֵינוּ · אַתָּה הוּא אֲדוֹנֵינוּ · אַתָּה הוּא מַלְכֵּנוּ · אַתָּה הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ : אַתָּה הוּא שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת קְטוֹרֶת הַסַּמִּים :

פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת הַעֲרֵי תַּצְפּוֹרֶן חֶלְבְּנָה וְהַלְבוֹנָה מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה · מוֹר וּקְצִיעָה שִׁבּוֹלֶת נֵרְדְּ וְכַרְכֹּם מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה הַקְּשׁוּטְ שְׁנֵים עָשָׂר · וְקִלּוּפָה שְׁלֹשָׁה · וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה · בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין יֵין קַפְרִיסִין סְאִין תְּלָתָא וְקַבִּין תְּלָתָא וְאִם אֵין לוֹ יֵין קַפְרִיסִין מֵבִיא חֲמַר חִוָּרִין עַתִּיק · מֶלַח סְדוֹמִית רוֹבַע קַב מַעֲלֶה עָשָׁן כָּל שֶׁהוּא : רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל שֶׁהוּא וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ וְאִם חִסַּר אַחַת מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה : רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר הַצָּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרָף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף בּוֹרִית כַּרְשִׁינָה שֶׁשָּׁפִין בָּהּ אֶת הַצִּפּוֹרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה · יֵין קַפְרִיסִין שֶׁשּׁוֹרִין בּוֹ אֶת הַצִּפּוֹרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה · וְהָלֹא מִי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ אֶלָּא שֶׁאֵין מַכְנִיסִין מִי רַגְלַיִם בָּעֲזָרָה מִפְּנֵי הַכָּבוֹד :

הַיַּשְׁרֵ שְׁחַיִּים חָיוּ אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ : בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן חָיוּ אוֹמְרִים לְיְיָ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיוֹשְׁבֵי בָהּ : בַּשֵּׁנִי חָיוּ אוֹמְרִים גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאוֹד בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ הַר קָדְשׁוֹ · בַּשְּׁלִישִׁי חָיוּ אוֹמְרִים אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפּוֹט · בָּרְבִיעִי חָיוּ אוֹמְרִים אֵל נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ : בַּחֲמִישִׁי חָיוּ אוֹמְרִים הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב : בַּשִּׁשִּׁי חָיוּ אוֹמְרִים יְיָ מָלָךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט : בְּשַׁבָּת חָיוּ אוֹמְרִים מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת מִזְמוֹר שִׁיר לֶעָתִיד לָבֹא לְיוֹם שֶׁכּוּלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים :

תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא שנאמר הליכות עולם לו אל תקרי הליכות אלא הלכות :

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי יי ורב שלום בניך אל תקרי בניך אלא בוניך · שלום רב לאוהבי תורתך ואין למו מכשול · יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך · למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך · למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך · יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום : קדים דנקנ

עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ לָאֲדוֹן הַכֹּל לָתֵת גְּדוּלָה לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית שֶׁלֹּא עָשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאֲרָצוֹת וְלֹא שָׂמָנוּ כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה שֶׁלֹּא שָׂם חֶלְקֵנוּ כָּהֶם · וְגוֹרָלֵנוּ כְּכָל הֲמוֹנָם · וַאֲנַחְנוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא · שֶׁהוּא

הַמְלוּכָה: וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד:

נִשְׁמַת כָּל חַי תְּבָרֵךְ אֶת שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר תְּפָאֵר וּתְרוֹמֵם זִכְרְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד · מִן הָעוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ · פּוֹדֶה וּמַצִּיל וּמְפַרְנֵס (וְעוֹנֶה) וּמְרַחֵם בְּכָל עֵת צָרָה וְצוּקָה אֵין לָנוּ מֶלֶךְ עוֹזֵר וְסוֹמֵךְ אֶלָּא אָתָּה · אֱלֹהֵי הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים אֱלוֹהַּ כָּל בְּרִיּוֹת אָדוֹן כָּל תּוֹלָדוֹת: הַמְהוּלָּל (בְּכָל) בְּרוֹב הַתִּשְׁבָּחוֹת הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים · וַיְיָ אֲדוֹן הַנָּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן · הַמְעוֹרֵר יְשֵׁנִים וְהַמֵּקִיץ נִרְדָּמִים (מְחַיֶּה מֵתִים וְרוֹפֵא חוֹלִים פּוֹקֵחַ עִוְרִים וְזוֹקֵף כְּפוּפִים) הַמַּשִּׂיחַ אִלְּמִים וּמַתִּיר אֲסוּרִים וְהַסּוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְהַזּוֹקֵף כְּפוּפִים וְהַמְפַעְנֵחַ נֶעֱלָמִים · וּלְךָ לְבַדְּךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים · וְאִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה כַּהֲמוֹן גַּלָּיו · וְשִׂפְתוֹתֵינוּ שֶׁבַח כְּמֶרְחֲבֵי רָקִיעַ · וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כַּשֶּׁמֶשׁ וְכַיָּרֵחַ · וְיָדֵינוּ פְּרוּשׂוֹת כְּנִשְׁרֵי שָׁמָיִם · וְרַגְלֵינוּ קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת · אֵין אֲנוּ מַסְפִּיקִים לְהוֹדוֹת לְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ · וּלְבָרֵךְ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ עַל אַחַת מֵאֶלֶף אֶלֶף אַלְפֵי אֲלָפִים (וְרִבֵּי רִבָּבוֹת פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת נִסִּים וְנִפְלָאוֹת שֶׁעָשִׂיתָ (עִמָּנוּ) עִם אֲבוֹתֵינוּ וְעִמָּנוּ · מִכִּפְנֵי מִמִּצְרַיִם גְּאַלְתָּנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ · בְּרָעָב זַנְתָּנוּ · וּבְשָׂבָע כִּלְכַּלְתָּנוּ · מֵחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ וּמִדֶּבֶר מִלַּטְתָּנוּ · וּמֵחֳלָיִם רָעִים וְרַבִּים וְנֶאֱמָנִים דִּלִּיתָנוּ: עַד הֵנָּה עֲזָרוּנוּ רַחֲמֶיךָ · וְלֹא עֲזָבוּנוּ חֲסָדֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַל תִּטְּשֵׁנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לָנֶצַח: עַל כֵּן אֵבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ · וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנָּפַחְתָּ בְּאַפֵּינוּ · וְלָשׁוֹן אֲשֶׁר שַׂמְתָּ בְּפִינוּ · הֵן הֵם יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ וִיפָאֲרוּ וִישׁוֹרְרוּ וִירוֹמְמוּ וְיַעֲרִיצוּ וְיַקְדִּישׁוּ וְיַמְלִיכוּ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ תָּמִיד · כִּי כָל פֶּה לְךָ יוֹדֶה · וְכָל לָשׁוֹן לְךָ תִשָּׁבַע וְכָל עַיִן לְךָ תְצַפֶּה וְכָל בֶּרֶךְ לְךָ תִכְרַע · וְכָל קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִשְׁתַּחֲוֶה · וְכָל הַלְּבָבוֹת יִירָאוּךָ וְכָל קֶרֶב וּכְלָיוֹת יְזַמְּרוּ לִשְׁמֶךָ · כַּדָּבָר שֶׁכָּתוּב כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה יְיָ מִי כָמוֹךָ · מַצִּיל עָנִי מֵחָזָק מִמֶּנּוּ וְעָנִי וְאֶבְיוֹן מִגּוֹזְלוֹ · שְׁוָעַת עֲנִיִּים אַתָּה תִּשְׁמַע צַעֲקַת הַדַּל תַּקְשִׁיב וְתוֹשִׁיעַ · מִי יִדְמֶה לָךְ · וּמִי יִשְׁוֶה לָךְ · וּמִי יַעֲרוֹךְ לָךְ · הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֶלְיוֹן קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ · נְהַלֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ וּנְפָאֶרְךָ וּנְבָרֵךְ אֶת שֵׁם קָדְשֶׁךָ · כָּאָמוּר לְדָוִד בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ וְכָל קְרָבַי אֶת שֵׁם קָדְשׁוֹ:

הָאֵל בְּתַעֲצוּמוֹת עֻזֶּךָ הַגָּדוֹל בִּכְבוֹד שְׁמֶךָ: הַגִּבּוֹר לָנֶצַח וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנִשָּׂא:

שׁוֹכֵן עַד מָרוֹם וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ: וְכָתוּב רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיְיָ לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה · בְּפִי יְשָׁרִים תִּתְרוֹמָם: וּבְשִׂפְתֵי צַדִּיקִים תִּתְבָּרַךְ: וּבִלְשׁוֹן חֲסִידִים תִּתְקַדָּשׁ: וּבְקֶרֶב קְדוֹשִׁים תִּתְהַלָּל:

וּבְמַקְהֲלוֹת רִבְבוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל: בְּרִנָּה יִתְפָּאַר שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר שֶׁכֵּן חוֹבַת כָּל הַיְצוּרִים לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדֵּר וְלַעֲלֵה וּלְקַלֵּס עַל כָּל דִּבְרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבְּחוֹת דָּוִד בֶּן יִשַׁי עַבְדְּךָ מְשִׁיחֶךָ:

וְכֵן יִשְׁתַּבַּח שִׁמְךָ לָעַד מַלְכֵּנוּ · הָאֵל הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ כִּי לְךָ נָאֶה יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר וּשְׁבָחָה הַלֵּל וְזִמְרָה עֹז וּמֶמְשָׁלָה נֶצַח גְּדֻלָּה וּגְבוּרָה תְּהִלָּה וְתִפְאֶרֶת קְדֻשָּׁה וּמַלְכוּת: בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ וְעַל עוֹלָם וָעֶד עוֹלָם אַתָּה אֵל: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל וּמְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת · אֵל הַהוֹדָאוֹת אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת הַבּוֹרֵא כָּל הַנְּשָׁמוֹת רִבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים הַמְּבוֹרָךְ בְּשִׁירֵי וְזִמְרָה מֶלֶךְ יָחִיד אֵל חֵי הָעוֹלָמִים: ח"ק

חֵן בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבֹרָךְ: יה"ק בָּרוּךְ יְיָ הַמְבֹרָךְ לְעוֹלָם וָעֶד:

) ברוך

בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן · בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שׁוֹכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ · בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹשֵׂה נִפְלָאוֹת לְבַדּוֹ : וּבָרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם וְיִמָּלֵא כְבוֹדוֹ אֶת כָּל הָאָרֶץ אָמֵן וְאָמֵן :

וַיְבָרֶךְ דָּוִד אֶת יְיָ לְעֵינֵי כָּל הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִד בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם · לְךָ יְיָ הַגְּדוּלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ · וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ וְאַתָּה מוֹשֵׁל בַּכֹּל וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה וּבְיָדְךָ לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לַכֹּל : וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ (וַיְבָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדֶךָ וּמְרוֹמֵם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה) · אַתָּה הוּא יְיָ לְבַדֶּךָ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם : וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כּוּלָּם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים · אַתָּה הוּא יְיָ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׂדִּים וְשַׂמְתָּ שְׁמוֹ אַבְרָהָם וּמָצָאתָ אֶת לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ :

וְכָרוֹת עִמּוֹ הַבְּרִית לָתֵת אֶת אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי · הַחִתִּי הָאֱמוֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַיְבוּסִי וְהַגִּרְגָּשִׁי לָתֵת לְזַרְעוֹ · וַתָּקֶם אֶת דְּבָרֶיךָ כִּי צַדִּיק אָתָּה : וַתַּרְא אֶת עֳנִי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם וְאֶת זַעֲקָתָם שָׁמַעְתָּ עַל יַם סוּף : וַתִּתֵּן אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים בְּפַרְעֹה וּבְכָל עַבָדָיו וּבְכָל עַם אַרְצוֹ · כִּי יָדַעְתָּ כִּי הֵזִידוּ עֲלֵיהֶם וַתַּעַשׂ לְךָ שֵׁם כְּהַיּוֹם הַזֶּה : וְהַיָּם בָּקַעְתָּ לִפְנֵיהֶם וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה וְאֶת רוֹדְפֵיהֶם הִשְׁלַכְתָּ בִּמְצוֹלוֹת כְּמוֹ אָבֶן בְּמַיִם עַזִּים :

וַיּוֹשַׁע יְיָ בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם · וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם · וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְיָ בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת יְיָ וַיַּאֲמִינוּ בַּיְיָ וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ :

אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיְיָ וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיְיָ כִּי גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם · עֻזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרוֹמְמֶנְהוּ · יְיָ אִישׁ מִלְחָמָה יְיָ שְׁמוֹ · מַרְכְּבוֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר שָׁלִישָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם סוּף · תְּהֹמוֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בִמְצוֹלוֹת כְּמוֹ אָבֶן · יְמִינְךָ יְיָ נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ יְמִינְךָ יְיָ תִּרְעַץ אוֹיֵב · וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ · וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ נֵד נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמוֹת בְּלֶב יָם · אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי · נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים · מִי כָמֹכָה בָּאֵלִם יְיָ מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא · נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ · נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ עַם זוּ גָּאָלְתָּ נֵהַלְתָּ בְעָזְּךָ אֶל נְוֵה קָדְשֶׁךָ · שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז יוֹשְׁבֵי פְלֶשֶׁת · אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ כֹּל יוֹשְׁבֵי כְנָעַן · תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדוֹל זְרוֹעֲךָ יִדְמוּ כָּאָבֶן עַד יַעֲבֹר עַמְּךָ יְיָ עַד יַעֲבֹר עַם זוּ קָנִיתָ · תְּבִיאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְיָ מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ · יְיָ יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד · יְיָ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד : כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְיָ עֲלֵיהֶם אֶת מֵי הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם : כִּי לַיְיָ הַמְּלוּכָה וּמוֹשֵׁל בַּגּוֹיִם וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפּוֹט אֶת הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיְיָ

אֲבִיהֶם בָּשָׂתוֹ: פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן: צַדִּיק יְיָ בְּכָל דְּרָכָיו וְחָסִיד בְּכָל מַעֲשָׂיו: קָרוֹב יְיָ לְכָל קוֹרָאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאוּהוּ בֶּאֱמֶת: רְצוֹן יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה וְאֶת שַׁוְעָתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם: שׁוֹמֵר יְיָ אֶת כָּל אֹהֲבָיו וְאֵת כָּל הָרְשָׁעִים יַשְׁמִיד: תְּהִלַּת יְיָ יְדַבֶּר פִּי וִיבָרֵךְ כָּל בָּשָׂר שֵׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ הַלְלִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ: אֲהַלְלָה יְיָ בְּחַיָּי אֲזַמְּרָה לֵאלֹהַי בְּעוֹדִי: אַל תִּבְטְחוּ בִּנְדִיבִים בְּבֶן אָדָם שֶׁאֵין לוֹ תְּשׁוּעָה: תֵּצֵא רוּחוֹ יָשׁוּב לְאַדְמָתוֹ בַּיּוֹם הַהוּא אָבְדוּ עֲשָׁתוֹנוֹתָיו: אַשְׁרֵי שֶׁאֵל יַעֲקֹב בְּעֶזְרוֹ שִׂבְרוֹ עַל יְיָ אֱלֹהָיו: עוֹשֶׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם הַשּׁוֹמֵר אֱמֶת לְעוֹלָם: עוֹשֶׂה מִשְׁפָּט לָעֲשׁוּקִים נוֹתֵן לֶחֶם לָרְעֵבִים · יְיָ מַתִּיר אֲסוּרִים · יְיָ פּוֹקֵחַ עִוְרִים · יְיָ זוֹקֵף כְּפוּפִים · יְיָ אֹהֵב צַדִּיקִים יְיָ שֹׁמֵר אֶת גֵּרִים · יָתוֹם וְאַלְמָנָה יְעוֹדֵד וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים יְעַוֵּת · יִמְלֹךְ יְיָ לְעוֹלָם אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ כִּי טוֹב זַמְּרָה אֱלֹהֵינוּ כִּי נָעִים נָאוָה תְהִלָּה: בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַיִם יְיָ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל יְכַנֵּס: הָרוֹפֵא לִשְׁבוּרֵי לֵב וּמְחַבֵּשׁ לְעַצְּבוֹתָם: מוֹנֶה מִסְפָּר לַכּוֹכָבִים לְכֻלָּם שֵׁמוֹת יִקְרָא: גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב כֹּחַ לִתְבוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר: מְעוֹדֵד עֲנָוִים יְיָ מַשְׁפִּיל רְשָׁעִים עֲדֵי אָרֶץ: עֲנוּ לַיְיָ בְּתוֹדָה זַמְּרוּ לֵאלֹהֵינוּ בְּכִנּוֹר: הַמְכַסֶּה שָׁמַיִם בָּעָבִים הַמֵּכִין לָאָרֶץ מָטָר הַמַּצְמִיחַ הָרִים חָצִיר: נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי עוֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ: לֹא בִגְבוּרַת הַסּוּס יֶחְפָּץ לֹא בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ יִרְצֶה: רוֹצֶה יְיָ אֶת יְרֵאָיו אֶת הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ: שַׁבְּחִי יְרוּשָׁלַיִם אֶת יְיָ הַלְלִי אֱלֹהַיִךְ צִיּוֹן: כִּי חִזַּק בְּרִיחֵי שְׁעָרָיִךְ בֵּרַךְ בָּנַיִךְ בְּקִרְבֵּךְ: הַשָּׂם גְּבוּלֵךְ שָׁלוֹם חֵלֶב חִטִּים יַשְׂבִּיעֵךְ: הַשֹּׁלֵחַ אִמְרָתוֹ אָרֶץ עַד מְהֵרָה יָרוּץ דְּבָרוֹ: הַנּוֹתֵן שֶׁלֶג כַּצָּמֶר כְּפוֹר כָּאֵפֶר יְפַזֵּר: מַשְׁלִיךְ קַרְחוֹ כְּפִתִּים לִפְנֵי קָרָתוֹ מִי יַעֲמֹד: יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וְיַמְסֵם יַשֵּׁב רוּחוֹ יִזְלוּ מָיִם: מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב חֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל: לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל יְדָעוּם הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת יְיָ מִן הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים · הַלְלוּהוּ כָּל מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָּל צְבָאָיו · הַלְלוּהוּ שֶׁמֶשׁ וְיָרֵחַ הַלְלוּהוּ כָּל כּוֹכְבֵי אוֹר · הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמָיִם · יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ · וַיַּעֲמִידֵם לָעַד לְעוֹלָם חָק נָתַן וְלֹא יַעֲבוֹר · הַלְלוּ אֶת יְיָ מִן הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל תְּהוֹמוֹת: אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר רוּחַ סְעָרָה עוֹשָׂה דְבָרוֹ · הָהָרִים וְכָל גְּבָעוֹת עֵץ פְּרִי וְכָל אֲרָזִים · הַחַיָּה וְכָל בְּהֵמָה רֶמֶשׂ וְצִפּוֹר כָּנָף · מַלְכֵי אֶרֶץ וְכָל לְאוּמִים שָׂרִים וְכָל שׁוֹפְטֵי אֶרֶץ · בַּחוּרִים וְגַם בְּתוּלוֹת זְקֵנִים עִם נְעָרִים · יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוֹ עַל אֶרֶץ וְשָׁמָיִם · וַיָּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל חֲסִידָיו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם קְרוֹבוֹ הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ שִׁירוּ לַיְיָ שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ בִּקְהַל חֲסִידִים · יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו בְּנֵי צִיּוֹן יָגִילוּ בְמַלְכָּם: יְהַלְלוּ שְׁמוֹ בְמָחוֹל בְּתֹף וְכִנּוֹר יְזַמְּרוּ לוֹ · כִּי רוֹצֶה יְיָ בְּעַמּוֹ יְפָאֵר עֲנָוִים בִּישׁוּעָה · יַעְלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם · רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם · לַעֲשׂוֹת נְקָמָה בַּגּוֹיִם תּוֹכָחוֹת בַּלְאֻמִּים · לֶאְסֹר מַלְכֵיהֶם בְּזִיקִים וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְלֵי בַרְזֶל · לַעֲשׂוֹת בָּהֶם מִשְׁפָּט כָּתוּב הָדָר הוּא לְכָל חֲסִידָיו הַלְלוּיָהּ:

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֵל בְּקָדְשׁוֹ הַלְלוּהוּ בִּרְקִיעַ עֻזּוֹ · הַלְלוּהוּ בִּגְבוּרֹתָיו הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֻּדְלוֹ · הַלְלוּהוּ בְּתֵקַע שׁוֹפָר הַלְלוּהוּ בְּנֵבֶל וְכִנּוֹר · הַלְלוּהוּ בְּתֹף וּמָחוֹל הַלְלוּהוּ בְּמִנִּים וְעוּגָב · הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה: כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ: פ ה ת י ה

בָּרוּךְ שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם · בָּרוּךְ הוּא · בָּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה · בָּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם ·
בָּרוּךְ עוֹשֶׂה בְרֵאשִׁית · בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל הָאָרֶץ · בָּרוּךְ מְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת ·
בָּרוּךְ מְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לִירֵאָיו · בָּרוּךְ חַי לָעַד וְקַיָּם לָנֶצַח · בָּרוּךְ פּוֹדֶה וּמַצִּיל בָּרוּךְ
שְׁמוֹ · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הָאֵל אָב הָרַחֲמָן · הַמְהוּלָל בְּפִי עַמּוֹ מְשׁוּבָּח
וּמְפוֹאָר בִּלְשׁוֹן חֲסִידָיו וַעֲבָדָיו · וּבְשִׁירֵי דָוִד עַבְדֶּךָ נְהַלֶּלְךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בִּשְׁבָחוֹת
וּבְזְמִירוֹת · וְנְגַדֶּלְךָ וּנְשַׁבֵּחֲךָ וּנְפָאֶרְךָ וְנַמְלִיכְךָ וְנַזְכִּיר שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ אֱלֹהֵינוּ · יָחִיד חֵי
הָעוֹלָמִים מֶלֶךְ מְשֻׁבָּח וּמְפֹאָר עֲדֵי עַד שְׁמוֹ הַגָּדוֹל · בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ מְהֻלָּל בַּתִּשְׁבָּחוֹת:

מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת: טוֹב לְהֹדוֹת לַיְיָ וּלְזַמֵּר לְשִׁמְךָ עֶלְיוֹן: לְהַגִּיד בַּבֹּקֶר חַסְדֶּךָ
וֶאֱמוּנָתְךָ בַּלֵּילוֹת: עֲלֵי עָשׂוֹר וַעֲלֵי נֵבֶל עֲלֵי הִגָּיוֹן בְּכִנּוֹר: כִּי שִׂמַּחְתַּנִי יְיָ
בְּפָעֳלֶךָ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ אֲרַנֵּן: מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבוֹתֶיךָ: אִישׁ בַּעַר
לֹא יֵדָע וּכְסִיל לֹא יָבִין אֶת זֹאת: בְּפָרְחַ רְשָׁעִים כְּמוֹ עֵשֶׂב וַיָּצִיצוּ כָּל פּוֹעֲלֵי אָוֶן לְהִשָּׁמְדָם
עֲדֵי עַד: וְאַתָּה מָרוֹם לְעֹלָם יְיָ: כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יְיָ כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ יִתְפָּרְדוּ כָּל
פּוֹעֲלֵי אָוֶן: וַתָּרֶם כִּרְאֵים קַרְנִי בַּלּוֹתִי בְּשֶׁמֶן רַעֲנָן: וַתַּבֵּט עֵינִי בְּשׁוּרָי בַּקָּמִים עָלַי
מְרֵעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנָי: צַדִּיק כַּתָּמָר יִפְרָח כְּאֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יִשְׂגֶּה: שְׁתוּלִים בְּבֵית יְיָ
בְּחַצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ: עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה דְּשֵׁנִים וְרַעֲנַנִּים יִהְיוּ: לְהַגִּיד כִּי יָשָׁר יְיָ
צוּרִי וְלֹא עַוְלָתָה בּוֹ:

יְיָ מָלַךְ גֵּאוּת לָבֵשׁ לָבֵשׁ יְיָ עֹז הִתְאַזָּר אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל תִּמּוֹט: נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם אָתָּה: נָשְׂאוּ
נְהָרוֹת יְיָ נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דָּכְיָם: מִקּוֹלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם
יְיָ: עֵדֹתֶיךָ נֶאֶמְנוּ מְאֹד לְבֵיתְךָ נַאְוָה קֹדֶשׁ יְיָ לְאֹרֶךְ יָמִים:

יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו: יְהִי שֵׁם יְיָ מְבוֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: מִמִּזְרַח
שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהוּלָל שֵׁם יְיָ: רָם עַל כָּל גּוֹיִם יְיָ עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ: יְיָ שִׁמְךָ
לְעוֹלָם יְיָ זִכְרְךָ לְדוֹר וָדוֹר: יְיָ בַּשָּׁמַיִם הֵכִין כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה: יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם
וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ: יְיָ מָלָךְ יְיָ מָלָךְ יְיָ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד: יְיָ מֶלֶךְ עוֹלָם
וָעֶד אָבְדוּ גוֹיִם מֵאַרְצוֹ: יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת עַמִּים: רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֵב
אִישׁ וַעֲצַת יְיָ הִיא תָקוּם: עֲצַת יְיָ לְעוֹלָם תַּעֲמוֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדוֹר וָדוֹר: כִּי הוּא
אָמַר וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד: כִּי בָחַר יְיָ בְּצִיּוֹן אִוָּה לְמוֹשָׁב לוֹ: כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ
יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ: כִּי לֹא יִטּוֹשׁ יְיָ עַמּוֹ וְנַחֲלָתוֹ לֹא יַעֲזוֹב: וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא יַשְׁחִית
וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ: יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם קָרְאֵנוּ:

אַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ עוֹד יְהַלְלוּךָ סֶלָה: אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹהָיו:
תְּהִלָּה לְדָוִד אֲרוֹמִמְךָ אֱלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרְכָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּכָל יוֹם
אֲבָרְכֶךָּ וַאֲהַלְלָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם וָעֶד: גָּדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר: דּוֹר
לְדוֹר יְשַׁבַּח מַעֲשֶׂיךָ וּגְבוּרוֹתֶיךָ יַגִּידוּ: הֲדַר כְּבוֹד הוֹדֶךָ וְדִבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אָשִׂיחָה:
וֶעֱזוּז נוֹרְאוֹתֶיךָ יֹאמֵרוּ וּגְדֻלָּתְךָ אֲסַפְּרֶנָּה: זֵכֶר רַב טוּבְךָ יַבִּיעוּ וְצִדְקָתְךָ יְרַנֵּנוּ: חַנּוּן
וְרַחוּם יְיָ אֶרֶךְ אַפַּיִם וּגְדָל חָסֶד: טוֹב יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו: יוֹדוּךָ יְיָ כָּל מַעֲשֶׂיךָ
וַחֲסִידֶיךָ יְבָרְכוּכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ: לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם
גְּבוּרוֹתָיו וּכְבוֹד הֲדַר מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים וּמֶמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר:
סוֹמֵךְ יְיָ לְכָל הַנֹּפְלִים וְזוֹקֵף לְכָל הַכְּפוּפִים: עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם

הריעו לפני המלך יי · ירעם הים ומלואו תבל ויושבי בה : נהרות ימחאו כף יחד הרים ירננו · לפני
יי כי בא לשפט הארץ ישפט תבל בצדק ועמים במישרים :
שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי : עזרי מעם יי עשה שמים וארץ : אל יתן למוט
רגלך אל ינום שומרך: הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל : יי שומרך יי צלך על יד ימינך :
יומם השמש לא יככה וירח בלילה : יי ישמרך מכל רע ישמר את נפשך : יי ישמר צאתך ובואך
מעתה ועד עולם :
שיר המעלות לדוד שמחתי באמרים לי בית יי נלך : עמדות היו רגלינו בשעריך ירושלים : ירושלים
הבנויה כעיר שחברה לה יחדו : שמה עלו שבטים שבטי יה עדות לישראל להודות לשם יי :
כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד: שאלו שלום ירושלים ישליו אהביך . יהי שלום
בחילך שלוה בארמנותיך : למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך : למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך:
שיר המעלות אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים . הנה כעיני עבדים אל יד אדוניהם כעיני שפחה
אל יד גברתה כן עינינו אל יי אלהינו עד שיחננו : חננו יי חננו כי רב שבענו בוז : רבת שבעה
לה נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי יונים :
שיר המעלות לדוד לולי יי שהיה לנו יאמר נא ישראל : לולי יי שהיה לנו בקום עלינו אדם : אז
חיים בלעונו בחרות אפם בנו : אז המים שטפונו נחלה עבר על נפשנו : אז עבר על נפשנו
המים הזידונים : ברוך יי שלא נתננו טרף לשניהם : נפשנו כצפור נמלטה מפח יוקשים הפח נשבר
ואנחנו נמלטנו : עזרנו בשם יי עשה שמים וארץ :

הַלְלוּיָהּ׃ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ הַלְלוּ עַבְדֵי יְיָ : שֶׁעֹמְדִים בְּבֵית יְיָ בַּחֲצֵרוֹת בֵּית אֱלֹהֵינוּ :
הַלְלוּיָהּ כִּי טוֹב יְיָ זַמְּרוּ לְשְׁמוֹ כִּי נָעִים : כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל
לִסְגֻלָּתוֹ : כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל יְיָ וַאֲדוֹנֵינוּ מִכָּל אֱלֹהִים : כֹּל אֲשֶׁר חָפֵץ יְיָ עָשָׂה
בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ בַּיַּמִּים וְכָל תְּהוֹמוֹת : מַעֲלֶה נְשִׂיאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה
מוֹצֵא רוּחַ מֵאוֹצְרוֹתָיו : שֶׁהִכָּה בְכוֹרֵי מִצְרַיִם מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה : שָׁלַח אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים
בְּתוֹכֵכִי מִצְרַיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל עֲבָדָיו : שֶׁהִכָּה גּוֹיִם רַבִּים וְהָרַג מְלָכִים עֲצוּמִים :
לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן וּלְכָל מַמְלְכוֹת כְּנָעַן : וְנָתַן אַרְצָם נַחֲלָה נַחֲלָה
לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ : יְיָ שִׁמְךָ לְעוֹלָם יְיָ זִכְרְךָ לְדוֹר וָדוֹר : כִּי יָדִין יְיָ עַמּוֹ וְעַל עֲבָדָיו יִתְנֶחָם :
עֲצַבֵּי הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם : פֶּה לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ :
אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יַאֲזִינוּ אַף אֵין יֶשׁ רוּחַ בְּפִיהֶם : כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר בֹּטֵחַ
בָּהֶם : בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת יְיָ בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת יְיָ : בֵּית הַלֵּוִי בָּרְכוּ אֶת יְיָ יִרְאֵי יְיָ
בָּרְכוּ אֶת יְיָ : בָּרוּךְ יְיָ מִצִּיּוֹן שׁוֹכֵן יְרוּשָׁלָיִם הַלְלוּיָהּ :

הודו ליי כי טוב	כי לעולם חסדו :	והעביר ישראל בתוכו : כי לעולם חסדו :
הודו לאלהי האלהים	כי לעולם חסדו :	וגער פרעה וחילו בים סוף : כי לעולם חסדו :
הודו לאדוני האדונים	כי לעולם חסדו :	למוליך עמו במדבר : כי לעולם חסדו :
לעושה נפלאות גדולות לבדו	כי לעולם חסדו :	למכה מלכים גדולים : כי לעולם חסדו :
לעושה השמים בתבונה	כי לעולם חסדו :	ויהרוג מלכים אדירים : כי לעולם חסדו :
לרוקע הארץ על המים	כי לעולם חסדו :	לסיחון מלך האמורי : כי לעולם חסדו :
לעשה אורים גדולים	כי לעולם חסדו :	ולעוג מלך הבשן : כי לעולם חסדו :
את השמש למשלת ביום	כי לעולם חסדו :	ונתן ארצם לנחלה : כי לעולם חסדו :
את הירח וכוכבים למשלות בלילה	כי לעולם חסדו :	נחלה לישראל עבדו : כי לעולם חסדו :
למכה מצרים בבכוריהם	כי לעולם חסדו :	שבשפלנו זכר לנו : כי לעולם חסדו :
ויצא ישראל מתוכם	כי לעולם חסדו :	ויפרקנו מצרינו : כי לעולם חסדו :
ביד חזקה וזרוע נטויה	כי לעולם חסדו :	נותן לחם לכל בשר : כי לעולם חסדו :
לגוזר ים סוף לגזרים	כי לעולם חסדו :	הודו לאל השמים : כי לעולם חסדו :

הָאָרֶץ מִמֶּנִּי תִּדְּעִי כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל : כִּי הוּא אָמַר וַיֶּהִי הוּא צִוָּה וַיַּעֲמֹד : יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת
עַמִּים : עֲצַת יְיָ לְעוֹלָם תַּעֲמֹד מַחְשְׁבוֹת לִבּוֹ לְדֹר וָדֹר : אַשְׁרֵי הַגּוֹי אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהָיו הָעָם בָּחַר לְנַחֲלָה
לוֹ : מִשָּׁמַיִם הִבִּיט יְיָ רָאָה אֶת כָּל בְּנֵי הָאָדָם : מִמְּכוֹן שִׁבְתּוֹ הִשְׁגִּיחַ אֶל כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ : הַיֹּצֵר יַחַד
לִבָּם הַמֵּבִין אֶל כָּל מַעֲשֵׂיהֶם : אֵין הַמֶּלֶךְ נוֹשָׁע בְּרֹב חָיִל גִּבּוֹר לֹא יִנָּצֵל בְּרֹב כֹּחַ : שֶׁקֶר הַסּוּס לִתְשׁוּעָה
וּבְרֹב חֵילוֹ לֹא יְמַלֵּט : הִנֵּה עֵין יְיָ אֶל יְרֵאָיו לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ : לְהַצִּיל מִמָּוֶת נַפְשָׁם וּלְחַיּוֹתָם בָּרָעָב :
נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה (ר"ג ת"ת של תפוחה) לַיְיָ עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא : כִּי בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָּטָחְנוּ :
יְהִי חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ :

לְדָוִד בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ וְכָל קְרָבַי אֶת שֵׁם קָדְשׁוֹ : בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ וְאַל תִּשְׁכְּחִי כָּל גְּמוּלָיו : הַסֹּלֵחַ
לְכָל עֲוֹנֵכִי הָרֹפֵא לְכָל תַּחֲלוּאָיִכִי : הַגּוֹאֵל מִשַּׁחַת חַיַּיִכִי הַמְעַטְּרֵכִי חֶסֶד וְרַחֲמִים : הַמְשַׂבִּיעַ בַּטּוֹב עֶדְיֵכִי
תִּתְחַדֵּשׁ כַּנֶּשֶׁר נְעוּרָיִכִי : עֹשֶׂה צְדָקוֹת יְיָ וּמִשְׁפָּטִים לְכָל עֲשׁוּקִים : נוֹדַע דְּרָכָיו לְמֹשֶׁה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲלִילוֹתָיו :
רַחוּם וְחַנּוּן יְיָ אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד : לֹא לָנֶצַח יָרִיב וְלֹא לְעוֹלָם יִטּוֹר : לֹא כַחֲטָאֵינוּ עָשָׂה לָנוּ וְלֹא כַעֲוֹנֹתֵינוּ
גָּמַל עָלֵינוּ : כִּי כְגֹבַהּ שָׁמַיִם עַל הָאָרֶץ גָּבַר חַסְדּוֹ עַל יְרֵאָיו : כִּרְחֹק מִזְרָח מִמַּעֲרָב הִרְחִיק מִמֶּנּוּ אֶת פִּשְׁעֵינוּ :
כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים רִחַם יְיָ עַל יְרֵאָיו : כִּי הוּא יָדַע יִצְרֵנוּ זוֹכֵר כִּי עָפָר אֲנָחְנוּ : אֱנוֹשׁ כָּחָצִיר יָמָיו כְּצִיץ הַשָּׂדֶה
כֵּן יָצִיץ : כִּי רוּחַ עָבְרָה בּוֹ וְאֵינֶנּוּ וְלֹא יַכִּירֶנּוּ עוֹד מְקוֹמוֹ : וְחֶסֶד יְיָ מֵעוֹלָם וְעַד עוֹלָם עַל יְרֵאָיו וְצִדְקָתוֹ
לִבְנֵי בָנִים : לְשֹׁמְרֵי בְרִיתוֹ וְלִזְכְרֵי פִקּוּדָיו לַעֲשׂוֹתָם : יְיָ בַּשָּׁמַיִם הֵכִין כִּסְאוֹ וּמַלְכוּתוֹ בַּכֹּל מָשָׁלָה : בָּרְכוּ יְיָ
כָּל מַלְאָכָיו גִּבּוֹרֵי כֹחַ עֹשֵׂי דְבָרוֹ לִשְׁמֹעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ : בָּרְכוּ יְיָ כָּל צְבָאָיו מְשָׁרְתָיו עֹשֵׂי רְצוֹנוֹ : בָּרְכוּ יְיָ כָּל
מַעֲשָׂיו בְּכָל מְקוֹמוֹת מֶמְשַׁלְתּוֹ בָּרְכִי נַפְשִׁי אֶת יְיָ :

תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מָעוֹן אַתָּה הָיִיתָ לָנוּ בְּדֹר וָדֹר : בְּטֶרֶם הָרִים
יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם עַד עוֹלָם אַתָּה אֵל : תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד דַּכָּא
וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי אָדָם : כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבוֹר וְאַשְׁמוּרָה
בַּלָּיְלָה : זְרַמְתָּם שֵׁנָה יִהְיוּ בַבֹּקֶר כֶּחָצִיר יַחֲלוֹף : בַּבֹּקֶר יָצִיץ וְחָלָף לָעֶרֶב יְמוֹלֵל
וְיָבֵשׁ : כִּי כָלִינוּ בְאַפֶּךָ וּבַחֲמָתְךָ נִבְהָלְנוּ : שַׁתָּה עֲוֹנוֹתֵינוּ לְנֶגְדֶּךָ עֲלֻמֵנוּ לִמְאוֹר פָּנֶיךָ :
כִּי כָל יָמֵינוּ פָנוּ בְעֶבְרָתֶךָ כִּלִינוּ שָׁנֵינוּ כְּמוֹ הֶגֶה : יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאִם
בִּגְבוּרוֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרָהְבָם עָמָל וָאָוֶן כִּי גָז חִישׁ וַנָּעֻפָה : מִי יוֹדֵעַ עוֹז אַפֶּךָ
וּכְיִרְאָתְךָ עֶבְרָתֶךָ : לִמְנוֹת יָמֵינוּ כֵּן הוֹדַע וְנָבִיא לְבַב חָכְמָה : שׁוּבָה יְיָ עַד מָתָי
וְהִנָּחֵם עַל עֲבָדֶיךָ : שַׂבְּעֵנוּ בַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ וּנְרַנְּנָה וְנִשְׂמְחָה בְּכָל יָמֵינוּ : שַׂמְּחֵנוּ כִּימוֹת
עִנִּיתָנוּ שְׁנוֹת רָאִינוּ רָעָה : יֵרָאֶה אֶל עֲבָדֶיךָ פָּעֳלֶךָ וַהֲדָרְךָ עַל בְּנֵיהֶם : וִיהִי נוֹעַם אֲדֹנָי
אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עָלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנֵהוּ :

יֹשֵׁב בְּסֵתֶר עֶלְיוֹן בְּצֵל שַׁדַּי יִתְלוֹנָן : אוֹמַר לַיְיָ מַחְסִי וּמְצוּדָתִי אֱלֹהַי אֶבְטַח בּוֹ : כִּי
הוּא יַצִּילְךָ מִפַּח יָקוּשׁ מִדֶּבֶר הַוּוֹת : בְּאֶבְרָתוֹ יָסֵךְ לָךְ וְתַחַת כְּנָפָיו תֶּחְסֶה צִנָּה
וְסֹחֵרָה אֲמִתּוֹ : לֹא תִירָא מִפַּחַד לָיְלָה מֵחֵץ יָעוּף יוֹמָם : מִדֶּבֶר בָּאֹפֶל יַהֲלֹךְ מִקֶּטֶב
יָשׁוּד צָהֳרָיִם : יִפּוֹל מִצִּדְּךָ אֶלֶף וּרְבָבָה מִימִינֶךָ אֵלֶיךָ לֹא יִגָּשׁ : רַק בְּעֵינֶיךָ תַבִּיט
וְשִׁלֻּמַת רְשָׁעִים תִּרְאֶה : כִּי אַתָּה יְיָ מַחְסִי עֶלְיוֹן שַׂמְתָּ מְעוֹנֶךָ : לֹא תְאוּנֶה אֵלֶיךָ רָעָה
וְנֶגַע לֹא יִקְרַב בְּאָהֳלֶךָ : כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ : עַל כַּפַּיִם יִשָּׂאוּנְךָ
פֶּן תִּגּוֹף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ : עַל שַׁחַל וָפֶתֶן תִּדְרֹךְ תִּרְמוֹס כְּפִיר וְתַנִּין : כִּי בִי חָשַׁק
וַאֲפַלְּטֵהוּ אֲשַׂגְּבֵהוּ כִּי יָדַע שְׁמִי : יִקְרָאֵנִי וְאֶעֱנֵהוּ עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה אֲחַלְּצֵהוּ וַאֲכַבְּדֵהוּ :
אֹרֶךְ יָמִים אַשְׂבִּיעֵהוּ וְאַרְאֵהוּ בִּישׁוּעָתִי : איזך ימים וכו'

מזמור שירו לי שיר חדש כי נפלאות עשה הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו : הודיע יי ישועתו לעיני
הגוים גלה צדקתו : זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו :
הריעו לי כל הארץ פצחו ורננו וזמרו : זמרו לי בכנור בכנור וקול זמרת ברצוצרות וקול שופר

חַשָּׂה וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ׃ אָז יְרַנְּנוּ עֲצֵי הַיָּעַר מִלִּפְנֵי יְיָ כִּי בָא לִשְׁפּוֹט אֶת הָאָרֶץ׃ הוֹדוּ לַיְיָ
כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ וְאִמְרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן הַגּוֹיִם
לְהֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ׃ בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם
וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל לַיְיָ׃ רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לַהֲדוֹם רַגְלָיו קָדוֹשׁ הוּא׃
רוֹמְמוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲווּ לְהַר קָדְשׁוֹ כִּי קָדוֹשׁ יְיָ אֱלֹהֵינוּ׃ וְהוּא רַחוּם יְכַפֵּר עָוֹן וְלֹא
יַשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהָשִׁיב אַפּוֹ וְלֹא יָעִיר כָּל חֲמָתוֹ׃ אַתָּה יְיָ לֹא תִכְלָא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנִּי
חַסְדְּךָ וַאֲמִתְּךָ תָּמִיד יִצְּרוּנִי׃ זְכוֹר רַחֲמֶיךָ יְיָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי מֵעוֹלָם הֵמָּה׃ תְּנוּ עֹז
לֵאלֹהִים עַל יִשְׂרָאֵל גַּאֲוָתוֹ וְעֻזּוֹ בַּשְּׁחָקִים׃ נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ אֵל יִשְׂרָאֵל הוּא
נוֹתֵן עֹז וְתַעֲצֻמוֹת לָעָם בָּרוּךְ אֱלֹהִים׃ אֵל נְקָמוֹת יְיָ אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ׃ הִנָּשֵׂא שֹׁפֵט
הָאָרֶץ הָשֵׁב גְּמוּל עַל גֵּאִים׃ לַיְיָ הַיְשׁוּעָה עַל עַמְּךָ בִרְכָתֶךָ סֶלָה׃ יְיָ צְבָאוֹת עִמָּנוּ מִשְׂגָּב
לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה׃ יְיָ צְבָאוֹת אַשְׁרֵי אָדָם בֹּטֵחַ בָּךְ׃ יְיָ הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ יַעֲנֵנוּ בְיוֹם
קָרְאֵנוּ׃ הוֹשִׁיעָה אֶת עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד הָעוֹלָם׃ נַפְשֵׁנוּ חִכְּתָה
לַיְיָ עֶזְרֵנוּ וּמָגִנֵּנוּ הוּא׃ כִּי בוֹ יִשְׂמַח לִבֵּנוּ כִּי בְשֵׁם קָדְשׁוֹ בָטָחְנוּ׃ יְהִי חַסְדְּךָ יְיָ עָלֵינוּ
כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ׃ הַרְאֵנוּ יְיָ חַסְדֶּךָ וְיֶשְׁעֲךָ תִּתֶּן לָנוּ׃ קוּמָה עֶזְרָתָה לָנוּ וּפְדֵנוּ לְמַעַן
חַסְדֶּךָ׃ אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ הַמַּעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַרְחֶב פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ׃ אַשְׁרֵי הָעָם
שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֱיְיָ אֱלֹהָיו׃ וַאֲנִי בְחַסְדְּךָ בָטַחְתִּי יָגֵל לִבִּי בִּישׁוּעָתֶךָ אָשִׁירָה לַיְיָ
כִּי גָמַל עָלָי׃

מִזְמוֹר שִׁיר חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד׃ אֲרוֹמִמְךָ יְיָ כִּי דִלִּיתָנִי וְלֹא שִׂמַּחְתָּ אוֹיְבַי לִי׃ יְיָ אֱלֹהַי שִׁוַּעְתִּי אֵלֶיךָ
וַתִּרְפָּאֵנִי׃ יְיָ הֶעֱלִיתָ מִן שְׁאוֹל נַפְשִׁי חִיִּיתַנִי מִיָּרְדִי בוֹר׃ זַמְּרוּ לַיְיָ חֲסִידָיו וְהוֹדוּ לְזֵכֶר קָדְשׁוֹ׃
כִּי רֶגַע בְּאַפּוֹ חַיִּים בִּרְצוֹנוֹ בָּעֶרֶב יָלִין בֶּכִי וְלַבֹּקֶר רִנָּה׃ וַאֲנִי אָמַרְתִּי בְשַׁלְוִי בַּל אֶמּוֹט לְעוֹלָם׃ יְיָ
בִּרְצוֹנְךָ הַעֲמַדְתָּה לְהָרִי עֹז הִסְתַּרְתָּ פָנֶיךָ הָיִיתִי נִבְהָל׃ אֵלֶיךָ יְיָ אֶקְרָא וְאֶל אֲדֹנָי אֶתְחַנָּן׃ מַה בֶּצַע בְּדָמִי
בְּרִדְתִּי אֶל שַׁחַת הֲיוֹדְךָ עָפָר הֲיַגִּיד אֲמִתֶּךָ׃ שְׁמַע יְיָ וְחָנֵּנִי יְיָ הֱיֵה עֹזֵר לִי׃ הָפַכְתָּ מִסְפְּדִי לְמָחוֹל לִי
פִּתַּחְתָּ שַׂקִּי וַתְּאַזְּרֵנִי שִׂמְחָה׃ לְמַעַן יְזַמֶּרְךָ כָבוֹד וְלֹא יִדֹּם יְיָ אֱלֹהַי לְעוֹלָם אוֹדֶךָּ׃

ב״ם יְיָ יִמְלֹךְ יְיָ מָלָךְ יְיָ יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד׃ וְהָיָה יְיָ לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יְיָ אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד׃
הַשְׁמִיעֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן הַגּוֹיִם לְהֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ׃ בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן הַלְלוּיָהּ׃ כֹּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ׃

לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד׃ הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ׃ יוֹם
לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר וְלַיְלָה לְלַיְלָה יְחַוֶּה דָּעַת׃ אֵין אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמָע
קוֹלָם׃ בְּכָל הָאָרֶץ יָצָא קַוָּם וּבִקְצֵה תֵּבֵל מִלֵּיהֶם לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם אֹהֶל בָּהֶם׃ וְהוּא כְּחָתָן
יֹצֵא מֵחֻפָּתוֹ יָשִׂישׂ כְּגִבּוֹר לָרוּץ אֹרַח׃ מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצָאוֹ וּתְקוּפָתוֹ עַל קְצוֹתָם
וְאֵין נִסְתָּר מֵחַמָּתוֹ׃ תּוֹרַת יְיָ תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ עֵדוּת יְיָ נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי׃
פִּקּוּדֵי יְיָ יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב מִצְוַת יְיָ בָּרָה מְאִירַת עֵינָיִם׃ יִרְאַת יְיָ טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לָעַד
מִשְׁפְּטֵי יְיָ אֱמֶת צָדְקוּ יַחְדָּו׃ הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב וּמְתוּקִים מִדְבַשׁ וְנֹפֶת צוּפִים׃
גַּם עַבְדְּךָ נִזְהָר בָּהֶם בְּשָׁמְרָם עֵקֶב רָב׃ שְׁגִיאוֹת מִי יָבִין מִנִּסְתָּרוֹת נַקֵּנִי׃ גַּם מִזֵּדִים
חֲשֹׂךְ עַבְדֶּךָ אַל יִמְשְׁלוּ בִי אָז אֵיתָם וְנִקֵּיתִי מִפֶּשַׁע רָב׃ יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי
לְפָנֶיךָ יְיָ צוּרִי וְגוֹאֲלִי׃

רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיְיָ לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה׃ הוֹדוּ לַיְיָ בְּכִנּוֹר בְּנֵבֶל עָשׂוֹר זַמְּרוּ לוֹ׃ שִׁירוּ לוֹ שִׁיר חָדָשׁ הֵיטִיבוּ
נַגֵּן בְּתְרוּעָה׃ כִּי יָשָׁר דְּבַר יְיָ וְכָל מַעֲשֵׂהוּ בֶּאֱמוּנָה׃ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יְיָ מָלְאָה הָאָרֶץ׃
בִּדְבַר יְיָ שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם׃ כּוֹנֵס כַּנֹּד מֵי הַיָּם נוֹתֵן בְּאוֹצָרוֹת תְּהוֹמוֹת׃ יִירְאוּ מֵיְיָ כָּל

תֵּאָבְלִין בְּכָל הָעִיר לְכָל אָדָם בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וְלַיְלָה עַד חֲצוֹת · הַמּוּרִם מֵהֶם בֵּיוֹצֵא בָּהֶם אֲבָל שֶׁהַמּוּרָם
נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לְנָשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וְלַעֲבָדֵיהֶם :

שָׁלְמִים קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן מְעוֹן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁמָּן אַרְבַּע וְנֶאֱכָלִין בְּכָל
הָעִיר לְכָל אָדָם בְּכָל מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד : הַמּוּרָם מֵהֶם בֵּיוֹצֵא בָּהֶם אֲבָל שֶׁהַמּוּרָם
נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לְנָשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וְלַעֲבָדֵיהֶם :

הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח קָדָשִׁים קַלִּים שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן מְעוֹן מַתָּנָה אַחַת · וּבְלָבָד
שֶׁיִּתֵּן הַנֶּזֶק הַיְסוֹד · שְׁנָה בַּאֲבִילָתָן הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים וְהַמַּעֲשֵׂר לְכָל אָדָם וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר
בְּכָל מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד · הַפֶּסַח אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בַּלַּיְלָה וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא עַד חֲצוֹת : וְאֵינוֹ
נֶאֱכָל אֶלָּא לִמְנוּיָו וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא צָלִי :

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בְּהֶן מִקַּל וָחוֹמֶר וּמִגְּזֵרָה שָׁוָה מִבִּנְיַן אָב
מִכְּתוּב אֶחָד וּמִבִּנְיַן אָב מִשְּׁנֵי כְתוּבִים מִכְּלָל וּפְרָט וּמִפְּרָט וּכְלָל · כְּלָל וּפְרָט וּכְלָל אִי אַתָּה דָן
אֶלָּא כְּעֵין הַפְּרָט · מִכְּלָל שֶׁהוּא צָרִיךְ לִפְרָט וּמִפְּרָט שֶׁהוּא צָרִיךְ לְכְלָל · כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא מִן
הַכְּלָל לְלַמֵּד לֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ יָצָא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כּוּלּוֹ יָצָא : כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִטְעוֹן
טַעַן אֶחָד שֶׁהוּא כְּעִנְיָנוֹ יָצָא לְהָקֵל וְלֹא לְהַחְמִיר : כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לְטַעַן טַעַן אַחֵר שֶׁלֹּא
כְּעִנְיָנוֹ יָצָא לְהָקֵל וּלְהַחְמִיר · כָּל דָּבָר שֶׁהָיָה בִּכְלָל וְיָצָא לִדּוֹן בְּדָבָר הֶחָדֵשׁ אִי אַתָּה יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ לִכְלָלוֹ
עַד שֶׁתַּחֲזִירֶנּוּ הַכָּתוּב לִכְלָלוֹ בְּפֵירוּשׁ : דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ וְדָבָר הַלָּמֵד מִסּוֹפוֹ כֵּן שְׁנֵי כְתוּבִים הַמַּכְחִישִׁים
זֶה אֶת זֶה עַד שָׁיָּבֹא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וַיַּכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם :

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שיבנה בית המקדש במהרה ביומינו ותן חלקנו בתורתך :

האדרת והאמונה	לחי עולמים :	הלקח והלבוב	לחי עולמים :
הבינה והברכה	לחי עולמים :	המלוכה והממשלה	לחי עולמים :
הגאוה והגדולה	לחי עולמים :	הניר והנצח	לחי עולמים :
הדעה והדיבור	לחי עולמים :	הסגוי והסגב	לחי עולמים :
החוד והחדר	לחי עולמים :	העוז והתענוג	לחי עולמים :
היועד והותיקות	לחי עולמים :	הפרוה והפאר	לחי עולמים :
החן והזוהר	לחי עולמים :	הצבי והצדק	לחי עולמים :
החיל והחסן	לחי עולמים :	הקריאה והקדושה	לחי עולמים :
השכם והשוהר	לחי עולמים :	הרזן והרוממות	לחי עולמים :
היחוד והיראה	לחי עולמים :	השיר והשבחה	לחי עולמים :
הכתר והכבוד	לחי עולמים :	התהלה והתפארת	לחי עולמים :

הוֹדוּ לַיי קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילוֹתָיו · שִׁירוּ לוֹ זַמְּרוּ לוֹ שִׂיחוּ בְּכָל נִפְלְאוֹתָיו ·
הִתְהַלְלוּ בְשֵׁם קָדְשׁוֹ יִשְׂמַח לֵב מְבַקְשֵׁי יְיָ · דִּרְשׁוּ יְיָ וְעֻזּוֹ בַּקְּשׁוּ פָנָיו תָּמִיד
זִכְרוּ נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה מוֹפְתָיו וּמִשְׁפְּטֵי פִיהוּ · זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו ·
הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּכָל הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו · זִכְרוּ לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר : אֲשֶׁר
כָּרַת אֶת אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִצְחָק · וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם : לֵאמֹר
לְךָ אֶתֵּן אֶרֶץ כְּנָעַן חֶבֶל נַחֲלַתְכֶם : בִּהְיוֹתְכֶם מְתֵי מִסְפָּר כִּמְעָט וְגָרִים בָּהּ : וַיִּתְהַלְּכוּ
מִגּוֹי אֶל גּוֹי וּמִמַּמְלָכָה אֶל עַם אַחֵר : לֹא הִנִּיחַ לְאִישׁ לְעָשְׁקָם וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם מְלָכִים
אַל תִּגְּעוּ בִמְשִׁיחָי וּבִנְבִיאַי אַל תָּרֵעוּ : שִׁירוּ לַיְיָ כָּל הָאָרֶץ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם אֶל יוֹם יְשׁוּעָתוֹ :
סַפְּרוּ בַגּוֹיִם אֶת כְּבוֹדוֹ בְּכָל הָעַמִּים נִפְלְאוֹתָיו · כִּי גָדוֹל יְיָ וּמְהֻלָּל מְאֹד וְנוֹרָא הוּא
עַל כָּל אֱלֹהִים : כִּי כָּל אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים · וַיְיָ שָׁמַיִם עָשָׂה : הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו עֹז
וְחֶדְוָה בִּמְקוֹמוֹ · הָבוּ לַיְיָ מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַיְיָ כָּבוֹד וָעֹז · הָבוּ לַיְיָ כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ
מִנְחָה וּבֹאוּ לְפָנָיו הִשְׁתַּחֲווּ לַיְיָ בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ חִילוּ מִלְּפָנָיו כָּל הָאָרֶץ אַף תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל
תִּמּוֹט : יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְיָ מָלָךְ · יִרְעַם הַיָּם וּמְלוֹאוֹ עָלָיו

לחצאין כשרה לשלש ולרביע לא שמענו : אמר רבי יהודה זה הכלל אם כמדתה בשרה לחצאין
ואם חסר אחת מכל סכניה חיב מיתה :

תנ"א בר קפרא אומר אחת לששים או לשבעים שנה היתה באה של שירים לחצאין · ועוד חני בר
קפרא אלו היה נותן בה קורטוב של דבש אין אדם יכול לעמוד מפני ריחה ולמה אין מערבין
בה דבש מפני שהתורה אמרה כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה ליי :

ע"פ יי צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה : ע"פ יי צבאות אשרי אדם בוטח בך : ע"פ יי הושיעה
המלך יענינו ביום קראנו :

אתה מתר לי מצר תצרני רני פלט תסובבני סלה : וערבה ליי מנחת יהודה וירושלים כימי עולם
וכשנים קדמוניות :

אבי" הוה מסדר סדר המערכה משמא דגמדא ואלביא דאבא שאול : מערכה גדולה קודמת למערכת
שניה של קטורת · ומערכה שניה של קטורת קודמת לסדור שני גזרי עצים · וסדור שני גזרי
עצים קודם לדישון מזבח הפנימי · ודשון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות · והטבת חמש נרות
קודמת לרם התמיד : ורם התמיד קודם להטבת שתי נרות · והטבת שתי נרות קדמת לקטורת
וקטורת קדמת לאברים ואברים למנחה ומנחה לתבתין וחבתין לנסכין ונסכין למוספין ומוספין
לבזיכין ובזיכין קודמין לתמיד של בין הערבים שנאמר ועדך עליה העולה והקטיר עליה חלבי השלמים
עליה השלם כל הקרבנות כולם :

אנא בכח גדלת ימינך תתיר צרורה : קבל רנת עמך שגבנו טהרנו נורא : נא גבור דורשי יחודך
כבבת שמרם · ברכם טהרם רחמם צדקתך תמיד גמלם : חסין קדוש ברוב טובך נהל עדתך :
יחיד גאה לעמך פנה זוכרי קדושתך : שועתינו קבל ושמע צעקתינו יודע תעלומות : ברוך שם כבוד
מלכותו לעולם ועד :

רבון העולמים אתה צויתנו להקריב קרבן התמיד בשעדו ולהיות כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם
וישראל במעמדם : ועתה בעונותינו חרב בית המקדש ובטל התמיד ואין לנו לא כהן בעבודתו
ולא לוי בדוכנו ולא ישראל במעמדם : ואתה אמרת ונשלמה פרים שפתינו · לכן יהרס יי אלהינו
ואלהי אבותינו שיהא שיח שפתותינו חשוב ומקובל ורוצה לפניך כאלו הקרבנו קרבן התמיד
במועדו ועמדנו על מעמדו :

וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים ושני עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן ונסכו עולת
שבת בשבתו על עולת התמיד ונסכה :

לע"ת ובראשי חדשיכם תקריבו עולה ליי פרים בני בקר שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה
תמימים : ושלשה עשרונים סולת מנחה בלולה בשמן לפר האחד : ושני עשרונים סולת מנחה
בלולה בשמן לאיל האחד : ועשרון עשרון סלת מנחה בלולה בשמן לכבש האחד עולה ריח ניחוח
אשה ליי : ונסכיהם חצי ההין יהיה לפר ושלישית ההין לאיל ורביעית ההין לכבש יין : זאת עולת
חדש בחדשו לחדשי השנה : ושעיר עזים אחד לחטאת ליי על עולת התמיד יעשה ונסכו :

אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן שֶׁל זְבָחִים קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן פֵּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן
וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל בֵּין הַבַּדִּים וְעַל הַפָּרוֹכֶת וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב
מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכֶּבֶת : שְׁיָרֵי הַדָּם וְהָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבַּח הַחִיצוֹן אִם לֹא נָתַן לֹא עִכֵּב
אֵימֻרִים וְשִׁעִירִים הַנִּשְׂרָפִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה
פָּרוֹכֶת וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכֶּבֶת : שְׁיָרֵי הַדָּם וְהָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבַּח
הַחִיצוֹן אִם לֹא נָתַן לֹא עִכֵּב : אֵלּוּ וְאֵלּוּ נִשְׂרָפִין בְּבֵית הַדֶּשֶׁן : חַטֹּאת הַצִּבּוּר וְהַיָּחִיד אֵלּוּ הֵן הַמֵּאוֹת
הַצִּבּוּר שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשֶׁל מוֹעֲדוֹת שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן
אַרְבַּע מַתָּנוֹת עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת · כֵּיצַד עָלָה בַּכֶּבֶשׁ וּפָנָה לְסוֹבֵב וּבָא לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית · מִזְרָחִית
צְפוֹנִית · צְפוֹנִית מַעֲרָבִית · מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית · שְׁיָרֵי הַדָּם וְהָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד דְּרוֹמִי · וְנֶאֱכָלִין לְזִכְרֵי
כְּהֻנָּה מִן הַזְּכָרִים לְיוֹם אֶחָד וְלַיְלָה עַד חֲצוֹת :

הָעוֹלָה קָדְשׁ קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָהּ בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל דָּמָהּ בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָהּ טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן
אַרְבַּע וּטְעוּנָה הַפְשָׁטָה וְנִתּוּחַ וְכָלִיל לָאִשִּׁים : זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר וַאֲשָׁמוֹת · אֵלּוּ הֵן אֲשָׁמוֹת אֲשָׁם
גְּזֵלוֹת אֲשָׁם מְעִילוֹת אֲשָׁם שִׁפְחָה חֲרוּפָה אֲשָׁם נָזִיר אֲשָׁם מְצֹרָע אֲשָׁם תָּלוּי · שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן וְקִבּוּל
דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע · וְנֶאֱכָלִין לְפָנִים מִן הַקְּלָעִים לִזְכְרֵי כְהֻנָּה
בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וְלַיְלָה עַד חֲצוֹת :

הַתּוֹדָה וְאֵל גְּזֵר קָדָשִׁים פְּלִים שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע

אֶת שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וישורון׃

לְפִיכָךְ אֲנַחְנוּ מְיַחֲלִים לְךָ וּלְשַׁבַּחֲךָ וּלְפָאֳרְךָ וּלְבָרְכְךָ וּלְקַדְּשְׁךָ וְלִתֵּן שֶׁבַח וְהוֹדָיָה לְשִׁמְךָ׃ אַשְׁרֵינוּ
מַה טּוֹב חֶלְקֵנוּ וּמַה נָּעִים גּוֹרָלֵנוּ וּמַה יָּפָה יְרוּשָּׁתֵנוּ׃ אַשְׁרֵינוּ שֶׁאָנוּ מַשְׁכִּימִים וּמַעֲרִיבִים
בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וּמְיַחֲדִים שִׁמְךָ בְּכָל יוֹם תָּמִיד וְאוֹמְרִים פַּעֲמַיִם בְּאַהֲבָה׃

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ יְיָ אֶחָד׃

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד׃

אַתָּה הוּא עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם אַתָּה הוּא מִשֶּׁנִּבְרָא הָעוֹלָם׃ אַתָּה הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה׃ וְאַתָּה הוּא לָעוֹלָם
הַבָּא׃ קַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ עַל מְקַדְּשֵׁי שְׁמֶךָ׃ וְקַדֵּשׁ אֶת שִׁמְךָ בְּעוֹלָמֶךָ׃ וּבִישׁוּעָתְךָ תָּרִים וְתַגְבִּיהַּ
קַרְנֵנוּ לְמַעְלָה׃ וְהוֹשִׁיעֵנוּ נָא כְּרוּב לְמַעַן שְׁמֶךָ׃ בָּרוּךְ הַמְקַדֵּשׁ שִׁמוֹ בְּרַבִּים׃

אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ וּבִשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם הָעֶלְיוֹנִים אֱמֶת אַתָּה הוּא רִאשׁוֹן וְאַתָּה הוּא אַחֲרוֹן
וּמִבַּלְעָדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים׃ קָבֵץ נְפוּצוֹת עַמְּךָ מְהֵרָה בְּנִפּוֹת הָאָרֶץ יַגִּידוּ כָּל בָּאֵי עוֹלָם כִּי
אַתָּה הוּא הָאֱלֹהִים לְבַדְּךָ עֶלְיוֹן לְכָל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ׃ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת
כָּל אֲשֶׁר בָּם׃ וּמִכָּל מַעֲשֶׂה יָדֶיךָ בָּעֶלְיוֹנִים או בַּתַּחְתּוֹנִים שֶׁאֹמַר לְךָ מַה תַּעֲשֶׂה וּמַה תִּפְעָל׃ אֲבִינוּ
שֶׁבַּשָּׁמַיִם הֵי נָקִים עֲשֵׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וְחֶסֶד בַּעֲבוּר שִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְהַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ׃ וְקָרֵם לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ מַה שֶּׁכָּתוּב אֶת הַדָּבָר שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ עַל יְדֵי צְפַנְיָה תּוֹךְ כְּאָמוּר בָּעֵת הַהִיא אָבִיא אֶתְכֶם וּבְעֵת
קַבְּצִי אֶתְכֶם כִּי אֶתֵּן אֶתְכֶם לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה בְּכֹל עַמֵּי הָאָרֶץ בְּשׁוּבִי אֶת שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר יְיָ׃

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ וְעָשִׂיתָ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹ נְחֹשֶׁת לְרָחְצָה וְנָתַתָּ אֹתוֹ בֵּין אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין
הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁמָּה מָיִם׃ וְרָחֲצוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו מִמֶּנּוּ אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם׃ בְּבוֹאָם אֶל אֹהֶל
מוֹעֵד יִרְחֲצוּ מַיִם וְלֹא יָמוּתוּ או בְגִשְׁתָּם אֶל הַמִּזְבֵּחַ לְשָׁרֵת לְהַקְטִיר אִשֶּׁה לַיְיָ׃ וְרָחֲצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם
וְלֹא יָמוּתוּ וְהָיְתָה לָהֶם חָק עוֹלָם לו וּלְזַרְעוֹ לְדֹרוֹתָם׃

וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר׃ צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי
תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמֹעֲדוֹ׃ וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַיְיָ כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם
שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָּמִיד׃ אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַּבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם׃
וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה סֹלֶת לְמִנְחָה בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּתִית רְבִיעִית הַהִין׃ עֹלַת תָּמִיד הָעֲשׂוּיָה בְּהַר סִינַי לְרֵיחַ
נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַיְיָ׃ וְנִסְכּוֹ רְבִיעִית הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֵׁכָר לַיְיָ׃ וְאֶת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה
בֵּין הָעַרְבָּיִם כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיְיָ׃ וְשָׁחַט אוֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ צָפוֹנָה
לִפְנֵי יְיָ וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֶת דָּמוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃

אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ שֶׁהִקְטִירוּ אֲבוֹתֵינוּ לְפָנֶיךָ אֶת קְטֹרֶת הַסַּמִּים בְּזֶמֶן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם
כַּאֲשֶׁר צִוִּיתָ אוֹתָם עַל יַד מֹשֶׁה נְבִיאֶךָ כַּכָּתוּב בְּתוֹרָתֶךָ׃ וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ סַמִּים נָטָף
וּשְׁחֵלֶת וְחֶלְבְּנָה סַמִּים וְלְבוֹנָה זַכָּה בַּד בְּבַד יִהְיֶה׃ וְעָשִׂית אוֹתָהּ קְטֹרֶת רֹקַח מַעֲשֵׂה רוֹקֵחַ מְמֻלָּח
טָהוֹר קֹדֶשׁ׃ וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק וְנָתַתָּ מִמֶּנָּה לִפְנֵי הָעֵדוּת בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר אִוָּעֵד לְךָ שָׁמָּה קֹדֶשׁ
קָדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם׃ וְנֹאמַר וְהַקְטֵר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת הַנֵּרוֹת
יַקְטִירֶנָּה׃ וּבְהַעֲלוֹת אַהֲרֹן אֶת הַנֵּרוֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה קְטֹרֶת תָּמִיד לִפְנֵי יי לְדֹרוֹתֵיכֶם׃

תָּנוּ רַבָּנָן פִּטּוּם הַקְּטֹרֶת כֵּיצַד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים מָנִים הָיוּ בָהּ׃ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וַחֲמִשָּׁה
כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה מָנֶה לְכָל יוֹם פָּרַס בְּשַׁחֲרִית וּפָרַס בֵּין הָעַרְבַּיִם וּשְׁלֹשָׁה מָנִים יְתֵרִים שֶׁכֹּהֵן
גָּדוֹל מָלֵא חָפְנָיו בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וּמַחֲזִירָן לִמְכַתֶּשֶׁת בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים וְשׁוֹחֲקָן יָפֶה יָפֶה
כְּדֵי שֶׁתְּהֵא דַקָּה מִן הַדַּקָּה׃ וְאַחַד עָשָׂר סַמָּנִים הָיוּ בָהּ וְאֵלּוּ הֵן׃ הַצֳּרִי וְהַצִּפּוֹרֶן הַחֶלְבְּנָה וְהַלְּבוֹנָה
מִשְׁקַל שִׁבְעִים שִׁבְעִים מָנֶה מוֹר וּקְצִיעָה שִׁבֹּלֶת נֵרְד וְכַרְכֹּם׃ מִשְׁקַל שִׁשָּׁה עָשָׂר שִׁשָּׁה עָשָׂר מָנֶה׃
הַקּוּשְׁט שְׁנֵים עָשָׂר וְקִלּוּפָה שְׁלֹשָׁה וְקִנָּמוֹן תִּשְׁעָה בְּדֵרִית כַּרְשִׁינָה תִּשְׁעָה קַבִּין יֵין קַפְרִיסִין כְּאִין תִּלְתָּא
וְקַבִּין תִּלְתָּא וְאִם לֹא מָצָא יֵין קַפְרִיסִין מֵבִיא חֶמֶר חִוָּרִין עָתִיק מֶלַח סְדוֹמִית רֹבַע הַקַּב מְעֻלֶּה
עָשָׂן כָּל שֶׁהוּא׃ רַבִּי נָתָן אוֹמֵר אַף כִּפַּת הַיַּרְדֵּן כָּל שֶׁהוּא וְאִם נָתַן בָּהּ דְּבַשׁ פְּסָלָהּ וְאִם הֶחְסִיר אַחַת
מִכָּל סַמָּנֶיהָ חַיָּב מִיתָה׃

רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר הַצֳּרִי אֵינוֹ אֶלָּא שְׂרַף הַנּוֹטֵף מֵעֲצֵי הַקְּטָף בְּדוּרִית כַּרְשִׁינָה לְמַה הוּא
בָּאָה כְּדֵי לְיַפּוֹת בָּהּ אֶת הַצִּפּוֹרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא נָאָה׃ יֵין קַפְרִיסִין לְמַה הוּא בָּא כְּדֵי לְשָׁרוֹת בּוֹ אֶת
הַצִּפּוֹרֶן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עַזָּה׃ וְהֶלֹא מֵי רַגְלַיִם יָפִין לָהּ אֶלָּא שֶׁאֵין מְבִיאִין מֵי רַגְלַיִם בְּקָדָשִׁים מִפְּנֵי הַכָּבוֹד׃
הֵעִיד רַבִּי נָתָן אוֹמֵר כְּשֶׁהוּא שׁוֹחֵק אוֹמֵר הָרֵק וְהַטֵּב הֵישֵׁב הָרֵק מִפְּנֵי שֶׁהַקּוֹל יָפֶה לַבְּשָׂמִים מְמֻשָּׁךְ

אָדָם לַחֲבִירוֹ וּבֵין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ · וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כּוּלָּם :

אֱלֹהַי נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא אַתָּה בְרָאתָהּ אַתָּה יְצַרְתָּהּ אַתָּה נְפַחְתָּהּ בִּי וְאַתָּה מְשַׁמְּרָהּ בְּקִרְבִּי וְאַתָּה עָתִיד לִטְּלָהּ מִמֶּנִּי וּלְהַחֲזִירָהּ בִּי לֶעָתִיד לָבֹא · כָּל זְמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה בְּקִרְבִּי מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי רִבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים אֲדוֹן כָּל הַנְּשָׁמוֹת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמַּחֲזִיר נְשָׁמוֹת לְפְגָרִים מֵתִים :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַנּוֹתֵן לַשֶּׂכְוִי בִינָה לְהַבְחִין בֵּין יוֹם וּבֵין לָיְלָה :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי גּוֹי :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי עֶבֶד :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא עָשַׂנִי אִשָּׁה :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם פּוֹקֵחַ עִוְרִים :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַלְבִּישׁ עֲרוּמִים :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם מַתִּיר אֲסוּרִים :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם זוֹקֵף כְּפוּפִים :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם רוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמָּיִם :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמֵּכִין מִצְעֲדֵי גָבֶר :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה לִי כָּל צָרְכִּי :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אוֹזֵר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּרָה :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עוֹטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתִפְאָרָה :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ :

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמַּעֲבִיר שֵׁנָה מֵעֵינַי וּתְנוּמָה מֵעַפְעַפָּי :

וִיהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּרְגִּילֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ וְדַבְּקֵנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְאַל תְּבִיאֵנוּ לֹא לִידֵי חֵטְא וְלֹא לִידֵי עֲבֵירָה וְלֹא לִידֵי נִסָּיוֹן · וְלֹא לִידֵי בִזָּיוֹן · וְאַל תַּשְׁלֵט בָּנוּ יֵצֶר הָרָע וְהַרְחִיקֵנוּ מֵאָדָם רָע וּמֵחָבֵר רָע וּדְבָקֵנוּ בְּיֵצֶר טוֹב וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים · וְכוֹף אֶת יִצְרֵנוּ לְהִשְׁתַּעְבֵּד לָךְ וּתְנֵנוּ הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵינוּ וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים : בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַגּוֹמֵל חֲסָדִים טוֹבִים לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל :

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתַּצִּילֵנִי הַיּוֹם וּבְכָל יוֹם מֵעַזֵּי פָנִים וּמֵעַזּוּת פָּנִים : מֵאָדָם רָע מִכְּשֵׁף רָע וּמֵחָבֵר רָע וּמִשָּׂטָן רָע וּמִפֶּגַע רָע · מִעֵין הָרָע מִלָּשׁוֹן הָרָע מִסִּלְשִׁנוּת מֵעֲרוּת שֶׁפֶךְ מִשְׁנַאַת הַבְּרִיּוֹת מִשְּׂלֵלָה כְּמִיתָה מְשׁוּנָה : מֵחֳלָיִם רָעִים מִסְּכָרִים רָעִים מִשָּׂטָן הַמַּשְׁחִית מִדִּין קָשֶׁה וּמִבַּעַל דִּין קָשֶׁה · בֵּין שֶׁהוּא בֶּן בְּרִית וּבֵין שֶׁאֵינוֹ בֶּן בְּרִית וּכְדִיבָּה שֶׁל נָתָם :

לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם יָרֵא שָׁמַיִם בְּסֵתֶר וּבְגָלוּי וּמוֹדֶה עַל הָאֱמֶת וְדוֹבֵר אֱמֶת בְּלִבּוֹ וְיַשְׁכֵּם וְיֹאמַר :

רִבּוֹן כָּל הָעוֹלָמִים וַאדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים לֹא עַל צִדְקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מַפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הָרַבִּים · מָה אָנוּ מָה חַיֵּינוּ מָה חַסְדֵּנוּ מָה צִדְקוֹתֵינוּ מָה יְשׁוּעָתֵנוּ מָה כֹּחֵנוּ מָה גְּבוּרָתֵנוּ מָה נֹאמַר לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ הֲלֹא כָּל הַגִּבּוֹרִים כְּאַיִן לְפָנֶיךָ וְאַנְשֵׁי הַשֵּׁם כְּלֹא הָיוּ וַחֲכָמִים כִּבְלִי מַדָּע · וּנְבוֹנִים כִּבְלִי הַשְׂכֵּל כִּי רוֹב מַעֲשֵׂיהֶם תֹּהוּ וִימֵי חַיֵּיהֶם הֶבֶל לְפָנֶיךָ וּמוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אַיִן כִּי הַכֹּל הָבֶל : לְבַד הַנְּשָׁמָה הַטְּהוֹרָה שֶׁהִיא עָתִידָה לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן לִפְנֵי גִבְאֵי כְבוֹדֶךָ וְכָל הַבָּאִים כְּאַיִן נֶגְדֶּךָ שֶׁנֶּאֱמַר הֵן גּוֹיִם כְּמַר מִדְלִי וּכְשַׁחַק מֹאזְנַיִם נֶחְשָׁבוּ הֵן אִיִּים כְּדַק יִטּוֹל :

אֲבָל אֲנַחְנוּ עַמְּךָ בְּנֵי בְרִיתֶךָ · בְּנֵי אַבְרָהָם אֹהֲבְךָ שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לוֹ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה זֶרַע יִצְחָק יְחִידוֹ שֶׁנֶּעְקַד עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ עֵדֶת יַעֲקֹב בְּנְךָ בְּכוֹרֶךָ שֶׁאֲהַבְתָּ אוֹתוֹ וְשִׂמַּחְתָּ שְׁמַחְתָּ בּוֹ · קְרִיאַת

תפלת שחרית

כוונות לבית הכנסת יתמר זה

מַה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל: וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה
אֶל הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ: יְיָ אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ: וַאֲנִי
אֶשְׁתַּחֲוֶה וְאֶכְרָעָה אִבְרְכָה לִפְנֵי יְיָ עוֹשִׂי וַאֲנִי תְּפִלָּתִי לְךָ יְיָ עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים בְּרָב
חַסְדֶּךָ עֲנֵנִי בֶּאֱמֶת יִשְׁעֶךָ:

אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מָלַךְ בְּטֶרֶם כָּל יְצִיר נִבְרָא: לְעֵת נַעֲשָׂה בְחֶפְצוֹ כֹּל אֲזַי מֶלֶךְ
שְׁמוֹ נִקְרָא: וְאַחֲרֵי כִּכְלוֹת הַכֹּל לְבַדּוֹ יִמְלוֹךְ נוֹרָא: וְהוּא הָיָה וְהוּא הֹוֶה
וְהוּא יִהְיֶה בְּתִפְאָרָה: וְהוּא אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי לְהַמְשִׁיל לוֹ לְהַחְבִּירָה: בְּלִי רֵאשִׁית בְּלִי
תַכְלִית וְלוֹ הָעֹז וְהַמִּשְׂרָה: וְהוּא אֵלִי וְחַי גּוֹאֲלִי וְצוּר חֶבְלִי בְּעֵת צָרָה: וְהוּא נִסִּי
וּמָנוֹס לִי מָנָת כּוֹסִי בְּיוֹם אֶקְרָא: בְּיָדוֹ אַפְקִיד רוּחִי בְּעֵת אִישַׁן וְאָעִירָה: וְעִם רוּחִי
גְּוִיָּתִי יְיָ לִי וְלֹא אִירָא:

יְגַדַּל אֱלֹהִים חַי וְיִשְׁתַּבַּח נִמְצָא וְאֵין עֵת אֶל מְצִיאוּתוֹ: אֶחָד וְאֵין יָחִיד כְּיִחוּדוֹ נֶעְלָם
וְגַם אֵין סוֹף לְאַחְדוּתוֹ: אֵין לוֹ דְּמוּת הַגּוּף יאינו גּוּף לֹא נַעֲרֹךְ אֵלָיו קְדֻשָּׁתוֹ:
קַדְמוֹן לְכָל דָּבָר אֲשֶׁר נִבְרָא רִאשׁוֹן וְאֵין רֵאשִׁית לְרֵאשִׁיתוֹ: הִנּוֹ אֲדוֹן עוֹלָם לְכָל
נוֹצָר יוֹרֶה גְּדֻלָּתוֹ וּמַלְכוּתוֹ: שֶׁפַע נְבוּאָתוֹ נָתַנוּ אֶל אַנְשֵׁי סְגֻלָּתוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ: לֹא קָם
בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה עוֹד נָבִיא וּמַבִּיט אֶת תְּמוּנָתוֹ: תּוֹרַת אֱמֶת נָתַן לְעַמּוֹ אֵל עַל יַד
נְבִיאוֹ נֶאֱמַן בֵּיתוֹ: לֹא יַחֲלִיף הָאֵל וְלֹא יָמִיר דָּתוֹ לְעוֹלָמִים לְזוּלָתוֹ: צוֹפֶה וְיוֹדֵעַ
סְתָרֵינוּ מַבִּיט לְסוֹף דָּבָר בְּקַדְמוּתוֹ: גּוֹמֵל לְאִישׁ חֶסֶד כְּמִפְעָלוֹ יִתֵּן לָרָשָׁע רָע
כְּרִשְׁעָתוֹ: יִשְׁלַח לְקֵץ הַיָּמִין מְשִׁיחֵנוּ לִפְדּוֹת מְחַכֵּי קֵץ יְשׁוּעָתוֹ: מֵתִים יְחַיֶּה אֵל בְּרוֹב
חַסְדּוֹ בָּרוּךְ עֲדֵי עַד שֵׁם תְּהִלָּתוֹ:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדָיִם:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר יָצַר אֶת הָאָדָם בְּחָכְמָה וּבָרָא בוֹ נְקָבִים נְקָבִים חֲלוּלִים חֲלוּלִים
גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי כִסֵּא כְבוֹדֶךָ שֶׁאִם יִפָּתֵם אֶחָד מֵהֶם אוֹ יִסָּתֵם אֶחָד מֵהֶם אִי אֶפְשָׁר לְהִתְקַיֵּם
וְלַעֲמֹד לְפָנֶיךָ אֲפִילוּ שָׁעָה אַחַת: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ רוֹפֵא (חוֹלֵה) כָּל בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲסוֹק בְּדִבְרֵי תוֹרָה:

וְהָעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְפִיּוֹת עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל: וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ
וְצֶאֱצָאֵינוּ וְצֶאֱצָאֵי צֶאֱצָאֵינוּ וְצֶאֱצָאֵי עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כּוּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

דַּבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:
יְבָרֶכְךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְיָ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:
וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר הַפְּאָה וְהַבִּכּוּרִים וְהָרָאָיוֹן וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְתַלְמוּד
תּוֹרָה: אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לְעוֹלָם
הַבָּא וְאֵלּוּ הֵן כִּבּוּד אָב וָאֵם וּגְמִילוּת חֲסָדִים וְהַשְׁכָּמַת בֵּית הַמִּדְרָשׁ שַׁחֲרִית וְעַרְבִית
וַהֲכְנָסַת אוֹרְחִים וּבִיקּוּר חוֹלִים וְהַכְנָסַת כַּלָּה וּלְוָיַת הַמֵּת וְעִיּוּן תְּפִלָּה וַהֲבָאַת שָׁלוֹם

תֵּינָקוּ וְשַׁבְיֵיהֶם מְשֹׁךְ תַּנְחֻמֶיהָ לְמַעַן תָּמֹצּוּ וְהִתְעַנַּגְתֶּם מִזִּיו כְּבוֹדָהּ : כִּי־כֹה׀ אָמַר יְהוָה הִנְנִי נוֹטֶה־אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם וּכְנַחַל שׁוֹטֵף כְּבוֹד גּוֹיִם וִינַקְתֶּם עַל־צַד תִּנָּשֵׂאוּ וְעַל־בִּרְכַּיִם תְּשֹׁעָשָׁעוּ : כְּאִישׁ אֲשֶׁר אִמּוֹ תְנַחֲמֶנּוּ כֵּן אָנֹכִי אֲנַחֶמְכֶם וּבִירוּשָׁלַם תְּנֻחָמוּ : וּרְאִיתֶם וְשָׂשׂ לִבְּכֶם וַעֲצְמוֹתֵיכֶם כַּדֶּשֶׁא תִּפְרַחְנָה וְנוֹדְעָה יַד־יְהוָה אֶת־עֲבָדָיו וְזָעַם אֶת־אֹיְבָיו : כִּי־הִנֵּה יְהוָה בָּאֵשׁ יָבוֹא וְכַסּוּפָה מַרְכְּבֹתָיו לְהָשִׁיב בְּחֵמָה אַפּוֹ וְגַעֲרָתוֹ בְּלַהֲבֵי־אֵשׁ : כִּי בָאֵשׁ יְהוָה נִשְׁפָּט וּבְחַרְבּוֹ אֶת־כָּל־בָּשָׂר וְרַבּוּ חַלְלֵי יְהוָה : הַמִּתְקַדְּשִׁים וְהַמְטַהֲרִים אֶל־הַגַּנּוֹת אַחַר אַחַת ק׳ בְּתוֹךְ אֹכְלֵי בְשַׂר הַחֲזִיר וְהַשֶּׁקֶץ וְהָעַכְבָּר יַחְדָּו יָסֻפּוּ נְאֻם־יְהוָה : וְאָנֹכִי מַעֲשֵׂיהֶם וּמַחְשְׁבֹתֵיהֶם בָּאָה לְקַבֵּץ אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם וְהַלְּשֹׁנוֹת וּבָאוּ וְרָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי : וְשַׂמְתִּי בָהֶם אוֹת וְשִׁלַּחְתִּי מֵהֶם ׀ פְּלֵיטִים אֶל־הַגּוֹיִם תַּרְשִׁישׁ פּוּל וְלוּד מֹשְׁכֵי קֶשֶׁת תּוּבַל וָיָוָן הָאִיִּים הָרְחֹקִים אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֶת־שִׁמְעִי וְלֹא־רָאוּ אֶת־כְּבוֹדִי וְהִגִּידוּ אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם : וְהֵבִיאוּ אֶת־כָּל־אֲחֵיכֶם מִכָּל־הַגּוֹיִם ׀ מִנְחָה ׀ לַיהוָה בַּסּוּסִים וּבָרֶכֶב וּבַצַּבִּים וּבַפִּרְדִּים וּבִכְרָכֹרוֹת עַל הַר קָדְשִׁי יְרוּשָׁלַם אָמַר יְהוָה כַּאֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּנְחָה בִּכְלִי טָהוֹר בֵּית יְהוָה : וְגַם־מֵהֶם אֶקַּח לַכֹּהֲנִים לַלְוִיִּם אָמַר יְהוָה : כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה עֹמְדִים לְפָנַי נְאֻם־יְהוָה כֵּן יַעֲמֹד זַרְעֲכֶם וְשִׁמְכֶם : וְהָיָה מִדֵּי־חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ וּמִדֵּי שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ יָבוֹא כָל־בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנַי אָמַר יְהוָה : וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים הַפֹּשְׁעִים בִּי כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת וְאִשָּׁם לֹא תִכְבֶּה וְהָיוּ דֵרָאוֹן לְכָל־בָּשָׂר :

והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחות לפני אמר יהוה :

שמות הטעמים

קַדְמָא מְנַח זַרְקָא מְנַח סֶגוֹל מְנַח ו מְנַח רְבִיעִי
מַהְפַּךְ פַּשְׁטָא זָקֵף קָטֹן זָקֵף גָּדוֹל מֵרְכָא טִפְחָא
מְנַח אָתְנַחְתָּא פָּזֵר תְּלִישָׁא־קְטַנָּה תְּלִישָׁא־
גְּדוֹלָה קַדְמָא וְאַזְלָא אַזְלָא־גֵּרֵשׁ גְּרֵשַׁיִם דַּרְגָּא
תְּבִיר יְתִיב פְּסִיק ו סוֹף־פָּסוּק : שַׁלְשֶׁלֶת קַרְנֵי־
פָרָה מֵרְכָא־כְּפוּלָה יָרֵחַ בֶּן־יוֹמוֹ :

אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וְאַתָּה הִנֵּה יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ עַד־עוֹלָם: וַיִּסְתֵּר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ
וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ אֶל־ס לֶחֶם לֶאֱכֹל: וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ כְּפַעַם ו בְּפַעַם אֶל־ כְּמוֹשַׁב
הַקִּיר וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד: וְלֹא־דִבֶּר שָׁאוּל כְּמְאוּמָה
בַּיּוֹם הַהוּא כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי־לֹא טָהוֹר: וַיְהִי מִמָּחֳרַת רֹאשׁ
הַשֵּׁנִי וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי גַּם־תְּמוֹל
גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלָּחֶם: וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי עַד־בֵּית לָחֶם:
וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי נָא כִּי זֶבַח מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צִוָּה־לִי אָחִי וְעַתָּה אִם־מָצָאתִי חֵן
בְּעֵינֶיךָ אִמָּלְטָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת־אֶחָי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ: וַיִּחַר־אַף שָׁאוּל
בִּיהוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בְחֹרְךָ אַתָּה לְבֶן־יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ
וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת אִמֶּךָ: כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי חַי עַל־הָאֲדָמָה לֹא תִכּוֹן אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ
וְעַתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת הוּא: וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו
לָמָּה יוּמַת מֶה עָשָׂה: וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־כְלָה הִיא
מֵעִם אָבִיו לְהָמִית אֶת־דָּוִד: וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעִם הַשֻּׁלְחָן בְּחֲרִי־אָף וְלֹא־אָכַל בְּיוֹם־
הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לָחֶם כִּי נָעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלְמוֹ אָבִיו: וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה
לְמוֹעֵד דָּוִד וְנַעַר קָטֹן עִמּוֹ: וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רֻץ מְצָא־נָא אֶת־הַחִצִּים אֲשֶׁר אֲנֹכִי מוֹרֶה
הַנַּעַר רָץ וְהוּא יָרָה הַחִצִּי לְהַעְבִּרוֹ: וַיָּבֹא הַנַּעַר עַד־מְקוֹם הַחִצִּי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן
וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחִצִּי מִמְּךָ וָהָלְאָה: וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר
מְהִרָה חוּשָׁה אַל־תַּעֲמֹד וַיְלַקֵּט נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־הַחִצִּים ס ו וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו: וְהַנַּעַר
לֹא־יָדַע מְאוּמָה אַךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר: וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כֵּלָיו אֶל־הַנַּעַר
אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ הָבִיא הָעִיר: הַנַּעַר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב וַיִּפֹּל לְאַפָּיו אַרְצָה
וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּשְׁקוּ ו אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הִגְדִּיל:
וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה
יִהְיֶה ו בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי וּבֵין זַרְעֶךָ עַד־עוֹלָם:

הפטרת שבת וראש חדש בישעיה סימן סו

כֹּה אָמַר יְהוָה הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדֹם רַגְלָי אֵי־זֶה בַיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ־לִי וְאֵי־זֶה
מָקוֹם מְנוּחָתִי: וְאֶת־כָּל־אֵלֶּה יָדִי עָשְׂתָה וַיִּהְיוּ כָל־אֵלֶּה נְאֻם־יְהוָה וְאֶל־זֶה אַבִּיט
אֶל־עָנִי וּנְכֵה־רוּחַ וְחָרֵד עַל־דְּבָרִי: שֹׁחֵט הַשּׁוֹר מַכֵּה־אִישׁ זוֹבֵחַ הַשֶּׂה עֹרֵף כֶּלֶב
מַעֲלֵה מִנְחָה דַּם־חֲזִיר מַזְכִּיר לְבֹנָה מְבָרֵךְ אָוֶן גַּם־הֵמָּה בָּחֲרוּ בִדְרָכֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם
נַפְשָׁם חָפָצָה: גַּם־אֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלוּלֵיהֶם וּמְגוּרֹתָם אָבִיא לָהֶם יַעַן קָרָאתִי וְאֵין עוֹנֶה
דִּבַּרְתִּי וְלֹא שָׁמְעוּ וַיַּעֲשׂוּ הָרַע בְּעֵינַי וּבַאֲשֶׁר לֹא־חָפַצְתִּי בָּחָרוּ: שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה
הַחֲרֵדִים אֶל־דְּבָרוֹ אָמְרוּ אֲחֵיכֶם שֹׂנְאֵיכֶם מְנַדֵּיכֶם לְמַעַן שְׁמִי יִכְבַּד יְהוָה וְנִרְאֶה
בְשִׂמְחַתְכֶם וְהֵם יֵבֹשׁוּ: קוֹל שָׁאוֹן מֵעִיר קוֹל מֵהֵיכָל קוֹל יְהוָה מְשַׁלֵּם גְּמוּל לְאֹיְבָיו:
בְּטֶרֶם תָּחִיל יָלָדָה בְּטֶרֶם יָבוֹא חֶבֶל לָהּ וְהִמְלִיטָה זָכָר: מִי־שָׁמַע כָּזֹאת מִי רָאָה
כָּאֵלֶּה הֲיוּחַל אָרֶץ בְּיוֹם אֶחָד אִם־יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת כִּי־חָלָה גַם־יָלְדָה צִיּוֹן אֶת־בָּנֶיהָ:
הַאֲנִי אַשְׁבִּיר וְלֹא אוֹלִיד יֹאמַר יְהוָה אִם־אֲנִי הַמּוֹלִיד וְעָצַרְתִּי אָמַר אֱלֹהָיִךְ: שִׂמְחוּ
אֶת־יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָהּ כָּל־אֹהֲבֶיהָ מָשׂוֹשׂ כָּל־הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ: לְמַעַן

וַאֲמַר יַשְׁמוּ צַנִּיף טָהוֹר עַל־רֵאשׁוֹ וַיָּשִׂימוּ הַצָּנִיף הַטָּהוֹר עַל־רֹאשׁוֹ וּבְגָדִים
וַיַּלְבִּשׁוּהוּ מַלְאַךְ יְהוָה עֹמֵד: וַיָּעַד מַלְאַךְ יְהוָה בְּ הוֹשֻׁעַ לֵאמֹר: כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־
בִּדְרָכַי תֵּלֵךְ וְאִם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי תִשְׁמֹר וְגַם־אַתָּה תָּדִין אֶת־בֵּיתִי וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת־חֲצֵרָי
וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעֹמְדִים הָאֵלֶּה: שְׁמַע־נָא יְהוֹשֻׁעַ ׀ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל אַתָּה וְרֵעֶיךָ
הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ כִּי־אַנְשֵׁי מוֹפֵת הֵמָּה כִּי־הִנְנִי מֵבִיא אֶת־עַבְדִּי צֶמַח: כִּי ׀ הִנֵּה הָאֶבֶן
אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ עַל־אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם הִנְנִי מְפַתֵּחַ פִּתֻּחָהּ נְאֻם יְהוָה
צְבָאוֹת וּמַשְׁתִּי אֶת־עֲוֹן הָאָרֶץ הַהִיא בְּיוֹם אֶחָד: בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת תִּקְרְאוּ
אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ אֶל־תַּחַת תְּאֵנָה: וַיָּשָׁב הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיְעִירֵנִי כְּאִישׁ
אֲשֶׁר־יֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ: וַיֹּאמֶר אֵלַי מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר וירא כ״ג ט״ו רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב
כְּלָהּ וְגֻלָּהּ עַל־רֹאשָׁהּ וְשִׁבְעָה נֵרֹתֶיהָ עָלֶיהָ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוּצָקוֹת לַנֵּרוֹת אֲשֶׁר עַל־
רֹאשָׁהּ: וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ אֶחָד מִימִין הַגֻּלָה וְאֶחָד עַל־שְׂמֹאלָהּ: וָאַעַן וָאֹמַר אֶל־
הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי לֵאמֹר מָה אֵלֶּה אֲדֹנִי: וַיַּעַן הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בִּי וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲלוֹא
יָדַעְתָּ מָה־הֵמָּה אֵלֶּה וָאֹמַר לֹא אֲדֹנִי: וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי לֵאמֹר זֶה דְבַר־יְהוָה אֶל־
זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: מִי־אַתָּה הַר־
הַגָּדוֹל לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל לְמִישׁוֹר וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן רֹאשָׁהּ תְּשֻׁאוֹת חֵן חֵן לָהּ:

הפטרה לשבת שניה של חנוכה במלכים א סימן ז

וַיַּעַשׂ חִירוֹם אֶת־הַכִּיֹּרוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וַיְכַל חִירָם לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־
הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה: עַמֻּדִים שְׁנַיִם וְגֻלֹת הַכָּתֳרֹת
אֲשֶׁר־עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים שְׁתַּיִם וְהַשְּׂבָכוֹת שְׁתַּיִם לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גֻלוֹת הַכָּתֳרֹת אֲשֶׁר
עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים: וְאֶת־הָרִמֹּנִים אַרְבַּע מֵאוֹת לִשְׁתֵּי הַשְּׂבָכוֹת שְׁנֵי־טוּרִים רִמֹּנִים
לַשְּׂבָכָה הָאֶחָת לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גֻלוֹת הַכָּתֳרֹת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָעַמּוּדִים: וְאֶת־
הַמְּכֹנוֹת עָשָׂר וְאֶת־הַכִּיֹּרֹת עַל־הַמְּכֹנוֹת: וְאֶת־הַיָּם הָאֶחָד וְאֶת־הַבָּקָר שְׁנֵים־
עָשָׂר תַּחַת הַיָּם: וְאֶת־הַכִּירוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וְאֵת כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה
מלכים כ״ב ט״ז אֲשֶׁר עָשָׂה חִירָם לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה נְחֹשֶׁת מְמֹרָט: בְּכִכַּר הַיַּרְדֵּן יְצָקָם
הַמֶּלֶךְ בְּמַעֲבֵה הָאֲדָמָה בֵּין סֻכּוֹת וּבֵין צָרְתָן: וַיַּנַּח שְׁלֹמֹה אֶת־כָּל־הַכֵּלִים מֵרֹב מְאֹד
מְאֹד לֹא נֶחְקַר מִשְׁקַל הַנְּחֹשֶׁת: וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֵת כָּל־הַכֵּלִים אֲשֶׁר בֵּית יְהוָה אֶת מִזְבַּח
הַזָּהָב וְאֶת־הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר עָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים זָהָב: וְאֶת־הַמְּנֹרוֹת חָמֵשׁ מִיָּמִין וְחָמֵשׁ
מִשְּׂמֹאל לִפְנֵי הַדְּבִיר זָהָב סָגוּר וְהַפֶּרַח וְהַנֵּרֹת וְהַמֶּלְקָחַיִם זָהָב: וְהַסְּפוֹת וְהַמִּזְמְרוֹת
וְהַמִּזְרָקוֹת וְהַכַּפּוֹת וְהַמַּחְתּוֹת זָהָב סָגוּר וְהַפֹּתוֹת לְדַלְתוֹת בֵּית הַפְּנִימִי לְקֹדֶשׁ
הַקָּדָשִׁים לְדַלְתֵי הַבַּיִת לַהֵיכָל זָהָב:

הפטרת ערב ראש חודש שחל בשבת בשמואל א סימן כ

וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ: וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד וּבָאתָ
אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאָזֶל: וַאֲנִי
שִׁלַּשְׁתִּי הַחִצִּים צִדָּה אוֹרֶה לְשַׁלַּח־לִי לְמַטָּרָה: וְהִנֵּה אֶשְׁלַח אֶת־הַנַּעַר לֵךְ מְצָא אֶת־
הַחִצִּים אִם־אָמוֹר אֹמַר לַנַּעַר הִנֵּה הַחִצִּים ׀ מִמְּךָ וְהֵנָּה קָחֵנּוּ וּבֹאָה כִּי־שָׁלוֹם לְךָ וְאֵין
דָּבָר חַי יְהוָה: וְאִם־כֹּה אֹמַר לָעֶלֶם הִנֵּה הַחִצִּים מִמְּךָ וָהָלְאָה לֵךְ כִּי שִׁלְּחֲךָ יְהוָה: וְהַדָּבָר

אֲשֶׁר עָשָׂה לִשְׁנֵי־שָׂרֵי צְבָאוֹת יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן־נֵר וְלַעֲמָשָׂא בֶּן־יֶתֶר וַיַּהַרְגֵם וַיָּשֶׂם דְּמֵי־מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם וַיִּתֵּן דְּמֵי מִלְחָמָה בַּחֲגֹרָתוֹ אֲשֶׁר בְּמָתְנָיו וּבְנַעֲלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו : כַּעֲשֹׂתְךָ כְּחָכְמָתֶךָ וְלֹא־תוֹרֵד שֵׂיבָתוֹ בְּשָׁלֹם שְׁאוֹל : וְלִבְנֵי בַרְזִלַּי הַגִּלְעָדִי תַּעֲשׂוּ־חֶסֶד וְהָיוּ בְּאֹכְלֵי שֻׁלְחָנֶךָ כִּי־כֵן קָרְבוּ אֵלַי בִּבְרֹחִי מִפְּנֵי אֲבְשָׁלוֹם אָחִיךָ : וְהִנֵּה עִמְּךָ שִׁמְעִי בֶן־גֵּרָא בֶּן־הַיְמִינִי מִבַּחֻרִים וְהוּא קִלְלַנִי קְלָלָה נִמְרֶצֶת בְּיוֹם לֶכְתִּי מַחֲנָיִם וְהוּא־יָרַד לִקְרָאתִי הַיַּרְדֵּן וָאֶשָּׁבַע לוֹ בַּיהוָה לֵאמֹר אִם־אֲמִיתְךָ בֶּחָרֶב : וְעַתָּה אַל־תְּנַקֵּהוּ כִּי אִישׁ חָכָם אָתָּה וְיָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לּוֹ וְהוֹרַדְתָּ אֶת־שֵׂיבָתוֹ בְּדָם שְׁאוֹל : וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר בְּעִיר דָּוִד : וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחֶבְרוֹן מָלַךְ שֶׁבַע שָׁנִים וּבִירוּשָׁלַם מָלַךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים : וּשְׁלֹמֹה יָשַׁב עַל־כִּסֵּא דָוִד אָבִיו וַתִּכֹּן מַלְכֻתּוֹ מְאֹד :

הפטרת שבת ראשון של חנוכה בתרי עשר בזכריה סימן ב

רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ נְאֻם־יְהוָה : וְנִלְוֻ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ וְיָדַעַתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי אֵלָיִךְ : וְנָחַל יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל אַדְמַת הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלָם : הַס כָּל־בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי נֵעוֹר מִמְעוֹן קָדְשׁוֹ : וַיַּרְאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאַךְ יְהוָה וְהַשָּׂטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ לְשִׂטְנוֹ : וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן יִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַבּוֹחֵר בִּירוּשָׁלַם הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ : וִיהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבוּשׁ בְּגָדִים צוֹאִים וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ : וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר הָסִירוּ הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו רְאֵה הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנֶךָ וְהַלְבֵּשׁ אֹתְךָ מַחֲלָצוֹת :

ואמר

שְׁבֵנֵר דָּר זוֹן פּוּן נָר אוּג צוּ עָמְשָׁא דָר זוֹן פּוּן יֶתֶר אוּג עָר דָט זַיי גִּדְרָנִית אוּג עָר דָט גְּטָאן דָם בְּלוּט פּוּן דָר מִלְחָמָה גְּלַיִיךְ וּוִי זַיי וְואלְטָן מִיט אִים מִלְחָמָה בְּשָׁאטָן אוּג זַיי הָאבָּן גְּמַיינְט עָר הָאט שָׁלוֹם מִיט זַיי אוּג עָר הָט גְּעָבָּן דָם בְּלוּט פּוּן דָר מִלְחָמָה מִיט זַיין גַּארְטֵל וָום אִין זַיינִי לָענְדָן מַיינְט טָעָן דִי שׁוּועדִ אוּג מִיט דִי שִׁיךְ וּואם אוֹף זַיין פִּים אוּג דוּא זָאלְטְ טָאן מִיט דַיין חָכְמָה דִיא זָאלְטְ אִים גִּפּוּנְן עָפִּים צַבְּלְבוּל אוּג זָאלְטְ אִים הָרְגָּנן אוּג זָאלְטְ נִיט לָאזָן נִידְרָן זַיין גְּרַיינְקִיט מִיט שָׁלוֹם צוּ דָעם גְּרוּב פּוּן דָעם נַיהָנָם כְּלוֹמַר דִיא זָאלְטְ אִים נִיט לָאזָן שְׁטַארְבָּן מִיט זַיין טוֹט : ולבני אוּג צוּ דִיא קִינְדֶר פּוּן בַּרְזִלַי וָום עָר אִיז פּוּן גִּלְעָד זָאלְטְוּ טָאן גְּנָאד אוּג זַיי זָאלָן זַיין צְווִישָׁן דִי וָום עָסָן פּוּן דַיין טִישׁ וָוארוּם אוּ הָאבָּן זַיי גְּנָעטְ עָסָן שָׁפַּייז צוּ טִיר אז אִיךְ בִּין אַנְטְלָאפָּן גְּוָוארָן פַּר דַיין בְּרוּדָר אַבְשָׁלוֹם : והנה אוּג נוּן מִיט דִיר אִיז שִׁמְעִי דָר זוֹן פּוּן גֵּרָא פּוּן שַׁבָּט בִּנְיָמִין פּוּן דָר שְׁטָאט בַּחוּרִים אוּג עָר הָאט מִיךְ גְּשָׁאלְטִין אִין שְׁטַארְקִי קִלָּלָה אִין דָעם טָאג אז אִיךְ בִּין גֶּגַאנְגָן קֵיין מַחֲנַיִם אוּג עָר אִיז גֶּגַאנְגָן קֵיגָן מִיר צוּם יַרְדָּן מִיךְ אִיבָּר בָּעָסָן הָאב אִיךְ גְּשְׁוּוּארָן צוּ אִים בַּייא גָאט צוּ זָאגִין אוּב אִיךְ וָועל דִיךְ טַיְיטָן מִיט אַשְׁוּועְרד זָאל טִיר אַז אוּג אַז זַיין : ועתה אוּג מַצְוֹנֵךְ זָאלְטְוּ אִים נִיט רַיין מַאכָן וָוארוּם דוּ בִּיסְט דָאךְ אַקְלִינֶר מֶענְטְש אוּג דוּ זָאלְטְ וויסֶן וָום דִי זָאלְטְ אִים טָאן כְּלוֹמַר דוּ זָאלְטְ אִים עָפִּים גִּפּוּנְן זַיין עֶלִיכָה אוּג זָאלְטְ אִים הָרְגָּנן אוּג דִיא זָאלְטְ מַאכָן נִידְרָן זַיין גְּרַיינְקִיט אִין גְּרוּב אֲרַיין מִיט בְּלוּט כְּלוֹמַר דוּרְךְ דָר דַרְיוּס : וישכב אוּג דָוִד אִיז נִישְׁטָארְבָּן אַזוֹ וויא זַיינִי עֶלְטֶרן אוּג עָר אִיז וָוארָן בְּגְרָאבָּן אִין דָר שְׁטָאט פּוּן דָוִד דָם אִיז צִיּוֹן : והימים אוּג דִי טָעג וָואם דָוִד הָט גְּקִינִיגְט אוֹף דִיא יִשְׂרָאֵל זָענָן גְּוָען פָּערְצִיג יָאר דְּהַיינוּ אִין חֶבְרוֹן הָט עָר גְּקִינִיגְט זִיבֶּן יָאר אוּג אִין יְרוּשָׁלַיִם הָט עָר גְּקִינִיגְט דַרְייא אוּג דְרַייסְג יָאר : ושלמה אוּג שְׁלֹמֹה אִיז גֶּעזֶסֶן אוֹף דָר שְׁטוּל פּוּן זַיין פָּאטֶר דָוִד אוּג זַיין מְיוּכָה אִיז זַיינֶר אֵן גְּבְּרַייט גְּוָוארָן :

אִיזוֹן יִתְכֹּן וַיִת מַפְלְכוֹן וְנִחֵם יִתְרוֹן וּמְלֵיל לַתְּחוֹמִין עַל לְבָהוֹן : כב וְיָתֵיב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם
הוּא וּבֵית אֲבוּהִי וְחַיָּא יוֹסֵף מְאָה וְעַשַׂר שְׁנִין : כג וַחֲזָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנִין תְּלִיתָאִין אַף
בְּנֵי מָכִיר בַּר מְנַשֶּׁה אִתְיְלִידוּ וְרַבֵּי יוֹסֵף : כד וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי אֲנָא מָאֵית וַיְיָ מְדַכַּר
דְּכִיר יִתְכֹּן וַיְסַק יָתְכוֹן מִן אַרְעָא הָדָא לְאַרְעָא דְקַיֵּים לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב :
כה וְאוֹמֵי יוֹסֵף יַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר מְדַכַּר דְּכִיר יְיָ יָתְכוֹן וְתַסְקוּן יַת גַּרְמַי מִכָּא :
כו וּמִית יוֹסֵף בַּר מְאָה וְעַשַׂר שְׁנִין וְתַנְמוּ יָתֵיהּ וְשַׁמוּהִי בְּאָרוֹנָא בְּמִצְרָיִם : חזק

בעל הטורים

(כה) והעלו יוסף את בני ישראל • ולפי הכתוב נראה שלא אמר להם מעכם להקהתם לומר להם ותזכרו ותעלו את עצמותי מכאן אתם יודעים שלא יחזקו את הקץ כי יוסף ידע את הקץ ביעקב גלה לו : מכאן את ולהלן פקד יפקד אתכם • פירוש לשון כאב ודם היום כאן ומחר בקבר אחל מלך מי וקיס כוש ופקד אתכם • ורמז שני פעמים פ"ק פ"ק פ' כאשר אמלכתי פ' שניהם לך יבוא לכם נושלנו שנותים אתכם פ"ק יפקוד לשון הפרנה כמו ולא נפקד ממנו איש רמז שיהיו פקוד תפקד תפ"ק שאם ויאבאר דרו : (כו) ויתנהו בארון בפתח ויתנהו אתם ישראל ויהנהו את יוסף כדמי' בכתובות דיפסד יפסדוים דלהלן יהלוים בשביל שתנהו את תכיו תעשוהו ג"כ : ויים בתחן • כדי שיכא מנוי לכם בגלותם משם :

רש"י

סימי חוסף להרע לכם כלום אני יכול והלא לחתם כולכם מחשבים עלי רעה והקב"ה מחשבה למובה וסילוק אני עכשי יכול להרע לכם:(כה) ופקוד יפקוד אלהים אתכם • עד אלא ידעתם לכאן היו מרגנים עלי אמי עבד ועל ידיכם נודע אמי כן תורין ואני סובב לחכם מה הכרוים תומרות כח של בחוליים ולאה ונשמחנ בכן וגמר לאי הם ולכסוף סרב תוסס יש לך לח שהוכר לח

שפתי חכמים

ג (ג"ל) כי ר"ב שבטים כנגד ר"ב כוכבים כמתירים לח כל העולם ולכ"ל לכם מעכב נכוות ר"ל לף שהיו תוכיים להכוב תוכו כיס ניסול מיוסף וכ"ו מפני שהיה כל ג' מן השבטים דומה למזל נרקע לחב ל"ל לימלך כ"ם שהוא יחיד אלא יוכל לימלך' וכ' לפכל ל"ל דלאן למחד יכול להכות עכשיו דוקא לון לריך דיוקף היה מלך וכיס יכול לגזות על לוף תגזים להכות תוסס :

חפלת פרשת ויחי

מחיו • ד"ל מעכה נכוות לף יוכלו לכבוס ג מר למחד כי' : (כג) על ברכי יוסף • כתרגומו נגלן בין ברכיו :

חפלת פרשת ויחי

מבכי מת אוף ואלהים אוג נאט פקד גדענקן יפקד עך ועט גדענקן אויכ והעלה אתכם מן הארץ הזאת אוג עך ועט אייך אוף ברעננן פון דעם לאנד לאנד אל הארץ צו דעם לאנד אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב ום עך הט נשוואורן צו אברהם אוג צו יצחק אוג צו יעקב : (כה) וישבע יוסף את בני ישראל אוג יוסף האט בשוואורן דיא קינדר ישראל לאמר אזו צו זאגן פקד גדענקן יפקד עך ועט גדענקן אלהים נאט אתכם אייך אוג ועט אייך אום ליין פון דאנן והעלתם את עצמותי מזה זאלט איר אוף ברענגן מייני בייך פון דאנן : (כו) וימת יוסף אוג יוסף אין גשטאורבן בן מאה ועשר שנים אז עך איז אלט גוענן הונדרט אוג צענן יאר ויתנטו אתו אוג זייא האבין אים נפאלסעמט ויישם בארון במצרים אוג סען האט אים ארין נטאן אין איין ארון אין מצרים :

הפטרת ויחי

אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֶת כָּל־אֲשֶׁר תִּפְנֶה שָׁם : לְמַעַן יַקִּים יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי
לֵאמֹר אִם־יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ אֶת־דַּרְכָּם לָלֶכֶת לְפָנַי בֶּאֱמֶת בְּכָל־לְבָבָם וּבְכָל־נַפְשָׁם לֵאמֹר
לְאֹ־יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מֵעַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל : וְגַם אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה

אשר

גרעבטן אוג זייני בייניגיש אזו ויא עם שטייט נשריבן אין דער תורה פון משה פון ועגן דיא זאלטט קלינן אוג בגליקן מיט אלימן ום דו ועסט טאן אוג אלימן ום די ווקסט דיך דארט קערן : למען דרוים גאט זאל זייני בייד מקיים זין ואס עך האט גרעט אוף מיר צו זאגן ווען דייני קינדר ועלן היטן זייער ועג צוגיין פר מיר מיט אמת מיט גאר מיינר גאר מיט גאר זייער בייד דם עך טיר עאמט עם ווים גיט פר שנעטן ועלן פון דיר אייז מאן פון דר שטול פון דם מלכות פון דר ישל [illegible] תגם את דיא [illegible] ראה אוף ום יואב דר זון פון צרויה הט מיר גמאן ום עך הט גיטאן צו די צוי [illegible]ן פון די ישראל צו

דַּבֵּר עַל־לִבָּם׃ כב וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית
אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה וְעֶשֶׂר שָׁנִים׃ מפטיר כג וַיַּרְא
יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שִׁלֵּשִׁים גַּם בְּנֵי מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה
יֻלְּדוּ עַל־בִּרְכֵּי יוֹסֵף׃ כד וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אָנֹכִי
מֵת וֵאלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֶעֱלָה אֶתְכֶם
מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב׃ כה וַיַּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם
וְהַעֲלִתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה׃ כו וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן־מֵאָה
וָעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחַנְטוּ אֹתוֹ וַיִּישֶׂם בָּאָרוֹן בְּמִצְרָיִם׃

חזק פ״ס פסוקים · פ״ס מל פה סימן׃ ומפטירין בנוסח ספרד ג ויקרבו ימי דוד׃

סכום פסוקי דספר בראשית מלף וחמש מלות ושלשים ומרכעה אך לדי סימן . והניו ועל תרכך תחיה ·
ופרשיותיו ר״ב ז״ה סתומות ופתוחות סדריו ס״ג גם כרוך יחיה סימן . ופרקיו נ ו״י מנגו לך
קויטו סימן · מנין הפסוקות שלשה וארבעים והסתומות שמנה וארבעים הכל תשעים ואחת פרשיות
צא לחם וכל כעס לסגר בנגליך סימן׃

אַצְלְכֶי רַיִיד רָם אִז זַיִיא וְתִקְבֵּל גְּוּאָרֶן עַל לִבּם אוֹף זַיְיעֶר בַּאֲרֶץ׃ (כב) וישב יוסף במצרים אוּ יוֹסֵף אִז
גְּעוֹאָן אִין מִצְרַיִם הוּא עָר וּבית אבין אוּ זַיין פָּאטֶרס הוּז גְּוּזוּנְד ויחי יוסף אוּ יוֹסֵף הָאט גְּלֶעבְּט מֵאה ועשר
שנים הינְדֶרְט אוּ צֶעהֶן יָאר׃ (כג) וירא יוסף לאפרים אוּ יוֹסֵף הָט זוֹבֶה גְּוּעזֶן צוּ זָעהֶן אֶפְרַיִם בני שלשים
זַיין דְּרִיט גֶּבּוּרְט גַּם אוֹף בני מכיר בן מנשה רַיִיא קְרִיגֶר פּוּן מָכִיר דֶּר זוֹן פּוּן מְנַשֶּׁה ילדו על ברכי יוסף זֶענֶן
אוֹף דֶּר צוּזִן גְּוּאָרֶן אוֹף דִי קְנִיא פּוּן יוֹסֵף׃ (כד) ויאמר יוסף אל אחיו אוּ יוֹסֵף הָט גֶּזָאגְט צוּ זַיינֶי בְּרִידֶר
אנכי

הפטרת ויחי במלכים א סימן ב

וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־דָוִד לָמוּת וַיְצַו אֶת־שְׁלֹמֹה בְּנוֹ לֵאמֹר׃ אָנֹכִי הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ
וְחָזַקְתָּ וְהָיִיתָ לְאִישׁ׃ וְשָׁמַרְתָּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו
לִשְׁמֹר חֻקֹּתָיו מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְעֵדְוֹתָיו כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה לְמַעַן תַּשְׂכִּיל אֵת כָּל־

אשר

ויקרבו ימי דוד למות אוּ עס הָאבּן גענעמט דוּ טָעג פּוּן דָוִד צוּ שטאַרבּן הָט ער גְּבּאפֶן צוּ זיין זון שְׁלֹמֹה׃
צוּז צוּ זָאגֶן׃ אנכי אוֹף דֶּיִיש אִין דָעם וַיְיג וויא נָאר דֶּיִיא וועלְט מוּז גַיין בְּלוֹסּ אוֹף וָעל
שְׁטַארְבּן אוּ דוּא זָאלְסְט דִיךְ שְׁטַארְקּן אוּ זָאלְסְט זַיין צוּ גָּרוּסֶן מַאן׃ ושמרת אוּ זָאלְסְט הִיטֶן
דָם הִיטוּנְג פַּאר נָאט דַיין נָאט צוּ גַיין אִין זַיינֶי מִצְוֹת אוּ צוּ הִיטֶן זַיינֶי גֶּזֶעצֶן אוּ זַיינֶי מִצְוֹת אוּ זַיינֶי

ד חַתַּב יוֹסֵף לְמִצְרַיִם הוּא וַאֲחוֹהִי וְכָל דְּסָלְיִקוּ עִמֵּיהּ לְמִקְבַּר יַת אֲבוּהִי בָּתַר דְּקִבְּרֵיהּ יַת
אֲבוּהִי: טו וַחֲזוֹ אֲחֵי יוֹסֵף אֲרֵי מִית אֲבוּהוֹן וַאֲמַרוּ דִּלְמָא יְסַר לָנָא דְּבָבוּ יוֹסֵף וַאֲתָבָא
יְתֵיב לָנָא יַת כָּל בִּישְׁתָּא דְּגָמַלְנָא יָתֵיהּ: טז וּפַקִּידוּ לְוָת יוֹסֵף לְמֵימַר אֲבוּךְ פַּקִּיד קָדָם
מוֹתֵיהּ לְמֵימַר: יז כְּדֵין תֵּימְרוּן לְיוֹסֵף בְּבָעוּ שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבֵי אֲחָיָךְ וּלְחַטָּאֵיהוֹן אֲרֵי
בִּישְׁתָּא גְּמָלוּךְ וּכְעַן שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבֵי עַבְדֵי אֱלָהָא דְּאָבוּךְ וּבְכָא יוֹסֵף בְּמַלָּוּתְהוֹן
עִמֵּיהּ: יח וַאֲזַלוּ אַף אֲחוֹהִי וּנְפַלוּ קֳדָמוֹהִי וַאֲמַרוּ הָא אֲנַחְנָא לָךְ לְעַבְדִין: יט וַאֲמַר
לְהוֹן יוֹסֵף לָא תְּדַחֲלוּן אֲרֵי דַּחֲלָא דַיְיָ אֲנָא: כ וְאַתּוּן חֲשַׁבְתּוּן עֲלַי בִּישָׁא מִן קֳדָם
יְיָ אִתְחַשְּׁבַת לְטָבָא כְּדֵיל לְמֶעְבַּד כְּיוֹמָא הָדֵין לְקַיָּמָא עַם סַגִּי: כא וּכְעַן לָא תְּדַחֲלוּן אֲנָא

בעל הטורים

(מו) לו יסתמנו יוסף • כשחזרו מלקבור את אביהם עבר יוסף על הכור שהשליכוהו בו ועיכך ואמר כרוך שעשה לי כם במקום שם תמרו עדיין סוף זוכר מה עשיתו לו • י"מ לו יסתמנו יוסף סלוחי יסתמנו יוסף בלבו ולא יעשה להם מעשה ואם תפן לעשות יסיב להם כל כרשה שגמלוהו כי מה עשיתו לו גרמתו שנעשה מלך מחמת שמכרוהו ונתגדל הדבר שנעשה מלך במלרים כן יעשה להם:
(יט) כתחת אלהים אני • כלומר שהשיב יעקב לרחל כשבקשה ממנו שיתפלל עליה רחמים ונפר הם בו בלשון השיב לאחיו • על ק
סיף ג' נמס' והשליכו התחת ואם לא ימות שמעי (פ"ב) שכתוב ל' שתחר לאחיו נפרע משמעי בחיי למדו ממנו לדבר עבותו:

איזון

רש"י

התמה מהרי לשון שמח סוח • וים חולי ל' בקשה כ כגון חולי ירחם ס' כשניי חולי יסיב ס' חומי הרי הוא כמו לו יכי כדבר • וים חולי ל' שם חולי ים חמשים לדיקים:
(מז) ויצוו אל יוסף • כמו ויסוף אל בני ישראל סוא למשה ולאהרן להיות שלוחים אל בני ישראל אף זה ויצוו אל שלוחם להיות שליח אל יוסף לומר לו כן • ואת מי צוו את בני בלשה ס שהיו רגילין אללו שנאמר והוא נשר את בני בלשה: אביך צוה: (ב"ר יכמות' סה) שיש בדבר משמי שלוש כי לא מוה יעקב כן שלח נחמד יוסף בשיניו: (יז) שא נא לפשע עבדי אלהי אביך • שם תביך את שליחיו כיום והם עבדיו: (יח) וילכו גם אחיו • אללו גם אחיו שהיו מלקנאים בו ומיום שמכרוהו לא ראו פניו ועתה שמעו שהוא מושל בכל ארץ מלרים ויראו שמא יעשה להם כמעשה שעשו לו ולא עוד אלא שהוא מלוה לאביהם שלא יגלה להם שום דבר שעשו לו ולא עוד אלא שהוא מבקש לפייסם ולהשיב לב אביהם אליו לכך נאמר וילכו גם אחיו:

שפתי חכמים

לשון חולי כמו שכתוב רש"י פסוקים ע"ז וחולי מיום שמת סוח לו' כמת שם כן גם כאן לשון שמח דכתי לו וחולי סכל לשון תהה: ל ר"ל מה שהיו מוכח לנו וחולי סכל לחד סוח דכתי לו בכמה מקומות ל' בקשה וים חולי יומי ל' בקשה וש"ה מיומו למימר שלו נמי לשון שמח כמו חולי וים חולי לשון שם כמו שכתוב רש"י לעיל שם כן לו וחולי כלל ל' סוח: מ דש"ל שכיום לחד שלישו מן המתים דלח כודלי לא ימלין בדבר כי היה יודע יוסף שלא יחשוד חומו מגיון על זה: (ג"ש) דחין שכתוב שהיו מגליס סוד זה ומה שכתוב שמכרו למתים ויותר מי' רחוי לסם לדבר עמו בעצמם:

ג"ש

נַאֲנָן טִיט אִים לְקִבּוּר אֶת אִבִּיז צוּ בַּגְרָאדִין זַיִן פָּאטֶר הָאבִּין זַיֶיא זִיךְ אַלֵי אוּם גֶּקְעֶרט אוֹתִי קִבְּרוּ אֶת אִבִּיז
נָאךְ דָעם אַז עֶר הָט בֶּגְרָאבֶּן זַיִן פָּאטֶר: (מז) וידעו אחי יוסף אוג דִיא בְּרִידֶר פּוּן יוֹסֵף הָאבֶּן גֶּזֶעהֶן כִּי
מת אביהם אַז זַייֶעֶר פָּאטֶר אִיז גֶשְׁטָארְבֶּן זַיֶיא גְטְרָאכְט לו ישטמנו יוסף פָאטֶר וָועט אוּנְז
יוֹסֵף הָאבֶּן הַשב ישיב לנו אוג וָועט אוּנְז אוּם קֶעֶרן אֶת כל הרעה נָאר דָם בֶּייז אשר גמלנו אתו וָום מֶיר הָאבֶּן
אִים גְטָאן בְּזוֹנְדֶר פָאטֶר כָּל זְמַן אוּנְז אֶזֶר פָּאטֶר הָט עֶר נִיט גְּוָואלְט זַיִן פָּאטֶר מְצַעֶר זַיִן אָבֶּר
דִיטְט וָועט עֶר זִיךְ אֶן אוּנְז נְקֵם זַיִן: (מז) ויצו אל יוסף הָאבֶּן זַיֶיא גְּבֶּאטֶן צוּ דִי קִינְדֶר פּוּן בִּלְהָה זַיֶיא
זָאלֶן גֶּיין צוּ יוֹסֵף לאמר אוג זָאלֶן אִים אֶזוֹ זָאגֶן אביך צוה לפני מותו לאמר דַיין פָּאטֶר הָט גְּבֶּאטֶן פַּאר
זַיִן טוֹט אֶזוֹ צוּ זָאגֶן: (יז) כה תאמרו ליוסף אָזוֹ זָאלְט אִיר זָאגֶן צוּ יוֹסֵף אנא שא נא פשע
אחידֶר גִיב דִי מִיסְטֶייט פּוּן דַיינִי בְּרִידֶר וחטאתם אוג זַייעֲרִי זִינְד כי רעה גמלוך וָוארום זַיי הָאבֶּן דִיךְ טִיט
בֶּייזֶן בֶּצָאלְט ועתה אוג אַצוּנְד בָּעט אִיךְ דִיךְ שא נא פשע עבדי אלהי אביך פַּר גִיב צוּ דָעם מִיסְטֶייט פּוּן דִי
קְנֶעכְט פּוּן דֶעם גָאט פּוּן דַיין פָּאטֶר וָוארום וָען דַיין פָּאטֶר אִיז גִישְׁטָארְבֶּן זַיִן נָאט לֶעבְט דָאךְ אוג
זַיי זָענֶן דָאךְ זַייֶנִי קְנֶעכְט וויך יוסף הָט יוֹסֵף גְוֶוינְט בדברם אליו אַז זַיֶיא הָאבֶּן דֶם אִים גְּזָאגְט: (יח) וילכו
גם אחיו אוג דִי בְּרִידֶר זָענֶן אוֹךְ צוּ אִים גְּנָאנְגֶן ויפלו לפניו אוג זָענֶן גְפָאלֶן פַּר אִים בְּלוֹסְטֶר זַיי הָאבֶּן אִים
גְּבָעטֶן ויאמרו אוג זַיי הָאבֶּן גְּזָאגְט הִנֵנו לך לעבדים מֶיר וָועלֶן זַיִן צוּ דִיר קְנֶעכְט: (יט) ויאמר אליהם יוסף
הָט יוֹסֵף צוּ זַיי גְּזָאגְט אל תיראו אִיר זָאלְט אֵייךְ נִיט פָארְכְטֶן כי התחת אלהים אני וָוארום אִיךְ בִּין גִיט אִין
אֶרְט פּוּן גָאט: (כ) ואתם חשבתם עלי רעה אוג אִיר הָט מִיר גְטְרַאכְט שָׁלֶעכְט אלהים חשבה לטובה אֲבֶּר
נָאט הָט גְטְרַאכְט צוּ גוּטֶן לִמְעַן דְּרוֹם עשה עֶר הָט גְטָאן כיום הזה אַז דֶעם טָאג להחיות עם רב צוּ דֶר נָעכְ
פִיל בְּעֶלְקֶר: (כא) ועתה אל תיראו אוג אַצוּנְד זָאלְט אִיר אַייךְ נִיט פָארְכְטֶן אנכי אכלכל אתכם אִיךְ וָועל אֶיר
שֶׁפֶּייזֶן ואת טפכם אוג אַייעֲרִי קְלֵייגִי קִינְדֶר וינחם אותם אוג עֶר הָט זַיֶיא גְטְרַייסְט וידבר אוג עֶר הָט נֶרֶעכְ

מִמִּצְרַיִם: ד וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיְמָה הוּא וְאֶחָיו וְכָל־
הָעֹלִים אִתּוֹ לִקְבֹּר אֶת־אָבִיו אַחֲרֵי קָבְרוֹ אֶת־
אָבִיו: ו וַיִּרְאוּ אֲחֵי־יוֹסֵף כִּי־מֵת אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ
לוּ יִשְׂטְמֵנוּ יוֹסֵף וְהָשֵׁב יָשִׁיב לָנוּ אֵת כָּל־הָרָעָה
אֲשֶׁר גָּמַלְנוּ אֹתוֹ: ז וַיְצַוּוּ אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ
צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר: ח כֹּה־תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אָנָּא
שָׂא נָא פֶּשַׁע אַחֶיךָ וְחַטָּאתָם כִּי־רָעָה גְמָלוּךָ
וְעַתָּה שָׂא נָא לְפֶשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ וַיֵּבְךְּ יוֹסֵף
בְּדַבְּרָם אֵלָיו: ט וַיֵּלְכוּ גַּם־אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ
הִנֶּנּוּ לְךָ לַעֲבָדִים: י וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף אַל־
תִּירָאוּ כִּי הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנִי: יא וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם
עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חֲשָׁבָהּ לְטֹבָה לְמַעַן עֲשֹׂה כַּיּוֹם
הַזֶּה לְהַחֲיֹת עַם־רָב: שביעי יב וְעַתָּה אַל־תִּירָאוּ
אָנֹכִי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְּכֶם וַיְנַחֵם אוֹתָם

שפתי חכמים

וחי קציו של קוף והכ כל דברי המלין היה בלה"ק ומס היו הרבה מלגיים וע"ק מדיניה מדיניה דכם' כי פי המדבר כתב שהרבה מלגיים היו יודעים לותו וע"ב מה תועלת בשבועה שיוסף לא ידבר בו והרבה מהמלגיים ידברו בו ע"ם שהחריק: י בב"ר ס"ר ענחומא הוא לא נתכוין אלא לכם שמים למר בשעבר אבל מוסג לי למעלה מיהודה שהוא מלך ומעלה מרחובן שהוא בכור שכשיו אינו כדין שאשב למעלה ממנו וכו' ע"כ ולמטה גם כן לא היה רוצה ליטב מפני כבוד המעלות: יב כ אע"פ שאין לו דומה בעולם מ"מ מצינו למיתר דנו ל' שמא דשמואל ומצינו לנו הוא לבייו

ו"ש"י **ויאמר**

להם מקום ג' למזרח וכן לד' רוחות וכבדכן למספ מחנה של דגליס נקבעו כאן • לו לא ידע שהוא מלך • מבשר ומפרסם יהיו החתיכים וזהו חיים על דגלו בתחתות נתוח שמסר לכם לחציכם ליטב מפחו: (יד) הוא ואחיו וכל העולים אתו בחזקתן כאן הקדיש אחיו למלכים העולים אתו ובליכתן הקדיש מלכים לאחיו שנאמר ויעלו אתו כל עבדי פרעה וגו' ומח"כ כל בית יוסף ואחיו ולא לפי שהלכו כבוד שאנו מלכי כנען שהלו כהחייסם בחתונו של יעקב ניגנו בהם כבוד: (טו) ויראו אחי יוסף כי מת אביהם • מה ולשל הכינו במיתתו לגל יוסף שהיו רגילים לסעוד על שולחנו של יוסף והיה מקרבן בשביל כבוד אביו ומשמת יעקב לא יי קרבן (ב"ר): לו ישטמנו • שמא ישממנו לו מהחלק לעניים שהבא ים לו מעמם בל' בקשה ול' שלומי כגון לו יהי כדבריך לו שמעני ולו הושלנו לו מחנו ויש לו מעמם בל' שם ומלי כגון לו הכמו לו הקשבת למוסרי ולו מאזי שוקל על כפי ויש לו מעמם בל' שמא לו ישממנו ואין לו עוד דומה בתקנת כ והוא ל' מלי כמו מולי לא מלך בחצב

אֲרַב קבר אַבְנֵרְבָּנִישׁ מאת עפרון ההתי פְּנֵי עֶפְרוֹן הַחִתִּי על פני ממ"א פֶּר כְּמַמְרֵא: (יד) וישב יוסף מצרימה אתו יוֹסֵף הָט זִיךְ אום בָּקְעֶרְטַקִין כְּנַעֲנִים הוא ואחיו עֵר אוֹג זַיְינֶי בְּרוּדָר וכל העולים אתו אוֹג אַלֵי וום זָעֶנֶן אַף

מַלִּילוּ בְּעַן קֳדָם פַּרְעֹה לְמֵימַר : ה אֲבָא גַּיִם עַלֵי לְמֵימַר הָא אֲנָא מָאֵית בְּקִבְרִי
דְּאַתְקָנִית לִי בְּאַרְעָא דְּכְנַעַן הַמָּן תְּקַבְּרִינַנִי וּכְעַן אֶסַּק בְּעַן וֶאֱקַבַּר יָת אַבָּא וְאָתוּב :
יוַאֲמַר פַּרְעֹה סַק וּקְבוֹר יָת אֲבוּךְ כְּמָא דְּמוֹמֵי עָלָךְ : ז וּסְלִיק יוֹסֵף לְמִקְבַּר יָת אֲבוּהִי
וּסְלִיקוּ עִמֵּיהּ כָּל עַבְדֵי פַּרְעֹה סָבֵי בֵיתֵיהּ וְכֹל סָבֵי אַרְעָא דְּמִצְרָיִם : ח וְכֹל בֵּית יוֹסֵף
וַאֲחוֹהִי וּבֵית אֲבוּהִי לְחוֹד טַפְלְהוֹן וַעֲנָהוֹן וְתוֹרֵיהוֹן שְׁבָקוּ בְּאַרְעָא דְּגוֹשֶׁן : ט וּסְלִיקוּ
עִמֵּיהּ אַף רְתִיכִין אַף פָּרָשִׁין וַהֲוַת מַשְׁרְיָתָא סַגִיאָה לַחֲדָא : י וַאֲתוֹ עַד בֵּית אִדְרֵי דְּאָטָד
דִּי בְעִבְרָא יַרְדְּנָא וּסְפָדוּ תַמָּן מִסְפֵּד רַב וְתַקִּיף לַהֲדָא וַעֲבַד לַאֲבוּהִי אֶבְלָא שַׁבְעָא
יוֹמִין : יא וַחֲזָא יָתֵיב אַרְעָא כְּנַעֲנָאָה יָת אֶבְלָא בְּבֵית אִדְרֵי דְּאָטָד וַאֲמַרוּ אָבֵל תַּקִּיף
דֵּין לְמִצְרָאֵי עַל כֵּן קְרָא שְׁמָהּ אָבֵל מִצְרַיִם דִּי בְעִבְרָא יַרְדְּנָא : יב וַעֲבַדוּ בְנוֹהִי לֵיהּ
כֵּן כְּמָא דִּי פַקִּידִינוּן : יג וּנְטָלוּ יָתֵיהּ בְּנוֹהִי לְאַרְעָא דְּכְנַעַן וְקַבְּרוּ יָתֵיהּ בְּמְעָרַת חֲקַל
כֶּפְלְתָּא דְּזַבֵּן אַבְרָהָם יָת חַקְלָא לַאֲחֻסַּנַת קְבוּרָא מִן עֶפְרוֹן חִתָּאָה עַל אַפֵּי מַמְרֵא :

בעל השורים ותב

(כ) תנכי מס • ג׳ כמסו׳ הכא ביעקב ואיהיד בכתב ואיהיד ביוסף תפ״ס שלמדנו יעקב ולא מת כיון שלמד מכאן מת למד תורה גם כוח ולבנון שלמד יעקב למד גם יוסף : (ו) וכל זקני • ג׳ כמס׳ וכל זקני פרעה ויהא לתכון וכל זקני יהראל לתכול כו׳ ולא פטרוהו כלל זקני העיר כהוגן גבי עגלה ערופה ואם שדכהו לו שפכה שלא פטרוהו בלי מזון דסיימו וכל זקני יכולין לתכול כו׳ ולא פטרוהו כלל זקני ליים דסיימו וכל זקני פרעה שלוח לתרומו של יעקב : (יב) כוש • ג׳ כמס׳ ויעשו בניו לו כן כאשר צוה ואיהיד הקיום תפ דברי יונדב לפר טס • קן תלמד עלמי עשה ופסלי לוחות מה זה בע״פ מדבר ונפסלי לף יומדב כוש בניו שלא יעבדו ע״ז ולן ועקב כשבקש עליות את הקן בניו ונעלם ממנו למד שמע יש בכם עובדי ע״ז ל״ל כמ״ש יפרולין :

רש״י

(י) גרן האטד • מוקף למדין סיח • וכ״ל (סוסה יג) על שם המתוכע שבאו כל מלכי כנען ומיתי ישמעאל למלחמה וכיון שראו כתרו של יוסף תלוי במתרו של יעקב עמדו סלע ותלו בו כתריהם וסקיפוהו כתריס כגרן המוקף סייג על קוניס : (יב) כאשר צוה • מהו תסר לוס : (יג) וישאו אתו בניו ולפ בני בניו שבקרוס לו ישאו מפתי לפ ים מלרי ולפ ל׳ מבניכם שהם מבנות כנען(כמ״ל) פלא לתס וקבר לתם

פריתי לי בארץ כנען שמה תקברני וְאָ כְּטוּ מִיכְ בֶּגְרַאבֶּן אִין דָעֶם־קֶבֶר וָוס אִיכְ־הַב מִיר גְקוֹפְט אִין דָעם לַאנְד
כְּנַעַן ועתה אוג אַצוּנְד אעלה נא וָועל אִיכְ אוֹף גַיין לַאנְד כְּנַעַן ואקברה את אבי אוג אִיכְ וָועל בֶּגְרַאבֶּן
דָאטְ מַיין פָאטֶר ואשובה אוג אִיכְ וָועל מִיכְ וִוידֶר צוּרִיק אום־קֶערֶן הָאבֶּן זַיי דָם פַּרְעֹה גְזָאגְט : (ו) ויאמר
פרעה הָט פַּרְעֹה גְזָאגְט צוּ יוֹסֵף עלה וקבר את אביך כַּיי אוֹף אוג בֶּגְרַאבּ זַיין פָאטֶר כאשר השביעך אַזוֹ וִוי
עֶר הָאט בֶּשְׁוואוֹרין דִיךְ אִפֶּר עֶר זָאל דִיךְ נִיט גוֹנְען בֶּשְׁוועֶרְען וָואלְט אִיכְ דִיךְ נִיט גִילָאזְט : (ז) ויעל יוסף
לקבר את אביו אִיז יוֹסֵף אוֹף גֶענַאנְגֶן צוּ בֶּגְרַאבֶּן זַיין פָאטֶר וייעלו אתו כל עבדי פרעה זָענְן מִיט אִים אוֹף גֶענַאנְגֶן
אֶלֶי דִי קֶנֶעכְט פּוּן פַּרְעֹה וקני ביתו דִיא עֶלְטְסֶטִי פּוּן זַיין הוֹף גְזִינְד וכל זקני ארץ מצרים אוג אַלֶי עֶלְטְסֶטִי פּוּן
דָעם לַאנְד מִצְרַיִם : (ח) וכל בית יוסף אוג נָאר דָם הוֹף גְזִינְד פּוּן יוֹסֵף ואחיו ובית אביו אוג זַייני בְּרִידֶר אוג
זַיין פָאטֶרס הוֹף גְזִינְד רק טפם וצאנם ובקרם נָאר זַייערֶי קְלַיינֶע קִינְדֶר אוג זַייערֶי שָׁאף אוג זַייערֶי רִינְדֶר
זִינְד בארץ גושן הָאבֶּן זַיי אִיבֶּר גְקָאזְט אין לַאנְד גשן : (ט) ויעל עמו אוג עם אִיז אוֹף גֶינַאנְגֶן מִיט אִים גם
אוֹף רכב רַייטֶר וָועֶן גם אוֹף פרשים רַייטֶר ויהי המחנה כבד מאוד אוג עם אִיז גָוועֶן זַייעֶר אַשְׁוועֶרֶי מַחֲנֶה :
(י) ויבאו אוג זַיי זָענְן גְקוֹמֶן עד גרן האטד בִּיז דָעם שַׁיינֶער וָום עֶר אִיז גָוועֶן גְרַיינְגֶלֶט מִיט דָערָנֶר אשר בעבר
חירדן וָום דָר שַׁיינֶער אִיז גָוועֶן פּוּן דָר אַנְדֶרֶר זַיִיט יַרְדֵן ויספדושם אוג זַיי הָאבֶּן אִים דָאטְ בַּקְלָאגְט מספד
גדול אַגְרוֹסֶן קְלָאג וכבד מאד אוג זַייער אַשְׁוועֶרֶי קְלָאג ויעש לאביו אבל שבעת ימים אוג יוֹסֵף הָט גְמַאכְט צוּ
זַיין פָאטֶר אַקְלָאג זִיבֶּן טָעג : (יא) וירא יושב הארץ הכנעני את האבל בגרן האטד אוג עֶר הָט גְעֶהֶן דִי קִינְדֶר
פּוּן בֶּגְבֶּן דִי קְלָאג וָום זַיי הָאבֶּן גְמֶרְעֶרְט אִין גְרָן הָאטָד ויאמרו הָאבֶּן זַיי גְזָאגְט אבל כבד זה למצרים דָאס
אִיז אַשְׁוועֶרֶי קְלָאג צוּ דִיא מִצְרִים על כן קרא שמה דְרַיבֶּר הָאט טָעג גְרוּפֶן דָעם נָאמֶן פּוּן דָעם אֶרְט אבל
מצרים דָם אִיז אַקְלָאג צוּ דִי מִצְרִים אשר בעבר הירדן וָום אִיז פּוּן דָר אַנְדֶרֶר זַיִיט יַרְדֵן : (יב) ויעשו בניו לו
כן הָאבֶּן אִים זַייני קִינְדֶר אַזוֹ גְטָאן כאשר צום וויי עֶר הָט זַיי אֶן גְזָאגְט : (יג) וישאו אותו בניו ארצה כנען אוג
זַיי הָאבֶּן אִים גְטָרָאגֶן זַייני קִינְדֶר צום לַאנְד כְּנַעַן ויקברו אותו במערת שדה המכפלה אוג הָאבֶּן אִים בֶּגְרַאבֶּן
אִין דָר מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אשר קנה אברהם וָום אַבְרָהָם הָט אָפּ גְקוֹפְט את חשדה דָאם פָעלְד לאחזת צו זַיין

נָא בְּאָזְנֵי פַרְעֹה לֵאמֹר׃ ה אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר
הִנֵּה אָנֹכִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ
כְּנַעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה־נָּא וְאֶקְבְּרָה
אֶת־אָבִי וְאָשׁוּבָה׃ ו וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה עֲלֵה וּקְבֹר
אֶת־אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ׃ ז וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר
אֶת־אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל־עַבְדֵי פַרְעֹה זִקְנֵי בֵיתוֹ
וְכֹל זִקְנֵי אֶרֶץ־מִצְרָיִם׃ ח וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית
אָבִיו רַק טַפָּם וְצֹאנָם וּבְקָרָם עָזְבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃
ט וַיַּעַל עִמּוֹ גַּם־רֶכֶב גַּם־פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כָּבֵד
מְאֹד׃ י וַיָּבֹאוּ עַד־גֹּרֶן הָאָטָד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן
וַיִּסְפְּדוּ־שָׁם מִסְפֵּד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו
אֵבֶל שִׁבְעַת יָמִים׃ יא וַיַּרְא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי
אֶת־הָאֵבֶל בְּגֹרֶן הָאָטָד וַיֹּאמְרוּ אֵבֶל־כָּבֵד זֶה
לְמִצְרַיִם עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אָבֵל מִצְרַיִם אֲשֶׁר
בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן׃ יב וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּם׃
יג וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָנָיו אַרְצָה כְּנַעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ
בִּמְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־
הַשָּׂדֶה לַאֲחֻזַּת־קֶבֶר מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי עַל־פְּנֵי

שפתי חכמים

ה אבי השביעני. (רש"י) [illegible] כ"כ לקמן כ"ה
כאשר השביעך. כ"ה ק' וכ"כ ע"פ כי פי כמדבר
אליכם היום. בלא ידבר עם המלים דוקא וכמדבר יוסף עם
אחיו סיפ שום תדם תתו כיצד ולא יודע הדבר מדבר בלה"ק(נח"י)
ולא

ך בלא מגלה על ג' הקודם שהגי מכיר פודף על שבעים ל' ם ואחה מיך מכיר בו כדאיתא במס' סופה (דף נ) :

נון

רש"י

וחכם שבניח מביח לבן ועשה לופו כלי ואמר לעשו סול זה בשביל חלקך במערה : (ו) כאשר השביעך . ולפ לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך לבל ירא לומר עכשו על השבועה שלא יאמר ח"כ מפקור על שבועה שהשבעתי

מצרא

כריתי

מַתְכֻּנֵּשׁ לְעַמִּי קִבְרוּ יָתִי לְוַת אֲבָהָתִי בִּמְעָרְתָּא דְּבַחֲקַל עָפְרוֹן חִתָּאָה : ל בִּמְעָרְתָּא
דְּבַחֲקַל פְּפֶלְתָּא דִּי עַל אַפֵּי מַמְרֵא בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן דִּזְבַן אַבְרָהָם יַת חַקְלָא מִן עָפְרוֹן
חִתָּאָה לְאַחֳסַנַת קְבוּרָא : לא תַּמָּן קְבָרוּ יַת אַבְרָהָם וְיַת שָׂרָה אִתְּתֵיהּ תַּמָּן קְבָרוּ
יַת יִצְחָק וְיַת רִבְקָה אִתְּתֵיהּ וְתַמָּן קְבָרִית יַת לֵאָה : לב זְבֵינִי חַקְלָא וּמְעָרְתָּא דִּי בֵיהּ
מִן בְּנֵי חִתָּאָה : לג וְשֵׁיצִי יַעֲקֹב לְפָקָדָא יַת בְּנוֹהִי וּכְנַשׁ רַגְלוֹהִי לְעַרְסָא וְאִתְנְגִיד
וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמֵּיהּ : א וּנְפַל יוֹסֵף עַל אַפֵּי אֲבוּהִי וּבְכָא עֲלוֹהִי וּנְשַׁק לֵיהּ : ב וּפְקֵיד
יוֹסֵף יַת עַבְדּוֹהִי יַת אַסְוָתָא לְמֶחֱנַט יַת אֲבוּהִי וְחַנְטוּ אַסְוָתָא יַת יִשְׂרָאֵל : ג וּשְׁלִימוּ
לֵיהּ אַרְבְּעִין יוֹמִין אֲרֵי כֵן שְׁלִימוּ יוֹמֵי חֲנָמַיָּא וּבְכוֹ יָתֵיהּ מִצְרָאֵי שִׁבְעִין יוֹמִין : ד וַעֲבָרוּ
יוֹמֵי בְכִיתֵיהּ וּמַלֵּיל יוֹסֵף עִם בֵּית פַּרְעֹה לְמֵימָר אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין בְּעֵינֵיכוֹן

בעל המורים מלילה

(ג) ויתלחו"כ כמס' ויתלחו לו מרבעים יום ויתלחו ימים לנדת כמו לסוף מ' יום כהנד מוכר :

רש"י שפתי חכמים

כרכס לגנזו : שכלה הרשב והיו מי מילום מתבררין : אשר כריתי לי • כפשומו כמו (שמות כח לג) כי יכרה איש • ומדרשו עוד מתוכב על הל' כמו תאכל קניתי •

מרע"ם כשהלכתי לכרכי סיס היו קוראין למכילה כילה : (כ"ל) ועוד מדרשו ל' כרי דגור ח שנפל יעקב כל כסף וזכב

זַי גְּבָאתָן וְאָמַר אֱלֵיהֶם אוֹנֵב הָט גְּזָאנְט צוּ זַיי אִנִי נָאסְף אל עַמִּי אִיךְ וָועל אַיין נָמְאן וָועֶרן צוּ מַיין פָּאלְק בְּלוֹמֶר אִיךְ וָועל שְׁמַארְבֶּן קִבְרוּ אוֹתִי אל אֲבוֹתַי אוֹנֵב אִיר זָאלְט מִיךְ בְּגִראבֶּן לְעִבֶּן מַיינִי עֶלְטֶרן אל המערת אשר בשדה עפרון החתי אֵין דֶר מְעֶרת הַמַּכְפֵּלָה וָום זִיא אִיז אֵין דָעם פָּעלְד פּוּן עֶפְרוֹן הַחִתִּי : (ל) במערת אשר בשדה המכפלה אשר על פני ממרא אֵין דֶר מְעֶרת הַמַּכְפֵּלָה וָום אִיז אֵין דָעם פָּעלְד קָענָן מַמְרֵא בארץ כנען אֵין דָעם לַאנְד כְּנַעַן אשר קנה אברהם את השדה מאת עפרון החתי לאחזת קבר אֵין דֶר מַעֲרָה וָום אַבְרָהָם הָט פָּעלְד פּוּן עֶפְרוֹן הַחִתִּי צוּ אַיין אֶרֶב פּוּן בֵּית הַקְּבָרוֹת וָענָן : (לא) שמה קברו את אברהם דְאֶרְט הָט מָען בְּגְרָאבֶּן יִצְחָק ואת רבקה אשתו אוֹנֵב זַיין וַוייב רִבְקָה ושמה קברתי את לאה אוֹנֵב דְאֶרְט הָאבּ אִיךְ בְּגְרָאבֶּן לֵאָה זָאלְט אִיר מִיךְ אוֹךְ דְאֶרְטֶן בְּגְרָאבֶּן : (לב) מקנה הָם קוֹפּוּנְג השדה הָאם פָּעלְד והמערת אשר בו אוֹנֵב דִי מְעֶרָה וָום אִיז דְרִינֶן הָט עָם אַבְרָהָם גְקוֹפְט מאת בני חת פּוּן דִי קִינְדֶר פּוּן חֵת : (לג) ויכל יעקב הָט יַעֲקֹב פַּר לְעִנְדֶ לצות את בניו צוּ גְבִיטֶן זַיינִי קִינְדֶר וואסף רגליו אל המטה אוֹנֵב עֶר הָט אֲרַיין גְנוֹמֶן זַיינִי פִּיס אֵין בֶּעט אֲרַיין ויגוע אוֹנֵב עֶר אִיז פַּר נָאנֶגֶן וואסף אל עמיו אוֹנֵב אִיז אַיין נָמְאן גְוֹואָרֶן צוּא זַיין פָּאלְק • ר"ש"י שְׁרֵייבְט פַּר וָום שְׁטֵייט נִיט בַּיי אִים קִיין לָשׁוֹן מִיתָה הָאבִּין אוּמְגֶרִי חֲכָמִים גְּזָאגְט יַעֲקֹב אָבִינוּ אִיז נִיט גְשְׁטָארְבֶּן נָאר מָען הָט גְמֵייגְט עֶר אִיז נְשְׁטָארְבֶּן : (א) ויפול יוסף על פני אביו אוֹנֵב יוֹסֵף אִיז גְפָאלֶן אוֹף זַיין פָּאטֶרם פָּנִים ויבך עליו אוֹנֵב עֶר הָאט גְוֵוינְט אִיבֶּר אִים וישק לו אוֹנֵב הָאט אִים גְקִישְׁט : (ב) ויצו יוסף את עבדיו את הרפאים הָט יוֹסֵף גְשָׁאפְט זַיינִי קְנֶעכְט דִי דָאקְטוֹרִים לִיגְט את אביו אַז זַיי זָאלֶן פַּאלְסָעמֶן זַיין פָּאטֶר ויחנטו הרפאים את ישראל הָאבֶּן דִיא דָאקְטוֹרִים גְפָאלְסָמְט צוּ יַעֲקֹב : (ג) וימלאו לו ארבעים יום אוֹנֵב זַיי הָאבֶּן פַּר פִּילְט פָּערְצִיג טָאג בְּלוֹמֶר זַיי הָאבֶּן אִים גְפָאלְסָמְט פָּערְצִיג טָאג פַּר פּוּל כִּי כן ימלאו ימי החנטים וָוארוּם אַז וָועֶרט דֶר פִּילְט דִיא טָעג פּוּן פַּאלְסֶמֶן דָעֶן עָם דֶארְף גְרוֹעֶרן פָּערְצִיג טָאג ויבכו אותו מצרים שבעים יום דִיא מִצְרִים בְּוַוייְנְט זִיבְצִיג טָאג פָּערְצִיג טָעג פּוּן דָעם פָּאלְסָעמֶן אוֹךְ נָאךְ אַחְרֵי דְּרֵייסִיג טָאג • ר"ש"י שְׁרֵייבְט וַיֵּיל אַז יַעֲקֹב אִיז נְקוֹמֶן לְיין מִצְרִים הָאט דֶר הוּנְגֶר אוֹךְ גְהָערְט אוֹנֵב דִי וָואסֶר פּוּן דָעם גִילוֹם אִיז גְבֶּענְטְשְׁט גְוֹואָרֶן דְרוֹם הָאבֶּן זַייא אִים בַּוַוייְנְט : (ד) ויעברו ימי בכיתו אוֹנֵב עָם זָענֶן אַוועק גְגַאנְגֶן דִי טָעג פּוּן זַיין בְּוַוייְנֶן וידבר יוסף אל בית פרעה לאמר הָט יוֹסֵף גְרֶעט צוּ דָעם הוֹף גְזוּנְד פּוּן פַּרְעֹה אַז זָאגֶן אִם נא מצאתי חן בעיניכם אוֹב אִיךְ הָב גְפּוּנְגֶן חֵן אִין אֵייעֶרֵי אוֹגֶן דִבְרֵי נא באזני פרעה לאמר דָעט אִיר פּוּן מֵיינְעט וָועֶן צוּ פַּרְעה אוֹנֵב אִיר זָאלְט אִים אַז זָאגֶן : (ה) אבי השביעני

אֲנִי נֶאֱסָף אֶל־עַמִּי קִבְרוּ אֹתִי אֶל־אֲבֹתָי אֶל־
הַמְּעָרָה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה עֶפְרֹן הַחִתִּי : ל בַּמְּעָרָה
אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־עַל־פְּנֵי מַמְרֵא
בְּאֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה מֵאֵת
עֶפְרֹן הַחִתִּי לַאֲחֻזַּת־קָבֶר : לא שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת־
אַבְרָהָם וְאֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת־יִצְחָק
וְאֶת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ וְשָׁמָּה קָבַרְתִּי אֶת־לֵאָה :
לב מִקְנֵה הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי־חֵת:
לג וַיְכַל יַעֲקֹב לְצַוֹּת אֶת־בָּנָיו וַיֶּאֱסֹף רַגְלָיו אֶל־
הַמִּטָּה וַיִּגְוַע וַיֵּאָסֶף אֶל עַמָּיו : נ א וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל־
פְּנֵי אָבִיו וַיֵּבְךְּ עָלָיו וַיִּשַּׁק־לוֹ : ב וַיְצַו יוֹסֵף אֶת־
עֲבָדָיו אֶת־הָרֹפְאִים לַחֲנֹט אֶת־אָבִיו וַיַּחַנְטוּ
הָרֹפְאִים אֶת־יִשְׂרָאֵל: ג וַיְמַלְאוּ־לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּי
כֵן יִמְלְאוּ יְמֵי הַחֲנֻטִים וַיִּבְכּוּ אֹתוֹ מִצְרַיִם שִׁבְעִים
יוֹם : ד וַיַּעַבְרוּ יְמֵי בְכִיתוֹ וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל־בֵּית
פַּרְעֹה לֵאמֹר אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֵיכֶם דַּבְּרוּ־

שפתי חכמים

כמיום הוה : וימלאו לו . כתלמוד לו ימי חניסתו עד ה שנלמד מ יום ולמד ק"ו מיום לחבירו : ד בגמרא מקשה ולכך תניא כדרבוסים וכתיב ומי כעמך בשמוע בשמועתו ממצרים וקבורתו בארץ כנען י"ל לא טעם עשם מיתה היינו שלא היה לו צער מיתה ועוד נתמרו שם דברים וכו' : ה ל"ת כי לא תבא לשון מלוי רק על מכסר הקנוס מתחלה כמו אם מכסר ימיך כלו' ימים הקנוסים ו וימלאו ימים לנדת בלומר ימים הקנוסים לימי לידתם וכן רבים בתקרא,ולכן לא היה מכסר קנוס מתחלה לכך סולרך סרא לומר הבלימו לימי התיסתו מבני ימי סתיסיום סם ימים מרוסים לסם כלומר לתיסיות מ' יום וזהו לתרגו עד שימלאו מ' יום ולתר הסלמה במקום וימלאו לשודיע שאם הסלוי סוא מעניו הסלמה לא מסלוי שהוא לפוך בריקות • ולת"ס : ו לתשוקי שלא הפרים וימלאו לו מ' יום ולת"ק ויבכו אותו

רש"י נא

תמיפתו של זאב ולפתלי קלוסו של לול יכול שלא כלוץ כלום בכל הבריכות ת"ל בכך לוסיף : (כא) נאפף אל עמי• על שם שמכיאין הפדוות אל מקום גניזתן שם לפיפה בבל' עבדי שריח לי הכנפה כגון (שופטים יט יח) ואין איש מאסף אותם הביתה • (דברים ב ג) ואפפתו של זוב ביתך (ויקרא כג לם) בתאפיכם את תבואת הארץ הכנפת' לביח מפני שגשמים • בתאפיכם את מעשיכם • וכל לפיפה המלוסף בתיתה לף היא לשון הכנפה : אל אבתי • עם תבותי : (לג) ויאסף רגליו • הכניס רגליו : ויגוע ויאסף • ומיתה לא נאמר' בו ואמרו רז"ל יעקב אביט לא ד מם (תענית ה) : (ב) לחנט את אביו• ענין מרקחת

אֱלָהָא דְאָבוּךְ יְהֵי בְסַעֲדָךְ וְיֵת שַׁדַּי וִיבָרְכִנָּךְ בִּרְכָן דְּנָחֲתָן מִן־שְׁמַיָּא מִלְּעֵלָּא בִּרְכָן
דְּנָגֵד מְמַעֲמַקֵּי אַרְעָא מִרְּעֵא בִּרְכָתָא דְּאָבוּךְ וְדְאִמָּךְ: כּ בִּרְכָתָא דְאָבוּךְ יְתוֹסְפוּן עַל
בִּרְכָתָא: דִּי לִי בָּרִיכוּ אֲבָהָתָי דַּחֲמִידוּ לְהֵן רַבְרְבַיָּא דְּמִן עָלְמָא יֶהֱוֵין כָּל אִלֵּין לְרֵישָׁא
דְיוֹסֵף וּלְגַבְרָא פְּרִישָׁא דַּאֲחוֹהִי: כא בִּנְיָמִין כְּאַרְעֵיהּ תְּשֵׁבִי שְׁבִינְתָא וּבְאַחֲסַנְתֵּיהּ יְתָבְנִי
מַקְדְּשָׁא בְּצַפְרָא וּבְפַנְיָא יְהוֹן מָקְרְבִין קוּרְבָּנַיָּא וּבְעַרְבָּא יְהוֹן מְפַלְּגִין מְזוֹנָתָר
תּוֹלָקְהוֹן מְשִׁיאָר קוּדְשַׁיָּא: כב כָּל אִלֵּין שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל תְּרֵין עֲסַר וְדָא דְמַלֵּיל לְהוֹן
אֲבוּהוֹן וּבָרִיךְ יַתְהוֹן גְּבַר כְּדִי בִּרְכָתֵיהּ בָּרִיךְ יָתְהוֹן: כג וְפַקֵּיד יָתְהוֹן וַאֲמַר לְהוֹן אֲנָא

בעל הטורים מחכנש

פרשת שדים • כמ כמספר פרישיו מצר • ורחם • סיה סלקן במולדת פירוש: (מ) ולעברב יחלק שלג • כגר' וכמ כמרכבות־התחלת כמניכם שלחר שמותם כגון כבוד לחיים לחם לחוף תמור ידין גדוד שמפם לילם בן וזאב עולם לחשכון שם"ב כמנין ימות כחמש ומחזיק כחזקיות של הכרכות כגון עלם מיכאל מחנך לידון שובך ימים עקב מלך שער לחהו שלג עולם שנ"ד כמנין ימות הלבנה חכו שנ' כמ שמר כ' נוסן שמם לאור יומם חוקות ירח וכוכבים לאור לילה וגו' שם ימותו כחוקים כחלם מלבוש נאם ס' גם זרע ישראל יבשתו מכחים לפני גוי כל כימים ישקב הקדיש בן לגד כסדר תולדותם משם הקדיש גד לדן לפי שכתוב קבור כחלקו: (כח) ואת אשר דבר לפם לבניהם • סיה כוחלת וכו בלשון פתח משם וכרכם וחזק כברכה וחכו מוקדים לחתוך:

רש"י שפתי חכמים

אשר יארך א נכח על סיכיו עתידין להיות חספנין (שופטים כח כח) וחספקם לכם לים לשמן כפלגש בגבעה ונכח על שהיה עושה כתורכין סביב שנ' (שמ"ב יד סו) ושאול לכד המלוכה ולחם בעמלק ובאדום וגו' וככל אשר יפנה יכשיל: בבקר יאכל עד • ל' כזה שלג המחורגים עדשים • ועוד יש לו דומה בל' עברית (ישעיה לג כג) אז חולק עד שלל ועל שלל הולו חולק לומר שעשיר בתחלה בקרן (ס"ת פרישה) וזה חלקן של יששכר ולעתיד יחלק שלל • לף משמקצא שמעון של יששכר ע"י כבולמלך ציגלג לבבל: יחלק שלל • מלדכי ואסתר שהם מבניסין יחלקו חם שלג המן שנ' הוא היה בית המן נתתי לאסתר • חונקלוס תרגם על שלג הכתיבים בקדמי המקדש: ואת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם • ולמה יש מהם שלג ברכה שלא קיללם כך פירושו ואת אשר דבר להם אביהם ב מה שנאמר בעניו • יכול שלא ברך לרשעים שנאמר ברך ה' ויברך תורגם ג כלם בשמעת: איש אשר כברכתו • ברכה העמידה לבא על כל אחד ואחד: ברך אותם • לף היה לומר שלא היה אחד ברכתו ברך לשון מה ת"ל ברך לשון יפה שנתן ליהודה גבורת אחי ולבניימין

מפטיר

דז וְיַאֲחֲסֵם וְעַל אֵיךְ דִּיר נָעְבֶּן אוּנ עָר הָט אִים מִין נִיט גִוּוִיזֶן נָאר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנ צוּ יִצְחָק הָאט עָר נָאטָט (כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל) דָעֶן צוּ דִיר אוּנ צוּ דַיינִי קִינְדֶר וָועל אֵיךְ נָעבֶּן דִיא דָאזִיגִי נָעגֶנֶד תהיין דִי בְּרָכוֹת וָום נָאט הָאט מִיךְ גִּבְּענֶטְשְׁט זָאל זַיין לראש יוסף אוֹף דָעם קָאפּ פוּן יוֹסֵף וּלקדקד אוּנ אוֹף דָעם הָאלְז אוּנ אַבְּקִין וְום עָר אִיז גֶּוֶוען נזיר אחיו אַפְּ נִשְׁיירט פוּן זַיינֶע בְּרִידֶר דָם אִיז יְהוּדָה • (כז) בניסין וָועט זַיין זאב ישרף אזו וַוי אַיין וָאלְף וְום עָר פַּר צוקט דִי שְׁאָף • רשיי שְׁרַייבְּט עָר הָט נְבִיאוֹת נָאטָט אוֹף דָּךְ צַייט פוּן פְּרֶגְשׁ בְּגִבְעָה אַז דִי יִשְׂרָאֵל הָאבֶּן אוֹם גִּהַרְגִּית דָעם שֵׁבֶט בִּנְיָמִין נָאר זָעקְם הוּנְדֶּרְט זָענֶן גִּבְּלִיבֶּן הָאבֶּן דִי יִשְׂרָאֵל נִשְׁוואָרֶן זַיי זָאלֶן זַיי בְּרִין נִיט נָעבֶּן אוּנ דֶּר נָאךְ הָאבֶּן זַיי דֶּרְטָה נֶהָאט הָאבֶּן זַיי נְהַייסֶן אַז דִי בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל זָאלֶן נַיין אִין דִי וַויין נֶעקְרָענֶר אוּנ דֶּר שֵׁבֶט בִּנְיָמִין זָאלֶן זִיךְ נָאטָט הָאבֶּן אִיטְלִיכֶר אַוַוייב בּבקר אין דָעם מְאַרְגֶּנם פְּרִיא דָם הָט עָר גְּבִיאוֹת נָאטָט אוֹף שָׁאוּל הַמֶּלֶךְ וָאם עָר אִיז גְּוֶוען דֶּר עֶרְשְׁטֶר מֶלֶךְ פּוּן דִי יִשְׂרָאֵל וָועט עָר עֶסֶן זָאךְ רוּב וּלערב אוּנ אוֹף דֶּר נאטָט דָם מִיטָּט טָען אֶפִּילוּ בְּשָׁעַת אַז דִי זוּן פּוּן דִי יִשְׂרָאֵל וָועט אוּנטֶר זַיין כְּלוֹמֶר זַיי וָועלֶן זַיין אִין גְּלוּת יוּמ שלל וָועט עָר זִיךְ צוּ טַיילֶן דָם מִיטָּט טָען זָאךְ רוּב דָם מַיינְט טָען מָרְדְּכַי מִיט אֶסְתֵּר וָום זָענֶן אוֹךְ גְּוֶוען פּוּן שֵׁבֶט בִּנְיָמִין וָועלֶן זִיךְ צוּ טַיילֶן דָם זָאךְ רוּב פּוּן הָמָן: (כח) כל אלה דיא דָאזִיגִי אַלֶּה זָענֶן גְּוֶוען שבטי ישראל שנים עשר דִי צְוֶועלְף שְׁבָטִים פּוּן דִי יִשְׂרָאֵל וזאת אוּנ דָם דָאזִיגִי וָום אוֹבֶּן אִיז גִּשְׁטאנֶן אשר דבר להם אביהם וָום זַיי עָר פְּאטֶר הָט זַיי עֶרֶעט וויברך אותם אוּנ עָר הָט זַיי גִּבְּענֶטְשְׁט איש אשר כברכתו אִיטְלִיכֶן סָענֶטְשֶׁן נָאךְ זַיין בְּרָכָה נָאךְ וָום וָועט אוֹף אִים קוּמֶן ברך אותם הָט עָר זַיי גִּבְּענֶטְשְׁט: (כט) ויצו אותם את עָר הָט

תַּחַת בִּרְכֹת שָׁדַיִם וָרָחַם: כה בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ
עַל־בִּרְכֹת הוֹרַי עַד־תַּאֲוַת גִּבְעֹת עוֹלָם תִּהְיֶיןָ
לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו: פ ששי כו בִּנְיָמִין
זְאֵב יִטְרָף בַּבֹּקֶר יֹאכַל עַד וְלָעֶרֶב יְחַלֵּק שָׁלָל:
כח כָּל־אֵלֶּה שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר־
דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר
כְּבִרְכָתוֹ בֵּרַךְ אֹתָם: כט וַיְצַו אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם

שפתי חכמים

לפתרס כן וס"ס ל' טפריקון ג"ב וכן : צ ר"ל היתר כוח מלת
פרים ל' ג"ב : ק רמב לפ' היתר שיך מלת כורי לג' ג"ב : ר ר"ל
דיין ולפי שמתלפלפין בכמה מקומות כמו שעקר שהוא כמו נשקת :
ש וכן פי' הפסוק עד תאות גבעות עולם פי' ברכות שברכני
אבא גברו כלומר עוכים על הברכות שבירך לא הורי לפי
שהברכות שלי תמדו גדולי עולם ומפרש רש"י מי תמדו שתמדתן
לאו וכו' מלשתי : ת דק"ל לפי הפרעוש דמפרש תאות ל' תמדה
מ"ל מה שכתוב בתחלה ברכות אביך גברו וגו' שפירושו הברכות
שלי שנתן לי הקב"ס גברו יותר מברכות שבירך לא אבותי
כדפירש"י

רש"י — **אני**

ואת שדי • ועס הקב"ס היה לבך כשלש שמסת לדברי
לדומלך והוא יברכך : ברכת שדים ורחם • ברכתה תחלת
ודלמת • כלו' יתברכו המולידים והיולדות שיהיו הזכרים
מזדיעין סיפה הלחוים להריון והנקבות לה יפלו לה
לחס שלהן להפיל עוברין : שדים • יהיה יולא מהרגמין
ושמחלי יסתדי לף שדים כלן צ על שם שהזדע יולא
כמן : (כו) ברכת אביך גברו וגו' • הברכות שברכני
הקב"ס גברו והלכו על הברכות שבירך לא הורי : עד

תאות גבעת עולם • לפי שהברכות שלי גברו עד סוף גבולי גבעות עולם שנתן לי ברכה פרוצה שלי מגיעה
עד ד' קלות העולם שנת' ופרלת יפה וקדמה וגו' מה שלת אמר לאברהם תבינו ויצחק • לאברהם לל שת פיניך
ודלת נפוכה וגו' כי לת כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך אתן הרלתו לזה לרן יברלל בלבד • ליצחק אמר
ע כי לך ולזרעך אתן לת כל הארלות האל והקימותי לת השבועה וגו' שזו אמר יעביר (יחזקאל לה יח) והמלחך
מת"ח יעקב תביך ולא אמר נהלה אברהם : תאות • לשמוע"ן כך הבכו מאסס בן סרוק : הורי • ל' הריון
שהורוני כאמי אמי ק כמו הורה גבר (תיוב ג ג) : עד תאות • עד קלות כמו (במדבר לד י) והתאויתם לכס
לגבול קדמה (שם ח) התאו לבוא השמה : תהיין • כלם לשבט יוסף : נזיר אחיו • פרישת דאלהוסי שנבדל מאחיו
כמו ויזכו מקדשי בני ישראל • נזרו ולא לאכול : ול"ד ושבד בתיקון קשתו על כביסת יגלו כשבת לאזיו וקוללו קשת
על שם שהאיר יוסף כאן : ויפזו זרועי ידיו • כמו ויפלו ר' שילת הזכיר מבין הגבעות ידיו : מידי אביר יעקב •
שגלחה ל' שמות דיוקנו של מגיו וכו' כלאיתא בסיפה (דף לו) ומוקלות הרגש התאוה עולם ל' תאוה ושמדה
ש וגבעות עולם ל' מנוקי מרן (והס שברכו') שממדתו ת שמו והזקיקתו לקבלם : (כז) בניטין זאב ישרף • טוש

שְׁמַיִךְ אבן ישראל דָּעַם פָּאטֶר טיט דִי קִינֶדֶר פּוּן יַעֲקֹב: (כה) אוּן דָם אִיז דִיר אַלְץ גוּוּתֶן מאל אביך פּוּן
דָעם נָאט פּוּן דַיין פָּאטֶר ויעזר אוּן עֶר זָאל דִיר הֶעלְפִין ואת שדי אוּן מִיט דֶעם אַלְמֶעכְטִיגֶן נָאט אִיז
גוּוּתֶן דַיין הָארְץ אַז דוּ הָאסְט נִיט גוּוָאלְט צוּ הָערְן צוּוא פּוּטִיפָּרס וַייב וּיבּרכך אוּן עֶר זָאל דִיךְ בָּענְטְשֶׁן
ברכות שמים מעל דִי בְּרָכָה פּוּן דָעם הִימֶל פּוּן אוֹבֶן ברכות תהום דִיא בְּרָכוֹת פּוּן גְרוּנְד הוּנצת תחת דִי דָא
הַיְרָט פּוּן אוּנְטֶן ברכות שדים ורחם דִי בְּרָכוֹת פּוּן פָּאטֶר אוּן מוּטֶר כְּלוּמֶר עִם זָאלֶן גִּבְּענְטְשְׁט וָוערְן דִי
זְכָרִים זַיי זָאלֶן מַזְרִיעַ זַיין אטיפה וְהֵם אִיז רָאוּי לְהֵרְיוֹן אוּן דִיא נְקֵבוֹת זָאלֶן נִיט בַּאפִּיל זַיין : (כו) ברכות
אביך דִי בְּרָכוֹת וָוס נָאט הָט גִּבְּענְטְשְׁט טִיךְ דַיין פָּאטֶר גברו האבן זִיךְ נִשְׁטַארְקְט וָוארוּם בַּיי בְּרָכוֹת
בְּרָכוֹת פּוּן מַיינֶע טָרַאגֶּרס דָם אִיז מַיין פָּאטֶר יִצְחָק אוּן מַיין זַיידָע אַבְרָהָם וָוארוּם בַּיי בְּרָכוֹת וָוענְן
עד האות בְּיז עָק גבעות דִי הַיִיךְ עולם פּוּן דֶר וָועלְט דָם הַיסְטָט נָאר אַן שִׁיעֶר אַזוֹ וִוי עָם שְׁטַייט (ופרצת ימה
וקדמה וגו') דוּ וָועסְט דִיךְ שְׁטַארְקֶן אוֹף מַעֲרָב צַיִט אוּן מְדָרוֹם אוּן צָפוֹן צַיִט דָם אִיז נָאר אַן
עֲבוֹל אֲבָל צו אַבְרָהָם דָט עֶר גָאנְט (כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה) דָעם דָם דָאזִיגְן לְאוֹנְד וָוס

לְקָדְמָא וּבְנִכְסִין מֵגַיאן יְתוּבוּן לַאֲרַעֲהוֹן : כ דְּאָשַׁר טָבָא אַרְעֵיהּ וְהוּא מְרַבְיָא בְּתַפְנוּקֵי
מַלְכִין : כא נַפְתָּלִי בְּאַרַע מָבָא יִתְרְמֵי עַדְבְיָה וְאַחֲסַנְתֵּיהּ תְּהֵי מַעְבְּדָא פֵּרִין יְהוֹן מוֹדַן
וּמָבָרְכִין עֲלֵיהוֹן : כב בְּרִי דְיוֹסֵנִי יוֹסֵף בְּרִי דְיִתְבָּרַךְ כְּגוּפֵּן דְּנָצִיב עַל עֵינָא דַּמְיָא תְּרֵין
שִׁבְטִין יִפְקוּן מִבְּנוֹהִי יָקִבְקוּן חוּלָקָא וְאַחֲסַנְתָּא : כג וְאִתְמְרִרוּ יָתֵיהּ וְנָקְמוּהִי וְעָאִיקוּ
לֵיהּ נַבְרִין גַּבָּרִין בַּעֲלֵי פִּלְגוּתָא : כד וְתָבַת בְּהוֹן נְבִיאוּתֵיהּ עַל דָּקָנֵם אוֹרַיְתָא בְּסְתָרָא
וְשָׁוֵי בְּתוּקְפָּא רוּחָצָנֵיהּ בְּבֶן יִתְרָמָא דַּהֲב עַל דָּרְעוֹהִי וְאַחֲסִין מַלְכוּתָא וְתֻקֵּיף דָּא הַוַת
לֵיהּ מִן קֳדָם אֵל תַּקִּיפָא דְיַעֲקֹב דִּי בְמֵימְרֵיהּ זָן אַבְהָן וּבְנִין זַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל : כה מֵימַר

אלהא

בעל המורים

(כח) נפתלי חילם בלוחם : ויכח על מלחמת נרק עם סיסרא בלקח י' למעלה ים מיפתלי ואמר ל' נקבה חילם בלוחה ע"פ דכתיב : כפותן לחמרי שפר • ע"פ ותשר דכתיב • לחמרי שפר בני • שיר ושבחה • חילם בלוחה בניהן לחתרי שפר • בני • ותשר דכתיב ויברך אף לחיטתם כיוס כסות : (כב) בן פורת יוסף • לפ מזכירו בשמו כמו שעשה לאחרים שחלק לו ככור בשבעל המלכות והתחיל בשם בניו • בן פורת בני' משה ואפרים : ד"ח בן פורת בן פורה ע"ם פתרון חלומות : בנות נעדה עלי שור • ויכח על מלחמות יהושע בירימו שיורו לו בחיים מן החומה : (כד) ותשב בחיתן קשתו־שבחזק כעצבן : (כה) מעל • ג' במס' ברכות שמים מעל מעל כשמים מעל כשמים מעל קרח לל כשמים מעל ולל כאחד לדין עמו • פי' כי לדין עמים קרח לל כשמים למעט על ומעט ולל כאחד למעט לעת יבולם כדכתיב כי גם ידין עמיס : רוכבת • ג' במס' כלן ואחד נמי ביוסף ומתסום רוכבת תחת ובאם רוכבת סייעו דאמרי' בפרק ג' דפעמות אין לך סיפה שיורדת מלמעלה שלין שפיי' מולה מלמטה מן התסום והיינו ומתסום רוכבת תחת ובאם רוכבת ולף רוכבת רוכבת מתסום : רוכבת • לשמעון שמושל קן כיס שחיב בשלוחה :

שפתי חכמים

רשי"

(במדבר כד יז) מפורנו ולא קרוב • ומ"ל יש רבים וזה אוסף לייחב המקרא • פרח תי"ו שבו הוא תקון ל' כלי כמו (קהלת ג יח) על דברת בני האדם : שור • כמו לשור ד"ח עלי שור • בשביל לשור • והרגוס על מזקלום בנות פעדה עלי שור תרין שבמין יפקון מבנוהי וכו' וכ' בנות על שם בנות מבשם בנות מלפחד שבטלו חלק בשני עבדי סידקן • בני דיסני יוסף פורת ל' פריס ם וכיבים וים מ"ם בו המיסבים על הל' בשעה שבא עשו לקראת יעקב בכלן קדמו החמות ללכת לפני בניהם להשתחוות ובכלל כתיב בגם יוסף ורחל וישתחוו • למד יוסף רשע הזה עיניו למה יקו עיניו בחמי יוסף לפני' ושבבו קומתו לכסות' והוא שברכו מבין בן פורת הגדלת מעליך יוסף עלי עין על עשו לפיכך זכית לגדולה : בנות צעדה עלי שור • להשתחל כך בנאמך. על מריס . ועוד דלשורה לעניין שלא יפלום בזקנו עין הרע • ולף כשבבך מבשם ואפרים ברכם כדגים • שלין עין הרע שולטת בהם : (כג) וימרדהו ורבו • וימלכוהו ג' מחי • וימלכוהו פוסיפר ופשהו ם לאסרו ל' ויעמדו לת חייסם : ורבו • נעשו לו מחו שהי כיב ולף הלשון הזה לשון פעלו שם"כ היה לו ליוקד וכבו כמו הפה מי מביבה אשר רבו וגו' • ולף שם ל' רביית חלים הוא כן היה לו להקד ומיו חלש לשון פועלו כמו שמו שמים (ירמיה ב יב) שממו ל' שאמו וכן רמו מעם שהת לשון ארמו חלש שלשון סורמו והוממו ע"י אחרים ול' שמו רמו רבו מלהיהם הוא משומשים לת עלמם נחרומשו מעלמם נעשו מבני כיב • וכי דומו יושבי לי כמו נדמו • וכן תרגם מוקלום ונקמוהי : בעלי חצים • שלשום כתך והרגוהו מרי פלגותא ל' ואחי המחלה מוקן שהיו לחויס לחלוק עמו נחלה : (כד) ותשב באיתן קשתו • ונחיפבו בחוק : קשתו • מזקו : וישוו זרעי ידיו • זו היא נחיות מבעה על ידו ל' שכ מופז שת היסם לו מידי הקב"ה שהוא מביר יעקב ומשם עלה להיות רועה אבן ישראל לל יעמוד עקרן של ישראל ל' אבן הראשה ל' מלכות ומוקלום לף הוא כך תרגמו : ותשב • ותבת בהון נביותיהם בחלומות משר חלם להם על דקיים מוריית בשחרת הוסיפות הוא ע ולא תל' שבמקרא ושוי בתוקפא רוחצניה תרגום של בתיקן קשתו וכך ל' התרגום על שעברי ותשב נבואתו בשביל שתיהו של הקב"ה היתה לו לקשת ולמבטח בכן יתרמת דכם על דלעוסי לכך ויפוז זרועי ידיו • ל' סז : אבן ישראל • ל' מיסריקון מכ וכן מבחן וכיון פ יעקב וכיו : (כה) מאל אביך • היסה לך זאת והוא יעזרך :

ומן

אוג זַי הָאבֶּן אוֹף אִים גֶהָאסְט בעלי דִי מַאֲנֶן חצים תֶם זַיעֶר לָשׁוֹן אִיז אוּז וִי אַפֵּיל אֶדֶר חצים צוּ טַיילֶדִם כְּלוֹמֶר דִי בְּרִידֶר וֶם זָענֶן רָאוּי טִיט זַיך שֶׁשָׁאבֶּרֶק בַּזָעצְט וִיפוּוּ אוֹת זָענֶן וֶוָארֶן גֶגִילְט זרועי ידיו דִי אַרוּם פּוּן זַייגִי הָעֶנְט תֶם טַיינְט מֶען וֶם שָׁרֵעה הָט גֶעגֶבֶּן דֶם פִּינֶגֶריל פּוּן נִין נָאלֶד אוֹף זַיין הָאנְט אוּג דֶאם אַלֶץ אַז אִים גוּוֹען מִידִי פּוּן דִי הָעֶנְט פּוּן נָאט וֶם עֶר אִיז אבי יעקב דֶר שָׁטַאבֶּרֶק נָאט פּוּן יַעֲקֹב בְּלוֹמֶר דֶם הָט נָאט אַז גִיטִיקְט אַז עֶר זָאל וַעֲרִין אַמַלְבוֹת נשם פּוּן הָאלְט הָט עֶר זוֹכֶה נוּוֹען עֶר זָאל זַיין רעה אַיין

שִׁמְנָה לַחְמוֹ וְהוּא יִתֵּן מַעֲדַנֵּי־מֶלֶךְ׃ ס כא נַפְתָּלִי
אַיָּלָה שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן אִמְרֵי־שָׁפֶר׃ ס כב בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף
בֵּן פֹּרָת עֲלֵי־עָיִן בָּנוֹת צָעֲדָה עָלֵי־שׁוּר׃ כג וַיְמָרְרֻהוּ
וָרֹבּוּ וַיִּשְׂטְמֻהוּ בַּעֲלֵי חִצִּים׃ כד וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן
קַשְׁתּוֹ וַיָּפֹזוּ זְרֹעֵי יָדָיו מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב מִשָּׁם רֹעֶה
אֶבֶן יִשְׂרָאֵל׃ כה מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעְזְרֶךָּ וְאֵת שַׁדַּי
וִיבָרְכֶךָּ בִּרְכֹת שָׁמַיִם מֵעָל בִּרְכֹת תְּהוֹם רֹבֶצֶת

שפתי חכמים

כמו כן פירש"י בפרש' בראשית : ח ר"ל דלקד מביא על
כפסוק זה כלישנ מאחר דכיון שהלקה ליה מג"ל נפרש דאחריה
דכתיב כאן הוא לשון כמו דלמח מלכל אלו יהיה טוב וכמו לכך
מביא לפיה מאחרש"ה וזה פשוטה היא דבעינן זה שבירכן יעקב
ברכן מרע"ה וכהכי כתיב בהדיא ומו"כ כמיב הגורן וק"ל: טו כתיב
אלוה אשר הית ל' נקבה וחמ"כ כתיב הגואל שכוה לשון זכר
ועו"ש דכורה וכוקה : י ר"ל התרגום מתרגם כן על שכוק זה
ולפי התרגום פי' כן מה שחמר הגומן אמרי שפר ר"ל על חלקו
הוא יודה אמרי שפר ומ"ש רש"י לשיל הגומן אמרי שפר כתרגומו
ג"ל לפי פירוש לשעל שפי' אילה שלוחה על פירוש גנוסר הז פירש
אמרי

רשי רחת

וכמסילותם שהלכו יהודו כמו (תהלים עח כ) ועקבותיך
לא נודעו וכן (ש"ב ח ח) בעקבי הסוס. בל' לעז"ו תרגיל"ם:
(כ) מאשר שמנה לחמו • מחלכו הבא מהלקו של חשר
יהא שמן שיהיו זיתים מכוונים בחלקו והוא מוכך שהם
במעין • וכן ברכו ח משה ומובל בכתם רגלו כמו שמנינו
במנחות (דף פה) פעם אחת הוליכו לחקני ולוקיח וכו :
(כא) אילה שלוחה : ז בקעת גיוסכר שסיא קלה לבעל
פירותיה כאילה • אילה שלוחה על פירות גנוסר הז פירש
מחלוקת לרון : הגומן אמרי שפר • כתרגומו • ד"ח על

מלמחת סיסרא ותגבת (שופטים ד ו) ולקחת עמך מעשרת מלפים איש מבני נפתלי וגו' והלכו שם בזריזות וכן נאמר
שם ל' שלוח בעמק שלח ברגליו : הגומן אמרי שפר • על ידם שכו דכורה וברק ט סיסרא • וכבושיו דכשוכו על יוסף
קבורת יעקב כשנעשה עשו על המערה במס' סוטה (דף יח) ותרגומו יתמרמי עדביה יפול חבלו והוא יודה על חלקו
במרים נאוס ומבח (כב) בן פרת • בן לן והוא ל' מרמי לפריון מתייפיה לרבי שמעון בסוף בבא מציעא (דף קיח):
בן פרת עלי עין • הגו נסוי על העין הרואה לוחו : בנות צעדה עלי שור • בנות מלרים היו לועדות על החומה להסתכל
ביופי ובנות הרבה נעדה כל לחת ולחת ב במקום שחוכל לרחוקו משם (ד"ם כ"ל • כי לפירוש לשמן הוא שר
תומה וק"ל) : עלי שור • על רחיטו כמו במדבר

וחזקוי אך הפעמ) נַדְעֲנָךְ מֵיךְ אוֹנ שְׁמַאֲרָק מֵיךְ נָאךְ דָם מָאכ אִיךְ זָאל מֵיךְ נוֹקם זַיין אִין דִיא פִּלְשָׁתִּים ׃
(יט) גַּד דָּר שַׁבָּט גָּד גדוד שָׁאנֶן תגדנו עָר וָעט שָׁאנֶן כְּזוּמֶר שַׁבָּט גָּד וָעט מִיט זַיין חַיל אִיבָּר גַיין
דָעם יַרְדֵן צוּ הָעלְפֶן זַיינֶע־ אַנְדֶרֶי בְּרוּדֶר בִּיז זַי וָועלֶן אַיין נָעמֶן דָם לַאנְד כְּנַעַן והוא יגד אוֹנ דִיא אַייגֶנֶי
שָׁאנֶן וָועלֶן וִידֶר צוּרִיק גַיין עקב מִיט דָעם זָעלְבִּיגֶן טְרִיט וָום זַי זָענֶן גְנַאנֶגֶן אוֹנ עָם וָועט פּוֹן זַי
גִיט גְמִינֶרט וָועֶן אֲפִילוּ אַיין כָּעטְשׁ : (כ) מאשר שמנה לחמו דָם שְׁפַּיזֶי וָום וָעט זַיין אִין חֵלֶק פּוֹן אָשֶׁר
וְועט זַייעֶר כָּעט זַיין וָוארוּם אִין זַיין חֵלֶק וְועט זַיין פּוֹר בּוֹם צַייל אָזוֹ וִוי אֶקְוואל והוא יתן אוֹנ עָר וָועט
נָעמֶן מעדני מלך דָם זוּכִי שְׁפַּיזֶי פּוֹן דִי מֶלְכִים כְּזוּכֶר אֲלֵי מְלָכִים וָועֶן בִּיי אִים קוֹמֶן דָם זוּכִי שְׁפַּיזֶי ׃
(כא) נפתלי דָם לַאנְד וָום וָועט זַיין אִין דָעם חֵלֶק פּוֹן נַפְתָּלִי אִיז אִילה שלוחה אָזוֹ וִוי אַיין אִיבֶּר וָואס זַיא
אִיז גְשִׁיקְט צוּם לוֹזֶן אָזוֹ וָועט זַיין לַאנְד גְשְׁווִינְד אוֹם צִיקֶן דִי פֵּירוֹת כְּרֶיעֶר פּוֹן צֵלִי לָעֶנֶדֶר הגורן וָואס
נַיט אמרי דִי זָאנֶ שפר שַׁיין כְּלוּכֶר וָום כָּעֶן וָועט אִיבֶּר זַי אַבְּרֶכֶה מַאכֶן צוּ גָאט • נָאךְ אַפִּירוּש זַיז עָר
הָט נְבִיאוֹת גְמוּגט אוֹף דֶר מְלָכָה פּוֹן כִּיכְרָא וָום דוֹרךְ זַי הָאבֶּן גְזִינֶגֶן רְבוֹרָה אוֹנ בָּרָק שִׁירָה צוּ גָאט :
(כב) בן פורה יוסף אִיז יוֹסֵף בֶּן פּוֹרָת עלי עין אָזוֹן פּוֹן חֵן בן פורת עלי עין אָזוֹן פּוֹן חֵן אִיז עָר בִּיי אִיטְלֶכֶם אוֹנ וָואס זָעטְט
אִים בנות רי טַעֲכְטֶר פּוֹן מְצָרִים צעדה הָאבֶּן וְמֶרֶעֶטֶן עלי שור אוֹף דִיא כָּאֲרֶן בְּשָׁעָת אָז עָר אִיז אִיבֶּר
גְפָאלֶן דָם נאצי לַאנְד מַצְרִים כְּדֵי זַי זָאלֶן וָעהֶן זַיין שַׁיינְקִייט אֲרֶער פּוֹן וָועֶן צוּ קוֹקֶן : (כג) וימררהו
אוֹנ זַיי הָאבֶּן אִים גְבִיטֶרט פִּישִׁיבֶּר אוֹנ זַיין זַייב ורבו אוֹנ זַיינֶי בְּרוּדֶר וָענֶן אִים גְוואלֶן קְרִיגֶן וישטמהו

יְחוֹנָן בְּקָשָׁתֶיהָ בְּאַבּוּר וּבְעָדְרֵי עָנָא : ת זְבוּלֵן עַל סְפַר יַמַּיָּא יִשְׁרֵי וְהוּא יְכַבֵּשׁ מָחוֹזִין
בְּטָפְנָן וְסוּזַב יַמָּא יְכוֹל וּתְחוּמֵיהּ יְהֵי מָטֵי עַל צִידוֹן : יד יִשָּׂשכָר עַתִּיר בְּנִכְסִין
וְאַהֳנֵי תֵּיהּ בֵּין תְּחוֹמַיָּא : טו וַחֲזָא חוּרְיָא אֲרֵי טַב וַיִת אַרְעָא אֲרֵי מְעַבְּדָא פֵּירִין וְיִכַּבֵּשׁ
מָחוֹזֵי עַמְמַיָּא וְיִשֵּׁיצֵי יַת דַּיָּרֵיהוֹן וְדְאִשְׁתָּאַרוּן בְּהוֹן יְהוֹן לֵיהּ פַּלְחִין וּמַסֵּקִי מִסִּין :
טז כְּוָתֵיהּ דָן יְתָבַּר וְיִקוּם נַבְרָא בְּיוֹמוֹהִי יְהָפֵּךְ עֲמֵיהּ וּבְשָׁנוֹהִי יְנוּחוּן כַּחֲדָא שִׁבְטַיָּא
דְיִשְׂרָאֵל : יז יְהֵי נַבְרָא דָיְתָבַּר דָן אֵיתֵיהּ תְּתַרְמֵי עַל עַמְמַיָּא וּמְחָתֵיהּ
תְּתֻקַּף בְּפִלְשָׁתָאֵי כְּחֵוֵי חוּרְמָן יִשְׂרֵי עַל אוּרְחָא וּכְפַרְתָּא יְכַמֵּן עַל שְׁבִילָא יְקַטֵּל נַבְרֵי
מַשְׁרִיַּת פִּלְשָׁתָאֵי פָּרָשִׁין עִם תַּלָּאִין יְעַקֵּר סוּסָוָן וּרְתִיכִין וְיַמֵּר רוֹכְבֵיהוֹן לַאֲחוֹרָא :
יח לְפוּרְקָנָךְ סַבָּרִית יְיָ : יט מְדַבֵּית נָד מַשְׁרִית מַזָּנִין בַּד יַעְבְּרִין יַת יַרְדָּנָא קֳדָם אֲחֵיהֶן

בעל המורים לקרבא

(יג) וזכתו על ידן • כתיב חסר • ניחן ג׳ מידה מסיים מסיים מזון ליעסכר : (יד) יעסכר חמר גרס • קרי בי׳ חמור גרס שמשמש
לאם קול נעקת כחמור ויאמר לקראת יעקב וכניותו לאהלה : בין המשפתים • ב׳ במס׳ סכה ואחד במס יבמת בין המשפתים • כמו
שהחמור נושא כל המשא כך היה יעסכר נושא משאות של ישראל בתורה וכוב שמהדרין היו מבל יעסכר כתיב סכה כוכן בין המשפתים
שהיו מרבילין תורה בישראל בלשכת הגזית שהיתה חלוקה בקדש וחלוקה בחול וכתיב התם למה יבמת בין המשפתים שהיתה נחלתו של
שמע היה בין יס לירמוך כדתניא בתורת כהנים ואחסנתי בין תחומיו : (טו) למס עובד ג׳ במס׳ סכה ואידך דיהושפט אמר לא כורים וגו׳ והכתיב
למס עובד • ועבדם אלהם למס עובד • לומר לך מי שלימד תורה לבל ישראל אלא שהשלוה להם מס ממונו אמר מסיק לכל מי שיבא
לעמוד : (טז) כחדא שבטי ישראל • פי׳ כדוד ולכן מוחיות על רחמי פסוקים דן יכי ליהושפט • בגי׳ כדוד : (יט) יגודש
ב׳ במס׳ סכה ואידך לעלות לעם יגודנו • פי׳ שבני גד לקחו נחלה ואעבר לירדן והיו בתוך עליו גדודים מהעבר׳ם שבניהו וזה פירוש
גדוד יגודנו יגוד אותו וכוותו יגד עקב שהיו גבורים והיו נלחמים בהם ומחזירין אותם על עקבם ולא די במחזירין אותם אלא
עוסים אתהריהם לתרוס לגמרי על כן וכתו לעלות לעם יגודנו שהיו עוסים על כעם אחר יגודנו אותם :

רש״י

(כגרשים ג מז) ואחתה תשופנו עקב : הנושך עקבי סוס • (משלי כו ג) כשוט לגוד מגזרת (חיוב ז׳) ומצעדי
כך דרכו של נחש ודומהו להם הנושך עקבי סוס : ויפל גדודים (שופטים ה כז) שם נפל שדוד מגזרת יגוד נהריס
רכבו אחור • שלא יגע בו • ודוגמתו מליעו בשמשון (שופטי׳ אף יגוד יגודנו וגדוד מגזרה אחת הם וכשהוא מדבר
מז כה) ויפלח וגו׳ אח שני עמו די החוך וגו׳ ושפל הגג בל׳ יפעל תיעו כפול כמו יגוד יגוד ויכוס יכוד יכוד וכשהוא
מתו • ואומקלום תרגם כחוי מוכתן שם מין נחש שיהן מחפעל או מפעיל אחריס הוא כפול כמו יתגודד יהרומס
רפואה לנשיכתו והוא נפטומי וקרוי מוכתן על שם שעושה יהכופל יתעודד : וכל׳ מפעיל (תהלים קמו ט) יסוס
כלל חרס • וכפיתנא כמו פתן • יכמון יאמוד : ולמלכיה יעודד (יחזקיה מט ה) לשוכב יעקב אליו (שם מז
(יח) לישועתך קויתי ה׳ • נתנבא שיעקבו פלשתים אח יג) משוכב ניהיכות • אף יגודנו יתמוד כאן אין ג׳
עיניו וסופו לומר (שופטים מז כח) זכרני נא וחזקני נא מיפעילותיו אחריס אלא כמו יגוד יגודנו כמו (ירמיה י כ)
אך לפעם : (יט) גד גדוד יגודנו • כלם ג׳ גדוד שם וכך כני יגלוני ממני • גד גדוד יגודנו גדודים יגידו ויתמו
תצרו מנחם • ופ׳ אין גדוד אלא ג׳ דלתי״ן י״ל גדוד שיעברו עיכון עם אחיהם למלחמה כל אחון עד שיכבשו
שם דבר לדיך שני דלתי״ן שכן דרך תיבה בת שתי אותיות אחרון : והוא יגד עקב : כל גדודיו יסודו על עקבם לנחלם׳
להכפל בסופה ואין יסודה אלא שתי אותיות וכן אמר אלמוהו בעבור שיהיו עוסים אחריהם : עקב : כדרכן
ומסילותם

יְשָׁשכָר נַיִט אִין בְּתֵּי מִדְרָשׁוֹת לָעֲרָגן תּוֹרָה טָאג אוּג נַאבְט אוּג רַעֲנְט זִיךְ נִיט אֶפּ : (שה) וירא מנוחה כי
טוב אוּת עֶר הָט גְּזֶעהֶן דָם רוּאוִּגְ פּוּן זַיין לַאנְד אַז עֶם אִיז גוּט עֶם וַואקְסְט דְרוּקְן פִּיל פֵּירוֹת וואת הארץ
אוּג דָם לַאנְד כִּי נעמה אַז עֶם אִיז זִים וִיט שכמו הָט עֶר גְּנוּיגְט זַיין אַקְסֶל לסבול צוּ לַיידֶן דָעם יָאךְ פּוּן דָךְ
תּוֹרָה וויהי עֶר אִיז צוּ זַיינֶר בְּרוּדֶר לֶמֶם עובד צוּ צִינְקְט פּוּן דִינְקְט דָם כַּיינְט מָעַן עֶר זָאל יַי פִּקְנָען שְׁאֲלוֹת
אוּג דָעם סֵדֶר פּוּן דִי יָאהְן וָועלְכֶם יָאר זָאל זַיין אַיין עִיבּוּר אוּג וָועלְכֶם נִיט וָוארוּם פּוּן יִשָּׂשכָר זָענֶן גוּטֶע
דִי סַנְהֶדְרִין : (שז) ח פּוּן דָן וָועט אֲרוֹם קוּמֶן שְׁמְשׁוֹן דִין עִמּוּ עֶר וָועט זִיךְ נוֹקֶם זַיין אִין דִיא פְּלִשְׁתִּים
אַנְקְטְ־פֶּר זַיין פָּאלְק נאחד שבטי ישראל אַז וִוי דֶר בְּעִסְטֶר פּוּן דִי שְׁבָטִים פּוּן דִי יִשְׂרָאֵל דָם מִיקְט מָעַן
דָּוִד הַמֶּלֶךְ : (יז) יהי דן עם זאל זַיין דֶר שְׁמְשׁוֹן וָום קוּמְט אֲרוֹם פּוּן דָן נחש עלי דרך וִוי אַשְׁלַאנְג וָום אִיז
אוֹף־דֶעֶר עֶרֶד שפיפן וִוי אַיין פּוּפֶּר־נַאטֶר עלי אורח אוֹף דָעם שְׁטֶעג הנושך עקבי סוס וָואס עֶר בַּייקְט רֵיא
בַּעֲרְשְׁט פּוּן דָעם פֶּערֶד וויפל רוכבו אחור אוּג זַיין רַייטֶר פַּאלְט אוֹנְטֶר זִיךְ אַז וִוי שְׁמְשׁוֹן הָאט זִיךְ אֵין
גַּהאלְטֶן בַּיי דִי זַיילֶן פּוּן דָר מַעֲר אוּג הָט אוּם גְּוואלְדִיגְן זָענֶן גְּשָׁטַארְבֶּן וָום זָענֶן גְּשָׁטַארְבֶּן פּוּן אוֹבֶן :
(יח) לישועתך קויתי יי צוּ זַיין חִילְף מוּז אִיךְ הָאפֶּן נָאט • רשׁי׳ שֶׁרַיי בִּיבְּט דָם הָט גְּזָאגְט יַעֲקֹב בִּנְבוּאָה אַז
דָּן סוּף וָועט זַיין אַז דִי פְּלִשְׁתִּים וָועלֶן צוּ שְׁמְשׁוֹן הַגִּבּוֹר אוּם שְׁטָעלֶן דִי אוֹגֶן אוּג עֶר וָועט זָאגֶן (זכרני

מֶחֱלָב׃ פ יג זְבוּלֻן לְחוֹף יַמִּים יִשְׁכֹּן וְהוּא לְחוֹף
אֳנִיֹּת וְיַרְכָתוֹ עַל־צִידֹן׃ פ יד יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם
רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם׃ טו וַיַּרְא מְנֻחָה כִּי טוֹב וְאֶת־
הָאָרֶץ כִּי נָעֳמָה וַיֵּט שִׁכְמוֹ לִסְבֹּל וַיְהִי לְמַס עֹבֵד׃
ס טז דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ יז יְהִי־דָן
נָחָשׁ עֲלֵי־דֶרֶךְ שְׁפִיפֹן עֲלֵי־אֹרַח הַנֹּשֵׁךְ עִקְבֵי־סוּס
וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחֽוֹר׃ יח לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְהוָה׃ חמישי ס
יט גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ וְהוּא יָגֻד עָקֵב׃ ס כ מֵאָשֵׁר

שפתי חכמים

ה דכתיב יסכן דמשמע שכומתו על תוף ימים סימן לרגלו לגבל
כוח עצמו לתוף כתיבות כלו׳ במקום הגמל במקום בהמיות מביאו׳
מחורב עם יפת מצוי • (מ״י) דהם כל זה ומשך שתרן זבולון
סיתה כם ף הים מקום המבדיל ביקע״ם וכן לרגלות הפעמים וממילא
כל הפסיעות עוברים דרך הרגלו ע״ם : ז כלו׳ כתיבו הוא פסוק
ושרובו כל ישראל יחד שהרי שמעון נקט נקמ ה שב ישראל יחד
ולא לפרש ידין לשפוט כי לא מצינו זה בשום מקום : ז כוסף הוא
כמין

רשי שמנה

טופים למרחוק • ועוד תרגמו בפנים מחניים ל׳ מעיינות
וקילות היקבים נעווטי יקבים שלו ול׳ חרמי הוא בפס׳
ע״ג (דף עד) נעויה מרחמו • יתוכן בקפתיה הרגש פנים
ל׳ שני הפלגים : (יג) זבולן לחוף ימים • על חוף ימים
ה תהיה מלוי מוקהרגומו ספר מרק״ם בלע״ז (יבמו׳ מה)
והוא יהיה מלוי מדיר על חוף מניות במקום שמל שאיני
מבינות שם פרקמטיא שהיה זבולן עוסק בפרקמטיא

וממילא מזון לשבט יששכר (תהומות) והם עוסקים בהורה הוא שתמר משה (דברים לג יח) שמח זבולון בצאתך
ויששכר באהלך זבולן יוצא בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה בהלוים : וירכתו על צידון • סוף גבולו יהיה סמוך
לצידון ולכתו סופו כמו ולירכתי המשכן : (יד) יששכר חמור גרם • חמור בעל עצמות סובל עול תורה כחמור חזק
שמסיעין אותו משא ככד : רבץ בין המשפתים • כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו ליגה בביח וכשהוא רובץ לנוח
בוכן בין החמומין בחמורי העיירות שהוליך שם פרקמטי׳ : (טו) וירא מנוחה כי טוב • לשם בהלקו לארץ מבורכת ושוב
להוליך פירות : ויט שכמו לסבל • עול תורה : ויהי : לכל מחיו ישראל : למס עבד • לפסוק לשם עובדיה על
סיחה וסדרי עבורין שנ׳ (ד״ה ו יג נב) ומכני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל רמזים
מחים רמזי סהדותות העמיד לכל מחיסם על פיסם • וים שכמו • המפיל שכמו כמו וים שמים הפו מזניכם •
ומונקלוס תרגם בפנים מחניים וים שכמו לסבול מלחמות ולכבוש מחוזות שם יושבים על הספר ויסים המויב כבוש
פתחיו למס עובד : (טז) דן ידין עמו • יקוס נקמת עמו מפלפלים כמו כי ידין ס׳ עמו : כאחד שבטי ישראל • כל
ישראל יהיו כאחד ו עמו ואם כולם ידין ועל שמעון נכנסה זו ועוד ים לפר׳ כאחד שבטי ישראל במיוחד
שנשבעים הוא דוד שנא מיהודה : (יז) שפיפן • הוא נחש ומומל לפי שקרוי כן על שם שהוא ז ונתף כמו

בלשון

פֿיל נייַן וואַרום דִי וָוָם טָרוּנקָן פֿיל יַיִן זָענָן צִי רוּם דִיא אַנָּן ולבן שנים אוג עָם וָועלָן זַיִן וַיים זַייעֶרי
צַיִן מחלב פּוּן פֿיל טְרִינקָן וָואַרום אַיִן זַיִן לַאנד וָועט זַיִן גוטי פּאשִׁי וָועלָן דִי שָׂאף אוג דִי בְּהֵמוֹת נָעבָּן
פֿיל טְרִינקָן : (יג) זבולן לחוף ימים ישכן דָר שַׁבָּט זְבוּלֻן וָועט רוּאִן בִּיי דִי בָּאלטִינס פּוּן יַמִים דָאלט וָועט
זַיִן זַיִן לַאנד והוא לחוף אניות אוג וָועט תְּמִיד זַיִן נָוויגָאצִיָה בִּיי דָעם בָּאלטִין וִוי שִׁפָּן וָועלָן אַן קוּמָן
מיט קוֹשׁוּרוֹת וָואַרום דָר שַׁבָּט זְבוּלֻן הָאבָּן גַהָאנדִילְט אוג דָר הָאבָּן דָעם שַׁבָּט יִשָּׂשכָר גִּנָעבָּן צוּ עָסָן אוג
דָר שַׁבָּט יִשָּׂשכָר הָאבָּן גלָעדִינְט וירכתו אוג דָר עָק פּוּן זַיִן גְּבוּל וָועט זַיִן על צידון בִּיי צִידוֹן : (יד) יששכר
חמור גרם יִשָּׂשכָר טוּט אוֹף זִיךְ טְרָאגָן דָעם עול פּוּן דָר תּוֹרָה אזו וויא אַיִן בְּרַייט בַּיי־נָרִיג אַיִיזָל אִין
גָּוויגְט צוּ לַיידָן דָעם יָאךְ פּוּן דָר מַשָּׂא אוג אזו וִוי אַיִן אַיִיזָל וָקס גַייט בִּיי טָאג אוג בִּיי נַאכְט אוג עָם
גָעהְטִיגְט אַבִּילוּ גִיט אִין קַיין הוז נָאר רוּבּ עַד טוט הָעָרָן בין המשפתים צְוִוישָׁן דִיא גמארקָן אזו אוֹך

בַּיָּאךְ יְהוֹן מְחַזְרִין קְדָל־דָּבָךְ וִידוֹן מְבַדְּמִין לְמִשְׁאל בִּשְׁלָמָךְ בְּנֵי אֲבוּךְ : ט שְׁלָטוֹן
יְהָא בְּשׁ־דְיָא וּבְסוֹפָא יִתְרַבָּא מַלְכָּא מְדָבֵית יְהוּדָה אֲרֵי כִּדִין קְטָלָא בְּרֵי נַפְשָׁךְ
סַלֵּיקְתָּא נָגוּחַ יִשְׁרֵי בְּתִקּוֹף כְּאַרְיָא וּכְלֵיתָא וְלֵית מַלְכוּ דְתִתְנְוָעֲנֵיהּ : י לָא יַעְדֵי עֲבִיד
שׁוּלְטָן כִּדְבֵית יְהוּדָה וְסַפְרָא מִבְּנֵי בְנוֹהִי עַד דְיֵיתֵי מְשִׁיחָא דְדִילֵיהּ הִיא
מַלְכוּתָא וְלֵיהּ יִשְׁתַּמְעוּן עַמְמַיָּא : יא יַסְחַר יִשְׂרָאֵל לְכַרְתֵּיהּ־עַמָּא יְבִנוּן הֵיכְלֵיהּ יְהוֹן
צַדְיָיא סַהֲדִין לֵיהּ וְעָבְדֵי אוּרַיְתָא כְּוָתֵיהּ עַמֵּיהּ יְהֵא אַרְגְּוָן טַב כְּבוּשׁוֹהִי כְּסוּתֵיהּ
מְלָא צֶבַע זְהוֹרִי וְצַבְעוֹנִין : יב יְסַמְּקוּן שׁוּרוֹהִי כְּבַרְמוּהִי יְמוּפוֹן נָעוֹהִי בַּחֲמַר

בעל התורים יחזרון

יסמקו לריב' כמ' הכא ופירוש כל הלחין שתחזו לך ויחמרו לך וכן ומדומינו כ' במ' ואדומינו מכל אלופים ואדומינו דוד • פ"ם כסותו כמשמ אגדי פ"ם רבו רבבן קדמוניו ס' לו ות' לדוד : (ט) גור אריה יהודה • בני' דוד ובם שלמה : גור אריה יהודה • ר"ת בני' דוד • ובני' זה בתבכון • עליית • ג' במ' • מרוץ בני עליה • כי עליית מבכבי תנך־כי עליית למרום • לעיולון תמר עליית והיה ליקח מאזנת כסוהב ומלוכה דכתיב כיה ויתן עז למלכו ומי גרם לך שבפסדת תוכו כי עליית מבכבי תנך וליהודה תמר תכל תהה במעוך בני עליה זבית עליית ולקחת מתנות מלוכה : (י) ומתוקק מבין רגליו בני' תלמידי חכמים : מחקק • עולה במ"ת ברמ"ח איברים נאדם פ"ם פרוכה ככל ומטורם : יסח סילה • בגימטריא מסה דכתיב כיה ויתן רחמי עם שתו כיסה יהודה לקדשו דכתיב שרי יהודה רגמתם :

רש"י

וכן תרגומו לוקלים • ומ"ש שילו שי ת לו שנאמר (תהלים עו יב) ויביאו שי למורא : ולו יקהת עמים • לפסיפס העמים שהי"ד עיקר היה ביום ד כמו יפעתך ופעמים שכופלת ממנו וכמה לותיות ממשמות בלי' זה והם נקרסים עיקר טופל כגון טן על טוף ועל ונוסך ועל ונל"ף (חיוב יב יז) שבאחותי כת עיכם (יחזקאל כח ב) ובאתאחת תרב (והוא לי תרב ופי' לימת תרב והוא לי זיין) (מ"ב ד ב) וחסוך שמן • לף זה יקהת עמים לפסיפס עמים שנאמר (ישעיה יח י) תלין גויש ידלוהו ודומה לו (מכלי ל יח) עין תלעג א לאב ותבוז ליקהת אם לקבוץ קמטים שבפניה מפני זקנתה וכנגדה דיחבי ומקהו לקהתה בשוקי ב דניכדעצ (דפומבדיתא) במסכת יבמות (ד קי) וויכול היה לומר קריים עמים : (יח) אסרי לגפן עירה • מחגיה על לחן יהודה שהמה מוסכת יין במעיין חים יהודה יאכור לגפן סיר לאב ויפעמנו מגפן לאחת ומשורק לאב בן לתון לאב : שרקה • זמורה לתוכה קורייר"ם בלע"ז : כבם בין • כל זה לי כבוי יין : סותה • לי מין בגד הוא וזין לו דמיון במקלא : אסרי • כמו לוכר דוגמתו (תהלים קיג ז) מקימי מעפר דל (שם קכג ג) היושבי בשמים וכן בני לחונו בעין זה • ומוזקלים תרגם במלך ג המשיח • גפן הם ישראל • עירה זו ירושלים . שורקה הלו ישראל (ירמיה ב כא) ואכזי נטעתיך שורק: בני אתנו • יכנו סיכליו לי בעד סתיכין כם (יחזקאל מ סו) ושוד חרגמו בשפים להריס • בני לחונו עבדי לוריית בחולבן ע"ם כוכבי לחנוסת ד נחוסת • כשם בין יהא לחנון טב לבחוסי שיבודו דומה ליו ולבעונין הוא לי סוחה שהשם לובשתן ומסיח, בלו לה הזכר ליהן עיניו בה • ולף רבותינו פירשו בגמ' לי שהשח שכרות במשכה כתיבי (לף קיח) ועל היין שמע תשמר מימו מרוח ת"ל סותה : (יב) חכלילי • לי חודם כתרגומו וכן (משלי כג לם) למי חכלילות עינים שכן דרך בחורי יין עיניהם מאדימין : מחלב • מרוב חלב שיהא בחלבו מרעה טוב לעדרי צאן • וכן פי' המקרא חדום עינים יהא מרוב יין וכן שניים יהא מרוב חלב • ולפי תרגומו עינים לי כרים במשפ ניפים

מַלְכוּת וְעַד קָאנִין אֶקָענִין אִים בַּשְׁטֵיין • רש"י שְׁרֵיבְט דָם דָט עָך נְבִיאוֹת נְיָאבְט אוֹף דָעָר צִייט פוּן שִׁלטה הַמֶּלֶךְ : (י) לא יסור שבט מיהודה עם וָועט נִיט אָפּ טָאן אַיין נוּוֹעלְטִישֶׁר פוּן דִי קִינְדֶר פוּן יְהוּדָה דָם מֵיקְט טָעַן דִי רָאשֵׁי גְלוּת וָום זָענֶן אִין בָּבֶל ומחוקק מבין רגליו אוּנ אַיין קְרִיגְלֶר פוּן צָווִישֶׁן זַיינֶי פִּים דָם טַיינְט טָעַן דִי נְשִׂיאִים פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנ וָועט אַלֶץ אָזוֹ זַיין עד כי יבא שילה בִּיז דֶר מָקוֹם הַמָּשִׁיחַ וָועט קוּמֶן וָום דִי מַלְכוּה אִיז זַיין ולו יקהת עמים אוּנ צוּ אִים וָועֶן זִיךְ אַיין זַאמְלֶן פִּיל בָּעֶלְקֶר : (יא) אוסרי לגפן עירה עָר וָועט בִּינְדֶן צוּ אַוַיין שָׂמָאק אַיין יוּנְג פִּילְכֶן כְּלוּמֶר עָם וָועט זַיין אָזוֹ אַבְּרָכָה אִין דַעם צַאנֶר פוּן יְהוּדָה פוּן דָעם זַיין וַיין פוּן אַיין שָׂמָאק וָועט אָזוֹ פִּיל זַיין אָז עָר וָועט דָר מִיט אִן אָרְבֶּן אַיין יוּנְג פִּילְכֶן ולשורקה אוּנ פוּן אַיין צְוַיִיג וַיין טְרוּבָן וָועט עָר אִן אָרְבֶּן בני אתונו אַיין יוּנְג אַיינְקֶל כבם בין לבושו עָר וָועט וַאשֶׁן אִין וַיין זַיין קְלֵייד מַחֲמַת פִּילְקֵייט ובדם ענבים אוּנ אִין דָעם רוֹטֶקְייט פוּן דִי וַיין טָרִיבְן וָועט עָר וַאשֶׁן טוּהֶה זַיין קְלֵייד : (יב) חכלילי עינים עָם וָועלֶן זַיין רוֹט וַיינֶערִי אוֹגֶן מִיין פוּן וָועגֶן

יִשְׁתַּחֲוּוּ לְךָ בְּנֵי אָבִיךָ: ט גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה מִטֶּרֶף
בְּנִי עָלִיתָ כָּרַע רָבַץ כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ:
י לֹא־יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו עַד
כִּי־יָבֹא שִׁילֹה וְלוֹ יִקְּהַת עַמִּים: יא אֹסְרִי לַגֶּפֶן
עִירֹה וְלַשֹּׂרֵקָה בְּנִי אֲתֹנוֹ כִּבֵּס בַּיַּיִן לְבֻשׁוֹ וּבְדַם־
עֲנָבִים סוּתֵהּ: יב חַכְלִילִי עֵינַיִם מִיָּיִן וּלְבֶן־שִׁנַּיִם

שפתי חכמים — עירו ק׳ — פותח ק׳ — רש״י — מחלב

נאון המיכות: צ דס״ל ניעקב לנכד לותו שמשמול בגויס לו שמלוך לתה ולכך לתמר יתד בעורף לרמז על דוד מכרס״ל ק ר״ל בני קלי על יהודה ולא על יוסף תדע דכל יהודה גם כולו כלי • ועוד דכל מכוכף תמר ג״כ סלק עלמו ומפו שפיכס״י ול״כ סלק עלמו משתיכן ולמה נקט בני על יוסף ס״ו בני קלי על יהודה: ר דק״ל וכל זה עד שחול לא היה מלך ביישרלל ועו״פ מדוד ולילך שהוא מבכור יהודה: ש (נת״י) קלי לתלעיל לא יסור שבט מוכליס מיהודה ולפילו בזמן כגלות תסיה לסס שררה פופעת וכל זה יתנכא עד כי יבא שילה מי שהשבט שלו וכרך נקט המלוכה

שלמון יהא בשריון בחלמו: מטרף • ממה שחשדוך כמכוך פוטך יוסף חיס לעס תכלוסו ושו יהודה שממשל בחביו: בני עליה • סלקה לוס עלמך ולמרס מה נעש ועו׳ • וכן בהריגת המר ק שהודה נדקה ממני לפיכך כלא רבן ביתי שלמה (מלכים ו ס ס) לוס תחת נפשו ועו׳: (י) לא יסור שבט מיהודה • מדוד ולילך ר ולו רלשי גליות שבבבל שרודים לוס העס בשבט שממושים ע״ס המלכות (סנהדרין ס): ומחקק מבין רגליו • תלמידיס שלו נשיאי ס״י: עד כי יבא שילה • מלך המשיח שהמלוכה ש שלו •

וכן

אוֹ אִיז דֶר פְּשַׁט אחלקם ביעקב פּוּן שַׁבָּט שִׁמְעוֹן זָאלָן זַיין כּוֹפְרִים אוּן מְלַמְּדִים אוּנְ עִנְיָנִים כְּדֵי זַיי זָאלָן זַיין צוּ שְׁפָּרַייט אוּן שַׁבָּט לֵוִי זָאלָן נַיי־שָׁן אוֹף דַיי אוֹפְּן אִיז שַׁיי־עֲרָם נָאךְ תּוֹרוֹת אוּן מַעֲשִׂרוֹת: (ה) יהודה אתה יִדְדִ אחיך דוּ יִהְיֶה דַיִךְ וָעָלָן לוֹבָּן דַיי־נִיי בְּרִידֶר • רש״י שֶׁרַייבְּט וַוי יְהוּדָה הָט גֶּהַיְדְט אַז עֶר שְׁטָרַאפְט זַיי־נִי בְּרִידֶר טִיט שְׁטָרַאף דַייר הָט עֶר אָן נֶהוֹבָּן אַרוּנְטֶר צוּ גַיין הָט עֶר אִים גִּרוּפָּן טִיט גוּטִי רַייד אוּן הָט אִים גְּזָאגְט דוּ בּוּסְט נִיט אַז וַוי זַיי יִדְ בערף אויבִיךְ דַיין הָאנְט וָועט זַיין אִין דָעם אָקְרָן פּוּן דַיי־נִי פַיְינְד בְּלִיבֶּר דַיי־נִי כַּיְינְד וָועלָן פַּר דִיר צַנְטְרָפָּן אוּן דוּ וָועסְט זַיי שָׁלָאגְן אִין אָקְרָן אִין שתחוו לך בני אביך עָם וָועלָן זִיךְ צוּ דִיר בִּיקְן דַיין פָּאטֶרְם קִינְדֶר מַהֲמֵת פּוּן דִיר וָועלָן אַרוּם קוּמָן דִי מַלְכִים • רש״י שֶׁרַייבְּט פַּר וָום אַז יַצְחָק הָט גְּבֶּענְטְשְׁט צוּ יַעֲקֹב הָט עֶר אִים גְּזָאגְט עם זָאל זִיךְ צוּ דִיר בִּנְקְן בני אמך דַיין מוּטֶרְם קִינְדֶר אוּן יַעֲקֹב הָט גְּזָאגְט בני אביך דַיין פָּאטֶרְם קִינְדֶר נָאר דָךְ תְּירוּץ אִיז יִצְחָק הָט נִיט גֶּהַאט נָאר אַיין שְׁייב דְרוּם הָט עֶר גְּזָאגְט בְּנִי אָמְךָ אָבֶר יַעֲקֹב הָט גֶּהַאט קִינְדֶר פּוּן פִּיר וַוייבֶּר דְרוּם הָט עֶר גְּזָאגְט בני אביך אֵלַי דַיין פָּאטֶרְם קִינְדֶר: (ט) גור אריה יהודה אַיין יוּנְגֶר לַייב אריה אַיין אַלְטֶר לַייב וָועט זַיין יְהוּדָה • רש״י שֶׁרַייבְּט דָם הָט עֶר נְבוּאוֹת גְּזָאגְט אוֹף דָוִד הַמֶּלֶךְ אִין דָעם אָן הַייבְּט אַז שְׁאוּל אִיז נָועָן אֶמֶלֶךְ אִיז דָוִד גָּוועָן אַיין יוּנְגֶר לַייב כְּלוֹמָר אַגְרוֹסֶר הֵאר אֲבֶר נִיט־קַיין מַלְכוּת אוּן דָר נָאךְ אִיז עֶר שׁוֹן גָּוועָרֶן אַיין אַלְטֶר לַייב דָם הַייסְט עֶר אִיז אַמַלְכוּת גָּוואָרֶן משרף בני פּוּן דָעם פַּר צוּקוּנְג פּוּן מַיין זוֹן יוּדָה וָום אִיךְ הָאבּ דִיךְ חוֹשֵׁד נָועָן טִיט טָרוּף טוֹרֶף יוֹסֵף פּוּן אַיין הַיָה רָעָה הָאבּ אִיךְ גְּנַמַיינְט אַז דוּא הָאסְט דִיךְ דָר פּוּן אַף נַהֲרִיוֹת וְואירִים דוּ בּוּסְט גְּגַלְטָן צוּ אַיין לַייב אָבֶר אַצוּנְד עֶה אִיךְ אַז עלית דוּא הָאסְט דִיךְ דָר פּוּן אַף נַסָאן הָאסְט נָאךְ גְּזָאגְט מה בצע וָום וָועט אוּנְז אַרוּם קוּמָן אַז מִיר וָועלָן הַרֶגנין אוֹנְזֶר בְּרוּדֶר אוּן בַּייא תָּמֵר הָאסְטוּ גְּזָאגְט (צדקה ממני) זַיי אִיז גֶּרעסְט פּוּן מִיר אִיז זַיי מְעוּבֶּרֶת דְרַיבֶּר וָועסְטוּ זוֹכֶה זַיין כְּרַע עֶר וָועט קַיְינְן רִיכְטֶר עֶר וָועט הַעֲרֶן כאריה וכלביא אוֹ וַוי אַלַייב אוּן אַז וַוי אַלַעכְּסְפֶּרְם מי יקימנו אוּן וָועלְכֶר

סָלֵיקְתָּא בֵּית מִשְׁכְּכִי אָבוּךְ בְּכֵן אֲהַלְתָּא לְשׁוּוּיֵי בְּרִי סְלֵיקְתָּא : ה שְׁמָעוּן וְלֵוִי אַחִין
נַבְרִין נְבָרִין בְּאַרְעָא תּוֹתָבוּתְהוֹן עֲבַדוּ גְבוּרָא : ו בְּרֵיזֵיהוֹן לָא חַוַת נַפְשִׁי בְּאָתְכַּנְּשׁוּתְהוֹן
לְמָקְטָהּ לָא נָחֲתִית מִן יֶקְרִי אֲרֵי בְּרוּגְזֵיהוֹן קְטָלוּ קְטוֹל וּבְרַעֲוּתְהוֹן תַּרְעוּ שׁוֹר סַנְאָה :
ז לֵיט רוּגְזֵיהוֹן אֲרֵי תַקִּיף וְחֵמָתְהוֹן אֲרֵי קַשְׁיָא אֲפַלְגִינוּן בְּיַעֲקֹב וַאֲבַדְרִינוּן בְּיִשְׂרָאֵל :
ח יְהוּדָה אַתְּ אוֹדַיָתָא וְלָא בְּהֵיתָתָא בָּךְ יוֹדוּן אֲחָיךְ יָדָךְ תְּתַקֵּף עַל בַּעֲלֵי דָבָבָךְ יִתְבַּדְרוּן

בעל הטורים סגנאך

(ה) שמעון ולוי אחים • כני' אין נסח אלא כאחין : (ו) פחד • כ' כאן הכא ואחד לא תמצא אחת מהם בקבורה שנקבר יעקב אלא שתי סקבורה לא יסו מזכירין אותו בעמעם קברו וחבו בקבלה שנ' שם ויקבל עליהם קברו אלא כשמזכירם על הדוכן מזכירו שמע בן לוי בן יצחק : כי באפם הרגו איש • כנים' זה שכם כן שמו : (ח) יהודה • היה שמו לריך לכתוב ביו"ד בראשית כדלקמן • כי"ת בראשית • ידך יהודה אחיך • ס"ת בראשית מתריסה היה • ש"ן שמר לך מ"ם מה עוזו תוסיף • ו"ו ואעידה בם את השמים ע"ם כי היה ס' שר עולמים : אחיך יהי בשורף תוציך • ל"ם כנ' דוד לכתוב היה ותוציאי תפה לי עוקף •

רש"י שפתי חכמים

נגמר (ל"ה ל ו) בן קלח בן יפלח בן קסח בן לוי בן יעקב : אל תחד כבודי : כבוד לי זכר הוא ואל כרמך תקלל : אל תחד כבודי • כבוד לי זכר הוא ואל כרמך אל תחמוד ם עמהם כמו (יחזקאל יד כ) לא תחד תחם בקבורה : כי באפם הרגו איש • אלו חמור ולאבני שכם ואיש השוחט כולם אלא כאחד וכן הוא אומר בגדעון (שופטים ו מז) והכית את מדין כאיש אחד • וכן במלכים הוא וזכרו למה היה : זכו מלכתו : ופשוטו לשבחם הרבה קורא אים כל אחד לעצמו בחפה הרגו כל איש שבעמו עליו וכן (יחזקאל יח ג) וילמד לחרוב מכף מדם מכל : וברצונם עקרו שור • רצו לעקור את יוסף נ שנקראת שור שנאמר בכור שורו הדר לו • עקרו משריונ"ו בלע"ז ל' (יהושע יא ו) את סוסיהם תעקר : (ז) ארור אפם כי עז • לפי' בשעה שוכחים לה קללת את חפה וזהו שנאמר בלעם מה אקוב לא קבה ם אל : אחלקם ביעקב • לפרידם בישראל וכיו הם חלוקים • ל"ת ע אין לך עניים סופיים ומלמדי תינוקות מצוי במעמן • כדי שייהו נפוזים ונפצו אל לוי שעשו מחאי על הגלוח להכותם ולמעברות נתן לו מפוזתו ם דלך כבוד : (ח) יהודה אתה יודוך אחיך • לפי שהוכיח אם כלישנים

אוג זַי הַאבָּן עִם בַּיי אִים אַוועק גרוּבט אֶדֶר מכרותיהם זַיִעֶר וואנונג כלוסטר אין דָעם־לַאנד־וווס זַיי הַאבָּן
נוואנט הַאבָּן זַיי זִיךְ נוחַ גוועזן טיט דִי כּלַי זַיִן אוג הַאבָּן גמאן גרוסי גבורות : (ו) זַאגט יַעֲקב אֲבִינוּ
בסודם אין זַייער ראט פון מַעֲשֶׂה זִמְרִי אל תבא נפשי זַאל נִיט קוּמָן מַיין לַייב־דָם הַייסט אַז דָר שַׁבָּט שִׁמְעוֹן
וועט זִיךְ צַיין זַאמָלָן אוג וועלן בֶּרעגען דִיא מְדִינִית פַּאר מֹשֶׁה רַבֵּינוּ אוג וועלן אים
פְּרָעגען צוא אִיז דִיא מְדִינִית אַסוּר אַדער מִיתָּר אוג אוב דוא וועסט זאגן זַיא אִיז
אַסוּר וועט דִיר מַתִּיר גוועזן צו נעמן דִי טאכטָר פון יתרו זַיא אִיז דאָךְ אוֹךְ אַמְדִינִית זַאל דָעמָט
מַאל נִיט דָר מאנט וועלן מַיין נאָמָן אַזוֹ וִוי עָם שִׁמְעוֹן אִין פְּסוּק (זִמְרִי בֶּן סָלוּא נְשִׂיא בֵּית אָב לַשִּׁמְעֹנִי)
אוג שִׁמְעוֹן נִיט לַשִּׁמְעוֹן בֶּן יַעֲקב בקהלם אוג אין זַייער טאן אַיין זַאכֶלֶן בַּיי דָר קְרִיג פון קרח וום עֵר
אִיז פון שֶׁבֶט לַוִי אל תחד כבודי זַאל נִיט וועלן נאַיינצִיטָּ מַיין כְּבוֹד עָם זַאל דָאַרְט אוֹךְ מַיין נאָמָן נִיט דָר
מאנט וועלן אַזוֹ וִוי עָם שִׁמְעוֹן אִין פְּסוּק (וְנַשִּׂיא קרח) בֶּן יִצְהָר בֶּן קְהָת בֶּן לַוִי) אוג עָם שִׁמְעוֹן נִיט בֶּן
יַעֲקב אֲבָר אַז זַייא הַאבָּן זִיךְ מִיטַּם גוועזן אוף צו דוכָּן (בֶּן קרח בֶּן יִצְהָר בֶּן קְהָת בֶּן לֵוִי בֶּן
יִשְׂרָאֵל) כי באפם הרגו איש וואורום טיט זַייער צָארין הַאבָּן זַיי אוס נהַרַיִּית נַאנָץ שֶׁכֶם גְלַייךְ זַייא אַיין
מַעֲנָטְשָׁן ובְרצונם אוג טיט זַייער וִילָן עקרו הָאבָּן זַיי גְוואלָט אוס רַייסָן שור יוֹסֵף הַצַּדִּיק וום עֵר וועדט אֵן
גְרוּפָּן שור אַזוֹ וִוי עָם שִׁמְעוֹן אִין פְּסוּק (בכור שורו הדר לו) : (ז) ארור אפם פֶּר פְלוּכְט זַאל וועדן זַייער צָארין
כי עז וואורום עֵר אִיז שְׁמָארְק וועברים כי קשתה אוג זַייער גְרוּם צָארין וואורום עֵר אִיז האָרְט • רש"י שֶׁרַייבְט
אֲפִילוּ בְּשָׁעָה אַז עֵר הָט זַיי נָשָׁאלְטָן הָט עֵר טָעד נִיט גְשָׁאלְטָן נָאר זַייער צָארין אָבֶר זַיי אַלַיין הָט עֵר
נִיט גְשָׁאלְטָן דְרוּם הָט בְּלָעם גְזָאגְט (מה אקוב לא קבה אל) וִוי זַאל אִיךְ זַיי שְׁעלְטָן אַז יַעֲקב אֲבִינוּ הָט זַיי
נִיט גְשָׁאלְטָן אחלקם ביעקב וְאעל עַי צו מַייכִין צְווישָׁן יַעֲקב וְאפיצם בישראל אוג אִיךְ וועל זַיי פֶּר
שְׁפָּרַייטָן צְווישָׁן דִי יִשְׂרָאֵל דָם הַייסְט אַז שֶׁבֶט לַוִי זַאל נִיט זַיין אִין דָר צָאל פון דִי צְוועלְף שְׁבָטִים אָדֶר

אָז חֲלָלֹתָ יְצוּעָי עָלָה פ ה שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים כְּלֵי
חָמָס מְכֵרֹתֵיהֶם : ו בְּסֹדָם אַל־תָּבֹא נַפְשִׁי
בִּקְהָלָם אַל־תֵּחַד כְּבֹדִי כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ אִישׁ
וּבְרִצֹנָם עִקְּרוּ־שׁוֹר : ז אָרוּר אַפָּם כִּי עָז וְעֶבְרָתָם
כִּי קָשָׁתָה אֲחַלְּקֵם בְּיַעֲקֹב וַאֲפִיצֵם בְּיִשְׂרָאֵל : פ
ח יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ

שפתי חכמים — בראש עמוד בי"ה שמ"ו סימן — רש"י — ישתחוו

על יעוני : פתוז· סם דבר הוא לפיכך פעמו למעלה וכן נקוד פתח ומלו היה לשון עבר היה נקוד מלין קמץ ומלין פתח ופעמו למטה : יצועי · לשון מצכב ע"ם שמציעים תחתיו ע"י לבדין וסדינין והכבה דומים לו (תהלים סג ז) שם זכרתיך על יצועי (שם קלב ג) שם תעלה על ערש יצועי : (ה) שמעון ולוי אחים · בעלה מחת על מכם ועל יוסף ויאמרו לוים על מחיו וגו' ועתה לכו ונהרגנו מי סם ס"ם רמוזן לו יהודה הרי לא הסכימו בהריגתו ס"ק בני הפפוות הרי לא היתה שנתם שלמה ח שנאמר ואות נער אח בני בלהה ואת בני זלפה וגו' ישמכר וזבולן לא היו מדבירים בפני אחיהם הגדולים מכם ט על כרחך שמעון ולוי הם שקלקלו אביהם אחים: כלי חמס · לומגות א על כליהם חמס הוא בידיהם מברכת עשו הוא א לומע' שלו היו ואתם מתפתח לומה היתה : מכרתיהם·לשון כלי זיין · פסיוק בלשון יוני מכי"ל התמומה · ד"ת מכרותיהם (כ"ל) בתרן מגורתם י נשבו עלתן בכלי חמס כמו (יחזקאל

(ו) בסדם אל תבא נפשי · (כ"ל) זה מעשה שמי כשתקבלו ל שנאמר בן קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ולא נאמר בן יעקב אבל בדברי הימים כשמיחסו בני קרח על הסוק

לְזָמָן נָעָבְ דְּרוֹם אל תותר וְאַלְמָסוּ נִיט מָעַר זַיין פּוּן זַייְנִי בְּרִידֶר אוּנ וָם אִיז גְּוָעֶן זַיין אֵיילֶן כִּי עלית משכבי
אַביך וְוָארִים דוּ הָאסְט אָפּ גְּטָאן זַיין פָאטֶרם גָלָעֶר אז חללת דְעָנְצָאלְט הָאסְטוּ פַר שְׁוָועבט יצועי:עלה
דֶי שְׁכִינָה וְוסוּ זִיא פָלָעגְט אוֹף סַיין בָּעטל אוֹף אוּנ אָפּ גַיין : (ה) שמעון ולוי צו שִׁמְעוֹן אוּנ צו לֵוִי הָאט
יַעֲקֹב אַז גְּזָאגְט דִי זָענֶן אחים בְּרִידֶר אֵין אֵייגֶר עֵצָה אִיבֶּר שָׁכָם אוּנ אִיבֶּר יוֹסֵף אַז וִיא עָם שְׁטָיִים אֵין
פְּסוּק (ויאמרו איש אל אחיו) אוּנ זַיי הָאבֶן גְּזָאגְט אַיין בְּרִידֶר צום אַנְדֶרֶין (ועתה לכו ונהרגהו) אוּנ אַצוּנְד
נִיט אוּנ מֵיר וָעלֶן אִים הֶרְגֶּנֶן וָוער קָאן דָם זַיין עֶר זָאל דָם זָאגֶן נִיט זָאגֶן רָאובֶן אֲדֶר יְהוּדָה
דִי הָאבֶּן דָאךְ נִיט מַכְּסִים גְּוָעֶן אוֹף זַיין הֲרִיגָה וְוָארום רָאובֶן הָם גְּזָאגְט (אל תשפכו דם) אִיר זָאלְט נִיט
שֵׁר גִּיסֶן קֶיין בְּלוּט אוּנ יְהוּדָה הָט גְּזָאגְט (מה בצע) וָום וָועט אוּנְז אַרוּם קוּמֶן אַז מֵיר וָועלֶן הֶרֶגֶּן אוּנְר
בְּרִידֶר עִם קָאן נִיט זַיין דִי בְּנֵי הַשִּׁפְחוֹת וְוָארום זַיינֶר שְׁנָאה אִיז רָאךְ נִיט אִין נַאטְנָן גְּוָעֶן אוֹף יוֹסֵף אַז
וִיו עָם שְׁטָיִים אִין פְּסוּק (והוא ער את בני בלהה) אוּנ יוֹסֵף פְלָעגְט זַיין גְּוַוינְטֶלֶךְ בֵּיי דִי בְּנֵי בִּלְהָה עִם קָאן
נִיט זַיין יִשָּׁשכָר אֲדֶר זְבוּלֶן זַיי הָאבֶּן רָאךְ נִיט גְּקָאנְט רַייכֶן פַּר דִי עֶלְצְטֶי הִירְדֶר מִז דָם נָאר זַיין שִׁמְעוֹן
אוּנ לֵוִי אחים וָום דָּר פָאטֶר הָט זַיי גְּרוּפֶן אַרוּם כלי חמס מכרותיהם דִי כְּלֵי אוּמְנוּת פּוּן רְצִיחָה נָהָעֶר צוּ עֲשָׂו

לְמִטָּר יְשׁוּעָתְךָ יְיָ כְּפָאֲרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה וְשׁוּנַיְתִ אֶפְרַיִם קָדֳם מְנַשֶּׁה : כא וַאֲמַר יְשָׂרָאֵל לְיוֹסֵף
הָא אֲנָא מָאֵית וְיהֵי מֵימְרָא דְיָי בְּסַעֲדֵיכוֹן וַיַתְכוֹן לְאַרְעָא דַאֲבָהַתְכוֹן : כב וַאֲנָא
יָהַבִית לָךְ חוּלַק חַד יַתִיר עַל אֲחָיְךָ דִי נְסִיבִית מִידָא דֶאֱמוֹרָאָה בִּצְלוֹתִי וּבְבָעוּתִי :
א וּקְרָא יַעֲקֹב לִבְנוֹהִי וַאֲמַר אִתְכַּנְשׁוּ וְאֵחֲוִי לְכוֹן יַת דִי יֵעְרַע יַתְכוֹן בְּסוֹף יוֹמַיָא :
ב אִתְכַּנְשׁוּ וּשְׁמָעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְקַבִּילוּ אוּלְפַן מִן יִשְׂרָאֵל אֲבוּכוֹן : ג רְאוּבֵן בּוּכְרִי אַתְּ
חֵילִי וְרֵישׁ תּוּקְפִי לָךְ חֲוָה חֲזֵי לְמֵיסַב תְּלָתָא חוּלָקִין בְּבֵירוּתָא כָּהוּנְתָא וּמַלְכוּתָא :
ד לָא דַאֲוַלְתָא לָקְבֵל אַפָּךְ הָא כְּמַיָא בְּרַם לָא אֲהַנְיָתָא חוּלַק יַתִיר לָא תְסַב אֲרֵי

בעל הטורים **סליקתא**

מצרים לפני • כגי' דנפיס כנכתוים : (כב) שכם אחד • כגי' כחלק נכורה : (א) ויקרא יעקב לבניו • שכתם בגלות לכם קקן ונפתם
ממנו תמר יעקב שמע ים נכם תטוף תמרו לו תדקדק כשמותיהו ולא תמלא נפם לותיות תט ותמר לכם גם נפם לין נפם לותיות קן :
(ב) ושמעו • לותיות שמע ו' שתמר נפם שמע ישראל שום כו ו' תיבות • ושמעו בני יעקב • ושמעו כגי' סוף פיקא בגלות הקן :
ושמעו אל ישראל • כגי' הפ קנו של מלך המשיח : (ג) ראובן כגי' לא נכור • יוסף כמלואו כגי' נכורה :

רש"י **שפתי חכמים**

פליסס ע"ז • ולעג"ד בלע"ה ס"ת לפרש עליסס דמה נחית פעם יסיס על שנתנו ליוסף מפני שלקחוהו שמעון ולוי כתלכם ובקשתם ולא תלכתם מזה הפעם לחור שינתן לשמעון ולוי ולא ליוסף ודו"ק : (ה) ואגידה לכם • (כ"ל) בקש לגלות את הקץ ה ונסתלקה ממנו שכינה ונסתיל תומר דכרים מחכים : (ג) וראשית אוני • היא פעם ראשונה שלא שלח ידה ו קרי מיומיו (כ"ר) : אוני • כוחי כמו (הושע יב ס) מלאתי חן לי (תהלים מ כו) מרוב חוני : ולא חן חוניס : יתר שאת • לחוי היית להיות יתר על אחיך בהכונה ל' כשיחות כפיס : ויתר עז • במלכות כמו (שמואל ג ב י) ויהן עז למלכו ומי גרס לך להפסיד כל חלה : (ד) פחז כמים : הפחז והכהלה אתה מהרה להרחות כעפר כמים הלוו הממהרים למרוחק • לכך : אל תותר • על תוכיח ליסול כל היתרונות הללו שהיו לחויות לך ומהו הפחז אתה פחזת : כי עלית משכבי אביך או חללת • תוחו פס ז שעלה על יצועי וסיה השכיבה שהיה דרכו להיות עולה

אתכם אל ארץ אבותיכם אוֹ עֲר וְעֵט אֵיךְ וְוִידֶר בָּעֶרן צוּ דֶעם לַאנְד וָום אַיְיגֶרֶ עֶלְטֶרן זָענֶן גְּעֶסְן דָאס
הַיְיסְט אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל : (כב) ואני נתתי לך אוֹ וַיְיל דִיא בִּיסְט דִיךְ בֶּסְטֶרֵיהְ מִיט מַיין קְבוּרָה שֶׁעֶנְק אִיךְ דִיר
אַיין נַחֲלָה וִוי דִי זָאלְסְט בְּרָאבֶן וָעֶרֶן דָם אִיז דִי שֶׁטָאט שֶׁכֶם אוֹ דָם וָעֵט דִיר זַיין אחד על אחיך אַיין
חֶלֶק מֶעֶר פּוּן דַיינֶי בְּרִידֶר בְּלוֹטֶר חַיין דֶעם וָום דִי וָועסְט נֶעמֶן גְּלֵיךְ מִיט דַיינֶי בְּרִידֶר אַבֶּלֶק אִין אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל שֶׁעֶנְק אִיךְ דִיר אַחִיךְ שֶׁכֶם אשר לקחתי מיד האמורי וָום אִיךְ הָאבּ אִים אַוֶועק גְּנוֹמֶן פּוּן אֱמוֹרִי בחרבי
ובקשתי מִיט מַיין שְׁוֶוערְד אוֹ מִיט מַיין בּוֹגֶן וָואפֶן אַז שִׁמְעוֹן וְלֵוִי הָאבֶּן אוֹס גְּהֶרְנִיגְ שֶׁכֶם הָאבֶּן זִיךְ
אַיין גְּזאמְלְט דִי אֱמוֹרִים מִלְחָמָה צוּ הָאלְטֶן מִיט זִיךְ יַעֲקֹב אֶן גְּגוּרְט כְּלֵי מִלְחָמָה אוֹ הָט מִיט זִיךְ
אֲבֶיין מִלְחָמָה גְּהַלְטֶן נָאךְ אַפִּירוּשׁ אִיז ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך אוֹ גִיבּ דִיר אַפֶּייל מֶעֶר אַז דַיינֶי
בְּרִידֶר דָם אִיז דִי בְּכוֹרָה אשר לקחתי וָום אִיךְ הָבּ זִיא אַוֶועק גְּנוֹמֶן בחרבי ובקשתי מִיט מַיין חֶרְמָה אוֹ מִיט
מַיין תְּפִלָּה : (א) ויקרא יעקב אל בניו אוֹ יַעֲקֹב הָאט גְּרוּפֶן צוּ זַיינֶי קִינְדֶר וויאמר אוֹ עֶר הָט גְּזאגְט הָאסְט
זָאמְלְט אַיין ואגידה לכם אוֹ אִיךְ וָועל אַיין זָאגֶן אֶת אשר יקרא אתכם באחרית הימים וָום עֶם וָועט זִיךְ
אִיךְ טְרֶעפֶן אִין סוֹף פּוּן דִי טָעג • רשיי שְׁרִייבְט עֶר הָט זִיא נְוואלְט מְגַלֶּה זַיין וָועט קוֹמֶן הָט
זִיךְ דִי שְׁכִינָה פּוּן אִים אֶפְּגְמַאכְט הָט עֶר אֶן גְּהוּבֶן צוּ זָאגֶן אַנְדֶרֶ־רַייד : (ב) הקבצו ושמעו בני יעקב: אַיין
אִיךְ אַיין אוֹ הָעֶרְט צוּ אִיר קִינְדֶר פּוּן יַעֲקֹב ושמעו אל ישראל אביכם אוֹ הָעֶרְט צוּ אַיינֶר פָּאטֶר יִשְׂרָאֵל :
(ג) ראובן בכורי אתה רו בּוּכְט מַיין בְּכוֹר כוחי וראשית אוני מַיין עֶרְשְׁטֶי קְרַאפְט אוֹ מַיין מַאכְט יתר ואלכמו
דָאךְ בַּרֶאכְט צוּ זַיין מֵין בְּרוּדֶר שאת מִיט דֶר כְּהוּנָה ויתר עז אוֹ מֶעֶר מִיט שְׁטַארְקייט דָאס
הַיְיסְט מִיט מַלְכוּת בְּלוֹטֶר פּוּן דִיר וְואלְט בְּרַאכְט אַרוֹס קוֹמֶן דִי כְּהוּנָה אוֹ דִי מַלְכִים פּוּן דִי יִשְׂרָאֵל :
(ד) נָאר בֶּר וום הָאסְטוּ דָם אֶן גְּוואלְדִין פּוּס כמים וויל דוּ הָאסְט נָאיילְט צוּ וַיין בְּעם אַז וויא וַאסֶר

יִשְׂמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה וַיָּשֶׂם אֶת־
אֶפְרַיִם לִפְנֵי מְנַשֶּׁה׃ כא וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף
הִנֵּה אָנֹכִי מֵת וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם
אֶל־אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם׃ כב וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד
עַל־אַחֶיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחַרְבִּי
וּבְקַשְׁתִּי׃ פ רביעי מט א וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל־בָּנָיו
וַיֹּאמֶר הֵאָסְפוּ וְאַגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר־יִקְרָא
אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים׃ ב הִקָּבְצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי
יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל־יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם׃ ג רְאוּבֵן בְּכֹרִי
אַתָּה כֹחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי יֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עָז׃
ד פַּחַז כַּמַּיִם אַל־תּוֹתַר כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ

שפתי חכמים

בכל העולם ומדרכה זה קלקל הוא וע"פ שמעו כו' ר"ל סם שלו כלו תמר סם זרעו יסיח בכל העולם דסיינו ע"י יכח וחמה שבולען בכל העולם: ק כי מתמ' יסרחל הוא כלו יסרחל והוא ל' רגיס ולזך תמר יסיחך סהוא ל' יחיד לכן הוסיף ויתמר חים לבנו כו': ר סהסיים' וחלת חיים ממשיות שלח לקח לת חפריים וסם הוחא לפני מנסה חלח הסיחה הוחא היח שיחת מעל' סהוא קוד' במעלה לדגליס וכו': ש הולך ומר לחם טורח וכו' מפני שבל"ו לון לפסוק זה שום קישור למעלה: ת פי' נתתי לך כבר לפי שבלתון ברכות שברכו חת"ב יהיו הכל שוין הו לכך ת"ל הזו נתתי ר"ל נתתי לך ולח יסי' בלל לוחן ברכות מסכת"ל: א (מכרים"ל) דק"ל למה שכם הוח סם העיר למה כתיב חחד ל' זכר חע"ב ת' לשו תעיר קלי לכ"ם העיר שכם יסי' לך חלק ת': ב הוח פי' על כי תבימתו שכם: ג ולפי טעם זה קשה למה דמסו דוקח לחמורי לכ"ם ד"ח ולד"ח קשה טל"ל חמרי ולח חמורי לכן מיך לב'

טעמים

ב לחלקים (שם ס ת) לחלקה שכם (הוסע ו ס) דרך ילמו שכמה חים חלקו (נפיק ג ם) לעבדו שכם חחד: אשר לקחתי מיד האמרי • מיד עשו שעוסה מעשה ג לחמורי • ד"ח שהיה לד לבניו בחמרי פיו: בחרבי ובקשתי • היה הכמתו ד ובפלטו: (ועי' ברח"ס שכתב דח"ח לפרש על מכשם של שמעון ולוי דהיה לח עשו מדעתו שהרי טעם עליסס

אוג דִי לָבְנָה אִין דֶעם אָרְט עֲמָק אֵילוֹן: (כ) ויברכם ביום ההוא אוג עֶר הָאט זַייא גֶּבענטשְׁט דָעם יָעקֹבִּינֶן מָאג לאמר אַזוֹ זָאגן דִך יברך ישראל לאמר מִיט דִיר כְּנַשֶּׁה אוג אֶפְרַיִם זָאלן זַיִ בֶּעגֶשֶׁן אֲבֶּר זַיִ יזכן בְּלוֹמֶר אַז אַייגֶר וָועט וָועלן בֶּענטשֶׁן זַיין קִינְד זָאלָעֶר אַזוֹ זָאגן ישימך אלהים כאפרים וכמנשה זָאט זָאל דִיך טָאן אַזוֹ וויא אֶפְרַיִם אוג מְנַשֶּׁה וישם את אפרים לפני מנשה אוג עֶר הָט גָטָאן מיט זַיין בְּרָכָה צוּ אֶפְרַיִם פאר מְנַשֶּׁה עֶר זָאל זַיין פְּרִיעֶר אין דִי דָגָלִים אוג בִּשְׁעת דִי נְשִׂיאִים וָועלן בְּרֶענגן קָרְבָּנוֹת מְתַנֵּךְ צוּ זַיין דָאם מִשְׁכָּן זָאל דֶר נְשִׂיא פון אֶפְרַיִם פְּרִיעֶר בְּרֶענגן אַייִדֶר מְנַשֶּׁה: (כא) ויאמר ישראל אל יוסף אוג יַעֲקֹב הָט גָזָאגְט צוּ יוֹסֵף הנה אנכי מת נון איך וָועל שְׁטַארְבָּן והיה אלהים עמכם אוג גָאט וָועט זַיין מִיט אַייִדְ והשיב

רש"י

אז

חים לבנו ק יסימך מלהים כחפריס וכמנסס: וישם את אפרים • בברכתו לפני מנסס ר להקדימו בדגלים ובהקרבת הנסיחים: (כב) ואני נחתי לך• לפי שלהה מוכח להחעסק ש בקבורתי וגם מני נחתי לך ת נחלס שחקבר בה ופיזו זו שכם שנחמר (יהוסע כד לב) ואח עלמות יוסף חשר העלו וגו' ממלרים קברו בשכם: שכם חחד על אחיך: שכם ממש פיה מהיה לך א חלק לחד יתיר על לחיך: בחרבי ובקשתי • כשהרגו שמעון ולוי חת חנשי שכם נחכנסו כל סביבותיהם להזדווג להם וחגר יעקב כלי מלחמה כנגדן • ד"ח שכם לחד הוח הכבוה שימלו בניו שני חלקי ושכם ל' חלק הוח כחברומו והכבה ים לו דומים במקרא (תהלים כח יג) כי תשיחמו שכם תשיה חוגחי לפי

וְהוּא נָעִירָא וְיַת שָׁמָאלִיהּ עַל רֵישָׁא דְמַנַשֶּׁה אַחֲכְמִינוּן לְיִדּוֹהִי אֲרֵי מַנַשֶּׁה בּוּכְרָא :
טו וּבָרִיךְ יַת יוֹסֵף וַאֲמַר אֱלָהָא דִי פָּלְחוּ אֲבָהָתַי קָדָמוֹהִי אַבְרָהָם וְיִצְחָק יְיָ דְּזָן יָתִי
מִדְאִיתָנִי עַד יוֹמָא הָדֵין : טז מַלְאָכָא דִי פָרֵק יָתִי מִכָּל בִּישָׁא יְבָרֵךְ יַת עוּלַיְמָיָא
וְיִתְקְרֵי בְּהוֹן שָׁמִי וְשׁוּם אֲבָהָתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וּכְנוּגֵי יַמָּא יִסְגוּן בְּגוֹ בְּנֵי אֲנָשָׁא עַל
אַרְעָא : יז וַחֲזָא יוֹסֵף אֲרֵי שַׁוֵי אֲבוּהִי יַד יְמִינֵיהּ עַל רֵישָׁא דְאֶפְרַיִם וּבְאִישׁ בְּעֵינוּהִי
וּסְעַד יְדָא דַאֲבוּהִי לְאַעְדָאָה יָתָהּ מֵעַל רֵישָׁא דְאֶפְרַיִם לַאֲנָחוּתָהּ עַל רֵישָׁא דְמַנַשֶּׁה :
יח וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲבוּהִי לָא כֵן אַבָּא אֲרֵי דֵין בּוּכְרָא שַׁו יְמִינָךְ עַל רֵישֵׁיהּ : יט וְסָרֵיב
אֲבוּהִי וַאֲמַר יָדַעְנָא בְּרִי יָדַעְנָא אַף הוּא יְהֵי לְעַם וְאַף הוּא יְסְגֵי וּבְרֵם אָחוּהִי זְעֵירָא יְסְגֵי
מִנֵּיהּ וּבְנוֹהִי יְהוֹן שְׁלִיטִין בְּעַמְמַיָּא : כ וּבָרֵיכִינוּן בְּיוֹמָא הַהוּא לְמֵימַר בָּךְ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל

בעל הטורים

(ד) וכוח הגעיר : בני׳ כוח הקטין עלמו לכך זכה ויצא ממנו יהושע שהוא מלא תכמה : (טז) ויקרא • כ׳ במס׳ ויקרא כהם שמי • ויקרא שמו ביעקב לומר שכל שבטי ישראל יקראו ע״ש יוסף כדכתיב גפלת בזכות עמך בני יעקב ויוסף סלה : (יט) ויאמר • בני׳ שמשה מלכים שם׳ מלכים יצאו ממשפט־ושעו יהיה מלא • בני׳ יהושע : (כ) ביום ההוא לשמור ישימך לחגיים כחפציים ומשפטי לשמה ו׳ שכל מקומות הקדיש לחפרים למשפט כנגד שבט לדיקים שבעפרים שיעמדו ממנו ועל כן משוך תמשל בנו מלא וי״ו לחג׳ המלך תמלך עלינו חסר וי״ו שכל המלכים שבעמדו ממנו היו לבעלים :

למימר

רש״י

כמו ע ומתכה בידו: (יט) ידעתי בני ידעתי־שהוא פ הכתוב: גם הוא יהיה לעם וגו׳ שעתיד גדעון לצאת ממנו שהקב״ה עושה נס על ידו : ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו • שעתיד יהושע לצאת ממנו שיכתיל את התלן וילמד תורה לישראל: וזרעו יהיה מלא הגוים • כל העולם יתמלא בצאת צ׳ ממנו ומנו כשיעמיד חמס בגבעון וילח בעמק מילון : (כ) בך יברך ישראל • הכא לגבך תא בניו יברכם בשבתם ויאמר לים

שפתי חכמים

וגו׳ ומה לגיך לו לגבך פעם אחרת וה״ל דנערים הם בניס קטנים שלו יוסף לכ״פ דעכ״ז ע״כ מנשה ואפרים הם דהא לא היו לו בניס אחרים ומה לגיכך אותם כ״פ י״ל דהכא כתיב ויברך את יוסף ולכל אותם בברכתו של יוסף הכל לא גיכך אותם כ״פ ועוד כ״ל שיהיה להם ברכה כ״פ (קנ״מ) ועשי״ד נראה מפני שכתוב בנערים כ״פ ל בידושי המכירים לעיל ולא זכרו כי אם מנשה ואפרים גם לא מולד ליוסף אלא נערים הם ע״כ קאמר לו יעקב גם הוא יולד אם תלד ע לוקדך לפרש כן מפני שמשה שהיה המפרש ומלת ויהי שמורה על המעיכה הם שני הפכים : פ הוקדך לפ׳ שלא תאמר ידעתי בני ידעתי דגם הוא יהיה לעם וכו׳ משמע גם יוסף היה יודע שמשה יהיה לעם רק ליוסף משה שיעקב לפניו לומר ידע ומ״ש קאמר לו יעקב גם הוא יודע כמוהו שיגדל וגם יהיה לעם אי לא מפורש בקרא כי יוסף לא קאמר אלא כי משה הוא הכבור ולו״פ ידעתי בני ידעתי כאותך כי הוא הכבור ועוד יודע אני מה שלפון אתה יודע גם הוא יהיה לעם גם זאת אני יודע שיגדל כו׳ : צ דק״ל דזוזעו יהיה מלא הגוים משמע שזרעו יהיו נפוצים בכל

הַיְינְטַיְנָן טָאג : (טז) המלאך הגואל אותי מכל רע דָּר מַלְאָךְ וָום אִיז גְוַוייְנְטֶלְךְ עָר זָאל נְשִׁיקְט וְוערֶן צוּ מִיר אוֹם לַיְינֶן טִיךְ פּוּן אַלֶ צָרוֹת יברך את הנערים זָאל עָר בֶּענֶען דִי קִינְדֶר מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם ויקרא בהם אוּב עָם זָאל אִין זַיי וְוערֶן אִן גְרוּפֶּן שמי בַּיין נאָמֶן ושם אבותי אוּב דָעם נָאמֶן פּוּן מַיינֶי עֲלְטֶרֶן אברהם ויצחק אַבְרָהָם אוּב יִצְחָק וידגו אוּב זָאלֶן זִיךְ פְרוּכְפֶּרֶן אוּז וויא פִּישׁ לרוב בקרב הארץ צוּ מֶעֲרִין זִיךְ צְווישֶׁן לַאנְד כְלוֹטֶר עָם זָאל אִין זַיי נִיט שולְטַיְין־קיין עִנְין נֶיקֶע אַזוי וויא פִּישׁ מֶעֲרִן זִיךְ אוּב קיין עִנְין הָדֶע אִיז נִיט שוֹלְט אין זַיְיא : (יז) וירא יוסף כי ישית אביו יד ימינו אוּב יוֹסֶף הָט גֶעזֶען אַז זַיין פָאטֶר הָאט גְטָאן זַיין רֶעכְטֶי האנט על ראש אפרים אוֹף דֶעם קָאפּ פּוּן אֶפְרַיִם וירע בעיניו אִיז אוּבֶל גֶפאלֶן אִין זַיינֶי אוֹגֶן ויתמך יד אביו הָט עָר אֶרֶאפּ גְטוֹן זַיין פָאטֶרס האנד פּוּן דֶעם קָאפּ פּוּן אֶפְרַיִם אוּב הָט זִיא אִן גֶעזֶעצְט טִיט זַיין האנד להסיר אותה מעל ראש אפרים כְּדֵי עָר זָאל זִיא אֲפּ טָאן פּוּן קָאפּ פּוּן אֶפְרַיִם אוּב לַיינֶן זִיא על ראש מנשה אוֹף דֶעם קָאפּ פּוּן מְנַשֶּׁה : (יח) ויאמר יוסף אל אביו האט יוֹסֶף גֶיזאגְט צוּ זַיין פָאטֶר לא כן אבי עָם אִיז נִיט אַזוֹ מַיין פָאטֶר וויא דִיא מַיינְטְט אַז אֶפְרַיִם אִיז דֶר בְּכוֹר כי זה הבכור נָאר דֶר רַאזֶינֶר אִיז דֶר בְּכוֹר שים ימינך על ראשו לַיֶיג דַיין רֶעכְטִי האנד אוֹף זַיין קָאפּ : (יט) וימאן אביו האט זַיין פָאטֶר נִיט גְיוואלְטְ ויאמר אוּב האט גְזאגְט ידעתי בני אִיךְ וַיים וואל מַיין זון ידעתי אִיךְ וַיים אַז מְנַשֶּׁה אִיז דֶר בְּכוֹר גם הוא יהיה לעם עָר וְועט אוֹךְ זַיין צוּ אַגְרוֹס פָאלְק וגם הוא יגדל אוּב עָר וְועט אוֹךְ גְרוֹס זַיין פּוּן אִים וְועט אַרוֹס קוּמֶן גְרוֹסֶע וָאם האט וְועט דוּרְךְ אִים טָאן אַנֶם צוּ יִשְׂרָאֵל ואולם אוּב פַר וָואר אחיו הקטן זַיין קְלֶענֶרֶר בְּרוּדֶר דֶם אִיז אֶפְרַיִם יגדל ממנו וְועט גְרֶעסֶר זַיין פּוּן אִים וְואוּרוֹם פּוּן אִים וְועט אַרוֹס קוּמֶן יְהוֹשֻׁעַ וואם עָר וְועט זִיא יִשְׂרָאֵל מאכן אַרְבֶּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּב וְועט טִיט זַיי תּוֹרָה לֶערֶנֶן וזרעו יהיה מלא הגוים אוּב דֶר בְּכוֹר שֶׁם פּוּן זַיינֶי קִינְדֶר וְועט זַיין צְווישֶׁן אַלֶי פֶעלְקֶר אוּב אוֹף נָאר דֶר וְועלְט אַז עָר וְועט מַאכן שְׁטַיין דִי זון אִין דֶעם אֶרֶט נִבְעוֹן

אֶפְרַיִם וְהוּא הַצָּעִיר וְאֶת־שְׁמֹאלוֹ עַל־רֹאשׁ
מְנַשֶּׁה שִׂכֵּל אֶת־יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר׃ יט וַיְבָרֶךְ
אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמַר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְּכוּ אֲבֹתַי
לְפָנָיו אַבְרָהָם וְיִצְחָק הָאֱלֹהִים הָרֹעֶה אֹתִי מֵעוֹדִי
עַד־הַיּוֹם הַזֶּה׃ כ הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל־רָע
יְבָרֵךְ אֶת־הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי
אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ׃ שלישי
כא וַיַּרְא יוֹסֵף כִּי־יָשִׁית אָבִיו יַד־יְמִינוֹ עַל־רֹאשׁ
אֶפְרַיִם וַיֵּרַע בְּעֵינָיו וַיִּתְמֹךְ יַד־אָבִיו לְהָסִיר אֹתָהּ
מֵעַל רֹאשׁ־אֶפְרַיִם עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה׃ כב וַיֹּאמֶר
יוֹסֵף אֶל־אָבִיו לֹא־כֵן אָבִי כִּי־זֶה הַבְּכֹר שִׂים יְמִינְךָ
עַל־רֹאשׁוֹ׃ כג וַיְמָאֵן אָבִיו וַיֹּאמֶר יָדַעְתִּי בְנִי יָדַעְתִּי
גַּם־הוּא יִהְיֶה־לְּעָם וְגַם־הוּא יִגְדָּל וְאוּלָם אָחִיו
הַקָּטֹן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ וְזַרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא־הַגּוֹיִם׃ כד וַיְבָרְכֵם
בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר

שפתי חכמים

כמוהו וכו' : מ"ק דכל כי שכמקרא הוה נתינת טעם לשמעלה ולפי' כתרגום דמפרש שכל ג' תכמה לון זה נתינת טעם וט"פ ואפ"פ כלו' לא"פ שסיה יודע כי מכסה הכבור וכו' ומיהו תכמה כאן שמפ' הפסוק נסמוך כי יודע וכו' וכ' מהרש"ל רבים מכתו כי כמו אפ"פ אלכן לון כ"ל אלא קי הוה שתיכור שכל אלת ידיו נתן טעם למה שכל ומה לא אמר לו שיסתון שיעמוד שפריס מימינו ומכסה ממאלו כי מכסה הכבור ר"ל בשביל שסיה מכסה הכבור לא סיה רוצה לבריך לאותו : ג שאין למלאך כח לגאול שום אדם אלא הקב"ה : ם הוצרך לפרש זה אלא שאמר דע"כ נאו מכסה ואפריס הוה דהא כתיב בכמוך ויבלכם ביום ההוא וגו'

רש"י ישיכ

שיסיה הכבור מיומן לבריכה:(יד) שכל את ידיו · כתרגומו לחכמיון בהשכל ותכמה השכיל אלת ידיו לכך מדעת כי יודע היה כי מנשה הבכור ואף על פי כן לא שת ימינו עליו: (טז) המלאך הגואל אותי·מלאך הרגיל להשתלח ב אלי בנרתי כענין שנאמר ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום יעקב וגו' ומגי סתל בית אל : יברך את הנערים · מנשה ם ואפרים : וידגו · כדגים הללו שפריס ודבים ואין עין הרע שולטת בהם:(יז) ויתמך יד אביו · הרימה מעל ראש

וְגַם גְּוִיקְט כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר אַז מָאכְט אוּג פּוּן דָּעְם וָועְגֶן הָאט עֶר פָּארְט זַיין רַעכְטִי הַאנְד אף אִים נִיט גְלַיְיגְט : (טז) ויברך את יוסף אוג עֶר הָט גִיבָּעטֶן צוּ יוֹסֵף כְּלוֹמָר וַוייל עֶר הָאט נִבְּיעְנְטְשְׁט זַיינֶע קִינְדֶער הַיסְט עֶם גְלַיְיכְן וַוי עֶר הָט אִים אַלַיין נִבָּעְנְשְׁט וְיאמר אוג עֶר הָט גְזָאגְט האלהים דֶר נָאט אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק וְעֶם מַיינֶע עֲלְטֶערְן אוג יִצְחָק זָענֶן גְנַאנְגֶן פַּר אִים אוג הָאבֶן אִים גְלִיבְט האלהים דֶער נָאט הרעה אותי וְוָאס עֶר הָאט מִיךְ גְשְׁפַּייזְט מעודי עד היום הזה פון יוגְנְט אָן בִּיז

אַרְעָא לְמִיעַל לְאֶפְרָתָה וְקִבְרַתָּהּ תַּמָּן בְּאוֹרַח אֶפְרָתָ הִיא בֵּית לָחֶם : ח וְחָזָא יִשְׂרָאֵל יַת
בְּנֵי יוֹסֵף וַאֲמַר מַן אִלֵּין : ט וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲבוּהִי בְּנֵי אִנּוּן דִּי יְהַב לִי יְיָ הָכָא וַאֲמַר
קָרֵיבִינּוּן כְּעַן לְוָתִי וַאֲבָרְכִינּוּן : י וְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל יְקָרָן מִסֵּיבוּ לָא יָכִיל לְמֶחֱזֵי וְקָרֵב יַתְהוֹן
לְוָתֵיהּ וְנַשֵּׁיק לְהוֹן וְנָפֵיף לְהוֹן : יא וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף מֶחֱזֵי אַפֵּךְ לָא סַבְרִית וְהָא
אַחֲזֵי יָתִי יְיָ אַף יַת בְּנָךְ : יב וְאַפֵּיק יוֹסֵף יַתְהוֹן מִן בֶּרְמוֹהִי וּסְגִיד עַל אַפּוֹהִי עַל אַרְעָא :
יג וּדְבַר יוֹסֵף יַת תַּרְוֵיהוֹן יַת אֶפְרַיִם בִּימִינֵיהּ מִשְׂמָאלָא דְיִשְׂרָאֵל וְיַת מְנַשֶּׁה בִּשְׂמָאלֵיהּ
כִּימִינָא דְיִשְׂרָאֵל וְקָרֵב לְוָתֵיהּ : יד וְאוֹשִׁיט יִשְׂרָאֵל יַת יְמִינֵיהּ וְשַׁוִּי עַל רֵישָׁא דְאֶפְרַיִם

בעל הטורים

(ט) קחם גי' לגי ואנכם • קחם ליה וחד קחם נקמן תרגלתי לאפרים קחם פי' תרגלתי דאפרים דאמיתי שכיניתי עמו כשביל לאפרים לאמתי בשעה שאתנבך אמי יעקב וקחם על זכותו שנא' קחם נא לגי ואברכם : (י) מזקן • כתיב אסר ע"ם ויסי כי זקן ויאמר ויאכלם ופיוסו מרמזות כאם שרימם יעקב לאביו בברכות כשכבו עיניו כך עשו לו בניו בברכו אותם שהחליף לו יוסף מנשה באפרים :

ויהיא

רשי

כלהם לו שבר לילוסין ושבר כמוכם י ובקש יוסף רחמים
על הבבר ומחה עליו רוח הקודש : ויאמר קחם נא אלי
ואברכם • זהו שנאמר הכאוב (הושע יב ג) ואלכי תרגלתי
לאפרים קחם על שלקחן על זכותו : (יד) לא פללתי • לא
מלאני לבי לחשוב (כ"ף לחקור) מהשבה שהלהם פניך
כ עוד • פללתי • לי מחשבה כמו (ישעיה סג ג) הביתי
עלה עבי פלילה : (טו) ויוצא יוסף אותם • לחתר שבקש
הוליכם יוסף מעם בלכיו כדי ליתבא זה לימין וזה לשמאל
לשמוך ידיו עליהם ולברכם : וישתחו לאפיו • כשחזר
לאחוריו ל מלפני מביו : (טז) את אפרים בימינו משמאל ישראל • הבא לקראת חבלו ימינו כנגד שמאל חבלו וכיוצא

שפתי חכמים

וע"כ הפי' ויכל ברוס"ק קאמר כמו ויכל יעקב פי יש שבר במצרים:
י וקבש למה הלהם לו שבר לילוסין ואח"כ בקש רחמים ולמה
לו עשה לשיהיה ויל' שמתחלה היה סבור דמ"ם לילו רוצה לבדוק
אותן משום שסובר שלילו בני קידושין ושם ממזרים לכך הלהם לו
שבר וכו' פלילו ממזרים וכיון שראה שעדיין לו בירך אותם שמר
בודאי שבשלמה. ממנו רוס"ק ובקש רחמים • מהרש"ל : ב דק"ל
פשיטא כיון שסבור שבדוק שוכף אך יתכוב מחשבה לרחוק אותו
ושו"ב לו מלאני לבי כלו' לו עלתה על דעתי מחשבה לחרף ולגי'
שמא לו שבדק ואשלחה אותך מי : ל (נמ"י) כ"ל דאיהו לשמעיה
שפי' בפ' מקן דכל שבאתוכה שבמקרא הוא פיטוט ידיה והגליה
וממילא בשוגגו עומד אבל מלילו לו פיכ יכול להשתטח חלף והדי
בשחוזר

אוֹנְ יַהוּא מֵיתִ זַיינֶ קִינְדֶ פּוּן מְנַשֶּׁה אוֹנְ זַיי זָענְן גוּטְעִ רָשָׁעִים וּיאמר רָאטְ יַעֲקב גָּזאגְטְ מִי אלה וָעֶר זָענְ
דִיא רַאזִיגִי כְּלוֹמֶר פּוּן וָואנֶן קוֹמְן דִי רַאזִיגִי אַרוֹם וָום זַייא זָענְן גִיט רָאוִי טָעַן זָאל זַיי בָּעִנְשְׁן : (ט) וּיאמר
יוֹסף אל אביו הָטְ יוֹסֵף גָּזאגְטְ צוּ זַיין פָאטֶר בני הם רָם זָענְן מֵיינִי זִין אשר נתן לי אלהים וָואם גָאט הָטְ סִיד
גְעבְּן בּיזה מִיט דָעם רַאזִיגִן שָׁטֶר אֵירוֹסִין אוּנְ שָׁטֶר כְּתוּבָּה הָאבֶּ יוֹסֵף תְּפִלָּה גְטָאן הָטְ גָאט זְכָאטְ רוּאָן
דִי שְׁכִינָה וִוידֶר אוֹף יַעֲקב וּיאמר קחם נא אלי הָטְ יַעֲקב גָּזאגְטְ צוּ יוֹסֵף פִּיר זַייא צוּ מִיר וּאברכם אוּנְ אִיךְ
וָועל זַיי בָּעִנְטְשֶׁן וָאגְטְ דָר פָּסוּק : (י) ועיני ישראל כבדו אוּנְ דִיא אוֹגֶן פּוּן יַעֲקב זָענְן גְרוֹעֶן שְׁוָועֶר בְּדוּמֶר
טוּנְקֶל מְזוּקֶן פּוּן וָועגֶן אַלְטֶקֵייט לא יוכל לראות עֶר הָטְ גִיט גְקָאנְטְ רָעכְט זָעהֶן וּיגִ אוהם אליו אוּנְ יוֹסֵף הָטְ
גְנָעהְטְ זַייגִי קִינְדֶר צוּ אִים וּישק להם אוּנְ יַעֲקב הָאט זַייא גְקוּשְׁט וּיחבק להם אוּנְ עֶר הָטְ זַייא גְהַאלְטֶן :
(יא) ויאמר ישראל אל יוסף הָאט יַעֲקב גִיזָאגְטְ צוּ יוֹסֵף ראה פניך לא פללתי דיין פָּנִים הָאבּ אִיךְ שׁוֹן גִיט
גְטְרַאכְט צוּ זָעהֶן והנה אוּנְ נוּן הַרְאטְ אוֹתִי אלהים הָטְ מִיר גָאט גְוִוִיזְן גם את זרעך דיינִי קִינְדֶר אוֹךְ : (יב) ויוצא
יוסף אותם מעם ברכיו הָטְ זַייא יוֹסֵף אֲרוֹם גִיצוֹגֶן פּוּן דֶר קְנִיא פּוּן זַיין פָאטֶר כְּדֵי עֶר זָאל זָענְן מְנַשֶּׁה אוֹף
דֶר רַעכְטֶר זַייט פּוּן זַיין פָאטֶר אוּנְ אֶפְרַיִם אוֹף דֶר לִינְקֶר זַייט כְּדֵי דָער פָאטֶר זָאל זַייא בָּעִנְטְשֶׁן וישתחו
לאפיו ארצה אוּנְ יוֹסֵף הָאט זִיךְ גְבוּקְט צוּ זַיין פָאטֶר מִיט זַיין פָּנִים בִּיז צוּ דָער עֶרְדְ : (יג) ויקח יוסף את
שניהם הָטְ יוֹסֵף גְנוּמֶן זַיי בַּיידִי את אפרים אֶפְרַיִם הָטְ עֶר גִישְׁטָעלְט בימינו בִּיי זַיין רַעכְטְעִ הָאנְט כְּדֵי עֶר
זָאל זַיין משמאל ישראל אִין דֶר לִינְקֶר הָאנְט פּוּן יַעֲקב ואת מנשה אוּנְ צוּ מְנַשֶּׁה הָטְ עֶר גְנוּמֶן בשמאלו אִין
זַיין לִינְקֶ הָאנְט כְּדֵי עֶר זָאל זַיין מִימִין ישראל פּוּן דִי רַעכְטֶר הָאנְד פּוּן יַעֲקב וָואגְרוּם יוֹסֵף אִיז גְשְׁטָאנֶן
אַקְעגֶן דִי רַעכְטִי הָאנְד פּוּן יַעֲקב הָאט עֶר גְוִוּאלְט וַייל מְנַשֶּׁה אִיז אַבְכּוֹר זָאל יַעֲקב אִים בָּעִנְטְשֶׁן מִיט
זַיין רַעכְטִי הָאנְד וּיגִ אליו אוּנְ עֶר הָאט זַייא גְגָעהְנְט צוּ אִים : (יד) וישלח ישראל את ימינו הָאט יַעֲקב אוֹם
גְשְׁטָרעקְט זַיין רַעכְטִי הָאנְד וישת על ראש אפרים אוּנְ הָטְ זַיא גִיטָאן אוֹף דָעם קְאפּ פּוּן אֶפְרַיִם והוא הצעיר
אוּנְ עֶר אִיז דֶר יוּנְגְסְטֶר וְאת שמאלו אוּנְ זַיין לִינְקִי הָאנְד הָאט עֶר גִיטָאן אוֹף דָעם קְאפּ פּוּן מנשה אוֹף דָעם קְאפּ פּוּן
מְנַשֶּׁה וָאגְטְ דָר פָּסוּק שׂכֵל את ידיו עֶר הָטְ גְקְלִיגְטְ מִיט זַיינִי הָענְד בְּלוֹמֶר עֶר הָטְ עָם גְטָאן מִיט חָכְמָה עֶר

לָחֶם׃ ח וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה׃
ט וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו בָּנַי הֵם אֲשֶׁר־נָתַן־לִי
אֱלֹהִים בָּזֶה וַיֹּאמֶר קָחֶם־נָא אֵלַי וַאֲבָרְכֵם׃
י וְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל כָּבְדוּ מִזֹּקֶן לֹא יוּכַל לִרְאוֹת
וַיַּגֶּשׁ אֹתָם אֵלָיו וַיִּשַּׁק לָהֶם וַיְחַבֵּק לָהֶם׃ יא וַיֹּאמֶר
יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף רְאֹה פָנֶיךָ לֹא פִלָּלְתִּי וְהִנֵּה
הֶרְאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת־זַרְעֶךָ׃ יב וַיּוֹצֵא יוֹסֵף
אֹתָם מֵעִם בִּרְכָּיו וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפָּיו אָרְצָה׃ יג וַיִּקַּח
יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בִּימִינוֹ מִשְׂמְאל
יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה בִשְׂמֹאלוֹ מִימִין יִשְׂרָאֵל וַיִּגַּשׁ
אֵלָיו׃ יד וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יְמִינוֹ וַיָּשֶׁת עַל־רֹאשׁ

שפתי חכמים

עגלוף לו כלומר שעתידי לבוא עד עת סכברה דתם לא עכשיו לומתי ג"ל : ח מי׳ מהוס וכתב : טו דק"ל מפ זה לכתיב מי אלה וכי יעקב לא היה מכירן"ל דק"ל וירא ישראל: וכ"ל בכמוך כתיב ויני ישראל כבדו מזוקן לא יוכל לראות ושו"פ נקט לגכרכם וכו' וע"כ

רש"י

אפרים

ימלת רחל על קברה וכוכה ומבקשת עליהם רחמים שנ' (ירמיה לא טו) קול ברמה נשמע וגו' ומקב"ה משיבה יש שכר לפעולתך נאם ה' וגו' ושבו בנים לגבולם · ומופלגים מרגש כרוב מלעג שעוד חריפת יוס (ספרים מחריס מרן) ומומר מני שהיה לפס קלב שסיו קורין מומו כדי מחריפה ג' קוריאל"ו בלע"ז כדממרינן כרוב ומני ח כמה דמסיק העלה מני כרבנן : (ח) וירא ישראל את בני יוסף· נקט לברכם ומסלקה שכינה ממנו ט לפי שעתיד יהבעם ואחאב לצאת מאפרים ויהוא וכיוצ מבני מנשה : ויאמר מי אלה · מסיק ילמ מלמ שמיון לכרכה : (פ) בזה · הכתוב

טְרַאנְן־קִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִינ צוּ דַיִין מוּטֶר רָחֵל הָאבּ אִיךְ אָזוּ נִיט גְּטָאן וָאֲרוּם בבאי מִפְּדָן אִין כִּיין טָאן קוּקְן פוּן פַּדָּן אֲרָם מִתה עלי רחל בארץ כנען בדרך איז רָחֵל בַּיי מִיר גִּיסְטָארְבָּן אִין לַאנְד כְּנַעַן אוֹף דָעם וָועג בעוד כברת ארץ לבא אפרתה עָם אִיז נָאךְ גְּיוֹעזְן אַיין צַאֲעֶר לַאנְד דָם מַיינְט סָעַן אַתְּרוּם שַׁבָּת צוּ קוּקְן קִין אֶפְרָת אוּנ פוּן דָעסְט וָועגְן וואקברה שם בדרך אפרת הָאבּ אִיךְ זַיא דָארְט בֵּגְרָאבְּן אוֹף דָעם וָועג וויא סָעַן נַייט־קִין אֶפְרָת דָם אִיז בֵּית לָחֶם אוּנ אִיךְ הָאבּ זַיא אֲפִילוּ נִיט אַרַיין גְּפִירְט־קִין בֵּית לָחֶם וַויים אִיךְ דָאךְ אז דוּ הָאסְט בְּוַדַּאי אוֹף מִיר אַתַּרְעוּמַת רַר פַּר אִבֶּר זָאלְסְט וויסָן אז אִיךְ הָאבּ עָם נְטוּזְן עַל־פִּי הַדִּיבּוּר כְּדֵי זַיא זָאל זַיין צוּ אִירִיקְ צוּ אִירִי קִינֶדֶר אַז נְבוּזְרַאדָן וָועט זַייא פַּר מְרַייבְּן אִין גָלוּת וָועט עָר זַיי דָארְט אַרוּם פִּירְן וָועט רָחֵל אַרוּם נַיין אוּנ וָועט וַיינְן אוּנ שְׁרַייאן אוּנ תְּפִלָּה טָאן אַז וויו עָם שְׁמַיים אִין פָּסוּק (קול ברמה נשמע) אִיר קוֹל וָועט נְהָעְרְט וָועְרָן אִין הִיכְל (רחל מבכה על בניה) רָחֵל מְוַויקְט אוּנ בָּעָט אוֹף אִירִי קִינֶדֶר זַיי זָאלְן אוֹם גַלַיידְט וָועְרָן אוּנ נָאטְ וָועט אִיר עָנְטְפֶּרְן (יש שכר לפעולתך) עָם זִיץ פַּר דָאנֶרְן שָׁכָר צוּ דַיין עַיידְ אוּנ דִי קִינֶדֶר וָועלְן זִיךְ וויידֶר קֶעֶרְן צוּ זַיעֶר גְּבוּל־קִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל : (ז) וירא ישראל את בני יוסף אוּנ יַעֲקֹב הָט נִזְעֶהְן דִי קִינֶדֶר פּוּן יוֹסֵף · רש"י שַׁרַייבְט עָר הָט זַייא גְּוואלְט גְּעִמְשָׁשְׁן הָט זִיךְ דִי שְׁכִינָה פּוּן אִים אֶפּ גְּטָאן וַוייל יִרְבְּעָם מִיט אַחְאָב דִי מַלְכִים פּוּן יִשְׂרָאֵל וָועלְן אַרוּם קוּמְן פּוּן אֶפְרַיִם

מְרָע וּדְבַר יָת תְּרֵין בְּנוֹהִי עִמְּיהּ יָת מְנַשֶּׁה וְיָת אֶפְרָיִם : ב וְחַוִּי לְיַעֲקֹב וַאֲמַר הָא בְּרָךְ
יוֹסֵף אָתֵי לְוָתָךְ וְאִתְתַּקַּף יִשְׂרָאֵל וְיַתִּיב עַל עַרְסָא : ג וַאֲמַר יַעֲקֹב לְיוֹסֵף אֵל שַׁדַּי אִתְגְּלִי
לִי בְּלוּז בְּאַרְעָא דְכְנָעַן וּבָרִיךְ יָתִי : ד וַאֲמַר לִי הָא אֲנָא מַפְשֵׁינָךְ וַאֲסַגִּינָךְ וְאֶתְּנִנָּךְ
לְכְנִשְׁת שִׁבְטִין וְיִתֵּן יָת אַרְעָא הָדָא לִבְנָךְ בַּתְרָךְ אֲחָסָנַת עָלַם : ה וּכְעַן תְּרֵין בְּנָךְ
דְּאִתְיְלִידוּ לָךְ בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם עַד מֵיתִי לְוָתָךְ לְמִצְרַיִם דִּילִי אִינוּן אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה
כְּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יְהוֹן קֳדָמַי : ו וּבְנִין דְּתוֹלִיד בַּתְרֵיהוֹן דִּילָךְ יְהוֹן עַל שׁוּם אֲחוֹהִי יִתְקְרוֹן
בְּאַחֲסָנַתְהוֹן : ז וַאֲנָא כְּמֵיתִי מִפְּדָן מִיתַת עֲלַי רָחֵל בְּאַרְעָא דִכְנָעַן בְּאוֹרְחָא כְּעוֹד כִּפְרָת

בעל הטורים ארצא

ה) מפדן ומכפה : כגי' רלוזן ומשען : (ו) יקרלו • כ' במס' כלח ולידך כשו יקרלו על שכם כלוי כמו שכתלן בקרלתם על שם לחיכם שהיו לכם ערי מקלט שכתוב ישראל :

רש"י שפתי חכמים

כגבדו : (ו) ומולדתך וגו' • הס תוליד עוד ג לא יהיו כמנין בני מלא בתוך שכמי מפרים ומנשה יהיו כלוים ולא יהא להם שם בשבטי' לענין הגחלה ולפי פי שמחלקה בארץ למנין גלגולתם כדכתיב לכ' תרבו נחלתו וכל היום ושם נפל בשוה הן ז מקשבוטים מכל מקום לא נקראו ד שבטים אלא ולו (להמיל גורל בארץ למנין שמות השבטי' ומשיח לכל שבט ושבט ודגליס לזה ולזה) : (ז) ואני בבואי מפדן וגו' • ולפ"ס שהיו מפריח עליך לשוליכני להקבר בארץ כנען ולא כך עשיתי לאמך שהרי מתה בדרוך לבית לחם : כבדת ארץ • מדה הרץ וכס מלפים אמה כמדת המוס שבת כלבני ל' מסה הדבקן • ולא תאמר שעכשו עלי גשמים מלהוליכה ולקברה בהברון עת הגריד היס שהארץ מלולה ומוקפת ה ככברה : ואקברה שם • ולא הולכתיה פפיט לבית לחס להכניסה לארץ ו וידעתי שיש בלבך עלי אבל דע לך שעל פי הדיבור קברתיה שם שהיה לעזרה ז לבניס כשיגלה לוחס וסיו עוברים דרך שס

ארצא

וְאַף יְקַבְּרִנַּהּ לְבֵית לָחֶם בֵּית אֶפְרָתָה וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְבָנוֹהִי דְיוֹסֵף וְקַבְּרוּ יָתִי בְּמִצְרַיִם : ח וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל יָת בְּנֵי יוֹסֵף וַאֲמַר מָן אִלֵּין : ט וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲבוּהִי בְּנַי אִנּוּן דִּיהַב לִי יְיָ הָכָא וַאֲמַר קָרֵב כְּעַן לְוָתִי וַאֲבָרְכִנּוּן : י וְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל כְּבִדָן מִסֵּיבָה וְלָא יָכִיל לְמֶחֱזֵי וְקָרֵב יָתְהוֹן לְוָתֵיהּ וְנַשֵּׁיק לְהוֹן וְחַבֵּק לְהוֹן : יא וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף לָא פְלַח לִבְאִישׁ יָת אַפָּךְ וְהָא אַחֲזֵי לִי יְיָ אַף יָת בְּנָךְ : יב וְאַפֵּיק יוֹסֵף יָתְהוֹן מִבֵּין בִּרְכָּוֹהִי וּסְגִיד עַל אַפּוֹהִי לְאַרְעָא : יג וְנָסַב יוֹסֵף יָתְהוֹן יָת אֶפְרַיִם בִּימִינֵיהּ מִסְּמָאלָא דְיִשְׂרָאֵל וְיָת מְנַשֶּׁה בִּסְמָאלֵיהּ מִיְּמִינָא דְיִשְׂרָאֵל וְקָרֵב לְוָתֵיהּ : יד וְאוֹשִׁיט יִשְׂרָאֵל יְמִינֵיהּ וְשַׁוִּי עַל רֵישׁ אֶפְרַיִם דְּהוּא זְעִיר וּשְׂמָאלֵיהּ עַל רֵישׁ מְנַשֶּׁה שִׁכְלֵל יָת יְדוֹהִי אֲרֵי מְנַשֶּׁה בְּכוֹרָא הוּא : טו וּבָרִיךְ יָת יוֹסֵף וַאֲמַר אֱלָהָא דְאִתְפְּלַחוּ קֳדָמוֹהִי אֲבָהָתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק אֱלָהָא דְרָעָנִי מִתְקַל יָתִי עַד יוֹמָא הָדֵין : טז מַלְאָכָא דְפָרֵק יָתִי מִכָּל בִּישָׁא יְבָרֵךְ יָת עוּלֲמַיָּא וְיִתְקְרֵי בְּהוֹן שְׁמִי וְשׁוּם אֲבָהָתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִסְגּוֹן לְגוֹ אַרְעָא : יז וַחֲזָא יוֹסֵף אֲרֵי שַׁוִּי אֲבוּהִי יְמִינֵיהּ עַל רֵישׁ אֶפְרַיִם וּבְעָא לְהַעֲדָאָה וְתָקֵף יָת יְדָא דְאָבוּהִי לְאַעֲדָאָה יָת אֶפְרַיִם עַל רֵישׁ מְנַשֶּׁה : יח וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲבוּהִי לָא כֵן אֲבִי אֲרֵי דֵין בְּכוֹרָא שַׁוִּי יְמִינָךְ עַל רֵישֵׁיהּ : יט וּסְרֵיב אֲבוּהִי וַאֲמַר יָדַעְנָא בְּרִי יָדַעְנָא אַף הוּא יְהֵי לְעַם וְאַף הוּא יִסְגֵּי וּבְרַם אֶפְרַיִם אֲחוּהִי יִסְגֵּי מִנֵּיהּ וְזַרְעֵיהּ יְהֵי מְלֵי עַמְמִין : כ וּבָרִיכִנּוּן בְּיוֹמָא הַהוּא לְמֵימַר בָּךְ יְבָרֵךְ עַמָּא יָת יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר יְשַׁוֵּי יְיָ יָתָךְ כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה וְקַדֵּים יָת אֶפְרַיִם לִמְנַשֶּׁה : כא וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הָא אֲנָא מָקֵט וְיְיָ יְהֵי בְּסַעֲדְכוֹן וְיָתִיב יָתְכוֹן לְאַרְעָא דַאֲבָהָתְכוֹן : כב וַאֲנָא יְהַבִית לָךְ חוּלָק חַד עַל אֲחָיךָ דְּנָסֵיבִית מִיַּד אֱמוֹרָאָה בְּסֵיפִי וּבְקַשְׁתִּי :

וְיִסְגֵּי כְּנִינֵיהּ וְיִתְרַבֵּי כְּעִשְׂבָּא דְאַרְעָא : ב וְשָׁמַע יִשְׂרָאֵל לְבָנוֹהִי וַאֲמַר כְּנִשׁוּ וְאֶחֱוֵי לְכוֹן
יָת דְּיִתְגְּלֵי לְכוֹן בְּסוֹף יוֹמַיָּא : ג כְּנִשׁוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְקַבְּלוּ לְוָת יִשְׂרָאֵל אֲבוּכוֹן :
ד רְאוּבֵן בְּכוֹרִי אַתְּ חֵילִי וְרֵישׁ תְּקוֹפִי יַתִּיר לְמִשְׂרֵי וְיַתִּיר לְמִתְקַף : ה שַׁלִּיט בְּאַנְפּוֹהִי
וְתַקִּיף בְּאַנְפּוֹהִי אַתְּ לְמִשְׂרֵי וְיַתִּיר לְמִתְקַף : ו לָא יֵיתֵי בְּמִנְיָנֵיהוֹן נַפְשִׁי בְּמִנְיָנֵיהוֹן
לָא יִתְיַחֵשׂ יְקָרִי אֲרֵי בְּרוּגְזָתְהוֹן קְטָלוּ גְּבַר וּבְרַעֲוָתְהוֹן עַקַּרוּ שׁוֹר : ז לְוַט רוּגְזָתְהוֹן
אֲרֵי תַקִּיף וְרוּגְזָתְהוֹן אֲרֵי קַשְׁיָא אֲחַלְּקִנּוּן בְּיַעֲקֹב וַאֲפָרְשִׁנּוּן בְּיִשְׂרָאֵל : ח יְהוּדָה
אַתְּ יְשַׁבְּחוּנָךְ אַחָךְ יְדָךְ בְּקָרְצֵי בָּעֲלֵי סַנְאֵיכוֹן יִסְגְּדוּן קֳדָמָךְ בְּנֵי אֲבוּכוֹן : ט גּוּר
אַרְיֵה יְהוּדָה מִן טַרְפָּא בְּרִי סְלֵיקְתָּ כָּרַע רְבִיץ כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיָּא מַן יְקִימִנֵּיהּ : י לָא
יְעַדֵּי שַׁלִּיט מִיהוּדָה וְסָפַר מִבֵּין כָּרְעוֹהִי עַד דְּיֵיתֵי מְשִׁיחָא דִּילֵיהּ הִיא מַלְכוּתָא וְלֵיהּ
יִתְכְּנְשׁוּן עַמְמַיָּא : יא עָקַר לְגַפְנָא עֻלֵּיהּ וְלִשְׂרֵקָא בְּנֵי אֲתוֹנֵיהּ כְּבַס בְּחַמְרָא לְבוּשֵׁיהּ
וּבְדַם עֲנָבִין סוּתָנֵיהּ : יב חַכִּימִין עֵינוֹהִי מֵחֲמַר וְלִבְנִין שִׁנּוֹהִי מֵחָלָב : יג זְבוּלֻן
לְחוֹף יַמָּא יִשְׁרֵי וְהוּא לְחוֹף סְפִינָן וְיַרְכְּתֵיהּ עַל צִידוֹן : יד יִשָּׂשכָר גַּרְמָא גָּרֵם רָבִיעַ
בֵּין תְּחוּמָיָא : טו וַחֲזָא מְנוּחָה אֲרֵי שַׁפִּיר וְיָת אַרְעָא אֲרֵי מְרַוַּחַת וּשְׁכֶם לְמִפְלַח
וַהֲוָה לְמִפְלַח מַסִּין : טז דָּן יְדִין עַמֵּיהּ כְּחַד מִן שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל : יז יְהֵי דָן חִוְיָא
עַל אוֹרַח לְחִיזְוָא עַל שְׁבִילָא נָשֵׁךְ עִקְּבֵי סוּסָא וְיִפֹּל רַכָּבֵיהּ לְאָחוֹר : יח לְפֻרְקָנָךְ
סְבַרִית יְיָ : יט גָּד גְּדוּדָא יִתְגְּדְדוּן עֲלוֹהִי וְהוּא יִתְגַּר עִקְּבָא : כ מֵאָשֵׁר דְּשִׁנָה לַחְמֵיהּ
וְהוּא יִתֵּן מַעֲדַנֵּי מַלְכִּין : כא נַפְתָּלִי אַיָּלָא שְׁלִיחָא הוּא יִתֵּן אִמְרֵי שַׁפִּיר : כב בַּר
פֹּרָת יוֹסֵף בַּר פֹּרָת עַל עֵינָא בְּנָן צְעָדָה עַל שׁוּרָא : כג וְאַרְגִּזוּהִי וְרָמוּ וּבָעֲלֵי חִצִּין
שְׂנָאוּהִי : כד וְתָבַת בְּתַקִּיף קֶשְׁתֵּיהּ וְאִתְרְפָיָן זְרוֹעֵי יְדוֹהִי מִן יְדֵי אֲבִיר יַעֲקֹב מִתַּמָּן
רָעָא אֶבֶן יִשְׂרָאֵל : כה מִן אֱלָהָא דַאֲבוּךְ וְיִסְעָדִנָּךְ וְעִם שַׁדַּי וְיִבָרְכִנָּךְ בִּרְכָתָא
דִשְׁמַיָּא מִלְּעֵלָּא בִּרְכָתָא דִתְהוֹם רָבְצָא תְּחוֹת בִּרְכָתָא דְּדָיֵי וְרַחֲמִין : כו בִּרְכָתָא
דַאֲבָהָךְ תַּקִּיפוּ עַל בִּרְכָתָא דְיָלְדַתְנִי עַד תַּקְפָּא דְּגִבְעָתָא דְעָלְמָא תְּהֵינָה לְרֵישׁ יוֹסֵף
וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֲחוֹהִי : כז בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרַף בְּצַפְרָא יֵכוֹל עַד עִדָּנָא וּלְרַמְשָׁא יְחַלֵּק
שְׁלָלָא : כח כָּל אִלֵּין שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל תְּרֵי עֲשַׂר וְדָא דִּי מַלֵּיל לְהוֹן אֲבוּהוֹן וּבָרִיךְ לְהוֹן
כָּל חַד וְחַד כִּבְרָכָתֵיהּ בָּרִיךְ יָתְהוֹן : כט וּפַקֵּיד יָתְהוֹן וַאֲמַר לְהוֹן אֲנָא מִתְכַּנֵּשׁ לְעַמָּי
קִבְרוּ יָתִי לְוָת אֲבָהָתִי לִמְעָרַת חַקְלָא דְעֶפְרוֹן חִתָּאָה : ל בִּמְעָרַת חַקְלָא דִּי בְמַכְפֵּלָה
דִּי עַל אַנְפֵּי מַמְרֵא בְּאַרְעָא דִכְנָעַן דִּי זְבַן אַבְרָהָם יָת חַקְלָא לַאֲחֻסַּת קְבוּרָא מִן
עֶפְרוֹן חִתָּאָה : לא תַּמָּן קְבָרוּ יָת אַבְרָהָם וְיָת שָׂרָה אִתְּתֵיהּ תַּמָּן קְבָרוּ יָת יִצְחָק וְיָת
רִבְקָה אִתְּתֵיהּ וְתַמָּן קְבָרִית יָת לֵאָה : לב חֲקַל וּמְעָרְתֵּיהּ דִּי מִנֵּיהּ מִבְּנֵי חֵת : לג וְשֵׁיצִי
יַעֲקֹב מִלְּמִפְקַד יָת בְּנוֹהִי וְכָנֵשׁ רַגְלוֹהִי עַל עַרְסָא וְאִתְכְּנֵשׁ לְעַמָּיהּ : נ וּנְפַל יוֹסֵף
עַל אַנְפֵּי אֲבוּהִי וּבְכָא עֲלוֹהִי וְנַשֵּׁיק לֵיהּ : ב וּפַקֵּיד יוֹסֵף יָת עַבְדוֹהִי יָת אָסְוָתָא יָת
אֲבוּהִי וְאַסְוִין אָסְיָא יָת יִשְׂרָאֵל : ג וּשְׁלִימוּ לֵיהּ אַרְבְּעִין יוֹמִין אֲרֵי כֵן שְׁלִימִין יוֹמֵי
דְּמִתְעַבְּדִין לְנִדָּנֵי וּבְכוֹ יָתֵיהּ מִצְרָאֵי שִׁבְעִין יוֹמִין : ד וְכַד עֲבַרוּ יוֹמֵי בְּכוּתֵיהּ וּמַלֵּיל
יוֹסֵף עִם בֵּית פַּרְעֹה לְמֵימַר אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמֵיכוֹן מַלִּילוּ כְּעַן בְּאָדְנֵי
פַּרְעֹה לְמֵימַר : ה אֲבִי אַשְׁבַּע יָתִי לְמֵימַר הָא אֲנָא מִתְכַּנֵּשׁ לְעַמָּי קְבוּרַנִי בְּקִבְרִי דִּי
כְרֵיתִי לִי בְּאַרְעָא דִכְנָעַן תַּמָּן תִּקְבְּרִנַּנִי וּכְעַן אֶסַּק כְּעַן וְאֶקְבְּרָה יָת אֲבִי וְאָתוּב :
ו וַאֲמַר פַּרְעֹה סַק וְקַבֵּר יָת אֲבוּךְ כְּמָא דְאַשְׁבַּעַךְ : ז וּסְלֵיק יוֹסֵף לְקַבָּרָא יָת אֲבוּהִי
וּסְלִיקוּ עִמֵּיהּ כָּל עַבְדֵי פַרְעֹה סָבֵי בֵיתֵיהּ וְכָל סָבֵי אַרְעָא דְמִצְרָיִם : ח וְכָל בֵּית יוֹסֵף
וְאַחוֹהִי וּבֵית אֲבוּהִי בְּרַם טַפְלְהוֹן וְעָנְתְהוֹן וְתוֹרֵיהוֹן שְׁבָקוּ בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן : ט וְסָלִיק
עִמֵּיהּ אַף רְתָכִין וְאַף פָּרָשִׁין וַהֲוָה מַשְׁרִיתָא תַּקִּיף לַחֲדָא : י וַאֲתוֹ עַד בֵּית אִדָּד דִּי
בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא וְתַמָּן קָרִיבוּ קָרְבָּנָא רַבָּא וְתַקִּיפָא לַחֲדָא וְעָבַד לַאֲבוּהִי אֲבֵילוּתָא
שִׁבְעָא יוֹמִין : יא וַחֲזָא יָתְבָא דְאַרְעָא יָת אֲבֵילוּתָא בְּבֵית אִדָּד וַאֲמַרוּ אֲבֵילוּתָא
כְּבִירָא דָא לְמִצְרָאֵי עַל כֵּן קְרָא שְׁמָהּ דְּאַתְרָא דִּי בְעִבְרָא דְיַרְדְּנָא אֲבֵל מִצְרָיִם :
יב וְעָבְדוּ בְנוֹהִי לֵיהּ כֵּן כְּמָא דְפַקְּדִנּוּן : יג וּנְטָלוּ יָתֵיהּ בְּנוֹהִי לְאַרְעָא דִכְנָעַן וְקָבְרוּ יָתֵיהּ
בִּמְעָרַת חַקְלָא דִּי בְמַכְפֵּלָה דִּי זְבַן אַבְרָהָם יָת חַקְלָא לַאֲחֻסַּת קְבוּרָא מִן עֶפְרוֹן חִתָּאָה
עַל אַנְפֵּי מַמְרֵא : יד וְתָב יוֹסֵף לְמִצְרַיִם הוּא וְאַחוֹהִי וְכָל דְּסַלְּקוּ עִמֵּיהּ לְמִקְבַּר יָת
אֲבוּהִי בָּתַר דְּקָבַר יָת אֲבוּהִי : טו וַחֲזוֹ אֲחֵי יוֹסֵף אֲרֵי מִית אֲבוּהוֹן וַאֲמַרוּ מָא יְבַזְּעִנָּא
יוֹסֵף וְיַחְזֵי יַחְזְיָנָא לָן וְיָהֵב יְהָבְנָא לְכָל בִּישְׁתָּא דַּאֲגִמַלְנָא יָתֵיהּ : טז וּפַקִּידוּ לְוָת
יוֹסֵף לְמֵימַר אֲבוּךְ פַּקֵּיד עוֹבַד יָתֵיהּ לְמֵימַר : יז כְּדֵין תֵּימְרוּן לְיוֹסֵף בְּרַם כְּעַן שְׁבוֹק
כְּעַן לְחוֹבַת אֲחָיךָ וְלִחְטָאֲתְהוֹן אֲרֵי בִּישְׁתָּא גְּמָלוּךָ וּכְעַן שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבַת עַבְדֵי
אֱלָהָא דַאֲבוּךְ וּבְכָא יוֹסֵף כַּד מַלִּילוּ עִמֵּיהּ : יח וַאֲתוֹ אַף אֲחוֹהִי וּנְפַלוּ קֳדָמוֹהִי וַאֲמַרוּ
הָא עַבְדִין אֲנַחְנָא לָךְ : יט וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף לָא תִדְחֲלוּן אֲרֵי הֲמִן דְּחִלְתָּא אֲנָא
תַּחֲוֵת אֱלָהָא אֲנָא : כ וְאַנְתּוּן חַשֵּׁבְתּוּן עֲלַי בִּישְׁתָּא אֱלָהָא חַשְׁבַהּ לְטָבְתָא בְּדִיל
לְמֶעְבַּד כְּיוֹמָא הָדֵין לְקַיָּמָא עַמָּא סַגִּיאָא : כא וּכְעַן לָא תִדְחֲלוּן אֲנָא אֶזוֹן יָתְכוֹן וְיָת
טַפְלְכוֹן וְנַחֲמִנּוּן וּמַלֵּיל עַל לִבְהוֹן : כב וְיָתֵב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אֲבוּהִי וְחַיִּי יוֹסֵף
מְאָה וְעֶשֶׂר שְׁנִין : כג וַחֲזָא יוֹסֵף לְבְנֵי אֶפְרַיִם דִּילְדָן דְּרָא תְּלִיתָאָה אַף בְּנֵי מָכִיר
בְּרֵיהּ דִּמְנַשֶּׁה אִתְיְלִידוּ עַל בִּרְכֵּי יוֹסֵף : כד וַאֲמַר יוֹסֵף לְאַחוֹהִי אֲנָא מִתְכַּנֵּשׁ וּפוּרְקָנָא
יְפָרֵק יְיָ יָתְכוֹן וְיַסֵּק יָתְכוֹן מִן אַרְעָא הָדָא לְאַרְעָא דְּקַיֵּים לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב
בְּמֵימְרֵיהּ : כה וְאוֹמִי יוֹסֵף יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר פַּרְקָנָא יְפָרֵק יְיָ יָתְכוֹן וְתַסְּקוּן יָת
גַּרְמָי מִכָּא עִמְּכוֹן : כו וּמִית יוֹסֵף בַּר מְאָה וְעֶשֶׂר שְׁנִין וְחַנְטוּ יָתֵיהּ וְאִתְרְשִׁים בְּאָרוֹנָא
בְּמִצְרָיִם :

לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חֹלֶה וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ
אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרַיִם׃ ב וַיַּגֶּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר
הִנֵּה בִנְךָ יוֹסֵף בָּא אֵלֶיךָ וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב
עַל־הַמִּטָּה׃ ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־יוֹסֵף אֵל שַׁדַּי
נִרְאָה־אֵלַי בְּלוּז בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי׃ ד וַיֹּאמֶר
אֵלַי הִנְנִי מַפְרְךָ וְהִרְבִּיתִךָ וּנְתַתִּיךָ לִקְהַל עַמִּים
וְנָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲחֻזַּת
עוֹלָם׃ ה וְעַתָּה שְׁנֵי־בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם עַד־בֹּאִי אֵלֶיךָ מִצְרַיְמָה לִי־הֵם אֶפְרַיִם
וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ־לִי׃ ו וּמוֹלַדְתְּךָ אֲשֶׁר־
הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לְךָ יִהְיוּ עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקָּרְאוּ
בְנַחֲלָתָם׃ ז וַאֲנִי ׀ בְּבֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל
בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בַּדֶּרֶךְ בְּעוֹד כִּבְרַת־אֶרֶץ לָבֹא
אֶפְרָתָה וָאֶקְבְּרֶהָ שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת הִוא בֵּית

שפתי חכמים

יחזיקו וגו׳. שכל זה ידיו סו״ל כפך זה ידיו אלא רמז ע״ז כוס ממש שאפי׳ יש כוס בעל תורה וכשכיל יותר ממשה מ״מ כשכיל ג״כ זה ידיו ומיון ידע יעקב זה אלא מפוש שאפרים הגיל וכו׳ וק״ל: צ דהל״ב מה לוקך להזכיר זה רש״י: ק דהיה יודע שהם כתו בל יעקב (ע״ל לות נ׳) עכשיו הגידו לו שהוא מולא תמר יוסף בלבו כודאי הגיע יום מותו ולכן לקח בניו עמו כדי כו׳ רש״י: ר הכא לא מצי רב״י לפרש דאפרים כי׳ דהא ויקח את בני בניו עמו משמע דכי׳ אלא עמו אל יעקב: ש שבני יוסף היה נרוך ליעקב ואעפ״כ בשתחוה לו אבל לעשו פירש״י תעלה בעידים וכו׳ לפי שיעקב כי׳ נרוך ליוסף: ת ובאמת משה ידע שגם פרעה ירד כאן שהיכא בפוף אלא משום כבוד מלכות אמר כן: א כלו׳ ותלוקו לבניה נחשב כאלו עלדו הן בניה אחריה כי כל אחד משה אבר מן אבריו אלא שהבן נחשב כאלו הוא ממש: ב לא עד בואי כמשמעו דהא כתיב ויוסף

רש״י

אפריים אצל אבין למצריים להגיד לו: ויקח את שתי בניו עמו. כדי שיברכם צ יעקב לפני מיתתו: (ג) ויגד. המגיד ליעקב ולא פירש מי והכרכה מקרוות ר קצרי לשון: ויתחזק ישראל. אמר אע״פ שהוא בני אלף הוא אחלק לו כבוד מלכות שמולכין כבוד למלכות: יש וכן משה חלק כבוד למלכות ויהושע חלק אלי (שמות יח ח) ת וכן אליהו ויאבד מתניו וגו׳ (מ״ב יח טו): (ד) ונתתיך לקהל עמים. בשכיל שעתידים לצאת מנאי עוד קהל ועמי, ואע״פ שאמר לו גוי וקהל גויים הוא אמר לי על בניימין קהל גויים הכי שמיה לבד מבניימין ושוב לא נולד לי כן לאחרי שעתיד אחד משבטי להחלק א ושתה הותם מתנה אחי נותן לך: (ה) הנולדים לך עד בואי אליך. לפני בואי

לחם

מלין ב כלומר שנולדו משפרשת נומני עד שבאתי מלין: לי הם. בחשבון שאל בני שם ליעול חלק בארץ ויש כיוצא

מט זיך בְּנֵי יַעֲקֹב זָאל זַיִא בְּעַנְטְשֶׁן פָּאר זַיין טוט: (ב) ויגדה ליעקב אומר עם איז גיזאגט גַעוָארן צו יַעֲקֹב
ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך אומ עָר הָאט גיזָאגט דיין זון יוסף קומט צו דיר ויתחזק ישר אל וישב על המטה

וְאַרְבְּעִין וּשְׁבַע שְׁנִין : כט וּקְרִיבוּ יוֹמֵי יִשְׂרָאֵל דְּלָא לְמֵיתָא וְקָרָא לִבְרֵיהּ לִיוֹסֵף
וַאֲמַר לֵיהּ אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין בְּעֵינָךְ שַׁוִּי כְעַן יָדָךְ תַּחֲתֵי וְתַעֲבֵיד עִמִּי טִיבוּ
וּקְשׁוֹט לָא כְעַן תְּקַבְּרִנַּנִי בְּמִצְרָיִם : ל וְאֶשְׁכּוֹב עִם אֲבָהָתַי וְתִטְלְנַנִי מִמִּצְרַיִם
וְתִקְבְּרִנַּנִי בִּקְבוּרָתְהוֹן וַאֲמַר אֲנָא אַעֲבֵד כְּפִתְגָמָךְ : לא וַאֲמַר קַיֵּם לִי וְקַיֵּם לֵיהּ וּכְגִיד
יִשְׂרָאֵל עַל רֵישׁ עָרְסָא : א וְהָוָה בָּתַר פִּתְגָמַיָּא דְּאֲמַר לְיוֹסֵף הָא אֲבוּךְ שָׁכִיב

בעל הטורים

(כט) ויקרבו ימי. כ' פמ"ס פכח ופיך גבי דוד חי' במדבש אמר הקב"ה אם [illegible] קמ"ן ממורים (חון מאסף ופיומן וידותון) כמנין פסוק יעקב הזכה כמותו מה הוא וכנו מלכו כיהוד אף אתה ימלוך פמ"ס כיון ד"ל מה יעקב לא הגיע ליומי אבותיו אף דוד ק
דכתיב ביה ואמלך דוד זקן בא בימים וגו' בגי' מילה: תסד ואתה [illegible] בגי' תסד שעומין עם המיתים וזכו אתה תחיית נוטריקון
מרון מטה תפריכין : (לא) וישתחו בגי' מזדים על הפרוסה טובה • על המטה [illegible] ומטן ומפל על המטה שפדיקים
חפי' כשהן הלשים מתחזקים שנאמר ויתחזק ישראל ויסב על המטה [illegible] ומטן ומפל על המטה •

רש"י

יכי והמצא לי ואני סופי לשכב עם אבותי • [illegible] ממצרים • ואין לומר ושכבתי עם אבותי ואשאנני ממצרים עם אבותי במערה ש שכרי כהיכ לאחרין ואשאנני ממצרים ושכבתי עם אבותי ואתה מלינו [illegible] ל שכיבה עם אבותיו היה בגויו ולא הקבורה (מלכים ח ב י) ויקבצו כל איש ישראל אל המלך בחג בירח השביעי וכתיב ויבא דוד עם אבותיו ויקבר בעיר דוד : (לא) וישתחו ישראל • העלה עליו הכתוב כאלו עשה לו : על ראש המטה • כפף עצמו לגד [illegible] מכאן למדנו שמצוה להשכיב למעלה מראשותיו של חולה (שבת י נדרים מ) • ד"ח ם על רחם כמיבה יולד [illegible] ועוד שנשבע לו ולא היה בא רצה שכרי יוסף [illegible] לחד הגוים וכרי הוא עומד [illegible] ויאמר ליוסף • לחד מן המיניות ע וכרי זה [illegible] קלר ו"ל לפרים היה רגיל לפני [illegible] בחלומך ב [illegible] בחלם יעקב בחרן נותן לך

מפרשים

ם (מהרש"ל) [illegible] חוד ח"כ ה"ל לרחם כמשמ [illegible] מלת היה מצוה דוחק לפרש שהשתחוה ל [illegible] כ"פ ד"ה על שהיתה וכו' וה לבד לא יתכן דא"כ למ"ל על רחם לכן נרוך גם לעשם רחשון עכ"ל : ע [illegible] כי על החדשות נופל ל' הגדה ולא ל' תמירה כי מה שהי' יעקב חולה קודם מיתה היה חדוש בעולם כי ע [illegible] חולם' בעולם וכח דלא כתיב ויגד לו חלה כתיב כ"כ חידוש כי משמעת לי' המיני ת' מכני ניה [illegible] ורמה בחלום : פ לפ"י חין זה מקרא קלר רמ"ס • ל' שרשייהם מדכתיב נקמן ויאמר יעקב ליוסף

ימינו

וְעַנָּן בַּגְרָא [illegible] מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אוֹ אֵיבֶר דְּרֵי טַעֲמִים הַט יַעֲקֹב נִיט גְּוֹואָלְט בֵּגְרָאבֶּן וְוָעוּ
אִין מִצְרַיִם אִינְט [illegible] עָר הַט גֶּזַאגְט בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ אוֹ עַם וָעָם זַיין בִּנְים אִין זַייעֶר עֶרֶד וְוָעלֶן זַיי
קְרִיגֶן אוֹנְז [illegible] אִם אֲנֶדֶרֶי אַז מְשִׁיחַ וָועט קוֹמֶן קָאנִין דִּיא מֵהִים פּוּן חִנְץ לְאֶרֶץ נִיט לְעַבְּדִי
וְעַבֶּן סִידֶר [illegible] קְאֶקְלִין דּוֹרְךְ הֵיילִ־קִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוֹ דָאבֶּרט וָועלֶן זַיא עֶרֶשט
וְוָעֶרֶן אוֹנְז [illegible] אַלְט עֶר זָאל דֶּר נָאךְ הָאבֶּן אַזוֹ אַצֶּער אוֹנ דֶּר דְּרִיטֶּר טַעַם אִיז עֶר [illegible] טוֹדָא
נַהָאט דִּי נ [illegible] נִיט בְּאבֶּן בַּר אֵיין עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְוייל אַז עֶר אִיז גְּקוֹמֶן קֵיין מְצָרִים אִיז
גְּוואָרֶן אַבֶּ [illegible] עֶר אִיז נִיט אַזוֹ גְּרוֹס גְּוועֶן וְיאמר הַט יִסַּף נָאבֶּט אנכי אעשה כדבריך אִיךְ וְוועל
טָאן אַזוֹ וְוי [illegible] (א) ויאמר השבעה לי האט יעקב נָאבֶּט צוּ יוֹסֵף שָׁווער מִיר אוֹף דָעם אַז דִּיא
וְועלְט מִיךְ [illegible] עָרה אַרַיין וישבע לו האט יוֹסֵף נָשְׁווֹאוֹרֶן צוּ אִים וישתחו ישראל על ראש המטה
הַט זִיךְ בָּעט [illegible] בַּייא זַיין צוּ קָאפִּינְם פּוּן דָעם בָּעט • רש"י שָׁרֵייבְּט הָאטְשִׁי יוֹסֵף אִיז דָאךְ
גְּוועֶן זַיין ז [illegible] הַט יַעֲקֹב זִיךְ צוּ אִים גִּיבּוּקְט וַיייל עֶר הַט בַּדַארְפְט צוּ זַיין טוֹבָה אַז וויא
דֶּר לֵייב בּוּ [illegible] אִין דֶּר צַייט אַז דֶּר פּוֹלְק אִיז אַמַלְכוּת הָאטְשִׁי דֶּר לַייב אִיז שְׁטַארְקֶר פּוּן
אִים אוֹנ דָ [illegible] ם גֶּקֶערְט צוּ קָאפִּינְם וְוארום בַּיי אַיין קְרַאנְקֶן אִיז דִּיא שְׁכִינָה צוּ קָאפִּינְם
הַט עֶר זִיךְ [illegible] צוּ דֶּר שְׁכִינָה : (א) ויהי אחר הדברים האלה אוֹנ עֶם אִיז גְּוועֶן נָאךְ דִּיא דְּאזִיגֶ
רַייד בְּלוֹסֶר [illegible] אָרום ויאמר ליוסף אִין גִּיוֹאנְט גְּוואָרֶן צוּ יוֹסֵף הגה אבך חולה גון דַיין קָאטֶר
אִיז קְרַאנְק [illegible] עמי הָאט עֶר נִינוּמֶן זַייגִי צְוַוייא זון את מנשה ואת [illegible] מַכַּשָׁה מִיט אֶפְרַיִם

וְאַרְבָּעִים וּמְאַת שָׁנָה׃ כט וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־יִשְׂרָאֵל
לָמוּת וַיִּקְרָא ׀ לִבְנוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־נָא
מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי וְעָשִׂיתָ
עִמָּדִי חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל־נָא תְקַבְּרֵנִי בְּמִצְרָיִם׃
ל וְשָׁכַבְתִּי עִם־אֲבֹתַי וּנְשָׂאתַנִי מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתָּנִי
בְקִבְרָתָם וַיֹּאמַר אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כִדְבָרֶךָ׃ לא וַיֹּאמֶר
הִשָּׁבְעָה לִּי וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל־רֹאשׁ
הַמִּטָּה׃ פ מח א וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר

שפתי חכמים

לשמן גלוי קמן דמסתמא לא היה מגלה להם קמן אלא סמוך למיתתו וכאן הוא מקום מיתתו כדפירש"י לכן מוכח שפיר מיכ ומברכם"ל כתב דלעשם ל' קשה כי"ל לקמוס פ' שמות שהרי כפ' וז לא הזכיר הסעבוד לפן פי' ד"ת ולד"ת ק' כי"ל לקמוס הפ' של ויקרא יעקב אל בניו וכו' לכן נרחין גם לפעם ל' : ד דקשה למה נאמר ויקרבו ימי כל' כנים וגם למה נא' ימי דמשמע דקריבה קלו לימים הב"ל ויקרב ישראל למות ומפרש דאמת הוא דקריבה קלו לימים ופי' נתקרבו ומתקצרו ימיהם : ה דעת רש"י שלא תאמר דשמת יד היה הסבועה והוכחתה מדכתיב גבי אברהם נפ' מי שהם שים נא יד תחת ירכי וכתיב לאחריו ותשבועך כה' אלא כשהוא שיסיר חפן מלוה בידו כשעה שנשבע ופ"ש שאלו לא היה מלוה ולשלוח ממנו שהרי במצרים : סופה לירות עפרה בניס (ומרחשין תחת גופי) ושאין מתי תוכה להקן חיים אלא בשער גלגול מחילות ושלא יעשוני ז מלריס עבודת אלילים (כ"ר) : (ל) ושכבתי עם אבותי זו"ן זו מחובר למעלה לתחילת המקרא ח שים נא יד תחת ירכי

רש"י ליוסף

(כט) ויקרבו ימי ישראל למות · (כ"ר) כל מי שנאמר בו קריבה ד למות לא הגיע לימי אבותיו (יצחק חי ק"פ ויעקב קמ"ז בדוד נאמר קריבה אבין חי ת' שנים והוא חי ע') : ויקרא לבנו ליוסף · (כ"ר) למי שהיה יכולת בידו לעשות : שים נא ידך · ה והשבע : חסד ואמת · חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת שאינו מצפה ו לתגמול גמול : אל נא תקברני במצרים · סופה לירות עפרה בניס (ומרחשין תחת גופי) ושאין מתי תוכה להקן חיים אלא בשער גלגול מחילות ושלא יעשוני ז מלריס עבודת אלילים (כ"ר) : (ל) ושכבתי עם אבותי אוג איך ווייא מיינע עלטערן ונשאתני ממצרים אוג דו זאלסט מיך טרעגן פון מצרים וקברתני בקבורתם אוג זאלסט מיך בערגען דארט וויא זיי

יקרבי

ראובן ביין הפסק צוויישן ישער סדרה וארום אז יעקב איז גיסטארבן איז פר שטארבן ווארן די אוגן אוג די הערצר פון די ישראל איבר רר צרה פון דעם שעבוד ווארום די מצרים האבן שון אן גהויבן מיט זייא צו ארבטן : (כט) ויקרבו ימי ישראל למות אוג עם האט נגעדבט דיא טעג פון יעקב צו שטארבן יקרא לבנו ליוסף האט ער גרופן צו זיין זון יוסף ויאמר לו אוג הט צו אים נזאגט אם נא מצאתי חן בעיניך אוב איך האב גפונן זייט זעלטייט אין דייני אוגן שים נא יד תחת ירכי טוא דיין האנט אונטר מיין דיך אוג שוער מיר ועשית עמדי הסד ואמת אוג זאלסט מיט מיר טאן אחסד פון אמת וארום מען האפט דאך ניט אז דער מת זאל אים אפ טאן גוטם אל נא תקברני במצרים אוג ואם פאר איין חסד זאלסט טאן מיט מיר דו זאלסט מיך ניט בגראבן אין מצרים : (ל) ושכבתי עם אבותי אוג איך ווייל שטארבין אזוי ווייא מיינע עלטרין ונשאתני ממצרים אוג דו זאלסט מיך טראגן פון מצרים וקברתני בקבורתם אוג זאלסט מיך בגראבן דארט וויא זיי

וְלֹא יִטַּמְּאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם וּבְכֹל פִּשְׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אֹתָם מִכֹּל מוֹשְׁבֹתֵיהֶם
אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וְטִהַרְתִּי אוֹתָם וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים : וְעַבְדִּי דָוִד
מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוֹעֶה אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטַי יֵלֵכוּ וְחֻקֹּתַי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אוֹתָם : וְיָשְׁבוּ
עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ־בָהּ אֲבוֹתֵיכֶם וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה
וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם : וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם
בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם וּנְתַתִּים וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם וְנָתַתִּי אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם :
וְהָיָה מִשְׁכָּנִי עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ־לִי לָעָם : וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה
מְקַדֵּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם :

מייִלט ווערן אוף צייערי קינינגרייך ולא ישמעו עוד בגלוליהם אוּן זיי ווּעלן זיך שוין ניט מטמא זיין מיט זייערי
אפּ גענאַכט ובשקוציהם אוּן מיט זייערי אוּם ווערדיקייטן ובכל פשעיהם אבל מיט אלי זייערי מיסטעייט והושעתי
אותם מכל מושבותיהם אוּן איך ווּעל זייא העלפן פון אלי זייערי זינדיגן אשר חטאו בהם ווּם זייא האבן גארט
גזונדיגט וטהרתי אותם אוּן איך ווּעל זיי רייניגן והיו לי לעם אוּן זייא ווּעלן זיין צו מיר פאר אין פאלק ואני
אהיה להם לאלהים אוּן איך ווּעל צו זייא זיין אין גאט ועבדי דוד מלך עליהם אוּן מיין קנעכט דוד המלך ווּעט
קינינג איבער זייא ורועה אחד יהיה לכלם אוּן אין פאסטיר ווּעט זיין צו אלי ובמשפטי ילכו אוּן אין מיני
משפּטים ווּעלן זיי גיין וחוקותי ישמרו אוּן מיינע גזעץ ווּעלן זייא היטן ועשו אותם אוּן ווּעלן זיי טוּן וישבו על
הארץ אשר נתתי לעבדי ליעקב אוּן זיי ווּעלן זיצן אין איין ווייט אוּן איין בריים לאנד אין אסוף אוּן אנבוי
אז וויא איך האב גיקאגט צו מיין קנעכט יעקב אשר ישבו בה אבותיכם ואם אייערי עלטערן זענן דרינן
גזעסן וישבו עליהם הכוה ובניהם ובני בניהם עד עולם אוּן זייא ווּעלן ראטן זיצן פיט זייערי קינדר אוּן זייערי
קינדם קינדר ביז אייביג ודוד עבדי נשיא להם לעולם אוּן מיין קנעכט דוד ווּעט זיין איין האר איבר זיי אוף
אייביג וכרתי להם ברית שלום אוּן איך ווּעל מיט זיי כּרת ברית זיין אבדית פון שלום ברית עולם יהיה אותם
איין אייבגלידן ברית ווּעט ראם זייא זיין ונתתים והדבתי אותם אוּן איך ווּעל זייא נעבן אוּן מערן ונתתי את
מקדשי בתוכם לעולם אוּן איך ווּעל נעבן מיין בית המקדש צווישן זיי אוף אייביג והיה משכני עליהם אוּן איך
ווּעל מאכן רוּאן מיין שכינה צווישן זייא והייתי להם לאלהים אוּן איך ווּעל צו זיי זיין איין גאט והמה יהיו
לי לעם אוּן זייא ווּעלן מיר זיין צו איין פאלק וידעו הגוים אוּן אלי פעלקר ווּעלין ווּיסן כי אני יי מקדש את
ישראל אז איך גאט בּין הייליגן די ישראל בהיות מקדשי בתוכם דם ווּעט אלץ זיין אז מיין בית המקדש
ווּעט זיין צווישן זיי לעולם אוף אייבג :

אונטרום

כח וְחָיָא־יַעֲקֹב בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם שְׁבַע־עֶשְׂרֵי שְׁנִין וַהֲווֹ יוֹמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיּוֹהִי מְאָה

בעל התורים וארבעין

(כח) ויחי • ויכוו מלד ויחי יעקב • כגי רלפ ס רכוז וכוו שנה כרלותו ילדיו כרלותו חומות רכוות • ילדיו • עולם ס׳
לומר שרלפ ס׳ רכוז מילדיו • ד״ל ויכוו מלד ויחי יעקב מלמד שרלפ ל׳ רכוז דלקמן קלמר כמלד מלד וכוו ס׳ רכוז לפ
כתיב חלק חד מלד דהיינו התני וק כתיב לקמן ו׳ לשנות וכס פרו וכרלו ויעלמו כמלד מלד וכה לפ כתיבי חלק שלפ
ויפרו ויכוו מלד ולהלן ישבע דרום הכי כי כרלותו ילדיו כ״י עולם ל׳ שרלפ ל׳ רכוזות מילדיו • ד״ל ויחי יעקב בארץ שלפ חמ
ימים טוביס כלא נער חלק כמנין ויחי ״י שנה מצולב יוסף עד שנמכר ו״י שנה מצולב • ד״ל ויחי יעקב בארץ מלרים ״י שנה
שרלפחמוביס לפ היו חייס שכרי אמר כי חלד לא בני לפכל שלולה • שבע שנים שנה כשבע ״י שנה שנדל רוח ליוסף כלכלו ״י שנה :
ויחי ימי יעקב • כל״מ שנה׳ ויחי ימי לפ כגיעו ימי חבותיו ויחי ימי חגוך ויחי ימי נמך וכן כל״מ שנה׳ בו קרינהב : שבע שנים
ולרכעים ומאה שנה • מנה כמותם תחלה מה שלה עשה בן בלרכרם ויתחק בשביל שרוי ימיו מעטים ועשים הזכיר כמותם תחלה ותיב
ל״ג שנה פחות מלרגיו מסוס דכתיב קללת חמס לא תבא על שקלל רחל ואמר עם חמר עמנו שם חלוקת לא יחיה חסרו לו מכין ימי״ם
שסוס ל״ג מכמותיו :

(כח) ויחי יעקב בארץ מצרים אוּן יַעֲקֹב האט גלעבט אין לאנד מִצְרַיִם שבע עשרה שנה וַיְהִי יְמֵי יאר ויהי ימי

יעקב אוּן עם זענן גוועזי די טעג פון יַעֲקֹב שני חייו די יאָרן פון זיין לעבּ טאג שבע שנים וארבעים

שנה הונדרט מיט זיבן אוּן פערציג יאר י רש״י שריבּט פּר וזס אין דר בּאָר התורה איז ניט פאר

בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו וְקִבַּלְתִּ אַתָּם אֶחָד אֶל־אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ: וְכַאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמְּךָ לֵאמֹר הֲלוֹא־תַגִּיד לָנוּ מַה־אֵלֶּה לָךְ: דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד־אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת־עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי: וְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר תִּכְתָּב עֲלֵיהֶם בְּיָדֶךָ לְעֵינֵיהֶם: וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הָלְכוּ־שָׁם וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מִסָּבִיב וְהֵבֵאתִי אוֹתָם אֶל־אַדְמָתָם: וְעָשִׂיתִי אוֹתָם לְגוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא יֵהָיוּ־עוֹד כְּתִי עוֹד לִשְׁנֵי גוֹיִם וְלֹא יֵחָצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד:

ולא

שְׁבָטִים וְאִם הָאבֶן זְהּ בַּהֲעפְט אִין דָעם מֶלֶךְ יִרְבְעם וָאם עָר קוּמט אַרוֹם פּוּן שֶׁבֶט אֶפְרַיִם: וקרב אותם
אחד אל אחד אוּ גְנעהָן אַיין הָאלְץ צוּם אַנדָרן לְד לעץ אחד צוּ דִיר צוּ אַיין הָאלְץ כְלוֹמֶר דָר נאבְּ צוּ דִיא
וָעמְט הָאבְּן אוֹף אִיטְלִכָן הָאלְץ אוֹף גְשְׁרִיבְּן בְּזוּנְדְרִי נָעמָן צוּ וַיזִין זָא דָאם מַלְכוּת אֶפְרַיִם אוּן דָאם
מַלְכוּת יְהוּדָה אִיז צוּ סַיילְט וָאלְטְט נָעמָן בִּיידִי הָעלְצָר אַין אַיינֶם וְהִיו לְאחדים בידך אוּן אִיךְ וָועל מַאכָן
אז דִי צְוִויי הָעלְצָר זָאלָן וָערָן אַיין הָאלְץ בַּייא דִיר אִין דָר הָאנְט וכאשר יאמרו אליך בני עמך לאמר אוּן זָא
דִי קִינְדָר פּוּן דַיין פָאלְק וָועלָן צוּ דִיר זָאגָן הלא פר ואר תגיד לנו זָאג צוּ אוּנְז מה אלה לך וָוס בַּמֵיט דָאם
דכר אליהם וָאלְטְט רַייכְן צוּ זַיי כה אמר אדני אז הט נָאנְט דָר הָער נָאם הנה נוֹן אני לוקח את עץ יוסף אשר
וָועל נָעמָן דָם הָאלְץ פּוּן יוֹסֵף אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חבריו וָום אִיז אִין דָר הָאנְט פּוּן אֶפְרַיִם אוּן דִי
שְׁבָטִים פּוּן יִשְׂרָאֵל זַיינִי חֲבֵרִים ונתתי אותם עליו את עץ יהודה אוּן וָועל זַיי נָעבִּין אוֹף דָעם הָאלְץ פּוּן
שֶׁבֶט יְהוּדָה ועשיתם לעץ אחד אוּן אִיךְ וָועל זַיי טָאן צוּ אַיין הָאלְץ והיו אחד בידי אוּן זַיי וָועלָן זַיין אִין
מַיין הָאנְט צוּ אַיינֶם כְּלוֹמֶר דָם אִיז אַרְמָז אֶפְרַיִם אוּן יְהוּדָה וָועלָן שׁוּן נִיט זַיין גְטֵיילְט אוֹף צְוַויי
מַלְכִים נָאר זַיי וָועלָן זַיין אַיין מַלְכוּת: והיו העצים אשר תכתוב עליהם בידך אוּן דִי הָעלְצָר וָום דוּ וָועסְט
אוֹף זַיי דָם שְׁרַייבְּן זָאל דָם הָעלְצָר זַיין לעיניהם פר ויערי אוֹזָן: ודבר אליהם אוּן רַייד צוּ זַיי כה אמר אדני
ה' אז הִט נָאנְט דָר הָער נָאם הנה נוֹן אני לקח את בני ישראל מבין הגוים אִיךְ וָועל נָעמָן דִי קִינְדָר יִשְׂרָאֵל
פּוּן צְווִישׁן דִי פָעלְקָר אשר הלכו שם וָום זַיי זָענָן גָאנְגָן אַהִין קבצתי אותם אוּן אִיךְ וָועל זַיי אַיין זַאמְלִין
מסביב פּוּן אַרוּם והבאתי אותם אל אדמתם אוּן אִיךְ וָועל זַיי בְּרָעכְּן אִין זַייעֶר לַאנְד: ועשיתי אותם לגוי אחד
בארץ אוּן אִיךְ וָועל זַיי מַאכָן צוּ אַיין פָאלְק אִין לַאנְד בהרי ישראל אוֹף דָ בָּערְג פּוּן יִשְׂרָאֵל כְלוֹמֶר אִין
אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל ומלך אחד יהיה לכלם למלך אוּן אַיין מֶלֶךְ וָועט זַיין צוּ אַלֵי פר אַמָלֶךְ ולא יהיו עוד לשני גוים
אוּן זַיי וָועכְּן שׁוּן נִיט זַיין צוּ צְוַויי פָעלְקָר ולא יחצו לשתי ממלכות עוד אוּן זַייא וָועלָן שׁוּן נִיט מֶער צוּ
טַיילְט

כח וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה
וַיְהִי יְמֵי־יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיָּיו שֶׁבַע שָׁנִים

שפתי חכמים

א כלומר קנלה סיל פידינו מפורש ע"פ פסי' ויחי סיל תחלת פסקא ולא חלל פרשה סיל עם ויצא ישראל כו' ודקך פרשה פתומה פיעורים ריוח ט' לוחות וכאן פרשה כולה פתומה ומלן נמי ריוח כלל: ב ר"ל שלא סיה נפש שעבוד ממש אלא שעבוד בעלים מפקח מפס פיעבדו לו כדאמרינן בפס' פוטר כשר כפס דן שכיון פעבידים לוחס מתחלה בשם קן וכו':

ג ומ"ם נפי סי' ו' סי"ל לפתוח לקמן בפסוק שנכתב כו בפס יעקב ולר"ת סי"ל לפתוח בפסוק בפתפו ותניחה נפס ו"ו דכתיב בפתפו פיע פיכר שם נפתוחה שלרכו לריוח נפרשה ולא כייפי יודע סדיבות שלנו ובשן פוף מוגה כל שעותיו והוי מקוס מיוחד ולן

ורש"י וארבעים

(כח) ויחי יעקב • למה פרשה זו סתומה א לפי שכיון שנפטר יעקב תכינו נכותיו נסתתמו עיניהם ולבם של ישראל מלרת השעבוד ב שהתחילו לשעבדם • דבר אחר שבקש לגלות לת הקץ ג לבניו ונסתם ממנו בב"ל:

ויקרבו

קָנָא אֲרֵי חוּלָקָא לְכוּמְרָיָא מִן קֻדָּם פַּרְעֹה וְאָכְלִין יָת חוּלָקְהוֹן דְּיָהֵב לְהוֹן פַּרְעֹה עַל כֵּן
לָא זַבִּינוּ יָת אַרְעֲהוֹן : כג וַאֲמַר יוֹסֵף לְעַמָּא הָא קְנֵיתִי יַתְכוֹן יוֹמָא דֵין וְיָת אַרְעֲכוֹן
לְפַרְעֹה הָא לְכוֹן בַּר זַרְע וְתִזְרְעוּן יָת אַרְעָא : כד וִיהֵי בַּאֲעוּלֵי עַלְלָתָא וְתִתְּנוּן חַד מִן
חַמְשָׁא לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע חוּלְקִין יְהֵא לְכוֹן לְבַר זַרְע חַקְלָא וּלְמֵיכְלְכוֹן וְלָאֲנָשׁ בָּתֵּיכוֹן
וּלְמֵיכַל לְטַפְלְכוֹן : כה וַאֲמָרוּ חַיְּתָנָא נְשֵׁבַח רַחֲמִין בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי וְנֶהֵי עַבְדִין לְפַרְעֹה :
כו וְשַׁוִּי יָתֵיהּ יוֹסֵף לְגְזֵרָא עַד יוֹמָא הָדֵין עַל אַרְעָא דְמִצְרַיִם דִּי יְהוֹן יַהֲבִין חַד מִן חַמְשָׁא
לְפַרְעֹה לְחוֹד אַרְעָא דִכוּמְרָיָא בִּלְחוֹדֵיהוֹן לָא חָוַת לְפַרְעֹה : כז וְיָתִיב יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא
דְמִצְרַיִם בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן וְאַחְסִנוּ בָהּ וּפְרִישׁוּ וּכְנִיאוּ לַחֲדָא :

בעל הטורים

(כב) כל • ג' נמס' כל לכם זרע על סם ונתתם תמשית לפרעה והדא כיוחקאל כל דיכך כרחם נתתי ע"ם וגל תחמול מל זקן וכתוב וכתולה וטף וכניס כרי תמסם והדא כדניאל כל כדי פרזלא דכנגד כספא תסף' ונחשא כרי תמסם דכניס :

רש"י	שפתי חכמים
כל ג' כאן מצרת לאלהות הוא א חון מלומן שמס ל' נדולה כמו כאן מדין כאן חון : חק לכהנים • חק כך וכך לחם ליום : (כג) הא • כמו הנה כמו (יחזקאל מז) וגם אני הא דרכך בראש נתתי : (כד) לזרע השדה • שככל ב שנה: ולאשר בבתיכם • ולאכול העבדים והשפחות, נ אשר בבתיכם : משפט • נניס קנניס : (כה) נמצא חן לעשות לני זאת ד כמו שלמנת : והיינו עבדים לפרעה • להעלות לו המס חזה ככל שנה ה לתק שלא יעבוד : (כז) וישב ישראל בארץ מצרים • וסיכן נאלן נשן ו שהיא מארן מנניס : ויאחזו בה • לשון לחזיק :	מחליף לקר לחמר כל העניים וכו' : א (יח"י) דכ"מ שמ' כאן פחם ולא פי' לגזוד דבר הוא כאן מסממת הוא אבן לגלאות וכ"ם כשניים כאן להשם לו כאן לעכו"ם לחכל כפ"ל מדין כאן חון שמזכיר שם המדינה לו שם העיר שם אר ומשוח שלמה הוא ולפך מ"ל כלאן כומניין ולגו כאן חון וכאן מדין תרגם רבא דשון רבא דמדין : ב לא כשנה לחשוחם לעבדה הקשה הרמ"ם לומר כן פי' זה לעיל נבי ויהיו מתכוחת שבכל שנה שלו היה שם בכל הכתוביס שלחריו • (יח"י) י"ל דכאן מוכח שפיר דקאי לכל השניים ד"ל שנה זו ככר לחמר כה לכם זרע וכו' ול"ל לזרע השדה ל"ל חלא ע"כ דלא עשה חון זה לשנה רלשונה ללמד ושבאחר השניים לא יעלכו ליתן החומש דל"ל מה ליוסיף פ' שם יאלנו לו לא ע"כ שהחון היה לכל שנה ול"ל הולרך להזכיר שיחלנו כדי שלא יגבע כחומש : ג משום דכתיב לחי"כ כפדיה לשפכה דסיינו נניס קנניס: ד לא שכוח שחחלת עניו שכיו מכקשים למנוח חן מעחה כי חן לו טעם במקום חזה • רמ"ס : ה לא שיהיו עבדים קנויס לו קנין

פעף • דכח כחיב לעיל ויקן יוסף חת כל חלמת מלניס לפרעה כלי שלא קנה רק חלמתם ולא חותם לעבדים : ו (ג"ם) שלא שמחר שיהיו כשחי חלוחת במלניס וכגושן : חלמת פרשת ויגש

אִין דִּי אִנָּן פּוּן אִינֶּר הֶעֶרְן אַז דּוּ זָאלְסְט אוּז טָאן וַוִיא דוּ הָאסְט אוּנְז רָא נָאנְטְ וחיינו עבדים לפרעה אוּנ
מִיר וָועלְן זַיין קָנעכְט צוּא פַּרְעה אַז מִיר זָאלְן אִים נָעבָּן אַלֶּי יָאר אַפִּיפְּטל : (כו) וישם אותה יוסף לחוק עד
הַיום הזה חָמְשָׁה דֶם נְמאכְט פָּאר אַנְזְעֶרְ בִּיז הֵיינְטִיגְן טָאג על אדמת מצרים אוֹף אַלֶּי פֶּעלְדֶר פּוּן מִצְרַיִם
זָאל זַיין לפרעה לחומש צוּ פַּרְעה אַפִּיפְּטל פּוּן זַיעֶר תְּבוּאות רק נאר אדמת הכהנים לבדם דִיא עֶרְד פּוּן דִיא
נָלְחִים אַלֵּיין לא היתה לפרעה אִיז נִיט נָעקָן צוּ פַּרְעה : (כז) וישב ישראל בארץ מצרים אוּנ דִי יִשְׂרָאֵל זָעגְן
נָעמָן אִין דָם לַאנְד מִצְרַיִם אוּנ וויי בארץ גושן אין לַאנְד נוֹשֶׁן ויאחזו בה אוּנ זִיי הָאבָּן בַּיְרִיפִּין אִין אִיר
ויפרו אוּנ זִיי הָאבָּן [illegible] וירבו מאד אוּנ הָאבָּן זִיךְ זַיעֶר גְּמֶערְט :

המטורת ויגש ביחזקאל סימן לז

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר : וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לְךָ־עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לִיהוּדָה
וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו [illegible] וְלָקַח עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל־

בית

יחזקאל הנביא האט נישאגט ויהי דבר יי אלי לאמר אוּנ עָם אִיז נישטעהן נאגט נבואה צוּ מִיר אַדוֹ זוּ זָאגן
ואתה בן אדם אוּנ דוּ בֶּן אָדָם [illegible] לך עץ אחד וכתוב עליו נָעם דיר אַיין האלץ אוּנ שרייב אוֹף אִים
[illegible] פּוּר וָועלְטֶר ליהודה ולבני ישראל חבריו [illegible] זָאל זַיין צוּ יְהוּדָה אוּנ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וָום הָאט זִיךְ מִיט
אִים בַּהֲעָפְּט ולקח עץ אחד אוּנ נָעם אַיין האלץ וכתוב עליו אוּנ שרייב אוֹף אִים אוֹף דִיא זִיבָּן וָועלְטֶר ליוסף
ן אפרים וכל בית ישראל חבריו קלוטר האט [illegible] האלץ אִיז צוּ יוֹסֵף דָהֵיינוּ צוּא אֶפְרַיִם אוּנ צוּ דִיא אִיבְּרִיגֶע נַיי

קְנָה כִּי חָזַק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פַּרְעֹה וְאָכְלוּ אֶת־חֻקָּם
אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פַּרְעֹה עַל־כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־
אַדְמָתָם : כג וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי
אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת־אַדְמַתְכֶם לְפַרְעֹה הֵא־לָכֶם
זֶרַע וְזָרַעְתֶּם אֶת־הָאֲדָמָה : כד וְהָיָה בַּתְּבוּאֹת
וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע הַיָּדֹת יִהְיֶה לָכֶם
לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וּלְאָכְלְכֶם וְלַאֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם וְלֶאֱכֹל
לְטַפְּכֶם : מפטיר כה וַיֹּאמְרוּ הֶחֱיִתָנוּ נִמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי
אֲדֹנִי וְהָיִינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה : כו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף
לְחֹק עַד־הַיּוֹם הַזֶּה עַל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה
לַחֲמֹשׁ רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לְבַדָּם לֹא הָיְתָה
לְפַרְעֹה : כז וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ
גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד :

נכ״מ חין כתן פיסקא כלל כי חס ויות לחת • ק״ו פסוקים יהללוהו סימן :

אין דָּעַם אַנֶּדֶרן פִּדזֹמֶר עֶר הָט אַלֶץ אִיבֶּר גֶּפִירְט דִי פָּעָנְטשֶׁן פּוּן צַיין שְׁטָאט אִין דָּר אַנֶּדֶרֶר פּוּן אַזְפֶּרְן
עֶעֶנְן זוֹ צַיי הָאבֶּן שׁוֹן־קֵין חֵלֶק נִיט אִין לַאנְד מִצְרַיִם רש״י שְׁרֵייבְט דְרוֹם הָאט עֶר אַז גְטָאן בְּדֵי פָּעָן
זָאל נִיט אוֹף וַואסֶן וַיינִי בְּרִידֶר אִיר זָענְט פֶּר טְרִיבֶּנִי פּוּן אַפְּרָעמְד לַאנְד דְרוֹם הָאט עֶר אַלִי מִצְרַיִם
אַיבֶּר גֶּפִירְט פּוּן אַיין שְׁטָאט אִין דָּר אַנֶּדֶרֶי זְעֶנֶן צַיי אוֹךְ בֶּר טְרִיבֶּנִי : (כב) רק אדמת הכהנים נַיאֶרְט דִי
עֶרֶד פּוּן דִי גֶּלְחִים לֹא קִנָּה הָט עֶר נִיט גֶּקוֹפְט כִּי חק לכהנים מאת פרעה וְאֶרוֹם דִיא גֶּלְחִים הָאבֶּן גֶּהַאט אָפְּ
גֶּעֶנְט פּוּן פַּרְעֹה וְוִי פִּיל מֶעֶן־דֶּרְף וַיא גֶּעבֶּן אִיהְלִיבֶּן טָאג ואכלו את חקם אשר נתן להם פרעה הָאבֶּן וַיא
גֶּעמֶן דֶם בְּרוֹט פּוּן וַיינֶר חָק וָוס פַּרְעֹה הָט וַיי גֶּעבֶּן על כן לא מכרו את אדמתם דְרוֹם הָאבֶּן וַיי נִיט
בְּרַיאֶרְפְּט עֶר קוֹמֶן זַיינֶרי פָּעלֶדֶר : (כג) ויאמר יוסף אל העם אוֹג יוֹסֶף הָט גְּזָאגְט צוּם פָּאלְק הֶן פַּאר וָואר
קניתי אתכם היום אוֹיךְ הָאבּ צַייךְ הַיינְט גְקוֹפְט פֶּר קְנַעכְט צוּ פַּרְעֹה ואת אדמתכם אוֹג צַייעֶר עֶרד הָאבּ אוֹיךְ
נְקוֹפְט צוּ פַּרְעֹה הא לכם זרע נָאט צַייךְ זָאמֶן וזרעתם את האדמה אוֹג אִיר זָאלְט נַייאֶן דִי עֶרד : (כד) והיה
אוֹג עֶם וָועט צַיין בתבואות אִין דִי תְּבוּאוֹת וְוֶם עֶם וָועמֶן וואקסֶן אִין דִי פָּעלֶדֶר ונתתם חמישית לפרעה זָאלְט
אִיר גֶּעבֶּן אַפִּיפְּטֵיל צוּ פַּרְעֹה וארבע הידות יהיה לכם אוֹג פִּיר טֵייל זָאל זַיין צוּא אַייךְ לזרע השדה צוּ זַייאֶן
דִיא פָּעלֶדֶר ולאכלכם אוֹג אוֹף אַייעֶרי עֶסֶן שְׁפַּייז ולאשר בבתיכם אוֹג צוּ אַייעֶר גְּזִנְד ולאכל לטפכם אוֹג אִיר
זָאלְט הָאבֶּן דֶר פּוּן גֶּעבֶּן עֶסֶן אַייעֶרי קְלַייני קִינֶדֶר : (כה) ויאמרו החייתנו נְזָאגְט צוּ יוֹסֶף הַחַייתֶנוּ
הִי הָאסְט גְמַאכְט אוּנְז לֶעבֶּן דֶר מִיט וָוס דִי וָועסְט אוּנְז גֶּעבֶּן נמצא חן בעיני אדוני לָאמֶר גְּפִינֶן לִיבְּ שֶׁאפֶּט

וְאַתּוּ כָּל מַצְרָאֵי לָוֹת יוֹסֵף לְמֵימַר הַב לָנָא לַחְמָא וּלְמָא נְמוּת לְקִבְלָךְ אֲרֵי שְׁלִים כַּסְפָּא׃
טז וַאֲמַר יוֹסֵף הָבוּ גֵיתֵיכוֹן וְאֶתֵּן לְכוֹן בְּגֵיתֵיכוֹן אִם שְׁלִים כַּסְפָּא׃ יז וְאַיְתִיו יַת גֵּיתֵיהוֹן
לְוָת יוֹסֵף וְיָהַב לְהוֹן יוֹסֵף לַחְמָא בְּסוּסְוָתָא וּבְגֵיתֵי עָנָא וּבְגֵיתֵי תּוֹרֵי וּבַחֲמָרַיָּא וְזַנִּינוּן
בְּלַחְמָא בְּכָל גֵּיתֵיהוֹן בְּשַׁתָּא הַהִיא׃ יח וּשְׁלִימַת שַׁתָּא הַהִיא וַאֲתוֹ לְוָתֵיהּ בְּשַׁתָּא
תִּנְיָתָא וַאֲמַרוּ לֵיהּ לָא נְכַסֵּי מִן רַבּוֹנִי אֱלָהַיִן שְׁלִים כַּסְפָּא וְגֵיתֵי בְעִירָא לְוָת רַבּוֹנִי לָא
אִשְׁתְּאַר קֳדָם רַבּוֹנִי אֱלָהַיִן גְּוֵיתָנָא וְאַרְעָנָא׃ יט לְמָא נְמוּת לְעֵינָךְ אַף אֲנָחְנָא אַף
אַרְעָנָא קְנֵי יָתָנָא וְיָת אַרְעָנָא בְּלַחְמָא וּנְהֵי אֲנָחְנָא וְאַרְעָנָא עַבְדִין לְפַרְעֹה וְהַב בַּר
זַרְעָ וְנִיחֵי וְלָא נְמוּת וְאַרְעָא לָא תְּבוּר׃ כ וְקָנָא יוֹסֵף יַת כָּל אַרְעָא דְמִצְרַיִם לְפַרְעֹה אֲרֵי
זַבִּינוּ מִצְרָאֵי גְּבַר חַקְלֵיהּ אֲרֵי תַקִּיף עֲלֵיהוֹן כַּפְנָא וַהֲוַת אַרְעָא לְפַרְעֹה׃ כא וְיָת עַמָּא
אַעֲבַר יָתֵיהּ מְקָרֵי לְקָרֵי מִסּוֹף תְּחוֹם מִצְרַיִם וְעַד סוֹפֵיהּ׃ כב לְחוֹד אַרְעָא דְכוֹמָרַיָּא לָא

רש"י	שפתי חכמים	קנא

יוסף ועוד המ"ם סגיס מצר מין חרים וקליר מכיון שבא יעקב למצרים בחר בכרכה לרגליו ושחטילו לאזוב וכלה כרעב ק וכן שנינו במוספתא דסוטה : לא חשש • לא תהא ממה לא תבוד לשון שדה כור שמינו מרומה: (כ) ותהי הארץ לפרעה • קנויה ר לו : (כא) ואת העם העביר יוסף מעיר לעיר ש לזכות שמין לכם עוד חלק בארץ והושיב על עיר זו בחברתה • ולא הוצרך הכתוב לכתוב זאת אלא להודיעך שבכחו של יוסף שנמכרין להסיר תרפיה מעל שמיו שלא יהיו קורין לותם גוליס (חולין ס) : מקצה גבול מצרים וגו' • כן עשה לכל העריס חוץ במלכות מצרים ת מקצה גבולה ועד קצה גבולה : (כב) חכהנים • סכומרי' כל

מִצְרַיִם אוּג פּוּן דֶעם לַאנְד בֶּנעֶן ויבואו כל מצרים אל יוסף לאמר זָענען גֶקוּמֶן אַלֶי מִצְרַיִם צוּ יוֹסֵף אוּנד הָאבֶּן
אִים אֶז גֶזאגְט הבה לנו לחם גִיב אוּנְז בְּרוֹט ולמה נמות נגדך אוּג וָאוּרוּם זָאלֶן מִיר שְׁטַארְבֶּן קֶענֶן דִיר כִּי
אפס כסף וָאוּרוּם עֶם הָט זִיךְ שׁוֹן אוֹס גֶלָאזְט דֶם גֶעלְד בַּיי אוּנְז׃ (טז) ויאמר יוסף הבו מקניכם הָט יוֹסֵף נְאזְט
צוּ דִי מִצְרַיִם גִיט אֵייעֶרֶי פִיךְ וְאתנה לכם במקניכם וָועל אִיךְ אֵייךְ גֶעבֶּן שֶׁפַּייז פַּר אֵייעֶרֶי פִיךְ אם אפס כסף
אוֹב עֶם הָט זִיךְ אוֹס גֶלָאזְט דֶם גֶעלְד בַּיי אֵייךְ׃ (יז) ויביאו את מקניהם אל יוסף הָאבֶּן זֵיי גֶבְּראכְט אֵייעֶרֶי פִיךְ
צוּ יוֹסֵף ויתן להם יוסף לחם אוּג יוֹסֵף הָט זֵיי גֶגעבֶּן בְּרוֹט בסוסים פַּר דִי פֶערְד ובמקנה הצאן אוּג פַּאר דִי פִיךְ
פּוּן שָׁאף ובמקנה הבקר אוּג פַּר דִי פִיךְ פּוּן רִינְדֶר ובחמורים אוּג פַּר דִי אַייזְלֶן וינהלם אוּג עֶר הָט זֵיי גֶפִירְט
בלחם מיט בְּרוֹט בְּלוֹטֶר עֶר הָט זֵיי גֶגעבֶּן בְּרוֹט בכל מקניהם פַּר אַלֶי זַייעֶרֶי שָׁאף בשנה ההיא אִין דֶעם דָאזִיגֶן
יָאר׃ (יח) ותתום השנה ההיא אוּג עֶם הָט זִיךְ אוֹס גֶלָאזְט דֶם דָאזִיגִי יָאר ויבאו אליו בשנה השנית אוּג זַייא
זָענען גֶקוּמֶן צוּ אִים אִין דֶעם אַנְדֶרֶן יָאר פּוּן הוּנגֶר ויאמרו לו אוּג הָאבֶּן גָאזְט צוּ אִים לא נכחד מאדני כִּיר
וָועלֶן נִיט בַּר מֵיידֶן פּוּן אוּנְזֶר הָארְן צוּ בָּעשְׁטֶן עֶר זָאל אוּנְז גָעבֶּן בְּרוֹט כי אם תם הכסף ומקנה הבהמה וָואוּרוּם
דֶם גָעלְט אוּג דִי פִיךְ פּוּן דִי בְּהֶמוֹת הָאבֶּן זִיךְ דָאזִיךְ בַּיי אוּנְז שׁוֹן אוֹס גֶלָאזְט אוּג עֶם אִיז אַלֶיךְ אֶן גְקוּמֶן
אל אדוני צוּ אוּנְזֶר הָערְן לא נשאר לפני אדוני עֶם אִיז נִיט אִיבֶּר גְבְלִיבֶּן פַּאר אוּנְזֶר הָארְן אֶז אַזאַךְ כִּיר
וְאלֶן עֶם דִיר גָעבֶּן בלתי אם גויתנו ואדמתנו נָאר אֶז אוּנְזֶרֶי לַייבֶּר אוּג אוּנְזֶר עֶרְד׃ (יט) למה נמות לעיניך
אוּג וָאוּרוּם זָאלֶן מִיר שְׁטַארְבֶּן פַּר דַיינֶי אוֹגֶן גם אוֹךְ אנחנו כִּיר גם אוֹךְ אדמתינו אוּנְזֶר עֶרְד בְּלוֹטֶר כִּיר
וָועלֶן שְׁטַארְבֶּן פַּר הוּנגֶר אוּג אוּנְזֶר עֶרְד וָועט אוֹךְ וויסטו ועתה קנה אותנו ואת אדמתינו קוֹף אוּנְז אוּג אוּנְזֶר
עֶרְד בלחם פַּר בְּרוֹט בְּלוֹטֶר נֵיב אוּנְז בְּרוֹט אוּג דָר פַּר ונהיה אנחנו ואדמתנו עבדים ועתה זַיין קֶנְעֶקְט
צוּא פְּרָעה אוּג אוּנְזֶר עֶרְד וָועט אוֹךְ עֶרְטֶן צוּ פַּרְעה ותן זרע אוּג נֵיב אוּנְז זָאמֶן צוּ זַייאֶן אוּנְזֶרֶי פָּעלְדֶר
ונהיה וְועלֶן מִיר זִיךְ דָר פּוּן קָאנֶן דָר נָערְן ולא נמות אוּג כִּיר וָועלֶן נִיט שְׁטַארְבֶּן והאדמה לא תשם אוּג דִי
עֶרְד וָועט אוֹךְ נִיט פַּר וויסט זַיין׃ (כ) ויקן יוסף את כל אדמת מצרים אוּג יוֹסֵף הָט נִיקוֹפְט גָאר דִי עֶרְד פּוּן
מִצְרַיִם אַז דִי פַּעראָךְ זָאלֶן נָהערְן לפרעה צוּ פַּרְעה׃ (כא) ואת העם העביר אותו לערים אוּג דֶם פָּאלְק מִצְרַיִם
שֶׁם עַד גְמַאכְט אִיבֶּר פִירְן אִין אַנְדֶרֵי שְׁטֶעט מקצה גבול מצרים ועד קצהו פּוּן דֶיא גְמַארֶקֶן פּוּן מִצְרַיִם בִּיז

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ כָל־מִצְרַיִם אֶל־
יוֹסֵף לֵאמֹר הָבָה־לָנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוּת נֶגְדֶּךָ כִּי
אָפֵס כָּסָף: יז וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הָבוּ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְּנָה
לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם־אָפֵס כָּסֶף: יז וַיָּבִיאוּ אֶת־
מִקְנֵיהֶם אֶל־יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בַּסּוּסִים
וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבַחֲמֹרִים וַיְנַהֲלֵם
בַּלֶּחֶם בְּכָל־מִקְנֵהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא: יח וַתִּתֹּם הַשָּׁנָה
הַהִוא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־
נְכַחֵד מֵאֲדֹנִי כִּי אִם־תַּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה
אֶל־אֲדֹנִי לֹא נִשְׁאַר לִפְנֵי אֲדֹנִי בִּלְתִּי אִם־גְּוִיָּתֵנוּ
וְאַדְמָתֵנוּ: יט לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם־
אַדְמָתֵנוּ קְנֵה־אֹתָנוּ וְאֶת־אַדְמָתֵנוּ בַּלָּחֶם וְנִהְיֶה
אֲנַחְנוּ וְאַדְמָתֵנוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה וְתֶן־זֶרַע וְנִחְיֶה
וְלֹא נָמוּת וְהָאֲדָמָה לֹא תֵשָׁם: כ וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת־
כָּל־אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה כִּי־מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ
שָׂדֵהוּ כִּי־חָזַק עֲלֵהֶם הָרָעָב וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפַרְעֹה:
כא וְאֶת־הָעָם הֶעֱבִיר אֹתוֹ לֶעָרִים מִקְצֵה גְבוּל־
מִצְרַיִם וְעַד־קָצֵהוּ: כב רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לֹא

שפתי חכמים

קלי על העם שקוים שתגולה מיוסף: ע סופיה מלת לחם נמשקת
שם מפני שמלת שם מורה על התגלי ואין ענין תנאי נופל כאן
וסופיה מלות וכן בכל מפני שגרלה מפשוטו שתם הכסף מיוסף
לכן כוסף מלות וכן בכל ליד תדוני כלו' כי כל הכסף שהיה נמ
לנו הוצאנו לתוכו לכשום דבר כי בכל נה ליד תדויטו: פ דכלתי זה
ע"ש לשברו לשון חנה וגם לשון נה שהרי נה נתקבר עתו מלת
שם ע"ם דלעולם לשון נה הוא ומקרא מסורס הוא שם נה גויתנו
וזהו שנקט שם נה גויתנו סיום בלתי וסיומו חנה גויתנו: צ דלנ"ב
וחן

רשי

(טו) אפס · כתלגומו שלים: (יז) ויובלם · כמו ויכלכם
ודומה לו (ישעיה נח יח) חון מנהל לה (תהלים כג ג) על
מי מנוחות ינהלני: (יח) בשנה השנית · שנים לשני הרעב:
כי אם תם הכסף וגו': כי תאבד תם הכסף והמקנה ע וכן
בכל אל יד אדוני: בלתי אם גויתנו: כמו אם לא ם נויתנו
(וכ"ג רמ"ם וכן בדפוס ישן ועיין בנ"מ מיהב גידפס
שגיים): (יט) ואת זרע · לזכות בתרומה צ וחט"ם שתמר

וּבָרִיךְ יַעֲקֹב יָת פַּרְעֹה : ח וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיַעֲקֹב כַּמָּה יוֹמֵי שְׁנֵי חַיָּךְ : ט וַאֲמַר יַעֲקֹב
לְפַרְעֹה יוֹמֵי שְׁנֵי תוֹתָבוּתִי מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין זְעִירִין וּבִישִׁין הֲווֹ יוֹמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלָא אַדְבִּיקוּ
יָת יוֹמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבָהָתִי בְּיוֹמֵי תוֹתָבוּתְהוֹן : י וּבָרִיךְ יַעֲקֹב יָת פַּרְעֹה וּנְפַק מִן קֳדָם
פַּרְעֹה : יא וְאוֹתִיב יוֹסֵף יָת אֲבוּהִי וְיָת אַחָוֹהִי וְיָהַב לְהוֹן אֲחֻסָּנָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם
בְּרֵשָׁפִּיר בְּאַרְעָא רַעֲמְסֵס כְּמָא דְפַקִּיד פַּרְעֹה : יב וְזָן יוֹסֵף יָת אֲבוּהִי וְיָת אַחָוֹהִי
וְיָת כָּל בֵּית אֲבוּהִי לַחְמָא לְפוּם טַפְלָא : יג וְלַחְמָא לֵית בְּכָל אַרְעָא אֲרֵי תַקִּיף כַּפְנָא
לַחְדָּא וְאִשְׁתְּלֵהִי עַמָּא דְאַרְעָא דְמִצְרַיִם וַעֲמָא דְאַרְעָא דְכְנַעַן מִן קֳדָם כַּפְנָא : יד וּלְקֵט
יוֹסֵף יָת כָּל כַּסְפָּא דְאִשְׁתְּבַח בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם וּבְאַרְעָא דְכְנַעַן בְּעִבּוּרָא דִי אִנּוּן זַבְנִין
וְאַיְתֵי יוֹסֵף יָת כַּסְפָּא לְבֵית פַּרְעֹה : טו וּשְׁלִים כַּסְפָּא מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם וּמֵאַרְעָא דְכְנַעַן

בעל השורים ואתו

(i)ויעמדכון: ג' נמסרי סכך ומיקדויעמדכון נפקי מיעקר סכסן זקן והיו נריכין לסומכו כדי שיוכל לעמוד וגם יכוסנע סי' מתניים שנעשה מניע נפקי מסה וסיה ירא ממנה שמע יעניסכון והיו נריכין לסומכו ולכן מסרים שלא כיתן' עמידתן שלימה: (יד) ביתם פרעה' ג' נמסורת סכך ומיקד עכוב כצד ביתם פרעה בשכיל שלא זכר המובות שעשה לו יוסף וכניה כל הכסף לביתו ע"ז כת הערוב תחלה ניתם פרעה' ד"ת לומר כמו שמכיסיהו סכסף מהר כמהר כת הערוב כמהר פרעה שכי' לפניס מהר בתהרי' ניתן' תמנוס מלנו:

שפתי חכמים רש"י

ומפלים דמות ומה כרכה נרכו ניעלה כ ניולם לרגליו לפי שתין מלכיס שהה מי נמסים שלא ניולם עולה ומשקה ומברכתו של יעקב ותילך היה פרעה נת על ניולם והוא עולה לקרתתו ומשקה את התרן תחומות: (יח) רעמסס · מתרן נופן סיה: (יב) לפי חטף · לפי הנריך ל לכל בני ניתם: (יג) ולחם אין בכל הארץ · תוזר לענין הרעתון ם לתחילת שני הרעב: ותלה · כמו ותלתה לטון טיפות כתרגומו ודומה לו (מלכי כו יח) כמתלהלה נ היולה זקוק: (יד) בשבר אשר הם שוברים · טתנין לו ם תת הכסף:

חפס

ג' מכיסה הוא סי"ל לכתוב בשבר משבר הוא שובר ואו סיה קלי על יוסף שמכר להם תכל שיעשו דכיתיב בשבר תשבר הם שוכרים

שפתי חכמים

עבידך וכיון שלא אמרו לפרעה שלא יתם רועי צאן ולתי מקנה דכתיב בקרן ג"כ קלי על צאן: כ זה הוא ממדרש התחומות והוא כמו ד"ת שוויכך הוא ברכה ממש כמו שמסיק בסוף לשלח' רחמון שלא ברכה ממש הוא שלא כדפי' כל הנפטרים מוטלים לשוח ומ"ם פריך ומה ברכה ברכו · ת"ל הכל פי' ת' הוא דברכה ממש הוא דדרך כל הנפטרים מלפני הכבוד מברכין אותן ת"ל ברכה ממש וע"ז קאי ומה ברכה ברכו: ל כלו' דרך הטף הוא לפרר לחם שלא לנזוק ואמר שלא לפי טוך הטף שדרכן לפרר שהוא יותר מבדי אכין בלבל אותן כ"ם שבלבל לפי כלוך נבני ניתם: ם דכיתיב שנה רחשוה דהא מבשו יעקב למלריס כלה הרעב כדפיסי"י נסמוך וע"כ דחוזר לתחלת שני הרעב שסיה קודם שבא יעקב למלריס: נ שסה"ת הוא תמוהת הלל"ף כי לוהיות אחוי"ו מתחלפים: ס ר"ל שלא תאמר דשבר הוא ל' מכיסה דלי

מצרים

וַיְעַמְּדֵהוּ לִפְנֵי פַּרְעֹה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה׃
ח וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יַעֲקֹב כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי
חַיֶּיךָ׃ ט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־פַּרְעֹה יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי
שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה מְעַט וְרָעִים הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיַּי
וְלֹא הִשִּׂיגוּ אֶת־יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹתַי בִּימֵי מְגוּרֵיהֶם׃
י וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת־פַּרְעֹה וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פַּרְעֹה׃ שביעי
יא וַיּוֹשֶׁב יוֹסֵף אֶת־אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וַיִּתֶּן לָהֶם
אֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמֵיטַב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ
רַעְמְסֵס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַּרְעֹה׃ יב וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת־
אָבִיו וְאֶת־אֶחָיו וְאֶת כָּל־בֵּית אָבִיו לֶחֶם לְפִי הַטָּף׃
יג וְלֶחֶם אֵין בְּכָל־הָאָרֶץ כִּי־כָבֵד הָרָעָב מְאֹד
וַתֵּלַהּ אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנַעַן מִפְּנֵי הָרָעָב׃
יד וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנַעַן בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר־הֵם שֹׁבְרִים
וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־הַכֶּסֶף בֵּיתָה פַּרְעֹה׃ טו וַיִּתֹּם הַכֶּסֶף

שפתי חכמים

יהודה מגולגלין בגלגל וכו' וכיוצא רש"י מחת הכרכה : ט ר"ל מן חיל וז ל' תפדות תו בשון ממון : י מדכתיב רועה צאן עבדך

רש"י

ט לרעות צאן : על אשר לי . על צאן ו שלי : (ז) ויברך יעקב סיח שאילת שלום כדרך כל האדמים לפני המלכים לפרקים שלודי"ל בלע"ז (גריסמן) : (ח) שני מגורי . ימי נדודי כל ימי סיומי גר בארץ ולא הגיעו בסודה : (י) ויברך יעקב : כדרך כל הנפטרים מלפני מרים מברכים מושם ושומתם שרי פוקנה על אשר לי זאלקטוז זי מאכן פר האדן איבר מיני שאף בלומר וזי מען זאל מיינו שאף בא אשף : (ז) ויבא יוסף את יעקב אביו ויעמידהו לפני פרעה אוג יוסף הט נבראכט זיין פאטר יעקב אוג הט אים נשטעלט פר פרעה ויברך יעקב את פרעה הט יעקב נבענשט צו פרעה ו רש"י שרייבט דאס מיינט מען ער הט גפרעגט אין זיין שלום אזו ויא דר שטייגר איז אז מען זעהט זיך טיט מלכים צו ציימן : (ח) ויאמר פרעה אל יעקב הט גזאגט צו יעקב כמה ימי שני חייך ווי פיל יאר ביקטוז אלט : (ט) ויאמר יעקב אל פרעה הט יעקב גזאגט צו פרעה ימי שני מגורי די יארן פון מיין ואנענג זענן שלשים ומאת שנה הונדרט אוג דרייסג יאר מעט ווייניג ורעים אוג בייז היו ימי שני חיי זענן גוועזן מיני יארן ואם איך האב בין אהער גלעבט ולא השיגו אוג זיי האבן ניט גגרייכט את ימי שני חיי אבותי די יארן פון לעב טאג פון מיני עלטערן. כימי אין

לד וְתֵימָרוּן גַּבְרֵי מָרֵי גַיְתִי הֲווֹ עַבְדָךְ מִזְּעֵרֻנָא וְעַד כְּעַן אַף אֲנַחְנָא אַף אֲבָהָתָנָא בְּדִיל
דְּתֵיתְבוּן בְּאַרְעָא דְּגֹשֶׁן אֲרֵי מְרַחֲקִין מִצְרָאֵי כָּל רָעֵי עָנָא: א וַאֲתָא יוֹסֵף וְחַוִי לְפַרְעֹה
וַאֲמַר אַבָּא וְאַחַי וַעֲנְהוֹן וְתוֹרֵיהוֹן וְכָל דִּלְהוֹן אֲתוֹ מֵאַרְעָא דְּכְנָעַן וְהָא אִנּוּן בְּאַרְעָא
דְּגֹשֶׁן: ב וּמִקְצַת אַחוֹהִי דְּבַר חַמְשָׁא נוֹבְרִין וְאַקֵּימִינוּן קֳדָם פַּרְעֹה: ג וַאֲמַר פַּרְעֹה
לַאֲחוֹהִי מָה עוֹבָדֵיכוֹן וַאֲמַרוּ לְפַרְעֹה רָעֵי עָנָא עַבְדָךְ אַף אֲנַחְנָא אַף אֲבָהָתָנָא:
ד וַאֲמַרוּ לְפַרְעֹה לְאִתּוֹתָבָא בְּאַרְעָא אֲתֵינָא אֲרֵי לֵית רַעְיָא לְעָנָא דִּי לְעַבְדָךְ אֲרֵי
תַקִּיף כַּפְנָא בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן וּכְעַן יֵתְבוּן כְּעַן עַבְדָךְ בְּאַרְעָא דְּגֹשֶׁן: ה וַאֲמַר פַּרְעֹה
לְיוֹסֵף לְמֵימָר אֲבוּךְ וַאֲחָיְךְ אֲתוֹ לְוָתָךְ: ו אַרְעָא דְּמִצְרַיִם קֳדָמָךְ הִיא בְּדֶשֶׁפֶר בַּאַרְעָא
אוֹתֵיב יָת אֲבוּךְ וָיָת אֲחָיְךְ יֵתְבוּן בְּאַרְעָא דְּגֹשֶׁן וְאִם יָדַעְתָּ וְאִית בְּהוֹן גּוּבְרִין דְּחַיָּלָא
וְתָמַנִּינוּן רַבָּנֵי גַיְתַי עַל דִּילִי: ז וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת יַעֲקֹב אֲבוּהִי וַאֲקִימִינֵיהּ קֳדָם פַּרְעֹה

בעל הטורים ובריך

(ב) ומקצה לחיו לקח בגימ' זה החלשים: (ו) במיטב כתרגמ' בגי' גושן: ומאחז • כ' במסרה הפך ואחיך ומאחז מלמד שהיו ממונים ומכרים על רכושי מהחיליים והיו שמח כתובים ומונחים בתרגום כמלך חוז הוא ומאחז בתרגום:

רש"י

מִכֹּל שִׁמְחַת הַגִּבּוֹרִים כְּפֹל • וּמֵאַחַת לִיהוּדָה שֶׁמַּע ס' קוֹל שֶׁכְּפֹל מִכֹּה שֶׁמּוֹתָן הֵם הַחֲלָשִׁים וּמוֹתָן הַכִּיתָ לִפְנֵי פַּרְעֹה
יְהוּדָה וְגַד יִמְלֹךְ מֵרְחִיב גַּד וְגַם־אַתְּ יִמְלֹךְ כְּפִלְאִי • וִיהוּדָה שֶׁהוּכְפַל שְׁמוֹ לֹא הִיכְפַּל מִכּוֹס חֲלָשׁוּת מִלַּח סְעַר יִם
וְלֹא יִמְלֹךְ דָּן • וְכֵן לְזִבּוּלֻן וְכֵן לְנַפְתָּלִי • זֶהוּ לְשׁוֹן ב"ק שֶׁהִיא בְּדַלְתִּיתָ בַּ"ק • וּבְבִרְיוֹתָם דִּסְפְרֵי שֶׁהִיא בְּוַחֲמֹת
תַּגְדִּת מ"י חֲכַל בְּגִמ' בְּכֵלִים שֶׁלּוֹ (ב"ק נ"ב) מִינוֹ שֶׁמּוֹכֵן הַכַּלְכָּה כְּמוֹ שֶׁנִּמְצָא שֶׁלּוֹ: (ז) אַנְשֵׁי חֵיל· בְּקִיאִין בְּאוּמָּנוּת לְרְעוּת

וַיְיַעֲרִי שְׁאַף אוּנ יַיְעֲרִי רוּגָדָר אוּנ נָאר זַיְיעֶר פַּר מָעַנן הָאבֶּן זַיי אַרְץ גִּבְּראכְט: (לג) והיה אוּנ עָם וָועט
זַיין כִּי יִקְרָא לָכֶם פַּרְעֹה וְאָמַר מָה מַעֲשֵׂיכֶם אַן פַּרְעֹה וָועט זַייךְ רוּפֶן אוּנ וָועט זַייךְ פְּרָעגֶן וָואס זַייעֶר וָועֶרְק
אִיז: (לד) וַאֲמַרְתֶּם אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד עַתָּה גַּאלְט אִיר זָאגֶן דַיינֶי קְנֶעכְט זָענֶן דִּי הָאבֶן פּוּן
פִּיךְ פּוּן אוּנְזֶער יוּגֶנְט אֶן בִּיז אַצוּנְד גַּם אֲנַחְנוּ גַּם אֲבוֹתֵינוּ אוֹךְ מִיר אוֹךְ אוּנְזֶערֶי עֶלְטֶערֶן אוּנ פּוּן וָועֶגֶן וָועֶגֶן
חַיִּים אִיךְ אַיִךְ אַזוֹ זָאגֶן בְּעָבוּר תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כִּי פּוּן וָועֶגֶן אִיר זָאלְט בְּלַיבֶּן זִיצֶן אִין לַאנְד גּוֹשֶׁן וָוארוּם
תּוֹעֲבַת הָעָם אַן אִיר וָועֶט אִים זָאגֶן אִיר זָענְט נִיט בְּקִי אִין־לֶיין אֲגְרִד אוֹמְגוּת וָועט עָר אַיִךְ פּוּן זַיִךְ דָּעָר
וַיְיטֶרֶן אוּנ אִיר בְּרַאכְפְט רָאהְ דָם לַאנְד וַיייל דָארְטֶן אִיז פַּר הָאנֶדֶן פַּאשִׁי בַּאר אַיְיעֲרִי קִיִךְ כִּי תוֹעֲבַת
מִצְרַיִם כֹּל רוֹעֵה צֹאן וְאוּרוּם דָם אִיז אוּם וְעֶרְדִיג בַּיי דִי מִצְרִים דִי וָם פַּאשֶׁן שָׁאף וַייל זַיי דִינֶן צוּ דִיא
שָׁאף: (א) ויבא יוסף ויגד לפרעה אוּנ יוֹסֵף אִיז גְּקוּמֶן אוּנ הָט גְּזָאגְט צוּ פַּרְעֹה וְיאמר אבי ואחי וצאנם ובקרם וכל
אשר להם אוּנ הָאט גְּזָאגְט מִין פָאטֶר אוּנ מַיינֶי בְּרִידֶר אוּנ זַייעֶרי שָׁאף אוּנ זַייעֶרי רוּגָדֶר אוּנ מִיט אַלֶין
וָום זַייא הָאבֶן בּאוּ מארץ כנען זָענֶן גְּקוּמֶן פּוּן דָעם לַאנְד כְּנַעַן וְהנם בארץ גשן אוּנ זַייא זָענֶן אִין דָעם לַאנְד
נֹשֶׁן: (ב) ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים אוּנ פּוּן אֲטַייל פּוּן זַייני בְּרִידֶר הָט עָר גְּנוֹמֶן פִּינְף מָענְשֶׁן • רש"י
שֶׁרַייבְט עָר הָט גְּנוֹמֶן פּוּן דִי וָום זַיי וָועֶרֶן נִי ז גְּוִיזֶן פַּר הָט זַיי גְּשָׁטַעלְט פַּאר פַּרְעֹה: (ג) ויאמר פרעה
מִלְּחָמָה אוּנ דִי פִּינְף הָט עָר גְּנוֹמֶן וַיציגם לפני פרעה אוּנ עָר הָט זַיי גְּשָׁטַעלְט פַּאר פַּרְעֹה: (ג) ויאמר פרעה
אל אחיו אוּנ פַּרְעֹה הָט גְּזָאגְט צוּ דִי בְּרִידֶר פּוּן יוֹסֵף מה מעשיכם וָאם אִיז אַיְיעֲר וָועֶרְק וַיאמרו אל פרעה
הָאבֶּן דִּי גְּזָאגְט צוּ פַּרְעֹה רוֹעֵה צאן עבדיך מִיר דַיינֶע מְקֶעכְט זָענֶן פַּאסְטִיכֶרְס פּוּן שָׁאף גַּם אנחנו גם אבותינו
אוֹךְ מִיר אוּנ אוֹךְ אוּנְזֶערֶי עֶלְטֶערֶן: (ד) ויאמרו אל פרעה לגור בארץ באנו אוּנ זַייא הָאבֶּן גְּזָאגְט צוּ פַּרְעֹה מִיר
זָענֶן גְּקוֹמֶן צוּ וֹאוֹנֶן אִין דָעם לַאנְד מִצְרַיִם כִּי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך וָוארוּם עָם אִיז נִיט פַּאר הָאנְדֶן
אִין לַאנְד כְּנַעַן־לֶיין פַּאשִׁי וּעהה אוּנ אַצוּנְד בָּעֶטֶן מִיר דִיךְ ישבו נא עבדיך בארץ גשן לָאזֶן דַיינֶי אֶנֶעכְט וְיָצְן
אִין לַאנְד גֹּשֶׁן: (ה) ויאמר פרעה אל יוסף לאמר אוּנ פַּרְעֹה הָאט גְּזָאגְט צוּ יוֹסֵף אַזוֹ צוּ זָאגֶן אַיִךְ וּאחיך באו
אֵלִיךְ דַיין פָאטֶר אוּנ דַיינֶי בְּרִידֶר זָענֶן גְּקוֹמֶן צוּ דִיר: (ו) ארץ מצרים לפניך הוא רָאם לַאנְד מִצְרַיִם אִיז דָאךְ
פַּר דִיר בְּמֵישֶׁב הָאֶרֶץ אִין דָעם בֶּעסְטֶן פּוּן דָעם לַאנְד הוֹשֵׁב אֶת אביך ואת אחיך בְּגֶזֶען דַיין פָאטֶר אוּנ דַיינֶי
בְּרִידֶר בארץ גשן אִין דָעם לַאנְד גֹּשֶׁן כְּלוֹמַר אֶרֶץ גֹּשֶׁן אִיז דָם בֶּעסְטֶן לַאנְד וּאם ידעת ויש בם אנשי חיל אוּנ
אַשִׁיב דוּ וַייסְט אַז עָם אִיז פַּר הָאנְדֶן צוֹיישֶׁן זַיי בְּרִיוֹת וָאם זָענֶן בְּקִי אִין זַייעֶר אוּמְגוּת פּוּן שָׁאף פַּאשֶׁן

פַּרְעֹה וְאָמַר מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם׃ ל וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ
כִּי־אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי־כָבֵד הָרָעָב
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יֵשְׁבוּ־נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן׃
לא וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ וְאַחֶיךָ בָּאוּ
אֵלֶיךָ׃ לב אֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ הִוא בְּמֵיטַב הָאָרֶץ
הוֹשִׁיב אֶת־אָבִיךָ וְאֶת־אַחֶיךָ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן
וְאִם־יָדַעְתָּ וְיֶשׁ־בָּם אַנְשֵׁי־חַיִל וְשַׂמְתָּם שָׂרֵי מִקְנֶה
עַל־אֲשֶׁר־לִי׃ לג וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־יַעֲקֹב אָבִיו

שפתי חכמים

רמז לתהלל שיהיה כדי נכמוח עם בנו כימי עניו׃ ו ודעתו
בל דס"י בלח תלמר הוחיל וכתיב והלכנים רושי נלן וגו' בדכר
נפנגי נפנגים סוח ולחחיו לומר כן והלכנים וגו' ר"ל לחכנים
לחכיים לכבל לח לפרעה לכך כי' ושוד לומר לו דבר זה והלכנים
וגו' ודייק מכפל ל' ולגזרה ולומרה׃ ז לפי שסס יודעין שכרועים
רושי הלין יודעין כוויהן לפי שסס תמיד הלכן בלכן יודעין סלין
שסס מיום הלכך בוללים כל רושי נלן ׳ ל"ל ׳ תועבה שנקבל סוח
ל' עבודת כו"ם כלו׳ שמלריס מיבנים ככוד גדול ברושי נלן וכס
מהשנים בעויהם בעבודת כו"ם עלמה מ"ה ייבב לחזם במלנע
סלין׃ ח כל לחתן מ' שנה שיהו ישרחל במדבר היו עלמותיו בל

יאודס

רשי ויעמדהו

ועוד לומר לו ו והלנשים רושי נלן וגו׳ : (ד) בעבור
תשבו בארץ גשן · ושיח לריכה לכס שהיח לרן מרעה
וכשחלמרו לו שלין לחם בקילין במלחכ׳ לחרלת יהיוקבס
מעליו ויושיבכס שס : כי הועבת מלרים כל רעה צאן ·
לפי שסס לסס ז מלוות : (ג) ומקנה אחיו · מן הפחוחים
שבהם לגבוהם שלין נרלים גבוהים שסס ילהו לחזם
גבוהים יעשם לחזם לגבי מלחמחו ולהו סס לחובן שמעון
לוי ישעכר וגימין · מחן שלח כפל מסס שמחם כשברכן

חבו

כָּל נַפְשָׁתָא שִׁתִּין וְשִׁית : כז וּבְנֵי יוֹסֵף דְּאִתְיְלִידוּ לֵיהּ בְּמִצְרַיִם נַפְשָׁתָא תְּרֵתֵין כָּל נַפְשָׁתָא לְבֵית יַעֲקֹב דְּעָאלוּ לְמִצְרַיִם שַׁבְעִין׃ כח וְיָת יְהוּדָה שְׁלַח קֳדָמוֹהִי לְוָת יוֹסֵף לְפַנָּאָה קֳדָמוֹהִי לְגוֹשֶׁן וַאֲתוֹ לְאַרְעָא דְּגוֹשֶׁן : כט וְאִתְקֵים יוֹסֵף רְתִיכוּתֵהּ וְסָלִיק לָקֳדָמוּת יִשְׂרָאֵל אֲבוּהִי לְגוֹשֶׁן וְאִתְחֲזִי לֵיהּ וּנְפַל עַל צַוְּרֵיהּ וּבְכָא עַל צַוְּרֵיהּ עוֹד : ל וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף אִלּוּ אֲנָא מֵאִית זְכָנָא הָדָא מְנַחֵם אֲנָא בְּתַר דְּחַזֵּיתִינוּן לְאַפָּךְ אֲרֵי עַד כְּעַן קַיֶּם אָתְּ : לא וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי וּלְבֵית אֲבוּהִי אֶסַּק וַאֲחַוֵּי לְפַרְעֹה וְאֵימַר לֵיהּ אַחַי וּבֵית אַבָּא דִּי בְאַרְעָא דְּכְנָעַן אֲתוֹ לְוָתִי : לב וְגוּבְרַיָּא רָעֵי עָנָא אֲרֵי גַבְרֵי מָרֵי גֵּיתֵי הֲוֹ וַעֲנָהוֹן וְתוֹרֵיהוֹן וְכָל דִּלְהוֹן אַיְתִיאוּ : לג וְיֵהֵי אֲרֵי יְקָרֵי לְכוֹן פַּרְעֹה וְיֵימַר מָה עוֹבָדֵיכוֹן : ותימרון

רשי	שפתי חכמים
ומסס המלך לרוות צמוקך בדם״י)׳ ולדברי המומר חמומו נולדו עם הסבמים לריסים לכן לומר שמתו ר לפני ירידתן למלרים שהרי לא נמנו כהן • (מלחמי בויקלא רבה עשו שם נפשות ש היו לו וכשהוב קובא חוקן ופשוטו ביתו לשון רבים לפי שהיו עובדין לשלשה הרבה • יעקב שבעים היו לו וכשהוב קובא חוקן ופם לפי שהיו עובדי׳ לשל אחד : (כח) להורות לפניו • כתרגומו לפנות לו מקום ולהוראת סילוך יהיובב בה : לפניו׳ קודם שיגיע לשם • ות״ת להוראת לפניו לתקן לו בית תלמוד ת שמשם תלא הוראה : (כט) ויאסר יוסף מרכבתו • שוא עלמו משר את הסוסים למרכבה א להזדרז לכבוד לתניו : וירא אליו • יוסף נראה ב של לתניו : ויבך על צואריו עוד • לשון הרבות בכיה וכן (חיוב לד כג) כי לא על שים ישים עוד ל׳ רבוי הוא תימו שם עליו עילות ונוספות על חמתיו ג לף כהן הרבה והוסיף בבכי יותר על הרגיל שבל יעקב לא נפל על צואריו יוסף ולא נשקו ולמדנו לכותינו שהיה קורא ד שת שמע:(ל) אמותה הפעם • פשוטו כתרגומו ה ומדרשו שכור הייתי לשוות שתי מיתות בעולם הזה ולעולם הבא שנשתלקה ממני שכינה והיתי אומר שיהבעני הקב״ה מיהרך עכשיו שעודך חי לא שמות שלא פעם אחת : (לא) ואומרה אליו אחי ואבי• ועוד

חעל לקראת ישראל אביו גשנה אוג אָז אוֹף גַּאנְגן קָעגן זַיין פָּאטֶר יִשְׂרָאֵל קיין גֹּשֶׁן זַיין ווּרא אליו אוג יוֹסֵף הָט זִיךְ בַּוויַיזן צוּא־זַיין פָּאטֶר יַעֲקֹב ויפול על צואריו אוג יוֹסֵף אִיז גַּפָּאלֶן אוֹף זַיין האַלְז ויבך על צואריו עוד אות עֶר הָט פִּיל גַּוויינְט • רשי״ שֶׁרייבְט פַּר וָום אִיז יַעֲקב נִיט גַּפָּאלֶן אוֹף דָעם הַאלְז פּוּן יוֹסֵף אוג עֶר הָט אִים נִיט גקִישְׁט נָאר עֶר הָאט דָעמְטָאלְט גָּאנְט קְריאת שמע הָאט עֶר נִיט גָּוואלְט מַפְסִיק זַיין : (ל) ויאמר ישראל אל יוסף אוג עֶר הָאט גָּאנְט יַעֲקב צו יוֹסֵף אמותה הפעם וָועֶן אִיךְ זָאל שוֹן אַצוּנְד שְׁטאַרְבֶּן וָואלְט אִיךְ מִיךְ שוֹן גְטְרייסְט אתרי ראותי את פניך כי עודך חי ווייל אִיךְ הָאב שוֹן גָּזעֶהן דיין פָּנִים אַז דוּא לעפְּסְט נָאךְ • רשי״ שֶׁרייבְט אַז הָט עֶר גָּאנְט אִיךְ הָאב נְמיינְט אִיךְ וָועל שְׁטאַרְבֶּן צְוויי מִיתות פּוּן עוֹלָם הַזֶּה אוג פּוּן עוֹלָם הַבָּא מִדָּמֶת די שְׁכִינה הָט זִיךְ פּוּן מִיר אָפְּגְטאַן הָאב אִיךְ גְּמיינְט אַז גָּאט וועט מָאנְן דיין מִיתָה פּוּן מִיר ווייל אִיךְ הָאב דִיךְ נְשִׁיקְט צו דיינֶר בְּרִידֶר אָבֶר אַצוּנְד אַז דוּ לעבְּסְט וועל אִיךְ שוֹן מֶעֶר נִיט שְׁטַרְבֶּן נָאר אַיין קְלוֹמֶר נָאר פּוּן דָעֶר וָועֶלְט : (לא) ויאמר יוסף אל אחיו ואל בית אביו אוג יוֹסֵף הָט גָּאנְגט צו זַיין בְּרִידֶר אוג צו זַיין פָּאטֶרם הוֹז גָּזאגְט־אעלה ואגידה לפרעה אִיךְ וָועל אוֹף זַיין אוג וָועל זָאגָן צו פַּרְעֹה ואומרה אליו אוג אִיךְ וָועל זָאגָן אִים אחי ובית אבי אשר בארץ כנען כַּייני בְּרִידֶר אוג מַיין פָּאטֶרם הוֹז גָּזאגְט וָואס זָענען גָּוועֶן אִין לַאנְד כְּנַעַן באו אלי זָענען גְקוֹמָן צו מִיר : (לב) והאנשים רועי צאן אוג די מַיְנְטשֶׁן זָענען פָּאסְטִיכֶר פּוּן שָׁאף כי אנשי מקנה היו וָארום זַיי זָענען עוֹלָה־פּוּן הָאלְץ פּוּן שָׁאף כָּלוֹמֶר זַיי פְלֶעגֶן הָאנְדְלָן הָכִידֶר טִיט שָׁאף דְּרִיבֶּר זָענען זַיי בְּקִי וְוי אַזוֹ מֶען פַּאשִׁיט־זַיי וצאנם ובקרם וכל אשר להם הביאו אוג

הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיְמָה וְיֹצְאֵי יְרֵכוֹ מִלְּבַד
נְשֵׁי בְנֵי־יַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ: כז וּבְנֵי יוֹסֵף
אֲשֶׁר־יֻלַּד־לוֹ בְּמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנָיִם כָּל־הַנֶּפֶשׁ לְבֵית־
יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיְמָה שִׁבְעִים: ס ששי כח וְאֶת־
יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גֹּשְׁנָה
וַיָּבֹאוּ אַרְצָה גֹּשֶׁן: כט וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל
לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל אָבִיו גֹּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל־
צַוָּארָיו וַיֵּבְךְּ עַל־צַוָּארָיו עוֹד: ל וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־
יוֹסֵף אָמוּתָה הַפָּעַם אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת־פָּנֶיךָ כִּי
עוֹדְךָ חָי: לא וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו וְאֶל־בֵּית אָבִיו
אֶעֱלֶה וְאַגִּידָה לְפַרְע�ֹה וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחַי וּבֵית־
אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בָּאוּ אֵלָי: לב וְהָאֲנָשִׁים
רֹעֵי צֹאן כִּי־אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ וְצֹאנָם וּבְקָרָם
וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ: לג וְהָיָה כִּי־יִקְרָא לָכֶם

רש"י

הבאה ליעקב • שיצאו ממרן כנען לבוא למצרים ואין הכתוב מספיס ומם • ומנוי כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה
א לפון עבר מלא לפון הווה כמו (תהלים ב יד) בערכ היל כתה וכמו והנה לחל בתו כתה עם הלמן לפיכך מעמו לחסה כחלף לפי שכשיצאו לבוא מארן כנען לא היו מלא מספיס כתיב הכא יוסף ומשפחתו עם יעקב לפיכך מעמו לפי שמשפחתו עם היו שבעים שמלאו עם יוסף ומי מהן ומספרם לקט יוכבד בין החומות • (ועיין בבילוי לה"י

פרעה

ומכס

צאלי לייבר וום זענן נקומן מיט יעקב. קיין מצרים יוצאי ידכו די וום זענן ארום גנאנגן פון זיין דיק מיינט מען זייני קינדר אוב קינדם קינדר מלבר נשי בני יעקב רוצן די נוייבר פון די קינדר פון יעקב כל נפש אלי ליי בר זענין גוטן ששים ושש זעקס אוב זעכציג: (כז) ובני יוסף אשר ילד לו במצרים אוב די קונדר פון יוסף וואס זענין אים גבארן גוארן אין מצרים איז גוטן נפש שנים צוויא מענטשן כל הנפש לבית יעקב אלי לייבר פון דם הוז גזוגד פון יעקב הבאה מצרימה וואס זענין שון נקומן קיין מצרים איז גוטן שבעים זיבעציג: (כח) ואת יהודה שלח לפניו אוב יהודה האט יעקב גשיקט פר זיך להורות לפניו גושנה ער זאל אום רעמן איין ארט פון זיינט וועגן אייבר ער וועט קומן אהין אוב זאל אים ווייזן וויא ער זאל זיך דארט בזעצן אן גוטן רד מדרש שרייבט ער הט אים גשיקט ער זאל אים דארט מאכן איין בית המדרש ווי יעקב זאל דרונן לערנן ויבאו ארצה גשן אוב רד נאך זענן זי אלי נקומן אין דעם לאנד גשן: (כט) ויאסור יוסף מרכבתו אוב יוסף הט אלין מיין גישפאנד דיא פערד אן זיין ריים וואגן פון זיין באטרם כבוד וועגן

ויעל

כה אֵלֶּה בְּנֵי בִלְהָה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ
וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ שִׁבְעָה: כו כָּל־

אונקלוס הנפש

יִשְׂרָאֵל דְּאָתוֹ לְמִצְרַיִם יַעֲקֹב וּבְנוֹהִי בּוּכְרָא דְיַעֲקֹב רְאוּבֵן: ט וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפַלּוּא
וְחֶצְרוֹן וְכַרְמִי: י וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצוֹחַר וְשָׁאוּל בַּר כְּנַעֲנִיְתָא:
יא וּבְנֵי לֵוִי גֵּרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי: יב וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ וָזָרַח וּמִית עֵר
וְאוֹנָן בְּאַרְעָא דְכְנָעַן וַהֲווֹ בְנֵי פָּרֶץ חֶצְרוֹן וְחָמוּל: יג וּבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב
וְשִׁמְרוֹן: יד וּבְנֵי זְבוּלֻן סֶרֶד וְאֵלוֹן וְיַחְלְאֵל: טו אִלֵּין בְּנֵי לֵאָה דְיָלִידַת לְיַעֲקֹב בְּפַדַּן אֲרָם
וַית דִּינָה בְּרַתֵּיהּ כָּל נַפְשׁ בְּנוֹהִי וּבְנָתֵיהּ תְּלָתִין וְתֵלַת: טז וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי וְאֶצְבּוֹן
עֵרִי וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי: יז וּבְנֵי אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחָתְהוֹן וּבְנֵי בְרִיעָה
חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל: יח אִלֵּין בְּנֵי זִלְפָּה דִיהַב לָבָן לְלֵאָה בְּרַתֵּיהּ וְיָלִידַת יַת אִלֵּין לְיַעֲקֹב שְׁתָּא
עָשָׂר נַפְשָׁן: יט בְּנֵי רָחֵל אִתַּת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִן: כ וְאִתְיְלִידוּ לְיוֹסֵף בְּאַרְעָא
דְמִצְרַיִם דְיָלִידַת לֵיהּ אָסְנַת בַּת פּוֹטִיפֶרַע רַבָּא דְאוֹן יַת מְנַשֶּׁה וְיַת אֶפְרָיִם: כא וּבְנֵי
בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי וָרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְד: כב אִלֵּין בְּנֵי רָחֵל
דְאִתְיְלִידוּ לְיַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁתָא עַשְׂרָ: כג וּבְנֵי דָן חֻשִׁים: כד וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל
וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשַׁלֻּם: כה אִלֵּין בְּנֵי בִלְהָה דְיָהַב לָבָן לְרָחֵל בְּרַתֵּיהּ וְיָלִידַת יַת אִלֵּין לְיַעֲקֹב
כָּל נַפְשָׁתָא שְׁבַע: כו כָּל נַפְשָׁתָא דְאָתוֹ לְיַעֲקֹב לְמִצְרַיִם נַפְקֵי יַרְכֵיהּ בַּר מִנְשֵׁי בְנֵי יַעֲקֹב

בעל הטורים כל

(כה) ורחם: ב' נמס' הכא ואיהד זכר עניי ומרודי לעמה ורחם: כדאתי' במדרש שקרא בימיון לכל בניו ע"ש הגרות שחינרו ליוסף וזש ורחם ע"ש וזכור עניי ומרודי לעמה ורחם: (כג) חושים: ב' נמס' מתני ליסני וכני דן חשים ואתמו נאלן חשים דאתמר' נפ' מי שמת שהיו בני דן כחשים של קנס פי' מלמטה הוא אחד ומלמעלה הוא מתפצל לכמה קנים שמכן אחד שהי"ל יגאו רגיס וכן נמי נאלן חושים שדרך הגלחמים להדבק אלו עם אלו שלא יפרידו חומס אלויניס:

רש"י שפתי חכמים

פ בת לוי: (ח) הבאים מצרימה. על שם הסעה קורא להם צ הכתוב בחיים. ואין להמות על אחר לא כתב אחר נאמ: (י) בן הכנענית. בן דינה שנבעלה ק לכנעני. כשהגיעו אלם אבא לא היתה דינה לנחת עד שנבעל לה שמעון שנאמר (ב"ל): (סו) אלה בני לאה ואת דינה בתו. הזכירם הלא בלהה וזלפה והעקבות הלה ביעקב ללמדך שאם מזעזע החילה יולדת זכר חים מזניע תחילה יולדת נקבה: שלשים ושלש. ובפרקן לי אחת מזעה אלא ל"ב אלא ז יוכבד שנולדה בין החומות בכניסתן לעיר שנאמר אשר ילדה אותה ללוי במלרים לידתה במלרים ואין הורתה במלרים: (יח) בני רחל אשת יעקב. וכבלן לא נאמר בהן אשת אלא שהיתה עיקרו של בית: (כ) כל הנפש

בכולם

מִצְרַיִם יַעֲקֹב כְּמִיט זַיְנֵי זוּן בכור יעקב דָּר בְּכוֹר פּוּן יַעֲקֹב אִיז נְוֹעֶזֶן רְאוּבֵן: (ט) ובני ראובן אוב דִי קִינְדֶר פּוּן רְאוּבֵן זָענֶן נְוֹעֶזֶן חֲנוֹךְ וגו': (י) ובני שמעון אוב דִי קִינְדֶר פּוּן שִׁמְעוֹן זָענֶן נְוֹעֶזֶן יְמוּאֵל וגו': (יא) ובני לוי אוב דִיא קִינְדֶר פּוּן לֵוִי זָענֶן גֵּיוֹעֶזֶן גֵּרְשׁוֹן וגו': (יב) (יג) (יד) (טו) אלה בני לאה אשר ילדה ליעקב דָּם זָענֶן דִי זִין פּוּן לֵאָה וָם זִיא חָט גְּוּוִינֶן צוּ יַעֲקֹב אִין פַּדַּן אֲרָם ואת דינה בתו אוב דִי טָאכְטֶר דִינָה כל נפש בניו ובנותיו אַלֶי לַיְיבֶר פּוּן זַיְנֵי זִין אוב זַיְנֵי טָעכְטֶר וָם לֵאָה חָט אִים נְוֹוִינֶן זָענֶן גְּוֹוֶעֶן שלשים ושלש דְרַיי אוב דְרַייסִיג פַּרְשׁוֹן ובני גד אוב דִי קִינְדֶר פּוּן גָּד זָענֶן גְּוֹוֶעֶן צִפְיוֹן וגו': (כו) כל הנפש הבאה ליעקב מצדימה

יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה יַעֲקֹב וּבָנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב
רְאוּבֵן: ט וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפַלּוּא וְחֶצְרֹן וְכַרְמִי:
י וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל
בֶּן־הַכְּנַעֲנִית: יא וּבְנֵי לֵוִי גֵּרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי:
יב וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ וָזָרַח וַיָּמָת עֵר
וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיִּהְיוּ בְּנֵי־פֶרֶץ חֶצְרֹן וְחָמוּל:
יג וּבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרֹן: יד וּבְנֵי
זְבֻלוּן סֶרֶד וְאֵלוֹן וְיַחְלְאֵל: טו אֵלֶּה ו בְּנֵי לֵאָה אֲשֶׁר
יָלְדָה לְיַעֲקֹב בְּפַדַּן אֲרָם וְאֵת דִּינָה בִתּוֹ כָּל־נֶפֶשׁ
בָּנָיו וּבְנוֹתָיו שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ: טז וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי
שׁוּנִי וְאֶצְבֹּן עֵרִי וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי: יז וּבְנֵי אָשֵׁר יִמְנָה
וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחֹתָם וּבְנֵי בְרִיעָה
חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל: יח אֵלֶּה בְּנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן
לְלֵאָה בִתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה
נָפֶשׁ: יט בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִן: כ וַיִּוָּלֶד
לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ אָסְנַת בַּת־
פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרָיִם:
כא וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי
וְרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וָאַרְד: כב אֵלֶּה בְּנֵי רָחֵל אֲשֶׁר
יָלַד לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ אַרְבָּעָה עָשָׂר: כג וּבְנֵי־דָן
חֻשִׁים: כד וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשַׁלֻּם:

יָתֵיהּ וּשְׁרַת רוּחַ קוּדְשָׁא עַל יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן׃ כח וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל סַגֵּי לִי חָדָא עַד בָּעַן יוֹסֵף
בְּרִי סַגֵּם אִיזִיל וְאֶחֱזִינֵיהּ עַד לָא אֲמוּת׃ א וּמְטַל יִשְׂרָאֵל וְכָל דִּי לֵיהּ וַאֲתָא לִבְאֵר שָׁבַע
וְרַבַּח דָּבְחִין לֵאלָהָא דַּאֲבוּהִי יִצְחָק׃ ב וַאֲמַר יְיָ לְיִשְׂרָאֵל בְּחָזְוָא דְּלֵילְיָא וַאֲמַר יַעֲקֹב
יַעֲקֹב וַאֲמַר הָא אֲנָא׃ ג וַאֲמַר אֲנָא אֵל אֱלָהָא דַּאֲבוּךְ לָא תִדְחַל מִלְמֵיחַת לְמִצְרַיִם אֲרֵי
לְעַם סַגֵּי אֲשַׁוֵּינָךְ תַּמָּן׃ ד אֲנָא אֵיחוֹת עִמָּךְ לְמִצְרַיִם וַאֲנָא אֲסֵיקִנָּךְ אַף אֲסָקָא וְיוֹסֵף
יְשַׁוֵּי יְדוֹהִי עַל עֵינָךְ׃ ה וְקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵרְא דְּשָׁבַע וּנְטָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן
וְיָת טַפְלְהוֹן וְיָת נְשֵׁיהוֹן בַּעֲנָלָתָא דִּי שָׁלַח פַּרְעֹה לְמֵיטַל יָתֵיהּ׃ ו וּדְבָרוּ יָת גֵּיתֵיהוֹן וְיָת
קִנְיָנֵיהוֹן דִּי קְנוֹ בְּאַרְעָא דְּכְנָעַן וַאֲתוֹ לְמִצְרַיִם יַעֲקֹב וְכָל בְּנוֹהִי עִמֵּיהּ׃ ז בְּנוֹהִי וּבְנֵי
בְנוֹהִי עִמֵּיהּ בְּנָתֵיהּ וּבְנָת בְּנוֹהִי וְכָל זַרְעֵיהּ אַיְתֵי עִמֵּיהּ לְמִצְרָיִם׃ ח וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי

בעל הטורים — ישראל

(כח) ויחי את העגלות • פני׳ רלה כמלכות עגלה ערופה : (ב) ליסרתו במדרשות הגלוי • ז׳ תגין בס״ן ע״ם כי שבע יפול צדיק
וקם שבעה עונין ז׳ גרות ועיין מסם עשו נגן מלאך דיוקן יוסף שמשון כנימין : (ד) גם עלה • כתיב כה״ן רמז לאחר ס׳ דורות יעקב
לוי קבל שמיכה משה : ויוסף ישית ידו על עיניך־יעלים עיניך כשתמות הכנויה שלא ימותו בחייהן:

שפתי חכמים — רש״י

סבעה : ותחי רוח יעקב • כלומר עליו שכינה נ שפירשה
ממנו : (כח) רב עוד • כל לי עוד שממה ומדוש סולל
ושוד יוסף בני חי : (ו) בארה שבע • כמו לבאר שבע
ס״ת כסוף תיבה במקום למ״ד כתחילתה : לאלהי אביו
יצחק • חייב לזה בכבוד אביו יותר מבכבוד ם זקנו לפיכך
הלה ביצחק ולא בתכריסה : (ב) יעקב יעקב • לשון הכפ : (ג) אל תירא מרדה מצרימה • לפי שהיה מלך על שמחק
לצאת לחוצה לארץ : (ד) ואנכי אעלך • הבטיחו להיות ע נקבר בארץ כנען • (ו) אשר רכשו בארץ כנען •
שהכל בכתב הרס נתן הכל לעשו בשביל חלקו במערת המכפלה לפי נכסי חוצה לארץ חין כדאי לו וזהו לשכר
כריתי לי הטעמיד לו לכורזין של זהב וכסף כמין כלי ומפר לו פול לה הלו : (ז) ובנות בניו • שהם גם לשכר ווכבד

בת

עוד יוסף בני חי הָטּ נְזָיְנָטּ יַעֲקֹב אִיךְ הָאבּ נָאךְ פִיל שְׁמָהָה אוּנ גְרוֹלֶה דֶר לָעבְט וַיילּ מַיין זוֹוֹסֵף לָעבְט
נָאךְ אלכה וראנו בטרם אמות אִיךְ וָעל גֵיין אוּנ וָעל זָעהֶן אִים אֵיי אִיךְ וָועל שטאַרבֶּן : (א) ויגד ישראל
וכל אשר לו אוּנ יַעֲקֹב הָטּ גצוֹגֶן מִיט אַלֶץ וָום עֶר הָטּ גהַאט ויבא בארה שבע אוּנ אִיז נקוֹמֶן קַיין בְּאֵר שָׁבַע
ויזבח זבחים אוּנ הָטּ גשְׁאכְטִיזִקְרִבָּנות לאלהי אביו יצחק צוּ דֶעם נָאט פּוּן זַיין פָאטֶר יִצְחָק : (ב) ויאמר אלהים
לישראל במראות הלילה אוּנ נָאט הָטּ גָאנְגֶט צוּ יַעֲקֹב בִּנבוּאָה בַּיי דֶר נאכְט ויאמר יעקב יעקב אוּנ הָאט אִים
גרופֶן מִיט דֶעם לָשׁוֹן יַעֲקֹב יַעֲקֹב דָאם אִיז אַלשוֹן לִיבְּ שַׁאפְט ויאמר הנני הָטּ יַעֲקֹב גָאנְגֶט דָא בִּין אִיךְ :
(ג) ויאמר אנכי האל אלהי אביך הָטּ אִים נָאט גָאנְגֶט אִיךְ בִּין דֶר נָאט פּוּן דַיין פָאטֶר אל תירא מרדה מצרימה
דו זָאלְסְט דִיךְ גִיט פָארְכטֶן פּוּן צוּ נִידֶרֶן קַיין מִצְרַיִם כי לגוי גדול אשימך שם וָוארום אִיךְ וָועל דִיךְ דָארְט
באקֶן צוּ אַרוֹם פָאלְק : (ד) אנכי ארד עִ־ך מצרימה אִיךְ וָועל נִידֶרֶן מִיט דִיר קַיין מִצְרַיִם בְּלוֹטֶר פַיין שְׁכָנְתָּ
וָועט זִיךְ פּוּן דִיר גִיט אֶפּ טָאן ואנכי אעלך גם עלה אוּנ אִיךְ וָועל דִיךְ אוֹף בְּרֶענְגֶן פּוּן מִצְרַיִם • רש״י
שְׁרֶייבְּט עֶר הָאט אִים צוּ גָאנְגֶט אַז עֶר וָועט בְּנָארְאבֶּן וָועֶרן אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל ויוסף ישית ידו על עיניך אוּנ
יוֹסֵף וָועט אוֹף דִיר אַבְּטוּנְג גָעבְּן : (ה) ויקם יעקב מבאר שבע אוּנ־יַעֲקֹב אִיז אוֹף גְשִׁטַאנְען פּוּן בְּאֵר שָׁבַע
וישאו בני ישראל את יעקב אביהם אוּנ דִיא קִינְדֶר פּוּן יַעֲקֹב הָאבֶּן גְטְרָאגֶן זַייעֶר פָאטֶר ואת טפם ואת נשיהם
אוּנ זַייעֶרי קְלֵיינְי קִינְדֶר אוּנ זַייעֶרי וַוייבֶּר בעגלות אשר שלח פרעה מִיט דִיא וָועגֶן וָום פַּרְעֹה הָטּ נִשְׁקִטְ
לשאת אתו צוּ טְרָאגֶן אִים קַיין מִצְרַיִם : (ו) ויקחו את מקניהם ואת רכושם אוּנ זַייא הָאבֶּן גנוֹמֶן זַייעֶרי פִיךְ
אוּנ זַייעֶר גוּטֶם אשר רכשו בארץ כנען וָום זַיי הָאבֶּן אַיין גְוואמְלְט אִין לַאנְד כְּנַעַן • רש״י שְׁרֶייבְּט אָבֶּר דָם
גוּטֶם וָום עֶר הָטּ אִיין גְוואמְלְט אִין פַּדַּן אָרם בַּיי לָבָן הָטּ עֶר אֹף גָעבְּן צוּ עֶשָׂו פַּר זַיין חֶלֶק וָואם עֶר
הָטּ גהָאט אִין דֶר מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה דָארְט ויבאו מצרימה אוּנ זַייא זָענֶן נקוֹמֶן קַיין מִצְרַיִם יעקב וכל זרעו אתו
יַעֲקֹב אוּנ נָאר זַייני קִינְדֶר מִיט אִים : (ז) בניו ובני בניו אתו זַייני זִין אוּנ דִי פּוּן זַייני זִין בנותיו ובנות בניו
זַייני טָעכְטֶר אוּנ דִיא טָעכְטֶר פּוּן־זַייני זון הביא אתו מצרימה הָאט עֶר גְבְּראכְט מִיט זִיךְ־קַיין מִצְרַיִם :
(ח) ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה אוֹת דָם יָענֶן דִי פּוּן דִי קִינְדֶר יִשְׂרָאֵל וָואם זָענֶן נקוֹמֶן קַיין

דַּבֵּר אֱלֹהִים וַיֹּרֶא אֶת־הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף
לָשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם׃ חמישי
כח וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד־יוֹסֵף בְּנִי חַי אֵלְכָה
וְאֶרְאֶנּוּ בְּטֶרֶם אָמוּת׃ מו א וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל־
אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּבֹא בְּאֵרָה שָׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים לֵאלֹהֵי
אָבִיו יִצְחָק׃ ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמַרְאֹת
הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי׃ ג וַיֹּאמֶר
אָנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אַל־תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה
כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָׁם׃ ד אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ
מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אַעַלְךָ גַּם־עָלֹה וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ
עַל־עֵינֶיךָ׃ ה וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֶת־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם
בָּעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח פַּרְעֹה לָשֵׂאת אֹתוֹ׃ ו וַיִּקְחוּ
אֶת־מִקְנֵיהֶם וְאֶת־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ
כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ מִצְרַיְמָה יַעֲקֹב וְכָל־זַרְעוֹ אִתּוֹ׃ ז בָּנָיו
וּבְנֵי בָנָיו אִתּוֹ בְּנֹתָיו וּבְנוֹת בָּנָיו וְכָל־זַרְעוֹ
הֵבִיא אִתּוֹ מִצְרַיְמָה׃ ס ח וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־

שפתי חכמים

מכלוכו וע"פ מכוין שחסרו שכוח מוסב וזה לון כדעת סוגלת למחמין שיש נכרי ימשול וכ"פ במנחים שלין עבד מוכן מדפתי ליתא כח נמי ליתא לכן תמר לא היה לבו פוכח לל הכתיבים ודו"ק: ם דק"ל דכתיב וידבקו חניו וגו' דבכי יוסף אחר כי לא כחמין לפם דמשמע שכאתו לדבר חלין ולכוכיח לו ביאמנו דכריכם ומה היה כוכחה שכוכיחו חלא סיון מכר לפס כו' ופרשה עגלה ערופה וכ"ל סעגלות דכתיב בקרא קטין עגלות בסגו"ל אחת הטע"ן וכו"ל אחת הג' . וי"ל כיוסף פי' מיעקב היה יעקב מלוה לותו עד עמק חכרון כדפרש"י ג'ע"ל בפסוק ויטלהבו מעמק הכרון ויוסף ג"ל חזור בך וג"ל יעקב היו רבתי לחזור שחייב אדם לוות חביכו כדכתיב בפרשת עגלה ערופה בפסוק ולא פטרוהו בלא לויה וידיעו לא שפכה לא פטרוהו בלא לויה כדפרש"י שם ומתוך כך למדו פרשת עגלה ערופה

עֵד הֵם רַד יָהֵן רִי וָעִנְן וָם יוֹבֶךָ הֵט גְּשׁוּקֵט צוּ בְּרֶעֶנֶן אִים מִיט זַיי וחחי רוח יעקב אביהם הָאמט זִיךְ דָּר
פָּוּוקֵט דִי נְבוּאָה פּוּן זַיְיעֶר פָאטֶר יַעֲקֹב כְּלוֹמַר דִי שְׁכִינָה הָאט אוֹף אִים גרוּעט׃ (כח) ויאמר ישראל רב

לְמִפְלְכָן וְלִנְשֵׁיכוֹן וְתִטְלוּן יָת אֲבוּכוֹן וְתֵיתוֹן׃ כ וְעִינֵיכוֹן לָא תְחוּס עַל מָנֵיכוֹן אֲרֵי מִדְּכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם דִילְכוֹן הוּא׃ כא וַעֲבַדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהַב לְהוֹן יוֹסֵף עֶגְלָן עַל מֵימְרָא דְפַרְעֹה וְיַהֲב לְהוֹן זְוָדִין לְאוֹרָחָא׃ כב לְכוּלְהוֹן יַהֲב לִגְבַר אַצְטַלְוָן דְלְבוּשִׁין וּלְבִנְיָמִין יַהֲב תְּלַת מְאָה סַלְעִין דְכַסְפָּא וְחַמְשָׁא אַצְטַלְוָן דְלְבוּשִׁין׃ כג וּלְאֲבוּהִי שְׁלַח כְּדֵין עַסְרָא חֲמָרִין טָעְונִין מִטּוּב דְמִצְרַיִם וַעֲסַר אַתָּנָן מְעַיְנִין עִבּוּר וּלְחֵם וְזוֹדִין לַאֲבוּהִי לְאוֹרָחָא׃ כד וְשַׁלַּח יָת אֲחוֹהִי וַאֲזָלוּ וַאֲמַר לְהוֹן לָא תִתְנַצְּחוּן בְּאוֹרָחָא׃ כה וְסַלִּיקוּ מִמִּצְרַיִם וַאֲתוֹ לְאַרְעָא דְכְנָעַן לְוָת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן׃ כו וְחַוְיוּ לֵיהּ לְמֵימָר עַד כְּעַן יוֹסֵף קַיָם וַאֲרֵי הוּא שַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם וַהֲוָה מְלֵיא פַּיָּנָן עַל לְבֵיהּ אֲרֵי לָא הֵימִין לְהוֹן׃ כז וּמַלִּילוּ עִמֵּיהּ יָת כָּל פִּתְגָמֵי יוֹסֵף דִי מַלֵּיל עִמְּהוֹן וַחֲזָא יָת עֶגְלָתָא דְשַׁלַּח יוֹסֵף לְמֵיטַל

בעל המזרים

יתיה

(כג) ומזון · כ׳ בפ׳ בכה ותיתי ומזון לכלה כי׳ ל״ע שלמר ומזון ומזון לכלה כי׳ שכלה מזון לפרנס כולם : (כד) אל תרגזו · אל תרגזו אל תכעסו עלי לומר מחיתו גדול כאחיו בשוה לכולם אחד אלא אל תרגזו לשום אחד מהם ליכך בדרך על אחד זרועה ד״א לאמר להם אל תתעצלו בדבר הלכה : תליסיס אל תרגזו · זהו אל תדברו בהלכה : תליסיס אל תרגזו בדרך · בגי׳ זהו אל תפסטוב פסיעה גסה: (כו) ויגדו לו · מפר יר״ד שלא הגידו לו עד שהיתירו החרם שהחרימו בעשרה · ד״פ כתיב עגלות בפרשה וד״פ כתיב עגלה שרוסס בפ׳ סופטים בפירש ממנו בפ׳ עגלה ערופה :

רש״י

שֶׁאֵלֶּה לוֹ יֵין שֶׁדַּעַת זְקֵנִים ח נוֹחָה הֵימֶנּוּ · וּמ״ק בְּרִיסְיוֹן עַל פּוֹל : בר וְלֶחֶם (ומזון) · כְּתַרְגּוּמוֹ : ומזון · לִיפְתָן (כך גִּירְסַת רַמ״ס) : (כד) אל תרגזו בדרך · אַל תִּתְעַסְּקוּ בְּדָבָר הֲלָכָה שֶׁאֵלֶּה תִּרְגֵּז עֲלֵיכֶם הַדֶּרֶךְ · ד״א אַל תִּסְפְּסִיטוּ פְּסִיעָה גַּסָּה י וְהַכְנִיסוּ בְּחִמָּה לְעִיר לִפְנֵי פְּטוּטָהּ שֶׁל מַקֵּלֶת יָם לוֹמַר לִפְנֵי שֶׁהִיא נִכְלָמִים הֵימֶנּוּ לוֹחֵשׁ שֶׁמָּא יְכִיבוּ בַּדֶּרֶךְ עַל דְּבַר מְכִירָתוֹ לְהַתּוֹכַח זֶה עִם זֶה וְלוֹמַר עַל יָדְךָ נִמְכַּר אַתָּה סַפְּרָא לְמֵן הָרַע עָלֵינוּ וְגָרַמְתָּ לָנוּ לְהִנָּאֵל : (כו) וכי הוא מושל · וְהָאֵר עֵינוֹ כ מוֹשֵׁל : וּיפְג לִבּוֹ · נֶחְלַף לִבּוֹ וְהָלַךְ מִלְהַאֲמִין לָהּ הָיָה לִבּוֹ פּוֹחֵז עַל הַדְּבָרִים ל לְשׁוֹן מִסְגִּינִין סַעְמִין בְּלְשׁוֹן מַסְגִּיסוֹכְמוֹ (מיכה ג מב) מִלְּשׁוֹן הִפְגוּת· (ירמיה מח יא) וְרִיקוֹ לָהּ נִמּוֹר מֵהַרְגְּמִינִן וְרִיחִים לָהּ סִבּ : (כז) את כל דברי יוסף · סִימָן מִסֹּר לְהֶם כְּמָה הָיָה

עוסק

ב לפי שפ׳ על כי סוף פס וסף סוף תבר · מכרס״ל : ל (נת״י) דק״ל למה לא סתמין שהוא מדה מי והלא סוף עשרו היה תוספן שמא מכרוסן

שפתי חכמים

שמה לא כתיב מי סוס לו כן ופ״ק למה כתיב לחמריו זאת עשו כי׳ רבים כל״ל זאת עשה שהרי גם לעיל חמר כל׳ יחיד ואחר לויתה ל״פ מפי וכו׳ : ח כתב מהרס״ל מדלא כתיב בקרא מהו כתוב שהלא לו ס״מ שהוא דבר שהיו חשוב ולמה שלח לו לפי שהיה עוזב ל״פ שהוא יין יפן שזה היו חשוב דבר חשוב כל כך ולישקה היה דבר חשוב מפני שדעת זקנים נוחה ממנו וכו׳ עכ״ל : ט פי׳ לא תהם עוסקים בדבר הלכה לריכים לחם לעיין בו יותר ולין דעתיכם על הדרך ומתוך כך סופה לחכם הדרך כלו׳ פתחו רש״י פ״ק דתענית ודוקא שלא לעיין ולעסוק בזה לכם אבל שלא למגרם לא בזה לכם דהא לחמו ר״ל שיש שהיו מהלכים בדרך ולין כיוליכם ד״ת וכו׳ : י כ׳ מהרס״ל בפי׳ כרחשון הוא לשיבא דחד מ״ד נגמ׳ ושוב פירש״י ד״ת לשיבא דכרייתא ופי׳ גם כן שתכנסו בחמה לעיר ושמ בפי׳ פירשם בכרייתא לפי שבכרייתא ס״ל בפי׳ אל תרגזו הוא ל׳ התגברות שליכה ולא ידעה בכרייתא אם סוח שליכה אחדם פוסע פסיעה גסה או בחדם פוסע גסה תרוך לכומר עד בלילה ל״פ הלו שני פירושים ג׳ שב פסיעה ו׳ שב תכנסו בחמה לעיר ר״ל בחדם רוגז פוסע פסיעות גסות וחמר מר פסיעה גסה נוטלת ג׳ מת״ק ממאור עיניו של חדם :

מכרוסן

בְּנֶעֱבָן לְאִישׁ חֲלִיפוֹת שְׁמָלוֹת צוּ אִיטְלִיכֶן מֶעֶנְטְשֶׁן כְּלוֹמֶר צוּ אִיטְלִיכֶן בְּרִידֶר אַיין פָּאר קְלֵיידֶר וּלְבִנְיָמִין נְתַן שְׁלשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף אוּנ צוּ בְּנְיָמִין הָאט עֶר גֶעבֶּן דְרַייא הוּנֶדֶרְט זִילְבֶּר שְׁטִיק וְחָמֵשׁ חֲלִיפוֹת שְׁמָלוֹת אוּנ פִּינְף פָּאר קְלֵיידֶר : (כג) ולאביו שלח כזאת אוּנ צוּ זַיין פָאטֶר הָאט עֶר גִישִׁיקְט אַזוֹ וויא דֶער חָשְׁבּוֹן עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נוֹשְׂאִים מִטּוּב מִצְרַיִם צֶעהֶן אַייזֶלְן וָאם הָאבֶּן גְטְרָאגֶן פּוּן דֶעם בֶּעסְטֶן פּוּן מִצְרַיִם וְעֶשֶׂר אֲתוֹנוֹת נוֹשְׂאוֹת בר אוּנ צֶעהֶן אַייזְלִן וָום הָאבֶּן גְטְרָאגֶן תְּבוּאָה וְלֶחֶם וּמָזוֹן אוּנ בְּרוֹט אוּנ אֲנֶדֶרֶי שְׁפַּייז לְאביו לְדֶרֶךְ צוּם פָאטֶר אוֹף דֶעם וָועג : (כד) וישלח את אחיו אוּנ עֶר הָאט בַּרַייט זַיינֶי בְּרִידֶר וילכו אוּנ זַייא זָענֶן אוֹועק גְנאבֶּן וויאמר אליהם אוּנ עֶר הָט גְזאגְט צוּ זַיי אל תרגזו בדרך איר זָאלְט נִיט צֶערְנֶן אוֹף דֶעם וָועג אַייגֶר אוֹף דֶעם אֲנֶדֶרְן צוּ זָאגֶן אַיבֶּר דִיר אִיז עֶר פאר קוֹפְט גְוואָרֶן אוּנ דָּ אֲנֶדֶרֶר וָועט זָאגֶן אַיבֶּר דִיר זָאלְט אִיר דָאם נִישְׁט טָאן : (כה) ויעלו ממצרים אוּנ זַייא זָענֶן אוֹף גִינַאנְגֶן פּוּן מִצְרַיִם וויבואו ארצה כנען אוּנ זָענֶן גְקוֹמֶן צוּם לֶאבֶּן בְּנָעַן אל יעקב אביהם צוּ זַייעֶר פָאטֶר יַעֲקֹב : (כו) ויגידו לו את זַייא הָאבֶּן גֶיזָאגְט צוּ אִים לאמר אֶזוֹ צוּא זָאגֶן זָאגְן עוד יוסף חי וְיוֹסֵף לֶעבְּט נָאךְ וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים אוּנ עֶר אִיז אַגְנוֹעְטְמֶער אִיבֶּעד דֶעם גַאנְצֶן לֶאבֶּן מִצְרַיִם ויפג לבו אִיז פָאר בִּיטֶן גְוואָרֶן זַיין הֶארְץ אוּנ עִם אִיז אוֹועק גְנאָנְגֶן פּוּן צוּ גְלֵייבֶּן זַיי כי לא האמין להם וְוארום עֶר הָט זַיי נִיט גְוואָלְט גְלֵייבֶּן : (כז) וידברו אליו את כל דברי יוסף הָאבֶּן זַיי צוּ אִים גְרֶעט אַלֶי רַייד וָום יוֹסֵף הָט צוּ זַיי גֶרֶעט וירא את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אתו את

עֲגָלוֹת לְטַפְּכֶם וְלִנְשֵׁיכֶם וּנְשָׂאתֶם אֶת־אֲבִיכֶם
וּבָאתֶם: כ וְעֵינְכֶם אַל־תָּח�s עַל־כְּלֵיכֶם כִּי־טוּב
כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הִוא: כא וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל־פִּי פַּרְעֹה וַיִּתֵּן
לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ: כב לְכֻלָּם נָתַן לָאִישׁ חֲלִפוֹת
שְׂמָלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְחָמֵשׁ
חֲלִפֹת שְׂמָלֹת: כג וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת עֲשָׂרָה
חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוּב מִצְרַיִם וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת
נֹשְׂאוֹת בָּר וָלֶחֶם וּמָזוֹן לְאָבִיו לַדָּרֶךְ: כד וַיְשַׁלַּח אֶת־
אֶחָיו וַיֵּלֵכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ:
כה וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנַעַן אֶל־יַעֲקֹב
אֲבִיהֶם: כו וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי־הוּא
מֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיָּפֵג לִבּוֹ כִּי לֹא־הֶאֱמִין
לָהֶם: כז וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֶת כָּל־דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר

רש"י

דבר

למה לסס שבקשתי היא: (כג) שלח כזאת • כהסבון הזה שלח בעגלות כזאת וגו' כלומר כהסבון הזה שהוא משוי ג'
הזה ומהו ההסבון עשרה חמורים וגו': (כלומו שמלת חמורים ו' לומות והסמך לחמי שפיר ללא מלינו נכתב
כזאת המיוחדת וכפ"ף הדמיון מורה על כי מעולם לא שלח ללא בעגלות ולא עם העגלות ולא סוס חמורים ולחמורות וק"ל
לו עשרה חמורים ו' לחמורות רק שכי קחמר קבא ולחביו בסס הגחון מהכס"ל): משוא מצרים • מלינו בגמרא שמלת

אוּנ נֵיט אוּנ פִּירְט עִם קִיין זַאךְ בְּנַעַן: (יח) וקחו את אביכם ואת בתיכם אוּנ נָעמְט אַיֶיעֶר פָאטֶר אוּנ אַיֶיעֶר
הַוז נָזוּנְך וּבואו אלי אוּנ קוּמְט צוּ מִיר וְאֶתְנה לכם את טוב ארץ מצרים אוּנ אִיךְ וָועל אַיךְ נָעבֶּן דָם בֶּעסְטֵי פוּן
מִצְרַיִם וְאכלו את חלב הארץ אוּנ אִיר וָועט עֶסֶן דָם בֶּעסְטֵי פוּן דָעם לַאנְד: (יט) ואתה צויתה אוּנ דוּ וָוערְסְט
גֶּבאטֶן דוּא זָאלְסְט זַיא זָאגִין פוּן מַיינֶט וָועגֶן זקחו לכם מארץ מצרים עגלות לטפכם אִיר זָאלְט אַיךְ נָעמֶן פוּן
דָעם לַאנְד מִצְרַיִם וָועגֶן פוּן אַיֶיערִי קְלֵיינִי קִינֶדער וָועגִין ולנשיכם אוּנ צוּ אַיֶיערִי וַוייבֶּר ונשאתם את אביכם
זִבאהרֶם אוּנ אִיר זָאלְט טְרָאגֶן אַיֶיעֶר פָאטֶר אוּנ זָאלְט אַהֲער קוּמֶן: (כ) ועינכם אל תחוס על כליכם אוּנ אַיֶיערִי
אוּגֶן זָאלֶן זִיךְ נִיט דָר בַּארֶמֶן אוֹף אַיֶיערִי כֶּלִים וְוָם אִיר וָועט נִיט קְאֶנֶן פוּרְן אַהֲער אִין נַאכְגָן כי טוב כל
ארץ מצרים לכם הוא וָוארום דָם בֶּעסְטֵי פוּן דָעם לַאנְד מִצְרַיִם אִיז אַיֶיעֶרִם: (כא) ויעשו כן בני ישראל וָאבֶּן
דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב אַזוֹ גָטָאן ויתן להם יוסף עגלות אוּנ יוֹסֵף הָט זַיי גֶגעבֶּן וָועגֶן עלפי פרעה דוּרְךְ דָר צִיווִי
פוּן פַּרְעֹה ויתן להם צדה לדרך אוּנ עָר הָט זַיי גֶגעבֶּן שְׁפַּייז אוֹף דָעם וָועג: (כב) לכולם נתן צוּ אַלֶי הָאט עָר

בְּנָךְ וְעִנְּךָ וְתוֹרָךְ וְכָל דִּי לָךְ : יא וְאוֹזַן יָתָךְ תַּמָּן אֲרֵי עוֹד חֲמֵשׁ שְׁנִין כַּפְנָא דִּלְמָא
תְּתַמְסְכַן אַתְּ וְאֶנָשׁ בֵּיתָךְ וְכָל דִּי לָךְ : יב וְהָא עֵינֵיכוֹן חָזְיָן וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין אֲרֵי
פִּלְשַׁנְכוֹן אֲנָא מְמַלֵּיל עִמְּכוֹן : יג וְתֶחֱווֹן לְאַבָּא יָת כָּל יְקָרִי בְּמִצְרַיִם וְיָת כָּל דִּי חֲזֵיתוּן
וְתֵיחוֹן וְתַחֲתוֹן יָת אַבָּא הָלָא : יד וּנְפַל עַל צַוָּארֵי דְּבִנְיָמִין אָחוּהִי וּבְכָא וּבִנְיָמִין בְּכָא
עַל צַוָּארֵיהּ : טו וְנַשֵּׁיק לְכָל אָחוֹהִי וּבְכָא עֲלֵיהוֹן וּבָתַר כֵּן מַלִּילוּ אֲחוֹהִי עִמֵּיהּ : טז וְקָלָא
יְשְׁתְּמַע בֵּית פַּרְעֹה לְמֵימַר אֲתוֹ אֲחֵי יוֹסֵף וּשְׁפַר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עַבְדּוֹהִי : יז וַאֲמַר
פַּרְעֹה לְיוֹסֵף אֵימַר לְאָחָךְ דָּא עִבִידוּ טְעִינוּ יָת בְּעִירְכוֹן וְאִזִלוּ אוֹבִילוּ לְאַרְעָא דִּכְנָעַן :
יח וְדִבָּרוּ יָת אֲבוּכוֹן וְיָת אֱנָשׁ בָּתֵּיכוֹן וְאִיתוּ לְוָתִי וְאֶתֵּן לְכוֹן יָת טוּב אַרְעָא דְּמִצְרַיִם
וְתֵיכְלוּן יָת טוּבָא דְּאַרְעָא : יט וְאַתְּ מְפַקֵּד דָּא עִבִידוּ סָבוּ לְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עֶגְלָן

בעל הטורים

(יג) עיניכם רגלות • כגי' והרלויתי לכם במילה : כי פי המדבר אליכם • כגי' בעגלה פרופה שסיעון זה מסר לכם ללמוד שפירש ממנו בעגלה ערופה :

לטפלכון

רש"י

(יד) ויפל על צוארי בנימין אחיו ויבך • על שני מקדשות בניו של בנימין להיות בחלקו של בנימין וסופן להחרב : ב שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן להחרב : ובנימין בכה על צואריו • על משכן שילה ג שעתיד להיות בחלקו של יוסף וכופו להחרב : (וישלח • וסוסיף בשניקה מעכ ומוכך דיביים"כ בלע"ז (פערקישען) ולע"ז דיוקו על רש"י דכיוסף כתיב ויפל ויכך דכתי ממעט משני מקדשו' ולכך עשה ב' פעולות ע"ז כרמז' משל"כ בנימין ללמ כתיב רק ובנימין בכה פעולה אחת שלא רמז רק על המוכן לחרב ועיין בכיאור ח"י שסה הוא בדרך דרש) : (טו) ואחריו כן מאחר שרמזוהו בוכה ולכו שלש עשרה : דברו אחיו אתו • שמהלה היו בושים ממנו : (טז) והקל נשמע בית פרעה • כמו בבית פרעה וזכו לשון בית ד ממש : (יז) טענו את בעיריכם • ה תבואה : (יח) את טוב ארץ מצרים : תרגם בושן • ניצא ומינו יודע מה ניצא סופה לעשותה כמלוה ו שלין בה דגים : חלב הארץ • כל חלב לשון מיטב הוא : (כ) ואתה צויתה • מפי ז לומר להם : זאת עשו • כך

שפתי חכמים

הקודם : ב מדכתיב כהן צואריו ולא כתיב צואריו ונאמר נשיר בבנימין נאחך במגדל הבן מה להלן מקדש לף כאן מקדש : ג וח"ת למה כפשוטו כשלמה מה שפי' לעיל גבי יוסף משום דכתיב צואריו דהוה ל' רבים ולא כתיב צואריו אבל כאן כתיב צואריו למה כפשוטו (ת"י) כתריך כוזי • גם במתנות כהונה כתב צואריו ל' יחיד ולא כאן בגמ' בפ"ק דמגילה ואיתא נמי התם כמה צואריו הוו לי' לבנימין ופירש"י דלא היה בכן דרך הכתוב לקרות צואר ל' רבים וכו' וכל מה שהרה ברש"י הוא לריך ול"ל דשנוי ל' קל דרים מדכתיב גבי לחיו ויבך עליהם ולחו גבי יוסף ובנימין הזכיר ל' צואר ם"מ לדבריו קאתי לרמז על ב"ה בקרא צואריך כנ"ל ומה שדרשו גבי בנימין שני מקדשות וגבי יוסף לחד לפי שהשמת היה כך ולא תלמוד רבים ויחיד דרשו כן : ד עיין לעיל פסוק ב' מש"כ : ה והוא פועל יוצא לשון לשלישי כלומר טיעטעו בבהמות בתבואה לאחוקי שלא תפרם טענו את בעיריכם כלומר שיחכילו את בהמתם דת"כ מלי נפקא ליה מיניה (רש"י) : ו פי' דגים עמוקים מן דגים בעומקא חלא למעלה הולכים : ז דק"ל למה

בְּנֵיכֶם וְאֹרוּם עֶר הָאט אֲזוֹ גְּזָאגְט וִויא אִיךְ בִּין נִיט בְּרוּגָז אוֹף מַיין בְּרוּדֶר בִּנְיָמִין וְאֹרוּם עֶר אִיז דָאךְ
נִיט גוּעֶן בַּייא מַיין פַּר קִנְּדֶן אֲזוֹ בִּין אִיךְ אוֹף אַיִיךְ אוֹף אַיִיךְ אוֹף בְּרוּדֶר בִּנְיָמִין וְאֹרוּם עֶר אִיז דָאךְ
אֲזוֹ אִיךְ רַייד דָאךְ מִיט אַיִיךְ אוֹף לָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ אוּנ אִיךְ בִּין גְּמַלְט אֲזוֹ וִוי אִיר בִּין אִיךְ דָאךְ בְּוּדְצִי אַיְיעֶר
בְּרוּדֶר : (יג) והגדתם לאבי את כל כבודי במצרים ואת כל אשר ראיתם ומהרתם ואת אבי הנה מיין פָאטֶר אַהֶעֶר : (יד) ויפול על צואריו בנימין אחיו ויבך ואת עשו איז גְּפַאלֶן אוֹף דָעם הַאלְז פּוּן
זַיין בְּרוּדֶר בִּנְיָמִין אוּנ הָט גְּוַוייְנְט מַחֲמַת עֶר הָט גְּזָעהֶן בְּרוּהָ הַקּוֹדֶשׁ אֲז דִי צְוַוייֵי מְקֻדְּשׁוֹת וְוָאם וָעלֶן
גְּבָּוֶעט וָעֶרֶן אִין דָעם הַלָּק פּוּן בִּנְיָמִין וָעלֶן חָרוּב וָעֶרֶן וּבנימין בכה על צואריו אוּנ בִּנְיָמִין אִיז גְּפַאלֶן אוֹף
דָעם הַאלְז פּוּן יוֹסֵף אוּנ הָט גְּוַוייְנְט אוֹף דָעם מִשְׁכָּן שִׁילֹה וָם וָועט זַיין אִין דָעם חֵלֶק פּוּן יוֹסֵף אוּנ וָעט
חָרוּב וָעֶרֶן : (טו) וינשק לכל אחיו אוּנ עֶר הָט נְקוּשְׁט צוּ אַלֶי זַיינֶי בְּרִידֶר וִיבך עליהם אוּנ הָט גְּוַוייְנְט אוֹף
זַיי וּאחריו כן אוּנ דָר נָאךְ אֲז דִי בְּרִידֶר הָאבֶּן גְּזָהֶן אֲז זַיין הָארֶץ אִיז גָאנְץ מִיט זַייא דִּבְּרוּ אִיהֶר אֶחָיו הָאבֶּן
דִי בְּרִידֶר מִיט אִים עֶרְשְׁט גְּרֶעְט וָוארוּם בְּרִיעֶר הָאבֶּן זַייא זִיךְ גְּשֶׁעְמְט בַּר אִים : (טז) והקול נשמע בית
פרעה אוּנ דָם קוֹל אִיז גְּהֶעְרְט גְּוָואהֶן אִין דָעם הויז פּוּן פַּרְעֹה לאמר אֲזוֹ צוּ זָאגֶן בּאוּ אִיהֶר אֶחָיו יוֹסֵף דִי בְּרִידֶר פּוּן
יַעֲקֹב זַיינֶי קְנֶעכְט : (יז) ויאמר פרעה אל יוסף אוּנ פַּרְעֹה הָאט גְּזָאגְט צוּ יוֹסֵף אמור אל אחיך זאת עשו זָאג צוּ
דַיינֶי בְּרִידֶר דָם זָאלְט אִיר טָאן שְׁעוּ אֶת בעיריכם אֶן אַיִיעֶרֶי אַיִיזֶן מִיט תְּבוּאָה וּלְכו בואו ארצה כנען

קָרוֹב אֵלַי אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֵי בָנֶיךָ וְצֹאנְךָ וּבְקָרְךָ
וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃ יא וְכִלְכַּלְתִּי אֹתְךָ שָׁם כִּי־עוֹד חָמֵשׁ
שָׁנִים רָעָב פֶּן־תִּוָּרֵשׁ אַתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃
יב וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִן כִּי־פִי
הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם׃ יג וְהַגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת־כָּל־
כְּבוֹדִי בְמִצְרַיִם וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר רְאִיתֶם וּמְהַרְתֶּם
וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־אָבִי הֵנָּה׃ יד וַיִּפֹּל עַל־צַוְּארֵי בִנְיָמִן
אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל־צַוָּארָיו׃ טו וַיְנַשֵּׁק
לְכָל־אֶחָיו וַיֵּבְךְּ עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ׃
טז וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר בָּאוּ אֲחֵי יוֹסֵף
וַיִּיטַב בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו׃ יז וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה
אֶל־יוֹסֵף אֱמֹר אֶל־אַחֶיךָ זֹאת עֲשׂוּ טַעֲנוּ אֶת־
בְּעִירְכֶם וּלְכוּ־בֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן׃ יח וּקְחוּ אֶת־
אֲבִיכֶם וְאֶת־בָּתֵּיכֶם וּבֹאוּ אֵלָי וְאֶתְּנָה לָכֶם אֶת־
טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאִכְלוּ אֶת־חֵלֶב הָאָרֶץ׃ רביע
יט וְאַתָּה צֻוִּיתָה זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ־לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם

שפתי חכמים

עמדו על מקומם למה דבר עמהם כל׳ תתמהו וק״ל : ת ונ״ל מלשון סכרת וסלוח כמו תכסו בדבר ומוריגטו כי לא יתכן זה שכרי היה ליוסף לכלכל לכל העם בכבוד אני הכעב : א (נחי״) ואיתמר לי מלי קשור יהיה לזה עם כי פי המדבר תליכם בלשון הקודש

רש״י

עגלות

מלכלוכ : (יח) בן תורש · למען מתמסכן לשון מוכים ת ותעמיל : (יט) והנה עיניכם ראות · בכבודי ובמלי תמיכם שלמי מהול ככסי· ועוד כי פי המדבר תליכם בלשון הקודש (ככ״ל) : ועיני אחי בנימין : (מגילה יח) הטוה

אֲנָשׁ עַמֵּיהּ פַּר אִתְיְדַע יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי : ב וַיְהַב֫ית֫ קָלֵיהּ בִּבְכִיתָא וּשְׁמָעוּ מִצְרָ֫י וּשְׁמָ֫עוּ
אֱנָשׁ בֵּית פַּרְעֹה : ג וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי אֲנָא יוֹסֵף הַעַד כְּעַן אַבָּא קָיֵם וְלָא יְכִ֫ו אַחֹרוֹהִי
לַאֲתָבָאָ֫יתֵיהּ מִרְּנַם אֲרֵי אִתְבְּהִילוּ מִן קֳדָמוֹהִי : ד וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי קָרִיבוּ כְּעַן לְוָתִי
וְקָרִיבוּ וַאֲמַר אֲנָא יוֹסֵף אֲחוֹכוֹן דְּזַבַּנְתּוּן יָתִי לְמִצְרָיִם : ה וּכְעַן לָא תִתְנַסְּסוּן וְלָא יִתְקְ֫
בְּעֵינֵיכוֹן אֲרֵי זַבַּנְתּוּן יָתִי הַלְכָא אֲרֵי לְקַיָּמָא שַׁלְחַנִי יְיָ לָקֳדָמֵיכוֹן : ו אֲרֵי דֵּנִן תְּרֵין שְׁ֫
כַּפְּנָא בְּגוֹ אַרְעָא וְעוֹד חֲמֵשׁ שְׁנִין דְּלֵית זְרוֹעָא וְחֵיצָדָא : ז וְשַׁלְחַנִי יְיָ קָדָמֵיכוֹן לְשַׁ֫ת
לְכוֹן שְׁאָרָא בְּאַרְעָא וּלְקַיָּמָא לְכוֹן לְשֵׁיזָבָא רַבְּתָא : ח וּכְעַן לָא אַתּוּן שְׁלַחְתּוּן יָתִי הָכָא
אֱלָהִין מִן קֳדָם יְיָ וְשַׁוַּנִי לְאַבָּא לְפַרְעֹה וּלְרִבּוֹן לְכָל אֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ וְשַׁלִּיט בְּכָל אַ֫
דְּמִצְרָיִם : ט אוֹחוּ וְסָקוּ לְוָת אַבָּא וְתֵימְרוּן לֵיהּ כְּדֵנָן אֲמַר בְּרֵךְ יוֹסֵף שַׁוַּנִי יְיָ לְרִבּוֹן כָּל
מִצְרָאֵי חוֹת לְוָתִי לָא תִתְעַכַּב : י וְתִתֵּב בְּאַרְעָא דְּגֹשֶׁן וּתְהֵי קָרִיב לִי אַתְ וּבְנָךְ וּבְנֵי

בעל הטורים

(ו) וקציר ס׳ כ׳ כמס׳ סכה ומיהו עוד כל ימי שתלין זרע וקציר ודלי לא כ׳ יוסף לגזרת המקום זרע וקציר לא יכבותו ע״ז ואור
תבל מין חרים וקציר כי ודלי לא יכבותו זרע וקציר וכשיבשו יקללו ולכן לא הלו לעבוד תמרו מוטב שנפיל מם שבידינו ממה שבידו
תוהו ובוהו לא נתיה עד שנקמור ע״כ תמר חרים וקציר ולא תמר זרע וקציר : (ז) לשלח ס׳ כ׳ כמס׳ סכה ומיהו ובשבתם לא ש״ש
נכי כ״ב כשיהיה עיבורכם נומר לא שמקול הגלגל כנגד גיסכם : (י) בן תורס ס׳ כ׳ כמס׳ סכה ומיהו לל תפחד שיהא בן תורס ס״ב
וקדשי׳ מלעיל קומ׳ לגמרך כל סיהו בעית כמדרש תורהו נעשית קדושים והוא לל תפחד שיהא בב ס״ת בס״ת מגומדן ובן תחל
יוסף ליעקב מוטב שתבא לכאן לף בלבה הוא נהרג בן תורס מהורה כי לא תוכל לגמוד בס מבני כרעה :

אתו עַם אִינ֫ וְיט נְשָׁטַאנְן־קִין מָעְנְטְשׁ טִיט אִים בהתודע יוסף אל אחיו אַז יוֹסֵף טָאט זִיךְ גְּמַאכְט דָּר קַנְּטְ֫ צו
זַיינִי בְּרִידֶר מַחֲטָת עָר טָאט וְיט גְּוָואלְט אַז דִי מִצְרַיִם זָא ן זָעהֶן וִי זַיינִי בְּרִידֶר וָיְלֶן מְבוּיִט וְעֶרְ֫ אִים : (ב) וייתן את קולו בבכי אוג יוֹסֵף הָאט גִּינְעבִּין־קִין קוֹל טִיט נִיוְוִיין וישמעו מצרים אוג דָאס גְּוִוין הָאבְן
נָהְעָרְט דִי מִצְרִים וישמע בית פרעה אוג דָם אִיז דָר הָעְרְט גְּוָואְרְן אִין דֶעם הויז פון פַּרְעֹה : (ג) ו אמר
יוסף אל אחיו הָאט יוֹסֵף גְּוָואְגְט צו זַיינִי בְּרִידֶר אני יוסף העוד אבי חי לָעְבְּט נָאךְ טַיין פָּאטֶר וְלֹא
יכלו אחיו לענות אתו אוג זַיינִי בְּרִידֶר הָאבְּן אִים נִיט גְּקָאנְט ענְךָן כי נבהלו מפניו וְוָארוּם זַיי זָעְנְן פַּר אִים
דָער שְׁרָאקִין גְּוָואְרְן : (ד) ויאמר יוסף אל אחיו אוג יוֹסֵף הָאט גְּזָאגְט צו זַיינִי בְּרִידֶר גשו נא אלי אוך בִּ
אַיךְ גְּעזָאגְט צו טִיר עָר הָט גְּזָעהֶן זַיי קָעְרֶן זִיךְ אַרוּנְטֶר וַיילְ וַיי זָעְנְן פַּר שְׁעְמְט גְּוָואְרְן דְּרוּם הָ
זַיי גְּרוּפְן צו זִיךְ טִיט אַוַּיךְ לְשׁוֹן אוג טִיט גִּיבְּעְט וינשו הָאבְן זַיי אַ גְּעזָאגְט צו אִים ויאמר אני יוסף א
אשר מכרתם אתי מצרימה הָט עָר גְּזָאגְט אַיךְ בִּין אַיינְעְר בְּרִידֶר יוֹסֵף וּם אִיר הָט טִיךְ פַּר קוֹפְט פַּר קְנֶכְט
(ה) ועתה אוג אצונך אל תעצבו אִיר זָאלְט נִיט טְרַעְרִיג זַיין ואל יחר בעיניכם אוג עָם זָאלְ נִיט פַּאר דְרִ
אִין אַיינְעְרְי אוֹגְן כי מכרתם אותי הנה וְוָאם אִיר הָט מִיךְ אַהֶער פַּאר קוֹפְט פַּלְעֶר אִיר זָאלְט נִי בְּרִיגְ זַיין
אַיינֶר אוֹף דֶעם אַנְדֶרִין כי למחיה שלחני אלהים לפניכם וְוָארוּם גָאט הָט טִיךְ גְּשִׁיקְט אַהֶער אוֹף זָאל פַּאר
אִיךְ־זַיין פַּאר אַשְׁפַּיְיזֶר : (ו) כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ וְוָארוּם עָם אִיז עֶרְשְׁט אַוועק גְּאנְגְן צַ יְיא
יָאר פוּן דִי יָארְן פוּן הוּנְגֶר ועוד חמש שנים אוג עָם וָעְט נָאךְ זַיין פְּינְף יָאר אשר אין החריש וקציר וְוָאם עָם
וָעְט נִיט זַיין־קֵין אַקֶר אוג עֶרְנְט : (ז) וישלחני אלהים לפניכם הָט טִיךְ גָאט אַהֶער פַּר אַיךְ גְּשִׁיקְט
לכם שארית בארץ צו טָאן אַיין אִיבֶּר בְּלֵיבּוּנְג אִין לַאנְד ולהחיות לכם לפליטה גדולה אוג אִךְ זָאל אַיךְ
דָר נָעְרָן צו אַיין גְּרוֹסְן אִנְטֶרְנוּנְג כְּלוֹטֶר דוֹרְךְ טִיר זָאלְט אִיר הָאבְן צו עְסְן אוג זָאלְט אַטֶרוּנְ וָן דֶרְ
פון דֶעם הונגר : (ח) ועתה אוג אצונך זָאלְט אִיר וִוִיסְן לא אתם שלחתם אותי הנה אֶלָ נִיט אִיר הָאט מִיךְ
אַהֶער גְּשִׁיקְט כי האלהים נָאר הָאט וישימני לאב לפרעה אוג עֶר הָאט גְּמַאכְט מִיךְ צו אַיין הֶער פַּר זַיי
ולאדון לכל ביתו אוג צו אַהֶר אִיבֶּר אַיין הוּז גְּזוּנְד ומושל בכל ארץ מצרים אוג אַגְוֶועלְטִיר אִיבֶּר דֶעם גַּיעְנְץ
לַאנְד מִצְרַיִם : (ט) מהרו ועלו אל אבי אַיילְט אוג גַיט אוֹף צו מִין פָאטֶר ואמרתם אליו אוג אִיר זָאלְ צו
אִים זָאגְן כה אמר בנך יוסף אֱלֹהִים הָט גְּזָאגְט דַיין זון יוֹסֵף שמני אלהים לאדון לכל מצרים נָאט הָט מִיךְ גְּמַ
פַּאר אַהֶר אִיבֶּר דֶעם גַּאנְצֶן לַאנְד מִצְרַיִם רדה אלי נִידֶר צו מִיר אַהֶרְ־קִין מִצְרִים אל תעמוד אוג
זָאלְט זִיךְ נִיט זָאמֶן דָארְט : (י) וישבת בארץ גושן אוג דו וָועְסְט זִיךְ בְּזֶעצֶן אִין דֶעם לַאנְד גוֹשֶׁן והיית
קָרֹב אלי אוג דו וָועְסְט זַיין נָאהֶנְט צו מִיר אתה ובניך ובני בניך וצאנך ובקרך וכל אשר יש לך אוג מִיט דַיינִי זון אוג מִיט דַיינִי אֵינְקְלָךְ

אִישׁ מֵעָלָי וְלֹא־עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל־
אֶחָיו׃ ב וַיִּתֵּן אֶת־קֹלוֹ בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם
וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה׃ ג וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנִי
יוֹסֵף הַעוֹד אָבִי חָי וְלֹא־יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי
נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו׃ ד וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו גְּשׁוּ־נָא
אֵלַי וַיִּגָּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר־מְכַרְתֶּם
אֹתִי מִצְרָיְמָה׃ ה וְעַתָּה אַל־תֵּעָצְבוּ וְאַל־יִחַר
בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מְכַרְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי
אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם׃ ו כִּי־זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב
הָאָרֶץ וְעוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חָרִישׁ וְקָצִיר׃
ז וַיִּשְׁלָחֵנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם לָשׂוּם לָכֶם שְׁאֵרִית
בָּאָרֶץ וּלְהַחֲיוֹת לָכֶם לִפְלֵיטָה גְּדֹלָה׃ שלישי ח וְעַתָּה
לֹא־אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי הָאֱלֹהִים וַיְשִׂמֵנִי
לְאָב לְפַרְעֹה וּלְאָדוֹן לְכָל־בֵּיתוֹ וּמֹשֵׁל בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרָיִם׃ ט מַהֲרוּ וַעֲלוּ אֶל־אָבִי וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה
אָמַר בִּנְךָ יוֹסֵף שָׂמַנִי אֱלֹהִים לְאָדוֹן לְכָל־מִצְרָיִם
רְדָה אֵלַי אַל־תַּעֲמֹד׃ י וְיָשַׁבְתָּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְהָיִיתָ

שפתי חכמים

כסיון (וגם נלענך לומר שבית כמו בבית) מכרים"ל : ש ות"ת
מל"ל לכס"י מקום דכרתה לכס המילה כיס לומר לכס גבו שמת
מקום שכרתה חותם נסוגים לחתור כיס לומר לכס גבו • ות"ל
דרש"י דייק מדכתיב גבו ולא כתיב קרבו אלו לגלה מדכתיב לי
כשכא מכשע כשכא קרובה ולמה היו מריכין ליגש כ"ב קרוב עד
שלא שכרתה לכס המילה • ות"ל מל"ל שכרתה חותם נסוגים לחתור
דיל"מ ע"ם לכס גבו לימו לגלה מקום שכרתה לכס שמות מכול
דל"ב נל מל"ל כשכלת לו כיס חותם שכסוגים לחתור מ"ב סולדך
לומר מלת נל לדבר עמהם נל"י רכה כדי שלא יתביישו אחל חם

רש"י

בית יהודה מישב"ים בלע"ז : (ג) נבהלו מפניו • מפני
הבושה : (ד) גשו נא אלי • רשם חותם נסוגים לאחור
לומר עכשיו אחי נכלמים קרוב לכם בלשון רכה וחשעני
והכריח להם ש שמות מסול (כ"ר) : (ה) למחיה • לפיוס
לכם למחיה : (ו) כי זה שנתים הרעב • עכרו מפני
הרעב : (ח) לאב • לאחכר ולפטרון (פוס בעשיעלער
פאטרעלן) : (ט) ועלו אל אבי • מרן ישרחל נכוח מכל

הלכות

עמדו

ניקרא אוך עֲר הָט גְרוּסֶן הויציאו כל איש מעלי ציט אוס אלי קָעְנֶען פּין אֶף מִיר זָאגְט דָר פָּסוּק ולא עמו איש

מח וּנְפַק חַד מִלְוָתִי וַאֲמָרִית בְּרַם מִקְטַל קְטִיל וְלָא חֲזִיתֵיהּ עַד כְּעָן : כט וַתְּדַבְּרוּן אַפַּי יִת
דִּין מִן קֳדָמַי וַיְעַרְעִינֵיהּ מוֹתָא וְתַחְתּוּן יַת שִׁבְתִּי בְּבִישְׁתָּא לְשָׁאוּל : ל וּכְעַן כְּבֵיתִי לָךְ יַת
עַבְדָּךְ אַבָּא וְעוֹלֵימָא לְיִתּוֹהִי עִמָּנָא וְנִפְשֵׁיהּ חֲבִיבָא לֵיהּ כְּנִפְשֵׁיהּ : לא וַיְהִי כֹּד יָחֲזֵי אֲרֵי
לֵית עוֹלֵמָא וְיִמּוֹת וַיְתַחְתּוּן עַבְדָּךְ יַת שִׁבְתַּת עַבְדָּךְ אֲבוּנָא בְּדַוּנָא לְשָׁאוּל : לב אֲרֵי עַבְדָּךְ
מָעֲרַב בְּעוֹלֵימָא מִן אַבָּא לְמֵימָר אִם לָא אַיְתֵינֵיהּ לְוָתָךְ וְאִיהֵי דָמֵי לַאֲבָא כָּל יוֹמָיָא :
לג וּכְעַן יְתִיב כְּעַן עַבְדָּךְ חֶלֶף עוֹלֵימָא עַבְדָּא לְרִבּוֹנִי וְעוֹלֵימָא יִסַּק עִם אֲחוֹהִי : לד אֲרֵי
אִיכְדֵין אֶסַּק לְוָת אַבָּא וְעוֹלֵימָא לֵיתוֹהִי עִמִּי דִּילְמָא אֶחֱזֵי בְּבִישְׁתָּא דְּתַשְׁכַּח יַת אַבָּא :
א וְלָא יָכִיל יוֹסֵף לְאִתְחַמָּנָא לְכֹל דְּקַיְמִין עֲלוֹהִי וּקְרָא אַפִּיקוּ כָּל אֱנָשׁ מִנְּעַלַי וְלָא קָם

בעל התורים — אנש

(כח) וכורדתם • כ' נמס' דין ואידך וכורדתם את לחי סנה מצל לפרה שחינה רוצה ליקנם לשחיטה שכיוסו את ולדה והוא נכנסת
ק יעקב לח רצה לירד למצרים וכשמע ביוסף שם נכנס מיד : (ל) קשורה • כ' נמס' הכא ואידך חולה קשורה בלב נער שהוא נער
ואף שם נקח הגניע הוא מפני שלותו הקשורה בו ע"י מפני שחולתו קשורה בנפשו קשורה בנפשו שהוא נער לחיו נחגכו :

רשי — שפתי חכמים

מחו ם ועל לחיו ומס ימות זה דומה עלי שלשתן ע מתו
ביום אחד : (לח) והיה כראותו כי אין הנער ומת • לגיו
מלכתו : (לט) כי עבדך ערב את הנער • ות"ת למה לי
נכנס לחגר יוהר מלמר לחי • הם כולם מכחזן ולחי
מחקצרא בקצר חזק להיות ממודה פ בב' עולמות •
(מ) ישב נא עבדך וגו' • (ב"ר) לכל דבר לחי מעולה
ממנו לגבורה צ ולמלחמה ולשמח : (מ) ולא יכול יוסף
להתאפק לכל הנצבים • לח היה יכול לכבול שיהיו מלריס
עליו ושומעין שלחיו ק מחביישין בהודעה לסם :
(ב) וישמע בית פרעה • ביום של פרעה כלומר עבדיו וכני
ביתו • ולין זה לשון בית ממש ר חלה כמו בית ישראל •

בית

יום הריגתו בעוה"ב ות"ל ולמה מיך יהודה עמה להתגלל ח"ע לוך בקבר לת עלמות ות"ל ת מסוס דכתר שמת יוסף
לולו מלחמין בעומם עוה"ב מש"ה פוסקך לו לומר גם עומם עוה"ב ומשן"ז מכת"ך גבי יעקב שלחמין בעומם עוה"ב וק"ל : צ קשה מש"ב מכו
גבורה לם הוא גבור למלחמה הרי כתב לחת"ך למלחמה לם הוא לבימום כרי ג"כ כתב לבימום ול"ל למכתב גבורה ות"ל למלחמה
ולבימום הוא סי' על לגבורה כלו' למה לחי גבור למלחמה ולבימום : ק וכי מכמע הפסוק ולא יכול יוסף לבטול ביניו לחיו מלריסין
לגל דעם המלריס עליו ר"ל עד כל דעם לסיך זוס להוליחם דחל"ך למה הולילם : ר דחל"ך היה לו לנקוד ויומע בקמן תחת
הבי"ן

אַיִן טָאג : (ל) ועתה אוג אַצוּנְך כבאי אל עבדך אבי אַז אִיךְ וָעל קוּמָן צוּ דַיין קָנָעכְט צוּ מַיין פָאטֶר והנער
איננו אתנו אוג דָר יונג בִּנְיָמִין אִיז נִיט מִיט אוּנְז וגפשו קשורה בנפשו אוג מַיין פָאטֶרס לַייב אִיז אִין גִּנְקִיפְט
אִין דָעם לַייב פוּן בִּנְיָמִין בְּלוֹמֶר עֶר קאן נאר אִין אום נִיט זַיין : (לא) והיה אוג עָם וָועט זַיין כראותו כי אין
הנער אוג עֶר וָועט זָאגן אַז דָר יונג אִיז נִישְׁט דָא מִיט אוּנְז ומת וָועט עֶר שְׁטַארְבֶּן פַּר צָרות והורידו עבדיך
וָועלן מִיר דַיינֶי קָנָעכְט מַאכֶן נִידֶּרֶן את שיבת עבדך אבינו דָם עֶלְטֶר פוּן אוּנְזֶר פָאטֶר דַיין קָנָעכְט ביגון
שאולה מִיט טְרַעֲרְקֵייט אִין קֶבֶר צַריין אוג אַז וָועסְט וָועלן פָּרְשׁוֹין וָעם קְרִיג אִיךְ מִיט : מַיין אַז אַלי
מַייגֶי בְּרִידֶּר : (לב) כי עבדך ערב את הנער וָוארוּם אִיךְ דַיין קָנָעכְט הָב עֶרֶב.גֶוֶועזֶן פַּר דָעם קִינְד מעם אבי
פוּן מַיין פָאטֶר לאמר אַז צוּ זָאגֶן אם לא אביאנו אליך אַז אִיךְ וָועל אִים נִיט בְּרָעגֶן צוּ דִיר והטאתי לאבי
כל הימים וָועל אִיךְ זִינדִיגֶן צוּ מַיין פָאטֶר אַלי טָעג אוף דָר וָועלְט אוג אוף יָענֶר וָועלְט : (לג) ועתה אוג
אַצוּנְך בְּעט אִיךְ דִיךְ ישב נא עבדך תחת הנער עבד לאדני ואך דַיין קָנָעכְט וָועל דָא זִיצֶן פַּר אַקָנָעכְט צוּ
מַיין הַאר פַּר דָעם קִינְד וָוארוּם צוּ אַלי זַאכֶן בִּין אִיךְ גְּשִׁיקְטֶר פוּן אִים והנער יעל עם אחיו אוג דָר יונְג
לָאז אוף מַיין מִיט וַיינֶי אֲבֶּרְיגֶי בְּרִידֶּר : (לד) כי איך אעלה אל אבי ווארום וויא אַז קאן אִיךְ אוף מַיין צוּ
מַיין פָאטֶר והנער אינו אתי וְוען דָעֶר יונג איז נִישְׁט דָא מִיט מִיר פן יראה ברע אשר ימצא את אבי פָאטֶר
וְוִיל אִיךְ זָעהֶן אִין דָעם בַּייז וָוס וָועט גֶּבַייכֶן מַיין פָאטֶר : (א) ולא יכול יוסף להתאפק אוג יוסף הָט זִיךְ
גִּיס דַיאנְט אַיין הַאלְטֶן לכל הנצבים עליו צוּ דַיא וָאם זָאגֶן גִּשְׁטַאנֶן פַּאר אִים בְּלוֹמֶר עֶר הָט זִיךְ נִיט
אוף הַאלְטֶן צוּ הַאבֶן בַּיז זַי וָועלן אוֹועק גַיין אוג דָר קָאךְ אַל עֶר זִיךְ דָר קֶענֶן צוּ זַיינֶי בְּרִידֶּר נָאר

אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם יֹדְעִתֶּם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה־לִּי אִשְׁתִּי׃
כח וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וָאֹמַר אַךְ טָרֹף טֹרָף וְלֹא
רְאִיתִיו עַד־הֵנָּה׃ כט וּלְקַחְתֶּם גַּם־אֶת־זֶה מֵעִם פָּנַי
וְקָרָהוּ אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּרָעָה שְׁאֹלָה׃
ל וְעַתָּה כְּבֹאִי אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ
וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ׃ שני לא וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי
אֵין הַנַּעַר וָמֵת וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ אֶת־שֵׂיבַת עַבְדְּךָ
אָבִינוּ בְּיָגוֹן שְׁאֹלָה׃ לב כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת־הַנַּעַר
מֵעִם אָבִי לֵאמֹר אִם־לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי
לְאָבִי כָּל־הַיָּמִים׃ לג וְעַתָּה יֵשֶׁב־נָא עַבְדְּךָ תַּחַת
הַנַּעַר עֶבֶד לַאדֹנִי וְהַנַּעַר יַעַל עִם־אֶחָיו׃ לד כִּי־אֵיךְ
אֶעֱלֶה אֶל־אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתִּי פֶּן אֶרְאֶה בָּרָע
אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת־אָבִי׃ מה א וְלֹא־יָכֹל יוֹסֵף
לְהִתְאַפֵּק לְכֹל הַנִּצָּבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל־

שפתי חכמים

ם (מ"י) וק' ד"ל ל"ש בעוכ"ס ולכן בעוכ"ס ג"כ ל"ש ויגש
יהד עמו (ל) ויגש מפני טרחת הדרך שהרי רחל מתה על פני יעקב
ופ"ק למה הזכיר יהודה עוכ"ס ויעקב לומר אף יעקבלמו לחסון:
ג דקדק לכת"י דלקן כתיב בשביל כניסין והורדתם לת-שיבתי
ברעה שאולה ועיל בפ' מקן כתב כן בשביל יוסף דכתיב כי חלד
לו נפ' שאולה ומתרגן דודלי ככר בשביל שיבתו ברעב שאולה אלא עכשיו כשהוא וכו'-ל"ד ק"ל למה סיים מעשה של

רש"י איש

למו שמע יתום בדרך שהרי למו ם בדרך מתה: (כח) וקרתו
אסון • (ל"ב) שהשבן מקפיד בשעה שסכנה: והורדתם את
שיבתי וגו' • עכשיו כשהוא מלוי מני ב מתנחם בו על למו

עָלַי נִיט מֹרֵא אוּן׃ (כז) וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי אֲלֵינוּ הָאַט גָּאנְט נַיין קְנַעֲכְט מַיין פָּאטֶר צוּ אוּנְז אַתֶּם
יְדַעְתֶּם אִיר וַיִּיסְט דָּאךְ כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה לִי אִשְׁתִּי אַז נָאר צְוַיי זִין הָאט מִיר מַיין וַוַיִּב רָחֵל גָּעבּוֹרֶן׃ (כח) וַיֵּצֵא
הָאוּר מֵאִתִּי אִז אַיינֶר דָם מַיינְט מֶען יְמֵי פּוּן מִיר אַוועק גֶּאגַאנְגֶן וּמֵאָז־אִיר מְרַף טָרֹף הָאט גְּטְרַאגְט
נִיטְעֲרט אַרְעָה רָעָה הָאט אִים פָּאר צוּנְקְט וְלֹא רָאִיתִיו עַד תֹּה אוּן אִיךְ הָאב אִים נִיט נְעֶזֶהֶן בִּיז אִצּוּנְד אֶת
מִיר מַיין נִיט אִיבֶּר גְּבְּלִיבֶן פּוּן אִיר נָאר בְּנְיָמִין׃ (כט) וּלְקַחְתֶּם גַּם אֶת זֶה מֵעִם פָּנַי אוּן אִיר וִוילְט נְאךְ
דֶם אוֹךְ אַוועק נְעֶמֶן פּוּן מִיר וּקְרָהוּ אָסוֹן הַב אִיךְ מוֹרָא מְאכְּט וְוָעט אִים קְרֶעֶנֶן אֲטוֹט אִין וָעג וְהוֹרַדְתֶּם
אֶת שֵׂיבָתִי אִיר מַאכֶן נִידֶּרֶן מַיין עֶלְטֶר בְּרָעָה מִיט בַּיינֶן שְׁאוֹלָה בִּיז אִין־קֶבֶר אֲרַיין׃ רש"י שְׁרִיבְּט
אַז הָאט נַעֲקְט נִיאַנְט אַז בְּנְיָמִין אִיז בַּייא מִיר מְרַייכְט אִיךְ מִיט אִים אוֹף זַיין מִיטֶר אוּנְז אוֹף זַיין
עֶרְזִיד אֲבָר אַז עֶר וָועט שְׁטַארְבֶּן אִין וָועג וָועט בַּיי מִיר נְלַיִיךְ זַיין וְוִיא אֲלִי דַרַייא זָעֶן נְשְׁטַארְבֶּן אִיךְ

וְלָא יִתְקַף רוּגְזָךְ כְּעַבְדָּךְ אֲרֵי כְפַרְעָה כֵּן אָתְּ : יט רַבּוֹנִי שְׁאִיל יָת עַבְדּוֹהִי
לְמֵימַר הַאִית לְכוֹן אַבָּא אוֹ אָחָא : כ וַאֲמַרְנָא לְרַבּוֹנִי אִית לָנָא אַבָּא סָבָא וּבַר סְבָתִין
זְעִיר וַאֲחוּהִי מִית וְאִשְׁתְּאַר הוּא בְּלַחוֹדוֹהִי וַאֲבוּהִי רָחֵים לֵיהּ : כא וַאֲמַרְתָּ
לְעַבְדָּךְ אַתְּיוּהִי לְוָתִי וְאָשַׁוֵּי עֵינִי עֲלוֹהִי : כב וַאֲמַרְנָא לְרַבּוֹנִי לָא יָכִיל עוּלְמָא לְמִשְׁבַּק
יָת אֲבוּהִי וְאִם יִשְׁבּוֹק יָת אֲבוּהִי וּמִית : כג וַאֲמַרְתְּ לְעַבְדָּךְ אִם לָא אֵיחוּת אֲחוּכוֹן זְ יָרֵי
עִמְכוֹן לָא תּוֹסְפוּן לְמֶחֱזֵי אַפָּי : כד וַהֲוָה כַּד סְלִיקְנָא לְוָת עַבְדָּךְ אַבָּא וְחַוֵּינָא לֵיהּ יָת
פִּתְגָמֵי רַבּוֹנִי : כה וַאֲמַר אֲבוּנָא תּוּבוּ זְבוֹנוּ לָנָא זְעֵיר עִבּוּרָא : כו וַאֲמַרְנָא לָא נָיכוֹל
לְמֵיחַת אִם אִית אָחוּנָא זְעֵירָא עִמָּנָא וְנֵחוּת אֲרֵי לָא נֵיכוֹל לְמֶחֱזֵי אַפֵּי גַּבְרָא וַאֲחוּנָא
זְעֵירָא לֵיתוֹהִי עִמָּנָא : כז וַאֲמַר עַבְדָּךְ אַבָּא לָנָא אֲתוֹן יָדָעְתּוֹן אֲרֵי תְּרֵין יְלֵידַת לִי אִתְּתִי :

בעל הטורים

(יט) היה לכם לב לו לח • ופל לחמם (ג) שלא כי ידע שכבר מתה : (כ) וילך • ב׳ במס׳ הכא ואילך מי שים כרגתי לפעמי וילך לאבותי שלם גגים בגימטריא כאן הרי כילו כרגת שים דסיינו יעקב לפעמי וילך להכותי דסיינו בגימטריא כי ת״ל לכם לאחות זה בלשון זה : וילך קציים חסר אמכר לו כל מס שלמד מקציים דסיינו שם ועבר : ויותר • ב׳ במס׳ הכא ואילך ויותר יעקב לבדו מה הטם מלאמה דכתיב ויוקבץ שים עמו אף הכא הכין עלמו למלחמה : (כג) לא תוסיפון לראות פני • ב׳ במס׳ הכא ואילך לא תוסיפון לשוב בדרך זה עוד שלמד לכם לא די שלא תראו עוד אח פני אלא שלא יכול בדרך זה תוסיפו לשוב עוד :

רשי

לחומתו להה ט מבקש ולע״ם כן ואומר אל לחדוני י לא כחדנו ממך דבר : (כ) ואחיו מת • מפני הירלוח היס מוצא דבר שקר מפיו ממר לס לומר לו שהוא קייס כ יאמר הביאוהו חלול : לבדו לאבו • מלומו הלס ל לון לו עוד לח : (כא) ועזב את אביו ומת • לס יעזוב לח אלהיו דוחקי׳ לחמו

תמר שמואל ויודע היס יהודה שכיוקב עליהם למה הביאו יס לנו לב זקן וגו׳ ומתרץ הס״ק לעם״כ וכו׳ : כ ול״ת לדרכה כזה היס מכחים ל״ע דהס כפ׳ מקן כתיב כשכלו לל יוסף ל״ל שעדיין מי שלא שמכר שלח׳ וכפ׳ לוגיו ול״ל דכויכידם לשכוכב לממרו הלא חיוו לכל בויכידם שייכה היו לוומים לו שמח וכלן מייחי בויכידם שייכה ולף שלא נכתב בהדיא שלא לו על לחוו שלחלד מה היס גו מ״ש יכולגו לומר שלא לו דכלל״ב לגו מוכרחים לומר כן דהל כתיב הכל לוך שיוסף לומר להם הוכידוהו ללי ולשמוה שיכי עליו ולל מלינו שיוסף היה לומר להם כן לע״ב ל״ל דהיה לומר להם כן לע״פ שלא וכתב לעיל מידי ל״ל פ״ל לריכין לגו לפרש כן שבויכידם שייכה כשלשלו על לחייהם שלל גמי על לחייהם שלחלד ולל הביאו לו שמח מפני הירלוח שהוא כיון שהיו להם להביא לת גויתן שמח יוכל להם שיחבאו לחהי הכלחלד ויביאו לף ומש״ה הביאו לו שלחלה להם הבשורה שהוא חי ולפי שהיו להם להסתיר הדבר שלא יאמרו שהוא מת וק״ל : ל ר״ל דהלו לגמו פירושו ממלו שלא יחלו לומר לגמו שלא היה קיומה גמו שהוא מיהא לריך לגמו שלא יאמרו שהוא מת וגו׳ :

שפתי חכמים

דלמך חזר שהביאם לומר לו שהוא חי ולא יאמין : ט משום דחיי דרך לשלוח על הבניס ועל הבנות ועל החיות ועל הלחמות שלא בהתון • ול״ת ולמה נקט רש״י גבי יוסף בתך וגבי לחיו לחותה ולא נקט לישכיל דהל שם היו זקנים יותר מיוסף ו״ל משום דיוסף היה חשוב בעיניהם כמלך לכך היו לומרים בתך היינו שבקשים דרך של תהן לנהוג ככוד בחמיו וכן לחותה לחה שבקש ולרלים לנהוג בו ככוד כדי שיוכיר לחחותו • לחל לישכיל היה גנאי ליוסף דלו היה יוסף לרך לנהוג ככוד בכם : י רלונו לב׳ שלא

בְּעַבְדֶּךָ כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה׃ יט אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת־
עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ־לָכֶם אָב אוֹ־אָח׃ כ וַנֹּאמֶר אֶל־
אֲדֹנִי יֶשׁ־לָנוּ אָב זָקֵן וְיֶלֶד זְקֻנִים קָטָן וְאָחִיו מֵת
וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהֵבוֹ׃ כא וַתֹּאמֶר
אֶל־עֲבָדֶיךָ הוֹרִדֻהוּ אֵלַי וְאָשִׂימָה עֵינִי עָלָיו׃
כב וַנֹּאמֶר אֶל־אֲדֹנִי לֹא־יוּכַל הַנַּעַר לַעֲזֹב אֶת־
אָבִיו וְעָזַב אֶת־אָבִיו וָמֵת׃ כג וַתֹּאמֶר אֶל־עֲבָדֶיךָ
אִם־לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אִתְּכֶם לֹא תֹסִפוּן
לִרְאוֹת פָּנָי׃ כד וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל־עַבְדְּךָ אָבִי וַנַּגֶּד־
לוֹ אֶת דִּבְרֵי אֲדֹנִי׃ כה וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־
לָנוּ מְעַט־אֹכֶל׃ כו וַנֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם־יֵשׁ
אָחִינוּ הַקָּטֹן אִתָּנוּ וְיָרַדְנוּ כִּי־לֹא נוּכַל לִרְאוֹת פְּנֵי
הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטֹן אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ׃ כז וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ

שפתי חכמים

רש"י

אבי

מקרימי מהכוג מוקך ז ומת מדוק (ב"ר) : (ים) ארני שאל את עבדיו · (ב"ר) מהחילה בעלילה בחה עליו ח למה היה לך לשמול כל כלה בתך היינו מבקשים לו

לחומיו

סמרוקיים אם"ה לע קיים מכ"ב הכתהם שים כה תסרון כיס שליט מקייב לף תתה כן במכניית ויהיו פוסה וכי זו וכו' אצל ויהי קלי לגוול ויהיו מקיים כי לע מציי שיוסף גוד כוס דכר ולע קיים וכן לע מיזו בפרעה פכניית כיוס דכר ולע קיים הכתהתו כרל"ס · וקבה מה היה לי עם פרעה ומפני מה זלזל הוא לת כיוב וי"ל שכך למד יהודה ליוסף על מה לתה כועה על פרעה לתה מקיים שכתב בימיהם מעשה שלע יהי' מכר מלך ולע קיים · מהכם"ל : ז וי"ל לפי פירוש זה קלי כי ממוך לוזלו יהר פי' שלכך בקשתיך שלא יתר לפך פחם יהר לפך מהכוג מוקך ולת מדוק : ח דק"ל למה ג"ל היה דיבר לו יוסף וכי לע ידע יוסף מה שדיבר ומהרן

לפך

אָל לְסַטּוּ נִיט בְּרוּנְז זַיין כִּי כְּמוֹךְ כְּפַרְעֹה וְאַרוּם דוּ בִּיסְט בַּיי מִיר גְּרַייךְ אַזוֹ וִוי פַּרְעֹה בְּלוֹמֶר דִּי בִּיסְט חָשׁוּב
וִוי אֲבָלְךָ אוּנ אַנְטְקֶעגֶן צֻמָּךְ מֵאִיר מֶעֶן נִיט רַיידֶן שָׁלֹא בְּכָבוֹד · רש"י שְׁרַייבְּט אַזוֹ הָאט עֶר גִּיזָאגְט כִּי
כְּמוֹךְ כְּפַרְעֹה זַיין סוֹף וְעֶט זַיין אַז דוּ וָעֶסְט גְּשְׁלָאגֶן וָעֶרֶן סִיט צֶבַעת אִיבֶּר דָעם וִוס דִי וִוילְסְט הַאלְטֶן
יי דיר אוּנְזֶר בְּרוֹדֶר בְּנָעמֶן אַז וִוי פַּרְעֹה אִיז גְּשְׁלָאגֶן וָוֹארֶן סִיט צֶבַעת נִוייל עֶר הָאט נָאר גְּהַאלְטֶן
למר באבי שָׁרָה אַיין נַאכְט : (יט) ארני שאל את עבדיו לאמר היש הָאר הָאט גִּיפְּרָעגְט אוּנְז זַיינֶ
יוב עָם אִיז פֶּר הָאנְדֶן צוּ זַייךְ אַפָּאטֶר אָדֶר אַבְּרוֹדֶר בְּלוֹמֶר פּוּן
יי[illegible]רוּם וִוס הָאסְטוּ אוּנְז דָם בַּראכְּסְט פָּרָעגֶן מִיר הָאבֶּן
[illegible]לש נָעמֶן אוּנְזֶר שְׁוועסְטֶר פֶּר אַוַוייב
יר פָּארְט גְּזאגְט דָעם אָמָת צוּ
[illegible]ן אִיר יי[illegible]ן גְּוָוארֶן

בְּנֵי חַי וּבְנֵךְ הַמֵּת וְאַתְּ אֹמֶרֶת לֹא כִי בִּנֵךְ הַמֵּת וּבְנִי הַחַי וַתְּדַבֵּרְנָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃
וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ זֹאת אֹמֶרֶת זֶה־בְּנִי הַחַי וּבִנֵךְ הַמֵּת וְאַתְּ אֹמֶרֶת לֹא כִי בִנֵךְ הַמֵּת וּבְנִי
הַחָי׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ קְחוּ־לִי חָרֶב וַיָּבִיאוּ הַחֶרֶב לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ גִּזְרוּ אֶת־
הַיֶּלֶד הַחַי לִשְׁנָיִם וּתְנוּ אֶת־הַחֲצִי לְאַחַת וְאֶת־הַחֲצִי לְאַחַת׃ וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־בְּנָהּ
הַחַי אֶל־הַמֶּלֶךְ כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמֶיהָ עַל־בְּנָהּ וַתֹּאמֶר ׀ בִּי אֲדֹנִי תְּנוּ־לָהּ אֶת־הַיָּלוּד הַחַי
וְהָמֵת אַל־תְּמִיתֻהוּ וְזֹאת אֹמֶרֶת גַּם־לִי גַּם־לָךְ לֹא יִהְיֶה גְּזֹרוּ׃ וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר תְּנוּ־
לָהּ אֶת־הַיָּלוּד הַחַי וְהָמֵת לֹא תְמִיתֻהוּ הִיא אִמּוֹ׃ וַיִּשְׁמְעוּ כָל־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּשְׁפָּט
אֲשֶׁר שָׁפַט הַמֶּלֶךְ וַיִּרְאוּ מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי רָאוּ כִּי־חָכְמַת אֱלֹהִים בְּקִרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט׃
וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃

עם איז ניט אזוי נייערט מיין זון איז דר ום לעבט אוב דיין זון איז דר טויטר ואת אומרת אינ דיא דאזיגי
חט נזאגט עם איז ניט אזוי נייערט דיין זון איז דר טויטר אוב מיין זון איז דר לעבדיגר ותדברנה לפני המלך
האבן זי די מענות גרעט פר דעם מלך׃ ויאמר המלך חט דר מלך נזאגט זאת אומרת די דאזיגי זאגט דם
איז מיין זון דר ום לעבט אוב דיין זון איז דר טויטר ואת אומרת אוב דיא דאזיגי זאגט לא עם איז ניט אזוי
נייערט דיין זון איז דער טויטר אוב מיין זון איז דר לעבדיגר ויאמר המלך חט דר מלך נזאגט קחו לי חרב
נעמט מיר בלוטר ברענגט מיר איין שוועדר האבן זי גבראכט איין שוועדר פר דעם מלך׃ ויאמר המ
חט דר מלך נזאגט צו שנייד דם לעבדיגי קינד אוף צוויא חלקים אוב גיט איין העלפט צו איינר אוב דיא
אנדרי העלפט צו איינר׃ ותאמר האשה אשר בנה החי חט נזאגט די אשה ום איר זון איז נעוען דר לעבדיגר
צו דעם מלך כי נכמרו ויארום עם חט זיך דר היצט איר רחמנות אוף איר זון חט זי אב נזאגט איך בעט
דיך מיין הער גיב איר דם לעבדיגי קינד אוב טייטן זאלסטו אים גיט טייטן ואת אומרת אוב דיא אנדרי
חט נזאגט גם לי גם לך לאז גיט זיין גיט מיר אוב גיט דיר צו שנייד דם קינד׃ ויען המלך ויאמר חט דר מלך
נענערט אוב נזאגט גיט איר דאם לעבדיגי קינד אוב טייטן זאלט איר גיט טייטן היא אמו זי איז זין
מוטר תייל זי חט זיך דר בארימט איבר אים אוב די חכמים זאגן בת קול איז ארום נגאנגן אוב חט
נזאגט דר פסק איז אמת היא אמו זי איז זיין מוטר דיא ואם חט נזאגט טען זאל דם קינד לאזן לעבן׃
וישמעו כל ישראל האבן נהערט כל משפט ום דר מלך חט נמשפט ום דר מלך חט נמשפט האבן זיי מורא נבאט פר
דעם מלך כי ראו ניילי זי האבן גזעהן אז די חכמה פון נאט איז אין אים צו טאן משפט ויהי המלך שלמה
איז גוועזן דר מלך שלמה איין מלך איבר כל ישראל׃

אונקלוס

יח וְקָרֵיב קְוֻתֵיהּ יְהוּדָה וַאֲמַר בְּבָעוּ רַבּוֹנִי יְמַלֵּיל כְּעַן עַבְדָּךְ פִּתְגָמָא קֳדָם רְטִנֵי

בעל הטורים ולא

(יח) וזש"ג מלוי יהודה בני' זה לכלתם עם יוסף וכני' גם נכנם לפיום דלבלבה דכריס נכנם (וערכ"י) ויגש אליו יהודה כ"ת אוב שאמר
ע"ה אני אזוב לך שכמו שאתה אמר גם אני מלך ופ"ז דוקא במדרים כי כאן כתלבים נועדו : כי אדני · פי' כי עשה מה שתרצה ובשכר
על עם אחיו : ולא יחר · כ' במס' סכה ופיקד ולא יחר בעיניכם כי מכוכתם לותי כאן כי למתים אלחני אלקים לפניכם ודומיה
לשמ שבשמתם פניסם כשוני בקדילם כי על מי סיס נסם לתורות ס"ג אמר לו יהודה אל ישמעו פניך מרך אני לדבר מעט : כאשר
כפרעה · כגיס' כך אתמול :

רש"י שפתי חכמים

נגרעת כאן שלקה פרעה ה ע"י זקנתי שרה על ליל אחת ה ולפי פי' זה צ"ל דמי כאשר כפרעה קלי אחה שלי
שעכבה (ב"ר) דכר אחר מה בפרעה ו גוזל ואינו מקייס כן עבדך דכר כאחי ומהו דומה שלי
מכניס ואינו מוציא שכשלף אחת כמוך כפרעה אין כלומר שכופר
שמלמת לשום מיכך עליו · דכר אחר כי כאחד כפרעה אם מוף.

באוני אזני אין די אשמען פון מיר
עם אל ניט גריכטן דיין

וַיְקַץ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם וַיָּבוֹא יְרוּשָׁלַ͏ִם וַיַּעֲמֹד ׀ לִפְנֵי אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה וַיַּעַל עֹלוֹת
וַיַּעַשׂ שְׁלָמִים וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל־עֲבָדָיו : אָז תָּבֹאנָה שְׁתַּיִם נָשִׁים זֹנוֹת אֶל־
הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹדְנָה לְפָנָיו : וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאַחַת בִּי אֲדֹנִי אֲנִי וְהָאִשָּׁה הַזֹּאת יֹשְׁבֹת בְּבַיִת
אֶחָד וָאֵלֵד עִמָּהּ בַּבָּיִת : וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְלִדְתִּי וַתֵּלֶד גַּם־הָאִשָּׁה הַזֹּאת וַאֲנַחְנוּ יַחְדָּו
אֵין־זָר אִתָּנוּ בַּבַּיִת שְׁתַּיִם־אֲנַחְנוּ בַּבָּיִת : וַיָּמָת בֶּן־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לַיְלָה אֲשֶׁר
שָׁכְבָה עָלָיו : וַתָּקָם בְּתוֹךְ הַלַּיְלָה וַתִּקַּח אֶת־בְּנִי מֵאֶצְלִי וַאֲמָתְךָ יְשֵׁנָה וַתַּשְׁכִּבֵהוּ
בְּחֵיקָהּ וְאֶת־בְּנָהּ הַמֵּת הִשְׁכִּבָה בְחֵיקִי : וָאָקָם בַּבֹּקֶר לְהֵינִיק אֶת־בְּנִי וְהִנֵּה־מֵת
וָאֶתְבּוֹנֵן אֵלָיו בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה לֹא־הָיָה בְנִי אֲשֶׁר יָלָדְתִּי : וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאַחֶרֶת לֹא כִּי

בני

ויקץ שלמה הוא זיך שלמה אוף גמאפט פון דעם שלאף והנה חלום הט ער גזעהן אז דר חלום איז אמת
אז נאט הט אים גגעבן חכמה איז ער גקומן קיין ירושלם אוג האט זיך נשטעלט פאר דעם ארון
ברית פון נאט אוג הט אוף גבראכט עולות אוג הט נמאכט שלמים אוג האט גמאכט איין סעודה צוא
אלי זיינע קנעכט או תבואנה דענמאל זענין גקומן צוויא ווייבר זונות צוא דעם מלך אוג האבן זיך
נשטעלט פר אים : ותאמר האשה האחת הט איין אשה נזעט איך בעט דיך מיין האר דו זאלסט מיך צו
הערן איך אוג דיא האזיגי אשה זיצן מיר אין איין הוז אוג איך האב גוועזן מיט איר אין איין הוז : ויהי
ביום השלישי איז גזעהן אין דעם דריטן טאג צוי מיין גוועזן הט די האזיגי אשה אוך גוועזן אוג מיר זענין
נאר בנאכר אין דעם הוז קיין פרעמדר איז ניט פר האנדן מיט אונז אין הוז ניעמרט מיר צוויא זענין אין
דעם הוז : ותמת בן האשה הזאת איז גשטארבן דער האזיגר זון פון דר אשה בי נאכט דעז זיא איז גלעגן
אוף אים אוג האט אים דר שמיקט : ותקם בתוך הלילה איז זיא אוף גשטאנן אין מיטן דר נאכט אוג זיא
הט צו גנומן מיין זון פון מיר אוג דיין דינקט האט נשלאפן אוג זיא הט אים גלייגט אין איר שוס אוג
איר מוטן זון האט זיא גלייגט אין מיין שוס האקם בבוקר אוג איך בין אוף גשטאנן אין דר פריא צו אן
זיזן מיין זון האב איך גזעהן אז ער איז מוט האב איך אבמוגט גנעבן צו אים אין דער פריא האב איך
גזעהן אז עם איז ניט גזעהן מיין זון וום איך הב גוועזן : ותאמר האשה האחרת לא הט די אנדרי אשה גאגט
עם

יח וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמַר בִּי אֲדֹנִי יְדַבֶּר־נָא עַבְדְּךָ דָבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי וְאַל־יִחַר אַפְּךָ

שפתי חכמים

א דהא נפ סיו מדנרים עם יוסף תלת ע"י מלין ותלת סיו יהודן שמעין לשון שבועי וח"כ לין יוכל לדבר עם יוסף כשעמו וק"ל • עי"ל דתין כבוד למלך שאסד שבל יתחוש לו פחוץ • רמ"ס : ב ותא בלשון קי ובשבט רפה כדרך המדבריס עם כתלי דתל"כ למה יבעם : ג דבי כתוך בפרשה מתינת טעם נקשה ותתוניוס ויוסף תא סיס מלך לבן ל"ל לו בי כתוך בפרשה תשוב בתיבי כתלך ג זהו פשוטו • ומדרשו ד סופך לנקות עליו

רש"י

(יח) ויגש אליו • דבר באזני אדני • (כ"ב) יכלסו דבני

א בתיוך : ואל יחר אפך • מכלן תחם למד שדבר תליו ב קשות : בי בתוך בפרעה • תשוב תחם בתיבי כתלך ג זהו פשוטו • ומדרשו ד סופך לנקות עליו

בגרעת

ויגש אליו יהודה אוג יהודה הט נגעהנט צו יוסף ויאמר את הט נזאגט בי אדוני איך בעט דיך בייי
באזני ידבר מא עבדך דבר לאז דיין קנעכט רייזן פר דיר אזאך אוג דיא רייד זאלין ארויין ני

יִשְׁתַּבַּח עִמֵּיהּ יְהֵי לִי לְעַבְדָּא וְאַתּוּן תְּהוֹן לְזַמְּרִין׃ יא וְאוֹחִיאוּ וְאַחִיתוּ גְּבַר יַת מְלַעֲנֵיהּ
אַרְעָא וּפְרַחוּ גְּבַר מְלַעֲנֵיהּ׃ יב וּבְלֵשׁ בִּרְבָא שָׁרֵי וּבְזַעֲרָא שֵׁיצֵי וְאִשְׁתַּבַּח בַּיְדָא
בְּטַלְעָנָא דְּבִנְיָמִן׃ יג וּבְזָעוּ לְבוּשֵׁיהוֹן וּרְמוּ גְּבַר עַל חֲמָרַיְהּ וְתָבוּ וְלָקְרְתָא׃ יד וַעֲאל
יְהוּדָה וְאַחוֹהִי לְבֵית יוֹסֵף וְהוּא עַד כְּעַן תַּמָּן וּנְפָלוּ קֳדָמוֹהִי עַל אַרְעָא׃ טו וַאֲמַר לְהוֹן
יוֹסֵף מָה עוֹבְדָא הָדֵין דִּי עֲבַדְתּוּן הֲלָא יְדַעְתּוּן אֲרֵי כְּדְבָּא מְכַדַּב גַּבְרָא דְּכָוָתִי׃
טז וַאֲמַר יְהוּדָה מָה נֵימַר לְרִבּוֹנִי מָה נְמַלֵּיל וּמָה נְזַכֵּי מִן קֳדָם יְיָ אִשְׁתַּבַּח יַת חוֹבָא
דְּעַבְדָךְ הָא אֲנַחְנָא עַבְדִין לְרִבּוֹנִי אַף אֲנַחְנָא אַף דְּאִשְׁתַּבַּח כַּלִּידָא בִּידֵיהּ׃ יז וַאֲמַר
הַס לִי מִלְּמֶעְבַּד דָּא גַּבְרָא דִּי אִשְׁתַּבַּח כַּלִּידָא בִּידֵיהּ הוּא יְהֵי לִי לְעַבְדָּא וְאַתּוּן סָקוּ
לְשָׁלֵם לְוָת אֲבוּכוֹן׃ ס ס ס

רשי

(י) גם עתה כדבריכם • לף זו מן הדין לומת מ כדבריכם כן הוא שכלכם חייבים בדבר עשרה שנמצאת גניבה ביד אחד מהם כלם נתפשים • לבד מי שעשה לכם לפנים משורת הדין לשבר ימלא לחנו יהיה לי עבד : (יב) בגדול התל • שלא ירגישו שהיה יודע סיכון הוא : (יג) ויעמס איש על חמורו • כעלי זכרון היו ולא הולכלכו לסייע זה לת זה לטעון : וישובו העירה • מכפולין היתה והוא לומר העירה העיר כל שהוא שלא היתה מסוכה בעיניהם שלא כעיר בימות של עשרה בני לדם לעניין המלחמה : (יד) עודנו שם • שהיה ממתין להם : (טו) הלא ידעתם כי נחש ינחש וגו' • שלא ידעתם כי הים מסוגר כמוני ויודע לנחש ולדעת מדעת ומסכרת וכיוצא ב כי תחת גנבת הגביע : (טז) האלהים מצא • יודעים הוא שלא סכרתיו אלא המקום נהיה להביאו לנו זאת מלא בעל חוב מקיש לגבוה ספר חובו : ומה נצטדק • לטון צדק וכן כל הימיה שתחלת יסודה צדי והיא בחה לדבר בלשון מהפעל או מהפעל מוחן סי"ת במקום תי"ו והיה נוחה לפני הות לחסוכה של יסוד התיבה שלא בחמלא הותיות העיקר כגון נפעדך מגזרת צדק וילפבע מגזרת נבע וילפידו מגזרת ניר תמוסים הלפידנו מגזרת לפיד לדבק • והיבה שתחלתה סמ"ך או סי"ן כשהיא מהפעלת התי"ו מפרדת לת הותיות העיקר כגון (קהלת יב ה) ויסתבל החגב (דניאל ז ח) מסתכל הוית בקכיניא מגזרת סכל • (תיבה ו יז) ויסתמר חקות עמדי מגזרת סמר • (יחזקאל גם סו) וסכר מרע מסחגלו מגזרת (חיוב יז יב) מוליך יועניש שולל (שמות סז) מסחולל בעמי מגזרת (ירמיה יח סו) דרך לת סלולה :

שפתי חכמים

לך מעשות כדבר הזה תרגם קופטא ומ' מפני שלת יפול לחל הפה לשון חם כי לימו נופל בו שיכתמו עליו : כמ סי' ממחתר כדבריכם כן הוא לחיו שב על לחבר ימלא לחנו מעבדיך ומת כי עשרה שנמצא גניבה לחל לחד מהם כלם שויס בעונם יהיה מה שיהיה לכן לחמר הרב שכלכם חייבים ומה שלחרו הם לחבר ימלא לחנו מעבדיך ומת היה ע"ד גוזמת מרוב מרירותן ומפני שיכון שלחבר ימלא לחנו מעבדיך ומת הוא לחיוב כדבריכם כן הוא וגו' ולין כדבר כן שהרי הם לח לחמרו כן לפיכך הוסיף הרב להוסיף לחל לחי תעשה להם לפנים משורת הדין הוא שנהו יהיה לי לעבד וכו' שלחיו מן הדין רק לפנים משורת הדין : ג כלומר חע"פ שנגנבתם הכוס שלחי מהחם בו וח"כ מהיכן יש לי לידע שלחתם גנבתם חפ"פ מכסרת היה לכם לידע זה כי היה כמוני וכו' וק"ל :

חסלת פרשת מקץ

אֹתוֹ יִהְיֶה־לִּי עָבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּם׃ יא וַיְמַהֲרוּ
וַיּוֹרִדוּ אִישׁ אֶת־אַמְתַּחְתּוֹ אָרְצָה וַיִּפְתְּחוּ אִישׁ
אַמְתַּחְתּוֹ׃ יב וַיְחַפֵּשׂ בַּגָּדוֹל הֵחֵל וּבַקָּטֹן כִּלָּה
וַיִּמָּצֵא הַגָּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִן׃ יג וַיִּקְרְעוּ
שִׂמְלֹתָם וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל־חֲמֹרוֹ וַיָּשֻׁבוּ הָעִירָה׃ מפטיר
יד וַיָּבֹא יְהוּדָה וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עוֹדֶנּוּ שָׁם
וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו אָרְצָה׃ טו וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מָה־
הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם הֲלוֹא יְדַעְתֶּם כִּי נַחֵשׁ
יְנַחֵשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כָּמֹנִי׃ טז וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מַה־נֹּאמַר
לַאדֹנִי מַה־נְּדַבֵּר וּמַה־נִּצְטַדָּק הָאֱלֹהִים מָצָא
אֶת־עֲוֹן עֲבָדֶיךָ הִנֶּנּוּ עֲבָדִים לַאדֹנִי גַּם־אֲנַחְנוּ גַּם
אֲשֶׁר־נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ׃ יז וַיֹּאמֶר חָלִילָה לִּי
מֵעֲשׂוֹת זֹאת הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ הוּא
יִהְיֶה־לִּי עָבֶד וְאַתֶּם עֲלוּ לְשָׁלוֹם אֶל־
אֲבִיכֶם׃ ס ס ס

קמ"ץ יחזקיהו ממניה: יסיס לי עכ"ד סימן ומיזוח מלפיס כ"ס:

איך וועל כיט אייך טאן לפנים משורת הדין אשר ימצא אתו בײַ דעם וום וועט ווערן גפוגן דך בעכר יהוה
לי עבר זאל זיין צוא כיר אקנעכט ואתם תהיו נקיים אוג איר זאלט זיין ריין׃ (יא) וימהרו ויורידו איש את
אמתחתו ארצה אוג זיי האבן נאייקט אוג האבן אראפ גנידרט איטלעכר זיין זאק צו דך עדר ויפתחו איש
אמתחתו אוג זיי האבן געפינט איטלעכר מאן זיין זאק׃ (יב) ויחפש אוג ער הט גזוכט בגדול החל ובקטן כלה
בײַ דעם גרוסן הט ער אן גהויבן צו זוכן אוג בײַ דעם קלינעם הט ער פאר לעכט כדי צייא זאלן זיך ניט
שטוסן אז ער הט גוויסט בײַ וועמען דך בעכר איז וימצא הגביע באמתחת בנימין אוג ער איז ווארן גפוגן
דך בעכר אין דעם זאק פון בנימין׃ (יג) ויקרעו שמלותם אוג זיי האבן צו ריסן קלידר ויעמס איש
על חמורו אוג איטלעכר מאן הט אלעין אן גלאדן די משא זיין אייזל וישובו העירה אוג זיי האבן
אום גקערט אין שטאט צוריין׃ (יד) ויבא יהודה ואחיו ביתה יוסף אוג יהודה מיט זיינע ברידר זענן גקומן
אין דעם הויז פון יוסף והוא עודנו שם אוג ער איז נאך דארטן גוועזן ער האט אוף זייא גוואארט ויפלו לפניו
ארצה אוג זיי זענן גפאלן פר אים צו דך ערד׃ (טו) ויאמר להם יוסף אוג יוסף הט צו זיי גזאגט מה המעשה

מַחֲלָקֵי דְכוּלְהוֹן חַמְשָׁא חוּלָקִין וְשַׁתִּיאוּ וַרְוִיאוּ עִמֵּיהּ׃ א וּפַקִּיד֫ית דִּי מְמַנָּא עַל בֵּיתֵיהּ
לְמֵימַר מַלִּי֫ית טַוְּעָנֵי גּוּבְרַיָּא עִבּוּרָא כְּמָא דִּי יָכְלִין לְמִטְעַן וְשַׁוִּי כַּסַּף גְּבַר בְּפוּם
טַוְּעָנֵיהּ׃ ב וַיִת כַּלִּידֵי כַלְּכְּפָא תְּשַׁוֵּי בְּפוּם טַוְּעָנָא דְּזְעֵירָא וַיָת כְּסַף זְבִינוֹהִי
וַעֲבַר כְּפִתְגָמָא דְּיוֹסֵף דִּי מַלִּיל׃ ג צַפְרָא נָהֲר וּגְבִרַיָּא אִתְפַּטָּרוּ אִנּוּן וַחֲמָרֵיהוֹן׃ ד אִנּוּן
נְפָקוּ מִן קַרְתָּא לָא אַרְחִיקוּ וְיוֹסֵף אֲמַר לְדִי מְמַנָּא עַל בֵּיתֵיהּ קוּם רְדֹף בָּתַר גּוּבְרַיָּא
וְתַדְבְּקִינּוּן וְתֵימַר לְהוֹן לְמָא שַׁלַּמְתּוּן בִּישְׁתָּא חֲלַף טַבְתָּא׃ ה הֲלָא דֵּין דִּשְׁתֵּי רִבּוֹנִי
בֵּיהּ וְהוּא בְּדָקָא מְבַרֵּךְ בֵּיהּ אֲבֵאִישְׁתּוּן דִּי עֲבַדְתּוּן׃ ו וְאַדְבְּקִינּוּן וּמַלֵּיל עִמְּהוֹן יַת
פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין׃ ז וַאֲמַרוּ לֵיהּ לְמָא יְמַלֵּיל רִבּוֹנִי כְּפִתְגָמַיָּא הָאִלֵּין חַס לְעַבְדָךְ מִלְּמֶעְבַּד
כְּפִתְגָמָא הָדֵין׃ ח הָא כַסְפָּא דִּי אַשְׁכַּחְנָא בְּפוּם טַוְּעָנָא אֲתֵיבְנָא לָךְ מֵאַרְעָא דִּכְנָעַן
וְאֵיכְדֵין נִגְנוֹב מִבֵּית רִבּוֹנָךְ מָנִין דְּכַסְפָּא אוֹ מָנִין דְּדָהָב׃ ט דִּי יִשְׁתַּכַּח עִמֵּיהּ מֵעַבְדָּךְ
יִתְקְטֵיל וְאַף אֲנַחְנָא נְהֵי לְרִבּוֹנִי לְעַבְדִין׃ י וַאֲמַר אַף כְּעַן כְּפִתְגָמֵיכוֹן כֵּן הוּא דִּי

רש״י ישתבח

מס וטלוס׃ (ח) הן כסף אשר מצאנו • זה לשון מעשרות קל וחומר סלמורים בתורה • וכלן ממיון בכלאים לכך
גס

נִטְרָאנָן חֲלָקִים פּוּן פַּר אִים צוּ זַיִא וּתְרֵב מִשְׁאת בִּנְיָמִין מִמַּשְׂאוֹת כּוּלָם חֲמֵשׁ יְדוֹת אוֹנְ זַיא אִיז וְוֵארֶן נְמֶעֶרְט
דַּם חֵלֶק פּוּן בִּנְיָמִין פּוּן זַיְינֶע מַתָּנוֹת פִּינְף חֲלָקִים • רש״י שְׁרַייבְּט עֶר הָט נַהְאט אַיין חֵלֶק גְּלֵיךְ מִיט
זַיְינֶי בְּרִידֶר אוֹנְ יוֹסֵף מִיט זַיין וְוַייב אוֹנְ מְנַשֶּׁה מִיט אֶפְרַיִם הָאבֶּן אִים אוֹךְ נַגְעבֶּן פּוּן זֵיךְ חֲלָקִים וְישתו
וְשכרו עמו אוֹנְ זַיִא הָאבֶּן גְּטְרוּנְקֶן אוֹנְ גְּשִׂיכֶּרְט מִיט אִים • רש״י שְׁרַייבְּט נָאר דָּעם טָאג הָאבֶּן זַיִא
גְּטְרוּנְקֶן אֲבֶּר פּוּן דָּעם טָאג אִין וְוֶם זַיִ הָאבֶּן אִים פַּר קוֹפְט בִּין אַהֲעֶר הָאבֶּן זַיִא נִיט גְּטְרוּנְקֶן קֵין זַיין
אוֹנְ יוֹסֵף הָט אוֹךְ נִיט גְּטְרוּנְקֶן־קֵין זַיין׃ (א) ויצו את אשר על ביתו לאמר אוֹנְ עֶר הָט גְּשִׂאפְט דָּעם מַאן
דֶּם אִיז גְּזֶעצְט גְּוָוארֶן אִיבֶּר זַיין הוֹז צוּ זַאנֶן מלא את אמתחות האנשים אוכל כאשר יוכלון שאת דָּר פֶּיל דִּיא
זַעק פּוּן דִּי מַאנֶן מִיט עֶסֶן וַוארֶן וּוִי פֶּיל זַיי וְוָעלֶן קֶעֶנֶן טְרָאנֶן וּשׂם כסף איש בפי אמתחתו אוֹנְ דוּא זָאלְסְט
מַאן דָּאם גָּעלְט פּוּן אִיטְלִיכֶּן מַאן אִין מוֹל פּוּן זַיין זַאק׃ (ב) ואת גביעי אתּ מַיין בָּעכֶר גביע הכסף תשים
בפי אמתחת הקטן אוֹנְ דָּעם זִילְבֶּרְנֶם בֶּעכֶר זָאלְסְטוּ טָאן אִין דָּעם מוֹל פּוּן דָּעם קְלֶעֶרְינֶם זַאק ואת כסף
שברו אוֹנְ דֶּם גָּעלְט פּוּן זַיין קוֹפּוּנְג זָאלְסְטוּ אוֹךְ אֲרַיין טָאן וויעש כדבר יוסף אשר דבר אוֹנְ עֶר הָט נָטָאן אַזוֹ
וּוִי דִי רַייד וָוֶם יוֹסֵף הָט גֶּרֶעט׃ (ג) הבוקר אור אין דָּער קְרִיא וויא עֶם אִיז לִיכְטִיג גְּוָואָרֶן וְהאנשים שלחו
המה וחמוריהם אוֹנְ דִי מַאנֶן זָענֶן אַוֶּעק גְּשִׂיקְט גְּוָואָרֶן מִיט וַיַּעֲרֵי אֵיזֶלְן׃ (ד) הם יצאו את העיר זַיִא אֶרֶם
אֶרוּם גֶּגאנְגֶן פּוּן דֶּר שְׁטָאט לא הרחיקו זַיִא זָענֶן נִיט וַוַיִט וְיוסף אמר לאשר על ביתו קוּם רְדוֹף אַחֲרֵי האנשים
אוֹנְ יוֹסֵף הָט גְּזָאגְט צוּ דָּעם מַאן וָוֶם אִיבֶּר זַיין הוֹז שָׁטַיי אוֹף אוֹנְ זָאג זָאךְ דִי מַאנֶן הַשׂגתם ואמרת אליהם
אוֹנְ דוּ זָאלְסְט זַיי גְּרַייכֶּן אוֹנְ זָאלְסְט צוּ זַיי זָאנֶן לָמה שלמתם רעה תחת טובה וְזָארוּם הָט אִיר בֶּצָאלְט בַּייז
פַּר גוּטֶם׃ (ה) הלא זה אשר ישתה אדוני בו פַּר וְואר דָּם אִיז דָּר בָּעכֶר וָוֶם מַיין הַאר טְרִינְקְט אִין אִים והוא
נחש ינחש בו אוֹנְ עֶר מִיט מִיט אִים בְּשׂוּף הִרְעוֹתם אשר עשיתם איר הָאט גְּטָאן שְׁלֶעכְט׃ (ו) וישׂגם אוֹנְ עֶר
הָט גְּרַייכְט זַיי וידבר אלהם את הדברים האלה אוֹנְ עֶר הָט גֶּרֶעט צוּ זַיי אַזוֹ וִוי זַיא דָּאזִיגִי רַייד׃ (ז) ואמרת
אליו אוֹנְ זַיי הָאבֶּן גְּזָאגְט צוּ אִים לָמה ידבר אדוני כדברים האלה וָוארוּם זָאל מַיין הַאר רַייכֶּן אַזוֹ וִוִיא זַיא
דָּאזִיגִי רַייד חלילה לעבדיך מעשות כדבר הזה פַּר כְּטָען צוּ רַייניגִי קְנֶעכְט פּוּן צוּ טָאן אַזוֹ׃ וִוי דִי דָּאזִיגִי זָאךְ׃
(ח) הן כסף אשר מצאנו בפי אמתחתינו נתן הם נָעלְט וָוֶם מִיר הָאבֶּן גְּפוּנֶן אִין מוֹל פּוּן אוּנְזֶרִי זָעק השיבנו
אליך מארץ כנען הָאבֶּן מִיר גְּמַאכְט אוּם קָעֶרֶן צוּרֵיק פּוּן לַאנְד כְּנַעַן וויך גנגוב מבית אדוניך כסף או זהב
אוֹנְ וִוִיא וָועלֶן מִיר גַּנֶבֶּנֶן פּוּן זַיין הַאריֶנם הוֹז זִילְבֶּר אָדֶר גָּאלְד׃ (ט) אשר ימצא אתו מעבדיך ומת בַּייא
דָּעם פּוּן זַייגִי קְנֶעכְט וָוֶם וָועט וָועֶרֶן גְּפוּנֶן דֶּר בְּעכֶר אַל עֶר וָועֶרֶן גְּטַייט וגם אנחנו נהיה לאדוני לעבדים
אוֹנְ מִיר זָועלֶן אוֹךְ זַיין זַיוּא מִין הַאר פַּאר קְנֶעכְט׃ (י) ויאמר גם עתה כדבריכם כן הוא אוֹנְ עֶר הָאט גְּזָאגְט
אֲצוּנְר אוֹךְ אַזוֹ וִוי אַיי־עֶרי רַייד אַזוֹ גֶהעֶר צוּ זַיין • רש״י שְׁרַייבְּט עֶר הָט צוּ זַיי גְּזָאגְט עֶם אִיז רֶעכְט אַזוֹ
וִוי אִיר זָאגְט אַז טָעֶן גְּפוּנְט בַּייא אַיינֶם פּוּן צֶעהֶן טָעֶנְשׁן אַנְבֶּה נעכְט טָעֶן אַלֵּי צָעהֶן אִין הְפִיסָה נָאר

מִשְׁאַת בִּנְיָמִן מִמַּשְׂאֵת כָּלָם חָמֵשׁ יָדוֹת וַיִּשְׁתּוּ
וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ׃ מד א וַיְצַו אֶת־אֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ לֵאמֹר
מַלֵּא אֶת־אַמְתְּחֹת הָאֲנָשִׁים אֹכֶל כַּאֲשֶׁר יוּכְלוּן
שְׂאֵת וְשִׂים כֶּסֶף־אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ׃ ב וְאֶת־
גְּבִיעִי גְּבִיעַ הַכֶּסֶף תָּשִׂים בְּפִי אַמְתַּחַת הַקָּטֹן
וְאֵת כֶּסֶף שִׁבְרוֹ וַיַּעַשׂ כִּדְבַר יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֵּר׃
ג הַבֹּקֶר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים שֻׁלְּחוּ הֵמָּה וַחֲמֹרֵיהֶם׃
ד הֵם יָצְאוּ אֶת־הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וְיוֹסֵף אָמַר
לַאֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ קוּם וְדֹף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים
וְהִשַּׂגְתָּם וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לָמָּה שִׁלַּמְתֶּם רָעָה תַּחַת
טוֹבָה׃ ה הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ וְהוּא
נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ בּוֹ הֲרֵעֹתֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם׃ וַיַּשֶּׂג
וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ ז וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו
לָמָּה יְדַבֵּר אֲדֹנִי כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָלִילָה לַעֲבָדֶיךָ
מֵעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה׃ ח הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר מָצָאנוּ בְּפִי
אַמְתְּחֹתֵינוּ הֱשִׁיבֹנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאֵיךְ נִגְנֹב
מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב׃ ט אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ
מֵעֲבָדֶיךָ וָמֵת וְגַם־אֲנַחְנוּ נִהְיֶה לַאדֹנִי לַעֲבָדִים׃
י וַיֹּאמֶר גַּם־עַתָּה כִּדְבָרֵיכֶם כֵּן־הוּא אֲשֶׁר יִמָּצֵא

שפתי חכמים — רש"י — אתו

ב דיק מדכתיב גביעי גביע כ"פ מכאן רמז הוא ומין לעקסות דכתיב לה היה מתיירא שיאמרו סלנו הוא י"ל היון דמתחלים בו ודלי על יוסף הוא כי לה יתם בניה ישקב וקל נ"ל: ל הקסה הרש"ס לעיל כפ' ויגש בפסוק תלילה לך

עבדיך • מולין הוא לנו לשון גנותי • ותרגיס תם לעבדיך תם מתם הקב"ס יהי עליכו ל מעשו' זאת והרבה ים כנגדנו

וְסַגִּידוּ לֵיהּ עַל אַרְעָא : כז וּשְׁאִיל לְהוֹן לְשָׁלֵם וַאֲמַר הַשְׁלָם אֲבוּכוֹן סָבָא דִּי אֲמַרְתּוּן
הַעוֹד קַיָּם : כח וַאֲמַרוּ שְׁלָם לְעַבְדָּךְ לְאָבוּנָא עַד כְּעַן קַיָּם וּכְרָעוּ וְסַגִּידוּ : כט וּזְקַף
עֵינוֹהִי וְחָזָא יָת בְּנְיָמִין אָחוּהִי בַּר אִמֵּיהּ וַאֲמַר הֲדֵין אָחוּכוֹן זְעִירָא דִּי אֲמַרְתּוּן לִי וַאֲמַר
כֵּן יְקָרֵם יְיָ עֲלָךְ בְּרִי : ל וְאוֹחִי יוֹסֵף אֲרֵי אִתְגּוֹלְלוּ רַחֲמוֹהִי עַל אָחוֹהִי וּבְעָא
לְמִבְכֵּי וְעָאל לְאֶדְרוֹן בֵּית מְשְׁכְּבָא וּבְכָא תַּמָּן : לא וְאַסְחִי אַפּוֹהִי וּנְפַק וְאִתְחַסַּן וַאֲמַר
שַׁוּ לַחְמָא : לב וְשַׁוְיוּ לֵיהּ בִּלְחוֹדוֹהִי וּלְהוֹן בִּלְחוֹדֵיהוֹן וְלִמְצָרָאֵי דְּאָכְלִין עִמֵּיהּ
בִּלְחוֹדֵיהוֹן אֲרֵי לָא יָכְלִין מִצְרָאֵי לְמֵיכַל עִם עִבְרָאֵי לַחְמָא אֲרֵי בְּעִירָא דְּמִצְרָאֵי חֵלַיִן
לֵיהּ עִיבְרָאֵי אָכְלִין : לג וְאִסְתָּרוּ קֳדָמוֹהִי רַבָּא כְּרַבְיוּתֵיהּ וּזְעִירָא כְּזְעֵרוּתֵיהּ וּתְמָהוּ
גּוּבְרַיָּא גְּבַר לְחַבְרֵיהּ : לד וּנְטַל חוּלְקִין מִן קֳדָמוֹהִי לֳקָדָמֵיהוֹן וּתְקֵי חוּלְקָא דְּבִנְיָמִן

בעל הטורים מחזיקי

(כט) יחד כני • ג' כתם' ככה ומיד מגן יחד לקול ועקך • זהו ס"ת מהדרים שצעלו כתב כתים יש לך ומה שתם ע"ל על פתח קרץ שמותם ע"ם סלמות שלימו לאחיו וזהו לקול ועקך שם"ל שסיה מגעגר על לאחיו מיד כשמצו לחמיו וע"ל מלטים יחד כני : (לא) ויתאפק • ג' כמסורס ככה ומיד ויתאפק סמן ויבא לא ביתו • מה ככה תתלה נער וסופו שמתה כשהודיעם שסוף יוסף לא פתם תתלה נער וסופו שמתה ושמון ליסודים : (לב) והנעיר • ג' כתם' והנעיר כלעיתו והנעיר לגוי עגום ביומין שהיה נעיר עשהו גדול מכולם כדכתיב ואתה מנשה בכורי כולם : מנשה • ג' כתם' ויעל מנשה • מנשה שוא ומחומי כדאיתא במדרש שהיה מכה בכורי ואומר ואלוי ומלי מנשה לחת לאחי ואחי לחת לי אלא מאחי ובמקום אחר ל"ל מנשה שוא ומחומי : כי' מנשה שוא ומחומים :

רש"י

יודע היה שהוא יום לך כעיס ע"ל יש לי עשרה ע"ל ומה שתם
תמר ל בלע וככר וגו' תמר ל מה מיכן על שמות הללו
ע"ל כלם על שם אחי וכנגדות מאבר מנחומיו • בלע שבלע
בין המומות • ככר • שהיה ככור לחמי • תחבל • שהבלו
על • גרגר • שהגביה בהכסיפת • ונעמן שהיה נעים
ביותר • אחי וכתם אחי היה וכלאחי היה • מפים • מפי
אחי למד • וחפים • שלא היתה תופסת ולא רחיתי אחי
תופסו • ומלך • שירד לבין האומות כדאיתא בתמ' סופה
מיד נכאכו רחמיו : נכמרו • נתחממו ובלשון משנה
(נ"מ עד) על הכומר על זמיס ובלשון אחרמי (פסחים
תמר זה מין לו תם ואחי מין לי תם יש אלוי : (לד) משאת•
ממות

שְׁבָטִים גְּפוֹנָן מִיר דָּם לְשׁוֹן חֲנִיכָה־לַעֲקֹב חֵט גְּזֵאוֹטְ צוּ עֲשָׂו אֲשֶׁר חִנַּן אֱלֹהִים אֶת עַבְדּוֹ וְוֹם נָאֵט הָאֵט גְּלַיִים
זְעִלִיגְט דַיִין קֶנֶעכְט אוּנ דָעְנְסָטָאל אִיז בְּנְיָמִין נָאךְ נִיט גְיוֹוֶען דְרוּם הָאט אִים יוֹסֵף גְּבְּעְנְסְשְׁט מִיט דָעם
לֶשׁוֹן וְיָחֵנְךָ בְּנִי : (ל) וימהר יוסף כי נכמרו רחמיו אל אחיו אוּנ יוֹסֵף הֵט גְאַיילְט וָוארום עם אִיז וְוֶארֶן דָר הִיצְט
זַיין דָר בְּאַרְמְקַייט צוּ זַיינֶי בְּרִידֶר וּבקש לבכות אוּנ עֶר הֵט גְוֶואלְט וַיינֶן וויבא החדרה וּבך שמה אוּנ עֶר אִיז
נְקוֹמֶן אִין קַאמֶר אֲרַיין אוּנ עֶר הֵט גְוֶוינְט דָאךְט : (לא) וירחץ פניו ויצא אוּנ עֶר הֵט גְוֶואשֶׁן זַיין פָּנִים אֶת
עֶר אִיז אֲרוֹס גְאַנְגֶן וְיתאפק אוּנ עֶר הָאט זִיךְ אִין גְהַאלְטֶן וְיאמר שימו לחם אוּנ עֶר הָאט גִיזָאגְט נִיט בְּרוֹט
צוּם טִישׁ : (לב) וישימו לו לבדו אוּנ זַיי אַיי הָאבֶּן גְטָאן בְּזוֹנֶדֶר וּלהם לבדם אוּנ צוּ זַיי בְּזוֹנֶדֶר וּלמצרים
האוכלים אתו לבדם אוּנ צוּ דִי מִצְרִים וָואם זַיי אַיי הָאבֶּן גֶעסֶן מִיט אִים הָאבֶּן זַיי גְטָאן בְּזוֹנֶדֶר כִּי לא יוכלון
המצרים לאכול את העברים לחם וָוארום דִיא מִצְרִים הָאבֶּן נִיט גֶקעכְט עֶסֶן אִין גֶיינֶם מִיט דִי עִבְרִים בְּרוֹט
כי תועבה הוא למצרים וָוארום עם אִיז אַיין אום וַויידֶרִיקִיט צוּ דִי מִצְרִים וַויייל דִי מִצְרִים פְּלֶעגְן הָאלְטֶן
שֶׁאף צוּ זַייעֲרֵי גֶעסְטֶן דִינְסְט אוּנ דִי יְהוּדִים הָאבֶּן גֶעסֶן שָׁאפֶן פְלַייש : (לג) וישבו לפניו הבכור ככבכרתו
והצעיר כצעירתו אוּנ זַיי הָאבֶּן זִיךְ גִיזֶעצְט פַּר אִים דָר עֶלְטֶסְטֶר נָאךְ זַיין אַלְטֶקַייט אוּנ דָר יוֹנְגְסְטֶר נָאךְ
זַיין יוֹנְגֶקַייט • רש"י שְׁרַייבְט עֶר הָאט גְקַלאפְט אִין זַיין בְּעכֶר אוּנ עֶר הָאט גִיזֶאגְט רָאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי
יְהוּדָה יִשָּׂשכָר זְבוּלוּן עֶנֶן פוּן אַיין מוּטֶר זָאלֶן זִיךְ זֶעצֶן בֶּמִּסְפָּר נָאךְ זַיִיעֶר גְּבוּרֶת נָאךְ אוּנ אָז הָאט עֶר
גְהִיסֶן אַלֵי בְּרִידֶר זִיךְ זֶעצֶן נָאךְ זַיִיעֶר עֶלְטֶר נָאךְ וִוי עֶר אִיז גְקוֹמֶן צוּ בֶּנְיָמִין הָט עֶר גִיזָאגְט עֶר הָאט
גִיט קִיין מוּטֶר אוּנ זִיךְ הָאבּ נִיט קִיין מוּטֶר זָאל עֶר זִיךְ זֶעצֶן לְאֶבֶן מִיר וַיתמהו האנשים איש אל רעהו את
זַיי הָאבֶּן זִיךְ פַּר וִוינְדֶרְט דִיא מַאנֶן אַיינֶר צוּם אַנְדֶרֶן : (לד) וישא משאת מאת פניו אליהם אוּנ עֶר הָאט

וַיָּבִיאוּ לוֹ אֶת־הַמִּנְחָה אֲשֶׁר־בְּיָדָם הַבַּיְתָה
וַיְשַׁתַּחֲווּ־לוֹ אָרְצָה׃ כו וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר
הֲשָׁלוֹם אֲבִיכֶם הַזָּקֵן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם הַעוֹדֶנּוּ חָי׃
כח וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאָבִינוּ עוֹדֶנּוּ חָי וַיִּקְדוּ
וַיִּשְׁתַּחֲוּ׃ כט וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־בִּנְיָמִין אָחִיו בֶּן־
אִמּוֹ וַיֹּאמֶר הֲזֶה אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם
אֵלָי וַיֹּאמַר אֱלֹהִים יָחְנְךָ בְנִי׃ שביעי ל וַיְמַהֵר יוֹסֵף
כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל־אָחִיו וַיְבַקֵּשׁ לִבְכּוֹת וַיָּבֹא
הַחַדְרָה וַיֵּבְךְּ שָׁמָּה׃ לא וַיִּרְחַץ פָּנָיו וַיֵּצֵא וַיִּתְאַפַּק
וַיֹּאמֶר שִׂימוּ לָחֶם׃ לב וַיָּשִׂימוּ לוֹ לְבַדּוֹ וְלָהֶם לְבַדָּם
וְלַמִּצְרִים הָאֹכְלִים אִתּוֹ לְבַדָּם כִּי לֹא יוּכְלוּן
הַמִּצְרִים לֶאֱכֹל אֶת־הָעִבְרִים לֶחֶם כִּי־תוֹעֵבָה
הִוא לְמִצְרָיִם׃ לג וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָיו הַבְּכֹר כִּבְכֹרָתוֹ
וְהַצָּעִיר כְּצָעִרְתּוֹ וַיִּתְמְהוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל־
רֵעֵהוּ׃ לד וַיִּשָּׂא מַשְׂאֹת מֵאֵת פָּנָיו אֲלֵהֶם וַתֵּרֶב

שפתי חכמים — וישתחוו קדי — רש"י — משאת

(כח) ויקדו וישתחוו · על שלום שלום · קידה כפיפת קדקד : · כמתחוה מפתח למלך : (כט) אלהים יחנך בני : כשמלך שכפים שמעון חניכה מפר חמן מלכים לחם עבדך

דכימין עדיין לח מלד לכך כרכו יוסף בחכיכה : כי נכמרו רחמיו · שלום יש לך לחם מפס לחמך לו לחם היה לי ולחיי

יולע

צָעֲרִי הָעִבְרִי אֵין שָׁטוּב אֲבָיִן וישתחוו לו ארצה אוב זֵיי הָאבֶן זֵיִךְ צוּ אִים גְּבוּקְט בִּיז צוּ דָר עֲרָד׃ (כז) וישאל להם לשלום אוב עֲר הָט גְּפָרְעְגְט צוּ זַיִיא צוּ שָׁלוֹם ויאמר השלום אביכם הזקן אשר אמרתם אוב עֲר הָט גְּזָאגְט אוֹב עָם אִיז שָׁלוֹם צוּ אַיְיעֶר אַלְטֶן פָּאטֶר וָאם אִיר הָט גְּזָאגְט העודנו חי לָעבְּט עֲר נָאךְ׃ (כח) ויאמרו שלום לעבדך לאבינו אוב זַיִיא הָאבֶּן גְּזָאגְט עָם אִיז שָׁלוֹם צוּ אונְזֶר פָּאטֶר דַיין קְנֶעכְט עודנו חי עֲר לָעבְּט נָאךְ ויקדו וישתחוו אוב זַיִיא הָאבֶּן גְּנַייקְט אוב הָאבֶּן זִיךְ גְּבוּקְט׃ (כט) וישא עיניו וירא את בנימין אחיו בן אמו אוֹן עֲר הָט אוֹךְ גְּהאבֶּן זַיינֶי אוֹגֶן אוב עֲר הָט גְּעזֶהֶן זַיין בְּרוּדֶר בִּנְיָמִין בן אמו זַיין טוֹטֶר׃ זון ויאמר הזה אחיכם הקטן אשר אמרתם אלי אוב עֲר הָט גְּזָאגְט אוֹב דָער אִיז אַיְיעֶר קְלַיינֶר בְּרוּדֶר וום איר הָט צוּ מִיר גְּזָאגְט ויאמר אלהים יחנך בני אוב עֲר הָט גְּזָאגְט נָאט זָאל דִיךְ לַיים זָעלֶגֶן מַיין זון · רש"י שְׁרַייבְּט בַּייא דִי אַנְדֶרֶי

דְאִתּוֹהִי בְּטוֹעֲנָא בְּקִדְמֵיתָא אֲנַחְנָא מִתְעַלִּין לְאַתְרָא דִּי אֲמַר יְיָ עֲלָנָא וּלְאִסְתַּקָּפָא עֲלָנָא
וּלְמֵיכַל יָתָנָא לְעֵבְדִין וּיְקָרִיבוּ לְוָת נְבִרָא דִּי מְמָנָא עַל בֵּית
יוֹסֵף וּמְלִילוּ עִמֵּיהּ בְּתַרְעָא בֵּיתָא: כ וַאֲמַרוּ בְּבָעוּ רְבוֹנִי מֵיחַת נְחֵתְנָא בְּקִדְמֵיתָא לְמִזְכֵּן
עִבּוּרָא: כא וַהֲוָה כַּד אֲתֵינָא לְוָת מָטָא וּפְתַחְנָא יָת טוֹעֲנָא וְהָא כַסְפָּא גְּבַר בְּפוּם
טוֹעֲנֵיהּ כַּסְפָּנָא בְּמִתְקָלֵיהּ וַאֲתֵיבְנָא יָתֵיהּ בִּידָנָא: כב וְכַסְפָּא אוֹחֳרָנָא אַחֲתְנָא בִּידָנָא
לְמִזְבֵּן עִבּוּרָא לָא יְדָעְנָא מָן שַׁוִּי כַסְפָּנָא בְּטוֹעֲנָא: כג וַאֲמַר שְׁלָם לְכוֹן לָא תִדְחֲלוּן
אֱלָהְכוֹן וֵאלָהָא דַּאֲבוּכוֹן יְהַב לְכוֹן סִימָא בְּטוֹעֲנֵיכוֹן כַּסְפְּכוֹן אֲתָא לְוָתִי וְאַפֵּיק לְוָת שִׁמְעוֹן
יָת שִׁמְעוֹן: כד וְאָעַל גַּבְרָא יָת גּוּבְרַיָּא לְבֵית יוֹסֵף וְיַהֵב מַיָּא וְאַסְחוּ רַגְלֵיהוֹן וְיַהֵב
כֵּיסָתָא לַחֲמָרֵיהוֹן: כה וְאַתְקִינוּ יָת תֶּקְרוּבְתָּא עַד דְּאָתֵא יוֹסֵף בְּשַׁרוּתָא אֲרֵי שְׁמָעוּ אֲרֵי
תַמָּן יֵיכְלוּן לַחְמָא: כו וַאֲתָא יוֹסֵף לְבֵיתָא וְאַעִילוּ לֵיהּ יָת תֶּקְרוּבְתָּא דִּי בִידֵיהוֹן לְבֵיתָא

רשי

סרוח לשון מלכות: (כ) בי אדני (יבמות נז סנהדרין סד) לשון בעיה ותחנונים הוא בלשון מרמי בייא בייא: ירד ירדנו. ירידה ט הוא לט (כ"ל) רגליים היינו לפרש לחיים עכשיו תנו לריכים לך: (כג) אלהיכם. (תחומא) בזכותכם ומפי מין זכותכם כדמי מלמי מביכם בזכות אביכם נתן לכם ממעון: (כד) ויבא האיש. הבחה מחר הבחה לפי שהיו דואגים תומו תון עד שהכנסו מליו פחח הבית ומחמר לחם שלו לכם ממכנו ובמו מחריו: (כה) ויכינו הזמינו עכשיו בכליס נמיס: (כו) הביתה. מפרוזדור למרקלין. (נרחה דיוקו דכת"י מהביתה בחלחה ויכינו ע"ח המנחה מאר בידם בחיפה דק"ל הלח כבר הוכנו ביומו של יוסף מלח עכ"ל מפרוזדור למרקלין ודוק)

שפתי חכמים

עה שפירושו לפתקפא עלנא פי' לפתעוג • כמלמע פי' עה לפתגוללנ ל' גלילות דבר כפשוטו אי כיס נופל עליו ל' לפתפכל כפיר אכל עפכיו שלבתגוללנ הוא לשון לפתרכיבה ל"ל לפתפכל ל' עלילות דבריס מהכס"ל: ט דייק מדכתיב כפל לשון אכל לא דייק מדכתיב

וסגידו

וּיקְדוּ:

גַּבְרַיָּתָן וַויִל זַיִיא זָעְנָן גִּבְרַאבְט גְּוּאוֹרָן צוּ יוֹסֵף אִין שְׁטוּב אֲרַיין וּיאמְרוּ על דבר הכסף השב באמתחותינו
בתחלה אנחנו מובאים אוּנ זַיִיא הָאבֶּן גְּזָאגְט פּוּן וָועגֶן דָעם גְּעלְט וָום אִיז וָוארָן אוּם גְּקֶעְרְט אִין אוּנְזֶרִי
זָעק צוּם עֶרְשְׁטֶן וָועֶרִן מִיר גִּבְרַאבְט לְהתגולל עלינו צוּ וָועלְגֶרִין אוֹיף אוּנְז וּלהתנפל עליהו אוּנ צוּ קָאלִין
אֵיבֶּר אוּנְז וּלקחת אותנו לעבדים אוּנ צוּ נֶעמֶן אוּנְז פַאר קְנֵעכְט וּאת חמורינו אוּנ צוּ נֶעמֶן אוּנְזֶרִי זַיילֶן:
(יח) ויגשו אל האיש אשר על בית יוסף אוּנ זַיִיא הָאבֶּן גְּנֶעהְט צוּ דָעם מַאן וָום הָט גֶּהאט צוּ שַׁאפֶן אִיבֶּר
דָעם הוֹז פּוּן יוֹסֵף וידברו אליו וגו' אוּנ זַיי הָאבֶּן גֶּרֶעט צוּ אִים אוֹף דֶר טִיר פּוּן שְׁטוּב: (כ) ויאמרו בי אדוני
אוּנ זַיי הָאבֶּן גְּזָאגְט מִיר בֶּעטֶן דִיךְ מִין הֵאר ירוד נִידֶרֶן יְרַדְנוּ בתחלה לשבר אוכל מִיר הָאבֶּן גְּנִידֶרְט צוּם
עֶרְשְׁטֶן צוּם קוֹפֶּן עֶסֶן וואֶרֶג רש"י שְׁרַייבְט זַיִיא הָאבֶּן גְּזָאגְט ירוד ירדנו עִם אִיז צוּ אוּנְז אַיִירִידְה מִיר
פְלֶעגֶן אֲנֶדֶרֶ מְפָרֶנֶם זַיין אַצוּנְד בַּדַארְפֶן מִיר הָאבֶּן צוּ דִיר: (כא) ויהי כי באנו אל המלון אוּנ זַיִיא
גָוֶעזֶן אַז מִיר זָעְנָן גְּקוֹמֶן צוּ דֶעם הֵארְבֶּרִיג וּנפתחה את אמתחתינו אוּנ מִיר הָאבֶּן גֶּעפֶּינְט אוּנְזֶרִי זָעק וְהנה
כסף איש בפי אמתחתו נזן אִיז דָם גֶּעלְט פּוּן אִיטְלִיכֶן מַאן אִין מוֹל פּוּן זַיין זַאק כספנו במשקלו אוּנְזֶר גֶּעלְט
מִיט זַיין וָואג ונשב אותו בידינו אוּנ מִיר הָאבֶּן אִים אוּם גֶּקֶעְרְט מִיט אוּנְזֶרִי הֶענְט: (כב) וכסף אחר הורדנו
בידנו אוּנ אֲנֶדֶרִי גֶּעלְט הָאבֶּן מִיר גַּמאכְט נִידֶרֶן אִין אוּנְזֶרִי הֶענְט לשבר אוכל צוּ קוֹפֶּן עֶסֶן לא ידענו מי שם
כספנו באמתחותינו מִיר וַייסֶן נִיט וָועֶר עֶם הָט נֶטאן אוּנְזֶר גֶּעלְט אִין אוּנְזֶרִי זָעק: (כג) ויאמר שלום לכם
אוּנ עֶר הָט גְּזָאגְט עֶם אִיז צוּ אַייךְ שָׁלוֹם אל תיראו אִיר זָאלְט אַייךְ נִיט פָארְכְטֶן אלהיכם אַייעֶר גָאט ואלהי
אביכם אוּן גָאט פוּן אַייעֶר פָאטֶר נתן לכם משמן באמתחותיכם עֶר הָט גֶּגעבֶּן אַבּהַלְטֶעגֶם אוֹצָר אִין אַייעֶרִי
זָעק כספכם בא אלי אַייעֶר גֶּעלְט אִיז אִן גְּקוֹמֶן צוּ מִיר ויוצא אליהם את שמעון אוּנ עֶר הָט אוֹם גְּצוֹגֶן צוּ זַיִיא
זַייעֶר בְּרוּדֶר שִׁמְעוֹן: (כד) ויבא האיש את האנשים ביתה יוסף אוּנ דָעֶר מַאן הָאט גְּבְרַאבְט רִיא מַאגֶן אִין
שְׁטוּב אֲרַיין צוּ יוֹסֵף ויתן מים וירחצו רגליהם אוּנ עֶר הָט גֶּגעבֶּן וַאסֶר אוּנ זַיִיא הָאבֶּן גְּוָאשֶׁן זַייעֶרִי פִּים
ויתן מספוא לחמוריהם אוּנ עֶר הָט גֶּגעבֶּן פִּיטֶרְנִיש צוּ זַייעֶרִי אַייזְלֶן: (כה) ויכינו את המנחה עד בוא יוסף בצהרים
אוּנ זַיִיא הָאבֶּן אִן גְּבְרַייט דִי מַתָּנָה בִּיז יוֹסֵף וָועט קוֹמֶן אִין מִיטָן טָאג כי שמעו כי שם יאכלו לחם וַיאַרוּם
זַיִיא הָאבֶּן גֶּהֶערְט אַז זַיִיא וָועלֶן דָארְטֶן עֶסֶן בְּרוֹט: (כו) ויבא יוסף הביתה אוּנ יוֹסֵף אִיז דָעֶר נָאךְ קוֹמֶן
אִין שְׁטוּב אֲרַיין וַיבִיאוּ לוֹ את המנחה אשר בידם הביתה אוּנ זַיִיא הָאבֶּן גְּבְרַאבְט צוּ אִים דִי מַתָּנָה וָום אִיז אִין

עַל־דְּבַר הַכֶּסֶף הַשָּׁב בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ בַּתְּחִלָּה
אֲנַחְנוּ מוּבָאִים לְהִתְגַּלֵּל עָלֵינוּ וּלְהִתְנַפֵּל עָלֵינוּ
וְלָקַחַת אֹתָנוּ לַעֲבָדִים וְאֶת־חֲמֹרֵינוּ: יט וַיִּגְּשׁוּ אֶל־
הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל־בֵּית יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח
הַבָּיִת: כ וַיֹּאמְרוּ בִּי אֲדֹנִי יָרֹד יָרַדְנוּ בַּתְּחִלָּה
לִשְׁבָּר־אֹכֶל: כא וַיְהִי כִּי־בָאנוּ אֶל־הַמָּלוֹן וַנִּפְתְּחָה
אֶת־אַמְתְּחֹתֵינוּ וְהִנֵּה כֶסֶף־אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ
כַּסְפֵּנוּ בִּמְשָׁקְלוֹ וַנָּשֶׁב אֹתוֹ בְיָדֵנוּ: כב וְכֶסֶף אַחֵר
הוֹרַדְנוּ בְיָדֵנוּ לִשְׁבָּר־אֹכֶל לֹא יָדַעְנוּ מִי־שָׂם כַּסְפֵּנוּ
בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ: כג וַיֹּאמֶר שָׁלוֹם לָכֶם אַל־תִּירָאוּ
אֱלֹהֵיכֶם וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן
בְּאַמְתְּחֹתֵיכֶם כַּסְפְּכֶם בָּא אֵלָי וַיּוֹצֵא אֲלֵהֶם אֶת־
שִׁמְעוֹן: כד וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף
וַיִּתֵּן־מַיִם וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיִּתֵּן מִסְפּוֹא לַחֲמֹרֵיהֶם:
כה וַיָּכִינוּ אֶת־הַמִּנְחָה עַד־בּוֹא יוֹסֵף בַּצָּהֳרָיִם כִּי
שָׁמְעוּ כִּי־שָׁם יֹאכְלוּ לָחֶם: כו וַיָּבֹא יוֹסֵף הַבַּיְתָה

שפתי חכמים

רש"י

ויביאו

ומזה דרך שאר הבתים לשבור כד לגון בבית יוסף כי אם נפונדקות שבעיר: ויוציא. שלין זה שלח להספיק מ' מצמל: אנחנו מובאים. על תוך הבית הזה: להתגלל. להיות מתגלגלת עלינו עלילת הכסף ולסיומה נופלת עלינו

ומזוקקים שהרגש ולהסקפקה ז עלמה הוא ל' להחעולל כדמהרגמינן עלילה דבריס מסקופי מלין ולא הכנמו אחר לגון המקרא ולהחגולל שהרגש לשחרכרכה ח הוא לשון (קהלת יב ו) גלת הזהב (מהוס ב ח) והנה גלחה העלחה שהוא

הבא את האנשים הביתה ברעגג די מאנין אין שטוב אריין ומבוח מבח אוג שעבט אעשטונג והכן אוג ברייט אן כי אתי יאכלו האנשים בצהרים ואראם מיט מיר ווילן עסן די מאנן אמאל צייט: (יז) ויעש האיש כאשר אמר יוסף אוג דר מאן הט גטאן וויא יוסף הט גזאגט ויבא האיש את האנשים ביתה יוסף אוג דער מאן האט גבראכט די מאנן צו יוסף אין שטוב אריין: (יח) ויראו האנשים כי הובאו בית יוסף אוג די מאנן האבן זיך

בְּאַרְעָא כְּנָעַן וַאֲחִיתוּ לַגְּבָרָא תְּקָרוּבְתָּא זְעִיר קְטַף וּזְעִיר דְּבַשׁ שְׁעַף וּלְטוּם בּוּטְנִין וְשִׁגְדִּין: יב וְכַסְפָּא עַל חַד תְּרִין סְבוּ בִּידְכוֹן וְיָת כַּסְפָּא דְאִתְהֲדַר בְּפוּם מְזָעֲנֵיכוֹן תְּתִיבוּ בִּידְכוֹן דִּילְמָא שָׁלוּ הֲוָת: יג וְיָת אֲחוּכוֹן דָּבְרוּ וְקוּמוּ תּוּבוּ לְוָת גַּבְרָא: יד וְאֵל שַׁדַּי יִתֶּן לְכוֹן רַחֲמִין קֳדָם גַּבְרָא וְיִפְטַר לְכוֹן יָת אֲחוּכוֹן אוֹחָרָן וְיָת בִּנְיָמִין וַאֲנָא כְּמָא דְאִתְכְּוֹלִית תְּכוֹלִית: טו וּנְסִיבוּ גוּבְרַיָּא יָת תְּקָרוּבְתָּא הָדָא וְעַל חַד תְּרִין כַּסְפָּא נְסִיבוּ בִּידֵיהוֹן וְדָבְרוּ יָת בִּנְיָמִין וְקָמוּ וּנְחָתוּ לְמִצְרַיִם וְקָדָם יוֹסֵף: טז וַחֲזָא יוֹסֵף עִמְהוֹן יָת בִּנְיָמִין וַאֲמַר לְרַי מְמָנָא עַל בֵּיתֵיהּ אֲעֵל יָת גּוּבְרַיָּא לְבֵיתָא וְכוֹס נִכְסְתָּא וַאֲתַקֵּן אֲרֵי עִמִּי יֵיכְלוּן גּוּבְרַיָּא בְּשִׁירוּתָא: יז וַעֲבַד גַּבְרָא כְּמָא דַאֲמַר יוֹסֵף וְאָעֵיל גַּבְרָא יָת גּוּבְרַיָּא לְבֵית יוֹסֵף: יח וְדְחִילוּ גּוּבְרַיָּא אֲרֵי אִיתָּעֲלוּ לְבֵית יוֹסֵף וַאֲמָרוּ עַל עִיסַק כַּסְפָּא

בעל התורים — ראחוחב

(יא) משא נרי ומשא דבש וגו׳ • ו׳ מיני פרות הכתוב לו מנחה נגד ו׳ בני הגבירות כל ג׳ מין ג׳: (טו) ומצאם • כ׳ במסורה ומצם כתף ומצם שכיון • לומר לך ק״ו מה כתף שבשנים כח בכתף לידי חתי יוסף בלא לעגמו בכפלים כ״ש שעתידין שבטו״ס לשלם כל בכתף שלוקחים מיצרתל כפלי כפלים:

רש״י — שפתי חכמים

תוכל שמע ב הוקר הסער: אולי משגה הוא שמא הממונה על הבית שכחו שוגג: (יד) ואל שדי • מעתה תיכף חסרים כלום חלה תפלה ג הריני מתפלל עליכם: ואל שדי • שדי בכתיבת רחמיו וכדי הינקות בידו ליתן יתן לכם רחמים זכו פשוטו • ומדרשו מי שמחר לעולם די יאמר די לצרותי שלא שקמתי מעצורי נרא לבן נרא עשו נרא רחל נרא דינה נרא יוסף נרא שמעון נרא בנימין: ושלח לכם ויפסר לכון כהרגומו יפקרנו מהכוריו ל׳ לחפצי יפלחנו ותיתו טופל בהרגום ל׳ ויפלח שהרי לפס הס הולכים תלוי: את אחיכם • זה שמעון: אחר • ליוח הקודם מזקה בו לדבות יוסף (כ״ב): ואני • עד שובכם תהיה ד שכול משכל: כאשר שכלתי מיוסף ומשמעון: שכלתי מבנימין: (סו) ואת בנימין • מהרגמין ודכרו יח בנימין לפי שמין לקיחה המדם שוה בלשון־מרי נדבר הנקח ביד מהרגמין ונסיב ודבר הנקח בהרגמין דכרי׳ מהרגמין ודבל: (סז) ושבח טבח והכן • כמו ולשבוח טבח והכן ולהכין שנוח לשון טוי שהיה לו לומר ה ופתח: בצהרים • זה מהורגם בשילוחה שהוא לשון סעודה רשמוחה ו בלשון תרמי ובלע״ז די״זנר • ויש הרבה בגמרא שדה לכלבא שילוחיה • בעט תכולת שילוחה (בכלות לם) • תכל כל תרגום של נהריס מיכלא: (יח) ויראו האנשים • כתוב הוא בבני יוד״ן ותרגומו ותחילו: כי הובאו בית יוסף •

ולין

הָעִבְרִי אוּלַי מִשְׁגֶּה הוּא אָמַר הַטַּבָּח פּוּן דָּעם הוּז פַּר נָעְטָן נָעָמָן דָּם נָעלְט בְּשׁוּגָג: (יג) ואת אחיכם קחו אוֹנ אַיְיעֶר בְּרוּדֶר נָעְמָט וקומו שובו אל האיש אוֹנ שְׁטַייט אוֹף קָעְרְט אַיְיךְ אוּם צוּ דָעם מַאן: (יד) ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש אַצוּנְד הָאט יַעֲקֹב תְּפִלָּה גֶּטָאן דָּעד אַלְמָעכְטִיגֶר גָאט זָאל אַיְיךְ נָעבֶּן דָּעד בַּארְמְהֶרְצִיגְקֵייט פַּר דָעם מַאן • רש״י שֶׁרַייבְט דְּרוּם הַט עָר נִיצְאגְט אֵל שַׁדַּי עֶר הַט גְּזָאגְט דָּר גָאט וּם הָאט גְּזָאגְט צוּ דֶר וָועלְט די דָם אִיז טַייטְשׁ גְּנוּג כְּלוֹמַר די וָועלְט זָאל נִיט גְּרֶעסֶר וָועֶרֶן זָאל עֶר זָאגֶן גְּנוּג אוֹף מִינֵי צָרוֹת וּוארוּם פּוּן מַיִן יוּנְגֶט אָן הָאב אִיךְ נִיט גְּרוּם פּוּן צָרוֹת אִיךְ הָאב גְּהַאט צָרוֹת לָבָן אוֹנ צָרוֹת עֵישָׂו אוֹנ צָרוֹת רָחֵל אוֹנ צָרוֹת דִּינָה צָרוֹת יוֹסֵף צָרוֹת שִׁמְעוֹן צָרוֹת בִּנְיָמִין ושלח לכם את אחיכם אחר ואת בנימין אוֹנ עֶר זָאל אֲרוּם שִׁיקֶן אַיְיעֶר אֲנֶדֶרֶן בְּרוּדֶר עֶר זָאל אֲרוּם שִׁמְעוֹן מִיט בִּנְיָמִין • רש״י שֶׁרַייבְט דְּרוּם הָאט עֶר נִיצְאגְט אַרְר רְעֶר רוּחַ הַקֹּדֶשׁ הָאט אִין אִים גְּשִׁפְּרָאכְט אַז יוֹסֵף וָועט אוֹף גְּפוּנְן וָועֶרֶן וואני כאשר שכולתי אוֹנ אִיךְ אַזוֹ וִוי אִיךְ בִּין וְואֲרֶן פַּר וְואֲרֶן פּוּן יוֹסֵף אוֹנ פּוּן שִׁמְעוֹן שכולתי בִּין אִיךְ וְואֲרֶן פַּר וְואֲרֶן פּוּן בִּנְיָמִין: (טו) ויקחו האנשים את המנחה הזאת אוֹנ דִיא מַאנְן גָּנוֹמֶן דִיא רְאזִינְע מַתָּנָה ומשנה כסף לקחו בירם אוֹנ טָאפֶּל גָּעלְט הָאבֶּן זַייא גִּינוֹמֶן אִין זַייעֲרֵי הָעֶנְט ואת בנימין אוֹת בִּנְיָמִין הָאבֶּן זַייא אוֹךְ מִיט גְּפִירְט ויקומו וירדו מצרים אוֹנ זַי זָענֶן אוֹף גְּשְׁטַאנֶן אוֹנ זַיי הָאבֶּן גְּנִידֶּרְט בְּיִן מִצְרַיִם ויעמדו לפני יוסף אוֹנ זַייא הָאבֶּן זִיךְ גְּשְׁטֶעלְט פַּר יוֹסֵף: (טז) וידא • סף אתם את בנימין אוֹנ זַייא הַט אֲנֶעהֶן מִיט זַייא בְּנִיָמִין ויאמר לאשר על ביתו אוֹנ עֶר הַט גְּזָאגְט צוּ דֶעם וְוָס עֶר הַט גְּשַׁאפְט אִיבֶּר זַיין הוּז

מִזְמְרַת הָאָרֶץ בִּכְלֵיכֶם וְהוֹרִידוּ לָאִישׁ מִנְחָה
מְעַט צֳרִי וּמְעַט דְּבַשׁ נְכֹאת וָלֹט בָּטְנִים וּשְׁקֵדִים׃
יב וְכֶסֶף מִשְׁנֶה קְחוּ בְיֶדְכֶם וְאֶת־הַכֶּסֶף הַמּוּשָׁב
בְּפִי אַמְתְּחֹתֵיכֶם תָּשִׁיבוּ בְיֶדְכֶם אוּלַי מִשְׁגֶּה
הוּא׃ יג וְאֶת־אֲחִיכֶם קָחוּ וְקוּמוּ שׁוּבוּ אֶל־הָאִישׁ׃
יד וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לִפְנֵי הָאִישׁ וְשִׁלַּח
לָכֶם אֶת־אֲחִיכֶם אַחֵר וְאֶת־בִּנְיָמִן וַאֲנִי כַּאֲשֶׁר
שָׁכֹלְתִּי שָׁכָלְתִּי׃ טו וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־הַמִּנְחָה
הַזֹּאת וּמִשְׁנֶה־כֶּסֶף לָקְחוּ בְיָדָם וְאֶת־בִּנְיָמִן וַיָּקֻמוּ
וַיֵּרְדוּ מִצְרַיִם וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף׃ ששי טז וַיַּרְא יוֹסֵף
אִתָּם אֶת־בִּנְיָמִן וַיֹּאמֶר לַאֲשֶׁר עַל־בֵּיתוֹ הָבֵא
אֶת־הָאֲנָשִׁים הַבַּיְתָה וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן כִּי אִתִּי
יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים בַּצָּהֳרָיִם׃ יז וַיַּעַשׂ הָאִישׁ כַּאֲשֶׁר
אָמַר יוֹסֵף וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת־הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף׃
יח וַיִּרְאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הוּבְאוּ בֵּית יוֹסֵף וַיֹּאמְרוּ

שפתי חכמים

רשי

על

אליהם ישראל אביהם אוג עֲך הָט גְּזָאגְט צוּ זַיְיעֶר פָּאטֶר־יַעֲקֹב ס״ם כֵּן אַז עָם אִיז יָא אַז׳ אַז אִיךְ מוּז יָא
אִם שָׁאלֶן אפוא וְיא כוז אִיךְ טָרַאכְטֶט אַיין־עֶצֶה זאת עשו דָאם זָאלְט אַיר טָאן קחו מזמרת הארץ בכליכם
נָעמְט אִין אַייעֲרֵי כֵּלִים אַבִּיסֶל נוּטֵי פֵּירוֹת וום מָעַן לוּבְט דָס לַאנְד מִיט זַיי מעט צרי אַבִּיסֶל טְרֵיקֶ וַאסֶר
ומעט דבש אוג אַבִּיסֶל הָאנִיק נכאה ולוט טָרַאק אוג אַלוּנְס וַויין בטנים ושקדים אַפְּרָקאסֶן אוג מַאנְדֶלֶן ו
(יב) וכסף משנה קחו בידכם אוג מִאסֶל גֶעלְט נָעמְט מ״ט אִין אַייעֲרֵי הָענְט וְארום טָאמָר אִיז הֲבוּאָה טַיְיטְ
נָעזֶארֶן אוג דָאם נָעלְט וָואם אִיז וָוארֶן אום נֶעקֶרְט אִין אַייעֲרֵי זָעק זָאלְט אִיר אוּם קֶערֶן אִין אַייעֲרֵי

יְהוּדָה לְמִצְרַיִם אַסְהַדָּא אַסְהַדְתִּיד בָּנָא נַבְרָא לְמֵימַר לָא תֶּחֱזוֹן אַפֵּי אֱלָהִין כַּד אֲחוּכוֹן
עַמְכוֹן: ד אִם אִיתָךְ מְשַׁלַּח־תַּ אֲחוֹנָא עַמָּנָא נַיְחוֹת וְנִזְבַּן לָךְ עִבּוּרָא: ה וְאִם לַיְתָךְ
מְשַׁלַּח לָא נַיְחוֹת אֲרֵי גַּבְרָא אֲמַר לָנָא לָא תֶּחֱזוֹן כַּד אֲחוֹכוֹן עַמְכוֹן:
ו וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְמָא אַבְאֲשְׁתּוֹן לִי לְחַוָּאָה לְגַבְרָא הַאִית לְכוֹן אָחָא: ז וַאֲמַרוּ שְׁאָלָא
שְׁאֵיל גַּבְרָא לָנָא וְלִילַדוּתָנָא לְמֵימַר הַעַד פְּעִן אֲבוּכוֹן יַתָּם הַאִית לְכוֹן אָחָא וְחַוֵּינָא
לֵיהּ עַל מֵימַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין הֵמִידַע הֲוֵינָא יָדְעִין אֲרֵי־יֵימַר אֲחִיתוּ־תַ אֲחוּכוֹן: ח וַאֲמַר
יְהוּדָה לְיִשְׂרָאֵל אָבוּהִי שְׁלַח עִוֹלֵמָא עִמִּי וְנְקוּם וְנֵזֵיל וְנֵיחֵי וְלָא נְמוּת אַף אֲנַחְנָא אַף
אַתְ אַף טַפְלָנָא: ט אֲנָא מְעָרְבְנָא בֵּיהּ מִן יְדִי תְּבַעֵינֵיהּ אִם לָא אֵיתֵינֵיהּ לָךְ וַאֲקַיְמִנֵיהּ
קֳדָמָךְ וְאִיהֵי חָמֵי לָךְ כָּל יוֹמַיָּא: י אֲרֵי אִילוּלָא פּוֹן בְּדָא אִיתַעַכְּבְנָא אֲרֵי כְעַן תַּבְנָא
דְּנִן תַּרְתֵּין זִמְנִין: יא וַאֲמַר לְהוֹן יִשְׂרָאֵל אֲבוּהוֹן אִם כֵּן הוּא דָא עִבְידוּ סְבוּ מִדְמְשַׁבַּח

בעל הטורים

(ד) נדה • ג׳ כתם׳ כנה׳ ואיך נדה ונגלה סח שפשם נדה פשמים נולה בחמר לח יהן מכלח מדה מיד ונדה ביום ובלילה למהר הדבר כמו חתם נדה ניילה ונם כמו למה מדלמו מירחו בלילה כלומו היו עדיים מדבר : (ה) לך אל פרעה • בנ׳ המולם הזה ונכנה : (י) כי עתה שבנו זה • ס״ח סם בן ד׳ לומר שבשם מלוה למיקיום :

ארעא

רש״י

תרגם יונתן כד לחוכן עמכון ויבב הדבר על לופמו ולח דקדק לתרגם צ לחר לשון המקרח • (ז) לנו ולמולדתנו • למשפחותינו • ומלכתו לפי׳ מגיני (ב״ח ג׳ עני) (י״מ ג׳ עלה שמדבירים ביחידות וזהו עני) עריסותינו ק גלה לנו : ונגד לו • שים לנו ר לב ולח : על פי הדברים האלה • ע״פ שלוחיו משר שלח הוקקנו לגביד:כי יאמר • משר יאמר כי משמש בל׳ לח ולח משמש בלשון משר ר״ח שמות לחד מד׳ לשונות שמשמש כי והוא לי שהרי כי זה כמו לח כמו מד לח דבריתי דבני : (ח) ונחיה • נגלגה בו רוה״ק ש על ידי הליכה זו תחי רוחך שנלמר וחחי רוח יעקב חביכם : ולא נמוח• בנרעב (ב״ר) בניתין ספק יהפש ספק לח יתפש ולמו בלגו מתיש ת בנרעב לח לגך מוסב שתיש לת הספק וחתפוש לח הודחי : (ט) והצגתיו לפניך • בלח חביחתיו לליך מת כי לח חי : והשאתי לך כל הימים • לע״ב : (י) לולא התמהמהנו • על ידך כבר היינו שבים עם

שפתי חכמים

לחביכם לחכם : צ ר״ל שחוכנים הלי בלחי לוגח שמנים פלח כד שה ל כמו כלחר חיכם נפסוק : ק ר״ל לפיכך לחלו מקטנים בשובנים בעריסה מדכתיב ומולדותיו בפיכוסו הערוסות שהילדים מוחזים בשם : ר שמל פי הדברים הללה פירוש ע״פ שלוחיו ור״ל ונגד לו ק וכך לפי שלוחיו • שלוחיו היה פירוש ונגד לו הדברים הללה שהלוכים לכם לל וכו׳ ונגד לו לת הדברים הללה מפני״ל : ש דמלמע׳ ולל מות פשטה דכתיב ונ״ל נמכתב ונהיה לללה וכו׳ : ת דקשה לו מה מהדר ליה ולל מות הכל מקום שכי שולח חותם לקנות הכוחה ות״ם בניתין ספק וכו׳ לכך לומר ולל מות

(ז) ויאמרו אונ זיי הבן גנגט שאול קרעגן שאל האיש לנו ולמולדתנו דר מאן הט גקרעגט צו אונז אוב אוף אונזר משפחה לאמר צו ענען העוד אביכם חי אוב אייער פאטר לעבט נאך היש לכם את אוב עם איז צו אייך רא אברידר ונגד לו על פי הדברים האלה אונ מיר הבן גנגט צו אים נאך די דאזיגי רייד ום ער הט אונז נקרעגט האבן מיר אים געקרעט הידוע אוב ויען נדע כי יאמר הורידו את אחיכם האבן מיר דען גזאלט ויען אז ער וועט זאגן מאכט ניכדן אייער ברודר : (ח) ויאמר יהודה אל ישראל אביו האשר יהודה גזאגט צו יעקב זיין פאטר שלחה הנער אתי שיק דעם יונג מיט מיר ונקומה ונלכה אונ מיר ונעלן אוף שטיין אונ מיר ועלן זיין וכחיה אונ מיר ועלן לעבן • רש״י שרייבט עם הט אין אים נשקראצט ארוחת הקודש אז זיא ועלן אצונד זיין ועט ועלן דר קרישט די נבואה פון יעקב ולא נמות גם אנחנו גם אתה אונ מיר ועלין ניט שמארבן ניט מיר ניט דו ניט אונזר קלין נזונד • רש״י שרייבט זיא האבין צו אים גזאגט אוף בניטין איז אפשר אוב מען ועט אים נעטין אין תפיסה אוב ניט אונ דאם איז אונדאי אז מיר ועלין ניט זיין קונן תבואה ועלן מיר שמארבן פר הונגר בעטר לאז שטיין דר קפק אונ זאלטט בעכר האלטן דעם ונדאי : (ט) אנכי ארבנו איך ועל פאר אים ערב זיין מידי תבקשנו פון מיין האנט זאלסטו אים זוכן אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך אוב איך ועל אים ניט ברעגן צו דיר אונ ועל ניט שטעלן אים פאר דיר לעבדיך חייט וחשאתי לך כל הימים אונ איך ועל זיין זינדיג צו דיר אלי טעג אפילו לעזקם הבא : (י) כי לולא התמהמהנו ואמרום ועין ניט מיר ואלטן זיך ניזאמט כי עתה אז וויא אצונד שבנו זה פעמים ואלטן מיר זיך שון אום נקערט עזווי כאל אונ מיר ואלטן נבראבט שמעון ואלסטו קיין צער ניט ניהאט ביז אהער :(יא) ויאמר

יְהוּדָה לֵאמֹר הָעֵד הֵעִד בָּנוּ הָאִישׁ לֵאמֹר לֹא־
תִרְאוּ פָנַי בִּלְתִּי אֲחִיכֶם אִתְּכֶם: ד אִם־יֶשְׁךָ מְשַׁלֵּחַ
אֶת־אָחִינוּ אִתָּנוּ נֵרְדָה וְנִשְׁבְּרָה לְךָ אֹכֶל: ה וְאִם־
אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ לֹא נֵרֵד כִּי־הָאִישׁ אָמַר אֵלֵינוּ לֹא־
תִרְאוּ פָנַי בִּלְתִּי אֲחִיכֶם אִתְּכֶם: ו וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל
לָמָּה הֲרֵעֹתֶם לִי לְהַגִּיד לָאִישׁ הַעוֹד לָכֶם אָח:
ז וַיֹּאמְרוּ שָׁאוֹל שָׁאַל הָאִישׁ לָנוּ וּלְמוֹלַדְתֵּנוּ לֵאמֹר
הַעוֹד אֲבִיכֶם חַי הֲיֵשׁ לָכֶם אָח וַנַּגֶּד־לוֹ עַל־פִּי
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֲיָדוֹעַ נֵדַע כִּי יֹאמַר הוֹרִידוּ אֶת־
אֲחִיכֶם: ח וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־יִשְׂרָאֵל אָבִיו שִׁלְחָה
הַנַּעַר אִתִּי וְנָקוּמָה וְנֵלֵכָה וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת גַּם־
אֲנַחְנוּ גַּם־אַתָּה גַּם־טַפֵּנוּ: ט אָנֹכִי אֶעֶרְבֶנּוּ מִיָּדִי
תְּבַקְשֶׁנּוּ אִם־לֹא הֲבִיאֹתִיו אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ
וְחָטָאתִי לְךָ כָּל־הַיָּמִים: י כִּי לוּלֵא הִתְמַהְמָהְנוּ
כִּי־עַתָּה שַׁבְנוּ זֶה פַּעֲמָיִם: יא וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם אִם־כֵּן ו אֶפוֹא זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ

שפתי חכמים

נמס עמס יאוש נבזו על פנינו שוש נעי נכלם
לעג ס"ג דס"ל דפ' כמו כל בלעי שכמקרא שסירושו לעג
דח"כ כ"ל נמכתב נמי בלעי כלשון אחיכם • נק' ל"ל דכלעי
דכתן פי' כנ"ל • (מכרם"ל שלעג תלמיד שכך פירושו שלג תרגומי
בלעי לחיכם נגד ילחומי נכ"פ שלישו ק רק שלג תרגומי בלעי
לחיכם

רש"י מזמרת

ותרגומיהן כך שנינו: (כ) הער העידו לשון התראה שכתוב
בהלכה מתרה בו בפני עדים • וכן (דברים יח) העידותי
בכם (עמוס ג יג) כך הענין בעם: לא תראו פני בלתי
אחיכם אתכם. לא תלמוני בלא לחיכם פ לחכם ולא נקלוס
תרגם

נִיס וְעִקֵּן בֵּיוֹן פָּנִים בלתי אחיכם ארכם נייעֶרֶט אַז אַיְיעֶר בְּרוּדֶר וְעֶט זַיִן פִּיס אַיְיקְ: (ד) אם ישך משלח את
אחינו אתנו אוב דו וועקט שִׁיקְן אונְזֶר בְּרוּדֶר פִּיט אונְז נרדה ונשברה לך אוכל וועלן מִיר נַיְדֶרְן אונ כִּיר
וועלן קוֹפְן צו דִיר עֶסֶן: (ה) ואם אינך משלח לא נרד אונ אוב דו וועקט נִיט שִׁיקְן וועלן מִיר נִיט נַיְדֶרְן
כי האיש אמר אליו וואורום דָר סַאן הָט נָאנְט צו אונְז לא תראו פני בלתי אחיכם אתכם אַיר זָאלְט נִיט זְעֶהְן
פְּנִים אַז אַייעֶר בְּרוּדֶר וָט נִיט זַיִן פִּיס אַיְיקְ: (ו) ויאמר ישראל למה הרעותם לי אוֹ עֶר הָט גֶּזָגְט יַעֲקֹב
וואורום הָט אַיר עֶרְיִין נָסאן צו מִיר להגיד לאיש העוד לכם אח צו זָאגְן צו דָעם סאן אַז אַיר הָט נָאךְ אַבְּרוּדֶר

אַתּוּן יָת אֲחוּכוֹן אִתּוֹן לְכוֹן וְיָת אַרְעָא תַּעְבְּדוּן בָּהּ סְחוֹרְתָּא׃ לה וְהָוָה אִנּוּן מְרִיקִין
סַכְיְהוֹן וְהָא גְּבַר צְרָר בְּסַפְיֵהּ וְחֵזוֹ יָת צְרֹרֵי כַּסְפֵּיהוֹן אִנּוּן וְאֲבוּהוֹן וּדְחִילוּ׃
לו וַאֲמַר לְהוֹן יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן יָתִי אַתְכַּלְתּוּן יוֹסֵף לֵיתְוֹהִי וְשִׁמְעוֹן לֵיתְוֹהִי הָכָא וְיָת בִּנְיָמִין
תְּדַבְּרוּן עֲלַי הֲוָאָה כּוּלְּהוֹן׃ לז וַאֲמַר רְאוּבֵן לַאֲבוּהִי לְמֵימַר יָת תְּרֵין בְּנֵי תָּמִית אִם לָא
אֲיֵיתִינֵיהּ לָךְ הַב יָתֵיהּ עַל יְדַי וַאֲנָא אֲתֵיבִינֵיהּ לָךְ׃ לח וַאֲמַר לָא יֵחוֹת בְּרִי עִמְּכוֹן אֲרֵי
אָחוּהִי מִית וְהוּא בַלְחוֹדוֹהִי אִשְׁתְּאַר וְיַעֲרְעִינֵיהּ מוֹתָא בְּאוֹרְחָא דִּי תֵהֲכוּן בָּהּ וְתַחֲתוּן
יָת שֵׂיבָתִי בְּדוּנָא לִשְׁאוֹל׃ א וְכַבְּנָא תַּקִּיף בְּאַרְעָא׃ ב וַהֲוָה כַּד שֵׁיצִיאוּ לְמֵיכַל יָת
עִבּוּרָא דַּאֲיְתִיאוּ מִמִּצְרַיִם וַאֲמַר לְהוֹן אֲבוּהוֹן תּוּבוּ זְבוֹנוּ לָנָא זְעֵיר עִבּוּרָא׃ ג וַאֲמַר לֵיהּ

בעל הטורים יהודה

(לו) כולהו • ג׳ ממש׳ סכין ואידך ואת עליית על כולהו לומר שנטרו על כסיהן עליה על כל אחד שנמצאו ממעות ויוסף לפי שכותוב גו ג״ם ואמרי׳ תימוד תע״ם שלוז נחום יש סימן : ד״ל כלומר כתיב חסר בעלי מועל מזון כשהיתים שסם כלומר : (לז) תמית • ג׳ ממש׳ דין ואידך ופותה תמית קשלה דורש אותו ממדרש בעדת קרח דכתיב כאן קנאים ויקצאו לנשבה ממחנה אלו דתן ואבירם ואומר שני בני תמית מתקיים בשני בניו וכמו שהם דתן ואבירם • את שני׳ בני תמית מתקיים בשני בניו וכמו שהם דתן ואבירם :

רש״י שפתי חכמים

פרקמטיא׃ (לה) צרור בספו • קשר כספו : (לו) אותי שכלתם • כלומר שהשגתם שמת הרגיזהו לו מכלוהו ב יוסף: שכלתם • כל מי שבניו מצויים קבוי שכול : (לח) לא ירד בני עמכם • לף קבל דבריו ם של לחוכן תמר בכור שופה הוא זה • הוא מלוה להמית בניו וכי בניו הם ולא בני (כ״ל) : (ב) כאשר כלו לאכול׳יוסף תמר לסם ע המקיש לזקן עד שתכלה פת מן הבית (כ״ל) : כאשר כלו • כד שלימו (והמתרגם כד ספיקון כתעה כתשר כלו הגמליס לשתות מהוכוגם כד ספיקו כשתעו די כפיקם הוא גמר שחייסה • תבל זה כתשר כלו לאכול כתשר הם האוכל הוא ומתרגמין

תשרבטו וגו׳ למה לף טען כסתד של וקרבו תסון ת״ו טעמא וקרבו תסון תינו תלף דחיים בעלמא שלף רצה לבנימן מה שיהיו מקבל דבריו • ומה שלף קבל דבריו של לחוכן י״ל שיהא שיקח אותו תדוני כתרץ ממשכר כמו שלקח את שמעון ואין מידו מיל לבל כשנקח אותו יהודה על ידיו נתן אותו ליוסף כי ידע יעקב ביון שיהודה מפייסיו ימסור את עצמו עליו עד שיביא אותו מידו : ע דתל״ב

מִיט זַיְיעֶר פָּאטֶר אוּנְ זַיי הָאבֶּן זִיךְ גֶּפָארֶכְטֶן׃ (לו) וּיאמר אליהם יעקב אביהם אוֹת עֶר הָאט נָאטְט צוּ זַיְיא
זַיְיעֶר פָּאטֶר יַעֲקֹב אותי שכלתם מִיךְ הָאט אִיר גֶמַאכְט פַּיאר וַארֶפֶן אֶן קִינְדֶר יוסף אינני יוֹסֵף אִיז נִיט דָא
ושמעון אינו שִׁמְעוֹן אִיז נִיט דָא יַעֲקֹב הָט זַיי רוֹיבֶּט עֶר וועון אַז זַיי הָאבֶּן אִים גֶהרנט אֲדֶרֶת פַּר קוּפְט אַז
וַוי יִקַּח ואת בנימין תקחו אוּנְ־בִּנְיָמִין וועט אִיר נָעמֶן עלי היו כלנה אוף מִיר אִיז דִיא זָארְג פּוּן אֵייךְ אַלֵי׃
(לז) וּיאמר ראובן אל אבין לאמר אוּנְ עֶר הָט גֶזָאגְט אִיבֶּר צוּ זַיין פָּאטֶר צוּ זָאגֶן את שני בני תמית תַּיינֶי צַוַויי
זין זָאלְסטוּ מַיינֶן אם לא אביאנו אליך אוֹב אֵיךְ וָועל אִים נִיט בְּרֶענגֶן צוּא דִיר חנה אותו על ידי גִיב אִים
אוף מַיין הָאנְט ואני אשיבנו אליך אוּנְ וָועל אִים אוּם קֶערֶן צוּ דִיר׃ (לח) וּיאמר לא ירד בני עמכם אוּנְ
עֶר הָט גֶזָאגְט עֶר וועט נִיט נִידֶרֶן מַיין זון מִיט אַייךְ • רש״י שֶׁרַייבְּט עֶר הָט נִיט גְוָואלְט מְקַבֵּל זַיין דִיא
רַייד פּוּן רְאוּבֵן עֶר הָט גֶזָאגְט דָר בְּכוֹר אִיז אַיין נאר עֶר זָאגְט אִיךְ זָאל טַייטֶן זַיינֶי קִינְדֶר זָענֶן זַיי דָעם
זַיינֶי קִינְדֶר אוּנְ טַיינֶי נִיט כי אחיו מת וְואלְט זַיין בְּרודֶר אִיז נִשְׁטָארְבֶּן והוא לבדו נשאר אוּנְ עֶר אִיז אַלַיין
אִיבֶּר גֶבְלִיבֶּן וקראהו אסון בדרך אשר תלכו בה אוּנְ עָם וָועט אִים טָרֶעפֶן אַיין טוט אִין דֶעם וָועג וְוָס איר
וָועט גַיין והורדתם את שיבתי ביגון שאולה אוּנְ אִיר וָועט מַאכֶן נִידֶרֶן מַיין גְרַייז עֶלטֶר מִיט טְרוּיעֶרקַייט אִין
קְרִיב פּוּן דֶעם גַיהֶנֹם׃ (א) והרעב כבד בארץ אוּנְ דָר הוּנגֶר אִיז גְוָואלְט שֶׁוֶוער אִין דֶעם לַאנְד׃ (ב) ויהי כאשר
כלו לאכול את השבר אשר הביאו ממצרים אוּנְ עָם אִיז גְוָואלְט אַז זַיי הָאבֶּן פַּר דֶעמְט צוּ קָאפֶן וְוָס זַיי
הָאבֶּן גֶבְּראכְט פּוּן מִצְרַיִם ויאמר אליהם אביהם שבו שברו לנו אוּנְ עֶר הָט צוּ זַיי גְוָואלְט זַייעֶר פָּאטֶר קֶערְט
אִים אוּנְ קוּפְט צוּ אוּנְז אֵבִיכֶל עֶסֶן וַאֲרֶט׃ (ג) ויאמר אליו יהודה לאמר אוּנְ עֶר הָט גְזָאגְט צוּ אִים יְהוּדָה
צוּ זָאגֶן העד הֶוועֶרֶן העיד גְנוּ האיש לאמר עֶר הָט הֶוועֶרְט אֶן זָאגֶן דָר מַאן צוּ אוּנְז לא תראו פני אִיר זָאלְט

אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֵלַי וְאֶדְעָה כִּי לֹא מְרַגְּלִים אַתֶּם
כִּי כֵנִים אַתֶּם אֶת־אֲחִיכֶם אֶתֵּן לָכֶם וְאֶת־הָאָרֶץ
תִּסְחָרוּ׃ לה וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שַׂקֵּיהֶם וְהִנֵּה־אִישׁ
צְרוֹר־כַּסְפּוֹ בְּשַׂקּוֹ וַיִּרְאוּ אֶת־צְרֹרוֹת כַּסְפֵּיהֶם
הֵמָּה וַאֲבִיהֶם וַיִּירָאוּ׃ לו וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב
אֲבִיהֶם אֹתִי שִׁכַּלְתֶּם יוֹסֵף אֵינֶנּוּ וְשִׁמְעוֹן אֵינֶנּוּ
וְאֶת־בִּנְיָמִן תִּקָּחוּ עָלַי הָיוּ כֻלָּנָה׃ לז וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן
אֶל־אָבִיו לֵאמֹר אֶת־שְׁנֵי בָנַי תָּמִית אִם־לֹא
אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ תְּנָה אֹתוֹ עַל־יָדִי וַאֲנִי אֲשִׁיבֶנּוּ
אֵלֶיךָ׃ לח וַיֹּאמֶר לֹא־יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם כִּי־אָחִיו מֵת
וְהוּא לְבַדּוֹ נִשְׁאָר וּקְרָאָתוּ אָסוֹן בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר
תֵּלְכוּ־בָהּ וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־שֵׂיבָתִי בְּיָגוֹן שְׁאוֹלָה׃
מג א וְהָרָעָב כָּבֵד בָּאָרֶץ׃ ב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ לֶאֱכֹל
אֶת־הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הֵבִיאוּ מִמִּצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
אֲבִיהֶם שֻׁבוּ שִׁבְרוּ־לָנוּ מְעַט־אֹכֶל׃ ג וַיֹּאמֶר אֵלָיו

שפתי חכמים

הנה באמתחתי. הכסף בו עם התבואה: מה זו את עשה אלהים לנו. להביאנו לידי עלילה זו ל מלת מה משמש להתעולל עלינו: (לד) ואת הארץ תסחרו. מ תסובבו וכל לשון סוחרים וסחורה על שם שמחזירים וסובבים מהר מקחתם כפ' כתיב ויפתח כת' לת שקו ותח"כ כתיב והעם הוסיף מכאן מתחתיו משמע דלא סיים שק ועו"ס הוסיף שכתב ר"ל למתחתו דהכא כייט שק דלעיל: ל ופ' מה רבה כיון דלת ולא עוכב שכאן לכתוב שכתף דלא"כ מאי ויחבדו: מ וס"ת וכיון מינו שמאי לכם יוסף כן ו"ל דכיון שיוסף תמה לכם שכם מרגלים

רש"י

יהודה

כולהי

מקומעין

מאן אדוני הארץ דבר האיר פון דעם לאנד בוואת ארע כי כנים אתם מיט דעם ווערט איך ווילן אז איר זאלט ערעכטי לייט אחיכם האחר הינדו ארי אריין ברודר פון אייך לאזט בייו מיר ואת רעבון בתיכם קחו ולכו אוג דעם הונגר פון אייערי הייזר בלויבט דיא תבואה נעמט אוג נייט: (לד) והביאו את אחיכם הקטן אלי אוג ברענגט אייער קליינם ברודר צו מיר וארעה כי לא מרגלים אתם אוג איך ווועל ווילן אז איר זאלט ניט קיין מרגלים כי כנים אתם אז איר זייט ערעכטי את אחיכם אתן לכם אייער ברודר ווועל איך אייך גבען ואת הארץ תסחרו אוג דם לאנד ווערט איר צרום רינגלין צו האנדלן: (לה) ויהי הם מריקים שקיהם אוג עם איז גווען אז זיא האבן אוס גליידיגט זייערי זאק והנה גוז איש צרור כספו בשקו אויסלייכר מאן האט גהאט זיין ביינטיל נעלט אין זיין זאק ויראו את צררות כספיהם אוג זי האבן גזעהן זייערי בינטלך נעלט הטה ואביהם ויראו זי

וּמַלִּיל עִמְּהוֹן וּדְבַר מִלְּוָתְהוֹן אֵת שִׁמְעוֹן וַאֲסַר יָתֵיהּ לְעֵינֵיהוֹן : כה וּפַקִּיד יוֹסֵף וּמְלוּ יָת
מָנֵיהוֹן עִבּוּרָא וּלְאָתָבָא כַּסְפֵּיהוֹן גְּבַר לְסַקֵּיהּ וּלְמִתַּן לְהוֹן זְוָדִין לְאוֹרְחָא וַעֲבַד לְהוֹן
כֵּן : כו וּטְעִנוּ יָת עִבּוּרְהוֹן עַל חֲמָרֵיהוֹן וַאֲזָלוּ מִתַּמָּן : כז וּפְתַח חַד יָת סַקֵּיהּ לְמִתַּן כְּסָתָא
לַחֲמָרֵיהּ בְּבֵית מְבָתָא וַחֲזָא יָת כַּסְפֵּיהּ וְהָא הוּא בְּפוּם מְזוֹנֵיהּ : כח וַאֲמַר לַאֲחוֹהִי
אִתְּתִיב כַּסְפִּי וְאַף הָא בְּטְוֹנִי וּנְפַק מַדַּע לִבְהוֹן וּתְוָהוּ גְּבַר לַאֲחוֹהִי לְמֵימַר מַה דָּא
עֲבַד יְיָ לָנָא : כט וַאֲתוֹ לְוָת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן לְאַרְעָא דְּכְנָעַן וְחַוִּיאוּ לֵיהּ יָת כָּל דְּעָרַע יְתְהוֹן
לְמֵימָר : ל מַלֵּיל נַבְרָא רַבּוּנָא דְּאַרְעָא עִמָּנָא קַשְׁיָן וְיַהֲב יָתָנָא כְּמְאַלְּלֵי יָת אַרְעָא :
לא וַאֲמַרְנָא לֵיהּ כֵּינָנֵי אֲנַחְנָא לָא חַיְינָא אַלִּילֵי : לב תְּרֵי עֲסַר אֲנַחְנָא אַחִין בְּנֵי אֲבוּנָא
חַד לֵיתוֹהִי וְזֵעֲרָא יוֹמָא דֵּין עִם אֲבוּנָא בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן : לג וַאֲמַר לָנָא גַּבְרָא רַבּוּנָא
דְּאַרְעָא בְּדָא אַדַּע אֲרֵי כֵּנֵי אַתּוּן אֲחוּכוֹן חַד שְׁבוּקוּ לְוָתִי וְיָת עִבּוּרָא דַּחֲסִיר בְּבָתֵּיכוֹן
סָבוּ וְאִיזִילוּ : לד וְאֵיתְיוּ יָת אֲחוּכוֹן זְעֵירָא לְוָתִי וְאִידַע אֲרֵי לָא אַלִּילֵי אַתּוּן אֲרֵי כֵּנֵי

בעל השורים אתון

(כח) עמס מלכים • כ' במס' עמ"ס ר"פ יתרו : (לב) ולכו • ג' במס' הכא ואחד גם מלכים גם בקובץ קמו ולכו : ואתר לכם מלך ולכו :
מלמד שכרכם מוכן, שכולך מלך ובקר מלך"פ שתן יוצאים ממדרים ואבו גם מלכים גם בקובץ קמו ולכו • ומלך לכם מלך מלך
בכי טוב וזכו ואתר לכם ולכו :

רשי

מזמו : ויאסר אותו לעיניהם • לג מסכו מלך לעוסיס ח וכיון שיצאו הוציאו ומלכילו והשקהו (כ"כ) : (לז)ויפתח האחד • הוא לוי שנאמר יהד ט משמעון כן זוגו : במלון • במקום שלנו • כלילה : אשתתחוי הוא כ שק : (כח) וגם הנה

שפתי חכמים

ונקרוץ ויקחהו בגת"י מתח כתר"ת שהוא ל' יחיד : ח דאל"כ לעיניהם ל"ל : ט דאל"כ מה' כתחד כפ"ו : י ועל הפרס במלון במקום ממיוחד למלון לכל העופרים ובניס כיון דכתיב במלון כשב"ח דאל"כ סי"ל לכתוב תחלה ויכולו למלון ואח"כ ויפתח ונו' במלון : כ וכתי דנקט רש"י הוא שק ועל נקט השק מכוס שק"ל דכריחם

נִקְעָרְתְּ צוֹ יַי אוּג הָם גְּרַעְמ צוֹ יַי וִיקְּ מֹאתם אֶת שִׁמְעוֹן אוּג עָר הָם גְּנוֹמֶן פּוּן זַיי שִׁמְעוֹן • רש"י שֶׁרַיי בְּבָּ
שִׁמְעוֹן הָם אִים אַרַיין גְּוואָרְפָן אִין גְּרוּב עָר הָם גְּזאָנְט צוֹ לַיי דר בַּעַל הַחֲלוֹמוֹת גַיִיט • אַיין אַנְדר פִּירוּשׁ
אִין דְּרוּם הָם עָר צוֹ גְּנוֹמֶן שִׁמְעוֹן פְּרִי עָר זָאל אִים אָפּ שַׁיידֶן פּוּן לַיי זַיִיא זָאלָן גִיט אַיין עִצָּה הַאלְטָן
בַּאנַאנְד זַיי זָאלָן אִים הַרְגֶּנֶן וַיאסר אותו לעיניהם אוּג עָר הָם אִים גְּבוּנְדֶן פַאר זַיי עֲרִי אוּנָן אוּג וִוי זַיי זַיִנֶן
אוּנְעָק גְּגַאנְגֶן הָם עָר אִים אוֹס גִיצוֹגֶן פּוּן דר תְּפִיסָה אוּג הָם אִים גְּעִבְּן עֶסֶן אוּג טְרִינְקֶן : (כה) ויצו יוסף
אוּג יוֹסֵף הָם גְּבְאֶפֶן וִיפִלְאוּ אֶת כֵּלֵיהֶם בר אוּג זַיי הָאבֶּן דר פֵּילְט זַייעְרִי כֵּלִים מִיט קָארְן וּלהשיב את כספיהם
איש אל שקו אוּג אִים צוּ גָעבֶּן דָם גָעלְט פּוּן אִימְלֶכֶן טַאן אִין זַיין זַאק וּלתת להם צדה לדרך אוּג צוּ גָעבֶּן צוּ
זַיי שְׁפַייז אוֹף דָעם וָועג וַיעש להם כן אוּג עָר הָם צוּ זַיי אַז גְּטָאן : (כו) וישאו את שברם על חמוריהם אוּג זַיי
הָאבֶּן גְּאַרְאנְגֶן זַייעֶר קָארְן אוֹף זַייעְרִי אַייזְלֶן וִילכו משם אוּג זָענֶן אָוועק גְּאַנְגֶן פּוּן דָארְטָן • (כז) ויפתח
האחד את שקו אוּג אַייעֶר הָם גְּעֶסְט זַאק לתת מספוא לחמרו במלון צוּ גָעבֶּן פַּסְרֶנִיש צוּ זַיין אַייזֶל
אִין דר הָאבֶּרְבֶּיג וירא את כספו אוּג עָר הָם גְּזֶעהֶן זַיין גָעלְט והנה הוא בפי אמתחתו נתן עם אין כול פּוּן
זַיין זַאק : (כח) ויאמר אל אחיו השיב כספי אוּג עָר הָאט גְּאנְט צוּ זַייני בְּרִידֶר עָם אִין וְואנְן אוֹם גְּקִידְט
מַיין גָעלְט הִנֵּה הנה באמתחתי אוּג עָם אִין אוֹף נתן מַיין זַאק וִיצא לבם אוּג עָם אִין אוֹס גֵיאַנְגֶן זַייעֶר
הָארְץ ויחרדו איש אל אחיו אוּג זַיי זָענֶן וְואנְן דָעד שְׁרָאקֶן אַיין בְּרִידֶר צוֹם אַנְדֶרֶן לאמר צוּ זָאגֶן מה זאת
עשה אלהים לנו וָום הָם דָם גָאט צוּ אוּנְז נָטָאן : (כט) ויבואו אל יעקב אביהם ארצה כנען אוּג זַייא זָענֶן גְּקוּמֶן
זַייעֶר פָאטֶר צוֹם לַאנְד כְּנַעַן וִיגידו לו את כל הקורות אותם אוּג זַיי הָאבֶּן גָאנְט צוּ אִים אַלְדִינְג וָום דָם
זַי גְּטְרָאפֶן לאמר צוּ זָאגֶן : (ל) רבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות עָר הָט עֶרְעם דר מאן דר האר פּוּן דָעם
לַאנְד מִיט אוּנְז הָארְטִי רַייד וירן אותנו כמרגלים את הארץ אוּג עָר הָט אוּנְז גְּעבֶּן אוֹז וִוי אוֹם זָעהְרָם דָם
לַאנְד : (לא) ונאמר אליו כנים אנחנו אוּג מִיר הָאבֶּן גָאנְט צוּ אִים מִיר זָענֶן עֶרְלִיכֶי לַיים לא היינו מרגלים
מִיר זָענֶן נִיט גְּוועזֶן אִים אוֹנְזֶרֶם : (לב) שנים עשר אנחנו אחים בני אבינו צְוֵיוֶעלְף בְּרִידֶר זָענֶן מִיר דֵי
קִינְדֶר פּוּן אוּנְזֶר פָאטֶר האחד איננו ואיתר היום את אבינו בארץ כנען אוּג דָעד קְלֵיינְסְט
וּנְרִידֶר אִיז הַיינְט מִיט אוּנְזֶר פָאטֶר אִין לַאנְד כְּנַעַן : (לג) ויאמר אליו האיש אוּג עָר הָט גָאנְט צוּ אוּנְז דָ

אֱלֹהִים וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים וַיֵּקַח מֵאִתָּם אֶת־שִׁמְעוֹן
וַיֶּאֱסֹר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם: כה וַיְצַו יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ אֶת־
כֵּלֵיהֶם בָּר וְלַהֲשִׁיב כַּסְפֵּיהֶם אִישׁ אֶל־שַׂקּוֹ וְלָתֵת
לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן: כו וַיִּשְׂאוּ אֶת־
שִׁבְרָם עַל־חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם: כז וַיִּפְתַּח הָאֶחָד
אֶת־שַׂקּוֹ לָתֵת מִסְפּוֹא לַחֲמֹרוֹ בַּמָּלוֹן וַיַּרְא אֶת־
כַּסְפּוֹ וְהִנֵּה הוּא בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ: כח וַיֹּאמֶר אֶל־
אֶחָיו הוּשַׁב כַּסְפִּי וְגַם הִנֵּה בְאַמְתַּחְתִּי וַיֵּצֵא לִבָּם
וַיֶּחֶרְדוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו לֵאמֹר מַה־זֹּאת עָשָׂה
אֱלֹהִים לָנוּ: כט וַיָּבֹאוּ אֶל־יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אַרְצָה
כְּנָעַן וַיַּגִּידוּ לוֹ אֵת כָּל־הַקֹּרֹת אֹתָם לֵאמֹר: ל דִּבֶּר
הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת וַיִּתֵּן אֹתָנוּ
כְּמְרַגְּלִים אֶת־הָאָרֶץ: לא וַנֹּאמֶר אֵלָיו כֵּנִים אֲנָחְנוּ
לֹא הָיִינוּ מְרַגְּלִים: לב שְׁנֵים עָשָׂר אֲנַחְנוּ אַחִים בְּנֵי
אָבִינוּ הָאֶחָד אֵינֶנּוּ וְהַקָּטֹן הַיּוֹם אֶת־אָבִינוּ בְּאֶרֶץ
כְּנָעַן: לג וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ בְּזֹאת
אֵדַע כִּי כֵנִים אַתֶּם אֲחֵיכֶם הָאֶחָד הַנִּיחוּ אִתִּי
וְאֶת־רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם קְחוּ וָלֵכוּ: לד וְהָבִיאוּ אֶת־

שפתי חכמים

ז דק"ל למה כאן מ"ל ברגנו עליהם כשאמר שם עתה מתודים
לך שלח טוב עמנו לכ"ם מ"ם כאן משום שכאן מתרעים
מכאש"ל: ז דיוק מדכתיב כף, ויפך ומתרגו לא לחוש כאן
בעל כחלומות וגו' וכתיב שמעון ולוי לחוש • רמ"ם וכל דכתיב
לעיל ויקחהו דמשמע רגיש • ו"ל ויקחהו תסר ור"ו כחומע כפיב
ויקרוץ

אחיכם רש"י

נחלחק מעליהם שלא ירגישו בוכה: ויבך • לפי שמשמע
שהיו ו מתכחשין: את שמעון • (כ"ל) הוא הסליכו לבור
הוא שחמר לעיל ז הוא בעל כחלומות הלזה בא • לפי
שחר נחכוון יוסף לבכיתו מלוי עתה יתיעצו שיביאו להכזיב
לוחו

זאנן צו יוסף אוג די ריידר פון יוסף פרעגט ער־זייא זאנן: (כד) ויסב מעליהם ויבך אוג ער האט זיך אויפגעק
נקערט פון זיי אוג האט נעוויינט ווייל ער האט נהערט אז זיי האבן תרעטה וישב אליהם אוג ער האט זיך אזוי

נקערט

תִּפְקוֹן מִבָּא אֱלָהֵן בְּמֵימֵי אֲחוּכוֹן זְעֵירָא הָבָא : סז שַׁלְחוּ מְנָכוֹן חַד וְיִדְבַּר־יַת אֲחוּכוֹן
וְאִתּוֹן תִּתְאַסְרוּן וְיֵבָתְנוֹן פִּתְגָמֵיכוֹן הֲשְׁוּט אִתּוֹן אֲמָרִין וְאִם לָא חֵי פַּרְעֹה אֲרֵי אַלֵּיכֵי
אַתּוּן : יז וּכְנַשׁ יַתְהוֹן לְבֵית מַטָּרָא תְּלָתָא יוֹמִין : יח וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה
דָּא עִבְדוּ וְאִתְקַיָּמוּ מִן קֳדָמַי אֲנָא דָחִיל : יט אִם כֵּינָנֵי אַתּוּן אֲחוּכוֹן חַד יִתְאֲסַר בְּבֵית
מַטָּרְתְּכוֹן וְאַתּוּן אֵיזִילוּ אוֹבִילוּ עִבּוּרָא דַּהֲסִיר בָּבָתֵּיכוֹן : כ וְיַת אֲחוּכוֹן זְעֵירָא תַּיְתוּן
לְוָתִי וְיִתְהֵימְנוּן פִּתְגָמֵיכוֹן וְלָא תְמוּתוּן וַעֲבַדוּ כֵן : כא וַאֲמַרוּ גְּבַר לַאֲחוֹהִי בְּקוּשְׁטָא
חַיָּבִין אֲנַחְנָא עַל אָחוּנָא דִּי חֲזֵינָא בַּעֲקַת נַפְשֵׁיהּ כַּד הֲוָה מִתְחַנֵּן לָנָא וְלָא קַבֵּילְנָא מִנֵּיהּ
עַל כֵּן אֲתַת לָנָא עַקָּתָא הָדָא : כב וַאֲתֵיב רְאוּבֵן יַתְהוֹן לְמֵימַר הֲלָא אֲמַרִית לָכוֹן
לְמֵימַר לָא תְחוֹבוּן בְּעוּבֵּירָא וְלָא קַבֵּילְתּוּן וְאַתָּה דְמֵיהּ הָא מִתְבְּעֵי : כג וְאִנּוּן לָא יָדְעִין
אֲרֵי שָׁמַע יוֹסֵף אֲרֵי מְתוּרְגְּמָן הֲוָה בֵּינֵיהוֹן : כד וְאִסְתַּחַר מִלְוָתְהוֹן וּבְכָא וְתָב לְוָתְהוֹן

בעל השטרים ומליל

(א) לֹא מפסר שלשת ימים. כנגד ג' דבריס שעשו לו ויפציטו לתת כתנתו ויטלינו ויתכרו :

שפתי חכמים

רש"י

(יח) בביתי משמרכם · שתחת משוריס כו ב עכשיו : ואתם לכו הביאו · ביס לכיכס : שבר רעבון בתיכם · מה שקניתס לרעבון ג לאנשי בתיכס : (כ) ויאמנו דבריכם · יתקיימו ויתקיימו כמו (במדבר ה כב) לתן ד וכמו (מ"ל ח כו) יתמן גח דבריך : (כא) אבל · בתלגומו בקושטא דחיתי בב"ר ליעקב דכומתה (לשון בני הנגב) הוא שכל עכר שכבר בתה ותלגומו תחת לגלג : (כב) וגם דמו · לתן ונמין לכווין דמו וגם דס הזקן : (כג) והם לא ידעו כי שמע יוסף · מבן לשונס ובפניו היו מדבריס כן : כי המליץ ביניהם · כי כשהיו מדבריס עמו סיה המלין ביניסס ה סיודע לשון עברי ולשון מלצי והיה מלין דבריהם ליוסף והלא יוסף להס לכך היו סבוריס שאין יוסף מכיר בלשון עברי : המליץ · זה מפתם גמו : (כד) ויסב מעליהם ·

זיי וְוָעלִין וְעֶרְיִן גִּפְרוּכְט אַייעֶרִי רַייד אוּב עָם אִין מִיט אַייךְ אֶמֶת וּאם לא אוּב אוּב אִיר וָועט אֶם נִיט
בָּרַעֲנֶגֶן חִי פַּרְעה שְׁוָועֶר אִיךְ בַּייא דָעם לָעבֶּן פּוּן פַּרְעה כִּי מְרַגְּלִים אַתֶּם אַז אִיר זָענְט מְרַגְּלִים : (יז) וַיֶּאֱסוֹף
אוֹתָם אֶל מִשְׁמָר שְׁלֹשֶׁת יָמִים אוּב עֶר הָט זַיי אַיין גַּזאַמְלְט אִין אַיין הַפְּיסָה אוֹף דְּרַייא טָאג : (יח) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
יוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי אוּב עֶר הָט צוּ זַיי גְּזָאגְט יוֹסֵף דָעם דְּרִיטֶן טָאג וּאם עשו חִיוּ דָם וָאלְט אִיר טָאן וָועט
אִיר בְּלַייבֶּן לָעבֶּן אֶת הָאֱלֹהִים אֲנִי יְרֵא אִיךְ פָאר כְּט נָאט : (יט) אִם כֵּנִים אַתֶּם אוֹב אִיר זָענְט גְּרַעכְט
אֲחִיכֶם אֶחָד יֵאָסֵר בְּבֵית מִשְׁמַרְכֶם אַייעֶר אַיין בְּרִודֶר זָאל זַיין גְּבונֶדֶן אִין אַייעֶר תְּפִיסָה וְוִם אִיר זִיצְט וּאתם
לְכוּ הָבִיאוּ שֶׁבֶר רַעְבוֹן בָּתֵּיכֶם אוּב אִיר גַייט אוּב בְּרַעְנְגְט קָארְן צוּ דָעם הוּנגֶער וְוִם אִיז אִין אַייעֶרִי הַייזֶר : (כ) וְאֶת
אֲחִיכֶם הַקָּטֹן תָּבִיאוּ אֵלַי אוּב אַיר גַייט אוּב בְּרַעְנְגְט קָלַיינֶם זָאלְט אִיר בְּרַעְנְגִין צוּ מִיר וּאמְנוּ דִּבְרֵיכֶם וְלֹא תָמוּתוּ
אוּב זַיי וָועלֶן וָאר זַיין אַייעֶרִי רַייד אוּב אִיר וָועט נִיט שְׁטַארְבִּין וְיַעֲשׂוּ כֵן אוּב זַיי הָאבֶּן אַז נְמָאן :
(א) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו אוּב זַיי הָאבֶּן גְּזָאגְט אַיין בְּרוּדֶר צוּם אַנֶדֶרִין אבל אשמים אנחנו עַל אָחִינוּ וְאוּר מִיר
כֵּן שׁוּלְדִיג עַל אָחִינוּ אִיבֶּר אוּנְזֶר בְּרוּדֶר אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ וּם מִיר הָאבֶּן גְּזֶעהֶן דִי צָרוֹת פּוּן זַיין לַייבּ
תחננו אֵלֵינוּ אִין זַיין טָאן בָּעטֶן צוּ אוּנְז וְלֹא שָׁמַעְנוּ אוּב מִיר הָאבֶּן נִיט צוּ גֶהָעֶרְט עַל כֵּן דְּרוּם אַז בּאה
יָבוֹא אֵלֵינוּ אִין זַיין טָאן בָּעטֶן צוּ אוּנְז דִי דְאזִיגֶ צָרָה : (כב) וַיַּעַן רְאוּבֵן אוֹתָם לֵאמֹר אוּב רְאוּבֶן הָאט זַיי
גֶּנֶפֶרְט צוּ זֶענֶן הלא אמרתי אליכם פָאר וָואר אִיךְ הָאבּ צוּ אַייךְ גְּזָאגְט לֵאמֹר צוּ זְאגְט אַל תחטאו בילד אִיר
זָאלְט נִיט זִינדִיגֶן אִין דָעם קִינְד וְלֹא שְׁמַעְתֶּם אוּב אִיר הָאט נִיט צוּ גֶהָעֶרְט וּגם דמו הנה נדרש אוּב זַיין בְּלוּט
וְוָעֶרְט נוּן גֶפָארְשְׁט · רש"י שֶׁרַייבְט דָאם וְוִארְט גַם וַייזְט אַז דָאם בְּלוּט פּוּן דָעם זָקֵן יַעֲקֹב וָועֶרְט אוּךְ
גֶפָארְשְׁט : (כג) והם לא ידעו כי שומע יוסף זַיי הָאבֶּן נִיט גְּוווּסְט אַז יוֹסֵף פִּר שְׁפְּרֶכֶּר אִיז וּם זַיי רַייֶדֶן אוּב פְּלָעגְט
בינותם וְוָארוּם עָם אִיז צְווִישֶׁן זַיי גִיוועֶן אַיין פִּיר שְׁפְּרֶכֶּר מְעַשֶׂה פְלָעגְט הָעֶרֶן זַייעֶרִי רַייד אוּב פְלָעגְט

אֲחִיכֶם הַקָּטֹן הֵנָּה׃ טז שִׁלְחוּ מִכֶּם אֶחָד וְיִקַּח אֶת־
אֲחִיכֶם וְאַתֶּם הֵאָסְרוּ וְיִבָּחֲנוּ דִּבְרֵיכֶם הַאֱמֶת
אִתְּכֶם וְאִם־לֹא חֵי פַרְעֹה כִּי מְרַגְּלִים אַתֶּם׃
יז וַיֶּאֱסֹף אֹתָם אֶל־מִשְׁמָר שְׁלֹשֶׁת יָמִים׃ יח וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם יוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי זֹאת עֲשׂוּ וִחְיוּ אֶת־
הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא׃ חמישי יט אִם־כֵּנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם
אֶחָד יֵאָסֵר בְּבֵית מִשְׁמַרְכֶם וְאַתֶּם לְכוּ הָבִיאוּ
שֶׁבֶר רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם׃ כ וְאֶת־אֲחִיכֶם הַקָּטֹן תָּבִיאוּ
אֵלַי וְיֵאָמְנוּ דִבְרֵיכֶם וְלֹא תָמוּתוּ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן׃
כא וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו אֲבָל אֲשֵׁמִים ׀ אֲנַחְנוּ
עַל־אָחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְנוֹ אֵלֵינוּ
וְלֹא שָׁמָעְנוּ עַל־כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת׃
כב וַיַּעַן רְאוּבֵן אֹתָם לֵאמֹר הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם ׀
לֵאמֹר אַל־תֶּחֶטְאוּ בַיֶּלֶד וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וְגַם־דָּמוֹ
הִנֵּה נִדְרָשׁ׃ כג וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שֹׁמֵעַ יוֹסֵף כִּי
הַמֵּלִיץ בֵּינֹתָם׃ כד וַיִּסֹּב מֵעֲלֵיהֶם וַיֵּבְךְּ וַיָּשָׁב

אליהם

רש"י

(טז) האמת אתכם · אם אמת אתכם · לפיכך ה"א נקוד פתח שהוא כמו בלשון תימה ואם לא תביאוהו חי פרעה כי מרגלים אתם: (יז) משמר · בית האסורים:

שפתי חכמים

ויהיה טעמו אם חי פרעה לא תגלו מזה ויהיה אם דקרא במקום לא כמו אם לדוד אכזב שר"ל לא אכזב ויתחייב מזה שאם תגלו לא יחיה וכאמת יגלו אלא כשהיה נשבע לשקר וכו': ש דק"ל דמלי' האמת מורה שהוא הודה להם שהאמת אתם והוא סותר למאמר שבתוך במורה שהוא מסופק מהם לפיכך הוצרך לומר שזה הוא ה"א השימה כמו שאם כן הוא: ת שה"א לומר ואם לא תבחנו חי פרעה וכו' שאף אם לא יבחנו לא יתחייב שהם מרגלים: א פי' ולא שהם שומרים עליהם דהא כתיב אחריו יאסר בבית משמרכם והא דלא פירש"י זה לעיל גבי ויתן אותם במשמר הוא בית האסורים

איך האבין תרוב גמאכט אגרוסי שטאט שבם: (טו) בזאת תבחנו מיט דעם וועט איר געפרובט ווערן חי פרעה אזו וואר ווי פרעה לעבט אם תצאו מזה אזב איר וועט ארוס גיין פון דאנן כי אם בבוא אחיכם הקטן הנה ווערט אז אייער קליינר ברודר וועט קומן אהער: (טז) שלחו מכם אחד ויקח את אחיכם שיקט איינם פון איך אונ ער זאל נעמן אייער ברודר ואתם האסרו אונ איר זאלט זיין געבונדן ויבחנו דבריכם האמת אתכם אונ

וְאִינוּן לָא אִשְׁתְּמוֹדְעוּתִי׃ ט וְאִדְכַּר יוֹסֵף יַת חֶלְמָיָא דַּחֲזָה חָלִים לְהוֹן וַאֲמַר לְהוֹן אַלִּילֵי
אַתּוּן לְמֶחֱזֵי יַת בְּרָקָא דְּאַרְעָא אֲתֵיתוּן׃ י וַאֲמַרוּ לֵיהּ לָא רִבּוֹנִי וְעַבְדָךְ אֲתוֹ לְמִזְבֵּן
עִבּוּרָא׃ יא כֻּלָּנָא בְּנֵי גַבְרָא חַד נַחְנָא כֵּיוָנֵי אֲנַחְנָא לָא הֲווֹ עַבְדָךְ אַלִּילֵי׃ יב וַאֲמַר
לְהוֹן לָא אֱלָהֵין בְּרָקָא דְּאַרְעָא אֲתֵיתוּן לְמֶחֱזֵי׃ יג וַאֲמַרוּ תְּרֵי עֲסַר עַבְדָךְ אַחִין אֲנַחְנָא
בְּנֵי גַבְרָא חַד בְּאַרְעָא דְּכְנָעַן וְהָא זְעֵירָא עִם אֲבוֹנָא יוֹמָא דֵּין וְחַד לֵיתוֹהִי׃ יד וַאֲמַר
לְהוֹן יוֹסֵף הוּא דְּמַלֶּלִית עֲמָכוֹן לְמֵימַר אַלִּילֵי אַתּוּן׃ טו בְּרָא תִּתְבַּחֲנוּן חֵי פַּרְעֹה אִם

בעל הטורים תפקון

(ח) לֹא הֵכִירוּהוּ • ג׳ כְּמִסְפַּר הֶכֵּה וְחִידֵּד גִּבֵּי חִיּוּב וְיָרְעוּ לוֹתָז מִרְמָז וְלֹא הֵכִירוּהוּ מִפְּנֵי שֶׁהָיָה כְּבֵיכוֹל מְכֻסֶּה מִמֶּנָּה מְסוּרִים לְפִי כֹּחַ לֹא הֵכִירוּהוּ כְּבֵיכוֹל שֶׁהָיָה עֵבֶד וְעָשָׂה כֵּן וּגְדוֹל בְּכֹל מִלְּמַעְלָה וּמִיכָּאֵל כֵּן הֵכִירוּהוּ מִרְמָז • לְפִי כְּשֶׁהָיָה לֹא הֵכִירוּהוּ וְהֵכִּיר לֹא הֵכִירוּהוּ כְּלַל שֶׁלֹּא הָעֵלוּ עַל דַּעְתָּם שֶׁיַּגִּיעַ יוֹסֵף לְמַעְלָה כָּזֹה : (יז) כִּי כֻּלָּם חָלְמוּ חֲלוֹם אֶחָד וְלֹא חָלְמוּ כֵּן
עַל מַמָּשׁ חָסֵר : נַחְנוּ • ג׳ כְּמִסְפַּר הֶכֵּה וְחִידֵּד נַחְנוּ נֶעֱבוֹר תְּלוּיִים נַחְנוּ פְּשׁוּטִים : וְזֶה שֶׁדִּבְּרוּ נַחְנוּ לְכָבוֹד כָּל פְּעָמִים נַחְנוּ
אַף שֶׁהָיָה כָּל אֶחָד בְּפִנּוֹת מְיֻחָדוֹת לְבַדּוֹ אֲבָל כֻּלָּם הָיוּ נִכְנָסִים לִפְנֵי יוֹסֵף בְּיַחַד וְכֵן נַחְנוּ פְּשׁוּטִים : מְרַגְּלִים אַתֶּם • פ׳ וְלֹא לְמִי
מְיֻחָסִים אֶלָּא מִמֶּנּוּ לֹא הָיָה בְּעֵצֶת מְרַגְּלִים וְסֵן לְמִרְמָז לֹא הָיוּ עֲבֵדִים מְרַגְּלִים פִּי׳ יְהוּדָה שֶׁבְּוַדַּאי כִּי הָיָה לְהֶם מְלַדְּבְרִים גַּם מִמֶּנּוּ יֵשׁ
כָּאן שֶׁלֹּא הָיָה בְּעֵצַת מְרַגְּלִים : לִרְאוֹת • כִּי כֵּן • כְּגִי׳ כְּלִבְ : (יח) וְהַחֹדֶשׁ תֵּינוֹ • כְּגוֹן עוֹלֶה לְמִנְיַן ר״ח שֶׁלֹּא תְּנַהֵג מִזֶּה עַד שֶׁיִּגְלֶה מִכָּה כְּגִבְיָא וְתוֹמֵר
לְפִי מַעֲשֶׂה שֶׁשָּׁמוּ יוֹסֵף : (טו) כִּי אִם בְּכוֹחַ • כְּגוֹן עוֹלֶה לְמִנְיַן ר״ח שֶׁלֹּא תְּנַהֵג מִזֶּה עַד שֶׁיִּגְלֶה מִכָּה כְּגִבְיָא וְתוֹמֵר

רש״י שפתי חכמים

עַבְדֵיךְ נַחְנוּ פ לְכָבֵד לְאוֹכֶל : (יח) כְּלוֹט בְּנֵי אִישׁ
אֶחָד נַחְנוּ • נִלְמַד בְּיִחוּס רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְכִלְּלוֹהוּ עִמָּהֶם שֶׁלֹּא
הוּא בֶּן לְחַיֵּיהֶם : כֵּנִים • לְמַטָּה כְּמוֹ (שְׁמוֹת י כַּמ) כֵּן
דִּבַּרְתָּ • (בְּמִדְבַּר כז ז) כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דּוֹבְרוֹת (יְשַׁעְיָה
מז ו) וְעִבַּרְתִּי לְךָ כֵּן בְּדִוֹ : (יג) כִּי עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם
לִרְאוֹת • (בְּיִ׳) שֶׁהָרֵי נְכָכִית׳ בְּעֶשְׂרָה מְעָרֵי הַעִיר צ לְמַה
לִי נְכָכִיתָם בְּמֵעַר מ׳ : (יג) וַיֹּאמְרוּ שְׁנֵים עָשָׂר עֲבָדֶיךָ
אָבִינוּ • וּבְגִיל תּוֹמוֹ מ׳ שֶׁיּוֹכִיחוּ מְתַּזְּמְנוֹ בְּעִיר לְבַקְּשׁוֹ :
(יד) הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי • הַדִּבּוּר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶתְכֶם מְרַגְּלִים
ק הוּא הַתֹּכֶן וְהַכָּתוּב זֶהוּ לְפִי פְּשׁוּטוֹ • וּמִדְרָשׁוֹ מ״ל וְתֹכֶן
מַלְּאֹתָם לוֹמַר וְיִפָּקְדוּ עֲלֵיכֶם מִמֵּן הַכַּתָּב מִפְּדוּתוֹ • תֹּאמְרוּ
לוֹ כֵּן מ״ל וְאִם יֹאמְרוּ לָכֶם שֶׁלֹּא יִתְּיַרְאוּ כְּשׁוּם מִמֵּן מַה
פַּעַם תֹּאמְרוּ לְכָךְ בָּאתֶם לְהַרְוִיחַ מִי לֵיכָא־לְמֵימַר לְהֶם הוּא אֲשֶׁר
דִּבַּרְתִּי אֲלֵיכֶם לְהַרְוִיחַ בְּנֵי הָעִיר בְּאֹתָם מַמָּשׁ מִתְּנוֹת גְּבִיָּה
עֲלֵי שֶׁמְּנִיתִים מִכֹּה הַתְּרִיסוּ כָּךְ גָּדוֹל עַל פֶּה : (טו) חֵי
פַּרְעֹה • אִם יְחַיֶּה ר פַּרְעֹה • כְּמוֹתִים כְּמוֹ בְּעֶקֶר כֵּיוָן
מְנִיַּת פַּרְעֹה : אִם תֵּצְאוּ מִזֶּה • מִן הַמָּקוֹם הַזֶּה :

פלמת

אֶת פִּתְרוֹן וּמִכֹּחַ יָדַעְתִּי שֶׁמִּן הַשָּׁמַיִם לֹא רָאִיתִי לְהַכְנִיס בְּסֵפֶר עַד שֶׁתְּהֵיוּ מוֹכִיחִים לְשׁוֹנוֹת אֵת כֻּלָּם וְגַם כִּדֵי שֶׁתִּקְחוּ עֹנֶשׁ וְאִי׳ כִּי
פְּעָמִים בְּרוּחַ יוֹצֵן וְעִ״כ כְּתִיבוּ כָּאן עֶבֶד עֶבֶד עַבְדֵּךְ וְגוֹ׳, וְכֵן לְחַד כְּתִיב לְחַד לְכָתֵב וְגַם כִּדֵי שֶׁתִּקְחוּ עֹנֶשׁ וְאִי׳ כִּי
פְּעָמִים בְּרוּחַ יוֹצֵן וְעִ״כ כְּתִיבוּ כָּאן עֶבֶד עַבְדֵּךְ וְגוֹ׳, וְכֵן לְחַד כְּתִיב לְחַד לְכָתֵב וְגַם כִּדֵי שֶׁתִּקְחוּ עֹנֶשׁ וְאִי׳ כִּי
תְּחִיבוּ אֲתֵּם בְּלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וְאֵין אַתֶּם יוֹדְעִים לְשׁוֹנוֹת אֵת כֻּלָּם וְגַם כִּדֵי שֶׁתִּקְחוּ עֹנֶשׁ וְאִי׳ כִּי
פְּעָמִים בְּרוּחַ יוֹצֵן וְעִ״כ כְּתִיבוּ כָּאן עֶבֶד עַבְדֵּךְ וְגוֹ׳, וְכֵן לְחַד כְּתִיב לְחַד לְכָתֵב וְגַם כִּדֵי שֶׁתִּקְחוּ עֹנֶשׁ וְאִי׳ כִּי
תְּחִיבוּ אֲתֵּם בְּלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וְאֵין אַתֶּם יוֹדְעִים לְשׁוֹנוֹת אֵת כֻּלָּם וְגַם כִּדֵי שֶׁתִּקְחוּ עֹנֶשׁ וְאִי׳ כִּי
פְּעָמִים בְּרוּחַ יוֹצֵן וְעִ״כ כְּתִיבוּ כָּאן עֶבֶד עַבְדֵּךְ וְגוֹ׳, וְכֵן לְחַד כְּתִיב לְחַד לְכָתֵב וְגַם כִּדֵי שֶׁתִּקְחוּ עֹנֶשׁ וְאִי׳ כִּי
תְּחִיבוּ אֲתֵּם בְּלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וְאֵין אַתֶּם יוֹדְעִים לְשׁוֹנוֹת אֵת כֻּלָּם וְגַם כִּדֵי שֶׁתִּקְחוּ עֹנֶשׁ וְאִי׳ כִּי

וַיּוֹסֵף

יִן כְּנַעַן קִינְדָּר פּוּן אַיִן מָעֶנְשׁ אִין לַאבְּר כְּנַעַן וּחֲגה הקטן את אבינו היום אוג דָּר קְלַייְנֶר בְּרוּדֶר אִין טִיש
זֶר פָאטֶר הַיינְט וּהאדר אינבו אוג אַייֶר אִיז נִיט דָא דְרוּם זָענֶן טִיר נָאנְצֶן אִישְׁלִיכֶר אִין אַבְּזונדֶרִיז
עֶר צוּ זוּכֶן אִים : (יד) ויאמר אליהם יוסף אוג יוֹסֵף הַמ צוּ זַיי גְּזָאגְט הוּא אשר דברתי דָּם אִיז וָום אִיךְ הָאבּ
צוּ אַיִיךְ גְּרֶעסְט צוּ זָאגֶן מרגלים אתם אִיר זַייט אוֹם זָעהֶרם דָּר מֶרְדֶּש מאכט עָר הַמ צוּ זַיי גְּזָאגְט אַז אִיר
וָועט אִים גְּבּוּנֶן אוג מֶען וָועט וָועֶן פַּר אִים פִּיל נָעלְט וָועט אִיר נָעבֶּן הָאבֶּן זַיי גְּזָאגְט וּוּא הַמ עָר צוּ
זַיי גְּזָאגְט וּוִי וָועט זַיין אַז מֶען וָועט אִים נִיט וָועֶן אֶפּ נָעבֶּן פַּר נָעלְט הָאבֶּן זַיי גְּזָאגְט דְּרוֹף זָענֶן מִיר
גְּשִׁטֶן עֶנְשְׁאבֶּר מִיר זָאגֶן אַנְדֶרי הֶרֶנֶן עֶנְשׁאבֶּר מִיר זָאגֶן נֶחֱרֵג וָועֶן הַמ יוֹסֵף גְּזָאגְט דָם דָאבּ אִיךְ גְּזָאגְט
אַז אִיר זַייט מְרַגְּלִים אִיר זָענְט נְקוֹטֶן הַרֶנֶן דִּי שְׁמָאט לַייט אִיךְ זַיים דָם פּוּן מִיין בְּעֶקֶר אַז צְוַיי פּוּן

אֶת־אָחִיו וְהֵם לֹא הִכָּרֻהוּ׃ ט וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת
הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְרַגְּלִים
אַתֶּם לִרְאוֹת אֶת־עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם׃ י וַיֹּאמְרוּ
אֵלָיו לֹא אֲדֹנִי וַעֲבָדֶיךָ בָּאוּ לִשְׁבָּר־אֹכֶל׃ יא כֻּלָּנוּ
בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד נָחְנוּ כֵּנִים אֲנַחְנוּ לֹא־הָיוּ עֲבָדֶיךָ
מְרַגְּלִים׃ יב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לֹא כִּי־עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם
לִרְאוֹת׃ יג וַיֹּאמְרוּ שְׁנֵים עָשָׂר עֲבָדֶיךָ אַחִים אֲנַחְנוּ
בְּנֵי אִישׁ־אֶחָד בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנֵּה הַקָּטֹן אֶת־אָבִינוּ
הַיּוֹם וְהָאֶחָד אֵינֶנּוּ׃ יד וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר
דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרַגְּלִים אַתֶּם׃ טו בְּזֹאת
תִּבָּחֲנוּ חֵי פַּרְעֹה אִם־תֵּצְאוּ מִזֶּה כִּי אִם־בְּבוֹא

שפתי חכמים

ם סירוס סדק על קיר : ע סומק לאוסף מלות מלמד כן כיון שמסק עליהם שהם מרגלים לג הפוך על זה כי אם מלת לא כמו שמצינו גבי מנח שחשבה עלי לכזורה וכשיבה לו לא תתן למתך לפני בת בליעל אבל מלת לג לג הפוך כשהוא תשובה על שאלה לו מקשה

רש"י

חלם להם • עליהם וידע שהכירו שהרי הלשון עורות הארץ • גלוי שלרע ליכנס • כמו (ויקרא כ יח) לת מקורה הערה וכמו (יחזקאל יז ז) ערוס וערים • וכן כל ערוה שבמקרא ל׳ גילוי • (ת"ל בדקה דלרעה כמו בדק הבית ם רעוע שבית לבל לג דקדק לפרשו לחבר ל׳ המקרא) : (י) לא אדוני לג תלמד כן ע שהרי עבדיך

אחיכם

כתובות כז) : והם לא הכירו • שיצא מלשלח בלא חתימה זקן ועכשיו מלאהו בחתימה זקן • ומ"ל ויכר יוסף לת לחזו כשנמסרו בידו הכיר שהם לחזו וכיוסף עליהם והם לג הכירוהו כשנפל בידם להוג בו לחזור : (כ) אשר כחותם כמו עלי חותם שלו : וידע מקיימו שהרי הבטחתו לו : ערות הארץ • גלוי מקורה הערה וכמו (יחזקאל יז ז) ערוס וערים • וכן כל ערוה שבמקרא ל׳ גילוי • (ת"ל בדקה דלרעה כמו בדק הבית ם רעוע שבית לבל לג דקדק לפרשו לחבר ל׳ המקרא) : (י) לא אדוני לג תלמד כן ע שהרי עבדיך

נַעֲנָפְרֶט אִין זַיינִי הָעָנְט הָט עָר זַי דָר קָעָנְט פַּר בְּרִידֶר עָר הָט זִךְ אוֹף זַי מְרַגְּלִים גְּוָעזֶן אוּן אַז עָר אִיז נַפּאַלְן אִין זַיינֶר הָעָנְט הָאבֶּן זַי אִים נִיט דָר קָעָנְט זַי זָאלֶן זִךְ מִיט אִים נוּהָג זַיין וְוִי מִיט אַבְרוּדֶר :
(טו) ויזכור־יוסף את החלומות אשר חלם להם אוּן יוֹסֶף הָט גֶידֶענְקְט דִי חֲלוֹמוֹת וָוָס הָט זִךְ אִים נִחְלָמְט וָוָעֶן זַי הָט עָר גְוִוסְט אַז דִי חֲלוֹמוֹת זָענֶן מְקוּיִם גְוָואָרֶן וָואָרוּם זַייא הָאבֶּן זִךְ צוּ אִים גְּבּוּקְט וְיאמר אליהם מרגלים אתם אוּן עָר הָט צוּ זַי גְזָאגְט אִיר זַייט אוֹם עֶרְהֶרֶם לראות את ערות הארץ באתם אִיר זַייט גְקוֹמֶן : יא זְעהֶן דָם אַנְטְפֶּלֶעקוּנְג פּוּן דֶעם לֶאנְד וְוִיא עָם אִיז נֶרִינְג אַיין צוּ נֶעמֶן : (י) ויאמרו אליו לא אדוני אוּן
הָאבֶּן צוּ אִים גְּזָאגְט דוּ זָאלְסְט דָם נִיט זָאגֶן וְעבדיך באו לשבר אוכל אוּן דַייניֶ קְנֶעכְט זָענֶן גְקוֹמֶן קוֹפֶּן
וָואָרֶן : (יא) כלנו בני איש אחד נחנו כיר אַלֶי זָענֶן קִינֶדֶר פּוּן אַיין מֶענְשֶׁן • רש"י שְׁרַייבְט עָם הָט אִין זַי נִשְׁפְּרָאצְט אִרוּחַ הַקְּדֹשׁ זַיי הָאבֶּן אִים אוֹךְ אַרַיין גְנוֹמֶן אִין כְּלַל אַרַיין אַז עָר אִיז אוֹךְ זַייעֶר פָּאטֶרְס זוֹן כנים אנחנו כיר זָענֶן עֶרְלִיכֶי לַייט לא היו עבדיך מרגלים דַייניֶ קְנֶעכְט זָענֶן נִיט גְוָועֶן קֵיין אוֹס זָעהֶרֶם :
(יב) ויאמר אליהם אוֹךְ עָר הָט צוּ זַייא גְזָאגְט לא כִּי אִיר זָאנְט כי ערות הארץ באתם לראות דָאס
אַנְטְפֶּלֶעקוּנְג פּוּן דֶעם לֶאנְד זַייט אִיר גְקוֹמֶן צוּ זֶעהֶן וָואָרוּם אִיר זַייט דָאךְ נִיט קְוֹמֶן דִורְךְ קֵיין טַיר :
(יג) ויאמרו שנים עשר עבדיך אחים אוּן זַי הָאבֶּן גְזָאגְט צְוֶועלְף בְּרִידֶר זָענֶן מִיר דַייניֶ קְנֶעכְט בני איש אחד

אֲרֵי אִית עִבּוּר מְזַדְּבַן בְּמִצְרַיִם וַאֲמַר יַעֲקֹב לִבְנוֹהִי לְמָא תִתְּחַזּוֹן : ב וַאֲמַר הָא שְׁמָעִית
אֲרֵי אִית עִבּוּרָא מְזַדְּבַן בְּמִצְרַיִם חוּתוּ לְתַמָּן וּזְבוֹנוּ לָנָא מִתַּמָּן וְנֶחֱי וְלָא נְמוּת :
ג וּנְחָתוּ אֲחֵי יוֹסֵף עֲשָׂרָא לְמִזְבַּן עִבּוּרָא מִמִּצְרָיִם : ד וְיָת בִּנְיָמִין אֲחוּהִי דְיוֹסֵף לָא שְׁלַח
יַעֲקֹב עִם אֲחוֹהִי אֲרֵי אֲמַר דִּלְמָא יְעָרְעִנֵּיהּ מוֹתָא : ה וַאֲתוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִזְבַּן עִבּוּרָא
בְּגוֹ עַלְיָא אֲרֵי הֲוָה כַּפְנָא בְּאַרְעָא דְכְנָעַן : ו וְיוֹסֵף הוּא דְשַׁלִּיט עַל אַרְעָא הוּא מְזַבֵּן
עִבּוּרָא לְכָל עַמָּא דְאַרְעָא וַאֲתוֹ אֲחֵי יוֹסֵף וּסְגִידוּ לֵיהּ עַל אַפֵּיהוֹן עַל אַרְעָא : ז וַחֲזָא
יוֹסֵף יָת אֲחוֹהִי וְאִשְׁתְּמוֹדַעִינוּן וְחָשִׁיב מַה דִּי מַלֵּיל עִמְּהוֹן וּמַלֵּיל עִמְּהוֹן קַשְׁיָן וַאֲמַר
לְהוֹן מִנָּן אַתְיתוּן וַאֲמַרוּ מֵאַרְעָא דִכְנָעַן לְמִזְבַּן עִבּוּרָא : ח וְאִשְׁתְּמוֹדַע יוֹסֵף יָת אֲחוֹהִי

בעל הטורים

(ו) ויסתתרו לו . כנגד' נכלו מהקיים כתלוש : (ז) ויכירם . ביקש לקבלם בסבר פנים יפות וכל המלאך שמלוו תועה והזכירו מיד ויתנכר אליהם ולקח כתיב ולקח תל"ך ויכר לשון יחיד ויתנכר כנ' על ידי אלים גבריאל :

רש"י

(ג) רדו שמה . ולא אמר לכו רמז למתתים ס ועשר סיס שמתעכבו למצרים כמנין רד"ו : (ג) וירדו אחי יוסף . ולא כתב בני יעקב מלמד שסיו מתחרטים במכירתו ומתנו לבם להתנכל עמו בתחילה ולפדותו וכל ממון שיפסקו עליהם : עשרה . מה ת"ל ולא כאיש ואת בנימין אחי יוסף לא שלח יעקב לפי שלא יעלה על לבו שהוא בחיים כלום ומצא כלם עזה לו אבל לבנימין שמעו כי כלם לב אחד לסם (בב"ר) : (ד) פן יקראנו אסון . ובכיום לא יקרהו חסון ת"ל אליעזר בן יעקב מכלן שהמתין מקטנו בשעת הסכנה (ב"ר) : (ה) בתוך הבאים. תמהינן עלמן שלא יכירום לפי שהיו לסם שהיה יחידו כולם כשהיה ת' שלא שיכנם כל ת' בשחתו כדי שלא תשלוט בהם עין הרע שכולם נאים וכולם גבוהים: כי היה הרעב . מוסב על הכתוב כי היה הרעב בארץ כנען והיו כלים הכבה שיורות ממס) : (ו) וישתחוו לו אפים . שהשתחו לו על פניהם וכן כל השתחוה פשוט ידיה ורגליה הוא (שבועות מז) : (ז) ויתנכר אליהם . (ב"ר) נעשה להם ככנרי נ בדברים לדבר קשות (ב"ר) : (ח) ויכר יוסף וגו' . לפי שהגיחם מחומי זקן (ב"מ לח

כתובות

בַּיִן מִצְרַיִם : (ד) וְאֶת בִּנְיָמִין אֲחִי יוֹסֵף אוּנ בִּנְיָמִין דָּר בְּרוּדֶר פּוּן יוֹסֵף לָא שׁלַח יִעקֹב אֶת אֲחִיו הָט יַעֲקֹב נִיט
נַשְׁיקְטֶ מִיט זַיינִי בְּרִידֶר כִּי אוּמֶר פּן יִקְרָאֶנּוּ אסון עֶר הָאט גְּטְרַאכְטְ טָאכְטֶ וָעט אִים טָרָעפֶּן אֶטְוָאס אִיבֶּרְד
וָוארוּם דָּר שָׁטֶן אִיז מְקַטְרֵג בְּשָׁעַת הַכַּפָּרָה : (ה) וַיבֹאוּ בני ישראל לשבור אוּנ זַיי זָענֶן גְּקוּמֶן דִי קִינְדֶר פּוּן
יַעֲקֹב צוּ קוֹיפֶן קֹארְן בתוך הבאים צְוִוישֶׁן דִי לַיט וָוָם זַיי זָענֶן גְּקוּמֶן . ר"ש"י שֶׁרַייבְט וַויֶיל זַיי עֶר פַאסְטֶ הָט
זַיי אֶן גְּאנְגְט זַיי זָאלֶן נִיט אַרַיין נֶיין אֲבָל אִין אַיין טַעֲר כְּדֵי עֶם זָאל אוֹיף זַייא נִיט שׁוֹלַט זַיין אַיין אַיין
הָרָע דְּרוֹם הָאבֶּן זַיי זִיךְ בְּהַאלְטֶן צְוִוישֶׁן דִיא לַייט כִּי הִיה הרעב וָוארוּם עִם אִיז גְּוֶוען אַהִינְגֶּר אִין לַאנְד
כְּנַעַן : (ו) ויוסף הוא השליט על הארץ אוּנ יוֹסֵף אִיז גְּוֶוען דָּר גְּוֶוועלְטִיגֶר אִיבֶּר דֶעם לַאנְד הוּא המשביר לכל
עם הארץ עֶר הָט פַּר קוֹפְט צוּ נָאר דֶעם פָּאלְק פּוּן דֶעם לַאנְד וִיבאוּ אחי יוסף אוּנ זַיי זָענֶן גְּקוּמֶן דִי בְּרִידֶר
פּוּן יוֹסֵף וִישתחוו לו אפים ארצה אוּנ זַיי הָאבֶּן זִיךְ גְּבּוֹקְט צוּ אִים מִיט זַייעֶר פָּנִים צוּ דָּר עָרֶד : (ז) וירא יוסף
את אחיו ויכרם אוּנ יוֹסֵף הָט גְּזֶעהֶן זַייֶנֶי בְּרִידֶר אוּנ עֶר הָט זַיי דֶעֶר קֶענְטְ וויתנכר אליהם אוּנ עֶר הָאט זִיךְ
נָאמַאכְט פַּרֶעמְד צוּ זַיי וידבר אתם קשות אוּנ עֶר הָט מִיט זַיי גְּרֶעט הָארְטֶע רֶייד וויאמר אליהם מאין באתם אוּנ
עֶר הָט צוּ זַיי גְּזָאגְט פּוּן וָואנֶן זַייט אִיר גְּקוּמֶן וויאמרו מארץ כנען לשבר אוכל אוּנ זַיי הָאבֶּן גְּזָאגְט מִיר קוֹמֶן
פּוּן לַאנְד כְּנַעַן צוּ קוֹפֶן עֶסֶן : (ח) ויכר יוסף את אחיו אוּנ יוֹסֵף הָט דֶעֶנְקְט זַייֶנֶי בְּרִידֶר וַויֶיל עֶר הָט זַיי
גְּלָאזְט מִיט בָּערְד וְהם לא הכירוהו אוּנ זַיי הָאבֶּן אִים נִיט ר[illegible] וָוארוּם עֶר אִיז פּוּן זַיי אַוועק אֵיינְגֶר
בְּאֵין אֵין אַבֶּארְד אוּנ אַצוּנְד הָט עֶר שׁוֹן גְּהָאט אַבֶּארְד דָּר [illegible]ש אֲבָרְדָה מַאכְט אז זַיי זָענֶן וָוארֶן אִיבֶּר

שפתי חכמים

מלכון כלה שביעה כמו סולך עיניכי ומפרש רש"י כלה בעיס חמ"ס שפיכות יוכסים היינו יש לו בעיס וכן ודמעו את המזבח דכתיב כס' במדבר ספי' ושם ת"ס מפרש רש"י ויעלו את המשכן ות"כ ס"ל כן הוא והוה כאלו כתב תתרעו דחל"ף מתחלף כוי"ו דלעיתים תהו"י מתחלפין זה עם זה ולפסוק דמלוה הוא ג"כ יש לפרש מל' כלה שביעה ויסיח דומה ממש לתהרגו ויכיה פי' לפסוק ומרוח כלומר מי שהוא בלה שביעה בשוכ"ן גם הוא יכיה שבע לעוכ"ג וק"ל : כז ג"ג ולא אמר לכו דמכדי לא שמעיון מידי דלריך לכתוב כדו כיון שת"י נכוה מכל התרגום והסולך מת"י למעיר שיך לכתוב כדו וכמ"ש הרש"ם וכן כתב בכל הפ' כולה ל' יכידה בלה ל"ג ליט וכבי קבה להם"י למה לריך למכתב שמה דכתי אח"כ כתיב מפס ואם כן כל"ל כדו ושברו לנו מפס וגו' בלה לכך כתיב שמה ר"ל רד"ו שיס יהיו שמה אבל בלה מלת שמה בלה מיש למידרש מידי ועו"ל דגרסי' ליט וכ"פ דק"ל למה כתיב כדו שהוא לשון יכידה ט"ל לשון מעלית לכו אף על פי שת"י נכוה מכל התרגום אפ"ס ממדבר לנוכח לא ס"ל ל' יכידה בלה רמז וכו' נ ופי' ויתנכר כראה עלמו נכרי : פירוש

בְּמִצְרַיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִתְרָאוּ׃
ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִי יֶשׁ־שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם רְדוּ
שָׁמָּה וְשִׁבְרוּ־לָנוּ מִשָּׁם וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת׃ ג וַיֵּרְדוּ
אֲחֵי־יוֹסֵף עֲשָׂרָה לִשְׁבֹּר בָּר מִמִּצְרָיִם׃ ד וְאֶת־
בִּנְיָמִין אֲחִי יוֹסֵף לֹא־שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת־אֶחָיו כִּי
אָמַר פֶּן־יִקְרָאֶנּוּ אָסוֹן׃ ה וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לִשְׁבֹּר
בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי־הָיָה הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ ו וְיוֹסֵף
הוּא הַשַּׁלִּיט עַל־הָאָרֶץ הוּא הַמַּשְׁבִּיר לְכָל־עַם
הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אַפַּיִם אָרְצָה׃
ז וַיַּרְא יוֹסֵף אֶת־אֶחָיו וַיַּכִּרֵם וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם
וַיְדַבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֵאַיִן בָּאתֶם
וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן לִשְׁבָּר־אֹכֶל׃ ח וַיַּכֵּר יוֹסֵף

שפתי חכמים

מכל גבייון מו שאר מקומות לפ שיוכלכתוב לשון שבר כיון שיודעין שיש בכסם ל׳ דגון ומפ׳ שלפ ניין וכו׳ : כ דלי לאתם מרגלים עלמיכם בפשיטם שאתם עצעים ומ לכם תבואה כיון שכסם קרובים שלנו מי יבואו לגלות לנקט ליתן לכסם לוכל לכך לכו וקנו לוכל כדי שיכנרו שאין נו לוכל כלכל נאתם בזמן כזה היה לכסם לוכל וכו׳ ולפי זה תתרלו סוף ל׳ שניעה : ל ויתחלף שלל״ף במלת תתרלו נע״ו שכשכם רוס וכמוהו רניס ופ׳ הקרלן כן סוף מרוס עלמודנו נעשה״ו גם סוף יוכח לעומ״ש ול״ת מלי רלחי׳ זה לפי׳ לאחרון שפי׳ שכוף ל׳ כאיכה לדכיכם הם מייתי רלחיים ויסי׳ תתרלו כמו תתרוו וסוף דגם לפירוש שלאחרון סוף רלחיים ויסי׳ תתרלו שהוף לשון שניעה וי״ן

רש״י

שכר במלרים ולפ היתה נכוחה ממש להודיעו בפירוש שהם יוסף :למה תתרלו • למה תרלו עלמכם בפני שמעלל וכני עשו ב כלנו לאתם שכעים כי בלוחה שעה עדיין היה להם תבוחה (תענית י) • (ול״ג פשוטו למה תתרלו למה יהו הכל מסתכלין בכם ומתמיהים בכם שאין לאתם מבקשים לכם לוכל במלם ביכלה מה שביניכם • ומפי לאחרים שמעתי שהוא לשון כאים׳ למה הזו כאנשים בלעג : ולומה לו (מכלי יל כה) ומלוה ל גם הוא יוכח :

את

מלשון רדין

וְזָרִים אָלַט אִיר וְעֶרְוַת גַּעֲתָן פַּר דִי בְּנֵי יִשְׂמַעְאֵל אוּג פַּר דִי בְּנֵי עֲשָׂו גְּלֵיךְ אַז אִיר זַיט זָאט נָאךְ אֲפִירוּשׁ
אַז לְמָה תִּתְרָאוּ וְזָרִים זָאלַט אִיר וְעֶרְוַת מָאכֶן פּוּן הוּנְגֶר : (ב) ויאמר הנה שמעתי כי יש שבר במצרים את
עֶר זָאט גַיְיאנְט אִיךְ זָאבּ גַיהערְט אַז עָם אִיז פָּאר הַאנְדִין קָארִין אִין מִצְרַיִם • רדו שמה וישברו לנו משם
רש״י כָאבְט וְזָארִים זָאט עֶר צוּ זַיִיא גְזָאגְט רדו ניט לכו עֶר זָאט זַיִיא מְרַמֶּז גוּטְן אַז זַיִיא וְועלִין נ
אֲרֶבֶּטֶן אִין מִצְרַיִם צְוַוייא הוּנְדֶערְט מִיט צָעהְן יָאר וויא פִיל רְדוּ בַּאטְרָעפְט ושברו לנו משם א
קוּפְט אוּנְז פּוּן דָארְטִין תְּבוּאָה ונחיה ולא נמות אוּג מִיר וְועלִין נִישְׁט שְׁטַארְבֶּן :
(ג) וירדו אחי יוסף עשרה אוּג דִיא צָעהְן בְּרִידֶר פּוּן יוֹסֵף הָאבִּין גְנִידֶרְט • רש״י שֶׁרַייבְט וְזָארוּם
שְׁמַייט נִיט בֵּנֵי יַעֲקֹב נָאר דָער פָּכּוּק וַיַיזְט מִיר אַז זַיִיא הָאבִּין הָרֶטֶה נִיהָאט וְואס זַיִיא הָאבִּין יְמָ
פַּר קוּפְט אוּג זַיי הָאבֶּן גֶעעבֶּן־זַיעֶר הָארְץ זַיי זָאלֶן זִיךְ מִיט אִים נוּהָג זַיין בְּרִידֶר שֶׁאפְט זַיי זָאלֶן אִים
אוֹס לַיְיזֶן פַּר וויי פִיל גֶעלְט טָעֶן וְועט זַיי הַיְיסֶן גֶעבֶּן לשבור בר ממצרים זַיִיא הָאבֶּן גְנִידֶרְט צוּ קוּפֶן קָארְן

קיץ

ג וְיָלִידוּ אֶתְיָלִידוּ תְּרֵין בְּנִין עַד לָא עָאלַת שַׁתָּא דְּכַפְנָא דְּיִלִידַת לֵיהּ אָסְנַת בַּת פּוֹטִי פֶּרַע
רַבָּא דְּאוֹן : נא וּקְרָא יוֹסֵף ית שׁוּם בּוּכְרָא מְנַשֶּׁה אֲרֵי אַנְשַׁינַנִי יְיָ יָת כָּל עָמְלִי וְיָת כָּל
בֵּית אֲבָא : נב וְיָת שׁוּם תִּנְיָנָאקְרָא אֶפְרַיִם אֲרֵי אַפְּשַׁנַנִי יְיָ בְּאַרְעָא שְׁעִבּוּדִי : נג וּשְׁלִימָא
שְׁבַע שְׁנֵי שׂוּבְעָא דִּי הֲוָאָה בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם : נד וּשְׁרִיאָה שְׁבַע שְׁנֵי כַפְנָא לְמֵיתֵי כְּמָא
דִּי אֲמַר יוֹסֵף וַהֲוָה כַּפְנָא בְּכָל אַרְעָתָא וּבְכָל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם הֲוָה לַחְמָא : נה וּכְפִינַת
כָּל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם וְצַוַח עַמָּא קֳדָם פַּרְעֹה עַל לַחְמָא וַאֲמַר פַּרְעֹה לְכָל מִצְרָאֵי אִיזְלוּ
לְוַת יוֹסֵף דִּי יֵימַר לְכוֹן תַּעְבְּדוּן : נו וְכַפְנָא הֲוָה עַל כָּל אַפֵּי אַרְעָא וּפְתַח יוֹסֵף יָת כָּל
אוֹצָרַיָּא דִּי בְּהוֹן עִבּוּרָא וְתָבִין לְמִצְרָאֵי וְתַקִּיף כַּפְנָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם : נז וְכָל דַּיְרֵי
אַרְעָא אָתוֹ לְמִצְרַיִם לְמִזְבַּן עִבּוּרָא מִן יוֹסֵף אֲרֵי תַקִּיף כַּפְנָא בְּכָל אַרְעָא : א וְחָזָא יַעֲקֹב

בעל הטורים ארי

(נה) לכם תעשו כניגי' כמילה תעשו שנוי תותם למול :

רש"י שפתי חכמים

מצחו ז כמני לעבון : (מה) ותרעב כל ארץ מצרים • (נ"כ) שהקישה מכותתם שתמנו חון משל יוסף : אשר יאמר לכם תעשו • לפי שהיה יוסף חומר להם שימולו ח וכשבאו אצל פרעה ואומרי' כך הוא אומר לנו למר להם ולמה לא נצרכה כך והלא הכריז לכם שתני הרעב בימים תמרנ"ו שמסתנו הרבה והקישה אמר להם אם כן כל אשר יאמר לכם תעשו הרי גזר על התבואה והקישה מה אם יגזור עליהם ונמות : (נו) על כל פני הארץ • מי הם פני הארץ אלו ט העמיקים (נ"כ) : את כל אשר בהם • כתרגומו די בהון עיבורא : וישבר למצרים • שבר לשון מכר ולשון קנין הוא י כאן משמש לשון מכר שכבר לו מעם אוכל לשון קנין • ואל תתמה מינו כי אם בתבואה שתף ביין ושכר מינו (ישעיה נה ג) ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין ושכר : (נז) וכל הארץ באו מצרימה • אל יוסף לשבור ואם תדקדקו כסדרו סיפו קריב לכתוב לשבור מן יוסף : (א) וירא יעקב כי יש שבר במצרים • ומהיכן ראה ואלו לא ראה אלא שמע שנאמר הנה שמעתי וגו' ומסו ויגל ראה במספקליה של קדש שעדיין יש לו שכר

חזו : (נב) ואת שם השני קרא אפרים אוג דעם נאמן פון דעם אנדרין זין המס ער גרופן אפרים כי הפרני אלהים בארץ עניי ואורום נאט המ מיך נפרופקפרט אין דעם לאנד פון מיין פיין : (נג) ותכליונה שבע שני השבע אוג זייא זעגן ואורן פר לענד די זאטו יארן אשר היה בארץ מצרים ום זעגן נוען אין מצרים : (נד) ותחילנה שבע שני הרעב לבוא אוג זייא האבן אן נהוכן די זיבן יאר הונגר צו קומן כאשר אמר יוסף אז ווי יוסף המ גזאגט היתי רעב בכל הארצות אוג עס איז נוען אהונגר אין אלי לענדער ובכל ארץ מצרים היה לחם אוג אין נאנצן לאנד מצרים איז נוען ברוט : (נה) ותרעב כל ארץ מצרים אוג דאס נאנצי לאנד מצרים איז ואורן הונגריג ואורום די תבואה ום זיי האבן זיך איין גזאמלט אן יוסף איז פאר פולט גיוואורן ויצעק העם אל פרעה ללחם אוג דם פאלק המ גשריען צו פרעה ווענן ברוט ואמר פרעה לכל מצרים אוג פרעה המ גזאגט צו אלי מצרים לכו אל יוסף צוייט צו יוסף אשר יאמר לכם תעשו ום ער ווען צו אייך זאגן זאלט איר טאן : (נו) והרעב היה כל תגי אוג דר הונגר איז נוען אוף דעם נאנצין לאנד מצרים • רש"י שהריבוט פני הארץ מיינט טען די יורים בייי די עשירים איז אוך נוען הונגר ויפתח יוסף את כל אשר בהם אוג יוסף המ געפינט אלי אוצרות ום איז אין זיי נוען תבואה וישבור למצרים אוג ער המ פר קופט צו די מצרים ויחזק הרעב בארץ מצרים אוג ער המ זיך גשטארקט דר הונגר אין לאנד מצרים : (נז) וכל הארץ באו מצרימה לשבור אל יוסף אין די לייט פון דעם נאנצין לאנד זענין גקומין קיין מצרים צו יוסף קופן תבואה כי חזק הרעב בכל הארץ ואורום דער הונגר המ זיך גשטארקט אין דעם נאנצן לאנד : (א) ויראה יעקב כי יש שבר במצרים אוג יעקב האט גיזעהן אז עם איז דא קארן אין מצרים • רש"י שהריבוט שבר איז טייטש האפונג דם היימט ער המ גזעהן ברוח הקדש אז ער האט אלאפונג אין מצרים ואמר יעקב לבניו אוג יעקב האט גזאגט צו זיניי זין למה תתרא

כִּי־אֵין מִסְפָּר׃ נ וְלִיוֹסֵף יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים בְּטֶרֶם
תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי
פֶרַע כֹּהֵן אֹן׃ נא וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת־שֵׁם הַבְּכוֹר
מְנַשֶּׁה כִּי־נַשַּׁנִי אֱלֹהִים אֶת־כָּל־עֲמָלִי וְאֵת כָּל־
בֵּית אָבִי׃ נב וְאֵת שֵׁם הַשֵּׁנִי קָרָא אֶפְרַיִם כִּי־
הִפְרַנִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עָנְיִי׃ ריבעי נג וַתִּכְלֶינָה שֶׁבַע
שְׁנֵי הַשָּׂבָע אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ נד וַתָּחֶלְנָה
שֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב לָבוֹא כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי רָעָב
בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה לָחֶם׃
נה וַתִּרְעַב כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־פַּרְעֹה
לָלָחֶם וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה לְכָל־מִצְרַיִם לְכוּ אֶל־יוֹסֵף
אֲשֶׁר־יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ׃ נו וְהָרָעָב הָיָה עַל כָּל־
פְּנֵי הָאָרֶץ וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת־כָּל־אֲשֶׁר בָּהֶם וַיִּשְׁבֹּר
לְמִצְרַיִם וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ נז וְכָל־הָאָרֶץ
בָּאוּ מִצְרַיְמָה לִשְׁבֹּר אֶל־יוֹסֵף כִּי־חָזַק הָרָעָב
בְּכָל־הָאָרֶץ׃ מב א וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֶשׁ־שֶׁבֶר

שפתי חכמים

בתוכה כ"ם שניהן ליתן מעפר שגדלה עם בתוכה מכל חת"ל סיו מזליכן חוזה למגרים וק"ל : ה כי מממם נשון אחר כדפירש"י עד יאסר אחל לו בסופר לספור : ו דאחדל מממע שמעמו אחל ולמה נף ספר יוסר מפני כי אין מספר כלומר פסוק ידע שכוחלי נף

רש"י

לו הסופר ה לספור וה"ז מקרא קצר : כי אין מספר • לפי שאין מספיק וכלי כי מממם ו בלשון הפת : (ג) בשרם תבוא שנת הרעב • (תענית יא) מכאן שאדם לחזור לשמח

במצרים

מפני

לפשור בית עד האט באר מיטן צו צייטן כי אין מספר ווארום עם איז ניט גוטען קיין צאל : (ג) וליוסף יולד שני בנים אונ צו יוסף איז ווארן גבארן צוויי זין בשרם תבוא שנת הרעב אייי די הונגר יאר זענין גקומן • רשי"י שבייבט פון דאנן איז גדרונגן אז טעון איז זיך פורש פון אייון וניב אז עם איז אהונגר אוף דר ועלט אשר ילדה לו אסנת בת פוטי פרע כהן און ויא הט ניוועגן צו אים אסנת די טאכטר פון פוטיפרע דער כאר פון און:(נא)ויקרא יוסף שם הבכור מנשה אונ יוסף הט גרופן דעם נאמן פון דעם עקצטן זון מנשה כי נשני אלהים את כל עמלי ואת כל בית אבי ווארום נאט הט מיך גמאכט פר עקען נאר טיין מידיקייט אונ טיין פאטרם

בְּרִתְיָא תִּנְיָתָא דִּי לֵיהּ וְאַבְרִיזוּ קֳדָמוֹהִי דֵּין אַבָּא לְמַלְכָּא וּמַנֵּי יָתֵיהּ עַל כָּל אַרְעָא
דְּמִצְרָיִם: מג וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף אֲנָא פַּרְעֹה וּבַר מִמֵּימְרָךְ לָא יְדִים גְּבַר יָת יְדֵיהּ לְמֵיחַד
וְיָת רַגְלֵיהּ לְמִרְכַּב עַל סוּסְיָא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם: מד וְקָרָא פַּרְעֹה שׁוּם יוֹסֵף נַבְרָא
דְּמִטַּמְרָן גַּלְיָן לֵיהּ וַיְהַב לֵיהּ יָת אָסְנַת בַּת פּוֹטִיפֶרַע רַבָּא דְּאוֹן לְאִתּוּ תְּפַק יוֹסֵף שַׁלִּיט
עַל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם: מה וְיוֹסֵף בַּר תְּלָתִין שְׁנִין כַּד קָם קֳדָם פַּרְעֹה מַלְכָּא דְּמִצְרָיִם
וּנְפַק יוֹסֵף מִן קֳדָם פַּרְעֹה וַעֲבַר שַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם: מו וּבְנָשׁוּ דַּיְרֵי אַרְעָא
בְּשָׁבַע שְׁנֵי שׁוּבְעָא עִבּוּרָא לְאוֹצָרִין: מז וּכְנַשׁ יָת כָּל עִבּוּר שְׁבַע שְׁנַיָּא דִּי הֲוָאָה
בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם וְיָהַב עִבּוּרָא בְּקִרְיָתָא עִבּוּר חֲקַל קַרְתָּא דִּי בְסַחֲרָנָהָא יְהַב בְּגַוָּהּ:
מח וּכְנַשׁ יוֹסֵף עִבּוּרָא כְּחָלָא דְּיַמָּא סַגִּי לַחֲדָא עַד דִּי פְסַק מִלְמִמְנֵי אֲרֵי לֵית מְנָן

בעל התורים ולויסף

(מה) נסכת סענת • נוטריקון למיקן פסקנו נפש תלוי פוטיפר ענה נפשו חנם • ד"ל אסף פודה נביא תוקף פותר עניו נביא חוזה :
(ג) ולויסף • כ' נמס' ולויסף יולד שני בניים במרם וגו' ולידן ולויסף אמר מבוכרת ס' תרגו כדלמרינן כל במשקף עשמו עם הנערה בנערתם זוכה וכולם בנחמת לבור :

שפתי חכמים רש"י

כרכים שכלן היו מכונסין לפניו ויוצאין תחת ידו ר' כעניו מגמגם ומזון תמו וגו' : (מד) אני פרעה • שים יכולת בידי לגזור גזרה על מלכותי ואני גוזר עליך יריים שים את ידו : ובלעדיך • עליך בכתוקה • דבר אחר אני פרעה אני מלך ובלעדיך וגו' וחכו דוגמת לך הכסא עליך שהוא כסא לפרעה בפעם נחינם הפעמה: את ידו ואת רגלו • כתרגומו: (מה) צפנת פענח • מפרש הפיוט ואין לפענח דמיך במקרא : פוטי פרע • הוא פוטיפר ונקרא פוטיפרע ש ויל: נסתרים מחליו ת לפי שחמד את יוסף א למשכב זכר (סופה יג) : (מז) ותעש הארץ • כתרגומו ואין הלשון נעקר ב מלשון עשייה : לקמצים • קומץ על קומץ יד על יד הוליכים :(מח) אכל שדה העיר אשר סביבותיה נתן בתוכה· שכל מקן ומקן מעמדת פירותיו ג ומומין בתוכותה מפסל המקום ד ומעמיד את התבואה מליקוט : (ל"ל שהוא דעת רבי נחמיה ס"ל כלל לגבי ברש"י כאשר עליה בדעת קמץ) : (מט) עד כי חדל לספור לו

שהוא פירות אחר וא"ם כל שהוא סיו מוליכין חותו למקום שסיה יוסף ובכל דכתיב נקרא לוכל שהם העיר וגו' נתן בתוכה

זַאבֶן טוּט עַר אַנְטְפָּלְעִקְן וויהן לו את אסנת בת פוטי פרע כהן און לאשה אוּן עָר הָט נָעְבֶּן צוּ אִים אָסְנַת דִּיא טָאבְטֶר פּוּן פּוֹטִיפָרַע דָר הֵאר פּוּן אוֹן פַּר אַוַוייב ויצא יוסף על ארץ מצרים אוּן יוֹסֵף אִיז אַרְוּם נַאנְגֶן אוֹף דָעם לַאנְד מִצְרַיִם: (מו) ויוסף בן שלשים שנה אוּן יוֹסֵף אִיז אַלְט נִיוּנְען דְרַייסִיג יאר בעמדו לפני פרעה מלך מצרים אִין זַיין טָאן שְׁטַיין פַאר פַּרְעֹה דָר מֶלֶךְ פּוּן מִצְרַיִם ויצא יוסף מלפני פרעה אוּן יוֹסֵף אִיז אַרְוּם נַאנְגֶן פַּר פַּרְעֹה ויעבור בכל ארץ מצרים אוּן עָר אִיז אִיבֶּר גֶעפָארֶן אִין נַאנְצֶן לַאנְד מִצְרַיִם: (מז) ותעש הארץ בשבע שני השבע אוּן עִם הָט גְּוואקְסֶן אִין דָעם לַאנְד אִיז זִיבֶּן יאר פּוּן דָר זָעט לקמצים צו הוֹסֵן כְּלוֹמֶר בִּיכְלֵה וַיִּים הָאבֶּן זַיי אַיין גְּוואלְט פִיל תְּבוּאָה דָר מֶרֶשׁ מַאכְט אִיטְלִכֶי זַאנְג אִיז גְּוועֶן פּוּן אַהֲוָתָן: (מח) ויקבץ את כל אוכל שבע שנים אשר היו בארץ מצרים אוּן עָר הָט אִין גְּוואלְט נֶאר דָם עֶסֶן ווארְג פּוּן דִיא זִיבֶּן יאר וַיִם זַיא עֶסֶן גְּוועֶן אִין מִצְרַיִם ויתן אוכל בערים אוּן עָר הָט גֶעבֶּן דָם עֶסֶן ווארְג אִין דִי שְׁטָעט אוכל שדה העיר אשר סביבותיה נתן בתוכה דָם עֶסֶן ווארְג וַיִם אִיז גְּוועֶן אִין דִי פֶעלְדֶר אַרוּם דָר שְׁטָאט הָט עָר גֶעגֶבֶּן אִין דָר שְׁטָאט ווארְם אִין אִיטְלִכֶן לַאנְד גְּוועֶן אִירִי פֵּירוֹת אוּן אִין דָר תְּבוּאָה הָט עָר אַרֵיין גֶטָאן עָרד פּוּן דָעם וויי דִי תְּבוּאָה הָט גְּוואקְסֶן כְּדֵי זִיא זָאל נִיט פַּר פוֹלְט וָעֶרֶן: (מט) ויצבר יוסף בר אוּן יוֹסֵף הָט אַיין גְּוואטִילְט קְאַרְן כחול הים הרבה מאוד זַיי עָר פִּיל אָזוּ וויי דָם זַאמְד פּוּן דָעם יָם עד כי חדל

הַמִּשְׁנֶה אֲשֶׁר־לוֹ וַיִּקְרְאוּ לְפָנָיו אַבְרֵךְ וְנָתוֹן אֹתוֹ
עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ מג וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אֲנִי
פַרְעֹה וּבִלְעָדֶיךָ לֹא־יָרִים אִישׁ אֶת־יָדוֹ וְאֶת־רַגְלוֹ
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ מד וַיִּקְרָא פַרְעֹה שֵׁם־יוֹסֵף
צָפְנַת פַּעְנֵחַ וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־אָסְנַת בַּת־פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן
אֹן לְאִשָּׁה וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ מה וְיוֹסֵף
בֶּן־שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרָיִם
וַיֵּצֵא יוֹסֵף מִלִּפְנֵי פַּרְעֹה וַיַּעֲבֹר בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃
מו וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע לְקֻמָצִים׃
מז וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־אֹכֶל ו שֶׁבַע שָׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּתֵּן־אֹכֶל בֶּעָרִים אֹכֶל שְׂדֵה־הָעִיר
אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ׃ מח וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף
בָּר כְּחוֹל הַיָּם הַרְבֵּה מְאֹד עַד כִּי־חָדַל לִסְפֹּר

שפתי חכמים

מכוס׃ פ כ״ל דק נגמר סס על כרוכד • וסיל לנסס׃ צ סס מכר למלך׃ ק סי׳ לדיך נרך לחם לחלק לת סחיכה לנסני תיכות חס דוחק • וס״ם למה לת כרוך נמי מלעיל מחנגס דין לחם למלכה עריך נמי לפרש מה דכיינו מלח וכך כיינו מלך כדסיכם״י לעיל ויל

רש״י כי

לכדאמי ערבי לנפתו ערבי מלנסות • כלשון מנגיס מוקף רוכדין על מלן על כרוכד שבעולכ פ וסיל לנסי׃ (מג) במרכבה המשנה • הנגי׳ למלכתו סתלכה מלך עלו׃ אברך • כתרגומו דין לחם למלכה צ כך בלשון ארמי מלך • בהשוסטין לת ריכה ולת בר ריכה • וכדכתי מגדה (ספרי פ׳ דכריס) דרש ר׳ יהודה מלכך אל יוסף שאת מה בהכמה וכך בכתיס ממר לו בן דוממסקיס עד מסי מסה מעוות עליו לת הכהוגים ק מן מלכך מלה לשון ברכיס

מִצְרַיִם וישם רביד הזהב אוג הָט גָּטָאן אַגִילְדָנֶם הָאלָז בָּאנָר אוֹף זַיִן הָאלָז׃ (מג) וידכב אותו במרכבת המשנה אשר לו אוג עָר הָאט אִים גְמַאכְט רַיטֶן אִין דָעם אַנְדֶרן וואגן וואס אִיז צו אִים ויקראו לפניו אברך אוג זַיִיא הָאבֶּן־פר אִים אוֹם גרוּנְן אברך דָם אִיז טַיטְשׁ עָר אִיז אַיין עֶלְטֶער בַּיי דָעם מֶלֶךְ אוג דָר מֶדְרִישׁ אַגָדה בָּאכְט אברך אִיז צְוַוייא וָוערטֶר (אב) עֶלְטֶער דר יונג כְּלוּמֶר עָר אִיז אַיין עֶלְטֶער אִין דר חָכְמה אוג עָר אִיז יונג אִין דִי יָארן נָאהְ אַפִּירוּש אִיז אברך אִיז טַיטְשׁ קְנִיאָן כְּלוּמֶר אַלי מְזַן פר אִים קְנִיאָן ונתן אותו על כל ארץ מצרים אוג עָר הָאט אִים גֶּעזעצט אוֹף דָעם נָאנצִין לַאנְד מִצְרַיִם׃ (מד) ויאמר פרעה אל יוסף אני פַּרְעה הָט גֶּזאגְט צו יוֹסֵף אני פרשה אִיךְ בִּין פַּרְעה כְּלוּמֶר אִיךְ בִּין אַמֶּךְ מֶעג אִיךְ נוזר זַיין וָום אִיךְ ויל ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים אוג חוץ דִיר כְּלוּמֶר אָן דִיין ויסן זָאל קיין מֶענְטש נִיט אוֹף הַייבִין זַיין הָאנְט מִלְחָמה הָאלְטֶן אוג זַיין פוס צו רַיטֶן א״ג גָּנָן לַאנְד מִצְרַיִם׃ (מה) ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח אוג פַּרְעה הָט גרוּפֶן דָעם נָאמֶן דָעם יוֹסֵף צָפְנַת פַּעְנֵחַ דָם אִיז טַיטְשׁ פר בְּאר

בִּשְׁבַע שְׁנֵי שׂוּבָע׃ לה וְיִכְנְשׁוּן יַת כָּל עֲבוּר שְׁנַיָּא טָבָתָא דְּאָתְיָן הָאִלֵּין וְיִצְבְּרוּן עֲבוּרָא תְּחוֹת יַד מְהֵימְנֵי פַרְעֹה עִבּוּרָא בְּקִרְוַיָּא וְיִטְרוּן׃ לו וִיהֵי עִבּוּרָא גְּנִיז לְעָלְמָא דְּאָתְיָא לְשִׁבְע שְׁנֵי כַפְּנָא דִּי יֶהֱוֶין בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם וְלָא יִשְׁתֵּיצֵי עַמָּא דְּאַרְעָא בְּכַפְּנָא׃ לז וּשְׁפַר פִּתְגָמָא בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי כָּל עַבְדּוֹהִי׃ לח וַאֲמַר פַּרְעֹה לְעַבְדּוֹהִי הֲנִשְׁכַּח כְּדֵין גְּבַר דִּי רוּחַ נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ בֵּיהּ׃ לט וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף בָּתַר דְּהוֹדַע יְיָ יָתָךְ יַת כָּל דָּא לֵית סוֹכְלְתָן וְחַכִּים כְּוָתָךְ׃ מ אַתְּ תְּהֵי מְכַוַּן עַל בֵּיתִי וְעַל מֵימְרָךְ יִתְּזוֹן כָּל עַמִּי לְחוֹד כּוּרְסִי מַלְכוּתָא הֲדֵין אֶהֵי יַקִּיר מִנָּךְ׃ מא וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף חֲזֵי דְמַנְיְתִי יָתָךְ עַל כָּל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ מב וְאַעְדִּי פַרְעֹה יַת עִזְקְתֵיהּ מֵעַל יְדֵיהּ וְיַהֲב יָתָהּ עַל יְדָא דְיוֹסֵף וְאַלְבֵּישׁ יָתֵיהּ לְבוּשִׁין דְּבוּץ וְשַׁוֵי מְנִיכָא דְּדַהֲבָא עַל צַוָּארֵיהּ׃ מג וְאַרְכִּיב יָתֵיהּ

בעל הטורים ברתיכא

(לב) ויקבץ • כ׳ במספר דין ואיך ויקבצו • שם כל נערה זש״ב דגן ותירוש ינובב בתולות׃ (מ) ועל פיך • כ׳ על פון ועל ואתך שפחים יפק מציר דגרים נכומים בסביל שכטיב דכרים נכוחים וכה לעיל פיך יבק כל עמי׃

רש״י

כמשמעה ברחם תיבה ונקודה בחסף פתוח׃ (לג) אין נבון וחכם כתוב • לנקב לים נבון וחכם שלמרים לה נמלא כתוב׃ (מ) ישק • יתזן יספרנם כל נרכי עמי ג יהיו נעשים על ידך כמו (לעיל מו ג) וכן מקק כיחי וכמו (תהלים ס יב) נמקו-כר נרניבו״ן בלע״ז (פערזאמרגעהן־ פערזעהן) : רק הכסא • סיפרי קורין לי מלך : כפא • לשון של המלוכה כמו (מ״ב ח לז) ויגדל לחם כסאו מכסאו תדוני המלך : (מה) נתחי אחך • מניפי יקר ם וחס״פ כן ל׳ נחיתה הוא כמו ולהתך עליון בין צחלאלם בין לשפולה וסל ל׳ נחיתה עליו כמו (מלכים ב ט כ) נתתי לחכם יבזיס וסליס : (מג) ויסר פרעה את טבעתו • נקיעת כפנמא המלך היא לזה למי שמואסה לו להיות שני לו לגדולה : בגדי שש • דכר השיבוה הוא ע במצרים : רביד • ענק ועל שהוא רצוף בכפנעות קרוי רביד ו וכן (משלי ז סז) רבדתי

שפתי חכמים

וכו׳, ולכ זה כדי להזהיר גבו שקאי על נלך וגקבצו עתם • ודו״ק מהרש״ל : ם דאי לספר בשבתו של יוסף בא שמה משבתו כפניו ושוב למה לא היה מספיק ? תו דכר בספר לו חלומו ס״ו ואת הוא שבוכה נשמעה יוסף שמחר ורוח פרעה כלומר מלחר שהוא מלבושים של שלחה יודע עניו הרעב ו״ש הדא נ״ב תדע נ״ב אתה עשות כזה לאחה שתהוא : נ פי׳ כך הרגזתו ופירושו יהפכים הוא דלא כתוב יהנו י״ל דהייתי חושב דלא מיבעי לגלח על מנוחת לכך כתיב יפק שפיי כל נרכי עמי וכו׳ : ם דאם הוא נתיסם משם מצי על לחך מצרים היה לו ל מר בלחך מצרים ושוב הא כבר היה בלחך מצרים : ע דמצריס היו עובדין לגילוח וטילום הוא פיסק ולכך נקרא פיסק משוב שהוא מגדל בשבן כדפירש״י בפ׳ בראשית סלקך בגדי בשבן תשובין לפן וק״ל • (דב״ע) ובכה בת שלי תכס מלכך ישראל ואמר לי בלשון פירושו בשבן כי בגדי שם הוא דבר חשוב נעשה מלעטויים ברבה ממני והוא מלבוש שלובשין על כל הנבדים ולימו בשם פזכור במלחכת המשכן ומשמעו׳ דברי רש״י כדבריו שפי׳ דבר הנישות הוא במצרים ולכן כיון ר״ל שהוא שפתם לא ס״ל לפרש לך בגדי שם תשיבות הוא במצריס וגם בפ׳ הרואה פי׳ שם שפתם ולכן לא פי׳ שהוא שפתם : לך שהוא דבר משוב

וְעָרִין נְהִיט׃ (לו) והיה האוכל לפקדון אוג דָּאם עֲכִין וְאָרֵג זְאֶל זַיין צוּ אַבַּהַלְטָנִי״ש צוּ דָעם לַאנְד לשבע שני הרעב אשר תהיין בארץ מצרים צוּ דִיא זִיבֶּן יָאר הוּנְגֶר וָום זַיִא וָעֶלְטֶן זַיין אִין לַאנְד מִצְרַיִם ולא תכרת הארץ נרעב אוג דָּם לַאנְד וָאל נִיט בַּאר שָׁנִיטֶן וָעֶרֶן אִין הוּנְגֶר׃ (לז) וייטב הדבר בעיני פרעה איו דִיא זָאךְ וואל נֶפֶעלֶן אִין דִי אוֹגֶן פון פַּרְעֹה ובעיני כל עבדיו אוג אין דִי אוֹגֶן פון זַיינִי קְנֶעכְט׃ (לח) ויאמר פרעה אל עבדיו הַט פַּרְעֹה נָאטְט צוּ זַיינִי קְנֶעכְט הנמצא בזה וָעֶלְכֶן מִיר דֶעֶן גְּפוּנֶן אָזוֹ וִוי דֶר דָאזִינֶר כְּלוֹמֶר אַז מִיר וָעֶלֶן זוֹכֶן וָעֶלְכֶן מִיר גְּפוּנֶן נָאךְ אַזוֹ אֲמֶענְש וִוי עָר אִין איש אשר רוח אלהים בו אזו אֲמֶענְש וום נָאטְט נְבוּאָה אִיז אִין אִים׃ (לט) ויאמר פרעה אל יוסף אוג פַּרְעֹה הַט גְּנָאטְט צוּ יוֹסֵף אחרי הודיע אלהים אותך את כל זאת וְוַיִיל נָאט הַט דִיר גְּלָאטְט וִויסֶן דָם אֶלְדִינְג אִין נִיט פֶר הָאנֶן אֲפֶאר שְׁמַאנְדִינֶר אוג אֲקלוּגֶר אזו וִויא דִיא בִּיסְט׃ (מ) אתה תהיה על ביתי דִי אֶלְטֶטְ זַיין עֶלְטֶטֶר אִיבֶּר מַיין הוס ועל פיך ישק כל עמי אוג דוּרְךְ דַיין מוֹל זָאל וָועֶרִין גִישֶׁפִּיטְט נָאר מַיין פָּאלְק כְּלוֹמֶר אלי בדברך פון מַיין פָּאלְק זָאל וָועֶרֶן גְּמָאן דוּרְךְ דַיין מוֹלֶרְק הכסא אגדל ממך נאר דִיא שְׁטוּהל פון דָעֶר מַלְכָּה וָועל איך מַאכֶן גְרֶעסֶר פון דִיר כְּלוֹמֶר מֶען וָועט טִיךְ רוּפֶן מַלֶךְ׃ (מא) ויאמר פרעה אל יוסף אוג פַּרְעֹה הַאט גְּנָאטְט צוּ יוֹסֵף ראה נתתי אותך על כל ארץ מצרים וָעֶה זָאךְ דִיךְ גְּזֶעצְט אוֹף דָעם גַאנְצֶן לַאנְד מִצְרַיִם׃ (מב) ויסר פרעה את טבעתו מעל ידו אוג פַּרְעֹה הַט אֶפּ גְּטָאן זַיין פִינְגֶרִיל פון זַיין הָאנְט ויתן אותה על יד יוסף אוג עָר הַט דָאם גִיבְעבֶן אוֹף דֶר הָאנְט פון יוֹסֵף • רש״י קְלֵי־דֵי אז דער מלך גיט איניס זיין פינגרל איז דם אצי בן צו עיר איז אשני לְמַלְכָּךְ וילבש אותו בגדי שש אוג עָר הַט אִים אֶן גְקלֵיידֶט פון לֵיינֶן דָם אִיז גְעזֶען אַרוּם חֲשִׁיבוּת אִין

מצרים

שֶׁבַע׃ וְהִנֵּה שֶׁבַע־פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן מִן־הַיְאֹר רָעוֹת מַרְאֶה וְדַקּוֹת בָּשָׂר וַתַּעֲמֹדְנָה אֵצֶל הַפָּרוֹת הָאֲחֵרוֹת עַל־שְׂפַת הַיְאֹר׃ וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת רָעוֹת הַמַּרְאֶה וְדַקּוֹת הַבָּשָׂר אֵת שֶׁבַע הַפָּרוֹת יְפוֹת הַמַּרְאֶה וְהַבְּרִיאֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה׃ וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם שֵׁנִית וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים עֹלוֹת בְּקָנֶה אֶחָד בְּרִיאוֹת וְטֹבוֹת׃ וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים צְנֻמוֹת דַּקּוֹת שַׁדְפוֹת קָדִים צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶן׃ וַתִּבְלַעְנָה הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקּוֹת אֵת שֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַבְּרִיאוֹת וְהַמְלֵאוֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם׃ וַיְהִי בַבֹּקֶר וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם וְאֶת־כָּל־חֲכָמֶיהָ וַיְסַפֵּר פַּרְעֹה לָהֶם אֶת־חֲלֹמוֹ וְאֵין־פּוֹתֵר אוֹתָם לְפַרְעֹה׃ וַיְדַבֵּר שַׂר־הַמַּשְׁקִים אֶת־פַּרְעֹה לֵאמֹר אֶת־חֲטָאַי אֲנִי מַזְכִּיר הַיּוֹם׃ פַּרְעֹה קָצַף עַל־עֲבָדָיו וַיִּתֵּן אֹתִי בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים אֹתִי וְאֵת שַׂר הָאֹפִים׃ וַנַּחַלְמָה חֲלוֹם בְּלַיְלָה אֶחָד אֲנִי וָהוּא אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ חָלָמְנוּ׃ וְשָׁם אִתָּנוּ נַעַר עִבְרִי עֶבֶד לְשַׂר הַטַּבָּחִים וַנְּסַפֶּר־לוֹ וַיִּפְתָּר־לָנוּ אֶת־חֲלֹמֹתֵינוּ אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ פָּתָר׃ וְהָיָה כַּאֲשֶׁר פָּתַר־לָנוּ כֵּן הָיָה אֹתִי הֵשִׁיב עַל־כַּנִּי וְאֹתוֹ תָּלָה׃ וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת־יוֹסֵף וַיְרִיצֻהוּ מִן־הַבּוֹר וַיְגַלַּח וַיְחַלֵּף שִׂמְלֹתָיו וַיָּבֹא אֶל־פַּרְעֹה׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף חֲלוֹם חָלַמְתִּי וְפֹתֵר אֵין אֹתוֹ וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי עָלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֲלוֹם לִפְתֹּר אֹתוֹ׃ וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת־פַּרְעֹה לֵאמֹר בִּלְעָדָי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת־שְׁלוֹם פַּרְעֹה׃ וַיְדַבֵּר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף בַּחֲלֹמִי הִנֵּה אָנֹכִי עֹמֵד עַל־שְׂפַת הַיְאֹר׃ וְהִנֵּה מִן־הַיְאֹר עֹלוֹת שֶׁבַע פָּרוֹת בְּרִיאוֹת בָּשָׂר וְיִפוֹת תֹּאַר וְדַקּוֹת וְרָעוֹת מְאֹד לֹא רָאִיתִי כָהֵנָּה בְּרֹעַ מִכֹּל פָּרוֹת מִצְרָיִם׃ וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת הָרִאשֹׁנוֹת הָרְזוֹת וְהַשְּׁמֵנוֹת׃ וַתָּבֹאנָה אֶל־קִרְבֶּנָה וְלֹא נוֹדַע כִּי־בָאוּ אֶל־קִרְבֶּנָה וּמַרְאֵיהֶן רַע כַּאֲשֶׁר בַּתְּחִלָּה וָאִיקָץ׃ וָאֵרֶא בַּחֲלוֹמִי וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים עֹלוֹת בְּקָנֶה אֶחָד מְלֵאוֹת וְטֹבוֹת׃ וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים צְנֻמוֹת דַּקּוֹת שְׁדוּפוֹת קָדִים צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶן׃ וַתִּבְלַעְנָה הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקּוֹת אֵת שֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַטֹּבוֹת וָאֹמַר אֶל־הַחַרְטֻמִּים וְאֵין מַגִּיד לִי׃ וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־פַּרְעֹה חֲלוֹם פַּרְעֹה אֶחָד הוּא אֵת אֲשֶׁר־הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הִגִּיד לְפַרְעֹה׃ שֶׁבַע פָּרוֹת הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַטֹּבוֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה חֲלוֹם אֶחָד הוּא׃ וְהַפָּרוֹת הָרָזוֹת וְהָרָעוֹת הָעֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְהַשִּׁבֳּלִים הָרֵקוֹת שְׁדוּפוֹת הַקָּדִים יִהְיוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב תִּהְיֶינָה׃ הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־פַּרְעֹה אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הֶרְאָה אֶת־פַּרְעֹה׃ הִנֵּה שֶׁבַע שָׁנִים בָּאוֹת שָׂבָע גָּדוֹל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ וְקָמוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב אַחֲרֵיהֶן וְנִשְׁכַּח כָּל־הַשָּׂבָע בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְכִלָּה הָרָעָב אֶת־הָאָרֶץ׃ וְלֹא־יִוָּדַע הַשָּׂבָע בָּאָרֶץ מִפְּנֵי הָרָעָב הַהוּא אַחֲרֵי כֵן כִּי־הוּא כָבֵד מְאֹד׃ וְעַל־הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל־פַּרְעֹה פַּעֲמָיִם כִּי־נָכוֹן הַדָּבָר מֵעִם הָאֱלֹהִים וּמְמַהֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשׂתוֹ׃ וְעַתָּה יֵרֶא פַּרְעֹה אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם וְיָשִׁתֵהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ יַעַשׂ פַּרְעֹה וְיַפְקֵד פְּקִידִים עַל־הָאָרֶץ וְחִמֵּשׁ אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע׃ וְיִקְבְּצוּ אֶת־כָּל־אֹכֶל הַשָּׁנִים הַטֹּבוֹת הַבָּאוֹת הָאֵלֶּה וְיִצְבְּרוּ־בָר תַּחַת יַד־פַּרְעֹה אֹכֶל בֶּעָרִים וְשָׁמָרוּ׃ וְהָיָה הָאֹכֶל לְפִקָּדוֹן לָאָרֶץ לְשֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב אֲשֶׁר תִּהְיֶיןָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְלֹא־תִכָּרֵת הָאָרֶץ בָּרָעָב׃ וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי כָּל־עֲבָדָיו׃ וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כָזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ׃ שלישי לט וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ אֶת־כָּל־זֹאת אֵין־נָבוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ׃ מ אַתָּה תִּהְיֶה עַל־בֵּיתִי וְעַל־פִּיךָ יִשַּׁק כָּל־עַמִּי רַק הַכִּסֵּא אֶגְדַּל מִמֶּךָּ׃ מא וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף רְאֵה נְתַתִּי אֹתְךָ עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ מב וַיָּסַר פַּרְעֹה אֶת־טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל־יַד יוֹסֵף וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ בִּגְדֵי־שֵׁשׁ וַיָּשֶׂם רְבִד הַזָּהָב עַל־צַוָּארוֹ׃ מג וַיַּרְכֵּב אֹתוֹ בְּמִרְכֶּבֶת

שפתי חכמים

פ' על מלת ולע יודע סוף פתרון ולע נודע מה שע"ה: מלת ונכסח שתן פירושו ל' כוזעה מ"ם פי' על פתרון כעניעה וק"ל: ו ולע כמו למת נכון הדבר שפירושו מכוון: ז לע שיקח לחומש לפי שלא נזכר בעשייתו רק הקבון וזוטו סוזרו: ח פתח קמץ קוע כגול וקמץ קטן כוע ציכי: ט ס"ל מם שרוצין להסית כעלוב כוע כשתר פקדון הגנוז וכ"ל לא ציתנו לאיש אחר מלא יסיח גנוז כשתר פקדון כמו כסף וזסב: י ר"ל לא לשדמם מלא נבריות: כ לע כמו הנכסיס כדבר הגדול הזה ולו נזכמע כמוזנו שפירושו שתן כדבר הגדול הזה בכל כעולם כולו • דת"ל ס"ל לתרגם שתכתה כדין ומדתרגם הנכתב מצטע שם נלך פו' • וסיסה הנו"ן נו"ן כליתן מלשון עתיד ולע נו"ן כטעתל מל' עבר וזוכיהת כתרגום דלי הוה פירוש המעלה כלל כטעולם כדבר הזה קשה למ"ש אמר פרעה זה כשלמה לו פירוזו שם נלך וכו' אלי שפיר דיוסף אמר לפרעה ואתה ילדי פרעה עבון ותכם ועבון ואומר זאתר פרעה לעבדיו הם נלך ונבקשנו כלומר טכל למעלה כמוזנו לבך לנו נרידין לפקוד את יוסף על זה: ל ולפכי מניח כתרגום לפרש המעלה הזה כ"ל שתה שם המעלה הזה לומר שם המעלה כבר היה מבורסם ידוע לפרש שתה חה מבואר כתרגום יופר מנקרא דכתרגום שם כה לומר שם המעלה כבר סל"ל שם מתחלת כדין חבל המקלה אין מילוק בין לשון עבר לשון עתיד שכוח מלת המעלה וכו' והתרגום מדקדק ג"כ מן המקרא שזה לינו ל' עבר מדכתיב המעלה הזה וגו' סיל"ל המעלה שם הבר רוח חלטים בו הזה חלא מ"ה תמר הזה כתתלה כדי שיסח מיסב שם חבר רוח חלטים על הזה כלומר שתן שם הזה כרוח חלטים וכו'

רשי׳ המשנה

(לד) וחמש • כהכנומו ויזכו ז וכן וחמושים: (לה) את כל אכל • סס דבר הוא לפיכך מעמו בחל"ף ונקוד בפתח קמן ח ומוכל שהוא שועל בגון כי כל מוכל חלב מעמו בכי ונקוד קמן קמן: תחת יד פרעה • נרשומו ובלוכיהו: (לו) והיה האכל • הלבור כשתר פקדון הגנוז ש לקיום ר' סתרן (לח) הנמצא כזה • הנכסח ב כדין חס נלך ונבקשנו ל הנמלא כמוהו • המעלה לבן תמיסה וכן כל כ"ל

המתמתם

וַיָּרִיצוּ לְפָנָיו אַבְרֵךְ וְיִצְּבוּ בַּר תַּחַת יַד פַּרְעֹה אוֹנֵג יַי וְאָמַר אֵין שָׁאנֵי לָךְ בְּאַרְעָא אוֹנְטַר פַּרְעֹה יַיָ לְמֵימַר אֵין רְשׁוּת אֵינוֹ אֵין זְיָנִי אוֹצָרוֹת אֶכֶל לְמִירָם רָם עָסָן וְאָרִיךְ זְאֵל לְיָגָן אֵין דִּי יִשְׁמַעְתִּם וּשְׁמוּ אוֹנֵג יַי וְאָמַן

יַת שְׁבַע שְׁבָרְיָא טָבָתָא וְאָמְרִית לְחַרְשָׁיָא וְלֵית דְּמְחַנֵי לִי : כה וְאָמַר יוֹסֵף לְפַרְעֹה
חֶלְמָא דְּפַרְעֹה חַד הוּא יַת דַּיָי עָתִיד לְמֶעְבַּד חֲזִי לְפַרְעֹה : כו שְׁבַע תּוֹרֵחֵא טָבָתָא
שְׁבַע שְׁנָיָא אִינוּן וּשְׁבַע שִׁבְּלַיָּא טָבָתָא שְׁבַע שְׁנָיָא אִינוּן חֶלְמָא חַד הוּא : כז וּשְׁבַע
תּוֹרֵחֵא חַסְיָכָתָא וּבִישָׁתָא דְּסָלְקָא בָּתְרֵיהֶן שְׁבַע שְׁנָיָא אִינוּן וּשְׁבַע שִׁבְּלַיָּא
רֵשְׁכִּיפָן קִידוּם יֶהֱוֵין שְׁבַע שְׁנֵי כַפְנָא : כח הוּא פִּתְגָמָא דִּי מַלֵּילִית עִם פַּרְעֹה דַּיָי עָתִיד
לְמֶעְבַּד אַחֲזִי לְפַרְעֹה : כט הָא שְׁבַע שְׁנַיָּא אַתָּיָן שׂוּבְעָא רַבָּא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם :
ל וְיִקוּמוּן שְׁבַע שְׁנֵי כַפְנָא בָּתְרֵיהֶן וְיִתְנְשֵׁי כָּל שׂוּבְעָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם וְיִשֵּׁיצֵי כַפְנָא
יַת עַמָּא דְּאַרְעָא : לא וְלָא יְתִידַע שׂוּבְעָא בְּאַרְעָא מִן כַּפְנָא הַהוּא דְּיִהֵי בָּתַר כֵּן
אֲרֵי תַקִּיף הוּא לַחֲדָא : לב וְעַל דְּאִתְנֵי חֶלְמָא לְפַרְעֹה תַּרְתֵּין זִמְנִין אֲרֵי תַקִּיף פִּתְגָמָא
מִן קֳדָם יְיָ וּמוֹחִי יְיָ לְמֶעְבְּדֵיהּ : לג וּכְעַן יֶחֱזֵי פַּרְעֹה גְּבַר סוֹכְלְתָן וְחַכִּים וִימַנְיניהּ עַל
אַרְעָא דְּמִצְרָיִם : לד יַעֲבֵיד פַּרְעֹה וִימַנֵּי מְהֵימְנִין עַל אַרְעָא וְיִזְרוֹזוּן יַת אַרְעָא דְּמִצְרַיִם

בעל הטורים בשבע

(לד) ויפקד • כ' גמ' ככה ולזיד ויפקד כמלך פקידים לתשורום לפקיד פקידים נקבן לו נשים ע"כ נתרשם כמו שלכשו חז"ל ויכס כמלך לתשורום מס שנעשה כס וכיוצ דכתיב לא תהן לגשים תיל תכל יוסף לפקיד פקידים נקבן כך על כן העשיר ולקט כל הכסף

רש"י שפתי חכמים

וכשבע שני רעב נלמד הלוה לא פרעה לפי שהיה הלבב מופלג ולחוק נופל בו לשון מלוכה : (לו) ונשכח כל השבע• סוף פתרון הכליעה : (לח) ולא יודע השבע • סוף פתרון ולא נודע ה כי כמו לא קדמנה : (לט) נבון ו מזומן : ומחכם

נעם פתר יוסף מחלום לחד סוף כיון שחלם לותו כ"פ נתרגש ובכליס ודמי כ' תלומות סס וע"ז פי' ועל וכו' : ה ות"ת ולמה לא פירש על הכשבע סוף פתרון בתכילת הפרשה סטוכות ולמה מפ' הכליעה דסייט כליעת שנליס י"ל משום דלשון ולא עדע ול' ולא יודע תרוייהו סס מל' נודעה מ"ב פי'

נָאט וְיִיל טָאן דָט עָר גְּוָאנְט צוּ פַּרְעֹה : (כו) שבע פרות המובות שבע שנים הנה די זִיבָּן גוּטֵי קִיא בַּמֵּיטְ אוֹף
זִיבָּן יָאר ושבע השבלים המובות שבע שנים הנה אוֹנ דִי זִיבָּן גוּטֵי זָאנֶן בַּמֵּיטְן אוֹף זִיבָּן יָאר חלום אחד הוא
עָם אִיז אַיין חֶלוֹם : (כז) ושבע הפרות הרקות והרעות העלות אחריהן אוֹנ דִי זִיבָּן לֵיידִיגֶע אוֹנ שְׁלֶעכְטֵי קִיא
וָם זָענֶן אוֹף נֶאכְּנֶן נָאךְ זַייא שבע שנים הנה זַיי בַּמֵּיטְן אוֹף זִיבָּן יָאר ושבע השבלים הרקות שדופות הקדים
אוֹנ דִי זִיבָּן לֵיידִיגֵי זָאנֶן וָם זָענֶן אוֹם גֶּקְלַאפְּט פוּן דָעם מִזְרַח וויְנְט בַּמֵּיטְ יהיו שבע שני רעב זַייא וָועלֶן
זַיין זִיבָּן יָאר הוּנגֶר : (כח) הוא הדבר אשר דברתי אל פרעה דָם אִיז דָיא זָאךְ וָם אִיךְ רַאט נֶרָעט צוּ פַּרְעֹה :
אשר האלהים עושה הראה את פרעה וָם נָאט וויל טָאן טוט עָר וַייזְט צוּ פַּרְעֹה רש"י שֶׁרַיבְּט בַּיי דִיא זִיבָּן
גוטֵי יָאר שְׁמֵייט הַיְנְט דָם אִיז מַיטְשׁ עָר טוט זָאנֶן וַייל זַיי הָאבֶּן זִיךְ בֶּאלֶד אָן גֶהוֹבֶּן אוֹנ בַּיי דִיא זִיבָּן
יָאר הוּנגֶר שְׁמֵייט הראה דָם אִיז מַיטְשׁ עָר טוט וַייזְן וַייל זַיי נָענֶן נִוְען אִין אַיין לַאנְגִי צַייט שִׁיקְט זִיךְ
צוּ זָאנֶן דֶרָאה : (כט) הנה שבע שנים באות נִין עָם וָועט קוּמֶן זִיבָּן יָאר שבע גדול בכל ארץ מצרים וְעָט זַיין
נָרוֹס וָעט אִין נָאנְצָן לַאנְד מִצְרַיִם : (ל) וקמו שבע שני הרעב אחריהן אוֹנ דִיא וָועלֶן אוֹף שְׁמֵיין נָאךְ זַייא זִיבָּן
יָאר הוּנגֶר ונשכח כל השבע בארץ מצרים אוֹנ עָם וָועט פַּר נֶעסֶן וָועלֶן נָאר דִי זָעט אִין לַאנְד מִצְרַיִם דָם אִיז
דָר פַּתְרוֹן פוּן דָעם אַיין שְׁלוּנְגֶן וכלה הרעב את הארץ אוֹנ עָר וָועט פַּר לֶענֶן דָר הוּנגֶר דָם לַאנְד מִצְרַיִם :
(לא) ולא יודע השבע בארץ מפני הרעב ההוא אחרי כן אוֹנ עָם וָועט נִיט וָועלֶן גְּוִיסְט דִיא זָעט אִין דָעם לַאנְד
פוּן וָעגֶן דָעם רַאזִיגֶן הוּנגֶר וָום דָר נָאךְ וָועט זַיין כי כבד הוא מאוד וְואורום עָר וָועט זַיין זַיעֶר שְׁוֶוע דָם
אִיז דָר פַּתְרוֹן פוּן (ולא נודע כי באו אל קרבנה) :(לב)ועל השנות החלום אל פרעה פעמים אוֹת פוּן וָועגֶן וָאם דָער
חֲלוֹם אִיז וְואֶרֶן פַּר עֶנְדֶּרְט צְוַוויי טָאל כי נכון הדבר מעם האלהים וְואורום דִיא זָאךְ אִיז אָן גֶּבְּרַייט פוּן נָאט
וממהר האלהים לעשותו אוֹנ נָאט וָועט אַיילֶן טָאן אִים : (לג) ועתה יראה פרעה איש נבון וחכם וְצְוִינְד זָאל פַּרְעֹה
אוֹם קְלוּגֶן אַפָּאר שְׁטֶעלֶנדִיגֶן אוֹנ אֶקְרוֹנֶן טָאן וישיתהו על ארץ מצרים אוֹנ עָר זָאל אִים טָאן אִיבֶּר דָעם לַאנְד
מִצְרַיִם : (לד) יעשה פרעה פַּרְעֹה זָאל טָאן ויפקד פקידים על הארץ אוֹנ עָר זָאל בַּפֶעלֶן עֶרְצְטֵי אִיבֶּר דָעם לָא־
חמש את ארץ מצרים בשבע שני השבע אוֹנ עָר זָאל וְואפְּנֶן דָם לַאנְד מִצְרַיִם אִין דִי זִיבָּן וואטֵי יָאר : (לה) ויקבצו
את כל אוכל השנים השובות אוֹנ זַייא זָאלֶן אַיין זַאמְלֶן נָאר דָם עָסֶן וָאטֶן פוּן דִי גוּטֵי יָאר דִיא הָאלֶה דִיא

וָאֹמַר אֶל־הַחַרְטֻמִּים וְאֵין מַגִּיד לִי׃ כה וַיֹּאמֶר
יוֹסֵף אֶל־פַּרְעֹה חֲלוֹם פַּרְעֹה אֶחָד הוּא אֵת אֲשֶׁר
הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הִגִּיד לְפַרְעֹה׃ כו שֶׁבַע פָּרֹת
הַטֹבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַטֹבֹת
שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה חֲלוֹם אֶחָד הוּא׃ כז וְשֶׁבַע הַפָּרוֹת
הָרַקּוֹת וְהָרָעוֹת הָעֹלֹת אַחֲרֵיהֶן שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה
וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הָרֵקוֹת שְׁדֻפוֹת הַקָּדִים יִהְיוּ שֶׁבַע
שְׁנֵי רָעָב׃ כח הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־פַּרְעֹה
אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הֶרְאָה אֶת־פַּרְעֹה׃ כט הִנֵּה
שֶׁבַע שָׁנִים בָּאוֹת שָׂבָע גָּדוֹל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃
ל וְקָמוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב אַחֲרֵיהֶן וְנִשְׁכַּח כָּל־הַשָּׂבָע
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְכִלָּה הָרָעָב אֶת־הָאָרֶץ׃ לא וְלֹא־יִוָּדַע
הַשָּׂבָע בָּאָרֶץ מִפְּנֵי הָרָעָב הַהוּא אַחֲרֵי־כֵן כִּי־כָבֵד
הוּא מְאֹד׃ לב וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל־פַּרְעֹה פַּעֲמָיִם
כִּי־נָכוֹן הַדָּבָר מֵעִם הָאֱלֹהִים וּמְמַהֵר הָאֱלֹהִים
לַעֲשֹׂתוֹ׃ לג וְעַתָּה יֵרֶא פַּרְעֹה אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם
וְיָשִׁיתֵהוּ עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ לד יַעֲשֶׂה פַרְעֹה וְיַפְקֵד
פְּקִדִים עַל־הָאָרֶץ וְחִמֵּשׁ אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשֶׁבַע

שפתי חכמים

מכח סברת שם הדבר לא סיר מהעומד כי לא סיר זה לא סיר קום לעולם מיסה קלוה כ"כ ביהוה יבא כפלע. תלה ל"ל שיהא לו נחלתיה מעט ועדיין קבה מנלן שמומות הוא לשון פלא דלמה קיל לשון מן לקין ל"ם שבוה סתכנום ג"כ מבמע שלין בו נחלתיה כי מן הוא לשון שלין בו תלה ק מסרס"ל : ד דק"ל

רשי

שנים שבע שנים ושבע שנים · כלן לשון תלה שבע ומאכר גשבה שחלום סעמיים לפי שהדבר מזמן כמו שפיכם לו בסוף ועל השמות ד׳ החלום וגו׳ בשבע שנים הטובות נלמד הגיד לפרעה לפי שהיה סמוך:

וכתבע

בִּישׁוּעָה מַאֲכָר ואין מגיד לי אוג קיינר זָאגְט קיין נִיט וָם עָם בַּמַּיְיטְש׃ (כה) ויאמר יוסף אל פרעה אַזוֹ זָאגְט יוֹסֵף פָּם נָזָאגְט צו פַּרְעה חלום פרעה אחד הוא דָּר חֲלוֹם פון פַּרְעה אִיז אַיינֶר את אשר האלהים עשה הגיד לפרעה אוֹן וָם

בֵּית אֲסִירֵי וְסַפַּר וְשַׁנֵּי כְּסוּתֵיהּ וְאָזַל לוֹת פַּרְעֹה׃ טו וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף חֶלְמָא חֶלֵמְית
וּפָשַׁר לֵית לֵיהּ וַאֲנָא שְׁמַעִית עֲלָךְ לְמֵימַר דְּאַתְּ שָׁמַע חֶלְמָא וּמַפְשַׁר יַתֵּיהּ׃ טז וַאֲתֵיב
יוֹסֵף יַת פַּרְעֹה לְמֵימַר לָא מִן חוּכְמָתִי אֱלָהֵין מִן קֳדָם יְיָ יִתַּב יַת שְׁלָמָא דְּפַרְעֹה׃
יז וּמַלֵּיל פַּרְעֹה עִם יוֹסֵף בְּחֶלְמִי הָא אֲנָא קָאִים עַל כֵּיף נַהֲרָא׃ יח וְהָא מִן נַהֲרָא סַלְקָן
שְׁבַע תּוֹרָן פְּטִימָן בְּשַׂר וְשַׁפִּירָן לְמֶחֱזֵי וְרַעְיָן בְּאָחֲיָא׃ יט וְהָא שְׁבַע תּוֹרָן אָחֳרָנִין סְלִיקָן
בַּתְרֵיהֶן חֲסִיבָן וּבִישָׁן לְמֶחֱזֵי לַחֲדָא וַחֲסִירָן בְּשַׂר לָא חֲזֵיתִי דְכְוָתְהוֹן בְּכָל אַרְעָא
דְמִצְרַיִם לְבִישׁוּ׃ כ וַאֲכָלוּ תּוֹרָתָא חֲסִיבָתָא וּבִישָׁתָא יַת שְׁבַע תּוֹרָתָא קַדְמָיָתָא
פְּטִימָתָא׃ כא וְעָלָא לְמְעֵיהֶן וְלָא אִתְיְדַע אֲרֵי עָאלוּ לְמְעֵיהֶן וּמַחֱזֵיהֶן בִּישׁ כַּד
בְּקַדְמֵיתָא וְאִתְעָרִית׃ כב וַחֲזִית בְּחֶלְמִי וְהָא שְׁבַע שִׁבֳּלִין סַלְקָן בְּקָנְיָא חַד מַלְיָן וְטָבָן׃
כג וְהָא שְׁבַע שִׁבֳּלִין נָצָן לְקֻבֵּל קִידוּם צְמָחָן בַּתְרֵיהֶן׃ כד וּבְלָעָא שִׁבֳּלַיָּא לְקֻיָּתָא

בעל הטורים

(יט) כחסיב • כ' במסורה כחיף ולחיתי כחסיב לגרוש : (כב) שבע • ב' במסורה הכא ולחיף וימלאו לחמיך שבע לומר שכל ד' יהיה מסואב
כחסיב שלש פיסקי רעה לג לחיתי כחסיב לגרוש : (כד) שבע • ב' במסורה הכא ולחיף וימלאו לחמיך שבע לומר שכל ד' יהיה מסואב
שיסמלאו כל כלומרות :

רש"י

וחבין חלוס לפסוק לומו : תשמע • לשון הבנה והאזנה
כמו שומע יוסף מאבר לה תשמע לשומו מנסיגדנ"ס בלע"ז
(פערסעטצען) : (מז) בלעדי • אין התכמה מבלי ת אלא
אלהים יעמה יתן עניית בפי לשלום פרעה : (יט) דלות •
א כחושות כמו (ש"ב יג ד) מדוע אתה בכה לו דלמון:
ורקות בשר • כל לשון רקות שבמקרא חסרי ב כאבר
ובלע"ז בלוא"ש (מאגר שוואך) : (כג) צנמות •
צומח בלשון תרמי סלע הרי הן כעין בלי לחלות ורקות
כסלע ותרגומו נקן לקין ג נקן מין בהן אלא הרן לפי
שתרגוקו

שפתי חכמים

אלך דיבו יגא שעדיין לה בא לפני פרעה ומי יודע אם יכול
לפתור חלומו או לא : ת דש"ג נפ' כלו כמו בלעדי אשר אשר
כשעריס דפיכוסו מון מה שאכלו דסיאך שיך לומר מון מלכיס
יעמה כו' וגם ג"ל שפיכוסו אלא אלהים שפרי דעתו של יוסף
לפתור לו חלומו אלא ש"ס בלעדי הס כ' תיבות בלעדי ומדי פי'
משלי כמו שמפ' ואזל : א ולא מלשון טוני : ב פי' משום
דאמרינן כל אכין ורקין מישעין הן ורקות דהכא נמי מיעוט
הוא ומהו ממעט ממעט כשר אבל אין פירושו כמו רק בגי"
ומשלימי כעין : ג וקשה למה מצינו בהנכוש וכלא כתיב בתרגוס
של יבש כלשון ו"ל דק"ל שפרעה אמר ליוסף שבחלומי נמוחות
ויוסף לא פירש ע"ז כלום אלא על שמות ורקות וגם בחלומו
לעיל לא אמר נמוחות אע"פ ג"ל ש"ס היה רוצה לגדול את
יוסף אם אמת ויפהוי לו לא ות"ל דשר לו כלום ע"ז קיל אתה לפרש פשוטו של קרא וקש'
ערש"י ע"ז מיכון יפה יוסף את זה וכי גניבת היה לבן מצינו התרגום כרחמנא של נעמות שהוא יבש כשלא ויוסף היה מבין מה

אוֹף דִּיהּ זָאנֵן תשמע חלום לפתור אתו דִּי טוֹמְטֵט פַּר שְׁמַיִין אוּג בַּאר נָעמָן אַחֲלוֹם צוּ בַּשַׁיְדִין אִים׃ (טז) וייע
יוסף את פרעה לאמר אוג יוֹסֵף הָאט נָעְנְטְפֶּרְט צוּ פַּרְעֹה אָזוֹ צוּ זָאנֵן בלעדי חוץ מִיר דִּי חָכְמָה אִיז נִיט מַיִן
אלהים יענה את שלום פרעה נָאט וָועט עָנְטְפֶּרְן אִין פַּיְין מוֹל דָעם שָׁלוֹם צוּ פַּרְעֹה׃ (יז) וידבר פרעה אל יוסף
אוג עֶר הָט גֶרֶעט פַּרְעֹה צוּ יוֹסֵף בחלומי אין מַיִן חֲלוֹם הָט זִיךְ מִיר נִידֶאכְט הנני עומד על שפת היאור אֵיךְ
בִּין נְשטַאנְן אוֹף דָעם בָּאךְט פוּן דָעם מַיִר׃ (יח) והנה אוג נון מן תיאור עלות שבע פרות בריאות בשר ויפות
תאר פוּן דָעם מַיִרְ זָענֶן אוֹף גֶגאנְגֶן זִיבֶּן פָּעטֵי קִיא אוג שַׁיין נְשטַאלְט ותרעינה באחו אוג זַיא הָאבֶּן זִיךְ
נָפִיטֶרט אִין דָעם גְמִיזֶיכְט׃ (יט) והנה שבע פרות אחרות עלות אחריהן אוג נון אַנדֶרֵי זִיבֶּן קִיא זָענֶן אוֹף
נָאנְגֶן נָאךְ זַיא לַיידִיג אָן פְלַייש לא ראיתי כהנה בכל ארץ מצרים לרוע איך הָאב נִיט גְעזֶעהֶן אִין גאנְצֶן לַאנְד
פוּן מִצְרַיִם אָזוֹ וויא זַיא צוּא שְׁלֶעכְט׃ (כ) ואכלנה הפרות הרקות והרעות אוג זִיא זִיבֶּען לַיידִיגֶ אוג
שְׁלֶעכְטֶ קִיא הָאבֶּן גֶגֶעסֶן אוֹף גֶגֶעסֶן את שבע הפרות הראשונות הבריאות דִּי זִיבֶּן עֶרְשטֶ קִיא דִי פָּעטֶ׃ (כא) ותבאנה
אל קרבנה אוג זִיא פָּעטֶ קִיא זָענֶן גְקוֹמֶן אִין זַייעֶר בּוּךְ ולא נודע כי באו אל קרבנה אוג עֶם אִיז נִיט וָואר
נָווֹיסְט אָז זַיא זָענֶן גְקוֹמֶן אִין זַייעֶר בּוּךְ ומראיהן רע כאשר בתחלה אוג זַייעֶר נְשטַאלְט וָואר בַּייז אָזוֹ וִיז
קְרַייעֶר הויקץ אוג אִיךְ בִּין וָואךְ אוֹף גְוָואכְט׃ (כב) וארא בחלומי אוג אִיךְ הָאב גְזֶעהֶן אִין מַיִן חֲלוֹם והנה
אוג נון שבע שבלים עולות בקנה אחד זִיבֶּן זָאנֶן גַייעֶן אוֹף אִין אַיִין שְׁטַרְוֶ מלאות ומובות פולי אוג גוטֶ׃
(כג) והנה שבע שבלים נון זִיבֶּן הָאלְטֶ אוג אוֹס גְקְלָאפְטֶ פוּן מִזְרָח ווִיכְם
מוסרות אחריהם הָאבֶּן נְשְׁפְּרָאצְט נָאךְ זַייא׃ (כד) ותבלענה השבלים הדקות את שבע השבלים המובות אוג דִי
זִיבֶּן דִּינֶ זָאנֶן הָאבֶּן אִיין נִישְׁלִינְגֶן דִי זִיבֶּן גוטֶ זָאנֶן ואומר אל החרטומים אוג אִיךְ הָאב גְזָאכְט צוּ דִיר

וַיָּבֹא אֶל־פַּרְעֹה׃ שני ט וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף חֲלוֹם
חָלַמְתִּי וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי עָלֶיךָ לֵאמֹר
תִּשְׁמַע חֲלוֹם לִפְתֹּר אֹתוֹ׃ ט וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת־פַּרְעֹה
לֵאמֹר בִּלְעָדָי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת־שְׁלוֹם פַּרְעֹה׃
יוַיְדַבֵּר פַּרְעֹה אֶל־יוֹסֵף בַּחֲלֹמִי הִנְנִי עֹמֵד עַל־שְׂפַת
הַיְאֹר׃ יא וְהִנֵּה מִן־הַיְאֹר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת בְּרִיאוֹת
בָּשָׂר וִיפֹת תֹּאַר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ׃ יב וְהִנֵּה שֶׁבַע־
פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן דַּלוֹת וְרָעוֹת תֹּאַר
מְאֹד וְרַקּוֹת בָּשָׂר לֹא־רָאִיתִי כָהֵנָּה בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם לָרֹעַ׃ יג וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת
הָרְעוֹת אֵת שֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרִאשֹׁנוֹת הַבְּרִיאֹת׃
[illegible] וְלֹא נוֹדַע כִּי־בָאוּ אֶל־

קֶרֶב
הֵנָּה
יוֹת

ח וַהֲוָה בְצַפְרָא וּמְטַרְפָא רוּחָה וּשְׁלַח וּקְרָא יָת כָּל חַרְשֵׁי מִצְרַיִם וְיָת כָּל חַכִּימָהָא
וְאִשְׁתָּעִי פַּרְעֹה לְהוֹן יָת חֶלְמֵיהּ וְלֵית דְּפָשַׁר יַתְהוֹן לְפַרְעֹה : ט וּמַלֵּיל רַב שָׁקֵי עִם
פַּרְעֹה לְמֵימַר יָת סָרְחָנַי אֲנָא מְדַכַּר יוֹמָא דֵין : י פַּרְעֹה רְגַז עַל עַבְדּוֹהִי וְיָהַב יָתִי
בְּמַטְרַת בֵּית רַב קְטוֹלָא יָתִי וְיָת רַב נַחְתּוֹמַי : יא וַחֲלֵמְנָא חֶלְמָא בְּלֵילְיָא חַד אֲנָא וְהוּא
גְּבַר כְּפוּשְׁרָן חֶלְמֵיהּ חֲלֵמְנָא : יב וְתַמָּן עִמָּנָא עוּלֵם עִבְרָאָה עַבְדָּא לְרַב קְטוֹלָיָא
וְאִשְׁתָּעֵינָא לֵיהּ וּפָשַׁר לָנָא יָת חֶלְמָנָא גְּבַר כְּחֶלְמֵיהּ פָּשַׁר : יג וַהֲוָה כְּמָא דְפָשַׁר לָנָא כֵּן
הֲוָה יָתִי אָתֵיב עַל שָׁמּוּשִׁי וְיָתֵיהּ צְלָב : יד וּשְׁלַח פַּרְעֹה וּקְרָא יָת יוֹסֵף וְאַרְהֲטוּהִי מִן

בעל הטורים

בית

(יג) כאשר פתר : בגימ' שפתגומות כולכים אחר ספר :

רש"י

שלח היה קולן נכנס בחזיו ולא היה לו קורת רוח
ג בפתרונם שהיו חולמים שבע בנות אחת מוליד שבע בנו׳
אחה קובר · (ב"ר) : (יח) איש כפתרון חלומו · תלוס
הכתוב לפתרון שנפתר לנו ודומה לו : (יב) נער עברי
עבד · תדוקים הכתובים שאף מוכחים שלמה מזכיהו בלשון
בזיון : נער · סוסה ס ואין רחוי לגדולה : עברי · לפילו
לפוציו ע היו מכאל : עבד · וכתיב בגימוסי מלכים
פ אין עבד מולך צ ולא לוכם בגדי שרים · (ספרים
מלכים שיהיו וכן גרס רש"י) : איש כחלומו · פי כחלנו׳
וקרוב לעניו : (יג) השיב על כנני · פרעה הנזכר למעלה
כמו שאמר פרעה קלף על עבדיו הכי מקרא קלר לשון
ולא שיהם מי השיב לפי שאין לריך לפרש מי השיב
שבידוע להשיב והוא פרעה וכן דרך כל מקלחות קלרים
על מי שעליו לעשות כס סומפים לת הדבר : (יד) מן
חבור · מן בית הסוהר שהוא עשוי כמין גוחל ר

שפתי חכמים

לף שהיו נוהגים העלם של מת בנחיריים של לף וכיס מדבר וגם
לפרכו שהוא לשון חוס מלשון ומעלמות ימהו שהיו עוסקין בפלומות
תחת בית הסהר ומחממין לחולו והיה מדבר ע"י מכשף : ג לפי
כשאתה לן יוסף שיהיה נעשה בחלון היה לו קורת רוח לפי שאתה
שלבך הלילה לו הקב"ה כדי לעשות תקנה למדינה שלח ימותו
ברעב מהרים"ל · ועקידה · שהלומות המלכים לוקים דברים פרטיים
רק דברי׳ כוללי׳ כל מלכותו לו כל העולם כהלומותיו של נבוכדנלר
לכך לא היה לו קורת רוח : ס ר"ל נער בגימ׳ שוטה : ע (נח"י)
ול"ם שאתה לשונות וכ"ה בגימוסי מלרי׳ שנרין בשמושל ינה מכיר
ע׳ לשון עי׳ שוטה דף ל"ו : פ דעבד נמי מיותר דיכין שאתה
ושם אתנו נער עברי ובודאי שלא היה בבית הסוהר שום נער
עברי כי אם יוסף ואיך לומ"ם שאתה שהוא עבד לבד הסובתים
שלא ודאי לדרשה : צ גבי כי שמו חותי בבור היה לפשר לומר
שהוא בור ממש שלא שאתה"כ מתחומו בבית הסוהר אלא הכלא נקרא
בפרס כן דלא מיחת שאתה בור מיוחד אר המשקה מבית הסהר ·
חותו שהיה בבור ל"ם שבור הוא בית הסהר
בבור ובבור אין [illegible]

ח וַיְהִי בַבֹּקֶר וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־
חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם וְאֶת־כָּל־חֲכָמֶיהָ וַיְסַפֵּר פַּרְעֹה לָהֶם
אֶת־חֲלֹמוֹ וְאֵין־פּוֹתֵר אוֹתָם לְפַרְעֹה: ט וַיְדַבֵּר שַׂר
הַמַּשְׁקִים אֶת־פַּרְעֹה לֵאמֹר אֶת־חֲטָאַי אֲנִי מַזְכִּיר
הַיּוֹם: יפַּרְעֹה קָצַף עַל־עֲבָדָיו וַיִּתֵּן אֹתִי בְּמִשְׁמַר בֵּית
שַׂר הַטַּבָּחִים אֹתִי וְאֵת שַׂר הָאֹפִים: יא וַנַּחַלְמָה
חֲלוֹם בְּלַיְלָה אֶחָד אֲנִי וְהוּא אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ
חָלָמְנוּ: יבוְשָׁם אִתָּנוּ נַעַר עִבְרִי עֶבֶד לְשַׂר
וַנְּסַפֶּר־לוֹ וַיִּפְתָּר־לָנוּ אֶת־חֲלֹמֹתֵינוּ אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ
פָּתָר: יג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר־לָנוּ כֵּן הָיָה אֹתִי הֵשִׁיב
עַל־כַּנִּי וְאֹתוֹ תָלָה: יד וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת־
יוֹסֵף וַיְרִיצֻהוּ מִן־הַבּוֹר וַיְגַלַּח וַיְחַלֵּף שִׂמְלֹתָיו

שפתי חכמים

מזלחית כוס טוב יותר מכל כלי הוות ושומן כרכה הוא לשולם ל"ם וכו' ר"ל לרוח מזהיות יש ג' רוחות ולזאת רוח שקורין בום"ל כוס רע: כ כי בשעם רשמון הכב ליכן עוד דלמת יחלוס עוד כלא כאשר חירע בלמת אכל בשקי"ו הפני בסיס קרוב לבוקר אלא יכן עוד לו כלום בחלום ונעורך לפותרים • (נתי) ומפני שחלת וכבר מוכה על הזמן לומר שבשעה הוא כך ולא קודם לכן וכבר ליכא לפרש ובכה חלום כראשון אלא בחלום בלעו בחתרים וכו' ל"נ לפרש בשבע חלום כראשון אע"פ שלשעת פרעה לשבר בסיס בשעה מ"פ אע"פ שחלת ליכו בשעה כמ"פ ועל השעות בח לוס פעמים כי וכן בדבר וגו' ע"ש: ל פי' ותשעם הוא מלשון פשעון שסיס מקשקש כשעמון בלומר כמו שעבל מקשקש בזוב הזוב: ם י"ל דלך לפרש מתחלה בלשון לחרמי משום שכ"ל תרגומי שם ג' תיבות חר מלשון מחיים ומ לפרש מלשון נחיים של

רש"י ויבא

כ והוולך לפוחריס: (ח) ותפעם רוחו • ומקרפף לוחיה מקשקשת בחוכו כפעמון ל ובנכוכדנלר לומר (דניאל ב ג) ותהפעם כחולו לפי שסיו שם שתי פעימות שכחת החלום והעלמת פחרונו (ב"ר): חרטמי • הגחרים בסימיס שמוליים בעלמות (מימי הן עלמות בל' חרמי ם ובמלנה בית שהוא מלא ממיס) מלא עלמות): ואין פותר אותם לפרעה • פוחריס היו לוחם לכל לא לפרעה שלא

נקלאפטי פון מזרח ווינט צומחות אדריהן האבן ניישפראצט נאך זיי: (ז) ותבלענה השבלים הדקות את שבע השבלים הבריאות המלאות אוך זיי האבן אויקגעשלונגן די דונני זאנגן די זיבן טיפע אוני פולי זאנגן וייקן פרעה אוני פרעה איז ווארן אוף גוואכט והנה חלום נון איז דך חלום וואהר נאנץ פר אים הט ער בראפעט מען זאל אים בעשיידן דעם חלום וום ער באמעיט: (ח) ויהי בבקר ותפעם רוחו ותעם איז נוזען שעזער וישלח וקרא את כל חרטומי מצרים ואת כל חכמיה אוני הט נקלאפט זיין אטום כלומר זיין הארץ איז נוזען שעזער וישלח וקרא את כל חרטומי מצרים ואת כל חכמיה אוני הט גשוקט אוני ער הט גרופען די כישוף מאכר פון מצרים אוני אלי אירי חכמים ויספר פרעה להם את חלומו אוני פרעה הט זיי דך צייטלט זיין חלום ואין פותר אותם לפרעה אוני קיינר הט ניט קאנט באשיידן זיי צו פרעה • רש"י שריבט די האבן נאמט דך חלום באמעיט דו ווערט מאכן דיני אוערן ער הט פון זיי ניט נהאט קיין נתת רוח זיי האבן נאמט דך חלום באמעיט דו ווערט מאכן

א וַיהוָה מִסּוֹף תְּרֵתִין שְׁנִין וּשְׁרִיעָה חֲלַם וַהֲא קָאִים עַל נַהֲרָא : ב וְהָא מִן נַהֲרָא סָלְקָן
שְׁבַע תּוֹרִן שְׁפִירָן לְמֶחֱזֵי וּפְטִיטָן בְּשַׂר וְרַעְיָן בְּאִחְיָא : ג וְהָא שְׁבַע תּוֹרָן
אוֹחָרָנִין סָלְקָן בַּתְרֵיהֶן מִן נַהֲרָא בִּישִׁין לְמֶחֱזֵי וַחְסִירָן בְּשַׂר וְקָמָא לְקִבְלֵיהֶן דְּתוֹרָתָא עַל
כֵּיף נַהֲרָא : ד וַאֲכָלוּ תּוֹרָתָא דְּבִישִׁין לְמֶחֱזֵי וַחְסִירָן בְּשַׂר יָת שְׁבַע תּוֹרָתָא שַׁפִּירָן
לְמֶחֱזֵי וּפְטִיטָתָא וְאִתְעַר פַּרְעֹה : ה וּדְמוּךְ וַחֲלַם תִּנְיָנוּת וְהָא שְׁבַע שִׁבְּלִין סָלְקָן
בְּקָנְיָא חַד פְּטִיטָן וְטָבָן : ו וְהָא שְׁבַע שִׁבְּלִין לַקְיָן וּשְׁקִיפָן קַדִּים צָמְחָן בַּתְרֵיהֶן :
ז וּבְלָעָא שִׁבֳּלַיָּא לַקְיָתָא יָת שְׁבַע שִׁבֳּלַיָּא פְּטִיטָתָא וּמְלָיָתָא וְאִתְעַר פַּרְעֹה וְהָא חֶלְמָא :

בעל הטורים והוה

(ג) ויסי מקן • נחמר כאן מקן ונאמר בהנדסה מקן עבר שניס מס נהפך קף כאן לפוף עבר שניס ופי' ויסי מקן דסיינו לפוף עבר ועוד שניתים : ויסי מקן שמחים ימים ופרעה חלם • נגימ' מקן עבר שניס : (ב) שבע פרות • ע"ם עולה יפפי' מלריס ולמס ל' ע"ם מלריס לודים עגמים לבמס נפתוחים פהדוסים כסלותים שבס ז' ח' עממים מלרין כעין יתפרכסו ממלריס : (ס) נקנה ג' • ג' ב' נמס' סכח ותיוך גבי מנוסה שבשובע הוא תור לעולם • ולכך רחס בינוניות נקנה לחד ובשדופות לג רחס נקנה לחד :

רש"י שפתי חכמים

ג ומילום עולה כמוכ' ומשקה תוהס לפי שאין גשמים יורדין במלריס חדיך כשאר תלרות : (מן היאר עלת • זהו מקלו של חלוסלפי שבשיעתן וכיוצאן מתוך גדולת מאכלי[illegible]) : (ד) יפות מראה • סימן הוא לימי משובע ד' שנים רעות גרמוס יפות זו לזו שאין עין בריה שלה בחברתה : באוזיא • בלעז מריס"ק בלעז"י (זומפף) כמו יצגא לחמו : (ג) ודקות בשר • סיגבי"ם בלע"ז (מגרס• דין) לשון ה דק : (ד) והאכלתה • סימן שחהא כל שחהא סשבע נשכחת ו סימי הרעב : (ה) בקנה אחד • ז פוליד"ל בלע"ז בריאות• סייג"ם ח בלע"ז : (ו) ושדופות • הליי"ם בלע"ז: (לויאצשלאגען) ושקיפן ס קדום תכיסות לשון משקוף פחבום ממיד על ידי הדלת שמכה עליו : קדים • רוח מזרחית שקורין י בי"ם (רויסטער ווינד):(ז)הבריאות• סייג"ם בלע"ז : והנה חלום : ואפא נשלם חלום שלם לפניו

והולכך

סוא ומ"ם סוא סימן שחפא וכו' חס שפי' לחת דפא מינו לקמן • ומפרש"ל סי' דקשה ל"ש ותחלונה ל"ל ותבלונה כי לין לשון לכילה שייך לומר על כ"ח זה לא זה לכך תפרש סימן וכו' • עכ"ל : ז ר"ל כמו בלשון לע"ז קורין נקם על שבלים עוזה"ל שכול עבדי מי סס קנם על מי כן סוא : ח דק"ל לאין שייך לומר גריעות שבלים גלא דוקא לבעלי חיים כגון לעיל בני מרות ומחכר דפא בלע"ז קורין לשבלים עוכות שייג"ם שכול בל"ז פרי"ם ל"ב ס"ם ללשון עברי שייך לשון גריעות בני אניסס : ט ר"ל דשדפון סייט חולי של שדפון ולא שייך לומר בגי חדש לכל לא בגי תבואה ומחכר דשלשון לע"ז קוראין לו בלילי"ם לע"ם שכול חולי חדש ל"ב ס"ם בלשון עברי • לכל חוקקלום לא תרגם דשדופות סוא לשון שדפון שכול ללא קוראין שכול לי חבשה קך פי' כרמ"ם וכתב עליו מכרמ"ל ולפי ג"ל דכא נפרשה תכא פרשי' בכדיא על שדפון שכול מכא מבואה ו"ל שם חילוק בין שדפון ובין שדופות שבכרי רש"י מבגיא ב' לשונות של לע"ז שבכא פי' בענין לחר ממא שפי' פתם ול"ל שבכא פי' על פרוח דכא פתם פי' פירוש לחר על רוח • י דק"ל דלפלן משמע שכול מזרמית רע רוח ומקום לחר לומרים דרוח

מזרמים

שֵׁירָן אוֹג פַּעַט • ר"ש"י שְׁרַיבְּט רַם אִיז נְוָעוֹן אַיִן סִימָן אוֹף דִּי זַאטִי יָאהְרָן דִּיא לַיִים וָעֶרֶן אֶן גְוָאהְן שַׁיִין
אַיְיגֶר קֶעגֶן אַנְדֶרֶן אַיִין מֶענְש טוּט נִיט בַּאנְק אוֹף דֶעם אַנְדֶרֶן וּתרעגה באחו אוג זייא האבן זיך נפיטרש
אין נְשׁוֹזְבֶּץ : (ג) והנה אוג נון שבע פרות ארחיות עולות אחריהן מן היאור זִיבֶּן אַנְדֶרֵי קִיא זָענִין אוֹף נַאנְגֶן
נָאהְ זַייא פוּן דֶעם שַׁיִיךְ רעות מראה בַּייֵן נְשׁטַאלְט ודקות בשר אוג דין פְלַייש בְּלוֹטֶר קָאנְרִי קִיא ותעמדנה
אצל הפרות אוג זַייא הָאבֶּן זִיךְ נְשׁטָעלְט בַּייא דִיא קִיא על שפת היאור אוֹף דֶעם בְּארְטֶן פוּן דֶעם טַייךְ :
(ד) והאכלנה הפרות רעות תמראה ודקות הבשר אוג זַיי הָאבִּין אוֹף נֶעסֶן דִי קִיא וּם זַייא זָענן גוּוֹען בַּייֵ
נְשׁטַאלְט אוג דין פְלַייש את שבע הפרות יפות המראה והבריאות דִי זִיבֶּן קִיא וּם זָענן שַׁיִין נְשׁטַאלְט אוג פֶעטֶן
פְלַייש • ר"ש"י שְׁרַיבְּט רַם אִיז אַפְּטְן אַז דִי פְרַייד פוּן דִי זַאטִי יָאהְרָן וָעט וָעהְרן פר נֶעסֶן אין דִי הוּנגֶר
יָאהְרָן ויקץ פרעה אוג שֵׁרְעה אִיז וָאהְרָן אוֹף גְנַאנְאכְט : ויישן ויחלום שנית אוג עֶר אִיז אַנְטְשְׁלָאפְן גְוָארֶן רַם זיך
אים דְאם אַנְדֶרֵי מאל גיחלמה והנה נון שבע שבלים עלות בקנה אחד זִיבֶּן זָאהְנֶן נַייֶן אוֹף אֵין שְׁטְרוֹי
בריאות וטובות פָעטֶי אוג גוּטֶי : (ו) והנה אוג נון שבע שבלים דקות ושדופות קרים זִיבֶּן זָאהְנֶן דִינֵי

מא א וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפַרְעֹה חֹלֵם
וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־הַיְאֹר׃ ב וְהִנֵּה מִן־
הַיְאֹר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת יְפוֹת מַרְאֶה וּבְרִיאֹת
בָּשָׂר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ׃ ג וְהִנֵּה שֶׁבַע פָּרוֹת אֲחֵרוֹת
עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן מִן־הַיְאֹר רָעוֹת מַרְאֶה וְדַקּוֹת
בָּשָׂר וַתַּעֲמֹדְנָה אֵצֶל הַפָּרוֹת עַל־שְׂפַת הַיְאֹר׃
ד וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת רָעוֹת הַמַּרְאֶה וְדַקֹּת הַבָּשָׂר
אֵת שֶׁבַע הַפָּרוֹת יְפֹת הַמַּרְאֶה וְהַבְּרִיאֹת וַיִּיקַץ
פַּרְעֹה׃ ה וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם שֵׁנִית וְהִנֵּה ו שֶׁבַע שִׁבֳּלִים
עֹלוֹת בְּקָנֶה אֶחָד בְּרִיאוֹת וְטֹבוֹת׃ ז וְהִנֵּה שֶׁבַע
שִׁבֳּלִים דַּקּוֹת וּשְׁדוּפֹת קָדִים צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶן׃
ח וַתִּבְלַעְנָה הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקּוֹת אֵת שֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים
הַבְּרִיאוֹת וְהַמְּלֵאוֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם׃

שפתי חכמים

א דבר פשוט דלשון קץ כתרגומו מסוף הוא לכל קצה ימים
דכתיב בקרא ג"כ בשלמא לי לשון מקץ לאו לשון סוף
הוא אלא לשון מקצת כמו מקצה לחציו ולא מקצת שתי שנים
ימים לומר שתי שנים שלימים כיו מיום ליום ולא מקצת שתי שנים
אבל כיון דמקץ לשון סוף הוא ס"ל ימים דכתיב בקרא למה לי
ומ"ש דס"ל מקץ לשון מקצת הוא וכ"ל דכל לשון קץ לשון סוף הוא
כתב בקרא הכא ימים ללמוד שהוא לשון סוף ולא מקצת ומעתה כל ל' קץ לשון סוף הוא וזה שמקשו רש"י וקץ כל לשון קץ סוף הוא
כלומר כיון דמוכח הכא דמקץ לשון סוף תו למדין מסתם דכל ל' קץ סוף הוא דקץ קץ ג"ם ודו"ק ולפ"ל ולפי מכ"ש מכתב דמ"ש
ומקצה לחטין ולפי שכתב כאן דמקץ לשון סוף תו למדין מסתם דכל ל' קץ סוף הוא דקץ קץ ג"ם ודו"ק ולפ"ל ולפי מכ"ש מכתב דמ"ש
ומקצה לחטין ולפי שכתב כאן דמקץ לשון סוף תו למדין מסתם דכל ל' קץ סוף הוא דקץ קץ ג"ם ודו"ק ולפ"ל ולפי מכ"ש מכתב דמ"ש
ומקצה לחטין ולפי שכתב כאן דמקץ לשון סוף תו למדין מסתם דכל ל' קץ סוף הוא דקץ קץ ג"ם ודו"ק ולפ"ל ולפי מכ"ש מכתב דמ"ש

רש"י ויהי

(ה) ויהי מקץ. כתרגומו מסוף וכל ל' קץ אי סוף הוא:
על היאר. כל אחד נהרות מיכן יאורים כד"ת

ב חזן מילום מפני שכל המקץ עשויין יאורים יתירים כד"ת
ומילום

פרעה חלום אות ה' מקץ שנתים ימים אות ע"ם אין נעתק אין סוף צוואי יאר ופרעה חולם אות ע"ם אין נתלכדת הט זיך נתלכדת והנה

(א) ויהי מקץ שנתים ימים. רש"י אין נעתק אין סוף צוואי יאר ופרעה חולם אות ע"ם אין נתלכדת הט זיך נתלכדת והנה
אות נון עומד על היאור עד איז נשמאנן בייי דעם סייף. רש"י שרייבט אנדרי סיקן ווערן ניט
אין נרופן יאור נאר רד סייף נילום ווערט אן גרופן יאור נייל דיא מענשן פלעגן באקן אין דעם באגד
קליני סייכלך אות רך נילום פלעגט אוף ניין אות ך פלעגט אריין ניכטן אין זיי ואאכר נייל אין מצרים פלעגט
ניט אפט ניין רעגן אזו ווי אין אנדרי לענדר: (ב) והנה מן היאור עולות שבע פרות יפות מראה ובריאות בשר
גן פון דעם סייף ניין אוף ניקן קיא סיט שיין נשמאלט אות פעט פלייש קלומר נייא זענן גוזען זייער

וְאִדַּבַּר יָת רֵישׁ רַב שָׁקֵי יָת רֵישׁ רַב נַתְתּוּמֵי כְּנוֹ עַבְדּוֹהִי׃ כא וַאֲתֵיב יָת רַב שָׁקֵי עַל
שַׁקְיוּתֵיהּ וְיַהֲב פֻּמָּא עַל יָדָא דְּפַרְעֹה׃ כב וְיָת רַב נַתְתּוּמֵי צָלָב כְּמָא דְּפָשַׁר לְהוֹן יוֹסֵף׃
כג וְלָא אַדְּכַּר רַב שָׁקֵי יָת יוֹסֵף וְאַנְשִׁיהּ׃ פ פ פ

בעל הטורים

(כב) ולא זכר • ג׳ כמס׳ סכח ותיתך ולא זכר יוסף כמלך לח כתחד • ולא זכר כדוס רגליו שבר כמשקים סיס כפוי מוצם ולא זכר סמוכה שעבה לו יוסף וכן סיס יוסף כפוי טובה ולא זכר כטובה שעשה לו יהוידע ככהן וכרג טיכריס כנו ועל זה נכתבו כמה נפשות מישראל שהיה למו תועפה עד שנתרצה בניהן וזהו ולא זכר כדוס רגליו כיוס ילפו׃

שר האופים בתוך עבדיו אוֹג דָּעִם קָאפּ פּוּן דָּעם שַׂר הָאוֹפִים צְוִישֶׁן זַיינוּ קִנְדְעבְט׃ (כא) וישב את שר המשקים
על משקהו אוֹג עָר הָט וויֶדֶר גֶּקְעֶרְט דָּעם שַׂר הַמַּשְׁקִים אוֹף זַיין גְּבְּרַאנְק ויתן את הכוס על כף פרעה אוֹג
עָר הָט גֶּעְבֶּן דָּעם כּוֹס אוֹף דָּר הַאנְט פּוּן פַּרְעֹה׃ (כב) ואת שר האופים תלה אוֹג דָּעם שַׂר הָאוֹפִים הָט
עָר נְהָאנְגִין כאשר פתר להם יוסף אֲזוֹ וִוי יוֹסֵף הָט זַיא בַּשַּׁייד׃ (כג) ולא זכר שר המשקים את יוסף אוֹג דָּעֶר
שַׂר הַמַּשְׁקִים הָט נִיט גֶּדָּעֶנְקְט יוֹסֵף אִין דָּעם דְּאזִיגִין טָאג וישכחהו אוֹג עָר הָאט פַּר נָעסִין אִים נָאךְ
צייט • ר״ש״י שְׁרַייבְט וַויִיל יוֹסֵף הָט אֶן גְּהָאנְגִין זַיין בְּטָחוֹן אוֹיף דָּעם שַׂר הַמַּשְׁקִים עָר זָאל אִים דָּערְ
מָאנֶן פַּר פַּרְעֹה הָט אִים גָּאט גְּשִׁמְרָאפְט אַז עָר הָט נָאךְ גְּמוּזְט זַיין צְוַויי יָאר אִין דֶּר תְּפִיסָה׃

הפטרת וישלח

יְהוָה׃ וַתַּשְׁקוּ אֶת־הַנָּזִרִים יָיִן וְעַל־הַנְּבִיאִים צִוִּיתֶם לֵאמֹר לֹא תִנָּבְאוּ׃ הִנֵּה אָנֹכִי מֵעִיק
תַּחְתֵּיכֶם כַּאֲשֶׁר תָּעִיק הָעֲגָלָה הַמְלֵאָה לָהּ עָמִיר׃ וְאָבַד מָנוֹס מִקָּל וְחָזָק לֹא־יֵאָמֵץ כֹּחוֹ
וְגִבּוֹר לֹא־יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ׃ וְתֹפֵשׂ הַקָּשֶׁת לֹא יַעֲמֹד וְקַל בְּרַגְלָיו לֹא יְמַלֵּט וְרֹכֵב הַסּוּס לֹא
יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ׃ וְאַמִּיץ לִבּוֹ בַּגִּבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּס בַּיּוֹם־הַהוּא נְאֻם־יְהוָה׃ שִׁמְעוּ אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּל־הַמִּשְׁפָּחָה אֲשֶׁר הֶעֱלֵיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
לֵאמֹר׃ רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי מִכֹּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה עַל־כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֶת כָּל־
עֲוֹנֹתֵיכֶם׃ הֲיֵלְכוּ שְׁנַיִם יַחְדָּו בִּלְתִּי אִם־נוֹעָדוּ׃ הֲיִשְׁאַג אַרְיֵה בַּיַּעַר וְטֶרֶף אֵין לוֹ הֲיִתֵּן
כְּפִיר קוֹלוֹ מִמְּעֹנָתוֹ בִּלְתִּי אִם־לָכָד׃ הֲתִתְפֹּל צִפּוֹר עַל־פַּח הָאָרֶץ וּמוֹקֵשׁ אֵין לָהּ הֲיַעֲלֶה־
פַּח מִן־הָאֲדָמָה וְלָכוֹד לֹא יִלְכּוֹד׃ אִם־יִתָּקַע שׁוֹפָר בָּעִיר וָעָם לֹא יֶחֱרָדוּ אִם־תִּהְיֶה רָעָה
בָּעִיר וַיהוָה לֹא עָשָׂה׃ כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדֹנָי יֱהוִה דָּבָר כִּי אִם־נָגָלָה סוֹדוֹ אֶל־עֲבָדָיו
הַנְּבִיאִים׃ אַרְיֵה שָׁאַג מִי לֹא יִירָא אֲדֹנָי יֱהוִה דִּבֶּר מִי לֹא יִנָּבֵא׃

אִן טְרִינְקֶן דִּי נְזִירִים וויין דִּבְּי זַיי זָאלֶן נִיט מְאָרֶן פַּסְקֶנֶן אוֹג אוֹף דִּי נְבִיאִים הָט אִיר גִּבְאטֶן צוּ זָאגֶן אִיר
זָאלְט נִיט קֵיין נְבִיאוּת זָאגֶן׃ הִנֵּה אָנֹכִי נוֹתֵן אִיכְ וְעַל אֵייךְ בַּאצִיטְיגֶן אוֹף אֵייעֶרֶי עֶרֶטֶר אַזוֹ וִוי עָם וְעֶרְט
בְּאצִוִוינְגֶן אַוּאגֶן וָום אִיז דֶּר פִּילְט מִיט נָארְבֶּן אוֹג עָם וָועט וָעֶרֶן פֶּר לָארֶן דָּאם אַנְטֶרִינוּנְג פּוּן דָּעם
גְּרִינְגֶן אוֹג דֶּר שְׁטָארְקֶ׳ וָועט נִיט שְׁטָארְקֶן זַיין כֹּח צוּ אַנְטֶרִינֶן זַיין לֵייב אוֹג דֶּר וואם הָאלְט אַיין בּוּכֶן
וָועט נִיט קֶעֶנֶן בְּאשְׁטַיין אוֹג דֶּר וָום אִיז גְּרִינְג אוֹף וַייזִי פִּים וָועט נִיט סְקֶעֶנֶן אַנְטֶרִינֶן אוֹג דֶּר וואם רַייט
אוֹף פֵּערְד וָועט עֶר נִיט קֶעֶנֶן אַנְטֶרִינֶן זַיין לֵייב׃ ואמיץ לבו בגבורים אוֹג דָּעֶר וואם שְׁטָארְקְט זַיין הָארְץ
צְוִוישֶׁן דִּי גִּבּוֹרִים וָועט עֶר גָאנְצְט אַנְטלוֹפֶן אִין דָּעם זְעלְבִּיגֶן טָאג דָּאם זָאגֶן רַייד פּוּן גָאט׃ שמעו את
הדבר הזה הָערְט בִּי דִי רֵאזִיוִי זָאךְ וָום גָאט הָט אוֹיף אֵייךְ גֶּרֶעט אִיז קִינְדֶּר יִשְׂרָאֵל אוֹף נָאר דֶּר מִשְׁפָּחָה
וואם אֵיךְ הָאב גְּבְּרַאכְט פּוּן לַאנְד מִצְרַיִם לֵאמר צוּ זָאגֶן׃ אם יתקע שופר בעיר אוֹב עָם וָועט גְּבְּלַאזֶן
מִיט אַשׁוֹפָר אִין שְׁטָאט אוֹג נָאם פָּאלְק זָאל זִיךְ נִיט דָּר שֶׁרֶעקֶן אם תהיה רעה בעיר אוֹב עָם וָועט זַיין אַיין
בַּייז אִין שְׁטָאט אוֹג גָאט זָאל דִי זָאךְ נִיט טָאן כי לא יעשה וואהרום דֶּר שְׁטָארְקֶר גָאט טוּט נִיט קֵיין זָאךְ
גַייעֶרְט טוּט אַנְטפָּלְעקֶן דָּעם זְעלְבִּיגֶן סוד צוּ זַיינֶי קְנֶעכְט דִי נְבִיאִים אריה שאג אַז אַיין לֵייב שְׁרַייעֶט
וָועֶר פָּארְכְט זִיךְ דָּען נִיט ״ אלהים אַז דֶּר שְׁטָארְקֶר גָאט טוּט רַיידֶן צוּ דִיא נְבִיאִים וָועֶר זָאל דָּען נִיט
נְבִיאוּת זָאגֶן׃

בְּתוֹךְ עֲבָדָיו׃ כא וַיָּשֶׁב אֶת־שַׂר הַמַּשְׁקִים עַל־
מַשְׁקֵהוּ וַיִּתֵּן הַכּוֹס עַל־כַּף פַּרְעֹה׃ כב וְאֶת שַׂר
הָאֹפִים תָּלָה כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָהֶם יוֹסֵף׃ כג וְלֹא־זָכַר
שַׂר־הַמַּשְׁקִים אֶת־יוֹסֵף וַיִּשְׁכָּחֵהוּ׃ פ פ פ

ק"כ יכ"ק סימן : ומפסיקין בזאת עשר בעשרים סי' ב' כמ"ש לעיל סי' :

שפתי חכמים

ש (קל"מ) דלא"כ מנ"מ דכתיב ולא זכר . לפ"ז אינו לומר שלא עבה עמו חסד זה שכתב ככר ויסי מקץ שנתים שלא לומר שכשבה סיפה אחת הש"י שלא סוכירו עד אחר שנים מצי שנים שלמה נעשתה כאן כמשקים : (מ"י) מכולהו סוף סוף ס"ו לחתם מאחר שלא היה יוסף רוצה לגלות בניית הפתרונים שלא יעבר שנים אפשי שמלת דבר על עשרה אחיו וע"י שאמור לשר המשקים וכו' :

חסלת פרשת וישב

רש"י

שלו לחם רחם ל' מינן : (כג) ולא זכר שר המשקים . כו ביום : וישכחהו . לשחר מכאן ואילך שנים שנאמר (תהלים מ) ושמו הגבר לאשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים ולשון בצפה על עשרה אחיו וע"י שאמור לשר המשקים וכו' :

חסלת פרשת וישב

הפטרת וישב בתרי עשר בעשרים סימן ב

כֹּה אָמַר יְהוָה עַל־שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל־מִכְרָם בַּכֶּסֶף
צַדִּיק וְאֶבְיוֹן בַּעֲבוּר נַעֲלָיִם׃ הַשֹּׁאֲפִים עַל־עֲפַר־אֶרֶץ בְּרֹאשׁ דַּלִּים וְדֶרֶךְ עֲנָוִים יַטּוּ
וְאִישׁ וְאָבִיו יֵלְכוּ אֶל־הַנַּעֲרָה לְמַעַן חַלֵּל אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי׃ וְעַל־בְּגָדִים חֲבֻלִים יַטּוּ אֵצֶל כָּל־
מִזְבֵּחַ וְיֵין עֲנוּשִׁים יִשְׁתּוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם׃ וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת־הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר
כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהּוֹ וְחָסֹן הוּא כָּאַלוֹנִים וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת׃ וְאָנֹכִי
הֶעֱלֵיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה לָרֶשֶׁת אֶת־אֶרֶץ
הָאֱמֹרִי׃ וָאָקִים מִבְּנֵיכֶם לִנְבִיאִים וּמִבַּחוּרֵיכֶם לִנְזִרִים הַאַף אֵין־זֹאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְאֻם־

יוֹסֵף דֵּין פּוּשַׁרְנֵיהּ תִּלְתָּא שְׁבִשִׁין תִּלְתָּא יוֹמִין אִינוּן: יט בְּסוֹף תִּלְתָּא יוֹמִין יַדְכַּר
פַּרְעֹה יָת רֵישָׁךְ וְיֵתֵיבִנָּךְ עַל שְׁמוּשָׁךְ וְתִתֵּן כָּסָא דְּפַרְעֹה בִּידֵיהּ כְּהִלְכְתָא קַדְמָיְתָא
דַּהֲוֵיתָא מַשְׁקֵי לֵיהּ: יד אֱלָהִין תִּדְכְּרִינַנִּי עִמָּךְ כַּד יִטַּב לָךְ וְתַעֲבִיד כְּעַן עִמִּי טִיבוּ
וְתִדְכַּר עֲלַי קֳדָם פַּרְעֹה וְתִפְקְנִנִּי מִן בֵּית אֲסִירֵי דָּיִן: טו אֲרֵי מִגְנֹב גְּנִיבְנָא מֵאַרַע
עִבְרָאֵי וְאַף הָכָא לָא עֲבָדִית מִדְעַם אֲרֵי מַנִּיאוּ יָתִי בְּבֵית אֲסִירֵי: טז וַחֲזָא רַב נַחְתּוֹמֵי
אֲרֵי־יְאוּת פָּשַׁר וַאֲמַר לְיוֹסֵף אַף אֲנָא בְּחֶלְמִי וְהָא תְּלָתָא סַלִּין דְּחִירוּ עַל רֵישִׁי:
יז וּבְסַלָּא עִלָּאָה מִכֹּל מֵיכְלָא דְּפַרְעֹה עוֹבַד נַחְתּוֹם וְעוֹפָא אָכִיל יָתְהוֹן מִן סַלָּא מֵעִלַּוֵי
רֵישִׁי: יח וַאֲתֵיב יוֹסֵף וַאֲמַר דֵּין פּוּשַׁרְנֵיהּ תִּלְתָּא סַלִּין תִּלְתָּא יוֹמִין אִינוּן: יט בְּסוֹף
תְּלָתָא יוֹמִין יַעֲדֵי פַּרְעֹה יָת רֵישָׁךְ מִנָּךְ וְיָצְלִיב עַל צְלִיבָא וְיֵכוּל עוֹפָא יָת בִּשְׂרָךְ
מִנָּךְ: כ וַהֲוָה בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה יוֹם בֵּית וַלְדָא דְּפַרְעֹה וַעֲבַד מִשְׁתְּיָא לְכָל עַבְדּוֹהִי

רש"י

חמד: (מז) סלי חורי. סלים של נקבים קלופים חורין חורין וכמקומו יש הרבה ודרך מוכרי פת כסנין שקורין מוכלי"ש (כיספנע. קורטן) להחם במוקח סליס: (כ) יום הלדת את פרעה. יוסי לידתו וקורין לו יוס גיבורסיג ר ולשון הולדה הוא לפי שמין הולד נולד ונלוד על ידי מחריס שהאי נוילדת לת התמה ועל כן התיס נקראת מילדת וכן (יחזקאל מז ד) מולדותיך ביום הולדת אותך וכן (ויקרא יג ה) מחרי הסוכה לת הנגע שכיבוסו על ידי מחריס: וישא את ראש וגו'. מנחם עם שמר עבדיו סליס מוכה המשרתים שיסרתו לו כשעודתו וזכר לת הלו בתוכם כמו

שפתי חכמים

מהם לם וסוף לסר: וסוסיף סרס מלמד שיושב לך ממני שלין מדרך הממוסר שיוכירהו מיד כשת שיושב לו רק לחר"כ כשת שישמח ומשרת לפניו: ר' פי' יוס סלידת בני יון:

ואידכר

קל"מ

אִיהּ נַגְעָבָּן דָּעֲם כּוֹס עַל כַּף פַּרְעֹה אוֹף דָּעֵר הָאַנְט פּוּן פַּרְעֹה: (יב) וויאזוי לוּ יוסף הָאט יֶענֶם צוּ אִים נִיזָאגְט
זוּ פּתרונוֹ דָּם אִיז זַיין בֵּשְׁוִידִינוּנְג שלשת השריגים דִּי דְּרֵיי צְוַוייגִין שלשת ימים הם בַּיי טַייטְן אוֹף דְּרֵייא טָעג
(יג) בעוד שלשת ימים נָאךְ אִין דְּרֵייא טָעג אַרוּם וועט פַּרְעֹה ישא את ראשך וועט פַּרְעֹה צַיילֶן דַּיין קָאפּ · רש"י
שְׁרַייבְט בְּלוֹטְמָר נָאךְ דְּרֵיי טָעג אַרוּם וועט פַּרְעֹה צַיילֶן זַיינוּ קְנֶעכְט זַיי זָאלֶן דִּיר זַיין פָּאר אִים בַּיי דָעֶר
מְעוּדָה וועט עֶר דִּיךְ אוֹף צַיילֶן צְוויֶשֶׁן זַיי והשיבך אוֹנְ עֶר וועט דִּיךְ וְוִידֶר קָעֶנֶן עַל כנך אוֹף דַּיין פּוֹס דָּם
הַייסְט אוֹף דַּיין עֶרְשְׁטֶן דִּינְסְט וגתת כוס פרעה בידו אוֹנְ דוּ וועסְט נָעבֶּן דָעם כּוֹס פּוּן פַּרְעֹה אִין זַיין הָאנְד
נטשפט הראשון אַזוֹ ווִי דָם עֶרְשְׁטֶי דִּינְסְט בְּלוֹטְמָר אַזוֹ ווִי דוּ פְלֶעגְסְט צוּ אִים אִין דִּי הָעכְסְט נָעבֶּן צוּם עֶרְשְׁטֶן
אשר היית משקהו אַז דוּ בִּיסְט גָּוועֶן זַיין שֶׁענְקֶר: (יד) כי אם זכרתני אתך דוא וועסְט מִיךְ בְּוִוּסְט אַיי נֶעדֶענְקֶן בַּיי
דִּיר כאשר ייטב לך וְוַיל עָם וועסְט דִּיר גוט זַיין בָּעֶם אֵיךְ דִּיךְ ועשית עמדי חסד דוא זָאלְסְט מִיט מִיר טָאן
חֶסֶד והזכרתני אל פרעה אוֹנְ דוּ זָאלְסְט מִיךְ דָּעֶר מַאנְן צוּ פַּרְעֹה והוצאתני מן הבית הזה וועסְט קָעֶנֶן מִיךְ
מַאכֶּן אוֹס צַייהֶן פּוּן דָּעם נַאזִינְיִן הַזֶּה דָּם אִיז פּוּן דֶּר תְּפִיסָה: (טו) כי גנב גנבתי מארץ העברים פּוּן יְדֶעם יִשְׂרָאֵל וגם שם לא עשיתי מאומה אוֹנְ אוֹךְ בִּין אִיךְ גֶּנֶבְט גְּוָואָרִין מִיט עֶבְרִיִּים גְּוָואָרִין גנבתי אִיךְ
בִּין גֶּנֶבְט גְּוָואָרִין מִיט עֶבְרִיִּים פּוּן יְדֶעם יִשְׂרָאֵל וגם שם לא עשיתי מאומה אוֹנְ אוֹךְ בִּין נִישְׁט גְּוָואָרִין כִּי שמו אותי בבור דָּאם זַיי הָאבֶּן מִיךְ נִישְׁט אִין גְּרוּב: (טז) ויראו שר האופים כי טוב פתר אוֹנְ דֶּר
שַׂאר פּוּן דָּעם בֶּעקֶס הָט גֶּזֶעהֶן אַז עֶר הָט אִים גוט פּוּרֶשֶׁט וויאמר אל יוסף הָט עֶר גֶּזָאגְט צוּ יוֹסֵף
אַף אֲנִי בחלומי אַיךְ הָב אוֹךְ גֶּזֶעהֶן אִין מַיין חֲלוֹם והנה אוֹנְ נוּן שלשה סלי חורי על ראשי דְּרֵיי גְלֶעכֶּרְטֶי
קָערְב אוֹף מַיין קָאפּ: (יז) ובסל העליון מכל מאכל פרעה אוֹנְ אִין דָּעֶר אוֹבֶּרְשְׁטֶר קָארְב אִיז גָּוועֶן פּוּן
אַלֶּיךְ לֶיי לֶעבֶּן וַאֲרֶג מעשה וָוערִיג אופה פּוּן גֶּבֶּעקֶס והעוף אוכל אותם מן הסל מעל ראשי אוֹנְ דָּעֶר פּוֹיגְל
הָט גֶּינֶעסֶן זַיי פּוּן דָּעֶם קָארְב וום אִיז אוֹף מַיין קָאפּ: (יח) ויען יוסף הָט יוֹסֵף גֶּענֶפֶּרְט ויאמר אוֹנְ הָט
גָּאנְט זוּ פּתרונוֹ דָּם אִיז זַיין בֵּשְׁוִידוּנְג שלשת הסלים דִּי דְּרֵיי קָערְב שלשת ימים הם זַיי בַּטַייטְן אוֹף דְּרֵיי
טָעג: (יט) בעוד שלשת ימים נָאךְ אִין דְּרֵיי טָעג אַרוּם ישא פרעה את ראשך מעליך וְוָעט פַּרְעֹה אוֹף הַייבֶּן
זַיין קָאפּ פּוּן דִּיר וּתלה אותך על עץ אוֹנְ עֶר וועט דִּיךְ אוֹף הָענְגִין אוֹף דֶּר תְּלִיָּה ואכל העוף את בשרך
מעליך אוֹנְ דִּי פֵייגְל וועלן עֶסֶן דִּיין פְלֵייש פּוּן דִּיר: (כ) ויהי אוֹנְ אַז עָם אִיז גָּוועֶן בְּיוֹם השלישי יֶעֶם
חַיִּיטֶן מַאכּ יוֹם הולדת את פרעה דֶּר גָּוועֶן מַאכּ פּוּן פַּרְעֹה ויעש משתה לכל עבדיו הָט עֶר גֶּמאכְט אַסָּעוּדָה
ס אֶלּוּ זַיינוּ קְנֶעכְט וישא את ראש שר המשקים הָט עֶר גְּצַייהְט דָּעם קָאפּ פּוּן דָּעם שַׂר הַמַּשְׁקִים ואת ראש

זֶה פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַשָּׂרִגִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם׃
יט בְּעוֹד ו שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־רֹאשֶׁךָ
וְהֵשִׁיבְךָ עַל־כַּנֶּךָ וְנָתַתָּ כוֹס־פַּרְעֹה בְּיָדוֹ כַּמִּשְׁפָּט
הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ מַשְׁקֵהוּ׃ כ כִּי אִם־זְכַרְתַּנִי
אִתְּךָ כַּאֲשֶׁר יִיטַב לָךְ וְעָשִׂיתָ־נָּא עִמָּדִי חָסֶד
וְהִזְכַּרְתַּנִי אֶל־פַּרְעֹה וְהוֹצֵאתַנִי מִן־הַבַּיִת הַזֶּה׃
טו כִּי־גָנֹב גֻּנַּבְתִּי מֵאֶרֶץ הָעִבְרִים וְגַם־פֹּה לֹא־
עָשִׂיתִי מְאוּמָה כִּי־שָׂמוּ אֹתִי בַּבּוֹר׃ טז וַיַּרְא שַׂר־
הָאֹפִים כִּי־טוֹב פָּתָר וַיֹּאמֶר אֶל־יוֹסֵף אַף־אֲנִי
בַּחֲלוֹמִי וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סַלֵּי חֹרִי עַל־רֹאשִׁי׃ יז וּבַסַּל
הָעֶלְיוֹן מִכֹּל מַאֲכַל פַּרְעֹה מַעֲשֵׂה אֹפֶה וְהָעוֹף
אֹכֵל אֹתָם מִן־הַסַּל מֵעַל רֹאשִׁי׃ יח וַיַּעַן יוֹסֵף
וַיֹּאמֶר זֶה פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַסַּלִּים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם׃
יט בְּעוֹד ו שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת־רֹאשְׁךָ
מֵעָלֶיךָ וְתָלָה אוֹתְךָ עַל־עֵץ וְאָכַל הָעוֹף אֶת־
בְּשָׂרְךָ מֵעָלֶיךָ׃ מפטיר כ וַיְהִי ו בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם
הֻלֶּדֶת אֶת־פַּרְעֹה וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל־עֲבָדָיו וַיִּשָּׂא
אֶת־רֹאשׁ ו שַׂר הַמַּשְׁקִים וְאֶת־רֹאשׁ שַׂר הָאֹפִים

שפתי חכמים

דתין מכתין נו י לחדם פיל דקתי בקופח דמחטח : צ לח סכם עלמס שלשת מים כמונן מן הקרח : ק ר"ל בפרעה יבח חת דויחך וכיית כל כך חשוב עד חשר חס זכרתני תוכל לחתה להוליחני הכסי מלתי במקום כחשר מצוס כי מעמם כך' לשוות ופחחד מכס

כורכמי לחכך ק מחכך שייסב לך כפתרוני : ועשית נא עמדי חסד • לון כח חלח לשון בקשה הכי לחתה עושה עמי חסד

לא כתס פרעה אוב אף הָאב אוֹס וַיְקַוְעְטְשֶׁטְזַיִיא אין דָעם כּוֹס פּוּן פַּרְעה ואתן את הכוס אוב נָאף דָעם הָאב אף

רש"י בתוך

הס לך צ לפלטת ימים וים מדכתי מגדה הכתיב(חולין נב): (יג) ישא פרעה את ראשך • ל' חשבון כמיפקוד במ"ה עבדיו לשכת לפניו בשטולה ימנה מוקך עמהם : כנד • בסיס שלך ומוסבך : (יד) כי אם זכרתני אתך • לשבר לס

אָסִיר תַּמָּן : ד וּמָנֵי רַב קְטוֹרַיָא יָת יוֹסֵף עִמְהוֹן וְשַׁמֵּשׁ יָתְהוֹן וַהֲוָה יְמִין בְּמַטְרָא
הָיָתְלְמוּ חֶלְמָא תַּרְוֵיהוֹן גֻּבַר חֶלְמֵיהּ בְּלֵילְיָא חַד גֻּבַר כְּפוּשְׁרַן חֶלְמֵהּ שַׁקְיָא וַעֲחִיתוֹאָא דִּי
לְמַלְכָּא דְּמָצְרַיִם דַּאֲסִירִין בְּבֵית אֲסִירֵי : ו וַאֲתָא לְוָתְהוֹן יוֹסֵף בְּצַפְרָא וַחֲזָא יָתְהוֹן וְהָא
אֵינוּן נְסִיסִין : ז וּשְׁאִיל יָת רַבְרְבֵי פַּרְעֹה דְּעִמֵּיהּ בְּמַטְרַת בֵּית רְבוֹנֵיהּ לְמֵימָר מָה דֵּין
אַפֵּיכוֹן בִּישִׁין יוֹמָא דֵין : ח וַאֲמַרוּ לֵיהּ חֶלְמָא חָלְמִנוּ וּפָשַׁר לֵית לֵיהּ וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף
הֲלָא מִן קֳדָם יְיָ פּוּשְׁרָן אִשְׁתַּעוּ כְּעַן לִי : ט וְאִשְׁתַּעִי רַב שָׁקְיֵי יָת חֶלְמֵיהּ לְיוֹסֵף וַאֲמַר
לֵיהּ בְּחֶלְמִי וְהָא גוּפְנָא קֳדָמָי : י וּבְגוּפְנָא תְּלָתָא שָׁרְשִׁין וְהִיא כַד אַפְרַחַת אֲפָקַת
לְבְלְבִין וַאֲנִיצַת נֵץ בַּשִׁילוּ אַתְכְּלָא חָוֵר עִנְבִין : יא וְכַסָא דְּפַרְעֹה בִּידִי וּנְסֵיבִית יַת
עִנְבַיָא וַעֲצַרִית יָתְהוֹן לְכַסָא דְּפַרְעֹה וְיָהֲבִית יָת כַּסָא עַל יְדָא דְּפַרְעֹה : יב וַאֲמַר לִי

בעל המורים

(ו) זעפים • כ' במם' ככף ותיך ומם יתלפ סימס זועפים מס סחם על עסקי לילה כמניל עלת רנו לומנל סיו סימס זועפים לפ
ככף זועפי סימס על עסקי לילה זס נמנה זכוב וכו' : (ג) ספרו • ג' ככף ותיך ספרו כגויס לת ככודו חד כתהלים וחד כד"ב שכל
פסוד שספרו ספרו כגויס ככוד יוסף שכמחוסו לפני פרעה : (י) שריגים • שרוסת מלוכות שקוין וידי"ן : והיא כפרחת •
דומס לפוכחת ס והיל כפוכחת נדמס לי כחלומי כחלו
סיל פוכחת ע וחמר הסכת עלתה נלה פ ונעשו סמדר
תשפי"ל בלע"ז (חוסיפסהן מדער חויפסליעסטן לייגר
בלומא) ומל"ס הכשילו והיל כד מפרחת תפיקת לבלבין
ע"ל תכנוס של פוכחת • קן גדול מפרח כדכתיב (יסעיה
יח ה) וכוסר נומל יסיה נלה וכתיב (במדבר יז כג) ויולא
פרח והדר ויקן ליז : (יח) ואשחט • כתרגומו ועלריס
והכיה יס בלשון מקטה : (יב) שלשת ימים הם • סימן

יוסף

שפתי חכמים

למה ליה ליוסף לומר בעוד שלשת ימים נלא כיל"ל רק לתר שלשה
ימים : הם פי' שכל ג' מסניחס רלה חלום ולא שכל לחד רלה
חלום של סניחס דהיינו חלומו וחלום חבירו : נ חלום של סניחס
לך כמקום שהיס לסם לומר לחלם חלום חבירו לחמרו סתרון חלום
חבירו ול"ל למלת כמשמעו לכל ג' חלם חלום שלו וחלום חבירו
י"ל מדכתיב בתניה ויס חלומו בלילה לחד ולעיל כתיב חלום
סניחס שנני חלומות חלמו לסם ל"ל סתרי קרלי לתדדי תש"כ ג"י
חלום שלו ופתרון חבירו וזה שכתב ויס הלומו כפתרון חלום
חבירו ר' פי' חלום סדומס לדבר העתיד נבל עליהס ולא כפי
כמובן שגם ספתרון רלה בחלום ל"ב מה שתר יוסף : ם פי' :ף
של כפורחת היא כ"ף הדמיון ולא כ"ף כחסר כי לא תמלא ב"ף
כזולת כי חם על המקום ולא על הפעול ופי' כמ"ש יהי כדמות
מגיב ידו ופי' כשלא ל"ל כוותב כזה רק מפני שכוונת ידו ותש"ב
קטרו בחוט שפני ושכניסה מיד ונראה כלאו סיה זה ככוונ
סיה שוחלת את כסם מיוסף ושכניסה כסם השנשה ושתרגום שתתנ
כד תפרחת תרגם העניז ולא המלות והרחייס שתרגם כפורחת שפיו
ביכולי לפרחת שהוא לשון פועל עבר ש"ל הרל"ם : ע לומר
שנראה לו שהלומו שניחס פורחת ממש כפרישת הגפן כלי כזה
שיהו ושמיון : פ לומר ולא שנראה לו שיהי כמובן מן שכתוב
ולחן

וְאִם אֵין גְּלֵיךְ פּוּן דֶּם פַּתְרוֹן וְאִם אִיז אֶן גְּבְּרַיִיט צוּ קוּמֶן אוֹף זַיי הִמְשִׁיךְ דֶּר מְרִינְקְ מַיְינְקְבֶּר הַאוּפְט
אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם אוּב דֶּר בֶּעֱקֶר וְאִם זֶעֱנֶן צוּ דֶּם מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר אֲסוּרִים בְּבֵית הַסֹּהַר וְאִם זַיְא זֶעֱנֶי
גֶּפַאנְגֶן אִין דֶּם גִּיפֶּענְקְנִיס : (ו) ויבא אליהם יוסף בבקר אוב יוסף אֵיז צוּ זַיי גְּקוּמֶן אִין דֶּר פְּרִיא וידא אותם
אוב עֶר הָאט גֶּזֶעהֶן זַיי והנם זועפים אוב נוּן זַיי זֶעֱנֶן טְרוּעֶרִיג : (ז) וישאל את סריסי פרעה אשר אתו במשמר
אוב עֶר הָאט גִּיפְרֶעגְט דִּי בַּאדִינְרֶם פּוּן פַּרְעֹה וְוָס זַיי זֶעֱנֶן מִיט אִים אִין דֶּר הִפִּיסְה בֵּית אדוניו אִין דֶּם
הוֹז פּוּן זַיין הֶארֶן לאמר צוּ זֶאגֶן מדוע פניכם רעים היום וְוָארוּם אֵיז אַייעֶר פָּנִים שְׁלֶעכְט הַיינְט : (ח) ויאמר
אליו חלום חלמנו ופותר אין אותו הָאבֶּן זַיי צוּ אִים גִּיזָאגְט אַיין חֲלוֹם הָט זִיךְ אוּנְטֶרְגֶיהָלְמְט אוּב קיין בַּשַׁיידְ
אֵין גִּיט פַּאר הָאנְדֶּן צוּ אִים ויאמר אליהם יוסף הָט יוֹסֵף צוּ זַיי גִּיזָאגְט הלא פר ואור לאלהים פתרונים צו נאמט
אִין פַּר הָאנְדֶּן בַּשַׁיידְם ספרו נא לי דֶּר צַייקְט מִיר : (ט) ויספר אוב עֶר הָט דֶּר צַייקְט שר המשקים את חלומו
ליוסף דֶּר הָאר פּוּן דֶּם גְּטְרָאנְק זַיין חֲלוֹם צוּ יוֹסֵף ויאמר לו אוב הָט צוּ אִים גְּזָאגְט בחלומי אין מַיין חֲלוֹם
הָט זִיךְ מִיר גֶּהַלְטֶן והנה אוב נוּן גֶּפּן לפני אַוווין שְׁטָאק אִיז פַּר מִיר : (י) ובגפן אוב אין דֶּם וַויין שְׁטָאק
זֶעֱנֶן גְּרוּעֶן שלשת שריגים דַּרַיי צְוַוויגֶן והוא כפורחת אוּב עֶר אִיז גְּלֵיךְ אַזוֹ וִוי אַבְּלִיאוּנְג בְּלוּמֶר עם הָט זִיךְ
מִיר גִּיבְּאכְט גְּלֵיךְ וִוי דֶּר וַויין שְׁטָאק הָאט גְּבְּלוּמְט עלתה אוּב עם אִיז אוֹף גֶּגַאנְגֶן נצה אַשְׁפְּרֵאנְג אוּן
דֶּר נָאךְ הבשילו זַיי זֶעֱנֶן וְוָארֶן צַייטִיג אשכלותיה אִירֵי הֶעֱנְגְלֵיךְ עגבים וַויין מְרוֹבֶּן : (יא) וכוס פרעה בידי אוּב
דֶּער כּוֹס פּוּן פַּרְעֹה אִיז אִין מַיינְע הֶענְט ואקח את הענבים אוּב אִיךְ הָאבּ גְּנוֹמֶן דִּי וַויין מְרוֹבֶּן וּאשחט אותם

ד וַיִּפְקֹד שַׂר הַטַּבָּחִים אֶת־יוֹסֵף אִתָּם וַיְשָׁרֶת
אֹתָם וַיִּהְיוּ יָמִים בְּמִשְׁמָר: ה וַיַּחַלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם
אִישׁ חֲלֹמוֹ בְּלַיְלָה אֶחָד אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ
הַמַּשְׁקֶה וְהָאֹפֶה אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר
אֲסוּרִים בְּבֵית הַסֹּהַר: ו וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בַּבֹּקֶר
וַיַּרְא אֹתָם וְהִנָּם זֹעֲפִים: ז וַיִּשְׁאַל אֶת־סְרִיסֵי פַרְעֹה
אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּמִשְׁמַר בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ
פְּנֵיכֶם רָעִים הַיּוֹם: ח וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חָלַמְנוּ
וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הֲלוֹא לֵאלֹהִים
פִּתְרֹנִים סַפְּרוּ־נָא לִי: ט וַיְסַפֵּר שַׂר־הַמַּשְׁקִים אֶת־
חֲלֹמוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ בַּחֲלוֹמִי וְהִנֵּה גֶפֶן לְפָנָי:
י וּבַגֶּפֶן שְׁלֹשָׁה שָׂרִגִם וְהִוא כְּפָרְחָה עָלְתָה נִצָּהּ
הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים: יא וְכוֹס פַּרְעֹה בְּיָדִי
וָאֶקַּח אֶת־הָעֲנָבִים וָאֶשְׂחַט אֹתָם אֶל־כּוֹס פַּרְעֹה
וָאֶתֵּן אֶת־הַכּוֹס עַל־כַּף פַּרְעֹה: יב וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹסֵף

שפתי חכמים

כוס דכוס לו לכבד מתנור יפה שלש יחאר כו נזדוד: כ ר"ל דמקרא מצמע ויפקד שר סטבחים את יוסף ואחר סיום ממנה חוזר ג"כ על דכר ואי כוכ כתיב כתחלה שסיום ממנה שר המשקים ושר כאופים על דכר סיה נופל עליו ויפקד שר הטבחים את יוסף אחם שהיו בן שלו אחם לכן פי' לשוות אחם וכו': ל דיוק מדכתיב כפ' נכר ימים עסיה גחולמו ימים ע"ש • ואין לומר דלמא שני ימים סיה במשמר ונשיל שני חלמי כאחום אלא

רש"י

והוא שם שחר על הלחם ופשלה הליסה פיסמרי"ל בלע"ז קעטטן): (ד) ויפקד שר השבחים את יוסף • להיות כ אחם: ויהיו ימים במשמר • ל שנים עשר חדש:

ויחלמו

עמה

וַיַּפְקֹד שַׂר הַטַּבָּחִים אֶת יוֹסֵף אִתָּם וַיְשָׁרֵת אֹתָם וַיִּהְיוּ יָמִים בְּמִשְׁמָר: (ד) ויפקד שר השבחים את יוסף אתם אוג עֲר הָאט בַּאפֶעלְט דָער שָׁעכְט מַיְיסְטָער יוֹסֵף עָר זָאל זַיין אִיבֶּר זַייא וישרת אתם אוג עֲר הָאט זַייא בַּאדִינְט ויהיו ימים במשמר אוג זַייא זָענִין גִיוֶוען אַיִנְר אִין דָר תְּפִיסָה: (ה) ויחלמו חלום שניהם אוג עָם הָט זִיךְ בַּיידִי נַחְלִימְט אַיין חָלוֹם רש"י שְׁרַייבְט אִיטְלִיכְט הָאט גִיחַלְמְט זַיין חָלוֹם אוג דָר פִּתְרוֹן פוּן דָעם חָלוֹם חָבֶר אוּנְדְרוּם שְׁטַייט וַוייטֶר אִין פָּסוּק ווא שר האופים כי שוב פתר דאם אִיז טַייטְש דָר שַׂר הָאוֹפִים וְאט נָזעהָן אַז יוֹסֵף הָאט גוט פוֹרַאר גָעזעָן צוּ דָעם שַׂר הַמַּשְׁקִים איש חלומו אִיטְלִיכִין הָאט זִיךְ אַיין חָלוֹם נַחְלִימְט בלילה אחד אִין אַיין נאכט בְּלוֹטֶר זִיא חֲלוֹמוֹת הָט זִיךְ צוּ זַיי בַּיידִי נָחַלְמָת אִין אַיינַנאכט איש כפתרון חלומו אִיטְלִיכָן הָאט זִיךְ גִחַלְמָת אַיין חָלוֹם

לְשׁוּבָא׃ יט וַהֲוָה כַד שְׁמַע רְבוֹנֵיהּ יָת פִּתְגָמֵי אִתְּתֵיהּ דִּי מַלֲּלַת עִמֵּיהּ לְמֵימָר כְּפִתְגָמַיָּא הָאִלֵּין עֲבַד לִי עַבְדָּךְ וּתְקֵיף רוּגְזֵיהּ׃ כ וּדְבַר רְבוֹנֵיהּ דְּיוֹסֵף יָתֵיהּ וְיַהֲבֵיהּ בְּבֵית אֲסִירֵי אַתְרָא דַּאֲסִירֵי דְמַלְכָּא אֲסִירִין וַהֲוָה תַמָּן בְּבֵית אֲסִירֵי׃ כא וַהֲוָה מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדֵיהּ דְּיוֹסֵף וּנְגַד לֵיהּ חִסְדָּא וְיַהֲבֵיהּ לְרַחֲמִין בְּעֵינֵי רַב בֵּית אֲסִירֵי׃ כב וְיַהֲב רַב בֵּית אֲסִירֵי בִּידָא דְיוֹסֵף יָת כָּל אֲסִירַיָּא דִי בְּבֵית אֲסִירַיָּא וְיָת כָּל דְּעָבְדִין תַּמָּן עַל מֵימְרֵיהּ הֲוָה מְתַעֲבִיד׃ כג לֵית רַב בֵּית אֲסִירֵי חָזֵי יָת כָּל מִדְּרָנֵן בִּידֵיהּ בְּדְמֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדֵיהּ וְדִי הוּא עָבִיד יְיָ מַצְלַח׃ א וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין סְרָחוּ שַׁקְיָא דְמַלְכָּא דְמִצְרַיִם וַחֲתוֹנָא לְרִבּוֹנֵהוֹן לְמַלְכָּא דְמִצְרָיִם׃ ב וּרְגַז פַּרְעֹה עַל תְּרֵין רַבְרְבָנוֹהִי עַל רַב שָׁקֵי וְעַל רַב נַחֲתוֹמֵי׃ ג וְיַהֲב יָתְהוֹן בְּמַטְרַת בֵּית רַב קְטוֹלַיָּא בְּבֵית אֲסִירֵי אַתְרָא דִי יוֹסֵף

בעל הטורים

אסיר

(ב) תֵּיבַת סְרִיסֵי הַמֶּלֶךְ חֲסוּרִים • וְחַסְרֵי כְּתִיב וְתֵיבַת קְרֵי מְלֵמֵד שֶׁעָשָׂה שְׂרִיס הֵיכָא לְחַסֵּר עַל שְׁמוֹנִיָּה דְּכָא עַל י׳ לְחַיִּין וְעוֹד ב׳ שְׂרִיס עַל שֵׁמֹת לְשֵׁר הַמַּשְׁקִים כִּי שֵׁם זְכַרְתִּנִי : וְחַסּוּרִיס־ג׳, בְּמִסְ׳ ג׳ גִּבֵּי יוֹסֵף וְה׳, מְתֵיר חֲסוּרִים וְהוֹי שֵׁתְּחַ״ל שֶׁהֲמִרָה לוֹ וְתַתּוֹ עַל פּוֹטִיפַר לִי תּוֹכֵחַ בְּבֵית הַחֲסוּרִים וְאֵי לְכָ ה׳, מְצִיר חֲסוּרִים : (כג) וְאֵי סוּף עוֹשֶׂה ס׳, מְצִיחָ־וְלֹא כְּתִיב מְצִיחָ בִּידוֹ כְּמוֹ לְמַעְלָה לְפִי שֶׁבְּכָלָן יִי מְצִיחָ הַחֲסוּרִים וְלֹא יִי׳ עֵסֶק בִּידוֹ כְּמוֹ לְמַעְלָה שְׂרִיס בְּבֵית אֲחִזּוֹנוֹ וּמִתְעַסֵּק בְּכָל אֲחִזּוֹנוֹ : (ד) לְחַיְּוּמִיסְס • ב׳ בְּמִסְ׳ חֲסוּרִים כְּלוֹמַר׳ לְחַדּוּמִיסְס כְּבִיכ׳, וְאֵיתָא מִם לְחַלֵּן עַל עֵסֶק שְׂרִיס אַף כָּאן עַל עֵסֶק שְׂרִיס כְּמוֹ שֶׁהִרְ״ל בְּמַעֲשֵׂה זְבוּב בְּכוֹס שֶׁל־

רש״י

(כא) וַיִּט אֵלָיו חֶסֶד • שֶׁיִּתֵּן מָקוֹם לְכָל רוּחוֹ לְטוֹת כְּלַפָּיו וְחִסּוּדָה שֶׁבְּמַצְמֵנָה : (כב) הוּא הָיָה עוֹשֶׂה • כְּתַרְגּוּמוֹ בְּמִימְרֵיהּ דְּהוּא מְתַעֲבִיד : (כג) בַּאֲשֶׁר ה׳ אִתּוֹ • בְּשֵׂכֶל וּ שֶׁה׳ נָתַן : (ז) אֲשֶׁר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה • לְפִי שֶׁהִרְגִּילָה לְהַטּוֹתוֹ לְתַאֲוָתָהּ לְתַלּוֹת הַדָּבָר בְּפִי כֻּלָּם לְדַבֵּר בּוֹ הַיְינוּ לְהַסְ הַקְּבָ״ה סוֹרְחָנִים שֶׁל מַלְכוּת סִיפְּסוּ וְלֹא מָלְאוּ וְעוֹד שֶׁתַּעֲבוֹדָה הַרְווּחָה לְמַדִּיק עַל יְדֵיהֶם : חִטְּאוּ • זֶה נִמְצָא זְבוּב בְּפִילִי סוּסִירִין שֶׁלּוֹ וְזֶה נִמְצָא לְמוֹר י בְּגְלוֹסְקִין שֶׁלּוֹ : וְהָאוֹפֶה • לֹא פֵּת הַמֶּלֶךְ וְלֹא לְטוֹן לְפַיֵּיס מְלֵא כַּפּוֹ וּכְלַע״ז פִּיסְסוּ״ל (מְלֵא נוֹסָפוֹת וְכוּתָּא יְדוּעַ בְּלַטּוֹן רוּמִי וּכְלַ״ז לְיוֹן קֵיסָרוּ) וְהוּא

שפתי חכמים

לְשֵׁר סְבָרַת לָנוּ לְגַחֵךְ כִּי דִּלְמָא כְּדַכְתִּיב לְיוֹנוּ מִיּוֹמֵךְ דְּהוּא לָךְ סְבִיכָּה לוֹתוֹ כְּדֵי לְגַחֵךְ כָּךְ : ז ר״ל שֶׁהִיא לוֹ עֲבֵרָה מִתְּחִלָּה וְהוּא סִיּוּם לוֹמַר לָכֶם שֶׁיֵּשְׁבוּ וְיִסְיְּמוּ בְּמִימְרֵיהֶם הוּא מִתְעַבִּיד לָךְ שֶׁהִיא עוֹשֶׂה מִם שֶׁהִיא מֵסִיחָה לְעַשּׂוֹת דְּלִ״כ הִיא מְשַׁבַּחַת אֶלֶם וּמִתּוֹ וְיִתֵּן תְּנוּ נְעִינֵי שֵׂר בֵּית הַסֹּהַר : ח אֵלֶּה יִתֵּן לָךְ׳ הַכְּרִ״ת כְּמַמְעֵנוּ כִּי תַּחֲזִינוּ כְּתִיב וְאֵיתָא הוּא עוֹשֶׂה כ׳, מְלֵיצָה בִּידוֹ כְּמוֹ אֵלֶּה יִתֵּן לָךְ הוּא עוֹשֶׂה כ׳, מְלֵיצָה לָךְ בְּיוֹם מִתּוֹ : וְיִם מִתּוֹ שֶׁתֵּן כּוֹ תַּחֲנוּ טֵי פִּילִי כִּיס בְּלַטּוֹן תַּרְגּוּם וְאֵיתָא לְהִי פִּ׳ מְלֵא פִּילֵי בְּלִי וּן כּוֹס פּוֹטִירִין : י וְזֶ״ת לְמַעְלָה לְיוֹסֵף הָיָה כ״ל דְּעַל כָּרְחָךְ כ״ל דְּכָךְ הוּא הַמַּעֲשֶׂה דְּהִי לְיוֹסֵף הָיָה כ״כ הוּא הַמַּעֲשֶׂה ג״כ נִמְצָא נִתְלֶה זֶה וְזֶה לָךְ נִתְלֶה בְּמַעֲשֵׂה לִי נִמְצָא לְשֵׁר הַמַּשְׁקִים זְבוּב אֵתִי שֶׁפִּיֵּיס לְךָ נִתְלָה דְּחָכוּם הוּא דְּהִינוּ יָכוֹל לְמַעֲשֵׂה לְהַמִּית אֶת עַצְמוֹ מִזְּבוּב שֶׁבְּכוֹס לְכוֹס פְּתָחוֹם לְכָל לְאוֹפֵה שֶׁנִּמְצָא לְמוֹר בְּגְלוֹסְקִין שֶׁלּוֹ פּוֹסֵם הוּא

אוֹן עֲר הָט גְּנוּמֶן אִים דָּר הַאר פּוּן יוֹסֵף וַיְיהַבְהוּ אוֹן עֲר הָט גֶּעֱבֶּן אִים אֶל בֵּית הַסֹּהַר אֵין דָּעם הָוּז פּוּן דָּעם גֶּעֱפַאנְגְּנִישׁ אשר אסירי המלך אסורים אוֹף דָּעם אֶרְט וְוֹוּ דִי גֶּפַאנְגֶּנִי פּוּן דָּעם מֶלֶךְ זָעֶנְן גֶּפַאנְגֶּנְן וַיְיהִי שם אוֹן עֲר אִיז דָּאְרְטָן וְוָעֶן בבית הסהר אֵין דָּעם גֶּפַאנְגְּנִין הָוּז : (כא) ויהי יי את יוסף אוֹן גָּאט אִיז גְּוָעֶן מִיט יוֹסֵף וַיט אליו הסד אוֹן עֲר הָט גְּנַיינְט צוּ אִים גְּנָאד בְּלוֹמֶר עֲר אִיז אֶן גְּנוּמֶן גְּוָעֶן צוּ אַלֵי טָעֶנְשֶׁן וָאוֹם דָּאְרְטָן זָעֶנְן גְּוָעֶן יתן אוֹן עֲר הָט גֶּעֱבֶּן חֵ זַיין לִיבְּשַׁאפְט בעיני שר בית הסהר אֵין דִי אוֹגֶן פּוּן דָּעם הַאר פּוּן דָּר תְּפִיסָה וִוי יוֹסֵף אִיז גְּזָעֶן : (כב) ויתן שר בית הסהר ביד יוסף אוֹן עֲר הָט גֶּעֱבֶּן דָּר הַאר פּוּן דָּעם תְּפִיסָה הָוּז אֵין דִּיא הָעֶנְט פּוּן יוֹסֵף אֶת כל האסורים אַלֵי גֶּפַאנְגֶּנִי ואשר בבית הסהר וָאוֹם זָעֶנְן אֵין דָּעם תְּפִיסָה הָוּז ואת כל אשר יעשים שם אוֹן אַלֶּץ וָוּס עָם אִיז דָּאְרְטָן גְּטָאן גְּוָאְרֶן הוא היה עשה הָאט עֲר דָּאם גְּטָאן בְּלוֹמֶר עָם אִיז גְּטָאן גְּוָאְרֶן דּוֹרְךְ דִּיא רַייד פּוּן יוֹסֵף : (כג) אין ניט שר בית הסהר דָּעֶר הַאר פּוּן דָּר תְּפִיסָה ראה את כל מאומה ביד הָאט גִּזָּעֶהֶן אַלֶּץ וָוּאם אִיז גְּוָעֶן אֵין זַיין הָאנְט באשר יי אתו וַיְיל נָאט אִיז גְּוָעֶן מִיט אִים ואשר הוא עשה אוֹג אַלֶּץ וָוּאם עֲר טוּט יי מצליח הָאט נָאט בְּגְלוֹגְט : (א) ויהי אחר הדברים האלה אוֹג אִז עָם אִיז גְּוָעֶן נָאךְ דִּיא דַאזִיגֶ רַייד : חשאומשקה מלך מצרים הָט גְּזִינְדִיגְט דָּר שֶׁעֶנְק מַיינְסְטֶר פּוּן דָּעם מֶלֶךְ מִצְרַיִם והאופה אוֹג דָּר בָּעֲקֶר לַאדוֹניהם צוּ זַיינֶר הָארִין למלך מצרים צוֹא דָּעם מֶלֶךְ פּוּן מִצְרַיִם • רש״י שַׁרַייבְט בַּייא דָּעם שֶׁעֶנְק מַיינְסְטֶר אִיז גְּפוּנֶן גְּיוָוארְן אַיין פְּלֶיג אִין זַיין גִּיטְרַאנְק אוֹג בַּייא דָּעם בָּעֲקֶר אִיז גִּיפּוּנֶן גִּיוָוארְן אַיין שְׁטִיק עֶרְד אִין דָּעם בְּרוֹט : (ב) ויקצף פרעה על שני סריסיו אוֹג פַּרְעֹה הָאט גִּיצֶארְנְט אוֹף זַיינֵי צְוֵויֶא בְּרֵינֶרְם על שר המשקים אוֹף דָּעם הַאר פּוּן דִּיא גִּיטְרַאנְקֶעֶן וְעל שר האפים אוֹג אוֹף דָּעם הַאר פּוּן דָּעם גֶּיבֶּעקֶם : (ג) ויתן אותם במשמר אוֹג עֲר הָאט זַייא גִּינֶּעבֶּן אִין דָּעֶר תְּפִיסָה בית שר הטבחים אִין דָּעם הוּיז פּוּן דָּעם שָׁעֶנְט מַיינְסְטֶר מקום אשר יוסף אסור שם אִין דָּעם אֶרְט וְוִיא יוֹסֵף אִיז דָּאְרְטָן

הַחֹוצָה׃ יט וַיְהִי כְּשְׁמֹעַ אֲדֹנָיו אֶת־דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ
אֲשֶׁר דִּבְּרָה אֵלָיו לֵאמֹר כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי
עַבְדֶּךָ וַיִּחַר אַפּוֹ׃ כ וַיִּקַּח אֲדֹנֵי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ
אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר־אֲסִירֵי הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים
וַיְהִי־שָׁם בְּבֵית הַסֹּהַר׃ כא וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיֵּט
אֵלָיו חָסֶד וַיִּתֵּן חִנּוֹ בְּעֵינֵי שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר׃ כב וַיִּתֵּן
שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר בְּיַד־יוֹסֵף אֵת כָּל־הָאֲסִירִם אֲשֶׁר
בְּבֵית הַסֹּהַר וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר עֹשִׂים שָׁם הוּא הָיָה
עֹשֶׂה׃ כג אֵין ו שַׂר בֵּית־הַסֹּהַר רֹאֶה
אֶת־כָּל־מְאוּמָה בְּיָדוֹ בַּאֲשֶׁר יְהוָה אִתּוֹ
וַאֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ׃ פ שביעי
מ א וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָטְאוּ מַשְׁקֵה מֶלֶךְ־
מִצְרַיִם וְהָאֹפֶה לַאדֹנֵיהֶם לְמֶלֶךְ מִצְרָיִם׃ ב וַיִּקְצֹף
פַּרְעֹה עַל שְׁנֵי סָרִיסָיו עַל שַׂר הַמַּשְׁקִים וְעַל שַׂר
הָאֹפִים׃ ג וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים
אֶל־בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר יוֹסֵף אָסוּר שָׁם׃

שפתי חכמים — אסירי קדי — האסירם ק׳ — רשי — ויפקד

סל עכר י״ל כיון שהכתם עלמו כח מכם זה ו כמו שכח מפכר כעכר חכל מזכעו לח זה זה מכם לח כחו מעכר הכעכר לישעכיו סניכם וכן כמה מכם מכני עכר לח זה דלמה יתיחסו לעכר ולח עכם: ו ר״ל דרש״י מהפך ספסוק דכתיב כח חלני הטעכד הטעכי אלי • לשחק בי הטעכד העברי ו חשכר הבאת לנו: (יט) ויהי כשמוע אדניו וגו׳ • בשעת חמימים למכרה לו כן וחכו שהמלך כדבריה החלה עשה לי עבדך עניני חמימים כחלכה:

ויט

וַאֲמַט גִּבְרַאבְּט צוּ אוּנְז לְצְחַק בִּי צוּ שְׁפָּעטִין פּוּן מִיר דָם הַיְמַט עָר הָט גְּוָאלְט מִיט מִיר לְיָגָן׃ (יח) ויהי
אוֹג אַז עָם אִיז גְּוָעזָן כְּרִימִי קוֹלִי אַז אִיךְ הָאב אוֹף גְּרוּפָן מַיין קוֹל וּאקְרָא אוֹג אִיךְ הָאב אַיְנְגְּשְׁרִיגָן וְיִשְׁמַע בְּגוּ
וּאלִי הָט עָר אִיבָּר גִּיקְאָמט צַיין קְלַייד בַּייא מִיר וּיכם הְחִצְה אוֹג עָר אִיז אַנְטְלָאפָן גְּוָארָן אוֹף דָעם בַּאם׃
(יט) ויהי אוֹג אַז עָם אִיז גְּוָעזָן כשמוע אדוניו את דברי אשתו אַז צַיין הַאר הָט גְּהערְט דִי רַייד פּוּן זַיין וַייב
אשר דברה אליו וֹום וַיא הָט צוּ אִים גְּרֶעט לֵאמר צוּ זָאגָן כדברים האלה אַזוֹ וַיי דִי דָאזִיגִי זָאכָן וַיא הָט גְּטַיְיטָט
דַי זִיךְ עשה לי עבדך הָט מִיר דַיין קְנֶעכְט גְּטָאן וּיחר אפו אוג עָם הָאט גְּנְרִימְט זַיין צָארָן׃ (כ) ויקח אדני יוסף

י וַהֲוָה כַּד מַלֵּילַת עִם יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלָא קַבֵּל מִנַּהּ לְמִשְׁכַּב לְוָתַהּ לְמֶהֱוֵי עִמַּהּ : יא וַהֲוָת
כְּיוֹמָא הָדֵין וְעָאל לְבֵיתָא לְמִבְרַךְ בְּבִרְתֵּבֵי חוּשָׁבָנֵיהּ וְלֵית אֱנָשׁ מֵאֲנָשֵׁי בֵּיתָא תַּמָּן
בְּבֵיתָא : יב וַאֲחַדַתְּתֵיהּ בְּלְבוּשֵׁיהּ לְמֵימָר שְׁכוֹב עִמִּי וְשַׁבְקַת לְבוּשֵׁיהּ בִּידֵהּ וַעֲרַק
וּנְפַק לְשׁוּקָא : יג וַהֲוָה כַּד חֲזַת אֲרֵי שַׁבְקַת לְבוּשֵׁיהּ בִּידֵהּ וַעֲרַק לְשׁוּקָא : יד וּקְרַת
לַאֲנָשֵׁי בֵּיתַהּ וַאֲמַרַת לְהוֹן לְמֵימָר חֲזוּ אֵיתֵי לָנָא גַּבְרָא עִבְרָאָה לְחַיָּכָא בָּנָא עָאל לְוָתִי
לְמִשְׁכַּב עִמִּי וּקְרֵית בְּקָלָא רָמָא : טו וַהֲוָה כַּד שְׁמַע אֲרֵי אֲרֵימִית קָלִי וּקְרֵית וְשַׁבְקַת
לְבוּשֵׁיהּ לְוָתִי וַעֲרַק וּנְפַק לְשׁוּקָא : טז וְאַחַתְּתֵיהּ לְבוּשֵׁיהּ לְוָתַהּ עַד דְּעָאל רִבּוֹנֵיהּ
לְבֵיתֵיהּ : יז וּמַלֵּילַת עִמֵּיהּ כְּפִתְגָמַיָּא הָאִלֵּין לְמֵימָר עָאל לְוָתִי עַבְרָא עִבְרָאָה דִּי
אַיְתֵיתָא לָנָא לְחַיָּכָא בִּי : יח וַהֲוָה כַּד אֲרֵימִית קָלִי וּקְרֵית וְשַׁבְקַת לְבוּשֵׁיהּ לְוָתִי וַעֲרַק

בעל הטורים לשוקא

(י) לכוותא עמה • כגוונא לתוך ניסכם : (יב) כנגדו • כ' כמס' עיין כס' כמס' עיין כס' לך ער :

רש"י שפתי חכמים

זס מימה (תמוהה) יוס לחוק יוס לית אלמס שהלכו כלס לבית ע"ז לחמרס לין לי יוס הגון להזקק ליוסף כסיוס הזה לחמרס לסס חולה לחי ולימי יכולה ליהך : לעשות מל אכזרי • רב ומשולל חד לחמר מלחכחו ממס וחד לחמר לשמר' נרכיו עמה ג חלה שכלחים לו לחזות דיוקנו ד של מלכיו וכו' כדלימיס בחמס' סוסס (דף לז) : (יז) ראו הביא לנו • ס"ז ל' קנלה סביא לנו ולח פירש מי הביאו ועל בעלה מומרת ן : עברי • (כ"ל) מעבר הנהר ה מבני עבר (ס"ח מעבר הנהר) :(סז) אדניו • של יוסף : (יז) בא אלי

הגדולה הזאת אוג וויא עָאל אִיהּ אֲזוּ אַגְרוֹסִי שַׁלְעִכְטִי זַאךְ טָאן וחשתחוי לאלהים אוג וָעָל שׁוּלְדִיגִן צוּ נָאט :
(י) ויהי כדברה אל יוסף יום יום אוג עָם אִיז גוּוֹעֶן אַז זִיא הָט נִידְעָט צוּ יוֹסֵף טָאג אוֹף טָאג אוֹף טָאג ולא שמע אליה אוג
עָר הָט נִיט צוּ גֶהָעְרְט זִיא לשכב אצלה צוּ לִוֶּגֶן בֵּייא אִיר לחיות עמה עָר עָאל לְטָט אִיר זַיין לְעוֹלָם הַבָּא :
(יא) ויהי כהיום הזה אוג אַז עָם אִיז גוּוֹעֶן אַזוּ וויא דָעָר רַאזְיֶנֶר טָאג זָענֶן זַיא אַלֵי נגאנגן צוּ דָעָר עֲבוֹדַת
כּוֹכָבִים הָט זִיא גְוָאגְט עָם אִיז נִיט פַּר הָאנֶדֶן אַזוּ אֲמָאג עָם זָאל אַז גוט אוֹם קוּמֶן אִיהּ זָאל אֶ"זֶגֶן זַיין לְטָט
יוֹסֵף אַזוּ וויִ דָר טָאג הָאט זִיא גְוָאגְט צוּ דִי הוֹז לייט אִיהּ בִּין קְרַאנְק אוג אִיהּ קָאן נִיט נַיין צוּ דָר עֲבוֹדַת
כּוֹכָבִים וויבא הביתה לעשות אוג יוֹסֵף אִיז גקוּמֶן אִין שְׁטוּב צוּ טָאן זַיין מְלָאכָה אָרֶד עָר אִיז גקוּמֶן לְטָט אִיר
דִי עֲבוֹדָה טָאן נָאר עָם הָט זִיהּ צוּ אִים בַּוּוִיזֶן דָם גְשְׁמֵאלְץ צוּ זַיין פְּאטֶר הָאט עָר זִיהּ אָפּ גְשַׁיידְ וואן איש
מאנשי הבית שבבית אוג עָם אִיז נִיט גוּוֶען אַיין מֵעֶנְש פוּן דִי שְׁטוּב לַייט דְּארֶטֶן אִין שְׁטוּב :(יב) ותתשתו
בבגדו הָט זִיא אִים בֶּגְרִיפֶן אִין זַיין קְלֵייד לאמר צוּ לָג לְטָט מִיר ויעזב בבגדו בידה ויצא החוצה
עָר פַּר לָאזְט זַיין קְלֵייד אִין אִירֶע הֶענְט אוג עָר אִיז אֲנְטְלָאפֶן גְוָואךְן ויצא החוצה אוג עָר אִיז אֲרוֹס נגאנגן
אוֹף דָר גַאס (יג) ויהי אוג עָם אִיז גְוָוֶען כראותה כי עזב בבגדו בידה אַז זִיא הָט גְזֶעהֶן אַז עָר הָט פַּר לָאזְט זַיין
קְלֵייד אִין אִירֶע הֶענְט ויצא החוצה אוג עָר אִיז אֲנְטְלָאפֶן גְוָואךְן אוֹף דָר גַאס : (יד) ותקרא לאנשי ביתה ותאמר
להם הָט זִיאגְרוּפֶן צוּ אִירֶע שְׁטוּב לַייט אוג זִיא הָט צוּ זֵיי גְזָאגְט לאמר אֶזֶ צוּ זָאגֶן ראו הביא לנו עברי
מָאן הָט אוּנְז גְבְּראכְט איש עַיין מֶענְטְש עברי אַיין יְהוּדִי לצחק בנו עָר זָאל פוּן אוּנְז נְשָׁפֶּעט מַאכֶן בא אלי
לשכב עמי עָר אִיז גקוּמֶן צוּ מִיר עָר זָאל מִיט מִיר לִיגֶן ואקרא בקול גדול האב איהּ נְרוּפֶן מִיט אַיין גְרוֹס
קוֹל דָם הַייכְט אִיהּ הָאב אֶ גהוֹבֶן צוּ שְׁרַייֶען : (טו) ויהי כשמעו אוג אִיז גְוָוֶען אִין זַיין מָאן הָעֶרֶן כי
הרימותי קולי ואקרא אַז אִיהּ הָאב אוֹף גהוֹבֶן מַיין קוֹל אוג אִיהּ הָאב נְשָׁרֶיגֶן ויעזב בגדו אצלי ויצא החוצה עָר
אִיבֶּר גְלָאזְט בַּייא מִיר זַיינֶי קְלֵייד אוג אִיז אֲנְטְלָאפֶן גְוָואךְן ויצא החוצה אוג עָר אִיז אֲרוֹס נגאנגן אוֹף דָר
גַאס : (טז) והנח בגדו אצלה אוג זִיא הָאט גְלֶייגְט זַיין קְלֵייד בַּייא אִיר עָד בוא אדוניו אל ביתו בִּיז זַיין הֶאר
אִיז גְקוּמֶן צוּ זַיין הוֹז : (יז) ותדבר אליו כדברים האלה אוג זִיא הָט צוּ אִים גְרֶעט אַזוּ וויא דִיא רַאזִיֶנֶר רֵייד
לאמר צוּ זָאגֶן בא אלי העבד עָם אִיז גְקוּמֶן צוּ מִיר דָעָר קְנֶעכְט העברי דָר יוּדִישֶׁר אשר הבאת לנו זָאגֶן דוּא

מִמֶּנִּי וְלֹא־חָשַׂךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם־אוֹתָךְ
בַּאֲשֶׁר אַתְּ־אִשְׁתּוֹ וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה
הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים׃ י וַיְהִי כְּדַבְּרָהּ אֵלֶיו יוֹם
יוֹם וְלֹא־שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת
עִמָּהּ׃ יא וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת
מְלַאכְתּוֹ וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת שָׁם בַּבָּיִת׃
יב וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בִּבְגָדוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב
בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה׃ יג וַיְהִי כִּרְאוֹתָהּ
כִּי־עָזַב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס הַחוּצָה׃ יד וַתִּקְרָא לְאַנְשֵׁי
בֵיתָהּ וַתֹּאמֶר לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ
עִבְרִי לְצַחֵק בָּנוּ בָּא אֵלַי לִשְׁכַּב עִמִּי וָאֶקְרָא
בְּקוֹל גָּדוֹל׃ טו וַיְהִי כְּשָׁמְעוֹ כִּי־הֲרִימְתִּי קוֹלִי
וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה׃
טז וַתַּנַּח בִּגְדוֹ אֶצְלָהּ עַד־בּוֹא אֲדֹנָיו אֶל־בֵּיתוֹ׃
יז וַתְּדַבֵּר אֵלָיו כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר בָּא אֵלַי
הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר־הֵבֵאתָ לָנוּ לְצַחֵק בִּי׃ יח וַיְהִי
כַּהֲרִימִי קוֹלִי וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס

שפתי חכמים — **רש"י** — **התרגום**

כדפירש"י נעמ"ל נכ' קרי לה כלי היס : ומה שכיוה תיתב כשם חזב כי מס כדוב הזה חין לו מנוחה כי המיד מנענע לה עלמו ק' חשם פוטיפ"ע לה היה לה מנוחה כי היתה מחזרת לחר יוסף לכעפל לו : ב דאל"ף למה לה כתיב לשכב עמה כמאמר שכבה עמי · (מח"י) קשה דאם לה יעכב חלנה חפי' כלה תכמים מלי זה דקאמר לסיום עמה נעו"כ על מה יענש ותפשר דס"ק ולה שמע חליה לשכב חלנה חפי' כלה תכמים שכי' מתיירת שמא יהנגר ממנו חלד חפ האנרן צו אים נתן בידי האט ער נגעבן אין מייני העגט : (ט) אינגו גדול בבית הזה ממני עם אין ניט חפ האנרן אין דר שטוב קיין גרעסרר על צטר פון מיר ולא חשך ממני מאומה כי אם אותך אוז ער חט ניט חפ מיטן פון מיר קיין שום זאה נאר דיך באשר את אשתו ווייל דיא ביסטו זיין וויב ואיך אעשה הרעה

מִיַּד רַעֲוָאֵי דִי אֲתָתּוּהִי תַּמָּן׃ ב וַהֲוָה מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדֵיהּ דְיוֹסֵף וַהֲוָה גְּבַר מַצְלַח
וַהֲוָה בְּבֵית רִבּוֹנֵיהּ מִצְרָאָה׃ ג וַחֲזָא רִבּוֹנֵיהּ אֲרֵי מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדֵיהּ וְכָל דְּהוּא עָבֵד
יְיָ מַצְלַח בִּידֵיהּ׃ ד וְאַשְׁכַּח יוֹסֵף רַחֲמִין בְּעֵינוֹהִי וְשַׁמְשׁ יָתֵיהּ וּמַנְיֵהּ עַל בֵּיתֵיהּ וְכָל דְּאִית
לֵיהּ מְסַר בִּידֵיהּ׃ ה וַהֲוָה מֵעִידַן דְּמַנֵּי יָתֵיהּ בְּבֵיתֵיהּ וְעַל כָּל דְּאִית לֵיהּ וּבָרִיךְ יְיָ יָת
בֵּית מִצְרָאָה בְּדִיל יוֹסֵף וַהֲוָה בִּרְכָתָא דַיְיָ בְּכָל דְּאִית לֵיהּ בְּבֵיתָא וּבְחַקְלָא׃ ו וּשְׁבַק כָּל
דִּלֵּיהּ בִּידָא דְיוֹסֵף וְלָא יָדַע עִמֵּיהּ מִדַּעַם אֱלָהִין לַחְמָא דִי הוּא אָכִיל וַהֲוָה יוֹסֵף שַׁפִּיר
בָּרְיָא וְיָאֵי בְּחֶזְוָה׃ ז וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין וּזְקָפַת אִתַּת רִבּוֹנֵיהּ יָת עֵינָהָא לְוָת
יוֹסֵף וַאֲמַרַת שְׁכוֹב עִמִּי׃ ח וְסָרֵיב וַאֲמַר לְאִתַּת רִבּוֹנֵיהּ הָא רִבּוֹנִי לָא יְדַע עִמִּי מָה
בְּבֵיתָא וְכָל דְּאִית לֵיהּ מְסַר בִּידִי׃ ט לֵיתוֹהִי רַב בְּבֵיתָא הָדֵין מִנִּי וְלָא מְנַע מִנִּי מִדַּעַם
אֱלָהִין יָתִיךְ בְּדִיל דְּאַתְּ אִתְּתֵיהּ וְאֵיכֵדִין אֶעֱבֵיד בִּישְׁתָּא רַבְּתָא הָדָא וְאֶחוֹב קֳדָם יְיָ׃

בעל השודים והוה

טורידהו • כ׳ נמס׳ טורידוהו שמס טורידוהו מלי גבי ניתין כשכיל שנכנס יהודה ליוסף שכורידוהו שמה למכירה הוזכר גם כוח לטוריד ניתין שמה: (יד) וכל יש לו נתן בידו • סופי תיבות לשנו מלמד שכתן בגבריאל ולמד לו שכעים לשון ולכך כללית בידו:
(ו) כי אם הלחם אשר הוא אוכל. גרסינן היא לשמעו:

רש״י שפתי חכמים

בלשכולו גין שלה שעשידה להעמיד בניס ממנו ומיכה יודעת מס ממנה מס מכתה: (ג) כי ה׳ אתו • שם שניס שמור בפיו (כ״כ): (ד) וכל יש לו • כרי לשון קלר חשר חשר: (ו) ולא ידע אתו מאומה • שלא היה פוחן לבו לכלום: כי אם הלחם • היא לשמו ש שלא שדבר בלשון נקייה: ויהי יוסף יפה תאר • כיון שרמה עליו ת מוסל להחזיל חוכל ושותה ומסלסל בשערו (כ״כ) לשון הקב״ה לכיך מתכבל ואחה מסלסל בשערך לאי מנכרה לך לח א הדוב • מ ד (ז) ותשא אשת אדניו וגו׳ • כל מקום שנלמר אחר

סמוך

ת׳ כיון שרמה עליו מוסל ולא עשה זה קודם לכן: א מדכתיב

מִצְרָי: (ג) וירא אדוניו כי יי אתו ודְּ יַיָ יהֲאר גַּזְעִקָן אַז נְאָט אִיז מִיט אִים וכל אשר הוא עושה אוֹנ אַדְיִנְג וִיט
עָר טוּט יי מצליח בידו בְּגְלִיקְט נָאט אִין זַיינִי הָעָנְט: (ד) וימצא יוסף חן בעיניו הָט יוֹסֵף גְּפוּנֶן לִיב שָׁאפְט אִין
זַיינִי אוֹגֶן וִיפְקִידֵהוּ אוֹנ עָר הָט אִים בַּאפוֹלֶן אִיבֶּר זַיין הוּז כְּלוֹמֶר עָר הָט אִים גְמַאכְט פַּר אַיין עַלְצֶטֶן וכל
יש לו אוֹנ אַלְץ וָוָם עָם אִיז גְּוֶנֶן צוּ אִים נתן בידו נָאט עָר גִּינְעבֶּן אִין זַיין הָאנְט: (ה) ויהי מאז הפקיד אותו
בביתו ועל כל אשר יש לו אוֹנ עָם אִיז גְּוֶנֶן פּוּן דָעְנְקְט פָאל וָוָם עָר הָט אִים בְּפוֹלֶן אִיבֶּר זַיין הוּז אוֹנ אִיבֶּר
אַלֶי זָאכֶן וָוָם עָם אִיז גְּוֶנֶן צוּ אִים ויברך ה׳ את בית המצרי בגלל יוסף הָט נָאט גִיבֶּענְשְׁט דָם הוּז פּוּן מִצְרִי
פּוּן וֶוָעגֶן יוֹסֵף ויהי ברכת ה׳ בכל אשר יש לו אוֹנ עָם אִיז גְּוֶנֶן נָאטְס בְּרָכָה אִין אַלֶי זָאכֶן וָואם עָם אִיז גִיזִינְט
צוּ אִים בבית אִין שְׁטוּב ובשדה אוֹנ אִין פֶּעלְד: (ו) ויעזוב כל אשר לו ביד יוסף אוֹנ עָר הָט פַּר לָאזְט אַלְץ וָוָם
אִיז גְּוֶנֶן צוּ אִים אִין דֶר הָאנְט פּוּן יוֹסֵף ולא ידע אתו מאומה אוֹנ עָר הָאט נִיט גְּוִוסְט בַּייא אִים קֵיין שִׁום
זַאךְ כְּלוֹמֶר עָר הָט נִיט גֶּעעֶבֶן זַיין הַארְץ צוּ קֵיין שׁוּם זַאךְ כי אם הלחם אשר הוא אוכל נִיעֶרְט דָם וָום
עָר הָט גֶּעעֶסֶן כְּלוֹמֶר דָם וַוייב ויהי יוסף יפה תואר אוֹנ יוֹסֵף אִיז גְּוֶנֶן אַשְׁטַאלְט ויפה מראה אוֹנ שֵׁיין
פּוּן אֵן צוּ זֶעהֶן • רש״י שְׁרַייבְט וַוייל יוֹסֵף הָט גְּזֶעהֶן זִיךְ אַז עָר אִיז אַיין מוֹשֵׁל הָטְעָר אֵן גִיהוֹבֶן גוּט עֶסֶן
אוֹנ גוּט טְרוּנְקֶן אוֹנ הָט זִיךְ גִיקְרַייזְלְט דַריא הָאר הָט נָאט גְּוֹאכְט דַיין פָּאטֶר טְרוֹעֶרְט אוֹנ דִי קְרַייזְלֶט
דִיר דִי הָאר אִיהְ וָועל אֵן רַייצֶן אוֹף דִיר אֲבֶּער דָם וַוייב פּוּן פּוֹטִיפַר אַז וִוי וַוייטֶר וָועט
שְׁטַיין: (ז) ויהי אחר הדברים האלה אוֹנ אַז עָם אִיז גְּוֶנֶן נָאךְ דֶאזִיגִי רַייד ותשא אשת אדוניו את עיניה אל יוסף
הָט אוֹף גְּהוֹבֶן דָם וַוייב פּוּן זַיין הָאר אִירִי אוֹגֶן צוּ יוֹסֵף ואמר שכבה עמי אוֹנ זִי הָט גְּזָאגְט לִיג מִיט מִיר:
(ח) וימאן ראת יוסף ניט גְּוָאלְט ויאמר אל אשה אדוניו אוֹנ הָאט גְּזָאגְט צוּ זַיין הָאריִן וַוייב הן אדוני לא ידע
אתיכה בבית גוּן זַיין הָאר וַוייסְט ניט וִום עָר אִיז בַּיאר הָאנְדֶן מִיט מִיר אִין שְׁטוּב וכל אשר יש לו אוֹנ אַלְץ

וַיִּקְנֵהוּ פוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים אִישׁ
מִצְרִי מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר הוֹרִידֻהוּ שָׁמָּה׃
ב וַיְהִי יְהוָה אֶת־יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית
אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי׃ ג וַיַּרְא אֲדֹנָיו כִּי יְהוָה אִתּוֹ וְכֹל
אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ׃ ד וַיִּמְצָא יוֹסֵף
חֵן בְּעֵינָיו וַיְשָׁרֶת אֹתוֹ וַיַּפְקִדֵהוּ עַל־בֵּיתוֹ וְכָל־יֶשׁ
לוֹ נָתַן בְּיָדוֹ׃ ה וַיְהִי מֵאָז הִפְקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל
כָּל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־בֵּית הַמִּצְרִי
בִּגְלַל יוֹסֵף וַיְהִי בִּרְכַּת יְהוָה בְּכָל־אֲשֶׁר יֶשׁ־לוֹ
בַּבַּיִת וּבַשָּׂדֶה׃ ו וַיַּעֲזֹב כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בְּיַד יוֹסֵף וְלֹא־
יָדַע אִתּוֹ מְאוּמָה כִּי אִם־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר־הוּא אוֹכֵל
וַיְהִי יוֹסֵף יְפֵה־תֹאַר וִיפֵה מַרְאֶה׃ ז וַיְהִי אַחַר
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת־אֲדֹנָיו אֶת־עֵינֶיהָ
אֶל־יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שִׁכְבָה עִמִּי׃ ח וַיְמָאֵן וַיֹּאמֶר אֶל־
אֵשֶׁת אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי לֹא יָדַע אִתִּי מַה־בַּבַּיִת וְכֹל
אֲשֶׁר־יֶשׁ־לוֹ נָתַן בְּיָדִי׃ ט אֵינֶנּוּ גָדוֹל בַּבַּיִת הַזֶּה

שפתי חכמים

מכוס מעשה סריס: ק (ג"ע) דמל"כ סרי כבר כתיב וסמדנים מכרו תורו מלך שהפסיק וכו': ר ות"ת למה לך פי' זה בעשה בעיל נמי בתחלת הפרשה למה הפסיק בפרשתו על יהודה ולך פי' שם מלך שהורידוהו מגדולתו ולך פי' ועוד כדי לסמוך וכו' ו"ל דלעיל כ"ף מלילה דתמר סיתה כוונתה לשם שמים מלך עכשיו כוכית

רש"י

ממני

למען מלך שהפסיק בו כדי לסמוך ק יכידתו על יהודה למכירתו על יוסף לומר לך שבשבילו הורידוהו מגדולתו ועוד כדי לסמוך מעשה תמרו על פותיפר למעשה תמר ר לומר לך מה זו לשם שמים אף זו לשם שמים שלחתה בחתפרולוגין

גאגען זיין ברודער אשר על ידו השני וואס עם איז אוף זיין האנט דר זוטר פארים ויקרא שמו זרח האט אך גרופן זיין נאמן זרח: (א) ויוסף הורד מצרימה אוג ווען איז ווארן גיזידרט ביין מצרים ויקנהו אוג ער האט נקופט אים פוטיפר סרים פרעה דר עלצטר בדינר פון פרעה שר הטבחים דר עלצטר שעכט מייטר איש מצרי אמאן פון מצרים מיד הישמעאלים האט אים נקופט פון די ישמעאלים אשר הורידוהו שמה וואס זיי האבן אים גמאכט נידרן: (ב) ויהי יי את יוסף אוג גאט איז גווען מיט יוסף ויהי איש מצליח אוג ער איז גווען אין צוליקטר טענש ויהי בבית אדוניו המצרי אוג ער איז גווען אין דעם הוז פון זיין האר פון דעם

מצרי

מְזַנּוּתָהּ וַאֲמַר יְהוּדָה אַפְּקוּהָ וְתִתּוֹקַד : כה הִיא מְתַפְּקָא וְהִיא שְׁלָחַת לְוָת חָמוּהָא
לְמֵימָר לְגַבֵּר דְּאִלֵּין דִּילֵיהּ מְנַיָּא אֲנָא מְעַדְּיָא וַאֲמַרַת אִשְׁתְּמוֹדַע בְּעֵן דְּמַן עִזְקָתָא
וְשׁוּשִׁיפָא וְחוּטְרָא הָאִלֵּין : כו וְאִשְׁתְּמוֹדַע יְהוּדָה וַאֲמַר זַכָּאָה מִנִּי מְעַדְּיָא אֲרֵי־עַל כֵּן לָא
יְהַבְתָּהּ לְשֶׁלָה בְּרִי וְלָא אוֹסִיף עוֹד לְמִדְּעָהּ : כז וַהֲוָה בְּעִידָן מִילְדָהּ וְהָא תְיוֹמִין
בְּמֵיעָהָא : כח וַהֲוָה בְּמֵילְדָהּ וְיָהַב יְדָא וּנְסִיבַת חַיָּתָא וְקָטְרַת עַל יְדֵיהּ זְהוֹרִיתָא לְמֵימָר
דֵּין נְפַק קַדְמָאָה : כט וַהֲוָה כַּד אֲתֵיב יְדֵיהּ וְהָא נְפַק אֲחוּהִי וַאֲמַרַת מָה תְּקוֹף סַנֵּי עֲלָךְ
לְמִתָּקָף וְקָרָא שְׁמֵיהּ פָּרֶץ : ל וּבָתַר כֵּן נְפַק אֲחוּהִי דִּי עַל יְדֵיהּ זְהוֹרִיתָא וּקְרָא שְׁמֵיהּ
זָרַח : א וְיוֹסֵף אִתַּתַת לְמִצְרַיִם וְזַבֵּנֵיהּ פּוֹטִיפַר רַבָּא דְּפַרְעֹה רַב קַטוֹלַיָּא גַּבְרָא מִצְרָאָה

בעל התורים מד

נאמרו לעצות לפ"ת כל אחר יעוה והוא חייב לותה מיתה למעלה במלכות • ועי"ד בפסח שניה כמשפט אחר תוכה תחת לפסח שמוסרין אותו' נאעלה והוא דן לותה לחייב לו לעות כלעונו ובכה תמר סיתה מיועדת לשלה בנו ושיו לפסח כפ"ל בניתוסיפתא • ור"י בתוספ' פ' נפ"ק דן לותה יהודה לבריפה שלא שיתרפו לפ רוצה בין פניה לכיתן שכיה זונה וכאחר יש יהודה שניה ממנו ולא סיתה זונה לפ פנו לפ דבר • עוד ניקשים על מ"ם יהודה הוראוה שלך כי' ומלך לפ ק"ן ולא דמן לותו ועוד בדיני נפשות מתחילין מן כלפ ועוד לתיך סיה דין על כלתו ומתרגיס שיצחק ויעקב ויהודה דעוה והתחילו ביהודה מן כלפ וכמדר' שפס בעלמו דפ מ"ל ניהוה כשתדקק בישפטך שעות דור ודור ממלי שמת כבר ומ"ם פעני הכא על פפעיים בית דינו של פס גזרו פעוה מעשה דמאר לפ שניה קיים שלא כל בית דינו שבחרון נקראו על שמו : (כה) היא מוצאת • כתיב תכאר תלף לומר לך שלאמרה אפי' לפ ישיאו בה שת לחור לפ יודה ואין ממחין בידו • פרן בפ"ם ב"ם עוללי"ד והוא בני יהוד : (ל) סורד כ' בפם' ויוסף סורד סורד שתול לומר שפקול בגלות כמנד גיפסם :

רשי שפתי חכמים

גזרתי להעמיד מלכים בישראל : כי על כן לא נתתיה • כי בדין עשתה על תמר לה נ נתתיה לשלה בני : ולא יספ עוד • ים לומרים לה הוסיף ויש לומרים לה ם פסק (והבילו בני שלשה ומיהד ולא יספו ומתרגמינן ולא פסקו): (כז) בעת לדתה • וכרכבה הוא לומר וימלאו ימיה ללדת להלן למלאים וכאן לחסרים : והנה תאומים • מלא ולהלן תומים חסר לפי שהאחד נשאר לחלי שניהם לזריקים : (כח) ויתן יד • הוציא האחד ידו לחוץ ולאחר שקשרה ע על ידו הבני החזירה : (כט) פרצת • חזקת עליך פוחק : (ל) אשר על ידו השני • שרבע יהות כתוכות כאן כמו שרבע תרמים שמעל עבן שיצא ממנו ויש לומרים כנגד ד' דגלים שלקח פ תלדת שנעה ושני תחיכות כסף של מחתים שקלים ולשון זהב (כ"ר) : ויקרא שמו זרח • על שם שיזרח צ מרוחים הבני : (ל) ויוסף תורד • פוא לענין רשעו

רשון

יהושע למאן דין נמ"ד וכין נמ"ד חיק ד' והי' בשיל דכ"ר לפ קמיירי שלא נתוכן ד' שכין כימי משה ות' נכיהו קחביב כד' תרמים שרמו של שעלה תרמו של פיתן ושוב ותרמו של יריחו ותרמו של מדין ע"כ ות"כ קתניא דשל בני כימי משה ות' כימי יהושע וע"ם בפי' בתריכות וכעל תידושי תגדות פגיה שם בגמרא ר' יוחנן אמר ד' תרמות וכו' : צ דומיא דשם שכיה פרץ שכיה

משוש

קלייד אוג דָּר דְּאִזְיָר שָׁמְעָקָן : (כו) ויכר יהודה הָט יְהוּדָה דָּם דָּר קָאנְט וּאמר צדקה אוג הָם נְזָאנְט זִיא אִיז גָּרעֶבְט ממני פון כִּיר אִיז זִיא טָרָאגָן כי על כן לא נתתיה לשלה בני זִיא הָט בְּרִדן נָטָאן וַיֵּיל אִיהְ הָאב זִיא נִיט נגעבָּן צוא כַּיין זון שֶׁלָה ולא יסף עוד לדעתה אוג עֶר האט שוין נִיט נְמערְט אָדֶר נִיט אוף גָּהערְט צוא בְּשְׁלָאפָן זִיא : (כז) ויהי בעת לדתה אוג אַז עֶם אִיז נְקוּמָן דִי צייט פון איר גוּזְן והנה אוג נון תאומים בבטנה אִיז גָּוועזן אַיין צְווילינג אִין איר בּוּך : (כח) ויהי בלדתה אוג אַז עֶם אִיז גְּוועזן אַין איר טאן גְּוויזן ויתן יד הָט אַיין קִינד אַיין האנט אוס גְּשטְרעקְט ותקח המילדת ותקשור על ידו שני הָט גְּנוטן הַיִיבְּן אוג האט אָן גְּקניפְּט אוף זַיין האנט סַרוטן פָּארִים לאמר זִיא האט זְנאנְט זה יצא ראשונה דָער אִיז צום עֶרְשטן סַרוט נאנגן : (כט) ויהי אוג עֶם אִיז גְּווען כמשיב ידו אַז עֶר הָט ווידֶר גְּקערְט זַיין האנד והנה אוג נון יצא אחיו אִיז זַיין בְּרִידֶר סַרוט גְּאנְגן ותאמר האט זִיא גְּזאנְט מה פרצת עליך פרץ וְאם האסטו דִיך גְּשטאַרְקְט אַיין שטאַרְקְנֶר ויקרא שמו פרץ אוג עֶר האט גְּרופן זַיין נאמן פֶּרֶץ : (ל) ואחר יצא אחיו אוג דָער נָאך אִיז סַרוט

כה הוּא מוּצָאת וְהִיא שָׁלְחָה אֶל־חָמִיהָ לֵאמֹר
לְאִישׁ אֲשֶׁר־אֵלֶּה לוֹ אָנֹכִי הָרָה וַתֹּאמֶר הַכֶּר־נָא
לְמִי הַחֹתָמֶת וְהַפְּתִילִים וְהַמַּטֶּה הָאֵלֶּה׃ כו וַיַּכֶּר
יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי כִּי־עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיהָ
לְשֵׁלָה בְנִי וְלֹא־יָסַף עוֹד לָדַעַת אֹתָהּ׃ כז וַיְהִי בְּעֵת
לִדְתָּהּ וְהִנֵּה תְאוֹמִים בְּבִטְנָהּ׃ כח וַיְהִי בְלִדְתָּהּ
וַיִּתֵּן־יָד וַתִּקַּח הַמְיַלֶּדֶת וַתִּקְשֹׁר־עַל־יָדוֹ שָׁנִי
לֵאמֹר זֶה יָצָא רִאשֹׁנָה׃ כט וַיְהִי ו כְּמֵשִׁיב יָדוֹ וְהִנֵּה
יָצָא אָחִיו וַתֹּאמֶר מַה־פָּרַצְתָּ עָלֶיךָ פָּרֶץ וַיִּקְרָא
שְׁמוֹ פָּרֶץ׃ ל וְאַחַר יָצָא אָחִיו אֲשֶׁר עַל־יָדוֹ הַשָּׁנִי
וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח׃ס חמישי לט א וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרַיְמָה

שפתי חכמים

כאותם לו למרוסה ומה שסיפה זקוקה ליכם נלמו בת מיתה סיתה
תלה נלמו דלה תסיה לשם סמת סמתת המוסה • י"ל דלשך דמוה כמיתה
כדי לחייס על הכבירות שלה יסרלו ויסון דלמוה
כמיתה דמוה כבריפה דכל מלינו בשלר מקום דבת דיסה
בבריפה. וכה ג"כ דעת רס"י שפי' לשיכך דמוה כבריפה וכמו שפי'
ברח"ם • ומהרס"ל כתב וקשה וכלה פעויה סיתה ו"ל דשומרת
יבם סיתה: כ ול"ת מנלן דלמלה מה שיתה בת סיתה מודם מצוס
דעדיין לא שלולה לשם ולה סיה לשם כוער אבל שם סיתה לשם
כוער סיתה מודה ו"ל דפי' ר"ת בתוס' פ' סוסב מדכתיב סיה
מולת תסר ס' שנות ולמת לשם בלין ס' ב"ס שנשם סיה
בוער ותפ"ס לה סיתה מודה לכך פי' מכלן למרו וכו': ל סיה לה סיתה יודעת שב' נפשות היו לולה רס"י נקט זה לפי כלמת
שכיו ג' אבל סיה לה למרה רק שתי נפשות • ופי' מהרס"ל דאוכלת רס"י סוה מדכתיב שכר לה וגו' ולמה כתב לה בלמת
ס"ל למכתב לו כתלה לו כסוף ולכן מדקדק רס"י מתחלה למרה שכר שתי שכיר סרס ממך ועוד למרה לה כלומר ועוד נקבה לחברת
שלה תלבד שנשם סיתה לזקה שלה תלבד שלשה נפשות עכ"ל: ם ד"ל דלקבה ממי משמע שסיה סיתה לזקה

רשי

לו למר' לשם יודה מעלמו יוד' ולשם לשי יסרשוני ולל מלבין
פניו • מכלן למדנו כוח לו לחדש כ שיפילוהו לכבשן האש
ולל ילבין פני חביבו בבריס: הכר נא • לין לה שלה לשון
נקבה הכר נה כורלך ולל תלבד ל שלם נפשות: (כו)צדקה
ם בדבריה: מפני סיה מעוכרת וכבושיה ז"ל דכשו שילתה
בת קול ולמרה ממני ומלחי יגלו הדבריס לפי שסיתה
נמושה בעיני חמי' גזרתי שילתו ממנה מלכי' ומפני יהודה

גזרתי

ויקנהו

ויקנהו

וַאֲרָן גְּוָאנְט צוּ יְהוּדָה לאמר צוּ וָאנָן זגרתה חמר כלתך דַיין שָׁנוּר תָּמָר הָט מְזָנָה עָוֹנָן וגם אוג אוֹךְ הנה נון
תרה לזנוים זיא אִיז טָרָאנָן פון זְנוּת ואמר יהודה הָאט יְהוּדָה עָאנְט הוציאוה צִיט זיא אום וְשִׂרף אוג לָאז
זיא וָועָרָן פַּר בְּרָענְט: (כה) הוא מוצאת זיא איז וואנן אום גְצוּנָן מָען וָאל זיא פַּאר בְּרָענָן והיא שלחה אל
חמיה אוג זיא הָט גְשִׁיקְט צוּ אִיר שָׁוועָר לאמר צוּ וָאנָן לאיש וגו' צוּ דָעם מָענְשָׁן וָום דיא וַאזִיץ וָאנָן זָענָן
זַיין אכזי הרה בין אִיךְ מָרָאנָן • ר"ש"י שְׁרַייבְט זיא הָט אִים נִיט גְוואלְט מְבַייש זַיין אוג צוּא וָאנָן פון דִיר
בִּין אִיךְ מְעוּבָּרת נאר זיא הָט גְוָאנְט פון דָעם מָענְשָׁן בִּין אִיךְ מְעוּבָּרת וום דיא זאכן זָענָן זַיין ווארום
זיא הָט זִיךְ גְמָראכְט וָועט עָר אַליין מוֹדה זַיין אִיז גִיט אוֹג נִיט וָאל מען זִיךְ בְּעסֶר פַּאר בְּרָענָן אוג
אִיךְ וָועל אִים נִיט מְבַייש זַיין פון דָאנָן הָאבָּן דִי חֲכָמִים גְוָאנְט עָם גְהָער גַיְיתָא־זיין אֲמָענְשָׁן עָר וָאל זִיךְ
לָאזָן אַריין ווארָן אִין קָאלָךְ אוֹבָן אוג וָאל נִיט מְבַייש זַיין זַיין חָבֵר פַּר פִּיל לַיִיט וואמר הכר נא הָאט זיא
וָאנָט אִיךְ בָּעט דִיךְ דָר קָאן נון למי התותמת והפתילים והמטה האלה צוּ וָועָן גְהער דיא דָתִימָה אוג דָאס

עִוֵּי מִן עָנָא וַאֲמַרַת אִם תִּתֵּן מַשְׁכּוֹנָא עַד דְּתִשְׁלַח׃ יח וַאֲמַר מָה מַשְׁכּוֹנָא דְּאֶתֵּן לָךְ
וַאֲמַרַת עִזְקָתָךְ וְשׁוּשִׁיפָךְ וְחוּטְרָךְ דִּי בִידָךְ וִיהַב לָהּ וְעָאל לְוָתָהּ וַעֲדִיאַת לֵיהּ׃ יט וְקָמַת
וַאֲזַלַת וְאַעְדִיאַת עִיפָּהּ מִנָּהּ וּלְבִישַׁת לְבוּשֵׁי אַרְמְלוּתָהּ׃ כ וְשַׁדַּר יְהוּדָה יַת גַּדְיָא בַּר
עִזֵּי בִּיד רַחֲמֵיהּ עֲדוּלְמָאָה לְמֵיסַב מַשְׁכּוֹנֵיהּ מִידָּא דְּאִתְּתָא וְלָא אַשְׁכַּחָהּ׃ כא וּשְׁאֵיל יַת
אֱנָשֵׁי אַתְרָהּ לְמֵימַר אַן מְקַדְּשָׁתָא דְּהִיא בְּעֵינִין עַל אוֹרְחָא וַאֲמַרוּ לֵית הָכָא מְקַדְּשָׁתָא׃
כב וְתָב לְוַת יְהוּדָה וַאֲמַר לָא אַשְׁכְּחִיתָהּ וְאַף אֱנָשֵׁי אַתְרָא אֲמַרוּ לֵית הָכָא מְקַדְּשָׁתָא׃
כג וַאֲמַר יְהוּדָה תְּסַב לָהּ דִּילְמָא נְהֵי לְחוֹךְ דָּא שַׁדְּרִית גַּדְיָא הָדֵין וְאַתְּ לָא אַשְׁכַּחְתָּהּ׃
כד וַהֲוָה כְּתַלְתּוּת יַרְחַיָּא וְאִתְחַוָּא לִיהוּדָה לְמֵימַר זַנְיַת תָּמָר כַּלָּתֵךְ וְאַף הָא מְעַדְיָא

בעל המזורים — מזונותה

(יח) ופתילך תפילך • • ספתילים בתפילין : ומטך • ג׳ במס׳ הכא ותיך ומטך תפר הכית בו לת היזוק • מלמד שזה כמטה שנתן בידה הוה המטה שהכה בו לת היזוק ועשו בו כל הניסים : (כ) מלאה • ג׳ במס׳ הכא ותידך וזה כשדה מלאה לומר בשביל שבשדה מלאה תתלה ועתה חזרה לביתה ע״כ לא מלאה : (כג) לבוז • ב׳ במס׳ פן נסיה לבוז • ועשוה לא יהיה לבוז • בשביל שעיות לב תניו לומר הכר נא הבתונת בך היה היה לבוז שתמרה לו הכר נא למי התחתמת : (כד) ויאמר יהודה מוציאוה ושרף הוא ר״מ שם בן תרכע מלמד שהקב״ה יזען לה בסתעין שנתבדה ממנה : מוציאוה ושרף • פרש״י לפי שבאו על שם ביתה ונתן לתן זעיתה בשריפה • והקשה הרמב״ן דמה שכתב בת כהן זעיתה בשריפה היינו לתוספה לו נשואה לבעל שומרת יבם לפי׳ כתבת לתיפה לגלה בגלוי וכ״ת מפני שהיה יכול בעני בת ולתוכהן זו היה מיתתן הם מוכת בסנהדרין אלין יכול מוכת בעני בת כלל • וע״ק דכל מיתה בתאורה בעני בת תיפה לגלה סייף ועוד מה שתמר נזקה ממני כ״ם שהיה לה להתחייב ופי׳ הוא בשביל שהיה קלן ומוסל בתלן ובכלה תפר תזנה עליו לתי׳ נידונית כמשפט שהר נהיה הזונות לך כמצוה לת המלכות וע״כ תמר מוציאוה ותשרף כי בתו לפניו

רש״י — שפתי חכמים

כיוצא בו ב נדיקים כיוצא בו : (כה) הקדשה • מקודשת זמזומת לזנות : (כג) תקח לה • ג יהיה שלא תה מה שבידה: שן נהיה לבוז • תה הבקשתה עוד ד יפרסם הדבר ויהיה נגלי כי תה עלי לעשות עוד ה לתמת דברי : הנה שלחתי הגדי הזה • ולפי שהיה יהודה תת לתניו בגדי עזי׳ שהשביל בתמת יוסף בדמו רמזוהו גם לזו ומתו בגדי עזים (ב״ל) : (כד) כמשלש חדשים • (נדה מג) רובו של לתמון וכובו של ו לחכון ולמעני שלא ז ול׳ כמשלש חדשים כהשלש החדשים כמו (לשהת מ יט) ומשלוח מנות משלוח יד וכן תרגום לוקלום כתלמות ירחיו : הרה לזנונים • שה דבר מעוכרת ה כמו תשה הרה וכמו ברה כחמה : ותשרף • למר לפריס מקשתה מעים רבי מתיר בתו של שה היתה ט שהוה כהן לפיכך דמוה י בשריפה : (כה) הוא מוצאת • להשרף : והיא שלחה אל חמיה • לת לשתה להלבין פניו ולומר ממך אני מעוברת תלת לתים תשר כמלה לו

שעובר ניכר בשלש ימי עבור רק שרוב רשון ולמעני שלש ורוב שלשי כג׳ תדשים שלשים דרובו ככולו משום דחדשים נורמיים : ח ר״ל לפי שמלתו שרה לשון עתיד כאלו בתו בהן שרה וילדת בן והכל לת שייך למימר הכי שהוא לשון עתיד דמי יתמר להם שהיא עתידה להיות שרה ל״ם שהוא שם הבר : ט ל״ד בתו שרה שם בכר מת בשלים יעקב בן נ׳ שנה ועתה הוא יותר מבן ק״י שנה תלת ממשפחתו : י ופ״ת למה מייבה בשריפה שם לתו משורפה ואתה וגם לת תיזה בזה שריפה תלת בשלשה לשון

דּוֹרֵךְ רַב הַאנָט פּוּן חֶבְרוֹן עֲדוּלָם לִקְרַאת הָעֵרְבּוֹן מִיד הָאִשָּׁה. עֵר זָאל אֶפּ נָעֶמֶן דָעם מַשְׁכּוֹן פּוּן דֶר אִשָּׁה
וְלֹא מְצָאָה הָט עֵר זִיא נִיט גְפּוּנֶן : (כא) וישאל את אנשי מקומה הָט עֵר גֶפְרֶעגְט דִיא מָעֲנְטְשֶׁן פּוּן אִיר אָרְט
לְאמר צִי זָאגֶן איה הקדשה וֵוֹ אִיז דִי אֶן בְּרַיְטֶן כְּלוֹמַר דִי זוֹנָה הוא בעינים על הדרך וָוָם זִיא אִיז גֶזעֶן אוֹף
דָעם אָרְט וֵוֹ דִי וָועֶגן צוּ שַׁיידֶן זִיךְ וּיאמרו אוֹג זַיי הָאבֶּן גָאנְט לא היתה בזה קדשה עָם אִיז נִיט גְוֶועֶן דָא
קִיין אֶן בְּרַיְטֶן : (כב) וישב אל יהודה אוֹג עֵר הָט זִיךְ וִידֶר גֶקֶעהְרְט צִי יְהוּדָה וּיאמר לא מצאתיה אוֹג הָם
גָאנְט אִיךְ הָאבּ זִיא נִיט גְפּוּנֶן וגם אנשי המקום אמרו לא היתה בזה קדשה אוֹג דִיא שְׁטָאט לַייט הָאבֶּן אוֹךְ
גָאנְט עָם אִיז דָא נִיט גְוֶועֶן קִיין אֶן בְּרַיְטֶן : (כג) ויאמר יהודה תקח לה לָאז זִיא זִיךְ דָם בָּעֶסֶן וָואם בַּייא
אִיר אִין דִי הָעֶנְט פּן נהיה לבוז טָאטֶר וָועֶן מִיר זַיין צוּ שֶׁאנְד כְּלוֹמַר אַז דוא וָועסְט זִיא נָאךְ זוכֶן וָועס
קְפִירְסָם וָועֶן דִי זָאךְ : (כד) ויהי כמשלוש חדשים אוֹג עָם אִיז גֶוֶועֶן אִין דְרֵיי וְזֶעֶקְס אֲרוּם וויגד ליהודה את

הַצֹּאן וַתֹּאמֶר אִם־תִּתֶּן עֵרָבוֹן עַד־שָׁלְחֵךְ׃ יח וַיֹּאמֶר
מָה הָעֵרָבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן־לָךְ וַתֹּאמֶר חָתֻמְךָ
וּפְתִילֶךָ וּמַטְּךָ אֲשֶׁר בְּיָדֶךָ וַיִּתֶּן־לָהּ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ
וַתַּהַר לוֹ׃ יט וַתָּקָם וַתֵּלֶךְ וַתָּסַר צְעִיפָהּ מֵעָלֶיהָ
וַתִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ׃ כ וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת־גְּדִי
הָעִזִּים בְּיַד רֵעֵהוּ הָעֲדֻלָּמִי לָקַחַת הָעֵרָבוֹן מִיַּד
הָאִשָּׁה וְלֹא מְצָאָהּ׃ כא וַיִּשְׁאַל אֶת־אַנְשֵׁי מְקֹמָהּ
לֵאמֹר אַיֵּה הַקְּדֵשָׁה הִוא בָּעֵינַיִם עַל־הַדָּרֶךְ
וַיֹּאמְרוּ לֹא־הָיְתָה בָזֶה קְדֵשָׁה׃ כב וַיָּשָׁב אֶל־
יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא מְצָאתִיהָ וְגַם אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם
אָמְרוּ לֹא־הָיְתָה בָזֶה קְדֵשָׁה׃ כג וַיֹּאמֶר יְהוּדָה
תִּקַּח־לָהּ פֶּן נִהְיֶה לָבוּז הִנֵּה שָׁלַחְתִּי הַגְּדִי הַזֶּה
וְאַתָּה לֹא מְצָאתָהּ׃ כד וַיְהִי ו כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים
וַיֻּגַּד לִיהוּדָה לֵאמֹר זָנְתָה תָּמָר כַּלָּתֶךָ וְגַם הִנֵּה
הָרָה לִזְנוּנִים וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאוּהָ וְתִשָּׂרֵף׃

שפתי חכמים

כי והלא גדי נתתי כן גלתה פניה לכך לעמד ומ"ר כו׳: א דק"ל למה פתרגם סתרתוס על תותמך עזקתך דסיינו סטבעת והלא תותם כתיב ומ"ם סטבעת שאתה חותם בה ומה שמתרגם נמי על פתילך סוסיפך דסיינו שמלתך והלא פתיל כתיב ועו"פ ושמלתך שאתה פחכסה כה ר"ל גבי פתיל דכתיב גבי מילת כתיב כיס לשבר תכסה

רש"י הוא

כוח חוץ ממקום שים לתרגמו בלשון נתינה ולף לוקח על סזמנה קלוסים ללשון נתינה סס: (יז) ערבון. מכון: (יח) החתם ופתילך. עזקתך ושוסיפך סבטעת שאתה חוסה בה ושמלתך א שאתה מתכסה בה: והתר לו. גבוליו

כיוצא

ואשלח גדי עזים מן הצאן אינך ועל דיר שיקלי פון ציגן אשר ואתמר אם תתן ערבון עד שלוך אגב דוא ועטמט מיר נעבן איין משכון ביז דיא ועטמט מיר שיקן ועל אינך מרוצה ועזרן: (יח) ויאמר מה הערבון אשר אתן לך ום פר איין משכון ויילסטו אל אינך דיר נעבן ואמר הט זיא נאזאגט חוחמך ופתילך דיין רתימה אוג דיין קלייד ומסך אשר בירך אוג דיין האנט ויתן לה הט ער אים נעבן ויבא אליה אוג ער איז צו איר נקוקן והתר לו אוג זיא איז טראגן גוואדן צוא אים כלומר גבוהים אוג צדיקים אוז ויי ער: (יט) ותקם ותלך אוג זיא איז אוף גשטאנן אוג איז אונעק גנאנגן ותסר צעיפה מעליה אוג האט אם גטאן דעם שלייער פון איר ותלבש בגדי אלמנותה אוג זיא הט אן גקלייד די קלייד ום זיא איז גנאנגן אלמנה ויים: (כ) וישלח יהודה את גדי העזים הט יהודה נשיקט דאם צינקלי פון דיא צינן ביד רעהו העדולמי

תְּבִי אַרְמָלָא בֵּית אֲבִיךְ עַד דְּיִרְבֵּי שֶׁלָּה בְּרִי אֲרֵי אֲמַר דִּלְמָא יְמוּת אַף הוּא כַּאֲחוֹהִי
וַאֲזֵלַת תָּמָר וְיָתְבַת בֵּית אֲבוּהָא : יב וּסְגִיאוּ יוֹמַיָּא וּמִיתַת בַּת שׁוּעַ אִתַּת יְהוּדָה וְאִתְנַחֵם
יְהוּדָה וּסְלִיק עַל גּוֹזֵי עָנְיֵהּ הוּא וְחִירָה רַחֲמֵיהּ עֲדוּלָמָאָה לְתִמְנָת : יג וְאִתְחַוָּאָה לְתָמָר
לְמֵימָר הָא חֲמוֹתִךְ סְלִיק לְתִמְנַת לְמֵיגַז עָנְיֵהּ : יד וַאֲעַדְיַאת לְבוּשֵׁי אַרְמְלוּתַהּ מִנָּהּ
וְאִתְכַּסְיַאת בְּעִיפָּא וְאִתַּקְנַת וְיָתְבַת בְּפָרְשׁוּת עֵינַיִן דִּי עַל אוֹרַח תִּמְנָת אֲרֵי חֲזַת אֲרֵי
רְבָא שֶׁלָּה וְהִיא לָא אִיתְיְהִיבַת לֵיהּ לְאִנְתּוּ : טו וְחֲזָאָהּ יְהוּדָה וְחַשְׁבָהּ כְּנַפְקַת בְּרָא
אֲרֵי בְסִיאַת אַפָּהָא : טז וְסָטָא לְוָתָהּ לְאוֹרָחָא וַאֲמַר הָבִי כְּעַן אֵיעוּל לְוָתִיךְ אֲרֵי לָא יְדַע
אֲרֵי בַלְּתֵיהּ הִיא וַאֲמַרַת מָה תְּתֶּן לִי אֲרֵי תֵּיעוּל לְוָתִי : יז וַאֲמַר אֲנָא אֲשַׁלַּח גַּדְיָא כַּר

בעל התורים עזי

(יד) נפתח עינים תמר • ס"ת רמ"ח כמנין תמרים בתמרה יכו בלון שתוקק לזרע תמרים : כי גדל • ג' במסורה הכא ותיתך עד כי גדל מלמד: גדל הכא מלמד בשביל שנתפס כי גדל שלה גדל הכתוב כלה מלמד וכזכות זה יגלו ממנה מלכות בית דוד שסיפ קוף וגדל עד כי גדל מלמד: (טו) ויחשבה • ג' במסו' ענ"ם פם' לך • לזונה כ' במסו' ויחשבה לזונה מיכה סיכה לזונה מה תמר בצניעות ובכסוי הפנים ירושלים סופה בכבוד בדכתיב ובכבוד תהיה בתוכה וכן זאת קומתך דמתפ לתמר :

רש"י שפתי חכמים

יהודה שהיתה מתעוב ר להעמיד ממנו כניס: (טו) וויחשבה לזונה • לפי שיושבת ש בפתח דרכיה : כי כסתה פניה • ולא יכול לרמותה ולהכירה • ומדלם רבותינו כי כסתה פניה כשהיתה בבית חמיה היתה נמנעת ת לפיכך לא הסדה : (טז) ויט אליה אל הדרך • מדלך שהיה בה נפש על הדרך שהיה בה ובלשון לע"ז דשמוכיי"ל (אבן עזרא): הבה נא • הכיני עצמך ודעתך לכך • כל לשון הבא הזמנה הוא

כדי להעמיד כניס ממנו והוא מלמד רש"י בפ"ק דסוטה : ר שמעי תח"כ חומה ובשבת בגדי מלמותה ושם בשבילו זונות שהיתה עושה לא שהיתה מוזנת ובשבת בגדי מלמותה • ושם בשבילו זונות שהיתה עושה מה נתינת טעם זה לזה וכי בשביל שכסתה פניה תהיה זונה לחבירתה נמנעה היא כיון שכסתה את פניה ל"פ לפי שיושבת וכו' ותח"כ חומה דשמה כי כסתה פניה ומפני זה לא הכירה שהלכו לא הכירה היה מושבה לזונה ות"ת יהודה לא כן על הזונה הם התלוים וכיניהם קיימו ובקלו עליהם הפורה ות"כ תיקף עבור על לאו דלא תהיה קדשה ובהלילים נאמר דכותים תיהי תסובר הלא ר' שמעון ב"ש ר' דקידשין חותה בביאה ובשם קידושין הוא לפיום בשלמא ג"ע ר"ג דקידשין בכסף לו בשטר ובגדי כי

פוּן דַּיִן פְּאָטֶר עד יגדל שלה בני בּוּז מַיִן זוּן שֶׁלָּה וָעט גְּרוֹיִם וָעֶרִין : רש"י מַאכְט עֶר הָאט זִי נָאר
מַדָּהָ גְּוָעוֹן דָּעֶן זַיִן דָּעָה אִיז נִיט גְּוָעוֹן עֶר נָאל גָעבִּין צוּ שֶׁלָּה פַּר אַוַוייב כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו
הָארוּם עֶר הָאט זִיךְ גְּטָראכְט פָאטֶר וָעט עֶר אוֹךְ שְׁטַארְבִּין אַזוֹ וויא זַיינוּ בְּרוֹדֶער וָארוּם וֶיילְ זִיא
אִיז סוּחֶזֶקֶת אַז אִירִי מַאנִין וָאלִין שְׁטַארְבִּין דָּעֶן עֶם אִיז בֵּייא אִיר צְוַוויי מַאנִין נִשְׁטַארְבִּין ותלך תמר
אוּנ תָּמָר אִיז גֶּגַאנְגֶן ותשב בית אביה אוּנ הָאט זִיךְ גֶּזעצְט אִין דָּעם הוּז פּוּן אִיר פָאטֶר : (יב) וידבו הימים
אוּנ עֶם הָט זִיךְ גְּטְעֶרט דִי טָעג ותמת בת שוע אשת יהודה אִיז נִשְׁטַארְבֶּן דִי טָאכְטֶר פּוּן שׁוּעַ דֶם וַייב פּוּן
יְהוּדָה וינחם יהודה אִיז יְהוּדָה וָארֶן גְּטַרַייסְט וייעל אוּנ עֶר אִיז אוֹף גֶּגַאנְגֶן על גזזי צאנו עֶר זָאל שְׁטַיין בֵּיי
דָעם שָׁערוּנְג פּוּן זַיינֶי שָׁאף וחירה רעהו העדולמי עֶר סִיט זַיין חָבֶר חִירָה הֶעדוּלְמִי עֶר הָט זִיךְ גְּטְרוֹיפְט קֵיין תִּמְנָת :
(יג) ויגד לתמר אוּנ עֶם אִיז גֶּזאגְט גְּוָארֶן צוּ תָּמָר לאמר צוא זָאגֶן הִנה נוּן חמיך עולה תמנתה דַיין שְׁוַוער
נַייט אוֹף קֵיין תִּמְנָת לגז צאבו צוּ שְׁעֶרֶן זַיינֶי שָׁאף : (יד) ותסר בגדי אלמנותה מעליה הָאט זִיא אֶפּ גְּטָאן
אִירִי קְלַייְדֶר וָום זִיא אִיז גֶּגַאנְגֶן אַקֶמְנָה וַיים פּוּן אִיר וחכם בצעיף אוּנ זִיא הָט זִיךְ צוּ גֶּדֶעקְט סִיט אַיין
שְׁלַייעֶר ותתעלף אוּנ זִיא הָט זִיךְ אֲרוּם גְּהִילְט דָאם פָּנִים בְּרֵי מָעַן זָאל זִיא נִיט דָעֶר קָאנֶן ותשב בפתח
עינים אוּנ זִיא הָט זִיךְ גֶּזעצְט וויא דִיא וָועגֶן צוּ שַׁיידֶן זִיךְ אשר על דרך תמנתה בַּייא דָעם וָועג פּוּן תִּמְנָת
כי ראתה כי גדל שלה וָארוּם זִיא הָאט גִּיזֶעהֶן שֶׁלָּה אִיז שׁוֹן גְּרוֹס גְּוָארֶן והיא לא נתנה לו לאשה אוּנ זִיא
וָערְט נִיט גֶּגעבֶּן צוּ אִים פַּר אַוַוייב דְּרוּם הָט זִיא זִיךְ מְפַקֵּיר גָּוען צוּ יְהוּדָה וָארוּם זִיא הָט זִיךְ גְּלוֹסְט צוּ
הָאבֶּן קִינֶדֶר פּוּן אִים : (טו) ויראה יהודה הָט יְהוּדָה זִיא גֶּזֶהֶן ויחשבה לזונה הָט עָר זִיא גֶּרֶעכֶּנִיגְט פַּר אַיין
זוֹנָה כי כסתה פניה דָעֶן זִיא הָט צוּ גֶּידֶעקְט אִיר פָּנִים הָט עָר נִיט קֶאנְט דָר קֶענֶן זִיא : (טז) ויט אליה אל
הדרך הָט עָר גִּיגַייגְט צוּ אִיר צוּ דָעם וָועג וְוִי זִיא אִיז גֶּזאגְט בְּרַייט דִיךְ אֶן נוּן צוּ דֶר זָאךְ
אבוא אליך אִיךְ וָועל קוּמֶן צוּ דָר כי לא ידע כי כלתו היא דָעֶן עָר הָט נִיט גְּוִוסְט אַז זִיא אִיז זַיין שְׁנור וראמר
מה תתן לי כי הבוא אלי הָט זִיא גֶּזאגְט וָום וָועסְטוּ מִיר גָעבֶּן אַז דוּ וָועסְט קוּמֶן צוּ מִיר : (יז) ויאמר אנכי

גַּם־אֹתוֹ׃ כא וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר כַּלָּתוֹ שְׁבִי
אַלְמָנָה בֵּית־אָבִיךְ עַד־יִגְדַּל שֵׁלָה בְנִי כִּי אָמַר פֶּן
יָמוּת גַּם־הוּא כְּאֶחָיו וַתֵּלֶךְ תָּמָר וַתֵּשֶׁב בֵּית
אָבִיהָ׃ כב וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים וַתָּמָת בַּת־שׁוּעַ אֵשֶׁת־
יְהוּדָה וַיִּנָּחֶם יְהוּדָה וַיַּעַל עַל־גֹּזְזֵי צֹאנוֹ הוּא וְחִירָה
רֵעֵהוּ הָעֲדֻלָּמִי תִּמְנָתָה׃ כג וַיֹּגֶד לְתָמָר לֵאמֹר
הִנֵּה חָמִיךְ עֹלֶה תִמְנָתָה לָגֹז צֹאנוֹ׃ כד וַתָּסַר בִּגְדֵי
אַלְמְנוּתָהּ מֵעָלֶיהָ וַתְּכַס בַּצָּעִיף וַתִּתְעַלָּף וַתֵּשֶׁב
בְּפֶתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל־דֶּרֶךְ תִּמְנָתָה כִּי רָאָתָה
כִּי־גָדַל שֵׁלָה וְהוּא לֹא־נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה׃ כה וַתִּרְאֶהָ
יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ׃ כו וַיֵּט
אֵלֶיהָ אֶל־הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר הָבָה־נָּא אָבוֹא אֵלַיִךְ כִּי
לֹא יָדַע כִּי כַלָּתוֹ הִוא וַתֹּאמֶר מַה־תִּתֶּן־לִי כִּי
תָבוֹא אֵלָי׃ כז וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדִי־עִזִּים מִן־

הצאן

שפתי חכמים

כאיתיך שם לפתור דכתי כרמב"ן ורמ"ם ע"ש וכ"פ כאן יהא נקרא על שם כתת כלנו כמת הוא תכיו וז"ש ככש זרע לאחיך ולא שם לאחיך ולא כמת גריס ע"ש : ם דק"ל דהפסוק קורא עצמו דמתחלה כתיב עד יגדל שלה בני מכאן שהיה בדעתו ליתנה לשלה ולח"כ כתיב כי אמר פן ימות וגו' משמע שלא רצה ליתנה לו ועוד כלי כי מלי נתינת טעם הוא לשל מעלה שמחזר שהוזקק לקטלנית לוקח לשכבר שיתגדל לו לאחר שיגדל ועי"ש הוא היה חושב בקש ר"ל מ"ש עד כי יגדל שלה בני דוחה היה חושב בדעתו להכיחו לה ומ"ש כי אמר פן ימות הוא נתינת טעם ע"ז אמר לה היה בדעתו וכו' ומפרש כי אמר פן ימות וכו': ע ומע"ג דלעיל כתיב ויעל ופרש"י דויעל דבוק עם תמנתה ס"ל שמא לא פי' זה לעיל י"ל דאמת ויעל קאי על גוזזי צאנו וק"ל : פ מדכתיב בסמוך כי כסתה פניה דמשמע שכבר הוכיר זה למעלה : צ לפי שכני דרכים מתפשעות זה לכאן וזה לכאן צריך לפתוח עיניו להתבונן בשיטה דרך יבך וסיימו פתח עיניו פתיחת עיניים : ק פי' בקבנו על מכרכם מכיט ומתפלגה שחזקן לה היא מוכרת לה כדי

רש"י

(כ"כ) • (יח) כי אמר וגו' • כלומר דומה היה לומה בקש ם שלא היה בדעתו להכיחה לו : כי אמר פן ימות • מוחזקת היא זו שימותו לגמיה (יבמות לד) : (יב) ויעל על גוזזי צאנו • ויעל תמנת' לעמוד על גוזזי צאנו : (יג) עלה תמנתה • בשמעון הוא נאמר (שופטים יד ג) וירד שמשון וגו' תמנתה ע שפעם הכר היתה ושבתה עולין לה מכאן וירדין לה מכאן : (יד) ותתעלף • כשהיה פניה פ שלא יכיר בה : ותשב בפתח עינים • בפתחים עיניה בשרשרת דרכים צ שעל דרך תמנתה : (סוטה י) וכשהגיעו דרש בפתחו של אברהם אביהו ק שכל עיניה מלפות ללמוד : כי ראתה כי גדל שלה וגו' • לפיכך הפקירה עצמ' ללו יהודה

גַּיְאִבְּלֵט אִין גָּאטֶס אוּנְין וָאס עֶר הָאט גִיטָאן וויסט גם אותו הַמָּקוֹם אֹתָם גִּיטָאן : (יא) ויאמר יהודה לחמר כלתו רָאט יְהוּדָה גִיזָאגְט צוּ זַיין שְׁנוּר תָּמָר שבי אלמנה בית אביך זִיץ אַיין אַלְמָנָה אִין דָעם הויז

וַאֲמַר אֲרֵי אֲחוֹת עַל בְּרִי כַּד אֲבִילָא לְשָׁאוּל וּבְכָא יַתִּיהּ אֲבוּהִי׃ יז וּמְדַנָּאֵי אֲמִינוּ יָתֵיהּ
לְמִיצְרַיִם לְפוּטִיפַר רַבָּא דְּפַרְעֹה רַב קְטוֹלַיָּא׃ א וַהֲוָה בְּעִידָנָא הַהִיא וּנְחַת יְהוּדָה מִלְּוַת
אֲחוֹהִי וְסָטָא עַד גַּבְרָא עַרְלָמָאָה וּשְׁמֵיהּ חִירָה׃ ב וַחֲזָא תַּמָּן יְהוּדָה בַּת גְּבַר תַּגְרָא
וּשְׁמֵיהּ שׁוּעַ וְנַסְבַהּ וְעָאל לְוָתָהּ׃ ג וְעַדְיַאת וְיָלִידַת בַּר וּקְרָא יַת שְׁמֵיהּ עֵר׃
ד וְעַדְיַאת עוֹד וְיָלִידַת בַּר וּקְרַת יַת שְׁמֵיהּ אוֹנָן׃ ה וְאוֹסִיפַת עוֹד וְיָלִידַת בַּר וּקְרַת יַת
שְׁמֵיהּ שֵׁלָה וַהֲוָה בְּכְזִיב כַּד יָלִידַת יָתֵיהּ׃ ו וּנְסֵיב יְהוּדָה אִתְּתָא לְעֵר בּוּכְרֵיהּ וּשְׁמַהּ
תָּמָר׃ ז וַהֲוָה עֵר בּוּכְרָא דִּיהוּדָה בִּישׁ קֳדָם יְיָ וַאֲמִיתֵיהּ יְיָ׃ ח וַאֲמַר יְהוּדָה לְאוֹנָן עוּל
לְוַת אִתַּת אָחִיךָ וְיַבֵּם יָתָהּ וְאָקֵים זַרְעָא לַאֲחוּךָ׃ ט וְיָדַע אוֹנָן אֲרֵי לָא־עַל שְׁמֵיהּ מִתְקְרֵי
זַרְעָא וַהֲוָה כַּד עָלִיל לְוַת אִתַּת אָחוּהִי וּמְחַבֵּל אוֹרְחֵיהּ עַל אַרְעָא בְּדֵיל דְּלָא לְקַיָּמָא
זַרְעָא לַאֲחוּהִי׃ י וּבְאִישׁ קֳדָם יְיָ דְּעָבַד וְאֲמִית אַף יָתֵיהּ׃ יא וַאֲמַר יְהוּדָה לְתָמָר כַּלָּתֵיהּ

רש"י

לכאן והפסיק בפרשתו על יוסף ללמד שהורידוהו מחיו מגדולתו כשנתן בלבו שיסב ממנו ואחר ממרת למכרו ולו ממרת להמיתו שנאמר ויאמר אליהם לך · ויש · מאת אחיו : עד איש עדלמי · ושמתקי עמו : (כ) כנעני · ל תגרא (כ"ל) : (ה) והיה בכזיב · (פסחים ל ב"ל) שם המקום ותומר מני על שם שפסקה מלדת נקרא כזיב לשון (ירמיה מו יח) יש תהיה לי כמו אכזב · (ישעיה נח יא) אשר לא יכזבו מימיו ואם לא כן מה בת להודיענו וכ"ל רחיקי ותקרא שמו שלה וגו' פסקא : (ז) רע בעיני ה' · כלענתו על מון משחי' זרעו שנאמר בתון ויאמ גם תותו כמ"ש על ער מיתתו על מון ולמה היה ער משחית זרעו כ כדי שלא תתעבר ויכחיש יפיה : (ח) והקם זרע · הבן יקרא

שפתי חכמים

חבי

ג ע"ם המת : (פ) ושחת ארצה · דם מבפניס וחורם מבחון

ג"ל

בְּרִיהּ שַׁר הַטַּבָּחִים דַּר עֲקַצְתָּר שַׁעְטֵי מִינְסַטָּר פּוּן דָּעם מָלֶךְ׃ (א) ויהי בעת ההוא אוּן עָם אִיז גָּוּעָן אִין
דָּער עֲלְבִּינָר צַייט וירד יהודה מאת אחיו הָאט יְהוּדָה גַּנִידָרט פּוּן זַיינֶע בְּרִידֶר ויט עד איש עדולמי אוּן הָאט
גַּיזַיצְט בִּיז אֲמַאן פּוּן עֲדוּלָמִי ושמו חירה אוּן זַיין נָאמֶן אִיז גָּוּעָן חִירָה . ר"ש"י שְׁרַייבְט וויא קוּמְט דִּיא
פָּרָשָׁה מַפְסִיק־זַיין צְווישֶׁן דִּיא פָּרָשָׁה פּוּן יוֹסֵף צוּ וַיְיזֶן אַז דִּיא בְּרִידֶר הָאבֶּן אִים אֲרַאפּ גַּנִידָרט פּוּן זַיין
גְּרוֹלֶה אַז זַיי הָאבֶּן גֶּעהֶן דִּי צָרוֹת פּוּן זַיינֶר פְּאטֶר דִּי בְּרִידֶר הָאבֶּן אַז גַּיזָאגְט דּוּ הָאסְט גַּיזָאגְט מִיר
זָאלֶן אִים פַּר קוֹפֶּן וְוָאלְסְטוּ גַּיזָאגְט מִיר זָאלֶן אִים וַיידֶר קֶעריֶן וָואלְטֶן מִיךְ דִיךְ צוּ גֶהֶערְט׃ (ב) ויראהו
שם יהודה בת איש כנעני הָאט דָארְטֶן יְהוּדָה גַּיזֶעהֶן אַיין טָאכְטֶר פּוּן אַיין סוֹחֵר ושמו שוע אוּן זַיין נָאמֶן
אִיז גַּיוֶוען שׁוּעַ ויקחה הָאט עֶר זַיא גִּינוֹמֶן ויבא אליה אוּן אִיז צוּ אִיר גִּקוֹמֶן׃ (ג) ותהר ותלד בן אוּן זִי אִיז
וְוָארִין טְרָאגֶנְדִיג אוּן הָאט גַּיוֶוינֶן אַיין זוֹן ויקרא את שמו ער הָאט עֶר גִּרוּפֶּן זַיין נָאמֶן עֵר׃ (ד) ותהר עוד אוּן
זִי אִיז וְוָארִין גָאנְץ אַיין מָאל טְרָאגֶנְדִיג ותלד בן אוּן הָאט גְּוווינֶן אַזוֹן ותקרא את שמו אונן הָט זִי גִּרוּפֶּן זַיין
נָאמֶן אוֹנָן׃ (ה) ותוסף עוד אוּן זַיא הָט נָאךְ גִּיטָעהְרט ותלד בן אוּן הָאט גְּוווינֶן אַזוֹן ותקרא את שמו שלה הָט
זִי גִּרוּפֶּן זַיין נָאמֶן שֵׁלָה והיה אוּן זַיא אִיז גֶּוווען בכזיב אוּן דָער שָׁטָאט בְּכְזִיב אֶדֶר בְּכְזִיב אִיז לָשׁוֹן אוֹף
הֶעְרוּנְג כְּלִיטֶר־זַיא הָאט שׁוֹן אוֹף גִּיהָערְט צוּ הָאבֶּן קִינְדֶר בלדתה אותו אַז זַיא הָאט אִים גְּוווינֶן׃ (ו) ויקח
יהודה אשה לער בכורו הָט יְהוּדָה גִּינוֹמֶן אַוַוייב צוּ זַיין בְּכוֹר־עֶר ושמה תמר אוּן אִיר נָאמֶן אִיז גֶּוווען תָּמָר
(ז) ויהי ער בכור יהודה רע בעיני י אוּן עֶר דָּר בְּכוֹר פּוּן יְהוּדָה אִיז גֶּוווען בִּיז אִין נָאטֶם אוֹנִין וימיתהו י הָט
אִים נָאט גֶּיטַייט׃ (ח) ויאמר יהודה לאונן הָט יְהוּדָה גֶּזאגְט צוּ אוֹנָן בא אל אשת אחיך קוּם צוּ־דִיין בְּרוּדֶרס
וַוייב ויבם אותה אוּן זַיא כְּרִיגֶם והקם זרע לאחיך אוּן וֵירְט אוֹף זָאמֶן צוּ דַיין בְּרוּדֶר כְּלוּמֶר דָּר זוֹן וָואס
דוּא וָועֶלְט טִיט אִיר הָאבֶּן וֹיעט נִרוּפֶּן וָועֶרִין אוֹף דָעם כַּת׃ (ט) וידע אונן אוּן עֶר הָאט גְּוווינֶט אוֹנָן כי
לא לו יהיה הזרע אַז גֶּיט אוֹף זַיין נָאמֶן וָועט נִרוּפֶּן וָועֶרִין דִיא קִינְדֶר והיה אוּן עָם אִיז גָּוּעָן אם בא אל
אשת אחיו אַז עֶר אִיז גִּיקוֹמֶן צוּ זַיין בְּרוּדֶרְס וַוייב ושחת ארצה אוּן עֶר הָאט בַּאר דָארְבֶּן צוּ דָער עֶרֶד
לבלתי פּוּן וָועֶגֶן גֶיט נתן זרע לאחיו צוּ וָעבֶּן אַיין זָאמֶן צוּ זַיין בְּרִידֶר׃ (י) וירע בעיני י אשר עשה הָאט

אָבֵל שְׁאוֹלָה וַיִּבְךְּ אֹתוֹ אָבִיו׃ לוּ וְהַמְּדָנִים מָכְרוּ
אֹתוֹ אֶל־מִצְרַיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר
הַטַּבָּחִים׃ פ רביעי לח א וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֵּרֶד
יְהוּדָה מֵאֵת אֶחָיו וַיֵּט עַד־אִישׁ עֲדֻלָּמִי וּשְׁמוֹ חִירָה׃
ב וַיַּרְא־שָׁם יְהוּדָה בַּת־אִישׁ כְּנַעֲנִי וּשְׁמוֹ שׁוּעַ
וַיִּקָּחֶהָ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ׃ ג וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת־
שְׁמוֹ עֵר׃ ד וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ
אוֹנָן׃ ה וַתֹּסֶף עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁלָה
וְהָיָה בְכְזִיב בְּלִדְתָּהּ אֹתוֹ׃ ו וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה
לְעֵר בְּכוֹרוֹ וּשְׁמָהּ תָּמָר׃ ז וַיְהִי עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה
רַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיְמִתֵהוּ יְהוָה׃ ח וַיֹּאמֶר יְהוּדָה
לְאוֹנָן בֹּא אֶל־אֵשֶׁת אָחִיךָ וְיַבֵּם אֹתָהּ וְהָקֵם זֶרַע
לְאָחִיךָ׃ ט וַיֵּדַע אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יִהְיֶה הַזֶּרַע וְהָיָה
אִם־בָּא אֶל־אֵשֶׁת אָחִיו וְשִׁחֵת אַרְצָה לְבִלְתִּי נָתֵן־
זֶרַע לְאָחִיו׃ י וַיֵּרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה וַיָּמֶת

שפתי חכמים

גם רש"י

ומיתה: אבל שאלה · כפשוטו לשון קבר הוא בתלמוד לקבר ולא לתחיה כל ימי ח ומדרשו גיהנם סימן זה היה מסור בידי משי הגבורה אם לא ימות למה מבני יחיה מובטח לי מן התורה הוא גיהנם: ויבך אתו אביו · יעקב היה בוכה מפני צערו של יעקב הכל לא היה מתאבל: י השחיתו עשה מה: (ו) השחתים · שוחתי בסמות ב הנגף: (ז) ויהי בעת ההוא · למה נסמכה פרשה זו לכאן

בין איך בטוח אז איך ועל ניט זעהן דם ניהנם אוך דיינט אז טיין זון יוסף איז גשטארבן ועל איך זעהן דאס ניהנם ויבך אתו אביו אוך זיין פאטער האט אים בחיינט: (לו) והמדנים מכרו אותו אל מצרים אוך דיא מדינים האבין אים פר קויפט קיין מצרים לפוטיפר סריס פרעה דעד עלצטר בדינער פון

והא לית יוסף בגובא ובזע ית לבושוהי: ל ותב לות אחוהי ואמר עולימא ליתוהי ואנא לאן אנא אתי: לא ונסיבו ית כתונא דיוסף ונכיסו צפירא בר עזי וטבלו ית כתונא בדמא: לב ושלחו ית כתונא דפסי ואיתיאו לות אבוהון ואמרו דא אשכחנא אשתמודע כען הכתונא דברך היא אם לא: לג ואשתמודעה ואמר כתונא דברי חיתא בישתא אכלתיה מיקטל קטיל יוסף: לד ובזע יעקב לבושוהי ואסר שקא בחרציה ואתאבל על בריה יומין סגיאין: לה וקמו כל בנוהי וכל בנתיה לנחמותיה וסריב לקבלא תנחומין

ואמר

בעל הטורים

(ל) ואני אנה אני בא: שאמר לא יתלה הסרחון אלא בי ויאמר קבלתי לבכורה שנתנה לו: (לב) הכר נא. ב' במס' הכא ואידך הכר נא למי החותמת והפתילים בלשון שרימה יהודה את אביו באותו ל' נפרע ממנו:

רש"י

שהגיע יומו לילך ולשמש ק את אביו ד"א עסוק היה בשקו ר ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו: (ל) אנה אני בא. אנה אברח ש מצערו של אבא: (לא) שעיר עזים. דמו דומה לשל אדם: הכתנת. זה שמה וכשהיא דבוקה לתיבה אחרת כגון כתנת יוסף כתנת פסים כתנת בד נקוד כתנת: (לג) ויאמר כתנת בני. ת היא זו: חיה רעה אכלתהו. נצנצה בו רוח הקדש (ב"ר) סופו שתתגרה בו אשת פוטיפר א ולמה לא גלה לו הקב"ה לפי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה ושתפו להקב"ה ב עמהם (תנחומא) אבל יצחק היה יודע שהוא חי אמר היאך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו: (לד) ימים רבים. כ"ב שנה ג משפירש ממנו עד שירד יעקב למצרים שנאמר יוסף בן שבע עשרה שנה וגו' ובן שלשים שנה היה בעמדו לפני פרעה ושבע שני השובע ושנתים הרעב כשבא יעקב למצרים הרי כ"ב שנה כנגד כ"ב שנה שלא קיים יעקב ד כבוד אב ואם (מגילה טז) כ' שנה שהיה בבית לבן וב' שנה בדרך בשובו מבית לבן שנה וחצי בסכות וששה חדשים בבית אל וזהו שאמר ללבן זה לי עשרים שנה בביתך לי הן עלי הן וסופי ללקות כנגדן: (לה) וכל בנתיו. רבי יהודה אומר אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט ה ונשאום. רבי נחמיה אומר כנעניות היו אלא מהו וכל בנותיו כלותיו שאין אדם נמנע מלקרא לחתנו בנו ולכלתו בתו: וימאן להתנחם. (ב"ר) אין אדם מקבל תנחומין על החי וסבור שמת ו שעל המת נגזרה גזרה שישתכח מן הלב ולא על החי: ארד אל בני. ז כמו על בני והרבה אל משמשין בלשון על (שמואל ב כא א) אל שאול ואל בית הדמים (שמואל א ד יט) אל הלקח ארון האלהים ואל מות חמיה ואישה

שפתי חכמים

נשאר עדיין ביד ישמעאלים וק"ל כ"ל: ק כא דחזיק רש"י לפרש כן ולא לפי ד"א עסוק היה בשקו וכו' דלמא הלך לו לעסקיו י"ל דאי הלך לדבר רשות היאך רשאי לו לילך הא ידע שאחיו מבקשי' להמית את יוסף ולמה לא ירא כשילך לו שימיתו אותו אלא צ"ל שלדבר מצוה הלך שהגיע יומו וכו' וקשה א"כ מהו וישב הול"ל ויבא ל"פ ד"א לשון תשובה וטעם אחרון לבד לא יתכן דא"כ הי"ל להמתין עד יום אחר בשביל יוסף ל"פ שהגיע יומו וכו' ולא היה יכול להמתין מהרש"ל: ר דייק מדכתיב הכא וישב ראובן אל הבור ונאמר גבי מרדכי וישב מרדכי אל שער המלך מה להלן בשק ובתענית ה"נ כאן וצ"ל דהא דעשה תשובה הייתו בצנעה מ"ה לא היה בשעת מכירה דאל"כ היו דברי רש"י סותרים אהדדי דהא בפ' וזאת הברכה פי' וזאת ליהודה כיון שהודה יהודה על מעשה תמר הודה נמי ראובן על מעשה בלהה ועשה תשובה אלא מתחלה עשה בצנעה ואח"כ עשה בפרהסיא: ש דאל"כ וכי מפני שהילד איננו נפסק לו המקום ולא נשאר לו מקום לברוח שם וצ"ל דר"ל אנה אני בא לבקשו ואני מיותר אלא ה"ק מאחר שהילד איננו אני צריך לברוח מפני צרת אבא ואנה אברח: ת והרי הוא מקרא קצר כי בזולת היא זו אין לו מובן: א דאל"כ לא הי"ל למכתב אלא טרוף טורף יוסף וע"ק מנא ידע שחיה רעה טרפתהו דלמא לסטים הרגוהו: ב בודאי לא היה מוכרח לכך אלא מעצמו היה מסכים עמהם מפני כמה דברים חדא כדי שיתקיים כי גר יהיה זרעך דאי היה יודע יעקב לא הורד למצרים כי היה פודה את יוסף בכל ממון שבעולם. ועוד דאי היה יודע יעקב היה מקלל אותם למחות את שמם ואז יכלה זרעו של ישראל והקב"ה רצה שיפרו וירבו ולכ"פ בסמוך והקב"ה אינו רוצה לגלות לו משמע שלא היה מוכרח לכך ואם רצה היה מגלה אלא שהקב"ה הסכים עמהם כדי שיתקיים הגזיר' של ועבדום וענו אותם ועי"ל כדפירש"י בסמוך ימים רבים כ"ב שנה וכו' וקשה מנ"מ אם כ"ב שנה או יותר הוא א"ו דקשה לרש"י למה לא הגיד לו הקב"ה ליעקב ולמה היה מצערו כ"ב שנה אלא משום זה היה עושה כנגד כ"ב שנה שלא קיים כיבוד אב ואם שאם הגיד לו הקב"ה היה יעקב מתפלל והיה מבטל מה שנגזר עליו שיהיה בצער כ"ב שנה והקב"ה רצה לשלם לו על שביטל כבוד אב ואם לכך הסכים עמהם בחרם כדי שלא יהיו רשאים לגלות דחרם הוא כמו שבועה וכשהקב"ה נשבע אין התפלה מבטלת כדפירש"י בפ' חקת לכן לא תביאו בשבועה וכו' נשבע בקפיצה כדי שלא ירבו בתפלה על כן ה"נ החרם הוא כמו שבועה לכך הסכים עמהם: ג (נח"י) כתב מהרי"ק שורש ל"ו דהולך הרב להביא זה אע"פ שאינו קרוב לפשוטו כדי ליתן טעם למה הסכים הקב"ה עם החרם ולא גילה ליעקב לפי שנגזר על יעקב להצטער כ"ב שנה ע"כ: ד וא"ת למה נענש על כך והא יצחק ורבקה ציוו לו לילך לשם וליקח אשה (קנ"מ) ותי' רבינו בחיי בפ' תולדות שי"ל כי דעתם היה שיקח לאה ויחזור מיד אבל הוא נתן עיניו ברחל מחמת יופיה ואמר אעבדך ז' שנים ברחל וא"כ כל הזמן ששהה היה ברצונו: ה ר"ל כל א' נשא התאומה שנולדה עם אחיו והיתה אחותו מן האב ולא מן האם דלבני נח אחותו מן האב לא הוי ערוה: ו שמעתי להקשות וכי יעקב לא היה יודע שאין מקבלין תנחומין על החי וסבר שהוא מת וא"כ למה היה מתאבל על יוסף הא היה יודע שהוא חי וי"ל דהא שאחז"ל דאין מקבלין תנחומין על החי וסבר שהוא מת דבר זה לא למדו אלא מיעקב כיון דגזירה היא שהמת נשכח מן הלב ומקבלין תנחומין עליו ויעקב לא קבל ש"מ דאין מקבלין תנחומין על החי וכו' וא"כ דיעקב לא ידע זה ומהרש"ל תי' כשאדם מצער את עצמו אינו יודע שהוא מצער עצמו יותר מדאי שהוא סבור שכל הצער הזה אינו נחשב לכלום: ז פי' בעבור כי שלא יצדק לפרשו אצל או לו כמו והמלך הלך אליו

ווייל איך וועל לעבן י אונ דר מדרש שרייבט שאולה מיינט מען דעם גיהנם ווארום דר סימן איז איבר גיענפרט גווארין בייא מיר פון הקב"ה אז עס ווערט ניט שטארבן איינר פון מיינע קינדר ביי מיין לעבן

וַיִּקְבַּע אֶת־בְּגָדָיו׃ ל וַיָּשָׁב אֶל־אֶחָיו וַיֹּאמֶר הַיֶּלֶד
אֵינֶנּוּ וַאֲנִי אָנָה אָנִי בָא׃ לא וַיִּקְחוּ אֶת־כְּתֹנֶת
יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת־הַכְּתֹנֶת
בַּדָּם׃ לב וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־כְּתֹנֶת הַפַּסִּים וַיָּבִיאוּ אֶל־
אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מָצָאנוּ הַכֶּר־נָא הַכְּתֹנֶת
בִּנְךָ הִוא אִם־לֹא׃ לג וַיַּכִּירָהּ וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת בְּנִי
חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ טָרֹף טֹרַף יוֹסֵף׃ לד וַיִּקְרַע
יַעֲקֹב שִׂמְלֹתָיו וַיָּשֶׂם שַׂק בְּמָתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל־
בְּנוֹ יָמִים רַבִּים׃ לה וַיָּקֻמוּ כָל־בָּנָיו וְכָל־בְּנֹתָיו
לְנַחֲמוֹ וַיְמָאֵן לְהִתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי־אֵרֵד אֶל־בְּנִי

שפתי חכמים

אבל

למדנים שסם חומה מחרת כדכתיב ותת מדן ותת מדין דל"ך סיינו לפי פשוטו שמדינים וסוחרים ג' שם וסיים שכל קשה מפסוק ויקנהו פוטיפר וגו' מיד היו שמעלים י"ל למ"מ מזכיר יוסף הזכיר שכתוב שמעלים מכרו לותו למדינים למדינים ומדינים לפוטיפר וק"ל כ"ל שכל הרמ"ם כתב יותר מדינים ג' הוא ולעיל גבי כתונת פסים הזכיר נמי סוחרי' שמדינים ומדינים ג' שם שכל כשפס נלע סיס שכ שמעלים נלע שכ מדינים ומכח זה

נספח

יוֹסֵף פַּר קוֹיפְט אִיז גְוווֹרֶן דֶר טָאג פּוּן רְאוּבֵן צוּ גַיין מְשַׁמֵּשׁ זַיין דָעם פָּאטֶר׃ (ל) וישב אל אחיו האט זיך
רְאוּבֵן וִוידֶר גֶיקֶערְט צוּ זַיינֶע בְּרִידֶר וּיאמר אוּנ הָאט נִיצְאנְט הילד אינֶנוּ דָאם קוּנְד יוֹסֵף אִיז נִיט דָא ואני
אוּנ אִיךְ אנה אני בא וויא אַהֵין וָועל אִיךְ קוּמֶן וִוי אַהִין וָועל אִיךְ אַנְטלוֹפְּן פּוּן דָעם צַער פּוּן מִין פָּאטֶר׃
(לא) ויקחו את כתנת יוסף האבן זַיי גְנוּמֶן דָאם הָעמֶל פּוּן יוֹסֵף וישחטו שעיר עזים אוּנ הָאבֶּן גֶשְׁאכְטִין
אַיין צִיגֶלֵי פּוּן צִיגֶן וישבלו את הכתונת בדם אוּנ הָאבֶּן גְטוּנְקט דָאם הָעמֶל אין דָעם בְּלוּט אוּנ
דְרוּם הָאבֶּן זַיי גְנוּמֶן בְּלוּט פּוּן אַיין צִיג וְווארוּם עָם אִיז גְלַייךְ צוּ דָעם בְּלוּט פּוּן אַיין מֶענְטְשֶׁן׃
(לב) וישלחו את כתונת הפסים אוּנ זַיי הָאבֶּן נְשִׁיקְט אָדֶר צוּ שְׁטֶאלֶן דָאם זַיידֶן הָעמֶל וביאו אל אביהם
אוּנ הָאבֶּן גְבְּרַאכְט צוּ זַיינֶר פָּאטֶר וּיאמרו זאת מצאנו אוּנ מִצְאנוּ אוּנ הָאבֶּן גֶיזָאגְט דָאם הָעמֶל הָאבִּין מִיר גְפּוּנֶן
חבר נא דֶר קָאן נוּן הכתונת בנך היא אוֹב עָם אִיז דָם הָעמֶל פּוּן דַיין זוּן אם לא אוּנ אוֹב נִיט׃ (לג) ויכירה
אוּנ יַעֲקֹב הָאט דָאם דֶר קֶענְט וּיאמר כתונת בני אוּנ הָאט גְזָאגְט דָאם הָעמֶל אִיז פּוּן מַיין זוּן חיה רעה
אכלתהו אַבַּייזָע חַיָה הָאט אִים אוֹף גֶיגֶעסֶן טרף טרף פָּאר צוּקְט טרף יוסף עָר אִיז גְוווֹארֶן פַּר צוּקְט יוֹסֵף׃
(לד) ויקרע יעקב שמלותיו אוּנ יַעֲקֹב הָאט צוּ רִיסֶן זַיינֶע קְלַיידֶר וישם שק במתניו אוּנ הָט גֶיטָאן אַיין זַאק
אִיבֶּר זַיינוּ לֶענְדֶן וישבל על בנו אוּנ הָאט גֶיטְרַוֶעט אוֹף זַיין זוּן ימים רבים פִּיל טָעג׃ (לה) ויקומו כל
בניו וכל בנותיו לנחמו אוּנ זַייא זָענֶן גֶישְׁטַאנֶן אַלֵי זַיינוּ זוּן אוּנ אַלֵי זַיינוּ טעכְטֶר צוּ טְרַייסְטֶן אִים
וימאן להתנחם הָאט עָר לֶעבְּט אוּנ מֶען מֵיינְט עָר אִיז גְשְׁטוֹרְבֶּן דָעם אוֹף אַיין מַעֲנְטְשׁ אִיז נִיט מְקַבֵּל תַּנְחוּמִים אוֹף
אַזָעלְכֶין וָואם עָר לֶעבְּט אוּנ מֶען מֵיינְט עָר אִיז גְשְׁטוֹרְבֶּן דָעם אוֹף אַיין מֵת אִיז נִגְזַר גְוווֹארֶן אז עם זאל
פַּאר גֶעסֶן וָועֶרֶן פּוּן דָעם הָארְצֶן אָבֶּר נִיט אוֹף אַיין לֶעבְּדִיגֶן מֶענְטְשֶׁן וּיאמר אוּנ הָאט גְוווֹאגְט כי ארד
אל בני אִיךְ וָועל נִידֶרִין דוּרְךְ מַיין זוּן אבל טְרַוֶעְרֶקֵייט שאלה אִין גְרוּב בְּלוּמֶר אִיךְ וָועל כִּיךְ נִיט טְרַייסְטֶן

יוֹסֵף לָוֹת אֲחוֹתִי וְאַשְׁלָחוֹ־ית יוֹסֵף ־ית פִּתְוֹנֵיהּ־ית פִּתְוֹנָא דְּפַסֵי דִי עֲלוֹהִי : כד וְנָסְבוּהִי
וְרָמוֹ יָתֵיהּ לְגוּבָא וְגוּבָא רֵיקָן לֵית בֵּיהּ מַיָא : כה וְאַסְחָרוּ לְמֵיכַל לְחֵמָא וְקָפוּ עֵינֵיהוֹן
וַחֲזוֹ וְהָא שַׁיָרַת עֲרָבָאי אָתְיָא מִגִלְעָד וְגַמַלֵיהוֹן מְטַעְיִין שַׁעֲף וְקִטָף וּלְטוֹם אָזְלִין לַאֲחָתָא
לְמִצְרָיִם : כו וַאֲמַר יְהוּדָה לַאֲחוֹהִי מָה מָמוֹן נְתַהֲנִי לָנָא אֲרֵי נְקַטוֹל ־ית אָחָנָא וּנְכַסֵי
־ית דְּמֵיהּ : כז אִיתוֹ וְנִזַבְּנִינֵיהּ לַעֲרָבָאי וִידָנָא לָא תְהֵי בֵּיהּ אֲרֵי אָחָנָא בְּשַׂרָנָא הוּא
וְקַבִּילוּ מֵנֵיהּ אֲחוֹהִי : כח וַעֲבָרוּ גַּבְרֵי מִדְיָנָאֵי תַּגָרֵי וְנָגִידוּ וַאֲסִיקוּ ־ית יוֹסֵף מִן גוּבָא
וְזַבִּינוּ־ית יוֹסֵף לַעֲרָבָאי בְּעֶשְׂרִין כְּסַף וְאַיְתִיאוּ־ית יוֹסֵף לְמִצְרָיִם : כט וְתָב רְאוּבֵן לְגוּבָא

בעל התורים והא

(כד) ויקחהו • כתיב חסר ו״ו שלש לקחו ג״ע והוא שמעון וע״כ ויקח מחסם את שמעון : רק • ג׳ במס׳ סכה ופירש כי לא דבר רק כוח שלא היה הכור ניקון שכרי היו בו נחשים ועקרבים מיס אין בו ג״כל ים כו נחשים ועקרבים ועוד גמרינן אין בו מיס דכתיב ממלי דכתיב נחש ערוך ועקבו וממלון אבר אין מיס : (כו) מה בצע • כ׳ במס׳ סכה ופירש מה בצע כדמי וחזו מה בצע בדמי לא תהרוג את אחי : (כח) וימכרו • ב׳ במס׳ סכה ופירש וימכרו ועלו את יוסף וימכרו מיכמים מה שעשו לו׳ אף בעשרים כסף שהוסיף לו אביו משקל שני סלעים מילת ומכרוהו בכ׳ סלעים שהגיע לכל אחד שני סלעים : ד״ן דמי עבד הם ל׳ סלעים והכ שמכרוהו בשתי סוגרהו לזוגו בו שלש ד״ן שכן ערך מכן ב׳ עד כן כ׳ עשרים סלעים :

רש״י **שפתי חכמים**

פי׳ שרם עשב ושמו מסמרוזיל״ה במסכת נדה (דף ח ע״ב) : (כו) מה בצע • מה ממון ע כתכונתו : וכסינו את דמו • ונעלים את פ מיתתו : (כז) וישמעו • וקבלו מיה וכל שמיעה שהיא קבלה דכתיב כגון זה וכגון וישמע יעקב אל תביו ונעשה ושמע מתבגם נקבל וכל שהיא שמיעת האוזן כגון וישמעו את קול ה׳ מלהים מהלך בגן ובקשה שומעת וישמע ישראל שמעתי את תלונות כלן מתורגם ושמעו ושמעת ושמע שמיע קדמי : (כח) ויעברו אנשים מדינים • זו היא שנ״א מחרת והודיעך שכחוב שמכר פעמים הרבה : וימשכו • בני יעקב את יוסף מן הבור וימכרוהו צ לישמעאלי׳ וסישמעאלים למדינים והמדינים למלינים : (כט) וישב ראובן : במכילתא לא היה שם שהגיע

יעקב והם מכרוהו לישמעאלים וישמעאלים למדינים ואין למקשות מ״ל לרש״י דישמעאלים מכרוהו למדינים דלמא מכרו לותו למדינים

זְעִירָן גִּינַאנְגִין צוּ נִידָרָן קַיִין מְצְרַיִם • רש״י שְׁרַיִיבְט פּוּן וָעְקְט וָעִנְן הָאט דָעָר פָּסוּק אַרוֹם גִישְׁטָעלְט
וָאם זַיִיא הָאבִּין גִיטְרָאגִין צוּא וַיִיזֶן דָעם כֹּתֵּן שֶׁכֶר פּוּן דִיא צַדִיקִים וְאִסְתָּשׁ עָם אִיז גִישְׁט דָעָר בָּרָר
פּוּן דִיא עֲרָבִיים זַיִיא זָאלְן מְרָאגִין אֲנְדֶרִי זָאכָן נָאר פָּאךְ אוּג אֲנְדֶרִי זָאכָן וָאם הָאבִּין אִשְׁלָעְטִין
רַיִים אוּג צוּא יוֹסֵף הָאט זִיךְ מְזַדְּכֶן גִיוֶוען בְּשָׂמִים וָוָאם הָאבֶּן אֲנוּטֶן רַיִיח : (כו) ויאמר יהודה אל אחיו
אוּג יְהוּדָה הָאט גְּוָאגְט צוּ זַיינֶע בְּרִידֶר מה בצע כי נהרוג את אחינו וואם פַּר אֲנְעֶלְטְ וָועט אוּנְז אַרוֹם קוּמְן
אֵז מִיר וָועֶן פַּר הוֹלְן זַיִין בְּלוּט כְּלוֹמַר מִיר וָועֶלִין פַּר הוֹלְין זַיִין מִיתָה : (כז) לכו ונמכרנו
לישמעאלים אוּג לָאמֶר אִים פַּר קוּפִין צוּ דִיא יִשְׁמָעֵאלִים וידינו אל תהי בו אוּג אוּנְזֶערִי הָעָנְט זָאל גִיט
זַיִין אוֹף אִים כי אחינו בשרנו הוּא דָאךְ אוּנְזֶר בְּלוּט אוּג פְלֵיש שמעו אחיו האבן זיינו ברידר
פַּר נוּמְען זַיִינוּ רַייִט : (כח) ויעברו אנשים מדינים סוחרים אוּג עָם זָענֶן גְּפָארֶן מֵאנְשְׁן פּוּן מְדְיָן סוֹחֲרִים •
רש״י שְׁרַיִיבְט דִיא מְדְיָנִים זָענֶן גְּוֶוען אַיין אַנְדֶרֶ פָּרְטָיָא אוּג דָעָר פָּסוּק אִיז מִיר מוּדִיעַ אֵז עָר אִיז פַּר
קוֹפְט גְּווֹארְן עָטְלְכֶי מָאל וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור הַבֶּן זַיִי אַרוֹיף גִיצוֹגֶן אוּג הָאבֶּן אַרוֹיף גִיבְּראכְט
יוֹסֵף פּוּן דָעם גְּרוּב וימכרו את יוסף לישמעאלים בעשרים כסף אוּג הָאבֶּן פַּר קוֹפְט יוֹסֵף צוּ דִי יִשְׁמָעֵאלִים
פַּר צְוַואנְצִיג זִילְבֶּרְנֶי סְטֶבְּעוֹת אוּג דִיא יִשְׁמָעֵאלִים הָאבִּין אִים פַּר קוֹפְט צוּ דִי מְדְיָנִים אוּג דִי מְדְיָנִים
הָאבֶּן אִים פַּר קִיפְּץ קַיִין מְצְרַיִם וויבּיאו את יוסף מצרימה אוּג זַיי הָאבֶּן גְּבְּראכְט יוֹסֵף קַיִין מִצְרַיִם :
(כט) וישב ראובן וגו׳ אוּג רְאוּבֵן הָאט וויֶדֶר גְּעָקְערְט צוּ דָעם גְּרוּב והנה נון אין יוסף בבור יוֹסֵף אִיז נִיט אִין
דָעם גְּרוּב ויקרע את בגדיו הָאט רְאוּבֵן צוּ רִיסֶן זַיינֶן קְלֵיידֶר • רש״י שְׁרַיִיבְט רְאוּבֵן אִיז נִיט גִיוֶוען בַּיִיא
דָעם פַּר קוֹפְּן וָוארוּם דִיא שְׁבָטִים הָאבֶּן מְשַׁמֵּשׁ גִּוֶוען יַעֲקֹב טָאג וַויִים אוּג דָעם טָאג וָאם מֵעַן הָאט

כד וַיִּקָּחֻהוּ וַיַּשְׁלִכוּ אֹתוֹ הַבֹּרָה וְהַבּוֹר רֵק אֵין בּוֹ
מָיִם׃ כה וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל־לָחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם
וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֹרַחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד
וּגְמַלֵּיהֶם נֹשְׂאִים נְכֹאת וּצְרִי וָלֹט הוֹלְכִים
לְהוֹרִיד מִצְרָיְמָה׃ כו וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל־אֶחָיו
מַה־בֶּצַע כִּי נַהֲרֹג אֶת־אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת־דָּמוֹ׃
כז לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים וְיָדֵנוּ אַל־תְּהִי־בוֹ
כִּי־אָחִינוּ בְשָׂרֵנוּ הוּא וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו׃ כח וַיַּעַבְרוּ
אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סֹחֲרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת־יוֹסֵף
מִן־הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת־יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים
בְּעֶשְׂרִים כָּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת־יוֹסֵף מִצְרָיְמָה׃
כט וַיָּשָׁב רְאוּבֵן אֶל־הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵין־יוֹסֵף בַּבּוֹר

שפתי חכמים

כד כוונתו לפי שמים כי אם שלג יתלו בסכתון גו כלומר אחפ
בכור וכו׳ • מכרם״ל: ב כתב מכרכ״ל פי׳ הרש״ם שהכל ל׳ הוא
שלג היה עליו ולא כתונת פסים ועליו דאין לומר שהי״ל כ׳ כתונות זה
ע״ג זה דאין נקרע כתונת שלג זה עד״ג כאן • אבל לא נ״ל שלג
שהי״ל כ׳ כתונות ופ״ז ל׳ ע״ג כאן משום שועה שלא יקלקל
את כתונת הפסים והם הפסיעות שיהיה כאחד שהיו לוחצין בתחתונה
וכיון שפסיעות שיהיה כל׳ ולכך אמר אחר עליו ר״ל כתונת
הפסים יאבר על כאחד והשועה שהיו לוחצין בתחתונה כדי להרחות
ט שלא על מה שבוסף לו תניו כתונת הפסים עמו ואת שלג שבגיל
דגתו רעה וכשיל תעמותיו ע״כ: ם רש״י דייק מדכתיב והבור
רק ואי הוה בו דבר כגון עקים ואבנים אין זה נקרא רק בשלמא
אי היו בו נחשים ועקרבים ל״ש דכתיב רק דנחשים ועקרבים דכתן
ליכנס בתוכן וכסדקין והוה כאלו רק אבל מ״מ היו בו ויליפינן
ג״ש כתיב כאן בו מים וכתיב עקר כתיב כאן שרף ושרף
ולמחון

רש״י ויקרע

מגיו ג יותר על אחיו (ג״כ) : (כד) והבור רק אין בו
מים • ממשמע שאומר והבור רק מיני יודע אתה בו מים
מה תלמוד לומר אין בו מים • מים אין בו אבל ם נחשים
ועקרבים יש בו (ב״ר שכא כב) : (כה) ארחת • כתרגומו
שיירת על שם הולכי אחת : וגמליהם נשאים וגו׳ • למה
פרשם הכתוב לת משלח להודיע מהן שכהן של נדיקים
אתין דרכן של ערביים לשאת אלא נפא ועפרן שריחן רע
ולזה נזדמנו בשמים שלא יזיק מריח רע : נכאת. כל כעוסי
בשמים הרבה קרוי נכאת וכן (מלכים ב כ יג) וילאם
את כל בית נכאתה מרכחת בשמיו ותונקלוס מרגם לשון
שעוה : וצרי • שרף הנופף מעצי הקטף והוא כפף האמצע
עם שמני הקטורת: ולט • לופיטם שמו בל׳ מצרי ורבותינו

עָם אֶת בַּיִת דָּעַם לַיִּבּ כתונת הפסים דָּאם אִיז דָם הָעמֶדל וָואס זַיין פָאטֶר הָט אִים מוסיף נִיוָוען פָּער פוּן
זַיינֶע בְּרידֶר: (כד) ויקחהו אוג זַיי הָאבֶּן גענוּמֶן אִים וישליכו אותו אוג זַיי הָאבֶּן אִים אַרַיין גָעוואָרפֶן הבורה
אֵין גרוּבּ אַרַיין והבור רק אין בו מים אוג דָר גרוּבּ אִיז גָוואָר לַיידיג פוּן וואַסער אָבֶּער נָחשים וְעַקרַבִּים זָענֶן
יוא גָוואָר אִין אִים : (כה) וישבו לאכל לחם אוג זַיי הָאבֶּן זִיךְ נִידֶער צו עֶסֶן בְּרוֹט וישאו עיניהם הָאבֶּן זַיי
אוף גֶהוֹבֶן זַייערֶי אוגֶן ויראו אוג זַיי הָאבֶּן נִיזֶעהֶן והנה אוג נוּן אורחת ישמעלים באת מגלעד אַיין פַּרטַיי
סיט ישמעאלים קוּמֶן פוּן גִלעָד וגמליהם נושאים נכאת וצרי ולוט אוג זַייערֶי קעמֶלן זָענֶן גָיוָוען גָיוָאלדֶן סיט
וַואקס אוג סיט וואפט וואס מַאכֶּט מַען פוּן דַיא בוֹמֶר פוּן קֶטֶף אוג סיט אוימֶט הולכים להוריד מצרימה זַיי

חַיֵּי כָּעַן לִי אֵיכָא אִינּוּבָרָן : יז וַאֲמַר גַּבְרָא נָטְלוּ מִכָּא אֲרֵי שְׁמָעִית דַּאֲמְרִין נֵיזִיל לְדוֹתָן וַאֲזַל יוֹסֵף בָּתַר אֲחוֹהִי וְאַשְׁכְּחִינוּן בְּדוֹתָן : יח וַחֲזוֹ יָתֵיהּ מֵרַחִיק וַעַד לָא קָרֵב לְוָתְהוֹן וַחֲשִׁיבוּ עֲלוֹהִי לְמִקְטְלֵיהּ : יט וַאֲמַרוּ גְּבַר לַאֲחוֹהִי הָא מָרֵא חֶלְמַיָּא דֵּיכִי אָתֵי :
כ וּכְעַן אִיתוּ וְנִקְטְלִנֵּיהּ וְנִרְמִינֵיהּ בְּחַד מִן גֻּבַּיָּא וְנֵימַר חַיְתָא בִּישְׁתָּא אֲכָלַתֵּיהּ וְנֶחֱזֵי מָה יְהֵי בְּסוֹף חֶלְמוֹהִי : כא וּשְׁמַע רְאוּבֵן וְשֵׁיזְבֵיהּ מִידֵיהוֹן וַאֲמַר לָא נַקְטְלִנֵּיהּ נָפֶשׁ :
כב וַאֲמַר לְהוֹן רְאוּבֵן לָא תֵישְׁדוּן דָּמָא רְמוּ יָתֵיהּ לְגוּבָּא הָדֵין דִּי בְמַדְבְּרָא וִידָא לָא תוֹשְׁטוּן בֵּיהּ בְּדִיל לְשֵׁיזָבָא יָתֵיהּ מִידֵיהוֹן לַאֲתָבוּתֵיהּ לְוָת אֲבוּהִי : כג וַהֲוָה כַּד אֲתָא

בעל הטורים יוסף

(מז) ליפה כח רעיים • כתיב חסר רמז סף כתחילו כרשע שימש ירבעם שהמליכוהו בשכם : (יז) ויאמלם בדותן • סם לימד יהודה מלו זכות וע"כ זכה שמלכו מהראו שיש כמיון דתן מדוד עד למשיח : (יח) ובטרם • ג' במס' כל ואיך ובטרם יפגעו בלילכם • ובטרם תגע מרחם • שכעון זה נתגלגלו הגליות ונתקבלו רגליכם • ובטרם תגע מרחם כדאי' במדרש שגולל יוסף מסול : (כב) כתגתו . ג' במסו' כל ואיך קרוע לת כתגתו גבי שאול לומר שגם בכלן קרעו כתגתו מעליו למכר סדבר :

רש"י שפתי חכמים

שאלמר (דניאל ם כח) והמים גבריאל : (יז) נסעו מזה : (המחומת) הסיומו עלמן ח מן המחוס : נלבה דותיבה • לנקס לרכובי דמות ס שמימוך בסם ולפי פשוטו שם מקום הוא ואין מקרא יוצא מידי פשוטו : (יח) ויתנכלו • נתמלמו נכלים וערמומיות : אתו • כמו לתו עמו כלומר ו תלוי : (כ) ונראה מה יהיו חלומותיו • לשון רבי יצחק מקרא זה לומר דלשני רוח הקדש לומרת כן סס לומרים נהרגיהו והכתוב מסייע ונראה מה יהיו חלומותיו נראה דבר מי יקום לו שלכם לו שלי ות"ל שיתמכו הס ונראה מה יהיו חלומותיו שמכין שיהרגוהו בשלו חלומותיו : (כא) לא נכנו נפש • מכה נפש כ זו היא מיתה : (כב) למען חציל אתו • רוח הקדש מעידה על רלובן ל שלא אמר שלח תלה להציל לותו שיצא הוא ויעלנו משם אלא אני בכור ם וגדול שבכולן לו יתלה הסרכות תלה בי : (כג) את כתנתו • זה תלוס : את כתנת הפסים • הוא שהוסיף לו תניו

דלותו מיוחד ולא הוליך תלה ויתנכלו להמיתו תלה ר"ל כמו לתו פי' עמו וגם יוסף היה בדעתו שיהרגוהו ועדיין לא לה"ק שהוא והם היה דעתם להרוג את לחד לחר לכך אמר כלומר תניו ליוסף שהוא והם היה דעתם להרוג ואין יוסף פ"ל ואין עוד גיכרות לחרות : בי(מדרש) דתל"ל קשה דתלת נכנו שמוסב על יוסף לין לו מיכור כלו' למלת נפש שלחריו ל"פ דס"ל כלשי כתב מכת נפש וק"ל : ל דק"ל סיאך יתכן לומר שרלובן עלמו לתר שהליכו לותו כבור כדי שהוא יוציא לותו מל תניו דת"ל נא כיו מיתיק את רלובן להכות ואומר לתניו • ועוד דלי קלי על רלובן היל"ל למען חציל ולמה כתב למען הציל • כתב הרש"י לא שמעתי למה הוצרך למהר זה כי יודע הוא מעלמו שלין זה מדברי רלובן וכו' : ם וקשה מ"ל שבשביל כך היה רוצה להציל לותו דלמה להרוג גדול היה ולא היה רוצה להכות נפש ות"ל דכתיב נק' נפ' וייתי בבכלות שבילך יעקב את בניו שבילך יהודה שלמר מה נעשה ולמה לא מילך את רלובן שהיה רוצה להציל מכל וכל והיה כדאמר יהודה היה נותן עלה למכור לותו תלה ודלי רלובן לא

וַאֲמַר זַיְנִי חֲלוֹמוֹתָא בַּסַּיְטָא בְּלוּמֵר וְהָעַלִּין אַקְדִּים הָאֵבִין צוּ מַיְנִי צוּ אַיְעָרִי:(כא) וישמע ראובן ויצילהו מידם הָטְ רְאוּבֵן גַּהָעֶרְטְ הֶטְ עָר אִים מַצִיל נְוֹעֶן פּוּן זַיְנֶרִי הָעֶנְטְ ויאמר אוג עָר הָטְ נִיְוֹאבְטְ לא נכנו נפש לָאמָר נִיט שָׁלָאגֶן אַיין לַייב : (כב) ויאמר אליהם ראובן הָטְ רְאוּבֵן צוּ נִיא גְּאוּנְטְ אל תשפכו דם פָּר נִיטְ נִיט קֵיין בְּלוּט הַשליכו אותו אל הבור הזה וְוַארְפְּט אִים אַרֵיין נִיט שְׁטָרֶעקֶן אוֹף אִים למען הציל אותו מידם אִיז אֵין דָּר מְדַבֵּר ויד אל תשלחו בו אוג אַיין רְאוּבְט זָאלְט אִיר נִיט שְׁטָרֶעקֶן אוֹף אִים למען הציל אותו מידם פּוּן וָועֶן עָר זָאל אִים מַצִיל זַיין פּוּן זַיְנֶרִי הָעֶנְטְ להשיבו אל אביו צוּ וַיידֶר קָעֶרֶן אִים צוּ זַיין פָאטֶר • רש"י שְׁרַייבְט דָּר רוּחַ הַקוֹדֶשׁ זָאגְט עֲדוּת אוֹף רְאוּבֵן אַז עָר הָטְ דָם נָאר גְּאוּנְטְ בְּדֵי עָר זָאל אִים מַצִיל זַיין אוג זָאל אִים פּוּן דְּאוֹרְטֶן אַרוֹף בְּרֶעֶנְגֶן עָר הָטְ זִיךְ נִטְראַכְט אוֹיף בֵּין דָּר עֶלְצְטֶר פּוּן אַלֶי וָועֶט דָּר פָאטֶר דִּי זַאךְ נִיט אֵן הָעֶנְגֶן אִין קֵיינֶם נָאר אִין מִיר : (כג) ויהי כאשר בא יוסף אל אחיו וגו' עם גיוֹנֶם אל אחיו אוג עִם גִיוֹנֶן אַז יוֹסֵף אִיז נְקוּמֶן צוּ זַיינֶי בְּרִידֶר וּפשיטו את יוסף האבן זַיי אֶפּ נְצוֹגֶן פּוּן זַיין יוֹסֵף את כתנתו זַיין הָעֶמְדֶל את כתנת הפסים זַיין זַייֶן הָעֶמְדֶל אשר עליו וָום עָם אִיז נָעֶמֶן אוֹף אִים רש"י שְׁרַייבְט כתנתו סַייֶנֶט כָּעֶן דָם הָעֶמְדֶל וְואס

אֵיפֹה הֵם רֹעִים׃ יד וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נָסְעוּ מִזֶּה כִּי
שָׁמַעְתִּי אֹמְרִים נֵלְכָה דוֹתָיְנָה וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחַר
אֶחָיו וַיִּמְצָאֵם בְּדוֹתָן׃ טו וַיִּרְאוּ אֹתוֹ מֵרָחֹק
וּבְטֶרֶם יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַכְּלוּ אֹתוֹ לַהֲמִיתוֹ׃
טז וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו הִנֵּה בַּעַל הַחֲלֹמוֹת
הַלָּזֶה בָּא׃ יז וְעַתָּה ׀ לְכוּ וְנַהַרְגֵהוּ וְנַשְׁלִכֵהוּ
בְּאַחַד הַבֹּרוֹת וְאָמַרְנוּ חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ
וְנִרְאֶה מַה־יִּהְיוּ חֲלֹמֹתָיו׃ יח וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן
וַיַּצִּלֵהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נַכֶּנּוּ נָפֶשׁ׃ יט וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם ׀ רְאוּבֵן אַל־תִּשְׁפְּכוּ־דָם הַשְׁלִיכוּ אֹתוֹ
אֶל־הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר וְיָד אַל־תִּשְׁלְחוּ־
בוֹ לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לַהֲשִׁיבוֹ אֶל־אָבִיו׃ שלישי
כ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־בָּא יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו וַיַּפְשִׁיטוּ אֶת־
יוֹסֵף אֶת־כָּתָּנְתּוֹ אֶת־כְּתֹנֶת הַפַּסִּים אֲשֶׁר עָלָיו׃

ויקחהו

שפתי חכמים

פשוט יוסף נלקח מדעת אחי ליפה כח רוצים היו למכרו הגידה (ג"ע) דתל"ר שכיח מלקח ל"ל כל שסיפור שכיח תועה כדרך וכה
אף כי ס"ת שכי' מלקח מדכתיב לית ס"ת שכוח גבריהל ונע אחר: כי אם טלה בתמלה תליסה בלע תעות הדרך הו לע חלק שכי' מלקח

וקבל"ב

רועים וזיא פיטרן זייא׃ (יז) ואמר האיש הם דר סלאך גזאגט נסעו מזה זייא האבן אועק גצוגן פון דאנן כי
שמעתי אומרים דען איך האב גהערט זי האבן גזאגט נלכה דותינה מיר ועלן זיין קיין דותן ׳ רש"י שריבט
אזו איז דר פשט נסעו מזה זייא האבן זיך אועק גצוגן פון דעם ברייך שאפט צו זוכן משפטים צו מייטן
דיך׃ וילך יוסף אחר אחיו איז יוסף נגאנגן נאך זיינע ברידר ויטצאם בדותן אוב ער האט זיא גפונדן אין דותן׃
(יח) וירא׳ אותו מרחוק אוב זייא האבן אים דר זעהן פון ווייטן ובטרם יקרב אליהם אוב אי׳ יוסף הם צו זיא
גנעהנט ויתנכלו אותו אוב זייא האבן גיטראכט מחשבות להמיתו צו טייטן אים׃ (יט) ויאמרו איש אל אחיו
הם אייגר צום אנדרן גזאגט הנה נון בעל החלומות דר האר פון די חלומות הלזה דר קומט
אן׃ (כ) ועתה אצוינה לכו ונהרגהו לאמר ניין אוב לאמיר אים הרגנין ונשליכהו באחד הבורות אוב זאמר אים
ארייין מאכן אין אייגע פון די גרוביר ואמרנו חיה רעה אכלתהו אוב מיר ועלן זאגן אזיין חיה רעה האט אים
אוף גגעסן ונראה אוב מיר ועלין זעהן מה יהיו חלומותיו ווס עם ועט זיין דר סוף פון זייני חלומות ׳ רש"י
שריבט כי האבן גזאגט לאמר אים הרגנן הט דר רוה הקדש געגעפרט ונראה מה יהיו חלומותיו לאמר זעהן

לְמִסְגַּד לָךְ־עַל אַרְעָא׃ יא וְקַנִיאוּ בֵיהּ אַחוֹהִי וְאָבוּהִי נְטַר יַת פִּתְגָמָא׃ יב וַאֲזָלוּ אֲחוֹהִי
לְמִרְעֵי יַת־עָאנָא דַּאֲבוּהוֹן בִּשְׁכֶם׃ יג וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הֲלָא אַחָךְ רָעִין בִּשְׁכֶם אֵיתָא
וַאֲשַׁלְחִינָךְ לְוָתְהוֹן וַאֲמַר לֵיהּ הָא אֲנָא׃ יד וַאֲמַר לֵיהּ אֵיזֵל כְּעַן חֲזֵי יַת שְׁלָם אַחָךְ וְיַת
שְׁלָם עָאנָא וַאֲתֵיב לִי פִּתְגָמָא וְשַׁלְחֵיהּ מִמֵּישַׁר חֶבְרוֹן וַאֲתָא לִשְׁכֶם׃ טו וְאַשְׁכְּחֵיהּ
גַּבְרָא וְהָא תָעֵי בְּחַקְלָא וְשָׁאֲלֵיהּ גַּבְרָא לְמֵימַר מָה אַתְּ בָּעֵי׃ טז וַאֲמַר יַת אַחַי אֲנָא בָּעֵי

בעל הטורים חזי

(יד) לך נא ראה • נו׳ שלח ילח חלק כמי טוב בשמח שיוכל לרצות : והשיבני דבר • נלמלח בו רוה״ק שמופו לחזור אליו : ממק • נעימ׳ ד״ו שעי״ז נשתעבדו רד״ו שנים וליומו עד תכרון ח״ל לכח חזור בך • ח״ל כתיב ידיעו לא שפכה את הדם הזה שלא שכעכיהו בלא ויום ובזה נפטר ממנו ומתוך כך זכרו ומיימו דכתיב ויבא שלא יוסף • וחנו שאמרו אל יפעב לחם מחביכו שלא מתוך ד״ת שמתוך כך זכרוהו : (טו) תועה • ג׳ במס׳ הכא ואידך ממורו תועה ואידך לחם תועה מדכך בשכל • לומר לך שתעה ויצא מחוץ לדרך וכאים בשבוח לנקש • או ממורו תועה ולמדנים כ״ם לכבת נופו שחם רחם חביכו שחעה בדרך שלריך להשיבו ולחנו לו חנם לפניהם נופו על כן תעו מדרך בשכל • ושאלוהו כחים • בני מלאך גבריאל שלחו :

רש״י שפתי חכמים

(יד) שמר את הדבר • היה ממתין ומצפה מתי יבוא וכן (משלי כה ב) שומר ממוניס וכן (חוש יד מז) לא חשמור על חטאתי לא תשמין : (יב) לרעות את צאן • נקוד על הא שלא הלכו ג שלא לרעות את עצמן • (כ״ר) : (יג) הנני • לשון עמוד וחריזת ד נזדרז למלות אביו ופע״פ שהיה יודע בחמיו שמושלין אותו : (יד) מעמק חברון • והלא חברון ה נסר שמ׳ (במדבר יג כב) ויעלו בנגב ויבא עד חברון אלא (ב״ר) מעלה עמוקה על אותו לדיק הקבור בחברון לקיים מה שנ׳ להברהם בין הבתרים (לעיל טו יג) כי גר יהיה זרעך : ויבא שכמה • (סוטה יח) מקום מוכן לפורענויות ו שם קלקלו השבטים שם עמו לח דינה שם נחלקה מלכות בית דוד שנאמר (מ״ל יב ח) וילך רחבעם שכמה : (טו) וימצאהו איש • (מנחומא) זה ז גבריאל שנאמר

ג פי׳ דפי׳ לא היה נקוד על לח היה דבוק נשלח ופוי פירושו לרעות לח הצאן לבל יעכבו דנקוד על לח ל״ב הוי כאלו לחמר נכתב בעמרי לח ור״ל לא הוי לרעות דבוק לאביהם בשכם ומה פי׳ רבי הלכו לרעות סיימו לח עלמן ונלח לאביהם בשכם מלשון נחפשים הוא ולא לא הוי נכתב בעמרי מלא לח היה מוכיח מיניה מדי דהתי יכולין למימר לרעות לח עלמן לבל מ״מ יותר סבכה הוא לומר דדבוק הוא לבדדי דכולה חדא מילתא הוא ע״פ שלא כתיב לח היה חמרינן דמקרא קלר הוא לבל כשהוא דכתיב לח ונקוד עליו כלומר הוא ממהר לומר לך דלא דינקוד ה״ל לח שי דבריהם הן דהל״ך למה נקוד עליו : ד ור״ת ולמה לא כ׳ כן גבי לברהם לברהם משם מצא וי״ל דהל לח שיך לומר הכי בלשון עכוס דהל כבר דבר עמו כדכתיב ויאמר ישמעאל אל יוסף וגו׳ : ה כתב רש״י ל״ל שלין זו רלויה שחברון היתה כבר שם מפני שכתב בה ג׳ עליות למה כתב בה ג׳ עליות מפני שהיו נשוב מכל הלרלות כדפרש״י בפסוק ויעלו אל תברי ועלו אל תברי ל״ל דהליית הוא כיון שהקלוהו לבית הקברות ולח מלינן לביה״ק אלא מקום טרבן כמ״ש בשלבי כתובות ומקום טרבן לאו אלא כבר ע״כ ל״ל • ח״ל מדכתיב ויעלו ויתורו וגו׳ וכתיב בתריס ויעלו בנגב וכתיב עד תברון למה לפל וכתב ויעלו תרי זמני ויעלו בנגב ויתורו לח הלרץ ממדבר צין עד תברון לבא תחת ויבא עד תברון וגו׳ • אלא לכבי כתיב עוד ויעלו בנגב ויבא עד תברון דפשי ויעלו קלי על תברון שהיתה יושבת בכר ודו״ק ל״ל : ו ואל״ך ויבא שמה מנגע״ל שפרי בכר כתיב רועים בשכם אלא שכם כידוע • מכרת״ל דלא אלא ויפלחהו מעמק חברון ויפלחהו אלא וכו׳ : ז מלאך

נאנְעָר חָלוּם בָּשֶׂל אוּנ יַעֲקֹב הָט זִיךְ מְכַוִּין גְּוָעזְן אֲרוֹם צִייהָן דִי שְׁנָאָה פּוּן דִי בְּרִידֶר הַאבֶּן׃ (א) ויק אוּ
כוּ אחיו אוּנ זַיינִי בְּרִידֶר הָאבֶּן אִים מְקַנֵא גְוָזְן וואבִיו שמר את הדבר אוּנ דָעָר פָּאטֶר הָאט גְוָואָרט אוֹתָ דָךְ
זָאךְ אוּנ הָאט נִיכְאפְט וָעזְן וָועט דָעָר חָלוֹם מְקוּם וָיעזְן׃ (יב) וילכו אחיו לרעות את צאן אביהם אוּנ זַיינִי
בְּרִידֶר זָענְן גִינָאנְגֶן פִּיטָעֶרְן דִיא שָׁאף פּוּן זַיינֶר פָּאטֶר בשכם אִין דָר שְׁטָאט שְׁכֶם׃ (יג) ויאמר ישראל אל
יוסף הָט גְוָאגְט יִשְׂרָאֵל צוּ יוֹסֵף הלוא אַחיך רועים בשכם דַיינִי בְּרִידֶר פִּיטָעֶרְן אִין שְׁכֶם לכה וַיִיא
ואשלחך אליהם אוּנ זָאךְ וָועל דִיךְ צוּ וַיִיא שִׁיקֶן ויאמר לו הָט יוֹסֵף צוּ אִים גְוָאגְט הִנני זָאךְ בִּין אָן גְּבְרַייט צוּ
זַיין אִין זַיין שְׁלִיחוּת הָאטְשָׁע יוֹסֵף הָט גְוווִיסְט אַז זַיינִי בְּרִידֶר הָאבֶּן אִים פַּיינְט הָאט עֶר פָּאךְט זִיךְ קְוֵיט
גְוָענְן צוּ גַיין אִין דָעם שְׁלִיחוּת פּוּן זַיין פָּאטֶר׃ (יד) ויאמר לו הָט יַעֲקֹב גְוָאגְט צוּ יוֹסֵף לך נא וַיִיא נוּן ראה
את שלום אחיך ואת שלום הצאן וָעזְה דָעם שָׁלוֹם פּוּן זַיינֶר בְּרִידֶר אוּנ דָעם שָׁלוֹם פּוּן דִי שָׁאף וִוי אַזוֹ עָם פִּירְט
זִיךְ כְּוִיט וַיִיא והשבני דבר אוּנ קֶער וִוידֶר צוּ מִיר אַיין עְנְטְפֶּר וישלחהו מעמק חברון אוּנ עֶר הָט אִים גִישִׁיקְט
פּוּן דָעם טָאל פּוּן חֶבְרוֹן • רש״י פְּרָעְגְט חֶבְרוֹן אִיז דָאךְ גִישְׁטַאנְדֶן אוֹף אַבְּאַרְג נָאר אַז מַיינְט דָעָר פְּסוּק
מעמק פּוּן דָר טִיפֶּעֶר עֶצָה וְוָס הקב״ה הָט גְּרָעְט כְּוִיט דָעם צַדִּיק אַבְרָהָם וְואס עֶר אִיז בְּוֶרְאבֶּן אִין חֶבְרוֹן
כי גר יהיה זרעך דָם אִיז מַיינְט קוּנֶרְד וָועלֶן זַיין פְּרָעְמְד אוּנ עֶרְינְט אִין אַיין פְּרָעְמְד לַאנְד אוּנ דִינְען
דָעם שְׁלִיחוּת אִיז דָאס מְקוּם גְוָואךְין וויבא שכמה אוּנ יוֹסֵף אִיז גְקוּמֶן קִיין שְׁכֶם׃ (טו) וימצאהו אוּנ עֶם
הָט אִים גְפּוּנֶן איש אַיין מַאן • רש״י שְׁרַייבְט דָאס אִיז גוּזְען דָר מַלְאָךְ גַבְרִיאֵל והנה אוּנ זוּן תועה בשדה
עֶר אִירְט אִין פֶּעלְד וישאלהו האיש דָאס אִים דָר מַאן גִיפְרָעְגְט לאמר אַזוֹ צוּ זָאגֶן מה תבקש וואס זוֹכְסְטוּ׃
(טז) ויאמר את אחי אנכי מבקש הָט עֶר גִיזָאגְט מַיינִי בְּרִידֶר טוּא אִיךְ זוּכֶן הגידה נא לי זָאג נוּן מִיר אִיסְט דָא

וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתָּ הֲבוֹא
נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אָרְצָה׃
יא וַיְקַנְאוּ־בוֹ אֶחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת־הַדָּבָר׃ שני
יב וַיֵּלְכוּ אֶחָיו לִרְעוֹת אֶת־צֹאן אֲבִיהֶם בִּשְׁכֶם׃
יג וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הֲלוֹא אַחֶיךָ רֹעִים
בִּשְׁכֶם לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּנִי׃
יד וַיֹּאמֶר לוֹ לֶךְ־נָא רְאֵה אֶת־שְׁלוֹם אַחֶיךָ וְאֶת־
שְׁלוֹם הַצֹּאן וַהֲשִׁבֵנִי דָּבָר וַיְשַׁלְּחֵהוּ מֵעֵמֶק
חֶבְרוֹן וַיָּבֹא שְׁכֶמָה׃ טו וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ וְהִנֵּה
תֹּעֶה בַּשָּׂדֶה וַיִּשְׁאָלֵהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה־תְּבַקֵּשׁ׃
טז וַיֹּאמֶר אֶת־אַחַי אָנֹכִי מְבַקֵּשׁ הַגִּידָה־נָּא לִי

שפתי חכמים — נקוד — על את — רשי — איפה

ממיד ק על ממדס מקיפס וק"ל: ח וקפס נמס בחלוס כרחקון
לף ספר תותו לתכיו ו"ל פיוסף פיס יודע כי רוב בחלומות פולכים
לתר ספס ויכיון שחתיו שתרו תותו לעוכס מפ"ס לף רפס לספר
תותו לתכיו לכל בחלוס הפפי שלף פתרו ע תחיו כלשמר שלף רפ
לפתור תותו לעוכס כי גס פס פרגישו פדבר דמ"פ תפר חלומותיו
כדי שיפתרו לו לעוכס הוגך לספר תותו לתכיו כדי לפתור לו וכן
פפס וגפר כו כדי שלף יקילו תחיו שגתה עליו־מפרפס"ל: ש ר"ל
יוסף פיס מקיל שגתה על עלמו לכך גפר כו ולף מפוס שפוקפס
בעיניו תם בחלוס יפיס לתת שפתי תחיו כתיב ותכיו שתר לתם
כדגר: ת וקפצ תרמ"ס מכ"ל דלמת לעולם פיס יודע ופת דקת

מתמה פיינו כדפירש"י לעיל שלף יקילו שגתה עליו ס"ל לתם גפי כדפרפס מגישס לעלפס לתרפ שישקב לף פיס יודע זפ שתלו פיס
יודע זכ לף פיס תומר וכלו לתך מתה כי כי"ל לתוס שמת יקגישו גניו ותלו עפי תין תלוס שלף דפרים כטלים לף פתד שמת ידעו
גס גניו שתין תלוס שלף דפרים כטלים ויתמהו שתין דכרי יעקב לתלף דרך תתכולה כעלמה ותי' מהרש"ל דל"ל פיס יעקב יודע
שהדפרים מגישים לעלפס כודאי גס גניו פיו יודעים מפני שהם שתלי כפכרית ול"ל תס פיו מוקיח מלבס כמס שתמר הכיח גכוח וגו'
ומ"ם תת"ל ותכיו שמר תת הדכר כ"ל שפי' קכלה כידו שתין תלוס שלף דפרים כטלים תפ פיס קכלה פידו וכיון לף ידעו הקכלה:
א ל"ם למס קל מתמה יעקב ותתר הכוח גכוח וגו' וכי לף ידע זה שתין תלוס שלף דפרים כטלים תלף לסוליח וכו': ב שפס פוכרי,

שפי' תפר תיינו סופל תלף על תתו ממש תלף שתין תלוס וכו':

שמר

אביו ואל אחיו אוב עָר הָאט דָר צייכט צוּ זיינ בְּרידָר נאוּ דָעם אַז עָר הָאט דָר צייכט
דָעם חָלום פַּר זיינ בְּרידָר הָט עָר נאָךְ אַמָאל דָר צייכט דָעם פָאטָר פַּר צייא ויגער בו אביו האט דר פאטר
אוף אים אין גְשרינג וואָרום דורך דָעם וום עָר הָט דָר צייכט הָאבָן אים דיא בְּרידָר פַיינט גָהאט ויאמר לו
אוב עָר הָט גזאגט צוּ אים מה החלום חזה אשר חלמת וום איז דָם פַּר אַחלום וום עָם דָם זיךְ דיר נָחלָמט הבוא
אוב קומָן גבוא מיר ועלָן קומָן אבי ואמך ואחיך איךְ אוב דיין מוטר אוב דיינ בְּרידָר להשתחות לך ארצה צוּ
בוקן זיךְ צוּ דיר צוּ דָר עָרד כלומר יעקב הָט אז גזאגט די זון בַּטייט דָאךְ אוף מיר אוב די לְבָנה אוף דיין
מוטר אוב די עָלף שָטערן בַּאטייט אוף דיינ עָלף בְּרידָר אַז מיר אלי ועלָן זיךְ צוּ דיר בוקן אוב אז וויי
עָם איז גיט מעגליך דיין מוטר זאל זיךְ צוּ דיר בוקן וארום זיא איז דאךְ שוין לאנג גשטארבן אז איז דָר

יוֹסֵף כְּכָל בְּנוֹהִי אֲרֵי בַר חַכִּים הוּא לֵיהּ וַעֲבַד לֵיהּ כְּתוּנָא דְּפַסֵּי : ד וַחֲזוֹ אֲחוֹהִי אֲרֵי יָתֵיהּ רְחִים אֲבוּהוֹן מִכָּל אֲחוֹהִי וּסְנוֹ יָתֵיהּ וְלָא צָבְנָן לְמַלָּלָא עִמֵּיהּ שָׁלֵם : ה וַחֲלָם יוֹסֵף חֶלְמָא וְחַוִי לַאֲחוֹהִי וְאוֹסִיפוּ עוֹד סְנוֹ יָתֵיהּ : ו וַאֲמַר לְהוֹן שְׁמָעוּ כְּעַן חֶלְמָא דֵּין דְּחֶלְמֵית : ז וְהָא אֲנַחְנָא מְאַסְרִין אֲסָרִין בְּגוֹ חַקְלָא וְהָא קָמַת אֲסָרְתִי וְאַף אִזְדְּקְפַת וְהָא מְסַתַּחֲרָן אֲסָרְתְּכוֹן וְסָגְדָן לְאֲסָרְתִי : ח וַאֲמַרוּ לֵיהּ אֲחוֹהִי הֲמָלְכוֹ אַתְּ מִדְּמֵי לְמִמְלַךְ עָלָנָא אוֹ שׁוּלְטָן אַתְּ סְבִיר לְמִשְׁלַט בָּנָא וְאוֹסִיפוּ עוֹד סְנוֹ יָתֵיהּ עַל חֶלְמוֹהִי וְעַל פִּתְגָמוֹהִי : ט וַחֲלָם עוֹד חֶלְמָא אוֹחֳרָנָא וְאִשְׁתָּעִי יָתֵיהּ לַאֲחוֹהִי וַאֲמַר הָא חֶלְמִית חֶלְמָא עוֹד וְהָא שִׁמְשָׁא וְסִיהֲרָא וְחַד עַשְׂר כּוֹכְבַיָּא סָגְדִין לִי : י וְאִשְׁתָּעִי לַאֲבוּהִי וּלְאֲחוֹהִי וּנְזַף בֵּיהּ אֲבוּהִי וַאֲמַר לֵיהּ מָה חֶלְמָא הָדֵין דִּי חַלְמְתָּא הֲמִיתָא נֵיתֵי אֲנָא וְאִמָּךְ וַאֲחָךְ

בעל הטורים למסגד

(נ) ק זקיס • זקיס כ' שמסר לו כל מה שקבל מוקיס סכם סם ועבר : כן זקיס הוא לו • ס"ת למען שמסר לו כתתי תורם שמ' כה ותכיס תגלו למען ותכיס שעשועים: זקיס בגימט' עולם כ"ז שמסר לו רזי תורה וכנ' זר ע"ם עטרת וזקיס בני בניס: זקיס • טוטריקון זרעיס קדמיס בניס יסודות מועד • פסיס טוטריקון פוטיפר סוחריס ישמעאלים מדיניס : פסיס • עולם בני' קן רמח לו שעל ידו ירדו למלריס וישתעבדו בניו וסקב"ה יסחר מהן קן מן השעבוד ורמז לו שיסחר לו הקב ורמז שיעלוך פ' פיס ממן סי"ם שהוא מהן שהוחו • ד"ח פסיס ל' פסו תתן שעל ידו תת קודם למחיו • פסיס שגרם פיוסיס היו לבן למחו פסיס בני' פס יד לו • ועבר לו כתות פסיס • בני' משקל שני סלעיס מילת' זהו שלמדנו בפ"ק דשבת בשביל שני סלעיס מילת שהוסיף יעקב ליוסף יותר משאר מחיו ינתן לו כתנת פסיס : (ד) חוזו לו שהיה לפיהס מכל מחיו • בני' שנלה סוד לו בלבד ולא להס : בשלם • חשבו ו' שולם ת' שגרס ית' שלשעבוד • ד"ח קרי כלן בשלם שנשלמו לו גמולו : (ו) נצבה • כ' במס' שבת ואיתיה בית מיחוש נצבה לומר שני' בחלום הניח ביתן על ירכתי שלכלם בשבת בעבון : והשתחוין • כ' במס' שבת ואיתיה ומגיזן השפחות והשתחוין לומר שלף ע"פ שלא רצה בחלום הרחמן הלא רמז להשתחויות י"ח לחיו לעפ"כ כל בית חכיו השתחוו לו בדכתיב ומגיזן השפחות כנים וולדיהן : (י) ונעבר • כ' במס' שבת ואיתיה בית סוף ויתכיה לומר לך מה ונעבר דשבת יעקב לף ונעבר דשבת מיירי ביעקב שבזכותו תכיה ומזו שדרשו וירח ישראל שבת

רש"י שפתי חכמים

נפש ותחת בגד : דברי • לדבר עמו : (ז) מאלמים אלמים• כתרגומו מתסרין חסרן עמרין וכן (תהלים קכו ו) נושא אלומותיו וכמהו בלשון משנה והתלומות נוטל ומכרית : קמה אלומתי : נזקפה : וגם נצבה : לעמוד על עומדה ק נזקיפה : (ח) ועל דבריו • על דבחס לעשה סיפס מביח לתביסס : (י) ויספר אל אביו ואל אחיו • לאחר

ביוחנו לסיפס חלום כין קמס לנצבה שלכאורה הוה כפגל עמוס אחד לכ"פ קמה ר"ל מזקפה מעכיתה לפי שעה וגם נצבה לעמוד תמיד

צוּ פָּרִיד ר"ש"י שְׁרֵייבְט פּוּן דַּאנָן קאן קָעִן זָעהָן דָּעם שְׁבָּת פּוּן דִּי שְׁבָּטִים אַז זַייא זָענען גִיט גוּוען אֶחָד בְּפֶה וְאֶחָד בְּלֵב דָּעָן זַייא הָאבֶּן אִים אִין הַארְצִין פַּייגְט גִידַאכְט הָאבִּין זַייא מִיט אִים גִיט גְקאנְט רֵעדִין לְשָׁלוֹם : (ה) ויחלום יוסף חלום ואגב עָם הָאט זִיךְ גִיחְלִימְט צוּ יוֹסֵף אַיין חֲלוֹם וויגד אותו לאחיו אוּנ עָר הָאט דָעם חֲלוֹם גָאנְצְט צוּ זַייני בְּרִידֶר וויסיפו עוד שנוא אותו אוּנ זַיי הָאבֶּן נָאךְ גְמֵערְט פַּיינְט צוּ הָאבֶּן : (ו) ויאמר אליהם אוּנ עָר הָאט גָאנְצְט צוּ זַייא שמעו נא החלום הזה הָערְט צוּ דָעם דָאזִיגִין חֲלוֹם אשר חלמתי וְאוֹם עָם הָט זִיךְ מִיר גְרָחִימְט : (ז) והנה אוּנ נוּן אנחנו מאלמים אלמים בתוך השדה מִיר בִּינֶדֶן גַארְבֶּן אִין פֶּעלְד והנה אוּנ נוּן קמה אלומתי עָם אִיז אוֹף נָשְׁטַאנֶן קַיין גַארְבּ וגם אוּנ אוֹיךְ נצבה זַייא אִין גְבְלִיבֶּן שְׁטַיין אוֹף אִיר בְּשְׁטַאנְד אִין דָעָר הוֹךְ והנה אוּנ נוּן תסובינה זַייא הָאבֶּן נִיטְאן אַרוּם רִינְגְלְן זַייא אלומותיכם אַייעֲרֵי גַארְבֶּן ותשתחוין לאלומתי אוּנ זַייא הָאבֶּן זִיךְ גְבּוּקְט צוּ קַיין גַארְבּ : (ח) ויאמרו לו אחיו אוּנ זַייני בְּרִידֶר הָאבֶּן צוּ אִים גְזָאגְט הִמלוך תמלך עלינו דִי וויְלְסְט אִיבֶּר אוּנְז קִינִיגְן אִם משול אוֹב גְוִוועלְטִיגֶן תמשול בנו דִיא וויְלְסְט אִיבֶּר אוּנְז גְוִוועלְטִיגֶן ויוסיפו עוד שנוא אותו אוּנ זַייא הָאבֶּן גֶמֵערְט נָאךְ פַּיינְט הָאבֶּן אִים על חלומותיו אִיבֶּר זַייני חֲלוֹמוֹת ועל דבריו אוּנ אִיבֶּר זַייני רֵייד וְוָם עָר הָט לָשׁוֹן הָרָע גְרֶעט אוֹף זַיי : (ט) ויחלום עוד חלום אחר אוּנ עָם הָט זִיךְ אִים גְחָלִימְט נָאךְ אַיין אַנְדֶרֶר חֲלוֹם ויספר אותו לאחיו הָט עָר דָעם חֲלוֹם רָר צַיילְט צוּ זַייני בְּרִידֶר ויאמר אוּנ עָר הָט גִיזָאגְט הנה נוּן חלמתי חלום עוד עָם הָאט זִיךְ מִיר גְחָלִימְט נָאךְ אַיין חֲלוֹם והנה נוּן ששמש והירח ואחד עשר כוכבים דִי זוֹן מִיט דָעָר לְבָנָה אוּנ עֶלֶף שְׁטֶערְן טוּעֶן זִיךְ בִּינֶקֶן צוּ מִיר : (י) ויספר אל

זְקֻנִים הוּא לוֹ וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים׃ ד וַיִּרְאוּ
אֶחָיו כִּי־אֹתוֹ אָהַב אֲבִיהֶם מִכָּל־אֶחָיו וַיִּשְׂנְאוּ
אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם׃ ה וַיַּחֲלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם
וַיַּגֶּד לְאֶחָיו וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ׃ ו וַיֹּאמֶר
אֲלֵיהֶם שִׁמְעוּ־נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתִּי׃
ז וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה
וְהִנֵּה קָמָה אֲלֻמָּתִי וְגַם־נִצָּבָה וְהִנֵּה תְסֻבֶּינָה
אֲלֻמֹּתֵיכֶם וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ לַאֲלֻמָּתִי׃ ח וַיֹּאמְרוּ לוֹ
אֶחָיו הֲמָלֹךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם־מָשׁוֹל תִּמְשֹׁל בָּנוּ
וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ עַל־חֲלֹמֹתָיו וְעַל־דְּבָרָיו׃
ט וַיַּחֲלֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיְסַפֵּר אֹתוֹ לְאֶחָיו
וַיֹּאמֶר הִנֵּה חָלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ
וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי׃
י וַיְסַפֵּר אֶל־אָבִיו וְאֶל־אֶחָיו וַיִּגְעַר־בּוֹ אָבִיו

שפתי חכמים

ביו רוצין לשומעו אם"ה אחתו לותו: ע ופ"ת וכה בניתן עונד
ג יותר לעת זקנתו מיוסף ויל' מצו' דכל בניו של יעקב מלדו
ל מיד זה לאחר זה דכה כו' בעת עולדו כולם חון מבנימין שנפשק
בו זמן תרוך וכיו כעולם שכולן שלש יולד ממנה עוד בן וכיו
קורין ליוסף בן זקוניס ולפי' לאחר שנולד בניתן קרלו לותו בן
זקוניס מתוך שכורגלו בו: פֵּ דלפי' רלשון קשה מ"מ שם עולד
לעת זקנתו לו בימי ילדותו לכן לומר ולוקלוס הנגם וכו' ועדיין
קשה כ"ל בן זקנותו מלי זקוניס תלוי כח לומר שפי' זין לזקוניו
וכו' מכרש"ל: צ לפי' ג' ק' למ"מ לומר קרלו שעשה לו כתונת

רש"י ויאמר

(ג) בן זקנים • שמולד לו לעת זקנתו ע ותונקלוס תרגם
בר מכיס הוא לי' פ כל מה שלמד ממנו ועבר מסר לו •
ד"ל שהיה זו מיוחדין שלו דומה לו: פסים • (שבת י)
לשון כלי מלת כמו כרפס ותכלת וכמו כתונת הפסים
דתמר ולמטן ומדרש אגדה על שם שרואין צ שנמכר
לפוטיפר ולסוחרים ולישמעאלים ולמדיניס: (ד) ולא יכלו
דברו לשלום • מתוך גנותם למדנו שנתם שלא דברו אחת

פסים

יוסף אוג יִשְׂרָאֵל הָט לִיב גְּהַאט יוֹסֵף מכל בניו פון אַלי זַיינִי זין כִּי וואַרום בן זקונים הוא לוֹ עָר אִיז צוּ
אים גְּבאָרן גְּוואָרן אוֹף דָר עֶלְטֶער אוג דָר תַּרגוּם מַאכְט דָעם פְּשַׁט אַז ארי בר תכים הוא ליה דָם אִיז מַייטְשׁ
עָר אִיז נָוען צוּ אִים אַקְלֶינָר זין דָען וָום דָעם גְּעְרִינְגט פון שֶׁם דָעם דָאט עָר אִים כּוֹתֶבֶת נָוען אוֹדָר
זְקוּנִים אִיז טַייטְשׁ נְשָׁטאלְט אוג אַז אִיז דָר פְּשַׁט כִּי בן זקונים הוא לו דָען דָם נְשָׁטאלְט פון יוֹסֵף אִיז גְּלֵיךְ
נָוען צוּ יַעֲקֹב ועשה לו כתנת פסים אוג נַמאכְט דָאט נַמאכְט צוּ יוֹסֵף אַיין זַייטֶן הָעמְדִיל: (ד) ויראו אחיו אוג
זַייני בְּרִידֶר דָאבָּן נָזעהן כי אותו אהב אביהם מכל אחיו אַז אִים דָאט זַייָר פָאטֶר לִיב הָעט פון אַלי בְּרִידֶר
וישנאו אתו אוג זַייא דָאבָּן אִים פַיינְט גְּהַאט ולא יכלו דברו לשלום אוג זַי דָאבָּן נִיט גְּקֶענְט רֵידֶן כִּיט אִים

שְׁבַע עֶשְׂרֵי שְׁנִין בַּד חֲוָה רָעֵי עִם אַחוֹהִי וְהוּא רָבִי עִם בְּנֵי בִלְהָה וְעִם בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אֲבוּהִי וְאֵיתֵי יוֹסֵף יָת דִּבְּהוֹן בִּישָׁא לַאֲבוּהוֹן : ג וְיִשְׂרָאֵל רְחֵם יָת

בעל הטורים יוסף

(ג) דבתם רשב״ם • בני׳ שכם חלט בחבר מן סחי • דבתם בני׳ מות מלמד שלפ״ך כותב נ׳ינער בני׳ שנה וזס״ה ומוליח דבם סח כסיל :

רש״י

יוסף דומה לו וכל מה שחילע ליעקב חילע ליוסף ז זה בשמם וזה בשמם זה לחמי מבקש להרגו וזה לחמו מבקש׳ להרגו וכן הלכה בב״ר • ועוד מלמד שהיו בוכה ויבא ביקש יעקב ליגאל עליו ולומר הקב״ה לא דיין לצדיקים מה מבקשים ליגאל בשלוה לומר הקב״ה לא דיין לצדיקים מה מחוקן להם לעולם הבא חלח מבקשים ליגאל בשלוה בעולם הזה : והוא נער שהיה עושה מעשה נערות י מתקן בשערו ממשמש בעיניו כדי שיהיה נלהה יפה : את בני בלהה • כלו׳ רגיל חגיל בני בלהה ב לפי שהיו לחמי מבזין לומן והוח מקללן : את דבתם רעה • כל רעה שהיה רוחה ל בחמיו בני לחה ם היה מגיד לחביו שהיו חוכלין חבר מן החי ומזלזלין בכבי הפפחות לקרותן עבדים ושפחות על הערוות ג וכשלחתן לקה על חבר מן החי וישחטו שעיר עזים במכירתו ולח ם חכלוהו חי (כדי שילקה בשחיטה) ועל דבה שספר עליהם שקורין לשחיטה עבדים לעבד כתכר יוסף • ועל הערוות שספר עליהם ושפחת לחת לחדוניו וגו׳ : דבתם • כל לשון דבה פלולי״ן בלע״ז (נשפלויידער גערעדט) כל מה שהיה יכול לדבר בהם רעה היה מספר : דבה • לשון (שיר ז) דובב שפתי ישנים:

רבינו יוסף בן שמעון

לעיין בדבר על מה שחזקן על חמ״ם שהיה רוחה לותן שחכלו מבהמה שכחתוב ועדיין מבכבת בתורה לחכלה דכיון שבהמה שחיטה מתירה והוח סבר שכ״ז מפרכסת עדיין כי חמ״ם חו שהיה רוחה שחוכלין בן פקוע שמותר בשחיטת חמו וחפי׳ שהוח שור גדול וח״ל שחיטה מן הדין חלח משני מרחית עין וכתו היה שכור שחמ״ם הוח כיון דלריך שחיטה משום מלחית עין ועל מה שחלחו נבחי הבפחות ס״ם משני שהיו קורחין לבני בלהה וזלפה בני בפחות וכוונתם היה שהיו משועבדים לרחל וליחה וזה לשון בני בפחות שהרי גם הבפחה קרחה בן לחבל הוח היה סובר מדקרו לה בני הבפחות כוונתם שעולדו קודם שנשתחררו ח״כ עליהם של בפחות היינו עבדים כנעניים ומה שהיה חוזרן על הערוות ס״ם דקי״ל חין משתעבדין בי״ם ב״ל בלדם חחר לשוב להשתחרר בלחת חיים ויוסף היה רוחה שהיו משתעבדין בשפחי משל חתיו ועתה שמכן לכך חזרן על הערוות חבל טעות הוה היו דחמרי׳ חין משתעבדין בלחב היינו דוקח דבריס של חבב כעין רחוחת פניו יהיו ורגליו וכלשון המשנה חבל חחר דבריס שיוין של חבב חו ליעשה ויינן עבשב מותר • וח״ת מ״ל בתם״י שהיה חוזרן על כל הג׳ דבריס • וי״ל דהם״י בעלמו מתקן קודמי׳ זו ליון שמליהן דכשלמהן לקה ושי״ל דילפינן רעה רעה ג״ם כתיב הכח דבתם רעה וכתיב נקמן היה רעה לכלבאה מה רעה לשון חמ״ם זחיה דורשת וחוכלת בשוחה חי חף כחן חבר מן החי ועבדיה יכפין מדכתיב כפ׳ משפטיה לח רעה בעיני חדוניה מה רעה לשון קלי על עבדות חף כחן עבדות • ועריות יכפין נקמן בני יוסף וחין חעבה הרעה הגדולה הזחת מה רעה לשון קלי על עריות חף כחן קלי על עריות: ם כלומר דלח״ל למכתב כלל ויבחמו דהח לח היו חוכלין חלח לומר לך חע״ם שלח

שפתי חכמים

דרש״י דייק שהיה דומה לו מדכתיב זקנים כדפרש״י בשמוח נקט זיו חיקונין דזקנים נוטריקון״ן זיו חיקונין וק״ל : ז כלומר חמר מתולדות שבכל מעדיים עליהן שהן של יעקב הוח יוסף כמו שפרש״י לעיל גבי חלה תולדות יחקח כן חברהם לו משום שהוח נכדו לברהו לו מה שלירש ליעקב ומפני זה ידעו שכל שהוח בנוב ח״ק ל״ל למה לי כתיב ויהי יעקב בחרן וגו׳ : ם (פ״ו) חע״ג דבכ״מ שמפרש הכח כן הוח משום שפחוב חסר כמו והוח יבא פחח שהכל חו ונוע יבא וכו׳ משל״ב הכח שלין מקום לדחוק ביקש י״ל דמדכתיב חת״כ חלה תולדות יעקב יוסף שלין לו קשר עם ויבא יעקב חו הל״ל חלה תולדות יעקב לחוכן וכו׳ ע״כ לפרש שחלה תולדות יעקב יוסף גרמו שלח נתקיימה מחשבה של ויבא וכו׳ ומ״ש קשן עליו רוגזן פי׳ מחלוקת ויריב שלו כמו לל תרגזו שתרגזומו לל תתגלו : י דחל״ל והוח נער ל״ל : כ (פ״ו) דח״ש לשון שהוח עיון לחת שהיה עושה מעשה נערות חלל שהיה חומר דבר וכי חוץ להם לח היה עושה חלח זה וכו׳ : ל דייק מהלח כתיב ויוליח יוסף דבתם כמו שכתוב גבי מרגלים ויוליחו דבת הלרן זה כתב היה רולה ר״ל שלבתעלת חמת היה לכך כתיב כלן ויוליח ר״ל שכשות לת הדברים כהוייתן בפני חביו כלומר רולה היה חומר דבר מה שלח רולה לגלל בעבור שהיו מוליחים דבריס שקריס מלבן : מ חע״פ דבקרח שהם כתיב לת לחיו ר״ל לכיון שיוסף היה מקנח לת כני השפחות ולם היו לבע״ם בעיניו לין היה מדקרן ושוב שהוח היה חוסב שלהן בוחלי לג היה עליהן : נ וקבה דבלעז יפלן לומר שבני יעקב היו חבודין של זחת ולח ח״ו חמת הוח לומר שעשו יוסף על זה ו״ל דוחלי לג היו חבודין על זה שלח יוסף היה עוש׳ בדבר לכך נעשו שהיה לו

דִּיא צַדִּיקִים וְהֵם אִיהוּ אֶן גִּבְרַיְיתְ פּוּן זַיְינֶרְ וְעֶנֶן לְעוֹלָם הַבָּא אוּנ זַיֶא וְוִילֶן נָאךְ זַיְנֶן בְּשַׁלְוָה בָּעוֹלָם הַזֶּה יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רוֹעֶה אֶת אַחָיו בַּצֹּאן וְהוּא נַעַר אֶצֶל בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דִּבָּתָם רָעָה אֶל אֲבִיהֶם אוּנ יוֹסֵף הָט גֶּבְראכְט שְׁלֶעכְטֶי רֵייד אוֹף זַיֶא צוּ זַיֶער פָּאטֶר • רש״י שֶׁהָיוּ בְּטֵי עֶר הָאט גִּיזָאגְט זַיֶא עֶסֶן אֵבֶר מִן הַחַי אוּנ זָעֶנֶן מְקַלְּלִין אֶת בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת צוּ רֵיכֶן זַיֶא קֶנֶעכְט אוּנ זַיֶא זָעֶנֶן חֲשׁוּד אוֹף זְנוּת אוּנ טְיט אֲלֶיין דִּיא רֵייא זַאכֶן וָאס אֶר הָאט רַ צַיילְט זַיֶא זָעֶנֶן חֲשׁוּד אוֹף זְנוּת אוּנ טְיט אֲלֶיין דִּיא קוּכְט גְוֹואָרֶן דִּיא אֶקֶעכְט אוּנ דִּיא רֵייא זַאכֶן וָאס אֶר הָט רַ צַיילְט זַיֶא זָעֶנֶן חֲשׁוּד אוֹף זְנוּת אוּנ טְיט אִים גְוֹואָלְט חֲנָנָה זַיִן :(ג) וישראל אהב את

כְּנָעַן׃ ב אֵלֶּה תֹּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן־
שְׁבַע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רֹעֶה אֶת־אֶחָיו בַּצֹּאן
וְהוּא נַעַר אֶת־בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי
אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת־דִּבָּתָם רָעָה אֶל־אֲבִיהֶם׃
ג וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת־יוֹסֵף מִכָּל־בָּנָיו כִּי־בֶן־

שפתי חכמים

תולדותיו וחת"כ היכן מיישבו ומתרץ אחר שכתב וכו' כלומר שלא בא הכתוב למנות תולדותיו של יעקב אלא בא לפרש יושבו וישוב תולדותיו היאך מיישבו שהרי גם בפרשתו של עשו מפרש יושבו וישוב תולדותיו שהרי כתיב ויעקב שב שעיר הרי יושבו וחת"כ מפ' תולדותיו כדכתיב ואלה תולדות עשו וגו' וחת"כ מפ' יושבו בניו ואלה שמות אלופיו עשו למשפחותם למקומות וגו' אלה אלופי אדום ומשכותיהם ויהו שקוצי אחר שם כך יושבו עשו ר"ל שגם בפרשתו מפ' יושבו ויושבי תולדותיו ר"ל כאן גבי יעקב ג"כ מפרש יושבו ויושבי תולדותיו ושיינו בה דכתי' וישב יעקב הרי יושבו וחת"כ כתיב ואלה תולדות יעקב ר"ל ואלה יושבי של תולדות יעקב גם שם פי' יושבי תולדות עשו והתחיל לספר המקריס שקרו לבנים עד כאשר שם פתלת המקרות יוסף בן י"ז שנה נמכר למצרי' ונשתעבדו שם וילמדו שק וכך תורגם בשם עד כאשר שם לשון מדבר: ב זה ספר קצי תלמיד ס"ם דק"ל כיון שפ' נעיל דבפסוק בא לפרש יושבו של יעקב דיושבי תולדותיו ר"ל היכן מציאו שפ' יושבי תולדותיו וכה כתיב אלה תולדות יעקב יוסף בן י"ז שנה וגו' וש"פ ואלה של תולדות יעקב וזה ל' רש"י ואיתו מליין של הפסוק לכך כתב ואלה ולא אלה כל' הם כלו' אלה גילגולי וסבות יושבי התולדות של יעקב דסיינו בשבעי' יוסף בן י"ז שנה וגו' יוע"י יוסף כאן למצרים וחת"כ יצאו משם ובאו לפ"י ועל"פ שמציאו כיוצא בזה באלה תולדות יצחק שהתחיל הכתוב באלה תולדות יצחק והתחיל במקריס שקרו לו קודם לידתם ולא סוקמה זה לרש"י ר"ל דעיקר קושית רש"י הכא דכתיב ויושבי יעקב וחת"כ כתב אלה תולדות יעקב וגו' ה"ל למכתב: ג מפני שהיו יושב של תולדותיו מזכרי' בתורה רק של ב' שבטים ותו לבן נקרא רש"י ואגלויסם: ד ר"ל אלא בא לפרש אלה תולדות של יעקב ולא יושבי תולדותיו • ומה שכתב אלה תולדות יעקב יוסף לומר שכל תולדותיו נקרא ע"ש יוסף שהרי מפני חבתו של רחל שיולידו בן מרחל עבד ז' שנים הרחשמים וחת"כ רימה לותו ונתן לו את לאה וסולד ממנה בנים וחת"כ מנה לו רחל בלהה שפחתה לשפה כיון שראתה שהיו לה בנים וסולד גם מבלהה שפחתה לשפה וחת"כ ילדה רחל את יוסף ומיד כשנולד יוסף אמר יעקב ללבן לחזור אל מקום תבואתיו וח"כ ממנה שכל תולדותיו לא היו אלא בשבת יוסף שנולד מרחל: ה וש"פ וכה בנימין נמי בת מרחל ולמה נקרא יוסף וי"ל מ"ש עיקר עבודתו לא היה אלא בשבת יוסף כמו שנ' לעיל ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב אל לבן וגו' כדפירשתי לעיל: ו ומה לא נקט רש"י קלאתר פנים כמו שנקט לעיל בפ' תולדות גבי יצחק מפני

רש"י

זקונים

לפרש היאך נתישבו וסדר מלחמותיהם אין כוונתו אם תחזיר פניהם לך יושבי יעקב ותולדותיו בדרך תרוכה כל גלגולי שבאתה לפני שהם חשובים לפני המקום להתיר בהם: וכן אתה מוצא בעשרה דורות שמאדם ועד נח עלו הוליד פלוני וכבשה לגת התיר בו וכן בעשרה דורות שמנח ועד אברהם קלר בהם ומהגיע אצל אברהם פתיר בו מצל למגליה שנפלה בין החול לחדס מפשמש בחול וכובשו בכבד עד שמוצא את המרגלי' ומשמיד הוא מצליח את הסרוחים תידו ומוסל המרגלית (ד"ח ויצב יעקב הפשחני הזה וכשנסו גמליו מעטיו' פשחן הפחמי תמה אמר יכנס כל הפשחן הזה היס סיקח אחד מפיהם לו ניזון אחד יוצא ממפוח שלך שמוכך את כולו כך יעקב לאה כל החלופים הכתובים למעלה ממה ואמר מי יכול לכתוב את כולן מה כתיב למטה אלה תולדות יעקב יוסף וכתיב ויהיו בית יעקב אם ובית יוסף להבה ובית עשו לקש ניזון יוצא מיוסף שמלה ובורח את כולם • ברש"י יצן) :

(ב) אלה תולדות יעקב • ואלה של תולדות ב יעקב אלה יושביהם וגלגוליהם ג עד שבאו לכלל יישוב • שבה לחשוב יוסף בן שבע עשרה וגו' על ידי זה נתגלגלו וילדו למצרים זהו אחר יושב פשיטו של מקרא להיות דבר הכתוב על מופיו ומדרש אגדה דורש אלה הכתוב תולדות יעקב ד כיוסף מפני כמה דכתיב אחת שכל עצמו של יעקב לא עבד אלא לבן אלא ברחל ה ושפיר זו מיקונין ו של יוסף

נַח אוּנ אַבְרָהָם הָט עֲאַרִיךְ גְנוֹעַן מִיט זַיי : (ב) אלה תולדות יעקב דָם זָעֶנֶן דִי סִיבּוֹת וָואם צוּ דִי קִינְדֶר פּוּן יַעֲקֹב אִיז צוּ הַאנְדֶן גְקוּמֶן דִי עֶרְשְׁטֶי סִיבָּה אִיז גְנוֹעֶן יוסף בן שבע עשרה שנה וגו' אוּנ דוֹרְךְ דָעם אִיז אוֹם גְקוּמֶן אַז זַייא הָאבֶן גְנִידֶרְט קֵין מְצְרִים אַזוֹ וויא עֶר וַייטֶר וָועט שְׁטֵיין אוּנ דָער מֶדְרָש שֶׁרִיבְּט דִי פְּסוּק הָעגְט אָן דָם גְּבִירְט פּוּן יַעֲקֹב מַחֲנֶת עֶטְלִיכֶי וְאבֶן דָם עֶרְשְׁטֶי אִיז וְוארוּם דָם עִיקָר דִינְן וָום יַעֲקֹב הָט גִידִינְט בַּיי לָבָן הָעט עֶר נָאר גִידִינְט פַּר רָחֵל וָום פּוּן איר אִיז גְקוּמֶן צָרוּס יוסף אוּנ דָם אַנְדֶרֶי מַחֲנֶת דָאם גְשָׁאלְט פּוּן יוסף אִיז גְלַייךְ גָנוֹעַן צוּ יַעֲקֹב אוּנ וָואם עם הָאט זִיךְ גְטְרָאפְּן צוּ יַעֲקֹב הָאט זִיךְ גְמָרָאפְּן צוּ יוסף יַעֲקֹב הָט אִים זַיין בְּרוּדֶר גְנוֹאלְט הָאבֶן אִים זַיינֶע בְּרִידֶר אוֹךְ גְוואלְט הָרֶגֶן אוּנ נָאךְ פִּיל זַאכֶן אַזוֹעלְכֶי אוּנ נָאךְ אִדְרֶש אִיז פַּר הָאנְדֶן וישב יעקב הָט גְוואלְט זִיצֶן בְּשָׁלְוָה וָאט נָאם ב"ה אִיז נִיט נְגוּג צוּ אִים אִים צֶרוּף נִישְׁפְּרוּנְגֶן דֶר צֶאכֶן פּוּן יוסף דִי צְדִיקִים וויֶן עִיקֶן בְּשָׁלְוָה וָאט נָאם ב"ה אִיז נִיט נְגוּג צוּ

אַנְשֵׁי שְׁלֻמֶךָ חֶמְכָךְ יֶשֵׁימוּ מָזוֹר תַּחְתֶּיךָ אֵין תְּבוּנָה בּוֹ : הֲלוֹא בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם־יְהוָה
הַאֲבַדְתִּי חֲכָמִים מֵאֱדוֹם וּתְבוּנָה מֵהַר עֵשָׂו : וְחַתּוּ גִבּוֹרַיִךְ תֵּימָן לְמַעַן יִכָּרֵת־אִישׁ
מֵהַר עֵשָׂו מִקָּטֶל : מֵחָמָס אָחִיךָ יַעֲקֹב תְּכַסְּךָ בוּשָׁה וְנִכְרַתְּ לְעוֹלָם : בְּיוֹם עָמְדְךָ מִנֶּגֶד
בְּיוֹם שְׁבוֹת זָרִים חֵילוֹ וְנֵכָרִים בָּאוּ שְׁעָרָו סמיו קי וְעַל־יְרוּשָׁלַם יַדּוּ גוֹרָל גַּם־אַתָּה
כְּאַחַד מֵהֶם : וְאַל־תֵּרֶא בְיוֹם־אָחִיךָ בְּיוֹם נָכְרוֹ וְאַל־תִּשְׂמַח לִבְנֵי־יְהוּדָה בְּיוֹם אָבְדָם
וְאַל־תַּגְדֵּל פִּיךָ בְּיוֹם צָרָה : אַל־תָּבוֹא בְשַׁעַר־עַמִּי בְּיוֹם אֵידָם אַל־תֵּרֶא גַּם־אַתָּה בְרָעָתוֹ
בְּיוֹם אֵידוֹ וְאַל־תִּשְׁלַחְנָה בְחֵילוֹ בְּיוֹם אֵידוֹ : וְאַל־תַּעֲמֹד עַל־הַפֶּרֶק לְהַכְרִית אֶת־פְּלִיטָיו
וְאַל־תַּסְגֵּר שְׂרִידָיו בְּיוֹם צָרָה : כִּי־קָרוֹב יוֹם־יְהוָה עַל־כָּל־הַגּוֹיִם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ יֵעָשֶׂה
לָךְ גְּמֻלְךָ יָשׁוּב בְּרֹאשֶׁךָ : כִּי כַּאֲשֶׁר שְׁתִיתֶם עַל־הַר קָדְשִׁי יִשְׁתּוּ כָל־הַגּוֹיִם תָּמִיד
וְשָׁתוּ וְלָעוּ וְהָיוּ כְּלוֹא הָיוּ : וּבְהַר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְלֵיטָה וְהָיָה קֹדֶשׁ וְיָרְשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֶת
מוֹרָשֵׁיהֶם : וְהָיָה בֵית־יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה וּבֵית עֵשָׂו לַקַּשׁ וְדָלְקוּ בָהֶם וַאֲכָלוּם
וְלֹא־יִהְיֶה שָׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו כִּי יְהוָה דִּבֵּר : וְיָרְשׁוּ הַנֶּגֶב אֶת־הַר עֵשָׂו וְהַשְּׁפֵלָה אֶת־
פְּלִשְׁתִּים וְיָרְשׁוּ אֶת־שְׂדֵה אֶפְרַיִם וְאֶת שְׂדֵה שֹׁמְרוֹן וּבִנְיָמִן אֶת־הַגִּלְעָד : וְגֹלַת הַחֵל־
הַזֶּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־כְּנַעֲנִים עַד־צָרְפַת וְגֹלַת יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּסְפָרַד יִרְשׁוּ אֶת עָרֵי
הַנֶּגֶב : וְעָלוּ מוֹשִׁיעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת־הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיהוָה הַמְלוּכָה :

יִדבָעם זאָ פַּר נָעסָן אוּנ הָט נִשְׁטָעלְט צְוויי דְמוּת פּוּן כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת אַיינָע אִין דָּר שְׁטָאט דָן אוּנ דִיא
אַנדֶרֶי אִין בֵּית אֵל אוּנ דָער פָּשׁוּטֶר פָּשׁט אִיז אָזוֹ דִיא . אֶפְרַיִם וָאנְכְט אִיךְ בִּין רַיִיךְ אוּנ הָאב גְּפוּנָעִן
אֶשְׁטָארְקַיִיט צוּ מִיר דּוֹרְךְ דִיא גְּוַלּוֹת אוּנ דוֹרְךְ פְּאלְשָׁע וָאנָן וָואם אִיךְ מַאךְ מִיר עָם וָואלְט אֶבֶּר בָּעסֶר
גְּוֶעזָן אז דִי זָאלְטְ דִיךְ טְרַאכְטָן נָאר מִיין מִידְיקַיִיט אוּנ דָם נָעלְט וָוס אִיךְ הָאב וָועט מִיר נִיט מַכְפִּיק זַיין
מְכַפֶּר צוּ זַיין אוֹף מַיינֶי זִינְד וָאמֶר טְרַאכְטְסְט אִיךְ נָאם פַּר שְׁטֵייגֶיִיא נִיט אוֹף דָעם פָּאלְשְׁקַיִיט וָוס דִי טוּסְט
בְּסוֹד זָאג אִיךְ דִיר וַויא קָאן דָם זַיין : וַאנכי יי אלהיך אִיךְ בִּין דָּאךְ דָּר נָאט וָואם דִיךְ אוֹס גְּצוֹגָן פּוּן
מִצְרַיִם אוּנ דָּארְטָן הָאב אִיךְ פַּר שְׁטַאנָן וָוס אִיז אַבְכּוֹר אוֹדָר נִיט מְכִילָא וָועל אִיךְ דָא אוֹךְ וַויסָן וָועֶר
עָם הָאלְט בְּסוֹד אַפָּאלְשָׁע וָואג עוד אשיב באהלים אִיךְ נָאט וָועל פַּר שְׁנַיידָן פּוּן דִיר דִי פָּאלְשָׁע סוֹדָרִים
אוּנ אִיךְ וָועל דִיךְ זָעצָן אִין דִי גְּצֶעלְטָן צוּ לֶערָנָן תּוֹרָה אזו וַויא דִי עֶרְשְׁטֶי צַייטָן וָום יַעֲקֹב אִיז גְּוֶעזָן אַיין
אִישׁ תם אוּנ אִיז גְּוֶעסָן אִין גְּצֶעלְטָן אוּנ הָט גְּלֶערְנְט תּוֹרָה : ודבותי אוּנ אִיךְ נָאט הָאב גְּרֶעט כִּיט דִיא
גְּבוֹיאִים זַייא זָאלְן אִייךְ שְׁטְרָאפָן אוּנ צוּ דִי נְבִיאִים הָאב אִיךְ מִיךְ בְּווִיזֶן אִין פִּיל עֶרְלַייא נִישְׁטָאלְט : אם
גְּלֶער אוּנ אִז עָם קוּמְט אוֹף גְּלֶעד אַפְּרָאךְ הָאב זַייא דָם אַלַיין גוֹרֶם גְּוֶעזָן . אך שוא חיו זַיי זָעלְן פָּאלְש גְּוֶעזָן
בגלגל אוּנ אִין דָּר שְׁטָאט גְּלֶעד הָאבָן זַיי גְּשֶׁעכְט אָקסִין צוּ דָר דְמוּת פּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת :גם מזבחותם זַייעֶרֶי
מִזְבְּחוֹת זָעלְן פִּיל כְּנַלִים אזו וַוי דִי הוֹפֶן וָוס זָעלְן אוֹף דִי בַּייטָן פּוּן דָעם פָּעלְד :

אונקלוס

א וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ תוֹתָבוּת אֲבוּהִי בְּאַרְעָא דְכְנָעַן : ב אִלֵּין תּוֹלְדַת יַעֲקֹב יוֹסֵף בַּר

בעל הטורים שבע

(ו) ויסב . ז"ס כסיר י"י משפטיך פנס תוריך מצל כשדה שקוכים והורס מפרים התבן וכמוץ ומסליכן וסתבוחס כשלהת במקומס
כדכתיב בעשו וילך אל ארץ מפני יעקב כתוב כאן ויסב יעקב : מגורי . ב' במס' ככה ותיהך מגורי אל תרכ תע"ם ס"ל מגורי אל
תג"ב יסב לו ביניהם מצל נפ' שרתיך כת אל כלבים ולנו נעשה ויסב יעקב כך יסב לו יעקב כין עשו ולסופו : מגורי לכנין . בני' זה
תכנון : ויסב יעקב נתלן מגורי לכנין . בגימ' ויסב לקיים מלות כבוד אמרתיבשבר שכבוד זכה עשו לכל הכבוד סוס : מגורי . יו"ד
לפוסה כמין כ"ף תאמר מס שזכה עשו לכל הכבוד סוס בשכר הכבוד ולע"פ שהכתי לכנין בי"ד ברכות כוראכתי לשלום י"ד דכריס
כדכתיב עוים מלחים וגו' תלך ותשוב עצמי ותכבד לת לבני כתכלון :

דָם וואר דִי עִיקָר בִּוּנָה פּוּן דָעם סִפּוּר אוּנ אַז גְּפוּנְעִן מִיר בִּיי דִי צֶעהָן דוֹרוֹת וואם אִיז גִיוֶעזָן פּוּן אָדָם
הָרִאשׁוֹן בִּיז נֹחַ אוּנ אַז פַּייא דִי צֶעהָן דוֹרוֹת וָום אִיז גְּוֶעזָן פּוּן נֹחַ בִּיז אַבְרָהָם אוּנ אַז עָם אִיז גְּקוֹמָן צוּ

וְאַתָּה בֶּאלֹהֶיךָ תָּשׁוּב חֶסֶד וּמִשְׁפָּט שְׁמֹר וְקַוֵּה אֶל־אֱלֹהֶיךָ תָּמִיד : כְּנַעַן בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי
מִרְמָה לַעֲשֹׁק אָהֵב : וַיֹּאמֶר אֶפְרַיִם אַךְ עָשַׁרְתִּי מָצָאתִי אוֹן לִי כָּל־יְגִיעַי לֹא יִמְצְאוּ־
לִי עָוֹן אֲשֶׁר־חָטָא : וְאָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם עַד אוֹשִׁיבְךָ בָּאֳהָלִים כִּימֵי מוֹעֵד :
וְדִבַּרְתִּי עַל־הַנְּבִיאִים וְאָנֹכִי חָזוֹן הָרְבֵּיתִי וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמֶּה : אִם־גִּלְעָד אָוֶן אַךְ־שָׁוְא
הָיוּ בַגִּלְגָּל שְׁוָרִים זָבֵחוּ גַּם מִזְבְּחוֹתָם כְּגַלִּים עַל תַּלְמֵי שָׂדָי :

הפטרת וישלח בעובדיה סימן א

כאן אומרים כתוב אחיו הפטרה כן לספרדים • לך מכותר כרמב"ם ובלבוש אחיו הפטרה כן לספרדים כן לאשכנזים :

חָזוֹן עֹבַדְיָה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה לֶאֱדוֹם שְׁמוּעָה שָׁמַעְנוּ מֵאֵת יְהוָה וְצִיר בַּגּוֹיִם שֻׁלָּח
קוּמוּ וְנָקוּמָה עָלֶיהָ לַמִּלְחָמָה : הִנֵּה קָטֹן נְתַתִּיךָ בַּגּוֹיִם בָּזוּי אַתָּה מְאֹד : זְדוֹן
לִבְּךָ הִשִּׁיאֶךָ שֹׁכְנִי בְּחַגְוֵי־סֶלַע מְרוֹם שִׁבְתּוֹ אֹמֵר בְּלִבּוֹ מִי יוֹרִידֵנִי אָרֶץ : אִם־תַּגְבִּיהַ
כַּנֶּשֶׁר וְאִם־בֵּין כּוֹכָבִים שִׂים קִנֶּךָ מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם־יְהוָה : אִם־גַּנָּבִים בָּאוּ לָךְ אִם־
שׁוֹדְדֵי לַיְלָה אֵיךְ נְדְמֵיתָה הֲלוֹא יִגְנְבוּ דַּיָּם אִם־בֹּצְרִים בָּאוּ לָךְ הֲלוֹא יַשְׁאִירוּ עֹלְלוֹת :
אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ עֵשָׂו נִבְעוּ מַצְפֻּנָיו : עַד־הַגְּבוּל שִׁלְּחוּךָ כָּל אַנְשֵׁי בְרִיתֶךָ הִשִּׁיאוּךָ יָכְלוּ לְךָ
אנשי

פַּר לָאַון נָאר חָסָד מיט גֶּרעכטִיקייט זָאלְסטוּ הַיטֶן בִּיסְטוּ בָּטוּחַ צוּ הָאפֶן צוּ זַיין הִילף אָבֶּר אִיר טוט ניט
אַזוּ נָאר כנען דִי יִשְׂרָאֵל זָענֶן סוֹחֲרִים קלוּמֶר דִי יִשְׂרָאֵל הָאבֶּן אֶסְמִיכָה אוֹף זַיעֶר געטְ וָס זַיא הָאנְדֶלְן
אוּנ אִין זַיין הָאנְט אִיז פַאלְשָׁע וָואג שָׁאלֶן פַּר צוּקֶן אוּנ גֶּלְטֶן הָאטְ עֶר לִיב ויאמר אפרים אוּנ אָפְרַיִם זָאגְט
אַז נִיעֶרְט אִיךְ בִּין רַיִיךְ אוּנ פוּן וָועגְט וָועגְט זָאל אִיךְ רַיכְן הקב"ה מצאתי און לי אִיךְ הָאבּ נִפּוּנֶן אֶקְרַאפְט
דַּר מָדָּרְש שְׂרִייבְט דָּם נִיט אוֹף יְרֻבְעָם בֶּן נְבָט וָס עֶר אִיז גְּוֶוען פוּן שְׁבָט אֶפְרַיִם עֶר הָאט גְּזָאגְט אִיךְ
הָאבּ נִפּוּנֶן אַשְׁטַר חֹב אוֹף דִי יִשְׂרָאֵל אַז זַיי זָענֶן צוּ מִיר קֶנֶעכְט אוּנ אִיךְ בִּין אַמְלָכוּת אִיבֶּר זַיי וָוארוּם
אוּנְזֶר פָּאטֶר יִסַּף הָט זַיי נְקוּפְט אַזוּ וִוי עֶס שְׁטַייט אִין פָּסוּק אִין פַּרְשַׁת וַיֵּרֶד וילכו גם אחיו ויפלו לפניו דָּם
אִין טַייטְש דִיא בְּרִייבֶּר זָענֶן גַּנַאנֶן אוּנ זָענֶן גִּפאלֶן פַּאר אִים אוּנ הָאבֶּן גְּזָאגְט הִנֵּנוּ לך לעבדים דָּאם אִין
טַייטְש מִיר זָענֶן צוּ דִיר קְנֶעכְט אוּנ אַלְץ וָס דָּר קְנֶעכְט הָאט גֶּטָּעד דָּאם צוּם הָאלְץ דִּרוּם בִּין אִיךְ רַיִיךְ
דָּעם נָאר דָּם וָעלְט פוּן דִי יִשְׂרָאֵל אִיז מַיִן אוּנ אוֹךְ מַתָּנַת דָּעם כל יגיעי אלי מיינוּ מִדְיִקייט כְּלוֹטֶר נָאר
מַיִן נָעלְט וָעט מָען נִיט גְּפִינֶן דְּרִינֶן זַיְנְד אשר חטא וָס עֶס זָאל הַיסֶן אִיךְ הָאבּ גְּוִינֶנֶט דָּעם אַז אִיךְ
נָעם שׁוֹן אֲפִילוּ בַּיי זַייא אוֹועק קוּמְט דָּם מִיר בְּרִין וַייל זַייא זָענֶן מַיינָע קְנֶעכְט דְּרוּךְ זָאגְט נָאט ב"ה צ
יְרֻבְעָם דִי רַייד פוּן דִי בְּרִייבֶּר פוּן יוֹסֵף הַצַּדִּיק הָאכְטוּ נִיט פַּר נָעסֶן זַיי וִוילֶן צוּ אִים קְנֶעכְט זַיין : ואנכי י
אלהיך אוּנ דָּם וָס שְׁטַייט אִין עֶשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת אנכי י אלהיך דָּאם אִיז טַייטְש אִיךְ בִּין זַיין נָאט הָאט
ירבעם

בראשית לז וישב

לז א וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ

שפתי חכמים — רש"י — כנען

א דק"ל דסי"ל נכתוב מקודם ונלמ"ד תולדות יעקב ומת"כ ויסב יעקב כתו שמניחו לעשו גבי דתמ"ד מקודם תולדותיו — (ז) וישב יעקב וגו' • מאחר שכתב לך ישובי עשו ותולדותיו בדרך א קלינה שלא היו ספוניס והחוניס לפנים

(א) וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען אוג"ן יַעֲקֹב הָט זִיךְ בְּזַעצְט אִין דָּעם לַאנְד דָּם וואנונג פוּן זַיין פָּאטֶר אִין לַאנְד כְּנַעַן • רש"י שְׁרַייבְט נָאךְ דָּעם אַז דָּר פָּסוּק הָט גִּישְׁטַעלְט דָּם בְּזַעצוּנְג פוּן
עֵשָׂו אוּנ זַייני קִינְדֶר אִיז עֶר וִוידֶר מְפוֹרֶשׁ דָּאם בְּזַעצוּנְג פוּן יַעֲקֹב אוּנ פוּן זַיינוּ קִינְדֶר בְּאַרִיכוּת מַחֲטַת

תִּמְנָע רַבָּא עַלְוָה רַבָּא יְתֵת׃ מא רַבָּא אֱלָהֲבָמָה רַבָּא אֵלָה רַבָּא פִּינֹן׃ מב רַבָּא קְנַז
רַבָּא תֵּימָן רַבָּא מִבְצָר׃ מג רַבָּא מַגְדִּיאֵל רַבָּא עִירָם אִלֵּין רַבְרְבֵי אֱדוֹם לְמוֹתָבְנִיהוֹן
בְּאַרַע אֲחֻסַּנְתְּהוֹן הוּא עֵשָׂו אֲבוּהוֹן דֶּאֱדוֹמָאֵי׃ פ פ פ

רש״י

אלופי עשו שנקלטו על שם מדינותיהם ם לאחר שמת
סגד ופסקה מהם מלכות וכרמבגוים המכריס למעלה הם
שמות תולדותם וכן מפו׳ כד״ם ויש מהם סגד ויסיו אלופי
תדוס אלוף תמנע וגו׳׃ (מג) מגדיאל ׃ טוס רומי׃

חפלת פרשת וישלח

שפתי חכמים

ע״ם מקומו כמו שמלה ממשרקה וכו׳ ותי׳ שלא היה חיים יודע
ויכיר ע״ם מקומו ושוה הוגה לייחסו ע״ם תכיו ולא ייחסו על
שם מקומו אלא להודיע שעתידה לעקור וכו׳ : ם (ממ״ם) ר״ל
ז״ם שכתוב למקומותם בשמותם פי׳ שנקראו שמותם ע״ם מקומותם
ות״ם אח״כ וכרמבגוים וכו׳ כה שמות תולדות׳ שלא תיקבי הא
כגר מאה לעיל אלופי בני עשו גם שם מהם לאחרי׳ • והא דחיים
שאלו מקראים ע״ם מדינותיהם דהא מגדיאל היה רומי כדאיתא׳
במד״ר שנאמר לך׳ לחמי כתלו׳ היו׳ מלך מגדיאל לבל בחחיים
כגון אלוף קנ וכו׳ לפשר שהן מקראים ע״ם תולדותם מאחר שמזכיר למעלה בשמות אלו וכן ג״כ אלוף תהליפמה לא ם תמנע
ר״ל שמות תולדותם טפי מאחר דמלינו לעיל שהם שמות אדם ואיך ג״כ אין הכרח שהם שמות מדינ׳ לכך מביא ראייה ממגדיאל
שהוא שם מקום לכן י״ל שכולם שנקלטו ע״ם מדינותיהם שכתו זה וגילה על זה : חפלת פרשת וישלח

הָאָרֶן זְעֵנְיָן גְרוּפִין גְוּוארֶן אוּיף דָעם נָאמֶן פוּן זַיְעֲרִי מְדִינוֹת אלוּף תמנע וגו׳ : (מג) אלוף מגדיאל • רש״י
שָׂרייבְט מַגְדִּיאֵל מֵיינְט מָען רוֹם אלה אלופי אדום דָאס זָענֶן דִי הָאָרֶן פוּן אֱדוֹם למושבותם צוּ זַיְעֶר זִיצוּנְג
בארץ אחוזתם אִין דָעם לַאנְד פוּן זַיְעֶר אֲרֶבּ הוּא עשו אבי אדום עֶר אִיז דָר עִשָּׁו דָר פָאטֶר פוּן אֱדוֹם •

הפטרת וישלח

יְהוָה׃ סַבְּבֻנִי בְכַחַשׁ אֶפְרַיִם וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה עֹד רָד עִם־אֵל וְעִם־
קְדוֹשִׁים נֶאֱמָן׃ אֶפְרַיִם רָעָה רוּחַ וְרֹדֵף קָדִים כָּל־הַיּוֹם כְּזָב וְשֹׁד יַרְבֶּה וּבְרִית עִם־
אַשּׁוּר יִכְרֹתוּ וְשֶׁמֶן לְמִצְרַיִם יוּבָל׃ וְרִיב לַיהוָה עִם־יְהוּדָה וְלִפְקֹד עַל־יַעֲקֹב כִּדְרָכָיו
כְּמַעֲלָלָיו יָשִׁיב לוֹ׃ בַּבֶּטֶן עָקַב אֶת־אָחִיו וּבְאוֹנוֹ שָׂרָה אֶת־אֱלֹהִים׃ וַיָּשַׂר אֶל־מַלְאָךְ
וַיָּכֹל בָּכָה וַיִּתְחַנֶּן־לוֹ בֵּית־אֵל יִמְצָאֵנוּ וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ׃ וַיהוָה אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת יְהוָה זִכְרוֹ׃

ואתה

אַשּׁוּר אוּ אִיךְ וָועל זַיי בַּאזָעצָן אִין זַיְעֲרִי הַייזֶר אַז רָעש נָאט׃ סכבוני בכחש זַיי הָאבָּן מִיךְ אַרוּם גְרַיינְגָלְט
מִט לִינְגָט דָם פְּאלְק פוּן אֶפְרַיִם אוּ מִט פְאלְשְׁקייט הָאבָּן מִיךְ אַרוּם גְרַיינְגָלְט דָם הוֹז גְזִיקְר פוּן יִשְׂרָאֵל
דָם זָענֶן דִי מְלָכִים פוּן דִי עֲשָׂרֶת הַשְּׁבָטִים ויהודה אוּ דַיא מַלְבֵי יְהוּדָה זָענֶן נָאךְ גָוולָן נָאטָם פָּארְבָּט אוּ
מִט הקב״ה וָום עֶר הַייסְט אלהים קדושים זָענֶן זַיי וָואר הָאפְּטֶן׃ אפרים רעה רוח אֶפְרַיִם בַּאהַעפְּט זִיךְ צוּ
אוֹ אוֹאךְ וָום אִיז הֶבֶל אוֹז וִוי אַווִינְט דָם מֵיינְט טָען צוּ דְמוּת כּוֹבָבִים וּמַזָּלוֹת ורוח קדים ירדף אחרי כְּוָרְח
וויְנְט אַנְאנְצָן טָאג לִיגֶן אִיז רוּבּוּנְג טוּט עֶר מֶערֶן אוּ זַייא זָענֶן כּוֹרֵת בְּרִית מִט אַשּׁוּר אוּ בּוֹטְל בְּיֶרֶן
זַיי קיין מִצְרַיִם פוּן שׁוֹהֵד וָענֶן׃ וריב לה׳ אוּ דִי קְרִיג וָום נָאט הָט מִט דִי יִשְׂרָאֵל דָם זָאגְט עֶר צוּ דָעם
שֵׁבֶט יְהוּדָה ולפקוד על יעקב אוּ דָר וִוילְן פוּן נָאט צוּ גֶדֶענְקֶן אוֹף יַעֲקֹב מֵיינְט טָען אוֹף דִי יִשְׂרָאֵל כדרכיו
עֶר זָאל בַּצָאלֶן אַז וִוי זַיינֶע בַּייזֶע וָועגֶן אַז וִויא זַיינֶע בַּייזֶע וָועט עֶר אִים וִוידֶר קֶערֶן׃ זאגט
נָאט ב״ה זָענְט וָום פַּר אַטוֹבוֹת הָאב אִיךְ גְטָאן צוּ יַעֲקֹב בכמו אִין דֶר מִיטֶערֶט בּוֹךְ הָט עֶר בַּוְרִייפְט דִי
פְּערְשׁוֹן פוּן זַיין בְּרוּדֶר ובאונו אוּ מִט מַאכְט הָט זִיהְערְשׁט אִיבֶּר אַנְגֶלְךְ וַוייטֶר׃ וישר אל מלאך עֶר
הָט זִהְערְשׁט אִיבֶּר דָעם מַלְאָךְ אוּ עֶר הָט אִים בְּייא נְקוֹמֶן בכה דָר מַלְאָךְ הָט גְוַוינְט אוּ הָט זִיךְ גֶבְּעטֶן
בְּייא יַעֲקֹב אוּ הָאט אִים גְיזָאגְט הַייְנְט לָאז מִיךְ אַפּ בית אל ימצאנו דָער סוֹף וָועט זַיין הקב״ה וָועט זִיךְ
בְּמָאזִין צוּ דִיר אִין בֵּית אֵל אוּ דָאךְ וָועט עֶר מִט אוֹנְז רַייְדֶן אוּ הקב״ה אוּ אִיךְ וָועל כִּיר מַסְכִּים
זַיין אוֹף דִי בְּרָכוֹת וָואם דַיין פָּאטֶר יִצְחָק הָאט נִיבְּעֶנְשְׁט יי אלהי הצבאות אוּ גָאט דָר הָאר פוּן אַלֶּע
הָעֶרְשׁאפְט נָאט אִיז זַיין גְדֶעכְטְנִישׁ כְּלוּמָר דָר גָאט וָום אִיךְ בִּין גוֹוען דֶעמְט מָאל דָר בִּין אִיךְ הַייְנְט אוֹף
אוּ אִיר זָאלְט זַיין מִט מִיר מִט נַאנְצְקייט אַז וִוי אַייעֶר פָּאטֶר יַעֲקֹב וָואלְט אִיךְ מִט אַייךְ נוֹהג גוֹוען
אַז אִיר זָאלְט אִיךְ הָאבּ טוֹהג גוֹוען מִט אִים׃ ואתה אוּ דַיא יִשְׂרָאֵל אוֹף זַיין נָאטָם הַכְנָסָה מְעוּסְטוּ דִיךְ

לְמִקְמֹתָם בְּשֵׁמֹתָם אַלּוּף תִּמְנָע אַלּוּף עַלְוָה
אַלּוּף יְתֵת׃ מא אַלּוּף אָהֳלִיבָמָה אַלּוּף אֵלָה
אַלּוּף פִּינֹן׃ מב אַלּוּף קְנַז אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף
מִבְצָר׃ מג אַלּוּף מַגְדִּיאֵל אַלּוּף עִירָם אֵלֶּה ו
אַלּוּפֵי אֱדוֹם לְמוֹשְׁבֹתָם בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם הוּא עֵשָׂו
אֲבִי אֱדוֹם׃ פ פ פ

קנ"ל קליפה סימן • ומספרין חזון עובדיה נת"ע׃

דָם זַעֲנֶן דִי נָעמֶן פּוּן דִי הָאנְט פּוּן עֲשָׂו צוּ זַיְיעֲרִי מִשְׁפָּחוֹת צוּ זַיְיעֲרִי עֶרְטֶר בְּלוֹטֶר וָוס דִי נָעמֶן פּוּן דִיא הָארְן

הפטרת וישלח בתרי עשר בהושע סימן יא

כספרדים עד סוף הפטרה ועוד לספרדים והספרדים ויכרח יעקב מפטירין הספרדים ג"כ לאחר הפטרה זו מפני שבת מגיעין עד פסוק כמוכיח מפטירין רק ויכרח יעקב לבד כמתואר בכתב"ס ובלבוש׃

וַעֲכִי תְּלוּאִים לְמִשְׁבָּתִי וְאֶל־עַל יִקְרָאֻהוּ יַחַד לֹא יָרוּמּוּ׃ אֵיךְ אֶתֶּנְךָ אֶפְרַיִם
אֲמַגֶּנְךָ יִשְׂרָאֵל אֵיךְ אֶתֶּנְךָ כְּאַדְמָה אֲשִׂימְךָ כִּצְבוֹאִים נֶהְפַּךְ עָלַי לִבִּי יַחַד
נִכְמְרוּ נִחוּמָי׃ לֹא אֶעֱשֶׂה חֲרוֹן אַפִּי לֹא אָשׁוּב לְשַׁחֵת אֶפְרַיִם כִּי אֵל אָנֹכִי וְלֹא־אִישׁ
בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר׃ אַחֲרֵי יְהוָה יֵלֵכוּ כְּאַרְיֵה יִשְׁאָג כִּי־הוּא יִשְׁאַג וְיָחֵרְדוּ
בָנִים מִיָּם׃ יֶחֶרְדוּ כְצִפּוֹר מִמִּצְרַיִם וּכְיוֹנָה מֵאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהוֹשַׁבְתִּים עַל־בָּתֵּיהֶם נְאֻם־
יהוה

תְּעמי אוּנ מיין פָאלְק יִשְׂרָאֵל תלואים למשובתי הָעֶנְגֶן צוּ מיר וִוילְן דָערָן בְּלוֹטֶר זַיי זָענֶן תָמִוקֵק צוּ זָאלֶן
זַיי תְּשׁוּבָה טָאן אֲדֶר ניט תְּשׁוּבָה טָאן ואל על יקראהו יחד לא ירומם אוּנ צוּ דָר זָאךְ וָום דִי נְבִיאִים
רִיפֶּן זַיי זָענֶן זַיי מיט אַנאנְד ניט דָר הוּבֶּן אוּנ וִוילֶן דָם ניט טָאן אִיךְ הָאב פָאךְט אוֹף זַיי רַחֲמָנוּת אוּנ
זָאג איך אחנך וויא זָאל אִיךְ דִיךְ איבר עֲנְפָרִין דִיךְ יִשְׂרָאֵל אִין דִיא הָעֶנְט פּוּן דַיינִי פַיינְט איך אחנך וויא
זָאל אִיךְ גֶעבֶּן אוּנ פַּר לֶעגֶרן דִיךְ אַזוֹ וִוי דִי שְׁטָאט אַדְמָה אִיךְ זָאל דִיךְ טָאן אַזוֹ וִוי דִי שְׁטָאט צְבוֹאִים
דָם זָענֶן דִי שְׁטָעט פּוּן לָאנְד סְדוֹם אוּנ עֲמוֹרָה וָום זָענֶן אִיבֶּר גֶקֶערְט גְוואָרֶן נֶהפּךְ עלי לבי עָם אִין פַּאר
קֶערְט גְוואָרֶן אוֹף מִיר אוּנ אִין מִיר מיין הָארְץ יחד מִיט אַנגֶנֶדר זַיי הִיצֶן זִיךְ אִין מִיר מיני גְרֵאנֶצֶן
לא אעשה אִיךְ וָועל ניט טָאן מיין גְרִים צָארְן לא אשוב אִיךְ וָועל ניט וִוידֶר קֶערֶן פּוּן דָעם וָואס אִיךְ הָאב
גְזָאגְט אִין דָר תּוֹרָה לא מאסתים אִיךְ הָאב דִי יִשְׂרָאֵל ניט פַּר מִיעֲסְט לשחת צוּ פַּר דַארְבֶּן אֶפְרַיִם וְוָארוּם
אִיךְ בִּין אַנָאט וָואס אִיךְ בִּין קָאקְיִם דִי טוֹבָה וָום אִיךְ זָאג צוּ אוּנ אִיךְ בִּין ניט אַמְעֵנְש אִיךְ זָאל דָרָטָה
הָאבֶּן בקרבך קדוש צָווישֶׁן דִיר בִּין אִיךְ הַיילִיגֶר נָאט ולא אבוא בעיר אוּנ אִיךְ וָועל ניט קוּמֶן אִין דָעֶר
שְׁטָאט וְוָארוּם אִיךְ הָאב שוֹין לָאנְג מַבְטִיחַ גְוואָרֶן צוּ מַאכֶן רִיגֶן מיין שְׁכִינָה צָווישֶׁן דִיר אִין יְרוּשָׁלַיִם
דַּקָא ׳ זָאגְט דָר נְבִיא אחרי יי ילכו נָאט וָועלֶן דִי יִשְׂרָאֵל גֶיין דָעֶן כאריה ישאג אַזוֹ וִויא אַלֶייב וָועט נָאט
שְׁרַיִיעֶן אַז גֶיִיא זָאלֶן צָרוֹם גֶיין פּוּן גָלוּת בָּבֶל הוּא ישאג וָוארוּם עֶר וָועט שְׁרַיִיעֶן אוּנ גֶיִיא וָועלֶן זִיךְ אַיילֶן
אַיין צוּ זָאמְלֶן דִי פַּר טְרִיבְּעֶנע קִינְדֶר מִים פּוּן מַעֲרָב גֶיִיט אַזוֹ וִויא אַשּׁוּר וָועלֶן גֶיִיא זִיךְ אַיין זָאמְלֶן פּוּן
מִצְרַיִם אַזוֹ וִוי אַטוּב וָום קֶערְט זִיךְ אוּם צוּ אִיר נָעמְט אַזוֹ וָועלֶן זִיךְ דִי יִשְׂרָאֵל וִוידֶר קֶערֶן פּוּן דָעם פּוּן דָעם לַאנְד

פְּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהֵיטַבְאֵל בַּת מַטְרֵד בַּת מֵי זָהָב:
מפטיר מ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אַלּוּפֵי עֵשָׂו לְמִשְׁפְּחֹתָם

אונקלוס	למקרא

מה וְאִלֵּין בְּנֵי עֲנָה דִישׁוֹן וְאָהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה: כו וְאִלֵּין בְּנֵי דִישָׁן חֶמְדָּן וְאֶשְׁבָּן וְיִתְרָן וּכְרָן: מ וְאִלֵּין בְּנֵי אֶצֶר בִּלְהָן וְזַעֲוָן וַעֲקָן: מה אִלֵּין בְּנֵי דִישָׁן עוּץ וַאֲרָן: כט אִלֵּין רַבְרְבֵי חוֹרָאֵי רַבָּא לוֹטָן רַבָּא שׁוֹבָל רַבָּא צִבְעוֹן רַבָּא עֲנָה: ל רַבָּא דִישׁוֹן רַבָּא אֶצֶר רַבָּא דִישָׁן אִלֵּין רַבְרְבֵי חוֹרָאֵי לְרַבְרְבָנֵיהוֹן בְּאַרְעָא דְשֵׂעִיר: לא וְאִלֵּין מַלְכַיָּא דִי מָלְכוּ בְּאַרְעָא דֶאֱדוֹם קֳדָם דִּימְלוֹךְ מַלְכָּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: לב וּמָלַךְ בֶּאֱדוֹם בָּלַע בַּר בְּעוֹר וְשׁוּם קַרְתֵּיהּ דִּנְהָבָא: לג וּמִית בָּלַע וּמָלַךְ תְּחוֹתוֹהִי יוֹבָב בַּר זֶרַח מִבָּצְרָה: לד וּמִית יוֹבָב וּמָלַךְ תְּחוֹתוֹהִי חֻשָׁם מֵאַרְעָא דְרוֹמָא: לה וּמִית חֻשָׁם וּמָלַךְ תְּחוֹתוֹהִי הֲדַד בַּר בְּדַד דְּקָטַל יַת מִדְיָנָאֵי בְּחַקְלֵי מוֹאָב וְשׁוּם קַרְתֵּיהּ עֲוִית: לו וּמִית הֲדַד וּמָלַךְ תְּחוֹתוֹהִי שַׂמְלָה מִמַּשְׁרֵקָה: לז וּמִית שַׂמְלָה וּמָלַךְ תְּחוֹתוֹהִי שָׁאוּל מֵרְחוֹבוֹת דְּעַל פְּרָת: לח וּמִית שָׁאוּל וּמָלַךְ תְּחוֹתוֹהִי בַּעַל חָנָן בַּר עַכְבּוֹר: לט וּמִית בַּעַל חָנָן בַּר עַכְבּוֹר וּמָלַךְ תְּחוֹתוֹהִי הֲדַד וְשׁוּם קַרְתֵּיהּ פָּעוּ וְשׁוּם אִתְּתֵיהּ מְהֵיטַבְאֵל בַּת מַטְרֵד בַּת מְצַרְךְ דַּהֲבָא: מ וְאִלֵּין שְׁמָהָת רַבְרְבֵי עֵשָׂו לְזַרְעֲיָתְהוֹן לַאֲתְרֵיהוֹן בְּשְׁמָהָתְהוֹן רַבָּא

בעל הטורים	תמגע

(לח) ואלה המלכים • כשכיל שמר יעקב לעשו ח"ם לחדוי מלכו ת' מלכים קודם ישראל וכעבדם מלכו ת' מלכים עד יהורם וכימיו פשע לחדום: (לב) מבלרס • ב' דין ותיקן תמוז בגדים מבלרס ע"ל חלקה בלרס עם לחדום נפי שבעמידו לכם מלך שהמליכ' לכם וזסו תמוז בגדים מבלרס חלקה בלרס שמע' יובב בן זרח מבלרס • כשולן מזכיר שמות מקומותיהם חוץ מן מצבל חץ בן מכבור נפי שלא ס"ל מקום ידוע אפי"ל חויבים רבים וכיה מתחב' כיוב כאן ולמטה כאן ולא כי' יובב במקום ידוע: (לט) ושם אשתו • מזכיר שם אשתו שלמה שמלך על ידם שהיתה בת גדולים ושניהם: מוכה כאן ת' מלכים ו"ל אלופי' וכעבדן נלמדו כישראל י"ל שופטים מיהושע עד שמואל ות' מלכים עד יורם וזכו ולמלכי לעבדך:

רש"י	שפתי חכמים

מדם כ על מכת פרדה לבגה ומיה: (והלא קל חזיק דמיה על חקרי ומיה חלא ומיתה כי סמכה לה מחכמת לעולמי נרס"י יפן) ולא כוקק לכתוב לנו מפפחות כחורי חלא מפני סמנע ולהודיע גדולת מרדכי כמו שפיכתבי למגלה: (לא) ואלה המלכים וגו' • שמה היו וכעבדן העמיד יעקב וכפל מלכות עשו כימיהם ל ולולו כן שמול ומים בשת חוד ושלמה בחכע' מביס חפח יהושפט • וכימי יורם ס בנו מחיב (מ"ב ח כ) בימיו פשע לחדום מחחת יד יהודה וימליכו עליהם מלך וכימי שמול כחיב מין מלך בחדום עגב מלך: (ע) יובב בן זרח מבצרה • בגרה מערי מואב סיא שנאמר (ירמיה מח כד) ועל קריות ועל בגרה וגו' • ולפי שהעמידם מלך לחדום עחידה ללקות ג עמהם שנא' (ישעיה לד ו) כי זבח לה' בבגרה: (לה) המכה את מדין בשדה מואב • שנא מדין על מואב למלחמה והלך מלך לחדום לעזר לה מואב ומכלן לחו למדיס שהיו מדין ומואב מריבים זה עם זה וכימי בלעם עשו שלום להתקבל על שנאל: (לם) בת מי זהב • מהו זהב עשיר סיה ומין זהב כעיניו לכלום: (מ) ואלה שמות אלופי

ותנח הוא ענה דם אין דך ענה ום ער איז גוועלן דעד ברודר פון צבעון אונ דא רופט דך פסוק אים אן דך זון פון צבעון אשר מצא את הימים במדבר ום ער האמט נפונן די מול איילן ברעוהו את
ים אן ער הט נפיטערט די איילן צו זיין פאטר צבעון: (מ) ואלה שמות אלופי עשו למשפחותם וגו' אונ

בְּנֵי־צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה הוּא עֲנָה אֲשֶׁר מָצָא
אֶת־הַיֵּמִם בַּמִּדְבָּר בְּרָעֹתוֹ אֶת־הַחֲמֹרִים
לְצִבְעוֹן אָבִיו : כה וְאֵלֶּה בְּנֵי־עֲנָה דִּשָׁן
וַאֲהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה : כו וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישָׁן חֶמְדָּן
וְאֶשְׁבָּן וְיִתְרָן וּכְרָן : כז אֵלֶּה בְּנֵי־אֵצֶר בִּלְהָן
וְזַעֲוָן וַעֲקָן : כח אֵלֶּה בְּנֵי־דִישָׁן עוּץ וַאֲרָן :
כט אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי אַלּוּף לוֹטָן אַלּוּף שׁוֹבָל
אַלּוּף צִבְעוֹן אַלּוּף עֲנָה : ל אַלּוּף דִּשָׁן אַלּוּף
אֵצֶר אַלּוּף דִּישָׁן אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי לְאַלְּפֵיהֶם
בְּאֶרֶץ שֵׂעִיר : פ לא וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר
מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם לִפְנֵי מְלֹךְ־מֶלֶךְ לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל : לב וַיִּמְלֹךְ בֶּאֱדוֹם בֶּלַע בֶּן־בְּעוֹר וְשֵׁם
עִירוֹ דִּנְהָבָה : לג וַיָּמָת בֶּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו יוֹבָב
בֶּן־זֶרַח מִבָּצְרָה : לד וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו
חוּשָׁם מֵאֶרֶץ הַתֵּימָנִי : לה וַיָּמָת חוּשָׁם וַיִּמְלֹךְ
תַּחְתָּיו הֲדַד בֶּן־בְּדַד הַמַּכֶּה אֶת־מִדְיָן בִּשְׂדֵה
מוֹאָב וְשֵׁם עִירוֹ עֲוִית : לו וַיָּמָת הֲדַד וַיִּמְלֹךְ
תַּחְתָּיו שַׂמְלָה מִמַּשְׂרֵקָה : לז וַיָּמָת שַׂמְלָה וַיִּמְלֹךְ
תַּחְתָּיו שָׁאוּל מֵרְחֹבוֹת הַנָּהָר : לח וַיָּמָת שָׁאוּל
וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעַל חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר : לט וַיָּמָת
בַּעַל חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַר וְשֵׁם עִירוֹ

בְּנֵי עָדָה אִתַּת עַשָׂו׃ יג וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וָזֶרַח שַׁמָּה וּמִזָּה אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי בָּשְׂמַת אִתַּת עַשָׂו׃ יד וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה בַת עֲנָה בַּת צִבְעוֹן אִתַּת עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְעֵשָׂו אֶת יְעוּשׁ וְאֶת יַעְלָם וְאֶת קֹרַח׃ טו אֵלֶּה רַבְרְבֵי בְנֵי עֵשָׂו בְּנֵי אֱלִיפַז בּוּכְרָא דְעֵשָׂו רַבָּא תֵּימָן רַבָּא אוֹמָר רַבָּא צְפוֹ רַבָּא קְנַז׃ טז רַבָּא קֹרַח רַבָּא גַּעְתָּם רַבָּא עֲמָלֵק אֵלֶּה רַבְרְבֵי אֱלִיפַז בְּאַרְעָא דֶאֱדוֹם אִלֵּין בְּנֵי עָדָה׃ יז וְאִלֵּין בְּנֵי רְעוּאֵל בַּר עֵשָׂו רַבָּא נַחַת רַבָּא זֶרַח רַבָּא שַׁמָּה רַבָּא מִזָּה אִלֵּין רַבְרְבֵי רְעוּאֵל בְּאַרְעָא דֶאֱדוֹם אִלֵּין בְּנֵי בָּשְׂמַת אִתַּת עֵשָׂו׃ יח וְאִלֵּין בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה אִתַּת עֵשָׂו רַבָּא יְעוּשׁ רַבָּא יַעְלָם רַבָּא קֹרַח אִלֵּין רַבְרְבֵי אָהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה אִתַּת עֵשָׂו׃ יט אִלֵּין בְּנֵי עֵשָׂו וְאִלֵּין רַבְרְבָנֵיהוֹן הוּא אֱדוֹם׃ כ אִלֵּין בְּנֵי שֵׂעִיר חוֹרָאֵי יָתְבֵי אַרְעָא לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה׃ כא וְדִישׁוֹן וְאֵצֶר וְדִישָׁן אִלֵּין רַבְרְבֵי חוֹרָאֵי בְּנֵי שֵׂעִיר בְּאַרְעָא דֶאֱדוֹם׃ כב וַהֲווֹ בְּנֵי לוֹטָן חוֹרִי וְהֵימָם וַאֲחָתִיה דְּלוֹטָן תִּמְנָע׃ כג וְאִלֵּין בְּנֵי שׁוֹבָל עַלְוָן וּמָנַחַת וְעֵיבָל שְׁפוֹ וְאוֹנָם׃ כד וְאִלֵּין בְּנֵי צִבְעוֹן וַאֲיָה וַעֲנָה הוּא עֲנָה דְּאַשְׁכַּח יָת נְבָרְיָא בְּמַדְבְּרָא כַּד הֲוָה רָעֵי יָת חֲמָרָיָא לְצִבְעוֹן אֲבוּהִי׃

בעל המורים ואלין

(יד) ושום ישים כתיב שקקן י' תומות לבית של ישראל כתורכן כתיב ושם לאלהי חדוש וגו' • י' נעות גלו ישראל על ידו : (כ) יושבי הארץ כתרגן וגו' כיו מרימים כתרגן :

רשי

ואלה פילגש • וכל"ם מוסב לתחה בכניו של תליפז ח מלמד שבא על תמתו של עשיו ויולח תמנע מביניהם וכשנגלה נעשים פילגשו וזהו ותחום לוטן תמנע ולח מנתה עם בני עשיו שהיתה לחותו מן הסם ולח מן הלכ : (סו) אלה אלופי בני עשו • רלתי ט משפחות : (כ) יושבי הארץ • שהיו יושבים קודם שבא עשו לשם וכמותינו (שבת פה) לכשו שהיו בקילון כיסופה של ארן מלה קלה זה לזיתים מלה קלה זה לגפנים שהיו מועטין ויודעין לו זו נטיעה, לוטי לו : (כד) ואיה ענה • ויו"ן יתירה וסוא כמו מיה יענה והכתה יש כמקרא (דניחל ח יג) את וקדם ונבח מלמם (תליס עו ז) גרלם וכבד וסום : הוא ענה • לתמור שמלה שסום לחמי של נבעון וכתן סום קורת לסומו בנו מלמד שבא נבעון על • לחמו והוליד לת ענה : את היסם • פרדים הרביע חמור על סוס ונקבה יולדה פרד והוא היה ממחר והביח פסולין לעולם (חולין ה) ולמה נקרל שמם יסים שלומתן מוסלת על הבריות דלתמר ר"ח מימי לח שלחני מלם

עֵר אִיז דָּעֶר פָאטֶר פּוּן אֱדוֹם דָאס מַיינְט מָען פּוּן אִים אִיז אֲרוֹם גְּקוּמֶן אֱדוֹם בתר שעיר אִין בֵּאגְרָ שֵׂעִיר בִּלְמֶר וּאוֹמְזַיינְ קִינֶדֶר דָאבֶּן גְּוּוינְן פּוּן דֶּעֶר צַייט אַז עֶר אִיז גֶּגאַנְגֶן קִין שֵׂעִיר׃ (י) ואלה שמות בני עשו וגו׳ : (יב) ותמנע היתה פילגש לאליפז אוב תַּמְנַע אִיז נָוֶען אַיינְפִּילֶגְש צוּ אֱלִיפַז • רש"י שֶׁהָרֵיבְּטָ דָעֶר פָּסוּק אִיז אוּנְז מוֹדִיעַ דָם גְרוֹסְקַייט פּוּן אַבְרָהָם וְויפִיל טָעֶן הָט גְּלוֹסְטָ בַּהֲעַפְטֶן זִיךְ אִין זַיינְע קִינְדֶר דָעֶן תַּמְנַע אִיז דָאךְ נָוֶען דִי שְׁוֶועסְטֶר פּוּן לוֹטָן אוּב לוֹטָן אִיז גְּוֶוען פּוּן דִי דָאזִיגֶן וָאוּ זָענֶן גֶעזֶעסֶן אִין שֵׂעִיר אַיי עֵשָׂו הָט דָם בִּצְווִינְגֶן הָט זִיא גְּאוֹאלְט אַז אִיהְ בִּין נִיט זוֹכֶה אִיהְ זָאל גְּנוֹמֶן וָעֶרֶן צוּ עֵשָׂו פַּאר אַוַויי הַלְוַאי זָאל אִיהְ וָאטְשֶׁי זַיין צוּ אִים אַפְּלָגֶש׃ (יג) ואלה בני רעואל וגו׳ : (יד) (מו) אלה אלופי בני עשו דם זָענֶן דִי זִיבֶּן פּוּן דִי קִינְדֶר פּוּן עֵשָׂו דם מַיינְט מָען דִי מִשְׁפָּחוֹת בני אליפז וגו׳ : (טז) (יז) (יח) (יט) (כ) אלה בני שעיר ישבי הארץ דם זָענֶן דִי קִינְדֶר פּוּן שֵׂעִיר דִיא זִיצֶן פּוּן דֶעם לַאנְד וָאם זָענֶן דְרִינְן גְּזֶעסֶן אַיי עֵשָׂו אֶת אַרְצָן גְּקוֹמֶן־אוֹנְזֶרֵי חֲכָמִים הָאבֶּן גְּרַדֶּשֶׁת יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מַיינְט מָען זַייא זָענֶן גִּיט גְּיוֶוען אִין דֶעם לִשׁוּב פּוּן דֶעם לַאנְד זַייא הָאבֶּן פַּר זוּבְט דִי עֶרֶד הָאבֶּן זַייא גְּוּוִיסְט וָואם עֶם אִיז גוּט אוֹף דֶעם אֶרֶץ צִי זַיין לוטן ושובל וצבעון וענה : (בא) (כב) (כג) (כד) ואלה בני צבעון אוב דם זָענֶן דִי קִינְדֶר פּוּן צִבְעוֹן אֶת

שפתי חכמים

טפי מבני תליפז סלחכיס גס מכ"מ שכתה פלגש לו תצתו ל"ם לכודיע וכו' עד כלומי ולהכי פלגש וכו' לכן פיכש"י כסמוך דמכ"ם כוקק לכתוב מפקחות כחורי וק"ל : ח כ' כרמ"ם ול"ם מל"ל דיש כלן ממורה דלמל לחתר שמת שעיר כתורי נשל תליפז חצת שעיר ובולד ממנה תמנע • ומכרש"ל תי' דל"ל סיחל שיך לומר שכיחה כתו פלגש בפרכשית בצלמת כשבח תליפז על חצת שעיר כיסורט לל היו יודעין שעומע שמתנע כיחה כתו של תליפז ול"ל דלם כיחה כתו של תליפז למסבתיב ולחות לוטן תמנע כתיכת לו נלו כתו של תליפז כיחה חלל מכח ממזרת שבא תליפז על חצת שעיר בשוד שכוב מי וזכו העולם שבורין שכיחה כתו של שעיר ולחות לוטן מן הלב ומן הלם נל לשמועין גדולתו של חברכם שבל לי סוס תמנע כתו של תליפז כיחה ולח"כ נשלה תליפז לפילגש כי כן נל מוסר בכתי למל"מ נל לסודיע שכתוב שהיל לחות לוטן לסודיע גדולתו של חברכם בשיני כל שברי בכיחה נשל תליפז חצת שעיר וסודיע שמנה תמנע ודו"ק ל' וכרמ"ם ה' : משום דכל משפחות שלו לל נכתבו כלן חלל לסודיע קלונם ופסולתם מל"ה כל היכל לסיכל לשיתלה נכתו קלקולה תלין : ס כלומר היו לשיחים ורמשים כל לחד משם על משפחה לחת לל שמשם יולדו המשפחות : ו וח"ת מל"ל דלבעון נח על ימו דסיה לתצתו של שעיר דלמל שעיר לחיו של לבעון נח

בֶּן־עֵשָׂו וַתֵּלֶד לֶאֱלִיפַז אֶת־עֲמָלֵק אֵלֶּה בְּנֵי
עָדָה אֵשֶׁת עֵשָׂו׃ ג וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וָזֶרַח
שַׁמָּה וּמִזָּה אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי בָּשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו׃
ד וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה בַּת־עֲנָה בַּת־צִבְעוֹן
אֵשֶׁת עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְעֵשָׂו אֶת־יְעוּשׁ וְאֶת־יַעְלָם
וְאֶת־קֹרַח׃ ה אֵלֶּה אַלּוּפֵי בְנֵי־עֵשָׂו בְּנֵי אֱלִיפַז
בְּכוֹר עֵשָׂו אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף אוֹמָר אַלּוּף צְפוֹ
אַלּוּף קְנַז׃ ו אַלּוּף קֹרַח אַלּוּף גַּעְתָּם אַלּוּף עֲמָלֵק
אֵלֶּה אַלּוּפֵי אֱלִיפַז בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה׃
ז וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל בֶּן־עֵשָׂו אַלּוּף נַחַת אַלּוּף
זֶרַח אַלּוּף שַׁמָּה אַלּוּף מִזָּה אֵלֶּה אַלּוּפֵי רְעוּאֵל
בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי בָּשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו׃
ח וְאֵלֶּה בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה אֵשֶׁת עֵשָׂו אַלּוּף יְעוּשׁ
אַלּוּף יַעְלָם אַלּוּף קֹרַח אֵלֶּה אַלּוּפֵי אָהֳלִיבָמָה
בַּת־עֲנָה אֵשֶׁת עֵשָׂו׃ ט אֵלֶּה בְנֵי־עֵשָׂו וְאֵלֶּה
אַלּוּפֵיהֶם הוּא אֱדוֹם׃ ס שביעי כ אֵלֶּה בְּנֵי־
שֵׂעִיר הַחֹרִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן
וַעֲנָה׃ כא וְדִישׁוֹן וְאֵצֶר וְדִישָׁן אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי
בְּנֵי שֵׂעִיר בְּאֶרֶץ אֱדוֹם׃ כב וַיִּהְיוּ בְנֵי־לוֹטָן
חֹרִי וְהֵימָם וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע׃ כג וְאֵלֶּה בְּנֵי
שׁוֹבָל עַלְוָן וּמָנַחַת וְעֵיבָל שְׁפוֹ וְאוֹנָם׃ כד וְאֵלֶּה

יַת עָדָה בַּת אֵילוֹן חִתָּאָה וְיַת אָהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה בַּת צִבְעוֹן חִוָּאָה: ג וְיַת בָּשְׂמַת בַּת
יִשְׁמָעֵאל אֲחָתֵיהּ דְּנְבָיוֹת: ד וְיָלִידַת עָדָה לְעֵשָׂו יַת אֱלִיפָז וּבָשְׂמַת יָלִידַת רְעוּאֵל:
ה וְאָהֳלִיבָמָה יָלִידַת יַת יְעוּשׁ וְיַת יַעְלָם וְיַת קֹרַח אִלֵּין בְּנֵי עֵשָׂו דְּאִתְיְלִידוּ לֵיהּ בְּאַרְעָא
דִּכְנָעַן: ו וּדְבַר עֵשָׂו יַת נְשׁוֹהִי וְיַת בְּנוֹהִי וְיַת בְּנָתֵיהּ וְיַת כָּל נַפְשָׁת בֵּיתֵיהּ וְיַת גֵּיתוֹהִי
וְיַת כָּל בְּעִירֵיהּ וְיַת כָּל קִנְיָנֵיהּ דִּי קְנָא בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן וַאֲזַל לְאַרְעָא אִתְּרָא מִן קֳדָם
יַעֲקֹב אָחוּהִי: ז אֲרֵי הֲוָה קִנְיָנֵיהוֹן סַגִּי מִלְּמֵיתַב כַּחֲדָא וְלָא יְכִילַת אַרְעָ תּוּתְבוּתְהוֹן
לְסוֹבָרָא יַתְהוֹן מִן קֳדָם גֵּיתֵיהוֹן: ח וְיָתִיב עֵשָׂו בְּטוּרָא דְשָׂעִיר עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם:
ט וְאִלֵּין תּוֹלְדַת עֵשָׂו אֲבוּהוֹן דֶּאֱדוֹמָאֵי בְּטוּרָא דְשָׂעִיר: י אִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי עֵשָׂו אֱלִיפָז
בַּר עָדָה אִתַּת עֵשָׂו רְעוּאֵל בַּר בָּשְׂמַת אִתַּת עֵשָׂו: יא וַהֲווֹ בְּנֵי אֱלִיפָז תֵּימָן אוֹמָר צְפוֹ
וְגַעְתָּם וּקְנַז: יב וְתִמְנַע הֲוַת לְחֵינָתָא לֶאֱלִיפָז בַּר עֵשָׂו וִילִידַת לֶאֱלִיפָז יַת עֲמָלֵק אִלֵּין

בעל הטורים

בני

(ג) ותלד עדה: נכני יעקב כשמייתהם תומר בני לאה בני רחל וכן כולן לפי שסיפ בניינו של עולם ולכך נקראו בניה לכל בני עשו היום נקראים בניה ולדות כמו ולד בהמה: (ז) ולא יכלה כ' במס' דק ואיהך ולא יכלה עוד פלטינו לפי שיעקב צדיק עליו שכינה ומלאכי עובדי עכו"ם ולא היה יכול לכפול:

רש"י

שהם ואותה שהם שהם מאה ומשנה ליעקב כיולד בן שמונים ולעשו נתבדרלהרבע עצמו שהם נמסן בניה עבר הרי מאה ומשנה ומצא ורבע עשרה עבד בחצה ובסוף ארבע עשרה נולד יוסף שנאמר ויהי כחצר ילדה רחל את יוסף וגו' הרי חמשים ותחת ו"ז עד שלח נמכר יוסף הרי מאה ומשנה (עד מפורש מן המקרא מנאמכר יוסף עד שבא יעקב מצרימה כ"ב שהם שנאמר ויוסף בן שלשים שהם וגו' ז' שנים שובע ושנים רעב הרי כ"ב וכתיב ימי שני מגורי שלשים ומאת שהם נמצא יעקב בא מחרן ק"ח): (ב) עדה בת אילון. היא בשמת בת אילון ונקראת בשמת על שם שהיתה מקטרת בשמים לע"ז: אהליבמה. היא יהודית והיא היתה שמה יהודית לומר שהיא כופר בעבודת גלולים כדי להסעות ג את מבין: בת ענה בת צבעון. שם בת ענה לא בת צבעון ענה בנו של צבעון שנאמר ואלה בני צבעון והיה ענה מלמד שבא צבעון על בלהו חמת ענה וילדה את אהליבמה מבן שניים והודיעך הכתוב שכלן בני ממזרות היו: (ג) בשמת בת ישמעאל. ולמה קורא לה מחלת מלינו בתגדת מדרש ספר שמואל ג' מוחלים להן עוונותיהן גר שמגייר והעולה לגדולה והגומל חסד ומה הטעם מכאן לכך נקראת מחלת שנמחלו עוונותיו: אחות נביות. על שם שהוא הפילה לו משמת ישמעאל נקראת על שמו: (ה) ואהליבמה ילדה וגו'. קרוי זה ממאר היה וכן גליפז היה ד שבא על חמת מבני בל להליבמה חמת עשו שהרי הוא מתוי עם מלוסי גליפז כסוף הענין (ב"ר): וילך אל ארץ. לגור ה בהאי ימצא:(ז) ולא יכלה ארץ מגוריהם להסיק מרעה לבהמות שלהם. ומדלכם לגדם (ב"ר) מפני יעקב לחיו. מפני שמר חוב של גזילת כי גר יהיה זרעך במולד על זרעו של יצחק תמר חלך לי מכאן חין לי חלק לא במחנה שכתוב לו פלגש חזקת ולא בפרטין הבתר ומפני ו הכתוב שמכר בכורתו: (ם) ואלה: התולדות שהולידו בניו משלך לשעיר: (יב) והמנע היתה פילגש. להודיע גדולתו של מברהם כמה היו התבים לידבק באשר ממנע א בת מלוסים היתה שנחתך ותמות לופן התינ ולופן מתלופי יושבי שעיר בעיר היה מן המורים שיכבו הם לפניה למרה מיני אכה להשמח לך ז שלותי

ותפיס

ארץ מפני יעקב אחיו עֵר אִיו אַוְעָק נִינְעָנֶן אִין לַאנְד פּוּן קָאנָעַן זַיין בְּרוּדֶר יַעֲקֹב כְּלוֹכֶּר עֵר אִיז נַאנֶענֶן זִיכֶן זִיךְ אַוואנוּנְג וויא עֵר וָועט נִיפְּנֶן: (ז) כי היה רכושם רב דָען זַיינֶער גוּטֶן אִיז גָּוָעזֶן פֵיל משבת יחדו פּוּן צוּ זִיצֶן בַּאנֶענד דָם הַיימְט זַיי הָאבֶּן בַּאנֶענְט נִיט נָקאנְט זִיצֶן ולא יכלה ארץ מגוריהם לשאת אותם מפני מקניהם אוּנ רָאנְד לַאנְד פּוּן זַיינֶער וואנוּנְג הָט נִיט נָקאנְט לַיידֶן פּוּן זַיינֶערֶי פִּיהּ כְּלוֹכֶּר דִיא עֵרְד הָט נִיט נָקאנְט מִסְפִּיק זַיין בְּיֶי פְּיטֶערְנִישׁ צוּ זַיינֶערֶי בְּהֵמוֹת: (ח) וישב עשו בהר שעיר עשו הוא אדום אוּנ עֵשָׂו אִיז גָעזֶסֶן אוֹף דָעם בַּארְג שָׂעִיר עֵשָׂו עֵר אִיז אֱדוֹם: (ט) ואלה תולדות עשו אוּנ דָם זָענֶן דִי קִינְדֶר פּוּן עֵשָׂו אבי אדום

הוּא אֱדוֹם׃ ב עֲשָׂו לָקַח אֶת־נָשָׁיו מִבְּנוֹת כְּנָעַן
אֶת־עָדָה בַּת־אֵילוֹן הַחִתִּי וְאֶת־אָהֳלִיבָמָה בַּת־
עֲנָה בַּת־צִבְעוֹן הַחִוִּי׃ ג וְאֶת־בָּשְׂמַת בַּת־
יִשְׁמָעֵאל אֲחוֹת נְבָיוֹת׃ ד וַתֵּלֶד עָדָה לְעֵשָׂו
אֶת־אֱלִיפָז וּבָשְׂמַת יָלְדָה אֶת־רְעוּאֵל׃
ה וְאָהֳלִיבָמָה יָלְדָה אֶת־יעוּשׁ וְאֶת־יַעְלָם וְאֶת־
קֹרַח אֵלֶּה בְּנֵי עֵשָׂו אֲשֶׁר יֻלַּד־לוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃
ו וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת־נָשָׁיו וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־בְּנֹתָיו וְאֶת־
כָּל־נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ וְאֶת־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־בְּהֶמְתּוֹ
וְאֶת כָּל־קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל־
אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו׃ ז כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב
מִשֶּׁבֶת יַחְדָּו וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לָשֵׂאת
אֹתָם מִפְּנֵי מִקְנֵיהֶם׃ ח וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שֵׂעִיר
עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם׃ ט וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת עֵשָׂו אֲבִי
אֱדוֹם בְּהַר שֵׂעִיר׃ י אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־עֵשָׂו
אֱלִיפַז בֶּן־עָדָה אֵשֶׁת עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן־בָּשְׂמַת
אֵשֶׁת עֵשָׂו׃ יא וַיִּהְיוּ בְּנֵי אֱלִיפָז תֵּימָן אוֹמָר צְפוֹ
וְגַעְתָּם וּקְנַז׃ יב וְתִמְנַע ו הָיְתָה פִּילֶגֶשׁ לְאֱלִיפַז

יעוש קרי רש"י בן

ויצחק בן ס׳ שנה וגו׳ ויצחק מת בשנת ק"כ ליעקב פס תוניא שמיט מק"ס שנה נשמטו ק"כ ויוסף נמכר בן י"ז שנה

סוף עשו׃ (ב) עשו לקח את נשיו מבנות כנען עשו הם נמרוד ציני וגייבר פוץ דיא שעקטר פון כנען את עדה
וגו׳׃ (ד) (ה) (ו) ויקח עשו את נשיו האט עשו גנומען ציני וגייבר ואת בניו ואת בנותיו אוב ציני זין אוב ציני
שעקטר ואת כל נפשות ביתו אוב אלי ליבר פון זיין הויז גזינד ואת מקנהו ואת כל בהמתו אוב ציני פיה אוב
אלי בהמות ואת כל קנינו אוב נאר זיין קופונג אשר רכש בארצכנען וסע עד הם גנומען אין לאנד כנען וילך אל

קָמְתָא עַל קְבוּרְתַּהּ הִיא קָמַת קְבוּרְתָּא דְּרָחֵל עַד יוֹמָא דֵּין : כא וּנְטַל יִשְׂרָאֵל וּפְרַס
לְמַשְׁכְּנֵיהּ מְלָהֲלָאָה לְמִגְדְּלָא דְּעֵדֶר : כב וַהֲוָה בַּד שָׁרָא יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא דַּהֲוָה וַאֲזַל
רְאוּבֵן וּשְׁכִיב יַת בִּלְהָה לְחֵינָתָא דַּאֲבוּהִי וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל וַהֲווֹ בְנֵי יַעֲקֹב תְּרֵי עֲסַר :
כג בְּנֵי לֵאָה בּוּכְרָא דְּיַעֲקֹב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וּזְבוּלוּן : כד בְּנֵי רָחֵל
יוֹסֵף וּבִנְיָמִן : כה וּבְנֵי בִלְהָה אַמְתָא דְּרָחֵל דָּן וְנַפְתָּלִי : כו וּבְנֵי זִלְפָּה אַמְתָא דְּלֵאָה גָּד
וְאָשֵׁר אִלֵּין בְּנֵי יַעֲקֹב דִּי אִתְיְלִידוּ לֵיהּ בְּפַדַּן אֲרָם : כז וַאֲתָא יַעֲקֹב לְוָת יִצְחָק אֲבוּהִי
לְמַמְרֵא קִרְיַת אַרְבַּע הִיא חֶבְרוֹן דְּדָר תַּמָּן אַבְרָהָם וְיִצְחָק : כח וַהֲווֹ יוֹמֵי יִצְחָק מְאָה
וְתַמָּנֵין שְׁנִין : כט וְאִתְנְגִיד יִצְחָק וּמִית וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמֵּיהּ סִיב וּשְׂבַע יוֹמִין וּקְבָרוּ יָתֵיהּ
עֵשָׂו וְיַעֲקֹב בְּנוֹהִי : א וְאִלֵּין תּוֹלְדָת עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם : ב עֵשָׂו נְסִיב יַת נְשׁוֹהִי מִבְּנָת כְּנָעַן

בעל הטורים

כט) וקן ובשבע ימים • ג' במסר ביתיו ובתיבה שמיטים לדיקים וכן בתברכה זקן ובשבע ובנדיקים נתמר כן בשבת ובכתבים בגמי מדש יעוד תשב קלר ימים ובשבע רובן :

רש"י

ההוא • עד שלא בא לחברון ק מגל יפחק לרעותו כל מלה: וישכב • (שבת נה) מתוך שבלבל משכבו מעלה עליו הכתוב כאלו שכבה ולמה בלבל ומגל יעוצו שבשמתה רחל נמל יעקב ממטה שהיתה נתונה תדיר בחופל רחל ולא בשאר אהלים ומתוך שהחל בלהה בת רחוקן ובבא ר עלבון אמו אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי שפחת אחות אמי הרא צרה לאמי לכך בלבל : ויהיו בני יעקב שנים עשר • מתחיל לענין רחוקן משמוכל בניהן בשלמה המשה ומעשה רחוקם להמכות ומגלן וכבותיהן דלכן לגמדנו בת שכלן שוין וכולן לדיקים אלא חבת רחוקן : (כג) בכור יעקב • לפי' בעבת הקולקלה קרלו בכור : בכור יעקב • בכור לגחלה בכור לעבודה בכור ש למנין ת ולא נתנה בכורה ליוסף אלא לענין השמים שנעשה לבני שבטים : (כו) ממרא • שם א שמיטור : קריית הארבע • שם העיר ב ממרא קריית הארבע היל מיטור של קריית הרבע • ות"ח היה לו לכתוב ממרא הקריית הרבע כן דרך המקרא בכל דבר שנמנו בפול כגון זה וכגון בית לחם בבי בעזר בית אל שם העיר ואלף תימן ואלף מגדיאל ואלוף עירם ומלאכי (מ"א מז לד) בנה חיאל בית הארלי : (כח) ויגוע יצחק • לין מוקדם ומאוחר בתורה מביאתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק י"ב שנה שהרי כשגולד יעקב היה יצחק בן ס' שנה שנאמר

ויצחק

דִּיא שְׁפָתָה פּוּן רָחֵל הָאט זִיךְ רְאוּבֵן אֶן גְּנוּמֶן פַּאר זַיין מוּטֶר לֵאָה אוּן הָאט גְּנָאטְ וַיֵּיל סַיין מוּטֶערִם שְׁוֶועסְטֶר אִיז גְּוֶועזֶן אַצָּוה צוּ סַיין מוּטֶר זָאל דִּיא דִּינסְטְ אוֹךְ זַיין אַצָּוה צוּ סַיין מוּטֶר דְּרוּם הָאט עָר צוּ וְוָארֶפֶן זַיין גְּלֵעזֶר וייהי בני יעקב שנים עשר אוּן דִּיא קִינְדֶר פּוּן יַעֲקֹב זֶענֶן גְּוֶועזֶן צְוֶועלְף • רש"י שְׁרַיי בְּט רָאם גַּייט אַרוֹף בְּלוֹמֶר אֵז בְּנְיָמִין אִיז גְּבָארֶן גְּוָארֶן אִיז שוֹן גְּוָארֶן צְוֶועלְף שְׁבָטִים זֶענֶן זַיא רָאוִי גְּוֶועזֶן מִין זָאל זַיא צֵייכֶן הָט זַיא דָּר פָּסוּק נִצְיילְט אוֹנְזֶערִי חֲכָמִים הָאבֶּן גִּידְרָשְׁתְּ, ויהיו בני יעקב שנים עשר דִּיא קִינְדֶר פּוּן יַעֲקֹב זֶענֶן גְּוֶועזֶן צְוֶועלְף בְּלוֹמֶר זַיא זֶענֶן אַלֶּי גְּלֵיךְ אוּן זֶענֶן אַלֶּי צַדִּיקִים דָּאם נַייטְ סִיר אַז רְאוּבֵן הָט נִיט גְּזִינְדִיגְט דָּער מִיט וְוָאם עָר הָאט מְבַלְבֵּל גְּוֶועזֶן דָּעם פַּאטֶרס גִּילֶעגֶר : (כג) בני לאה וגו' :

(כד) (כה) (כו) ובני זלפה וגו' : (כז) ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קריית הארבע איז יַעֲקֹב נְקוֹמֶן צוּ זַיין פָּאטֶר יִצְחָק בְּזַיין מַמְרֵא אִין קִרְיַת הָאַרְבַּע הִיא חברון דָּאם מַיינְט תָּמָן חֶבְרוֹן אשר גר שם אברהם ויצחק וְוָם דָּאדָּאן הָט גְּוואוְנְט אַבְרָהָם אוּן יִצְחָק : (כח) ויהי אוּן זַיי זֶענֶן גְּוֶועזֶן ימי יצחק די טָעג כּוֹן יִצְחָק מאת שנה ושמונים שנה הִונְדֶרְט אוּן אַכְצִיג יָאר : (כט) ויגוע יצחק ויאסף אוּן יִצְחָק אִיז פַּר נַאגֶן אוּן עָר אִיז גְּשְׁטָארְבֶּן ויאסף אל עמיו אוּן עָר אִיז צַיין גְּטָאן גְּוָארֶן צוּ זַיין פָּאלְק זקן אַלְט ושבע ימים אוּן זָאט כִּיט טָעג ויקברו אתו עשו ויעקב אוּן זַיי הָאבֶּן אִים בַּגְרָאבֶּן עֵשָׂו אוּן יַעֲקֹב בניו זַיינֶע קִינְדֶר : (א) ואלה תולדות עשו אוּן דָּם זֶענֶן דִּיא קִינְדֶר

מִצְּבֵ֖ת קְבֻרַ֣ת רָחֵ֑ל עַד־הַיּ֖וֹם׃ כא וַיִּסַּ֥ע יִשְׂרָאֵ֖ל
וַיֵּ֥ט אָהֳלֹ֖ה מֵהָלְאָ֑ה לְמִגְדַּל־עֵֽדֶר׃ כב וַיְהִ֣י בְּשָׁכֵ֣ן
יִשְׂרָאֵ֔ל בָּאָ֖רֶץ הַהִ֑וא וַיֵּ֣לֶךְ רְאוּבֵ֗ן וַיִּשְׁכַּ֛ב אֶת־
בִּלְהָ֥ה פִילֶ֖גֶשׁ אָבִ֑יו וַיִּשְׁמַ֖ע יִשְׂרָאֵ֔ל ס פ
וַיִּהְי֖וּ בְּנֵי־יַעֲקֹ֥ב שְׁנֵ֖ים עָשָֽׂר׃ כג בְּנֵ֣י לֵאָ֔ה בְּכֹ֥ר
יַעֲקֹ֖ב רְאוּבֵ֑ן וְשִׁמְעוֹן֙ וְלֵוִ֣י וִיהוּדָ֔ה וְיִשָּׂשכָ֖ר
וּזְבֻלֽוּן׃ כד בְּנֵ֥י רָחֵ֖ל יוֹסֵ֥ף וּבִנְיָמִֽן׃ כה וּבְנֵ֥י
בִלְהָ֖ה שִׁפְחַ֣ת רָחֵ֑ל דָּ֥ן וְנַפְתָּלִֽי׃ כו וּבְנֵ֥י זִלְפָּ֖ה
שִׁפְחַ֣ת לֵאָ֑ה גָּ֖ד וְאָשֵׁ֑ר אֵ֚לֶּה בְּנֵי־יַעֲקֹ֔ב אֲשֶׁ֥ר
יֻלַּד־לוֹ֙ בְּפַדַּ֣ן אֲרָ֔ם׃ כז וַיָּבֹ֣א יַעֲקֹ֔ב אֶל־יִצְחָ֖ק
אָבִ֑יו מַמְרֵ֣א קִרְיַת־הָאַרְבַּ֗ע הִ֚וא חֶבְר֔וֹן אֲשֶׁר־
גָּר־שָׁ֥ם אַבְרָהָ֖ם וְיִצְחָֽק׃ כח וַיִּהְי֖וּ יְמֵ֣י יִצְחָ֑ק מְאַ֥ת
שָׁנָ֖ה וּשְׁמֹנִ֥ים שָׁנָֽה׃ כט וַיִּגְוַ֣ע יִצְחָ֗ק וַיָּ֙מָת֙ וַיֵּאָ֣סֶף
אֶל־עַמָּ֔יו זָקֵ֖ן וּשְׂבַ֣ע יָמִ֑ים וַיִּקְבְּר֥וּ אֹת֛וֹ עֵשָׂ֥ו
וְיַעֲקֹ֖ב בָּנָֽיו׃ פ לו א וְאֵ֚לֶּה תֹּלְד֣וֹת עֵשָׂ֔ו

פסקא באמצע פסוק הוא

רש"י

כן נאמרי • בנימין • נלמה נאמרי לפי שכתוב לכתו גולד ימין לטון (תהלים פט יג) לפון וימין מחמ כלמחמ לפיכך כאמרן כתוב אחיו בנגב כשנאמר בנימין • כתוב מלמד (ל"ע בנימין בן ימין שנולד לעת זקנתו וכתיב בן כל כנגב כאמרן כתוב הלוך וכסוב כנגבה : בנימין • כן כמו (דניאל יב יג) לקץ הימין) . (כד) בשכן ישראל בארץ

ההוא

חיא מצבת קברת רחל עד היום דם איז די מצבה פון דעם קבר פון רחל ביז היינטיגן טאג : (כא) ויסע ישראל
אוג ישראל הט נצוגן ויט אהלה מהלאה למגדל עדר אוג ער הט גנייגט זיין נצעלט פון וייטר פון מגדל עדר ;
(כב) ויהי אוג עם איז נעזעסן בשכן ישראל בארץ ההוא אז ישראל הט גרויעט אין דעם דאזיגן לאנד וילך ראובן
איז ראובן גגאנגן וישכב איז בלהה פילגש אבין אוג איז גלעגן בייא בלהה דיא פילגש פון זיין פאטר וישמע
ישראל אוג ישראל הט דם נהערט : רשי שהרי בקש ער איז ניט גילעגן בין איר נאר ווייל ער הט מבלבל
נוזען דם גילעגר פון זיין פאטר ראם דר פסוק גליך ווייא ער איז בייא איר גלעגן אוג פון ועטס
דעגן הט ראובן דם גטאן וזארום בשעת אז רחל הט גלעבט איז דם בעט פון יעקב גשטאנן אין גצעלט
פון רחל אוג אז רחל איז גשטארבן הט יעקב גנומן זיין בעט אוג האט נשטעלט אין גצעלט פון בלהה

יִשְׂרָאֵל יְהֵא שְׁמָךְ וְקָרָא אַתְּ שְׁמֵיהּ יִשְׂרָאֵל׃ יא וַאֲמַר לֵיהּ יְיָ אֲנָא אֵל שַׁדַּי פּוּשׁ וְסָגֵי עַם וְכֻנְשַׁת שַׁבְטִין יְהוֹן מִנָּךְ וּמַלְכִין דְּשַׁלְטִין בְּעַמְמַיָּא מִנָּךְ יִפְּקוּן׃ יב וְיָת אַרְעָא דִּי יְהָבִית לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לָךְ אֶתַּנִּינַהּ וְלִבְנָךְ בַּתְרָךְ אֶתַּן יָת אַרְעָא׃ יג וְאִסְתַּלַּק מֵעֲלוֹהִי יְקָרָא דַּיְיָ בְּאַתְרָא דִּי מַלֵּיל עִמֵּיהּ׃ יד וַאֲקִים יַעֲקֹב קָמְתָא בְּאַתְרָא דִּי מַלֵּיל עִמֵּיהּ קָמְתָא דְּאַבְנָא וְנַסֵּךְ עֲלַהּ נִסְכִּין וְאָרִיק עֲלַהּ מִשְׁחָא׃ טו וּקְרָא יַעֲקֹב יָת שְׁמָא דַּאֲתְרָא דִּי מַלֵּיל עִמֵּיהּ תַּמָּן יְיָ בֵּית אֵל׃ טז וּנְטָלוּ מִבֵּית אֵל וַהֲוָה עוֹד כְּרוּב אַרְעָא לְמֵיעַל לְאֶפְרָת וְיָלֵדַת רָחֵל וְקַשְׁיָאת בְּמֵילָדָהּ׃ יז וַהֲוָה בְּקַשְׁיוּתָהּ בְּמֵילָדָהּ וַאֲמַרַת לַהּ חַיְתָא לָא תְדַחֲלִין אֲרֵי אַף דֵּין לִיךְ בַּר׃ יח וַהֲוָה בְּמֵיפַק נַפְשַׁהּ אֲרֵי מִיתַת וּקְרַת שְׁמֵיהּ בַּר דְּוָיֵי וַאֲבוּהִי קְרָא לֵיהּ בִּנְיָמִין׃ יט וּמִיתַת רָחֵל וְאִתְקְבָרַת בְּאוֹרַח אֶפְרָת הִיא בֵּית לָחֶם׃ כ וַאֲקִים יַעֲקֹב

רש"י

(נ"כ) שמול ומים בשם שהיו מצבם ג בנימין שעדיין לא נולדו (ופסוק זה דלקמן כשהלילך שים בושת ולף הצבעים דלשונו ולקבו בנימין דכתיב (פופפיים כה ז) שים ממנו לף יהן לא בתו לבניהם ולחצה וחזקו ולחמנו לילנלה היה עולם מן הצבעים לף היה הקב"ה אומר ליעקב ומלכים מחליך יצאו) : גוי ולהל גוים • שגוים עתידים ניהו ליעשות כמין הגויס שהם ע' אומות וכן כל הסנהדרין שבגיים • ד"ל שעתידים ניהו להקריב בשעת ניסוך במות כגויס בימי מלוכה • (כרכ"י יבן) : (יד) במקום אשר דבר אתו • מיני יודע ם מה מלמדנו : (מז) בארת הארץ • מנחם פי' לשון כביר ככוי מהלך רב ותגדה בזמן שהמלך חולה וממוקמת בכבדה (ב"ב) שהגיד מנוי הסתיו עבר והגרב עדיין לא כח ע ואין זה פשוטו של מקרא שהרי בנעמן מצינו (מ"ב ה יט) וילך מאתו כברת ארץ • פ ואומ' לפי שהוא שם מדת קרקע כמו מהלך פרסה או יותר כמו שתהה לו' למד כרס חלקת שדה צ כך במהלך שדה נותן שם מדה (קרקע כמו מהלך מיל) כברת ארץ : (יז) כי גם זה • נוסף לך על יוסף • וכמותו דלקמן עם כל שבשם נולדה תחומה ועם בניימין נולדה תחומה יהיהם : (יח) בן אוני : בן

שפתי חכמים

וקבל גויס מבשם ותפריס דדרים גוי חד וקהל חד כי היכי דלף הקשה לעיל ומפרש ודיין בכרכת ויתי בכרכי שעתידים לנפת ממני עוד קהל ומעים לו לריך לגרום שהם קהל מעים בלף ו"ו וכהלף גרסי' גויס מבשם ותפריס ועיין בנ"ל פרשת ויתי שבשם הגרינסף : נ"ת דכתיב שהלילך יצאו מכאן שעדיין הם בתוך הלנו דלין אי לילף מבצע בניימין שעדיין לף נולד : ם (נת"י) לע"ג דכב"ר לעזרו משם הפסוק החנות הן הן המרכבה וכרב ס"ל להלי דרוש דשלף בכיאור סוף פ' לך לך מ"מ ס"ל דלקו כתיבות במקום אחר דבר אחר מיותרת דבל גבי אברהם כתיב ויעל מעלו לילסף ולף סיים במקום אחר דבר אחו : ע שלש"פ שומן יפה היה ולא"כ לף שם לו לקוברה בדרך אלף היה לו לשלח לותה לאפרת אע"פ קן לף עשה כדפירש"י כפ' ויתי ולע"פ שפי' שם דעת הגריד היה מפחד שבאמלע הקרן היה ג"כ ל"ל דלכך מלא נהוליכה ליקבר בל"י כיון שהיה החום גדול • ול"ל ומה שפי' עם הגריד היה שבאחרן חלולה כי' לף היה בתוכה אלא הקרן אלף בתחלה הקרן ואחר כך היתה חלולה ע"י כרוז של התיבשה שהגיד היה מלוי : פ ר"ל והתם מלי רבותים הוא שם הוא בכבכה וכבתיו עבר והבכב מדיין לף בא למלי נפקא מיניה אלף ודלי מהלך מועט היה ומיד בלף לתהיו גחזי : צ ר"ל בשבשדה מוכר לחביהו בכם לומר לו אלי מוכר לך אמר כרס וכשמוכר לו השדה לומר לו חלקת השדה בלומר שהוא מדה סידוע לשם

קמתא

וליצחק אוג דָּאם לַאנְד וָם אִיךְ הָאבּ גֶּגעבֶּן צוּ אַבְרָהָם אוג צוּ יִצְחָק לִךְ אתגנה צוּ דִיר וָעל אִיךְ דִם גֶּעבֶּן
וּלוּרעד אהריך אתן הארץ אוג צוּ דַיינִי קִינְדֶר וָם וָעלֶן זַיין נָאךְ דִיר וָעל אִיךְ נָעבֶּן דִם לַאנְד׃ (יג) ויעל
מעליו אלהים אוג נָאט הָט זִיךְ פּוּן אִים אֶפּ גֶּטָאן במקום אשר דבר אתו אוֹף דָעם אָרט וָם עֶר הָט מִיט אִים
גֶּרעט׃ (יד) ויצב יעקב מצבה אוג יַעֲקֹב הָט גֶּשטַאלְט אַבֶּשטַאנְד במקום אשר דבר אתו אוֹף דָעם אָרט וָאס
עֶר הָט מִיט אִים גֶּרעט מצבת אבן אַיין בַּאשטַאנְד פּוּן שְׁטֵיין ויסך עליה נסך את עֶר הָאט אוֹף אִיר גֶּגאס־
אַגיסגֶּנ פּוּן נָאסָט וָעגֶן ויצק עליה שמן אוג עֶר הָט אוֹף גֶּגאסָן אַיין׃ (טו) ויקרא יעקב הָאט יַעֲקֹב גֶּרוּפֶן שם
המקום אשר דבר אתו שם אלהים בית אל דָעם נָאמָן פּוּן דָעם אָרט וָם נָאט הָט מִיט אִים רֵאדֶטן גֶּרעט בֵּית
אֵל׃ (טז) ויסעו מבית אל אוג זַיי הָאבֶּן גֶּצוגֶן פּוּן בֵּית אַל ויהי עוד כברת הארץ לבוא אפרתה אוג עם אִיז נוֹךְ
נָאךְ אַיין אַקֶּער פֶּעלד צוּ קוּמֶן קֵירִין אֶפְרָת ותלד רחל הָט רָחֵל גֶּזאלְט גְּוועהֶן וחקש בלדתה אוג עם אִיז נוֹךְ
שְׁוועֶר אִין אִיר גְּוועהֶן דָם הַיימָט זִי אִיז שְׁוועֶר גֶּנאגֶן צוּ קִינְד׃ (יז) ויהי אוג עם אִיז גְּוועהֶן בהקשותה בלדתה
אִין אִיר טָאן שְׁוועֶר גְּוועהֶן ותאמר לה המילדת הָט דִי הַיבּין צוּ אִיר גֶּיטָאנְט אל תיראי דִיא זָאלְסט זִיךְ נִיט
פָּארכְטֶן כי גם זה לך בן דָעזן דָר וָעט אוֹךְ זַיין צוּ דִיר אָזוֹן׃ (יח) ויהי אוג עם אִיז נְוועהֶן בצאת נפשה אָז אִיר
נְשָׁמָה הָט נָאךְ אוֹט גַיין כי מתה וָאורום זִיא אִיז גֶּשטַארבֶּן ותקרא שמו הָט זִיא אִין גְּרוּפֶן זַיין נָאמָן בן אוני
וָר זִין פּוּן מַיין צַער ואביו קרא לו בניימין אוג דָר פָאטֶר הָט אִים אִין גְּרוּפֶן בִּנְיָמִין׃ (יט) ותמת רחל אוג רָחֵל
אִיז גֶּשטַארבֶּן ותקבר בדרך אפרתה אוג זִיא אִיז בְּגְרָאבֶּן אִין דָעם וָעג וָוי טָעג גייט קַיין אֶפְרָת הוא
בית לחם דָם אִיז בֵּית לָחֶם׃ (כ) ויצב יעקב מצבה על קברתה הָאט יַעֲקֹב גֶּשטַאלְט אַמַצֵּבָה בַּייא אִיר קֶבֶר

יִשְׂרָאֵל׃ יא וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שַׁדָּי פְּרֵה
וְרֵבֵה גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָּ וּמְלָכִים מֵחֲלָצֶיךָ
יֵצֵאוּ׃ ששי יב וְאֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם
וּלְיִצְחָק לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֶתֵּן אֶת־
הָאָרֶץ׃ יג וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־
דִּבֶּר אִתּוֹ׃ יד וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־
דִּבֶּר אִתּוֹ מַצֶּבֶת אֶבֶן וַיַּסֵּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצֹק
עָלֶיהָ שָׁמֶן׃ טו וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ שָׁם אֱלֹהִים בֵּית־אֵל׃ טז וַיִּסְעוּ
מִבֵּית אֵל וַיְהִי־עוֹד כִּבְרַת־הָאָרֶץ לָבוֹא אֶפְרָתָה
וַתֵּלֶד רָחֵל וַתְּקַשׁ בְּלִדְתָּהּ׃ יז וַיְהִי בְּהַקְשֹׁתָהּ
בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְיַלֶּדֶת אַל־תִּירְאִי כִּי־
גַם־זֶה לָךְ בֵּן׃ יח וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מֵתָה
וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן־אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא לוֹ בִנְיָמִין׃
יט וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקָּבֵר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הִוא בֵּית
לָחֶם׃ כ וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל־קְבֻרָתָהּ הִוא

מצבת

שפתי חכמים

ב לשון ותרב וקס עליו : ל דק"ל למה נחמר לחי ופוד למה נע' סם של שדי ולע לחמר משלר שמות : ם כתב כרמ"ס נרין לשרוש וקבל

נמעברה ממנו : גוי • בנימין : גוים • (כ"ל) מנשה ואפרים ם שעתידים לעלות מיוסף וסם בנמין המצבים : ומלכים • כ"ל

את שמו ישראל אוג עָר הַט נרוקן זיין נאָמען יִשְׂרָאֵל : (יא) ויאמר לו אלהים אוג נאָט הַט צו אים גזאָגט אני אל שדי אוך בין דר אַלמעכטיגער נאָט איוך בעמטש דיוך אוג זאג דיר פרה פרוכפר זיך ורבה אוג מער זיך גוי אפאלק דם איז בעניטן וקהל גוים אוג איין זאמלונג פון פעלקר דם מיינט מען כנשה אוג אפרים ואם זייא ועלן ארום קומן פון יוסף אוג זיי ועלן גרעסינט ועריז אין צאל פון די שבטים יהיה ממך ועלן זיין פון דיר ומלכים מחלציך יצאו אוג מלכים ועלן ארום ניין פון זייגע לענדר : (יב) ואת הארץ אשר נתתי לאברהם

וְהָוָה מֵימְרֵיהּ בְּסַעֲדִי בְּאוֹרְחָא דַּאֲזָלִית : ד וְיָהֲבוּ לְיַעֲקֹב יָת כָּל טַעֲוַת עַמְמַיָּא דִּי
בִידֵיהוֹן וְיָת קְדָשַׁיָּא דִּי בְאוּדְנֵיהוֹן וְטַמַר יַתְהוֹן יַעֲקֹב תְּחוֹת בּוּטְמָא דְּעִם שְׁכֶם :
ה וְנָטַלוּ וַהֲוַת דַּחְלָא מִן קֳדָם יְיָ עַל עַמְמַיָּא דִּי בְקִרְוֵי סַחֲרַנֵיהוֹן וְלָא רְדָפוּ בָּתַר בְּנֵי
יַעֲקֹב : ו וַאֲתָא יַעֲקֹב לְלוּז דִּי בְאַרְעָא דְכְנָעַן הִיא בֵּית אֵל הוּא וְכָל עַמָּא דִּי עִמֵּיהּ :
ז וּבְנָא תַמָּן מַדְבְּחָא וּקְרָא לַאֲתְרָא אֵל בֵּית אֵל אֲרֵי תַמָּן אִתְנְלִי לֵיהּ מַלְאֲכָיָא דַיְיָ
בְּמֵיעַרְקֵיהּ מִן קֳדָם אָחוּהִי : ח וּמִיתַת דְּבוֹרָה מֵנִיקְתָּא דְרִבְקָה וְאִתְקְבָרַת מִלְרַע לְבֵית
אֵל בְּשִׁפּוּלֵי מֵישְׁרָא וּקְרָא שְׁמֵיהּ מֵישַׁר בָּכוּתָא : ט וְאִתְגְלִי יְיָ לְיַעֲקֹב עוֹד בְּמֵיתוֹהִי
מִפַּדָּן אָרָם וּבָרִיךְ יָתֵיהּ : י וַאֲמַר לֵיהּ יְיָ שְׁמָךְ יַעֲקֹב לָא יִתְקְרֵי שִׁמָךְ עוֹד יַעֲקֹב אֶלָהֵין
ישראל

שפתי חכמים

(ה) ויסעו . כ' נמסו' תד ר"פ ותד ס"פ דין ר"פ לידך ס"פ ולא מספי כני ישראל ויסעו מלמד שהיו הדגלים נוסעין כסין מפתו של יעקב לומר מה כלן תחת הלגים על העניים לף לכלן היו כל העכו"ם יראים מהם:(ו) אחי לא שדי פרס ורכב הוא שם של סריס ורכיס כי נעלה של ש"ן דל"ת יו"ד עולה ת"ק כמנין לוכיים שבלוים ושבלמה: (ח) גוי וקהל גויס יהיה ממך בניתם' ורבעם ויהוא :

רש"י

(ז) אל בית אל . הקב"ה בבית אל ז' גילוי שכינתו בבית אל . יש תיבה מסכה בי"ת המתחלת בהתחה כמו (ש"ב ז) הלא הוא בית מכיר בן עמיאל כמו בבית מכיר . בית לשון כמו בבית לחיך : נגלו אליו האלהים. במקומות הרבה יש שם אלהות ומדרש בלשון רבים כמו אלהי יוסף שם בעליו עמו ולא נא' בעליו וכן אלהות שהוא לשון שופט ומרות נזכר בלשון רבים לשון אחד שאר הקמות לא תמלא בלשון רבים: (ח) ותמת דבורה . מה ענין דבורה בבית יעקב אלא לפי שתמרה רבקה ליעקב ושלחתי ולקחתיך משם שלחה דבורה אצלו לפדן ארם לומר לו שחת משם ומתה בדרך . מדברי רבי משה הדרשן למדתים : מתחת לבית אל . העיר יושבת בהר ובקבר' בגבעי' הסמוכה : תחת האלון . בשיפולי מישרא שהיה מיסור מלמעלה בשפוע הסהר ומקבורה מלמטה ומיסור של בית אל היו קוברין לו תחת אלון . ותגדא נתכבר שם בחבל שני שהובל לי על אמו שתמת (כ"ר) . ואלון בלשון יווני אבל ולפיכך הטעימו (פ"ת ולפי שהטעימו) את יוסי מותה שלא יקללו הכריות שלא ממנו עשו לף הכתוב לא פרשמה . (ט) עוד . פעם שני במקום הזה אחד בלכתו ואחד בשובו : וברך אתו . בדרכ לשון נכלים (כ"ר) : (י) לא יקרא שמך עוד יעקב·

שפתי חכמים

תלון סרק : ז כי שם נגלה אליו מלא מקומות כיון שהוא נקוד בציר"י וגם הטעם שתחת שם שהיא שפחת מורה שהוא מוכרח : ח ר"ל דאלון אין פירושו מיסור אלא אלון שמו של מיסור כדאיתי' בפ' שלח לך פלחן וע"ש : ט דכיון דקודם לכן לא מתה שכרי שלחה דבורה אצלו ס"מ שעדיין לא מתה וכשבא יעקב אל בית אביו לא רצה שמו שכרי כתיב אלא ויבא יעקב אל יצחק אביו ואלו כתיב אל רבקה אמו שכרי על ידי שלחה לו דבורה בא אלא ס"מ שמתה וכיון שעשיו מתבשר לו על התגילות שני דכתיב אלון בכות ר"ל אצלות אחר ת"ב ודאי סונד לו על אמו שמתה : י ויצחק היה בלוה בניהו כיון שלא יכול להלות ויעקב היה בפדן ארם ולא היה עדיין אלה אלא עשו לבד ולקח העלימו את יוסי מותה כדי שלא ישבוח עשו בקבורתה כי ע"י יקללו את הכרם שיצא ממנו : ים מקטן שמה יקללו אותה לאחר מיתה יותר מבחייה . ו"ל כי קודם מיתתה ג' רלו אותו כי היה אם אלא תמיו בארץ שעיר שכרי יעקב שלח לבא המתתה אבל שבשעיו שיצא לקבלה ולא יהיה שם שלא בא מ"ם יקללו אותם . ומהרש"ל פי' דמ"ם הטעימו מיתתה כדי שיהו שכוחי' שהיא עודנה היא ואין רשאין לקלל אותה משום לא תקלל חרש וזה דוקא מחיים : לשון

צָרָתִי וַיְהִי עִמָּדִי בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלָכְתִּי׃ ד וַיִּתְּנוּ אֶל־
יַעֲקֹב אֶת כָּל־אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת־
הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּטְמֹן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת
הָאֵלָה אֲשֶׁר עִם־שְׁכֶם׃ ה וַיִּסָּעוּ וַיְהִי חִתַּת אֱלֹהִים
עַל־הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרֵי
בְּנֵי יַעֲקֹב׃ ו וַיָּבֹא יַעֲקֹב לוּזָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ
כְּנַעַן הִוא בֵּית־אֵל הוּא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ׃
ז וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם אֵל בֵּית־אֵל
כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי
אָחִיו׃ ח וַתָּמָת דְּבֹרָה מֵינֶקֶת רִבְקָה וַתִּקָּבֵר
מִתַּחַת לְבֵית־אֵל תַּחַת הָאַלּוֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ
אַלּוֹן בָּכוּת׃ פ ט וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל־יַעֲקֹב
עוֹד בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ׃ י וַיֹּאמֶר־לוֹ
אֱלֹהִים שִׁמְךָ יַעֲקֹב לֹא־יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב
כִּי אִם־יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ

שפתי חכמים

מגלה פ"ק גיס מכר ועלם וחל תתחתר עוד וכו' תבל על מיחזו מגלה פ"ק גיס מכר ועלם וחל תתחתר עוד וכו' תבל על מיחזו
בכית נבן לא נעכם לפי שלא חל הכתר עליו מגלה מבוגלה לשוב כתכתיב ושבתי בשלום וגו' : ו ר"ל שאינו עומד פירות : פרק פי'
רק מן הסיורות • (עת"י) יעקב לא רצה לעכבם שיוליך תותם ליס

ישראל רש"י

שמלהיכם • שמת יש בידכם כסות של ע"ג : (ד) האלתי
מן תיון ו פרק : עם שכם • תגל שכם : (ה) חתת • פחד:

אל

נָא־יִן : (ד) ויתנו אל יעקב אוג זַיי הָאבֶּן נְגָעבֶּן צו יַעֲקב את כל אלהי הנכר אשר בידם אלי פָּרָעמֶדָע אָפּ נָעמָע
וָום עם איז ניטָען אין זַייערי הָענט ואת הנזמים אשר באזניהם אוג דיא אוֹרינגלֶךְ וָאם איז גוּטען אין זַייערי
אָעֲרין ויטמן אותם יעקב אוג יַעֲקב הָט זַיי פֶּר בָּארגען תחת האלה אשר עם שכם אוּנטָער דָעם לינדן בוֹם וָואם
איז לָעבָּן שָׁכָם : (ה) ויסעו אוג זַיי הָאבֶּן גצוגן ויהי חתת אלהים על הערים אשר סביבותיהם אוג עם איז גוּטען
די פָּארכָט פון גָאט אוֹף דיא שְׁטָעט וום אַרום זַיי ולא רדפו אוג זַייא הָאבֶּן ניט נָאך גָיאגט די בְּנֵי יַעֲקב :
(ו) ויבא יעקב לוזה אוג יַעֲקב איז גיקומֶן אין רָך שָׁטָאט לוז בארץ כנען וום אין לָאנד כְּנַעַן בית אל דָאס איז
בֵּית אֵל הוא וכל אשר עמו עָר אוג נָאר זַיין פָּאלק וום מיט אים : (ז) ויבן שם מזבח אוג עָר הָט זַיי דָארטָען גיבוֹעט
אַיין מִזְבֵּחַ ויקרא למקום אוג עָר הָאט אין גרופֶן דָאס אָרט אל בית אל נָאט אַיז אין בֵּית אֵל כי שם נגלו אליו

דִּינָה מִבֵּית שְׁכֶם וּנְפָקוּ : כז בְּנֵי יַעֲקֹב עָלוּ לְחַלָּצָא קְטִילַיָּא וּבָזוּ קַרְתָּא דְּסָאִיבוּ
אֲחָתְהוֹן : כח יָת עָנְהוֹן וְיָת תּוֹרֵיהוֹן וְיָת חֲמָרֵיהוֹן וְיָת דִּי בְקָרְתָא וְיָת דִּי בְחַקְלָא דַּכְרוּ :
כט וְיָת כָּל נְכְסֵיהוֹן וְיָת כָּל טַפְלְהוֹן וְיָת נְשֵׁיהוֹן שְׁבוֹ וּבָזוּ וְיָת כָּל דִּי בְבֵיתָא : ל וַאֲמַר
יַעֲקֹב לְשִׁמְעוֹן וּלְלֵוִי עֲכַרְתּוּן יָתִי לְמִתַּן דְּכְבוּ בֵּינָא וּבֵין יַתְבֵי אַרְעָא בְּכְנַעֲנָאָה
וּבְפְרִזָאָה וַאֲנָא עַם דְּמָנָן וְיִתְכַּנְשׁוּן עֲלַי וְיִמְחוֹנַנֵי וְאִשְׁתֵּיצֵי אֲנָא וְאֵנָשׁ בֵּיתִי : לא וַאֲמַרוּ
הֲכִנְפָקַת בְּרָא יָת עֲבַד יָת אֲחָתָנָא : א וַאֲמַר יְיָ לְיַעֲקֹב קוּם סַק לְבֵית אֵל וְתִיב תַּמָּן
וַעֲבִיד תַּמָּן מַדְבְּחָא לְאֵלָהָא דְּאִתְגְּלִי עֲלָךְ בְּמֵעֲרָקָךְ מִן קֳדָם עֵשָׂו אָחוּךְ : ב וַאֲמַר יַעֲקֹב
לְאֵנָשׁ בֵּיתֵיהּ וּלְכֹל דְּעִמֵּיהּ אַעְדּוּ יָת טָעוֹת עַמְמַיָּא דִּי בֵינֵיכוֹן וְאַדְכּוּ וְשַׁנּוּ כְּסוּתְכוֹן :
ג וְנֵקוּם וְנִסַּק לְבֵית אֵל וְאֶעְבֵּד תַּמָּן מַדְבְּחָא לְאֵלָהָא דְּקַבֵּיל צְלוֹתִי בְּיוֹמָא דְּעַקְתִי
והוה

בעל הטורים

(כ) ותחליפו שמלותיכם ונקומה ונעלה בית אל רמז להם דחיתה כפ"ק דשבת רמי פוזמקי ומנלי • ונקומה ג' פעמים ככנ"ע ולחתם כאשר תלוי ונקומה ונקומה עליה למלחמה שתמר יכודע בזכות ונקומה ונעלה בית אל שלחה כעשר ונקומה ונקומה עלי' למלחמה :

רש"י

מגשים מועטים : (לא) הכזונה • ג הפקר : את אחותינו יה ד לחזנות : (הכית) התגרוש על מלת לחותנו שהוא גרשה מתוך הפסוק גלמון רבים מדכתיב כאן לחותנו מלא כיו"ד ומצ"ל גבי רבקה לחותנו ת"ח היו לאלפי רבבה שם תמר יו"ד ולכן הפרש שכאן הוא לשון רבים וקמי על כל שבי ישראל לחותיסם הכזונה יעשה ולכן מביא רש"י התגרוש שמתגרש ית לחתנה כאן כמו להלן להזות שהוא לשון יחיד • ודוק) : (ה) קום עלה • (תמומת) לפי שתמרת בדרך ה נעמשה ובא לך אלת מבכתי : (כ) הנכרי שים בידכם משלו של שכם : והשתרו • מעבודת מלילים : והחליפו שמלותיכם

ויבוזו העיר אשר טמאו אחותם אוג זַיי הָאִבֶּן גַּרוֹבְט דִּי שָׁטָאט וַיילְ זַיִיא הָאבֶּן מַטַּמָא גְוִוען זַיְעֶר שָׁוְוערְטֶר :
(כח) את צאנם זַיְעֶרִי שָׁאף ואת בקרם אוג זַיְעֶרִי רַיְנדֶר ואת חמוריהם אוג זַיְעֶרִי אַיְזִלְן ואת אשר בעיר אוג
דָם וָום אִיז גְוִוען אֵין שְׁטָאט ואת אשר בשדה אוג דָם וָאם אִיז גְוִוען אֵין גְוִוען אֵין פֶעלְד לקחו הָאבֶּן זַיִיא צוּ גְנוּמֶן :
(כט) ואת כל חילם אוג נָאר זַיְעֶר גָעלְט ואת כל טפם אוג אַלֶי זַיְעֶרִי קִינְדֶר ואת נשיהם אוג זַיְעֶרִי וַוַייבֶר שבו
הָאבֶּן זַיי גַפַאנְגֶן וּבזוּ אוג הָאבֶּן גְרוֹבְט ואת כל אשר בבית אוג אַלְץ וָום אִיז גְוִוען אֵין דִי הַייזֶר : (ל) ויאמר
יעקב אל שמעון ולוי הַטְ יַעֲקב גֶזָאגְט צוּ שִׁמְעוֹן אוג לֵוִי עכרתם אותי איר הַט מִיךְ בֶּעְטְרִיבְט להבאישני צוּ פַּר
מִיאוֹסְן מִיךְ ביושב הארץ בֵּיי דִיא זִיצֶר פוּן דֶעם לַאנְד דִי תַּרגוּם מַאכְט דֶעם פֶּשֶׁט להבאישנו ביושב הארץ
צוּ גָעבֶּן אַפַייגְט שָׁאפְט צְוווישֶׁן מִיר אוג דִיא זִיצֶר פוּן דֶעם לַאנְד ואני מתי מספר אוג אִיךְ בִּין מִיט וַוייניג
מֶענְטשֶׁן ונאספו עלי והכוני אוג זַיי וָועלֶן זִיךְ אַיין זַאמְלֶן אוֹף מִיר אוג וָועלֶן שְׁלַאגֶן מִיךְ ונשמדתי אוג אִיךְ וָועל
וָועֶרֶן פַּר מִילְיוֹנְט אני וביתי אִיךְ אוג מַיין הוז גְזִינְדְט : (לא) ויאמרו הָאבֶּן זַיִיא גֶזָאגְט הכזונה יעשה את אחותינו
זָאלְ עֶר דָען מַאכֶן אוּנְז שְׁוועסְטֶר הֶפֶקר אֲזוֹ וַויא אַזוֹנָה : (א) ויאמר אלהים אל יעקב אוג נָאט הָאט גֶזָאגְט
צוּ יַעֲקֹב קום עלה בית אל שְׁטַייא אוֹף אוג גיי אוֹף קַיין בַּיִת אַל ועשה שם מזבח לאל הנראה אליך בברחך מפני
עשו אחיך אוג פַאר דִיאר טָן אַמְזִבֶּחַ צוּ דֶעם נָאט וָום הָט זִיךְ צוּ דִיר בַּאווִיזְן אֲז דוּ פְלְט אַנְטְלַאפֶן וָוען
פַּר זַיין בְּרוּדֶר עֲשָׂו : (ב) ויאמר יעקב אל ביתו ואל כל אשר עמו הָט יַעֲקב גֶזָאגְט צוּ זַיין הוז גְזִינְד אוג צוּ
דִי אַלֶי וָום זָענֶן גְוִוען מִיט אִים הסירו את אלהי הנכר אשר בתוככם טוט אֶפְ דִי פְרֶעמְדֶי אֶפְ גָעטֶר וָום אִיז פַּר
הָאנְדְן פוּן דֶעם רוֹבּוֹנְג פוּן שָׁכֶם צְווישֶׁן אַייךְ והטהרו אוג רַייניגְט אַייךְ פוּן דִיא עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים והחליפו
שמלותיכם אוג פַּר בַּייט אַייעֶרי קְלֵיידֶר וָוארום מָאמֶר אִיז פַּר הָאנְדֶן צְווישֶׁן אַייךְ אַיין קְלֵייד פוּן עֲבוֹדַת
כּוֹכָבִים: (ג) ונקומה אוג לָאמִיר אוֹף שְׁמַיין ונעלה בית אל אוג מיר וָועלֶן אוֹף גיין קיין בַּיִת אַל ואעשה שם מזבח
אוג אִיךְ וָועל דָארְטֶן מַאכֶן אַמְזִבֶּחַ לאל העונה אותי ביום צרתי צוּ דֶעם נָאט וָואם הָט מיר גְעענְטְפֶרְט אִין דֶעם
טָאג וָום מיר אִיז גְוִוען עָנְג וויהי עמדי בדרך אשר הלכתי אוג עֶר אִיז מִיט מיר גְוִוען אִין דֶעם וָועג וָום אִיךְ בִּין

חֲרֶב וַיָּקָמוּ אֶת־דִּינָה מִבֵּית שְׁכֶם וַיֵּצֵאוּ׃ כו בְּנֵי
יַעֲקֹב בָּאוּ עַל־הַחֲלָלִים וַיָּבֹזּוּ הָעִיר אֲשֶׁר טִמְּאוּ
אֲחוֹתָם׃ כח אֶת־צֹאנָם וְאֶת־בְּקָרָם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם
וְאֶת אֲשֶׁר־בָּעִיר וְאֶת־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקָחוּ׃ כט וְאֶת־
כָּל־חֵילָם וְאֶת־כָּל־טַפָּם וְאֶת־נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיָּבֹזּוּ
וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר בַּבָּיִת׃ ל וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־שִׁמְעוֹן
וְאֶל־לֵוִי עֲכַרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישֵׁנִי בְּיוֹשֵׁב הָאָרֶץ
בַּכְּנַעֲנִי וּבַפְּרִזִּי וַאֲנִי מְתֵי מִסְפָּר וְנֶאֶסְפוּ עָלַי וְהִכּוּנִי
וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי׃ לא וַיֹּאמְרוּ הֲכְזוֹנָה יַעֲשֶׂה
אֶת־אֲחוֹתֵנוּ׃ פ לה א וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־
יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵית־אֵל וְשֶׁב־שָׁם וַעֲשֵׂה־שָׁם
מִזְבֵּחַ לָאֵל הַנִּרְאָה אֵלֶיךָ בְּבָרְחֲךָ מִפְּנֵי עֵשָׂו
אָחִיךָ׃ ב וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־בֵּיתוֹ וְאֶל כָּל־אֲשֶׁר
עִמּוֹ הָסִרוּ אֶת־אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּתֹכְכֶם
וְהִטַּהֲרוּ וְהַחֲלִיפוּ שִׂמְלֹתֵיכֶם׃ ג וְנָקוּמָה וְנַעֲלֶה
בֵּית־אֵל וְאֶעֱשֶׂה־שָּׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הָעֹנֶה אֹתִי בְּיוֹם

צרתי

שפתי חכמים

אל תכרסם שהפעל עליהם כדמפרש ס"פ גך גך • מסרס"ל : ת ובכתו שנם תכל תם סיח טעמו מלעיל על מקל קמו שכו סי' שמכו שוא וסיח מלשון שוכה : א פסוק סוף בפרשת כי תצא ר"ל עתר ספרס ובכה ונחלת : ב תכל עכביו יסיו פסורין דהזמן עתה ובגין

רשי

לפיכך ת טעמו מלרע : (ל) עכרתם • לשון מיס עכורים הין דעתי גלולה עכביו • ואגדה גלולה סיחס סחביו ועכרתם לוחה (תמוחמת) מסורת סיחה ביד כנעניס שיפלו ביד בני יעקב חלה שסיו לוחצים עד תצר חפרפ א ונחלת תת סתרן לפיכך היו ב שוחקן : מתי מספר •

צרתי

זקן (כ"ר) : (כז) על החללים • לשפתם סחללים וכן ח"ת לחלצת קמיליה : (כח) חילם• ממוסס• וכן (דכרים ח יז) עשה לי חת סחיל הזה (במדבר כד יח) וישכחל עוסה חילי (תהלים מח יג) ועזבו לאחרים חילם : שבו• לשון שבייה

(כו) ואת חמור ואת שכם בנו הרגו לפי חרב אוג חמור אוג ניין זון שָׁכָם הָאבֶן נייא נִיהַרְגָתָ צוּם שֶׁאַרְף פון דֶר שְׁוָועֶרד ויקחו את דינה מבית שכם ויצאו אוג נייו הָאבֶן גִינוּמִין דִינָה פון דֶעם הויז פון שָׁכָם אוג זֶענֶן אֲרוֹם גֶגאנֶגֶן: (כז) בני יעקב באו על החללים דִי קִינְדֶר פון יַעֲקֹב זֶענֶן גֶקוּמֶן אָפּ צוּ צִיהֶען דִיא דֶר שְׁלָאגֶנֶע

וּנְדַבֶּר אֵת בְּרַתָּנָא וְנֵזִיל : יח וּשְׁפַר פִּתְנָמֵיהוֹן בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שְׁכֶם בַּר חֲמוֹר :
יט וְלָא אֲחַר עוּלֵימָא לְמֶעְבַּד פִּתְגָמָא אֲרֵי אִתְרַעֵי בְּבַת יַעֲקֹב וְהוּא יַקִּיר מִכֹּל בֵּית
אֲבוֹהִי : כ וַאֲתָא חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּרֵיהּ לְתָרַע קִרְתְּיהוֹן וּמַלִּילוּ עִם אֱנָשֵׁי קִרְתְּיהוֹן
לְמֵימָר : כא גּוּבְרַיָּא הָאִלֵּין שְׁלִמִין אִנּוּן עִמָּנָא וְיֵתְבוּן בְּאַרְעָא וְיַעְבְּדוּן בַּהּ סְחוֹרְתָּא
וְאַרְעָא הָא פַּתְיוּת יְדִין קֳדָמֵיהוֹן יָת בְּנָתְהוֹן נֵיסַב לָנָא לְנָשִׁין וְיָת בְּנָתָנָא נִתֵּן לְהוֹן :
כב בְּרַם בְּדָא יִטְפְּסוּן לָנָא גּוּבְרַיָּא לְמֵיתַב עִמָּנָא לְמֶהֱוֵי לְעַמָּא חַד בְּמִגְזַר לָנָא כָּל דְּכוּרָא
כְּמָא דְּאִנּוּן גָּזִירִין : כג גֵּיתֵיהוֹן וְקִנְיָנֵהוֹן הֲלָא דִּילָנָא אִנּוּן בְּרַם נִטְפַּם לְהוֹן
וְיֵתְבוּן עִמָּנָא : כד וְקַבִּילוּ מִן חֲמוֹר וּמִן שְׁכֶם בְּרֵיהּ כָּל נָפְקֵי תְּרַע קִרְתֵּיהּ וּגְזַרוּ כָּל
דְּכוּרָא כָּל נָפְקֵי תְּרַע קִרְתֵּיהּ : כה וַהֲוָה בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה כַּד תַּקִּיפוּ עֲלֵיהוֹן כֵּיבֵיהוֹן
וּנְסִיבוּ תְּרֵין בְּנֵי יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה גְּבַר חַרְבֵּיהּ וְעָאלוּ עַל קִרְתָּא דְּיַתְבָא
לְרוּחָצָן וּקְטָלוּ כָּל דְּכוּרָא : כו וְיָת חֲמוֹר וְיָת שְׁכֶם בְּרֵיהּ קְטָלוּ לְפִתְגָם דְּחַרְבּ וּדְבָרוּ יָת

רש"י שפתי חכמים דינה

סמו כומכוס . ומדרש מגדה בפוחים היו על כתו ש על עסו זס ולפ מכה שכיו מגשי דמים : ש ר"ל ויעקב ח"ב על תפלתו על זקן

אוֹג מֵיר וְעֶלֶן אֲוִיעָק גַיִן : (יח) וייטבו דבריהם בעיני חמור ובעיני שכם בן חמור אוֹג עֶם אִיז וואולד גְעֶעלן זַיעֲרי
זַייד אִין דִיא אוֹגֶן פּוּן חֲמוֹר אוֹג אִין דִיא אוֹגֶן פּוּן שְׁכֶם דָר זוּן פּוּן חֲמוֹר : (יט) ולא אחר הנער לעשות הדבר
אוֹג דָר יוּנְג שְׁכֶם הָט נִיט גְזוֹמְט צוּ טָאן דִי זַאךְ כְּלוֹמֶ֫ער הָט זִיךְ כַּל גְוָעֶן והוא נכבד מכל בית אביו : וּוֹנ
עֶר אִיז גְעֶרֶלִיכְטֶר פּוּן גְאַר זַיין פָּאטֶ֫רם הוּז : (כ) ויבא חמור ושכם בנו אוֹג עֶר אִיז גְקוֹמֶן חֲמוֹר אוֹג זַיין זוּן
שְׁכֶם אל שער עירם צום טוֹער פּוּן זַייעֶר שְׁטָאט וידברו אל אנשי עירם לאמר אוֹג זַייא הָאבֶּן צוּ זַייעֶרי שְׁטָאט
לַייט גֶרֶעט אַזוֹ צוּ זָאגֶן : (כא) האנשים האלה דִיא דָאזִיגי מַאגֶן שלמים הם אתנו זֶעגֶן גַאנְץ מִיט אוּנְז כְּלוֹמֶ֫ער
זַייא זֶענֶען מִיט אוּנְז שָׁלוֹם אוֹג מִיט דֶעם גַאנְצֶן הַארְצֶן וישבו בארץ אוֹג לָאזֶן זַייא
זִיצֶן אִין לַאנְד ויסחרו אותה אוֹג זַייא זָאלֶן הָאנְדְלֶן אִין אִיר והארץ אוֹג דָאס לַאנְד הִנְתֶּ֫רְחָבֶת יִדים נוֹן עֶם אִיז
אַיין רְחָבַת יָדַיִם פַּר זַיי מִחֶסֶת פַּיל מְחוֹרָה קוּמְט אָן אֲהֶ֫ער אוֹג בֶּ֫יין קִינְדֶער אִיז נִיט פַּר הָאנֶן אוֹג אֲצוּגֶד
אַז זַייא וֶעלֶן זִיךְ בֵּיזֶענְצִין בֵּיי אוּנְז וְעלֶן זַיי מַרְוִיט זַיין זַיי וֶעלֶן קְרִיגֶן סְחוֹרָה צוּ קוֹפֶן אוֹג אִיר וֶעט אוֹךְ
קֶיין הֵיזִיק נִיט הָאבֶּן בְּנוֹתם נקח לנו זַייעֶרי טֶעכְטֶר וָעלֶן מִיר נֶעמֶן צוּ אוּנְז פַּאר וְגִייבֶּר וואס בנותינו נתן
להם אוֹג אוּנְזֶרי טֶעכְטֶר וָעלֶן מִיר נֶעבֶּן צוּ זַייא : (כב) אך בְּזֹאת יאותו לנו האנשים לשבת אתנו לִיט
דֶעם תְּנַאי וָעלֶן דִיא לַייט צוּ אוּנְז מְרוּצָה וְוערֶן צוּ זִיצֶן מִיט אוּנְז להיות לעם אחד בְּזֹאת אַזוֹ זַיין צוּ אַיין פָּאלְק
בהמול לנו כל זכר כאשר הם נמולים אַז עֶם וֶעט וָעֶרֶן גֶימַלְט צוּ אוּנְז אֶלֶי זְכָרִים אַזוֹ וִוי זַייא וֶעֶרֶן גֶימַלְטֶ֫ת :
(כג) מקניהם וַייעֶרי פֶֿיךְ וקניהם אוֹג זַייעֶר קִיפֶֿוֹנְג וכל בהמתם אוֹג אַלֶי זַייעֶרי בְּהֵמוֹת הֲלֹא פַּאר וָאר לנו הם
רַאם אִיז צוּ אוּנְז בְּלוֹמֶ֫ער וָועט אַלֶץ זַיין אוֹנְזֶרם אך נֵיעֶרֶט נאותה להם מִיר זָאלֶן קְרִיגֶן וָעֶרֶן צוּ זַייא אַז
מִיר זָאלֶן זִיךְ מֵל זַיין וישבו אתנו אוֹג דוּרְךְ דֶעם וָועֶרֶן זַייא זִיךְ בֵּיזֶענְצִין בֵּיי אוּנְז : (כד) וישמעו אל חמור ואל
שכם בנו אוֹג זַייא הָאבֶּן צוּ גֶיהֶערְט צוּ חֲמוֹר אוֹג צוּ זַיין זוּן שְׁכֶם כל יוצאי שער עירו אֲלֶי אוֹס גַייעֶר צוּם
טוֹער פּוּן דָר שְׁטָאט וימולו אוֹג זַיי הָאבֶּן גֶימַלְטֶ֫ת כל זכר אֲלֶי זְכָרִים כליצאי שער עירו אֲלֶי אוֹס גַייעֶר צוּם
טוֹער פּוּן דָער שְׁטָאט : (כה) ויהי אוֹג עֶם אִיז נָועֶן בְּיוֹם השלישי אִין דְרִיטֶן טָאג פּוּן דָעם בַּאשְׁנַיידוּנְג
בהיותם כואבים אַז זַיי זָענֶן גָועֶן אִין דָעכְטֶן וַייטָאג ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו צוֹנַוַיא
זִין פּוּן יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי דִי בְּרִידֶר פּוּן דִינָה הָאבֶּן גְנוֹמֶן אֶמְלִיכֶר זַיין שְׁוֶערְד וויבואו על העיר בטח אוֹג זַיי
זָענֶן גְקוֹמֶן אוֹף דָער שְׁטָאט זִיכֶרלִיךְ עֶם הָאט זִיךְ קֵיינֶער אַנְטְגֶעגֶען זַיי נִיט גֶשֶׁעֶעלְט טְלָחָמָה צוּ הָאלְטֶן
מַחֲטֶ֫ת זַייא זָענֶן אֲלֶי קְרַאנְק גָועֶן אֲדֶר זַייא הָאבֶּן זִיךְ פַּאר זִיכֶערְט אוֹף דֶעם כֹּחַ פּוּן זַייעֶר אֶלְטֶן פָּאטֶר :
רש"י שְׁרֵיבְט הָאטְשֶׁע זַייא זָענֶן דִי קִינְדֶר פּוּן יַעֲקֹב הָאבֶּן זַייא זִיךְ נוֹהֵג גוּוָען אַזוֹ וִוי פְּרֶעמְדֶי מֶענְטשֶׁן
וָם זָענֶן גִיט גֶיוֶען זִין דָעם זַייא הָאבֶּן מִיט אִים קֵיין עֶצָה גֶהַאלְטֶן אוֹג וִוידֶר פּוּן וָועֶט זָענֶן שְׁשֵׁייט אֲחֵי
דִינָה וַייסֶן מִיר דָעם גִיט אַז זַייא זָענֶן גָועֶן רִיא בְּרִידֶר פּוּן דִינָה נָאר וַייל זַיי הָאבֶּן זִיךְ מוֹסֵר נֶפֶשׁ גָועֶן
פּוּן אִירט וָועֶן דְרוּם זָענֶן זַיי גְרוּפֶן גָועֶן אִירֶע בְּרִידֶר וויהרגו כל זכר אוֹג זַייא הָאבֶּן גְהַרְגֶט אֲלֶי זְכָרִים :

וְלָקַחְנוּ אֶת־בִּתֵּנוּ וְהָלָכְנוּ׃ יח וַיִּיטְבוּ דִבְרֵיהֶם
בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שְׁכֶם בֶּן־חֲמוֹר׃ יט וְלֹא־אֵחַר
הַנַּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בְּבַת־יַעֲקֹב וְהוּא
נִכְבָּד מִכֹּל בֵּית אָבִיו׃ כ וַיָּבֹא חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּנוֹ
אֶל־שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל־אַנְשֵׁי עִירָם לֵאמֹר׃
כא הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלֵמִים הֵם אִתָּנוּ וְיֵשְׁבוּ בָאָרֶץ
וְיִסְחֲרוּ אֹתָהּ וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת־יָדַיִם לִפְנֵיהֶם
אֶת־בְּנֹתָם נִקַּח־לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ נִתֵּן לָהֶם׃
כב אַךְ־בְּזֹאת יֵאֹתוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לָשֶׁבֶת אִתָּנוּ
לִהְיוֹת לְעַם אֶחָד בְּהִמּוֹל לָנוּ כָּל־זָכָר כַּאֲשֶׁר הֵם
נְמֹלִים׃ כג מִקְנֵהֶם וְקִנְיָנָם וְכָל־בְּהֶמְתָּם הֲלוֹא
לָנוּ הֵם אַךְ נֵאוֹתָה לָהֶם וְיֵשְׁבוּ אִתָּנוּ׃ כד וַיִּשְׁמְעוּ
אֶל־חֲמוֹר וְאֶל־שְׁכֶם בְּנוֹ כָּל־יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ וַיִּמֹּלוּ
כָּל־זָכָר כָּל־יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ׃ כה וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
בִּהְיוֹתָם כֹּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי־יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי
אֲחֵי דִינָה אִישׁ חַרְבּוֹ וַיָּבֹאוּ עַל הָעִיר בֶּטַח וַיַּהַרְגוּ
כָּל־זָכָר׃ כו וְאֶת־חֲמוֹר וְאֶת־שְׁכֶם בְּנוֹ הָרָגוּ לְפִי־

שפתי חכמים

סרבו נמול לנמול לו נמול בקע"ן והולם מבע"ל׃ צ רמ"ע דבקנה מבמע בבני יעקב היו מפקפקים לומר לשכם ואת"ח וכל לומר כוה׃ ק דכל"ל שמעון ולוי ובני בני יעקב ל"ל אלא וכו' מכרם"ן׃ ר דאל"כ אחי דינה ל"ל אלא נומר שמלד התחום עכו

כלומר אל תפסידו כלום פרקמטיא הרבה בחה לכאן ומין לה קונים׃ (כג) בהמה׃ בהמות נמול׃ (כג) אך נאותה לחם׃ לדבר זה ועל ידי כן ישבו צ אחנו׃ (כה) שני בני יעקב׃ בניו היו ואף על פי כן נקבו עצמן שמעון ולוי כשאר אחיהם ק שאינם בניו אלא נקבו עצמן עליה ר ונקלתו אחיהם׃ בשוד שכם

אוב איר וועט אונז ניט צו הערן להמול צו מל ציין ולקחנו את בתנו והלכנו ווערלין מיר נעמען אונזר טאכטר

לַחֲדָא אֲרֵי קְלָנָא עֲבַד בְּיִשְׂרָאֵל לְמִשְׁכַּב עִם בַּת יַעֲקֹב וְכֵן לָא כְּשַׁר לְאִתְעֲבָדָא: ח וּמַלֵּיל חֲמוֹר עִמְהוֹן לְמֵימָר שְׁכֶם בְּרִי אִיתְרְעִיאַת נַפְשֵׁיהּ בִּבְרַתֵּיכוֹן הַבוּ כְעָן יָתָהּ לֵיהּ לְאִתּוּ: ט וְתִתְחַתְּנוּן בַּנָא בְּנָתֵיכוֹן תִּתְּנוּן לָנָא וְיָת בְּנָתָנָא תִּסְבּוּן לְכוֹן: י וְעִמָּנָא תִּתְבְּנוּן וְאַרְעָא תְּהֵא קֳדָמֵיכוֹן תִּיבוּ וְעַיבִידוּ בָהּ סְחוֹרָתָא וְאַחְסָנוּ בָּהּ: יא וַאֲמַר שְׁכֶם לְאָבוּהָא וּלְאַחָהָא אַשְׁפַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵיכוֹן וּדְתֵימְרוּן לִי אֶתֵּן: יב אַסְגוּ עָלַי לַחֲדָא מוֹהָרָן וּמַתְּנָן וְאֶתֵּן כְּמָא דְתֵימְרוּן לִי וְהָבוּ לִי יָת עוּלְמָתָא לְאִתּוּ: יג וַאֲתִיבוּ בְנֵי יַעֲקֹב יָת שְׁכֶם וְיָת חֲמוֹר אֲבוּהִי בְּחוּכְמָא וּמַלִּילוּ דִי סָאֵיב יָת דִּינָה אֲחָתְהוֹן: יד וַאֲמַרוּ לְהוֹן לָא נֵיכוֹל לְמֶעְבַּד פִּתְגָמָא הָדֵין לְמִתַּן יָת אֲחָתָנָא לְגֶבֶר דִּי לֵיהּ עוּרְלָא אֲרֵי חִסּוּדָא הִיא לָנָא: טו בְּרַם בְּרָא נִתְפַּם לְכוֹן אִם תְּהוֹן כְּוָתָנָא לְמִגְזַר לְכוֹן כָּל דְּכוּרָא: טז וְנִתַּן יָת בְּנָתָנָא לְכוֹן וְיָת בְּנָתֵיכוֹן נֵיסַב לָנָא וְנִיסַב עִמְכוֹן וְנֶהֱי לְעַמָּא חַד: יז וְאִם לָא תְקַבְּלוּן מִנָּנָא לְמִגְזַר

בעל המורים ונדבר

(יב) כרכו • כ' במסר' רבה ואיתי בגעל' סרכו לפסוק ואת"ס שהרבה במוסר כמו שהרבו בגעל' דסיינו בעבו"ס הרבו גם אלו לפסוק שהתני עמם אלא לעצמה עבו"ס: (יג) שמתו • ג' במס' שמתו אתותם עמהו את מקדשי אלהיהם ואת כיכל קדשך כולם למדין כוה שמתו מקדשי לעשות מעשה שכם וכן עמהו את כיכל קדשך כדכתיב כוים כאיון עכו"ם ומקדש את נאתם לומר לך שעשו מעשה נבואה:

רש"י שפתי חכמים

לת דינה לחמוס: (כ"ל): (יד) הערלה הוא • שמן פסול הוא לאלהו הבא לחלף חבנו היה לומר לו ערל לחה לו כן מל • מרפה בכל מקום גדוף: (טו) נאות לכם • נתרפה ע לכם לשון (מ"ב יב ם) ויחומו (הכתיים ביהוידע) • להמל • להיות גמול • פ לחו לשון לפעול אלא לשון להפעיל: (טז) ונתנו • ון שנייה מודגשת לפי שהיו מסוגפת במקום שהי ואי"ן ונמצאו: ואת בנתיכם נקח לנו • לחה מולת בהגלי שחמר חמור ליעקב ובהשובת בני יעקב לחמור שהלו החשיבות בבני יעקב ליקח בנות שכם את שיבחו להם ובנותיכם יתנו להם לפי דעתם דכתיב ונתנו לת בנותינו לפי דעתינו ואת בנותיכם נקח לנו כל חשל נחשון

צַיְיעָר טָאכְטָר תנו אותה לו לאשה נִיבְּט זִי צוּ אִים פַּר אַוְוייבּ: (ט) והתחתנו אותנו אוֹג טִיר זָאלְן זִיךְ צְוִוישָׁן אַנְגֶּרְ מִתְּחַתֵּן זַיִן בנותיכם תתנו לנו אַיְיעֲרִי טָאכְטָר זָאלְט אִיר נָעמָן צוּ אוּנְז פַּאר וַוייבּ: (י) ואתנו תשבו אוֹג טִיט אוּנְז זָאלְט אִיר זִיצָן והארץ תהיה לפניכם אוֹג דָם לַאנְד זָאל זַיִן פַּאר אַייךְ וסחרוה אוֹג הַאנְדִילְט דְּרִינָן והאחזו בה אוֹג בַּאגְרַייפְּט דְּרִינָן: (יא) ויאמר שכם אל אביה ואל אחיה אוֹג שְׁכֶם הָט גְּנוּאגְט צוּ אִיר פָאטֶר אוֹג צוּ אִירָע בְּרִידֶר אמצא ת בעיניכם לָאזְט זִיךְ גְּפוֹנֶן חֵן אִין אַייעֲרִי אוֹגֶן ואשר תאמרו אלי אתן אוֹג וָום אִיר וָועט זָאגְן טִיר דִי יוּנְג פָּרוֹא פַּר אַוְוייבּ: (יב) הרבו עלי מאד מוהר נָאב בְּלוֹטֶר דִיא בְּתוּבָּה ומתן אוֹג גִישֶׁאנְק ואתנה כאשר תאמרו אלי אוֹג אִיךְ וָועל גָעבְּן אזו וִוי אִיר וָועט זָאגְן צוּ טִיר ותנו לי את הנערה לאשה אוֹג גִיט טִיר דִי יוּנְג פְרוֹא פַּר אַוְוייבּ: (יג) ויענו בני יעקב את שכם ואת חמור אביו אוֹג דִיא בְּנֵי יַעֲקֹב הָאבֶּן גֶעַנְטְפָּרט צוּ שְׁכֶם אוֹג צוּ זַיִן פָּאטֶר חֲמוֹר בְּמִרְמָה טִיט חָכְמָה וידברו אוֹג זַייא הָאבֶּן דְּרִיבֶּר גֶירֶעט טִיט חָכְמָה חָאטְשִׁי זַייא הָאבֶּן גִיט מְקַנְיִם גְּוָוען זַיְיעֲרִי רַייד זָאגְן זִי גֶרֶעכְט גְּוָוען אשר טמא את דינה תו'זַיוויל עֶר הָט פַּר אוֹם בַייגְינְקִט זַיְיעֶר שְׁוֶוסְטֶר דִינָה: (יד) ויאמרו אליהם אוֹג דִי בְּנֵי יַעֲקֹב הָאבֶּן גְּזָאגְט צוּ שְׁכֶם אוֹג זַיִן פָּאטֶר לא נוכל לעשות הדבר הזה לתת את אחותנו לאיש אשר לו ערלה צוּ אַזוֹ גִיט טָאן עֶר אִיז גִיט גְיטַלְת כי חרפה היא לנו וָוארוּם דָם אִיז צוּ אוּנְז אַשַׁאנְד: (טו) אך בזאת נאות לכם ביט דָעם דָאזִגְן וָועלן טִיר צוּ אַייךְ מְרִוצֶה וֶוערין אם תהיו כמונו אז איר וָועט זַיִן אזו וִוי טִיר לְהמול לכם כל זכר עם זָאל וָוערין גִיטַלְת צוּ אַייךְ אֵלֵי זְכָרִים: (טז) ונתנו את בנותינו לכם ונעלן טִיר נָעבְּן אוּנְזֶרי בְּעכְטֶר צוּ אַייךְ פַּר וַוייבּ ואת בנותיכם נקח לנו אוֹג אַייעֲרִי טָעכְטֶר וָועלן טִיר נָעמָן צוּ אוּנְז וישבנו אתכם אוֹג טִיר וָועלן זִיצָן טִיט אַייךְ והיינו לעם אחד אוֹג טִיר וָועלן זַיִן צוּ אַיין פָאלְק: (יז) ואם לא תשמעו אלינו לאגד נתפוץ

נְבָלָה עָשָׂה בְיִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּב אֶת־בַּת־יַעֲקֹב וְכֵן
לֹא יֵעָשֶׂה׃ ח וַיְדַבֵּר חֲמוֹר אִתָּם לֵאמֹר שְׁכֶם
בְּנִי חָשְׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבִתְּכֶם תְּנוּ נָא אֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה׃
ט וְהִתְחַתְּנוּ אֹתָנוּ בְּנֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ־לָנוּ וְאֶת־בְּנֹתֵינוּ
תִּקְחוּ לָכֶם׃ י וְאִתָּנוּ תֵּשֵׁבוּ וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה לִפְנֵיכֶם
שְׁבוּ וִסְחָרוּהָ וְהֵאָחֲזוּ בָהּ׃ יא וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל־
אֲבִיהָ וְאֶל־אַחֶיהָ אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵיכֶם וַאֲשֶׁר
תֹּאמְרוּ אֵלַי אֶתֵּן׃ יב הַרְבּוּ עָלַי מְאֹד מֹהַר וּמַתָּן
וְאֶתְּנָה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי וּתְנוּ־לִי אֶת־הַנַּעֲרָ
לְאִשָּׁה׃ יג וַיַּעֲנוּ בְנֵי־יַעֲקֹב אֶת־שְׁכֶם וְאֶת־חֲמוֹר
אָבִיו בְּמִרְמָה וַיְדַבֵּרוּ אֲשֶׁר טִמֵּא אֶת דִּינָה
אֲחֹתָם׃ יד וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֹא נוּכַל לַעֲשׂוֹת
הַדָּבָר הַזֶּה לָתֵת אֶת־אֲחֹתֵנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר־
לוֹ עָרְלָה כִּי־חֶרְפָּה הִוא לָנוּ׃ טו אַךְ־בְּזֹאת נֵאוֹת לָכֶם
אִם תִּהְיוּ כָמֹנוּ לְהִמֹּל לָכֶם כָּל־זָכָר׃ טז וְנָתַנּוּ אֶת־
בְּנֹתֵינוּ לָכֶם וְאֶת־בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח־לָנוּ וְיָשַׁבְנוּ אִתְּכֶם
וְהָיִינוּ לְעַם אֶחָד׃ יז וְאִם־לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלֵינוּ לְהִמּוֹל

שפתי חכמים — הנערה ק׳ — רש״י — ולקחנו

מל וה״ס הקב״ה מל בעלומיו וישקב מל בתחתונים כ״ל כיון שהשכינה בשבילו על התורן ס״ב הוה דומה כחלו הוה בעלמו מל: ם וכשכר יכא נדון במיתה כך קבלו עליהם קף שלא מן הדין כדתי׳ לעיל בפ׳ מי שהם וכן דייק שלשון סיו נודרין וכו׳ עבו הגדר לא שהוה לזוי מפי הקם ודו״ק • וז״ת הם פנויה אינה בכלל ערוות • י״ל כיון שגזל לותה ונא עליה קוס כמו עדוס ותיב

כזבח לני לשלוח ומקנה הציב וכל שהומיה: (ז) וכן לא יעשה • לעשות לת הכתולות שהלומות גדלו עלמן מן הערוות ם על ידי המעול (כ״ל): (ה) חשקה • תפלה: (יב) מהר • כתובה (כ״ל): (יג) במרמה • בהכמה: אשר טמא • המקום שלמ שיתה כמיס שהכי ממת

עם נָעֲרָט נִיט גְמַאן אַז אַז מָעַן זָאל מְעָנֶה זַיִן בְּתוּלוֹת • רש״י שֶׁרַיִיבְּט זִינְט דָר מַבּוּל אִיז גִּינְגָן הָאבָּן זַיִיא זִיךְ אַנְדַר גְמַאן אַז זַיי זָאלֶן נִיט טְרַייבֶּן קֵיין זְנוּת: (ח) וידבר חמור אתם לאמר אונ חֲמוֹר הָט מִיט זַיִיא גָרָעט אוז צוּ זָאגָן שכם בני חשקה נפשו בבתכם מַיין זון שֶׁכֶם הָט בְּגָערָט אָדָר עָם הָט גִּגלוּסְט זַיִן לַייב אֵין

לְמַרְחֵיקָא דְּשַׁכֶּם דִּי בְּאַרְעָא דִּכְנַעַן בְּמֵיתוֹהִי מִפַּדָּן אָרָם וּשְׁרָא לְקָבְלֵיהּ אַפֵּי טַרְנָא׃
יט וּבְנָן יָת אַחֲסַנַת חַקְלָא דִּי פְרָסִיהּ תַּמָּן לְמַשְׁכְּנֵיהּ מִידָּא דִּבְנֵי חֲמוֹר אֲבוּהִי דִּשְׁכֶם
בְּמְאָה חוּרְפָן׃ כ וַאֲקִים תַּמָּן מַדְבְּחָא וּפְלַח עֲלוֹהִי קָדָם אֵל אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל׃ א וּנְפַקַת
דִּינָה בַּת לֵאָה דִּי יְלִדַת לְיַעֲקֹב לְמֶחֱזֵי בִּבְנַת אַרְעָא׃ ב וַחֲזָא יָתַהּ שְׁכֶם בַּר חֲמוֹר
חִוָּאָה רַבָּא דְּאַרְעָא וּדְבַר יָתַהּ וּשְׁכִיב יָתַהּ וַעֲנָיַהּ׃ ג וְאִתְרְעִיאַת נַפְשֵׁיהּ בְּדִינָה בַּת
יַעֲקֹב וּרְחֵם יָת עוּלְמְתָא וּמַלִּיל עַל לִבָּא דְּעוּלְמְתָא׃ ד וַאֲמַר שְׁכֶם לַחֲמוֹר אֲבוּהִי לְמֵימַר
סַב לִי יָת עוּלְמְתָא הָדָא לְאִתּוּ׃ ה וְיַעֲקֹב שְׁמַע אֲרֵי מְאִיב יָת דִּינָה בְּרַתֵּיהּ וּבְנוֹהִי הֲווֹ
עִם גֵּיתוֹהִי בְּחַקְלָא וּשְׁתֵיק יַעֲקֹב עַד מֵיתֵיהוֹן׃ ו וּנְפַק חֲמוֹר אֲבוּהִי דִּשְׁכֶם לְוָת יַעֲקֹב
לְמַלָּא עִמֵּיהּ׃ ז וּבְנֵי יַעֲקֹב עָאלוּ מִן חַקְלָא כַּד שְׁמָעוּ וְאִתְנְסִיסוּ גוּבְרַיָּא וּתְקֵף לְהוֹן

בעל הטורים לחדא

(ג) נכנעת • סמ"ם נמס' נכנעת כתרן נכנעת תחת תחב עני שמשון נומר כשכיל שלח רמה ליתן לנחתו נתו כדתי' נמדרש שהשפילה בתיבה מפניו נעשה שיצתה לכחות נכנעת כתרן ונעלה שכם :

רש"י שפתי חכמים

דלמו שהקב"ה קללו נ ליעקב מל (מנילה יח) וד"ת כפפיים נעש"כ לף שכח תלמודו : נ כלנו למר ויקרא מלכי ישרחל ליעקב יפוץ סלע מהמלוקים לכמה מעמיס • ולמי ליתב פנומו על מקרא כתמי: (ג) בת לאה • ולפ בת יעקב־שלח ע"ה ילילתה נקרחת בת לפה שלף סיף ילחנים סימה (כ"ל) שב והלפ לפה לקרחתו : (ועליה משלו המשל כלמה כבתה) : (ב) וישכב אותה • כדלכה : ויענה • שלח כדלכה (יומח עז) : (ג) על לב הנערה • דבכיס סמרייסבין על סלב לפי תביך בתלקת שדם קפנה כמה ממון כזכז

אוֹן יַעֲקֹב הָט נְקוֹפָט דִּי שְׁטִיק פָּעִלְד וָום עָר הָט דָּארְטָן נְגִייגְט זַיין גָּעְעלְט מִיד בְּנֵי חֲמוֹר אֲבִי שְׁכֶם בַּייא דִּיא
קִינְדֶר פּוּן חֲמוֹר דֶּר פָאטֶר פּוּן שְׁכֶם בְּמְאָה קְשִׁיטָה פַּר הוּנְדֶרְט מַטְבְּעוֹת׃ (ב) ויצא שם מזבח אוֹן עָר הָאט
דָארְטָן אוֹף גְּשְׁטָעלְט אֶמְזֶבַּח ויקרא לו אוֹן עָר הָט דָעם מִזְבֵּחַ גִּרוֹפָן אל אלהי ישראל רש"י שְׁרַייבְט נִיט דֶּר
מִזְבֵּחַ וְעֶרְט גְּרוֹפָן אלהי ישראל נָאר פּוּן וָועגֶן דִּי נִסִּים וּם נָאט הָט טִיט אִים נְטָאן הָאט עָר גְּזָאגְט אַי דֶּער
וָום אִיז אֱמֶת דָם אִיז הקב"ה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עָר אִיז אֱמֶת צוּ מִיר וָום מַיין נָאמָן אִיז יִשְׂרָאֵל׃ (א) ותצא
דינה בת לאה אשר ילדה ליעקב־לראות בבנות הארץ־אוֹן זַיא אִיז אַרוֹס גֶּגַאנְגֶן דִּינָה דִּי טָאכְטֶר פּוּן לֵאָה וָואם זַיא
הָט גְּווּינֶן צוּ יַעֲקֹב צוּ זָעהֶן אִין דִּיא טָעכְטֶר פּוּן דֶעם לַאנְד רש"י שְׁרַייבְט דְּרוּם שְׁטַייט דִּיא טָאכְטֶר בּוּן
לֵאָה אוֹן נִיט דִּי טָאכְטֶר פּוּן יַעֲקֹב וַויל זַיא הָט נְהָאט דִּי טָבַע פּוּן אִיר מוּטֶר לֵאָה דֶעָן אִיר מוּטֶר לֵאָה
הָט אוֹךְ לִיב גְּהָאט אַרוֹס צוּ גַיין וַוִי עָם שְׁטַייט אִין פָּכּוּךְ וחצא לאה לקראתו וגו' דְּאם אִיז טַיטְשׁ לֵאָה אִיז
אֲקֶעגֶן גֶּגַאנְגֶן אִיר מַאן יַעֲקֹב אוֹן הָט גִּיזָאגְט אלי הבוא וגו' : (ב) וירא אותה שכם בן חמור החוי אוֹן עָר הָט
דֶּר יָעֶרְן זַיא שְׁכֶם דֶּר זון חֲמוֹר דֶּער חִוִּי נשיא הארץ דֶּער הָאר פּוּן דֶעם לַאנְד וויקי אותה אוֹן עָר הָאט זַיא
גְּנוֹמֶן וישכב אותה אוֹן עָר אִיז גְּלֶעגֶן כִּיט אִיר וענה אוֹן עָר הָט זַיא גְּוַיפְּייגְט׃ (ג) ותדבק נפשו אוֹן עָם אִיז
וָואֶרן בַּאהֶעפְט זַיין לַייב בדינה בת יעקב אִיז דִּינָה דִּי טָאכְטֶר פּוּן יַעֲקֹב ויאהב את הנערה אוֹן עָר הָאט לִיב
גְּהָאט דִּי יוּנְג פְרוֹא וידבר על לב הנערה אוֹן עָר הָאט גְּרֶעט אוֹף דֶעם הָארְץ פּוּן מַיידֶל • רש"י שְׁרַייבְט עָר
הָט מִיר אִיר גְּרֶעט אֶעֶלְבִי רַייד וום זַיי וָועֶרֶן אֶן גְּנוֹמֶן אוֹף דֶעם הָארְצֶן • עָר הָט אִיר גְּזָאגְט זָעה פַּר אַזוֹ
אַקְלַיין שְׁטִיקֶל פָּעִלְד וִוי פִיל גָּעלְט דַיין פָאטֶר הָאט גִּיגֶעבֶּן אוֹף וָועט דִיךְ גָּעמֶן וָועכְטוֹ הָאבֶּן דִּיא נָאנְצִי
שְׁטָאט מִיט אַלִי פָּעִלְדָּר׃ (ד) ויאמר שכם אל חמור אביו לאמר אוֹן שְׁכֶם הָט גְּזָאגְט צוּ זַיין פָאטֶר חֲמוֹר אַזוֹ
צוּ זָאגֶן קח לי את הילדה הזאת לאשה גָעם מִיר דָאם מַיידֶל פַּר אַוַוייב׃ (ה) ויעקב שמע כי טמא את דינה בתו
אוֹן יַעֲקֹב הָט גְּהערְט אַז עָר הָט פַּר אום רַיינִיגְט זַיין טָאכְטֶר דִינָה ובניו היו את מקנהו בשדה אוֹן זַיינֶ זַיין
זָעהֶן גָּוֹנֶן מִיט זַייֶנ פִּיהּ אִין פָּעִלְד וְהחריש יעקב עד בואם אוֹן יַעֲקֹב הָט גְּשְׁוִוינֶן בִּיז זַייֶנ קוֹמֶן׃ (ו) ויצא
חמור אבי שכם לדבר אתו אוֹן עָר אִיז אַרוֹס גֶּגַאנְגֶן חֲמוֹר דֶּער פָאטֶר פּוּן שְׁכֶם צוּ רַיידֶן מִיט אִים בְּלוֹטֶר
מִיט יַעֲקֹב׃ (ז) ובני יעקב באו מן השדה אוֹן דִּי קִינְדֶר פּוּן יַעֲקֹב זָעהֶן גְּקוֹמֶן פּוּן דֶעם פָּעִלְד כְּשמעם אַז זַייא
הָאבֶּן דֶעָר הערְט דִּי מַעֲשֶׂה ויתעצבו האנשים אוֹן זַייא זָעהֶן גְּוָאהֶרן טְרַעֲרִיג דִּיא מַאנֶן ויחר להם מאוד אוֹן
עָם הָט צוּ זַיי זַייעֶר גְּרִיבְט דָם הַייסְט עָם הָט זַייא זַייעֶר פַּר דֶרְאסְטִין כי נבלה עשה בישראל ובארום עָם אִיז
וָטָאן גְּוָאהֶרן אַשָׁאבֶּד צְווִישֶׁן דִּי יִשְׂרָאֵל לשכב את בת יעקב צוּ לִיגֶן כִּיט דִּי טָאכְטֶר פּוּן יַעֲקֹב וכן לא יעשה אוֹן

מִפְּנֵי אֲרָם וַיַּחַן אֶת־פְּנֵי הָעִיר : יט וַיִּקֶן אֶת־
חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה־שָׁם אָהֳלֹו מִיַּד בְּנֵי־
חֲמֹור אֲבִי שְׁכֶם בְּמֵאָה קְשִׂיטָה : כ וַיַּצֵּב־שָׁם
מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא־לֹו אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל : ס חמישי
לד א וַתֵּצֵא דִינָה בַּת־לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב
לִרְאֹות בִּבְנוֹת הָאָרֶץ : ב וַיַּרְא אֹתָהּ שְׁכֶם בֶּן
חֲמֹור הַחִוִּי נְשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב
אֹתָהּ וַיְעַנֶּהָ : ג וַתִּדְבַּק נַפְשֹׁו בְּדִינָה בַּת־יַעֲקֹב
וַיֶּאֱהַב אֶת־הַנַּעֲרָ וַיְדַבֵּר עַל־לֵב הַנַּעֲרָ : ד וַיֹּאמֶר
שְׁכֶם אֶל־חֲמֹור אָבִיו לֵאמֹר קַח־לִי אֶת־הַיַּלְדָּה
הַזֹּאת לְאִשָּׁה : ה וְיַעֲקֹב שָׁמַע כִּי טִמֵּא אֶת־
דִּינָה בִתֹּו וּבָנָיו הָיוּ אֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה וְהֶחֱרִשׁ
יַעֲקֹב עַד־בֹּאָם : ו וַיֵּצֵא חֲמֹור אֲבִי־שְׁכֶם אֶל־
יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתֹּו : ז וּבְנֵי־יַעֲקֹב בָּאוּ מִן־הַשָּׂדֶה
כְּשָׁמְעָם וַיִּתְעַצְבוּ הָאֲנָשִׁים וַיִּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי

הנערה ק׳ הנערה ק׳ רש״י נבלה

לבן : עיר שכם • כמו לעיר וכמוהו (רות ג יח) עד בוקר
בית לחם : בבאו מפדן ארם • כלומר מהומר להכילו יפה
פלוני יתן פיו מריות ובא אלם • לף כאן ובא אלם
מפדן מלבן ומעבו ממזוונו לו בדרך • (בר״ר ויהי
את פני העיר • ערב שבא שיר • בשלמותו דרב מחמי)
(יח) קשיטה • מעה מל״ע בשלמתי לברכי היה היו קורין
למע׳ קסיסה׳ (ותרגומו מוכפן מוביס מריסים בכל מקום

עומר לסוחר): (כ) ויקרא לו אל אלהי ישראל׳ לפ שהמזבח
קרוי מלהי ישראל׳ מלפ על שם שהיה הקב״ה עמו ומילו
קרפ שם המזבח על שם הנס להיות שבחו על מקום מזבח
בקריפת הנס כלומר מי שהוא מל הוא הקב״ה הוא מלהי׳
לי שמתי יפחל • וכן מניו במשה (שמות יז טו) ויקרא
שמו ה׳ נסי לפ שהמזבח קרוי ה׳ מלפ על שם הנס קרפ
שם המזבח להזכיר שבחו של הקב״ה ה׳ נסי • וכבותיו

דרכו

שְׁרַיְיבְט עָר אִיז גְּוֹוען נאַנְץ אוּנ גְּזוּנְט מִיט זַיין גוּף עָר אִיז נְהַיילְט גְּוָואָרן אוֹף זַיין דִּיךְ אוּנ עָר הָאט אוֹף
נַעֲרְט צוּ הַיינְטְן אוּנ נאַנְץ מִיט זַיין נָעלְט עָס אִיז אִים נִיט נֶעמֶסֶר גְּוָואָרן זַיין נֶעלְט מַחֲמַת דָּער מִתָּנָה
וָוָס עָר הָט גְּשִׁיקְט צוּ עֲשָׂו וָוארום נָאט הָט דָּם אִים מְסַלֵּא גְּוֶוען אוּנ נאַנְץ מִיט זַיין תּוֹרָה עָר הָט נִיט פַּאר
נַעֲסִין דָּאם לָערְנִין אִין דֶּר צַייט וָוס עָר אִיז גְּוֶוען אִין הוּז פּוּן לָבָן בבואו מפדן ארם וַיַּעֲקֹב אִיז גְּקוּמֶן פּוּן

פַּדַּן אֲרָם ויחן את פני העיר אוּנ עָר הָאט גְּרוּט פַּר דֶּר שְׁטָאט : (יט) ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו

לָךְ אֲרֵי רַחֲמִים עֲלֵי קֳדָם יְיָ וַאֲרֵי אִיתַי לִי כּוֹלָא וְאִתְקְיַף בְּיֵהּ וְקַבֵּל : יב וַאֲמַר טוֹל וְנֵהָךְ
וְאֵיזְלָה לְקֳבָלָךְ : יג וַאֲמַר לֵיהּ רְבוֹנִי יָדַע אֲרֵי יַנְקָיָא רַכִּיכִין עֲנָא וְתוֹרֵי מֵנִיקָתָא עֲלַי
וְאִם אַדְהָקִינוּן יוֹמָא חַד וִימוּתוּן כָּל עָנָא : יד יְעִיבַר כְּעַן רְבוֹנִי קֳדָם עַבְדֵּיהּ וַאֲנָא
אֶתְבַּר בְּנַיְסַ לְרֶגֶל עוֹבָדְתָּא דִי קֳדָמַי וּלְרֶגֶל יַנְקָיָא עַד דַּאֲיֵתִי לְוָת רְבוֹנִי לְשֵׂעִיר :
טו וַאֲמַר עִשָּׂו אֶשְׁבּוֹק כְּעַן עִמָּךְ מִן עַמָּא דְעִמִּי וַאֲמַר לְמָא דֵּין אַשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵי
רְבוֹנִי : טז וַהֲב בְּיוֹמָא הַהוּא אֲעַשׂ לְאוֹרְחֵיהּ לְשֵׂעִיר : יז וְיַעֲקֹב נְטַל לְסָפּוֹת וּבְנָא לֵיהּ ה
בֵּיתָא וּלְבָעִירֵיהּ עֲבַד מַטְלָן עַל כֵּן קְרָא שְׁמָא דַאֲתָרָא סָכּוֹת : יח וַאֲתָא יַעֲקֹב שְׁ֫ים

בעל השורים — לקרתי ז

(יב) נעגך׳ ב׳ כמסו׳ ואלסה נגנך שהם עוטותיו נעגך שעשו רסה ליעך עם יעקב ואמר יעקב למה תלך עמי ותזכר עוונותי שכשהיתי
שבור ומה היו עוסיס כרועה עדרו וגעה : (טו) שעירה · ג׳ כמס׳ על תיבי שעירה ס״ת פליס תכא עולה ד׳ רמז לאחר ד׳ גליות יכא
פליס לפני בא יום ס׳ כגדול וכטרא ואו : ועלו מושיעים לשפוט את הר עשו :

רשי — שפתי חכמים

(א) אדני · על תתירך ימי הליכתך עבור כפי דרכך ח ואף
שם תתרחק : אחגהלה · לשון גיל ה״ן יחילה כמו לחדיה
לשמעה : לאשי · לשון שלי לשון נחת (ישעיה ח ו) השלוחי
לשם · (שמואל ב יח) לשם לי לנעור · לשפי הלמ״ד מן
היסוד ואינה משמשת לשון גיל : לרגל המלאכה ·
לפי טורך הליכת רגלי המלאכ׳ המשלחת ט עלי להוליך: ולרגל
הילדים·לפי רגליהם שהם יכולים לילך: עד אשר אבא אל
אדני שעירה.הכתיב לו הדרך שלח היה דעתו ללכת שלח
עד סוכות ואמר עד אבא אחות אל תדוני שעירה אמר שם
דעתו לעשות לי רעה יתמין עד בואי אצלו ואחו לא הלך
(ב״ל) ואימתי ילך בימי המשיח שנ׳ (עובדיה א כא) ועלו
מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו · ומ״ש יש לפרשה
א כציס : (טו) ויאמר למה זה · תעשה לי טובה זו שתיני
נריך לה : אמצא חן בעיני אדני · ולא תשלם לי עתה טוב
גמול : (טז) וישב ביום ההוא עשו לדרכו · (ב״ר) עשו
נגדו ד׳ מלות מים שהלכו עמו נשמעו מלגו אחד אחד
כ ויהיו פרע לסס הקב״ה בימי דוד שנ׳ (שמואל ב ל יז)
כי שם ד׳ מלות מים שנר נכנו על הגמלים : (יז) ויבן
לו בית · (מגילה יז) שהם שם י״ח הדם ל קין וחוקף וקין·
סכות קין בית חוקף · סכות קין : (יח) שלם · שלם בגופו

שרי״בט

ם שהרפא מגללעתו (שבת נ) שלם בממונו שלא הסר כלום מכל אותו שלא כתורתו שלא שכח תלמודו בבית
לבן

צוּ מֵיין הַאר בֵּיין שָׂעִיר · רש״י שֶׁרַיִיבְט דִי דַּעָה פּוּן יַעֲקֹב אִיז דָּאךְ גְּוָעזֶן נָאר צוּ גַיין סְכּוֹת נִיט בֵּיין
שָׂעִיר · נָאר יַעֲקֹב הָט זִיךְ אֲזוֹ גְטְרַאכְט אַז עֶשָׂו הָט אַיין מַחֲשָׁבָה מִיר שְׁלֶעכְט צוּ טָאן זָאל עֶר וַוַארְטֶן
בִּיז אִיךְ וָועל צוּ אִים קוּמֶן אֲבֶר יַעֲקֹב אִיז נָאר צוּ אִים נִיט גֶּנַאנְגֶן אוּן וָועֶן דֶּעֶן וָועט עֶר גַיין אַז מְשִׁיחַ
וָועט קוּמֶן (עיין רש״י) : (טו) ויאמר עשו האט עֶשָׂו גֶּזָאגְט אציצה נא עמך מן העם אשר אתי נזן איך וָועל אֶפּ
שְׁטֶעלֶן דַיר פּוּן דֶעם פֶאלְק וָום אִיז טִיט מִיר וויאמר הָט יַעֲקֹב גֶּזָאגְט למה זה וָום טוּט מִיר דָם אַז זָאלְסְט
מִיר טָאן אַזוֹ אַטוֹבָה וָום אִיךְ דַארְף זִיא נִיט אמצא חן בעיני אדוני לָאז זִיךְ גְּפוּנֶן חֵן אִין דַיינֶי אוֹגֶן אוּנ דִיא
זָאלְסְט מִיר גִיט צָאלֶן הַיינְט לַיין שׁוּם גְּמוֹל אוּנ לַיין שׁוּם טוֹבָה : (מז) וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה
אוּנ עֶשָׂו הָט זִיךְ דֶעם יַעֲקֹב טָאג וויידֶר גְּקֶעהְרְט צוּ זַיין וָועג לַיין שָׂעִיר : (יז) ויעקב נסע סכותה אוּנ יַעֲקֹב
הָט נְצוֹגֶן לַיין סְכּוֹת וויבן לו בית אוּנ עֶר הָט גִיבוּעְט צוּ זִיךְ אַהֵיז ולמקנהו עשה סוכות אוּנ צוּ זַיינֶי פֶיהְ הָאט
עֶר גְּמַאכְט בַּיי־דְלִיךְ על כן קרא שם המקום סוכות דְרוּם הָאט מֶען גְרוּפֶן דֶעם נָאמֶן פּוּן דֶעם אֶרְט סְכּוֹת :
(יח) ויבא יעקב שלם עיר שכם אוּנ יַעֲקֹב אִיז נְקוּמֶן נָאנְץ אִין דֶר שְׁטָאט שְׁכֶם וָאס אִיז אִין אֶרֶץ כְּנַעַן · רש״י

בְּוַיֶּקַח׃ יב וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנֵלֵכָה וְאֵלְכָה לְנֶגְדֶּךָ׃
יג וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנִי יֹדֵעַ כִּי־הַיְלָדִים רַכִּים וְהַצֹּאן
וְהַבָּקָר עָלוֹת עָלָי וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד וָמֵתוּ כָּל־
הַצֹּאן׃ יד יַעֲבָר־נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ וַאֲנִי
אֶתְנַהֲלָה לְאִטִּי לְרֶגֶל הַמְלָאכָה אֲשֶׁר־לְפָנַי
וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר־אָבֹא אֶל־אֲדֹנִי
שֵׂעִירָה׃ טו וַיֹּאמֶר עֶשְׂוֹ אַצִּיגָה־נָּא עִמְּךָ מִן
הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה אֶמְצָא־חֵן בְּעֵינֵי
אֲדֹנִי׃ טז וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ שֵׂעִירָה׃
יז וְיַעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה וַיִּבֶן לוֹ בָּיִת וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה
סֻכֹּת עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם סֻכּוֹת׃ ס יח וַיָּבֹא
יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שְׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בְּבֹאוֹ

שפתי חכמים

שכבר כתם ליזך: ו כמו שמעה סלחה שבשי"ן סיג מן סיסוד וסס"ג סיג מספסת לפ כלן הנו"ן סיג מסיסוד וסס"ג נוסף וזוג מכנין סקל וגל מכנין נפעל וגל נו"ן הסיג"ן הרפ"ס • דלי הוה ע"ן סתיכן הול"ל כ' עו"ן חד נו"ן מן סיסוד וחד נו"ן מן הסימום וסיה לשוי לפתוב מספעה: ז ר"ל דהסרנוס ממי מוכיח כן שמתרגם על נפעה

רש"י

ויותר מכדי נכבי: (יב) נסעה • כמו שמעה סלחה שהוא כמו שמע סלח לף כלן נסעה כמו נסע והנו"ן יסוד בתיבה ו ותרגום של מוקלוס מול ונהך עמו ממר ליעקב ז נסע מכלן ונלך: ואלכה לנגדך • כשוה לך מובה ז תעשה לך שתאריך ימי מהלכתי ללכת לפף כשאר ימים ויחי לנגדך כשוה לך: (יג) עלות עלי • הנקן והכבד שהן מוסלות עלי להלין לפף: עלות • מגדלות שליליהן לשון (מיכה ב יא) טולל ויונק: (יפעי' סה כ) עול ימים (ש"ב ו ז) שמי פרות עלות וכלע"ז (מפסיפי"ס בעקילדעים): ודפקום יום אחד • (ושם ידפקום יוס אחד) ליגעם כדרך במהומה ומהו כל הנקן: ודפקום • (כמו (איוב נח ה כ) קול דודי דופק (ש"ב יג) ווקס כדלת: (יד) יעבר

וְוָאֹרִים נָאט הָט מִיךְ גְלַייט זָעלִיגְקְט וכי יש לי כל אוג עָם אִיז פָּר הָאנְדֶן צוּ מִיר נָאר מַיין בַּדְעָרְפְנִיש וּיפּשר בו אוג עָר הָאט גִישְׁשַׁאפְקְט אוג גְמָערְט צוּ בָּעשְׁן ויקח אוג עָר הָט צוּ גְנוּמֶן: (יב) ויאמר הָאט עָשׂו גְזָאגְט נסעה צָיא ונלכה אוג מִיר וָועלֶן גַיין ואלכה לנגדך אוג אִיךְ וָועל גַיין צוּ קָענֶן דִיר כְּדוֹמֶר גְלַייךְ: כִּיט דִיר אַזוּ וִיז דִי דַארְפְסְט: (יג) ויאמר אליו הָט יַעֲקֹב צוּ אִים גְזָאגְט אדני יודע מַיין הַאר וַוייסְט כי הילדים רכים אַז דִיא קִינְדֶר זָענֶן יונק והצאן והבקר אוג דִי שָׁאף אוג דִי רַיינְדֶר עלות דִי זַיינְדֶר עָלַי זָענֶן מִילְכִיג אוף מִיר אִיךְ זָאל זַיא פִּירֶן פַּאסְעלֶךְ ודפקום יום אחד אוג אַז זַיא וָועלֶן צוּ נְקְוועצְט וָועֶרֶן אַיין טָאג צוּ מִיד מַאכֶן זַיא אִין וָועג ומתו כל הצאן וָועלֶן אוֹס פִּירֶנֶרֶן אַלֶי שְׁאף: (יד) יעבר נא אדוני לפני עבדו לאז דָר הַאר אִיבֶּר פַּאסֶן פַּר זַיין קְנעכְט לְוסָר הָט גְזָאגְט צוּ עָשׂו וַיא פְּרִיעֶר פַּאר מִיר ואני אתנהלה אוג אִיךְ וָועל מִיךְ פִּירֶן לאטי בַּאמָעלֶךְ לרגל צוּ פִּים המלאכה דִי וָערְק אשר לפני וָום פַּר מִיר קְלוּסָר נָאךְ דָעם כּחַ נָאךְ פּוּן דִי קְהבוֹת וָוי פִּיל זַיי קָאנֶן זַיין מִיט דִי פִּים אוג פּוּן דִי קִינְדֶר עד אשר אבא בֵּיז אִיךְ וָועל קוּמֶן אל אדני שעירה

יַת עַבְדָךְ׃ י וּקְרִיבָא לְחִינָתָא אינון וּבְנֵיהֶן וְסָגִידוּ׃ ז וּקְרִיבַת אַף לֵאָה וּבְנָהָא וְסָגִידוּ
וּבָתַר כֵּן קָרִיב יוֹסֵף וְרָחֵל וְסָגִידוּ׃ ח וַאֲמַר מָן לָךְ כָּל מַשְׁרְיָתָא הָדָא דְּעָרַעְתִּ וַאֲמַר
לְאַשְׁכָּחָא רַחֲמִין בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי׃ ט וַאֲמַר עֵשָׂו אִית לִי סַגִּי אָחַי אֶצְטַח בְּדִילָךְ׃ י וַאֲמַר
יַעֲקֹב בְּבָעוּ אִם כְּעַן אַשְׁכָּחִית רַחֲמִין בְּעֵינָךְ וּתְקַבֵּיל תְּקָרוּבְתִּי מִן יְדִי אֲרֵי עַל כֵּן
חֲזִיתִינוּן לְאַפָּךְ כְּחֵיזוּ אַפֵּי רַבְרְבָיָא וְאִתְרְעִית לִי׃ יא קַבֵּיל כְּעַן יַת תְּקָרוּבְתִּי דְאַתְוֵת אִיתַת

בעל הטורים לך

(ה) מי לך ג' כאן, הכל ולידך מי לך פה כי תמצא לך פה קבר עוד מי לך פה חנן ובכך זכו שיש במדרש דסיון כתוב מלכים פ' פועזין בעשו ובחבריו ומיכה כתב וזכו מי לך כל המתאה שהיו מכים בהם עד שהיו חולכים להם קבריס לקבור המתים וכשפגע בו ובלהה ע כניס וזנות לומר מי לך פה כניס וזנות לא כל לומדת כשהיו בנען לומדו מהיכים על שי עולמות שלמה סיים בותר בשב"ס שלמן בו פריס וכיב מ"כ מי לך לנו כשניס: (י) כראתי פני מלאים • בגימ' שר שלך שרמו לו שלמה שרו ועיולו ממנו • לחני יסי לך לשבר לך • בגי' זה שכרכות:

רש"י

כראיית פני המלאך שראיתי ג שר שלך ועוד על שנתרצית לי למחול על סורחני • ולמה הזכיר לו לראיית המלאך כדי שיתן לה רשות ויאמר לה׳ מלאכים ועיולו מיני יכול לו מעתה: ותרצני • נתפייסה לי ד וכן כל לשון שבמקרא לשון פיוס תפיומ"ם בלע"ז (בעזעפטיגען) • כי לא לרצון יהיה לכם הקרבנות בחוץ לפיים ולרצות (יח) ברכתי מנחתי מנחה זו הבא׳ על ראיית פניס ולפרקי׳ לחיה בחוץ מלא לשלום וכל ברכה שהיא לראיית פניס כגון ויכרך יעקב את פרעה (מ"ב יח לט) עשו אתי ברכה כשהריב וכן (ש"ב ח י) לשאול לו לשלום ולברכו דתועי מלך הגוים כולם לשון ברכת שלו׳ קן שקורין בלע"ז שלודמ"ך (גרוסטן) לף זו ברכתי מו"ן שלו"ך (מיין גרוסן): אשר הבאת לך • לף שכתוב כה ואני יגעתי ה להגיעה עד שבאתה לידך (ב"ר): חנני • נון לשמושה מודגשת לפי שהוא ממשפט שמי מוי"ן פסיק לו לומר הנני חנן חנן בלשון שני מוי"ן והצליחו לשמושם כמו עשני זבדני: יש לי כל • כל׳ ספוקי ועשו דבר בלשון גמוש ים לי לב יוסף ויוחנ

גְּלִיתָ עֲלַיְנָא דַּיְנִין קֳנָעְבָּט׃ (ה) ותגשן השפחות חנה וילדיהן ותשתחוין אוג זַיי הָאבֶּן גְּנָעהָנְט דַי שְׁפְּחוֹת זַייא
אוג זַיי־עֶרי קִינְדֶר אוג הָאבֶּן זִיךְ גְּבוּקְט׃ (ז) והגש גם לאה וילדיה וישתחוו אוג לֵאָה מִט אִירָע קִינְדֶר הָאבֶּן
אוֹךְ גְּנָעהָנְט אוג הָאבֶּן זִיךְ גְּבוּקְט וארחר נגש יוסף ורחל וישתחוו אוג רָר נָאךְ הָט גְּנָעהָנְט יוֹסֵף אוג רָחֵל אוג
הָאבֶּן זִיךְ גְּבוּקְט • רש"י שְׁרַייבְּט פַּר וָוָם בַּייא אֲלֵי הָאבֶּן דִי מוּטֶר גְּנָעהָנְט פַּר דִי קִינְדֶר אוג בִּיי רָחֵל הָט
יוֹסֵף פְּרִיעֶר גְּנָעהָנְט פָּאר רָחֵל וְוָארוּם יוֹסֵף הָאט אֲזוֹ גְּטְרַאכְט מִיין מוּטֶר אִיז אַיין יְפַת תּוֹאר טָאכְטֶר וְוָעט
עֲשׂוֹ זִיךְ אִין אִיר פַּר לִיבֶּן דְּרוּם וְעֶל אִיךְ מִיךְ שְׁטֶעלֶן פַּר אִיר אוג וְוָעל זִיא פַּר שְׁטֶעלֶן עֶר זָאל אוֹף אִיר
נִיט קוּקֶן אוג דְּרוּם הָט יוֹסֵף זוֹכָה גְּוֶוען צוּ דֶר בְּרָכָה עֲלֵי עַיִן אֲז קֶיין עַיִן הֶרְע זָאל אִין זַייגִי קִינְדֶר נִיט
שׁוֹלֵט זַיין׃ (ח) ויאמר אוג עֲשׂוֹ הָאט גְּזָאגְט מִי לְךָ כל המחנה הזה אשר פגשתי וָוָער אִיז דִּיא מַחֲנֶה וָוָם אִיךְ
הָאב בַּאגֶענְט וָוָם זִיא אִיז דַיין׃ רש"י שְׁרַייבְּט דָם גַייט אוֹף דִי וָוָם זַייא הָאבֶּן גְּפֵירְט דִי מַחֲנֶה הָט עֲשָׂו
אִים גְּפְרֶעגְט וָוָם טוֹג דָם דִיר וָוָם דִי הָאבְּט מִיר גְּשׁוּקְט אֲמַתְּנָה ויאמר הָט יַעֲקֹב גְּזָאגְט לִמְצֹא חן בעיני אדוני
צוּ גִפוּנֶן חֵן אִין דִי אוֹגֶן פּוּן מִיין הָאֶרֶן׃ (ט) ויאמר עשו אוג עֶר הָט גְּזָאגְט עֲשָׂו יש לי רב אחי אִיךְ הָאב גְּנוּג
מַיין בְּרוּדֶר יהי לך אשר לך עֶם זָאל זַיין צוּ דִיר וָוָם דִי הָאבְּט בְּלוֹטְמֶר הָאלְט דִיר דָם דַיינִיגִי • רש"י שְׁרַייבְּט
דָא הָט עֶר אִים מוֹדֶה גְּוֶוען אוג הָט אִים מְסַכִּים גְּיֶוען צוּ דִי בְּרָכוֹת וָוָם דֶר פָּאטֶר הָט אִים גְּבְּעֶנְשְׁט אוג
דָם הָט עֶר גְּמֵייגְט טִיט דֶעם וָואם עֶר הָט גְּזָאגְט יהי לך אשר לך בְּלוֹטְמֶר הָאלְט דִיר דִיא בְּרָכוֹת׃ (י) ויאמר
יעקב אוג עֶר הָט גְּזָאגְט יַעֲקֹב אל נִיט נא אִיךְ בָּעט דִיךְ אם נא מצאתי חן בעיניך אוֹב אִיךְ הָאב גְּפוּנֶן חֵן אִין
דַיינֶע אוֹגֶן וּלְקַחְתָּמִנחתי מִידִי זָאלְסְטוּ נֶעמֶן מַיין מַתָּנָה פּוּן מַיין הָאנְט כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ כִּרְאוֹת פְּנֵי אֱלֹהִים וְאַתָּה תִּרְצֵנִי׃ צוּ נֶעמֶן פּוּן מִיר דִי מַתָּנָה עַל כֵּן רָאִיתִי פְּנֵיךְ וַיְיטֶל אִיךְ הָאב גְּיזֶעהָן דַיין פָּנִים אוג עֶם אִיז בַּיי מִיר חֲשׁוּב
כראות פני אלהים אַז וִוי דֶם פָּנִים פּוּן אֲמַלְאךְ וָוָם אִיךְ הָאב גְּיזֶעהָן דַיין שֵׂר ותרצני אוג וִוירד וַיְיטֶל
דִי בִּיסְט בַּווִילִיגְט גְּוֶוארֶן צוּ מִיר׃ (יא) קח נא את ברכתי אשר הובאת לך נָעם נוּן מַיין מַתָּנָה וָוָם אִיז גְּבְּרַאכְט
צוּ דִיר אַן דַיין טָרָאךְ נָאר אִיךְ הָאב מִיךְ גְּמִיט בִּיז אִיא אִיז גְּקוֹמֶן צוּ דִיר אִין דִי הָעכְּט אַרַיין כי חנני אלהים

הַנָּשִׁים וְאֶת־הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה לָךְ וַיֹּאמֶר
הַיְלָדִים אֲשֶׁר־חָנַן אֱלֹהִים אֶת־עַבְדֶּךָ: רביעי וַתִּגַּשְׁן
הַשְּׁפָחוֹת הֵנָּה וְיַלְדֵיהֶן וַתִּשְׁתַּחֲוֻיָן: ז וַתִּגַּשׁ גַּם־
לֵאָה וְיַלְדֶיהָ וַיִּשְׁתַּחֲווּ וְאַחַר נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל
וַיִּשְׁתַּחֲווּ: ח וַיֹּאמֶר מִי לְךָ כָּל־הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר
פָּגָשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לִמְצֹא־חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי: ט וַיֹּאמֶר
עֵשָׂו יֶשׁ־לִי רָב אָחִי יְהִי לְךָ אֲשֶׁר־לָךְ: י וַיֹּאמֶר
יַעֲקֹב אַל־נָא אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלָקַחְתָּ
מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ כִּרְאֹת פְּנֵי
אֱלֹהִים וַתִּרְצֵנִי: יא קַח־נָא אֶת־בִּרְכָתִי אֲשֶׁר
הֻבָא לָךְ כִּי־חַנַנִי אֱלֹהִים וְכִי יֶשׁ־לִי־כֹל וַיִּפְצַר־

שפתי חכמים

טוֹעֵם לְכָל מִיד תמ"ר מִמְּנָּה: צ ר"ל מִלַּת וַיִּשְׁקְסֵהוּ נִקּוּד לְמַד הַטַּ"ן
שֶׁכֵּן תֵּימָה נִקּוּדָה וְכוּ' כְּלוֹמַר כְּתִיב וַיִּקְּבֵהוּ לִי' הִקְּבֵהוּ לֹא שֶׁיָּנוּ שֶׁהֵם
כַּדִּעָתוֹ לְמִשְׁכֵּו: ק ר"ל דְּמִי תֹּלֵה מֵאֵמַע שֶׁלֹּא יֵדַע עַל מִי הָיָה
וְתַ"כ תֹּאמַר לְךָ נָכֹן סִי' לְשׁוֹנוֹת שֶׁלְּךָ כְּלוֹמַר מַלִּיזָה לְךָ סִם שֶׁלְּךָ הֵם
סִם כְּנֵיךְ הוּ עַבְדֵיךְ הוּ כְּנֵיךְ: ר דְּסִכְּרָ מ"ל לְשֶׁרֶשׁ כְּמוֹ גִּבְרֵי מִי
תֹּלֵה לְךָ כְּלוֹמַר עַבְדֵיךְ הוּ כְּנֵיךְ דְּסִכְּרָ הֵיכִי יוֹדֵע עֲבוֹ שֶׁסֹּם מוֹלִיכִי
סַמָּמֵהּ וּבוֹדְקֵי עַבְדִּין סֹם וּמוֹד מֵה שֶׁיֵּשׁ לְמִלַּת תֵּן בְּעֵינֵיךְ מִלַּת וְגוֹ'
כְּלוֹמַר לְמִי תִּרְתֶּה לְכָל זֶה • וּמִשְׁרֵשׁ"י כְּתַב כִּי כּוֹדְקֵי מִי' שֶׁל מִי
לְךָ סִירוּשׁוֹ שֶׁל מִי סִם • וּמ"ל מִי"ם מֵה שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְמִלַּת תֵּן בְּעֵינֵיךְ
ס"ל לְשֶׁשִׁיב תֹּאמַר שֶׁסֹּם שֶׁלּוֹ אֵין זֶה קוֹשְׁיָא כִּי קַ שֶׁלּוֹ לוֹמוֹ עֲבוֹ
מִי לְךָ כָּל מַחֲנֶה כְּלוֹמַר לְמִי סִם כָּל מַחֲנֶה שֶׁפָּגַשְׁתִּי שֶׁלּוֹ נִרְאֶה
לוֹמַר לְמִם הוּא לְךָ לָכֵן סָשִׁיב לוֹ יַעֲקֹב לְמִלַּת תֵּן בְּעֵינֵיךְ כִּי עִקַּר
שְׁאֵלָתוֹ כִּיצַד עַל מִם הוּא לְךָ וְכוּ' עַל"כ: שׁ דְּאָנֵי"כ מֵאִי כָּל מַחֲנֶה
דְּכָל מוֹלִיכֵי מַמָּחֶה לֹא הָיוּ כ"ן עֲבָדִים וּמִם שֶׁכָּשִׁיב וַיֹּאמֶר
לְמִלַּת תֵּן בְּעֵינֵי לְמוֹדִי וְכִי כְּשֶׁכּוֹל שֶׁכְּבוֹ לוֹמוֹ מְמַלְּכִים יִמְצֹא תֵּן
בְּעֵינֵיכֶם • וּ"ל דְּכִיוָן כְּשֶׁאָמְרוּ לְמִי יַעֲקֹב הוּא הָיוּ מְבַגִּיחִין מ"כ
דְּלָה יוֹעֵקֹב הֵיכִי תְּמַנֵּי בְּעֵינֵיהֶן שֶׁל מְלָכִים לָכֵן וַיִּמְצֹא תֵּן בְּעֵינֵיהֶם
כְּלוֹמַר לְמוֹדִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ סַרְכָּם תּוֹסְכִּים וְעִי"ז גַּם הוּא יִסּוֹב לְהֵיוֹת
תּוֹסְכוֹ: ת דְּסִ"י דִּיוּק מִכְּפֹל לִי יִסֵּי לְךָ תֹּאמַר לְךָ בִּיתֵי לִי לֹא סָנֵי:

א אֲמַתְּ שֶׁל תָּמִיד לְעוֹלָם דָּבוֹק עִם תּוֹסְכִּים לָכֵן תֹּאמַר שֶׁל נָא תֹּאמַר
לוֹ כֵּן שֶׁסִּירוּשׁוֹ בְּנִקּוּד שֶׁל כּוֹ' (מִסְכָּם"ל) שֶׁלֹּא תֹּאמַר שֶׁל נָא קַלִּי עַל
כּוֹדְחָתּוֹ שֶׁסּוֹדֵם לוֹ עַל שֶׁסִּרְכּוּתוֹ זֶה יִתֵּן שֶׁלֹּא עַל מְמַרְמִים שֶׁמ"ל
יִם לִי רַב וְהִינוּ רוֹמֶם לְקַבְּלֵהוּ לְמוּד קַלִּי: ב סוֹגֵרְ לְתוֹסְפוֹת סוֹם
מִצְרִי שֶׁם' כִּי שֶׁל כֵּן סוּת כִּי שֶׁל תֹּאמַר כֵּן מ"כ כִּיוָן דִּי בְּ' מִסְם

רש"י

נקודה צ זו לומר שלא נשקו בכל לבו (ב"ר) • מ"ר שמעון בן יוחאי הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב מלא שכמה רחמיו בתוספ' שעה ונשקו בכל לבו (ב"ר): (ה) מי אלה לך • מי הלה להיות קשלך: (ז) נגש יוסף ורחל • בכלן מתחוות נגשות לפני הבנים תבל בהכל יוסף נגש לפניהם תמר לתי יפת תואר שמת יהלה כח עיניו שֶׁל לוותו רבע תעמוד כנגדה ותעכבנו מלהסתכל בה מכאן זכה יוסף לבכרכת עלי עין: (ח) מי לך כל המחנה • מי כל המחנה הזה פגשתי ר שהוא שלך כלומר למה הוא לך ומשומו שֶׁל מקרא על מוליכי המנחה ומדרשו כתות שֶׁל מלאכים פגע ש שהיו דוחפין זותו ואת תגיעו ואומרים להם שֶׁל מי אתם ומם אומרים להם שֶׁל עשו והן אומרים הכו הכו ואלו אומרים הניחו בנו שֶׁל יעקב הוא ולא היו מבגיחים עליו • בן בנו שֶׁל אברהם הוא ולא היו מבגיחים • אחיו שֶׁל יעקב הוא אומרים להם הם כן משלנו אתם: (ט) יהי לך אשר לך • כמן הודה ת לו על הברכות (ב"ר): (י) אל נא • שֶׁל נא תמיד תמיד לעולם דבוק עם תוסכים לכן תמר שֶׁל נא תאמר לו כן אשר כתבתי בנקודה שֶׁל כו' (מסכם"ל) שלא תאמר שֶׁל נא קלי על כודחתו שהודם לו על הברכות זה יתן שלא על מתרמים שמ"ל יש לי רב והינו רוסם לקבלה לחוד קלי: ב סוגרין לתוספות הוא מצרי שם' כי שֶׁל כן הוא כי שֶׁל תאר כן מ"כ כיון דִּי בְּ' מִסְם

כרחיים

אֵיךְ וירא את הנשים ואת הילדים אוּנְ עֶר הָט גַעזֶהן דִי וַיְבֶּר אוּנְ דִי קִינְדֶר וייאמר אוּנְ עֶר הָט גְנַאנְט מִי אלה לְךָ וַוער זענן דִיא רַאזִיגִי אז זַיא זענן דַיין כְּלוּסְקֶר אִין וום פַּר אַיין אוֹפֶן זענן זַיי דיין צַיא זענן זַיא דַיינִי קִינְדֶר אֲדֶר קְעֶבְט וּיאמר הָט יַעֲקֹב גְנַאנְט־הילדים אשר חנן אלהים את עבדך הָם זענן דִי קִינְדֶר וָם גָאט הָם

אַתְּ אָדָם יְיָ וְעִם גּוּבְרַיָּא וְיָכְלְתָּא : ל וּשְׁאֵל יַעֲקֹב וַאֲמַר חֲוִי כְעַן שְׁמָךְ וַאֲמַר לְמָא דְנָן
אַתְּ שָׁאֵיל לְשָׁמִי וּבָרִיךְ יָתֵיהּ תַּמָּן : לא וּקְרָא יַעֲקֹב שְׁמָא דַּאֲתְרָא פְּנִיאֵל אֲרֵי חֲזִיתִי
מַלְאָכָא דְיָי אַפִּין בְּאַפִּין וְאִשְׁתְּזִיבַת נַפְשִׁי : לב וּדְנַח לֵיהּ שִׁמְשָׁא כַּד עָבַר יַת פְּנוּאֵל
וְהוּא מַטְלַע עַל יַרְכֵיהּ : לג עַל כֵּן לָא אָכְלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַת גִּידָא דְנַשְׁיָא דִי עַל פְּתֵי
יַרְכָּא עַד יוֹמָא הָדֵין אֲרֵי קָרֵיב בְּפִתְיֵי יַרְכָּא דְיַעֲקֹב בְּגִידָא דְנַשְׁיָא : א וּזְקַף יַעֲקֹב
עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָא עֵשָׂו אָתֵי וְעִמֵּיהּ אַרְבַּע מְאָה גַּבְרָא וּפַלֵּג יַת בְּנַיָּא עַל לֵאָה וְעַל רָחֵל
וְעַל תַּרְתֵּין לְחֵינָתָא : ב וְשַׁוֵּי יַת לְחֵינָתָא וְיַת בְּנֵיהֶן קָדְמֵיתָא וְיַת לֵאָה וּבְנָתָא
בָּתְרָאִין וְיַת רָחֵל וְיַת יוֹסֵף בָּתְרָאִין : ג וְהוּא עֲבַר קָדְמֵיהוֹן וּסְגִיד עַל אַרְעָא שְׁבַע זִמְנִין
עַד מֵיקָרְבֵיהּ לְוָת אָחוּהִי : ד וּרְהַט עֵשָׂו לְקַדְמוּתֵיהּ וְנַפְּפֵיהּ וּנְפַל עַל צַוָּארֵיהּ וַנְשַׁקֵיהּ
וּבְכוֹ : ה וּזְקַף יַת עֵינוֹהִי וַחֲזָא יַת נְשַׁיָּא וְיַת בְּנַיָּא וַאֲמַר מָן אִלֵּין לָךְ וַאֲמַר בְּנַיָּא דְחַן יְיָ

בעל הטורים יח

(ג) וישתחו ארצה ז׳ פ׳ כי שבע יסוד מדיק וקס ולמעניר ז׳ תועבות מלבו : (ד) וישקהו׳ נקוד למעלה שכיון לשכבו : וישקהו כפי׳ לעומכבו דור מרכות שיט״ו כפי׳ עשו :

רש״י שפתי חכמים

מֵחַ נלעתו כמה דתימת (מלאכי ג כ) שמש נדקה ומרפא בכנפיה ומזון שעות שמיכרה לשקוע בשביל ע כשיגיע מבלאר שבע מיכרה לזכות בשבילו : והוא צלע • היה נוטע פ כשזכתה שמש : (לג) גיד הנשה • ולמה נקרא שמו גיד הנשה לפי שכשה ממקומו ועלה והוה לשון קפילה וכן (ירמיה נח ל) נשתה גבורתם וכן (לקמן מח מ) כי כמני מלכיס מח כל עמלי : (על כף הירך • פולפ״ה בלע״ז כל בשר גבוה וחלול ועגול קרוי כף כמו עד שתמחך הכף בשמני בגדות) : (ב) ואת לאה וילדיה אחרונים • מחכון מחכון מביב : (ג) עבר לפניהם • ממר מס יבא מוחו בשם להלחם ילחם כי מחילה : (ד) ויחבקהו • ונתגלגלו רחמיו כשראהו משתחוה כל השתחוואות הללו : וישקהו • נקוד עליו וים מולקין כדבר זה בבריימא דספרי ים שדבש

יַעֲקֹב נְרִיפָן דָּעֵם נָאכְן פּוּן דָּעם אֶרְט פְּנוּאֵל כִּי רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל פָּנִים וַיִּיל אִיךְ דָאס גְּזִעהֶן אַמְלָאךְ פּוּן נָאט בְּשֵׁיינְפָּרֶלִיךְ וּתִנָּצֵל נַפְשִׁי אוּנ מַיין לֵייב אִיז נִיצוֹר גְּוָארֶן : (לב) וַיִּזְרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ אוּנ דִיא זוֹן דָאס פּוּן נִיעֶט וָועגֶן גְּשֵׁיינְט צוּ הַיילֶן זַיין דִּיךְ כאשר עבר את פנואל אז עֶר אִיז אִיבֶּר גְּפָארֶן דֶם אֶרְט פְּנוּאֵל • רש״י שְׁרַייבְט דִי צַייט וָום דִיא זוֹן הָט גִיאֵיילְט אוּנְטֶר צוּ נַיין אַז עֶר אִיז אַרוֹם גֶעאנְגֶן פּוּן בְּאֵר שֶׁבַע דָאס זִיא הַיינְט גְאֵיילְט צוּ שַׁיינֶן פּוּן זַיינְט וָועגֶן והוא צולע על ידכו אוּנ עֶר הָט גֶהוּנְקֶן אוֹף זַיין דִּיךְ אֲיי דִיא זוֹן אִיז אוֹף גֶעאנְגֶן אוּנ אַז זִיא דָאס נָשֵׁיינְט אִיז עֶר גְּהַיילְט גְּוָארֶן : (לג) על כן דרוסים אֲזוֹ לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה אֲשֶׁר עָסֶן נִיט עֶסֶן דִי קִינְדֶר פּוּן יִשְׂרָאֵל דָעם גִּיד הַנָּשֶׁה אשר על כף הירך וָום עֶר אִיז אוֹף דָעם פְּאֵלֶן פּוּן דֶר דִּיךְ עד היום הזה בְּיז דָעם הַיינְטִיגֶן טָאג כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה וָוארוּם דֶר מַלְאָךְ הָט אֶן גְּרִירְט אִין דָעם פְּאֵלֶן פּוּן דֶר דִּיךְ פּוּן יַעֲקֹב אִין גִּיד הַנָּשֶׁה : (א) וישא יעקב עיניו הָט יַעֲקֹב אוֹף גְּטוּכְט אֶלֶן גְּיִיעֶדֶן וירא אוּנ עֶר הָט גִיזֶעהֶן והנה אוּנ נון עשו בא ועמו ארבע מאות איש עֵשָׂו קוּמְט אֶן אוּנ מִיט אִינוֹ זָענֶן פִּיר הוּנְדֶרְט מַאן וַיחץ את הילדים על לאה ועל רחל ועל שתי השפחות אוּנ עֶר הָט צוּ טַיילְט דִי קִינְדֶר אוֹף לֵאָה אוּנ אוֹף רָחֵל אוּנ אוֹף דִי צְוַויי שִׁפְחוֹת בְּלוֹמֶר אִיטְלִיכֶם וַייב מִיט אִירֶע קִינְדֶר הָט עֶר בַּאזוּנְדֶר גִּישְׁטַעלְט (ב)וישם אוּנ עֶר הָט גֶטָאן השפחות ואת ילדיהן ראשונה דִי שִׁפְחוֹת מִיט זַייעֲרֶי קִינְדֶר צוּם עֶרְשְׁטֶן וְאת לאה וילדיה אחרונים אוּנ לֵאָה מִיט אִירֶע קִינְדֶר צוּם הִינְטֶרְשְׁטֶן וְאת רחל ואת יוסף אחרונים אוּנ רָחֵל מִיט יוֹסֵף צוּם נָאכְן הִינְטֶרְשְׁטֶן : רש״י שְׁרַייבְט וום עֶר הָט גִישְׁטַעלְט צוּם הִינְטֶרְשְׁטֶן אִיז בֵּיי אִים גְּלִיבְּטֶר : (ג) והוא עבר לפניהם אוּנ עֶר אִיז אִיבֶּר גְּפָארֶן פַּר זַיי וישתחו ארצה שבע פעמים אוּנ הָט זִיךְ גְּבּוּקְט צוּ דֶר עֶרד זִיבֶן מָאל עד גשתו עד אחיו בִּיז עֶר הָט גְּנָעהֶנְט צוּ זַיין בְּרוּדֶר : (ד) וירץ עשו לקראתו אוּנ עֵשָׂו אִיז גְלָאפֶן אֲנְעֶגֶן אִים וישקהו אוּנ הָט אִים גְּקוּשְׁט וּבכו אוּנ זַיא דָאכֶן גְּוַוינְט • רש״י שְׁרַייבְט דִי אוֹתִיוֹת פּוּן נַישָׁקֵהוּ זָענֶן נְקוּדְּטֶ טִיט דֶר תּוֹרָה קְרֵינֶן אוֹנְדֶרֶ חֲכָמִים דְרֵינֶן אַטַייל זָאגֶן דָם וַייזְט אוֹתָן אַז עֶר הָט אִים נִיט גְּקוּשְׁט טִיט זַיין גָאנְצֶן [illegible] רֶצֶן אוּנ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי זָאגְט דָאס אִיז גְּווִיס אַז עֶם זָענֶן דֶער הִיצְט גְּוָארֶן זַיין דָאכְטְן אוּנ [illegible] אִים גְּקוּשְׁט ס״ט זַיין גָאנְצֶן הָאלְץ : (ה) וישא את עיניו אוּנ עֶר הָט אוֹף גְּהוּבְּן זַיינֶ

וַתּוּכָל׃ ל וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּידָה־נָּא שְׁמֶךָ
וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שָׁם׃
שלישי לא וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאֵל כִּי־
רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל־פָּנִים וַתִּנָּצֵל נַפְשִׁי׃
לב וַיִּזְרַח־לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת־פְּנוּאֵל
וְהוּא צֹלֵעַ עַל־יְרֵכוֹ׃ לג עַל־כֵּן לֹא־יֹאכְלוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנָּשֶׁה אֲשֶׁר עַל־כַּף הַיָּרֵךְ עַד
הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף־יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנָּשֶׁה׃
לג א וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה עֵשָׂו בָּא וְעִמּוֹ
אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיַּחַץ אֶת־הַיְלָדִים עַל־לֵאָה
וְעַל־רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׁפָחוֹת׃ ב וַיָּשֶׂם אֶת־
הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת־יַלְדֵיהֶן רִאשֹׁנָה וְאֶת־לֵאָה וְיַלְדֶיהָ
אַחֲרֹנִים וְאֶת־רָחֵל וְאֶת־יוֹסֵף אַחֲרֹנִים׃ ג וְהוּא עָבַר
לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים עַד־גִּשְׁתּוֹ
עַד־אָחִיו׃ ד וַיָּרָץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיְחַבְּקֵהוּ וַיִּפֹּל עַל־
צַוָּארָו וַיִּשָּׁקֵהוּ וַיִּבְכּוּ׃ ה וַיִּשָּׂא אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־

שפתי חכמים

כאכט' וכו' : ם לפ כפעם כפעמלו זכ ממנו פסכרי נם סוף וזהו ויכרך מומו פס פסיס מפתחן להמתין לו ולפ רפה : ועם אנשים· עמו ולבן : ותוכל · לפס : (ל) למה זה תשאל· (לב) ויזרח לו השמש · לפון בני מדם הוא כפהנעמו למקום פלוני המיר למו הפחר זהו פפוסן : ומ"ל ויזרח לו לנכרים לרפואה חת

וָעַל דִּיר מֹדָה יַיִן דָּם מַיִם חַד פָּכוּק וָם שְׁטַיִיט וַיִיטֶר וִיבְרֵךְ אוֹתוֹ שָׁם אֵין טַיִיטֶשׁ עֶר הָט אִים דְאַרְטָן נַבְּעַנְשְׁט כְּלוֹמֶר עֶר הָט אִים דְאַרְטָן אוֹף דָעם אָרְט גְמוּזְט מוֹדָה זַיִן אוֹף דִי בְּרָכוֹת : (ל) ויאמר יעקב אוג דָעקב הָט גִפְרָעגְט דָעם מַלְאָךְ וויאמר אוג עֶר הָט גְּאָגְט הגידה נא שמך זָאג מִיר וִוי אַזוֹ אִיז דַיִן נָאמָן וויאמר דָאט דָר מַלְאָךְ גְּאָגְט למה זה תשאל לשמי פון וָועגֶן פְּרָעגְסְטוּ וָועגֶן מַיִן נָאמָן דָעז מַלְאָכִים הָאבֶּן גִיט־קִין גֶּוִיסְטֶן נָאמָן דָעז אוֹנְזֶרִי נָעמָן וָועלָן פַּר עֶנְדֶרְט נָאךְ דָעם שְׁלִיחוֹת נָאךְ וָם מִיר וָועלֶן גִשִׂיקְט פון השי"ת ויברך אותו שם אוג דָר מַלְאָךְ הָאט אִים דְאַרְטָן גִיבָּעַנְשְׁט : (לא) ויקרא יעקב שם המקום פניאל הָט

עֲשַׂר בְּנוֹהִי וְעַבַר יַת מַעְבַר יוּבְקָא: כג וְדַבַּרִינוּן וְאַעֲבַרִינוּן יַת נַחֲלָא וְאַעְבַר יַת
דִּילֵיהּ: כד וְאִשְׁתְּאַר יַעֲקֹב בִּלְחוֹדוֹהִי וְאִשְׁתַּדַּל גַּבְרָא עִמֵּיהּ עַד דְּסָלִיק צַפְרָא: כה וַחֲזָא
אֲרֵי לָא יָכִיל לֵיהּ וּקְרֵיב בְּפִתְיֵי יַרְכָּא דְיַעֲקֹב בְּאִשְׁתַּדָּלוּתֵיהּ עִמֵּיהּ:
כו וַאֲמַר שַׁלְחַנִי אֲרֵי סְלִיק צַפְרָא וַאֲמַר לָא אֲשַׁלְחִינָךְ אֶלָּתַן בְּרַכְתְּ לִי: כח וַאֲמַר לֵיהּ
מָה שְׁמָךְ וַאֲמַר יַעֲקֹב: כט וַאֲמַר לָא יַעֲקֹב יִתְאֲמַר עוֹד שְׁמָךְ אֶלָּהֵין יִשְׂרָאֵל אֲרֵי רַב

בעל הטורים את

(כג) ילדיו • ג׳ במס׳ לחד עבר ילדיו כי כתיבו ילדיו לא כל יכולהו זה שים במדרש שהיה יעקב ג׳ רבוזות מבני בניו כמו שהיה ר״ח ילדיו כך היה רבוזות מילדיו וכמו שהיו ילדיו לא כל יכולהו גם כאן אמר ילדיו שיפשוט לא כל שיולש מיד עשו כמו שים בג״כ שהיה כ״ח נכדיו ואמר כ״ח יפשוט נכדו כמס׳ כל ואיזהו עשיריה כיצד מלמד שנכנס מלמד שנקע לו מעבר יבוק ועבר בינתם: (כה) ויפתק • נגי׳ כסף הכבוד מלמד שהעלו הפתק עד כסף הכבוד: ויפתק • נגי׳ עשו לחדום: ויפתק ירך עמו • ס״פ קשו על עם בית עשו לקט: (כו) ויגע בכף ירכו • לרפות שם הוא מלאך או מיכאל או סיון ושרי המלאכים הין לכם קפיצים • ג׳ לפוסלו מן העבודה לפי שקנה מעשו הבכורה שכתוב בכף: כף ירכו • נגי׳ לפוסלו מכהונה: כרכתני • נגי׳ הודה לברכתי שנאמרו על עשו ים:

ויש״י

סיכן טיתם ז נתנה בתיבה ועגל בפיה בלא יהן לה עשו עיניו ח ולכך נענש יעקב שנמצא מלחיו ט שמע תחזיקו למוסב ונפלה ביד שכם • יבק • שם נהגר: (כד) את אשר לו • שכחמה ושמלטליס עשה עצמו כגבר י נומל מכאן ומיהו כהן: (כה) ויאחר יעקב • שכח פכיס קפיס כ וחזר עליהם(חולין לא): ויאבק איש • מלחם פי׳ ויתפער לים מל׳ חבק שהיו מעלים עפר ברגליהם ע״י ונעועם: ול״א שהוא לשון ויתקשר ושון הרמוי הוא כתר דתביקו ביה ותבק ליה מיבק ל׳ עיבוק שהיו שניהם מתעלמים להפיל הים את רעהו שהובקו ואתבקו בזרועותיו ופירשו רש״י שהוא ל שהוא על עשו (ב״ר): (כו) ויגע בכף ירכו • קולית סיכך שהקוע בקלבוסת קרוי קף ע״ם שהכאב מעלים כמין קף על קדירה: ותקע • נתקעקע ממקום מחברתה ודומה לו (ירמיה ו ח) פן תקע נפשי ממך לשון סכרה וכמשנה לקעקע ב נתן לשרש שבשיניו: (כז) כי עלה השחר • ולריך למי נאמר אילו כיוס (ב״ר חולין לא): ברכתני • הודה לי על הברכות ם שנכרכו לבי שעשו מערער עליהן: (כהן קשה לרש״י הל״ל • מלת הודה וכו׳ וכן מיהת בהדיא בזיהר פרשת תזריע עמוד מ״ס ודוק) (כח) לא יעקב • לפ יאמר עוד שהנברכו׳ בתו לך בעקבה ורמזי כי שם בשכרה וגלוי פניה וסופך שהקב״ה נגלה עליך בבית אל ומהליף שמך ג ושם הוא מברכך ואני שם אתיה ומודה לך עליהן וזה שכתוב (הושע יב ה) וישר אל מלאך ויוכל בכה ויתחן לו בכה המלאך ויתחן לו ומה נתחן לו בית אל ימצאנו ושם ידבר עמנו שמחן לי עד שיבנו שם עשו ועל כרחו הודה לו עליהן

וחזו

אז דִּי וְעָקַט מִיךְ בְּעַנְטָשָׁן · ר״ש׳ שְׁרִיבְט יַעֲקֹב הָט אִים גְּאַנְגְט אִיךְ וָעוֹל דִּיךְ נִיט אֶפּ לָאזְן סַיידִין דִּיא וָעָקַט מִיר מִדָּה זַיין דָּם הַיִּסְט דִּי וָאלְקָט מַסְכִּים זַיין אוֹף דִּיא בְּרָכוֹת וָום מַיין פָּאטֶר הָט מִיךְ גְּבֶּעֶנְשְׁט וָוארום עֶשָׂו קְרִיגְט אוֹף זַיי: (כח) ויאמר אליו הָט דָּר מַלְאָךְ צוּ אִים גְּזָאגְט מה שמך ווי אַזוֹ אִיז דַּיין נָאמָן ויאמר הָאט עֶר גְּזָאגְט יַעֲקֹב אִיז מַיין נָאמָן: (כט) ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל נִיט נָאמָן זָאל נִיט גְּרוּפְן וָעֶרְן יַעֲקֹב כי אם ישראל נייערט יִשְׂרָאֵל כי שרית עם אלהים דוא הָאסְט נָהֶעֶרְשְׁט מִיט אַיין מַלְאָךְ ועם אנשים אוֹנְ מִיט מַאנֶּן דָּם מִיינְט פָּעָן עֶשָׂו אוֹנְ דוּ הָאסְט זַיי בַּיי נְקוּמֶן · ר״ש׳ שְׁרִיבְט אַזוֹ הָט עֶר אִים גְּזָאגְט לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל שׁוֹן נִיט גְּזָאגְט וָעֶרְן אַז דִּי בְּרָכוֹת וָעֶרְן צוּ דִּיר אֶן נְקוּמֶן מִיט פָּאלְשְׁהַיִיט כי אם ישראל נאר מִיט הָעֶרְשָׁאפְט אוֹנְ דָּר סִיךְ וָעט זַיין אַז הקב״ה וָעט זִיךְ בַּאוַיזִין צוּ דִּיר זַיין בִּיט אַל אוֹנְ וָעט פַּר בַּיי מֶן נָאמָן אוֹנְ וָעט דִּיךְ דָּארְטֶן בָּעַנְטְשָׁן אוֹנְ אִיךְ וָעל דָּארְטֶן זַיין אוֹנְ

שפתי חכמים

על לפו ולא כתיב בפניו: ז ות״ת מ״ל לרש״י דלמא דינם סיתם מלחמה עבר יהודי ואחד מעבדיו סיום חסר • וי״ל מדכתיב כם׳ מקן תלכוס יתכנסי פי׳ יוסף תמר כן בעיומין ופירש״י שם בבאלמר ר״ל שבניוס שמעמו לבון מניכה דכתיב אבר חנן תלמיס וגו׳ ובעיומין עדיין לא היה נולד לבך ברכו יוסף בתניכה ת״כ ס״מ מכדיה דר״ל אילים קלי ת״ל שבניוס מון מדינה דתל״כ סדרה קוביה לדוסתי ח כלומר לכך אמו נרייכון לפרס שדינם היתה חסרה ושם חותם בתיבה מפני עשו דשם לא כן לשם נעשם יעקב בדינה ת״ו מפני זה נעשם שניוס מתיבה מפני עשו ושם חותם בתיבה וק״ל ובזה יתורץ קושיא דלעיל: ט ות״ת וכרי לקמן כתיב קום עלה בית לא ופירש״י שם לפי שחסרת בדרך נעכבת וכו׳ וי״ל דזה וזה גרמו ק״ל: י דתל״ב הול״ל לתר ויעבר את מעבר יבק עוד פ״ת ויעבר תחור לגל כאיו ותת״ב ויקהס וגו׳ • עוד י״ל דכתי׳ דייק מדכתיב ויקהס ויעבדם דלא הל״ל לגל ויעבדם לגל ודלא עשם עשמו כגבר וכו׳: ב (קל״מ) לפי שכל הכלוס תבוסים כבר בעציר דכתיב ויעבר את כל אשר לו • ולגל דוקא פניוס לגל כלוס שלוס תבוסים נקראיס פניוס וכבר נתמרו כזה דברים בניוס בג״ת ובבר״ן אבל רש״י פי׳ כן בב״ק דף ט״ו: ל כדמוכיח רש״י לקמן גבי שם נא מצאתי חן בעיניך וגו׳ • וכתב מהרש״ל ולא הקשה ל מה לריך רש״י לדחוק ולפרש בסוף של עשו לפיכך פי׳ פי׳ אחר משום ו״ל לפי שפי׳ כו״ל בסוף ברו של עשו לפיכך פי׳ פי׳ אחר משום ו״ל לפי שפי׳ לעיל שבעלו עפר עד כסף כפוד כיון בסוף ברו של עשו ע״כ: מג וה״ת למלת פיקח ממנו שיבנכו ממנ • וי״ל מהכתיב לה כמלאך ה׳ יעקב וגו׳ סיקר בתה תבוסה זו לזה בלא ודלא כ״פ כדמפרש רש״י לא יאמר עלך וכו׳ ול״כ ב״מ שיעקב היה מקבל ממנו דבר זה שיודה לו על הברכות והוא היה משיבו בפיר רש״י: נ ר״ל לא שהחליף כמלאך כאן שמו בלא היה לומר לו שהקב״ה עתיד להחליף לה שמך ואמר לו שהוא חילוף לגי מפ׳ לחותו מלך של הברכות

שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת־שְׁתֵּי שִׁפְחֹתָיו וְאֶת־אַחַד עָשָׂר
יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֵת מַעֲבַר יַבֹּק: כג וַיִּקָּחֵם וַיַּעֲבִרֵם
אֶת־הַנָּחַל וַיַּעֲבֵר אֶת־אֲשֶׁר־לוֹ: כד וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב
לְבַדּוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר: כה וַיַּרְא
כִּי לֹא יָכֹל לוֹ וַיִּגַּע בְּכַף־יְרֵכוֹ וַתֵּקַע כַּף־יֶרֶךְ
יַעֲקֹב בְּהֵאָבְקוֹ עִמּוֹ: כו וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֵנִי כִּי
עָלָה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁלֵּחֲךָ כִּי אִם־
בֵּרַכְתָּנִי: כח וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַה־שְּׁמֶךָ וַיֹּאמֶר
יַעֲקֹב: כט וַיֹּאמֶר לֹא־יַעֲקֹב יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ כִּי
אִם־יִשְׂרָאֵל כִּי־שָׂרִיתָ עִם־אֱלֹהִים וְעִם־אֲנָשִׁים

שפתי חכמים

כל שהולכים לחריון כו' פ"כ בסנהדרין ג"כ לומר כך והיו לחריון לגי סיפ כלום תש"כ ל"ל דקאי על יעקב וגלמוד ממנו על כולם וכפ"ק דקתמר בקרא תח"כ ולמתתם גם הכא עבדך יעקב לחריון למה ליה וכפ' כסף לומרו זה כל העבדים וי"ל דס"ק לסו יעקב מה שאני מלוה לתתם שתלמדו לו וכאן גם הוא לחריון אל תלמדו זה שתתם נפתר במי שלא כך התלמדו לו בפירוש גם הכא עבדך יעקב וגו' • כלומר שתזכירו לו בשבועת: ו (ג"ל) מדכתוב על פניו שכוף כמו

רשי

שני תמיד וכן (ישעיה סה ג) המכעיסים תמיד על פני ומדרש אגדה על פניו לף הוא שכוי שכעסו ו שהיה גרוך לכל זה (ב"ל): (כג) ואת אחד עשר ילדיו • (כ"ל) ודינה היכן

ותוכל

שְׁרֵיבְט וִיי אִיז דִינָה גוּעלָן דָעם מִיט דִינָה הָט עָר דָאךְ גֶהַאט צוּוועלִיף קִינְדֶר נָאר עָר הָט זִיא פַּר שְׁלָאפֶן אִין אַקאסטִין כְּדֵי עַשָׂו זָאל אוֹיךְ אִיר קֵיין אוֹג נִיט נֶעמֶן אוֹן אָזוֹי פַּר אַוויִיב אוֹן וַויִיל עָר הָט זִיא פַּאר מִיטָן פּוּן זַיין בְּרוּדֶר אוֹג אַז יַעֲקֹב וָואלְט אִיר גִנוּמֶן וָואלְט זִיא אִים אֶפְּשֶׁר גִיבְּראכְט דָר צוּ עָר זָאל גוט אוֹן פְּרוּם זַיין אִיז יַעֲקֹב דְרוּם גִישְׁטְרָאפְט גִיוְואךְן אִיז זִיא אַרַיין גִפַּאלֶן צוּ שְׁכֶם אִין דִיא הֶעְנְט וּיעבר את מעבר יבק אוֹג עָר אִיז אִיבֶּר גִפַּאךְן דָעם אִיבֶּר פָּאר פָּאר פּוּן דָעם טַיְיכְּ־יַבּוֹק: (כב) ויקחם אוֹג הָאט גְנוּמֶן זַיי אִיבֶּר דִי וַויְיבֶּר מִיט דִי קִינְדֶר וּיעברם את הנחל אוֹג עָר הָט זַיי גְמַאכְט אִיבֶּר פָּאךְן אַלְץ וָום אִיז צוּ אִים כְּלוּמֶר דִי בְּהֵמוֹת מִיט דִי מְטַלְטְלִים: (כג) ויותר יעקב לבדו אוֹג יַעֲקֹב אִיז אַלַיין אִיבֶּר גִבְּלִיבֶּן: רש"י שְׁרֵיבְט עָר הָט פַּר נָעמֶן קְלֵיינֶע קְרִיגְלֶךְ הָאט עָר זִיךְ אוּם גֶקֵעמְפְט נָאךְ זַיי וּיאבק איש עמו עד עלות השחר אוֹג עָם הָט זִיךְ נָאךְ גִנַאנְגִילְט אַמְלָאךְ כִּיט אִים בִּיז דָער מָארְגֶן שְׁטֶעמְפְן אִיז אוֹיךְ גִנַאנְגֶן: (כו) ויראה אוֹג עָר הָט גֶזֶעהֶן כְּלוּמֶר דָר מַלְאָךְ הָט גֶזֶאהֶן כי לא יכול לו אַז עָר קָאן אִים נִיט בַּייא קוּמֶן וויגע בכף ירכו הָט עָר אִים אָן גְרִירְט אִין דָעם טֶעֶנֶר אָדֶר אִין דָעם בַּאךְן פּוּן זַיין דִיךְ: ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו אוֹג עָם אִיז וָואךְן פָּאר רוּקְט דָער בַּאלְיֶן פּוּן יַעֲקֹב אִין זַיין מָאן רַאנְגְלֶען מִיט אִים: (כז) ויאמר הָט דָר מַלְאָךְ גֶזַאגְט צוּ יַעֲקֹב שלחני כי עלה השחר שִׁיק מִיךְ אַוועק כְּלוּמֶר לָאז מִיךְ אָפּ וָוארום דָר מָארְגֶן שְׁטֶעמְפְן אִיז אוֹיךְ גִנַאנְגֶן דָר מַדְרֵש שְׁרֵיבְט יַעֲקֹב הָט צוּ אִים גֶזַאגְט בִּיקְטוּ דָעָן אִים גִיט בֶּענֶב וָום דִיא הָאסְט מִיר פַּר דָעם מָארְגֶן שְׁטֶעמְפְן הָט עָר אִים גֶעטָפְט אִיךְ בִּין אַמְלָאךְ אוֹג פּוּן דָר צַייט אִין וָום אִיךְ בִּין בַּשָּׁאפֶן אִיז נָאךְ כַּיין צַייט גִיט גְקוּמֶן שִׁירָה צוּ זָאגְן נָאר אַצוּנְד דְרוּם בָּעט אִיךְ דִיךְ: אז דוא וָאלְסְט מִיךְ לָאזְן גַיין שִׁירָה זָאגְן וויאמר הָט יַעֲקֹב גֶזַאגְט לא אשלחך איך וָועל דִיךְ גִיט אָפּ לָאזְן כי אם ברכתני נייערם

וְתוֹרִין עֶסְרָא אַתָּנָן עֶסְרִין וְעַיְלִי עֶסְרָא: יז יְהַב בִּידָא דְעַבְדֵיהּ עֶדְרָא עֶדְרָא בִּלְחוֹדֵיהּ
וְאָמַר לְעַבְדֵיהּ עִבְרוּ קָדָמַי וְרַוְחָא תְּשַׁוּוֹן בֵּין עֶדְרָא וּבֵין עֶדְרָא: יח וּפַקִּיד יָת קַדְמָאָה
לְמֵימָר אֲרֵי יְעָרְעִנָּךְ עֵשָׂו אָחִי וְיִשְׁאֲלִנָּךְ לְמֵימָר לְמַן אַתְּ וּלְאָן אַתְּ אָזֵיל וּלְמַן אִלֵּין
קָדָמָךְ: יט וְתֵימַר דְּעַבְדָּךְ יַעֲקֹב הִיא דְּמִשְׁלַחָא לְרִבּוֹנִי לְעֵשָׂו וְהָא אַף הוּא
אָתֵי בָּתְרָנָא: כ וּפַקִּיד אַף יָת תִּנְיָנָא אַף יָת תְּלִיתָאָה אַף יָת כָּל דָּאָזְלִין בָּתַר עֶדְרַיָּא
לְמֵימָר כְּפִתְגָמָא הָדֵין תְּמַלְלוּן עִם עֵשָׂו כַּד תַּשְׁכְּחוּן יָתֵיהּ: כא וְתֵימְרוּן אַף הָא עַבְדָּךְ
יַעֲקֹב אֲתֵי בָּתְרָנָא אֲרֵי אֲמַר אֲכַפְּיֵנֵיהּ לְרוּגְזֵיהּ בְּתִקְרוּבְתָּא דְמִהַלְכָא קָדָמַי וּבָתַר כֵּן
אֶחֱזֵי אַפּוֹהִי מָאִים יִסַּב אַפָּי: כב וַעֲבָרַת תִּקְרוּבְתָּא עַל אַפּוֹהִי וְהוּא בָּת בְּלֵילְיָא הַדּוּא
בְּמַשְׁרְיָתָא: כג וְקָם בְּלֵילְיָא הוּא וּדְבַר יָת תַּרְתֵּין נְשׁוֹהִי וְיָת תַּרְתֵּין לְחֵינָתֵיהּ וְיָת חַד

בעל הטורים

ת) וזיוח ד' ג' סכח ואידך רוח וסלקו יעמוד ליסודיס רמז לזוכות הבאים שיצאו דורון לאבריסס: (יח) ויען את הראשון ד' ד"ם את כעבד ד' מלכיות: ולמי ד' ג' נמס' דין ואידך ולמי כל תמדת ישראל: ולמי לאי עמל לומר כל תמדת ישראל ועמל' נעלו כיני עבו וחכו ולמי כל תמדת ישראל ולמי לאי עמל ולמי מלא לפניך: ד"ם ק תמר יעקב למי לאי עמל לתת כל תמדת ישראל למי מלא לפניך: שלוחסב ג' נמס' סכח ואידך ונפתלי חילה שלוחסב וכנס יד שלוחסב נבי דניאל פי' מס הסם לחמרי ספר לף כלן בעי' הנמחה נתן לו לחמרי ספר וכנגד ולי"ל מנחה סיא שלוחסב לגחזי בעבו כס לחמר עבדך יעקב וכמו הכסס יד שלוחסב לף כלן שלשע"י שלא רצס כפיו לקבלה כסס ידו שלוחסב לקבלה:

עסר

רש"י

חמוליס זכריס: (יז) עדר עדר לבדו • כל מין ומין לעצמו: עברו לפני • דרך יום לו פחות א ולאי מבא ב לחכיכס: ורוח תשימו: עדר לפני חבלו ג מלא עין כדי להסביע עינו של חומו לבא ולחוזקו על רבוי הדורון: (יח) לאי אתה • של מי אתה מי שולחך ולחרגוס דמקן לח: ולמי אלה לפניך • ולאי שלפניך של מי הס לאי הממנחה הזאת ד שלוחה לי"ד מבמנת בראשם בחקום של כאן (לעיל לף מג) וכל מבא להה רוחה לי הוא שלי הוא (מכליס כד ע) לה' החרץ ומלואה של ה': (יט) ואמרת לעבדך ליעקב על לחמון רשעו ועל לחרון לחמון שבחלם שבחלם לאי אתה לעבדך ליעקב אלי ולחרגומו דעבדך ליעקב ושבחלם ולאי אלה לפניך מנחה היא שלוחה ונו': והנה גם הוא אחרינו: ה יעקב: (כא) אכפרה פניו • מבבל רוגזו וכן (ישעיה כח יח) וכופר בריתכס לח מות (שם מז יח) לף חוכלו כפרה • ונלאה בעיני בכל כפרה שבחלם עון ותבא ואבל פניס כלן לשון קהום והעברה הן ולשון אלאי היא והרבה בגמרא וכפר יהיה• בעי לכפוני יהיה בהסוח בבלון וגם בלשון המקרא נקראים המזרקים של קדש כפורי זהב על שם שמכפן מקח ידיו כהן בשפת המזרק: (כב) על פניו • כמו לפניו וכן (ירמיה ו ז) חמס ושוד ישמע בה על פני

שפתי חכמים

מזכריס ל"ם ולפי וכו' ומ"ל ע"ו ובריס וט"ו נקבות: א לף לפניך דרך מושבו אל היו לנין כולן בחלון אחד • והם נמי ל"ש בהיום יותר מדבך יום דהא בו ביום היה יעקב מוחן. לעשו לת שמנחה כמו שנזכרה מן המקרלות הבאים לחרי כן: ב מדיעקב: לוה לבא לומר והבא גם הוא לחרינו ל"ל ודלאי גם לבא לומר כן עבדו לפני ולאי תבא מלחכיכס: ג ר"ל של לחר עדר בלחוד לחלו בלחוד מלי רלחון לחרינו ולשיהי פיוך היה לף כולם רלחוניס נקראו: ד ר"ל לאי לומר הבני בבשובו כמ"ש בס"י ולחמרת לעבדך ליעקב על לחמון רלחון וכו' ולאי הוה הרלחון ג"כ בשובו הי"ל ולחמרת לחחוני לעשו שהוא שהוה היה הבוכה על שלחנו: ה מדכתיב גם לת כל

צוּ וְעַמָּן אִיז דִּי מַתָּנָה נְשִׁקֶט גְּוֹאַרִין: (יח) ואמרת זְאָלְסְטוּ זָאגְן לעבדך ליעקב צוּ דִּיזְן קְנֶעכְט צוּ יַעֲקֹב מנחה היא שלוחה לאדוני לעשואוּ דִּי מַנָּחָה אִיז נְשִׁיקֶט גְּוֹאַרִין צוּ מֵיזְן הַאר צוּ עֲשָׂו והנה גם הוא אחרינו אוּ נוֹן עֶר אִיז אוֹךְ אוֹנְטֶר אוּנְז כְּלוֹטֶר יַעֲקֹב קוּמְט אוֹיךְ אֵן נָאךְ אוּנְז: (כ) ויצו את השני אוּנ עֶר הָאט גְּבָאטֶן דָּעם אֲנֶדֶרִין אוֹךְ אַזוֹ גם את השלישי דָּעם דְּרִיטְטִין אוֹךְ גם את כל ההולכים אחרי העדרים אוֹךְ אַלֶי וָואם גַיְיעַן נָאךְ דִּי קְטָאדְע הָאט עֶר אֵלֶי גְּבָאטֶן לאמר צוּ זָאגִין כדבר הזה אַזוֹי וִוִי דִּי גַיְיידְ וָואם אוֹךְ הָאב אֵן גִיזָאגְט דָּעם עֶרְשְׁטֶן תדברון אל עשו ונו' זָאלְט אִיר אֵלִי רַייְדֶן צוּ עֵשָׂו אַז אִיר וָועט גְּרַייכֶן אִים: (כא) ואמרתם אוּנ אִיר זָאלְט זָאגִין גם אוֹךְ הנה נוֹן עבדך יעקב אחרינו דִּיזְן קְנֶעכְט יַעֲקֹב אִיז אוֹךְ אוּנְטֶר אוּנְז נָאר פַּר וָואם גַייט עֶר גִיט מִיט אוּנְז גְּלַייךְ כי אמר וָוארוּם עֶר הָאט זִיךְ גִיטְרָאכְט אכפרה פניו אִיךְ וָועל אָפּ וויֶשֶׁן זַיִן צָארְן במנחה התולכת לפני מִיט דָּעם מְנָחָה וָואם זִיא גַייט פַּר מִירְ ואחרי כן אוּנ דָּר נָאךְ אַזוֹ וָועל אִיךְ זְעהֶן זַיִן פָּנִים אולי ישא פני פִילַייכְט וָועט עֶר פַּר נָעמֶן מִיזְן פָּנִים:(כב) ותעבור המנחה על פניו אוּנ עַם אִיז אִיבֶּר גְּבָאנְגֶן דִּי מְנָחָה פַּר אִים • רש"י שֶׁרַייבְט על פניו אִיז מַייטְשֶׁ אוֹף זַיִן צָארְן כְּלוֹטֶר יַעֲקֹב אִיז גְּוִוען אִין דָּעם וָואם עֶר זָאל דָּאם אֶרְץ בַּראךְפְּט הָאבֶּן והוא לן בלילה ההוא במחנה אוּנ עֶר הָאט גְּעַעכְטִיגְט דִּיא דָאזִיגֶע נאכְט אִין דֶּר מַחֲנֶה: (כג) ויקם בלילה הוא אוּנ עֶר אִיז אוֹף גִישְׁטַאנְן בֵּייא נַאכְט ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחותיו אוּנ עֶר הָאט גְּנוֹמֶן זַיינֶ צְוַוייא וַוייבֶּר אוּנ זַיינֶ צְוַוייא דִינְקְמֶן ואת אחד עשר ילדיו אוּנ זַיינֶע עֶלְטִיסְטֶ קִינְדֶּר • רש"י

אתנת עשרים ועירם עשרה : ז ויהיו בידי
עבדיו עדר עדר לבדו ויאמר אל עבדיו עברו
לפני ורוח תשימו בין עדר ובין עדר : ח ויצו את־
הראשון לאמר כי יפגשך עשו אחי ושאלך
לאמר למי־אתה ואנה תלך ולמי אלה לפניך : ט
ואמרת לעבדך ליעקב מנחה הוא שלוחה
לאדני לעשו והנה גם־הוא אחרינו : י ויצו גם
את־השני גם את־השלישי גם את־כל־הלכים
אחרי העדרים לאמר כדבר הזה תדברון אל
עשו בהמצאכם אתו : יא ואמרתם גם הנה עבדך
יעקב אחרינו כי־אמר אכפרה פניו במנחה
ההלכת לפני ואחרי־כן אראה פניו אולי ישא
פני : יב ותעבר המנחה על־פניו והוא לן בלילה־
ההוא במחנה : יג ויקם ו בלילה הוא ויקח את־

שפתי חכמים — שחי

מכרים בפיהום ומספר סקבות כפי' משוש שמועון בתשמים וכו'. בגיסם ג"כ שלשים כמו גבי גמלים ע"כ בפיהו ומ"ש שלשה פי (מכרים"ן) וכגיסם עמהם ל"ג גם בגיסם ג' וקסם ג"כ טל"ג גבי שלשים וג"ל ג"כ נמה לג מפרש לן כמה מקבות וכמה פי

זכרים
ובניהם שלשים דרייסיג זייגידינע קעמלן אוג זייערי קינדר זענען אוך נורען מיט זייא דער מדרש שרייבט ובניהם דם מיינט מען זייערי זכרים קומט אימלינר צו איטלעכר נקבה האמער גנומען אזבר פרות ארבעים פערצייג קיא ופרים עשרה אוג צען שמיר דם מיינט מען דיא זכרים פון זייא אתונות עשרים צוואנצוג איזלין ועירים עשרה אוג צען זכרים פון איזלין : (יז) ויתן ביד עבדיו אוג ער תט איבר גיענגפרט אין די הענט פון זיינו קנעכט עדר עדר לבדו איטלכן טיט טאמדם בזונדר ויאמר אל עבדיו אוג ער האמ נאמט צו זיינו קנעכט עברו לפני פארט איבר פאר כיר אוג איך ווען נאך אייך ורוח תשימו בין עדר ובין עדר אוג איין דער זוייטרונג ואלט איר טאן צווישן איין טמדע אוג צווישן דר אנדרר טמדע ר"ש"י שרייבט ער תט זייא אן גיואגט איין טמדע פון דר אנדרר אל זיין נייט וויי מען קאן מיטן אוג דך זעהן עם זאל אן זעמין דם אוג פון עשו אוג ער זאל זיך פר נאונדרין אוף דעם פילקייט פון דר מחנה : (יח) ויצו את הראשון אוג ער תט גבאטין דעם ער שטן וום איז גינאנגין מיט דר ער שמטי טמדע לאמר אזוי צו זאגין כי יפגשך עשו אחי אז מיין ברודר עשו ווערט באגעגנין ושאלך אוג ווערט פרעגין דיך למי אתה פון ווענן ביסטו כלומר ווער זאמ דיך גישיקט ואנה תלך אוג ווי אהין גייסטו ולמי אלה לפניך אוג די האזיגי בהמות ואמ זענין פאר דיר

ואוטיב עמך: יא זעירן זכותן מכל חסדין ומכל טבון די עבדת עם עבדך ארי יחידי עברית ית ירדנא הדין וכען הויתי לתרין משירין: יב שיזבני כען מידא דאחי מידא דעשו ארי דחיל אנא מניה דילמא ייתי וימחינני אמא על בניא: יג ואת אמרת אוטבא אוטיב עמך ואשוי ית בנך סגיאין כחלא דימא דלא יתמנון מלמסגי: יד ובת תמן בליליא ההוא ונסיב מן דאיתי בידיה תקרובתא לעשו אחוהי: טו עזי מאתן ותישיא עסרין רחלי מאתן ודכרי עסרין: טז גמלי מיניקתא ובניהן תלתין תורתא ארבעין ותורין

בעל הטורים

(יא) קטנתי יו"ד כפופה אע"פ שנתברכתי ביו"ד ברכות ירא אני שמא יגרום לי החטא: במקלי בגי' יעקב פי' בגופי לבדי · ד"א בזכות יעקב עברו ישראל את הירדן: (יב) הצילני נא מיד · ר"ת המן רמז להמן שיצא להכות אם על בנים כדכתיב טף ונשים: והכני ב' במס' הכא ואידך אם יוכל להלחם אתי והכני גבי גלית לומר מה יעקב נתיירא אף דוד נתיירא מה יעקב נרדף אף דוד נרדף וכשם שיעקב ניצל מעשו אף דוד ניצל מגלית וזכות יעקב עמד לדוד וכשם שגבי דוד הי' מלחמה אף יעקב הכין עצמו למלחמה שהתקין עצמו לג' דברים: אם על בנים · ב' במס' הכא ואידך אם על בנים רוטשה בסנחריב מלך אשור שאמר להשחית את ישראל כמו עשו שבא להלחם עם יעקב וכן לא תקח האם על הבנים רמז לגליות: (יד) מן הבא בידו מנחה לעשו · שבא לו אבנים טובות שאדם צורכן בידו: מנחה · בגימטריא אבנים: (טו) עזים מאתים · כל הפסוק מסיים במ"ם וכן פסוק ומנחתם ונסכיהם שבשביל הבהמות שבא לעשו הם תקן קרבנות בשנה חוץ התמידים כדמפרש בפ' פנחס והם ת' ממי"ן וכנגדם מלכו שמונה מלכים באדום לפני מלך מלך בישראל ד"א לכך מסיים הכל במ"ם לפי שכל הבהמות שבא לו היו בעלי מומים שלא יקריב מהם קרבן:

רש"י

דברתי לך ולאברהם פ אמר הרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים: (יד) הבא בידו · צ ברשותו וכן (במדבר כא כו) ויקח את כל ארצו מידו ומ"א מן הבא בידו אבנים טובות ומרגליות שאדם צר צרור ונושאם בידו דבר אחר מן הבא בידו מן החולין שנטל מעשר כמה דאת אמר עשר אעשרנו לך והדר לקח מנחה: (טו) עזים מאתים ותישים עשרים · מאתים עזים צריכות עשרים תישי' וכן כולם הזכרי' כדי צורך הנקבות· ובבראשית רבה דורש מכאן לעונה האמורה בתורה הטיילים בכל יום הפועלים שתי' בשבת החמרים אחת בשבת הגמלים אחת לשלשים יום הספנים אחת לששה חדשים ואיני יודע לכוין המדרש הזה בכוון · אך נראה בעיני שלמדנו מכאן שאין העונה שוה בכל אדם אלא לפי טורח המוטל עליו שמצינו כאן שמסר לכל תיש עשר עזים וכן לכל איל לפי שהם פנוים ממלאכה דרכן להרבות תשמיש לעבר עשר נקבות ובהמה משנתעברה ק אינה מקבלת זכר ופרים שעוסקין במלאכה לא מסר לזכר אלא ארבע נקבות ולחמור שהולך בדרך רחוקה שתי נקבות לזכר · ולגמלים שהולכים דרך יותר רחוקה נקבה אחת לזכר: (טז) גמלים מיניקות שלשים · ובניהם ר עמהם ומדרש אגדה ובניהם בנאיהם זכר כנגד נקבה ש ולפי שצנוע בתשמיש לא פרסמו הכתוב (בראשית רבה): ועירים חמורים

שפתי חכמים

מפרש נמי איטיב בזכות אבותיך וק"ל: פ מכאן נמי משמע דאת אשר דברתי לך קאי על אברהם כדפירש"י בפ' ויצא דאל"ה קשה והלא לא אמר ליעקב כן: צ וקשה א"כ למה אמר בידו לכך הביא ומ"א כו' ועז"ק דהי"ל לפ' כ"א בשמו לכך אמר ד"א מן החולין אך עכ"ז ק' דהולין כבר הן בידו ל"נ נכל הפירושים מהרש"ל: ק (נח"י) כוונת הרב דדרך הטבע לכל בעל חי לסרבות בתשמיש לפי כחתו ולפי הפנאי שלו לכך תיש והאיל יש להם פנאי כל היום נתן להם עשר נקבות או למלאות תאותם או להרבות ולדות לבעליהם וכן לכולם לפי הפנאי שלהם וא"כ הוקשה להרב והלא התיב והאיל אף שיש להם פנאי כל היום מ"מ לאו בר דעה הוא שיבין שיש לבעלים ריוח כשישמש עם הרבה נקבות ואולי ימלא תאותו עם נקבה אחת וישמש עמה כמה פעמים שיתאוה ועז"פ ובהמה וכו' ומוכרת לפרוש ממנה וילך אל השניה והשלישית וכו' וכרא"ם דרך אחרת לו והאדם יראה לעינים ויבחר בין דברי לדבריו ועיין בכתובות דס"ב דבפנאי תליא מילתא: ר ר"ל גם בניהם היו ל' דאל"כ הרי בא להגדיל הדורון ולמה כוללן במספר יחד עם הבנים ואין הבנים נחשבים אצל אמותיהן אלא הרם המקרא כאלו כתיב גמלים מיניקות שלשים וכו': ש א"כ א"ש דכתיב שלשים אחר בניהם להורות שבין הכל היו ל' והא דלא הזכיר מנין הזכרים

שרייבט אזו האט ער גזאגט זייא מיך מציל פון מיין ברודר וואס ער איז זיך מיט מיר נוהג נאר וויא עשו כי ירא אנכי אותו ווארום איך פארכט מיך פאר אים פן יבא והכני אם על בנים טאמר וועט ער קומן און וועט מיך שלאגן די מוטר מיט די קונדר: (יג) ואתה אמרת אונ דו האסט גיזאגט היטיב איך וועל בגיטיגן מיט דיר פון וועגן דיין זכות איטיב עמך איך וועל באגיטיגן מיט דיר פון וועגן דעם זכות פון דיינע עלטרין ושמתי את זרעך אונ איך וועל טאן דיינע קונדר כחול הים אזו ווי דאס זאמד פון דעם ים אשר לא וגו' וואס עס זאל ניט קענין גיציילט ווערין פון וועגן פילקייט: (יד) וילן שם בלילה ההוא אונ יעקב האט דארטין גינעכטיגט דיא זעלביגי נאכט ויקח מן הבא בידו אונ ער האט גינומן פון דעם וואס איז גקומן אין זיין רשות מנחה אפריזאנד דס הייסט אמתנה לעשו אחיו צו זיין ברודר עשו · דר מדרש שרייבט מן הבא בידו איז טייטש פון די זאכן ווס מען בינד דס איין אבינדיל אונ מען טראגט דאס אין די הענט דס מיינט מען אבנים טובות אונ פערייל: (טו) עזים מאתים ציגן צוויי הונדרט ותישים עשרים את זכרים פון ציגן צוואנציג רחלים מאתים אונ שאף צוויי הונדרט ואלים עשרים אונ צוואנציג ווידר: (טז) גמלים מיניקות

שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ׃ יא קָטֹנְתִּי
מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל־הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־
עַבְדֶּךָ כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה
הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת׃ יב הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו
כִּי יָרֵא אָנֹכִי אֹתוֹ פֶּן־יָבוֹא וְהִכַּנִי אֵם עַל־בָּנִים׃
יג וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשַׂמְתִּי אֶת־
זַרְעֲךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפֵר מֵרֹב׃ שני יד וַיָּלֶן
שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן־הַבָּא בְיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשָׂו
אָחִיו׃ טו עִזִּים מָאתַיִם וּתְיָשִׁים עֶשְׂרִים רְחֵלִים
מָאתַיִם וְאֵילִים עֶשְׂרִים׃ טז גְּמַלִּים מֵינִיקוֹת
וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים וּפָרִים עֲשָׂרָה

שפתי חכמים

לצותי לך כן בשלמות בדרך נמצא אלא נתקיימה בי שבשתך :
ב כ"ל מכל החסדים היינו בשביל החסדים ואת עבדך סייגו
שעשית עמו ומפ' דלת פי' עם : ל דאי סיד טעם בשביל מישעו
שלות לתוך בשביל זה לא סיד לישב ליכא דק"ל לין מיתה בלא
חטא ולין יסורין בלא עון לכך סולרך לפ' נמי שטעם על שנא
תרוס בחטא ולפי סיד טעמם על שנא ובגוס בחטא לתוך ס"ל
למשוס זה נמי לא סיד לו לירא דזכיותיו יסיו מגינין לו על
חטאותיו לכך סולרך נמי לפ' שטעם על מישעו זכיות ול"ל בשביל
ל' עשתים הללו ולפי ק : ם ק' נרש"י וכי בשביל שהקב"ס
אמת יתמעטו זכיותיו כדפרש"י לעיל גבי זכיותי וכו' וגס מס שפי'
שמגרת לי במקום ועשית משום דכתיב לימו נוסל ל' עשייה אלא
ל' אמירה ומפירקו סיל עשייתו : נ ולפ"ז פי' ועתה וגו' כמו
ושוה פי' שעשה לו אתי טובות אחד שנקנא לו סיכיו וסכאני ל'
מחנות • מפ"ל לפשוטו יהין כאן אלא תסד אחד : ם ס"ל מדקדק
מדכתיב תרי זימני מיד מיד שלין שיך לומר תולה אלא בשמלבר
עם הקב"ס • מפרש"ל : ע ועפ"ס דאמרינן דברס תורס כלשון בני
אדם שכא מוכח דלמרשם נח דהכ"ל סיעב סיטיב לנוכח כמו בשנח תעניק וכו' ונח בפרש"י שפי' סיכח דאיכא למדר
ומח לעיל פירש"י שיעקב סיה חומר בתמעטו זכיותי וי"ל דכאן ודאי לא סיה מתפלל בשביל זכיותיו אלא בשביל זכ

שפתי חכמים רש"י אתנת

מי נח לפניך : (י) קטנתי מכל החסדים • (שבת לב)
בתמעטו זכיותי ע"י החסדים-ומפתם כ שעשית עמי לכך
תהי יכח שמח מהבטחתני ותגלכתי בחמלה ל ויבכוס ל
להמשך כיד עמו : ומכל האמת • לתמת הבריך ס שמרת
לי כל הסבטחות שהבטחתני : כי במקלי • לא סיה עמי
לא כסף ולא זהב ולא מקנס אלא מקלי לבדו ומ
נתן מקלו בירכון נ ונקנע סילדן : (יב) מיד ער
עשו • מיל לתי שאין מוכח עמי כתת ס אלא
(יג) השיב אישיב • סיסב בזכות תיסיב ע
(בי"ב) : ושמתי את זרעך כחול הים • וסיכן ל
לא ס"ל אלא (שם כח יד) וסיה זרעך כעפר
שמ"ל (שם) כי לא תעזוך עד אשר אם עשי

18

לְחַוָּאָה לְרִבּוֹנִי לְאַשְׁפָּחָא רַחֲמִין בְּעֵינָךְ : ז וְתָבוּ אִוְגַּדְיָא לְוָת יַעֲקֹב לְמֵימָר אֲתֵינָא לְוָת
אָחוּךְ לְוָת עֵשָׂו וְאַף אָזֵי לָקֳדָמוֹתָךְ וְאַרְבַּע מְאָה גַּבְרִין עִמֵּיהּ : ח וּדְחֵיל יַעֲקֹב לַחֲדָא
וְעָקַת לֵיהּ וּפְלִיג יָת עַמָּא דְּעִמֵּיהּ וְיָת עָנָא וְיָת תּוֹרֵי וְגַמְלַיָּא לְתַרְתֵּין מַשְׁרְיָן : ט וְאָמַר
אִם יֵיתֵי עֵשָׂו לְמַשְׁרְיָתָא חָדָא וְיַמְחִינֵיהּ וִיהֵי מַשְׁרְיָתָא דְּאִשְׁתְּאַרָא לְשֵׁיזְבָא : י וְאָמַר
יַעֲקֹב אֱלָהָא דְּאַבָּא אַבְרָהָם וֵאלָהָא דְּאַבָּא יִצְחָק יְיָ דִּי אָמַר לִי תּוּב לְאַרְעָךְ וּלְיַלְדוּתָךְ

ואוטיב

בעל הטורים

(ת) וילך יעקב • תע"פ סנחמך לו וסיפ ארצך כספר סיקריים כזרע יחבר שמואל תמר כן : (י) ואוטיב • מלא יו"ד
כתפלה שיעמדו לו י' נסיונות על אברהם :

רש"י

על כרחו כי מלחם עמו ט כתקון עזרא לפלפל בדברים לדוכן להפלה ולמלחמה לדוכן ותעבור המנחה על פניו • להפלה • מלחי מבי אבוכיס • למלחמה • וסיפ המחנה כפלגה לפליטה : (י) ואלהי אבי יצחק • ולהלן הוא אומר ופחד יצחק ושוה מזו שמחזר והזכיר שם המיוחד סיפ לו לכתוב המומר מלי שוב להלכך וגו' • מלא כך אמר יעקב לפני הקב"ה אתי הכפרות הכפרתני תחת בלהתי מביא תבי מבאר שבע שמעתא לי למי ה' מלחי מבריסם לביך ולחלי יצחק ושם תמרא לי ומתרתיך בכל מסר מלך • וכביה לבן אמרת לי שוב אל ארץ תבותיך ולמולדתך ואיטיב עמך: י ושם גגליח מלי בשם המיוחד לבדו שנאמר ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ תבותיך ואל מולדתך ואיטיב

שפתי חכמים

כלו לסברוח את יעקב חלא ליסיפ אל יעקב רק עבו כף לסברוח אם יעקב ואע"פ שחכיו אל עבו! היו רודפין אחר אחיהן אל יעקב וכל אדם ניתן לחיל את הנרדף אפילו את רודף ת"ח אם יכול להציל בתחר מחבירו וכרגו נהרג עליו ויעקב סיפ ירא שמא יהרוג אותו מכח בלבול המלחמה אע"פ שסיפ יכול להציל בתחר מחבירו יש מקשים למה ירא יעקב שמא יהרוג והא עבו אמר יקדמו ימי אבל וגו' ויאמר סיפ עודנו חי ועוד יש להקשות בתיר שלח עבו את אליפז מירדוף אחר יעקב ויהרגהו לכן נראה שמא עבו יקדמו ימי אבל וגו' אבל כל זמן שיפיפ אביו חי לא יהרגנו כיון דכתיב כבדיפ אבל אע"פ שאין אביו במקום אחר יהרגנו (עיין במ"א) : ט כ"ל כי אלחם עמותי בודאי יביא עמי לחתכה שנייה להמלט. ומהרש"ל כתב נראה דמדקדק מדלא כתיב חולי וכתיב וסיפ מעמע דבמ"כ וכל זה מדקדק כדי לקייפ הדבר שפתקין עומו (ג' דבריפ (מ"א) דת"ח לפרש חולי דת"כ יותר סיפ מפתבר לקבן בכל לחתגם ג' ולכלחם עמו חולי יתגבר עליו ויהרגהו אם בלעמ אם כחלשה כתיב בעל כרחו אלו תכי לפליטה שפיר עבד שחלק לבני מחנות כי מוטב לתפוס את ודאי שהכלה למחנה כתלשה ע"פ שמחנה

גָּאוֹן • רש"י שְׁרֵיבְט יַעֲקֹב דָּאט זִיךְ גְּפָאן. מִין טָאטֶר וָועט עֶר גְּנַדֶּגְת וָועֶרין אוּנ עֶם דָּאט אִים בָּאנְק
נָאוֹן אֵן עֶר וָועט דַּרְגֶּגֶן אַנְדֶרִי וויזן אִת הָעם אשר אתו אוּנ עֶר דָּאט צוּ טַיילְט דָּאט פָּאלְק וָום מִיט אִים
את הצאן ואת הבקר אוּנ דִּיא שָׁאף אוּנ דִּי רִינֶדֶר והגמלים אוּנ דִּי קָעמֶלִין לשבי מחנות אוֹף צְוַויי שְׁאַרִין :
(מ) ויאמר אוּנ עֶר דָּאט גְּוָאגְט אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו אֵז עֶשָׂו וָועט קוֹמֶן צוּ אַיין מַחֲנָה אוּנ
וָועט שְׁלָאגִין אִים והיה המחנה הנשאר לפלטה וָועט זַיין דִּיא אִיבֶּר גְּבְלִיבֶּנְע מַחֲנָה צוּ אַטַרִינוּנְג בְּלוֹסֶר
ארום אִיךְ וָועל מִיט אִים מִלְחָמָה הָאלְטֶן. רש"י שְׁרֵיבְט יַעֲקֹב דָּאט זִיךְ אָן גְּגַרֵייט צוּ דְּרֵיי זַאכִין עֶר
דָּאט אִים אַמַתְנָה גִישִׁיקְט טָאטֶר וָועט עֶר אִים דוֹרְךְ דָּר מַהֲנָה אִיבֶּר בְּעטִין אוּנ טָאטֶר וָועט דִי מַתָּנָה
וָועט הָעלְפִין דָּאט עֶר זִיךְ אָן גְּבְרֵייט מִלְחָמָה מִיט אִים צוּ הָאלְטִין אוּנ דָּאט זִיךְ אָן גְּבְרֵייט תְּפִלָּה צוּ טָאן
צוּ נָאט : (י) ויאמר יעקב דָּאט יַעֲקֹב גְּוָאגְט אלהי אבי אברהם דָּער נָאט פוּן מַיין טָאטֶר אַבְרָהָם ואלהי אבי
יצחק אוּנ דָּר נָאט פוּן מַיין פָּאטֶר יִצְחָק יי האומר אלי דָּר נָאט וָואס הָט צוּ מִיר גָּאגְט שוב לארצך ולמולדתך
וטיבה עמך קָעֶר וויְדֶער צוּ דַיין לַאנְד אוּנ צוּ דַיין גֶּבּוּרְט אוּנ אִיךְ וָועל מִיט דִיר גוּטְץ טָאן • רש"י
רַייבְט פַּר וָואם עֶר דָּא גֶּזָאגְט ואלהי אבי יצחק אוּנ אַז עֶר דָּאט גֶּרֶט מִיט לָבָן הָט עֶר גְּזָאגְט ופחד
יצחק אוּנ וויְדֶער פוּן וָועגְט וָועגֶן דֶּעֶר מַאנְט עֶר וויְדֶער דָעם שֵׁם אוּנ זָאגְט יי האומר אלי עֶם וָואלְט נָאר
דָּאךְ טָאטֶן שְׁטַיין האומר אלי שוב לארצך וגו' דָּער תֵּירוּץ אִיז אַז דָּאט יַעֲקֹב פַּר הקב"ה צְוַויי
הַבְטָחוֹת דָּאטְט מִיר מַבְטִיחַ גָּווֹן בְּשָׁעַת אַז אִיךְ בִּין גִינָגֶן פוּן אַרַם גַּנַּאבֶּן פוּן מַיין פָּאטֶרס הוּז גְּזוֹגְט דָעמָלְט
דָּאטְט מִיר גְּזָאגְט נאני יי אלהי אברהם ואלהי יצחק אוּנ דָּאךְ טָאטֶן הָאטְט מִיר גְּזָאגְט ושמרתיך בכל אשר תלך
אִים אִיז מַיוּשָׁט אוּנ אִיךְ וָועל דִיךְ הִיטֶן אוּנ אַלָע וָועגֶן וויא דוא וָועסְט זַיין אוּנ דִיא אַנְדֶרִי הַבְטָחָה
דָּאטְט מִיר מַבְטִיחַ גָּווֹן בְּשָׁעַת אִיךְ בִּין גִינָגֶן בֵּית לָבָן אוּנ דָּאךְ טָאטֶן הָאטְט דִיךְ צוּ מִיר בַּאוִוִיזֶן כִּיט
עִם שֶׁבְּמִיוּחָד אַלַיין אַזוֹי וויא עִם שְׁמַיִים אִין פְּסוּק ואמר יי אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך וגו' דָּאם אִיז
מַיוּשָׁט קָעֶר דִיךְ וויְדֶר צוּ דָעם לַאנְד פוּן דַיינֶע עֶלְטֶרִין אוּנ אִיךְ וָועל מִיט דִיר זַיין כִּיט דִי צְוַויי הַבְטָחוֹת

לַאדֹנִי לְמְצֹא־חֵן בְּעֵינֶיךָ׃ ז וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל־
יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־אָחִיךָ אֶל־עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ
לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ׃ ח וַיִּירָא יַעֲקֹב
מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ אֶת־הָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וְאֶת־
הַצֹּאן וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת׃ ט וַיֹּאמֶר
אִם־יָבֹא עֵשָׂו אֶל־הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ וְהָיָה
הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה׃ י וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי
אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק יְהוָה הָאֹמֵר אֵלַי

שפתי חכמים

י סור ומור וע"כ שפ' כדרך בני אדם לומר על שוורים סרמא סור דמא אלא ליה זורו כל לותם כמתנה הרי ימלא שקדו בדבריו שמור ויהי לי שור אחד • ולפי ד"ח דלעיל י"ל דה"ק ליה לעיל"ם שמרני מגזל שמרתני עדיין לא נתקיימה בי ברכת לבי שברי לין לילה שור וחמור ולא קבלתי שאר ברכת לבי שהוא משמני הארץ ולכן לין לבי ירא ממך וק"ל : ה דאם הוא שולח לו כשביל זה להגיד לו עם לבן גרתי ויהי לי וכו' ע"כ למה הן בעיניך נמי קאי על זה וזה ע"ש דאם לין להגדה אחת אבה למלאת הן לילה אלא שמעתי לבן מפרש להודיע שהוי בה לילה לשתעבד לך וכזאת שמעתי ג"כ הן בעיניך • ומפרש"י כתב דק"ל ולילה אמר למעלה כה תאמרון מה דכתיב אח"כ להגיד וגו' לילה לומר שאני בא וכו' זכות יהיה לי מצילות הן לפי שדרך ב"ן כשגולחים לפיים הן כלים בעומן לבל לחי בה ג"כ בעומי וכ"ז בעבור שהוי אלם שמע: ז דאל"כ עבו ג"כ ולבא הן לו לילה אח ח' אלא עבו שמפורסם בתלמים ברבע' רש"י • ועי"ל דק"ל כל"ל נתנו לל עבו לאחוז ולא לתת לל עבו כמו שכתוב בתחלת פ' לל עבו לחיות וק"ל • ומפרש"י פי' לל לל ל"ל וא"ל למה אמר לאחדוי לעבו י"ל כוח לוס לסס לעשות מותר לנשון לבל כשבאיבו לו תשובה מה לסס מאר לנשון לכך מדקדק וכו' עכ"ל : ז וא"ת ולילה כבר הבטיחו סס בנאתו מביח לביו וכשובותיך לל בחלמה כוחת כבר מי כוחת ד' וכמדרש (נח) שמא יגרום החטא ועי"ל דהבטחה יחה לילה וכשובותיך לל בחלמה כוחת כלומר להביאו לל ל"י לל שיגיעו לל בית לביו (וע' בהרח"ם והר"ן וג"ח ויעקב היה ירא שמא יכרוב לת עבו ויחלק יעטער

רש"י שוב

ה שאני בא לילך : למצוא חן בעיניך • שאני שלם עמך ומבקש מהבחך : (ז) באנו אל אחיך אל עשו שהיית חומר שאני הוא הבל הוא מוכן עמך בעבו הרבעו ו עודנו בשנאתו (בר"ר פ' ע"ח) : (ח) ויירא ויצר • ויירא שמא ז (ברעתים רבה ותהומות) • ויצר לו שם יהרוג ח מחניים • ס"א שמא יהרוג מחניים ועוד גירסות ונ"ע יזכרני הקדוש ברוך הוא שבזיכם) : (ט) המחנה הנשאר והכהו • מהנה משמש לשון זכר ולשון נקבה • (בר' כז ג) שם החנה עלי מחנה הרי ל' נקבה (ולקמן המחנה הזה ל' זכר • וכן ים שאר דבריס משמשים לשון זכר ולשון נקבה (לעיל ים כג) משמע (ההליס יט ז) מקום משמש מוללו הרי לשון זכר ג כב) והשמש זהחה על השמש הרי לשון נקבה" וכ והנה רוח גדולה בא"א הרי לשון נקבה (חיוב ח ים) כאלבע פנוה הביח הרי לשון זכר (מ"ח ים ים) גדולה וחזק מפרק הריס הרי לשון זכר ולשון נקבה (במדבר מז לה) ושם יאמר מאח ה' לשון נקבה (קד ד) שם לוסס לשון זכר : היה המחנה הנשאר לפ

בְּעִוָּרֶךָ׃ קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אִמְרוּ אֵלָיו כָּל־תִּשָּׂא עָוֹן וְקַח־טוֹב
וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ׃ אַשּׁוּר ׀ לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ עַל־סוּס לֹא נִרְכָּב וְלֹא־נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ
לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ אֲשֶׁר־בְּךָ יְרֻחַם יָתוֹם׃ אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם אֹהֲבֵם נְדָבָה כִּי שָׁב אַפִּי מִמֶּנּוּ׃
אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כַּשּׁוֹשַׁנָּה וְנָךְ שָׁרָשָׁיו כַּלְּבָנוֹן׃ יֵלְכוּ יוֹנְקוֹתָיו וִיהִי כַזַּיִת הוֹדוֹ
וְרֵיחַ לוֹ כַּלְּבָנוֹן׃ יָשֻׁבוּ יֹשְׁבֵי בְצִלּוֹ יְחַיּוּ דָגָן וְיִפְרְחוּ כַגָּפֶן זִכְרוֹ כְּיֵין לְבָנוֹן׃ אֶפְרַיִם מַה־
לִּי עוֹד לָעֲצַבִּים אֲנִי עָנִיתִי וַאֲשׁוּרֶנּוּ אֲנִי כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן מִמֶּנִּי פִרְיְךָ נִמְצָא׃ מִי חָכָם
וְיָבֶן אֵלֶּה נָבוֹן וְיֵדָעֵם כִּי יְשָׁרִים דַּרְכֵי יְהוָה וְצַדִּקִים יֵלְכוּ בָם וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם׃

מיך ניט בראנקען אוף דעם בײַז: כי הוא בין אדום יפריא ער איז ניט אזוי שוין זײַנע בריידער ער איז גוטען זײַער חשובֿ אצונד אז ער הט נזנדיגט וועט קומען איין שטאדט מלך וועט ער איז שטארק ווי איין מיזרח ווינט רוח י״י עם וועט אוף איין אוועלט פון נאט פון דר מדבר אוג ער ועט מאכין טרוקן זין קוואל ברונן ער ועט אוועק רויבן אלי די אוצרות פון גלייכטיגע כלים: תאשם שמרון דיא שטאט שומרון ווען ועט ווערין אנפלעקט אוג זיא הט ווידר נשפעניגט אין איר נאט אין שוערד ועלן זיא פאלן זיערי קלייגע קינדר ועלן צו שפאלטן ווערן והריותיו יבקעו אוג די טראניד ויבֿר פון שומרון ווילין צו שפאלטן ווערן:

דם מיטש פון שובה ישראל גפיט טען אין הפטורת נלך:

אונקלוס

ד וְשָׁלַח יַעֲקֹב אֲנָדִין קֳדָמוֹהִי לְוָת עֲשָׂו אָחוּהִי לְאַרְעָא דְשָׂעִיר לְחַקְלָא דֶאֱדוֹם׃
ה וּפַקֵּיד יָתְהוֹן לְמֵימָר כְּדֵין תֵּימְרוּן לְרִבּוֹנִי לְעֵשָׂו כִּדְנָן אֲמַר עַבְדָּךְ יַעֲקֹב
עִם לָבָן דָּרִית וְאוֹחֲרִית עַד כְּעַן׃ ו וַהֲוָו לִי תּוֹרִין וַחֲמָרִין עָאן וַעֲבְדִין וְאַמְהָן וְשָׁלַחִית

בעל השורים להואה

(ה) שם נבן גרתי • כלומר תפ״ם שכיתי בבית לבן קיימתי תרי״ג מצות: ועתה עד עתה • וח״ת ג״כ שקיימת מצות כל ושלחם עמי ולותר עד עתה כלומר לגי נירן לשתתר עד שיעברו עתה ע׳ של כבל ות׳ של מלריס ות׳ מלפים ויבֹא אלף השבי שכם יחוד המצות ות״ת ועלו מוציאים סכר ליון לשפוך את הר עשו • ד״ל גרתי לותיות תרי שכיתיך עם לבן שהיה לו עמי תרי״ג חיים ריב ובעל מלאמה וכלל כדי להפחידו: גרתי • כ׳ בגם׳ הכא ואיתך חויה לי כי גרתי עמך • בשביל שיעקב ירלו מעשו ויקרלו לדחוי ולשב״ם כשיחזו כיב־הכתיבין בכל אשר אל עשו ולשכיר בתוכה לקיים הקול קול יעקב בכתי מדכאות: (ו) ויהי לי שור • ולא שכיר מיעט אלף שהיו שלי עשו ולשכיר בתוכה לקיים הקול קול יעקב בכתי מדכאות: לי שור • בגי׳ שגולד יוסף • שור בגי׳ קרן יוסף: ויהי לי שור • וות לי שיתהכרו שתה כשור וכתמור כעמת ובשאור יחדיו:

שפתי חכמים

רש״י

לי מכל השמים ומשמי הכרכן ז מיכה לא תן חסדים ולא תן ד׳ לאברן: שור וחמור דרך אדם לומר על שוריס שכיה שור • אדם חומר לחבירו בלילה קבה שהכרגול ומיו חומר קבלו שהכרגולים: ואשלחה להגיד לארני • להודיע שמי

נומר שמיתין אין מן לאברן תפ״ם שמוטן מן לאברן דתל״ם מעשקך תמר גרתי לשודיע שלא נתקיימו שכרכור, והדר אתר ויהי

ברודר וואורום עם איז דאך אין כיר ניט מקומים גוואירין • נאך אפשט איז שאר האנדן דיא אותיות פון נדתי מדעפן אן אין דר צאל תרי״ג דאס הייסט זעקס הונדרט טיט דרייצען אוג אזו נאטש ער צו איטש באפוילין טיט לבן האט איך גוואונט אוג די תרי״ג מצות האט איך פארט ניהדם האט איך שוין גלעריגע פון זיינו שעשים דרוום האט איך ניט מדא פר דיר: (ו) ויהי לי אוג עם איז עוזען צו מיר שור וחמור איין אקם אוג איין אייזל צאן שאף ועבד ושפחה אוג אדי נסט כזד • רשיש שרייבט דאטשי ער האט דאנן גהאט פיל אוקסן אוג פיל איזלין נאר דער עדר איז גז קען נאל זאגין אזוי פיל אוקסן איין אזו ווייב אייגר באבט ביים נאכט דר האן האט נקריים ו״ג זאגט ניט די העגר האבן נקריים: אוג אזו האט ער צו אים באפולן מיין פאטר הט מיך גיבענטשט נאט זאל מיר געבין פון דעם טויא פון דעם הימל אוג פון דעם פעטנקיט פון דר ערד אוג דאס ו״ג ניט פון הימל אוג פון

אֲשֶׁר אָמַרְתָּ תְּנָה־לִּי מֶךְ וְשָׂרִים : אֶתֵּן־לְךָ מֶלֶךְ בְּאַפִּי וָאֶקַּח בְּעֶבְרָתִי : צְרוֹר עָוֹן אֶפְרַיִם צְפוּנָה חֲטָאתוֹ : חֶבְלֵי יוֹלֵדָת יָבֹאוּ לוֹ הוּא־בֵן לֹא חָכָם כִּי־עֵת לֹא־יַעֲמֹד בְּמִשְׁבַּר בָּנִים : מִיַּד שְׁאוֹל אֶפְדֵּם מִמָּוֶת אֶגְאָלֵם אֱהִי דְבָרֶיךָ מָוֶת אֱהִי קָטָבְךָ שְׁאוֹל נֹחַם יִסָּתֵר מֵעֵינָי : כִּי הוּא בֵּין אַחִים יַפְרִיא יָבוֹא קָדִים רוּחַ יְהוָה מִמִּדְבָּר עֹלֶה וְיֵבוֹשׁ מְקוֹרוֹ וְיֶחֱרַב מֵעָיְנוֹ הוּא יִשְׁסֶּה אוֹצַר כָּל־כְּלִי חֶמְדָּה : תֶּאְשַׁם שֹׁמְרוֹן כִּי מָרְתָה בֵּאלֹהֶיהָ בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ עֹלְלֵיהֶם יְרֻטָּשׁוּ וְהָרִיּוֹתֶיהָ יְבֻקָּעוּ : שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ

אין מיר ווידר נשפּעניט בעזוד אין דיין העלפֿער איך פּלעג דיר העלפֿן : צרור עון אפרים עם איז איין גבונדן די זינד פון אפֿרים איך האב זייא נישט מוחל גוועזן זייערי זינד זענען באר בארגן בייא מיר חבלי יולדה דריא דייטאג פון אנויועזרין ווערין קומן צו אים הוא בן ער איז איין זון אזא ניט קלוג כי עת עם ועט קומן איין צייט חס ועט ניט קענן באשטיין אזוי רעם ברואך שטויל ום מין עוויגט קינדר כלומר ער ועט ניט קאנן אום שמיין דאם פֿורעניות : מיד שאול אפדם איך פּלעג זייא אום ליזין פון העם גרוב פון ניהנם איך פּלעג זיי אום ליזין פון טוט אונ אציגד ועל איך ריידן אז זייא זאלן שטארבן איך ועל ניט קאנן אין גרוב פון ניהנם נחם יסתר מעיני בדעגזן ועט ועזען פר בארגן פון מיני אוגן בלומר איך ועל מיך

ד וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל־עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם : ה וַיְצַו אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם־לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד־עָתָּה : ו וַיְהִי־לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וָעֶבֶד וְשִׁפְחָה וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד

שפתי חכמים

א דאל"כ מלת נפניו ל"נ ס"מ וישלח יעקב מלאכים לפניו כ"ל תוכן דכתיב לפני כשליחות דסיימו ויפגעו בו מלאכי אלהים וגו' (ושוב דכתיב רגיש נלחמו בזה עיין בג"ל ובמכר"ן וכנחי) : ב דמל"כ שם לבן לחתני סל"ל : ג כלומר ועיין

רש"י לאדני

(ד) וישלח יעקב מלאכים • מלמדים א ממם (ב"ר) : ארצה שעיר • לתרן שעיר כל תיכף שנכוכה למ"ד בתחלתה כשיל לה הכתוב ה"ג כסופה :(ס) גרתי לא נתעכבתי אר וחשוב ב גלוי גר חיק כדאי לשמוע תוכי שם לבן הרשע גרמי ותרי"ג מלות שמלבי ג ולא למדתי ממעשיו הרשים : (ו) ויהי לי שור וחמור • לבא אחר

(ד) וישלח יעקב מלאכים אונ"ק הם נשיקט שלוחים . רש"י שריובט ער הם נשיקט רעכטע מלאכים לפניו צו פֿר אים אל עשו אחיו צו זין ברודר עשו ארצה שעיר צום לאנד שעיר שדה אדום אין פֿעלד פון אדום : (ה) ויצו אותם לאמר כאט זייא נשאפט אזו צו זאגן כה תאמרון לאדני לעשו"א זאלט איר זאגן צו מין האר צו עשו כה אמר עבדך יעקב אז האט גוואט דיין קנעכט יעקב עם לבן גרתי ניט לבן האב איך גוואנט ואחר עד עתה אונ איך האב ניכאמט ביז אהער • רש"י שריובט ברתי אז לשון פרעמד אונ עלינט אונ אזו האט יעקב צו אים באפולן איך בין ניט גוואריין קיין האר אונ קיין חשוב נאר איך בין עוזען אנר דאם הייסט אפרעמד אונ אדיי איין עלינגר ממילא גהערסט איך ניט היינט האבן שן ועזען זיי ברכות ואם מיין פאטר האט מיך נבעזנטשט איך זאל זיין אהער איבר מיין

נַכְסָתָא בְּטוּרָא וּקְרָא לַאֲחוֹהִי לְמֵיכַל לַחֲמָא וַאֲכַלוּ לַחְמָא וּבָתוּ בְּטוּרָא : א וַאֲקַדֵּים
לָבָן בְּצַפְרָא וְנַשֵּׁיק לִבְנוֹהִי וְלִבְנָתֵיהּ וּבָרִיךְ יַתְהֶן וַאֲזַל וְתַב לָבָן לְאַתְרֵיהּ : ב וְיַעֲקֹב אֲזַל
לְאוֹרְחֵיהּ וְעָרְעוּ בֵּיהּ מַלְאֲכַיָּא דְיָ : ג וַאֲמַר יַעֲקֹב כַּד חֲזִינוּן מַשְׁרְיָתָא מִן קֳדָם יְיָ דָּא
וּקְרָא שְׁמָא דַאֲתְרָא הַהוּא מַחֲנָיִם : פ פ פ

בעל הטורים

(ג) מחנים • טופריקון מלותם חיילים נפל יעקב מלאכים :

רש"י

מן בלחמו : (ב) ויפגעו בו מלאכי אלהים • מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו לומר לארץ : (ג) מחנים • שתי מחנות ל של חוצה לארץ שבאתו עמו ע"כ • ושל ארץ ישראל שבאתו לקראתו (כ"ב והמומתם) :

חסלת פרשת ויצא

שפתי חכמים

לכם בהמות : ל וק' וכל נבי שוים ויודיש פירש"י פלוג כיו שיוסף יחד חלוק עוליס תחלה ותח"כ יוכדים לפי שפירש"י בל"פ ויעקב ישקב מלאכים מלאכים ממש ל"ל דס"פ דוחתי המלאכים בל ה"ג כלו נמי לעלות קודם שובדו מלאכי ח"י חלוק יעקב שיוכבו נפל כתהן לפי שרשם לפלוג לעפו ח"כ פ"מ מלאכים ממש כיו :

חסלת פרשת ויצא

אֲרַע יִשְׂרָאֵל : (ג) ויאמר יעקב אוּ יַעֲקֹב הָט גְּזָאגְט כאשר ראם אַז עָר הָט זִי גְּזֶעהֶן מחנה אלהים זה דָאם אִיז אַמְּתָנָה פּוּן גָאט ויקרא שם המקום ההוא אוּ עָר הָט גְּרוּפֶן דָם זָעלְבִּיגֶע אָרְט מחנים דָאם אִיז טַיִיטְש צְוַוייא מַחֲנוֹת כְּלוֹמַר פּוּן חוּצָה לָאָרֶץ אוּ פּוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְוָאם זַיִיא זָענֶן אִים אֲקֶגֶנֶן נְקוּמֶן ׳ דֶר בַּעַל הַטּוּרִים שְׁרַייבְט דִי אוֹתִיוֹת פּוּן מַחֲנַיִם מַאכֶן (מאותן חיילות נפל יעקב מלאכים) דָם אִיז טַיִיטְש פּוּן דִיא שְׁאַרְן הָאסְט יַעֲקֹב גְּזוּמֶן מַלְאָכִים צוּ שֶׁיקֶן צוּ עֲשָׂו אַז וִוי אִין דֶר אַנֶדֶרֶר סְדְרָה וְוועט שֶׁטַיין :

הפטרת ויצא

חֲדָשִׁים כְּלָה לָהֶם הֵם אִמְּרִים זִבְחֵי אָדָם עֲגָלִים יִשָּׁקוּן : לָכֵן יִהְיוּ כַּעֲנַן־בֹּקֶר וְכַטַּל מַשְׁכִּים הֹלֵךְ כְּמֹץ יִסָּעֵר מִגֹּרֶן וּכְעָשָׁן מֵאֲרֻבָּה : וְאָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וֵאלֹהִים זוּלָתִי לֹא תֵדָע וּמוֹשִׁיעַ אַיִן בִּלְתִּי : אֲנִי יְדַעְתִּיךָ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ תַּלְאֻבוֹת : כְּמַרְעִיתָם וַיִּשְׂבָּעוּ שָׂבְעוּ וַיָּרָם לִבָּם עַל־כֵּן שְׁכֵחוּנִי : וָאֶהְיֶה לָהֶם כְּמוֹ־שָׁחַל כְּנָמֵר עַל־דֶּרֶךְ אָשׁוּר : אֶפְגְּשֵׁם כְּדֹב שַׁכּוּל וְאֶקְרַע סְגוֹר לִבָּם וְאֹכְלֵם שָׁם כְּלָבִיא חַיַּת הַשָּׂדֶה תְּבַקָּעֵם : שִׁחֶתְךָ יִשְׂרָאֵל כִּי־בִי בְּעֶזְרֶךָ : אֵהֵי מַלְכְּךָ אֶפּוֹא וְיוֹשִׁיעֲךָ בְּכָל־עָרֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ

אשר

גְּאַכְּטְ עַבּוֹדַת כּוֹכָבִים וְוִי זַיְיעֶר גְּשִׁטַאלְט אַזְעלְבִי בִּילְדֶר וְוִם מַיסְטֶרֶם מַאבִּין צוּ זַיִי הֵם אוֹמְרִים טוֹעֵן דִי נְבִיאֵי שֶׁקֶר וְאִנְן זבחי אדם דִי וְוִם שֶׁעכְטֶן אַיִין מֶעֶנְשֶׁין כְּלוֹמַר דֶר וְוִם שֶׁעכְטְ זַיִין זוֹן צוּ דִיְ עַבוֹדַת כּוֹכָבִים עגלים ישקון דָר אִיז וָוערְט עָר וָאל קוּשֶׁן דִי גִילְדֶנֶע קֶעלְבֶּר לכן דרום וועלן זַיי וָוערְן פַּר לֶגֶט אַז וִוי אַוועלְקֶן אוּ אַז וִוי אַטוי גַייט אִין דֶר פְּרִיא נִיךְ פַּוועק אַז וִוי אַיין פְּלָעוֶוע וָוערְט פַּוועק גְּבְלָאזֶן דוּרְךְ אַשְׁטַארְקֶן וויִנְט פּוּן דֶעם שַׁייעֶר אוּ אַז וִוי אַרוֹךְ וָוערְט נִיךְ פַּר לֶענְט פּוּן דֶעם פֶּענְצְטֶר אַז נִיךְ וָוערְט אִיר פַּר לֶענְט וָוערְן : ואנכי יי אלהיך אוּ אִיךְ בִּין דַיין גָאט וָואם אִיךְ הָאבּ אַייךְ אוֹס גִיצוֹגֶן פּוּן מִצְרַיִם אוּ אַגָאט רוּיִ סִיר גִיהַערְטְסוּ נִיט וויסֶן וְוארוּם דִיא הָאסְט נִיט קֶיין הֶעלְפֶּר רוּיִ כִּיר אִני ידעתיך במדבר אִיךְ הָאבּ דִיךְ גְּקֶענְט אִין דֶר מִדְבָּר אִין אַז אַיין לַאנד וְוִם מֶען גְלוֹיבְט צוּ אַרְוִינְג כְּלוֹמַר אִין דֶר מִדְבָּר קֶען מֶען נִאר גִיס קֶרֶיגֶן אוּ אִיךְ הָאבּ אַייךְ אַלְדוֹנְג בַּאנוּגְיגְט:כמרעיתם וישבעו וִוי זַייא זָענֶן גְּקוּמֶן קֶיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל זָענֶן זַיי וָוארְן זָאט אוּ עָם אִיז וָוארְן הָאפֶּרְדִיג זַייעֶר הָארְץ דְרוּם אַז הָאבּן זַיי מִיךְ פַּר גֶעסֶן : ואחי להם כמו שחל דְרוּם וָוערְט אַיךְ צוּ זַיי זַיין אַז וִוי אַיין לַייב אַז וִוי אַלֶעכְּסְפֶּרְט לוּגְט אוֹף דֶעם וָוענְ֫ער זָאל קֶרְיגֶן עֶסֶן וָואשוד אַז וָעל אַיךְ אוֹף זַיי לוּגֶן אַיךְ זָאל זַיי פַּר לִירֶן אפגשם כדוב אַיךְ וָעל זַיי בַּאגֶענֶן וִוי אַיין בֶּער וָוס עָר אִיז פַּר וָארְגֶן פּוּן זַיינֶע קִינְדֶר אִיז עָר זַייעֶר בַּייז אוּ צוּ רַייסְט אִיטְלִיכֶן אוּ אַיךְ וָעל צוּ רַייסֶן דָם כַּאפּ שְׁלִיסוּנְג פּוּן זַייעֶר הָארְץ אוּ אַיךְ וָעל זַיי אוֹף עֶסֶן דָארְטֶן אַז וִוי אַיין לֶעכְּפֶּרְט חית השדה דִי חַיוֹת פּוּן דֶעם פֶּעלְד וָעלֶן זַיי צוּ שְׁפָאלְטֶן : שחתך ישראל־די האסט דיך פר דארבן ישראל כי בי וואורום רוּ האסט

וַיָּלִינוּ בָּהָר׃ מפטיר לב א וַיַּשְׁכֵּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק
לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן
לִמְקֹמוֹ׃ ב וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ־בוֹ מַלְאֲכֵי
אֱלֹהִים׃ ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים
זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם׃ פ פ פ

קמ"ח מלכי מחניס סימן • ומפטירין ויברח יעקב בהושע סימן י"ב :

וילינו בהר אוג זיי האבן גנעכטיגט אוף דעם בארג׃ (א) וישכם להז בבקר אוג לבן הט זיך נפעדט אין דר
פריא וינשק לבניו אוג ער האט נקושט צו זיינע זון דאס מיינט מען זיינע איינקלעך׃ ולבנותיו אוג צו זיינע
שעכטר ויברך אותם אוג ער הט זייא גיבענשט וישב לבן למקומו אוג לבן הט זיך ווידר נקערט צו זיין ארט׃
(ב) ויעקב־הלך לדרכו אוג יעקב איז גנאנגן צו זיין וועג ויפגעו בו מלאכי אלהים אוג זייא האבין בעגעגיגט אים
מלאכים פון גאט • רש"י שהיו מלאכים פון ארץ ישראל זענן אים נקומן אנקעגין צו בלייבן אים בין
ארץ

הפטרת ויצא בתרי עשר בהושע סימן יב

וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שְׂדֵה אֲרָם וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל בְּאִשָּׁה וּבְאִשָּׁה שָׁמָר׃ וּבְנָבִיא הֶעֱלָה
יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וּבְנָבִיא נִשְׁמָר׃ הִכְעִיס אֶפְרַיִם תַּמְרוּרִים וְדָמָיו
עָלָיו יִטּוֹשׁ וְחֶרְפָּתוֹ יָשִׁיב לוֹ אֲדֹנָיו׃ כִּדְבֶר אֶפְרַיִם רָתַת נָשָׂא הוּא בְיִשְׂרָאֵל וַיֶּאְשַׁם
בַּבַּעַל וַיָּמֹת׃ וְעַתָּה ו יוֹסִפוּ לַחֲטֹא וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מַסֵּכָה מִכַּסְפָּם כִּתְבוּנָם עֲצַבִּים מַעֲשֵׂה
חרשים

אין דער הפטורה פון פרשה ניצא שמייט ויא יעקב הט ניהערשט סיט אמלאך אוג ער הט דעם מלאך
בייא נקומן זאגט גאט דם האב איך צו אים אוך נטאן ׃
ויברח יעקב אוג אז יעקב הט בדארפט אנטלויפן אין ער אנטלאפן פון דעם פעלד ארם אוג איר וייבט
דאך וואר ויא איך האב אים דינסטין גיהיט אז איר ועט פרום זיין ועלד איך איך היטן
ישבוד ישראל אוג יעקב הט גדינט בייא לבן פר אין אשה אוג פר אין אשה הט ער גהיט בייא לבן דיא
שאף • ובנביא אוג דורך אנביא הט גאט נבראכט די ישראל פון מצרים אוג דורך דעם נביא זיט איר
ווארן גהיט ויא אזו קענט איר שפעטין פון די נביאים ׃ הכעיס אפרים דם ום ירבעם בן נבט ויאס קומט
ארום פון אפרים טוט צערנן ער איז מבזה די נביאים אוג פעלשט אין גאט תמורים דם ועט צו אים זין
ביטר ודמיו אוג זיין בלוט ום ער הט פר גאסן פון די ישראל כיט דעם ום ער הט זייא גימאכט זינדיגן
כיט דעם געטצן דינסט איז דם ערגר איידר ער זאל זיי האבן עליו ישוב ועט גאט אוף אים פר שפרייטן
בלוטר ער ועט אים שטראפן וחרפתו אוג זיין חרפה ום הט מבזה ונוען שלמה המלך ער האט אים
נישטראפט צוויישן פיל לייט ועט זיין האר גאט צו אים אום קערין כלוטר ער ועט דער באר אים אוך
שטראפן וזוארום ער איז דאך אנרוסר רשע ׃ כדבר אפרים אז ירבעם ום קומט פון אחרום הט גרעט
קענן, שלמה המלך רחת איז דאך גוונן כיט ברוס ציטרניש וזארום שלמה איז גיוונן אנרוסר מלך הט ער
זוכה נוען ער איז וואהן דר הובן צוויישן די ישראל כלוטר ער איז גוואהן אנשיא ויאשם בבעל ווי ער הט
גקרינן די גדולה הט ער גזינדיגט אוג האט גדינט עבודת כוכבים איז ער גשטארבן ׃ ועתה אוג אצונד
דאס הוז גזינד פון ירוא האבן דאס נזעהן אוג טוען מערן צו זינדינן אוג זיי מאכן זיך פון זייערי זולבר

וּבְנָךְ׃ מה וְנֵסֵיב יַעֲקֹב אֲבָנָא וְקָקְפָה קָמָא׃ מו וַאֲמַר יַעֲקֹב לַאֲחוֹהִי לְקוּטוּ אֲבָנִין וְנַסִיבוּ
אֲבָנִין וַעֲבַדוּ דְגוֹרָא וַאֲכָלוּ תַמָן עַל דְגוֹרָא׃ מז וּקְרָא לֵיהּ לָבָן יְגַר שָׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב קְרָא
לֵיהּ גַלְעֵד׃ מח וַאֲמַר לָבָן דְגוֹרָא הָדֵין סָהִיד בֵינָא וּבְינָךְ יוֹמָא דֵין עַל כֵּן קְרָא שְׁמֵיהּ
גַלְעֵד׃ מט וְמַצְפָּתָא דִי אֲמַר יְסַךְ מֵימְרָא דַיְי בֵינָא וּבְינָךְ אֲרֵי נְתְכַסֵי גְבַר מֵחַבְרֵיהּ׃
נ אִם תְעַנֵי יַת בְנָתַי וְאִם תִסַב נְשִׁין עַל בְנָתַי לֵית אֱנָשׁ עִמָנָא חֲזֵי מֵימְרָא דַיְי סָהִיד בֵינָא
וּבְינָךְ׃ נא וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב הָא דְגוֹרָא הָדֵין וְהָא קָמְתָא דִי אֲקֵימִית בֵינָא וּבְינָךְ׃
נב סָהִיד דְגוֹרָא הָדֵין וְסָהֲדָא קָמְתָא אִם אֲנָא לָא אֶעֱבַר לְוָתָךְ יַת דְגוֹרָא הָדֵין וְאִם אַתְ
לָא תְעֵבַר לְוָתַי יַת דְגוֹרָא הָדֵין וְיַת קָמְתָא הָדָא לְבִישׁוּ׃ נג אֱלָהֵי דְאַבְרָהָם וֵאלָהֵי
דְנָחוֹר יְדִינוּן בֵינָנָא אֱלָהָא דַאֲבוּהוֹן וְקָיֵם יַעֲקֹב בִדְדָחִיל לֵיהּ אֲבוּהִי יִצְחָק׃ נד וּנְכֵס יַעֲקֹב

נכסתא

רשי׳

הגלעד • וכתי״ה (שיפמיס יח כח) ויעבר את מצפ׳ גלעד
ומה נקרא שמה מצפה לפי שאמר כל אחד מהם לחבכו
יפף ה׳ ביני וביניך פס׳ העבור את הכביים : כי נסתר •
ולא נראה פים את רעהו : (נ) בנותי בנותי • ב׳ פעמים
לף בלהה וזלפה בנותיו היו מפלגם : אם תענה את בנותי
למעוט מהן עונה חשמים (יומא פז) : (נא) ירחתי • כמו יכה
ביש כזה שהוא יורה החץ : (נב) אם אני • הרי פס משמש
ב׳ אתר ח כמו (לעיל כד ב) עד פס דברתי דברי ופירושו עד שאר דברתי דברי: לרעה • (ב״ר) לרעה מי אתה
שובר מכל אתה מובר לפרקמטיא : (נג) אלהי אברהם • ס קדם (ב״ר) : ואלהי נחור • מול : אלהי אביהם • חול : (נד) ויזבח
יעקב זבח • שהם בהמות למשתה : לאחיו • למשפחה י שעם לבן : לאכל לחם • פל דבר מאכל קרוי לחם
כ כמו (לעיל ח ו) עבד למס כב (ירמיה יח יח) נמחישה

שפתי חכמים

ח ר״ל דהם משמש לשון ספק וכאן ח״ו לפרשו כן ל״ש שם משמש
כ׳ אשר פי׳ במקום אי״ן כראוי אמר אדם מעצמו שאני לא
תעבור וכו׳ : ט פי׳ וח״ו רשאי למהוי : י כאן לא פרש״י כמו
גבי ויאמר יעקב לאחיו ופרש״י שם בניו דכאן אין ראוי לומר שעשה
מעשה לבניו וכה דאי פי׳ לעיל כמו הכה י״ל דלעיל אמר יעקב
לקטו אבנים שהוא לשון ציווי ולא שייך לומר שהם אבנים
למשמעתו ול״ש על בניו : כ כ״ת דהל״ל לאכול בשר שאני אתם
לכם

שהדותא) ויעקב קרא לו גלעד אונ יַעֲקֹב הָט אִים גְרוּפָּן גַלְעֵד׃ (מח) ויאמר לבן הָט לְבָן צוּ אִים גְאָנְט הגל הזה
עד ביני וביך היום דֶעֶר רְאָנֶר הוּפָּן זְאל זַיין אַיין עֲדוּת צְוִוישָׁן מִיר אונ צְוִוישָׁן דִיר הַיינְט אַז מִיר רְאפָּן
צְוִוישָׁן זִיךְ כּוֹרַת בְּרִית גוֹיָן על כן דְרוּם אַז קרא שמו גלעד הָט טָעַן גְרוּפָּן זַיין נָאמָן נַלְעֵד׃ (מט) והמצפה
אונ פַּר וָוָם הָט מָעַן גְרוּפָּן דָם אָרְט מַצְפָּה אשר אמר וַוייל אַיינֶר הָט צוּם אַנדֶרן גְאָנְט יצף יי ביני וביך נאט
זְאל לוגן צְוִוישָׁן מִיר אונ צְוִוישָׁן דִיר כי נסתר איש מרעהו אַז מִיר וָועלָן זִיךְ פַּר בְּרָגֶן אַיינֶר פוּן דֶעם אַנדֶרן
אונ אוּנְזֶרֵי עֶרְטֶר זָעגָן וַוייט אַיינֶם פוּן דֶעם אַנדֶרן וָועלָן מִיר זִיךְ נִיט קֶענָן זָעהָן אַז אַיינֶר דֶעם אַנדֶרן זְאל
קֶענָן שְׁטְרָאפָן דְרוּם מוּזָן מִיר מֵאכָן אַז עֶר זְאל מִשְׁפָּטָן דֶעם וָום וָועט עוֹבֵר זַיין אוֹף
דִי תְנָאִים וָום צְוִוישָׁן אוּנְז אִיז (מזרחי) (נ) אונ דָם הָט לְבָן אֵילַיין גְאָנְט אם תענה את בנתי אונ דו וָועסְט
פַּיינִיגָן מַיינֶע טָעכְטֶר ואם תקח נשים על בנתי אונ אוּב דִיא וָועסְט נָאךְ וַייטֶר נָעמָן חוּץ מַיינֶע טָעכְטֶר אִין
איש עמנו עֶם אִיז דָאךְ־קַיין מֶענְטְש נִיט פַּר הָאנְדֶרן מִיט אוּנְז אַז עֶר זְאל הֶערָן וְואם מִיר מאכן צְוִוישָׁן זִיךְ
ראה זְעֶה אלהים עד ביני וביך נָאט אִיז אַיין עֲדוּת צְוִוישָׁן מִיר אונ צְוִוישָׁן דִיר׃ (נא) ויאמר לבן ליעקב הָאט
לָבָן גְאָנְט צוּ יַעֲקֹב הנה גון הגל הזה דֶר הוּפָּן והנה אונ גון המצבה אשר ירתי ביני וביך דָם אִיז דָם בְּשְׁטָאנְד
וָום אִיךְ הָאב גְעוֹרְפָן דָם הַיימְט וָום אִיךְ הָאב גְשְׁטָעלְט זְאל זַיין אַיין עֲדוּת צְוִוישָׁן מִיר אונ צְוִוישָׁן דִיר׃
(נב) עד הגל הזה דֶר הוּפָּן זְאל זַיין אַיין עֲדוּת ועדה המצבה אונ דָם בְּשְׁטָאנְד זְאל אוֹךְ זַיין אַיין עֲדוּת אם
אני לא אעבר אליך את הגל הזה אַז אִיךְ זְאל נִיט אִיבֶּר קָאמָן צוּ דִיר דֶעם הוּפָּן כְּלוּמֶר פוּן דֶעם הוּפָּן את
וייטר אונ רוא זְאלְטְט אוֹךְ נִיט אִיבֶּר קָאמָן לרעה פוּן שָׁלֶעכְטִין כְּלוּמֶר צוּ שָׁלֶעכְטִין טָאן אַיינֶר דֶעם אַנדֶרן
טָאמָן מִיר נִיט אִבֶּר מֶעגָן אִיבֶּר קָאמָן מְחִירָה צוּ הָאנְדֶלָן׃ (נג) אלהי אברהם דֶר גָאט פוּן אַבְרָהָם ואלהי
נחור אונ דֶר אָפּ גָאט פוּן נָחוֹר ישפטו ביניט זְאלָן מִשְׁפָּטָן צְוִוישָׁן אוּנְז אלהי אביהם אונ דֶר אָפּ גָאט פוּן זַייעֶר
פָאטֶר וישבע יעקב בפחד אביו יצחק אונ יַעֲקֹב הָט גְשְׁוואוֶרין בֵּיי דֶעם גָאט וָום אִיז דֶר פַּארְכְט פוּן זַיין פָאטֶר
יִצְחָק דָם אֶת הקב״ה : (נד) ויזבח יעקב זבח בהר אונ יַעֲקֹב הָט גְשְׁאכְטָן אַשְׁעכְטוּנג אוֹף דֶעם בְּאֶרג ויקרא
לאחיו אונ זָעֶר גָאט גְרוּפָּן צוּ זַייגָן פְרַיינְד לאכל לחם צוּ עֶסָן בְּרוֹט ויאכלו לחם אונ זַייא גָאבָן גְעֶסָן בְּרוֹט

נִבְרְתָה בְּרִית אֲנִי וָאַתָּה וְהָיָה לְעֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ׃
מה וַיִּקַּח יַעֲקֹב אֶבֶן וַיְרִימֵהָ מַצֵּבָה׃ מו וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב
לְאֶחָיו לִקְטוּ אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ גָל וַיֹּאכְלוּ
שָׁם עַל־הַגָּל׃ מז וַיִּקְרָא־לוֹ לָבָן יְגַר שָׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב
קָרָא לוֹ גַּלְעֵד׃ מח וַיֹּאמֶר לָבָן הַגַּל הַזֶּה עֵד בֵּינִי
וּבֵינְךָ הַיּוֹם עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ גַּלְעֵד׃ מט וְהַמִּצְפָּה
אֲשֶׁר אָמַר יִצֶף יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ כִּי נִסָּתֵר אִישׁ
מֵרֵעֵהוּ׃ נ אִם־תְּעַנֶּה אֶת־בְּנֹתַי וְאִם־תִּקַּח נָשִׁים
עַל־בְּנֹתָי אֵין אִישׁ עִמָּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים עֵד בֵּינִי
וּבֵינֶךָ׃ נא וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הִנֵּה ו הַגַּל הַזֶּה
וְהִנֵּה הַמַּצֵּבָה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ׃ נב עֵד הַגַּל
הַזֶּה וְעֵדָה הַמַּצֵּבָה אִם־אָנִי לֹא־אֶעֱבָר אֵלֶיךָ אֶת־
הַגַּל הַזֶּה וְאִם־אַתָּה לֹא־תַעֲבֹר אֵלַי אֶת־הַגַּל הַזֶּה
וְאֶת־הַמַּצֵּבָה הַזֹּאת לְרָעָה׃ נג אֱלֹהֵי אַבְרָהָם
וֵאלֹהֵי נָחוֹר יִשְׁפְּטוּ בֵינֵינוּ אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם וַיִּשָּׁבַע
יַעֲקֹב בְּפַחַד אָבִיו יִצְחָק׃ נד וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח
בָּהָר וַיִּקְרָא לְאֶחָיו לֶאֱכֹל־לֶחֶם וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם

חול שפתי חכמים

ביעקב מה תרגום שתעשה לזה שיעקב לא יקיים זה ממנו: ו סוגיא וכיוצא בתמוה ודלמי קאי מדלמעלה לחכי ועי"ל דהי קאי לחברית ושיתה מצע"ל: ז ר"ל דסח דמילתו בסוף הפסוק ומפרש כן בפסוק בעצמו כמבואר זה נקרא גמי מתפה לפי שתמר יקף ס' וגו': ח

רש"י וילנו

לעד · ו הקב"ה: (מו) לחמו · סם כמו שהיו לו לחמים מגבישים מלין לגרש ולמלחמה (ב"ל): (מז) יגר שהדותא · תרגומו גל לגעד · (ע"כ קרא שמו) גלעד · גל עד: (מח) והמצפה אשר אמר וגו' · ז והמצפה מסבר בכל כגלעד

זיין איין עדות צווישן מיר און צווישן דיר: (מה) ויקח יעקב אבן און יעקב חס גענומן אשטיין וירימה מצבה און חס זי אוף גישטעלט פר איין בשמנה: (מ) ויאמר יעקב לאחיו חס יעקב גזגט צו זיינע פרייַנד לקטו אכנים קלויבט צו נוף שמייַנער ויקחו אבנים און זיי האבן גענומן שמייַנער ויעשו גל און זיי האבן גמאכט אהופן ויאכלו שם על תל און זייא האבן דארטין נעסקן אוף דעם הופן: (מז) ויקרא לו לבן האט לבן אין ערופן דעם הופין (יגר

שְׁנֵי הֲבָא קֳדָם אַחַי וְאָתָךְ וְיוֹכִחוּן בֵּין תַּרְוַנָא : לח דְּנָן עַסְרִין שְׁנִין אֲנָא עִמָּךְ רְחֵלָךְ וְעֶזָּךְ
לָא אַתְכִּילוּ וְדִכְרֵי עָנָךְ לָא אֲכָלִית : לט תְּבִירָא לָא אַיְתֵיתִי לְוָתָךְ כַּד הֲוָה שַׁגְיָא מִמַּנָּיָנָא
מִן יְדִי אַתְּ בָּעֵי לָהּ נְטָרִית בִּיסָמָא וּנְטָרִית בְּלֵילְיָא : מ הֲוֵיתִי בִיסָמָא אָכְלַנִי שַׁרְבָא
וּגְלִידָא הֲוָה נָחֵית עָלַי בְּלֵילְיָא וְנָדַת שְׁנָתִי מֵעֵינָי : מא דְּנָן לִי עַסְרִין שְׁנִין בְּבֵיתָךְ פְּלַחְתָּךְ
אַרְבַּע עַסְרֵי שְׁנִין בִּתַרְתֵּין בְּנָתָךְ וְשִׁית שְׁנִין בְּעָנָךְ וְאַשְׁנֵיתָא יַת אַגְרִי עַשַּׂר זִמְנִין :
מב אִילוּלָא פּוֹן אֱלָהָא דְּאַבָּא אֱלָהָא דְּאַבְרָהָם וְדָדָחִיל לֵיהּ יִצְחָק הֲוָה בְּסָעֲדִי אֲרֵי כְעַן
רֵיקָן שַׁלַּחְתָּנִי יַת עַמְלִי וַיָת לֵאוּת יָדַי גְּלֵי קֳדָם יְיָ וְאוֹכַח בְּרַמְשָׁא : מג וַאֲתֵיב לָבָן וַאֲמַר
לְיַעֲקֹב בְּנָתָא בְנָתַי וּבְנַיָּא בְנֵי וַעֲנָא עָאנֵי וְכֹל דְּאַתְּ חָזֵי דִּילִי הוּא וְלִבְנָתַי מָה אֶעֱבֵד
לְאִלֵּין יוֹמָא דֵּין אוֹ לִבְנֵיהוֹן דְּיָלְדָא : מד וּכְעַן אֵיתָא נִגְזַר קְיָם אֲנָא וְאַתְּ וִיהֵי לְסָהִיד בֵּינָא

רש"י

ע"י תלי וזלג : אנכי אחטנה . לי (שופטים ג סז) קולע
על הסערה ולא יחסיר (מ"ל ו כח) תני וכני שלמה חמשי-
חמשים . תלי לחסרנה תם חסרה ג חסרה לי שמידי
תבקשנה : אנכי אחשנה . תרגומו דהוה שגיא ממניא
שהיה נפקדת ומחוסרת כמו (במדבר לא מט) ולא נפקד
ממנו איש תרגומו ולא שגא : גנבתי יום וגנבתי לילה .
גנובה יום או גנובה לילה הכל שלמתי : גנבתי . כמו
(תיכה ג ג) רבתי בגוים שרתי במדינות (ישעיה ו כח) מלאתי משפט (הושע יא) תוכבתי לדום : (מ) אכלני
חרב . לשון שם ד מוכלה : קרח . כמו (תהלים קמז יז) משליך קרחו תרגומו גלידא : שנתי . לשון שינה: (מא) ותחלף
את משכרתי . היה משכה תמיד שכיונו מנקוד לשלוח ומעקודים לכרודים : (מב) ופחד יצחק . לא רצה לומר תלמי
יצחק שהיו הקדוש ברוך הוא מייחד שמו על הצדיקים בחייהם ומ"ש שתמר לו בעלמו מבאר שבא אלי ה' שלמי
אבותיהם תביך ואלהי יצחק בשביל שכאן עיניו והכי הוא כמת . ויעקב נתיירא לומר (ה) ואלהי אמר ופחד : ויוכח :
לשון הוכחת הוא ולא לשון מוכיחה הוא : (מג) מה אעשה לאלה . לוך תעלה על לבי ה להרע להן : (מד) והיה
לעד

שפתי חכמים ובינך

בתוך שתו קדוי ככם ולי"ג חדשים קבוי לוי ליינו לעניו קרק
ועי' בתוספתא פ"ק דף ס' : ג כוסיף מלת תם חסרה שלא תתמה
ביון שתמר ושיך לה שלנו וכו' ל"ל מפי זה דכתיב אנכי אחטנה
לכ"פ תם חסרה לעומר תם קרה מקרה בשום פנים שחסרה שום
בהמה אנכי אחטנה מפי עני היה להשלים חסרונה : ד שכוח ל'
כלייה : (ה) וקשה והא כתי' ויעלם כתיב ואלהי יצחק וי"ל דה"פ
שיעקב תמר לוי שהקדוש ברוך הוא תמר תלהי יצחק : ה לה שנאלל
ליעקב

הָט פַּר צוּקְטָא לִיא הַבְּאתִי אִילֵיךְ הָאִבְּ אִיכְּ צוּ דִּיר נִיט גְּבְּרָאכְטָא אַנְכִּי אֶחַטֶּנָּה אִיכְּ בִּין גְּמַנְגֶּרְט גִּיוּוּאָרֶן בְּלוּטֶר אַז
עַם אִיז עֶפְּעִס נֶאֶחֱסֶר גְּוּוָארֶן הָאבְּ אִיכְּ גְּמוּזְט דֶּר לַיְיגֶן מִידִי תִּבְקְשֶׁנָּה פּוֹן מַיין הָאנְט הָאסְטוּ דָם גִּזוּכְט גְּנַבְתִּי
אִם וּגְנֻבְתִּי לַיְלָה אַז עֶס אִיז גְּגַנְבָּתְּ גִּיוּוָארֶן בַּייא טָאג אֶרְד בַּייא נַאכְט הָאבְּ אִיכְּ רֵאם אֶלְץ מַשְׁלִים גְּוּוָען :
(מ) הָיִיתִי בְיוֹם אֲכָלַנִי חֹרֶב אִיכְּ בִּין גְּוּוָען בַּייא טָאג פַּר הָארְטֶן אֶרְד בְּרָעְנְט פּוֹן דֶּר זוֹן וּקְרַח בַּלַּיְלָה אוּן
בַּיי נַאכְט אִיז אוֹף מִיר גְּפַאלֶן דֶּר שְׁלַייא וּתְדַד שְׁנָתִי מֵעֵינַי אוּן עֶס אִיז מִיר וָארִין פַּאר וְואנִילְט דֶּר שְׁלַאף פּוֹן
מַיינֶי אוּגֶן : (מא) זֶה לִי עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ צְוַואנְצִג יָאר בִּין אִיכְּ דָאךְ גְּוּוָען אִין דַיין הַוּז עבדתיך ארבע עשרה
שנה בשתי בנתיך אִיכְּ הָאבְּ דִיךְ גְּדִינְט פִּיר צְעהֶן יָאר פַּאר דַיינֶי צְוַוייא טָעכְטֶר וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ אוּן זֶעכְס
יָאר פַּר דַיינֶע שָׁאף וְתַחֲלֵף אֶת מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים אוּן דִי הָאסְט פַּאר בִּיסֶן דֶּעם תְּנַאי פּוּן דֶּעם לוֹן וְואס
צְוִוישֶׁן אוּגְן צֶעהֶן מאל צֶעהֶן אוֹ מִיר הָאבֶּן צְוִוישֶׁן זִיךְ גִּימַאכְט אִיכְּ זָאל נֶעמֶן אַזעלכֶע שָׁאף וְואס זֶענֶן
נֶפִּינְטְלִיכְט אוּן דֶּר נָאךְ אַז דִּיא הָאסְט גְּוּוָארֶן אַז דִּיא שָׁאף הָאבֶּן צוּם מַיינְטֶן גְּוּוֶען גֶּפִּינְטֶלְטֶע שֶׁעפְּקְרִיךְ
הָאסְטוּ גְּזָאגְט דֶּר תְּנַאי אִיז גְּוּוָען אִיכְּ זָאל נֶעמֶן דִי גֶּיפְּלֶעקְטֶע אוּן אַזַּי אַנְלֶייכֶען אִיז גְּוּוָען בִּיז הִינְדֶּרְט
מָאל : (מב) לוּלֵי וְואלְט נִיט גְּוּוָען דֶּם אלהי אבי אלהי אברהם ופחד יצחק דֶּר נָאט פּוּן מַיין פָאטֶר דֶּר נָאט פּוּן
אַבְרָהָם אוּן פָּארְכְט פּוּן יִצְחָק הָיָה לִי וְואס אִיז גְּוּוָען צוּ מִיר כִּי פַּאר וָואר עתה ריקם שלחתני וְואלְט סְדְּ
אַצוּנְד לֵיידִיג אַוּועק גֶּישִׁיקְט אֶת עָנְיִי מַיין פַּאן וּאר גִּיע כפי ראה אלהים אוּן מַיין מִידַּכְּיוּט פּוּן מַיינֶע הֶענְט
הָט נָאט גֶּזֶעהֶן וְיוֹכַח הָט עֶר דִיךְ גֶּשְׁטְרָאפְט אמש נֶעכְטֶן : (מג) ויען לבן ליעקב הָט לָבָן גֶּענְטְפֶּרְט צוּ יַעֲקֹב
הבנות בנותי דִּי טָעכְטֶר זֶענֶן מַיינֶי טָעכְטֶר וְהבנים בני אוּן דִי זוֹן זֶענֶן מַיינֶי זוֹן והצאן צאני אוּן דִי שָׁאף זֶענֶן
מַיינֶע שָׁאף וכל אשר אתה רואה לי הוא אוּן אַלְץ וָוָס דִי זֶהֱמְטֶס אִיז מַיינֶס ולבנותי אוּן צוּ מַיינֶע טָעכְטֶר מת
אעשה לאלה היום וָוָס זָאל אִיכְּ טָאן צוּ דִי דָאזִיגֶע הַיינְט כְּלוּטֶר וַוי אַז זָאל אוֹף גַיין אוֹף מַיין דֶעה אִיכְּ זָאל
זַיי שֶׁלַעְבְּטֶס טָאן אוּ לבניהן אשר ילדו אֶרְד צוּ זַייעֲרֶי קִינְדֶּר וָוָס זַיי הָאבֶּן גְּוּוִינֶן :(מד) ועתה לכה אוּן אֶצוּכְּ
לֶאטֶר גַיין נכרתה בריח אני ואתה לֶאטֶר כְּרִיתַת בְּרִית זַיין אִיכְּ אוּן דִיא והיה לעד ביני וביניך אוּן נָאט זָאל

כָּל־בֵּיתֶךָ שֹׁם כֹּה נֶגֶד אַחַי וְאַחֶיךָ וְיוֹכִיחוּ בֵּין
שְׁנֵינוּ׃ לח זֶה עֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי עִמָּךְ רְחֵלֶיךָ
וְעִזֶּיךָ לֹא שִׁכֵּלוּ וְאֵילֵי צֹאנְךָ לֹא אָכָלְתִּי׃ לט טְרֵפָה
לֹא־הֵבֵאתִי אֵלֶיךָ אָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנָּה
גְּנֻבְתִּי יוֹם וּגְנֻבְתִּי לָיְלָה׃ מ הָיִיתִי בַיּוֹם אֲכָלַנִי
חֹרֶב וְקֶרַח בַּלָּיְלָה וַתִּדַּד שְׁנָתִי מֵעֵינָי׃ מא זֶה־לִּי
עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה
שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ וַתַּחֲלֵף
אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים׃ מב לוּלֵי אֱלֹהֵי אָבִי
אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וּפַחַד יִצְחָק הָיָה לִי כִּי עַתָּה רֵיקָם
שִׁלַּחְתָּנִי אֶת־עָנְיִי וְאֶת־יְגִיעַ כַּפַּי רָאָה אֱלֹהִים
וַיּוֹכַח אָמֶשׁ׃ שביעי מג וַיַּעַן לָבָן וַיֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב
הַבָּנוֹת בְּנֹתַי וְהַבָּנִים בָּנַי וְהַצֹּאן צֹאנִי וְכֹל אֲשֶׁר־
אַתָּה רֹאֶה לִי־הוּא וְלִבְנֹתַי מֶה־אֶעֱשֶׂה לָאֵלֶּה
הַיּוֹם אוֹ לִבְנֵיהֶן אֲשֶׁר יָלָדוּ׃ מד וְעַתָּה לְכָה

שפתי חכמים

יעקב הוא לחכל רחל כדפירש"י בפסוק וק"כ לפ"ל ויבא בחכל רחל לח כבר חפש בו ועי"ק היל"ל ויבא מחכל שתי החמות ויבא בחכל רחל דהא כבר יצא מחכל לאה ובא לחכל שתי החמות וכ"פ בשיטת זקו': א מל' חוסר הוכחת נעבוד לח מל' והוכיח לברשפ לח תבימך דהל"כ וכיוצ"ב חופפו מבע"ל: ב ובא דפס' בלח פירש"י בתוך

מבלן לממרו לול בן יומו ב קרוי לול שהל"כ מה שבתו לילוס לח לחכל לבל כבשיס לחכל ס"כ גזלן הוא: (לח) טרפה

רש"י

על הסכיס ללקוטו וכמו (ש"א ח מג) מלוק לחרי פלמחי": (לז) ויוכיחו · ויבררו א עס מי הדין לפרובי"ר בלע"ז (עולייסערן בעשיידען): בעמסיממען): (לח) לא שכלו · לח הפילו עיבורס כמו (הושע ס יד) ורחס מסכיל (חיוב כח י) חפלפ פרחו ולח הסכל: ואילי צאנך · (ב"ק סה) מילוס לח לחכל לבל כבשיס לחכל ס"כ גזלן הוא: (לט) טרפה·

ע"י

דז האכטא נאך גיאגט נאך כיר: (לז) כי כששת את כל כלי וגם דו האכטא בטאפט אלי כייני כלים מה מצאת מכל כלי ביתך וגם האכטו גפונן ביי כיר פון אלי כלים פון דיין הוז שים כה טוא דא קלומר דר צייל דייני דייך נגד אחי ואחיך קענען כייני קרייגד אוג דייני פרייגד ויוכיחו בין שנינו אוג זיי זאלן בוועריז כלוכר זיי זאלן אום קלערין ווער עכ איז גרעכט צווישן אונז בייזדי: (לח) זה עשרים שנה אנכי עמך צוואנצג יאר בין איך דאך כיט דיר גוועזן רחליך ועזיך דיינע שאף אוג דייגע ציגן לא שכלו האבן ניט גוואדפן ואילי צאנך אוג ווידר פון דייני שאף לא אכלתי האב איך ניט גענעסן: (לט) טרפה איין פר צוקונג וום אלייב אדר אוואלף

אָמַר לִי לְמֵימָר אִסְתַּמַּר לָךְ מִלְּמַלָּא עִם יַעֲקֹב מִטַּב עַד בִּישׁ : ל וּבְעַן מֵיזַל אֲזָלְתְּ אֲרֵי
חַמָּדָא חַמַּדְתָּ לְבֵית אֲבוּךְ לְמָא נְסֵיבְתָּא יָת דַּחֲלָתָי : לא וְאָתֵיב יַעֲקֹב וַאֲמַר לְלָבָן אֲרֵי
דְחֵילִית אֲרֵי אֲמָרִית דִּילְמָא תְּנוֹס יָת בְּנָתָךְ מִנִּי : לב עִם דְּתַשְׁכַּח יָת דַּחֲלָתָךְ לָא יִתְקַיַּם
קֳדָם אֲחָנָא אִשְׁתְּמוֹדַע לָךְ מַה דְּעִמִּי וְסַב לָךְ וְלָא יָדַע יַעֲקֹב אֲרֵי רָחֵל נְסֵיבְתִּינוּן : לג וְעָל
לָבָן בְּמַשְׁכְּנָא דְיַעֲקֹב וּבְמַשְׁכְּנָא דִּלְאָה וּבְמַשְׁכְּנָא דְּתַרְתֵּין לְחֵינָתָא וְלָא אַשְׁכַּח וּנְפַק
מִמַּשְׁכְּנָא דִּלְאָה וְעָל בְּמַשְׁכְּנָא דְּרָחֵל : לד וְרָחֵל נְסֵיבַת יָת צַלְמָנֵיָא וְשַׁוִּיתִינוּן בַּעֲבִיטָא
דְגַמְלָא וְיָתֵיבַת עֲלֵיהוֹן וּמַשָּׁשׁ לָבָן יָת כָּל מַשְׁכְּנָא וְלָא אַשְׁכַּח : לה וַאֲמַרַת לְאָבוּהָא לָא
יִתְקוֹף בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי אֲרֵי לָא אֲבוֹל לְמִיקַם מִן קֳדָמָךְ אֲרֵי אוֹרַח נְשִׁין לִי וּבְלַשׁ וְלָא אַשְׁכַּח
יָת צַלְמָנֵיָא : לו וּתְקֵיף לְיַעֲקֹב וּנְצָא עִם לָבָן וַאֲתֵיב יַעֲקֹב וַאֲמַר לְלָבָן מָה חוֹבִי וּמָה
סְרְחָנִי אֲרֵי רְדַפְתָּא בָּתְרָי : לז אֲרֵי מַשֵּׁשְׁתָּא יָת כָּל מָנֵי מָה אַשְׁכַּחְתָּא מִכֹּל מָנֵי בֵיתָךְ

בעל הטורים

(לב) לוט • כ' גמ' מלמים בכח ותיהך שם לוט יעיד ובכח עוכו לומר לה תוכל לקום מפניך מפני התרפים תכל מפני תחר תקום כי סיכת דדמיון התם שם לוט יעיד פי' לדיינים ובכח עוכו תכל לתחר שם לה יעיד בעבור : מלכל • ד' גמ' ויפא מלכל לשם • מלכל מועד לומר • ולתרים מתחלך מלכל תל תכל יתקל לנגח ויסתר מלכל פי' בעב' שבוקש המשכן נלכרו הכמות ויהיו ויקרא תלוי מלכל מועד דוקא ולתחר בעבור הירכן כוכרו הכמות עד שכתו לבילה ויהיו ויצא מלכל לשם דפיהיו המשכן שעשתה נלאחל שכח משכנו יהודה סיעל מלשם ויבא בלשון כתל זה סיעל שכתלק יום ף ואו ותחי' מתהלך מלכל תל תכל מהילוך:לנוב ומנוב לעשתן ומשם לבית שולמים והו נלחכרו הכמות והיהו יתקל לנגח ויסתר מלכל שלח סיס שוס סיתר • תדוסי תני כרת"ם ו"ל :

רש"י

מתה רחל בדרך (כ"ר) : מה עמדי • מהלך : (לג) באהל יעקב • הוא מוכל רחל ש סיס יעקב תדיר תלים וכן סוף תאמר בני רחל תשא יעקב ובכולן לפ נאמר תשא יעקב : ויבא באהל רחל • כשיצא מתהל לשם חזר לו לתהל רחל ת קודם שמשם בתהל התמהות • (ספרים תחרים השמות) וכל כך למה לפי שסי' מכיר בה שהיא משמשתי : (לד) בבר הגמל • לשון כריס וכמות כתרגומו בעביעם דגמלא והוא מרדעת העשויה כמין כר ובעילוזין (קף יז) הקיפוה בעביעין וכן עביעי גמליס בשם"ו בלע"ז (זוימאלפסעל) : (לו) דלקת • כדשמ כמו (תיכה ד יפ)

שפתי חכמים

כשניות תול : ש רש"י למה מתמר תכל יעקב וכי סיס תשוד בעיניו לעבוד עכו"ם ובשרש בשוכו תל סיס לשון כעס הוא שמתמר כי ככוף נכספת נפשי תכיך למה נגעת תת תלכי והלה נכיא תכיו לשו שבו"ם הם לכ"ם הוא תכל רחל וכו' : ת ר"ל סח תכל יעקב

נָאנַס זְאֵב אֵיכָךְ דִּיר עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת אֱלֹהַיִךְ בְּיֵיא וְעֵעִכְּמִ דִּי וְעִעְכְּמ נְפוּנָן דַּיִין אֶפְּבְּאַט לֹא יִחְיֶה אֶאֶל עֶר נִיט
לָעְבָּן • רש"י שֶׁרַייבְּט הוֹרֵךְ דָּר קְלָלָה אִיז רָחֵל גְּשְׁטָארְבָּן וְוָארוּם זִיא הָט דִּי בִּילְדֶר נַהַאט גְּגר אחינו קָעְגָן
אוּנְזֶרֵי פָּרַייבְּר הכי לך מה עמדי דָּ֫קָעְן דִּיר וָוָס עָם אִיז פַּר הָאגֶּרֶן כִּיט מִיר פוּן דַיינֶעם וקח לך אוּנְ נָעם
דִּיר אָפּ וְלֹא ידע יעקב כי רחל גנבתם אוּנְ יַעֲקֹב הָט נִיט גְּוִוסְט אוּ רָחֵל הָט גְּנֻנְבְּת זַיי : (לג) ויבא לבן באהל
יעקב אִיז לָבָן גְּקוּמְן אִין דָּעם נְצָעלְט פּוּן יַעֲקֹב • רש"י שֶׁרַייבְּט דָּם מַיינְט מָעַן דָּעם נְצָעלְט פּוּן רָחֵל נָאר
פַּר וָוָס רוֹפְט דָּר פָּסוּק אָן אֶאֶל יַעֲקֹב וַייל יַעֲקֹב פְּלֶעגְט בֵּייא אִיר נַיינְטֶעכְּ צוּ זַיין וכאהל לאה אוּנְ אִין
נְצָעלְט פּוּן לֵאָה ובאהל שתי האמהות אוּנְ אִין דָּעם נְצָעלְט פּוּן דִּי צְוַוייִ דִינְסְטְן וְלֹא מצא אוּנְ עָר הָט נִיט
נְפוּנָן ויצא מאהל לאה אוּנְ בְּשַׁוַּיִת אַז עָר אִיז אֲרוּם גַּאנְגָן פּוּן דָּעם נְצָעלְט פּוּן לֵאָה ויבא באהל רחל אִיז
עָר וִוידֶר גְּקוּמְן אִין דָּעם נְצָעלְט פּוּן רָחֵל • רש"י שֶׁרַייבְּט דְּרוּם אִיז עָר נָאךְ אִין מְאל אֲרַיין גַּגַאנְגָן אִין
דָּעם נְצָעלְט פּוּן רָחֵל וַייל עָר הָט גִּזְעהָן זִיא הָט זִיךְ עֶפּעס גְּפּאַרְט חָמ עָר זִיךְ נְשְׁטוֹכָן אַז דִּי בִּילֶדֶר כוזין
בֵּי אִיר זַיין : (לד) ורחל לקחה את התרפים אוּנְ רָחֵל הָט גְּגוּמְן דִּי בִּילְדֶר ותשכם בבר הגמל אוּנְ הָט זַיי אַרַיין
גְּטָאן אִין דָּעם קִישֶׁן פּוּן דָּעם קָעמֶל דָּם מַיינְט מָעַן דָּעם וָאטִיל ותשב עליהם אוּנְ זִיא הָט זִיךְ אוֹף זַיי נְזֶעצְט
וימשש לבן את כל האהל אוּנְ לָבָן הָט גְּמַאפְּט דָּעם גַּאנְצָן נְצָעלְט ולא מצא אוּנְ עָר הָט נִיט גְּפוּנָן : (לה) ואאמר
אל אביה אוּנְ זִיא הָאט גְּזָאגְט צוּ אִיר פָּאטֶר אל יחר בעיני אדני עָם זְאל נִיט גְּרִימְן אִין דִּיא אוֹגְן פּוּן מַיין
הָאר כְּלוֹמַר עָם זְאל זִיךְ מַיין פָּאטֶר נִיט פַּר דְּרִימְן וָוס אִיךְ שְׁטֵי נִיט אוֹף פַּר דִּיר כי לא אוכל לקום מפניך
וְוָארוּם אִיךְ קָעְן נִיט אוֹף שְׁטֵיין פַּר דִּיר כי דרך נשים לי דָּעָן דָּךְ קֹדֶר פּוּן דִּי וַייבֶּר אִיז צוּ מִיר וימשש אוּנְ
לָבָן הָט גְּזוּכְט וְלֹא מצא את התרפים אוּנְ עָר הָט נִיט נְפוּנָן דִּי בִּילְדֶר : (לו) ויחר ליעקב אוּנְ עָם הָט נְגְרִימְט
צוּ יַעֲקֹב וידב בלבן אוּנְ עָר הָט זִיךְ גְּקְרִימְט כִּיט לָבָן וַיען יעקב הָאט יַעֲקֹב נְעָעֶפֶּרְט וַיאמר ללבן אוּנְ הָאט
גְּזָאגְט צוּ לָבָן מה פשעי וָוָס הָב אִיךְ דִּיר גְּטוּכְט נְכִייפְט מה חטאתי וָוָס הָב אִיךְ גְּזוּכְרִיגְט כי דלקת אחרי וָוָס

לְךָ מִדַּבֵּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע׃ ל וְעַתָּה הָלֹךְ
הָלַכְתָּ כִּי־נִכְסֹף נִכְסַפְתָּה לְבֵית אָבִיךָ לָמָּה
גָנַבְתָּ אֶת־אֱלֹהָי׃ לא וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן כִּי
יָרֵאתִי כִּי אָמַרְתִּי פֶּן־תִּגְזֹל אֶת־בְּנוֹתֶיךָ מֵעִמִּי׃
לב עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת־אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה נֶגֶד אַחֵינוּ
הַכֶּר־לְךָ מָה עִמָּדִי וְקַח־לָךְ וְלֹא־יָדַע יַעֲקֹב כִּי
רָחֵל גְּנָבָתַם׃ לג וַיָּבֹא לָבָן בְּאֹהֶל־יַעֲקֹב וּבְאֹהֶל
לֵאָה וּבְאֹהֶל שְׁתֵּי הָאֲמָהֹת וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא
מֵאֹהֶל לֵאָה וַיָּבֹא בְּאֹהֶל רָחֵל׃ לד וְרָחֵל לָקְחָה
אֶת־הַתְּרָפִים וַתְּשִׂמֵם בְּכַר הַגָּמָל וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם
וַיְמַשֵּׁשׁ לָבָן אֶת־כָּל־הָאֹהֶל וְלֹא מָצָא׃ לה וַתֹּאמֶר
אֶל־אָבִיהָ אַל־יִחַר בְּעֵינֵי אֲדֹנִי כִּי לֹא אוּכַל לָקוּם
מִפָּנֶיךָ כִּי־דֶרֶךְ נָשִׁים לִי וַיְחַפֵּשׂ וְלֹא מָצָא אֶת־
הַתְּרָפִים׃ לו וַיִּחַר לְיַעֲקֹב וַיָּרֶב בְּלָבָן וַיַּעַן יַעֲקֹב
וַיֹּאמֶר לְלָבָן מַה־פִּשְׁעִי מַה חַטָּאתִי כִּי דָלַקְתָּ
אַחֲרָי׃ לז כִּי־מִשַּׁשְׁתָּ אֶת־כָּל־כֵּלַי מַה־מָּצָאתָ מִכֹּל

כלי

ר"ש"י

(ל) נכספת. תמדת והרכה ים במקלח (תהלים פד ג) (לא) כי יראתי וגו'. הביאו על לחמון שלמה נכספת וגם כלתה נפשי (תיוב יד כו) למעשה ידיך תכסוף: לו ותגבב לת כמותי וגו': (לב) לא יחיה. ומחותה קללה

מחם

לאמר אַז צוּ צָאנָן השמר לך מדבר עם יעקב משוב ער רע היטם דיך צוּ ביידען טיט יַעֲקֹב פון גוטען ביז שלעכטן:
(ל) ותתה אוב אַצונד הלך ניין הלבת דוא ביקט נגאנגן כלומר ווען דוא ביקט שון אַפילו אַוועק גגאנגן כי
נכסף נכספתה לבית אביך דען דו האסט גגלוסט צו דיין פאטערם הויז למה גנבת את אלהי וואורום האסטו נאך
גגנבת מיין נאמ: (לא) ויען יעקב ויאמר ללבן הט יַעֲקֹב געענפרט אוג הם גזאגט צו לבן דם ואם די האסט
מיך צוים ערשטן נקרעקט פון ועסט ועגן איך בין אויעק גגאנגן אן דיין וויסן ענטפער איך דיר כי יראתי
וואורום איך הב מיך גפארכטן כי אמרתי דען איך האב נמראכט פן תגזול את בנותיך מעמי מאמר ועסטו
אויעק נעמן דייני טעכטר פון מיר: (לב) אוג דם ווס דו פרעגטט מיך וואורום האב איך גגנבת דיין אף

וְנֶסֶבַת רָחֵל יַת צַלְמַנֵיָא דִי לְאָבוּהָא : כ וְכַסִּי יַעֲקֹב מִן לָבָן אֲרַמָאָה עַל דְּלָא חַוִי לֵיהּ
אֲרֵי אָזֵיל הוּא : כא וַאֲזַל הוּא וְכָל דִּי לֵיהּ וְקָם וַעֲבַר יַת פְּרָת וְשַׁוִי יַת אַפּוֹהִי לְטוּרָא
דְגִלְעָד : כב וְאִיתְחַוָה לְלָבָן בְּיוֹמָא תְלָתָאָה אֲרֵי אָזֵל יַעֲקֹב : כג וּדְבַר יַת אֲחוֹהִי עִמֵּיהּ
וְרָדַף בָּתְרוֹהִי מַהֲלַךְ שַׁבְעָה יוֹמִין וְאַדְבִּיק יָתֵיהּ בְּטוּרָא דְגִלְעָד : כד וַאֲתָא מֵימַר מִן
קֳדָם יְיָ לְוַת לָבָן אֲרַמָאָה בְּחֶלְמָא דְלֵילְיָא וַאֲמַר לֵיהּ אִסְתַּמַר לָךְ דִּילְמָא תְמַלֵּיל עִם
יַעֲקֹב מִטַּב עַד בִּישׁ : כה וְאַדְבִּיק לָבָן יַת יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב פְּרַס יַת מַשְׁכְּנֵיהּ בְּטוּרָא וְלָבָן
אַשְׁרִי יַת אֲחוֹהִי בְּטוּרָא דְגִלְעָד: כו וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב מָה עֲבַדְתָּ וְכַסִּיתָא מִנִּי וְדַבַּרְתָּ יַת
בְּנָתַי כְּשִׁבְיַת חַרְבָא : כז לְמָא אִטְמַרְתָּ לְמֵיזַל וְכַסִּית מִנִּי וְלָא חַוִיתְ לִי וְשַׁלַּחְתָּךְ פּוֹן
בְּחֶדְוָן וּבְתוּשְׁבְּחָן בְּתוּפִּין וּבְחִנְנִין : כח וְלָא שְׁבַקְתָּנִי לְנַשָּׁקָא לִבְנַי וְלִבְנָתַי כְּעַן
אַסְכַּלְתָּ לְמֶעְבַּד : כט אִית חַיָלָא בִּידִי לְמֶעְבַּד עִמְכוֹן בִּישׁ וֵאלָהָא דַאֲבוּכוֹן בְּרֶמְשָׁא

בעל הטורים

(כב) כי ברח • ב' במס' כי ברח יעקב כי ברח סעם • ליתא במדרש שעמלק הגיד ללבן על בריחת יעקב ועם שפרעה על בריחת ישראל: כי ברח • בגי' עמלק : (כה) עמו • ד' במס' הסכלת עמו למען עשה כיום הזה עשה סטיס שאתי עשה לדקה הכה לחייכי כרמאותו בל לבן וכן ביוסף תבדוהו לחתי ברמאות כדכתיב ואתם חשבתם עלי רעה וכן עשה סטיס שאתי תוכן עשה לדקה הכה לחייכי כרמאות לבעו וכיוצא בו עשה לדקה זה יוסף שעשה לדקה עם אחיו שם תשבוהו לרעה וזוג תשבה לעוכה :

שפתי חכמים

רש"י

כמינו לבן למדנו שכל מה שהלך יעקב בשבעה ימים צ הלך לבן ביום אחד (שנאמר וילדוף אחריו דרך שבעת ימים ולא נאמר וירדוף אחריו ז' ימים) : (כד) מטוב ועד רע • כל מובחן ק על לשעיס רעה היה אצל הצדיקים (יבמות סג) : (כו) כשביות חרב • כל חיל שבא למלחמה קרוי ר תרגב : (כז) ותגנב אותי • גנבת את דעתי : (כט) יש לאל ידי • יש כח וחיל בידי לעשות עמכם רע וכל אל שהוא לשון קדם על שם עוז וחוזק הוא : נכספת

צ כלומר אלו היה אצל מקום אחר לבן (בי' ז' ימים) : ק ו"ל דס"ק שאל תדבר עמו מה שהוא טוב בעיניך כלו' שיהא עמך לחתן והוא רעה אצלו כי כל זמן שיהיה מחובר אצל רבו לון הכביוכ שהוא עליו וק"ל : ר דהא לא טפל לשון שבוש גבי חרב אלא על כשביות

אַנְטָלוֹפְט : (בא) ויברח הוא וכל אשר לו אוֹג עָר אִיז אַנְטָלָאפִּין גִיוואָרן מִיט אַלֶץ וָאס גֶהָעֶר צוּ אִים ויקם
אוֹג עָר אִיז אוֹף גְשטָאנֶן וייעבר את הנהר אוֹג עָר אִיז אִיבֶּר גְפָארֶן דָעם מֵיִךְ וישם את פניו הר הגלעד אוֹג עָר
האט גְטָאן זַיין פָּנִים צוּם בָּארג פּוֹן גִלְעָד כלומר אַהִין אִיז עָר גִינָאנגֶן : (כב) ויגד ללבן ביום השלישי כי ברח
עקב אוֹג עָם אִיז גְזָאגְט גְוָארִין צוּ לָבָן אִין דָעם דְרִיטֶן טָאג אַז יַעֲקֹב אִיז אַנְטָלָאפֶן גְוואָרן : (כג) ויקח
את אחיו עמו הָט לָבָן גְנוּמֶן זַיינֶי קְרַיינְד מִיט זִיךְ וירדוף אחריו דרך שבעת ימים אוֹג עָר הָט נָאךְ אִים גְיָאגְט
דָּן טָאג דַיין וידבק אתו בהר הגלעד אוֹג עָר הָט אִים גְגְרַייכְט בִּיי דָעם בָּארג פּוֹן גִלְעָד • רש"י שְׁרַייבְט
וו פִּיל יַעֲקֹב אִיז גְגַאנגֶן אִין זִיבֶּן טָעג אִיז לָבָן אַיין גְגַאנגֶן אִין אַיין טָאג : (כד) ויבא אלהים אל לבן
ארמי בחלום הלילה אוֹג אַמַלָאךְ פּוֹן גָאט אִיז גְקוּמֶן צוּ לָבָן אִין חֲלוֹם פּוֹן דָר נָאכְט וויאמר לו אוֹג הָאט צוּ
אִים גְזָאגְט השמר לך פן תדבר עם יעקב מטוב ועד רע טָאמָר וָועכְטוּ רַייטֶן מִיט יַעֲקֹב פּוֹן גוּטְן בִּיז
שְׁלֶעכְטְן כְּלוֹמַר דוּא וָאלְטְ מִיט אִים נִיט רַייטֶן קֵיין גוּטְן אִיבֶּ קֵיין שְׁלֶעכְטְן וָוארוּם דָאס גוּטְן פּוֹן דִיא
רְשָׁעִים אִיז אַרָעה צוּ דִי צַדִּיקִים : (כה) וישג לבן את יעקב אוֹג לָבָן הָט גְגְרַייכְט יַעֲקֹב ויעקב תקע את אהלו
בהר אוֹג יַעֲקֹב הָט אַוועק גְרוּקְט זַיין גְצֶעלְט אוֹף דָעם בָּארג ולבן תקע את אחיו בהר הגלעד אוֹג לָבָן הָאט
גְרוּקְט מִיט זַיינֶי קְרַייגְד אוֹף דָעם בָּארג פּוֹן גִלְעָד : (כו) ויאמר לבן ליעקב אוֹג לָבָן הָט גְזָאגְט צוּ יַעֲקֹב
מה עשית ותאנב את לבבי ותנהג את בנותי כשביות חרב מַה עשית וָואם הָאסְטְ גְטָאן וותגנב את לבבי וָואם דוּ הָאסְטְ גְגַנְבְתְ מַיין הַארְץ וותנהג את בנותי כשביות חרב
אוֹג דוּ הָאסְטְ אַוועק גְפִירְט מַיינֶי טָעכְטֶר גְלַייךְ וִוי רִי וָואם זָעלְנֶן גְפַאנְגֶן צוּ דָר שְׁוָועְרד פּוֹן טַלְחָמָה :
(כז) למה נחבאת לברח וָוארוּם בִּיסְטוּ וָואךְ בַּהֲלָטָן צוּ אַנְטָלוֹפְן שְׁטִילֶר הַייט וחגנב אותי אוֹג דוּא הָאסְטְ
גְגַנְבְתְ מַיין דֵעָה ולא הגדת לי אוֹג דוּ הָאסְטְ מִיר נִיט גְזָאגְט ואשלחך בשמחה וָואלְטְ אִיךְ דִיךְ גְהָאט אַוועק
נָשִׁיקְט מִיט פְרַייד וכשרים אוֹג מִיט גְזַאנְג בתוף מִיט אַפּוֹק וכנור אוֹג מִיט אַפִּירֶל : (כח) ולא נטשתני אוֹג
דוּ הָאסְטְ מִיךְ נִיט גְלָאזְט לִנשק לבני ולבנותי צוּ קִישֶׁן מַיינֶי זון אוֹג מַיינֶי טָעכְטֶר עהה אַצִינְד הסכלת
עשו הָאסְטְ דִיךְ בַּנַארִישְׁט צוּ טָאן : (כט) יש לאל ידי עָם אִיז פַּר הַיינְדֶן כֹּחַ אִין מַיין הָאנְד לעשות עמכם רע
צוּ טָאן מִיט זַייךְ שְׁלֶעכְט נָאר ואלהי אביכם אמש אמר אלי דָר גָאט פּוּן אַיינֶר פָאטֶר הָט מִיר נָעכְטֶן גְזָאגְט

רָחֵל אֶת־הַתְּרָפִים אֲשֶׁר־לְאָבִיהָ׃ כ וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב
אֶת־לֵב לָבָן הָאֲרַמִּי עַל־בְּלִי הַגִּיד לוֹ כִּי בֹרֵחַ הוּא׃
כא וַיִּבְרַח הוּא וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת־
הַנָּהָר וַיָּשֶׂם אֶת־פָּנָיו הַר הַגִּלְעָד׃ כב וַיֻּגַּד לְלָבָן
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב׃ כג וַיִּקַּח אֶת־אֶחָיו
עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וַיַּדְבֵּק אֹתוֹ
בְּהַר הַגִּלְעָד׃ כד וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־לָבָן הָאֲרַמִּי
בַּחֲלֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תְּדַבֵּר עִם־
יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע׃ כה וַיַּשֵּׂג לָבָן אֶת־יַעֲקֹב
וְיַעֲקֹב תָּקַע אֶת־אָהֳלוֹ בָּהָר וְלָבָן תָּקַע אֶת־אֶחָיו
בְּהַר הַגִּלְעָד׃ כו וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב מֶה עָשִׂיתָ
וַתִּגְנֹב אֶת־לְבָבִי וַתְּנַהֵג אֶת־בְּנֹתַי כִּשְׁבֻיוֹת
חָרֶב׃ כז לָמָּה נֶחְבֵּאתָ לִבְרֹחַ וַתִּגְנֹב אֹתִי וְלֹא־
הִגַּדְתָּ לִי וַאֲשַׁלֵּחֲךָ בְּשִׂמְחָה וּבְשִׁרִים בְּתֹף
וּבְכִנּוֹר׃ כח וְלֹא נְטַשְׁתַּנִי לְנַשֵּׁק לְבָנַי וְלִבְנֹתָי עַתָּה
הִסְכַּלְתָּ עָשׂוֹ׃ כט יֶשׁ־לְאֵל יָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע
וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם אֶמֶשׁ ו אָמַר אֵלַי לֵאמֹר הִשָּׁמֶר

שפתי חכמים

ופ' ויגנב את כל מקנהו המקנה שגולד לו בפדן־ארם : ע אמר זה משום קנא שתחניו שכתוב ביום השלישי וגו' למה לא נודע על יום השלישי : פ דתל"כ אמר לתניה מיותר הלא לספריהם וכו' כלומר

רש"י לך

שנתן ציד בניו דרך שלשת ימים ע בינו ובין יעקב : ותגנב רחל את התרפים · להפנים את הבעיה פ מע"ש כתבווסא (ב"ר) : (כג) ביום השלישי · שהרי דרך שלשת ימים היה ביניהם : (כג) את אחיו · קרוביו : דרך שבעת ימים · כל לומן ג' ימים שהלך המגיד להגיד לבן הלך יעקב לדרכו נמצא יעקב לאחר מהלך שבעת ימים וכשביעי השיגו

יַעֲקֹב צוֹם לַאֲבִיר כְּנַעַן׃ (יט) ולבן הלך אוגו לָבָן אִיז גִיוַאנגִין לגזז את צאנו צוּ שָׁעֲרִין זַייִנֶע שָׁאפ ותגנב רחל את התרפים אשר לאביה אוּ רָחֵל הָט גִיגַנְבְּתְ דִי בִּילְדֶר וָואס הָאט גֶהָעֲרְט צוּם פָּאטֶר׃ (ב) ויגנב יעקב את לב לבן האַרְטִי הָט יַעֲקֹב גֶגַנְבְּתְ דָם הַארץ פון לָבָן אֲרַמִּי על בלי הגיד לו כי ברח הוא עָר הָט אִים גִיט גִיזָאגְט אַז עָר

דְּאִתְיְחֲמָא עָנָא וְזָקְפִית עֵינַי וַחֲזִית בְּחֶלְמָא וְהָא תְּיָשָׁיָא דְּסַלְקִי עַל עָנָא רְגוֹלִין נְמוּרִין וּפְצִיחִין: יא וַאֲמַר לִי מַלְאָכָא דֵּיי בְּחֶלְמָא יַעֲקֹב וַאֲמָרִית הָא אֲנָא: יב וַאֲמַר זְקוֹף כְּעַן עֵינָךְ וַחֲזִי כָּל תְּיָשָׁיָא דְּסַלְקִין עַל עָנָא רְגוֹלִין נְמוּרִין וּפְצִיחִין אֲרֵי גְלִי קֳדָמַי יָת כָּל דִּי לָבָן עָבֵיד לָךְ: יג אֲנָא אֱלָהָא דְּאִתְגְּלֵיתִי עֲלָךְ בְּבֵית אֵל דִּי מְשַׁחְתָּא תַּמָּן קָמָא דְּקַיְמְתָּא קָדָמַי תַּמָּן קוּם פּוּק מִן אַרְעָא הָדָא וְתוּב לְאַרַע יַלְדוּתָךְ: יד וַאֲתֵיבַת רָחֵל וְלֵאָה וַאֲמַרוּ לֵיהּ הַעוֹד כְּעַן לָנָא חוּלָק וַאֲחֻסָנָא בְּבֵית אָבוּנָא: טו הֲלָא נוּכְרָאן אִתְחֲשַׁבְנָא לֵיהּ אֲרֵי זַבִּנָנָא וַאֲכַל אַף מֵיכַל יָת כַּסְפָּנָא: טז אֲרֵי כָל עוּתְרָא דְּאַפְרִישׁ יְיָ מֵאֲבוּנָא דִּילָנָא הוּא וְדִבְנָנָא וּכְעַן כֹּל דַּאֲמַר יְיָ לָךְ עֲבֵד: יז וְקָם יַעֲקֹב וּנְטַל יָת בְּנוֹהִי וְיָת נְשׁוֹהִי עַל גַּמְלַיָּא: יח וּדְבַר יָת כֹּל גֵּיתוֹהִי וְיָת כָּל קִנְיָנֵיהּ דִּקְנָא גֵּיתוּהִי וְקִנְיָנֵיהּ דִּקְנָא בְּפַדַּן אֲרָם לְמֵיתֵי לְוָת יִצְחָק אֲבוּהִי לְאַרְעָא דִּכְנָעַן: יט וְלָבָן אָזַל לְמֵיזַּז יָת עָנֵי

רש"י

לך (שבעבת תוהו כגו י"ד שנה ולפ נתנגו לך חלפ) בשכר הפשולה: את כספנו • שעכב דמי שכר ם פעולתך: (מז) כי כל העשר • כי זה מגמם בלשון חלפ • כלומר מגל מביגו אין לגו כלום חלפ מה שהגיל הקב"ם מאביגו

שפתי חכמים

ונסיבת

שלגו הוא: הציל • לשון הפרים וכן כל לשון הלזה שגמצלת לשון הפרשה ממפרישו מן הרעה ומן החוב: (יז) את בניו ואת נשיו • הקדים זכרים לנקבות ועשו הקדים נקבות לזכרים ג שגאמר (לקמן לו ו) ויקח עשו את נשיו ואת בניו וגו': (יח) מקנה קנינו • מה שהקנה מלגמו ם עבדים ושפחות וגמלים וחמורים: (יט) לגזוז את צאנו

שגאן

הָאבָן זְיָא גְּבְרָאבְטָא צוּ דָר שְׁטַאדְט פוּן יַעֲקֹב וּבְרִידִים אָזוֹ גְּרַייְפִּילְט דָם הַיְמְט אָזוֹ וִוי אַוַיסְיר פָאדִים הָט אַרוּם גְּרִינְגִילְט אַרוּם דָעם גוּף: (יא) וויאמר אלי מלאך האלהים בחלום יעקב הָט צוּ מִיר גְּנָאגְט אַמַלְאךְ פוּן נָאט אִין חֲלוֹם כְּלוֹסְר עָר הָט מִיךְ גְּרוּפְן יעקב ואמר הנני הָאבּ אִיךְ גְּנָאגְט דָא בִּין אִיךְ: (יב) ויאמר הָט דָר מַלְאַךְ גְּנָאגְט שא נא עיניך הַייבּ אוֹף נוּן דַיינָע אוֹגָן וּראה אוֹג זָעה כל העתדים העלים על הצאועקדים נקדים וברדים אַלֶע זְכָרִים וָם גַייעָן אוֹף אוֹף דִי שָׁאף זָענִין עַקוּדִים נְקוּדִים וּברודים כי ראיתי את כל אשר לבן עשה לך וּוָארוּם אִיךְ הָאבּ גְּנָעהָן וָם לָבָן טוּט צוּ דִיר: (יג) אנכי האל בית אל אִיךְ בִּין דָער נָאט וָאס אִיךְ הָאבּ מִיךְ צוּ דִיר בַּאווִיזָן אִין בֵּית אֵל אשר משחת שם מצבה וָם דִי הָאסְט דָארְטָן גְּאלָבְט אַמַצֵּבָה אשר נדרת לי שם נדר וָם דוּ הָאסְט דָארְטָן צוּ מִיר אַנְדָר גְּטָאן עתה צא מן הארץ הזאת וְשׁוּב אֶל אֶרֶץ מוֹלַדְתֶּךָ אוֹג קָעֶר וִוידָר צוּ דָעם לַאנְד פוּן דַיין גְּבּוּרְט אַוּ הָט מִיר נָאט גְּנָאגְט בָּעט אִיךְ אִיר זָאלְט כְּרוּיצָה וְוָעָרן אוֹג אִיר זָאלְט גַיין מִיט מִיר: (יד) ותען רחל ולאה ותאמרנה לו אוֹג לֵאָה וְתאמרנה לו אוֹג הָאבְּן גְּנָאגְט צוּ אִים העוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו אִיז דָעז נָאךְ פַּר הָאנְדְן צוּ אוּנְז אֲהַלֶק אוֹג אַיין אַרְב אִין אוּנְזֶר פָאטֶרם הוֹז פַּר וָם זָאלְן מִיר דָעז דִיךְ גִיט וָועלְן פָאלְגָן הָאבְּן מִיר דָעז נָאךְ עָפּעס אֲהַלֶק צוּ נֶעמָן פוּן אוּנְזֶר פָאטֶרם הָאבּ צְווִישָׁן דִי זְכָרִים: (טו) הלא נכריות נחשבנו לו פַּר וָואר מִיר זָענְן גְּרֶעכְטְגְט צוּ אִים אָזוֹ וִוי פְּרֶעמְדֶע כי מכרנו דָעז עָר הָאט אוּנְז פַּאר קוֹפְט כְּלוֹסֶר אֲבָל אִין דָר צַייט אָז דָר סַדָר אִיז פוּן לַייט צוּ נֶעבְּן נָדָן צוּ טָעכְטֶר דַהַיינוּ בְּשָׁעת זַיְיעֶר חֲתוּנה אוֹג עָר הָט זִיךְ מִיט דָעמְטָאל אוֹךְ נוֹהַג גְּוֶעזָן אָזוֹ וִוי מִיט פְּרֶעמְדֶע דָעז עָר הָט אוּנְז פַּר קוֹפְט צוּ דִיר פַּר דָעם לִין וָם דִי הָאסְט בַּיי אִים גְּאבְּט וְיאכל גם אכול את כספנו אוֹג הָט נָאךְ אוֹךְ גְּנֶעסֶן אוּנְזֶר נֶעלְט כְּלוֹסֶר דָם נֶעלְט וָם עָר וָואלְט דִיר בְּדַארְפְט נֶעבְּן פַּר דַיין שְׁבוּרוֹת הָאסְט עָר זִיךְ גִיהָאלְטֶן מְמֶלָא פוּן אוּנְזֶר כֹאסֶר הָאסְט בֶּן מִיר נָאר גִיט: (טז) כי כל העשר אשר הציל אלהים מאבינו נָאר דָם עֲשִׁירוֹת וָם גָאט הָט אֶפּ נַעשַׁייד פוּן אוּנְז פָּאטֶר לנו הוא ולבנינו דָאם גֶהָער צוּ אוּנְז אוֹג צוּ אוּנְזֶרע קִינְדֶר ועתה אוֹג אַצוּנְד כל אשר אמר אלהים אליך עשה אַלְץ וָם נָאט הָט צוּ דִיר גְּנָאגְט דָם טוּא: (יז) ויקם יעקב אִיז יַעֲקֹב אוֹף וְנִישְׁטָאנְן וישא את בניו ואת נשיו על הגמלים אוֹג עָר הָט אוֹף גְּהוּבְּן זַייְנֶי זִין אוֹג זַייְנֶי וַויבֶּער אוֹף דִי קֶעמְלִיךְ: (יח) וינהג את כל מקנהו אוֹג וָם עָר הָט גְּפִירְט אַלֶי זַייְנֶע פִּיהּ ואת כל רכשו אוֹג נָאר זַיין גוּטָם אשר רכש וָם עָר הָט גְּוווּנְן מקנה קִנְיוֹ אוֹג וָם עָר הָט גְּקוֹפְט הָאט עָר מִיט זִיךְ גְּפִירְט לבוא אל יצחק אביו ארצה כנען צוּ קוֹמֶן צוּ זִין פָאטֶר

הָעֹתְדִים הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים׃
יא וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב וָאֹמַר
הִנֵּנִי׃ יב וַיֹּאמֶר שָׂא־נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָּל־הָעֹתְדִים
הָעֹלִים עַל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים כִּי
רָאִיתִי אֵת כָּל־אֲשֶׁר לָבָן עֹשֶׂה לָךְ׃ יג אָנֹכִי הָאֵל
בֵּית־אֵל אֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ שָׁם מַצֵּבָה אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִי
שָׁם נֶדֶר עַתָּה קוּם צֵא מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל־
אֶרֶץ מוֹלַדְתֶּךָ׃ יד וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמַרְנָה לוֹ
הַעוֹד לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּבֵית אָבִינוּ׃ טו הֲלוֹא
נָכְרִיּוֹת נֶחְשַׁבְנוּ לוֹ כִּי מְכָרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם־אָכוֹל אֶת־
כַּסְפֵּנוּ׃ טז כִּי כָל־הָעשֶׁר אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים
מֵאָבִינוּ לָנוּ הוּא וּלְבָנֵינוּ וְעַתָּה כֹּל אֲשֶׁר אָמַר
אֱלֹהִים אֵלֶיךָ עֲשֵׂה׃ ששי יז וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת־
בָּנָיו וְאֶת־נָשָׁיו עַל־הַגְּמַלִּים׃ יח וַיִּנְהַג אֶת־כָּל־
מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־רְכֻשׁוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ מִקְנֵה קִנְיָנוֹ
אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפַדַּן אֲרָם לָבוֹא אֶל־יִצְחָק אָבִיו
אַרְצָה כְּנָעַן׃ יט וְלָבָן הָלַךְ לִגְזֹז אֶת־צֹאנוֹ וַתִּגְנֹב

רש"י רחל

לי לכביש עד מן המקרא: (יג) האל בית אל · כמו מל שמתרת יסיה בית מלסיס שמקריב שם קרבנות:
בית מל הס"ל יהיה ודכך מקרמוח לדבר כן כמו (במדבר (יד) העוד לנו · למה נהעכב על ידך מלמוב כלום מנו
ג לד) כי מתם בחים מל המקן כנען: משחת שם · לשון מיחלות ליכם מנכסי מבינו כלום בין הזכריס: (טו) הלא
רבוי וגדולה כשנמשח למלכות כך ויעק שמן על ראשה נכריות נחשבנו לו · מפילו בשעה שדעך בני מדם לחת
לסיום משומח למזבח: אשר נדרת לי · ונריך למה לשלמו מדוים לבנותיו בשעה שבוחין נהג עמנו כשכליות כי מכרט

לך

נְעָרָן אֵין הָלוֹם והנה אוב נתן העתדים העלים על הצאן רַי זְכָרִים וְאֵם נַיְיעָן אוף רַי שֶׁאַף עקדים נקדים רש"י
שֶׁרַייבְט וְאַטְשָׁע לָבָן הָט אָף גְשַׁייד אַלֵי זְכָרִים וְאֵם הָאבָּן גְהָאם רַיא מַרְאוֹת כְּדֵי רַיא שָׁאַף זְאלִין נִים
מְשוּבָּח וְעָרָן פּוּן זַייא זַייעֶר גְלַייכָן הָאבָּן דִי מַלְאבִים זַי גִינוּמָן פּוּן רָר שֶׁטַאדָע פּוּן רַיא זוּן פּוּן לָבָן אוֹב

וַאֲמַהָן וְעַבְדִין וַגְמַלִין וַחֲמָרִין: א וּשְׁמַע֩ יָת֨ בְּנֵי֙ לָבָ֔ן לְמֵימַ֖ר נְסִ֣יב יַעֲקֹ֑ב יָת֙ כָּל־ דִּי לְאָבוּנָא וּמִדִּי לְאָבוּנָא קְנָא֙ יָת֣ כָּל נִכְסַיָּא הָאִלֵּ֔ין: ב וַחֲזָא֙ יַעֲקֹ֔ב יָת֖ סְבַר אַפֵּי֣ לָבָ֑ן וְהָא֙ לַיְתָנוֹן עִמֵּ֣יהּ כְּמֶאֶתְמָלֵי֔ וּמִדְּקָדְמוֹהִ֖י: ג וַאֲמַ֣ר יְיָ֔ לְיַעֲקֹ֖ב תּ֣וּב לְאַרְעָ֑א אֲבָהָתָ֖ךְ וְיַלְדוּתָ֥ךְ וְיֵהֵ֖י מֵימְרִ֥י בְּסַעֲדָֽךְ: ד וּשְׁלַ֤ח יַעֲקֹב֙ וּקְרָ֣א לְרָחֵ֔ל וְלֵלְאָ֖ה לְחַקְלָ֑א לְוָת֖ עָנְיֵֽהּ: ה וַאֲמַ֣ר לְהֶ֔ן חָזֵ֥י אֲנָ֛א יָת֖ סְבַ֣ר אַפֵּ֑י אֲבוּכֶ֔ן אֲרֵ֥י לַיְתָנוֹן עִמִּ֖י כְּמֶאֶתְמָלֵי֔ וּמִדְּקָדְמוֹהִ֑י וֵאלָהָא֙ דַּאֲבָ֣א הֲוָ֔ה בְּסַעֲדִֽי: ו וְאַתֵּ֣ין יְדַעְתּוּן֮ אֲרֵ֣י בְּכָל֒ חֵילִ֣י פָּלְחֵ֔ית יָת֖ אֲבוּכֶֽן: ז וַאֲבוּכֶ֞ן שְׁקַ֤ר בִּי֙ וְאַשְׁנֵ֣י יָת֔ אַגְרִ֖י עֲשַׂ֣ר זִמְנִ֑ין וְלָ֤א שַׁבְקֵ֙יהּ֙ יְיָ֣ לְאַבְאָשָׁ֔א עִמִּֽי: ח אִם֩ כְּדֵ֨ין הֲוָ֜ה אָמַ֣ר נְמוּרִ֗ין יְהֵ֤א אַגְרָךְ֙ וְיַלְדָן כָּל֣ עָנָ֔א נְמוּרִ֖ין וְאִם֩ כְּדֵ֨ין הֲוָ֜ה אָמַ֣ר רְנוּלִ֗ין יְהֵ֤א אַגְרָךְ֙ וְיַלְדָן כָּל֣ עָנָ֔א רְנוּלִֽין: ט וַאֲפְרֵ֣ישׁ יְיָ֔ מִן֙ בְּעִירָ֣א דַאֲבוּכֶ֔ן וְיָהַ֖ב לִ֑י: י וַהֲוָ֣ה בְּעִדָּ֗ן

בעל הטורים

דאתיחמא

(ו) ותאמר • ג' ותאמר • ואתאמר נאמי נאמ מרעיתי ותאמר נסם שוטף תכמי תלגנים תכלמה מה נאמ מרעיתי דלבאן מדבר ביפרשת לפ נאמ כתמור כתן דומם במדרש על כפלוים נסם שוטף ותכמי תלגנים שתאמר לבן תאמר ישקוב שהיה נסם שוטף ותכמים יורדים מלי נסיוחי כמדה פס הלאה:

רש"י

מחלה ותאר כך ללאה שהיו פיהם עקום הבית שבשביל מחזיק יעקב עם לבן ותף כניה של לאה מודים כלבר שבני בומה וכים דיבו מבשם יהודה לומרים כרחל ולכלאה לאבר בעו שתיקון וגו' הקדימו רחל ללאה: (ז) עשרת בונים'לון מונים פחות ט מעשרה: מונים'לשון ספום כלל החשבון וכן עשיכיות למדנו שהחליף הגמון ו מלה פעמים: (י) הנה העתודים • תע"ם שהבדילם לבן כולם שלא יתעברו הצאן הוגמהן היו המלחכים מביחין לוחן מעדר המכור ביד לבן כ לעדר שביד יעקב (ב"ל): וברדים • הגבוחו ופליחין פיים"ר בלע"ז (חין בחלגון שסיקקען בעפלעקקע) חום של לבן מקיף לח גופו סביב ותכרכוחות שלו פחות ומפולשם חצו של זו ל (ס"ח מן חל ז) וחין

שפתי חכמים

יכרת כדרך ויחורן כזה שם שפרש"י כף: ויעלת שתי כבשות וכו' שהרחם מפה שהיה עתר שהלמון פה כ"ל לשמרך כדרך:ט דמונים סוף לשון ממן דהוה עשרה וכתיב עשרת מונים ממעט עשרה פעמים יו"ד דהיינו ק' לבל מונים לון שיהובו פעמים: י לח דתקע רש"י תנחו ולח נקע מבשורתו משום דלח בשפה כזה שם מחליף מבשורתו כגון שם היה חייב ליתן לו מעות ותקן לו מעלעלין לון בשפה כזה לבך נקע תנחו עיקר התחלי היה מחליף כדפירש"י נקמן (פמ"ל) היינו מבשם תנחי שבינינו מקוד לטוחת וכו': ב כלומר מ"ם והכם העתידים לעוליס וגו' ולחי לח קחי של חוחם שטולדו לו ליעקב דחל"ל מה לחת לנשמוחינו חלח מוכלת לחחם לומר שלחן לבן היו ושלחו כלו לבחן ושו"ם שם"ב וכו': ל ר"ל שלחן

וַחֲמֹרִים׃ לא א וַיִּשְׁמַע אֶת־דִּבְרֵי בְנֵי־לָבָן לֵאמֹר
לָקַח יַעֲקֹב אֵת כָּל־אֲשֶׁר לְאָבִינוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאָבִינוּ
עָשָׂה אֵת כָּל־הַכָּבֹד הַזֶּה׃ ב וַיַּרְא יַעֲקֹב אֶת־פְּנֵי
לָבָן וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ עִמּוֹ כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם׃ ג וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־יַעֲקֹב שׁוּב אֶל־אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ
וְאֶהְיֶה עִמָּךְ׃ ד וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרָחֵל
וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה אֶל־צֹאנוֹ׃ ה וַיֹּאמֶר לָהֶן רֹאֶה אָנֹכִי
אֶת־פְּנֵי אֲבִיכֶן כִּי־אֵינֶנּוּ אֵלַי כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם וֵאלֹהֵי
אָבִי הָיָה עִמָּדִי׃ ו וְאַתֶּנָה יְדַעְתֶּן כִּי בְכָל־כֹּחִי
עָבַדְתִּי אֶת־אֲבִיכֶן׃ ז וַאֲבִיכֶן הֵתַל בִּי וְהֶחֱלִף
אֶת־מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים וְלֹא־נְתָנוֹ אֱלֹהִים
לְהָרַע עִמָּדִי׃ ח אִם־כֹּה יֹאמַר נְקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ
וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן נְקֻדִּים וְאִם־כֹּה יֹאמַר עֲקֻדִּים
יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל־הַצֹּאן עֲקֻדִּים׃ ט וַיַּצֵּל
אֱלֹהִים אֶת־מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֶּן־לִי׃ י וַיְהִי בְּעֵת
יַחֵם הַצֹּאן וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֶרְאֶה בַּחֲלוֹם וְהִנֵּה

שפתי חכמים

וחמורים וס"ם רפ"י ולוקח לו כל אלה כ"ל מדעתי כמלח : ז לח שהוא
אבלי שהם תשוב לחסיד עמך ושם לאו לח לא לחסיד עמך אלא מרחם
מקום הוא לו מפני שכאן מ"ע כו':ח אם תאמר אין לפרש ואחיה עמך
בגמרא בדיק כי ככר סוכמת על זה ושכח לחכי עמך ושמרתיך
וגו' אלא כ"ל שם תאמרם שכינתי עלך ויאמיר מאי שיובמת שלא
יכנג

רשי

העתדים

כל אלה : (ח) עשה · כגם כמו (ש"ל יד מח) ויעש חל
ויך אח עמלק : (ג) שוב אל ארץ אבותיך · ושם אסיה
עמך : (ד) אל צאנו · אל רעיתו · ושם אסיה
שכינתי עליך (כ"ל) : (ז) ויקרא לרחל וללאה · לגרחל
ממלא

צאן רבות · פיל שאף ושפחות אוב דינקט כמיהן ועבדים אוב קנעקט תמלים וחסרים אוב קעמלן אוב איזעלן שר
הט פר קופט זיינע שאף אוב הט דם אלץ נקופט : (א) וישמע את דברי בני לבן אות יעקב הט גהערט דיא
בייד פון די זון פון לבן לאמר צו זאגן לקח יעקב את כל אשר לאבינו יעקב הט צו גנומן אלץ וואס צו אונזר
פאטר גהער ומאשר לאבינו אוב פון וום צו אונזר פאטר גהער כלומר פון אונזר פאטרם גוטם עשה הט יעקב
איין גמאכלט את כל הכבוד הזה נאר רעם כבוד הם איז גמיינט דאם ערשטע האב : (ב) וירא יעקב את פני לבן
אוב יעקב האט גזעהן דם פנים פון לבן וחנה אוב גוך אינגו עמו עד אח ניט מיט אים אין גוטין סיט כתמול

שלשום

חיורין קלופי חיור די על חוטריא : לח ודעיץ ית חוטריא די קליף ברהטיא אתר בית שקיא דמיא אתר דאתן ענא למשתי לקבליהן דענא ומתיחמן במיתיהון למשתי :
לט ואתיחמא ענא בחוטריא וילדן ענא רגולין נמורין ורקועין : מ ואמריא אפריש יעקב ויהב בריש ענא כל דרגול וכל דשחום בענא דלבן ושוי ליה עדרין בלחודוהי ולא עריבינון עם ענא דלבן : מא והוי בכל עידן דמתיחמן ענא מבכירתא ושוי יעקב ית חוטריא לעיני ענא ברהטיא ליחמותהן בחוטריא : מב ובלקשות ענא לא משוי והואה לקשיא ללבן ובכיריא ליעקב : מג ותקיף גברא לחדא לחדא והוו ליה ען סגיאן

ואמרן

בעל הטורים

(מג) העטופים · ב' במס' העטופים ללבן והעטופים ברעב פי' שנתן לו הכתובים שמתו ברעב א"נ בשביל שעשה יעקב דבר שנראה כרמאות גרס לבניו שנתעטפו ברעב :

רש"י

נרתעת לאחוריה ב והזכר רובעה ויולדת כיוצא בו · רבי הושעיא אומר המים נעשין זרע במעיהן ולא היו צריכות לזכר וזהו ויחמנה וגו' · (ור"ל בתיבה זו התחברו ל' זכר ונקבה כמ"ש הרא"ב"ע) : (לט) אל המקלות · אל מראות ג המקלות : עקדים · משונים במקום עקידתן הם קרסולי ידיהן ורגליהן : (מ) והכשבים הפריד יעקב · הנולדים עקודים נקודים הבדיל והפריד לעצמן ועשה אותן עדר עדר לבדו והוליך אותו העדר העקוד לפני הצאן ופני הצאן ההולכת אחריהם צופות אליהם וזהו שאמר ויתן פני הצאן אל עקוד שהיה פני הצאן אל העקודים ואל כל חום שנמצא ד בצאן לבן : וישת לו עדרים · כמו שפי' : (מא) המקשרות · כתרגומו הבכירות ואין לו עד במקרא · ומנחם חברו עם אחיתופל בקושרים (ש"ב טו יב) ויהי הקשר אמיץ · (שם) אותן המתקשרות יחד למהר עיבורן : (מב) ובהעטיף · לשון איחור כתרגומו ובלקשות · ומנחם חברו עם (ישעיה ג כב) המחלצות והמעטפות לשון עטיפת כסות כלומר מתעטפות בעורן וצמרן ואינן מתאוות להתיחם ע"י הזכרים : (מג) צאן רבות · פרות ורבות ה משאר צאן : ושפחות ועבדים · מוכר צאנו בדמים יקרים ו ולוקח לו כל

שפתי חכמים

ברהטים בשקתות המים כדי שיהא נוכח הצאן בשעת שתיה ויחמנה: ב דאל"כ מאי ויחמנה דאין דרך המים לחמם הבהמות ולדעת ר' הושעיא התמוס הוא העיבור : ג כי לא המקלות הם סבה שילדו הצאן עקודים נקודים וטלואים כי אם מראיהן והוא מחשוף הלבן ואף הילך עשה יעקב רמאות כזה במקלות ורבו בו הדיעות · ול"נ אותן שנולדו מצאן יעקב אף שלא היו להם סימנים הנ"ל מן הדין של יעקב כיון שנולדו מהצאן שלו ולבן רצה ליקח ממנו אף הנולדים מצאנו אמר יעקב אעשה מקלות כדי שיולידו הצאן שלי כולם עקודים ונקוד וטלוא כדי שאראה את מה שהוא שלי מהרש"ל: ד פי' צאן שבכאן הם העזים כי כל חום בכשבים הפריד לבן כמו שכתוב לעיל אבל חום בעזים לא הסיר לבן מפני שלא היה שכרו כמו שלא הסיר העקודים והטלואים מן הכשבים רק מן העזים כמו שכתבתי לעיל מפני שלא היו שכרו ודו"ק עיין ברא"ם שהאריך כאן ועוד כתב ויתכן שמלת הנולדים שאצל עקודים נקודים מסובבת בדברי הרב אם לא תפרש שנולדים כבר קודם הסרה כאלו אמר הרב העקודים נקודים שכבר נולדו בצאן לבן שלא הסירם לבן מפני שאינם שכרו : ה דאין לפרש כמשמעו שהיו לו צאן הרבה שלא כבר כתיב ויפרוץ האיש מאוד מאוד ובודאי הוא דקאי על הצאן דכתיב לעיל מיניה אלא שהיו פרות וכו' רא"ם : ו דאל"כ קאי הצאן ומזכיר שפחות ועבדים (ממ"ש) דא"כ היה מהראוי להקדים אדם לבהמה ועו דאח"כ חזר והזכיר בהמה גמלים וכו' ל"פ שמכר וכו' ר"ל לכך הקדים הצאן שהי"ל מתחלה ואח"כ נקט מה שקנה בדמיהן וסדרן כסדר אדם קודם בהמה ולפ"ז שהן כסדר אנ"ל כמו בצאן שמכר ג"כ עבדים ושפחות ולוקח מהן גמלים וחמורים

דר היצט אז זיי זענין גקומן טרונקן : (לט) ויחמו הצאן אל המקלות אונ דיא שאף האבן זיך דר היצט צו דעם גשטאלט פון דעם שטעקין ותלדן הצאן האבן דיא שאף גווינן עקדים זעלכי שנפסליך וואס זענן גוועזן פר ענדרט אוף דעם אורט וויא מען בינד זייא דאס איז אוף זייערי הענט אונ אוף דיא פיס נקדים גפינטלט וטלאים אונ גפלעקט : (מ) והכשבים אונ די שאף וואס זענין גבארין גיפינטלט אונ גפלעקט הפריד יעקב הט יעקב אפ גישייד באזונדר אונ האט פון זיי זיך גימאכט סטאדם ויתן פני הצאן אונ ער האט גיגעבין דעם פנים פון די שאף אל עקוד צו דיא גפנטלטע וכל חום בצאן לבן אונ צו דיא רוטליכי שאף וואס איז גבארין גווארין צווישן די שאף פון לבן וישת לו עדרים לבדו אונ ער האט גמאכט פון זייא סטאדם צו זיך אליין ולא שתם על צאן לבן אונ הט זייא ניט גטאן דם הייסט ער הט זייא ניט צו מישט מיט דיא שאף פון לבן : (מא) והיה אונ עס איז גוועזן בכל יחם הצאן המקשרות איטליכס מאל ווס די פריערדיגע שאף דס הייסט ווס זיי ווערין פריא מעוברת אונ דר היצין זיך ושם יעקב את המקלות לעיני הצאן ברהטים האט יעקב גטאן די שטעקינס צו פר די אוגין פון די שאף אין דר קאריטע ליחמנה במקלות צו דר היצן זיי מיט דיא מראות פון די שטעקינס אונ זאלן זיך אן קוקין אין די שטעקינס אונ זאלן גווינן אויך אזעלכי גשטאלטן: (מב) ובהעטיף הצאן אונ אין דר צייט אז די שפעטיגי שאף טוהן דר היצן זיך לא ישים האט ער ניט גטאן די שטעקינס והיה אונ עס איז גוועזן העטפים ללבן די שפעטיגע צו לבן והקשרים ליעקב אונ די פריערדגע צו יעקב: (מג) ויפרץ האיש מאד מאד אונ דר מאן יעקב האט זיך זייער גשטארקט ויהי לו אונ עס וואר צו אים

וְעֶרְמוֹן וַיְפַצֵּל בָּהֶן פְּצָלוֹת לְבָנוֹת מַחְשֹׂף הַלָּבָן
אֲשֶׁר עַל־הַמַּקְלוֹת׃ יח וַיַּצֵּג אֶת־הַמַּקְלוֹת אֲשֶׁר
פִּצֵּל בָּרָהָטִים בְּשִׁקַּתְתּוֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר תָּבֹאן הַצֹּאן
לִשְׁתּוֹת לְנֶכַח הַצֹּאן וַיֵּחַמְנָה בְּבֹאָן לִשְׁתּוֹת׃
לט וַיֵּחַמּוּ הַצֹּאן אֶל־הַמַּקְלוֹת וַתֵּלַדְן הַצֹּאן עֲקֻדִּים
נְקֻדִּים וּטְלָאִים׃ מ וְהַכְּשָׂבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן
פְּנֵי הַצֹּאן אֶל־עָקֹד וְכָל־חוּם בְּצֹאן לָבָן וַיָּשֶׁת לוֹ
עֲדָרִים לְבַדּוֹ וְלֹא שָׁתָם עַל־צֹאן לָבָן׃ מא וְהָיָה
בְּכָל־יַחֵם הַצֹּאן הַמְקֻשָּׁרוֹת וְשָׂם יַעֲקֹב אֶת־
הַמַּקְלוֹת לְעֵינֵי הַצֹּאן בָּרְהָטִים לְיַחֲמֵנָה בַּמַּקְלוֹת׃
מב וּבְהַעֲטִיף הַצֹּאן לֹא יָשִׂים וְהָיָה הָעֲטֻפִים לְלָבָן
וְהַקְשָׁרִים לְיַעֲקֹב׃ מג וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד
וַיְהִי־לוֹ צֹאן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וַעֲבָדִים וּגְמַלִּים

חמשים

רשי

ולבית ואופד מי סוח שקורין מרמצ"ל שמוש לק (נחשעהמלן) : לח • כשהוח רטוב : לט • ועוד לקו ש מקל לח שן שנדלן בו לחחים דקיס קולדל"י בלע"ז (הלחצלום שכרוך) : ועדשהן קטניל נלע"ז (קולחפת כיס כוים) : מצלוחיקלופיס קלופים שהיה עובהו מעומד : מחשף

שפתי חכמים

ש דק"ל מה נגנש הוח נלו לח סוח לכן פ' ועוד וכו' והרל"ם פי' דמלח לח מפסיק כין לכנה ולח מ"ש כוכרת עומר שלח ועדשן לויש דכקים עם מלח לח דק הם כמו שנין לחמר : ת דמתוש וירן וכמו : א דלחמר תכלן הלחן דכוק הוח לשקוחות כעיס כדי שיכל לעוכח הלחן שב לל ויע לח המקלות כלומר שהיו המקלות

מרכשים

הלבן • גלוי לובן של מקל • כשהיה קולפו היה נרחה ונגלה לובן שלו כמקום הקלוף : (לח) ויצג : תכנומו ודעין לשון חמיכה ונעיצ' הוח כלשון מרמית וכרכה יש גנמ' דלמה יצלמה לן היה מידי דהוה כמו דעלה חלמ שמקצר חת לשונו : ברהטים • כמרוזות המים ח כנריכות העשויות כתרן להשקות שם הלחן : אשר תבאן וגו' : ברהטים תכלן הלחן לשתות שם היו המקלות : ויחמנה וגו' • (כ"ל) כשהיה רוחה חת המקלות ושל

נרחעש

נגוטן מקל לבנה אשטעקן פון זוז אהארץ וואס מען רופט דאם אין לבנה לח־פיכט ולח אוג נאך דאט עד נגוטן אשטעקן פון נישן הארץ ודרמון אוג קעמטין הארץ ויפצל בה אוג עד האט אין זיי אפ נשיילט שפלאצן לבנות ווייסע פלוסך עד הט די שטעקנס אפ נשיילט ערשט ווייס אוג האט זיי גימאכט גפינטלט מחשף הלבן אשר על המקלות אז עד הט אפ נשיילט איז גוזהן אן נזעהן אוג אפ נשיילט : (לח) ויצג את המקלות אשר פצל אוג עד האט אריין נשטעלט די שטעקן וואס עד הט אפ נשיילט בהסים אין די קארטס בשקתות המים אין דעם אן קרונקן פון דיא נואכר אשר תבאן התאן לשתות וואס דיא שאף קומן צו טרונקן אנבח המאן קעגן דיא שאף הט עד אריין נישטעלט דיא שטעקן וחכמה בבאן לשתות אינ זיא האבן זיך

לב אֲשֶׁיבַר בְּכָל עָנָךְ יוֹמָא דֵּין הַעֲדֵי מְתַמָּן כָּל אִימַר נְמַר וּרְקַע וְכָל אִימַר שְׁחוֹם
בְּאָמְרַיָּא וּרְקַע וְנְמוֹר בְּעִזַיָּא וְיהֵי אֲגְרִי: לג וְתַסְהֵיד בִּי זְכוּתִי בְּיוֹמָא דְּמָחָר אֲרֵי תֵיעוֹל
עַל אֲגְרִי קֳדָמָךְ כֹּל דְּלֵיתוֹהִי נְמוֹר וּרְקַע בְּעִזַיָּא וְשָׁחוֹם בְּאָמְרַיָּא גְּנִיבָא הוּא עִמִּי:
לד וַאֲמַר לָבָן בְּרֵם לֵוַי יְהֵי כְּפִתְגָמָךְ: לה וַאֲעַדִי בְּיוֹמָא דֵּרְנָא יָת תַּיְשַׁיָּא דְּרַגְלַיָּא
וּרְקוֹזַיָּא וְיָת כָּל עִזַיָּא נְמוֹרָתָא וּרְקוֹעָתָא כֹּל דְּי חִוַּר בֵּיהּ וְכָל דְּשָׁחוֹם בְּאָמְרַיָּא וְיַהֲב
בְּיַד בְּנוֹהִי: לו וְשַׁוִּי מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין בֵּינוֹהִי וּבֵין יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב רָעֵי יָת עָנָא דְּלָבָן
דְּאִשְׁתְּאָרָא: לז וְנָסֵיב לֵיהּ יַעֲקֹב חֻטְרִין דְּלִבְנֵה רְטִיבִין וּדְלוּז וְדִדְלוּב וְקַלִּיף פְּסֵי קַלְפִּין

בעל התורים

(ג) שוב מאד • כי כמה' כפלו ואיזה לא תסבלנו כיום מחר • לאמר בקב"ה ליעקב וכי לאחר יודע מה יהיה ביום מחר לא תסבלנו כיום מחר לאחר שכבר נשבר דינך יותלה מחר:

רשי

נכבשים יהיו שלי ואותן שיצאו עכשיו ספרים מהם והפקידי ביד בניך שלא יאמר לי על הגולדים שעשה לנו היו שם מחלה ם ועוד שלא יאמר לי ע"י הזכרים נ שהן נקודים ופלוטים תלדנה הנקבות דוגמתן מכאן ואילך: (לג) ועתה בי וגו' • שם יתחנני שהני נוסל מחלך כלום תעשה בי פקחי כי הבוז לפקחים ם ותעיד על שכרי לפניך שלא חמלת בעדי כי שם נקודים ופלוטים וכל שחומים כאן שהיו נקוד או פלוט או סוס ביולוס שגנבתיו לך וכגניבה ע סוס שרוי תגלי: (לד) הן • ל' ם קבלת דבריו: לו יהי כדבריך • הלואי צ שתתפוס כך: (לה) ויסר • לבן ביום ק ההוא וגו': התישים • מיוס זכריס: כל אשר לבן בו: כל מאי דיתיה בו מבבוהוס לבניו: ויתן • לבן ביד בניו: (לו) הנאורות • הרעועות שכבן החושה והעקרות שמין שלא ביוים מותן מכר ט: (לז) מקל לבנה • עץ הוא ומתן לבנה ר כמס דתימא (תהלים ד יג) תחת תלון ולבנה

ע סופך לפרש נשר הוא שלא נתאוה שיהיו שלו אלא שיהיו לו ידעתיו לי ס"ם וכו' לא שכח ליתי כשיתר ואח"כ נתאוה שהוא נשוב ביד בניו ואני לא ידעתיו לי ס"ם וכו' לא שכח ליתי תשב לבן הולך לא תמרו בלבו או יתחרט: ק לא יעקב שברי כתיב מתרגו ויתן ביד בניו ויפש דרך ג' ימים ביו ובין יעקב: ר דאמ"כ סיל"ך נקמ"ן תחת סמ"ח וכתו"ן (תהלים) דלא כתן כיס לבן לאמר לאחר יעקב לפלוגה כדי שיפיס לבן שלא יהא כיום אתמול ושלשום: דק"ל

דוֹרֵךְ דִּי זְכָרִים וְאֹתָם יְיָ הָאֲבַן אֲעֻלְבִי בְּרֵאשׁוֹת וְעֵקֶן דִּי נְקֻבוֹת גְּוִינִין אוֹתָהּ אֲעֻלְבִי: (לג) וּתְעִתַּת בִּי צִדְקָתִי אוֹג עִם וְעַט עֲדוּת זְאַגִין אֵין כֵּיר מֵיין גִּירְעָבְטַקַיִים בִּיום מָחָר אֵין דֶּעם מַאג פּוּן מַאנְרִין בְּלוֹכֶר אוֹב דוּא וְעָבְטַט מִיךְ חוֹשֶׁר זֵיין אַז אִיךְ בָּעם עֶפֶּעם פּוּן דַּיינוּ כִּי וְאַרוּם תבוא עָם וְעָט קוּמֶן מֵיין גִּירְעָבְטַקַיִים אֵת וְעָט עֲדוּת זְאַגִין עַל שְׁכִירִי לְפָנֶיךָ פַּאר דִּיר אוֹף מֵיין שְׁכִירוּת וְאַרוּם דוּ וְעָבְטַט נִיט גְּפוּנֶן אֵין מֵיין אַיינִיגְע כְּטֵאר עָן נִאר אֲזַעלְכִי וְוָאם זָעגִין נִיפִּינְטַעלְט אוֹג גְּפַלְעקְט כֹּל אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ נָקֹד וּשְׁלוּא בְּעזִים אוֹג אַז דוּ וְעָבְטַט גְּפוּנֶן צְוִוישֶׁן דִּיא צִיגִין אֲזַעלְכִי וְאם אִיז נִיט גְּפִינְטַלְט אוֹג גְּפַלְעקְט וְהם בכשבים אוֹג צְוִוישֶׁן דִּיא שָׁאף וְעָבְטוּ גְּפוּנֶן אֲזַעלְכִי וְוָאם הָאבֶּן נִיט גְּפִינְטַלְט הוּא אתי אִיז דָּאם גִּינְגְּבְּט בֵּייא מִיר כְּלוֹבְּר עִם אִיז בֵּיי מִיר בְּגֵנֵיבָה: (לד) ויאמר לבן האט לָבָן גָּאנְט הִן פָּאר וואר לו הַלְוואי יהי כדבריך עם זָאל זַיין אַזוֹ וויא דַיינוּ רַייד פְּלוֹבְּר הַלְוואי דִּי זָאלְטְט מְרוּצֶה וְעֵרְין צוּ מִיר: (לה) ויסר ביום ההוא אוֹג לָבָן הָאט אֶפּ גְּטָאן אֵין דֶּעם דָּאזִיגִין פָּאג אֶת התישים דִּיא זְכָרִים פּוּן דִּי צִיגִין הָעקִים דִּיא גְּפִינְטַלְטֶי והטלאים אֶת דִּיא גְּפַלְעקְטָע וְאת כל העזים אוֹג דִּי צִיגִין הנקדות והטלאות דִּי גְּפִינְטַלְטֶי אוֹג דִּי גְּפַלְעקְטָע כל אשר לבן בו וואם הָאבֶּן אֵין זִיךְ גְּרָאם וַיָּסֶם פַּלְעקִין וויא בִּיד בניו אוֹג לָבָן הָאט גִּינְעבְּן אֵין דֶּעד דָּאנְד פּוּן זַיינוּ קִינְדֶּר:
(לו) וישם דרך שלשת ימים ביניו ובין יעקב אוֹג עֶר הָאט גְּטָאן דְּרֵי טָג רַייז צְוִוישֶׁן אִים אוֹג צְוִוישֶׁן יַעֲקֹב ויעקב רעה את צאן לבן אוֹג יַעֲקֹב הָט גְּפִיטְרְט דִּי שְׁאף פּוּן לָבָן הנשארת דִּי אִיבֶּר גְּבְלִיבְּנְע הַיינוּ קְרֵאנְקְע אֵין דִּי וָאם קְעגִין נִיט גְּוווּסְט דִּי דָּאזִיגִי הָאט לָבָן אִיבֶּר גִּיעֶפֶּרְט צוּ יַעֲקֹב: (לז) ויקח לו יעקב הָאט יַעֲקֹב

שפתי חכמים

לחוש: ם סקסאב כרמ"ם ז"כ ספ' סיס כעזים נקוד ופלוט ולא כבכשבים וכתוב לאמר שהם כלם מעזים נקוד ופלוט ומתרגם דשם דאמר קרא כולן תיים מדכתיב שם כבכשבים ושב עזים ס"מ עז שמ קרוי שם • (מהרש"ל) וק"ל על דבכי כרמ"ם לדבריהם מדהולרכם כתורה לפרש כו עזים ס"מ כ"מ אנא' שם שהם שם כולן ולא תיים ע"ק לפי דבריו סיס לו למיכתב כאחד כלנה ולא ס"ל לחלק נקוד ופלוט בעזים ועכ"ק למה כתחיל בכתוב כתיים וסיים בשם ופ"ק שעם קרא שם ופעם קרא תיים אנא', ויסר ביום ההוא לת כתיישים וגו' לכך נ"ל שפיה הוא שהם ממש ולא תיים ופסק' כי' נקוד ופלוט בעזים וחום בכבשים ומה שאמר בסוף כל שה נקוד ופלוט כך אמר יעקב עכ"פ תסור נקוד ופלוט בעזים וחום בכבשים ואפילו נקוד ופלוט בכבשים ברחוים לסיום שלי גם חותם הסיר שלא יהיו לי עכשיו לא עזים נקוד ופלוט ולא כבשים נקוד ופלוט ופלוט רק חותך שילדו מכאן ואילך נקוד ופלוט בעזים וחום בכבשים יהיו שלי ומה שלא אמר להסיר חום בעזים משום שאינם נמצאת ומעתה הותרו כל הקושיות כנ"ל: נ סי' כרמ"ם שקשה לפי' משם הלשון יעמו לחום כשה סם עכשיו ומעולם ידעינן מה סיסיו יופר שטלגו לא"כ ועל זה אמר רש"י שלא תאמר וכו': ם והתי"ו תבת לנקבה נסתרת לא לאוכח והוכחתו מדכתיב לעכיך כ"ל מלמקה כאלו אמר כי שכח לאביך נדקתי ומעתה כי על שכרי:

לִי מְאוּמָה אִם־תַּעֲשֶׂה־לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אָשׁוּבָה
אֶרְעֶה צֹאנְךָ אֶשְׁמֹר׃ לב אֶעֱבֹר בְּכָל־צֹאנְךָ
הַיּוֹם הָסֵר מִשָּׁם כָּל־שֶׂה ו נָקֹד וְטָלוּא וְכָל־
שֶׂה־חוּם בַּכְּשָׂבִים וְטָלוּא וְנָקֹד בָּעִזִּים וְהָיָה
שְׂכָרִי׃ לג וְעָנְתָה־בִּי צִדְקָתִי בְּיוֹם מָחָר כִּי־
תָבוֹא עַל־שְׂכָרִי לְפָנֶיךָ כֹּל אֲשֶׁר־אֵינֶנּוּ נָקֹד
וְטָלוּא בָּעִזִּים וְחוּם בַּכְּשָׂבִים גָּנוּב הוּא אִתִּי׃
לד וַיֹּאמֶר לָבָן הֵן לוּ יְהִי כִדְבָרֶךָ׃ לה וַיָּסַר בַּיּוֹם
הַהוּא אֶת־הַתְּיָשִׁים הָעֲקֻדִּים וְהַטְלָאִים וְאֶת
כָּל־הָעִזִּים הַנְּקֻדּוֹת וְהַטְלָאֹת כֹּל אֲשֶׁר־לָבָן בּוֹ
וְכָל־חוּם בַּכְּשָׂבִים וַיִּתֵּן בְּיַד־בָּנָיו׃ לו וַיָּשֶׂם דֶּרֶךְ
שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב רֹעֶה אֶת־צֹאן
לָבָן הַנּוֹתָרֹת׃ לז וַיִּקַּח־לוֹ יַעֲקֹב מַקַּל לִבְנֶה לַח וְלוּז

שפתי חכמים

מקום אחד רק מיעוט ממקומו וכו' : רש"י דאי כמאמרו משקה
אמר לעיטו לגר לא בית לחי ומעשה שם שהרי כתיב לחניון ושמל
שם אחזן לך וגו' לתוכה לשפה וגו' משמע שלא סיכה כדעתו ניקר
משמע שלא נכתוב ואחז שלא לשיטתו סימוס לעזרך כיצי : כב רש"י
גם לאכי משמע דקדוס היה אחר שעשה לעזרך כיצי לכ"ם
שכאן כי : ל רש"י כתרגום שמתרגם על תוס שחוס דסוף לשון
מדוס

ערמון

רש"י

לעם אחר כרגלי • הכלים עמי : גם אנכי לביתי • לעזרך
ביתי : מכאזו מן עושין לעגלי מלת עגי כ ומיך (פני)
להיות עושה גם לי עמהם לממכן וזה גם : (לב) נקד •
מנומר בחברבורו' דקות כמו נקוד פונקט"ן בלע"ז
(פונקטים) : טלוא • לשון מלאים מבדבורות רחבות :
חום • שקוט ל דומק למדום רום"ן בלע"ז (רמאה) לשון

מבמה שממחים ומטלטל לבנה לענין החבואה : והיה שכרי • מרמז מיולדו מכתן ולהבא נקודים ומלוגים בעזים ומחומי
בכבשים

שאן די דאזיגי זאך כלומר אז דוא ווערסט מרוצה זיין צו דך זאך וואס איך וויל דיר זאגען אשובה ועל
איך כיך וויידר קערען ארעה צאיך אונ ועל פאשיין דיינו שאפ אשמר איך ועל זי היטין : (לב) אעבר בכל
צאיך היום איך ועל איבר פארין הייגט צווישן אלע שאפ הסר משם טו אם פון דארטן כל שה אלי שעפקן
נקוד וואס איז גפלעקט וטלוא ושלוא גפלעקט וכל שה אונ אימליכר שעפם חום ום איז רויטלוך בכשבים צווישן
דיא שאפ וטלוא אונ גפלעקט ונקד אונ גפינטילט בעזים צווישן די ציגין והיה שכרי אונ דאם זאל זיין מייני
שכירות כלומר דיא דאזיגי וואס ועלן נבארין ווערן פון אצונד אן אונ ווייטר כיט דיא מראות זאל
דאם זיין מיינו שכירות אונ דיא דאזיגי וואס זענען אצונד פאר האנדין כיט דיא מראות שייד אם פון
דארטן אונ גיב זייא אם אין דיא הענד פון דיינו זון כדי דיא זאלטט גיט זאגין אוף דיא וואס ועלין
נבארין ווערין פון אצונד אונ ווייטר דיא זענין דאך פון פריהר נעזין אונ וידעד דיא זאלטט ניט זאגין

יי וַיִּקְבֹּל צִלְחָה יֶתֶר יְחֻבַּד לָהּ עִידִי: כג וַעֲדִיאֵת וַילִידַת בֵּר וַאֲמַרַת כְּנֵשׁ יְיָ יָת חִסּוּדִי:
כד וּקְרַת יָת שְׁמֵיהּ יוֹסֵף לְמֵימָר יוֹסֵף יְיָ לִי בַּר אָחֳרָן: כה וַהֲוָה כַּד יְלִידַת רָחֵלַית יָתֵף
וַאֲמַר יַעֲקֹב לְלָבָן שַׁלְחָנִי וְאֵיזִלָה לַאֲתְרִי וּלְאַרְעִי: כו הַב יָת נְשַׁי וְיָת בְּנַי דִּי פְלָחִית יָתָךְ
בְּהוֹן וְאֵיזִיל אֲרֵי אַתְּ יָדַעְתְּ יָת פּוּלְחָנִי דְּפַלְחָתָךְ: כז וַאֲמַר לֵיהּ לָבָן אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית
רַחֲמִין בְּעֵינָךְ נְסִיתִי וּבָרְכַנִי יְיָ בְּדִילָךְ: כח וַאֲמַר פָּרֵישׁ אַגְרָךְ עֲלַי וְאֶתֵּן: כט וַאֲמַר לֵיהּ
אַתְּ יָדַעְתְּ יָת דְּפַלְחָתִיךְ וְיָת דַּהֲוָה בְּעִירָךְ עִמִּי: ל אֲרֵי זְעִיר דִּי הֲוָה לָךְ קֳדָמַי וּתְקֵיף
לְכַנֵי וּבָרִיךְ יְיָ יָתָךְ בְּדִילִי וּכְעַן אֵימָתַי אֵעֱבֵיד אַף אֲנָא לְבֵיתִי: לא וַאֲמַר מָה אֶתֵּן לָךְ
וַאֲמַר יַעֲקֹב לָא תִתֵּן לִי מִדְעַם אִם תַּעֲבֵיד לִי פִּתְגָמָא הָדֵין אֵתוּב אֶרְעֵי עָנָךְ אֶטַּר:

אעיבר

רש"י

מקרה וסיו לומרים עלי שחמלה לחלקו של עשו הרשע · ותגדה כל זמן שאתה נותן לאבה בן אין לה כמי לחלות ז שרחומ מסים לה בן תולה בו מי שכר כלי זה בך יפ מכל מאיים עלו בך: (כד) יסף ה' לי בן אחר · יודעים היתה בנבואה שהיו יעקב עתיד להעמיד אלא שנים עשר שבטים לומרה יסי רצון שאותו בטוח עתיד להעמיד יסף ממני לכך לא נתפללה אלא על בן אחר: (כה) כאשר ילדה רחל את יוסף · מצטולד שמעו של עשו שנאמר (עובדיה א) והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש אש בלא חיטו שולם למרחוק מצטולד יוסף בשם יעקב בהקב"ה ולא לשוב: (כו) תנה את נשי ואת · מיני רוצה לילות כי אם כרכות: (כז) נחשתי · מנחש הייתי נסיתי בחוש שלי שעל ידך נתקיים לי ברכה · כשבאתם לכאן לא היו לי בנים שנאמר ואהי לחל בתו בתוך עם הילות לשכר ים לו בנים וכאן שולח בתו ח אצל הרועים ועכשיו היו לו בנים שנא' ויהמו את דברי בני לבן: (כח) נקבה שכרך · כתרגומו פרים תגדך: (כט) ואת אשר היה מקנך אתי · לא חשבון משום מקנך ש שבא לידי מחלוקת כמה היו: (ל) לרגלי · (כ"ל) עם רגלי בשביל ביתם רגלי בתם מגלך הברכה כמו (שמות יח ח) ויספ מאבר כרגליך · (פופסים ח ס)

לעם

נאר צוועלף שבטים אוב ער האט שוין גיהאט עליף דרוים האט זי נבעטן אוב האט ניזאגט יהי רצון עם
אל זיין דר ווילן פון הקב"ה אז דר אייגר זון וואם דארף נאך גבארין ווערן זאל זיין פון מיר: (כב)
אוב עם איז ווערן כאשר ילדה רחל את יוסף אז דר האט גווינן יוסף ויאמר יעקב אל לבן האט יעקב ניזאגט
צו לבן שלחני שיק מיך אוועק ואלכה אל מקומי ולארצי אוב איך וועל גיין צוא מיין אולד אוב צוא מיין
לאנד: (כו) תנה את נשי ואת ילדי ניב מיר מיינו וייבר אוב מיינו קינדר אשר עבדתי אתך בהן ואם איך
האב דיר גידינט פר נייא ואלכה אוב איך וועל אוועק גיין איך ווערל ניט ארום גיין פון דיר נאר מיט דיין
רשות כי אתה ידעת את עבודתי אשר עבדתיך ואורוס דוא וייסט דאך די דינסט ואם איך האב דיר גמדיי
גידינט: (כז) ויאמר אליו לבן האט לבן צו אים גיזאגט אם נא מצאתי חן בעיניך אוב נון איך האב גפונן חן
אין דייגע אוגן נחשתי איך האב גפרובט האם הייסט איך האב גפרובט מיט כישוף ויברכני י בגלגל אז
נאט הם מיך גיבענטשט פון ווענין דיר בלוטר דורך דיר איז מיר גקומן דיא ברכה דען אי דוא בים
מיך גיקומן האב איך גיוין זון ניט גהאט אוב הייסט האב יוא זין: (כח) ויאמר האט לבן ניזאגט נקבה
שכרך עלי ואתנה בשייד דיין שכר כלוטר זאג מיר ויא פיל שבירות דוא ווילסט וועל איך דיר
נעבן: (כט) ויאמר אליו האט יעקב צו אים גיזאגט אתה ידעת את אשר עבדתיך דוא וייסט דאך וואל וי
אז גטריא איך האב דיך גידינט ואת אשר היה מקנך אתי אוב דאם וואם דיינו פיך איז גוון מיט מיר:
(ל) כי מעט אשר היה לך לפני דען דאם וואם דוא האסט גיהאט אי איך בין אן גיקומן צוא דיר איז גוון
ויייניג ויפרץ לרב אוב אצונד הם זיך דאם נשׁטאַרקט צו פיל ויברך י איך לרגלי אוב נאט הם דיך גבענטשט
פון מיינט ווענין ועתה אוב אצונד מתי אעשה גם אנכי לביתי ווען וועל איך טאן פון מיין הויז גיזונד ווענין
בלוטר אצונד טוען נאר מיינו קונדר פון מיינט ווענין אוב איך ברארף אבר איך טאן מיט זיי אוב זאל
זיי אונטר לעהנין: (לא) ויאמר האט לכן גיזאגט מה אתן לך ואם זאל איך דיר געבין ויאמר יעקב האט
יעקב גזאגט לא תתן לי מאומה דוא זאלסט מיר נאר ניט נעבן אם תעשה לי הדבר הזה אוב דוא וועסט מיד

שפתי חכמים

ז ופ' תרפתי סרחוני וחטאתי על סניות כלי בית נעלי: ח ותי' דלמת כ"ל בנים קטנים וי"ל דמ"מ לא כ"ל לעלות בחל בית מלאתו כשוחה הלא לו בלהה ולו זלפה מפלגה בשלמת לו לא כ"ל בנים ס"ם דשלח רחל לפי שתין לו בנים ס"ב היה בת יורשת דבנות מלאתו נשוחה קודמות לבנות מפלגה ובודאי סיה תמיר יפה לכל לו כ"ל בנים ס"ב היה לו תיקם מנכסיו כלים דלעילם בנים קודמין לבנות אם כן לא כ"ל לעלות רחל אלא ולהי לא כיה ט בנים כלל · מסורת"י: ט פירוש שתין הכוונה שידע בשם מקנה

רָחֵל וַיִּשְׁמַע אֵלֶיהָ אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ׃
כג וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר אָסַף אֱלֹהִים אֶת־
חֶרְפָּתִי׃ כד וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר יֹסֵף
יְהוָה לִי בֵּן אַחֵר׃ כה וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת־
יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן שַׁלְּחֵנִי וְאֵלְכָה אֶל־
מְקוֹמִי וְלְאַרְצִי׃ כו תְּנָה אֶת־נָשַׁי וְאֶת־יְלָדַי אֲשֶׁר
עָבַדְתִּי אֹתְךָ בָהֶן וְאֵלֵכָה כִּי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־
עֲבֹדָתִי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ׃ כז וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן אִם־
נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נִחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי יְהוָה
בִּגְלָלֶךָ׃ חמישי כח וַיֹּאמֶר נָקְבָה שְׂכָרְךָ עָלַי
וְאֶתֵּנָה׃ כט וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר
עֲבַדְתִּיךָ וְאֵת אֲשֶׁר־הָיָה מִקְנְךָ אִתִּי׃ ל כִּי מְעַט
אֲשֶׁר־הָיָה לְךָ לְפָנַי וַיִּפְרֹץ לְרֹב וַיְבָרֶךְ יְהוָה
אֹתְךָ לְרַגְלִי וְעַתָּה מָתַי אֶעֱשֶׂה גַּם־אָנֹכִי לְבֵיתִי׃
לא וַיֹּאמֶר מַה אֶתֶּן־לָךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא־תִתֶּן־

שפתי חכמים

כתרסם מצעלה לכך אין רחויס שלח תלד ותלח בתרסם מצעלה : ה כלומון עכו • כלנו כשכניע • שלח תלה שלח בתפלל יעקב בעדם • לגבה הקב • לקחתם לו • לאחם לו • ו שלח שקבל מוחם במקום לחד כי זה הוח לעשחה שלח תרלחה תרפחה יוחר : ופי'

ולח יחסף הכיחה (יומל ד סו) לספו לגבס (יעשיה ס כ) וירבך לח יחסף לח ימסן : תרפתי • סשייחי לתרפה שלחי

רש"י לי

שחין לה נגיס וחף עפו הרשם כך עלה בלבו כשנחמ שחין לה נגיס • הוח שייכד הפיים ה ההדמון כבש שלח חלה נגה לקחתה לו ונחבללה : (כג) אסף• הכניסה במקום שלח תרלחה ו וכן (יעשיה ד ו) לחסף תרפתנו (שמות ס יג)

עקרה

וְאָם זֶה הָיָה מִצַּעַר גְּיוֹעֵן טָאטֶע וְעָט זִי אֵין קוּמֶן צוּ עֶשֶׂו. דָּעֶן יַעֲקֹב וְעָט אִיר אֲפְשָׁר נָט גָּעבֶּן וְייל זִי הָאטְ־קִיגְרַד גִיט אוּנ עֶשָׂו וָעָט זִי נָעמֶן וישמע אליה אלהים אוּנ נָאט הָט צוּ גִיהָאלְפְּט אִיר גִּבָּעט וּפתח את רחמה אוּנ הָאט גָּעפִּינְט אִיר טְרָאכְט : (כג) ותהר אוּנ זִי אִיז טְרָאגִּנִין גְּוָוארִין וחלד בן אוּנ זִי הָט גְּוִוינְן אַזֹּן וחאמר אוּנ זִיא הָאט גִּיזָאגְט אסף אלהים את חרפתי נָאט הָאט אַיין גִּיטָאן בְּיין שָׁאנְד וָואם אִיךְ הָאב גֶּהָאט עַיילְ אִיךְ בִּין גְּוָוען אַיין עֶקְרָה אוּנ מָען הָאט אוֹף מִיר גְּוָואגְט אַז אִיךְ וָעל אֵין קוּמֶן צוּ עֲשׂוֹת (בר) ותקרא את שמו יוסף אוּנ זִיא הָאט גְּרוּפֶן יַיין נָאמֶן יוֹסֵף לֵאמֹר זִיא הָאט אַזוֹי גִּיזָאגְט יסף יי לי בן אחר נָאט זָאל מִיר קְעָרִין נָאךְ אוֹזֶן . רש"י שְׁרַייבְט זִיא הָאט גְּוִוסְט בְּנְבוּאָה אַז יַעֲקֹב וָועט בָּעד גִּיט הָאבֶּן

לי מְבָרְחִי דְּבָרֵךְ: טו וַאֲמַרַת לָהּ הֲזֵעִיר דְּדַבְּרַתְּ יַת בַּעֲלִי וּלְמֵיסַב אַף יַת יַרְחִי
דְּבָרִי וַאֲמַרַת רָחֵל בְּכֵן יִשְׁכּוֹב עִמָּךְ בְּלֵילְיָא חֲלַף יַרְחִי דְּבָרֵךְ: טז וַאֲתָא יַעֲקֹב מִן
חַקְלָא בְּרַמְשָׁא וּנְפָקַת לֵאָה לְקַדָּמוּתֵיהּ וַאֲמַרַת לְוָתִי תֵּיעוֹל אֲרֵי מֵיגַר אֲגַרְתִּיךְ בְּיַרְחִי
דְּבָרִי וּשְׁכִיב עִמָּהּ בְּלֵילְיָא הוּא: יז וְקַבֵּל יְיָ צְלוֹתָא וְעִדְּיַאת וְיַלִּדַת לְיַעֲקֹב בַּר
חֲמִשָּׁאי: יח וַאֲמַרַת לֵאָה יְהַב יְיָ אַגְרִי דְּיָהֲבִית אַמְתִּי לְבַעֲלִי וּקְרַת שְׁמֵיהּ יִשָּׂשכָר:
יט וְעִדְּיַאת עוֹד לֵאָה וְיַלִּדַת בַּר שִׁתָּיתְאָי לְיַעֲקֹב: כ וַאֲמַרַת לֵאָה יְהַב יְיָ יָתִיהּ לִי חוּלַק
טָב הָדָא זִמְנָא יְהֵא מְדוֹרֵיהּ דְּבַעֲלִי לְוָתִי אֲרֵי יָלִדַת לֵיהּ שִׁתָּא בְּנִין וּקְרַת יַת שְׁמֵיהּ
זְבֻלוּן: כא וּבָתַר כֵּן יָלִדַת בְּרַתָּא וּקְרַת יַת שְׁמַהּ דִּינָה: כב וְאִתְּאַל דּוּכְרָנָא דָּרָחֵל קֳדָם

בעל הטורים

(סו) לכן ישכב עמך הלילה. ע"כ לא נקברה עמו במערה־לכן נגזי' מדה כמדה־גלוי לפני כי ילדתי לו ג', ומזולתן כתיב כי ילדתי ט ו' כשילדה ג', תמכה פרי ילדתי ג', סהם חלקי וכשילדם עוד ג', תמכה פרי ילדתי ו', כי תלקים:

רש"י

אל לאה. שהיתה מתעוה ומחזרת את הכרכום שבמים: (כ) זבד טוב. כתרגומו: יובלני. לשון זבול הוכבריי"ל בעע"ז (הערבערגע) בית א מדור מעתה לא תהא עיקר דירתו אלא עמי ב שם לי בניס כנגד כל נפיו: (כא) דינה. סילסו רבותינו שדמה לאה דין בעצמה שם זה זכר לה תהא רחל תחזור כחמה והתפללה עליו ונתפך לנקבה (ברכות ס): (כב) ויזכור אלהים את רחל. (ג"כ) זכר לה שמסרה ג סימנים לתחומה ד ושהיתה מלידה שלא תעלו על פיו שמא יגרשנה יעקב

שפתי חכמים

סילוק נתה שמולד ישמיר תמוה גרס ר"ל שבתמוך היה כעורם כדפי': ת ר"ל דתין ל' ויש"מ שיך אלא כמו שמתפללו והכא לא מלינו שהתפללה על בניס לכ"פ שהיתה מתעוה כו' וע"ז נתכוין גם כתלוה התפללה ונתן לה הקב"ה לומה: א פי' שבית זבולו יהיה עמי ובנו יזבולי הוא במקום עמי לא שהיתה מקת חותי לבית זבולו: ב כתב הרש"ס ולא ידעתי למה לא תמר בלשון בלילה לא תמת וכו' ולא תמר מעתה תהא עיקר דירתו עמי בחיוב בלשון הכתוב: ג דתל"ב מה זכר לה דכתל מקום זכירה נופל על מעשה שעשה כמו ויזכור אלהים את נח וגומר כמו שפירש"י שלא שמעו שיגרש וכמו זכירה דגבי לוט שלא שיגרה שאשה אחתו על אברהם וכו'. ד (ג"ל) שמוע מדה כנגד מדה היה מעשה שלא הגיה אחותה

נחרשה

זִיא צוּ אִיר גָּאנְגט דָּם גְּלֵעֶר פּוּן יַעֲקֹב גָּהַער צוּ מִיר הַיינְטִיגְע נַאכְט אוּן אִיךְ שָׁעְנְק דָם דִיר פַּר דִי פַּיְיקֶלֶךְ
פּוּן דַיין זוּן: (מז) ויבא יעקב גו השדה בערב אוג יַעֲקֹב גִּי נִיקוֹמִין פּוּן דֶעם פֶּעלְד פַּאר נַאכְט וחנא לאת
לקראתו אִיז לֵאָה אַרוֹס גַּנַאנְגֶן קֶעגֶן אִים וחאמר אוג זִי הַט גְּנַאנְגט אלי חבוא צוּ מִיר וַאלְכְטוּ קוּמֶן כִּי וואַרוּם
שכר דינעגען שכרתיך הָאבּ אִיךְ דִיךְ גֶדִנְגֶן בדודאי בני פאר דיא פַּייקֶלֶךְ פּוּן דַיין זוּן וישמב עמה בלילה הוא
אוג עֶר אִיז מִיט אִיר גְלֶעגֶן אִין דֶר זֶעלְבִיגֶר נַאכְט: (יז) וישמע אלהים אל לאה אוּן גָאט הָאט צוּ גֶהָארְכְט
צוּ לֵאָה בְּכוֹלְכֶר עֶר הָאט גִיטָאן אִיר וְוִילֶען וָואם זִיא הָאט גְּלוּסְט צוּ מַעֲרֶן שְׁבָטִים וחתר אוג זִיא אִיז
מֶרָאגִין גִיוָואָרִין והלד ליעקב בן חמישי אוג זִיא הָאט גְּווּנֶן צוּא יַעֲקֹב אַפִּיצֶעפְּטֶן זוּן: (יח) ותאמר לאת
הָאט לֵאָה גִיזָאגְט נתן אלהים שכרי נָאט הָאט מִיר גִיגֶעבִּין מַיין שְׁכַר אשר נתתי שפחתי לאישי ויקל
אִיךְ הָאבּ גִיגֶעבִּין מַיין שִׁפְחָה צוּא מַיין מַאן והקרא שמו יששכר אוג דְרוּם הָאט זִיא אֶן גִידְוּטְן זַיין
נָאמֶן יִשָּׂשכָר וואַרוּם יִשָּׂשכָר אִיז לְשׁוֹן שָׂכָר: (יט) ותהר עוד לאה אוּת לֵאָה אִיז אָנְךְ טְרָאגֶעדִיג
גִיוָואָרִין והלד בן ששי ליעקב אוג הָאט גִיווּנֶן אֲזָעקְסְטֶן זוּן צוּ יַעֲקֹב: (כ) ותאמר לאה זבדני אלהים אתי זבד טוב נָאט הָאט מִיר אַגוט טַייל צוּ גְטַיילְט הפעם הָאם מַאל יזבלני עֶר
וָועט הָארְבֶּרְגֶן מִיט מִיר אישי מַיין מַאן כְּלוּמֶר דָאם עִיקֶר וואַגוג פּוּן מַיין מַאן וָועט זַיין מִיט מִיר כי
ילדתי לו ששה בנים וואַרוּם אִיךְ הָאבּ צוּ אִים גִּווּנֶן יַעֲקֹם זוּן והקרא את שמו זבלון אוג דְרוּם הָאט זִי גִּרוּפְן
זַיין נָאמֶן זְבֻלוּן דם אִיז לְשׁוֹן הָארְבֶּרְגֶן: (כא) ואחר ילדה בת אוג דֶר נָאךְ הָאט זִיא גִּווּנֶן אַטָאכְטֶר והקרא
את שמה דינה אוג זִיא הָאט גִּרוּפְן אִיר נָאמֶן דִינה. רשי"י שְׁרַייבְּט דִינה אִיז לְשׁוֹן מִשְׁפָּט רַעֲן לֵאָה הָט
גְּטְרָאגֶן אַזָבֶר הָאט זִי זִיךְ גְמִשְׁפָּט אִין זִיךְ אַלֶיין אוּת הָאט גִּיזָאגְט אַז דם וָועט זַיין אַזָכֶר וָועל אִיךְ שוֹן
הָאבֶּן זִיבֶּן זוּן וָועט מַיין שְׁוֵועסְטֶר רָחֵל גִיט זַיין אֲפִילוּ אַזוֹ וויא אַיינְע פּוּן דִיא שִׁפָּחוֹת וואַרוּם דִיא
שִׁפָּחוֹת הָאבֶּן גִּווּנֶן צוּ צְווַיי זוּן אוּת רָחֵל וָועט מֶער גִיט הָאבֶּן נָאר אַיין זוּן דֶעם לֵאָה הָאט גִּווּנֶן אַז
יַעֲקֹב וָועט מֶער גִיט הָאבֶּן נָאר צְוועלְפְּעם שְׁבָטִים הָאט לֵאָה מִתְפַּלֵל גְּווֹען אִיז דֶער עִיבֶּר פַּאר עֶרְעֶרט
גְּווֹאגֶן צוּ אֱמֶבָּה: (כב) ויזכר אלהים את רחל אוּת נָאט הָאט נָאךְמִט רָחֵל. רשי"י שְׁרַייבְּט עֶר הָט אִיר
נִידְעֶרְגֶקֶט דָעם זְכוּת וָואם זִיא הָט אִיבֶּר גִיעֶרְפְּרָט צוּ לֵאָה דִיא סִימָנִים אַזוֹ וויא אוּבֶן אִיז גְּשְׁטַאגֶן אוּת

אֶל־לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל־לֵאָה תְּנִי־נָא לִי
מִדּוּדָאֵי בְּנֵךְ׃ טו וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְעַט קַחְתֵּךְ אֶת־
אִישִׁי וְלָקַחַת גַּם אֶת דּוּדָאֵי בְּנִי וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן
יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוּדָאֵי בְּנֵךְ׃ טז וַיָּבֹא
יַעֲקֹב מִן־הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ
וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךְ בְּדוּדָאֵי בְּנִי
וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ בַּלַּיְלָה הוּא׃ יז וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל־לֵאָה
וַתַּהַר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן חֲמִישִׁי׃ יח וַתֹּאמֶר לֵאָה
נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר־נָתַתִּי שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי
וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׂשכָר׃ יט וַתַּהַר עוֹד לֵאָה וַתֵּלֶד
בֵּן־שִׁשִּׁי לְיַעֲקֹב׃ כ וַתֹּאמֶר לֵאָה זְבָדַנִי אֱלֹהִים
אֹתִי זֵבֶד טוֹב הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי־יָלַדְתִּי לוֹ
שִׁשָּׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ זְבֻלוּן׃ כא וְאַחַר יָלְדָה
בַּת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה׃ כב וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־

שפתי חכמים

סיס נחתך : ק דמל"כ מלי פתח דודאי בקי דקלתר דמסמע חלשין גמורים שזה נותן שלו וזה נותן שלו : ר ותש"ם שתתי"ל כדי שתבא לעגיה כשיגלה נפוחלתן וכמו שסיכם"י נקמץ בשרשם ויתי ר"ל דתלמו לא ולזולה סיתה לשם נקבית במקומה וסיתה פיה לעגיה לנביא ומשני שזולה לא זכתה ליקבר עמו וק"ל : ש ר"ל דהוה סיעו כקב"ה דתל"כ כהוה מיבע"ל וסיתל סיעו יל סיעקב כח מן השדה וכוכב על החמור וסיה רוצה לרכוב בלהל רחל וכקב"ה נתן דעה בחמור וסיה טוער כדי שתסמע לשם ותמע נקלתו כדי שילך בלהל לשם וכן כי' וכלך שם בלהל לשם ובמיתה ליעב יגע מניסים ישפכר וזכו מה שתמר ישפכר תמור גרס ר"ל סיתך

רשי׳

מקפיד בו : דודאים • (סנהדרין נה) שיגלי עשב סוס וכלטון ישמעאל ימי"ן : (פו) ולקחת גם את דודאי בני • בחמיה ולעשות עוד זאת ליקח גם את דודאי בני ותרגומו ולמיסב : לכן ישכב עמך הלילה : שלי סיתה שכיבת לילה ק זו ואני נותנה לך תחת דודאי בנך ולפי שלזה במשכב הלדיק לא זכתה ר להקבר עמו (נדה לח) : (פז) שכר שכרתיך • נהמי לרחל שכרה בלילה הוא • הקב"ה סייעו ש שיגלה משם ישפכר (ב"ר) : (יז) וישמע אלהים אל

רחל

שִׁבְטִים רָעִים אֵת גִּדְעוֹן דִּי צַייט פוּן שָׁנוּט אוּנ עֶר הָט נִיט גִּבְּראכְט קֵיין נוּיִין אָדֶר אַנְדֶּרֶע תְּבוּאָה נָאר עֶר הָט גִּבְּראכְט אַזוֹ אַזַּאךְ גּוּם אִיז הֶעקֶר וּתאמר רחל אל לאה הט רָחֵל נִיצָאנְט צוּ לֵאָה חִנִּי נא לי מדודאי בנך גִּיב מִיר דִּיא פַיפֶּלְךְ פוּן דַיין זוֹן : (מז)ותאמר לה לאה הט לֵאָה צוּ אִיר נָאנְט הִמְעַט קרתך את אישי אין דִּיר נָאךְ וַיייניג וִוִּם דוּ נֶאכְט צוּ גְּנוּמֶן מֵיין מַאן וּלקחת גם את דודאי בני אוּנ זֶאלְכְט נָאךְ דֶם טָאן צוּ נָעמֶן דִּיא פַיפֶּלְךְ פוּן מֵיין זוֹן דֶם הַיִּיסְט וְוִאם מֵיין זוֹן נֶאמְט גִּבְּראכְט ותאמר רחל הט רָחֵל נָזָאגְט לכן דְּרוּם ישכב עמך הלילה נָאר עֶר מִיט דִּיר לִיגֶן דִּי נֶאכְט תחת דודאי בנך פַּר דִּי פַיפֶּלְךְ פוּן מֵיין זוֹן • רשי׳ שְׁרַייבְט אַז הָאט

מָנָה : ד וַיְהִבַת לֵיהּ יַת בִּלְהָה אַמְתָּה לְאָנְתוּ וְאָעֵל לְוָתָהּ יַעֲקֹב : ה וְעַדְיַאת בִּלְהָה
וְיָלְדַת לְיַעֲקֹב בַּר : ו וַאֲמַרַת רָחֵל דָּנַנִי יְיָ וְאַף קַבֵּיל צְלוֹתִי וְיָהַב לִי בַּר עַל כֵּן קָרַת שְׁמֵיהּ
דָּן : ז וְעַדְיַאת עוֹד וְיָלְדַת בִּלְהָה אַמְתָּא דְרָחֵל בַּר תִּנְיָן לְיַעֲקֹב : ח וַאֲמַרַת רָחֵל קַבֵּיל
יְיָ בָּעוּתִי כְּאִתְחַנָּנוּתִי בְּצְלוֹתִי תַּמְיַדַת דְּיָהֵי לִי וְלָד כַּאֲחָתִי וְאַף אִתְיְהִיב לִי וְקָרַת שְׁמֵיהּ
נַפְתָּלִי : ט חֲזַת לֵאָה אֲרֵי קָמַת מִלְמֵילַד וּדְבָרַת יַת זִלְפָּה אַמְתָּהּ וְיָהֲבַת יָתַהּ לְיַעֲקֹב
לְאָנְתוּ : י וְיָלְדַת זִלְפָּה אַמְתָּא דְלֵאָה לְיַעֲקֹב בַּר : יא וַאֲמַרַת לֵאָה אָתָא גַד וְקָרַת יַת
שְׁמֵיהּ גָּד . יב וְיָלְדַת זִלְפָּה אַמְתָּא דְלֵאָה בַּר תִּנְיָן לְיַעֲקֹב : יג וַאֲמַרַת לֵאָה תּוּשְׁבְּחָא
דָּנַת לִי אֲרֵי בְּכֵן יְשַׁבְּחוּנַנִי נָשַׁיָא וּקְרַת יַת שְׁמֵיהּ אָשֵׁר : יד וַאֲזַל רְאוּבֵן בְּיוֹמֵי חֲצַד
חֲטִין וְאַשְׁכַּח יַבְרוּחִין בְּחַקְלָא וְאַיְתֵי יַתְהוֹן לְלֵאָה אִמֵּיהּ וַאֲמַרַת רָחֵל לְלֵאָה הָבִי כְּעַן

בעל המורים

(יד) דודאים יבנ' בלשה נקל שמות כשבעים לפן שם"ך חלף כיוסף רמז שהוא שבעה על עשו ובכולם לפן שי"ן חלף כשמעון על שם ועין נוסף שמרם נקף משום מעשה דשמרי : לא

שפתי חכמים

רש"י

(ו) דנני אלהים • דכני ומייבני ע וזכני (ב"ר) : (ח) נפתולי אלהים • מנחם בן סרוק פירשו כמחבירם פ נמיד פתול מבוריס מפת המקום נתחברתי עס אחותי לזכות לבנים • ואני מפרשו לשון עקש ופתלתול כתעקשתי וספלגתי פעיוס ונפתוליס הרבה למקס להיות שוה לאחותי : גם יכלתי • הסכיס על ידי ואוקלוס תרגס לשון חפלה כמו ופפלחי חלטיס נפתלתי כמה בקשיות מחשיבות לפניו ונתקבלתי ונתעצמתי כאחותי : נפתלתי • נתקבלה חפלתי ומ"ש ים רבים כלשון מוסריקון : (י) ותלד זלפה • בכולן נאמר הריון חוץ מזלפה לפי שהיתה בחורה מכולן ומיוחסת בשניס ואין הריון ניכר כ"כ וכדי לרמוס ליעקב נתנ' לבן ללאה שלא יבין שמכוסין לו אח לאה שכך מנהגן ליתן שפחה הגדולה לגדולה וקפנה לקפנה : (יא) בא גד • בא מזל קיב כמו (בבא סד ע"ב) גד גדי וסמוך לו ודומה לו (יסעיה סה יא) העולכים לגד שלחן : ומדרש אגדה שנולד צ מהול כמו (דניאל ד יו) נזר מילנא ולא ידעתי על מה נכתב מיכה אחת • דבר אחר לשם שקללה מיכה אחת בגד כמו בגדת כי כשבאתה אל שפחתי כאיש בשבד באשה נשואים : (יד) בימי קציר חטים להגיד שבאין על שבעים שנה הקניר היה ולא שנה ידו בגזל להביא חטים ושעורים אלא דבר הספקר שאין אדם מקפיד

בֵּין אִיךְ וְאָרֵן בַּהֲעַפְּט מִיט מַיין שְׁוֶועסְטֶר גם יכלתי איך האב אוך בייא גקומן דר תרגום מאכט נפתולי
איז אלשון תפלה זיא הט נזאגט איך האב גבעטן אזעלבי תפלות וום איז ליב פר גאט אוג גפתלתי אז
טיטשט עם איז וואהר אן גנומן כיין גיבעטט ותקרא שמו נפתלי אוג זיא הט גרופן זיין נאמן נפתלי : (ט) ותרא
לאה כי עמדה מלדת אוג לאה האט נזעהן אז זיא איז וואהר אויף נהערט פון צו גוזיגן ותקח את זלפה שפחתה
אוג זיא הט גנומן איר דינסט זלפה ותתן אותה ליעקב לאשה אוג זיא הט גגעבן זיא צו יעקב פר אמייב :
(י) ותלד זלפה שפחת לאה ליעקב בן אוג זלפה דיא דינסט פון לאה האט ניזיהן עזוא יעקב איין זון : רש"י
שריבט בייא אלע ויוי בר שטייט ותהר אוג זיא איז גוואהר טראגן אוג בייא זלפה שטייט ותלד זיא הט
גוינן ויאיל זיא איז גוען יונג האט מען ניט אן גזעהן איר טראגן אוג לבן האט זיא גגעבן צו לאה כאר
ארינסט כדי ער זאל נארן יעקב ער זאל ניט פר שטיין אז ער ניט אים זיין טאכטר לאה וארום ר' מנחם
איז מען ניט אנרופט דינסט צו דער גרוסר טאכטר : (יא) ותאמר לאה בא גד אוג לאה הט גזאגט עם איז
גקומן אמזל טוב דער טרדש כאכט גד איז טיטש פאר שגיטן ער איז וואהרין גבאהרן גיסלתי איין אגדה
פירוש איז בגד איז גפעלשט זיא הט גזאגט צו אים אז די בינסט גלעגן בייי כיין דינסט טוד האסטו אין
טיר גפעלשט : (יב) ותלד זלפה שפחת לאה אוג זיא הט גוינן זלפה די דינסט פון לאה בן שני ליעקב דעם
אנדרין זון צו יעקב : (יג) ותאמר לאה אוג לאה הט גיזאגט באשרי אין מיין לוב כי אשרוני בנות וואהרום זיי
ווילן לובן איך דיא טעכטר ותקרא את שמו אשר אוג זיא האט גרופן זיין נאמן אשר : (יד) וילך ראובן אוג
ראובן איז גגאנגן בימי קציר חטים אין דר צייט ום מען הט שנישטן ווייץ ויטצא דודאים בשדה אוג ער האט
נפונן מייפלעך אין קעלד דם איז אז אקרייטיכר ויבא אתם אל לאה אמו אוג ער הט ניבראכט זייא צו זיין
מוטר לאה • רש"י שריבט דדום שטייט אז עס איז גוען די צייט פון שניט צו ווייץ דעם שבת פון דיא

בִּרְכָי וְאוּלַי גַּם־אֶבָּנֶה מִמֶּנָּה׃ ט וַתִּתֶּן־לוֹ אֶת־
בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ יַעֲקֹב׃
י וַתַּהַר בִּלְהָה וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן׃ יא וַתֹּאמֶר רָחֵל
דָּנַנִי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע בְּקֹלִי וַיִּתֶּן־לִי בֵּן עַל־כֵּן
קָרְאָה שְׁמוֹ דָּן׃ יב וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בִּלְהָה שִׁפְחַת
רָחֵל בֵּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב׃ יג וַתֹּאמֶר רָחֵל נַפְתּוּלֵי
אֱלֹהִים נִפְתַּלְתִּי עִם־אֲחֹתִי גַּם־יָכֹלְתִּי וַתִּקְרָא
שְׁמוֹ נַפְתָּלִי׃ יד וַתֵּרֶא לֵאָה כִּי עָמְדָה מִלֶּדֶת
וַתִּקַּח אֶת־זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְיַעֲקֹב
לְאִשָּׁה׃ טו וַתֹּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה לְיַעֲקֹב בֵּן׃
טז וַתֹּאמֶר לֵאָה בָּגָד וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גָּד׃
יז וַתֹּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה בֵּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב׃
יח וַתֹּאמֶר לֵאָה בְּאָשְׁרִי כִּי אִשְּׁרוּנִי בָנוֹת וַתִּקְרָא
אֶת־שְׁמוֹ אָשֵׁר׃ רביעי יט וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי
קְצִיר־חִטִּים וַיִּמְצָא דוּדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם

שפתי חכמים

בא גד ק׳ רש״י אל

מקומות כעיני במקום לומרם לו ל״ב רשם לתת לכן תרס לפו כפ
שכחויקה לומו לרשע ולומר לפ לעיני דומס לשכל כי לשכל כי׳ ג״כ
שקר והיס תפלתו כשמעת מתמת וכוח שמיכס לשכל לחי לעיני עקב
כי מעך מכע ולפ מעני ולין כלון חלף זכות של לחד ולכן לין תפלתי
כשמעת עכ״ל : ס כלומר לע״פ שכיו לו כניס מסגר וכו׳ ולפ גם
עתה

זיא אוב קום צו איר אוב איך ועל אוך גיבוטט ועזרין אין איר זכות אז ויא יקרה : (ד) ותתן לו את בלהה
שפחתה לאשה אוב זיא האט גענעבן צו אים איר דינסט בלהה פר אנוייב ויבא אליה יעקב אוב ער איז נקומן
צו איר יעקב : (ה) ותהר בלהה אוב בלהה איז טראגנן גוואָרן ותלד ליעקב בן אוב זיא האט גוויזן אייז זון צו
יעקב : (ו) ותאמר רחל אוב רחל האט גיזאגט דינו אלהים נאט האט מיך גמשפט אוב ער האט מיך גרעכט
גמאכט וגם שמע בקלי אוב ער הט אוך צו גהערט מיין קול ויתן לי בן אוב ער האט צו מיר גגעבן אייז זון
על כן קראה שמו דן דרום אזו הט זיא גרופן זיין נאמן דן : (ז) ותהר עוד אוב זי איז נאך טראגנן גוואָרן וחלד
בלהה שפחת רחל אוב זיא הט גוועזן בלהה דיא דינסט פון רחל בן שני ליעקב דעם אנדרין זון צו יעקב :
(ח) ותאמר רחל אוב רחל הט גזאגט נפתולי אלהים בהעפטונג פון נאט זוכה איין צו קינדר נפתלתי עם אחתי

לו וַעֲדִיאֵת עוֹד וְיַלְדַת בַּר וַאֲמַרַת אֲרֵי שְׁמַע קֳדָם יְיָ אֲרֵי שְׁנִיאַת אֲנָא וִיהַב לִי אַף יַת
דִין וּקְרַת שְׁמֵיהּ שִׁמְעוֹן: לז וַעֲדִיאַת עוֹד וְיַלְדַת בַּר וַאֲמַרַת הָדָא זִמְנָא יִתְחַבַּר לִי בַּעֲלִי
אֲרֵי יְלִידִית לֵיהּ תְּלָתָא בְנִין עַל כֵּן קְרָא שְׁמֵיהּ לֵוִי: לח וְעֲדִיאַת עוֹד וְיַלְדַת בַּר וַאֲמַרַת
הָדָא זִמְנָא אוֹדֵי קֳדָם יְיָ עַל כֵּן קְרַת שְׁמֵיהּ יְהוּדָה וְקָמַת מִלְמַיְלַד: א וְחָזַת רָחֵל אֲרֵי לָא
יְלִידַת לְיַעֲקֹב וְקַנְיָאַת רָחֵל בַּאֲחָתָהּ וַאֲמַרַת לְיַעֲקֹב הַב לִי בְנִין וְאִם לָא מֵיתָא אֲנָא:
ב וּתְקֵיף רוּגְזָא דְיַעֲקֹב בְּרָחֵל וַאֲמַר הֲמִנִי אֲנָא תְּחָא בְּעֶיָא חֲלָא מִן קֳדָם יְיָ תְּבַעֵן דְמַנַּע מִנֵּךְ
וְלָא דְמָעִין: ג וַאֲמַרַת הָא אַמְתִי בִלְהָה עוֹל לְוָתָהּ וְאֶנָא אִיתַּלֵיד וְאֶתְבְּנֵי אַף אֲנָא

בעל הטורים

(ג) הנה אמתי בלהה • ולא אמרה שפחתי כדכתיב בנכר שפחתה כת שם משלש:

רש"י

ושדח: שנפלתי ויהב מחלקי מעמה ים לי להידות: (ו) ותקנא רחל באחותה. קנאת במעשים טובים ב אמרה תלולי שנדקה ממני לא זכתה לבנים (ב"ר): הבה לי • וכי כך עשה אביך לאמך ל והלא התפלל עליה: מתה אבני • מכאן למי שאין לו בנים מ שהשוב כמת (ב"ר): (ג) התחת • וכי במקומו הוא: אשר מגע מאך • לא אמרה שהשפחה כאמה הוי היזי כאמה לבא לא היו לו בנים הוי יש לו בנים ממך מגע ג ולא ממני: (ג) על ברכי • כתכנומו

שפתי חכמים

יכולין להתיבר בו ל"ב ומתוך כך מתו מהרה מיניהו: ב דתל"ב הוא חשוב לקנאות: ל כוכתתו מתשובתו של יעקב שהשיב לה אבינו מגע מאך ולשון ממך משמע כמו שפירש"י בפסוק שהשיב לה אמרת שהשפחה כאמה הוי היזי כאמה וכו' ולא ממך מגע ולא ממני משמע שהיא מהיכיה לו הניח: מ דתל"ב למה נקשה בנים ומלת אתה הוא סוף תולה לא היזוני ומועיל ולא יועיל: נ מפרש"י ים להקשות והלא כמה נביאים היו מתפללים על אחרים כמו שנתפלל על האשה הערטית ולמה פ"י להשיב בנחת כי דברי חכמים בנחת נשמעים ולזה י"ל דיעקב חשב לה שהתפללו עליה וכתפלתם היתה מקובלת

כי ילידתי לו שלשה בנים וְוָארוּם אִיךְ דְּאָב צוּ אִים גְּוִוינָן דְרֵיאָה זוּן • רש"י שְׁרַייבְּט וַיֵּיל אוֹנְזֶרֵי אָטָּחִית זָענָן
נְעָזָן נְבִיאוֹת הָאבָּן זֵיי גְּוִוינְט אַז פּוּן יַעֲקֹב וָעט אַרוֹס קוּמָן צְוֹועלְף שְׁבָטִים אוּן עָר וָעט הָאבָּן פִּיר וַוייבֶּר
דִיי בֶּר הָט זִיא גֶּוואגְט אַצוּנְד וָעט מַיין מַאן נִיט הָאבָּן צוּ רֵיידֶן אוֹף מִיר וָוארוּם אִיךְ הָאב גְּוִוינָן נָאר מַיין
חֵלֶק עַל כֵּן דְרוּם אַז קְרָא שְׁמוֹ לוֹי הָט עָר גְּרוּפְּן זַיין נָאבָּן לֵוִי • רש"י פְּרַעְגְט בַּיי אַלִי קְתָּדֶר שְׁטַייט וַתִּקְרָא
אוֹנ רָא שְׁטַייט קְרָא דֶר מֶדְרָש שְׁרַייבְּט נָאטְהָּט נָאךְ אִים נְשִׁיקְט דָעם מַלְאָךְ נַבְרִיאֵל אוּן עָר הָאט אִים
גְּבֶּרֶאכְט פַּר אִים אוּן הָט אִים גֶּעבָּן פִּיר אוֹנ צְוואנְצִיג מַתָּנוֹת כְּהוּנָּה אוּן וַיֵּיל עָר הָאט אִים בֶּהָעפְט
מִיט מַתָּנוֹת הָט עָר גְּרוּפְּן זַיין נָאבָּן לֵוִי: (לה) ותהר עוד ותלד בן ואין זיא נאך טְרָאגָן נָזָארָן אוּן זִיא הָאט
גְּוִוינָן אַיין זוֹן וְתֹאמֶר אוּן זִיא הָט אִים גֶּעבָּן הפעם אודה את יי דָאם טָאלְיָוועל אִיךְ לוֹדְּן נָאט וָוארוּם אִיךְ הָאב
שׁוֹן מָער פּוּן מַיין חֵלֶק הָאט גְּוִוינָן אַז זִיא הָט נִיט גֶּוואלְט זִיא הָאט אוֹף גֶּיהָערְט צוּ גְּוִוינָן קִינְדֶר: (א) ותרא רחל כי לא ילדה
ליעקב אוּנ רָחֵל הָאט גְּזֶעהָן אַז זִיא הָט נִיט גְּוִוינָן קִיין קִינְדֶר צוּ יַעֲקֹב וּתקנא רחל באחותה אוּנ רָחֵל הָאט
קְנָאה גְּוָוען אִין אִיר שְׁוָועסְטֶר • רש"י שְׁרַייבְּט זִיא הָאט קְנָאה גָּוָען אִין אִירָע מַעֲשִׂים טוֹבִים זִיא הָאט
גֶּזָאגְט אַז זִיא וָואלְט נִיט גְּוָוען קָאר צְדָיקֶת פּוּן מִיר וָואלְט זִיא נִיט זוֹכֶה גְּוָוען צוּ הָאבָּן קִינְדֶר וּתאמר אל
יעקב הבה לי בנים אוּנ זִיא הָט גֶּזָאגְט צוּ יַעֲקֹב גִּיב מִיר קִינְדֶר: רש"י שְׁרַייבְּט זִיא הָט צוּ אִים גֶּזָאגְט הָט
דָען דַיין פָּאטֶר אַז גְּטָאן צוּ דַיין מוּטֶר עָר הָט דָאךְ אוֹף אִיר מִתְפַּלֵל גְּוָוען זִיא זָאל הָאבָּן קִינְדֶר זִייא דִי
אוֹף מִיר אוֹךְ מִתְפַּלֵל וּאם אין אוּנ אוֹב נִיט מתה אנכי בֵּין אִיךְ טוֹט • רש"י שְׁרַייבְּט פּוּן דָאנָן אִיז גְּרִדִּינְגָן
וָוער עָם הָט נִיט קִיין קִינְדֶר אִיז גְּלַייךְ וִוי אַיין מֵת: (ב) ויחר אף יעקב ברחל אוּנ עָם הָט גְּעֶרְיכְט דָר צָארְן
פּוּן יַעֲקֹב אִין רָחֵל וּיאמר התחת אלהים אנכי אוּנ עָר הָאט גֶּזָאגְט בֵּין אִיךְ דָען אִין דָעם אִיךְ פּוּן גָאט אשר
מנע ממך פרי בטן עָר הָט פּוּן דִיר פֶּר מִיטָן קִינְדֶר פּוּן דָעם בּוֹךְ דו זָאגְסְט אִיךְ זָאל טָאן וִוי מַיין פָּאטֶר
מַיין פָּאטֶר הָט נִיט גְּהָאט קֵיין קִינְדֶר אִיךְ הָאב זִיא קִינְדֶר פּוּן דִיר הָאט עָר פֶּר מִיטָן אָבֶּר נִיט פּוּן מִיר:
(ג) ותאמר הנה אמתי בלהה אוּנ זִיא הָט גֶּזָאגְט נוּן אִיז מַיין דִינְסְט בִּלְהָה בא אליה קום צו אִיר וְתֵלֵד על ברכי
אוּנ זִיא זָאל גְּוִוינָן אוֹף מַיין רָר צִיעָן וּאבנה גם אנכי ממנה אוּנ אִיךְ וָועל אוֹךְ גֶּבּוֹעט וְוערִין פּוּן אִיר זְכוּת
וָועָן • רש"י פְּרַעְגְט וִוס שְׁטַייט דָם וְוארְט נָם דָר תֵּירֵיץ אִיז זִיא הָט גְּזָאגְט צוּ יַעֲקֹב דַיין פָּאטֶרס פָּאטֶר
אַבְרָהָם הָט אוֹךְ גֶּהָאט קִינְדֶר מִיט הָגָר פּוּן דֶעסְט וַיַּעַן הָאט עָר אָן גְּטוּרְט זַיינָע לַעְנֶרָן קָעְנָן שָׂרָה הָאט
יַעֲקֹב גְּזָאגְט שָׂרָה הָט אַרַיין גְּבְּרַאכְט אִין אִיר שִׁפּוּחָה דָם מַיינְט מָען זִיא הָט גְּעָבָּן אִיר דִינְסְט
דָר צוּ אַבְרָהָם פַּאר אַנְווייב הָט רָחֵל גְּזָאגְט אוּב עָם וָועָט זִיךְ אִין דָעם נוּן אִיז מַיין דִינְסְט בִּלְהָה נָעם

יֻלַּד־לִי בָנִים וְאִם־אַיִן מֵתָה
אָנֹכִי׃ ב וַיִּחַר־אַף יַעֲקֹב בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת
אֱלֹהִים אָנֹכִי אֲשֶׁר־מָנַע מִמֵּךְ פְּרִי־בָטֶן׃
ג וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמָתִי בִלְהָה בֹּא אֵלֶיהָ וְתֵלֶד עַל־

ברכי

שפתי חכמים

פוד מסמס פוד לחכות סדומות לרחשנות מס כרלחצנות בלמונב דסג עדיין לג רמלו לף סלחרונות בלמונב לעיפ שרמלו וק"ל: ט וע"ה ובפ"ק דמגילה לג תכיב לעיב ז' נביאות שכב מרים דכורה הכה לתגיגל וחולדה ולסתר ו"ל דכתיב תכאו מה שכקרקע מעיד עליהן וכרה כקרקע מעיד עליה דכתיב כל לחכר מלמר לנוך כרה כשעע בקולם מלמד שלנכרסם היה טפל לכרם בנביאות וכן כולם לחכל נבי לחמות לג תניא שרון מתנבאו' כי לחסבר לפרס כקרקע דכתיב כפשוטו ומכרס"ל פי' שכלחמות לג היו מתנבלות כ"ל על עסק שרון שכיעות מכתיב עליהן לחכל מה שיצא לעתיד על לחתריס לג היו יודעות מ"ה לג לחכב לוחס בכלל שלר נביאות עכ"ל: י כלומר דשבט לוי היו נושלין חלון כקדש ולא היו יכולין

רשי

(לד) הפעם ילוה אישי. (ב"ל) לפי שכלחמות נבילות היו ט ויודעות שי"ב שבטים יולדים מיעקב ד' נשים ישפ לחמרה מעמה לין לו פתחון פה עלי שהרי נפלתי לל חלקי בשבטים: על כן. כל מי שנתמר בו ע"כ מרובה בחוכלוסין חון מלוי שכלחרון ד היה מכלה בהם ד' קרא שמו לוי. בכולם כתיב ותקרלן (שכיה קלמה) וחה כתב בו קרלן ויש מדרש לגדה בחלה הדבנים בנה שכלח הקב"ה גבריאל והביאו לפניו וקרלן לו שם זה ונתן לו כ"ד מתנות כהונה ועל שם שלשו במתנות קרלו לוי: (לה) הפעם אודה

זֹאת הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלֶּדֶת׃ א וַתֵּרֶא
רָחֵל כִּי לֹא יָלְדָה לְיַעֲקֹב וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ
וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הָבָה־לִּי בָנִים וְאִם־אַיִן מֵתָה
אָנֹכִי׃ ב וַיִּחַר־אַף יַעֲקֹב בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת
אֱלֹהִים אָנֹכִי אֲשֶׁר־מָנַע מִמֵּךְ פְּרִי־בָטֶן׃
ג וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמָתִי בִלְהָה בֹּא אֵלֶיהָ וְתֵלֶד עַל־

ית לאה ברתיה ואעיל יתה לותיה ואעל לותה : כד ויהב לבן להה ית זלפה אמתיה לרחל
ברתיה לאמהו : כה והוה בצפרא והא היא לאה ואמר ללבן מה דא עבדת לי הלא
ברחל פלחית עמך ולמא שקרת בי : כו ואמר לבן לא יתעבד כדין באתרנא למתן
זערתא קדם רבתא : כז אשלים שבועתא דדא ונתן לך אף ית דא בפולחנא דתפלח
עמי עוד שבע שנין אוחרנין : כח ועבד יעקב כן ואשלים שבועתא דדא ויהב ליה ית
רחל ברתיה ליה לאנתו : כט ויהב לבן לרחל ברתיה ית בלהה אמתיה להה לאמהו :
ל ועאל אף לות רחל ורחם אף ית רחל מלאה ופלח עמיה עוד שבע שנין אוחרנין :
לא וחזא יי ארי שנואתא לאה ויהב להה עידוי ורחל עקרא : לב ועדיאת לאה וילידת בר
ותקרת שמיה ראובן ארי אמרת ארי גלי קדמי יי עולבני ארי כען ירחמנני בעלי :

ועדיאת

בעל הטורים

(לא) וירא כ' כי שנואה ס"ת ולפי שחשדה יעקב כמו שהקדים עלמה לאחר לכך כשיד הקב"ה שמו עליה :
(לב) ותקרא שמו ראובן . ולמ"ל כתיב כי אמרה ובאחרים תירו כן אלא תחלה הוא מפרש טעם הדבר ולמ"ל כאן :

רש"י

ואבותיה מליה ולשה קל שבקלי תימו תומר כן ו אלא להוליד מולדות אמר לך : (כה) ויהי בבקר והנה היא לאה . אבל בלילה לא היתה להה לפי שמכר יעקב סימנים לרחל וכשראתה לאה שבמכוסין לו להה אמרה עכשיו תכלס מחותי עמדה ומסרה לה סימנים (מגילה יג) : (כז) מלא שבע זאת . דבוק הוא שהרי נקוד בחטף (פי' בשו"ת) שבוע של זאת כן בשבעה ימי המשתה בגמרא ירושלמית במועד קטן . וע"ל לומר שבוע ממש שאם כן היה לריך ליעקב בקטן הכי"ן . ועוד שבשוע לעון זכר כדכתיב שבעה שבעות תספר לך לפיכך אין משמש שבוע אלא שבוע שבייו"ם בלע"ז (אין זיבענטעגלינג) : ונתנה לך . לשון רבים כמו נרדה ונבלה ונשרפה אף זה לשון רבים ונקרא ובו : גם את זאת . מיד לאחר שבעת ימי המשתה ז והעבוד לאחר נשואיה : (ל) עוד שבע שנים אחרות . (ב"ר) ממרות הקישן לראשונות ח מה ראשונות בחמוג אף האחרונות בחמוג ואף על פי שבכתובה בא עליו : (לב) ותקרא שמו ראובן . (בכורות) לכותיו פירבו למרה ללו מה בין בני לבן חמי שמכר בכורה ליעקב וזה לא מכרה ליוסף ולא עלה על לבה עליו ולא עוד אלא שעשר עליו אלא שהקב"ה להוציאו מן הכוך:

הפרש

דת יא איבר גענפרט דיא סימבים צו לאה דריבר הט ער בייא נאכט ניט גוויסט אז זיא איז לאה ויאטר
אר לבן אוג ער הט גזאגט צו לבן מה זאת עם איז דם ראזינג עשית לי עם דו האסט גטאן צו סיר הלא ברחל
עבדתי עמך פר ואור איך האב פר רחל גדינט סיט דיר ולמה רמיתני ואירוס האסטו סיך גנארט : (כו) ויאמר
לבן אוג ער הט גזאגט לבן לא יעשה כן במקומנו עם ועירט אזו ניט גטאן אין אונזר ארט לתת הצעירה לפני
הבכירה צו גבען די יונגסטע פריער פר דר עלטסטע : (כז) מלא שבע זאת דר פיל דיא שבעת ימי המשתה
ותנה לך גם את זאת אוג זי ועט ועירן גגעבן צו דיר די דאזינג אוך באלד נאך שבעת ימי המשתה בעבודה
אשר תעבוד עמדי עוד דו ועסט דינן סיט סיר עוד שבע שנים אחרות נאך אנדרי זיבן יאר נאך
דר תחונה : (כח) ויעש יעקב כן אוג יעקב הט אזו גטאן וימלא שבוע זאת אוג ער הט דר פילט דיא תחונה
נאך ויתן לו את רחל בתו אוג ער הט צו אים גגעבן זיין טאכטר רחל לו לאשה צו אים פר אנויב : (כט) ויתן
לבן לרחל בתו אוג ער הט גגעבן לבן צו זיין טאכטר רחל את בלהה שפחתו זיין דינסט מוד בלהה לה לשפחה
צו איר פר אדינסט : (ל) ויבא גם אל רחל אוג ער איז גקומן צו רחל אוך ויאהב גם את רחל מלאה אוג ער הט
אוך ליב גיהאט רחל מער פון לאה ויעבוד עמו עוד שבע שנים אחרות אוג ער האט סיט אים נדינט נאך
אנדרי זיבן יארן : (לא) וירא יי כי שנואה לאה ויפתח את רחמה ורחל עקרה : (לב) ותהר לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן כי אמרה אוג ער הט גזוינן איין זון ותקרא שמו ראובן אוג זיא הט נרופן
יין נאמן ראובן אונזר רבן ראבן קפורש גזוען דריבר האט זיא אים גירופן ראובן זיא הט ניזאגט

שפתי חכמים

סוס רמזות בשולם שהרי כתנחי הוא שיתן לו כפו שקטנה לפי תמר בראל בתך הקטנה : ו שלח מדרך מוסר שיאמר בשביל שבלעתי שני עבודתו שכה לת שכיי : ז שב"ל ויוסלו שבוע זאת ויתן לו וגומר : ח דייק מדכתיב תחנות דיתור הוא"ל"ג מדכתיב עוד

כָּל־אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה׃ כג וַיְהִי בָּעֶרֶב
וַיִּקַּח אֶת־לֵאָה בִתּוֹ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֹא אֵלֶיהָ׃
כד וַיִּתֵּן לָבָן לָהּ אֶת־זilפָּה שִׁפְחָתוֹ לְלֵאָה בִתּוֹ
שִׁפְחָה׃ כה וַיְהִי בַבֹּקֶר וְהִנֵּה־הִוא לֵאָה וַיֹּאמֶר
אֶל־לָבָן מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי
עִמָּךְ וְלָמָּה רִמִּיתָנִי׃ כו וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא־יֵעָשֶׂה
כֵן בִּמְקוֹמֵנוּ לָתֵת הַצָּעִירָה לִפְנֵי הַבְּכִירָה׃
כז מַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וְנִתְּנָה לְךָ גַּם־אֶת־זֹאת
בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים
אֲחֵרוֹת׃ כח וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיְמַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת
וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־רָחֵל בִּתּוֹ לוֹ לְאִשָּׁה׃ כט וַיִּתֵּן לָבָן
לְרָחֵל בִּתּוֹ אֶת־בilהָה שִׁפְחָתוֹ לָהּ לְשִׁפְחָה׃
ל וַיָּבֹא גַּם אֶל־רָחֵל וַיֶּאֱהַב גַּם־אֶת־רָחֵל מִלֵּאָה
וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת׃ לא וַיַּרְא
יְהוָה כִּי־שְׂנוּאָה לֵאָה וַיִּפְתַּח אֶת־רִחְמָהּ וְרָחֵל
עֲקָרָה׃ לב וַתַּהַר לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ
רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי־רָאָה יְהוָה בְּעָנְיִי כִּי עַתָּה

רשותם לא סיס ילא ועי"ל שמס לא תמר רק כתך סקטנס שמע תחר שבע שניס על עבודה ושק שמכיס קטנס סע תכת רשות
סלב לשתו עוד פת ויען לותס ליעקב כיון שהשמעון לא סיו חלנו לביולס שהי יעקב כשו רבקה שסיסס רק בת שלש בניס וגלו ישבו
שוס

צריכים׃ (כג) ויהי בערב אוג אז עם איז גקומען אוף דר נאכט ויקח את לאה בתו הט עיר גנומען זיין טאכטר לאה
ויבא אותה אליו אוג עיר האט זיא גבראכט צו אים ויבא אליה אוג עיר איז נקומען צו איר׃ (כד) ויתן לבן לה את זלפה
ולפה שפחתו אוג לבן האט צו איר גענעבן זיין דינקט מד זלפה ללאה בתו שפחה צו זיין טאכטר לאה פאר
אריגנט מד׃ (כה) ויהי בבוקר אוג עס איז גיוועזן אין דער פריא והנה נתן הוא לאה זיא איז לאה • רש"י
שדייו בט יעקב הט מיקא נהאט לבן זאל אים ניט נאכן האט ער איבר גיענגפרט צו רחל סימנים אוג

וּשֵׁק לֵיהּ וַאֲעַלֵיהּ לְבֵיתֵיהּ וְאִשְׁתַּעִי לְלָבָן יַת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין : יד וַאֲמַר לֵיהּ לָבָן
קְרֹם קָרִיבִי וּבְקַרִי אָתְּ וְיָתִיב עִמֵּיהּ יָרֵח יוֹמִין : טו וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב הֲמִדְּאָחִי אַתְּ
תְּפַלְּחִינַנִי מָגָן חֲנִי לִי מָה אַגְרָךְ : טז וּלְלָבָן תַּרְתֵּין בְּנָן שׁוּם רַבְּתָא לֵאָה וְשׁוּם זְעֻרְתָּא
רָחֵל : יז וְעֵינֵי לֵאָה יָאעִין וְרָחֵל הֲוַת שַׁפִּירָא בְרֵיוָא וְיָאיָא בְּחֶזְוָא : יח וּרְחִים יַעֲקֹב יַת רָחֵל
וַאֲמַר אֶפְלְחִינָךְ שְׁבַע שְׁנִין בְּרָחֵל בְּרַתָּךְ זְעֻרְתָּא : יט וַאֲמַר לָבָן טַב דְּאֶתֵּן יָתָהּ לָךְ
מִדְּאֶתֵּן יָתָהּ לִגְבַר אוֹחָרָן תִּיב עִמִּי : כ וּפְלַח יַעֲקֹב בְּרָחֵל שְׁבַע שְׁנִין וַהֲווֹ בְּעֵינוֹהִי
כְּיוֹמִין זְעִירִין בְּדְרָחֲמִים יָתָהּ : כא וַאֲמַר יַעֲקֹב לְלָבָן הַב יַת אִתְּתִי אֲרֵי שְׁלִימוּ יוֹמֵי פּוּלְחָנִי
וְאֵיעוֹל לְוָתָהּ : כב וְכַנֵּשׁ לָבָן יַת כָּל אֲנָשֵׁי אַתְרָא וַעֲבַד מִשְׁתָּיָא : כג וַהֲוָה בְרַמְשָׁא וְדַבַּר

בעל הטורים יח

(יז) ושני לאה רכות • ג' ר"ס סכך ומיך ושני ישראל כבדו מוקן ושני רשעים תכלה לאה סין שיעים רכות לפי שסיפר שמשה
שמשה נעשו וקן ושני ישראל ככדו מוקן לפי שרשם ירבעם ואחאב ילמו ממנו וזה סוף ושני לאה רכות ושני ישראל כמדו כשעיל ושני
רשעים • רכות שיעים ושני לאה רכות • תעמ"ב לג סיס תיבה סוסה לוחה :

רש"י יח

ת וכן עשה ולפ א לג להגם שסיס רועה נאמן :
מן) הכי אחי אתה • לפון מימה וכי כשביל שאחי אתה
א מעבדני חנם : ועבדתני • כמו ומעבדני וכן כל מיבה
סיה לפון עבר והוסיף וי"ו ברלשם והיא הופכת העיבה
להבא : (יז) רכות : (כ"כ ככב) שסיתה סבורה לעלות
בגולל של עשו ב וככתה שסיו הכל לומרים שמי גיים
לגנקה ושתי בנות ללבן הגדולה לגדול והקטנה לקטן :
ראר • סוג לורת הפרלוף לפון (ישעיה מד יג) יתאלהו
בצבר קוגפא"ס בלע"ז (ניקעל): מראה • הוא זיו קלסתר:
(יח) אעבדך שבע שנים • (כ"ל) שס ימיס מחדיס שתמהר
לו אמו ג ויבנה עמו ימיס להדיס והדע שכן הוא שהרי
מיב ויהיו בעיניו ד כימיס מחדיס : ברחל בתך הקטנה •
ל הסימים הללו למה לפי שהיה יודע בו שהוא רמאי אמר
ן אעבדך ברחל ואמת תאמר רחל אחרת מן השוק תלמוד
אמר בתך ואמת תאמר אחליף ללאה שמה ותקרלא שמה
חל מ"ל הקטנה ה ולפ על פי כן לג הועיל שרמו :
(כ) מלאו ימי • שתאמר לי אמי • ועוד מלאו ימי שרמי לאי ס"ד שמש ולחוא ימי ב שמשים ואהו שנאמר

רמזות

ויקעלי אוזן ורחל היתה יפת תואר אוב רָחֵל אֵינוֹ נוֹתֵן אֵין שַׁיִן נִשְׁתַּאֲלְטָ ויפת מראה אוב שַׁיִן אָן נְזִיבְטָ :
(ח) ויאהב יעקב את רחל אוב יַעֲקֹב הָם לִיבּ גַּהַאט רָחֵל ואמר אעבדך שבע שנים אוב עָהֶ הָם נְזָאבְט אִיהְ נוֹעֵ
ר דִינָן זִיבֵּן יָאר ברחל בתך הקטנה פַּר דַיין קְלֵייני מָאכְטֶר • רשי"י בְּט נְיוֹיבְט וַיְיל יַעֲקֹב הָם נְיוֹיבְט אַז לָבָן
ז אֵיין רַמַּאי דְרוֹם הָם עָר אַרוֹם גֶּרֶעט בְּרָחֵל בִּתְּהְ הַקְּטַנָּה עָר הָאט זִיהְ נִטֶּרַאכְט אַז עָר וֶעט אִים זָאגֶן
עַל וֶעט עָר נָעמֶן פּוֹן דָעם מַארְק אֵיין מֵיידֶל וְואם הַיִיסְט רָחֵל דְרֵיבְּר הָאט עָר נְזָאגְט בִּתְּהְ דָאם אִיז
וַיְיטֵשׁ דַיין מָאכְטֶר אוֹב עָר הָאט נִיטְרַאכְט אַז לָבָן וֶעט אִיבֶּר בַּייטֶן דִי נָעמֶן עָר וֶעט רוּפֶן דִיא גְרוֹסְ
מָאכְטֶר רָחֵל דְרֵיבְּר הָם עָר נְזָאגְט הַקְּטַנָּה דָאם אִיז טַיטֵשׁ דִיא קְלֵיינֶע פּוֹן דָעסְט וָעגֶן דָאם עָם נָאר נִיט
רָאלֶפֶן לָבָן הָם אִים פָּארְט נַגָּארְט : (ט) ואמר לבן אוב לָבָן הָם נְזָאגְט טוב תתי אותה לך מתתי אותה לאיש
ר עָם אִיז בְּעֶסֶר אִיהְ לְאוֹ זִיא נָעבֶּן צוּ דִיר פּוֹן צוּ נָעבֶּן זִיא צוּ אַיין אַנְדֶרֶן מַאן שבה עמדי אֵיךְ כִּיט
ר : (ב) ויעבד יעקב ברחל שבע שנים אוב יַעֲקֹב הָם גְּרֵיכְט פַּר רָחֵל זִיבְּעֶן יָאר ויהיו בעיניו כימים אחדים אוב
זָעֶגֶן גְּוֶעֶן אֵין זַיינֶי אוֹגֶן אַז וִי אַיינְצַיגְע טָעג בְּאהבתו אותה וַוייל עָר הָם זִיא לִיבּ גַּהַאט : (כא) ויאמר
על לבן אוב יַעֲקֹב לְאָט נְזָאגְט צוּ לָבָן הבה את אשתי גִּיב מִיר מַיין וַייבּ כי מלאו ימי וְארוּם מַיינֶי טָעג
אֶרֶן דָר פִּירְט • רשי"י שְׁרַייבְּט עָר הָם נְזָאגְט אִיהְ בִּין שׁוֹן אַלְט פִּיר אוֹב אִבְּצִיג יָאר וָעֶן וָעל אִיהְ
נֶגֶן אוֹף דָר וָועלְט צְוָועלְף שְׁבָטִים ואבואה אליה אוב וָעל קוֹמֶן צוּ אִיר : (כב) ויאסף לבן את
י המקום אוב לָבָן הָם אַיין גַּאסְטִיקְט נָאר דִי שְׁטָאט לַייט ויעש משתה אוב עָר הָם גִּיכְאכְט אַיין כָּאל

הָאֵלֶּה׃ ד וַיֹּאמֶר לוֹ לָבָן אָף עַצְמִי וּבְשָׂרִי אָתָּה
וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים׃ ה וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הֲכִי
אָחִי אַתָּה וַעֲבַדְתַּנִי חִנָּם הַגִּידָה לִּי מַה־מַּשְׂכֻּרְתֶּךָ׃
ו וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאָה וְשֵׁם הַקְּטַנָּה
רָחֵל׃ ז וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת וְרָחֵל הָיְתָה יְפַת־תֹּאַר
וִיפַת מַרְאֶה׃ שלישי ח וַיֶּאֱהַב יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל וַיֹּאמֶר
אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה׃
ט וַיֹּאמֶר לָבָן טוֹב תִּתִּי אֹתָהּ לָךְ מִתִּתִּי אֹתָהּ
לְאִישׁ אַחֵר שְׁבָה עִמָּדִי׃ י וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרָחֵל
שֶׁבַע שָׁנִים וַיִּהְיוּ בְעֵינָיו כְּיָמִים אֲחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ
אֹתָהּ׃ יא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבָן הָבָה אֶת־אִשְׁתִּי
כִּי מָלְאוּ יָמָי וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ׃ יב וַיֶּאֱסֹף לָבָן אֶת־

שפתי חכמים

מ"כ למה חבק לותו כ"ם וכו' : ק מסרס"ן . ולן דיק לסיגת לסגיס סוכות כפיו גלגל י"ל כדיק סטולם כמחדש מגיע לסגיס סוכות מכולה כסמר ולון תגלה לותם לכן לתמר לעשק לותו ייסמן כדי שתגלה לי מס יש לו ע"ל : ר דמל"ך מלי לתם כל יום כלומר : ש ר"ל כי כל לך סוא מיעוט ל"ם מעשה וכו' : וע"ש

רש"י

תמר שמת מכלליות הכיגת ק וסס כפיו (ב"ל) : ויספר ללבן . סגלת כת גלגל מחוך לוחם לחיו ר ושנפלו ממנו ממנו : (יד) אך עצמי ובשרי . מעמיה לון לי לשתפך הכיחה ש סוא"ל ולון כיוך כלומר גלגל מפני קולכה לשפל כך מדת

כל

ימים

אֶת־עֶרֶב רַעְנָלֶךָ אֵין צַיִן שׁוּם וְיִי לָבָן הָאַט גְּעָהָן אַז עֶר הָט נִיט וויגשק לו הָאַט עֶר אִים גְּקוּשְׁט
שׁ עֶר גְּבְּרַאכְט פָּיְעֶריל אֵין מוֹיל וויבאהו אל ביתו אוּן עֶר הָאַט אִים גְּבְּרַאכְט אֵין זַיִן הויז אַרַיי
ת כל הדברים האלה אוּן עֶר הָאַט דֶר צַיילְט צו לָבָן נָאר דִי רַיידְ אַז עֶר הָאַט גְּטוּזְט אַנְטלוחי
דֶר אוּן אֲלֵיפָּז הָט בַּייא אִים אֲלְדוּנְג אַוועק גינומן : (יד) ויאמר לו לבן האט לָבָן צו אִים גְּאַגְט
ג עצמי ובשרי אתה דו בִּיסְט מַיין בַּיין אוּן פְלֵיישׁ נָאר נִיט דַיין אַייגְנֶם נָאר נַייל
מַיין קְרוֹב זַיי בַּייא מִיר אַיין חוֹדֶשׁ כְּלוֹמָר עִם אִיז מִיר אַפִּילוּ נִיט נַייטִיג צו נֶעמֶן דִיךְ וישב עמו
ם אוּן עֶר אִיז מִיט אִים גְּזֶעסֶן אַיין חוֹדֶשׁ : (טו) ויאמר לבן ליעקב אוּן לָבָן הָאט גְּיָאגְט צוּא יַעֲקֹב
ו אתה וַיִיל דוּא בִּיסְט מַיין פְרַייְנְד ועבדתני חנם זָאלְסְטוּ מִיךְ בַּאדִינֶן אוּם זִיסְט הגידה לי מה משכרת
עֶר וְאִם זָאל זַיין דִיין נִיצֶּעֶן : (טז) וללבן שתי בנות אוּן צוּ לָבָן אִיז גוּטֶן צְוויִיא טָעכְטֶר שם הגדו
רָר נָאמֶן פּוּן דֶר גְרוֹסִי אִיז גוּטֶן לֵאָה וְשֵׁם הקטנה רחל אוּן דֶר נָאמֶן פּוּן דֶר קְלֵיינִי אִיז רָחֵל : (יז)
רכות אוּן דִיא אוּגֶן פּוּן לֵאָה זָענֶן גוּטֶן טִינְקִיל . רש"י שֶׁרַייבְּט לֵאָה הָאט גִּימֵיינְט אַז זִיא וו
מָן צַע עָקָּוֹ בַּאר אַנַייב וָיארום אלי לַיידט הָאט צְוויי זון יַעֲקֹב . רִבְקָה הָאט צְוויי זון יַעֲקֹב אוּן עֵ
ד בְּרוּדֶר לָבָן הָאט צְוויי טָעכְטֶר רָחֵל וְלֵאָה דֶר עֶלְצֶטֶר זון פּוּן רִבְקָה וָועט עָסְטֶן דִיא עֶלְצֶ
ין לָבָן אוּן דֶר קְלֵעְנֶסְטֶר זון וָועט נָעמֶן דִי קְלֵעְנֶסְטֶי טָאכְטֶר הָט זִיא תְּמִיד גְּוויינְט דְרִיבֶּר הָט זִי

שָׁלֹם וְהָאֱ רָחֵל בְּרַתִּיהּ אַתְיָא עִם עָאנָא : ז וַאֲמַר הָא עוֹד יוֹמָא סַגִי לָא גַיְדָן לְמִיכְנַשׁ
בְּגִיר אֲשְׁקוּ עָאנָא וְאִזִילוּ רְעוּ : ח וַאֲמַרוּ לָא נֵיכוֹל עַד דְיִתְכַּנְשׁוּן כָּל עֲדְרַיָא וְיַנְגְדְרוּן
יַת אַבְנָא מֵעַל פּוּמָא דְבִירָא וְנַשְׁקֵי עָאנָא : ט עַד דְהוּא מְמַלֵיל עִמְהוֹן וְרָחֵל אֲתַת עִם
עָאנָא דִי לַאֲבוּהָ אֲרֵי רָעְיָתָא הִיא : י וַהֲוָה כַּד חֲזָא יַעֲקֹב יַת רָחֵל בַּת לָבָן אֲחוּהָ
דְאִמֵיהּ וְיַת עָאנָא דְלָבָן אֲחוּהָ דְאִמֵיהּ וְקָרֵיב יַעֲקֹב וְגַנְדַר יַת אַבְנָא מֵעַל פּוּמָא דְבִירָא
וְאַשְׁקֵי יַת עָאנָא דְלָבָן אֲחוּהָ דְאִמֵיהּ : יא וּנְשַׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וְאָרִים יַת קָלֵיהּ וּבְכָא :
יב וְחַוִי יַעֲקֹב לְרָחֵל אֲרֵי בַר אֲתַת אֲבוּהָ הוּא וַאֲרֵי בַר רִבְקָה הוּא וּרְהָטַת הוּא וְחַוְיָאת
לַאֲבוּהָ : יג וַהֲוָה כַּד שְׁמַע לָבָן יַת שְׁמַע יַעֲקֹב בַּר אֲחָתֵיהּ וּרְהַט לְקַדְמוּתֵיהּ וְנָפֵיק לֵיהּ

בעל השורים ונשך

(ט) פי רעה היא · ג' במס' ככה ולהיך אך רעה בגל מועדת תמוז פסוק מדבש בגליות לקח פי רעה הוא מדבש בב"ב בגליות : (י) ויגל ג' ככה ולהיך ויגל ככודי שכיון שכלקה תמוה שכתב עליו כוס"ק וזהו ויגל ככודי כדכתיב עורב ככודי · ד"ק לימתי ויגל ככודי כביתקיים ויגל את הלבן כפסוק יפכ"ר שדומה לחלן : (יג) שמע · ג' במס' שמע יעקב כלבר שמע למלכים ויהיו כשמע לור מה יכיב זה מקויים כשלמה שמועה גדולה · ק : ויחבק לו ויכק לו · תחלה חבקו לרלות חם הוא תגור מעות במסמרו וכשלמה מלא נשקו לרלות חם יש לחלן טובה בפיו ויחבק לו ויכק לו מני תיקנו לו ויכק לו מני תיקנו לעזול מה שעלו :

רש"י שפתי חכמים

טיוס · ואם הבהמות שלכם לקח על פי כן לא עת ל לחסף המקנה וגו' (בראשית רבה) : (מ) לא נוכל · להשקות לפי שהלבן גדולה : וגללו · זה מתורגם ויגנדלון לפי שהוא לשון עשיר : (י) ויגש יעקב ויגל · כמו שמעביר לחת הפקק מעל פי נ לוחות להודיעך שכחו גדול (כ"ר) : (יא) וייבך · לפי שלפה נכוח הקדים שלוחה לכבסה עמו ם לקבורה · ד"ק לפי שכח בידים ריקניות אמר מליעזל עבד מבי אבא היו בידו גמזים ומתידים ומגדנות ומני מן בידי כלום · לפי שדרך מליצי בן עשו במלות מבזו מחבריו להורגו והשיגו ולפי שגדל מליצי בחיקו של יצחק אמן ו ת"ל מה לעשה של אבא אמר לו יעקב טול מה שבידי והעני משוב כמה : (יב) כי אחי אביה היא · קרוב לאביה כמו (לעיל יג : ח) אנשים אחים אנחנו ומדלשו אם לרמותו הוא בא גם אני אחיו כרמותו ואם לאמת כשר הוא בן בנקה אחותו הכשרה : והגד לאביה · (כ"ר) לפי שאמה ם ע"ה היה לה להגיד מלא לו : (יג) וירץ לקראתו · (כ"ר) כשבור ממון הוא פ מעון שהבי עבד הבית בא לכלך ר"ה גמליס מעונים : ויחבק · כשלא רלה עמו כלום אמר שמא זהובים צ הביא והכיס בחיקו (כ"ר) : וינשק לו ·

לאמר

נט שְׁתַיין אַראפּ גיקאקילט : רש"י שְׁרַייבְט אוֹיך דאט אַראפּ גינומען דעם שְׁתַיין פּון דעם בְּרוּנְנען צאי
ויא איין מענטש נעמט אראפּ איין פּאר שְׁטאפּגיי פּון איין פּלאש מַהמת ער איז נוּנען איין בעל כּח וי
ען לבן אחי אמו אוֹנ ער האט אן גיטְרוּנקען . ויא יַשאף פּון לבן זיין בעמר : (יא) וישק יעקב לרד
ען יעקב האט גקישט צו רחל וישא את קולו אוֹנ ער האט אוֹף גהויבן זיין קול איז ער האט ייוינט
איז גיקומען מיט ליידיגי העגד ער האט גיזאגט אז אליעזר דר קנעכט פון מיין פאטער
זיין חרן נעמן צו מיין פאטער יצחק אוועיב האט ער מיט זיך נהאט אזרינגליך אוֹנ העפטליך
פייז אוֹנ איך האב גאר ניט אין מיינו העגט מהמת אליעזר דר זון פון עשו האט נאך גיאגט נ
ער ווייל אליעזר איז אוֹף גוואקסן גוואלדין בּיי יצחק הט ער אים ניט גיוואלט הרגען האט יעקב
ום ביי מיר אלדונג וואס איך האב ועל איך זיין איין עני אוֹנ איין עני איז גליך ווי איין מת : (י
קב לרחל אוֹנ יעקב האט גיזאגט צו רחל כי אחי אביה הוא אז ער איז דר פריינד פון איר פאטר
ה הוא אוֹנ אז ער איז דר זון פון רבקה ותרץ ותגד לאביה אוֹנ זיא איז גלאפין אוֹנ האט גיזאגט
יאטר · רש"י שְׁרַייבְט איר מוטר איז גשטארבן האט זי קינדים ניט גהאט צו זאגן נאר צוים פאי
ויהי עם איז גוועון כשמוע לבן וויא לבן האט גהערט את שמע יעקב בן אחותו דאם הערונג פון יע
זון פון זיין שְׁוועסטר ויהי לקראתו אוֹנ ער איז אים אנעגען גלאפין . רש"י שְׁרַייבְט לבן האט נמייך
ה הט מיט זיך פיל נעלד נז דר קנעכט פון אברהם איז נקומן הט ער מיט גבראכט צעהן אן גלאדיג
מלין וויא ער האט גזעהן אז ער הט ניט קיין קעמלין ויחבק לו האט ער אים נהאלזט ער האט נמייכ

רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם־הַצֹּאן׃ ז וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם
גָּדוֹל לֹא־עֵת הֵאָסֵף הַמִּקְנֶה הַשְׁקוּ הַצֹּאן וּלְכוּ
רְעוּ׃ ח וַיֹּאמְרוּ לֹא נוּכַל עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל־
הָעֲדָרִים וְגָלֲלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר
וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאן׃ ט עוֹדֶנּוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְרָחֵל ׀ בָּאָה
עִם־הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאָבִיהָ כִּי רֹעָה הִוא׃ י וַיְהִי כַּאֲשֶׁר
רָאָה יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל בַּת־לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וְאֶת־צֹאן
לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיָּגֶל אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי
הַבְּאֵר וַיַּשְׁקְ אֶת־צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ׃ יא וַיִּשַּׁק
יַעֲקֹב לְרָחֵל וַיִּשָּׂא אֶת־קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ׃ יב וַיַּגֶּד יַעֲקֹב
לְרָחֵל כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא וְכִי בֶן־רִבְקָה הוּא וַתָּרָץ
וַתַּגֶּד לְאָבִיהָ׃ יג וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ לָבָן אֶת־שֵׁמַע ׀ יַעֲקֹב
בֶּן־אֲחֹתוֹ וַיָּרָץ לִקְרָאתוֹ וַיְחַבֵּק־לוֹ וַיְנַשֵּׁק־לוֹ
וַיְבִיאֵהוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיְסַפֵּר לְלָבָן אֵת כָּל־הַדְּבָרִים

האלה

רש״י

ומרגומו מחם · כלומר לשון עמא ושמי לשון עמהה : שכועים למקוה המקנה שביתה ולא יבעו עוד מאי לשן ק
(ז) הן עוד היום גדול · לפי שלשה לוחש רוכלים בשבול עוד היום גדול לומר לא שביתי׳ לחם לא שלמתם פעולם

סיום

טיט די שאף : (ז) ויאמר אוג עד האט גיזאגט הן נוך עוד היום גרוס איז נאך גרוס · רש״י שרייבט
נייך עד האט גיזעהן אז זייא לינין האט ער גימויגט אז זייא ווילן שוין מער ניט פאסין האט ער צו זיי
גיזאגט דר טאג איז נרוס אויב איר זייט גידונגיגע האט איר נאך צייט צו פאסן אנאנצין טאג אוב אוב
לאם איז אייערי בהמות לא עת האסף המקנה איז דאך ניט די צייט אין צו זאמלין די בהמות השקו הצאן
קריגקט אן דיא שאף ולכו רעו אוג זייט פאטן : (ח) ויאמרו אוג זייא האבן גיזאגט לא נוכל כיר קאנן
ניט אן קרונקן דיא שאף עד אשר יאספו כל העדרים ביז ואנן זייא ווערן אין גיזאמלט אל
פאטמיכר וגללו את האבן מעל פי הבאר אוג ציא ווערן אראפ קאקלין דעם שטיין פון דער ברונן והשקיו
הצאן ווערן מיר אן קרונקן דיא שאף : (ט) עודנו מדבר עמם ער ווער נאך מיט זייא ריידן ורחל באה אוג
רחל איז גקומן עם הצאן אשר לאביה כיט דיא שאף ום איז צו איר פאטר כי רועה הוא ווארום זי איז אין
פאטמיכערין : (י) ויהי אוג עם איז גוטן כאשר ראה יעקב את רחל וויא יעקב האט גיזעהן רחל בת לבן
אחי אמו דיא מאטמר פון יין מטרם ברודר ויגש יעקב האט יעקב גינעהנט ויגל את האבן אוג ער האט

הָדָא דַאֲנָא אָזִיל וְיָהֵב לִי לַחְמָא לְמֵיכַל וּכְסוּ לְמִלְבַּשׁ: כא וְאָתוּב בְּשָׁלָם לְבֵית אַבָּא
וִיהֵי מֵימְרָא דֵּיְיָ לִי לְאֱלָהָא: כב וְאַבְנָא הָדָא דִּי שַׁוִּיתִי קָמָא תְּהֵי דָּאֱהֵי פְּלַח עֲלָהּ קֳדָם
יְיָ וְכֹל דְּתִתֵּן לִי חַד מִן עֲשְׂרָא אַפְרְשִׁינֵיהּ קֳדָמָךְ: א וּנְטַל יַעֲקֹב רַגְלוֹהִי וַאֲזַל לְאַרְעָא
בְּנֵי מַדִּינְחָא: ב וַחֲזָא וְהָא בֵּירָא בְּחַקְלָא וְהָא תַמָּן תְּלָתָא עֶדְרִין דָּעָאן רָבְעִין עֲלָהּ אֲרֵי
מִן בֵּירָא הַהִיא מַשְׁקִין עֶדְרַיָּא וַאֲבָנָא רַבְּתָא עַל פּוּמָא דְּבֵירָא: ג וּמִתְכַּנְּשִׁין תַּמָּן כָּל
עֶדְרַיָּא וּמְגַנְדְּרִין יַת אַבְנָא מֵעַל פּוּמָא דְּבֵירָא וּמַשְׁקִין יַת עָאנָא וּמְתֵיבִין יַת אַבְנָא עַל
פּוּמָא דְּבֵירָא לַאֲתָרֵהּ: ד וַאֲמַר לְהוֹן יַעֲקֹב אֲחַי מֵאָן אַתּוּן וַאֲמַרוּ מֵחָרָן אֲנָחְנָא:
ה וַאֲמַר לְהוֹן הַיָּדְעִיתוּן יַת לָבָן בַּר נָחוֹר וַאֲמַרוּ יָדְעָנָא: ו וַאֲמַר לְהוֹן הַשְׁלָם לֵיהּ וַאֲמַר

בעל השורים שלם

עכוס • כ' ממס' כלה ומיהך לעכוס מס כסגדים מלמד שיעקב סיס כאן גדול כדאי' בב"ר ואמר הקב"ס למיכאל ולמס עבינ יעקב כב"ג אלי נעל מום עכוס עולס על ידיכס תיך שלמה נתיך להיות כה"ג למעלה במקומו ז"ס ומה לי לחס לאכול ובגד לעכוס מלאיס לי כלכוסה שקימי מעבו שלמה סיתה בכבוכות: (כב) עבר מעברנו • בני' ומכו כל המצוכו לא יכולו יותר מחומס: (ג) וירכ ומכס כאלי כבדס • לאמרה לו אמו כמו שלמבי יפה הואלי ומדמתי על הכלי כן יהיס לך מכנות אחי אס הרואה שהיא כתואלי סיה בת מוצ: ומכס כאלי כבדס- רמז לבאלי שהיס ליעקב כמדבר: שלמה עדרי בני' זה אהרן ומשה ומריס: כי מן הבאלי ההוא' בני' מכה: והאבן' ב' נפ' ע"ס שמ' נוחות אבנים ז"ס באלי נפל' כנגד ז' ומי כתב שמנכיבים בכס מס ובגד שבעה שקורין בעורה בבכת • וכ' מכס פ' באלי כנגד ס' שקורין בי"ט וג' מכס מע"ס הבאלי כנגד ג' שקורין בחול ויאמרו שלוס ולא יאמרו שלוס לו כי אמר לוזוב לית שלוס לגעשים:

רשי שפתי חכמים

דכרסי לך והכעמה א הכבית לגכרכס שגאמר להיות לך לגלגים ולזכרך לאתיך (לעיל יח ז) • (זכרך מיוחס שלא ימצא בו שום פסול): (כב) והאבן הזאת • כך מפורש ויו"ש והאבן הזאת אשר שמתי מצבה וגו' • כתרגומו אהי פלח קדם ס' וכן ח עשה בשובו מפדן ארם כשאמר לו קום עלה בית אל (לקמן לה ד) מה נאמר שם ויבן יעקב מזבח וגו' ויסך עליו נסך: (ה) וישא יעקב רגליו • שהגשבעה בשורה טובה שהובטח בשמירה נשא לבו את רגליו ועשה קל ללכת • כך מפורש בבראשית רבה: (ג) ישקו העדרים • משקים ט הרועים את העדרים ומשקין דבר בלשון קלרה: (ג) ונאספו • לגילים סיו להשלם לפי שהיתה י האבן גדולה: וגללו וגולגלן ומגנומו ומגנדרין • כל לשון כווה מבואה לדבר בלשון עתיד ובלשון ב עבר לפי שכל דבר שהוה תמיד כבר היה ועתיד להיות: והשיבו • תרגומו ומחיבין: (ו) באה עם הצאן • כשעה בתל"ף ותרגומו למיל • ורחל בלמ • כשעה למעלה בני"ת

ותרגומו

גַּאנָגִין צוֹ דָעִם לַאבָּר פּוּן דִיא לַיי וָאם וּוּאנִין אִין מִזְרַח זַיים: (ב) וִירא אוֹז עֵד דָאט גָּעזָעהָן הָבּה נוֹן
באר בשדה עם איין ברונן אין פֶּעלד והנה נון שלשה עדרי צאן רובצים עליה דָאראָן אִיז דָרַייא
קַמֶּעדֶם מִיט שָׁאף הָעֶדֶרִין בֵּיי איר כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים וָוארום פּוּן דָעם וָאזִינִין ברונן פְלֶעגָן
דִיא בָאכטֶיבֶר אָן טרינקען דִיא קַמֶּעדֶם והאבן גדלה על פי הבאר אוֹז אִיין גרוֹסֶר שטיין לִיגט אוֹף דָעם מוֹל
פּוּן ברונן: (ג) ונאספו שמה אוֹז דָאראָטן וָועדִין אִיין גָעזַאמְלט אַלי קַמֶּעדֶעם וגללו את האבן מעל פי הבאר
אוֹז דִיא שָׁאפֶּכטִיבֶר טוֹגָן אַראָפּ קַאלִידִין דָעם שטיין פּוּן דֶר ברונן והשקו את הצאן אוֹז זַיי
טרינקען אָן. ויא שאף והשיבו את האבן על פי הבאר למקומה אוֹז זַיי קָעהרִין אוֹם דָעם שטיין אוֹיף דָעם מוֹל
פּוּן דָעם ברונן צוֹ איר אוֹרט: (ד) ויאמר להם יעקב האט יַעֲקֹב צוֹ זַיי גָעזאגט אחי בֵּיזִינ פְלֵיכֶנד באת
שהם פּוּן וָאנָן זַיים איר ויאמרו אוֹז זַיי האבן גָעזאגט מחרן אנחנו מֶר זָענָן פּוּן חָרָן: (ה) ויאמר להם הכם
עֶר צוֹ זַיי גָעזאגט הידעתם את לבן בן נחור קענט איר לָבָן דָעם זון פּוּן נָחוֹר ויאמרו אוֹז זַיי האבן גָעזאגט
ידענו מֶר קֶאנִין אִים: (ו) ויאמר להם אוֹז עֶר האט גָעזאגט צוֹ זַיי השלום לו אוֹב עם איז צוֹ אִים שָׁלוֹם
ויאמרו שלם אוֹז זַיי האבן גָעזאגט עם איז שָׁלוֹם והנה נון רחל בתו באה עם הצאן וַיין טָאכטֶר רָחֵל קוֹמְט

הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ׃ כא וְשַׁבְתִּי
בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי לֵאלֹהִים׃
כב וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית
אֱלֹהִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ׃

שני כט א וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו וַיֵּלֶךְ אַרְצָה בְּנֵי־קֶדֶם׃
ב וַיַּרְא וְהִנֵּה בְאֵר בַּשָּׂדֶה וְהִנֵּה־שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדְרֵי
צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי מִן־הַבְּאֵר הַהִוא יַשְׁקוּ
הָעֲדָרִים וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל־פִּי הַבְּאֵר׃ ג וְנֶאֶסְפוּ־
שָׁמָּה כָּל־הָעֲדָרִים וְגָלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי
הַבְּאֵר וְהִשְׁקוּ אֶת־הַצֹּאן וְהֵשִׁיבוּ אֶת־הָאֶבֶן עַל
פִּי הַבְּאֵר לִמְקֹמָהּ׃ ד וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אַחַי
מֵאַיִן אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מֵחָרָן אֲנָחְנוּ׃ ה וַיֹּאמֶר לָהֶם
הֲיְדַעְתֶּם אֶת־לָבָן בֶּן־נָחוֹר וַיֹּאמְרוּ יָדָעְנוּ׃
ו וַיֹּאמֶר לָהֶם הֲשָׁלוֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם וְהִנֵּה

רחל

שפתי חכמים

סלמם נפסל מסרס"י: ו (עח"י) וכו ג"כ מכלל סכנתות של סמ"י דסה תמר לת תיבר דכתי לך וכרס"י לנרכך ועניך וחם לך יסף סלם מן סחטת וילמוד מדרכי נבן כודלי סלת יתקיים מה שאמר מלון כמו כל סכנתות של הקב"ה סכן על תנאי סלת ינרוס מחטת: ז כ"ל בגם וסיס כ' לי וגומר הוא מכלל סכנתות ולת

מסורת

רשי

לחם (חסלים מ: כה) : (כא) ושבתי בשלום אל בית אבי והסיטותיך לא כתזמה: בשלום · סלם מן החטת · כמו שלמת לי ו מלמד מדרכי נבן: והיה ה' לי לאלהים · שיחול שמו עלי מאחלה ועד סוף סלת ימצא פסוק ז כנרמי כפ"ם מסר

הכרמי

עַד וְעַתָּה מִיר נָעבֶּן בְּרוּם צוּ עָסֶן וּבגד ללבוש אוּנ אֶנְקלייד אֶן צוּ קְלַיְדֶן: (כא) ושבתי בשלום אל בית אבי את אִיהְ וְעַל מִיהְ אוּם־קֶערִין בְּשָׁלוֹם צוּ מִיין פָאטֶר אַז אֶן זִיהְ אִיהְ וְאל מִיהְ נִים אֶפ לָעֶרְנֶן רִיא וְעֶעֶן פוּן לָבָן והיה ה' לי לאלהים אוּנ נָאט וְעֶעט צוּ מִיר־זִין צִיין נָאט · רשי׳ שְׁרַייבְּט דָם מִיטְט מָעַן עַד וְעַתָּה מַאכֶּן רוֹגֶע זִיין נָאטֶן אוֹף מִיר פוּן תְּחִלָּה בִּז סוֹף עָם וְעֶעט נִים נְפוּנֶן וְעֶרְן־זִין פְּסוּל אִין מִיינוּ קִדֻּשָׁה והאבן הזאת אשר שמתי מצבה אוּנ דָעם רַאזִינִין שְׁטֵיין וָאם אִיהְ רָאהּ גִיטָאן פַּר צִיין בֵּשְׁטָאנְד יהיה בית אלהים וְעֶעט זִיין נָאטֶם דוּ כְלוּטֶר אִיהְ וְעל רִינִין נָאט ב"ח וכל אשר תתן לי אוּנ אֶלֶץ וָאם רוּא וְעֶעקֶט מִיר נָעבֶּן עשר אעשרנו לך וְעל אִיהְ אָפ שַׁיִיקֶן מֶעשֶׂר פוּן רַיִיכֶם וְעֶעִין: (א) וישא יעקב תליו את יַעֲקב וָאם אוֹף גֶהבֶּן זַיינוּ פִים · רשי׳ שְׁרַייבְּט וִיו נָאט וָאם אִים גִיזָאגְט אִיין גוּטֶץ בְּשׂוֹרָה אז עַד וְעֶעט אִים הִיטֶן אִיז זִיין נָאטֶרְן נָרִיגְ גִיוּוֹאוֹרִין אוּנ עַד וָאם גִיקֶעקֶט קֶעקְ נֶיין וֵילְד אַרצה בני קדם אוּנ עַד אֶת

לָא אֲשַׁבְּקִינָךְ עַד דִּי אַעֲבֵיד יָת דְּמַלֵּילִית לָךְ : טז וְאִתְּעַר יַעֲקֹב מִשְּׁנָתֵיהּ וַאֲמַר בְּקוּשְׁטָא
אִית יְקָרָא דַּיְיָ שְׁרֵי בְּאַתְרָא הָדֵין וַאֲנָא לָא הֲוֵיתִי יָדַע : יז וּדְחִיל וַאֲמַר מָה דְּחִילוּ אַתְרָא
הָדֵין לֵית דֵּין אֲתַר הֶדְיוֹט אֱלָהֵין אַתְרָא דִּרְעוּא בֵיהּ מִן קֳדָם יְיָ וְדֵין תְּרַע קֳבֵל שְׁמַיָּא :
יח וְאַקְדֵּים יַעֲקֹב בְּצַפְרָא וּנְסֵיב יָת אַבְנָא דְּשַׁוִּי אִיסָדוֹהִי וְשַׁוִּי יָתַהּ קָמָא וְאָרִיק מִשְׁחָא
עַל רֵישַׁהּ : יט וּקְרָא יָת שְׁמָא דְּאַתְרָא הַהוּא בֵּית אֵל וּבְרַם לוּז שְׁמָא דְּקַרְתָּא
מִלְּקַדְמִין : כ וְקַיֵּים יַעֲקֹב קְיָם לְמֵימַר אִם יְהֵא מֵימְרָא דַּיְיָ בְּסַעֲדִי וְיִטְּרִינַנִי בְּאוֹרְחָא
הדא

בעל הטורים

(טז) ויקץ יעקב משנתו ויאמר : ס"ת נכור לומר שאין תפלתו של אדם נשמעת אלא בנכור · משנתו קרי ביה ממשנתו מתוך שהיה הוגה בתורה ביום גם בלילה לא שכב לבו לראות בו בחלומו : (יז) וזה שער השמים וישכם לומר שבעלות השחר פותחין שער השמים והוא זמן טוב לתפלה : (כ) וידר · ג' במס' וידר יעקב וידר ישראל וידר יפתח · לומר שהצדיקים היו נודרין והראשון שנדר היה יעקב וזהו אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב למה אמר אביר יעקב לפי שהוא פתח בנדרים תחלה :

רש"י

ומהיכן למדו לומר כן אומר אני שנעקר הר המוריה ובא לכאן וזו היא קפיצת הארץ האמורה בשחיטת חולין שבא בית המקדש לקראתו עד בית אל וזה ויפגע במקום וא"ת וכשעבר יעקב על בית המקדש ב מדוע לא עכבו שם איהו לא יהיב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו ומן השמים יעכבוהו איהו עד חרן אזל כדאמרינן בפרק גיד הנשה וקרא מוכיח וילך חרנה כי מטא לחרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו · יהב דעתיה למהדר וחזר עד בית אל וקפצה לו הארץ · (בית אל לא זה הוא הסמוך לעי אלא לירושלים ועל שם שהיתה עיר האלהים קראה בית אל והוא הר המוריה שהתפלל בו אברהם והוא השדה שהתפלל בו יצחק וכן אמרו בסוטה לכו ונעלה וגו' לא כאברהם שקראו הר ולא כיצחק שקראו שדה אלא כיעקב שקראו בית אל ע"כ פרש"י מדוייק) : מה נורא · תרגום מה דחילו אתרא הדין · דחילו שם דבר הוא כמו סוכלתנו וכסו ג למלבש : וזה שער השמים · מקום תפלה לעלות תפלתם השמימה · ומדרשו שבית המקדש של מעלה ד מכוון כנגד בית המקדש של מטה : (כ) אם יהיה אלהים עמדי · אם ישמור לי הבטחות הללו שהבטיחני להיות ה עמדי כמו שאמר לי והנה אנכי עמך : ושמרני · כמו שאמר לי ושמרתיך בכל אשר תלך : ונתן לי לחם לאכול · כמו שאמר כי לא אעזבך והמבקש לחם הוא נעזב שנאמר ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם

שפתי חכמים

בנימין וא"כ מה היה מעלות לוז שקרא ט בית אלקים ושער השמים הרי לא היה שם לא רגלי הסולם ולא ראשו לכן פי' שאמצע שיפועו היה כנגד ב"ה דסוף הסולם היינו ראשו היה נגד בית אל שהוא לוז·כתב מהרש"ל כך נ"ל פירוש הפסוק וכלעת רש"י וכלפי שארז"ל שאמר הקב"ה צדיק זה בא לבית מלוני ויפטור בלא לינה ובית מלונו של הקב"ה היינו ירושלים וכאן משמע שלן בבית אל ועוד אמרו יעקב קראו לירושלים בית אל והוא לוז כדכתיב ואולם לוז שם העיר כו' ואפי' אם אתה יכול לתרץ הכתוב שתוכל לומר לוז היא ירושלים עדיין קשה מהיכן למדו לומר כן אני אומר וכו' ואי קראו לוז שהוא שם העיר לראשונה וירושלים שקפץ לשם קראוס ביתו בית אל ובזה יתורץ ד"א שפירש לאפוקי דעת הרא"ם דלפי פירושו שבנוסחאות שלנו כתיב יעקב קראו לירושלים בית אל ועיקר שלדבריו זכו לוז ולא ירושלים ג"כ מדברי הכמים הוא חס לא מלאתי בשום מקום ועוד לפי סתירון ג"כ קשה דלמא לוז הייט ירושלים וקפיצת הארץ הייט כשבא לאמצעית הדרך בא לוז כנגדו אלא ודאי שהיה ברור לרש"י שירושלים לא לוז היא כדמוכח קרא כדפירשתי עכ"ל : ב ר"ל כך היא המאמר התם בגמ' ולשון קושיא היא למה לא עכבוהו שם ומתרץ איהו לא יהיב וכו' עד ומן השמים יעכבוהו ר"ל כיון דהוא עצמו לא התפלל ומן השמים יעכבוהו בתמיה אין כופין אדם לדבר מצוה : ג מביא ראיה שאחרלו בוי"ו לאו לשון רבים הוא אלא דרך התרגום הוא כן כמו תבונה דהוא נמי שם דבר ואפ"ה תרגומו סוכלתנו בוי"ו וכן בגד ללבוש נמי שם דבר הוא ותרגומו בוי"ו וכסו וא"כ ש"מ שדרך התרגום כן : ד (נח"י) נ"ל דהמדרש אינו חולק אלא במפרש כטעם למה דוקא זה המקום הוא שער לעליית התפלה לפי שהוא מכוון נגד ב"ה של מעלה ומ"מ שער השמים הוא דרך משל כי אין לשמים שער או חלון : ה רל"ת דהא ליכא דקרא כפל הוא דכתיב אם יהיה אלקים עמדי היינו ושמרני ועז"פ אם ישמור לי וכו' כלומר דהאי אם יהיה אלקים עמדי קאי אשמירת הבטחות וא"ת איך יתכן לומר שיעקב היה מסופק אם יקיים הקב"ה הבטחתו אם לא · וי"ל שהיה ירא שמא יגרום החטא ולא ישמור לו · ועי"ל דיעקב היה סבור שמא חלום הוא ואין חלום בלא דברים בטלים מ"ה אמר אם וגו' וק"ל · וא"ת כיון פרש"י בא לסוכיה הבטחות מן המקרא היכן הבטיחו נמי על בגד ללבוש וי"ל כיון שהבטיחו על הלחם ודאי שהבטיחו נמי על בגד ללבוש כמו שאחז"ל עשוק לגביך ושוי לכריסך פי' זבין בגדים יקרים ועשוק ממוך בשביל בגדים ושוי לכריסך פי' אבל לכריסך אל תזבין אלא כשויה ולא ביוקר מכדי דמים ואמר נמי בש' כיסוי הדם לעולם יאכל אדם וישתה פחות ממה שיש לו וילבש ויתכסה יותר ממה שיש לו וכיון שהקב"ה הבטיחו על הלחם לאכול א"כ ודאי הבטיחו נמי על בגד ללבוש דאל"כ היה צריך לנמנם ממאכלו כדי ליקח בגדים ונמצא שלא יהיה לו לחם לאכול והקב"ה הבטיחו על הלחם

בית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַטָּה : (יח) וישכם יעקב בבקר הָאט זִיךְ יַעֲקֹב בְּפֶערְדֶט אִין דֶר פְרִיא ויקח את האבן אשר שם מראשותיו אוּנ עֶר הָט גְנוּמֶן דֶעם שְׁטֵיין וָוס עֶר הָט גִיטָאן פוּן זַיין צוּ קָאפִּינְס וישם אותה מצבה אוּנ עֶר הָאט גִימַאכְט זִיא פַאר אַיין בְּשְׁטַאנְד ויצק שמן על ראשה אוּנ עֶר הָאט גִיגָאסִין אַייל אוּף אִיר שְׁפִּיץ : (יט) ויקרא את שם המקום ההוא בית אל אוּנ עֶר הָאט גִירוּפִין דֶעם נָאמֶן פוּן דֶעם אָרְט בֵּית אֵל ואולם לוז שם העיר לראשונה אָבֶּר צוּם עֶרְשְׁטֶן הָאט דִי שְׁטָאט גְהֵייסִין לוּז : (כ) וידר יעקב נדר אוּנ יַעֲקֹב הָאט אַיין נֶדֶר גִיטָאן לֵאמֹר צוּ זָאגִין אם יהיה אלהים עמדי אַז גָאט וֶועט זַיין מִיט מִיר אַזוֹ וִוי עֶר אִיז מִיר מַבְטִיחַ ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך אוּנ עֶר וֶועט מִיךְ הִיטְן אוּף דֶעם וֶועג וָואס אִיךְ גֵיי ונתן לי לחם לאכול אוּנ

כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם־עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר־
דִּבַּרְתִּי לָךְ׃ מז וַיִּקַץ יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אָכֵן
יֵשׁ יְהוָה בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי׃ יז וַיִּירָא
וַיֹּאמֶר מַה־נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם־בֵּית
אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם׃ יח וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר
וַיִּקַּח אֶת־הָאֶבֶן אֲשֶׁר־שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ
מַצֵּבָה וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ׃ יט וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־
הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוּלָם לוּז שֵׁם־הָעִיר
לָרִאשֹׁנָה׃ כ וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם־יִהְיֶה
אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי

הולך

שפתי חכמים

תנן לך : (מז) ירא כאליך׳ מעצו שלא ירדוף אחריו וכחזרתו
מלבן כמעשה שהיה שכיוה ומכרתיך בכל אשר תלך ושכיותיך:
ר דק׳ל כי לא אעזוך עד אשר אם עשיתי אשר דברתי לך אעזוך עד אשר
עשיתי ומלת אם מצמע הוא ספק אם יעשה אם לא לכך מצרם
אם מצמע כלשון כי דהוה נמי לשון ומלת כי לעולם כיון שכי מצמע
לשון אם גם אם מצמע לשון כי : ש ומ״ת דלעולם אשר דברתי לך
קאי על הדיבור מדכתי עמו פעם והוה ויאמר אלי יי וגו׳ ויי״ל
דמ״ב הל״ל כל אשר אני מדבר עמך ולא לשון דברתי שהוא ל׳ עבר
כיון דהוה בעולם היה וכבל בחלום אחד ולא הקיץ משכתו בחיים
וק״ל : ת דמל״ב מכ״מ אם לא ידענא דק״ל כיון שאמר יעקב כי
אם היה מלאים מצמע שהיה בבית אל כמ״ש ויקרא את שם המקום
כשהוא בית אל מ״ב מצמע שבולם הזה עומד בבית אל ולעיל מצמע
שהיה עומד בבאר שבע מדכתיב לעיל ויחלום והנה סולם מוצב
ארצה וגו׳ ולא מפרש בלחזה מקום על לכן היה ק״ב והלי קלי
דאמלי דכתיב לפניו בהחלם בהר שבע דדרשינן סמיכות
ב״ב קמי׳ קלי דאמלי לכך מפרש בסולם הזה עומד בבאר שבע
ומצמע מפסוק ואמלע ביפושו עד כ״ה דהייט ירושלים דאשר
בבית אל כדמצמע נמי בפסוק דלעיל עומד סוף ביפושו היה בשנד
כ״ה אם כן היה יעקב הון מהסולם לבחרי בהר שבע בדרום יהודה
ובמ״ק בלפושו בנגוב שבין יהודה ובנימין ולח סוף בלפושו של

בנימין

ומלכן

רש״י

ומלכן : עד אשר אם עשיתי • אם מצמע ר בלשון כי (גימטריא
ע) : דברתי לך • לעכרך ועליך מה שהבטחתי לאברהם על
זרעו לך הבטחתי ולא לעשו אלא מתוך שהוא כי יפחד שלא
לך זרע אלא כי ביעקב ולא כל יעקב וכן כל לי ולך ולא
ולהם הסמוכים אצל דבור מצמעים לשון על חה יוכיח
שהרי עם יעקב לא דבר ש קודם לכן : (מז) ואנכי לא
ידעתי • שהם ידעתי לא ישבתי ת במקום קדוש כזה :
(ח) כי אם בית אלהים • ס״ל אלמלא בשם רבי יוסי בן
זמרא הסולם הזה עומד בבאר שבע א ומתוך שפיעו
מגיע כנגד בית המקדש שבאר שבע עומד בדרומה של
יהודה וירושלים בלפונה בנגבול שבין יהודה ובנימין ובית
אל היה בלפון של נחלת בנימין בנגבול שבין בנימין ובין בני
יוסף ומתוך סולם שרגליו בבאר שבע ולמעלה בבית אל מגיע
למעלה שפיעו עד ירושלים • כלפי שאמרו רבותינו שאמר
הקב״ה לדיק זה בא לבית מלוני ויפשר בלא לינה • ושוד
אמרו יעקב קללה לירושלים בית אל וזו לוז היא ולא ירושלי׳

ומתוכן

ירעש פון דיינם וועגן צו דיינע עלטערן : (מז) ויקץ יעקב משנתו אוב ויאמר אכן יש יי במקום הזה אוב ער הט נואבט פאר ואר נאט איז דא אוף דעם ארט בלוסז דא רוהט דיא
ידעתי אוב אוף הארב ניט גוויסט • רש״י שרייבט ער האט נישט אוף ואלט וויסן ואלט
אז אהריללן ארט וויא דם איז : (יז) ויירא אוב ער האט זיך נשפארכטן ואמר מה נורא
נואבט וויא פארכטיג איז דם ארט אין זה דם איז ניט אנדרש כי אם בית אלהים נאר
יש נבועט ועדן דם בית המקדש ואה שער השמים אוב דאס איז דם טויער פון דעם
ויירא ארוף דער קרדש שרייבט דר בית המקדש של מעלה שטייט גלייך קעגן

שְׁמָשָׁא וְנִסִיב מֵאַבְנֵי אַתְרָא וְשַׁוִי אִיסָדוֹהִי וּשְׁכִיב בְּאַתְרָא הַהוּא : יב וְחֶלֶם
וְהָא סוּלְמָא נָעִיץ בְּאַרְעָא וְרֵישֵׁיהּ מָטֵי עַד צִית שְׁמַיָּא וְהָא מַלְאֲכַיָּא דֵיְ סַלְקִין וְנָחְתִין
בֵּיהּ : יג וְהָא יְיָ קָרֵא דֵיְ מְעַתַּד עֲלוֹהִי וַאֲמַר אֲנָא יְיָ אֱלָהֵיהּ דְּאַבְרָהָם אֲבוּךְ וֵאלָהֵיהּ
דְּיִצְחָק אַרְעָא דְּאַתְּ שְׁכִיב עֲלַהּ לָךְ אֶתְּנִינַהּ וְלִבְנָךְ : יד וִיהוֹן בְּנָךְ סַגִּיאִין כְּעַפְרָא דְּאַרְעָא
וְתִתְקֻף לְמַעַרְבָא וּלְמַדִּינְחָא וּלְצִפּוּנָא וּלְדָרוֹמָא וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִיכָךְ כָּל זַרְעִית אַרְעָא וּבְרִיל
בָּנָךְ : טו וְהָא מֵימְרִי בְּסַעֲדָךְ וְאֶטַּרִינָךְ בְּכֹל אֲתַר דֵּי תְהָךְ וַאֲתֵיבִנָךְ לְאַרְעָא הָדָא אֲבֵי

לא

בעל הטורים

(יב) תלוש כגי' זה בנפרוף : סלס • כגי' זה בכפל הכתוב : סלס • כגי' קול שקול תפלת הצדיקים הוא סולם למלאכים לעלות בו וכן עלה המלאך בלהבי הקרבן והתפלה היה העבודה לכך כל מי שמכוון בתפלתו הפוסק סלם בשליחותיו ויכולים לעלות בו : סולם • בגימ' ממון וכגי' עוני כי זה יפעיל וזה יגיש : סלם • לותיות סמל שהרחבתו כיוצא עובדי כו"ם : וזכה סלם • בגימ' וקד שהרחבתו קיני הגליות : סלם כגי' סיני שהרחבתו מעמד הר סיני : סולם מוצב • כגי' מרכבו : מוצב • ג' הכת ואיתיך תלתן מוצב תהר בשכם • ונראני עליך מוצב שהרחבתו כיוצא בתרק היינו מוצב תהר בשכם שתוהו מקום כשהו תהלה והגלו ממנה סיינו ונראני עליה מוצב : סלם • לותיות למם • שמות לו הגליות וזמן לו הקריבות : וזכה סולם מוצב כגי' ככבים : תרגם רמז לזוכה תלמה : ולתשא מגיע בשמיתה • רמז לרגיה הקריבות כעולה בשמיים • ד"ת והנה סלם כגי' וזה מוכח העולה : והנה מלאכי • לותיות תלו ככבים שעולין וויורדים בככב : מוצב תרגם ונתצו מגיע בשמיתה • רמז למי שמוטלך לתרק לפי שעה יעלה בשמיתה : מלאכי תלבים • כ' דשמיני ככה ואיתך ויפגעו בו מלאכי תלבים היינו מלאכי תלבים שעליו"ם במדרש מלאכים שליוהו בתרק לף ליוהו לח"ל זכו מלאכי תלבים שוים לותם שליוהו בתרק • ויפגעו בו מלאכי תלבים היינו מלאכי תלבים שעלו תו פגעו בו עתה לגוהו בתרק • סולם ויורדים • כגי' ככל מדי ון :

(יג) וזכה ס"י ד' במספר : וזכה ס' נלב עליו וזכה ס' נלב על הומת תלב וזכה ס' עובה תרגומו בשמים ס"י כתיב וזה שער השמים וכן והנה ס' עובר דחיירי במרכבה לף ככה סולם מוצב תרגם במעשה מרכבה : ותלבו יעקב • תימה למה לף תאר יעקב תרגם כמו כתרגם ו"ת לפי שתאר בתרגום תני ס' תאר תלבי תרגום תבל ומיתתן שלש תאר תני ס' לף תאר תלבי תבל : (יד) ופרצת ימה • כגי' קריעת יס וזכו וירא ישראל מצרים כפרצ : (יח) וכשכתוב תל כתאשר • כגי' זה מתרגם מלכיות :

רש"י

עולים מחלה ם ומחר כך יורדים • מלאכים שליווהו בתרץ מן יוצאים חוצה לתרץ ועלו לרקיע וירדו מלאכי חוצה לתרץ לגוהו : (יג) נצב עליו • ע לממרו : ואלהי יצחק • לף על פי שלא מיינו במקרא שייחד הקב"ה שמו על הצדיקים בחייהם לכתוב אלהי פלוני מקום שנאמר (חוש מו מז) ין בקדושיו לף ימין כאן ייחד שמו על יחק לפי שכתו מיינו ולעזו בניו והכי הוא כתת וינר הרע פסק ממנו • תגמוחו : שכב עליה • (מולין עם) קיפל הקב"ה כל תרץ ישראל תחתיו פ רמז לו שתהא עוחה ליכבם לבניו (כל לחות זה מקומו של מזבח) : (יד) ופרצת • וחזקת צ כמו וכן ישכון (מו) אגבי עמך • לפי שהיה יכל ק מעשו ומלכן

קיפל תוהה לו בתוך ד' חמות י"ל כדי שהבית הוה לבנות כל תרץ ישראל כתרבע חמות תאר הוא שוכב עליהם שכל תרץ ישראל כלולם בם וכעין יכה ויחר ויאמר תן תפופה לפי : צ לף לא כמו ק יזרון בם שבות לשון סריפה : ק דתל"ד מלי תאני עתר דמשמש

שפתי חכמים

כרבם תלף התחילו מרגלות כו' • ות"ת מ"ל שלקח תבנים כרבם דלמעלה ויקח תבן אחד מתבני המקום הוה דקאמר ושיינו דכתיב ויקח תת בתבן תאר בתם בם מרתשותיו ותי' התוספות דהל"ל ויקח תבן כמו ויקחו תבן וישימו תחתיו שהרי כתוב לף בא לפתוח תלף לפרש תלף מדכתיב מתבני (שמות) ג"מ תבנים מוכח הוי : ם ק"ל דהל"ל יודיעם תחלה דהא דיהת המלאכים בשמים הוא : ע דתל"ב הא מלא כל תתרץ כבודו ומאי נאר עליו תלף עליו על יעקב וכתי דהוצרך לשמרו בתוהב שעה ולף קודם לכן אמרו בגמ' לפי שדיבקו של יעקב תקוק בכפה כבוד ושכשיו רלו שמלאכים תת יעקב וידעו שדיבקו הוא ומתקנאו בו הוחיל שהוה קרוב לכפה כבוד יותר מהם ויהי בדעתם להזיקו לכך אמרו הקב"ה ות"ל הוחיל שהמלאכים של ח"ל הן עובים ומלאכים של ת"י הן יורדים לפי שדיבקו של יעקב תקוק בכפה כבוד ושכשיו רלו שמלאכים תת יעקב וידעו שדיבקו הוא ומתקנאו בו הוחיל שהוה קרוב לכפה כבוד יותר מהם ויהי בדעתם להזיקו לכך אמרו הקב"ה ות"ל הוחיל שהמלאכים של ח"ל הן עובים ומלאכים של ת"י הן יורדים רש"י : ם דתל"ב מתי רבותיו היה שינה ו תת בתרץ תאר שכב עליהם שהוה רק ד' אמות וע"ז קתמר קיפל הקב"ה וקבה למה

הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו
וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא׃ יב וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב
אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי
אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ׃ יג וְהִנֵּה יְהוָה נִצָּב עָלָיו
וַיֹּאמֶר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי
יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה
וּלְזַרְעֶךָ׃ יד וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ יָמָּה
וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל־מִשְׁפְּחֹת
הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ׃ טו וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ
בְּכֹל אֲשֶׁר־תֵּלֵךְ וַהֲשִׁבֹתִיךָ אֶל־הָאֲדָמָה הַזֹּאת

כי

שפתי חכמים

קודם ביאתו לחרן והוסק לומר סיסם ויל כמשמו שכח לתרן
ותח"כ שב לבתר שכנע מה שכנע לו בדרך כי תן זה דרך במקרא
גבן פרש יגל לגבוה: ח דק"ל ולגל כל כתוב לפרש ולא לפתום
ולכתי תימו מעברת בלילה מקום ל"ם במקום כו': מ שפ' לשון
הגייה ולא פגיעה: י פי' ויפגע במקום בקב"ה שקרלו מקום
פ"י שהוא מקומו של עולם רש"י: ב דבשלמא ולא תפגע בי פי'
לא תגע בי להפלר לחבל אלא בקב"ה לא שיך למימר בכי ת"ל קשה
למה סיום וכו' (מהרש"ל) אלא שלכך כתיב ויפגע שהוא שון לשון
פגיעה כדי שתלמוד ממנו ג"כ קפיצת הדרך ולפי הוא כתיב ויפגוש
לא כייבו לומר ממנו שפלה לכך כתב בספוק ויפגע דמשמע ביום
פרוויהו: ל אע"פ שאין בפרש בין ויבא השמש ולין שם ובין
ולין שם כי בא השמש מ"מ ס"ל לסדר הענינים כפי סדרן וכמו
דכתיב שכח בי רפה סיום לעכוב לכו בי וגו' אלא ולפי שעשה
שתלונותיו גחמר • ועי"ל מהכתיב כי בא השמש משמע שכל מי
שי בו סיה הולך עוד ות"כ ס"מ סיה עוד סיום גדול ות"כ מה
כי בא השמש אלא שבקשה וכו' כך פירש"י בפ' חלק: מ דת"כ
ויקח מבן מנע"ל: נ דת"כ היו הכתובים מכתישין זה את זה
דמלמ כתיב ויקח מאבני המקום משמע שהיו אבנים כרכר
כתיב ויקח את השמש לכך נאמרו לתרן דודאי מתהלה פין

זִיךְ דִי שְׁטֵיגֶר אֵן נְהוּבֶן: צוּ קְרִיוּ
שְׁטֵיגֶן הָט נְאָבֶט אוֹף טִיר
שְׁטֵיגֶן שְׁטֵיגֶט וַיי
פוּן צוּ
דום

שיר זאלדָ צדיק ליינֶן זיין קָאם אוּז דָער
ה תיקף גאבט פין אזי שטיינר איז
ד הָט גינומֶן דָעם שטיין וום ער הָט
עם זעלבֶּרגֶן ארט • רש"י שרייבט
בר דיא פערצהן יאר ואם יעקב
נאבט וואורום ער הָט גלעזירט
אלייטר וואר שטיין אוף דער
אבי אלהים עולים דיא מלאכים

פון

בְּרִיתִי אֶת־לֵוִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם וָאֶתְּנֵם־לוֹ מוֹרָא
וַיִּירָאֵנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נָחַת הוּא: תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ וְעַוְלָה לֹא נִמְצָא בְּשִׂפְתָיו בְּשָׁלוֹם
וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן: כִּי־שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ־דָעַת וְתוֹרָה יְבַקְשׁוּ מִפִּיהוּ
כִּי מַלְאַךְ יְהוָה־צְבָאוֹת הוּא:

רַבִּי אמר יי צבאות זֹאת אֲבָאוֹת: בריתי חיתה אתו איך הָאב מיט אים כּוֹרֵת בְּרִית גְּוָעִין החיים והשלום
עֵר זאל לָעבֶן אוּב עִם זאל צוּ אים זַיין שָׁלוֹם אַזוּ ווי נָאט הָט נְזאגט צוּ פִּנְחָס (חסר נותן לו את בריתי שלום):
ואתנם לו מורא אוּב איך הָאב אים גֶּגעבֶן עֵר זאל מְקַבֵּל זַיין דִי תּוֹרָה מיט פָּאר־קֶט זיין־אני אוּב עֵר הָאט זִיך
גְּפָאר־קֶטֶן פַּר מִיר ומפני שמי נחת הוא אוּב פַּר מַיין נָאמֶן הָט עֵר גְּטָאן אַנְגֶטֶן כְּלוֹמֶר עֵר הָט מוֹרָא גְהַאט:
תורת אמת היתה בפיהו דִי וָאר־הַאפְטֶעֶנְע תּוֹרָה אִז גְּוֶעֶן אִין זַיין מוֹל ועולה לא נמצא בשפתיו אוּב קיין אִם
רַעכְט אִז נִיט וָואר גְּפוּנֶן אִין זַיינִי לֶעפְּצֶן בשלום ובמישור הלך אתי אַהֲרֹן אוּב אֶלְעָזָר אוּב פִּנְחָס אִז מִיט
גַּאנְצֶן מִיט שָׁלוֹם אוּב מִיט רַעכְט פָּארְטַיְיקִיט ורבים השיב מעון אוּב בַּיי אִים דָעם עֶגֶל הָאבֶן זַיי גְּמַאכְט אוּם
קָערֶן נַאנְץ שַׁבָּט לַוִי פּוּן זִינְד: כי שפתי כהן ישמרו דעת ואורום דִי לֶעפְּצֶן פּוּן דָעם כֹּהֵן דַארְפֶּן הִיטֶן דָאם
וִויסֶן שַׁאפְט פּוּן דָר תּוֹרָה פַּר וָעם ותורה יבקשו מפיהו וָאורוּם דִי לֶייט בֶּגֶערֶן פּוּן זַיין מוֹל צוּ לֶערְנֶן תּוֹרָה
כִּי כֹהֲנִים זְאלֶן פַּסְקֶנֶן אִיסּוּר וְהֶיתֵּר וָאורוּם עָם פַּסּוּק (זורו משפטיך ליעקב) דָם אִז טַייטְש
שַׁבָּט לַוִי זְאל לֶערְנֶן דִי דִינִים צוּ דִי קִינְדֶר פּוּן יַעֲקֹב כי מלאך יי צבאות הוא וָאורוּם דָר כֹּהֵן אִז אַיין שְׁלִיחַ
פּוּן נָאט דָר כֹּהֵן אִז גְּלַיְיךְ צוּ דִי מַלְאֲכֵי שָׁרֵת וָום זַיי דִינֶן פַּר נָאט דָר כֹּהֵן דִינְט פַּאר נָאט אִין קָדְשֵׁי
קָדָשִׁים אִיבֶּר דָעם הַאר[illegible]

וְנִפְקַ יַעֲקֹב מִבְּאֵרְ שָׁבַע וְהָלַן: יא וַיַּעַל בְּאַתְרָא וּבָת תַּמָּן אֲרֵי עָאל

בעל התורים שמשא

(י) ויצא יעקב: ר"ת שפרסה זו סתומה (שלח בכל ספרים ליתא פתוחה ולא סתומה) סכעם לפי שיצא מכאן וכתיב בהבחנה • לשון מיצוי
חיזוק לו לשמח ומשך ליה ויצא ויצא יעקב מבאר • בנ' פמה זיוה סודם דדכה : יעקב מבאר שבע :
ת עבר שעמען בניה עבר : ויצא יעקב מבאר שבע • ס"ת ע"ר ושי"ן של שבע־שבר • שי"ר סיס נשמן
בית עבר : מבאר שבע • ר"ת שם שיהא בניה שם : ויצא • בגימ' נו כיוס : (יא) ויפגע במקום • ג"פ כתיב מקום בפסוק
רמז עי' רגליס ביעב : כי בזה השמש • ר"ת כבוד שכבוד מאור השמש שלא בעונתו :

ר"ש"י

יד סיומות לזיך מן סמקום עוסי לוסבים ג
הלזיך בעיר הוא סודם ד הוא זיוה הוא סי' לכם ילא מס
שבה סודם ה פמה זיוה פמה כדרכה • וכן (יחזק ח ז) ותמ
מן המקום ו כלומר בגעמי ורוח : וילך חרנה • ועל לגכם
ז לחכן : (יא) ויפגע במקום • לא הזכיר

כשסיס מחר ויצא עכ"ל : ד ר"ל בעוד שב
ה ר"ל הפס שבעיר עומק עכיוכות • ואין להקשות ולמה יאמר
כ' נזיקים : ו וקשה דהכא הכיא ראיה מהתם לכאן וה
חומר דלמתי שמי יצאו סיומות סלזיך מן לא
להביא ראיה מהתם סיומות לזיך עומד ורוסם
ס"מ שלא סיה לה שום ממון ומהתם מביא ראיה
תכל כמקום לזיקים מכ"ל דעומד ורוסם מב"ס
(עיין בפ"ל ופס סלזיך מלך ליעב זה) : ז

דָאַרְטֶן גֶּעֲבְטִיגְט כי בא השמש ו
אוֹן פְּכוֹךְ פָּרִיעָר ויבא השמש אי
אִיז פְּלוֹצְלוֹנְג אוּנְטֶר גֶּגאנְגֶן נ
גְּוטֶן פּוּן דִי שְׁטֶיינֶר פּוּן דָע
דָאס דִי שְׁטֶיינֶר גְּלַיְיגְט אַרוּם

בְּנוֹיָם׃ וְעַתָּה אֱלֹהֵיכֶם הַמְצַוֶּה הַזֹּאת הַכֹּהֲנִים׃ אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ וְאִם־לֹא תָשִׂימוּ עַל־לֵב
לָתֵת כָּבוֹד לִשְׁמִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְשִׁלַּחְתִּי בָכֶם אֶת־הַמְאֵרָה וְאָרוֹתִי אֶת־בִּרְכוֹתֵיכֶם
וְגַם אֲרוֹתִיהָ כִּי אֵינְכֶם שָׂמִים עַל־לֵב׃ הִנֵּנִי גֹעֵר לָכֶם אֶת־הַזֶּרַע וְזֵרִיתִי פֶּרֶשׁ עַל־פְּנֵיכֶם
פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם וְנָשָׂא אֶתְכֶם אֵלָיו׃ וְיָדַעְתֶּם כִּי שִׁלַּחְתִּי אֲלֵיכֶם אֶת הַמְצַוָּה הַזֹּאת לִהְיוֹת

בריתי

אני וארום איך בין אַרְטָעָר מַלְךְ אמר יי צבאות זָאגְט נָאט צְבָאוֹת ושמי נורא בגוים אוג מַיין נָאמָן איז פָאר־כְטַת צְווישָׁן דִי פָּעלְקָר׃ וערה אליכם המצוה הזאת הכהנים אוג אַצוינְג צוּ אַיְיךְ כֹּהֲנִים איז דִיא דָאזִיגָע
מִצְוָה איר זָאלְט אַכְטונְג גָעבְּן מָען זָאל ניט מַקְרִיב זַיין אַזעלְכֶי קָרְבָּנוֹת אם לא תשמעו אוב איר וועט ניט
צוּ הָערָן ואם לא תשימו על לב אוב איר וועט ניט טָאן אוֹף אַייעָר הַארְץ לתת כבוד לשמי צוּ גְעבְּן כָּבוֹד צוּ
מַיין נָאמָן אמר יי צבאות זָאגְט נָאט צְבָאוֹת ושלחתי בכם את המארה אוג אַיְיךְ וועל אין אַיְיךְ שִׁיקְן דָם מִינָערוּנג
וארותי את ברכותיכם אוג אַיְיךְ וָועל שָׁעלְטָן אַייעָר בָּענְטשׁוּנג כְּלוֹמַר דִי תְּבוּאָה מִיט דִי פֵּירוֹת וָום בַּארָף
נֶעבְּענְטשְׁט וָועְרְן וָועל אַיְיךְ פָּלוּכְן וגם ארותיה אוג אַיְיךְ וָועל בָּאלְד שָׁעלְטָן אַיְיךְ בַּארָף ניט וָואכְטָן אוֹף
אַתְּנאי בִּיז איר וועט ניט צוּ הָערָן כי אינכם שמים על לב וָוארום אַיְיךְ וָויים איר וועט בְּוַודַאי ניט טָאן אוֹף
אַייעָר הַארְץ מִיךְ צוּ הָערָן׃ הנני גער לכם את הזרע נון אַיְיךְ וָועל אַן שָׁרַייעָן אוג פַּר בַּארְבָּן צוּ אַיְיךְ דָם
זַייאוּנג וזריתי פרש על פניכם אוג אַיְיךְ וָועל פַּר שְׁפָּרַייטָן מִיכְט אוֹף אַייעָר פָּנִים וָום פַּר אַמִיכְט פרש חגיכם
דָם מִיכְט פוּן אַייעָרי קָרְבָּנוֹת וָום איר זָענְט מַקְרִיב אום יום טוב ונשא אתכם אליו אוג דָם מִיכְט וָועט אַיְיךְ
טְרָאגְן צוּ זִיךְ כְּלוֹמַר איר וָועט אוֹךְ אַזוּ פִיל חָשׁוּב זַיין אַזוּ וויא דָם מִיכְט וידעתם כי שלחתי אליכם את המצוה
הזאת אוג איר כֹּהֲנִים זָאלְט וויסָן אַז אַיְיךְ דִי דָאזִיגִי מִצְוָה אַז איר זָאלְט ניט מַקְרִיב זַיין אַזעלְכֶי
קָרְבָּנוֹת להיות בריתי את לוי אַיְיךְ וויל אַז איר זָאלְט זַיין אַן דָעם בְּרִית וָום אַיְיךְ הָאבְּ פַּר שְׁנִיטָן מִיט שָׁכֶם

לוי

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה

א וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי־בָא

שפתי חכמים

א קצ"מ סי' מתהלה ק"ל למה חזר וכתב ויצא יעקב וכו כבר כתיב ויצא יעקב וגומר פי' ע שהפסיק בפרשתו של יעקב בענין עשו ונתן הפסוק למה הפסיק בפרשתו של יעקב וכתבלים שכת בפפסקה של לחבלים שכת החזרם וגו' ומצמר וכו' וע"כ:ב דהא כתיב ויצא פדנה תרס ונא כתב ודם נקו ויצא יעקב מאלה שכיון שהלך מדני תרס ודאי יצא מבלר שכע

רשי השמש

ויצא יעקב • על ידי שכשכיל שרשום כנוס בעיני יצחק מהיו הלך עשו של ישמ הפסיק הענין בפרשתו של יעקב וכתיב וילך עשו כי וגו' ומצמר חזר א לענין הראשון: ויצא • לפ לכתוב מלא וילך יעקב חרנה ב ולמ' מזכיר יציאתו מבי

יַעֲקֹב אִיז אַרוֹם נַאנְגָן פּוּן בְּאֵר שָׁבַע וויל תּרוּנה אוֹג עָר הָט אִין זִיךְ
שׁ"ש פְּרַעְגְט עָם דַארְף מָער ניט צוּ שְׁטַיין נָאר וַיֵּלֶךְ יַעֲקב חָרָנָה אז
איז גַאנְגָן קַיין תָּן ... ט אז עָר איז אַרוֹם גַאנְגָן פּוּן בְּאֵר שָׁבַע דָר פְּסוּק וויַיזְט
אַצַדִּיק גַייט אַרוֹם פּוּן אַיי... שַׁבָּאט וָועְרְט אַיין צַייכֶן אִין שַׁבָּאט וָוארום כָּל זְמַן אז דָער צַדִּיק אִין
שַׁבָּאט איז עָר איר לוֹב אוֹג אוֹיר לוֹטְרַייט אוֹג איר שׁוּנְקְייט כְּלוֹמַר מָען לוֹבְט דִיא שַׁבָּאט אוֹג אַ
צַדִּיק גַייט ... פּוּן דָער שַׁבָּאט גַייט אַרוֹם איר לוֹב מִיט איר לוֹטְרַקְייט אוֹנְאוֹיר שׁוּנְקְייט: (יא)
בְּמָקוֹם ... ט בְּאַגַענְט דָם אָרְט כְּלוֹמַר עָר איז נְקוּמָן צוּ דָעם אָרְט • רש"י שְׁרַייבְט בְּמָקוֹם
דַעַם הַר הַמוֹרִיָה אוּנְדִי רַבָּנָן הָאבָּן גְּזָאגְט וַיִּפְגַּע אִיז טַייטְש עָר וְזֶה גְּבָעטָן כְּלוֹמַר יַעֲקב הָט
דַּי תְּלַת נְסִיוֹן אוּי פּוּן דַיי... לְעָרְנָן מִיר אַז יַעֲקב הָט מְתַקֵּן גְּוָוען תְּפִלַּת עַרְבִית אוֹג דְרוּם שְׁטָעְקְט נִי
סְמוּךְ וירד תְּפִלָּה נאר ויפגע עָר הָאט בְּאַגְעגְנֶט אז דָם אָרְט איז אִים אַנְטְגָעגְן נְקוּמָן וויל שם אוֹג עָ

ראשון

הַיִּשָּׂא פָּנֶיךָ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת : וְעַתָּה חַלּוּ־נָא פְּנֵי־אֵל וְיָחֳנֵנוּ מִיֶּדְכֶם הָיְתָה זֹּאת הַיִּשָּׂא
מִכֶּם פָּנִים אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת : מִי גַם־בָּכֶם וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם וְלֹא־תָאִירוּ מִזְבְּחִי חִנָּם אֵין לִי
חֵפֶץ בָּכֶם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּמִנְחָה לֹא־אֶרְצֶה מִיֶּדְכֶם : כִּי מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ וְעַד־מְבוֹאוֹ
גָּדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם וּבְכָל־מָקוֹם מֻקְטָר מֻגָּשׁ לִשְׁמִי וּמִנְחָה טְהוֹרָה כִּי־גָדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת : וְאַתֶּם מְחַלְלִים אֹתוֹ בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן אֲדֹנָי מְגֹאָל הוּא וְנִיבוֹ נִבְזֶה
אָכְלוֹ : וַאֲמַרְתֶּם הִנֵּה מַתְּלָאָה וְהִפַּחְתֶּם אֹתוֹ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וַהֲבֵאתֶם גָּזוּל וְאֶת־הַפִּסֵּחַ
וְאֶת־הַחוֹלָה וַהֲבֵאתֶם אֶת־הַמִּנְחָה הַאֶרְצֶה אוֹתָהּ מִיֶּדְכֶם אָמַר יְהוָה : וְאָרוּר נוֹכֵל וְיֵשׁ
בְּעֶדְרוֹ זָכָר וְנוֹדֵר וְזוֹבֵחַ מָשְׁחָת לַאדֹנָי כִּי מֶלֶךְ גָּדוֹל אֲנִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּשְׁמִי נוֹרָא

בגוים

בְּהֵמָה אָדָר אַקְרַאנְקָע אִין רע אִיז דָאס ניט אַפֵּיקִי זָאךְ פּוּן אַיךְ הקריבהו נא לפחתך נַעהְן נָאר אַזעלְכֶן צו
יין שָׂרָה אוּן זֶעה זִידצְ אוּב עָר וָועט רִיךְ בַּוויליגֶן אוּ אָדָר הישא פניך אוּב עָר וָועט פַּר טָרַאגֶן דַיין פָּנִים
בלוֹמֶר צו אַיין שָׂרָה כּוּז מָעַן אוֹךְ צֶערעכְטֶן מַלִיץ שִׁיקֶן ניט קִיין בִּלִינְדֶן אָדָר אַיין הִינְקִידִיגֶן נוּא זָאגְט
דר נְבִיא ועתה אוּג אַצוּנוּר אִיךְ כּוֹהֲנִים וָום אִיר טוּט דָם שֶׁלַעכְטֶן וַויא זָאל דָם אוֹף גַיין אוֹף אַייעֶר הָארְצֶן
ור זָאלְט זַיין דִי שְׁלוּחִים פּוּן דִי יִשְׂרָאֵל חלו נא פני אל זַא אִיר זָאלְט בְּעטֶן פַּר נָאס ויחננו אוּג זַא עָר זָאל
אוּנוּ לַייט זָעלְבֶן פַּר וָואר מידכם הירהה זאת פּוּן אַייעֶר הָאנְט אִיז דָם בַּייַי גָענָען הישא מכם פנים קָאן דָען דָם
ין זַא עָר זָאל פַּר נָעמֶן כּוּן אַיךְ אַייעֶר פָּנִים אמר יי צבאות אַזוֹ טָט גְזאגְט נָאט וָואס הָערְשֶׁט אִיבֶּר אַלֶי
אַרְשַׁאפְט : מי גם בכם וָועֶר אִיז אוֹךְ צְווישֶׁן אַיךְ בְּלוֹמֶר הַלְואי עָם זָאל אוֹף שְׁטַיין אַגוטֶר טָעגְטֶש פּוּן
אַיךְ ויפגר דלתים אוּג זָאל פַּר שְׁלִיסֶן דִיא טִירֶן פּוּן דֶעם בהמ״ק אִיר זָאלְט דָארְטָן ניט בְּרֶענְגֶן דִיא אוֹם
עֶרְדִינָג קָרְבָּנוֹת ולא תאירו מזבחי חנם אוּג אִיר זָאלְט ניט אָן צִינְדֶן אוֹף מַיין מִזְבֵּחַ אוֹם זִיסְט בְּלוֹמֶר
זָאלְכֶי קָרְבָּנוֹת וָום זָענֶן כִּיר ניט מְרוּצֶה דְרוּם אוֹךְ אִין לי חפץ בכם בְּגָעֶר אִיךְ אִין אַייךְ ניט אמר יי צבאות
אוּנְט נָאט ומנחה לא ארצה מידכם אוּנְד קיין מִנְחָה וָועל אִיךְ אוֹךְ ניט בַּאוּוִלֶגֶן פּוּן אַייעֶר הַאנְט כי דָען
זוּרה שמש פּוּן דָר זַיט וָום דִי זוֹן הַייבְּט אָן צוּ שַׁיינֶן דָאס אִיז גְאַכְפָּרְט מַיין נָאמֶן צְווישֶׁן דִי פָעלְקֶר דְהַיינוּ זַיי זָאגֶן אִיךְ
ין אַגאט אִיבֶּר אַלֶי גָעטֶר בכל מקום אוּג אוּן אַלֶי עֶרְטֶר מקטר מגש לשמי וָועֶרְט גְרַעמְפְּט אוּג גְעַרְגֶט פּוּן
רְבָּנוֹת וָועֶן בְּלוֹמֶר אֲפִילוּ דִיא עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים זָענֶ מַעַרְב קָרְבָּנוֹת פּוּן מַיינְט וָועֶנֶן אִירֶר אוּן אַלֶי עֶרְטֶר
לוּ אִין גְלוּת אִיז דָאךְ קיין בה״ק ניט פַּר הַא ען זָאל מַקְרִיב זַיין קָרְבָּנוֹת אַז דִי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים
ען דִי דִינִים פּוּן קָרְבָּנוֹת אִיז גְלַיִיךְ וִוי מָעַן וָאלְט יב נוֹזֶן קָרְבָּנוֹת ומנחה מהודה אוּג עָם אִיז גְלַיִיךְ
יא וָאלְטֶן מַקְרִיב נוֹזֶן אַיין רַייְנֶע קָרְבָּן מְנָחָה כי גדול שמי בגוים וָוארום דִוקְךְ אַייךְ אִיז מַיין נָאמֶן
ט צְווישֶׁן דִי פָעלְקֶר אמר יי צבאות זָאגְט נָאט דָר הַאר פּוּן אַלֶי הָערְשַׁאפְט : ואתם מחללים אותו אוּג אִיר
ט אִים פַּר אוּם הַייליגֶן מִיט זַיין נָאמֶן באמרכם שלחן יי מגאל הוא אַין אַייעֶר טָאן זָאגְן דָר טִיש פּוּן נָאט
מַיינְט מָעַן דָעם מִזְבֵּחַ אִיז אוּם וָועדְיג וניבו אוּג זַיין רַייד וָאס אִיר רַי יאגט אִיר ר יאד
אלו זַיין עֶסֶן וָאס מִיר עֶסֶן פּוּן אִים אִיז מְבוּזֶה ואמרתם הנה מתלאה א
אגט אַיין טְאגִירְע בְּהֵמָה פַּר אַקְרֶבֶן וָוארוּם מִיר זָענֶן אֲרִיכְטִ זַייט ה אבט
יין מִזְבֵּחַ טָרוּעֲרִיג ׳ רש״י שְׁרַייבְּט עָם וָואלְט גְעַקְערְט שְׁטַיין אותי אִיר כִּיךְ טָרוּעֲרִיג נָאר
אָמֶט קָבוּד וָועֶן שְׁטַייט אוֹתו אמר יי צבאות אַזוֹ זָאגְט דָר הַאר פּוּן אַלֶי הָערְשַׁאפְטֶן אוּג וִוידֶר מַאכְט
רוּעֲרִיג מַיין מִזְבֵּחַ והבאתם גזול אוּג אִיר טוּט בְּרֶענְגֶן אַיין גֶיזָלְטָע בהמה ואת הפסח אוּג אַיין
ג ואת התלה אוּג אַיין קְרַאנְקָע בְּהֵמָה והבאתם אוּג אִיר טוּט בְּרֶענְגֶן מִיט אַקְרֶבֶן מִנְחָה מָעַן זָאל
זַיין הארצה אותה מידכם אִיז דָעֶן רָעכְט אַז אִיךְ זָאל דָם בַּוויליגֶן פּוּן אַייעֶרֶי הָעַנד אמר יי זָאגְט נָאט
שָׁאלְטֶן זָאל וָועֶן נוכל דָר וָואס מְרַאכְט פַּאלְשְׁקֶייט פַּר מִיר צו זָאגֶן אִיךְ הָאב ניט קֵיין בָּעסֶרֶי
יש בעדרו זכר אוּג דָר אֲבֶ ים אִיז דָא אֵין זַיין קְטַאדִי אַז אַיין זָכָר וָום עֶר אִיז וָועֶרְט מָעַן זָאל אִים
זַיין פַּר אַקְרֶבֶן עוֹלָה ומי הוא אשר משחת לאדני אוּג עֶר אִיז מְנַדֶר אוּג שָׁעכְט אַיין פַּר דְאךְ בִּיבְּיי בְּלוֹמֶר
ן בְּהֵמָה וָום זִיא הָט אִיז טוּט שָׁעכְט עֶר פּוּן נָאמֶט וָועֶן אוּג אִיר קָעכְט אַז גִיט טָאו כי מלך גדול

משא דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל בְּיַד מַלְאָכִי׃ אֲהַבְתִּיכֶם אָמַר יְהוָה וַאֲמַרְתֶּם בַּמָּה
אֲהַבְתָּנוּ הֲלוֹא־אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה וָאֹהַב אֶת־יַעֲקֹב׃ וְאֶת־עֵשָׂו שָׂנֵאתִי
וָאָשִׂים אֶת־הָרָיו שְׁמָמָה וְאֶת־נַחֲלָתוֹ לְתַנּוֹת מִדְבָּר׃ כִּי־תֹאמַר אֱדוֹם רֻשַּׁשְׁנוּ וְנָשׁוּב
וְנִבְנֶה חֳרָבוֹת כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הֵמָּה יִבְנוּ וַאֲנִי אֶהֱרוֹס וְקָרְאוּ לָהֶם גְּבוּל רִשְׁעָה
וְהָעָם אֲשֶׁר־זָעַם יְהוָה עַד־עוֹלָם׃ וְעֵינֵיכֶם תִּרְאֶינָה וְאַתֶּם תֹּאמְרוּ יִגְדַּל יְהוָה מֵעַל לִגְבוּל
יִשְׂרָאֵל׃ בֵּן יְכַבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו וְאִם־אָב אֲנִי אַיֵּה כְבוֹדִי וְאִם־אֲדֹנִים אֲנִי אַיֵּה מוֹרָאִי
אָמַר ו יְהוָה צְבָאוֹת לָכֶם הַכֹּהֲנִים בּוֹזֵי שְׁמִי וַאֲמַרְתֶּם בַּמָּה בָזִינוּ אֶת־שְׁמֶךָ׃ מַגִּישִׁים
עַל־מִזְבְּחִי לֶחֶם מְגֹאָל וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה גְּאַלְנוּךָ בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן יְהוָה נִבְזֶה הוּא׃ וְכִי־
תַגִּישׁוּן עִוֵּר לִזְבֹּחַ אֵין רָע וְכִי תַגִּישׁוּ פִּסֵּחַ וְחֹלֶה אֵין רָע הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ הֲיִרְצְךָ אוֹ

הפטרת

משא דבר יי אל ישראל דם איז די לאסט פון נאטם רייד כלומר דם איז די נבואה וום איז איבר נעגעפרט
גוואָרן צו מלאכי הנביא וום ער זאל טראגן צו די ישראלים ביד מלאכי אוב דם נביאות איז נאך פון
לאנג גוטען אין דר האסט פון מלאכי אוב פון דאנן האבן די הכמים גדרשת אז אלי נביאים זענן נשטאנען
איף דעם בארג סיני אוב דארפטן איז איבער געגעפרט גיוואָרין צו זייא דאס נביאות אהבתי אתכם אמר
יי נאט הט גזאגט צו די ישראל איף האב צייך ליב ואמרתם אוב אוב איר ישראל וועט זאגן במה מיט וום
זייסן מיר אהבתנו אז דו האסט אונז ליב וועל איך זייך זאגן הלוא אח עשו ליעקב נעשו איז דאך
אברירך צו אייער עלטר פאטר יעקב נאם יי רעט נאט ואהב את יעקב אוב איך האב ליב גיהאט יעקב צו
נעבן אים אגלוסטיג לאנד דם איז ארץ ישראל וום אלי אומות גלוסטן דר צו׃ ואת עשו שנאתי אוב עשו הב
איך פיינט ואשים את הריו שממה אוב איך האב נמאן זיני בערג צו ויסט כלומר זייא זענין ניט נלייך צו
די בערג פון ארץ ישראל ואת נחלתו לתנות מדבר אוב זיין בהלה האב איך גמאכט צו אוואנונג צו שלאנגן
פון דר מדבר׃ כי תאמר אדום אז אדום וועט זאגן רששנו מיר זענן קריער ארום גיוועון דרום זענן אונדערי
שטעט ויסט גוטן אבר אצונד זענן מיר רייך גוואָרין פון דעם רזבונג ואם מיר האבן ברוכט ירושלים
ונשוב ונעלן מיר וידר קערין ונבנה חרבות אוב ועלן בזען אונזר חרבות כה אמר יי צבאות האט גאט אז
גזאגט המה יבנו זיי ואעלן בזען ואני אהרוס אוב איך ועל צו פירן דם הייסט איך ועל צו ברעכן זייער גיבייו
ויקראו להם אוב טען ועט זייער גמארק רופן גבול רשעה אבייגר גמארק והעם אוב זיי זענן אז אפאלק אשר
זעם יי עד עולם וום נאט האט אוף צייא גיצערינט אוף אייביג׃ ועיניכם תראנה אוב אייערי אוגן איר ישראל
ועתן דם זעהן ואתם תאמרו אוב איר ועט זאגן יגדל יי מעל לגבול ישראל עם זאל גזעהן ועתן די גרוסה פון
נאט איבר דעם גמארק פון ישראל צו לאזן ויסן אז מיר זענן דיין פאלק ׃ואבן נאט ב״ה בן יכבד אב אוף
אזון איז אחיוב עך זאל עלריך האלטן זיין פאטער ועבד אדניו אוב אקנעכט זיין האלן אוב איר ישראל
ואם אין גרוסן קינדר אוב קנעכט צו מיר נוא זאט נאט ב״ה מטה נפשך ואם אב אני אוב איך בין
צו צייך אפאטר איה כבודי ווי איז מיין כבוד דם הייסט פר וום האלט איר מיך ניט ערליך ואם אדונים אני
אוב אוב איך בין אהאר איה מוראי ווי איז מיין מורא אמר יי צבאות לכם אזו הט דר נאט וום הערשט איבר
אלי הערשאפט גזאגט צו צייך הכהנים בוזי שמי איר כהנים וום איר זענט מבזה מיין נאמן ואמירתם במה
בזינו את שמך איך ויים אז איר ועט זאגן מיט ואם האבן מיר ׃ין נאמן כבזה גוטן ועלן איך צייך זאגן
דם איז דר בזיון מגישים על מזבחי וום איר מאכט גענהגן אוף מיין מזבח לחם מגאל פר אום ועדרזיגט ברוט
ואמרתם אוב אז איר ועט זאגן במה גאלנוך מיט ואם האבן מיר פר אום ועדרזיגט כלומר פר מיאוסקייט צו
דיר דם ברוט פון דיין מזבח ענפר איך צייך ׃מיט עם הט איר פר אום ועדרזיגט באמרכם מיט דעם וום
איר זאגט שלחן יי נבזה הוא נאטם טיש איז פאר שעמט כלומר די כהנים האבן מבזה גוטן דיא קרבנות
אוב האבן גאט מחמת עם איז אגרסי טרהא דם מיילין איטליכן קרבן באזונדר ווילן מיר בעסיר גאר
קיין חלק ניט נעמן דר מיט הט איר כהנים מבזה גוטן דם ברוט פון מיין מזבח׃ וכי תגישו עור אוב אז איר
כוזט גענהגין אבלינדן ליבה צו שעבטן כלומר אז איר זענט מקריב אבל־נדע בהמה פאר אקרבן איז רע
איז דען דם ניט אבייזי זאך פון צייך וכי תגישון פסח והלה אוב אז איר מאכט גענהגן פר אקרבן אהינקדינע

לָךְ מִתַּמָּן אִתְּתָא מִבְּנָת לָבָן אֲחוּהָ דְּאִמָּךְ׃ ג וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ יָתָךְ וְיַפְשִׁנָךְ וְיַסְגִּנָךְ
וּתְהֵי לִכְנִשַׁת שִׁבְטִין׃ ד וְיִתֶּן לָךְ יַת בִּרְכָתָא דַּאֲבְרָהָם לָךְ וְלִבְנָךְ עִמָּךְ לְמֵירְתָךְ יַת
אַרַע תּוֹתָבוּתָךְ דִּי יְהַב יְיָ לְאַבְרָהָם׃ ה וּשְׁלַח יִצְחָק יַת יַעֲקֹב וַאֲזַל לְפַדָּן אֲרָם לְוָת לָבָן
בַּר בְּתוּאֵל אֲרַמָּאָה אֲחוּהָ דְּרִבְקָה אִמֵּיהּ דְּיַעֲקֹב וְעֵשָׂו׃ ו וְחָזָא עֵשָׂו אֲרֵי בָּרִיךְ יִצְחָק
יַת יַעֲקֹב וְשַׁלַּח יְתֵיהּ לְפַדָּן אֲרָם לְמִסַּב לֵיהּ מִתַּמָּן אִתְּתָא בְּדִבָּרִיךְ יָתֵיהּ וּפַקִּיד עֲלוֹהִי
לְמֵימָר לָא תִּסַּב אִתְּתָא מִבְּנָת כְּנָעַן׃ ז וְקַבֵּיל יַעֲקֹב מִן אָבוּהִי וּמִן אִמֵּיהּ וַאֲזַל
לְפַדָּן אֲרָם׃ ח וַחְזָא עֵשָׂו אֲרֵי בִּישָׁן בְּנָת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אֲבוּהִי׃ ט וַאֲזַל עֵשָׂו לְוָת
יִשְׁמָעֵאל וְנָסֵיב יַת מָחֲלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל בַּר אַבְרָהָם אֲחָתֵיהּ דְּנְבָיוֹת עַל נְשׁוֹהִי לֵיהּ לְאָנָתוּ׃

ס ס ס

רש"י

כמו לפדן׃ ביתה בתואל • לבית בתואל כל מיני ארמיה
עמ"ד בתולתה ר כסיל לה ס"מ בסופה (יבמות יג)׃
(ג) ואל שדי • מי שדי בברכותיו ש למסבלכין מפיו
יכיל למיפר׃ (ד) את ברכת אברהם • שלמד לו ותעשך לגוי
גדול • והתברכו בזרעך • יהיו לותן ברכות התמורות
בשביל ת ממך יצא מושו הגוי ומושו הזרע המבורך׃
(ה) אם יעקב ועשו • היו יודע א מה מלמדנו׃ (ז) וישמע
יעקב • ממובר לענין של מעלה וילך עשו כי ברך יצחק
וגו׳ וכי שלח מושו פדנה מרם וכי שמע יעקב על מביו
והלך פדנה מרם וכי רעות בעות בנען והלך גם הוא על
ישמעאל׃ (ט) אחות נביות • ממשמע שלמד בת ישמעאל
היו יודע שהיה אחות נביות שלח למדנו שמת ישמעאל
מפיעדים לעשו קודם למומים והיתה נביות תחיה ולמדנו
שהיה יעקב בלומו הפרק בן ס"ג שנים שהרי ישמעאל בן
ע"ד שנים היה כשנולד יעקב· שי"ד שנה הי גדול ישמעאל
ויצחק ויעקב בן ס' שנה בלדת לומה הרי ע"ד ושנותיו
היו קל"ז שנאמר ואלה שני חיי ישמעאל וגו׳ נמלא יעקב
בהות ישמעאל בן ס"ג שנים היה ולמדנו מכאן שכשמת

שפתי חכמים

כמדרש הוא לשון הגמוחין י"ל דס"ס הא בתנו לפרש מלשון
כמדרש שהוא ל' הגמוחין ואינו ל' מחשבה לא תוכל לפרשו שמתנחם
על הברכות שהבירנתך ואין נרוך לפרשו על כוס של הגחומיו׃
ר ולאן דוקא כל היכא דלא נמלא כלל זה לגלה דוקא בכמות
המקומות וכהלרות כמו בכלב תכרוסת וקנת ככלי׳ המוצחה׃
ש דלמ"ל מה ענין זה הסם לכאן׃ ת דלמ"ל ויהן לך ברכת
אברהם מצע"ל לא את ברכת אברהם דמשמע שנשלה ממנו ותשע
הוא ומה שלא פי׳ את ברכת אברהם לירושת הארץ שחכה כח
הוא יותר מכל אחר ניהו משום דירושת הארץ מתנה היא ולא
ברכה הבח"ס : א (ק"מ) יש מקשים מה נח לשודיעו שחיהו
יודע הם לא ידע יחתוך וי"ל דרש"י ידע שיש ליעב בשמם אפי
כשיוכיר המפרשים ע"ם אבל לא ידע אחב הוא אמתי ליעב
שפשיטות של מקרא ומ' (בגמ"ל) : ב ומקשה דמ"ם דנקט הכא
עבר ולעיל גבי לדרוש את ה' נקט שם וגבי ויהבולנו נקט שם
ועבר וי"ל דהיון שנקט שתם ויתבולנו ללמד ולהורות דבשלשה
אלל בתי מדרשות היה יעקב מפרכם לשלח ושם ועבר שתי בתי
מדרשות היו דבתיב ויעקב הלך תם ויעב הולכים ופי׳ משמשת
על שניהם נאמר וגבי ותלך לדרוש את ה׳ הוחיל ואלכה אל אחד
ודאי הלכה לשם הדוא היה אלי אלינו של עבר והיה גדול ממנו
ומה שנקט הכא עבר לגד מלוש דשם הכר את היה בלותה שעבר׃

חסלת פרשת תולדות

עבר י"ד שנה ב ותיל כך הלך להכין שהרי לא שהה בבית לבן לפני לידתו של יוסף אלא י"ד שנה שנא׳ עבדתיך
בשתי בנותיך ושם שנים בלשון ושכר הלשון משמעו יוסף היה שנאמר ויסי כאשר ילדה את רחל את יוסף וגו׳
שנה היה כשמלך ומשם עד שירד יעקב למלרים ס' שנים ז' של שובע וב' של רעב ויעקב לאחר
שני מגולי שלשים ושתי שנה · לח ותשוב י"ד שלפני לידת יוסף ושלשים של יוסף ושתע משמלך עד שנת
כ"ג וכשפירש מאביו היה בן ס"ג הרי ק"ו והוא לומר שלשים ושתי שנה הרי הסכיום י"ד שנים הא למדת
שהכרכות נפתן בבית עבר י"ד שנים · (אבל לא נעשה עליהם בזכות התורה שהרי לא פירש יוסף מאביו
שלשה עשר שנה עד ל"ו כשבא יעקב מאביו ולא כשלו והם כ' שנים בבית לבן ושתי שנים שעשה
בסכות ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכות ופי׳ רש"י מזה הפסוק שעשה י"ח מלשים בדרך לבית סוף בימות
הגשם היה בימות החמה ולהלבון הפסוקים שחשבנו לעיל מפירש מאביו עד שירד למלרים שהרי בן ק"ל שנים
היה עוד י"ד שנים שלא נפתח בבית עבר בשביליכן לבית לבן ללמוד תורה ממנו ובשביל זכות התורה לא
נלא פירש יוסף ממנו שלא כ"ב שנה מלה כנגד מלה ע"כ מלאתי בדש"י יבן) : על נשיו · סוסיף לשעה
אחת (כ"ל מלשעות על מלשעיות שהיו לו בבר וק"ל) שלא גרש את הלשפחות : חסלת פרשת תולדות

ט וַעֲשָׂו אֵיזֶן אִשָּׁה פוּן דִּי טָעכְטֶר פוּן כְּנַעַן׃ (ז) וישמע יעקב אל אביו ואל אמו אוּן אוֹיךְ הָאט צוּ
ז צוּ זַיִן פָאטֶר אוּן מוּטֶר וילך פדנה ארם אוּן עֶר אִיז גֶענַאנְגֶן קֵיין פַּדַּן אֲרָם׃ (ח) וירא עשו אוּן עֶשֶׂו
ח וְהֶרְן כִּי רָעוֹת בנות כנען בעיני יצחק אביו אז דִּי בְּנוֹת כְּנַעַן זֶענֶן אִיבֶּל גֶפַאלֶן אִין דִי אוֹגֶן פוּן זַיִן פָאטֶר
ט׃ (ט) וילך עשו אל ישמעאל אִיז עֵשָׂו גֶענַאנְגֶן צוּ יִשְׁמָעֵאל ויקח אוּן עֶר הָט גִינוּמֶן את מחלחובת ישמעאל
ת דִי טָאכְטֶר פוּן יִשְׁמָעֵאל בן אברהם וְוָס עֶר אִיז גְוֶעזֶן דֶר זוּן פוּן אַבְרָהָם אחות נביות וְוָס זִיא אִיז גְוֶעזֶן
דִיא שְׁוֶועסְטֶר פוּן נְבָיוֹת על נשיו אִיךְ זַייגֶ וַייטֶר לו צוּ אִים לאשה צוּ פַּר אַוַוייב׃

בְּתוּאֵל אֲבִי אִמֶּךָ וְקַח־לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת
לָבָן אֲחִי אִמֶּךָ׃ ג וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ
וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים׃ ד וְיִתֶּן־לְךָ אֶת־בִּרְכַּת
אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת־אֶרֶץ
מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר־נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם׃ שביעי ה וַיְשַׁלַּח
יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם אֶל־לָבָן בֶּן־
בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי אֲחִי רִבְקָה אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו׃ ו וַיַּרְא
עֵשָׂו כִּי־בֵרַךְ יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וְשִׁלַּח אֹתוֹ פַּדֶּנָה
אֲרָם לָקַחַת־לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו
לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן׃ מפטיר ז וַיִּשְׁמַע
יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם׃ ח וַיַּרְא
עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו׃
ט וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל־יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת־מָחֲלַת וּ בַּת־
יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת עַל־נָשָׁיו לוֹ
לְאִשָּׁה׃ סס ס ק"ו על"ו סימן ומפסיקין כתלי עשר משא דבר ח' כמלאכי סימן

אוֹף לך פדנה ארם נייאַקיין פֿדן אָרם ביתה בתואל אבי אמך צוּם הוז פּוּן בְּתוּאֵל דָער פֿאָטער פּוּן דיין
וקח לך משם אשה מבנות לבן אחי אמך אוּנ נָעם דיר פּוּן דָארטָן אַיין ווייב פּוּן די טָעכטָר פּוּן לָבָן דָר
פּוּן דַיין מוטָר׃ (ג) ואל שדי אוּנ דָר אַלמָעכטִיגָר גָאט יבֿרך אתך וְאַל דִיךְ בָּענטְשׁן ויפֿרך אוּנ עָר זָ
פָרוּכְפָּרן וירבך אוּנ זָאל דִיךְ מָערן והיית לקהל עמים אוּנ דוּ זָאלסְט זַיין צוּ אַיין זַאמלוּנג פּוּן פָ
(ד) ויתן לך את ברכת אברהם אוּנ עָר זָאל דיר גָעבּן דָם בָּענשׁוּנג פּוּן אַבְרָהָם לך צוּ דִיר ולזרעך אתך א
דַיינִי קִינדֶר מִיט דִיר לרשתך את ארץ מגריך צוּ מַאכָן דִיךְ יָרשׁנְדִן דָם לַאנד פּוּן דַיין וואנונג אשר נתן א
לאברהם וום גָאט הָט גֶגעבּן צוּ אַבְרָהָם׃ (ה) וישלח יצחק את יעקב אוּנ יִצְחָק הָט אַוֶעק גְשִׁיקְט יַעֲקֹב
פדנה ארם אוּנ עָר אִיז גֶגאנגְן קיין פַּדן אָרם אל לבן בן בתואל הארמי צוּ לָבָן דָר זוּן פּוּן בְּתוּאֵל הָאַרַמִי
רבקה לָבָן אִיז גְוועזן דָר בְּרוּדֶר פּוּן רִבְקָה אם יעקב ועשו וום זִיא אִיז מוטָר פּוּן יַעֲקֹב מִיט עֵשָׂו׃ (ו) וי
עשו אוּנ אַז עֵשָׂו הָט גְעזֶהן כי ברך יצחק את יעקב אַז יִצְחָק הָאט גְבֶּענְשְׁט צוּ יַעֲקֹב ושלח אתו פדנה ארם אוּנ
האט אים אַוֶעק גְשִׁיקְט קיין פַּדן אָרם לקחת לו משם אשה צוּ נֶעמֶן זִיךְ פּוּן דָארטָן אַווייב בברכו אתו אין
דַיין טוּעַן בָּענטְשׁן אִים ויצו עליו לאמר אוּנ עָר הָט גְשַׁאפְט אוֹף אִים צוּ זָאגָן לא תקח אשה מבנות כנען דוא

ס וְעַל חַרְבְּךָ תִּחְיֵי וְיָת אָחוּךְ תִּפְלַח וִיהֵי כַּד יַעֲבְרוּן בְּנוֹהִי עַל פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא וְתַעְדֵי
נִירֵיהּ מֵעַל צַוָּארָךְ : מא וּנְטַר עֲשָׂו דְּבָבוּ לְיַעֲקֹב עַל בִּרְכָתָא דִּי בָרְכֵיהּ אֲבוּהִי וַאֲמַר
עֲשָׂו בְּלִבֵּיהּ יְקָרְבוּן יוֹמֵי אֲבֵלָא דְּאַבָּא וְאֶקְטוֹל יָת יַעֲקֹב אָחִי : מב וְאִתְאֲמָרַת לְרִבְקָה יָת
פִּתְגָמֵי עֲשָׂו בְּרָהּ רַבָּא וּשְׁלָחַת וּקְרַת לְיַעֲקֹב בְּרָהּ זְעֵירָא וַאֲמַרַת לֵיהּ הָא עֲשָׂו אָחוּךְ כְּמֵין
לָךְ לְמִקְטְלָךְ : מג וּכְעַן בְּרִי קַבֵּיל מֵנִּי וְקוּם אֵיזֵיל לָךְ לָוָת לָבָן אָחִי לְחָרָן : מד וְתֵתֵיב עִמֵּיהּ
יוֹמִין זְעִירִין עַד דְּיִתְוֹב רוּגְזָא דְּאָחוּךְ : מה עַד דְּיִתְוֹב רוּגְזָא דְּאָחוּךְ מִנָּךְ וְיִתְנְשֵׁי יָת
דַּעֲבַדְתְּ לֵיהּ וְאֶשְׁלַח וַאֲדַבְּרִינָךְ מִתַּמָּן לְמָא אֶתְכַּל אַף תַּרְוֵיכוֹן יוֹמָא חַד : מו וַאֲמַרַת
רִבְקָה לְיִצְחָק עָקִית בְּחַיַּי מִן קֳדָם בְּנָת חֵתָאָה אִם נָסִיב יַעֲקֹב אִתְּתָא מִבְּנָת חֵתָאָה
כְּאִלֵּין מִבְּנָת אַרְעָא לְמָא לִי חַיִּין : א וּקְרָא יִצְחָק לְיַעֲקֹב וּבָרִיךְ יָתֵיהּ וּפַקְּדֵיהּ וַאֲמַר לֵיהּ
לָא תִיסַב אִתְּתָא מִבְּנָת כְּנָעַן : ב קוּם אֵיזֵיל לְפַדַּן אֲרָם לְבֵית בְּתוּאֵל אֲבוּהָא דְּאִמָּךְ וְסַב

לָךְ

בעל הטורים

(מז) קמני כחי • קו"ף קטנה שרחמה שעתיד ליחרב כביכול שנכנו ק' לחמה וקו"ף של ודוד קן לה גדולה שכתם דוד על כביכול שנכנו ק' לחמה שלא יחרב :

רש"י

כביכול ישראל על התורה ויסו' לך פחתון פס פ להפעער על הברכות שנטל ופרקת עלו וגומר : (מא) ויקרבו ימי אבל אבי • כמשמעו שלא ימנער מת מכאן צ ומ"ח לכמה פניס ים : (מב) ויגד לרבקה • ברוח הקודש הוגד לה מה בעשו מהרהר בלבו : מתנחם לך • נחם על האחוה לחשוב מחשבות להרוג לך ולהרגך • ומ"ח ככר אחה מת בעיניו ושמח עליך כוס של הגחומים ולפי פשוטו לשון מנחומים ק מתנחם הוא על הברכות שהניענך : (מד) אחדים • מועטים : (מה) למה אשכל • להיות שכולה משניכם • (לח על) הקובר את בניו קבור שכול וכן ביעקב למר כתמר שכלתי שכלתי : גם שניכם • פס יקוס עליך ואתה בהרגנו יעמדו בניו ויהרגוך וכוח הקדש מזקקה כה ומגבלה שכיוס אחד ימותו כמו שמפורש בפ' המקנא לאשתו : (מו) קצתי בחיי • מאסתי בחיי : (ג) פדנה. כמו

שפתי חכמים

כח ביד לת יעקב כברכת משמי לאדן : ם (מהר"ן) וח"ת שלא ממנה ינתן ליעקב שכרכות על הגתי וי"ל דכתיב ויתן לך כאלהים מלת שלאנשים משמע כדין שאם אחה רשוי וכו' : צ לת"ם שאם רצע לת זה לא עבה ביותר מעשר לת לחיו כי סיה טוב בו כבוד בחיו ואם רשיה ממה שנאמר וירק עשו כי רעות בעות בעיני יעקב בחיי וגו' : ק וח"ת ושלח גם לפי כמדרש

טַרְזַרְקִיוֹט פּוּן סַיִן פָּאטֶר כְּלוֹמֶר אַז סַיִן פָּאטֶר וָועט שִׁטַארְבֶּן וואהרגה את יעקב אחי ועל איך הָרָגְנֶן סַיִן
בְּרוּדֶר יַעֲקֹב אָבֶּר פַּר סַיִן פָּאטֶרם לָעבֶן וָועל איך אִים נִיט הַרָגְנֶן וָואהרום איך וויל סַיִן פָּאטֶר נִיט מְצַעֲר
זַיִן : (מב) ויגד לרבקה את דברי עשו בנה הגדל אוג עָם אִיז גִיוָואגְט גְוואהרן צוּ רִבְקָה בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ דִּיא רַיידְ
פּוּן עֲשָׂו אִיר עֶלְטֶסְטֶן זון ותשלח ותקרא ליעקב בנה הקטן אוג זִיא הָאט נְשִׁיקְט אוג גִירוּפְן צוּ יַעֲקֹב אִיר
יְלַעְנְצְטֶן זון ותאמר אליו אוג זִיא הָאט צוּ אִים גְוָאגְט הנה עשו אחיך מתנחם לך להרגך סַיִן בְּרוּדֶר בָּרָאט זִיךְ
הָרֶגֶן דִיךְ (עיין רש"י) אוג דָר מֵדְרָש שְׁרַייבְט אַז הָט זִיא צוּ אִים גְוָאגְט דוּ בִּיסְט שׁוֹן בַּיי אִים לַאנְג
אַרְבֶּן אִין זַיינְע אוגֶן אוג עֶר הָט שׁוֹן נִטרוּנְקֶן אוֹף דִיר אֲכוֹס שֶׁל תַּנְחוּמִים אוג דָר פַאשִׁיטֶר פַשֶׁט אִיז
רַייסְט זִיךְ אוֹף דִי בְּרָכוֹת מִיט דֶעם וום עֶר וָועט דִיךְ הָרֶגְנֶן : (מג) ועתה אוג אַצוּנְד בני שמע בקלי
זון פַּר נָעם אִין סַיִן קוֹל וקום אוג שְׁמַייא אוֹף ברח לך אל לבן אחי חרנה אַנְטְלוֹף דִיר צוּ סַיִן בְּרוּדֶר לָבָן
חָרָן : (מד) וישבת עמו אוג דוּ וָאלְסְט זִיצֶן מִיט אִים בְּלוֹטֶר דוּ זָאלְסְט בַּיי אִים זוֹכֶן יָמים אחדים וַוייניג
עד אשר תשוב חמת אחיך בִּיז עָם וָועט וִוידֶר קָעֶרֶן דֶער צָארְן פּוּן דַיין בְּרוּדֶר : (מה) עד שוב אף אחיך
בִּיז עָם וָועט וִוידֶר קָעֶרֶן דַיין בְּרוּדֶרם צָארְן פּוּן דִיר ושכח את אשר עשית לו אוג עֶר וָועט פַּאר נָעסְן
דוּ הָאסְט אִים גִטָאן ושלחתי ולקחתיך משם וָועל אִיךְ שִׁיקֶן אוג וָועל דִיךְ נָעמֶן פּוּן דָארְטֶן למה וואשכל
גַאנְץ אִיךְ וֶעֶרֶן פַּאר וָואהרֶן אִיר וָועט שִׁטַארְבֶּן גם שניכם יום אחד אוֹךְ בַּיידִי אִין סַיִן טָאג :
(מה) ואמר רבקה אל יצחק אוג רִבְקָה הָט גְוָאגְט צוּ יִצְחָק קצתי בחיי אִיךְ הָאבּ פַּר מִיאוֹסְט אִין סַיִן לֶעבֶן
מפני בנות חת פּוּן וָועגֶן דִי טָעכְטֶר פּוּן חֵת אם לקח יעקב אשה מבנות חת כאלה אוֹבּ יַעֲקֹב וָועט נָעמֶן אַנדֶרֶ
פּוּן דִי טָעכְטֶר פּוּן חֵת אֶזוֹ וִוי דִי דָאזִיגֶי למה לי חיים וָואם טוֹג מִיר דָאם לֶעבֶן : (א) ויקרא יצחק וכו' אוג
יִצְחָק הָט גְרוּפְן צוּ יַעֲקֹב אוג הָט אִים גִבֶּענְטְשְׁט ויצוהו אוג הָאט אִים גְשָׁאפְט ויאמר לו אוג הָאט צוּ אִים
גְוָאגְט לא תקח אשה מבנות כנען דוּ וָאלְסְט נִיט נָעמֶן קֵיין אִשָּׁה פּוּן דִי טָעכְטֶר פּוּן כְּנַעַן : (ב) קום שְׁטַייא

מ וְעַל־חַרְבְּךָ תִחְיֶה וְאֶת־אָחִיךָ תַּעֲבֹד וְהָיָה
כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ׃ מא וַיִּשְׂטֹם
עֵשָׂו אֶת־יַעֲקֹב עַל־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ אָבִיו
וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי וְאַהַרְגָה
אֶת־יַעֲקֹב אָחִי׃ מב וַיֻּגַּד לְרִבְקָה אֶת־דִּבְרֵי עֵשָׂו
בְּנָהּ הַגָּדֹל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטֹן
וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֵשָׂו אָחִיךָ מִתְנַחֵם לְךָ לְהָרְגֶךָ׃
מג וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי וָקוּם בְּרַח־לְךָ אֶל־לָבָן
אָחִי חָרָנָה׃ מד וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים עַד אֲשֶׁר
תָּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ׃ מה עַד־שׁוּב אַף־אָחִיךָ מִמְּךָ
וְשָׁכַח אֵת אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ לּוֹ וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ
מִשָּׁם לָמָּה אֶשְׁכַּל גַּם־שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד׃ מו וַתֹּאמֶר
רִבְקָה אֶל־יִצְחָק קַצְתִּי בְחַיַּי מִפְּנֵי בְּנוֹת חֵת אִם־
לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת־חֵת כָּאֵלֶּה מִבְּנוֹת
הָאָרֶץ לָמָּה לִי חַיִּים׃ כח א וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב
וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיְצַוֵּהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא־תִקַּח אִשָּׁה
מִבְּנוֹת כְּנָעַן׃ ב קוּם לֵךְ פַּדֶּנָה אֲרָם בֵּיתָה

שפתי חכמים

מגומ"ש לחכיו ועבדתי חסר כגיזיס לי וגו' : ע לשפוך ממה שנאמר לעיל מעל הכתים ומשמי החלן דלעיל קאי לפירוש בחלן שהתנחם והפירוש שנחלק יהיו שמים ושוניס אבל כלן מאמר על המקום שיהיה המקום ממקום השמן שבחלן וכן שנאמר מוכך ועל כמוכך ע"כ שמורה על המקום שיושב שם החל"ב קשה

קס"ח זעירא רש"י בתואל

ע על ין (ב"ר) : ועל חדבך · כמו במחכך ים על פני במקום אחר ב' כמו (ישעיהו לב כו) עמדתם על תאכב בתאכבכם (שמות ו כו) על צבאתם בצבאתם : והיה כאשר תריד · לשון לעז כמו (תהלים נה ג) מריד בשיחי כמיעבדו

תּוֹרָה וְעִקְּטוּ הָאִבְּן אַיִין פְּתְחוֹן פֶּה צוּ קְלָאנְן אוֹף דִי בְּרָכוֹת וָוס עֶר הָט בֵּייא דִיר גְנוּמֶן וּפִרְקָה עִלּוֹ מֵעַל צוּאוּרִיךְ דֶעֶנְקְסְטְמָאל אֶרְקְסוּ אֶרְאָפּ וּאֶרְפִּין זַיִין יָאךְ פּוּן אָפּ דַיִין הַאלְז׃ (כא) וישטום עשו את יעקב אוּב עֶשָׂו הָט גֶהָאסְט אוֹף יַעֲקֹב עַל הַבְּרָכָה וָוס זַיִין פָאטֶר. הָאט אִים גִיבְּעֶנְשְׁט וויאטר עשו בלבו אוּב עֶשָׂו הָט זִיךְ גְטְרַאכְט אִין הַארְצֶן יקרבו ימי אבל אבי עַס וָועלֶן גֶעהָנֶן דִי טָעג פּוּן דֶעם

וְאֵיתֵיל לִי וַאֲבֵלִית מִצּוֹדָא עַד לָא תְּיעוֹל וּבָרְכָתֵיהּ אַף בְּרִיךְ יְהֵי: לד בַּד שְׁמַע עֵשָׂו יַת
פִּתְגָמֵי אֲבוּהִי וּצְוַח צְוָחָתָא רַבְּתָא וּמְרִירָא עַד לַחֲדָא וַאֲמַר לַאֲבוּהִי בָּרְכַנִי אַף אֲנָא
אַבָּא: לה וַאֲמַר עָאל אָחוּךְ בְּחוּכְמָא וְקַבֵּיל בִּרְכָתָךְ: לו וַאֲמַר יָאוּת קָרָא שְׁמֵיהּ יַעֲקֹב
וְכַמְנִי דֵּנָן תַּרְתֵּין זִמְנִין יַת בְּכִירוּתִי נְסִיב וְהָא כְעַן קַבֵּל בִּרְכָתִי וַאֲמַר הֲלָא שַׂבַּקְתָּ לִי
בִּרְכָתָא: לז וְאָתֵיב יִצְחָק וַאֲמַר לְעֵשָׂו הָא רַב שַׁוִּיתֵיהּ עִילָּךְ וְיַת כָּל אֲחוֹהִי יְהָבִית לֵיהּ
לְעַבְדִּין וּבְעִבּוּר וַחֲמַר סְעַרְתֵּיהּ וְלָךְ כְּעַן מַה אֶעֱבֵיד בְּרִי: לח וַאֲמַר עֵשָׂו לַאֲבוּהִי
הֲבִרְכָתָא חֲדָא הִיא לָךְ אַבָּא בָּרְכַנִי אַף אֲנָא אַבָּא וַאֲרִים עֵשָׂו קָלֵיהּ וּבְכָא: לט וַאֲתֵיב
יִצְחָק אֲבוּהִי וַאֲמַר לֵיהּ הָא מִטּוּבָא דְּאַרְעָא יְהֵא מוֹתָבָךְ וּמִטַּלָּא דִּשְׁמַיָּא מִלְּעֵילָּא:

בעל הטורים

ועל

(גב) ויאמר מי אפוא מי מעשה פרשת בדבר רבקה • ליפות בנוית גיהנם שנאמר שנאמם בעמו: ואנכרכה • כ' דין ואיתיך כי להד קרתיו ואנכרכה גבי׳ אנכרכה רמז ברכת אנכרכם ביד של יעקב • וכתיב נמי ויתן לך מן ברכת אנכרכם: (לא) במדמה • כ' במס' דין ואיתיך ועשו בני יעקב וגו' במדמה בשבילו שזוכה לו נלחמיו במדמה נעלו במדמה: ברכתך • כ' במס' ויקח ברכתך סלה • שמוז הברכה היה לפניו ברכה סלה: (לו) ברכתני • ג' במס' לקח ברכתי • קח נא את ברכתי • ותניתי את ברכתי • סקכ"ס טוב לא ברכתו ולא חסר כלום מכל הדורון לכתיב ויבא יעקב שלם:

רש"י

למה תרך ילחק לאמר שמע נון ים כי שברכתי קטן לפני (לג) הן גביר • ברכה זו שביעית היא והוא עושה תחתה
גדול ובניתי סדר היתים התחיל עשו מנעך ויעקבני זה לשמונה הלא לאחר לו מה תועלת לך בברכה שם תקנית
פעמים • לאחר לו תלבוש מה עשה לך לאחר לו את ברכתי נכנסים שלו הם שברכתי שמתיו לך ומה שקנה עבד
לקח לאחר בכך הייתי מלר ולחרב שמת עברתי על שורת קנית רבו: ולכה אפוא מה אעשה • היה ליפת מנחם מה
הדין עכשיו לעבור ברכתי גם ברוך יהיה: ויעקבני • כתרגומו וכמני לתרבי ולתרב וכמן ויש מתרגמין וחכמני תמיה כמו (במדבר יג יט) הבמחנים: הבמדבר ס"ת (שמואל
נתחכם לי: אצלת • לשון הפרסה כמו ויאצל (ס"ת ויצל): ב ג נב) הכמות נכל: (לט) משמני הארץ וגו' • זו תיפלי"ס

אֲבִיטֶרֶם ויאמר לאביו אוֹן עֶר הָאט גִיזָאגְט צוּ זַיין פָאטֶר ברכני גם אני אבי בָּעֶנְטְשׁ מִיךְ אוֹךְ מַיין פָאטֶר
(לה) ויאמר הָאט יִצְחָק גִיזָאגְט בֹּא אחיך במרמה דַיין בְּרוּדֶר אִיז גְקוֹמֶן מִיט חָכְמָה ויקח ברכתך אוֹן הָאט
צוּ גִינוֹמֶן דַיין בְּרָכָה: (לו) ויאמר הָאט עֶשָׂו גִיזָאגְט הכי אוֹב דְרוּם קרא שמו יעקב עֶם אִיז וְואָרֶן גְרוּפֶּן זַיין
נָאטֶן יַעֲקֹב ויעקבני וגו' עֶר וָאל זִיךְ קְלֵיגֶן אִיבֶּר מִיר צְוַויי מָאל את בכרתי לקח מַיין בְּכוֹרָה הָט עֶר צוּ גִנוֹמֶן
והנה עתה לקח ברכתי אֲצוּנֶד הָאט עֶר צוּ גִינוֹמֶן מַיין בְּרָכָה . דָעֶר מְדָרֶשׁ תַּנחוּמָא שֶׁרַייבְט
וָואם הָאט זִיךְ יִצְחָק דָר שְׁרָאקֶן וְוואורום עֶר הָאט זִיךְ גְטַאבְט טָאמֶר הָאב אִיךְ אַיין עֲבִירָה גְטָאן וָואם
אִיךְ הָאב גְבֶּעטְשְׁט דָעם יוּנְגְסְטֶן זוֹן פִּאר דָעם עֶלְטְסְטֶן אוֹב אז עֶשָׂו הָט אַן גְהוּבֶן צוּ שְׁרַייעֶן־יַעֲקֹב הָט
גְקְלֵיבְט אִיבֶּר מִיר צְוויי מָאל הָאט אִים יִצְחָק גִפְּרָעגְט וָואם הָאט עֶר דָעֶן דִיר גְטָאן הָט עֶר גָאט זַיין
בְּכוֹרָה הָט עֶר צוּ גִנוֹמֶן הָט יִצְחָק נִזָאגְט דְרוֹף הָאב אִיךְ מִיךְ מְצַעֶר גְוולָען אִיךְ הָאב גְמְבראבְט אִיךְ הָאב
אֲפְשֶׁר אוֹם רַעבְט גְטָאן וּם אִיךְ הָאב גְבֶּעטְשְׁט דָעם קְלֶעטֶן זוֹן פְּרִיעֶר פּוּן דָעם עֶלְטֶסְטֶן אַצוּנֶד הָעֶר
אִיךְ אז אִיךְ הָאב דָעם בְּכוֹר גְבֶּעטְשְׁט אז זָאל עֶר גְבֶּעטְשְׁט זַיין וִיאמר אוֹב עֶר הָאט גִיזָאגְט הלא פַּר וָואר
אצלת לי ברכה דו הָאסְט אֹף גְשַׁייט צוּ מִיר אַיין בְּרָכָה: (לז) ויען יצחק הָט יִצְחָק גֶעֱנָטְרְט ויאמר לעשו אוֹב
עֶר הָט גָאט גִזָאגְט צוּ עֶשָׂו הן גביר שמתיו לך נון אַיין הֵאר הָב אִיךְ אִים גָאטֶן אִיבֶּר דִיר ואת כל אחיו נתתי לו
לעבדים אוֹב אֲלֵי זַיינֶי בְּרִידֶר הָאב אִיךְ גְעֶעבֶּן צוּ אִים צוּ קְנֶעכְט ודגן ותירש סמכתיו אוֹב מִיט קָארְן אוֹב
מִיט וַיין הָב אִיךְ אִים גְמַאבְט אוּנְטֶר לֶעֶרְנֶן (עיין רש"י) ולכה אוֹב צוּ דִיר אפוא וְוי כְלוּמַר וויא זָאל אִיךְ
דִיר גֶעבֶּן אַיין עֲצָה מה אעשה בני וְוָם זָאל אִיךְ טָאן צוּ דִיר מַיין זוֹן: (לח) ויאמר עשו אל אביו הָט עֶשָׂו
גִזָאגְט צוּם פָאטֶר הברכה אחת הוא לך אבי אִין דָעֶן נָאר צַיין בְּרָכָה צוּ דִיר מַיין פָאטֶר ברכני גם אני אבי
בָּעֶנְטְשׁ מִיךְ אוֹךְ מַיין פָאטֶר וישא עשו את קלו ויבך הָט עֶשָׂו אוֹף גְהוּבֶן זַיין קוֹל אוֹב הָט גְוַוייְנְט: (לט) ויען
יצחק אביו ויאמר אליו הָט יִצְחָק זַיין פָאטֶר וישא גְעֶנְטְרְט אוֹב עֶר הָט גְזָאגְט צוּ אִים הנה משמני הארץ יהיה מושבך
נון פּוּן פָעטְטִקייט פּוּן דֶר עֶרְד זָאל דַיין זִיצוּנג וּמטל השמים מעל אוֹב פּוּן טוֹי פּוּן דָעם הִימֶל פּוּן אוֹבֶן:
(מ) ועל חרבך תחיה אוֹב מִיט דַיין שְׁוֶוערְד זָאלְסְטוּ דִיךְ דֶר נָערְן ואת אחיך תעבוד אוֹב דַיין בְּרוּדֶר זָאלְסְטוּ
דָעֶן וְהיה כאשר תריד אוֹב עֶם וָועט זַיין אז דוּ וָועסְט קְלֵאגֶן כְלוּמַר אז דִי יִשְׂרָאֵל וָועלֶן עִיבֶּר זַיין אוֹךְ דִי

עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי־אֵפוֹא הוּא הַצָּד־צַיִד וַיָּבֵא לִי
וָאֹכַל מִכֹּל בְּטֶרֶם תָּבוֹא וָאֲבָרְכֵהוּ גַּם־בָּרוּךְ יִהְיֶה׃
לד כִּשְׁמֹעַ עֵשָׂו אֶת־דִּבְרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צְעָקָה
גְּדֹלָה וּמָרָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בָּרְכֵנִי גַם־אָנִי
אָבִי׃ לה וַיֹּאמֶר בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ׃
לו וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם
אֶת־בְּכֹרָתִי לָקָח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בִּרְכָתִי וַיֹּאמֶר
הֲלֹא־אָצַלְתָּ לִּי בְּרָכָה׃ לז וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו
הֵן גְּבִיר שַׂמְתִּיו לָךְ וְאֶת־כָּל־אֶחָיו נָתַתִּי לוֹ
לַעֲבָדִים וְדָגָן וְתִירֹשׁ סְמַכְתִּיו וּלְכָה אֵפוֹא מָה
אֶעֱשֶׂה בְנִי׃ לח וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־אָבִיו הַבְרָכָה
אַחַת הִוא־לְךָ אָבִי בָּרְכֵנִי גַם־אָנִי אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו
קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ׃ לט וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה
מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם מֵעָל׃

שפתי חכמים

כי סוף נתון בפ"ע וסוף ממעם לפמה פניהם וכו' : כ דמל"ל מכל ג"ל : ל וק' מלת קרא דויעקבני סוף אחר פסוק גם כאשר יפי' ונ"ל דכוונתו עשו נעף מיד בקול כס מה עשה לי פתח כזה ויעקבני זה פעמים ואמע אביו ואמר גם כרוך יפיס והנה כשמוע עשו דברי אביו שאמר גם כרוך יפיס אחר שאמר ויעקבני זה פעמים ולא הבגיח בו מי אמר לו ככי קרא שמו יעקב כלומר אני מבית שלהוב בעיניך עקיבתו ורמאותו ומפ"ש קראתו יעקב לשון עפיד ולא עקב שיעקבני פעמים מפרש"ל : ם דמל"ל מלי כרוך יפיס : ם שאלת מבוהר

רש"י ועל

מיה פה מי סוף ומיפוף סוף מלד ליד : ואכל מכל : מכל פעמים כ שבקשתי לעשות פעמחי בו (ב"ר) : גם ברוך יהיה · שלא תאמר מילולי שרימה יעקב לאביו לא נפל אח ל הברכות לכך הפכיס ם וברכו מדעתו (ב"ר) : (לה) במרמה · נ נחכמה : (לו) הכי קרא שמו · לשון תימה הוא כמו (לקמן כט יו) הכי מחי ם אחה שמח לכך נקרא שמו יעקב ע"ש סופו שהוא עתיד לעקבני · הגחומתי למה

את האב גיגעסן פון אלץ אז דו ביסט גיקומן ואברהם אונ איך האב אים גיבענטשט · רש"י שרייבט דרום שטייט איך האב גיגעסן פון אלץ ואורום יצחק האט אז גיזאגט פון אלץ מטעמים ואם איך האב גיוואלט צו פר זוכן האב איך פאר זוכט אין דעם עסן גם אזוי האט גיבענטשט זאל ער זין · רש"י שרייבט דרום האט יצחק גיזאגט גבענטשט זאל ניט זאגין אז יעקב זאל ניט נעמען נאר צו זיין פאטר ואלט ער ניט גנומן די ברכות דרום חט יצחק מכבים נוזען אונ חט אים גבענטשט פון זיין וויסן : (לד) כשמוע עשו את דברי אביו אונ אז עשו האט גהערט די רייד פון זיין פאטר אז יעקב האט צו גינומן די ברכות ויצעק צעקה גדלה ומרה עד מאד האט ער גשרגען ביז נרום בשרי אונ זיינר

וְאָמַר חֵזִי רֵיחָא דִבְרִי כְּרֵיחַ חַקְלָא דִי בָרְכֵיהּ יְיָ׃ כח וְיִתֶּן לָךְ יְיָ מִטַּלָּא דִשְׁמַיָּא וּמִטּוּבָא
דְאַרְעָא וּסְגִיאוּת עֲבוּר וַחֲמָר׃ כט יִפְלְחוּנָךְ עַמְמִין וְיִשְׁתַּעְבְּדוּן לָךְ מַלְכָן חֲוֵי רַב לְאָחוּךְ
וְיִסְגְּדוּן לָךְ בְּנֵי אִמָּךְ לַיְטָךְ יְהֵוֹן לִיטַיִן וּמְבָרְכָךְ יְהֵוֹן בְּרִיכִין׃ ל וַהֲוָה כַּד שֵׁיצִי יִצְחָק
לְבָרָכָא יָת יַעֲקֹב וַהֲוָה בְּרַם מֵפֵק נָפֵק יַעֲקֹב מִן קֳדָם יִצְחָק אֲבוּהִי וְעֵשָׂו אָחוּהִי אָתָא
מְצֵידֵיהּ׃ לא וַעֲבַד אַף הוּא תַּבְשִׁילִין וְאָעַיל לְאֲבוּהִי וַאֲמַר לַאֲבוּהִי יְקוּם אַבָּא וְיֵכוֹל
מְצֵידָא דִבְרֵיהּ בְּדִיל דִּתְבָרְכִנַנִי נַפְשָׁךְ׃ לב וַאֲמַר לֵיהּ יִצְחָק אֲבוּהִי מַאן אַתְּ וַאֲמַר אֲנָא
בְּרָךְ בּוּכְרָךְ עֵשָׂו׃ לג וְתָהַּ יִצְחָק תְּוָהָא רַבָּא עַד לַחֲדָא וַאֲמַר מַן הוּא דְיֵכִי רָצַד צַיְדָא

בעל המזורים ואיעל

(כח) כריח • כ׳ כריח שדה • כריח לגמרי • שמחת ריח מיתוח הפועל מן לגמרי כי בהמק״ד עמד לו : (כט) ויתן לך׳ מיכות נפעול ו״כ בלכות מתבך כמצד עמרם הסבורות שמחידין י״כ כמו לקבל : ויפתחו לך חסר ו״ו כמצד ו׳ לוכות שמחוד עד יורם שעבדו מחוס את ישראל ומכאן ואילך פעם כו ופם מו הכרכם כ״ו מיכות לומר לך שברכו בפם מכבד שפועה כ״ו : פוס ? כ׳ כמס׳ פוס גניב לתחך כי לשב יאמר פוס תרן נזכות יעקב יורד גפס ושב :

רשי׳ שפתי חכמים

שלמה כשעשה הניח סידר תפלתו ישראל שהוא בעל תמונה ומצדיק עליו הדין לה יקרא עליך תגר לפיכך (מלכים ג ם לם) וגחם לעים כדלכיו תסר הדע את לבבו תבל נכרי מתוסר תמנה לפיכך תמר ואתה תשמע השמים וגו׳ ועשית ככל תסר יקרא עליך הגוכרי בין לעוי בין שתוו רעוי תן לו כדי שלא יקרא עליך תגר ברש״י יפן מדוים) •
(כמ) בני אמך • ויעקב לומר ליהודה בני תביך לפי שהיו ע בניס מכמה ממהות וכתן שלא נשא אלא תשה תחת ה לומר בני תמך (ב״ר) : ארוריך ארור ומברכיך ברוך • ובבלעם הוא לומר מברכיך ברוך ומוכיחך תרור (ב״ר) הצדיקים תחלתם יסורים וסופן שלוה תוכיחים ומעמריסם קודמים למבריסם ו לפיכך יצחק הקדים קללת תורים לברכת מברכים והכשעי׳ תחלתן שלוה וסופן יסורין לפיכך בלעז הקדים ברכה לקללה : (ל) יצא יצא • זה יוצא ז וזה בא : (לב) ויתרד • כתרגומו ותוה לשון המיה • ומדלמו לתה ח גיהנס פתוחה ט מתחתיו : מי איפוא • לי לעגמו מממש עס כמה י דכרים • ד״ח לישות

וַיְבָרֵךְ הָעֵשָׂו גַּבְעָנְטְשָׁט יְהוּדָה אוּן גִיזָאגְט יַי אַלֶן זִיךְ צוּ דִיר בִּיגֶן דִיא קִינְדֶר פוּן דַיִן פָאטֶר
אִיז אִין כָּכָל דִיא קִינְדֶר פוּן אַלֶי וַיְבֶּר אוּרוּד אוּרוּד וּמְבָרְכִיךְ בְּרִיךְ דִיא דָאזִינִי וָוס שָׁעלְטֶשְׁטֶן דִיךְ זָאלֶן זַיִן
גִישָׁאלְטֶן אוּן דִי וָוס בָּענְטְשָׁשְׁטֶן דִיךְ זָאלֶן זַיִן גֶבְּענְטְשָׁט • רש״י שֶׁרַיִיבְט דִי צַדִיקִים הָאבֶּן פְּרִיעֶר יסוּרִים
אוּן דָר נָאךְ שַׁלֶוה דְרוּם הָאט יִצְחָק גִיזָאגְט פְּרִיעֶר הָאט וְואלְט קְלָלָה אוּן דָר נָאךְ דָם וְואלְט בְּרָכָה אֲבָר
דִיא רְשָׁעִים הָאבֶּן פְּרִיעֶר שַׁלֶוה אוּן דָר נָאךְ יִסוּרִים דְרוּם שָׁמַיִים בִּיי בְּלָעָם פְּרִיעֶר הָאט וְואלְט בְּרָכָה
אוּן דָר נָאךְ דָאט וְואלְט קְלָלָה׃ (ל) ויהי אוּן עֶם אִיז גָוועֶן כאשר כלה יצחק לברך את יעקב אֲז יִצְחָק הָט
אוֹם גִילָאזְט צוּ בָּענְטְשֶׁן יַעֲקֹב ויהי אוּן עֶם אִיז גָוועֶן אך ניְיעֶרט יצא אוֹם נִיין יצא עֶר אִיז אֶרוֹם גֶאגַנֶן
מאת פני יצחק אביו פוּן פַּר זַיִן פָאטֶר יִצְחָק ועשו אחיו אוּן זַיִן בְּרוּדֶר עֵשָׂו בא מציד אִיז גְקוּמֶן פוּן זַיִן
גְיעֶנְט פְּלוֹמֶר נָאר וְויא יַעֲקֹב אִיז אֶרוֹם גֶאגַנֶן אִין עֵשָׂו אֶן גִיקוּמֶן׃ (לא) ויעש גם הוא מטעמים אוּן עֶר הָט
אוֹךְ גִימַאכְט זִיכִי שֶׁפַּייז וויבא לאביו אוּן הָאט גְבְּרַאכְט צוּ זַיִן פָאטֶר ויאמר לאביו אוּן עֶר הָאט גִיזָאגְט
צוּ זַיִן פָאטֶר יקם אבי לָאז אוֹף שְׁטַיין מַיִן פָאטֶר ויאכל מציד בנו אוּן לָאז עֶסֶן פוּן דֶעם גְיעֶנְט פוּן זַיִן זֹן
בעבור אוֹם וְויל תִּבָרכַנִי נפשך עם זָאל בָּענְטְשֶׁן מִיךְ זַיִן וְויל׃ (לב) ויאמר לו יצחק אביו הָאט זַיִן פָאטֶר צוּ
אִים גִיזָאגְט מִי אתה וְעֶר בִּיסְטוּ ויאמר הָאט עֶר גִיזָאגְט אֲנִי בנך בכרך עשו אִיךְ בִּין זַיִין עֶלְצֶטֶר זֹן עֵשָׂו׃
(לג) ויחרד יצחק אוּן יִצְחָק אִיז דָר צִיטֶרט גְוואלְטִיג וְויל מאד וַיְעֶר אֶרוֹם צִיטֶרנִיש • דָר מַדְרֵש
שֶׁרַייבְט עֶר הָאט גִיזֶעהֶן דָר גֵיהֶנֹם אִיז אוֹפֶן אוּנֶטֶר אִים ויאמר אוּן עֶר הָאט גִיזָאגְט מִי אפוא הוא הצד ציד
וַיָּבֵא אִיז עֶר אוּן וְויא אִיז עֶר וָואס הָאט גִיזָאגְט אֲנַיעֶט ויבא לי אוּן הָאט מִיר גִיבְּרַאכְט ואכל מכל בשרם תבוא

בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ יְהוָה׃ כח וְיִתֶּן־לְךָ
הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן
וְתִירֹשׁ׃ כט יַעַבְדוּךָ עַמִּים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ לְאֻמִּים
הֱוֵה גְּבִיר לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֹרְרֶיךָ
אָרוּר וּמְבָרֲכֶיךָ בָּרוּךְ׃ ל וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלָּה יִצְחָק
לְבָרֵךְ אֶת־יַעֲקֹב וַיְהִי אַךְ יָצֹא יָצָא יַעֲקֹב מֵאֵת
פְּנֵי יִצְחָק אָבִיו וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצֵּידוֹ׃ לא וַיַּעַשׂ
גַּם־הוּא מַטְעַמִּים וַיָּבֵא לְאָבִיו וַיֹּאמֶר לְאָבִיו
יָקֻם אָבִי וְיֹאכַל מִצֵּיד בְּנוֹ בַּעֲבוּר תְּבָרְכַנִי נַפְשֶׁךָ׃
לב וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אָבִיו מִי־אַתָּה וַיֹּאמֶר אֲנִי
בִנְךָ בְּכֹרְךָ עֵשָׂו׃ לג וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה

וישתחוו קרי

עד

שפתי חכמים

מהזיקו כלזיק גמור מ"מ אין זה מוכח על רמעתו כי ים סרכנה בני מחם שדבריהם בלשון קטנורין אע"פ שהם כפרים : ב לפי שעשו ממד כשגדים כהלו ממרוד וממרוד ירכון מחדש כרחבות ומחדש סיס עוכשן בע"ע : ג ומחר ברכו ה' שב לל השדה כהלו ממר כריח השדה אשר ברכו ה' ריח טוב ומוח שדה של תפוחים : ד דק"ל למה לפ"ס יחזור ויתן לך ומס יפסוק הכרכה מפני שהעע לפ"ס יחזור ויתן ופירוש זה כיוצא לפי מ"ד ז"ל דלפי פשוטו מוסיף על ענין הרחבות ר"ל יתן לך ברכה תחת כאן קללה ויתן לך עוד ברכה זו ומיהו מצינו לעיל שברכו י"ל מדבתיב ותבר ברכו ה' שתתן לו הקב"ס ברכה כי תבר ברכו ה' שב לל בני

רש"י

ב ריח גן עדן : כריח שדה אשר ברכו ה' · שתתן בו ריח טוב וזהו שדה תפוחים ג כן דרשו רז"ל : (כח) ויתן לך · יתן ויחזור ויתן ד כ"ל ולפי פשוטו מוסב לענין הרחמים כלומר ריח בני יתנהן לו הקב"ס כריח שדה וגו' ועוד יתן לך מטל השמים וגו' : מטל השמים · כשמעמו ומדרש אגדה יש להרכיב פיוס · (ד"ל מהו הרחמים נדון מס כלומי לך יתן לך ומס לזה לה יתן לך תחל לעשו תחר ממני כתחלן יהיה מושבך כין כדיק כין רשע יתן לך וממנו לתר

שכתוב

דָּעַר מְדֻרָּשׁ שְׁרִיבְט דָר טַלְאָךְ כִּיכָאַל הָאט אִים וַיין גִיבְראכְט פּון דָעם גַן־עֵדֶן׃ (כו) ויאמר אליו יצחק אביו גשה נא ושקה לי בני האט־זיין פָאטֶער. יִצְחָק צוּ אִים גָאזאגְט גִינְעהָן צוּא מִיר אוּנ קִישׁ מִיךְ מַיין זון׃

(כז) ויגש וישק לו האט־ער גִינְעהָנְט אוּנ הָאט אִים גִקִישְׁט ויריח את וגו׳ אוּנ־ער הָאט גִשְׁמָעקְט דָאם שְׁמָעקוּנְג פון זַיינוּ קְלַייְדֶר ויברכהו אוּנ הָאט אִים גִבָּענְטְשְׁט : רש"י פְּרָעגְט וום הָאט דָא יִצְחָק גִשְׁמָעקְט עָם אִיז דָאךְ גִיט פַאר הָאנֶרן אַזוֹ אַיין רֵיחַ רַע פון דִיא פָּעל פון צִיגִין פון דָאנֶן לָעְרְנֶן מִיר אָפּ אַז עָם אִיז אַרַיין גִגאנְגִין מִיט יַעֲקֹב דֶר רֵיחַ פון דָעם גַן עֵדֶן ויאמר ראה ריח בני כריח שדה אשר ברכו ה' דָט יִצְחָק גִזאגְט זֶה דֶר רֵיחַ פון מַיין זון אִיז אַזוֹ וִוי דֶר רֵיחַ פון דָעם פָּעלְד וואס דָט אִים גִיבָּענְטְשְׁט דָם אִיז דָר גַן עֵדֶן׃ (כח) ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ אוּנ נָאט זָאל דִיר גָעבְּן פון הִימֶל אוּנ פון פָּעטְגֶיהִיט פון דָעם עֶרְד וְרוֹב דגן ותירוש אוּנ פִיל קָארְן אוּנ וויין׃ (כט) יעבדוך עמים פָּעלְקִיר זָאלִין דִיךְ דִינֶן וישתחוו לך לאמים אוּנ קְנֶעכְטֶיכְן זָאלֶן זִיךְ בִּיגֶן צוּ דִיר הוה גביר לאחיך זַיי אַדָאר אִיבָּר דִיין בְּרוּדֶר וישתחוו לך בני אמך אוּנ זַיי זָאלֶן זִיךְ בִּיגֶן צוּ דִיר דִיא קִינְדֶר פון דַיין מוּטֶר · רש"י שְׁרִיבְט וַיויל יִצְחָק הָט נָהאט קִינְדֶר נָאר פּוּן אַיין וַייבּ דְרוּם שְׁמַייְסְט דִי קִינְדֶר פון דַיין מוּטֶר אָבֶּר יַעֲקֹב הָט נִיהאט קִינְדֶר פון עֶשָׂלְכִי

בָּרְכָה׃ יח וַיֹּאמֶר לוֹ אֲבִיהוּ וַאֲמַר אַבָּא וַאֲמַר הָא אֲנָא מָן אַתְּ בְּרִי׃ יט וַאֲמַר יַעֲקֹב
לַאֲבִיהוּ אֲנָא עֵשָׂו בּוּכְרָךְ עֲבָדִית כְּמָא דְמַלֵּלְתָּא לִי קוּם כְּעַן אִסְתְּחַר וְתֵיכוֹל מִצֵּידִי
בְּדִיל דִּי תְבָרְכִנַּנִי נַפְשָׁךְ׃ כ וַאֲמַר יִצְחָק לִבְרֵיהּ מָה דֵּין אוֹחֵיתָא לְאַשְׁכָּחָא בְּרִי וַאֲמַר
אֲרֵי זַמִּין יְיָ אֱלָהָךְ קֳדָמָי׃ כא וַאֲמַר יִצְחָק לְיַעֲקֹב קָרֵיב כְּעַן וַאֲמוּשִׁנָּךְ בְּרִי הַאַתְּ דֵּין
בְּרִי עֵשָׂו אִם לָא׃ כב וּקְרִיב יַעֲקֹב לְוַת יִצְחָק אֲבוּהִי וּמַשֵּׁיהּ וַאֲמַר קָלָא קָלֵיהּ דְיַעֲקֹב וִידָיָא
יְדוֹהִי דְעֵשָׂו׃ כג וְלָא אִישְׁתְּמוֹדַעֵיהּ אֲרֵי הֲווֹ יְדוֹהִי כִּידֵי עֵשָׂו אָחוּהִי שְׂעִירָן וּבָרְכֵיהּ׃
כד וַאֲמַר אַתְּ דֵּין בְּרִי עֵשָׂו וַאֲמַר אֲנָא׃ כה וַאֲמַר קָרֵיב קָרְבֵי וְאֵיכוֹל מְצֵידָא דְבְרִי
בְּדִיל דִּתְבָרְכִנָּךְ נַפְשִׁי וְקָרֵיב לֵיהּ וַאֲכַל וְאַיְתֵי לֵיהּ חַמְרָא וּשְׁתֵי׃ כו וַאֲמַר לֵיהּ יִצְחָק
אֲבוּהִי קָרֵיב כְּעַן וּנְשָׁק לִי בְּרִי׃ כז וּקְרֵיב וּנְשַׁק לֵיהּ וְאָרַח יַת רֵיחָא דִלְבוּשׁוֹהִי וּבָרְכֵיהּ

בַּעַל הַטּוּרִים

(יט) כנכך • ב׳ עשו נכנך לאבי סורג לת נך נכוכך־שלמר יעקב לאבי הוא שנלמר עלי בני נכוכי ישראל לכל עשו נכך נכוכך נלמר שלו כתני סורג לת נך נכוכך : (כז) ויכח • כ׳ נמם׳ דין ולידך ויכח כ׳ לת ריח סניחוח מלמד שנכנסה עמו ריח נ״ע : ואלתי בניס׳ לול שסח •

רש״י

שבח : לשון מיסב על השלחן לכך מתורגם מסתחר : (כא) גשה נא ואמשך • לשון יגלח בלבו אין דרך עשו להיות שם שמיס שגור בפיו ש וזה לשון כי הקרה ה׳ לפניך : (כב) קול יעקב • שמדבר בלשון תחנוני׳ ת קוס גת לכל עשו בלשון קשיותי׳ דבר א יקוס תבי׳ : (כד) ויאמר אני • לא לשון מי עשו אלא מי : (כז) וירח וגו׳ • ולפי שיח רע יותר מפסף הניזוז אלא מלמד שנכנסה עמו ריח

שפתי חכמים

לגלחו חולי ומכאי לאי לשם לא פחד שיכיחו כמכיעת קולו אלא קולם סו שויס ל״פ שקפיו על דבכי תחנוניס : א ואע״פ שסיס מחזיקו

הָאב נִיתָאן אֲזוֹ וְיָא דוּא הָאסָט צוּ סִיר גֶּרְעֶט • רש״י בַּאוָארוּנְגֶט וְיָא נִישִׁיקְט זִיךְ רָאס אַז יַעֲקֹב זאל זַאגִין שָׁקָר נָאר יַעֲקֹב הָאט אַזוֹ נָיזָאגְט אֲנֹכִי אִיךְ בִּין רָר וָאם הָאט דִיר גִיבַּראכְט (עשו בכרך) אוּג עָשָׂו אִיז דַיין עֶלְצְטֶר זוֹן עשיתי כאשר דברת אלי אִיךְ הָאב גְטָאן פּוֹל אַכְן וָאם דוּא הָאסְט צוּ סִיר גֶּרְעֶט קוּם נא שבה שָׁטַיי אוֹף אִיךְ בָּעט דִיךְ אוּג זִיץ וֶאכלה מציידי אוּג עָם פּוֹן מֵיין פַאנְגְנֶנג בעבור תברכני נפשך פּוֹן וָועגִין דַיין־וַילֶן וָאל סִיךְ בָּענְטְשָׁן : (כ) ויאמר יצחק אל בנו מָה יְצָרָק גָּנָאגְט צוּ זַיין זוֹן מה זה מהרת תנו וָום בַּטַיים דָאם מֵיין קִינְד וָאם דוּא הָאסְט אַזוֹ גָעְנָפְנֶן ויאמר כי הקרה ה׳ אלהיך לפני הָאט יַעֲקֹב נִיזָאגְט וָארוּם נָאט הָאט נִימַאכְט טָרָעפְּן צוּ פָאר סִיר אַז אִיךְ הָאב דָאם אַז גָעְזָאגְן : (כא) ויאמר יצחק אל יעקב הָאט יִצְחָק נִיזָאגְט צוּ יַעֲקֹב גשה נא ואמישך בני נִינָעהָן צוּ סִיר וָעל אִיךְ דִיךְ טַאפָּן מֵיין זוֹן הָאסְט ה בני עשו אם לא אוב דוא ביקט מין זון עשו אוב ניט ; רש״י שֶׁרַייבְּט וויא בַּאלְד יִצְחָק הָאט גִיהָערְט פּוּן אִים דִי וָועָרְטֶר (כי הקרה ה׳ אלהיך) הָאט יִצְחָק גִיטְרַאכְט דָם אִיז גָוִיס ניט עָשָׂו נָאר יַעֲקֹב וָוארוּם עָשָׂו הָאט מֵיין מַאל ניט דָר מַאנְט נָאטָם נָאמָן דְרוּם הָאט עָר נִיזָאגְט נֶעהָן צוּ סִיר וָעל אִיךְ דִיךְ טַאפָּן אוֹב דוּ בִּיסְט מֵיין זוֹן עָשָׂו אוֹב ניט : (כב) ויגש יעקב אל יצחק אביו וימשהו אוּג יַעֲקֹב הָאט גִינֶעהְט צוּ זַיין פָאטֶר הָאט עָר אִים נִיטַאפְּט ויאמר הקל קול יעקב והידים ידי עשו יִצְחָק נִיזָאגְט דָאם קוֹל אִיז דָם קוֹל פּוּן יַעֲקֹב וָואם עָר רֶעט בְּהִתְנוּגִים אֲבָעֶר דִיא הֶעְנְד אִיז דִיא הֶעְנְד פּוּן עָשָׂו וָואם זִי זֶענֶן הָעֲרִיךְ : (כג) ולא הכירו אוּג עָר הָאט אִים ניט דָר קֶעְנְט כי היו ידיו כידי עשו אחיו וָוארוּם זַיינוּ הָעְנְד זֶענֶן גָוטָן אַז וויא דִיא הֶעְנְד פּוּן עָשָׂו זַיין בְּרוּדֶר שערת הָעֲרִית ויברכהו אוּג עָר הָאט אִים גִיבְּענְטְשׁ : (כד) ויאמר אתה זה בני עשו הָאט יִצְחָק גִיזָאגְט בִּיסְטוּ מֵיין זוֹן עָשָׂו ויאמר אני הָאט עָר נִיזָאגְט אִיךְ • רש״י שֶׁרַייבְּט יַעֲקֹב הָט ניט נִיזָאגְט אִיךְ בִּין עָשָׂו נָאר עָר הָט נִיזָאגְט אִיךְ בִּין וָעָר אִיךְ בִּין : (כה) ויאמר הגישה לי ואכלה מציד בני למען תברכך נפשי הָאט יִצְחָק גִינָאגְט גִינֶעהְן צוּ סִיר דָאם שֶׁפַּייז אוּג אִיךְ וָועל עָסְן פּוּן דָם פָאגְנוּג פּוּן מֵיין זוֹן פּוּן וָועגִין עָם זָאל דִיךְ מֵיין וויֶלן בֶּענְטְשָׁן ויגש לו ויאכל הָאט עָר גִמאכְט גֶענֶהְן צוּ אִים הָאט עָר גִינֶעסְן וירבא לו יין וישת אוּג עָר הָט גִבְּראכְט צוּ אִים וַיין אוּג עָר הָט גִטְרוּנְקֶן

אֲשֶׁר עָשְׂתָה בְּיַד־יַעֲקֹב בְּנָהּ׃ יח וַיָּבֵא אֶל־אָבִיו
וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי מִי אַתָּה בְּנִי׃ יט וַיֹּאמֶר
יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר
דִּבַּרְתָּ אֵלָי קוּם־נָא שְׁבָה וְאָכְלָה מִצֵּידִי בַּעֲבוּר
תְּבָרֲכַנִי נַפְשֶׁךָ׃ כ וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־בְּנוֹ מַה־זֶּה
מִהַרְתָּ לִמְצֹא בְנִי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְפָנָי׃ כא וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב גְּשָׁה־נָּא וַאֲמֻשְׁךָ
בְּנִי הַאַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו אִם־לֹא׃ כב וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב
אֶל־יִצְחָק אָבִיו וַיְמֻשֵּׁהוּ וַיֹּאמֶר הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב
וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו׃ כג וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי־הָיוּ יָדָיו כִּידֵי
עֵשָׂו אָחִיו שְׂעִרֹת וַיְבָרְכֵהוּ׃ ששי כד וַיֹּאמֶר
אַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אָנִי׃ כה וַיֹּאמֶר הַגִּישָׁה
לִי וְאֹכְלָה מִצֵּיד בְּנִי לְמַעַן תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי וַיַּגֶּשׁ
לוֹ וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לוֹ יַיִן וַיִּשְׁתְּ׃ כו וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק
אָבִיו גְּשָׁה־נָּא וּשְׁקָה־לִּי בְנִי׃ כז וַיִּגַּשׁ וַיִּשַּׁק־לוֹ
וַיָּרַח אֶת־רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ

שפתי חכמים

זבחין מנלו ומנו כרב. מת נמרוד ונקחן: ר דמנ"כ סיס יעקב מדכר שקר מ"ו • ומ"ם וכלה עדיין סיס מעקל כיון שפעמו מכר ע סכנורס

רש"י

ומוסדן: (יג) אנכי עשו בכרך • מנכי המכיה לך ר ועמו סוף נכוכך: עשיתי • כמה דנריס כתנר דכרת מלי:

בני

שבה

עֲר נִיט גִיוואלְט גִיטְרַעֲן וּתלבש את יעקב בנה הקטן אוּנ זִיא הָאט אַן גִיקְלַייד אִיר קְלֵענְסְטֶען זון יַעֲקֹב:(טז)ואת ערת גדיי העזים הלבישה על ידיו אוּנ דוּ פָּעל פּוּן דִי צִיגְעלֶיךְ פּוּן צִינֶן הָאט זִי אַן גִקְלַייד אוֹף זַיינֶע הָענְד ועל חלקת צואריו אוּנ אוֹף דָעם גְלַאטֶען פּוּן זַיין הַאלְז׃ (יז) ותתן את המטעמים ואת הלחם אשר עשתה ביד יעקב בנה אוּנ זִיא הָאט גִינֶעבֶּן דִי זִיסְע שְׁפַּייז אוּנ דָאם בְּרוֹט וָואס זִיא הָאט גִימַאכְט אִין דִי הַאנְד פּוּן יַעֲקֹב אִיר זון׃ (יח) ויבא אל אביו איז עֶר גְקוּמֶן צוּם פָאטֶר ויאמר אבי אוּנ עֶר הָט גֶזאגְט כַּיין פָאטֶר ויאמר הנני הָאט עֶר גִיזאגְט דָא בִּין אִיךְ מי אתה בני זָעֶר בִּיסְטוּ מַיין זון׃ (יט) ויאמר יעקב תר אבבי עשו בכרך הָאט יַעֲקֹב גִיזאגְט צוּ זַיין פָאטֶר אִיךְ בִּין עֵשָׂו דַיין עֶלְטֶסְטֶר זון עשיתי כאשר דברת אלי אַף

עֲשָׂו אָחִיךָ לְמֵימָר׃ ז אַיְתִי לִי צֵידָא וַעֲבֵיד לִי תַּבְשִׁילִין וְאֵיכוֹל וַאֲבָרְכִנָּךְ קֳדָם יְיָ קָדָם מוֹתִי׃ ח וּכְעַן בְּרִי קַבֵּיל מֵימְרִי לָמָא דִי אֲנָא מְפַקֶּדָא יָתָךְ׃ ט אֱזֵיל כְּעַן לְגַת עָנָא וְסַב לִי מִתַּמָּן תְּרֵין גַּדְיֵי בַּר עִזִּין טָבִין וַאֲעַבֵּיד יָתְהוֹן תַּבְשִׁילִין לְאָבוּךְ כְּמָא דְרָחֵים׃ י וְתֵיתֵי לְאָבוּךְ וְיֵכוֹל בְּדִיל דְיִבָרְכִנָּךְ קָדָם מוֹתֵיהּ׃ יא וַאֲמַר יַעֲקֹב לְרִבְקָה אִמֵּיהּ הָא עֲשָׂו אָחִי גְּבַר שַׂעֲרָן וַאֲנָא גְּבַר שְׁעִיעַ׃ יב מָאיִם יְמוֹשֵׁנֵנִי אַבָּא וְאֶהְיֶה בְעֵינוֹהִי כְּמִתְלָעֵב וְאַיְתֵי עֲלַי לְוָטִין וְלָא בְרָכָן׃ יג וַאֲמַרַת לֵיהּ אִמֵּיהּ עֲלַי אִתְאֲמַר בִּנְבוּאָה דְּלָא ייִתוֹן לְמֵיתָא עֲלָךְ בְּרִי כְּרֵם קַבֵּיל מֵנִי וְאֵיזֵיל סַב לִי׃ יד וַאֲזַל וּנְסִיב וְאַיְתִי לְאִמֵּיהּ וַעֲבָדַת אִמֵּיהּ תַּבְשִׁילִין כְּמָא דְרָחֵם אֲבוּהִי׃ טו וּנְסִיבַת רִבְקָה יָת לְבוּשֵׁי עֲשָׂו בְּרַהּ רַבָּא דַכְיָתָא דִי עִמָּהּ בְּבֵיתָא וְאַלְבְּשַׁת יָת יַעֲקֹב בְּרַהּ זְעֵירָא׃ טז וְיָת מַשְׁכֵי גַּדְיֵי בַּר עִזֵּי אַלְבֵּישַׁת עַל יְדוֹהִי וְעַל שְׁעִיעוּת צַוָּארוֹהִי׃ יז וְיָהֲבַת יָת תַּבְשִׁילָא וְיָת לַחְמָא דִי עֲבָדַת בִּידָא דְיַעֲקֹב

בעל הטורים

ברה

(ו) כביכול • ג׳ כביכול לי ליד כביכול למוסר לך הלשון׳ לתלוייכם כביכול ושמה שאמרם לו רבקה כביכול למוסר לנך וקח פוסקי ושמע בקולי וכביכול לתיך שיתקו ושמה : (ט) לך נא חל הלמן • ר״ת נתה לך פ׳ נתה לך ומלה לעניך כי פסח סיס ולקח כ׳ תחד לפסח וק׳ לאגיגה : וקח לי משם שני • ר״ת משלו • משם שני׳ משלו שכן כתב לה בכתובתה •

שפתי חכמים

רש״י

מזה סיס מאכלו של יצחק חלף פסח סיס המחד הקריב צ לפסחו והחמד עשה מפעמי׳ • בפרקי דרבי אליעזר : כאשר אהב • כי טעם הגדי כטעם הצבי : (יח) איש שער־ נעל שמו : (יב) ימשני • כמו (דברים כח כט) וממשת בלהריס : החמדות • הנקיו׳ כתרגומו דכייתא • דבר אחר שחמד מהזן מן ק נמלוד : אשר אתה בבית • והלא כמה מצי היו לו והוא מפקיד הלל לאמו חלף פסח סיס בקי במעשיהן ומהזן

את מאך סיר זיסע שפייז אוג איך ווּעל עסן ואברכה אוג איך ווּעל דיך בענטשן לפני יי פר גאט בלאמר סיט זיין רשות דם חייסט נאט ווּעט מסבים זיין אוף דעם לפני מותי פר סיין טוט : (ח) ועתה בני שמע בקלי אוג חייגט סיין זון הער צו סיין קול לאשר אני מצוה אתך צו ואזא איך שאף דיך : (ט) לך נא אל הצאן נייא נון צו די שאף וקח לי משם שני גדיי עזים טובים אוג עסע צו סיר פון דארטן צוויי א נוטע צייקלין פון ציגן • רש״י שריבט דרום שמייט דם לשון וקח לי דם איז סייטש נעם פון סיינע ווארום יצחק חט צו רבקה פר שרבן אין דר תורה אז זיא זאל זיך נעמן אלי מאג צוויי א ציקלין • רש״י פרעגט הט דען יצחק בדארפט האבן צווי ציקלין אוף איין מאל פר ווס הט רבקה נהייסן נעמן צווי ציקלין איז דר תירוץ וארום דענץ מאל איז גוזען פסח הט ער איינם סקריב גוזען פאר איין קרבן פסח אוג איינם זאט ער נמאכט זיסע שפייז ואעשה אתם מטעמים לאביך כאשר אהב אוג זיא זאלסט ברענגן צו דיין פאטר אוג ער זועט וויא ער הט ליב : (י) והבאת לאביך ואכל אוג זיא זאלסט ברענגן צו דיין פאטר אוג ער זועט עסן מיך פאטר אז וויא ער הט ליב : (יא) ויאמר יעקב אל רבקה אמו הט יעקב גזאגט צו רבקה זיין מוטר הן עשו אחי איש שעיר נון סיין ברודר עשו איז אהערקר מענטש ואנכי איש חלק אוג איך בין איין גלאטר מענטש : (יב) אולי ימשני אבי ואיה אפר אוטר והבאתי עלי קללה ולא ברכה שאפן והייתי בעיניו כמתעתע וועל איך זיין איין זיינע אוגן אזו וויא אפר אוטר והבאתי עלי קללה ולא ברכה ועל איך ברענגן אוף מיר איין קללה אוג ניט־קיין ברכה : (יג) ותאמר לו אמו עלי קללתך בני דיא קללה זאל אוף מיר זיין סיין זונאך שמע בקולי ולך קח לי נאר הער צו איז סיין קול אוג נייא נעם צו סיר : (יד) וילך ויקח ויבא לאמו אוג ער איז גאנגן אוג האט גיבראכט צו זיין מוטר ותעש אמו מטעמים כאשר אהב אביו האט נמאכט זיין מוטר זיסע שפייז אזו וויא זיין פאטער האט ליב : (טו) ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדל האט רבקה גנומן די קלייד פון עשו איר עלטסטן זון־החמדת די גליקסטע אוג דיא ריינע אשר אתה בבית ואם בייא איר אין שטוב איז • רש״י שריבט תאטשע ער קאט גזאמט ויקיל נייבר האט ער פארט גיזאלטען דיא קלייד בייא זיין מוטר ווארום זייא האט

שָׁמַעְתִּי אֶת־אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל־עֵשָׂו אָחִיךָ לֵאמֹר׃
ז הָבִיאָה לִי צַיִד וַעֲשֵׂה־לִי מַטְעַמִּים וְאֹכְלָה
וַאֲבָרֶכְךָ לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי מוֹתִי׃ ח וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע
בְּקֹלִי לַאֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֹתָךְ׃ ט לֵךְ־נָא אֶל־הַצֹּאן
וְקַח־לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְדָיֵי עִזִּים טֹבִים וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם
מַטְעַמִּים לְאָבִיךָ כַּאֲשֶׁר אָהֵב׃ י וְהֵבֵאתָ לְאָבִיךָ
וְאָכָל בַּעֲבוּר אֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ לִפְנֵי מוֹתוֹ׃ יא וַיֹּאמֶר
יַעֲקֹב אֶל־רִבְקָה אִמּוֹ הֵן עֵשָׂו אָחִי אִישׁ שָׂעִר
וְאָנֹכִי אִישׁ חָלָק׃ יב אוּלַי יְמֻשֵּׁנִי אָבִי וְהָיִיתִי בְעֵינָיו
כִּמְתַעְתֵּעַ וְהֵבֵאתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בְרָכָה׃
יג וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קִלְלָתְךָ בְנִי אַךְ שְׁמַע
בְּקֹלִי וְלֵךְ קַח־לִי׃ יד וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ
אִמּוֹ מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהֵב אָבִיו׃ טו וַתִּקַּח
רִבְקָה אֶת־בִּגְדֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל הַחֲמֻדֹת אֲשֶׁר
אִתָּהּ בַּבָּיִת וַתַּלְבֵּשׁ אֶת־יַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטֹן׃
טז וְאֵת עֹרֹת גְּדָיֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה עַל־יָדָיו וְעַל
חֶלְקַת צַוָּארָיו׃ יז וַתִּתֵּן אֶת־הַמַּטְעַמִּים וְאֶת־הַלֶּחֶם

שפתי חכמים

סג כן כ"ל סה כתיב וכיולקה כי כ"פ וכו' : פ וקשה ולפי לתמה רבקה נפני פ' מה שלח לחתר • (נת"י) דסוקסם לכם"י מלחתר שעשו סיה נדיק נעיני יצחק למה סולך להזסירו סאם כ"ב שלח יחכיעו נפלה ובלה יביא מן הגזל וע"ז הי' כוונת יצחק סיתה שסכרכות יסו נרכות פ' ושיסכים על ידו לפיכך זכו סיוס יותר

רש"י

מסו להכיא לה שם לה ימלא ליד יביא מן הגזל : (ז) לפני ה' • כרצוותו פ שיסכים על ידי : (ט) וקח לי • מלי סם ולוקם גזל שכך כתב לה יצחק בכתובתה ליסול בני גדיי עזים כנל יום . (כ"ל) : שני גדיי עזים • וכי שני גדיי

אשר

עזים

וע"ז

נָא אִישׁ שַׂיחַ צוּ בָּרָעְנָן דָּם וַוייִטְ כִּיר אַז עֵשָׂו אִיז גַעאַנגן אִין פֶּעלְד אַרַיין אִין דָּר דָּעָה אַז עֶר וָועט
גִיט גְפוּנֶן פוּן הֶקְקֶר זָאל עֶר בְּרָעְנָן פוּן נָאל : (ו) ורבקה אמרה אל יעקב בנה לאמר אוּנ רִבְקָה הָאט גְזָאגְט
צוּ אִיר זון וְיַעֲקֹב אַז צוּ זָאגָן הנה שמעתי את אביך מדבר אל עשו אחיך לאמר נון אִיךְ הָאב גְהָעָרְט דַיין קָאטֶר
בַּיידָן צוּ עֲשָׂו דַיין בְּרודֶר אַז צוּ זָאגָן : (ז) הביאה לי ציד ועשה לי מטעמים ואכלה בְּרָעְנְג צוּ מִיר אֲפָאנְטְנְג

שִׁבְעָה עַל כֵּן שָׁמָא דְקַרְתָּא בְּאֵרָא דְשָׁבַע עַד יוֹמָא הָדֵין : לד וַהֲוָה עֵשָׂו בַּר אַרְבְּעִין
שָׁנִין וּנְסִיב אִתְּתָא יַת יְהוּדִית בַּת בְּאֵרִי חִתָּאָה וְיַת בָּשְׂמַת בַּת אֵילוֹן חִתָּאָה : לה וַהֲוָאָה
מְסָרְבָן וּמְרַגְּזָן עַל מֵימַר יִצְחָק וְרִבְקָה : א וַהֲוָה כַּד סִיב יִצְחָק וְכָהֲיָא עֵינוֹהִי מִלְּמֶחֱזֵי
וּקְרָא יַת עֵשָׂו בְּרֵיהּ רַבָּא וַאֲמַר לֵיהּ בְּרִי וַאֲמַר לֵיהּ הָא אֲנָא : ב וַאֲמַר הָא כְעַן סִיבִית
לֵית אֲנָא יָדַע יוֹמָא דְאֵימוֹת : ג וּכְעַן סַב כְּעַן זֵינָךְ סָיְפָךְ וְקֶשְׁתָּךְ וּפוֹק לְחַקְלָא וְצוּד
לִי צֵידָא : ד וַעֲבֵיד לִי תַּבְשִׁילִין כְּמָא דְרַחֲמִית וְתָעֵיל לִי וְאֵכוֹל בְּדִיל דִּי תְבָרְכִנָּךְ נַפְשִׁי
עַד לָא אֲמוּת : ה וְרִבְקָה שְׁמַעַת כַּד מַלֵּיל יִצְחָק עִם עֵשָׂו בְּרֵיהּ וַאֲזַל עֵשָׂו לְחַקְלָא לְמֵיצַד
צֵידָא לַאֲיָתָאָה : ו וְרִבְקָה אֲמַרַת לְיַעֲקֹב בְּרָהּ לְמֵימָר הָא שְׁמָעֵית יַת אֲבוּךְ מְמַלֵּל עִם

בעל הטורים

(ד) נתני • ב' נמסו' ככה נת בתרי מחתי ואיתך כותב כן בתרי אמר סופא לפני הקב"ה מחליפה בחומה מחתת בזרעו של עשו: (ה) ותכסין עיניו מלאות • משוס דכתיב כי השמח יעור ואוזן לקח שומר מצות • מלאות בגי' בעשן הללויה : (ג) צא גא לך • כלומר חדד סכיך כמו מציחה על גבי חברתה: ואף ב' במסרה ואף השדה בפ"י לך לך זה בכל אברהם שם כלי ב"פ חלך זה מדי ע"פ המן שבע ממדי • קשקך זה עכו"ם השדה זה חדום וכמו לו כל ד' גליות שעתידין ליפול ביד ישראל: שהקב"ה ילחם בהם ויהיו דכתיב ואת אויבי ישלח בעמלק : ציד לידה כתיב ס"ל יתירה שלמדו כ' שלכות שחיטה וב' מיתני טרפה קשוח חיו דוחס • תצמד יתירה • זקן • קרקבנו קלף • הולך את רגליו : וכתיב מפרסת פרסה • מעלה גרה • ואין לה ניתים למעלה • מפריס • שתמרה ליעקב העלוזה כליותי שם תדבר מפריס ליעקב כדי שיברכך : לעוד • בגימ' מן גזל : לסביון • בגי' בגזל :

רש"י

דמעותיהם ונפלו על עיניו לפיכך כהו עיניו • דבר אחר כדי שיסול יעקב את הברכות : (ב) לא ידעתי יום מותי • אמר רבי יהושע בן קרחה אם מגיע לזקן לפרק לבריות ילמד אם אינם לפניהן ואומם לאחר כן ויצחק היה בן קכ"ג (כי יעקב בן ס"ג כשהלך לפוק כבר"י סוף הסדר) אמר אעפ"כ לפרק אמי אני מגיע והיו את קכ"ז מתה וכליני בן ה' אינם כמוך לפרקה לפיכך לא ידעתי יום מותי אעפ"כ לפרק לאמי אעפ"כ לפרק לחכם : (ג) תליך • מכבך שדרך לחלותה : שא נא • לשון הבחזה כלותה שמעינו (בילה כח) מין מסחיזין את הסכין לבל מסיחה על גבי מברחה חדד סכיך ומהום יפה ם שלח התכילני נכלה • (ב"ר) : וצודה לי • מן הספקר ע ולא מן הגזל : (ה) לצור ציד להביא •

שפתי חכמים

ע"י שעקדם ובא זה ואיבד את הכל : ם פי' שלא יהיה נספק פעמים כתב כרש"י ופ"ת נסי דעשו הוי מסיחן לו ליעקב דבחזקת כשר הוא בעיניו שוף שוף כיון דהוה שחיט ליה לעוף בסדי דסלמא ניהום דלמא עביד לי' מלבד ותי' כמו שתירגו בגמ' תולין דף ל"ג (מח"י) ואין זוכר למחיכת כרש"י דבא יעקב לפי היקש ביניהם ע עוסות שלא חיות וכדפרש"י בסמוכי טעם בגדי כשעשו הלבי ושוב וכו' ופע"ג דקרא הוכיח גם קטנה דמסתמא קלת ליהות עוסות מ"מ אינה נמיחה דקטת קלי על האיש ר"ל שיורה בחיש שמקום שהיש פוגם, מריש, כדי שלא תוכל לכרוח ואח"כ יחשטנה בחיבוך: ע דאם

יִצְחָק אוּכָא עִם אִינּוּן גִּיוֹרִין אִלֵּין אֲנָא גִּיּוֹרִין וְתַבְּרִין עִינִי מֵרְאוֹת אֵינִי וָאֲרִין טוּנְקָל זַיְיתִי אוֹתָן פּוּן צַוּ
יָתָהֵן • רש"י שֶׁרַיִיבְט זַיי זָעַנְיִן טוּנְקָל גּוֹאָרֶן פּוּן דֶעם רוֹךְ וּוָם דִי וַוייבֶּר פּוּן עֶשֶׂו פְלָעגְן דֶעמְפִּין אוֹדֶר
בְּשָׂעַת עֲקֵידָה הָט זִיךְ גֶעפִּינְט דָר הוּמֶר וּוִי דִי מַלְאָכִים הָאבֶּן דָר זָעהֶן וּוִי אַבְרָהָם וויל שָׁעבְטֶן זַיין זון
יִצְחָק הָאבֶּן זַיי וָוייטְ זָעהֶן זַייעֲרֵי טָרֶערִין נָפאלֶן אִין דִי אוֹגֶן פּוּן יִצְחָק דֶרְיבֶּר זָעהֶן זַייא טוּנְקֶל גּוֹאָרִין
אוֹדֶר בִּדֵי יַעֲקֹב זָאל צוּ נֶעמֶן דִי בְּרָכוֹת וויקֶרא אֶת עשו בְּנוֹ וכו' אוֹג עָר הָט גְרוּפְן עֶשׂוֹ זַיין עֶרְטֶער זון ויאמר
אליו אוֹג עָר הָט נֶאזָאגְט צוּ אִים בְּנִי סַיין זון ויאמר אליו הִנֵּנִי אוֹג עָר הָט נֶיאזָאגְט צוּ אִים דָא בִּין אִיךְ (ב)ויאמר
הִנֵּה נָא זָקַנְתִּי אוֹג עָר הָט גֶזאגְט נוּן אִיךְ בִּין אֶלְט לֹא ידעתי יום מותי אִיךְ וֵייס נִיט דָעם טָאג פּוּן סַיין טוֹט
(ג) ועתה אוֹג אַצוּנְד שא נא כלך שַׁארְף נוּן זַיינֶע כֶּלִים תלך זַיין שְׁוָערְד אוֹג פַּר וְואם רוּפְט עָר דָאם אָן
הַלְּוֹךְ דָם אִיז לָשׁוֹן הָעבְּרֵיִשׁ דָר סֶדֶר אִיז סָאג זָאל זִיא אוֹף הָעבְּרֵיִשׁ וקשתך אוֹג זַיין בּוּגֶן וצא השדה וצודה
לי ציד אוֹג נֶיי אַרוֹס אִין פֶּעלְד אוֹג זָאלְסְט פַאנְגֶן פּוּן מַיינְט וָעגֶן אֲפַאנגוּנְג • רש"י שֶׁרַייבְּט דְרוּם שַׁטַיים
דָאם לָשׁוֹן שָׁא נָא דָאם אִיז מַיינְטְש שְׁארְף אוֹיס דָאם וויינְט מִיר אַז יִצְחָק הָאט נֶיאזָאגְט צוּא עֲשָׂו
שְׁארְף אוֹיס זַיין מְעסֶר אוֹג זָאלְסְט נִיט שָׁעבְטֶן דוּא זָאלְסְט מִיךְ נִיט מַאכְּען עֶסֶן קַיין גְּבֶלֶה אוֹג
דָאם אִים נֶיאזָאגְט דָאם לָשׁוֹן וְצוּדָה דָאם וויינְט אַז יִצְחָק הָאט גֶיזָאגְט צוּא עֲשָׂו דוּא זָאלְסְט מִיר
תַּאפֶּן פּוּן הֶפֶקֶר אֲבֶר נִיט פּוּן גֶזֶל : (ד) ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי אוֹג מַאכ מִיר זִיסֶ שְׁפַיין אַז וויא
אִיךְ הָאב לִיבּ וחביאה לי ואכלה אוֹג דוּ זָאלְסְט בְּרֶענְגֶן צוּ מִיר אוֹג וֶעל עֶסֶן בְּעבוּר תברכך נפשי בטרם
אמות פּוּן דֶעם וֶעג דִיךְ סַיין וויל שָׁעבְטֶן אַיידֶר אִיךְ וֶעל שְׁטַארְבֶּן : (ה) ורבקה שמעת בדבר יצחק
אל עשו בנו אוֹג רֶבְקָה הָט גֶהערְט אַז יִצְחָק הָט גֶרעט צוּ זַיין זון עֲשָׂו וילך עשו השדה אוֹג עָשׂ אַז גֶאנְגֶן
אִין פֶּעלְד לְצוּד ציד להביא צוּ פַאנְגֶן צַאפַאנְגוּנְג צוּ בְּרֶענְגֶן • רש"י שֶׁרַייבְּט דְרוּם שַׁטַיים דָאם לָשׁוֹן לְהָבִיא

שִׁבְעָה עַל־כֵּן שֵׁם־הָעִיר בְּאֵר שֶׁבַע עַד הַיּוֹם
הַזֶּה: ס לד וַיְהִי עֵשָׂו בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה
אֶת־יְהוּדִית בַּת־בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת־בָּשְׂמַת בַּת־
אֵילֹן הַחִתִּי: לה וַתִּהְיֶיןָ מֹרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה:
ס כז א וַיְהִי כִּי־זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיןָ עֵינָיו מֵרְאֹת
וַיִּקְרָא אֶת־עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר
אֵלָיו הִנֵּנִי: ב וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם
מוֹתִי: ג וְעַתָּה שָׂא־נָא כֵלֶיךָ תֶּלְיְךָ וְקַשְׁתֶּךָ וְצֵא
הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִי צָיִד: ד וַעֲשֵׂה־לִי מַטְעַמִּים
כַּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי וְהָבִיאָה לִי וְאֹכֵלָה בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ
נַפְשִׁי בְּטֶרֶם אָמוּת: ה וְרִבְקָה שֹׁמַעַת בְּדַבֵּר יִצְחָק
אֶל־עֵשָׂו בְּנוֹ וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו הַשָּׂדֶה לָצוּד צַיִד לָהָבִיא:
ו וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל־יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר הִנֵּה

שפתי חכמים יתיד ה' רש"י שמעתי

סמוך מתה כתוב בתורה פירושו גם לתחה ולפי גירסת ע שכיח כתוב ספרים ג"ל דעתה בנוך ס' מלמץ בתחי נפשה היה וס"פ שכוח נתיית טעם לשל מעלה למה לחו מבקשים ממך כן לפי שעתה רחיטו שכרוך ס' לתחה: ל דחם כוח ל' מיחות לין נופל בו ת"ו הדביקות היון שכתבו מיד לשל לשון ממריס שכתו מרס ובתה תי"ו הדביקות תחת ס"ח נמ"ד הפעל ופי' כל לחת ולחת היתה ממרת כרצון לשל לשון מריחות לין נופל על הרצון וק"ל: ם ופ"ל דרש"י דייק מדכתיב ימתי קודם רבקה לומר דליתתי היה פשוט יותר נדול נפי שלח היה רגיל כל ימיו בעבו"ם לשל רבקה היתה רגילה בתיתיה שהיו עובדי גילולים: נ כמשמעו שעשן רבקה נעיניו לשל רבקה היתה רגילה בו בדפריטית (מהרש"ל) ונ"ל דלריך רש"י לע' טעמים לשו דבתחלה מפרש משום עשן וסוף מכח ממיכות ולחת"כ ק"ל ולין כהיח בקב"ה תקלה לידו לשל מפני שהרבה לח מעשו בקב"ה מן הסכה וקשה סוף סוף מלחר שהיו העשן למה רבקה לוחש נמשת נ"ם שכבר כתו עיניו במקלת

ע"י

שם העיר באר שבע אֵין דָּעַר נָאמֶן פּוּן דָּעַר שְׁטָאט בְּאֵר שֶׁבַע עד היום הזה בְּיוּ אֵין דָּעם הַיִינְטִיגִין טָאג.
(לד) ויהי עשו בן ארבעים שנה אוב עֶם אִיז גִיוְוען אַז עֵשָׂו אִיז אַכְט גִיוְוארֶן פָּערְצִיג יָאר ויקח אשה את יהודית בת בארי החתי האט עֶר גְנוּמֶן אַנְיֶיב יְהוּדִית דִיא טָאכְטֶר פּוּן בְּאֵרִי הַחִתִּי ואת בשמת בת אלון החתי אוב בָּשְׂמַת דִי מָאכְטֶר פּוּן אַלוֹן הַחִתִּי: (לה) והיתה מורת רוח ליצחק ולרבקה אוב זַיי הָאבֶּן וִויֶדֶר גֶעשָׁפָּענִיגְט אֵין זֶה עֲשׂוּנְג דָעם וויללן פּוּן יִצְחָק אוב רִבְקָה מַהֲנֶת זַיי הָאבֶּן גְרִינְט עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים: (א) ויהי כי זקן

יי בְּלֵילְיָא הַהוּא וַאֲמַר אֲנָא אֱלָהֵיהּ דְּאַבְרָהָם אָבוּךְ לָא תִדְחַל אֲרֵי בְּסַעֲדָךְ מֵימְרִי
וַאֲבָרְכִינָךְ וְאַסְגֵּי יַת בְּנָךְ בְּדִיל אַבְרָהָם עַבְדִי: כה וּבְנָא תַמָּן מַדְבְּחָא וְצַלִּי בִּשְׁמָא דַיְיָ
וּפַרְסֵיהּ תַּמָּן לְמַשְׁכְּנֵיהּ וּכְרוֹ תַמָּן עַבְדֵי יִצְחָק בֵּירָא: כו וַאֲבִימֶלֶךְ אָזַל לְוָתֵיהּ מִגְּרָר
וְסִיעַת מֶרַחֲמוֹהִי וּפִיכוֹל רַב חֵילֵיהּ: כז וַאֲמַר לְהוֹן יִצְחָק מָה דֵין אֲתֵיתוּן לְוָתִי וְאַתּוּן
סָנֵיתוּן יָתִי וְשַׁלַּחְתּוּנִי מִלְוָתְכוֹן: כח וַאֲמָרוּ מֶחֱזָא חֲזֵינָא אֲרֵי הֲוָה מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדָךְ
וַאֲמַרְנָא תִּתְקַיֵּם פֻּקָּן מוֹמָתָא דַהֲוָה בֵּין אֲבָהָתָנָא בֵּינָנָא וּבֵינָךְ וְנִגְזַר קָיֵם עִמָּךְ:
כט אִם תַּעֲבֵד עִמָּנָא בִּישָׁא כְּמָא דְלָא אַנָּזִקְנָךְ וּכְמָא דְעַבַדְנָא עִמָּךְ לְחוּד טָב וַנְשַׁלְּחִינָךְ
בְּשְׁלָם אַתְּ בְּרִיכָא דַיְיָ: ל וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתְּיָא וַאֲכָלוּ וּשְׁתִיאוּ: לא וְאַקְדִּימוּ בְּצַפְרָא
וְתִּיבוּ גְבַר לְאָחוּהִי וְשַׁלְּחִינוּן יִצְחָק וַאֲזָלוּ מִלְוָתֵיהּ בְּשְׁלָם: לב וַהֲוָה בְּיוֹמָא הַהוּא וַאֲתוֹ
עַבְדֵי יִצְחָק וְחַוְיָאוּ לֵיהּ עַל עֵיסָק בֵּירָא דְחָפָרוּ וַאֲמַרוּ לֵיהּ אַשְׁכַּחְנָא מַיָּא: לג וּקְרָא יָתָהּ

בעל השורים שבעה

(כח) רלו״ ד׳ כמס׳ וכ׳ כתיבי כוי״ו וכ׳ כ״ל רלו רלוֹ • ורלו רלו • רלה תרלה בעה׳ למתך וחד שכתי ורלה תחת השמם
כך דתייהי כרגיס כמו רלו רלוֹ ורלו רלו כתיבי כוי״ו וכך דתייהי ביתיד כתיבי כ״ל דים אם למקרא קרי בי׳ רלה שהוא ל׳
יחיד: (כט) תלה עמה • ג׳ כמס׳ ככה תלה עמה תעשה כרוך כ׳ ותיקך תלה עמה תעשה מלוכה • תלה עמה בקל מן כעול מלמד
שמלוכו ניצחק עליהם וזהו תלה עמה תעשה מלוכה והקילו עול מעליך: כרוך כ׳ • כ׳ כמס׳ ככה תלה עמה כרוך ס׳ ותיקך כף
כרוך ס׳ לומר כמו שכוותכם כך נכון ונתוקן כלגינעה כדכתיב ויעש למען לשכוח כך סיפ כוותם תניחלך לברוא לת יצחק
וכבי מוכח קרא דכתיב וכאשר נא נעשוך כלומר לא עשינו עמך רעה כמו שאתה עושינו עמך רק טוב: (ע) שבעה • כמנד
מהום-על כן נכולה כתיב שמה או שם וכאן כתיב וקרא לוקמה שבעה שם מקום קרוי מתניך כנויס וגם שם לו על פי תורה:

רש״י **שפתי חכמים**

כתיבה כמו (שופטים יד יח) שלפני מרעיש דשמשון כדי שתהיה תיכף ותחוזק דבוקה לכל אין דבק לדבר על המלכות כן סיעת מלכיו שלם כן כל סיעת מוכיו הולך עמו ולא היה לו שלא סיעה לחתם של מוכיים לכן יש לפיהכו בלשון הרשעון • ואל תתמה על תי״ו של לחתם ואף על פי שאין תיבה שמוכה יש דוגמתה במקרא (תהלים ס יג) עזרת מלר (יבעיה נא כא) ומכוכת ולא מין: אחות • לשון קבילה ומנודה שלאחזון יהד: (כא) ראו ראינו • רלו בתיבוי כתיבו כך: תהי נא אלה ביומותיהו וגו׳ • ההלה שבע ביומות מימי מיכך י תהי גם עתה ביומיהו וביניך: (כב) לא נגענך • כשלמתנו לך לך מעמנו: אתה • כ גם לחתם (ספרים לחתים עתה) עשה לנו כמו כן: (לג) שבעה • ע״ש

אוֹ זַי הָאִבָּן גְּזָאטְ דּאוּ זְעָקָן רַאִינוּ כִּיר הָאִבָּן גְּזָעָקָן • רשי״ שְׁרַייבְט זַייא הָאבּין גְּזָאטְ כִּיר הָאִבָּן גְּזָעָקָן
בֵּיי דַיין פָאטֶר אוֹנ כִּיר זְעָקָן בַּייא דִיר אוֹךְ כִּי הִיה י עמך אַז נָאט אִיז גְּוֶעזֶן מִיט דִיר וגאמר אוֹנ מִיר הָאִבָּן
גְּזָאטְ תהי נא אלה זַיא זָאל זַיין דִי שְׁבוּעָה בֵּיבוֹתִינוּ וָום זַיא אִיז צְווִישָׁן אוֹנְז פּוּן דִי מָעג פּוּן דַיין פָאטֶר זָאל
זַיא אַצוּנְד זַיין בֵּיבִי וּבִינְד צְווִישָׁן אוֹנְז אוֹנ צְווִישָׁן דִיר וּנכרתה ברית עמך אוֹנ מִיר וָועלָן מִיטְזִידִיר כּוֹרֶת בְּרִית
זַיין: (כב) אם תעשה עמנו רעה אוֹב דִי וָועסְט טָאן מִיט אוֹנְז בַּייז כאשר לא נגענוך אַז וִויא מִיר הָאִבָּן דִיךְ
נִיט אָן גְּרִירְט אַז מִיר הָאִבָּן דִיךְ גוּטְס אָווֹעק זַיין פּוּן אוֹנְז וכאשר עשינו עמך רק טוב אוֹנ וִויר אַז וִוי מִיר
הָאִבָּן מִיט דִיר גְּמָאן נָאר גוּטְץ ונשלחך בשלום אוֹנ מִיר הָאִבּין דִיךְ אָווֹעק גְּשִׁיקְט בְּשָׁלוֹם אתה עתה ברוך יי
אַז טוּא דִי מִיט אוֹנְז ג.ז: אצונד וום דו בִּיסְט אַנְגֶעקוֹמֶט פּוּן נָאט: (ל) ויעש להם משתה אוֹנ יִצְחָק הָט
פּוּן זַייעֶרְט וָועגֶן גְּמָאכְט אַיין מָאל צַייט ויאכלו וישתו אוֹנ זַייא הָאבּן גְּיֶענֶעסֶן אוֹנ גְּטְרוּנְקֶן: (לא) וישכימו
בבקר אוֹנ זַיי הָאבּן זִיךְ גְּפְעֶרְט אִין דָר פְרִיה וישבעו איש לאחיו אוֹנ זַיי הָאבּן גְּשְׁוואוֶרֶן אַיינֶר צוּם אַנְדֶרֶן
וישלחם יצחק אוֹנ יִצְחָק הָט זַייא אָווֹעק גְּשִׁיקְט וילכו מאתו בשלום אוֹנ זַייא וָענֶן אָווֹעק גְּגַאנְגֶן פּוּן אִים מִיט
שָׁלוֹם: (לב) ויהי ביום ההוא אוֹנ עֶס אִיז גְּוֶעזֶן אִין דֶעם רַאזְיגֶן טָאג ויבואו עבדי יצחק אוֹנ זַיי זָענֶן גְּקוֹמֶן דִי
הָעֶבְּעט פּוּן יִצְחָק ויגדו לו אוֹנ זַיי הָאבּן גְּזָאגְט צוּ אִים על אדות הבאר אשר חפרו אִין וָועגֶן דֶר בְּרוּנֶע וום זַיי
הָאבּן גְּגְרָאבּן ויאמרו לו מצאנו מים אוֹנ זַייא הָאבּן גְּזָאגְט צוּ אִים מִיר הָאבּן גְּפּוּנֶן וַואסֶר: (לג) ויקרא אתה
שבעה אוֹנ עֶר הָט זַיא גְּרוּפֶן שְׁבָעָה דָם אִיז לָשׁוֹן שְׁבוּעָה על כן קרוּם אַז נייל זַייא הָאבּן דָארְטֶן גְּשְׁוואוֶרֶן

וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ בַּעֲבוּר אַבְרָהָם עַבְדִּי׃
כה וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה וַיֵּט שָׁם אָהֳלוֹ
וַיִּכְרוּ־שָׁם עַבְדֵי־יִצְחָק בְּאֵר׃ כו וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ
אֵלָיו מִגְּרָר וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ׃
כז וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי וְאַתֶּם
שְׂנֵאתֶם אֹתִי וַתְּשַׁלְּחוּנִי מֵאִתְּכֶם׃ כח וַיֹּאמְרוּ רָאוֹ
רָאִינוּ כִּי־הָיָה יְהוָה עִמָּךְ וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אָלָה
בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ׃ כט אִם־
תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא נְגַעֲנוּךָ וְכַאֲשֶׁר עָשִׂינוּ
עִמְּךָ רַק־טוֹב וַנְּשַׁלְּחֲךָ בְּשָׁלוֹם אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ
יְהוָה׃ חמישי ל וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ׃
לא וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וַיִּשָּׁבְעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיְשַׁלְּחֵם
יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאִתּוֹ בְּשָׁלוֹם׃ לב וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם הַהוּא
וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ עַל־אֹדוֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר
חָפָרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מָצָאנוּ מָיִם׃ לג וַיִּקְרָא אֹתָהּ

שבעה

שפתי חכמים

כלומר כעסק הזה ל׳ ערעור וכמ״ש בסמוך ותעמקו וכו׳
במריבה ובערעור׃ ט דלג יתכן לומר שהוא ל׳ עבר כיון שתמר כי

רש״י

ט כתרגומו: (כו) ואחזת מרעהו כתרגומו וסיעת מלחמתו׃
סיעת מחנהו׃ (כ״ל) וים פותרין מלשהו מ׳ מיסת׃

סמיכה

אוג עֲר הָט נָאנָט אנכי אלהי אברהם אביך אִיךְ בִּין דָר נָאט פּוּן דַיין קָאטֶר אַבְרָהָם אל תירא דו זָאלְסְט דִיךְ
נִיט פַֿארְכָטֶן כי אתך אנכי וְוָארוּם אִיךְ בִּין מִיט דִיר וּמרכתיך אוג אִיךְ וָועל בָּענְטְשֶׁן דִיךְ והרביתי את זרעך אוג
אִיךְ וָועל מֶערִין דַיינֶי קִינְדֶר בעבור אברהם עבדי פּוּן וָועגִין מַיין קנעכְט אַבְרָהָם׃ (כה) ויבן שם מזבח אוג
יִצְחָק הָט דָארְט גִבּוּעט צַיין מִזְבֵּחַ ויקרא בשם יי אוג עֲר הָט גִירוּפֶן אִין נָאמְט נָאטֶן כְּלוֹמֶר עֲר הָט דָארְט
תְּפִלָּה נְטָאן ויט שם אהלו אוג עֲר הָאט דָארְט גִינִיגְט זַיין נְצֶעלְט ויכרו שם עבדי יצחק באר אוג זַייא הָאבֶן
גְגְרָאבֶן דָארְטֶן די קְנֶעכְט פּוּן יִצְחָק אַיין בְּרוּנִי (כו) ואבימלך הלך וכו׳ אוג אֲבִימֶלֶךְ איז גְגַאנְגֶן צוּ אִים
פּוּן גְּרָר ואחזת מרעהו אוג צַיין צַאמְלוּנג פּוּן זַיין לִיבּ הָאבֶּר ופיכל שר צבאו אוג פִּיכוֹל זַיין הַיִיבְּט מַאן׃
(כז) ויא ר אלהם אוג יִצְחָק הָט צוּ זַיי גְזָאגְט מדוע באתם אלי ואתם שנאתם אוג אִיר הָט מִיךְ וָארוּם עָענְט אִיר גְיקוּמֶן צוּ מִיר ואתם שלחתני
מאתכם אוג אִיר הָט דָאךְ פַֿיינְט מִיךְ ותשלחוני מאתכם אוג אִיר הָט מִיךְ אַוֶעק גְשִׁיקְט פּוּן אַייךְ׃ (כח) ויאמרו

פְּלִשְׁתָּאֵי: טו וְכָל בֵּירִין דִּי חַפְרוּ עַבְדֵי אֲבוּהִי בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם אֲבוּהִי טְמָנִין פְּלִשְׁתָּאֵי
וּמַלְּונִין עַפְרָא: טז וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק אֵיזֵיל מֵעִמָּנָא אֲרֵי תַקִּיפְתָּא מִנָּנָא לַחֲדָא:
יז וַאֲזַל מִתַּמָּן יִצְחָק וּשְׁרָא בְּנַחֲלָא דְּגְרָר וְיָתֵיב תַּמָּן: יח וְתָב יִצְחָק וַחֲפַר יָת בֵּירֵי דְמַיָּא
דַּחֲפָרוּ בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם אֲבוּהִי וּטְמָנִין פְּלִשְׁתָּאֵי בָּתַר דְּמִית אַבְרָהָם וּקְרָא לְהֶן שְׁמָהָן
כְּשׁוּמָהָן דִּי הֲוָה קָרֵי לְהֶן אֲבוּהִי: יט וַחֲפָרוּ עַבְדֵי יִצְחָק בְּנַחֲלָא וְאַשְׁכָּחוּ תַמָּן בֵּירָא
דְמַיִן נַבְעִין: כ וּנְצוּ רַעֲוָתָא דְגְרָר עִם רַעֲוָתָא דְיִצְחָק לְמֵימַר דִּי לָנָא מַיָּא וּקְרָא שְׁמָא
דְבֵירָא עֵסֶק אֲרֵי אִתְעַסְקוּ עִמֵּיהּ: כא וַחֲפָרוּ בֵּירָא אָחֳרֵי וּנְצוּ אַף עֲלָהּ וּקְרָא שִׂטְנָה
שִׂטְנָה: כב וְאִסְתַּלַק מִתַּמָּן וַחֲפַר בֵּירָא אָחֳרֵי וְלָא נְצוּ עֲלָהּ וּקְרָא שְׁמָהּ רְחוֹבוֹת וַאֲמַר
אֲרֵי כְעַן אַפְתֵּי יְיָ לָנָא וַנֵּיפּוּשׁ בְּאַרְעָא: כג וּסְלִיק מִתַּמָּן לְבְאֵר שָׁבַע: כד וְאִתְגְלִי לֵיהּ

בעל הטורים

(עו) וימלאוהו׳. וימלאוהו למעך שהוא נגיד מאם עלות של פלשתים רמז למה שנותמין הערלה כנעפר ד״ן לפי שעכר חמימלך על שבועתו ומלת הכתרות בעפר מלת דוד בגחול ק׳ עלות פלשתים בכפליס ומתן לו כ׳ במקום ק׳: (כ) עשק. כעבד בכל שעשקו תת ויתן יהודה ומיד עושקיהם כח: (כא) שטנה. שטנה כנגד המן שכתב שטנה על יהודים ולכן שטנה כ׳. הכא וכהיל דהתם: (כב) רחובות. כנגד עכו״ם שגורם שלא יטבלו למועדם מפריס וכרי׳ ועשרה להם גם ומזדמן להם מקום לכל ח׳ וח׳ וחכו ופריטו כארץ: (כד) אנכי אלהי אברהם אביך. ולא כתב כ׳ אלהיהם כמו בישראל ויעקב לפי שהתיסר ביסורים כלי מדת רחמים:

רש״י

סתימה ה ובלשון התלמוד מסתפס חת הלב: בנחל גרר לחוק ו מן הטיל: (יח) וישב ויחפר. הכתרות אשר חפרו חבי חמי חמלך אחרי מות חברהם ועמדו פלשתים ומלאום עפר: ויקרא להם שמות. לפי שהיו חמה חבי חמי חמלך קורא להם חבי חמי חמלך: (יט) ויחפרו עבדי יצחק בנחל. חמים חיו מתגברים ועולים ומתמלאים ומתנשאים ומתרחבים ומתפשטים: (כ) עשק. מלשון עושק ומלקוח: (כא) שטנה. מלשון לקוח מלמון רומי טולי״ל שמלען: (כב) ופרינו בארץ. תרגומו וניפוס בחרעא

ויתן בנחל גרר לחוק מן הטיל וחפר בחרות וכו׳ ע״ש: ח ר״ל כזה שלא תפרסם עשק לשון מרעור שלא היה עשק ממש כלומר

שפתי חכמים

וכאשר רחה לחניחלך שלח מתקיימים מחשבתו ח״ל כפירוש לך מעמנו: ה רש״י כמאר שלח תפרש מתרגום כמו מעמני חול שהוח לשון מעמון ב״ם דהוח ג״כ ל׳ סתימה: ו דק״ל דהח לחניחלך חמר לו לך מעמנו דסיינו מגרר ולמה חמם מנחל גרר כיון שהוח קרוב לעיר: ז רש״י ח דהח כבר הלך יצחק משם ויכילך חפרן ועוד קשה למה כתיב כיון שחפרן חבהם למה חזר יצחק וחפרן ועוד קשה למה כתיב ויסתמום פלשתים דמשמע שחזר יצחק וחפרן וחזרו פלשתים וסתמום ולין הטעין ק כי לח מלינו שסתמום לחר תפירות יצחק. ומתרן ופלשתים כו׳ (נח״י) סלרין כזה וגרס ופלשתים סתמום קודם שנסע יצחק משם מגרר חזר וחפרן להרחות שלחר שנסע מגרר

בְּאֵר שָׁבַע: (כה) וירא אליו יי אוֹ בְּאוּת הָוֶה זִיהָ צוּ אִיּוּוִין בלילה ההוא אין רִי רָאוּיִנִי בָּאוּת ויאמר

פְּלִשְׁתִּים׃ יח וְכָל־הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר־חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו
בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים וַיְמַלְאוּם
עָפָר׃ יט וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי־
עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מְאֹד׃ כ וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיִּחַן בְּנַחַל־
גְּרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם׃ כא וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי יִצְחָק בַּנָּחַל וַיִּמְצְאוּ
שָׁם בְּאֵר מָיִם׃ כב וַיָּרִיבוּ רֹעֵי גְרָר עִם־רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמָּיִם וַיִּקְרָא
שֵׁם־הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ׃ כג וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר
אַחֶרֶת וַיָּרִיבוּ גַּם־עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה׃
כד וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ
וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי עַתָּה הִרְחִיב יְהוָה
לָנוּ וּפָרִינוּ בָאָרֶץ׃ רביעי כה וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע׃
כו וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי
אַבְרָהָם אָבִיךָ אַל־תִּירָא כִּי־אִתְּךָ אָנֹכִי וּבֵרַכְתִּיךָ

שפתי חכמים

כדכיב"ו כה' רחב וק"ל: ד וח"ל מצוס קנלה דחל"כ ויקנלו לוסו פלכתיס ויסתמו לת כל הבלרות לשר הפרו מבע"ל (פח"י) ול"ל דמפני הקנלה סתמו וכדי בלה להכלות הקנלה לחמרו הקנלה וכו' דחל"כ כ"ל לסכמיך ויקנלו וגו' ויאמר לכימלך לך מעמנו וגו' ותה"כ ויבא ויחפור וגו' ולמה סמך וכל הבלרות וגו' לפסוק ויקנלו ס"ת מפני הקנלה סתמו וחכמו פירגים בקנלתם ויל מפס וכתכר

מן ריגרד ועבדה רבה אוב פיל אַרְבָּעַת ויקנאו ארו פלשתים אוב דיא פְּלִשְׁתִּים האבין אים מקנא גוועז: (מו) וכל הבארת אוב אלי ברונעם אשר חפרו עבדי אביו והאם דיא קנעקט פון זיין פאטר האבן ניקראבן ביטי אברהם אביו איז די טעג פון זיין פאטר אַבְרָהָם סתמום פלשתים האבן דיא ברונעם זענן צוגעקלוקט צו

רשי

כבכה: (מו) סתמום פלשתים · מפני שמתו תקלם הם לנו מפני הגייסות ד הבלות עליו · ממונין פלגחתי לשון סכימה

והרביתי

עַל עִיסָק אִתְּתֵיהּ וַאֲמַר אֲחָתִי הִיא אֲרֵי דָחֵיל לְמֵימַר אִתְּתִי דִּלְמָא יְקְטְלוּנַנִי אֲנָשֵׁי
אַתְרָא עַל רִבְקָה אֲרֵי שַׁפִּירַת חֵיזוּ הִיא : ח וַהֲוָה כַּד סְגִיאוּ לֵיהּ תַּמָּן יוֹמָיָא וְאִסְתְּכִי
אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דְּפְלִשְׁתָּאֵי מִן תָּרְעָא וְחָזָא וְהָא יִצְחָק מְחָאִךְ עִם רִבְקָה אִתְּתֵיהּ :
ט וּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַאֲמַר בְּרַם הָא אִתְּתָךְ הִיא וְאֵיכְדֵין אֲמַרְתְּ אֲחָתִי הִיא וַאֲמַר
לֵיהּ יִצְחָק אֲרֵי אֲמַרִית דִּלְמָא אִתְקְטֵיל עֲלָהּ : י וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ מָה דָּא עֲבַדְתְּ לָנָא כְּזָעֵיר
פֹּן שָׁכִיב דְּמִחַד בְּעַמָּא עִם אִתְּתָךְ וְאַיְתֵיתָא עֲלָנָא חוֹבָא : יא וּפַקִּיד אֲבִימֶלֶךְ יַת כָּל
עַמָּא לְמֵימַר דְּיַנְזִיק לְגַבְרָא הָדֵין וּלְאִתְּתֵיהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל : יב וְזָרַע יִצְחָק בְּאַרְעָא
הַהִיא וְאַשְׁכַּח בְּשַׁתָּא הַהִיא עַל חַד מְאָה בִּדְשַׁעֲרוֹהִי וּבָרְכֵיהּ יְיָ : יג וּרְבָא גַּבְרָא וַאֲזַל
אָזֵיל וּרְבִי עַד דִּי רְבָא לַחֳדָא : יד וַהֲוָו לֵיהּ גֵּיתֵי עָנָא וְגֵיתֵי תּוֹרֵי וּפוּלְחָנָא סַגֵּי וַקְנִיאוּ בֵיהּ

בעל הטורים

(ח) מְחָאִךְ . כ' יַסְמִיס יִצְחָק מְנַחֵק אֶתֵר יִלְדֵּי לְאַבְרָהָם יִצְחָק . מִלְּמַד שֶׁכִּי' יִשְׁמְעֵאל לֹד בְּשִׂיס תְּחַת בְּעֵלִיהֶן וּמִזֶּה עָמְדוּ מִם מְחָאִךְ
הַשְׁכָּה לְהֶם אִם לְפִי הַפֶּה לְהֶם : (י) לְחַד פַּעַם כ' דִּין וְלִיהוּדָה כִּי כָּל לְחַד כַּעַם וְכַעַם לְיוֹרֵי דָּוִד הַמֶּלֶךְ כְּבָלְקָה הַתְּחִית מִרְשׁוּתוֹ
עַל שְׁתּוֹל מִם כַּעַם לְיוֹרֵי הַמֶּלֶךְ לְפִי הַכָּה לְמֵד בְּשִׁבְיל עַמּוֹ שֶׁכּוֹעֵס הַמֶּלֶךְ : (יג) וּגְדַל הָלוֹךְ וְלוֹךְ וְגָדוֹל עַד כִּי גָדוֹל . שֶׁלֹּשֶׁם נְדוֹלוֹת
כְּגַד נ' נִרְמְזוּ שֶׁמִּצְרַיִם כְּשֶׁקִּידֵם כִּי נִרְדָּ לְמִנְרָכוֹ וְכִתְּנְרָכוֹ כּוֹרְפִין : (יד) וַעֲבִידָה רַבָּה . כ' בְּמִס' כַּלָּה מִלְּמִיד שֶׁכּוֹעֵס מִם כַּעַם נְדוֹל
מִכָּל כְּנֵי קֶדֶם לְפִי כַּלָּה כִּיס נְדוֹל מִכָּל לְפִי מִלְּמִיכָּל שֶׁכּוֹעֵס מָלֵךְ

פלשתאי

רש"י

מִפֶּנִּי מִמְּנוּ : (י) אַחַד הָעָם . כְּמִיוּחָד ר' כְּעֵס זֶה הַמֶּלֶךְ:
חֲטָאת עָלֵינוּ אָשָׁם . לְפִי שֶׁכָּבַד כֹּבֶד שֵׁם הַכְּלִמָּה לְפִי עֲלֵינוּ:
(יב) בְּאֶרֶץ הַהִיא . מְעֻטָּף בְּתִיב, מְסוּכָּה כְּתַרְגּוּם יִשְׁכַּלְלֵנִי
מְעֻטָּה ת כְּתַרְגּוּם שֶׁבַע, הַגּוּיִם (כ"ל) : בִּשְׁנַת הַהִיא . מְעֻטָּף
ג' לֵיכָה כְּתַרְגּוּמוֹ שֶׁהָיָה שֶׁבַע לְעִנְּוֹן(כ"ל):בְּאֶרֶץ הַהִיא בִּשְׁנַת
הַהִיא . שֶׁנִּיכַּס לְמָה נֹאמַר שֶׁהִלְרִין קָשֶׁה וְהִשְׁנָה קָשֶׁה : מֵאָה
שְׁעָרִים . שֶׁהִמְדּוֹמָה כְּמָה לְתוֹיִם א לְעֲשׂוֹת וְעָשָׂה עַל לְחַת
שֶׁהִמְדּוֹמָה מִמֶּה . וּכְתוּמִינוּ תַּמְרוּ תּוֹמֵד ב זֶה לְמַעְלָה הִיא:
(יג) כִּי גָדַל מְאֹד . שֶׁהִיוּ תּוֹמְרִים זְכַל ג פְּלוּמִינוּ עַל יִצְחָק
וְלֹא כַּסְפּוּ וְהִכּוּ עַל מְבִימֶלֶךְ (כ"ל) : (יד) וְעֲבֻדָּה רַבָּה .
פְּעוּלָה לְכָה בְּלַעַז לע"ז תּוֹכְרוּיי"ה (תַּרְגּוּמִים) נְעִשְׂתָּפַּס,
נְעוּוַרְכ) עֲבוֹדָה מְשֻׁמֶּעֶת עֲבוֹדָה לְתַחַי עֲבֹדָה מְשֻׁמֶּעֶת פְּעוּלָה

שפתי רבנים

מִפֶּנִּי מִמְּנוּ . אֲחַד הָעָם כְּמִיוּחָד ר' כְּעֵס זֶה הַמֶּלֶךְ
חֲטָאת עָלֵינוּ אָשָׁם . לְפִי שֶׁכָּבַד כֹּבֶד שֵׁם הַכְּלִמָּה לְפִי עֲלֵינוּ
(יב) בְּאֶרֶץ הַהִיא . מְעֻטָּף בְּתִיב, מְסוּכָּה כְּתַרְגּוּם יִשְׁכַּלְלֵנִי
מְעֻטָּה ת כְּתַרְגּוּם שֶׁבַע, הַגּוּיִם (כ"ל) : בִּשְׁנַת הַהִיא . מְעֻטָּף
ג' לֵיכָה כְּתַרְגּוּמוֹ שֶׁהָיָה שֶׁבַע לְעִנְּוֹן(כ"ל):בְּאֶרֶץ הַהִיא בִּשְׁנַת
הַהִיא . שֶׁנִּיכַּס לְמָה נֹאמַר שֶׁהִלְרִין קָשֶׁה וְהִשְׁנָה קָשֶׁה : מֵאָה
שְׁעָרִים . שֶׁהִמְדּוֹמָה כְּמָה לְתוֹיִם א לְעֲשׂוֹת וְעָשָׂה עַל לְחַת
שֶׁהִמְדּוֹמָה מִמֶּה . וּכְתוּמִינוּ תַּמְרוּ תּוֹמֵד ב זֶה לְמַעְלָה הִיא:
(יג) כִּי גָדַל מְאֹד . שֶׁהִיוּ תּוֹמְרִים זְכַל ג פְּלוּמִינוּ עַל יִצְחָק
וְלֹא כַּסְפּוּ וְהִכּוּ עַל מְבִימֶלֶךְ (כ"ל) : (יד) וְעֲבֻדָּה רַבָּה .
פְּעוּלָה לְכָה בְּלַעַז לע"ז תּוֹכְרוּיי"ה (תַּרְגּוּמִים) נְעִשְׂתָּפַּס,
נְעוּוַרְכ) עֲבוֹדָה מְשֻׁמֶּעֶת עֲבוֹדָה לְתַחַי עֲבֹדָה מְשֻׁמֶּעֶת פְּעוּלָה

רנכ

וַיִּקְרָא הִנֵּה נִין אִשְׁתְּךָ הוּא אַךְ זֹאת אֵין בֵּין וַיִּיב יְאֵיךְ אָמַרְתְּ אֲחֹתִי הוּא אוֹנ וַיִּי הָאֲמְטוּ נְזָאנְט אַז זִיא אֵיז בֵּין
שְׁוָועְסְטֶר וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק הֶט יְצָחָק צוּ אִים נְזָאנְט כִּי אָמַרְתִּי פֶּן אָמוּת עָלֶיהָ וְוָארוּם אֵיךְ הָאבּ נְטְרָאכְט מְאטָר
וְעַל אֵיךְ נַסַּיִים וְוָעֶרֶן אוּם וַיֹּלֶן אִיר : (י) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אוֹנ אֲבִימֶלֶךְ הֶט נְזָאנְט מה זאת עשית לנו וום הָאבְּטְ
נְטָאן צוּ אוֹנְז כְּמְעַט אַז וַיְינְצִיג שכב אחד העם עָר וָואלְט נִילְעְגְן אַיְינֶר פּוּן דֶעם פָּאלְק רשי"י שֶׁרַיְיבְט אַדַּת
אין טַיְיטְש דָּר בָּעְסְטֶר פּוּן דֶעם פָּאלְק כְּלוֹמַר דָּר מָכָּךְ את אשתך הוא וַיִּיב דְּיִין וַיִּיב והבאת עלינו אשם אוֹנ דוּא
זָאלְטְ וְהַבְּטְ נְבְּרַאכְט אוֹף אוֹנְז אַיְין שׁוּלְד : (יא) וַיְצַו אֲבִימֶלֶךְ אֶת כָּל הָעָם אוֹנ עָר הֶט נְשַׁאפְּט אֲבִימֶלֶךְ צוּ
נָאר זַיין פָּאלְק לאמר צו זָאנֶן הנגע באיש הזה ובאשתו דָּר מָעֲנְטְש וְוִם וָועט אֶן רִירֶן דֶעם מַאן אָדֶר זַיין וַיִּיב
מוֹת יומת זֹאל עָר וָועֶרֶן נְטֵייט : (יב) וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאֶרֶץ הַהִוא אוֹנ יִצְחָק הֶט נְזַיְיעְט אִין דֶעם לַאנְד וַיִּמְצָא בִּשְׁנַת
הַהוּא אוֹנ עָר הֶט נְפּוּנֶן אִין דֶעם דְאזִיגֶן יאר מאה שערים הוֹנְדֶרְט טָאל אַז פִיל וִוי מֶען הֶט נְשַׁאפְּט עֶם זֹאל
וְאִקְמֶן • רשי"י שֶׁרַיְיבְט דְרוֹם שְׁטֵייט (בארץ ההוא וכו') דָאם וַיִּיזְט אַז דָאם לַאנְד אִיז נְוִוען אַיְין שְׁלֶעְכְּט
לַאנְד אוֹנ דֶם יאר אִיז נְוִוען אַיְין שְׁלֶעְכְּט יאר אוֹנ עֶם הֶט פָּארְט אַז פִיל נְוִואקְסֶן וִויבּרכהו ה' אוֹנ נָאם הֶט
אִים נְגֶבְעְנְטְשְׁט : (יג) וַיִּגְדַּל הָאִישׁ אוֹנ יִצְחָק אִיז וָואכְן נָאכְּפָּרְט בְּלוֹמַר עָר אִיז וָואכְן רַייךְ : וילך הלוך אוֹנ עָר אִיז
נָאכְּנֶן הלך נְיין וגדל אוֹנ נָאכְּפָּרְט בְּלוֹמַר עָר אִיז אִיטְלִיכֶם מָאל רַייכֶר נְוִוארִין עד כי גדל מאוד בִּיז וָואכְן
עָר אִיז אַז דַייךְ נְוִוארֶן אַז מֶען פְּלֶעְגְט וָאכְן דֶם סִיקְט פּוּן דִי מוֹל אַייזֶלֶן פּוּן יִצְחָק אַז מֶען זֹאל דָּר טִיט
אוֹס סִיקְטֶייךְ דִי פָּעלְדֶר וָואלְט וְועֶרֶט נְזוּעֶן דִי בְּרֵכָה אוֹנ דִי הַצְלָחָה דָּר פּוּן מֶער פּוּן דֶעם נָאלְד אוֹנ זִילְבֶּר
פּוּן אֲבִימֶלֶךְ (מדרש) : (יד) וּמִקְנֵה לוֹ אוֹנ עֶם אִיז נְיוּוען צוּ אִים מִקְנֵה פּוּן שָׁאף פּוּן שָׁאפְ וּמִקְנֶה בְּקָר אוֹנ פּוּן

כִּי אָמַר פֶּן־אָמוּתָה עַל־דִּבְרַת רִבְקָה כִּי־טוֹבַת מַרְאֶה הִוא׃ וַיְהִי כִּי אָרְכוּ
לוֹ שָׁם הַיָּמִים וַיַּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים בְּעַד
הַחַלּוֹן וַיַּרְא וְהִנֵּה יִצְחָק מְצַחֵק אֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ׃
וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר אַךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ
הִוא וְאֵיךְ אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי
אָמַרְתִּי פֶּן־אָמוּת עָלֶיהָ׃ וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ מַה־זֹּאת
עָשִׂיתָ לָנוּ כִּמְעַט שָׁכַב אַחַד הָעָם אֶת־אִשְׁתֶּךָ
וְהֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם׃ וַיְצַו אֲבִימֶלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם
לֵאמֹר הַנֹּגֵעַ בָּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוּמָת׃
וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא
מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה׃ שלישי וַיִּגְדַּל הָאִישׁ
וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְגָדֵל עַד כִּי־גָדַל מְאֹד׃ וַיְהִי־לוֹ מִקְנֵה־
צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וַעֲבֻדָּה רַבָּה וַיְקַנְאוּ אֹתוֹ

שפתי חכמים

רש"י

פלשתים

פ תסמו כתו (לעיל כ יג) תמכי לי תמי הוא: (ח) כי ארכו
תמך מעמיה מין לי לדלוג מלמד שלא תגמוס עד צ עכשיו:
ולע נאכל להיות נשמר: וישקף אבימלך וגו': ק שלשם
מעמם

דלמעמ גסוק וכסוק רלה (נח"י) נרמה דדייק מיכת לשמו מיוסר כגון מלמד שכיה מעמה מעמה לשמו שמוש ומה שפירש"י
על

הָאבָן דִּיא שְׁמָאט לַיִיט נְפָרָעְמְט פּוּן וָועֶגְן זַיין וַוייב וָוָעל זִיא אִיז וואכר הָט יִצְחָק גֶּזָאגְט אחותי הוא זִיא אִיז
מַיין שְׁוֶועסְטֶר כי ירא לאמר אשתי וָוארום עֶר הָט זִיךְ גְּפָארְכְטֶן צו זָאגֶן זִיא אִיז מַיין וַוייב וָוארום עֶר הָט
זִיךְ גְּטְראכְט פּן יהרגוני אנשי המקום על רבקה מָאמֶר וָועלֶן מִיךְ דִי שְׁמָאט לַייט הַרֶגֶן אִיבֶּר רִבְקָה כי טובת
מראה הוא וָוארום זִיא אִיז זַיעֶר שֵׁיין נְשָׁמָאלְט: (ח) ויהי אוג עָם אִיז גְּווען כי ארכו לו שם הימים אַז עָם אִיז
וָוארן צו אִים הֶר לָענגֶרְט וְארט דִי טָעג בְּלוֹטֶר אַז עֶר אִיז דָארט גְּווֶסֶן אַיין לַאנגֶע צייט · רשי"י שְׁרייבְט
יִצְחָק הָט גְּטְראכְט אַז מָעַן הָאט זִיא נִיט מְאַנֶם גְּווען בִּיז אַצונְד בְּדַארְף אִיךְ שוֹן קֵיין מוֹרָא נִיט הָאבֶּן
הָט עֶר זִיךְ שוֹן נִיט גְּרִיט וישקף אוג עֶר הָאט גַלַיְכְט אבימלך מלך פלשתים דָער קִינִיג פּוּן פְּלִשְׁתִּים בעד החלון
וִיזְךְ דָעם פֶּענְסְטֶר וידא אוג עֶר הָט גְּזֶעהֶן והנה נתן יצחק מצחק את רבקה אשתו יִצְחָק וָואר זִיךְ שְׁפִּילֶן מִים
מַיין וַוייב רִבְקָה: (ט) ויקרא אבימלך ליצחק אוג עֶר הָט גְּרוּפֶן אֲבִימֶלֶךְ צו יִצְחָק ויאמר אוג עֶר הָט גְּזָאגְט אך

בְּיוֹם דִּילְחֵן וְקָרֵים לֵיהּ וְחַבִּין יָת בְּכֹרוּתֵיהּ לְיַעֲקֹב : לד וְיַעֲקֹב יְהַב לְעֵשָׂו לַחְמָא וְתַבְשִׁיל דְּמָלּוּפִין וַאֲכַל וּשְׁתִי וְקָם וַאֲזַל וְשַׁט עֵשָׂו יָת בְּכֹרוּתָא : א וַהֲוָה כַּפְנָא בְּאַרְעָא בַּר מִכַּפְנָא קַדְמָאָה דַּהֲוָה בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם וַאֲזַל יִצְחָק לְוָת אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דְּפִלִשְׁתָּאֵי לִגְרָר : ב וְאִתְגְּלִי לֵיהּ יְיָ וַאֲמַר לָא תֵּחוֹת לְמִצְרַיִם שְׁרִי בְּאַרְעָא דַּאֵימַר לָךְ : ג דוּר בְּאַרְעָא הָדָא וְיֶהֵי מֵימְרִי בְּסַעֲדָךְ וְאֲבָרְכִינָךְ אֲרֵי לָךְ וְלִבְרָךְ אֶתֵּן יָת כָּל אַרְעָתָא הָאִלֵּין וַאֲקַיֵּם יָת קְיָמָא דְּקַיֵּמִית לְאַבְרָהָם אֲבוּךְ : ד וַאַסְגֵּי יָת בְּרָךְ כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא וְאֶתֵּן לִבְרָךְ יָת כָּל אַרְעָתָא הָאִלֵּין וְיִתְבָּרְכוּן בִּדְבִיל בְּנָךְ כֹּל עַמְמֵי אַרְעָא : ה חֶלַף דְּקַבֵּיל אַבְרָהָם בְּמֵימְרִי וְנָטַר מַטְרַת מֵימְרִי פִּקּוּדַי קְיָמַי וְאוֹרָיָתָי : ו וְיָתֵיב יִצְחָק בִּגְרָר : ז וּשְׁאִילוּ אֱנָשֵׁי אַתְרָא עַל

בעל הטורים

(לד) ויבז . כ' ויבז עשו ויבז בעיניו גבי שמן דכיונו בחס זה הוא שיצא מעשו : (ה) ויסי רעב . סמך לויבז עשו וזס"ס עבד רשע בא גם סו : (ג) פתרונות סהלכ . רמז ל"ת מלכים : פתרונות תסר וי"ו שיתנהג לו לחבר ו' דורות ושם יעקב לו קבת עמהם משם : (ה) עקב לאשר שמע וגו' . יש בפסוק זו"ד תיבות כנגד ו"ד סדברות שבשם עק"ב תיבות וכנגדם נתנשם ו"ד נסיונות וקיים עולם שנברא בי' מאמרות . עקב שני' שמע בקולו דבן ג' שנים שכיר בוכלו ושנותיו קע"ס : עקב לאשר שמע אברהם . בני קיים אף ערובי תבשילין ומתוסף לו ס"ת יתירה על שמו כנגד בקולי מאמרתי מלותי תקותי ותורותי :

רש"י

(ג) אל תרד מצרימה . שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אביו בימי הרעב תמול לו לא תרד מצרימה שהיה עולה תמימה ג ותין חומה לאדם כדמי לך : (ג) האל . כמו המלא : (ד) והתברכו בזרעך . לשון תומר לבנו ם יהא דשך כזרעו של יצחק וכן בכל המקנה וזה לא לסלון בך יכוך יבראל לשמר יסימך וגו' ולא לענין הקללה מיכו כן ואיה האחד לשלא שהמקבל שוגלו תומר תהא כפלונית וכן (ישעיה סה סו) והנחתם שמכם לשבועה לבחירי שהשבע תומר שהא כפלוני תם עשיתי כך וכך : (ה) שמע אברהם בקולי שהשיבו כשנסיתי לותו : וישמור משמרתי גזרות להרחקה על אזהרות שבתורה כגון שיותה לעריות ושבות לשבת (יבמות כא) : מצותי . לבריס שלילו לא נכתבו ללוין כן להפרות כגון גזל ושפיכות דמים : חקותי לבריס שילא הרע ולומות העולם מביין עליהס כגון שלילת חזיר ולביעת שעטנז שלין סעם לבשר חלב גזילה המלך וחקותיו על עבדיו : ותורותי . להבין תורה שבכתב ע פס הלכה למשה מסיני (כ"ר) : (ז) לאשתו . על

שפתי חכמים

סעיד וכו' ר"ל דבלא זה גמי יודעין שהשם היה אלא שזה היה כלאו הבא מכתוב וכו' כדפי' לעיל נראי בת בתואל מפקן לרס : נ ר"י דעולה היה קדמי קדושי שלין רשלין להוציאן לחון לעזרס אף פ"י עזרס שלך היה ואין אתה רשלי לנתת לה"ב לרוחו לשרה והתברכו בשם לה שיתברכו בשבת זרעך דשם כן סיה לו לומר והתברכו מזרעך : ע ופ"ת כיון שקיימו כל התורה לשה נבעו יעקב

גְּרָר : (ב) וּיֵרָא אֵלָיו יְיָ וַאֲמַר אַל תֵּרֵד לְמִצְרַיִם שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ : (ג) גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמְּךָ וַאֲבָרְכֶךָּ כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת הָאֵל וַהֲקִמֹתִי אֶת הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ : (ד) וְהִרְבֵּיתִי אֶת זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזַרְעֲךָ אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת הָאֵל וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ : (ה) עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצֹוֹתַי חֻקֹּתַי וְתוֹרֹתָי : (ו) וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר : (ז) וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ

כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֹרָתוֹ לְיַעֲקֹב׃
לד וְיַעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ
וַיָּקָם וַיֵּלַךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת־הַבְּכֹרָה׃ פ כו א וַיְהִי רָעָב
בָּאָרֶץ מִלְּבַד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי
אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל־אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים
גְּרָרָה׃ ב וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אַל־תֵּרֵד מִצְרַיְמָה
שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ׃ ג גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת
וְאֶהְיֶה עִמְּךָ וַאֲבָרְכֶךָּ כִּי־לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־
כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וַהֲקִמֹתִי אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ׃ ד וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ
כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמָיִם וְנָתַתִּי לְזַרְעֲךָ אֵת כָּל־הָאֲרָצֹת
הָאֵל וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃ ה עֵקֶב
אֲשֶׁר־שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי
מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי׃ שני ו וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר׃
ז וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֲחֹתִי הִיא

שפתי חכמים

סמוכים למות ויל מדכתיב גבי יהודה וכסבא זקן ובסבא זקן כתיב ימים כמו גבי יצחק זקן ובסבא ימים וכן בשאר מקומות: ל דאם מצאני כרעב תמר כן סנה תאכני מת מבע"ל: מ ר"ל פיון שכתב במכר כבורתו ליעקב ס"מ שלח לשם כך ור"ל ל"ל למיכתב ויבז אלא כעין למות על ידה אם כן מה מפן לי כה: (לד) ויבז עשו. העיד הכתוב על רשעו מ שביזה עבודתו של מקום:

רש"י

תהא כל עת העבודה בבכורות כי שפה לוי יסול לוחה. (ועוד) אמר אמו מה מיבה ל של עבודה א מ"ל כמה לחזקות ועוסקין ומיהות תלויין בה כלומה שמניעו (סנהד' סג) תלו הן שבמיתה שחויי יין ופרועי ראש אמר אלי הלך

כי

שָׁמָעָה כִּי אָזוֹר לְזִיקָר וְיֵא דָעָר מָאנ אָז דוּא פַאר קִיפְּטְ כִּיר בָּאָטְ וישבע לו אוֹנ עָר דָאט צוּ אִים נִשְׁוואָרין ויסכר את בכרתו ליעקב אוֹנ הָט פַּר קִיפְּטְ זַיין בְּכוֹרָה צוּ יַעֲקֹב: (לד) ויעקב נתן לעשו אוֹנ יַעֲקֹב הָט נִינְעבִּין צוּ עָשָׂו לחם ונזיד עדשים בְּרוֹט מִיט צַיין נִיקְעִקְט פוּן לִינְזֶן ויאכל וישת אוֹנ עָר דָאט נִינְעסְן אוֹנ נִישְׁטְרוּנְקְן ויקם וילך אוֹנ עָר אִיז אוֹף נִשְׁטַאנְדִין אוֹנ עָר אִיז אַוַועק גִיגַאנְגִין ויבז עשו את הבכרה את עָשָׂו דָאט מְבַזֶּה נָווֹין דִיא בְּכוֹרָה: (א) ויהי רעב בארץ אוֹנ עָם אִיז. נָווֹין צַיין הוּנְגֶר אִין דָעם לַאנְד מלבד הרעב הראשוקאשר היה בימי אברהם תוֹיט דָעם עָרְשְׁטֶן הוּנְגֶר וְוָאס אִיז נָווֹין אִין דִי טָעג פוּן אַבְרָהָם וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גררה אוֹנ יִצְחָק אִיז גִיגַאנְגִין צוּ אֲבִימֶלֶךְ דָער קִינִיג פוּן פְּלִשְׁתִּים גְּרָרִין

וַיִּצְחַק בַּר שְׁתִין שְׁנִין כַּד יְלִידַת יָתְהוֹן : כז וּרְבִיאוּ עוּלֵמַיָּא וַהֲוָה עֵשָׂו גְּבַר נַחְשִׁירְכָן
גְּבַר נָפִיק חַקְלָא וְיַעֲקֹב גְּבַר שְׁלִים מְשַׁמֵּשׁ בֵּית אוּלְפָנָא : כח וּרְחִים יִצְחָק יָת עֵשָׂו
אֲרֵי מְצַיְדֵיהּ הֲוָה אָכִיל וְרִבְקָה רְחִימַת יָת יַעֲקֹב : כט וּבַשֵּׁיל יַעֲקֹב תַּבְשִׁילָא וַאֲתָא עֵשָׂו
מִן חַקְלָא וְהוּא מְשַׁלְהֵי : ל וַאֲמַר עֵשָׂו לְיַעֲקֹב אַטְעִימְנִי כְעַן מִן סְמוֹקָא הָדֵין
אֲרֵי מְשַׁלְהֵי אֲנָא עַל כֵּן קָרָא שְׁמֵיהּ אֱדוֹם : לא וַאֲמַר יַעֲקֹב זַבֵּן כְּיוֹם דֵּילֵהֵן יָת בְּכוּרְתָךְ
לִי : לב וַאֲמַר עֵשָׂו הָא אֲנָא אָזֵיל לְמֵיתָת וּלְמָא דְנָן לִי בְּכוּרְתָא : לג וַאֲמַר יַעֲקֹב קַיֵּם לִי

בעל הטורים

כיום

(כ) שם פסי׳ם שיבא נהלהי שם נלמוד־ם־ס שיום (יובב) מסכנכסו לשרן עד שנגנב כניה רמז לאחר ת״ם שיום־יובב להלים
של שביעי יובב לאחלים עולם ת״י שכך שהחם שביעי נהכל : יעקב כגי׳ מלך כאלפים כגי׳ הגן עדן ופגי׳ (וירחך) לא יאכף־לשרש
נגימטריא מן שם כן נח • מיד נגימטריא של אלהי : כלעיטני נא מן • ר״ת המן לומר כשם שיעקב קנה מעשו בכורתו בלחם
ותדשים • כך קנה מרדכי מן המן לעבד כפח לחם : (לב) ולמה זה • כ׳ כמסורס כמקף דין ורחם ולמה זה הכל תהכלו מלמד שכאי
נשיקר וכלן לאחרי כהכל :

רש״י

קפ״ם שנה וניסל יעקב מדשים להכנות מת האכל ולמה שלום לכל לחם וכ״ם שניו שולל כחהלה מנ׳ ומד ז׳
מדשים שדומות לגלגל שהאלונות גלגל החוזר כעולם (ועוד מסיב ומיו שולל וכו׳ נרש״י יסן) : (לא) מכרה ביום •
מה עדשים מין להם פה כך האכל מין לו פה שתשוי כהלגומו כיום דילהן כיום שהוא נכוד כך מכור לי מכירת
נכורה : בכרחך • לפי שהעבודה נככורות למר יעקב מין נשם זה כדאי שיקריב להקדוש כרוך הוא : (לב) הנה
אנכי הולך למות • (מהגודדת והולכת היו הככורה שלפי

מקס

נִדְעַת מֵיט יַיִן כּוּל ישב אהלים עֶר פְּלָעְנְט זִיצְן אִין דִיא גְּצָעלְטֶן בַּייא שֶׁם וָעבֶר אוּנ הָאט גְּלֶעְרְנְט
תּוֹרָה • רשׁ״י שְׁרַייבְט כָּל זְמַן זַיא זָענֶן גוֹטֶן קֶלַיין הָאט טָעֶן גִיט דָעֶר קְעֶנְט זַיעֶרִי מַעֲשִׂים אוּנ קֶלַיין
מַעֲנְש הָאט נִיט מְדַקְדֵק גוֹטֶן אוֹף זַיעֶרִי מַעֲשִׂים אוּנ אַז יַי זָענֶן אֶלֶט גוֹטֶארֶן דְרַייצְן וָאר הָאט זִיךְ
יַעֲקֹב אָפּ גִשׁיידְ צוּ בְּתֵי מִדְרָשׁוֹת אוּנ עֵשָׂו הָאט זִיךְ אָפּ גֶשׁיידְ צוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים : (כח) ואוהב יצחק
את עשו אוּנ יִצְחָק הָאט לִיבּ גִיהַאט זַיין זוֹן עֶר הָאט גֶמַאנְגֶן זִיצְ עֶר הָאט גֶמַאנְגֶן בִּפְנֵי אִין זַיין מוֹל פּוּן זַיין
פָּאטֶר יִצְחָק כְּלוֹמַר עֵשָׂו פְּלָעְנְט גַאנְגֶן חַיּוֹת אוּנ עוֹפוֹת אוּנ פְּלָעְנְט גָעבֶּן זַיין פָּאטֶר גָעֶסֶן (ערש״י)
ורבקה אוהבת את יעקב אוּנ רִבְקָה הָאט לִיבּ גֶהַאט אִיר זוֹן יַעֲקֹב : (כט) ויזד יעקב נזיד אוּנ יַעֲקֹב הָאט
גְּקָאכְט אֵיין גֶּקֶעְכְט וִיבא עשו מן השדה אוּנ עֵשָׂו אִיז גְּקוֹמֶן פּוּן פֶּעלְד והוא עיף אוּנ עֶר אִיז גְּוֶעזֶן מִיד
פּוּן דֶר רֶצִיחָה : (ל) ויאמר עשו אל יעקב הָאט עֵשָׂו גְּזָאכְט צוּ יַעֲקֹב הלעיטני נא מן האדם האדם הזה פּוּן דִיא
רַאזִיזִי רוֹטֶע לִיגְזֶען בַּאזֶה מִיךְ אֶן זִיפֶּן מִיט רוֹטֶע לוּנְזֶען קְרִיא שמו אדום הָט עֶר גֵירוּפֶן זַיין נָאמֶן אֱדוֹם וְוארום אֱדוֹם
אֶת לְשׁוֹן רוֹט : רשׁ״י שְׁרַייבְט דָעם מָאג אִיז אַבְרָהָם גְשְׁמָארְבֶּן בְּבֵי עֶר וָאל גִיט זָעקְן זַיין אַייגְנְקֵל
גִיט אַרוּם קִתְרֻבוֹת רָעה וְוארום נָאט הָט אִים צוּ גִיזָאגְט עֶר וָאל הָאבְּן אגוּמֶן עֶלְטֶר דְרוּם הָט נָאט
מְקַצֵּר גְוֶזֶן פִּינְף יאר פּוּן זַיינֶע יָארֶן וְוארום יצחק הָאט דָאךְ גִילֶעבְט הוּנְדֶרְט מִיט אַבְצִיג יאר אוּנ
אַבְרָהָם הָאט מֵיין גִיט גִילֶעבְט נָאר הוּנְדֶרְט מִיט פִּינְף אוּנ זִיבְּצִיג יאר אוּנ אִיז נִשְׁטָארְבֶּן אִיז יִצְחָק
גְוֶזֶן אִין אֶבֶל דְרוּם הָאט יַעֲקֹב דָעם מָאג גִיזָאכְט לִיגְן וָארוּם עם אִיז קַיילְבְּרִיג אוּנ אֲבֵילוּת אִיז
אךְ אַז וְוִיא אֲרֻעד וָאם דְרַייט זִיךְ אֲרוּם דָאם הַייסְט אַטָאל אִיז דִיד אַיין אֶבֶל אוּנ אַטָאל אִיז דָר אַיין
אָבֶל : (לא) ויאמר יעקב אוּנ יַעֲקֹב הָאט גִיזָאכְט מכרה כיום את בכרתך לי פַּר קוֹיף צוּ מִיר דִיא בְּכוֹרָה אַז
אַיין לוֹמְרִי מְכִירָה וְוִיא דָר מָאג אִיז לוֹטֶר • רשׁ״י שְׁרַייבְט וויהל דִי בְּכוֹרִים פְּלָעְנֶן טָאן דִיא עֲבוֹדָה
בְּלוֹטֶר זַייא פְּלָעְנֶן מְקָרִיב זַיין גְּרֻבְּנוֹת הָאט יַעֲקֹב גִיזָאכְט דָעד רָאשׁ גִיט רָאוּי עֶר וָאל מְקָרִיב זַיין
קָרְבָּנוֹת צוּ נָאט ב״ה : (לב) ויאמר עשו אוּנ עֵשָׂו הָאט גִיזָאכְט הנה אנכי הולך למות אךְ זַייא צוּא
שְׁמָארְבֶּן וּלמה זה לי בכורה וָאם בְּוַיג מִיר דִיא בְּכוֹרָה : (לג) ויאמר יעקב הָאט יַעֲקֹב גִיזָאכְט השבעה לי כיום

אֹתָם׃ כז וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד
אִישׁ שָׂדֶה וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים׃ כח וַיֶּאֱהַב
יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת
יַעֲקֹב׃ כט וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה
וְהוּא עָיֵף׃ ל וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא
מִן־הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה כִּי עָיֵף אָנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא
שְׁמוֹ אֱדוֹם׃ לא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כַיּוֹם אֶת
בְּכֹרָתְךָ לִי׃ לב וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת
וְלָמָּה־זֶּה לִי בְּכֹרָה׃ לג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה לִ

שפתי חכמים

ר״ש

ד׳ פנים כמו פסיכס״י לשון כפ׳ וירא ומוש כמתין ך׳ שנה ל״פ
וסי׳ וכי תימא ניחא מכאן ואילך ומוש לו נרוך להתפלל
ולא ניקה הבא לכן אמר ובפתח כו׳ ולאו דוקא בפתח : ה דק״ל
והא מעמים היו נפרדים זה לרבעו וזה לתומו ועו״פ כ״ז כלומר
אע״פ שכי׳ עמו עומק רשה היו תולין בנשרותו והכריות לא הכירו
בו עד שנעשה בן י״ג שנה ותפ״ת ובהא עשו לא יצא לתרבות רשה
עד שהיה בן ט״ו שנה ולמה נתקללו ימי מהרסם המם פנים כמו
פסיכס״י לקמן ויל״ך דלוקן שהי פנים פשה נפשע ואח״כ עשה
בהרסניא : ו מדכתיב יודע מצמע דכר שלריך הכמה דשם לא חיים
ק ביינו חיים שהם ועוד יש לומר דחיים לא הוה סיפר של חיים
שם כמו שחים שהם סיפר של יוסב לחלים ולא היה פירושו לד
חזות לא הוה סיפר של חיים שם דשפשר הוה דחיים שם נמי יכול
לעוד חיות : ז דלוק מייבי במעשר לחי׳ מדרבנן והוא מדקדק
בשמות וק״ל : (קנ״מ) ומ״ש שכשעשה לחומו במעות המעשר כ״ל
שהוא דשמעון הזהות מניחו בפי׳ שכשחזיק מהכרסם שנאמר ויצו לו
מאכה מכל ולחי שהזיקו בניו חח״כ ג״כ במעות אלה כלשך׳ בינתך
שם׳ מלה שעריס וכן ביעקב עבר לשעבדנו לך ודו״ק : ח לא
עומד כשהוא דח״כ חיים חלמה מבע״ל כמו נגה לו עובד חלמה
כמו כלון : ט לשל״כ ואוח רעב מבע״ל : י דכתיב בסמוך חיד
פעמים וכ״כ פלפיטי גי לן בחלוס : כ ולח״ת דלמח הביטו עת
שטחו

רש״י

כיום

בהר המוריה להיות עולה תמימה (יבמות סד):(כז) ויגדלו
ויהי עשו כל אחד ה שהיו קפנים לא היו נכרים במעשים
ואין לחלש מדקדק בהם מה פיהם כיון שנעשו בני שלש
עשרה שנה זה פירש לבתי מדרשות וזה פירש לע״ז : יודע
ציד . לגזול ולהרוגות את הבריות ובפיו ובשלו את היתר
מעשרין ז את המלח ואת התבן כשבור תביו שהוא מדקדק
במלות (הגחומת) : איש שדה . כמשמעו לחם בשל ועדר
בקשתו ח חיות ועופות : תם . לשון בקי בכל חלה תלמ
כלבו ן פיו מי שאינו חריף לרמות קבוי חס : ישב
אהלים . לחלות את פם ואהלו של עבר : (כח) כפיו .
כתרגומו בפיו של יצחק . ומדרשו בפיו של עשו שהיה מ
לוחו ומרמהו בדבריו : (כט) ויזד . לשון בישול כתרגומו .
חזא עיף . (ב״ר) בקליפה טו כמה דתימא (ירמיה ד לו)
כי עיפה נפשי להורגים : (ל) הלעיטני . לפתח פי ושפוך
הרבה לתוכה כמו שאנו אין לאכסן את הגמל אבל
מלעיטין לוחו : מן האדם האדם . עדשים לחדומות י ולחומו
היום מת מכרחם שלא יהיה לח עשו בן בנו יוצא להתכוש

שטחי

רשה ואין זו סיבה מובה שהכתיבו הקב״ה לסיבך קלר הקב״ה ס׳ שנים משמותיו ב שיצחק חי ק״פ שנה וזה קפ״ם

את יעקב את לשון פערשם ויצחק בן ששים שנה את יצחק את אלם נוען יעקבצע יאר בלדת אותם אז
זיא האמ נוינען זיי . רש״י שרייבט אז יצחק האמ נומען רבקה את. זיא אלט נוען דרייא יאר האמ
עד נוארט צעהן יאר אז זיא זיין פאטער אברהם האמ נוארט צו זיין מוטער שרה אוז זייא יצחק האמ
גזעהן אז זי איז ניט טראגען נוארטן האמ ער גויסט אז זיא איז איין עקרה אוז האמ מתפלל נוען זיא
זאל האבן קינדר אוז קיין שפרעכ האמ ער ניט גוואלט נעמען ווייל ער איז גוסיליקט נוארן אוף דעם רד
בחמריה פר איין עולה תמימה : (כז) ויגדלו הנערים את אז דיא יונגען זענען גרוס נוארן ויהי עשו אוז
עשו את נוען איש ידע ציד איין מענש וואס ווייסט צו פאנגען חיות אוז עופות איש שדה איין פעלד
מענש ויעקב איש תם אוז יעקב אזא פרוסר ואם ער האמ ניסיונם אין זיין הארץ האמ ער

אֲנָא וַאֲזַל לְמִתְבַּע אוּלְפַּן מִן קֳדָמַיָּי׃ כג וַאֲמַר יְיָ לַהּ תְּרֵין עַמְמִין בִּמְעָכִי וְתַרְתֵּין מַלְכְוָן מִמֵּעָכִי יְתְפָּרְשָׁן וּמַלְכוּ מִמַּלְכוּ יִתְקַף וְרַבָּא יְשַׁתְּעֵבִיד לְזְעֵירָא׃ כד וּשְׁלִימוּ יוֹמָהָא לְמִילַד וְהָא תְיוֹמִין בִּמְעָהָא׃ כה וּנְפַק קַדְמָאָה סְמוֹק כְּוֻלֵּיהּ כַּפְלִים דְּשָׂעָר וּקְרוֹ שְׁמֵיהּ עֵשָׂו׃ כו וּבָתַר כֵּן נְפַק אֲחוּהִי וִידֵיהּ אָחְיָא בְּעִקְבָא דְּעֵשָׂו וּקְרָא שְׁמֵיהּ יַעֲקֹב

ויצחק

בעל הטורים

(כג) גוים • גיים כתיב רמז לי׳ חומות שבגלו לכתריב כיתמ״ק לחכלי לחדום ישמעלו וגו׳ וכם יו״ד : ד״ל גיים פועם ס״ג זה נתנך בן ס״ג וזה בת ס״ג חומות כחוכבן כיח שני דו׳ עכו״ם נעקבו וסיינו דכתיב בכל ס״ג יחדיו נלחמו : שני גויים בבטנך • שני רבי יהודה וחכמונים : ולאום מלאום יאמץ • ועבר על חביבו ויחביבו וסיינו דכתיב אחמלא אחכתכם : ומיעט • חסר יו״ד ות׳ אחכ״ו י״ל כנגד י״ם שבעים שבימיה רחויה לסולד כדאיתא במדרש : (כה) אדמוני • כ׳ במס׳ שבת ואיתיד ואות אדמוני עם יפה פיעים נגי דוד כשהיה שמואל את דוד אדמוני אמר זה שוסף דמיט שכעו וע״כ נאמר עם יפה עיניט עם דעת שבהרין פוח עופש שבקולו עיניט שנאמר ואם מעיני העדה : אדמוני מלמד שבשחית בחם אמו ונתגולל בדם : ד״ל אדמוני מל׳ אדם עיינ שבע שבר כאדם גדול סיינו כאדכת שבר שבים מלא שבעות כאחד׳ שאם פוח מלגון אודם אדר׳ שבר חיים אדומה • עשו שבים עשוי ונשבר • עשו בגיגי׳ שלום שאלגלא שמו שכוח שלום שבים מחריב שעולם ד״ל ע׳ ס״ו שבת ושבשלוים נע׳ חומות שבכחתי בשולם : (כו) ואחרי כן יצא אחיו • כ״ן עולם ע׳ שע׳ חומות כן חוץ מיעקב : ויהו ג׳ במס׳ שבת ואיתיד ודו שבעוים ואיתיד ודו חלקת׳ לשם בשעים במפלת שעכו״ם שבשעת גידתו רמז שיפלו כידו שעכו״ם :

רש״י

לתמון ויעקב שמוע לתמום יפת לחכון ויעקב בת לעכבו שיהא לתמון לילוד כלתמון ליניקה ויפסוק לת לחמם ויכול לת הכבוסה מן הדין : בעקב עשו • סימן שתין זה מתפיק א לגמול מלכושו על שזה עומד ומובלה שימנו : ויקרא שמו יעקב • ב הקב״ה • (תמר תחם קריתון לכבוריכ׳ שם לף מני לתקרע לבני בכורי שם ה״ד ויקרא שמו יעקב) • לפי שהי תגין קרוי לו יעקב על שם ג תחיז שעקב: בן ששים שנה׳ שני׳ מתפלל׳ עד שנעשית בת י״ג שנה ורצו׳ להכיון ו׳ שנים הללו נפה ומתתן לה ד כמו שעשה תבין לשרה כיון שלא נתעבר׳ ידע שהיו עקרה והתפלל עלי׳ ונפתחה לה לפי שנתקדם

שפתי חכמים

לתמון כמו שהיה ניניכה לתמון וכו׳ : א דתל״ל וידו לוחזה מי שני : ב דק״ל למה לף כתיב מי קרא לוחו ושוב כיון דכתיב ויאחז בן ס׳ שנה ס״ם דעד שבאתה לאו בינתו מתחיל קרא לפי שהקב״ה קראו ד״ל תבין קרא ולמה לף כתיב ויאחז שלא יתמהו בעכו״ם תבין קרא שיעקב ית דע שיעקבנו פעמים מכרש״ל : ג דלפי׳ לתמון קשה למה צריך למכתב בעקב שהו מ״ע מה ובבגיל סי׳ תין זה מספיק וכו׳ תבל לפי׳ ד״ל בתבין קרא לו מ״ב בעקב שהו תין מיותר לגמרי כי צריך למכתב כדי ליתן טעם מפני מה קרא לו תבין שם יעקב : ד דק״ל למה כתתין כל כך מלהתפלל עד שנעשה בן ס׳ שנה יותר מתבכרים שלא כתתין

זֶה אָנֹכִי הֹלֵךְ לָדָרֶשׁ אֶת־יְהוָה׃ כג וַיֹּאמֶר יְהוָה
לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ
וּלְאֹם מִלְאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר׃ כד וַיִּמְלְאוּ
יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם בְּבִטְנָהּ׃ כה וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן
אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו׃
כו וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו
וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת

גוים קרי

ארתם

שפתי חכמים

רש"י

(כג) ואמר ה' לה · ע"י מליח נ לפי שלא נאמר בכולם הקדם והוא לאמר לה : שני גוים בבטנך · גייס כתיב ם כמו (המו) גחים הלו מנסוניות וכי שלח פסקו מעל בולחים לא נמוך ולא חזרת ע לא בימות החמה ולא בימות הגשמי" (ע"ג יח) : ושני לאמים · אין להוסיף הלח מלכות : ממעיך יפרדו · מן המעי' הם נפרדים זה לרבות צ וזה להומו : מלאם יאמץ · לא ישוו בגדולה כשזה קם זה נופל ק וכן הוא אומר אמלחה החרבה (יחזקאל כו ב) לא נתמלאה זור הלח מהרבותה של יהושלים : (כה) וימלאו ימיה · תבל בהמר כתיב ויכי בעת לדתה · שלח מלאו ימים כי לז' חדשים ילדתם : והנה תומם · חסר · ובתמר תאומים מלח לפי שמניהם לדיקים לבל כאן לחד לדיק ואחד רשע : (כה) אדמוני · סימן הוא ר שיהא שופך דמים (כ"ך) : כלו כאדרת שער · מלח שער כפלים ש של גמר המלאה שער פלוקי"ח בלע"ז (מלה מורכבה מן פלי המלריג · וחלליג ומן קירלח מגזכם וסק' מקום ל' וס' כדרכו) : ויקראו שמו עשו · הכל קרלוו לו כן לפי שיש נעשה וגמור בשערו כבן שנים הרבה : (כו) ואחרי כן יצא אחיו וגו' · שמעתי מדרש אגדה ת שדורשו לפי שעומד בדין היה לוחז בו לעקבו יעקב עומד מניפה לחטוה ועשו מן השניה לח ולמד משפוטרת שפיה קלקה הן בה שתי לבנים זו תחת זו הבכור, לחטוה תחל מהרוסה והקטנה מהרוסה תחל לחטוה ומשו עשו העומד בהחרוסה יצא

(כג) ת"ח כיון דכתיב ויצא הראשון ויצ"ל ויצא הבני ומתרגו שמעתי מ"ש וכו' שי' מ"ה לח כתיב שני דמן הדין כי"ל לשתם שער ע"ג) : ת כיון שיוצ לומר דהוה עלמו קלמר לה כיון שהיה עלמה לח היתה מדברת לל הבהיבה ועי"ל דהב"י דייק מדכתיב ויאמר ה' לה ולח כתיב ויאמר להה' כמ"ש גבי הגר ויאמר לה מלאך ה' ויאמר לה נושו חלח ודחי ס"פ ויאמר ה' לבליח בייאמר לה : ם וכוח ל' גחים כי סי"ד בח במקום חל"ף : ע פי' דתנטינוס בח משכו ורבי בח מיעקב · וקשה בח תמרינן בכהובות בשעת פטיהתו של רבי זקף י' לתנשוחו כלפי מעלה וכו' ותמר לח נהגיתי משולם הוה חפי' לפי הפורח בוגעתי חפי' בלחנע קטנים. וי"ל דבני ביתו היו חוכלין ולח פסקו מבולחנו וזה הוח גחות לחכל רבי בשעמו לח היה חוכל רח"ם ועיין בנח"י : פ דחל"ך וכני נחמיס ל"ל · (מהר"ן) דיוקו ממלח יחמר דלח שייך חלח בחלכיס וכ"ם בהדיח בהם"י ע"ג ד' כ' : צ פי' שחין כלווחה זה להודיע לה מה שיש בחעיס שהרי כבר חמר שני גויס בבטנך רק לכוונה הוח להודיע לה לידות הגויס שבבטנה מה היח ותומר שבעודם בחעיס בחרס לחתם נחויר לשולם הם נפרדים זה מזה שלח בחעבר זה לרבות זה לתומו בעודם בחעיס ולכן כתב במקום יפרדו שהוח לשון עתיד נפרדים שהוח ל' ביחוני לומר שבבר הם נפרדים בחעיס הרח"ם · ות"ח הרי מלינו בספרי שחין יה"ר שולט בלחד בחפי חמו כדכתיב מעודיו פי' מבבטן חמעי חתו · (בר"ל) פי' שחין פלחד מתחוה ביה"ר לחטוח קודם שנולד חבל מה בעשו רק ומסרבם בעבריה לפי שבו"ם זה היה בעשו ולה להתדבק ביעקב פ"ם : ק בלומר לח יכיו בהיכם בגדולה בזמן ל' חלח וכו' ומ"ם מלחוה כמו מבל מלמדי שהוח כמו מן ולח יותר ממנו בלומר שבלחתר יקח בלחומן מחביהו ואור היח מלכות עשו : ר פי' לח בכתב זה פס חלח לפי' דחל"ך מה בח לחודיעו שהוח לדמוני בשלמא בלחדרת שער בח לחת טעם למה שמו עשו · ושל דכתיב בני דוד והוח לדמוני בכר פי' רש"ל בדוד כתיב עם יפה עיניס בספיהות דמיס שלו היה ע"ם בהבדיון הבלבלוים עיניס : ש ר"ל דשער דכתיב בקרח לח קלי על לדדת דכ"ח חון מלדם לין מקרח שער חלח טוח חו שמר חלח ר"ק כולו שער בלדדת שהוח כולו שמר · (בח"י ברה"ם בכח פסוק חלח כוכביה י"ג ולח יובבו לדדת שער בלדדת וכ"ם דקרח כולו היה חלח שער בלדדת בשלמה שער וכ"ל כולו שער בלדדת שער חלח ס"ך הדמיון מוכח ע"ז ול"ם בדר"ק בשוכם שער בלדדת בשלח שער ם"ג) :

לחטון

ואחר הט רבקה נזאגט אם כן צו דר צער פון דעם מראגן איז יוא צו ערוס למה זה אנכי ווארום האב איך נישט אוג הב סתפלל גוטען צו אירן ואל מראגן נוערן ותלך אוג זי איז נאגנגן אין דעם בית המדרש פון שם ועבר לדורש את ה' צו פרשטן די לערנירם פון זיין זון ום דם בטייטש: (כב) ויאמר ה' לה הט נאט צו איר נזאגט דרך איין שליח כלומר צו שם איז נזאגט נוארן דורך רוח הקודש אוג שם האט צו איר נזאגט שני גוים בבטנך צוויי פעלקר זענין אין דיין בוך ושני לאומים אוג צוויא קינדרייכן ממעיך יפרדו

יט וְאִלֵּין תּוֹלְדַת יִצְחָק בַּר אַבְרָהָם אַבְרָהָם אוֹלִיד יָת יִצְחָק׃ כ וַהֲוָה יִצְחָק בַּר
אַרְבְּעִין שְׁנִין כַּד נְסִיב יָת רִבְקָה בַּת בְּתוּאֵל אֲרַמָּאָה מִפַּדַּן אֲרָם אֲחָתֵיהּ
דְּלָבָן אֲרַמָּאָה לֵיהּ לְאִנְתּוּ׃ כא וְצַלִּי יִצְחָק קֳדָם יְיָ לָקֳבֵיל אִתְּתֵיהּ אֲרֵי עֲקָרָה הִיא וְקַבֵּיל
צְלוֹתֵיהּ יְיָ וְעַדִּיאַת רִבְקָה אִתְּתֵיהּ׃ כב וְדַחֲקָן בְּנַיָּא בִּמְעַהָא וַאֲמַרַת אִם כֵּן לְמָא דְנַן

בעל הטורים

(יט) הוליד · בגי' דומה שהיה זיו איקונין של יצחק דומה לאברהם: (כ) בקחתו · ב' במסורה בקחתו את רבקה · בקחתו והוא אסור באזקים גבי ירמי' מה קחתו דהתם אסור אף הכא אסור ללמד שאף יצחק עקר היה וילפי' ממנוח ליצחק כתיב הכא ויעתר יצחק וכתיב התם ויעתר מנוח: לבן הארמי · אותיות הרמאי: (כא) כי עקרה היא · הוא כתיב לומר לך שאף הוא היה עקר ואית דדריש שמקרא לומר היא ולא הוא דהא כתיב כי ביצחק יקרא לך זרע אלמא לאו עקר הי': ותהר רבקה אשתו · אשתו בגי' קש ולאש והיה בית יעקב אש ובית עשו לקש: ויתרוצצו · זה הולך אחר צו את בני ישראל וזה הולך אחר עכו"ם דכתיב הואיל הלך אחרי צו · זה מתיר ציווי של זה וזה מתיר ציווי של זה:

רש"י

בתואל ואחות לבן ומפדן ארם אלא להגיד שבחה שהיתה בת רשע ו ואחות רשע ומקומה אנשי רשע ולא למדה ממעשיהם: מפדן ארם · על שם ששני ארם היו ארם נהרים וארם צובה קורא אותו פדן לשון צמד בקר תרגום פדן תורין ויש פותרין פדן ארם כמו שדה ארם בלשון ישמעאל קורין לשדה פדן: (כא) ויעתר · הרבה והפציר בתפלה: ויעתר לו · נתפצר ונתפייס ונתפתה לו ז ואומר אני כל לשון עתר לשון הפצרה ורבוי ח הוא וכן (יחזקאל ח יא) ועתר ענן הקטורת מרבית עלית העשן וכן (שם לה יג) והעתרתם עלי דבריכם וכן (משלי כז ו) ונעתרות נשיקות שונא דומות למרובות ט והגם למשא אנקריש"א (געהייפט) בלע"ז: לנכח אשתו · זה עומד בזוית זו י ומתפלל וזו עומדת בזוית זו ומתפללת (יבמות סד): ויעתר לו · לו ולא לה כ שאין דומה תפלת צדיק בן רשע לתפלת צדיק בן צדיק לפיכך לו ולא לה: (כב) ויתרוצצו · ע"כ המקרא הזה אומר דרשני שסתם מה היא רציצה זו ל וכתב אם כן למה זה אנכי · רבותינו דרשוהו לשון ריצה כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת עוברת על פתחי ע"א עשו מפרכס לצאת · דבר אחר מתרוצצים זה עם זה ומריבים בנחלת שני עולמות: ותאמר אם כן · גדול צער העבור: למה זה אנכי · מתאוה ומתפללת על הריון: ותלך לדרוש · לבית מדרשו ם של שם: לדרוש את ה' · שיגיד לה מה תהא בסופה:

ויאמר

שפתי חכמים

שאינה ראויה להריון אפ"ה נשאה כדי שלא יהיה בהרהורי עבירה: ו וא"ת כבר שמעינן כיון שכתב לעיל בת בתואל אחות לבן וי"ל דר"ל דמהכפל שמעינן שהכתוב מעיד בעצמו דנדקת היתה ולא למדה ממעשיהם: ז כי כאן במקבל הפעולה אי אפשר לפרש מענין רבוי כי אם הפצרה הקרוב לרבוי ולכך כ' ג"כ ברישא והפציר ולכן פירשו קודם לנוכח אשתו וגם כי לא יאמר להקב"ה לשון נתפצר ולכן העתיקו למלת נתפתה כלומר שהקדוש ברוך הוא היה מתרצה לו: ח ר"ל דמלת ויעתר אין משמעתו לשון תפלה אלא לשון הפצרה ורבוי הוא ולא לשון תפלה: ט ר"ל אין אפשר לומר דונעתרות נמי ל' רבוי הוא א"כ קשה היאך שייך לומר שהשונא ינשק הרבה ועז"ש דומות למרובות והגם למשא ר"ל אע"פ שאינו נושק אלא פעם אחד מ"מ דומה בעיניו כאלו נשק הרבה פעמים והנשיקה האחת היא כמשא עליו והא דלא הביא הא' וכן נעתרות וגו' לעיל גבי ויעתר שהוא נמי לשון ריבוי י"ל דלעיל הוי מצי למימר דמלת ויעתר משמש ב' לשונות ל' הפצרה ול' ריבוי כמו שפירש"י גבי לשבור אוכל שמשמש ב' לשונות ל' מכר ול' קנין וגבי ויעתר לו פי' של' ויעתר ל' הפצרה הוא דלא שייך גבי הקב"ה ל' ריבוי לומר שנתרבה ת"ו וא"כ פי' של נעתרות נשיקות שונא נמי ל' הפצרה הוא כלומר שצריכי' להפציר השונא שישק לשונאו אבל עכשיו שפי' שגם ויעתר לו פירושו ל' ריבוי וא"כ כל לשון ויעתר הוא ל' ריבוי וא"כ צריכין אנו לפרש קרא דנעתרות נשיקות שונא ל' דומות למרובות וק"ל: י לפי שאין דרך המתפללי' שיתפלל זה לעומת זה: כ דק"ל ויעתר להם מבעי"ל דהא שניהם התפללו ומתרץ לו ולא לה וכו': ל ר"ל כיון שסתם מה היא רציצה א"כ מסתמא היא רציצה כדרך שאר נשים מעוברות וא"כ למה כתיב את"כ א"כ למה זה אנכי וכי אינה יודעת שיהיה לה צער העיבור אלא ודאי כמו שדרשו ח"ל שהיא ל' ריצה דאין דרך להיות כן בשאר נשים ועז"ש את"כ ותאמר א"כ שצער העיבור שלי יותר משאר נשים למה זה אנכי: מ דא"ל"כ ותדרוש את ה' מבעי"ל מאי ותלך והלא מלא כל הארץ כבודו ואין סברא שהלכה לבית מדרשו של עבר מאחר שהיה שם קיים דהוא היה בן בנו של שם וא"ל למה לא הלכה אל אברהם שהרי גם הוא היה נביא · וי"ל דהקב"ה סיבב כן לבעלים מאברהם ענין הריון שלא יצטער שהרי מת אברהם קודם שיצא עשו לתרבות רעה כדי שתהא מיתתו

בשיבה

פון איין רשע אונ איין שוועסטר פון איין רשע אונ אלי לייט פון איר שטאט זענן גוועזן רשעים אונ זיא הט זיך פארט ניט אפ געלערינט פון זייערי מעשים: ויעתר יצחק לה' אונ יצחק הט גמערט אונ גישטארקט מתפלל זיין פאר גאט ב"ה לנכח אשתו צו אקעגן זיין ווייב כלומר יצחק איז גשטאנן אין איין ווינקל אונ הט מתפלל גוועזן פר גאט ב"ה אונ רבקה איז גשטאנן אין אנדרן ווינקל אונ הט מתפלל גוועזן פר גאט ב"ה ויעתר לו ה' אונ גאט איז איבר גבעטן אונ איבר גרעט גווארן צו אים כלומר ער האט מקבל גוועזן זיין תפלה אבר ניט איר תפלה עס איז ניט גלייך די תפלה פון אצדיק בן צדיק צו דר תפלה פון אצדיק בן רשע ותהר רבקה אשתו אונ זיין ווייב רבקה איז טראגינדיג גווארן: (כב) ויתרצצו הבנים בקרבה אונ דיא קינדר האבן זיך גשטוסן אין איר בויך אונזרי חכמים האבן גידרשנט ויתרוצצו איז לשון לופן כלומר אז זיא איז פיר גאנגן פר די טויערן פון שם ועבר וואס זיי האבן דארטן גלערינט תורה איז יעקב גלאפן אונ הט גצאפילט ארויס צו גיין אונ אז זיא איז גאנגן פר די עבודת גלולים הט עשו גצאפילט ארויס צו גיין

יט וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם אַבְרָהָם
הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק׃ כ וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־
אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת־רִבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל
הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה׃
כא וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַיהוָה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה
הִוא וַיֵּעָתֶר לוֹ יְהוָה וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ׃
כב וַיִּתְרֹצַצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה

שפתי חכמים

א פי׳ זכ״ת דכתיב ואלה מוסיף על ענין ראשון וכמו שאברהם
הוליד ליצק וכמש כך יצחק הוליד ליעק וכמש : ב (נח״י)
כ׳ פרש״י מה שהוקק לומת שיצחק הוא בן אברהם הוא לפי
שליגי הדור וכו׳ ולא נכתוב לא ב״כ לא כתוב לא ו״ו ולא כ׳
רק לכתוב להם תולדות יצחק כפו להם תולדות גם הו להם תולדות
יעקב לכך״ל דה״פ ע״כ לפרש על עשו ויעקב המתוריס בפרשה
שהם אחד ליצק ואחד רשע והשתא ק״ם עש״י שכתוב הכתוב יצחק
בן אברהם הוקק לחזור ולומר וכו׳ ואל תקשה לא לכתוב לא זה
ולא זה לפי שהיו ליגי הדור מתוריס זומן לידע יצחק מלבישלך
וכו׳ שהרי שהשה וכו׳ ועכשיו מגלה מקום לחזק את דבריהם
שהרי אחד היה צדיק כמו שהיה ור׳ רשע כמו מלבישלך ואלו היו
מאברהם היו שניהם צדיקים לכך הוצרך לומר בן אברהם ולחזק
כתב אברהם וכו׳ וזהו שפיים הרב וזהו שכתב כאן וכו׳ שלישלי
אחד צדיק ואחד רשע לא היה כותב זה נכאן אלא במקום אחר
הוא״ק : ג אלו שמקרא צדיק כפשוטו לדבריו בהיה בן ארבעים שנה
אלא ס״ק מפני מה לא נשא ע״ת או כ׳ שנה שהרי קיים כל התורה׳
ויתיר וחניכ נאיגו ולאחו ס״ל להשיאו מהיכא לאיו ליגע וע״ז
פי׳ שהרי וכו׳ : ד דאל״כ נאמר שנה כ״ב ולא נשאה היכא לנשואיה
ר״ל דמן הדין היי״ל ליעשו כבר חשה מלבל לא היה יכול מפני שלא
ונשא אברהם להשיאו חשה מצוות כגון כתו שפירש״י לעיל נפסוק
יט אחר הדברים כתוב אחרי הרפואי הכריזו וכו׳ : ה ותע״ם
שאיגם

רש״י זה

(יט) ואלה תולדות יצחק׳ יעקב ועשו א המתוריס בפרשה:
אברהם הוליד את יצחק ׳ (לעחר שקרא
שקב״ם שמו מאברהם אח״כ הוליד אח יעקב ד״ל) ע״י
שכתב הכתוב יצחק בן אברהם הוקק לומר מאברהם הוליד
את יעקב ב לפי שהיו ליגי הדור מתוריס מלבישלך
ואחאברהם שרה שהרי כתה שניה שהתה עם אברהם ולא
ואחאברהם היתה מתוריס מה עשה הקב״ה לה קלסתר פניו של יעקב
דומה לאברהם והעידו שכל אברהם הוליד את יעקב וזהו
שכתב כאן יעקב בן אברהם (היה) שהרי עדות יש
שאברהם הוליד את יעקב : (כ) בן ארבעים שנה ׳ שהרי
ג כשנשא אברהם אחר המתוריס נחשבר שמולדה לבקש
ויעקב היה בן ל״ז שנה שהרי בו בפרק מתה שרה ומשמולד
יעקב עד העקידה שמתה שרה ל״ז שנה וכת ג׳ היתה
כשנולד יעקב וכת קכ״ז כשמתה שרה נמלמד שיהיו חיי שרה
וגו׳ הרי ליעקב ל״ז שניה ובו בפרק נולדה רבקה ד׳ המתין
לה עד שתהא לחויה לביתה ג׳ שניה ה ומשתה: בת בתואל
מפדן ארם אחות לבן . וכי עדיין לא נכתב שהיא
כתואל

(יט) ואלה אוג דִי דָאזִיגִי בְּלוֹטֶר־יַעֲקֹב אוג עָשָׂו וָם וָעֲלָן שְׁטַיין וַוייטֶר אִין דָר פָּרָשָׁה תּוֹלְדֹת יִצְחָק זָעֲן
גִיוועזן דִיא קִינְדֶר פּוּן יִצְחָק בן אברהם יִצְחָק אִיז גִוועזן דָר זוהֶן פּוּן אַבְרָהָם אברהם הוליד את
יצחק אַבְרָהָם הָאט גִימַאכְט גִיווִינֶן יִצְחָק : רש״י שָׂרַייבְּט וַויל עִם שְׁטַייט יִצְחָק אִיז גִיווִעזן דָעד זוהן פּוּן
אַבְרָהָם דְרוּם הָט דָר פְּסוּק גְמוּזְט שְׁטָעלֶן אז אַבְרָהָם הָט גְמַאכְט גִווִינֶן יִצְחָק וַויל דִ״א שְׁפָּעטֶר פּוּן
דָעם חִדּוּשׁ הָאבֶּן גָאנְט פּוּן אַבִּימֶלֶךְ אִיז שָׂרָה טָרָאגֶן גְוואָרֶן וָום עֶר הָט זִיא גִיהאלְטֶן בִּיי זִיךְ אַיין נַאכְט
וְאַרוּם וַוי פִּיל יָארֶן זִי הָט גְוואנְט כִּיט אַבְרָהָם אִיז זִי פּוּן אִים נִיט טְרָאגֶן גְוואָרֶן וָום הָט גָאט גְטָאן הָט
עֶר גְטָאלְט דָם גְשְׁטַאלְט פּוּן יִצְחָק אז וַויא דָאס גְשְׁטַאלְט פּוּן אַבְרָהָם הָאבֶּן שׁוֹן אַלֶּה־עדות גְזָאגְט אז
אַבְרָהָם הָט גְמַאכְט עִוִינֶן יִצְחָק דְרוּם שְׁטָעלְט מִיר דָר פְּסוּק יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם דָאס אִיז טַייטְש יִצְחָק
אִיז גְוועזן דָר זוהן פּוּן אַבְרָהָם וָוארום עָם אִיז פַּר הָאנְדֶן עֲדות אז אַבְרָהָם הָט גְמַאכְט גִווִינֶן יִצְחָק : (כ) ויהי
יצחק בן ארבעים שנה אוג יִצְחָק אִיז אַלְט גְיוועזן פָּעְרְצִיג יָאר בְּקוּמוֹ את רבקה בת בתואל הארמי אז עֶר הָאט
גִינוֹמֶן רִבְקָה דִיא טָאכְטֶר פּוּן בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם פּוּן דָעֶר שְׁטָאט פַּדַּן אֲרָם אחות לבן הארמי דִיא
שְׁוועסְטֶר פּוּן לָבָן הָאֲרַמִּי לו צו אִים לאשה פַּר אַיין וַוייב ׳ רש״י שָׂרַייבְּט דְרוּם שְׁטָעלְט דָר פְּסוּק בַּת
בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אַחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי צו וַויסֶן דָעם שֶׁכֵּח פּוּן רִבְקָה זִיא אִיז גִיווִעזן צַיין מָאכְטֶר

כְּשָׁכַב אֲדֹנַי־הַמֶּלֶךְ עִם־אֲבֹתָיו וְהָיִתִי אֲנִי וּבְנִי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים: וְהִנֵּה עוֹדֶנָּה מְדַבֶּרֶת
עִם־הַמֶּלֶךְ וְנָתָן הַנָּבִיא בָּא: וַיַּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר הִנֵּה נָתָן הַנָּבִיא וַיָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ
וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ עַל־אַפָּיו אָרְצָה: וַיֹּאמֶר נָתָן אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אַתָּה אָמַרְתָּ אֲדֹנִיָּהוּ יִמְלֹךְ
אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי: כִּי יָרַד הַיּוֹם וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־וְצֹאן לָרֹב וַיִּקְרָא לְכָל־
בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְשָׂרֵי הַצָּבָא וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וְהִנָּם אֹכְלִים וְשֹׁתִים לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ
אֲדֹנִיָּהוּ: וְלִי אֲנִי־עַבְדֶּךָ וּלְצָדוֹק הַכֹּהֵן וּלְבְנָיְהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדֶּךָ לֹא קָרָא: אִם
מֵאֵת אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִהְיָה הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא הוֹדַעְתָּ אֶת־עַבְדֶּךָ עכ"פ כתיב מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא
אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו: וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּאמֶר קְרָאוּ־לִי לְבַת־שֶׁבַע וַתָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ
וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: וַיִּשָּׁבַע הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־פָּדָה אֶת־נַפְשִׁי מִכָּל־צָרָה:
כִּי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְּנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא
יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי תַּחְתָּי כֵּי כֵּן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה: וַתִּקֹּד בַּת־שֶׁבַע אַפַּיִם אָרְצָה וַתִּשְׁתַּחוּ
לַמֶּלֶךְ וַתֹּאמֶר יְחִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעֹלָם:

פּוּן כָּל יִשְׂרָאֵל זָענן אוֹף דִּיר לְהגִיד לְהם דָּם דוּ זָאלְסְט זַיי זָאגָן מִי ישב על כסא אדני המלך אחריו וָועד עָם זָאל זִיצָן אוֹף דָּר שְׁטוּל פּוּן מַיין הַאר קִינִיג נָאךְ אִים: והיה כשכב אדני המלך עם אבתיו אוּן עָם וָועט זַיין אַז מַיין הַאר קִינִיג וָועט לִיגָן מִיט זַיינֶע עֲלטֶערן נָאךְ זַיין טוֹט וזייתי אני ובני שלמה חטאים דָּעַן וָועל אִיךְ אוּן מַיין זוּן שְׁלמה זַיין גְּמִינְרְט פּוּן דָּר גְּרוּלָה: והנה עודנה מדברת עם המלך אוּן וִוי זִי הָט דָּא נָאךְ גָּרָעט מִיט דָּעם מֶלֶךְ ונתן הנביא בא אוּן דָּר נָתָן הַנָּבִיא אִיז גְּקוּמָן: ויגידו למלך לאמר הָאבָּן זַיי גָּזָאגְט צוּ דָּעם מֶלֶךְ צוּ זָאגָן הִנה נתן הנביא דָּם נָתָן הַנָּבִיא אִיז גְּקוּמָן ויבא לפני המלך אִיז עָר גְּקוּמָן פַּר דָּעם מֶלֶךְ וישתחו למלך על אפיו ארצה הָט זִיךְ גְּבּוּקְט צוּ דָּעם מֶלֶךְ אוֹף מַיין פָּנִים צוּ דָּר עֶרד: ויאמר נתן הָט נָתָן גְּזָאגְט אדני המלך מַיין הַאר קִינִיג אתה אמרת הָאסְטוּ דָּעַן גְּיזָאגְט אדניהו ימלך אחרי אֲדוֹנִיָּהוּ זָאל קִינִיגן נָאךְ מִיר והוא ישב אוּן עָר זָאל זִיצָן אוֹף מַיין שְׁטוּל: כי ירד היום דָּם עָר הָט הַיינְט גְּנִידָּרְט אוּן דְּרוּם שְׁטַיִיט עָר הָט גְּנִידָּרְט וָוארוּם דִּי שְׁמָאסְט אִיז גְּישְׁאנִין אוֹף אַיין בָּארג אוּן דָּער אָבָּן הַזּוֹחֶלֶת אִיז גְּוָוען אוּנְטִין אִין טָאל ויזבח שור ומריא אוּן דָּאס נָשָׁאבְּטָן אוֹקסָן אוּן גְּישְׁמָאסְטָע אוֹקסָן וצאן לרוב אוּן פִּיל שָׁאף ויקרא לכל בני המלך אוּן הָט גְּרוּפָן צוּ אַלֵי קִינְדֶּר פּוּן דָּעם מֶלֶךְ ולשרי הצבא אוּן צוּ דִּיא הָארָן פּוּן דָּעם חַיל ולאביתר הכהן אוּן צוּ אֶבְיָתָר הַכֹּהֵן והם אכלים ושתים לפניו אוּן זַיי עֶסְן אוּן טְרִינְקן פַּר אִים ויאמרו אוּן זַיי זָאגָן יחי המלך אדניהו עָר זָאל לָעבָּן דָּעד מֶלֶךְ אֲדוֹנִיָּהוּ ולי אני עבדך אוּן צוּ מִיר דַּיין קְנֶעכְט ולצדוק הכהן ולבניהו בן יהוידע אוּן צוּ צָדוֹק הַכֹּהֵן אוּן צוּ בְּנָיָהוּ דָּער זוּן פּוּן יְהוֹיָדָע ולשלמה עבדך אוּן צוּ שְׁלמה דַּיין קְנֶעכְט לֹא קרא הָאסְט עָר גִּיט גְּרוּפָן: אם מאת אדני המלך נהיה הדבר הזה אוֹב פּוּן מַיין הַאר קִינִיג אִיז גְּטָאן נְוָוארָן דִּיא דָּאזִיגָע זָאךְ פּוּן אֲדוֹנִיָּהוּ אִיז מִיר אַיין תְּמִיהָה ולא הודעת את עבדך ולאת עבדך וָוארוּם הָאסְטוּ גִּיט מוֹדִיעַ גְּוָוען קִיין קְנֶעכְט מִי ישב על כסא אדני המלך וָועד זָאל זִיצָן אוֹף דָּר שְׁטוּל פּוּן מַיין הַאר קִינִיג אחריו נָאךְ אִים: ויען המלך דוד ויאמר הָט עָר גֶּעגְּפָרְט דָּד מֶלֶךְ דָּוִד אוּן הָט גְּזָאגְט קראו לי לבת שבע ותבא לפני המלך אִיז זִיא גְּקוּמָן פַּר דָּעם מֶלֶךְ ותעמד לפני המלך אוּן הָט זִיךְ גְּשְׁטָעלְט פַּר דָּעם מֶלֶךְ: וישבע המלך ויאמר הָט דָּר מֶלֶךְ גְּשְׁוואוּרִין אוּן הָט גְּזָאגְט חי ה' אֲשֶׁר וָוִי גָּאט לֶעבְּט אשר פדה את נפשי מכל צרה וָום עָר הָט אוֹם גְּלַיידְט מַיין לַייב פּוּן אַלֵי צָרוֹת: כי כאשר נשבעתי לך בה' אלהי ישראל דָּעַן אַז וָוי אִיךְ הָאב גְּשְׁוואוּרָן צוּ דִּיר בִּיי גָּאט דָּר גָּאט פּוּן יִשְׂרָאֵל לֵאמר צוּא גָּאנָן דִּיר כי שלמה בנך ימלך אחרי הָאס שְׁלמה דַּיין זוּן וָועט קִינִיגָן נָאךְ מִיר והוא ישב על כִּסְאִי תַּחְתִּי אוּן עָר וָועט זִיצָן אוֹף דָּער שְׁטוּל נָאךְ מִיר כי כן אעשה היום הזה דָּעַן אַז וָועל אִיךְ טָאן דָּעם דַּיינְטִינְגָן מָאנ: ותקד בת שבע אפים ארצה הָאט שָׁבַע גִּיקְנִיט אוֹף אִיר פָּנִים צוּ דָּר עֶרד וחשתחו למלך אתה הָט זִיךְ גְּבּוּקְט צוּ דָּעם מֶלֶךְ ותאמר אוּן זִי הָט גְּזָאגְט יחי אדני המלך דוד לעולם עָר זָאל לָעבָּן מַיין הַאר קִינִיג דָּוִד אוֹף אַייבִּג כְּלוּמֶר זַיין נְשָׁמָה זָאל לָעבָּן אוֹף עוֹלָם הַבָּא:

ואלה

אֲבָן הַהֹלֶת אֲשֶׁר־אֵצֶל עֵין רֹגֵל וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־אֶחָיו בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְלִכָל־אַנְשֵׁי יְהוּדָה עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ׃ וְאֶת־נָתָן הַנָּבִיא וּבְנָיָהוּ וְאֶת־הַגִּבֹּרִים וְאֶת־שְׁלֹמֹה אָחִיו לֹא קָרָא׃ וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל־בַּת־שֶׁבַע אֵם־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר הֲלוֹא שָׁמַעַתְּ כִּי מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ בֶן־חַגִּית וַאדֹנֵינוּ דָּוִד לֹא יָדָע׃ וְעַתָּה לְכִי אִיעָצֵךְ נָא עֵצָה וּמַלְטִי אֶת־נַפְשֵׁךְ וְאֶת־נֶפֶשׁ בִּנֵךְ שְׁלֹמֹה׃ לְכִי וּבְאִי ו אֶל הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְאָמַרְתְּ אֵלָיו הֲלֹא־אַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲמָתְךָ לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי וּמִדּוּעַ מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ׃ הִנֵּה עוֹדֵךְ מְדַבֶּרֶת שָׁם עִם־הַמֶּלֶךְ וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרַיִךְ וּמִלֵּאתִי אֶת־דְּבָרָיִךְ׃ וַתָּבֹא בַת־שֶׁבַע אֶל־הַמֶּלֶךְ הַחַדְרָה וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן מְאֹד וַאֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית מְשָׁרֶת אֶת־הַמֶּלֶךְ׃ וַתִּקֹּד בַּת־שֶׁבַע וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה־לָּךְ׃ וַתֹּאמֶר לוֹ אֲדֹנִי אַתָּה נִשְׁבַּעְתָּ בַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לַאֲמָתֶךָ כִּי־שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי׃ וְעַתָּה הִנֵּה אֲדֹנִיָּה מָלָךְ וְעַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ לֹא יָדָעְתָּ׃ וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא־וְצֹאן לָרֹב וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וְלִיוֹאָב שַׂר הַצָּבָא וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא׃ וְאַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ עֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ לְהַגִּיד לָהֶם מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו׃ וְהָיָה

כשכב

ומריא הַט אַדוֹנִיָּהוּ נִשְׁאַכְטָן שָׁאף אוּג נִישְׁטָאפְּטָע אוֹקָמָן עם אבן הזהלת בִּיי דָעם שְׁלָעפְ שְׁטִיין דָעָן עָם אִיז גְּוֹעָן אַיין גְּרוֹסְר שְׁטִיין וָאם דִּיא יוּנְגֶע לַיט פְּלֶעגָן פְּרוּבָן צוּ רִירָן אִים פּוּן זַיין אֶרְט אוּג צוּ שְׁלָעפָן אִים אשר אצל עין רגל וָוִם דָר שְׁטֵיין אִיז בַּיי דָעם קְנוֹאל פּוּן דָעם וַואסֶר וָוִם דָר קְנוֹאל הַיִיקְט רוֹגֵל וויקרא את כל אחיו בני המלך אוּג הַט גְּרוּפָן אֲלֵי זַייגֶע בְּרִידֶר דִּיא קִינְדֶר פּוּן דָעם מֶלֶךְ וּלכל אנשי יהודה עבדי המלך אוּג צוּ אֲלֵי מַאנָן פּוּן שָׁבָט יְהוּדָה דִּיא קְנֶעכְט פּוּן דָעם מֶלֶךְ׃ ואת נתן הנביא ובניהו ואת הגבורים אוּג נָתָן הַנְּבִיא אוּג בְּנָיָהוּ אוּג דִי גִּבּוֹרִים וְאת שלמה אחיו אוּג שְׁלֹמֹה זַיין בְּרוּדֶר לֹא קרא הָאט עָר נִיט גְּרוּפָן׃ ויאמר נתן אל בת שבע אם שלמה הַט נָתָן הַנָּבִיא גְּזָאגְט צוּ בַּת שֶׁבַע דִי מוּטֶר פּוּן שְׁלֹמֹה לאמר צוּ אָאנְץ הלא שמעת כי מלך אדניהו בן חגית פַּר וָואר הָאסְט גֶּהָערְט אַז אֲדוֹנִיָּהוּ בֶּן חַגִּית אִיז מֶלֶךְ גְּוואוֹרֶן וּואדינו דוד לֹא ידע אוּג אוֹנְזֶר הַאר דָּוִד וַוייסְט נִיט דָר פּוּן׃ ועתה לכי איעצך נא עצה אוּג הַיינְט גַייא אִיךְ וָועל דִיר רָאטָן אַיין עֵצָה ומלטי את נפשך ואת נפש בנך שלמה אוּג דוּ וָועסְט מַאכָן אַנטְרִינָן דַיין נֶפֶשׁ אוּג דָם פּוּן דַיין זוּן שְׁלֹמֹה פּוּן קְרִיג וָוארוֹם עָר וָועט דָה נָועָן מֶלֶךְ וָועָרָן נָאךְ דָעם טוֹט פּוּן דָעם מֶלֶךְ דָוִד אזוֹ וָוי גָאט הַט אִים מַכְטִיגְ גְּוֹעָן לכי ובאי אל המלך דוד גַייא אוּג קוּם צוּ דָעם מֶלֶךְ דָוִד ואמרת אליו אוּג זָאסְט זָאגָן צוּ אִים הלא אתה אדני המלך נשבעת לאמתך פַּר וָואר דוּ מַיין הָאר קִינְג הָאסְט גְּשְׁוואוֹרָן צוּ מִיר דַיין דִינְסְט לאמר צוּ זָאגָן מִיר כי שלמה בנך ימלך אחרי דָם שְׁלֹמֹה דַיין זוּן וָועט קִינִיגְן נָאךְ מִיר והוא ישב על כסאי אוּג עָר וָועט זִיצָן אוֹף מַיין שְׁטוּל ומדוע מלך אדניהו אוּג וָוארוּם הַט גְּקִינִיגְט אֲדוֹנִיָּהוּ׃ הנה עודך מדברת שם עם המלך אוּג וְוִיא דוּא וָועסְט נָאךְ דָארְטָן רַיין טִיט דָעם מֶלֶךְ ואני אבוא אחריך דָעָן וָועל אִיךְ קוּמָן נָאךְ דִיר ומלאתי את דבריך אוּג וָועל דָר פּוֹלָן דַיינִי רַייד׃ ותבא בת שבע אל המלך החדרה אִיז גְּקוּמָן בַּת שֶׁבַע צוּ דָעם מֶלֶךְ אִין זַיין חֶדֶר והמלך זקן מאד אוּג דָעָר מֶלֶךְ אִיז זַייעָר אַלְט גְּוֹועָן ואבישג השונמית משרת את המלך אוּג אֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית הָאט בַּדִינְט דָעם מֶלֶךְ׃ ותקד בת שבע ותשתחו למלך האט בַּת שֶׁבַע גְּקניט אוּג הַט זִיךְ גְּבּוּקְט צוּ דָעם מֶלֶךְ ויאמר המלך מה לך הַט דָר מֶלֶךְ גְּזָאגְט וָוָם אִיז צוּ דִיר ותאמר לו הַט זִיא גְּזָאגְט צוּ אִים אדני מַיין הָאר אתה נשבעת בַּיי אֱדֹהִיךְ לאמתך דוּא הָאסְט גְּשְׁוואוֹרָן בַּיי דַיין נָאט צוּ מִיר דַיין דִינְסְט אוּג הָאסְט מִיר גְּזָאגְט כי שלמה בנך ימלוך אחרי דָאם שְׁלֹמֹה דַיין זוּן וָועט קִינִיגְן נָאךְ מִיר והוא ישב על כסאי אוּג עָר וָועט זִיצָן אוֹף מַיין שְׁטוּל ועתה הנה אדניה מלך אוּג הַיינְט הַט אֲדוֹנִיָּה גְּקִינִיגְט ועתה אוּג הַיינְט אדני המלך מַיין הָאר קוֹנוּג לא ידעת דוּ וַוייסְט עָם ניט׃ ויזבח שור ומריא אוּג עָר הָאט גְּשְׁאכְטָן אוֹקָמָן אוֹת נִשְׁטָאפְּטָע אוֹקָמָן וצאן לרב אוּג פִּיל שָׁאף ויקרא לכל בני המלך ולאביתר הכהן וליואב שר הצבא אוּג הַט גְּרוּפָן צוּ זַיי קִינְדֶר פּוּן דָעם מֶלֶךְ אוּג צוּ אֶבְיָתָר הַכֹּהֵן אוּג צוּ יוֹאָב דָעם הַייבְט מַאן ולשלמה עבדך לא קרא אוּג צוּ שְׁלֹמֹה דַיין קְנֶעכְט הָאט עָר נִיט גְּרוּפָן ואתה אדני המלך אוּג דִי מַיין הָאר קִינִיג עיני כל ישראל עליך דִי אוֹגָן

מז אִלֵּין אִינוּן בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאִלֵּין שְׁמָהָתְהוֹן בְּפַצְחֵיהוֹן וּבְכַרְכֵּיהוֹן תְּרֵין עַסְרֵי רַבְרְבִין לְאוּמֵיהוֹן : מח וְאִלֵּין שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מְאָה וּתְלָתִין וּשְׁבַע שְׁנִין וְאִתְנְגִיד וּמִית וְאִיתְכְּנִישׁ לְעַמֵּיהּ : מט וּשְׁרוּ מֵחֲוִילָה עַד חַגָּרָא דְעַל אַפֵּי מִצְרַיִם מָטֵי לְאַתּוּר עַל אַפֵּי כָּל אֲחוֹהִי שְׁרָא : פ פ פ

בעל הטורים

(יח) על פני כל אחיו נפל • כמוך ליה ותלה תולדות יצחק לומר כשיסול ישמעאל כאחרית ימים תזי ימתא כן דוד שסוף מתולדות יצחק :

רש"י

ה כדי ליתם כסס שנותיו של יעקב משנותיו של ישמעאל למדנו שמשם יעקב בניה עבר י"ד שנה כשפירש מאביו קודם שבא אליו לבן שהרי כשפירש יעקב מאביו היה ישמעאל בן שלש עשרה שנה ושלח ל' שנה ולקח נשים ובנה בתים ומשפחות בסוף מגלה נקראת • (ורש"י הביאו סוף פ' תולדות) : ויגוע • לא נאמרה גויעה ו אלא בצדיקים : (יח) נפל • שכן כמו (שופטים ז יג) מדין ועמלק וכל בני קדם נופלים בעמק • כמן הוא אומר לשון נפילה ולהלן אומר על פני כל אחיו ישכון (לעיל פז יב) עד שלא מת אברהם ישכון ממנת אברהם נפל : חסלת פרשת חיי שרה :

שפתי חכמים

ישמעאל נגיות : ה פ' לא נכתב שנה שלא נדרשה שלא נתנתו אלא כדי ליתם וכו' ולא שכולם טוב לעזכה • מהרש"ל : ו ותע"ג דכתוב למטה ג"כ נאמר גויעה פ' נגמ' דדוקא פסח דכתיב גויעה גבי ויוסף בנדיקים משמעי ודוד כשכול לא מתאבל ויוסף :

חסלת פרשת חיי שרה

וְיִשְׁמָעֵאל חַד גַּלְעָבְט מאת שנה ושלשים]שנה ושבע שנים הוּנְגַרְט אוּנ זִיבְּנָע דְרֵייסִיג יָאר]ויתו ויומת ויאסף אל עמיו. אוּנ עֶר אִיז וְאַרְן פַּר נַאנָגן אוּנ עֶר אִיז גִשְׁטַארְבָּן אוּנ אִז וָאְרְן אַיין גָטְאן צוּ זַיין פָאלְק . רשי שְׁרֵייבְט דָם לָשׁוֹן גְּוִיעָה שְׁטַייט נָאר בְּיי צַדִּיקִים : (יח) וישכנו מהחילה עד שור אוּנ זַיי הָאבְּן גְרוֹיעָט פוּן חֲוִילָה בִּיז שׁוּר אשר על פני מצרים וְוָם אִיז פַּר מִצְרַיִם באכה אשורה וְוִי מָעַן קוּמְט קֵיין אַשׁוּר על פני כל אחיו נפל פַּר אַלֵי זַיינֶ בְּרִידֶר הָט עֶר גְרוֹיעָט • רש"י שְׁרֵייבְט דָא שְׁטַייט נָפַל לָשׁוֹן פָּאלֶן אוּנ אִין אַנְגְנָדָ אָרְט שְׁטַייט (על פני כל אחיו ישכון) אַז אַבְרָהָם הָאט גִילָעבְּט הָאט עֶר גִירוֹיעָט וויא אַבְרָהָם אִיז גִישְׁטַארְבְּן אִיז עֶר גִפַאלֶן :

הפטרת חיי שרה

חֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו : וְלֹא־עָצְבוּ אָבִיו מִיָּמָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ כָּכָה עָשִׂיתָ וְגַם־הָיָא טוֹב־תֹּאַר מְאֹד וְאֹתוֹ יָלְדָה אַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם : וַיְהִי דְבָרָיו עִם יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה וְעִם אֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וְיֶעְזְרוּ אַחֲרֵי אֲדֹנִיָּה : וְצָדוֹק הַכֹּהֵן וּבְנָיָהוּ בֶּן־יְהוֹיָדָע וְנָתָן הַנָּבִיא וְשִׁמְעִי וְרֵעִי וְגִבּוֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִד לֹא הָיוּ עִם־אֲדֹנִיָּהוּ : וַיִּזְבַּח אֲדֹנִיָּהוּ צֹאן וּבָקָר וּמְרִיא עִם

אבן

ואדניה בן חגית מתגשא אוּנ אָדוֹנִיָה בֶּן חַגִּית הָט זִיךְ דָעֶר הִיבֶּן אוּנ בַּאריכְט לאמר צוּ זָאגָן אני אמלך איך וְועל קינִיג וִיעש לו רכב ופרשים אוּנ עֶר הָט זִיךְ גֶמַאכְט רַייט וָעגָן אוּנ רַייטֶר וחמשים איש אוּנ פּוּפְצִיג מַאן רַיִים לְפָנָיו זָעגָן גָלָאפְּן פַּר אִים ולא עצבו אביו מימיו אוּנ זַיין פָאטֶר דָוִד הָט אִים נִיט טְרוֹעֲרִיג גֶמַאכְט אוּנ נִיט גִשְׁטְרָאפְט פּוּן אַלֵי זַיינֶ טָעג לאמר צוּ זָאגָן מדוע ככה עשית וְוָארוּם הָאסְטוּ אָזוֹ גֶטָאן אוּנ פּוּן רֵאכְט לָעריגְט מָעַן אָפּ רֶד וָום פַּר כַּייד שְׁטָרָאפוּנְג פּוּן זַיין זוּן בְּרָעגְט עֶר אִים צוּם טוֹט. וגם הוא טוב תאר מאד אוּנ עֶר אִיז אוֹךְ גוּטָען זַיעֶר שַיין פּוּן גְשַטאלְט אָזוֹ וויא אַבְשָׁלוֹם אוּנ דָאס שַיינְקִייט הָט זַיי בַּיידע גוּטֶם גוּטָען רֶם זַיי הָאבְּן זִיךְ גְרוֹס גֶהַאלְטָן וואתו ילדה אוּנ דָעם אָדוֹנִיָה הָט זַיין מוּטֶר חַגִּית אוֹף צִוגָטָן לְתִפְאֶרֶת רָעָה אחרי אבשלום נָאךְ אַבְשָׁלוֹם כְּלוֹמֶר נָאךְ דָעם שֶׁלָעבְט אוֹף צֵיטֶן וָום דִי מוּטֶר פּוּן אַבְשָׁלוֹם הָאט אוֹף גִצוּגָן דָעם אַבְשָׁלוֹם : ויהיו דבריו עם יואב בן צרויה אִז גִיווֹעֶן דִי רַייד פּוּן אָדוֹנִיָה מִיט יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה ועם אביתר הכהן אוּנ אֶבְיָתָר הַכֹּהֵן הַייסְט עֶר הָט מִיט זַיי אֵף גִשְׁמִיסְט ויעזרו אחרי ארניה אוּנ זַיי הָאבְּן גְרוֹיזָה נָאךְ אָדוֹנִיָה : וצדוק הכהן ובניהו בן יהוידע ונתן הנביא אוּנ צָדוֹק הַכֹּהֵן אוּנ בְּנָיָהוּ בֶּן יְהוֹיָדָע אוּנ נָתָן הַנָּבִיא דָם עֶר הָט נְבִיאוֹת גָזָאגְט צוּ דָוִד אַז שְׁלמה ועט קינִיג נָאךְ אִים ושמעי ורעי אוּנ שִׁמְעִי אוּנ רֵעִי תשבורים אוּנ דִי גִבּוֹרִים וָום זָעגָן צוּ דָוִד גוּטָעגָן לא היו עם אדניהו זָעגָן נִיט גוּטָעגָן מִיט אָדוֹנִיָה : ויזבח אדניהו צאן ובקר

חֲדַד וְתֵימָא יְטוּר נָפִישׁ וְקֵדְמָה׃ מפטיר מז אֵלֶּה הֵם
בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירֹתָם
שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם לְאֻמֹּתָם׃ יז וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי
יִשְׁמָעֵאל מְאַת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים
וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו׃ יח וַיִּשְׁכְּנוּ מֵחֲוִילָה
עַד־שׁוּר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מִצְרַיִם בֹּאֲכָה אַשּׁוּרָה עַל־
פְּנֵי כָל־אֶחָיו נָפָל׃ פ פ פ

ק"ס יסודם סימן׃ ומפסיקין המלך דוד וקן במלכים ג' סימן ג'׃

רש"י

זה למחר זה׃ (טז) בחצריהם · כלכיס זמין לכפר מומה (תהלים נה ד) פנמו וכנמו׃ (יז) ואלה שני חיי ישמעאל ומרגומו בסנמיסון שכפר מפוסמים לשון פתיחה כמו וגו׳·ממר כי חיי׳ כר תכנ למה ממנו שנותיו של ישמעאל כדי

אלה שמותם אוג דם אין זייערי נעמן בחצריהם ובטירותם אין זייערי אופגע שטעט אוג אין זייערי פאלישן שנים עשר נשאים לאמתם צוועלף האַרן צו זייערי פעלקער׃ (יז) ואלה שני חיי ישמעאל אוג דם זענן דיא יאר ווים

הפטרת חיי שרה במלכים א סימן א

וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיְכַסֻּהוּ בַּבְגָדִים וְלֹא יִחַם לוֹ׃ וַיֹּאמְרוּ לוֹ עַבְדָּיו יְבַקְשׁוּ
לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְתוּלָה וְעָמְדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וּתְהִי־לוֹ סֹכֶנֶת וְשָׁכְבָה
בְחֵיקֶךָ וְחַם לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ׃ וַיְבַקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וַיִּמְצְאוּ אֶת־אֲבִישַׁג
הַשּׁוּנַמִּית וַיָּבִאוּ אֹתָהּ לַמֶּלֶךְ׃ וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד־מְאֹד וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ סֹכֶנֶת וְתְשָׁרְתֵהוּ
וְהַמֶּלֶךְ לֹא יְדָעָהּ׃ וַאֲדֹנִיָּה בֶן־חַגִּית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר אֲנִי אֶמְלֹךְ וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים
וחמשים

והמלך דויד זקן אוג דר מלך דוד איז אלט נוואָרן בא בימים ער איז נקומן אין זייני אלטע טעג ויכסהו בבגדים
האבין אים זייני קנעכט צו נידעקט מיט קלייד׳ר ולא יחם לו אוג עם האט אים ניט גיווארימט׃
ויאמרו לו עבדיו האבן זייני קנעכט נזאגט צו אים יבקשו לאדני המלך לאזן זיי זוכן צו מיין האר קינג נערה
בתולה אין יונגע פרוי ואם זיא איז נאך׳ איין בתולה דען איין בתולה טוען אירע ברוילים ואריכן איר
ליב ועמדה לפני המלך אוג זיא זאל שטיין פר דעם מלך צו בדינן אים ותהי לו סוכנת אוג זי זאל זיין צו אים
אין דר ואריכן ושכבה בחיקך אוג זי זאל ליגן אין דיין שוס וחם לאדני המלך דען ועט ואריים זיין צו מיין
האר קינג׃ ויבקשו נערה יפה בכל גבול ישראל האבן זייא גזוכט איין שיינע יונגע פרוי אין נאר דעם גבול
פון די ישראל וימצאו את אבישג השונמית האבן זייא גפונן די אבישג פון דר שטאט שונם ויבאו אתה למלך
אוג האבן זי נברואט צו דעם מלך׃ והנערה יפה עד מאד אוג די יונגע פרוי איז זייער שיין גווען ותהי למלך
סוכנת איז זיא גווען צום מלך איין דר ואריכן ותשרתהו אוג טט אים בדינט והמלך לא ידעה אוג דר מלך
את מיט אים נישט נלעגן ׃ די חכמים זאגן וייל אין דר תורה שטייט לא ירבה לו נשים איין מלך זאל ניט
סערן זיך קיין וייבר אוג דוד טט שון נהאט אבצעהן וייבר דרום האט ער ניט נטארט לינן מיט איר

קְטוּרָה : ה וְיָהַב אַבְרָהָם יַת כָּל דִּי לֵיהּ לְיִצְחָק : ו וְלִבְנֵי לְחֵינָתָא דִּי לְאַבְרָהָם יְהַב אַבְרָהָם מַתָּנָן וְשַׁלְחִינוּן מֵעַל יִצְחָק בְּרֵיהּ בְּעוֹד דְּהוּא קַיָם קִידְמָא לְאַרַע מַדִּינְחָא : ז וְאִלֵּין יוֹמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אַבְרָהָם דַּחֲיָא מְאָה וְשַׁבְעִין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין : ח וְאִתְנְגִיד וּמִית אַבְרָהָם בְּסִיבו טָבָא סִיב וּשְׂבַע יוֹמִין וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמֵּיהּ : ט וּקְבָרוּ יָתֵיהּ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹהִי בִּמְעָרַת כָּפְלְתָּא בְּחַקַל עָפְרוֹן בַּר צוֹחַר חִתָּאָה דִּי עַל אַפֵּי מַמְרֵא : י חַקְלָא דִּי זְבַן אַבְרָהָם מִן בְּנֵי חֵתָּאָה תַּמָּן אִתְקְבַר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִתְתֵּיהּ : יא וַהֲוָה בָּתַר דְּמִית אַבְרָהָם וּבָרִיךְ יְיָ יָת יִצְחָק בְּרֵיהּ וִיתֵיב יִצְחָק עִם בְּיָרָא דְּמַלְאָךְ קַיְמָא אִתְחֲזִי עֲלָהּ : יב וְאִלֵּין תּוֹלְדַת יִשְׁמָעֵאל בַּר אַבְרָהָם דִּי יָלִידַת הָגָר מִצְרֵיתָא אַמְתָּא דְּשָׂרָה לְאַבְרָהָם : יג וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בְּשְׁמָהַתְהוֹן לְתוֹלְדָתְהוֹן בּוּכְרָא דְּיִשְׁמָעֵאל נְבָיוֹת וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם : יד וּמִשְׁמָע וְדוּמָה וּמַשָּׂא : טו חֲדַד וְתֵימָא יְטוּר נָפִישׁ וָקֶדְמָה : טז אִלֵּין

רש"י

קטורה נכסים בכתובה • פלגשים ר' פלג כתובה כלומר (כתובות דף כח) נכסים ופלגשים דוד : נתן אברהם מתנות • פי' לכותיו שם ש כומתה מסר ת לסם (סנהדרין נא) ד"ל מה שניתן לו על תוחות שרה ושלח מתנות שנתנו לו הכל נתן להם פלג לשה ליסחק מסם : (ז) מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים • נן ק' כנן ע' ובן ע' כנן ס' פלג חמש : (ח) יצחק וישמעאל • (כ"ל) מכאן שמעת ישמעאל תשובה והוליך לת יצחק לפניו א וסיע שיבה טובה שנתמרה בתכרסם : (יא) ויהי אחרי מות אברהם ויברך וגו' • נחמו ב תנחומי אבלים (סוטה יד)ד"ל תע"ם שמסר הקב"ה לת הכרכות לתכרסם מיילכך לת יצחק ג מפני שהשה לת עשו יוצא ממנו תמר יבא בעל הברכות ויברך לת תשב ייסב בעיניו ובא הקב"ה וברכו : (יג) בשמותם לתולדותם • סדר ד לידתן

אלין שפתי חכמים

התחיים פלג הגר • מלחתי : ר דק"ל לפ"ז שהפלגם דכתיב הכא היינו הגר הא לעיל קרא לה חשב וי"ל דהא דקרי לה חשב לפי שהיה לה כתובה כמו חשב והא דקרי לה פילגש י"ל שלא לקחה פלג לשכיבה בעלמא ולא לפריה ורביה ולשון פילגש פלג חשב כלומר לשכיבה ולא לפריה ורביה ודו"ק : ש פי' משנה שהיה ס"ג שם ס רמזי לרזיהון בטומאה דיודע סיה דבניה שלגו לא יהיו מזכין בעכרה ולכך לא מכר להם שם עכרה וק"ל : ת והא כבר נתן ליצחק כל ממונו : א כ"ל למה הזכיר יצחק קודם ישמעאל כיון שהוא הגדול : ב (עה"י) דתם"ד ברכו בשמותו למה תמר הכתוב אחרי מות מה לי שם בכתו בחיי לו ליחתר מותו : ג ול"ת והא לעיל פיכס"י דתכרסם נתן ליצחק הברכות ו"ל דנתן לו הברכות שיברך לת אחריהם אבל יצחק גופיה לא נתברך וכ"ם דעה (נח"י) : ד ופי' בשמותם לתולדותם שמוסב שמותם כלן לשדר תולדותם דתל"ב בשמותם לתולדותם למ"ל ח"ם לת"ב נכון ישמעאל

אלה

זה

זִיבָּצִיג יָאר וחמש שנים אוג פִּינָף יָאר • רש"י שְׁרַיבְּט דָער פָּסוּק וַיִּוָּסֵף מִיר אז אַבְרָהָם אִיז אַלְט גְּוָעֹן הוּנְדֶרְט יָאר אִיז עָר גְּוָעֹן אזו וויא אַיינֶר פּוּן זִיבָּצִיג יָאר אוֹת אז עָר אִיז אַלְט גְּוָעֹן זִיבָּצִיג יָאר אִיז עָר גְּוָעֹן אזו וְוִי אַיינֶר פּוּן פִּינָף יָאר אֶן זִיבְּד : (ח) ויגוע אוג עָר אִיז וָאָרֶן פָאר נָאנֶנֶן ויסת אברהם בשיבה טובה אוג אַבְרָהָם אִיז גִשְׁטָארְבֶּן אִין אַגּוּט עָלְטֶר זקן ושבע אַלְט אוג זַאט מִיט פִּיל יָאָרֶן ויאסף אל עמיו אוג אִיז וָאוּרִין אַיין גִיטָאן צוּ זַיין פָאלְק : (ט) ויקברו אתו יצחק וישמעאל בניו אל מערת המכפלה אוג זַיא הָאבֶּן אִים בִּגְרָאבֶּן יִצְחָק מִיט יִשְׁמָעֵאל זַיינֶי זוֹן אִין דֶר מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אל שדה עפרן בן צחר החתי אִין דֶעם פָּעלְד פּוּן עָפְרוֹן דֶר זוֹן צוֹחַר הַחִתִּי אשר על פני ממרא וָאוּם אִיז פַאר מַמְרֵא • רש"י שְׁרַיבְּט יִשְׁמָעֵאל הָאט תְּשׁוּבָה גְטָאן הָט עָר גְּפִירְט יִצְחָק פַּר זִיךְ אוג דָם שְׁטַייט בֵּיי אַבְרָהָם עָר הָט נָהאט אגוט עָלְטֶר : (י) השדה אשר קנה אברהם מאת בני חת שָׁם פָּעלְד וָוֹם אַבְרָהָם הָט גְקוֹפְט פּוּן דִי בְּנֵי חֵת שמה קבר אברהם ושרה אשתו דָארְטֶן אִיז וָאוּרֶן בַּגְרָאבֶּן אַבְרָהָם מִיט זַיין וַוייב שָׂרָה : (יא) ויהי אחרי מות אברהם אוג עָם אִיז גְוָעֹן נָאךְ דֶם טוֹט פּוּן אַבְרָהָם ויברך אלהים את יצחק בנו אוג נָאט הָט גְּבֶענְטְשְׁט זַיין זוֹן יִצְחָק • רש"י שְׁרַיבְּט נָאט הָט אִים מְנֻחָם אָבֶל גְוָעֹן אַיין אַנְדֶר פֶּירוּשׁ אִיז נָאט ב"ה הָט אִיבֶּר גֶעֱנֶפֶרְט דִי בְּרָכוֹת צוּ אַבְרָהָם פּוּן דֶעסְט וָעגֶן הָאט עָר מוֹרָא גְהַאט צוּ בֶּענְטְשֶׁן יִצְחָק וַיֵּיל עָר הָאט גְּזֶעֶהֶן בְּנְבוּאָה אז עָם וָועט פּוּן אִים אֶרוֹס קוֹמֶן עֲשָׂו הָט עָר גְּאוּט נָאט ב"ה זָאל בֶּענְטְשֶׁן דֶעם וָום וָועט גוט זַיין אִין זַיינֶע אוֹגֶן אַזוֹנְד אִיז נָאט ב"ה גְקוֹמֶן אוג הָט אִים גְּבֶענְטְשְׁט : (יב) ואלה תולדת ישמעאל בן אברהם אוג דָם זָענֶן דִי קִינְדֶר פּוּן יִשְׁמָעֵאל דֶר זוֹן פּוּן אַבְרָהָם : (יג) ואלה שמות בני ישמעאל אוג דָם אִיז דִי נָעֲמֶן פּוּן דִיא קִינְדֶר פּוּן יִשְׁמָעֵאל שָׂרָה הָט גְּוֶוינֶן צוּ אַבְרָהָם : (יג) ואלה שמות בני ישמעאל אוג דָם אִיז דִי נָעֲמֶן פּוּן דִיא קִינְדֶר פּוּן יִשְׁמָעֵאל בשמותם לתולדתם אִין זַיינֶרֶי נָעֲמֶן צוּ זַיינֶר גְּבוּרְט בכור ישמעאל נביות דֶר עֶלְטֶסְטֶר זוֹן פּוּן יִשְׁמָעֵאל הָט נָעֶן נְבָיוֹת וקדר וכו' : (יד) ומשמע וכו' חדד וכו' : (טז) אלה הם בני ישמעאל דִי דָאזִיגֶי זָענֶן דִי קִינְדֶר פּוּן יִשְׁמָעֵאל

כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ לְיִצְחָק׃ ו וְלִבְנֵי הַפִּילַגְשִׁים אֲשֶׁר
לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנֹת וַיְשַׁלְּחֵם מֵעַל יִצְחָק
בְּנוֹ בְּעוֹדֶנּוּ חַי קֵדְמָה אֶל־אֶרֶץ קֶדֶם׃ ז וְאֵלֶּה יְמֵי
שְׁנֵי־חַיֵּי אַבְרָהָם אֲשֶׁר־חָי מְאַת שָׁנָה וְשִׁבְעִים
שָׁנָה וְחָמֵשׁ שָׁנִים׃ ח וַיִּגְוַע וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשֵׂיבָה
טוֹבָה זָקֵן וְשָׂבֵעַ וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמָּיו׃ ט וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ
יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בָּנָיו אֶל־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֶל־
שְׂדֵה עֶפְרֹן בֶּן־צֹחַר הַחִתִּי אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי מַמְרֵא׃
י הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר־קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי־חֵת שָׁמָּה
קֻבַּר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ׃ יא וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת
אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיֵּשֶׁב יִצְחָק
עִם־בְּאֵר לַחַי רֹאִי׃ פ שביעי יב וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִשְׁמָעֵאל
בֶּן־אַבְרָהָם אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחַת
שָׂרָה לְאַבְרָהָם׃ יג וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל
בְּשֵׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם בְּכֹר יִשְׁמָעֵאל נְבָיֹת וְקֵדָר
וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם׃ יד וּמִשְׁמָע וְדוּמָה וּמַשָּׂא׃

שפתי חכמים

רש"י

חזרד

(כ"ל) ס"ל מחמיה ברכה דייתיקי צ מימר לו הקב"ה לאברהם והיה ברכה הברכות מסורות בידך לכך לת מי שהלה ומברהם מסרם ליעקב׃ (ו) הפילגשים(כ"ל) חסר כתיב ק שלח היתה חלח פלגם לאחת היה הגר סיח קטורה

את כל אשר לו ליצחק אות אַבְרָהָם הָט נַגְעָבָן אַלְיָן וָוס אִיז צוּ אִים צוּ יִצְחָק ׳ רש"י שֶׁרַייבְּט נָאט הָט נָזאגְט צוּ אַבְרָהָם והיה ברכה וָועָן דוּ וָועסְט וָעלָן וָועסְטוּ בָּענְטְשָׁן הָט אַבְרָהָם אִיבֶּר נָעגָעבְּרט זַייא צוּ יִצְחָק ׃

(ו) ולבני הפילגשים אשר לאברהם אות צוּ דִיא זוּן פוּן דִי קֵייפֶּס וַוייבֶּר פוּן אַבְרָהָם נתן אברהם מתנות הָט עֶר נָעגעבָּן מַתָּנוֹת וישלחם טעל יצחק בנו בעודנו חי קדמה אוּנ עֶר הָט זַי אוֹנָעק נָשִׁיקְט פוּן זַיין זוּן יִצְחָק אז עֶר הָט נָאךְ נָלָעבְט קַיין קֶדֶם אל ארץ קדם צוּם לַאנְד פוּן מִזְרָח זַייט ׃ (ז) ואלה ימי שני חיי אברהם אשר חי את חָט אִיז דִי לָעבְ מָאנ פוּן דִי יָארְן פוּן אַבְרָהָם יָום עֶר הָט נָלָעבְט מאה שנה השנדט יאר ושבעים שנה את

וְאִתְרְכִינַת מֵעַל נַמְלָא: סה וַאֲמַרַת לְעַבְדָּא מַן גַּבְרָא דֵּיכִי דְּמִהַלֵּךְ בְּחַקְלָא לָקֳדָמָתָנָא וַאֲמַר עַבְדָּא הוּא רִבּוֹנִי וְנִסְיבַת עִיפָּא וְאִתְכַּסְיאַת: סו וְאִשְׁתָּעִי עַבְדָּא לְיִצְחָק יַת כָּל פִּתְגָמַיָּא דִּי עֲבַד: סז וְאַעֲלָהּ יִצְחָק לְמַשְׁכְּנָא וְחָזָא וְהָא תַקִּנִין עוֹבָדְהָא כְּעוֹבָדֵי שָׂרַת אִמֵּיהּ וּנְסִיב יַת רִבְקָה וַהֲוַת לֵיהּ לְאִנְתּוּ וּרְחִימַהּ וְאִתְנְחֵם יִצְחָק בָּתַר דְּמָיְתַת אִמֵּיהּ:

א וְאוֹסִיף אַבְרָהָם וּנְסִיב אִתְּתָא וּשְׁמַהּ קְטוּרָה: ב וְיָלִידַת לֵיהּ יַת זִמְרָן וְיַת יָקְשָׁן וְיַת מְדָן וְיַת מִדְיָן וְיַת יִשְׁבָּק וְיַת שׁוּחַ: ג וְיָקְשָׁן אוֹלִיד יַת שְׁבָא וְיַת דְּדָן וּבְנֵי דְדָן הֲווֹ לְמַשְׁרְיָן וְלִשְׁבוּנִין וּלְנַגֶּן: ד וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנוֹךְ וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל אִלֵּין בְּנֵי

בעל הטורים קטורה

(סז) וינחם · כ' במסרה נפ' ברחמים וכתיב חסר ועולה כ"ד מלמד שקשקה כל"ד קשוטים: כחלבה · ח' במנו' רמז שכשמושח מקומות שרחם שכינה משכן נגעל שילה נוב גבעון כיון שחשן כיון שבי לעתיד לבא: (סח) וכול יוסב בחרן כיצד כיצ"ב כ"ף יו"ד יוצא בגמ' רמז למה שלמכו כרוזא שיתיבים ידיים: ותבי לו לחסב ויוסף לכרכם · דרך חרן שני שמתם לפתו וכשיחה לו כרם ישיתם קודם שיגיע לחברת · ד"ל זהו שלמכו שתין תבלי מעיר' לכפר דקל הכניס שמע ושיכי לף לכיל: וישלחהו · כ' במסו' רמז שכשמושח בכח ושידך ושלחהו שתמון שתם שיתה לחכמה התלויה בדבר ע"כ כעלה לגבל שכח שיתה תלויה בדבר על כן לף כעלה: וינחם כ' · וינחם ימלך וינחם כרוב מסדיו וינחם יפתח למה כרוב חסדיו פ' שכיתה לפקה ותסידה:

רש"י

דרך ארץ כך אמן שלמו של מלך קיימת כרוך הוא אלעזר ומשלחה הוא מתנחם בשלחו: (ל) קשורות · (כ"ל) זו כגר ועקרות קפולים על שם שנאים מעשים ככקרת ם ומקשרה פתחה שלא נזדווגה ע למלא מיום שפקדה מלכדם: (ג) אשורים ולטושם · שם רמזי פ לומות· (כ"ל)והלגום של מוקלום.מן לי ליכבו על לשון המקרא· (ספרים למסרין לשון מחנה · ות"ח שחיו כן מפני הלו"ף שחיה יסודות הרי לנו חיבות שתין ברחשם לו"ף ומחוספה לו"ף ברחשם כמו חומת לך שהוא מן נכה רגלים וכמו לסוך שמן שהוא מן וכחלת וככח: שם נעלי תחלים המתפזרים מנה ומנה ומוסעים חיש כחלי לפדמו וכן הוא לומר (ש"ח ל מז) והנה נמושים על פני כל המרן שכן למ"ד ומ"ן מחלפות זו בזו): (ה) ויתן אברהם וגו' ·

שפתי חכמים

כנגד מלה ברכה מלוש · עד דלקה גר דלוקיועש קשור הוא שם שכשיהם וזהו לכבוד קדושת טוכרה שכיתה וכיכר כנחשב לעומר עלמה כי הטוכרה מביאה לידי רוח הקדש: נ דאל"ף אחרי חמו ג"ל: ס לגבל קשה למה לף קרל לותה קשורת מ"ה פי ובקשרה פתחה ולפי' כחתרון קשה היה לו לקרותה קשורה לכן פירש פי' כרחשון:ומהרש"ל: ע (ג"ל) ואל דמשל"י שחזרה לגולי בית חביה ג"ל שכיתה בדעתה לחזור לגולי וכו' דשכרה היו שעשדה מבית חכרהם גם חלכיו שכשיהי פניו ממנה וכו' וכשרחם כגם שעשה לנבי בכחר ושעגלה לה המלוך לף הוציא עלמה מתחת כנפי רשותו · וכג"ל כ' שלחר שעשה לה גם הזה בתשובה: ס ר"ל הלחד מכניו מחייחסו חלין כל הלשונות וכן לשבני דחל"ל תשור

(ב) ותלד לו אות יז הת גוייבן צו אים את זמרן ואת יקשן ואת מדן ואת מדין ואת ישבק ואת שוח: (ג) ויקשן ילד את יָקְשָׁן הת גְּמַאכְטַ גוּיְנֶן את שבא אַזוּן שְׁבָא ואת דדן אות אַזוּן דְּדָן ובני דדן היו אשורים ולטושים ולאמים אות דִּי קִינְדָּר פון דְּדָן זָענֶן גוּיִם אֲשׁוּרִים וּלְמוּשִׁים וּלְאֻמִּים אַזוֹ הָאבֶּן גְּהַיְישָׁן דִּי עֲלְצָטָע פון דִּי אומות: (ד) ובני מרן אות דִּי קִינְדָּר פון מִדְיָן הָאבֶּן גְּהַיְישָׁן עיפה ועפר וחנוך ואבידע ואלדעה כל אלה בני קטורה: (ה) ויתן אברהם

דִּבְקָה אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא אֶת־יִצְחָק וַתִּפֹּל מֵעַל
הַגָּמָל׃ סה וַתֹּאמֶר אֶל־הָעֶבֶד מִי־הָאִישׁ הַלָּזֶה
הַהֹלֵךְ בַּשָּׂדֶה לִקְרָאתֵנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנִי
וַתִּקַּח הַצָּעִיף וַתִּתְכָּס׃ סי וַיְסַפֵּר הָעֶבֶד לְיִצְחָק
אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה׃ סז וַיְבִאֶהָ יִצְחָק
הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת־רִבְקָה וַתְּהִי־לוֹ
לְאִשָּׁה וַיֶּאֱהָבֶהָ וַיִּנָּחֶם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ פ ששי

כה א וַיֹּסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קְטוּרָה׃
ב וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־זִמְרָן וְאֶת־יָקְשָׁן וְאֶת־מְדָן וְאֶת־
מִדְיָן וְאֶת־יִשְׁבָּק וְאֶת־שׁוּחַ׃ ג וְיָקְשָׁן יָלַד אֶת־
שְׁבָא וְאֶת־דְּדָן וּבְנֵי דְדָן הָיוּ אַשּׁוּרִם וּלְטוּשִׁם
וּלְאֻמִּים׃ ד וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנֹךְ וַאֲבִידָע
וְאֶלְדָּעָה כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי קְטוּרָה׃ ה וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת־

שפתי חכמים

דשל יפסוק שיחו סי׳ כמו לשוח בשדה • ותוספת תירגם כי כן מנהגיות הגמרא שכרי מנינו גבי מסתר שמניח רגליה שהיא לדקת מדכתיב ויהי חומן לת הדסה וכתיב וזוג גב בין הכדסים מה התם לדיקים לף כלן וכו׳ ובגב מניח רגליה מלסתר וכו׳ • לגבל לון ל״ל ויל״ל דתרוויהו לריכה דלי מהתם ס״ל דיכול ולא תפלה דסה לעיל כתיב תפלה לעני לגבל לשוח בשדה עם מי דיכר לגלג ס״ל תפלת קבע ולי מסכת ס״ל לשוח סוי מלשון בנות שוח כלומר שהלך לטייל בין התילנות שבשדה מ״ש מניח רגליה מישפוך שיחו שכ״ל מהכתיב: ח דאם לא כן סיפך ידעה שהיא יוצא שנפלה מעל הגמל: ט מדכתיב ותפול מעל הגמל ולא כתיב מהגמל לו ותפל לארץ הלא מסתמא מעל גב הגמל ונפלה לגבל לא על הארץ: י לף על פי שיפול לא יזכל לארץ כמו שמפרש וסולך לא יגיע ויפ׳: כ שהן מקבלין הפעולה מאחר שהן מכוין נפעל קל מלא ותתכסה היא מתפעלת ומקבלת פעולה מאחר: ל דסולל״ן ויכיולה לגבל שהם תמו דאחבל דבוק הוא לשהם לגבל שאחבלה דבור שלגבי נפשים היא: ם (ג״ה) כנגד ג׳ מנות שהנשים מצוות בהן כנגד

רש״י כל

(סד) ותרא את יצחק • לאחה מוחו סדור ח וחוסה (ס״ל ותחסה) מפני (כ״ל): ותפל • הנמיסה עלמה לארן ם כאבנומו ומהרכיבה הסחה עלמה לארן ולא הניעה עד שקרקע כמו הפי נא כדך מהכיני ויש שמיס ומהכיון ל׳ מוסה לארן ודומה לו (חהלים לו כד) כי יפול לא יוסל כלומר אם יפה לארן לא יניע עד שקרקע: (סה) ותחבסי לשון ותחפעל כמו ותקבר כ ותסבר: (סו) ויספר העבד • (כ״ל) גלה לו נסיס שנעשו לו שקפלים לו מהארן ומזחמל׳ לו רבקה בתפלתו: (סז) האהלה שרה אמו • ויבאה בהחלה וכי היה שרה תמו כלומר ועשיה דוגמת ל שרה תמו שכל זמן שהרה קיימת היה נר דלוק מע״ם לעבר שבת וברכה מלויה בעיסה ועין קשור על החלה ם ותסמח׳ פסקו ונשבעת לבקה מזכו • בהחלות רבה: אחרי אמו •

דרך

עיניה ותרא את יצחק אוג רִבְקָה הָט אוף גֶהוּבֶּן אַיְרָע אוּנְן אוג זִיא הָט גְּזָעהֶן יִצְחָק • רש״י שְׁרַייבְט זִיא הָט גְּזָעהֶן אַז עֶר אִיז מְהוּדָר הָט זַי זִיךְ אִיבֶּרְטָ וְוִינֶדֶרְטָ וְהפול מעל הגמל אוג זַי הָט זִיךְ אוף גֶהוּבֶּן אַרַאפּ צוּ גְלַיטְשִׁין פּוּן דֶעם קָעמִיל: (סה) ותאמר אל העבד אוג זִיא הָט גְּזָאגְט צוּ דֶעם קְנֶעכְט מי האיש הלזה ההלך בשדה לקראתנו וְוער אִיז דֶר מַאן וָום גֵייט אִין פֶּעלְד אֲקֶעגֶן אוּנְז ויאמר העבד הוא אדני אוג עֶר הָאט גְּזָאגְט

הוּא וְגוּבְרַיָּא דִּי עִמֵּיהּ וּבָתוּ וְקָמוּ בְצַפְרָא וַאֲמַר שַׁלְחוּנִי לְוָת רִבּוֹנִי׃ נה וַאֲמַר אָחוּהָא
וְאִמָּהּ תֵּתֵּיב עוּלֶמְתָּא עִמָּנָא עִדָּן בְּעִידָן אוֹ עַסְרָא יַרְחִין בָּתַר כֵּן תֵּיזֵיל׃ נו וַאֲמַר
לְהוֹן לָא תְאַחֲרִין יָתִי וַיְיָ אַצְלַח אוֹרְחִי שַׁלְחוּנִי וְאֵיזֵל לְוָת רִבּוֹנִי׃ נז וַאֲמַרוּ נְקָרֵי
לְעוּלֶמְתָּא וְנִשְׁמַע מַה דְּהִיא אֲמָרָה׃ נח וְקָרוּ לְרִבְקָה וַאֲמַרוּ לַהּ הֲתֵיזְלִי עִם גַּבְרָא הָדֵין
וַאֲמַרַת אֵיזֵיל׃ נט וּשְׁלָחוּ יָת רִבְקָה אֲחָתְהוֹן וְיָת מֵנַיְקְתַּהּ וְיָת עֲבָדָא דְּאַבְרָהָם וְיָת
גַּבְרוֹהִי׃ ס וּבָרִיכוּ יָת רִבְקָה וַאֲמַרוּ לַהּ אֲחָתָנָא אַתְּ הֲוֵי לְאַלְפִין וּלְרִבְוָן וְיֵירְתוּן
בְּנַיְכִי יָת קִרְוֵי סַנְאֵיהוֹן׃ סא וְקָמַת רִבְקָה וְעוּלֶמְתָּהָא וּרְכִיבָא עַל גַּמְלַיָּא וַאֲזַלַת בָּתַר
גַּבְרָא וּדְבַר עַבְדָּא יָת רִבְקָה וַאֲזַל׃ סב וְיִצְחָק אֲתָא בְּמֵיתוֹהִי מִבֵּירָא דְּמַלְאַךְ קַיָּמָא
אִתְחֲזֵי עֲלַהּ וְהוּא יָתֵיב בְּאַרַע דָּרוֹמָא׃ סג וּנְפַק יִצְחָק לְצַלָּאָה בְּחַקְלָא לְמִפְנֵי רְמָשָׁא
וּזְקַף עֵינוֹדֵי וַחֲזָא וְהָא גַּמְלַיָּא אָתִין׃ סד וְזָקְפַת רִבְקָה יָת עֵינָהָא וַחֲזַת יָת יִצְחָק

בעל השורים ואחרכינא

(נו) אל תאחרו אותי וכ׳ • ס״ת לוי׳ שלוחו׃ (נח) עם האיש הזה כו׳ ס״ת מכאן ואילך כדת משה ויפרעלג׃ (ב) את היד • כי גבי׳ כ״ה כלומר הזכי למה שנאמר כה יהיה זרעך׃ רבקה • ד׳ במס׳ כי לאלפי רבבה ומיום יומו רבקה ומאח מכם רבקה ידידיהוד רבקה כלומה הבדה ניתוך שנאמרו לה שתהיה את מכאן שכתוב יכוכו רבקה וכתיב כלומה הבדה וכו׳׃ (סג) לשוח בשדה • היינו שיצא תקן תפלת המנחה ולו מזדמנה לו רבקה והיינו דכתיב על חסיד לנוך לעת מנוח תהיינו תפה דכתיב מנח תפה מנח טוב׃ לפניות ערב • ב׳ במסו׳ הכל ואידך והיה לעפות ערב יחמך במיום רמז מה שאחז״ל עומלים מן המנחה ולמעלה דמה הכל מנחה שיצחק תיקן תפלת המנחה לף התם נמי מנחה׃

רש״י שפתי חכמים

(כתיבות נז): או עשור • ו׳ חדשים וח״ת ימים ממש לין דרך המנקשים לבקש דבר מועט ואם לא תרלה הן למו מכוכה מזה׃ (ז) ונשאלה את פיה • מכלן שלין משילין ג׳ את התמה תלה מדעתה (ב״ר)׃ (נח) ואמרו אלך • מעלמי ד ואף הם מיכה רוצים׃ (ס) את היו לאלפי רבבה • לת וזרעך תקבלו תורה נרכה שנאמר לתברכם נהר המוליך הרבה תרבה את זרעך וגו׳ • י״ר שיהא תותו הזרע ממך ה ולא מאחה אחרת׃ (סב) מבוא באר לחי רואי • שהלך להביא הגר לתברהם תדעו שיאמרה (ב״ר)׃ ישוב בארץ הנגב • קרוב לתותו בתר שנאמר ויסע משם תברהם תרלה הנגב ויאב בין קדש ובין שור ואם היה הכתר שנאמר הנה בין קדש ו ובין כרד׃ (סג) לשוח • (ב״ר) לשון תפלה ז כמו (תהלים קב ו) ישפוך שיחו׃

בעל הטורים ואחרכינא

(נו) אל תאחרו אותי וכ׳ • ס״ת לוי׳ שלוחו׃ (נח) עם האיש הזה כו׳ ס״ת מכאן ואילך כדת משה ויפרעלג׃ (ב) את היד • כי גבי׳ כ״ה כלומר הזכי למה שנאמר כה יהיה זרעך׃ רבקה • ד׳ במס׳ כי לאלפי רבבה ומיום יומו רבקה ומאח מכם רבקה ידידיהוד רבקה כלומה הבדה ניתוך שנאמרו לה שתהיה את מכאן שכתוב יכוכו רבקה וכתיב כלומה הבדה וכו׳׃ (סג) לשוח בשדה • היינו שיצא תקן תפלת המנחה ולו מזדמנה לו רבקה והיינו דכתיב על חסיד לנוך לעת מנוח תהיינו תפה דכתיב מנח תפה מנח טוב׃ לפניות ערב • ב׳ במסו׳ הכל ואידך והיה לעפות ערב יחמך במיום רמז מה שאחז״ל עומלים מן המנחה ולמעלה דמה הכל מנחה שיצחק תיקן תפלת המנחה לף התם נמי מנחה׃

נה וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ תֵּשֶׁב הַנַּעֲרָ אִתָּנוּ יָמִים אוֹ
עָשׂוֹר אַחַר תֵּלֵךְ׃ נו וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל־תְּאַחֲרוּ
אֹתִי וַיהוָה הִצְלִיחַ דַּרְכִּי שַׁלְּחוּנִי וְאֵלְכָה לַאדֹנִי׃
נז וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא לַנַּעֲרָ וְנִשְׁאֲלָה אֶת־פִּיהָ׃ נח וַיִּקְרְאוּ
לְרִבְקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הֲתֵלְכִי עִם־הָאִישׁ הַזֶּה
וַתֹּאמֶר אֵלֵךְ׃ נט וַיְשַׁלְּחוּ אֶת־רִבְקָה אֲחֹתָם וְאֶת־
מֵנִקְתָּהּ וְאֶת־עֶבֶד אַבְרָהָם וְאֶת־אֲנָשָׁיו׃ ס וַיְבָרְכוּ
אֶת־רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אֲחֹתֵנוּ אַתְּ הֲיִי לְאַלְפֵי
רְבָבָה וְיִירַשׁ זַרְעֵךְ אֵת שַׁעַר שֹׂנְאָיו׃ סא וַתָּקָם
רִבְקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ וַתִּרְכַּבְנָה עַל־הַגְּמַלִּים וַתֵּלַכְנָה
אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת־רִבְקָה וַיֵּלֶךְ׃
סב וְיִצְחָק בָּא מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב
בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב׃ סג וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת
עָרֶב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה גְמַלִּים בָּאִים׃ סד וַתִּשָּׂא

הנערה קרי לנערה כתי רבקה

שפתי חכמים

רש"י

כל לישה שבמקרא לשון תפלה חוץ מ': (נח) ואמר אחיה ואמה - ובמועל היכן הי' הוא הי' רוצ' לעכב ב ובא מלאך ושמיתו: ימים . שיהי כמו (ויקרא כה כט) ימים תהיה גאולתו שיהי עוהבין לבתולה זמן י"ב חדש לפרנס את עצמה בתכשיטים

כתיבות

הוא והאנשים אשר עמו וילכו אוג זיי האבן גנעמקן אוג נטרונקן ער מיט די כאנן ואס זענן ניינטן מיט אים אוג האבן גנעטטיגט ויקומו בבקר אוג זענן אוף גשטאנן אין דר קריא ואמר שלחני לאדני אוג ער הט גזאגט שיקט מיך צו מיין האר : (נה) ואמר אחיה ואמת אוג ער הט גזאגט איר ברודר אוג איר מוטר חשב הנערה אתנו ימים או עשור זיא זאל זאגן מיט אוגז דם מיידיל איז יאר טעג אדער צעהן הדשים זיא זאל זיך אן נעמען איר צירונג אתר תלך דר נאך ועט זיא גיין . רש"י פרעגט ויא איז בתואל גוועז וום לבן מיט דר מוטר האבן גענומט דר תירוץ איז ער הט נוואלט מעכב זיין איז נקומן אמלאך אוג הט אים גטייט : (נו) ואמר אליהם אל תאחרו אותי אוג ער הט צו זייא גזאגט איר זאלט מיך ניט זאמן וה' הצליח דרכי אוג זאט האט בגלוקט מיין ועג שלחוני ואלכה לאדני שיקט מיך אוג ועל גיין צו מיין האר : (נז) ויאמרו נקרא לנערה ונשאלה את פיה אוג האבן גזאגט לאמיר רופן דם מיידיל אוג ועלן זיא פרעגין וום זיא ועט

וַאֲמַרִית לָהּ אַשְׁקִינִי בְעֵן: מ וְאוֹחֵיאַת וַאֲחֵיתַת קוּלְתָהּ מָנַת וַאֲמַרַת אֶשְׁתְּ וְאַף גַּמְלָךְ
אַשְׁקֵי וְשָׁתֵיתִי וְאַף גַּמְלַיָּא אַשְׁקִיאַת: מז וּשְׁאֵלִית יָתָהּ וַאֲמַרִית בַּת מָן אַתְּ וַאֲמַרַת בַּת
בְּתוּאֵל בַּר נָחוֹר דְּיָלְדַת לֵיהּ מִלְכָּה וְשָׂיְתִיתְ קָדָשָׁא עַל אַפָּהּ וְשִׁירְיָא עַל יָדָהָא:
מח וּכְרַעִית וּסְגֵדִית קֳדָם יְיָ וּבָרֵכִית יַת יְיָ אֱלָהֵיהּ דְּרַבּוֹנִי אַבְרָהָם דַּרְבָרָנִי בְּאוֹרַח קְשׁוֹט
לְמִסַּב יַת בַּת אֲחוּהִי דְּרַבּוֹנִי לְבְרֵיהּ: מט וּכְעַן אִם אִיתֵיכוֹן עָבְדִין טִיבוּ וּקְשׁוֹט עִם
רַבּוֹנִי חַוּוּ לִי וְאִם לָא חַוּוּ לִי וְאִתְפְּנֵי עַל יְמִינָא אוֹ עַל שְׂמָאלָא: נ וַאֲתֵיב לָבָן וּבְתוּאֵל
וַאֲמַרוּ מִן קֳדָם יְיָ נְפַק פִּתְגָמָא לֵית אֲנַחְנָא יְכָלִין לְמַלָּלָא עִמָּךְ בִּישׁ אוֹ טָב: נא הָא
רִבְקָה קֳדָמָךְ דְּבַר וְאִיזֵל וּתְהֵי אִיתְתָא לְבַר רִבּוֹנָךְ כְּמָא דְמַלֵּיל יְיָ: נב וַהֲוָה כַּד שְׁמַע
עַבְדָא דְאַבְרָהָם יַת פִּתְגָמֵיהוֹן וּסְגִיד עַל אַרְעָא קֳדָם יְיָ: נג וְאַפֵּק עַבְדָא מָאנִין דְּכָסַף
וּמָאנִין דְּדָהַב וּלְבוּשִׁין וְיָהַב לְרִבְקָה וּמִגְדָּנִין יְהַב לַאֲחוּהָא וּלְאִמָּהּ: נד וַאֲכָלוּ וּשְׁתִיאוּ

בעל הטורים

הוא

(מז) ואשים כחס • מכר יו"ד טמר שלח עם כבשר (ואשימו לך ויו"ד מלכלוחים) מהמת נעימות: (מח) על ימין ור' על שמאל • (נא) כחיבות וכבוכל) כני' ישמעאל ועמון ומואב • (עם כלותיות):

רש"י

שפתי חכמים

ע"י חסובם דבר הגון לפי שניכר שמה' יעלה הדבר לפי הדבר שזימנה לך (כ"ל): (נב) וישתחו ארצה • מכאן שמודים א על כשורה מובה (כ"ל): (נג) ומגדנות • לשון מגדים שהביא עמו מיני פירות של ת"י: (נד) וילינו:

ובזה יתורץ תמיהת מהרש"ם ע"ם: א ות"ת למה לא פירש"י ס' מלחי וגו' דהיכא למימר לפי שאמר לפי שאמר ברכה ומזכיר שם הבכור לשון ברכה אבל הכא לא כתיב אחריו ברכה: (קע"מ) כנ"ר כתוב על ויקוד כאש וכ"י כתבו כאן שכרי אין לומר

כל

שמודים

גְּמַלִּיךְ אִשְׁקֵי אוֹף אֲנָא נְיָזֵאנָא מְרַיְנְקָא אוֹף דַּיְיעָא עֲקַמְלָךְ וְעַל אֵיכָּךְ אוֹף אֲנָן מְרַיְנְקָן וְאִשְׁת וְגַם הַגְּמַלִּים
הִשְׁקָתָה אוֹף נְטָרַיְנְקָן אוֹף דִּי קָעֲמָלִין הָכָא זִי אוֹף אֲן נְמָרְעִנְקָא: (מז) וְאִשְׁאל אתה אוֹף אֵיכָּא הָאבּ
זִינְפָּרְעָנָא וְאמר בת מי את אוֹף אֵיכָּא הָאבּ גְּזֵאנָא וְעָמָּם טָאכְטָר בִּיכְטוּ וְתאמר בת בתואל בן נחור אוֹף זִיא
הָכָא גְּזֵאנָא אִיכָּא בֵּין דִּי טָאכְטָר פּוּן בְּתוּאַל דָּר זוּן פּוּן נָחוֹר אשר ילדה לו מלכה הָם מַלְכָּה הָכָא צוּ אִים גְּוִינְנָן
וְאשים הנזם על אפה והצמידים על ידיה אוֹף אֵיכָּא הָאבּ גְּטָאן בַּאנְד אוֹף אִיר נָאז אוֹף דִּי אָרוּם בָּעֲנְדְלִיכָּ
אוֹא אִירָע הָעבְּד • רש"י שְׁרַייבְט עָר הָט רָאכָּ אִיר פְּרַיעָר גָּעבָּן אוֹף דָּר נָאכָּ הָט עָר זִי גְּפָּרָעכְט פּוּן וָועגָן
זָם הָט עָר פַּר זַיי אַנְדָרשָׁט גְּזָאגְט כְּדֵי זַיי זָאלָן נִיט זָאגָן נִיט הָאסְטוּ אִיר גְּגעבָּן דִּי מַתָּנוֹת אַז דוּ הָאסְט
נָאכָּ נִיט גְּווִיסְט וָועָר זִי אִיז: (מח) ואקד ואשתחוה לה' אוֹף אֵיכָּכָּ הָאבּ גְּקְנִיעט אוֹף גְּבוּקְט צוּ נָאכְט וְאברך את
ה' אלהי אדני אברהם אוֹף אֵיכָּכָּ הָאבּ גְּלוֹבְט דָעם נָאכְט פּוּן מַיין הָאר אַבְרָהָם אשר הנחני בדרך אמת זָם עָר
הָט מִיכָּ אֵיכָּרְט אִין דָעכְטָן וְעָה לקחת את בת אחי ארני לבני צוּ נָעמָן אַטָאכְטָר פּוּן מַיין הָארָם פְּרַיינְד צוּ
זַיין זוּן: (מט) ועתה אם ישכם עושים חסד ואמת את אדני אוֹא אַצְוִנְד אוֹב אִיר וָועט טָאן חֶסֶד וֶאֱמֶת מִיט
מַיין הָאר הגידו לי וְאוֹנְט מִיר ואם לא תגידו לי אוֹא אוֹב נִיט זְאוְט מִיר ואפנה על ימין אוֹא אִיכָּכָּ וָועל מִיכָּ קָעָרָן
אוֹף דָּר דָעכְטָר זַיינְט אוֹא וָועל נָעמָן פּוּן דִּי טָעכְטָר פּוּן יִשְׁמָעֵאל או על שמאל אוֹדָר אוֹף דָּר לִינְקָע זַיינְט
אוֹא וָועל נָעמָן פּוּן דִּי טָעכְטָר פּוּן לוֹט וָום אִיז גְּזָעמָן אִין דָּר לִינְקָע זַיינְט פּוּן אַבְרָהָם: (נ) ויען לבן ובתואל
אוֹא עָר הָט נָעמְפָּרְט לָבָן אוֹא בְּתוּאֵל • רש"י שְׁרַייבְט לָבָן אִיז גְּוָוען אֲרַמִּי הָט עָר פְּרָיעָר גִּיאָנְפְּרְט פַּר
דָעם פָּאטָר וְאִמּוֹ מה' יצא הדבר אוֹא זַיי הָאבָּן גְּזָאגְט פּוּן נָאכְט אִיז אָרוּם נָאאנָן דִּי זָאכָּ לא נוכל דבר אליך
מִיר קָעָנָן נִיט רַיידָן צוּ דִיר רע או טוב בַּייז אָדָר גוּטְן אַז מַחְטֶת דָעם זָאכָּן מִיר נִיט וָועָן דִּי זָאכָּ: (נא) הנה
רבקה לפניך קח ולך ונן רִבְקָה אִיז פַּר דִיר דָעם זִי אוֹא גַּיי וּתהי אשה לבן אדניך אוֹא זִי זָאל זַיין אַוַוייב צוּ בַּיין
הָארָם זוּן כאשר דבר ה' אַזוּ וִוי נָאכְט הָט גְּרֶעט: (נב) ויהי כאשר שמע עבד אברהם את דבריהם אוֹא עָם אִיז
גְּוָוען וִוי דָר קְנֶעכְט פּוּן אַבְרָהָם הָט נִיהָעְרְט זַייעֲרֵי רַייד וישתחו ארצה לה' אוֹא עָר הָאכְט זִיךְ גְּבוּקְט אוֹף
דָעָר עֶרְדָ צוּ נָאכְט רש"י שְׁרַייבְט פּוּן רַאבָּן אִיז נְדְרוּנְגְנָן אַז מָעָן בְּרַאכְּךָ לְבָן נָאכְט פַּר אַנוּטָע בְּשׂוֹרָה:
(נג) ויוצא העבד כלי כסף וכלי זהב ובגדים ויתן לרבקה אוֹא דָעָר קְנֶעכְט הָאכְט אוֹם נְצוֹגָן זִילְבֶּרְנָע כְּלִים אוֹא
גְּלְדָעני כְּלִים אוֹא קְלַיידָר אוֹא הָט גְּגעבָּן צוּ רִבְקָה וּמגדנת נתן לאחיה ולאמה אוֹא זִיסְ שְׁפַייז וָום עָר הָט
מִיט זִיךְ גְּבְּרַאכְט פּוּן אָרָץ יִשְׂרָאֵל הָאכְט עָר גְּעגעבָּן צוּ אִיר בְּרוּדָר אוֹת צוּ אִיר מוּטָר: (נד) ויאכלו וישתו

נָא׃ מו וַתְּמַהֵר וַתּוֹרֶד כַּדָּהּ מֵעָלֶיהָ וַתֹּאמֶר שְׁתֵה
וְגַם גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה וָאֶשְׁתְּ וְגַם הַגְּמַלִּים הִשְׁקָתָה׃
מז וָאֶשְׁאַל אֹתָהּ וָאֹמַר בַּת־מִי אָתְּ וַתֹּאמֶר בַּת־
בְּתוּאֵל בֶּן־נָחוֹר אֲשֶׁר יָלְדָה־לּוֹ מִלְכָּה וָאָשִׂם
הַנֶּזֶם עַל־אַפָּהּ וְהַצְּמִידִים עַל־יָדֶיהָ׃ מח וָאֶקֹּד
וָאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה וָאֲבָרֵךְ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי
אַבְרָהָם אֲשֶׁר הִנְחַנִי בְּדֶרֶךְ אֱמֶת לָקַחַת אֶת־בַּת־
אֲחִי אֲדֹנִי לִבְנוֹ׃ מט וְעַתָּה אִם־יֶשְׁכֶם עֹשִׂים חֶסֶד
וֶאֱמֶת אֶת־אֲדֹנִי הַגִּידוּ לִי וְאִם־לֹא הַגִּידוּ לִי
וְאֶפְנֶה עַל־יָמִין אוֹ עַל־שְׂמֹאל׃ נ וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל
וַיֹּאמְרוּ מֵיְהוָה יָצָא הַדָּבָר לֹא נוּכַל דַּבֵּר אֵלֶיךָ
רַע אוֹ־טוֹב׃ נא הִנֵּה רִבְקָה לְפָנֶיךָ קַח וָלֵךְ וּתְהִי
אִשָּׁה לְבֶן־אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ נב וַיְהִי
כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד אַבְרָהָם אֶת־דִּבְרֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ
אַרְצָה לַיהוָה׃ חמישי נג וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי־כֶסֶף וּכְלֵי
זָהָב וּבְגָדִים וַיִּתֵּן לְרִבְקָה וּמִגְדָּנֹת נָתַן לְאָחִיהָ
וְלְאִמָּהּ׃ נד וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־
עִמּוֹ וַיָּלִינוּ וַיָּקוּמוּ בַבֹּקֶר וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֻנִי לַאדֹנִי׃

רש"י

(מח) על. מן. מכנות יעמעל: על שמאל. מכנות לעמ
סמיך ופי' שמיסס ל' הוה כי לומר היס ליוב לולי חמלו
בני וגו' והיס עומס כך: (מז) ואשאל ואשם. שגם הסדר
שהיה יוסב לשמלו של מברכס (כ"ל): (נ) ויען לבן
בלבביו וילמדו היולך נתם לס ועדיין ליוך יודע מי היה:
ואמר
דבר אליך: למען כדבר הזה לע"י השומס דבר רע ולא

ע"ש

אין בישתפט ואבר אליה השקיני גא אוג איך האב צו אין ניאנאט איך בעט דיך מאך סיך
(נב) ותשתר ותהר כרה פעליה אוג זי הט נאיילט אוג הט פון אין אראפ גניידעט איך קריג ואמר שרה גם

בְּגִנְתָּאי דִּי אֲנָא יָתִיב בְּאַרְעָהוֹן׃ יח וֵאלָהִין לְבֵית אַבָּא תֵּיזִיל וּלְוַרְעִיתִי וְתֵיסַב אִתָּתָא
לִבְרִי׃ לט וַאֲמַרִית לְרִבּוֹנִי מָאִים לָא תֵּיתֵי אִתָּתָא בַּתְרָי׃ ס וַאֲמַר לִי יְיָ דִּי פָלְחִית
קֳדָמוֹהִי יִשְׁלַח מַלְאָכֵיהּ עִמָּךְ וְיַצְלַח אוֹרְחָךְ וְתֵיסַב אִתָּתָא לִבְרִי מִזְּרִעְיָתִי וּמִבֵּית
אַבָּא׃ סא בְּבֵן תִּהֵא זַכָּאי מִמּוֹמָתִי אֲרֵי תֵּהָךְ לְוַרְעִיתִי וְאִם לָא יִתְנוּן לָךְ וְתֶהֵי זַכָּאי
מִמּוֹמָתִי׃ סב וַאֲתֵית יוֹמָא דֵּין לְעֵינָא וַאֲמַרִית יְיָ אֱלָהַיהּ דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם אִם אִית כְּעַן
רַעֲוָא קֳדָמָךְ לְאַצְלָחָא אוֹרְחִי דִּי אֲנָא אָזֵיל עֲלָהּ׃ סג הָא אֲנָא קָאֵים עַל עֵינָא דְמַיָּא
וְיהֵי עוּלֶמְתָּא דְתִפּוֹק לְמִמְלִי וְאֵימַר לַהּ אַטְעֵימְנִי כְעַן זְעֵיר מַיָּא מִקּוּלְתִיךְ׃ סד וְתֵימַר
לִי אַף אַתְּ אֵשְׁתְּ וְאַף לְגַמְלָךְ אַמְלִי הִיא אִתְּתָא דְזַמִּין יְיָ לְבַר רִבּוֹנִי׃ סה אֲנָא עַד לָא
שֵׁיצֵיתִי לְמַלָּא עִם לִבִּי וְהָא רִבְקָה נְפָקַת וְקוּלְתַהּ עַל כְּתָפַהּ וּנְחָתַת לְעֵינָא וּמְלַת

בעל הטורים ואמרית

(מג) זו תנקה מחלתי • לכנסת תמר מסבותיו שכוח כתמיר עליסם לומר שסכיתו בחלוב שסיח חמוסה יותר מדי סיחתו : כי סמת אל משפחתי • ולא אל בית לבי לומר שלא לך ימלא מנית לב יקח מנית חם :

רש"י שפתי חכמים

תמוך ת ומין תמוך מדבק בכוך : (מב) ואבא היום • כיום ילמתי וכיום בחתי מכאן שקפלה לו סתרן תמר רבי תחיה יפה שיחקן של עבדי תכוח לפני המקום מהוקמן של בנים שהבי פרשה של אליעזר כפולה בחוכה וכרכה נופי הוכיח לה נתנו תלת ברמיזה : (מד) גם אתה • גם לעכוח מלמיס שעמו : הוכיח • ביכר והודיע וכן כל הוכח׳ שבמקרא בכור דבר : (מה) טרם אכלה • טרם שתי מכלה וכן כל לשון הווה שעתיד שסוף מדבר בלשון עבר כמו טרם כליתי ופעמים שמדבר בלשון עתיד כמו (תיוב ל ס) כי תמר הרי לשון עבר : ככה יעשה לוזב הרי לי

עתיד

דְּאָר אולי לא תלך האשה אחרי הָאִישׁ הזה ועָטְ דִּיא אִשָּׁה גִיט נַיִן נָאזְ סִיר רש"י שְׁרַייבְט דָא שְׁטַיִים אלי אֵין אָזאי״ו מַאכְט דָם אַלי אִיז טַיי״שׁ צוּ סִיר כְּלוּמַר אֲלֵיעֶזֶר הָט נַהַאט אַמַאכְטֶר הָט עַר אֶלֶץ נָאזְ גִּקְלָעְרְט עַר קָאל נָעבֶּן אַן צוּ הָעֶרֶן אז יִצְחָק זָאל נָעמֶן זַיין מָאכְטֶר הָט אַבְרָהָם צוּ אִים גִּזָאגְט מַיִן זון אִיז גִּבְּעְטְשְׂט הַייְטְט עַר בְּרוּךְ אוֹג דוּ בִּיסְט אֲבֶּנְעְטְט בִּיסְטוּ אַיין אָרוּר אוֹג אַיין אָרוּר קֶעֶן זִיךְ גִּיט סְרַבֶּק זַיין צוּ אַבְּרוּךְ׃ (כ) ויאמר אלי אוֹג עַר הָט גָּזאגְט צוּ סִיר י״ אשר התהלכתי לפניו נאמן וום אִיךְ הָאבּ סִיךְ פַר אִים דָר מַיְעָט ישלח מלאכו אתך והצליח דרכך עַר וָועְט שִׁקֶן זַיין מַלְאָךְ סִיט דִיר אוֹג עַר וָועְט בְּגלִיקֶן דִיין וָועג ולקחת אשה לבני ממשפחתי ומבית אבי אוֹג דוּ וָועְסְט נָעמֶן אַוַוייב צוּ מַיִן זון פון מַיין מִשְׁפָּחָה אוֹג פון מַיין פָאטֶרם הוּז׃ (מא) אז תנקה מאלתי דָענְץ מָאל אַז דוּ וָועְסְט סִיךְ קוּמֶן אוֹג פון מַיין שְׁבוּעָה זַיין דיין פון מַיין שְׁבוּעָה כי תבוא אל משפחתי אַז דוּא וָועְסְט זַיין מַיין מִשְׁפָּחָה ואם לא יתנו לך אוֹג אוֹב זַייא וָועלֶן דִיר נִיט נָעבֶּן והיית נקי מאלתי אוֹג דִי וָועְסְט זַיין מַיין שְׁבוּעָה׃ (מב) ואבא היום אל העין אוֹג אִיךְ בִּין הַייְנְט גִקוּמֶן צוּם קְוואל בְּרוּנֶן • ר״ש״י שְׁרַייבְט עַר הָט גֶּזאגְט הַייְנְט בִּין אִיךְ אֲרוּם גֶּאנְגֶן פון דָר הַיים אוֹג הַייְנְט בִּין אִיךְ נְקוּמֶן אַהער פון דָעם איז גִּדְרוּנֶקֶן אז דָם לָאנְד איז אִים אַקֶענֶן גִּשְׁפְּרוּנֶקֶן ואמר אוֹג אִיךְ הָאבּ גֶּזאגְט יי אלהי אברהם דוּא בִּיסְט דָר גָּאט פון מַיין הָאר אַבְרָהָם אם ישך נא מצליח דרכי אשר אנכי הלך עליה אוֹב דוּא וָועְסְט גִּן בְּגלִיקֶן מַיין וָועג וום אִיךְ גֵיי אוֹף אִיר׃ (מג) הנה אנכי נצב על עין המים גִּן אִיךְ וָועל שְׁטַיין בֵּיי דָעם קְוואל בְּרוּנֶן וָאבֶּר והיה העלמה היוצאת לשאוב אוֹג וָועט זַיין דָם מַיידֶל וום וָועט אַרוֹם גַיין צוּ שָׁעפֶּן ואמרתי אליה השקיני נא מעט מים מכדך אוֹג אִיךְ וָועל צוּ אִיר זָאגֶן אִיךְ בָּעט דִיךְ מַאךְ מִיךְ אָן טְרִינְקֶן אֲבִיכָל מָאבֶּר פון דַיין קְרִיג׃ (מד) ואמרה אלי אוֹג זִיא וָועט זָאגֶן צוּ סִיר גם אתה שתה טְרִינְקְ דִי אוֹךְ סִיט דַיינִי גְמַלִים אשאב וגם לגמליך אשאב אוֹג צוּ דַיינִי קָעמֶלֶן וָועל אִיךְ אוֹךְ אֶן שָׁעפֶּן הוא האשה אשר הוכיח ה׳ לבן שדני זִיא אִיז דִי אִשָּׁה וום גָּאט הָט בְּוָועְרְט צוּ דָעם זון פון מַיין הָאר׃ (מה) אני טרם אכלה לדבר אל לבי אַיי אִיךְ הָאבּ בַּאר לָעְנְט צוּ רַייזֶן צוּ מַיין הָארֶן והנה רבקה יצאת נון אִיז רִבְקָה אֲרוּם גִּינָאנֶגֶן וכדה על שכמה אוֹג אִיר קְרִיג וָואר אוֹף אִיר אַקְטְיוֹל ותרד העינה ותשאב אוֹג זִי הָט גִּינִידֶרְט צוּם קְוואל בְּרוּנֶן אוֹג הם

אֲשֶׁר אָנֹכִי יֹשֵׁב בְּאַרְצוֹ׃ לח אִם־לֹא אֶל־בֵּית־אָבִי
תֵּלֵךְ וְאֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי׃ לט וָאֹמַר
אֶל־אֲדֹנִי אוּלַי לֹא־תֵלֵךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי׃ מ וַיֹּאמֶר
אֵלַי יְהוָה אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ
אִתָּךְ וְהִצְלִיחַ דַּרְכֶּךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי
מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית אָבִי׃ מא אָז תִּנָּקֶה מֵאָלָתִי כִּי
תָבוֹא אֶל־מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם־לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְהָיִיתָ נָקִי
מֵאָלָתִי׃ מב וָאָבֹא הַיּוֹם אֶל־הָעַיִן וָאֹמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
אֲדֹנִי אַבְרָהָם אִם־יֶשְׁךָ־נָא מַצְלִיחַ דַּרְכִּי אֲשֶׁר
אָנֹכִי הֹלֵךְ עָלֶיהָ׃ מג הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֵין הַמָּיִם
וְהָיָה הָעַלְמָה הַיֹּצֵאת לִשְׁאֹב וְאָמַרְתִּי אֵלֶיהָ
הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־מַיִם מִכַּדֵּךְ׃ מד וְאָמְרָה אֵלַי
גַּם־אַתָּה שְׁתֵה וְגַם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב הִוא הָאִשָּׁה
אֲשֶׁר־הֹכִיחַ יְהוָה לְבֶן־אֲדֹנִי׃ מה אֲנִי טֶרֶם אֲכַלֶּה
לְדַבֵּר אֶל־לִבִּי וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת וְכַדָּהּ עַל־
שִׁכְמָהּ וַתֵּרֶד הָעֲיְנָה וַתִּשְׁאָב וָאֹמַר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי

שפתי חכמים

רש"י

נא

מחכיך: (לח) אולי לא תלך האשה. תלי כתיב בח היפה
ט לגליעזר ש ושיה ממחר למצות עילה שיאמר לו מכרכם
לפנות תלוי להשיגו כתו תמר לו מכרכם בני ברוך ותמה

מצרך

לאמר אוֹג סַיִן הַאר הָמ סִיךְ בַּשׁוּאַרְן עָר הָמ צוּ קָאר נְזָאגָט לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי ישב
בארצו דוא זָאלְסְט נִיט נָעמֶן אַוַייב צו סַיִן זון פּון דִיא טָעכְטֶער פּון כְּנַעֲנִי וָואם אִיךְ זִץ אִין זַיִן לַאנְד:
(לח) אם לא אל בית אבי תלך ואל משפחתי תיטן דו זָאלְסְט נַיין צו סַיִן פָאטֶרם הויז אוֹג צו סַיִן מִשְׁפָּחָה
וּלקחת אשה לבני אוֹג דִי זָאלְסְט נָעמֶן אַוַייב צו סַיִן זון: (לט) ואמר אל אדוני אוֹג אִיךְ זָאב גָזאגְט צו סַיִן

לָבָן וּרְהַט לָבָן לְחַת גִּבְרָא לְבָרָא לְחַת עֵינָא : ל וַהֲוָה כַּד חֲזָא יָת קָדֶשָׁא דְּיָת שִׁרְיָא עַל יְדֵי אֲחָתֵיהּ וְכַד שְׁמַע יָת פִּתְגָמֵי רִבְקָה אֲחָתֵיהּ לְמֵימָר כְּדֵין מַלִּיל עִמִּי גִּבְרָא וַאֲתָא לְוָת גִּבְרָא וְהָא קָאִים עֵילַוֵי נַמְלַיָּא עַל עֵינָא : לא וַאֲמַר עוֹל בְּרִיכָא דְיָ לְמָא אַתְּ קָאִים בָּרָא וַאֲנָא פַּנֵּיתִי בֵּיתָא וְאַתַר כֶּשֶׁר לְנַמְלַיָּא : לב וַעֲאל גַּבְרָא לְבֵיתָא וּשְׁרָא נַמְלַיָּא וְיָהַב תִּיבְנָא וְכִיסְתָא לְנַמְלַיָּא וּמַיָּא לְאַסְחָאָה רַגְלוֹהִי וְרַגְלֵי גוּבְרַיָּא דְעִמֵּיהּ : לג וְשַׁוִּיאוּ קֳדָמוֹהִי לְמֵיכַל וַאֲמַר לָא אֵיכוֹל עַד דַּאֲמַלֵּיל פִּתְגָמַי וַאֲמַר מַלֵּיל : לד וַאֲמַר עַבְדָא דְאַבְרָהָם אֲנָא : לה וְיָ בָּרִיךְ יָת רִבּוֹנִי לַחֲדָא וּרְבָא וְיָהַב לֵיהּ עָאן וְתוֹרִין וּכְסַף וּדְהַב וְעַבְדָן וְאַמְהָן וְגַמְלִין וַחֲמָרִין : לו וְיָלֶדַת שָׂרָה אִתַּת רִבּוֹנִי בַּר לְרִבּוֹנִי בַּר דְּסִיבַת יְהַב לֵיהּ יָת כָּל דִּילֵיהּ : לז וְקַיֵּים עָלַי רִבּוֹנִי לְמֵימָר לָא תִסַּב אִתְּתָא לְבְרִי מִבְּנָת

בעל הטורים כנענאי

(לג) ומקום • ג׳ ככה ותיבה ומקום נוסח יוקו • כשהיא מקום לנוסח אחרים מה שנתן לאחותו פירוש מקום לגמלים : (לב) ויפתח • כ׳ ככה ותיבה ויפתח על סלונות בכתן הכיות מה שהם לשון ניוור לפ ככה היו בגמלים על האבוסים מנוירין ומסומרין וכשרוים לכל אספו שם בגמלים לפ היו רועי׳ כשדות אחרים : (לג) ויאמר • כתיב תלמד שאתנו לו פס המות בקעורה ומיהרו עלינו לאכול כדי שלא יתיעב ויאמר • כ׳ דאמיכי ככה ותיבה ויאמר בלחון למו שרנו להמיתו וליתנו בלחון והוה כרגיש ואמר לפ לאוכל עד שם דאמיתי דאבי כי ענד אברהם אמכי בניתי שלפ לאכול עד שאדבר דברי ברכות הגולות ידיש ברכת המזונות ובזה תשב כי יגלל שכום על ברכם לעומתם מלטרף ולפ נרעב וכן היה לו שכח האלף והחזיר פס המות לגד בתולל ואכל ואת ויא״ם שאתנו לו דבר חיסור ואמר לפ לאוכל עד שם דאמיתי עבד אברהם אמכי ואיני לאוכל דבר חיסור :

רש״י שפתי חכמים

שם האיש אמר עשיר הוא זה ונתן עיניו בממון : (ל) על הגמלים • לשמרן פ כמו (לעיל יח ח) והוא עומד עליהם • לשמשם : (לא) פניתי הבית • מעבודת צ׳ גמלים (כ״ב) : (לב) ויפתח • החיר זמם שלהם שהיה סותם את פיהם שלא ירעו בדרך בשדות אחרי׳ (כ״ר) : (לג) עד אם דברתי • כלי שם משמש בלשון אמר וכלשון כי ק כמו (לקמן מח י) עד כי יבא שילה (ז״ם מז״ל כי משמש כל׳ לשומת והלאחד מי והוא שם : (לו) ויתן לו את כל אשר לו • שאמר אתנה כרואה להם : (לז) לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני • שם לא תלך תמילה אל בֵּית ולא תאכל ד לוכח מחריך

שְׁוֻועְסְטֶר הָאט עָר נִיטְאנְט דָּר אִיז אֵין עִנְשָׁר הָאט עָר בֵּיי אִים גְּוָואלְט אוּם נָאכְרִין זַיין נָעְלְד וכשמעו את דברי רבקה אוז אז זיין מאן הערין די רַיידְ פון רִבְקָה לאמר צו זְאגן כה דבר אלי האיש אזו הט דָּר מֶענְש צו מִיר גֶּרעט ויבא אל האיש והנה עומד על הגמלים על העין אוז עָר אִיז גִּיקוּמֶן צו דעם מֶענְטְש אוז עָר אִיז נְשְׁטַאנְן בֵּיי דִי קָעמְלִין בַּיי דעם קְוואל : (לא) ויאמר בוא ברוך י׳ אוז עָר הָט נָאגְט קוּם דִי גְּבֶענְשְׁטֶר פון נָאט למה תעמוד בחוץ פֶּר וָום טוּסְטוּ דָעז שְׁטַיין אוֹף דָעם פְּרַייעֶר נָאם ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים אוז אִיךְ הָאבּ אוּם גְּרוּסְט דִי שְׁטוּבּ פון דָּר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אוז אַיין אֶרְט צו דִיא קָעמְלִין : (לב) ויבא האיש הביתה ויפתח הגמלים אוז דָּר מַאן אִיז נְקוּמֶן אִין הוז אַרַיין אוז הָט גֶעפִּינְט דִי מַיילָעד פון דִי קָעמְלִין וְוארום זַיי זָענִין גְּוֶען פֶּר שְׁלָאסְן בְּרֵי זַיי זְאלְן זִיךְ נִיט פַּאשֶׁן אִין פְּרֶעמְדֵי פָּעלְדֶר ויתן תבן ומספוא לגמלים אוז עָר הָט גֶעבֶּען שְׁטְרוי אוז פַּאשָׁע צו דִי קָעמְלִין ומים לרחץ רגליו ורגלי האנשים אשר אתו אוז וַאסָר צו וַאשֶׁן זַייני פִּים אוז דִי פִּים פון דִי מַאנְן וום זָענְן גְּוֶען נִיט עִם : (לג) ויושם לפניו לאכול אוז עָם אִיז וָואלְן נָאט פֶּר אִים צו עָסֶן ויאמר דבר אוז עָר הָט נִיטְאנְט אִיךְ וָעל נִיט עָסְן בִּיז אִיךְ וָעל רַיידְן מַיינְי רַייד ויאמר דבר אוז עָר הָט גְּזָאגְט רַייד : (לד) ויאמר עבד אברהם אנכי אוז עָר הָט גְּזָאגְט אִיךְ בִּין אַבְּרָעמְט פון אַבְּרָהָם : (לה) ויי ברך את ארני מאד אוז נָאט הָט זַיי עָר גְּבֶענְטְשְׁט מַיין הַאר ויגדל אוז עָר אִיז וָואלְן גִיאַבְּפֶּרְט ויתן לו צאן ובקר וכסף וזהב ועבדים ושפחות גמלים וחמרים אוז עָר הָאט צו אִים גִיגֶעבֶּן שָׁאף אוז רִינְדֶר אוז זִילְבֶּעד אוז גָאלְד אוז קָנֶעכְט אוז דִינְסְט מֵיידְן אוז קָעמְלִין אוז אֵייזְלִין : (לה) ותלד שרה אשת אדני בן לאדני אחרי זקנתה אוז מַיין הַאר וַוייב שָׂרָה הָט גְּוויזְן זַיין זון צו מַיין הַאר נָאךְ אִיר עָלְטֶר ויתן לו את כל אשר לו אוז עָר הָט אִים גֶּעבֶּן אַלְדִינְג וום אִיז צו אִים גְּעבֶּן אֶלְטֶער עָר הָאט אִים גְּעבֶּן אֶשְׁטֶר מַתָּנָה : (לז) וישבעני אדני

הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל־הָעָיִן: ל וַיְהִי ׀ כִּרְאֹת אֶת־הַנֶּזֶם
וְאֶת־הַצְּמִדִים עַל־יְדֵי אֲחֹתוֹ וּכְשָׁמְעוֹ אֶת־דִּבְרֵי
רִבְקָה אֲחֹתוֹ לֵאמֹר כֹּה־דִבֶּר אֵלַי הָאִישׁ וַיָּבֹא אֶל
הָאִישׁ וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־הַגְּמַלִּים עַל־הָעָיִן: לא וַיֹּאמֶר
בּוֹא בְּרוּךְ יְהוָה לָמָּה תַעֲמֹד בַּחוּץ וְאָנֹכִי פִּנִּיתִי
הַבַּיִת וּמָקוֹם לַגְּמַלִּים: לב וַיָּבֵא הָאִישׁ הַבַּיְתָה
וַיְפַתַּח הַגְּמַלִּים וַיִּתֵּן תֶּבֶן וּמִסְפּוֹא לַגְּמַלִּים וּמַיִם
לִרְחֹץ רַגְלָיו וְרַגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ: לג וַיּוּשַׂם
לְפָנָיו לֶאֱכֹל וַיֹּאמֶר לֹא אֹכַל עַד אִם־דִּבַּרְתִּי
דְּבָרָי וַיֹּאמֶר דַּבֵּר: לד וַיֹּאמֶר עֶבֶד אַבְרָהָם אָנֹכִי:
לה וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אֲדֹנִי מְאֹד וַיִּגְדָּל וַיִּתֶּן־לוֹ צֹאן
וּבָקָר וְכֶסֶף וְזָהָב וַעֲבָדִם וּשְׁפָחֹת וּגְמַלִּים
וַחֲמֹרִים: לו וַתֵּלֶד שָׂרָה אֵשֶׁת אֲדֹנִי בֵן לַאדֹנִי
אַחֲרֵי זִקְנָתָהּ וַיִּתֶּן־לוֹ אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ: לז וַיַּשְׁבִּעֵנִי
אֲדֹנִי לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי

ויושם קרי — שפתי חכמים — אשר

[illegible] כוונת רס"י למה נסמכות למה לך וכו' ולתרגם הקושיא למ"ש אמר עשיר וגו' רק רוסה ליטב ולתקן לשון הפסוק שסות מסורס ומהופך ל"ל תחלה ויסי כרתות וגו' וכשמעו וגו' ותח"כ ויתן כסדר כתם ושמע מחמותו ותח"כ גם לא יתכן לומר כן מתחלה ותח"כ כתה כתם ושמע מרבקה ותח"כ ויבא האיש וגו' ועלתה מזו שתמר ויסי כרתות כתמע שעשה כסדר ל"ל ולהסמיך ויתן ויבא ולא להפסיק במ"ש ויסי כרתות וגו' ל"פ ויתן למה לך וכ"ל לכך נכתב הפסוק כסדר זה ליתן בשמעו טעם למה ויתן כלי ותו ים כלן כ' סכום על כריסה דהיינו ויסי כרתות וגו' וכשמעו וגו' וז"ש ועל מה לך כלומר על מזה סיבה לך ומה שכתוב למה שסמך

אשר

ויסי כרתות לויתן וגו' לפרש ויסי כריסה כרתות למה וגו' למה עשיר וכו' ולא סיפה מחמת שמיעת דברי רבקה לדומו לזכות שעשה לבכוד לגיעזר או מחמת סבה אחרת ולא מחמת ממון מבל"ך אם סיה נפתא ויסי כרתות וגו' וכשמעו וגו' קודם לויתן וגו' לא היינו יודעים על מיזה סבה הן או לא על שניהם ודו"ק וכזה מדוקדק פרש"י שכשיגיד דבריו רבקה לשון הפסוק למה ויתן וכו' ויסי כרתות את האם למה עשיר וכו' שניכרין הן דברי תמת שכוונתו לתקן לשון הפסוק שיסיה לו סדר ומיכוך נכון ומתוקן כהוספתו בתמע לחזק תיבות כדלכן כרוב המקומות לפיכך נדברי רס"י דלולי סיה כוונתו מה לתקנות ולתרגם כשכתב המפרשים סיל"ך

עמה

הז פון איר מושך כדברים האלה אזוי וויי די דאזיגי רייד: (כט) ולרבקה אחות ושמו לבן אוג צו רבקה איז גענען אברהמד אוג זיין נאמן ווער לבן אל האיש החוצה אל העין אוג לבן איז גילאפין צו דעם מענטש אויף דער גאס קוואל ברונן · רשי׳ פרעמט נאך וואס איז עד גילאפין דער תירוץ איז: (ל) ויהי כראות את הנזם ואת הצמידים על ידי אחותו אוג שם איז גענען אז ער האט גיזעהן דעם נאז באגד מיט דיא ארום בענדלוך אוף דיא הענד פון זיין

לְכָל גְּמוּלוֹהִי: כא וְגַבְרָא שָׁהֵי בָהּ מִסְתַּכֵּל שָׁתִיק לְמִידַע הַאֲצְלַח יְיָ אוֹרְחֵיהּ אִם לָא:
כב וַהֲוָה כַּד סַפִּיקוּ גְּמָלַיָּא לְמִשְׁתֵּי וּנְסִיב גַּבְרָא קְדָשָׁא דְּהַבָּא תְּקָלָא מַתְקָלֵיהּ וּתְרֵין
שִׁירִין עַל יְדָהָא מִתְקָלָעִשַׂר סַלְעִין דְּהַבָּא מַתְקָלְהוֹן: כג וַאֲמַר בַּת מַן אַתְּ חַוִּי כָּעַן
לִי הַאִית בְּבֵית אֲבוּךְ אָתַר כָּשַׁר לָנָא לְמָבָת: כד וַאֲמַרַת לֵיהּ בַּת בְּתוּאֵל אֲנָא בַּר
מִלְכָּה דְיָלַדַת לְנָחוֹר: כה וַאֲמַרַת לֵיהּ אַף תִּבְנָא אַף פְּסָתָּא סַגֵי עִמָּנָא אַף אָתַר כָּשַׁר
לְמָבָת: כו וּכְרַע גַּבְרָא וּסְגִיד קֳדָם יְיָ: כז וַאֲמַר בְּרִיךְ יְיָ אֱלָהֵיהּ דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם דִּי לָא
מְנַע טִיבוּתֵיהּ וְקוּשְׁטֵיהּ מִן רִבּוֹנִי אֲנָא בְּאוֹרַח תַּקָּנָא דַּבְּרַנִי יְיָ בֵּית אָחוּהִי דְּרִבּוֹנִי:
כח וְרָהֲטַת עוּלֵמְתָּא וְחַוִיאַת לְבֵית אִמַּהּ כְּפִתְגָמַיָּא הָאִלֵּין: כט וּלְרִבְקָה אָחָא וּשְׁמֵיהּ

בעל הטורים לבן

(כב) בקע • ב' נמס' הכא ותיר בקע בגלגולת שרמז לה זכות הקליט:(כה) ולרבקה ל"ע נמס' חד ר"פ ולרבקה לח ומד ס"פ ותתיין מורת רוח ליעקב ולרבקה שכבו עיניו מעשן עכו"ם של עשו לרבקה לה הזיקלפי שהיה כתוב בה בניה לשיב שהיה כומר לעכו"ם וע"כ הקדיים הכתוב שם יעקב לומר שלא היו מורת רוח לרבקה כמו ליעקב ל"ל רמז נמ"ם סגורות לשם יבדוק בלחמיה שרוב נשים דומין בלחמי פלס ובשביל שהי' לחמיה רשע ילדה עשו הרשע וזכו ולרבקה לח ושמו לבן ותתיין מורת רוח ליעקב ולרבקה:

לבן רש"י

גרמות סהליות ס' דכתי ומין להרגם שמי' שהרי מימו לשון שחיטה ו שתין חלף טופלת בלשון שחיטה: משחאה לה • משמוסח עליה כמו (לעיל כ יג) אמרי לי לחי הוא וכמו (לקמן כו ז) ויסכלו אבי המקום לחשמו: (כב) בקע. רמז לשקלי ישראל כ בקע לגלגלת: ושני צמידים • רמז לשני לוחות מלומדות: עשרה זהב משקלם • רמז לעשרת הדברות שבהן: (כג) ואמר בת מי את • לאחר שנתן לה שלוה ל' לפי שהיה בטוח בזכותו של אברהם שהגליח הקב"ס לרבו: ללין • לינה אם אחת • לין שם דבר נ והיה אומלה ללון כמה לימות (אחה יכול ללון לעולם): (כד) בת בתואל • שביטלו על בתשון ועל לחרון אחרון: (כה) מספוא. כל מאכל בהמה קרוי מספוא כגון (ל"ע כגון עלה) תבן ושעורים: (כז) בדרך • דרך המחזן דרך שיצר בתוכו דרך שהיתי בריך • וכן כל בי"ת ולמ"ד וס"ת במשמשים בלשון הזיכוי וקודים בפתח מדגיש בדגש חזק שהשם שנזכר בכתב במקום אחר או שהוא מכוון ומיכר בתיזו הוא מדגש: (כח) לבית אמה • דרך הבנים שיהם להיות לפן בית ליבא בו למלאכתן ומין הבת ם מגדת אלא לאמה: (כט) ויהי • למה לן ומה לן ע ויהי כלומות

זַיִן צְוַויי פַּהֲעִפְּטִי לוּחוֹת עשרה זהב משקלם זַיְיעֶר וּואג אִיז גִיוֶוען צַעהֶן רַעגְלֶךְ. עֶר הָאט מִרְמז גִיוֶוען
אוֹף דִיא עֲשָׂרֶת הַדְּבָרוֹת וָום שְׁטַיְיט אוֹף. דִיא לוּחוֹת: (כג) וּיאמר בת מי את אוֹב עֶר הָאט גִיזָאגְט וָועֶם
טָאכְטֶר בִּיסְטוּ • רש"י שְׁרַייבְט עֶר הָאט אִיר פְּרִיעֶר גִיגְעבֶּן. דִי מַתָּנוֹת אוֹז דֶר נָאהְ הָאט עֶר יְ גִפְרָעגְט
וָועֶר זִיא אִיז וַויל עֶר אִיז בְּטוּחַ גִוועֶן אִין דֶעם זְכוּת פּוּן אַבְרָהָם אַז נָאט ב"ה הָאט בְּגִלִיקְט זַיין וָועג
תגידי נא לי וְאַב נוּן צוּ כִּיר הִיש בִּית אבוך מקום לנו ללין אדב עִם אִיז פַּר הָאנֶען אִין דַיין אָטֶרם הוּז אַיין
אוֹרְט פַּר אוֹנְז אִיבֶּר צוּ נֶעכְטִיגִין אֲנַאכְט: (כד) ותאמר אליו בת בתואל אנכי אוֹב זִי הָאט אֲנִכִי אוֹב זִי אִים
אוֹף בִּין דִיא טָאכְטֶר פּוּן בְּתוּאֵל בֶּן מלכה אשר ילדה לנחור דֶר זוּן פּוּן מִלְכָּה וָום זִיא הָט נָוונֶען צוּ נָחוֹר •
ר"ש"י שְׁרַייבְט אוֹף דֶעם וָום עֶר הָט זִי צוּם עֶרְשְׁטֶן גִיפְרָעגְט הָט זִי צוּם עֶרְשְׁטֶן נֶעֲנֶפֶרְט אוֹב אוֹיךְ דֶעם
וָואם עֶר הָט זִי צוּם אוּנְטֶרְשְׁטֶין גִיפְרָעגְט הָאט זִי צוּם אוּנְטֶרְשְׁטֶין גֶענֶפֶרְט: (כה) והאמר אליו גם תבן גם
מספוא רב עמנו אוֹב זִי הָאט נִיזָאגְט צוּ אִים עָם אִיז אוֹךְ דָא שְׁטרוי אוֹב אוֹךְ פִיל פַּאשׁ מִיט אוּנְז גם מקום
ללין אוֹב עָם אִיז אוֹיךְ דָא אַיין אָרְט צוּ נֶעכְטִיגִין פִיל נֶעכְט: (כו) ויקד האיש וישתחו ליי אִין דֶר כַּאן הָאט
קְנִיעֶט אוֹב הָט זִיךְ גִבִּיקְט צוּ גָאט: (כז) ויאמר ברוך יי וגו' אוֹב עֶר הָט נִיזָאגְט גִילוֹבְט אִז דֶר גָאט פּוּן
בַּיין הָאר אַבְרָהָם אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם אדני ואנכי בדרך נחני יי בית אחי אדוני הָאט מִיךְ גִיפִירְט אִין הוּז פּוּן דֶעם
פְּרַיינְד פּוּן מַיין הָאר: (כח) ותרץ הנערה ותגד לבית אמה אוֹב דָאם מִידִיל אִיז גִילַאפִין אוֹב הָאט נָזאגְט אִין

כא וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה לָהּ מַחֲרִישׁ לָדַעַת הַהִצְלִיחַ יְהוָה דַּרְכּוֹ אִם־לֹא׃ כב וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ הַגְּמַלִּים לִשְׁתּוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ נֶזֶם זָהָב בֶּקַע מִשְׁקָלוֹ וּשְׁנֵי צְמִידִים עַל־יָדֶיהָ עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם׃ כג וַיֹּאמֶר בַּת־מִי אָתְּ הַגִּידִי נָא לִי הֲיֵשׁ בֵּית־אָבִיךְ מָקוֹם לָנוּ לָלִין׃ כד וַתֹּאמֶר אֵלָיו בַּת־בְּתוּאֵל אָנֹכִי בֶּן־מִלְכָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְנָחוֹר׃ כה וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם־תֶּבֶן גַּם־מִסְפּוֹא רַב עִמָּנוּ גַּם־מָקוֹם לָלוֹן׃ כו וַיִּקֹּד הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחוּ לַיהוָה׃ רביעי כז וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אֲשֶׁר לֹא־עָזַב חַסְדּוֹ וַאֲמִתּוֹ מֵעִם אֲדֹנִי אָנֹכִי בַּדֶּרֶךְ נָחַנִי יְהוָה בֵּית אֲחֵי אֲדֹנִי׃ כח וַתָּרָץ הַנַּעֲרָ וַתַּגֶּד לְבֵית אִמָּהּ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ כט וּלְרִבְקָה אָח וּשְׁמוֹ לָבָן וַיָּרָץ לָבָן אֶל־

הנערה קרי רש"י האיש

כמגמלים׃ (כא) משתאה • לשון שמיה כמו שמו עריס (שם מז) מגזירת שממה (מיכה ו מז) ויממך מקום עמלי
משאה שממה (ישעיה ו יז) : משתאה • משתומם ומתבהל מגזירת ויממך לף כלון משאה מגזירת משאה וכשם
על שראה דכרו קרוב להגליח לבל ילינו יודע הוא ממשפחת שאחה מולח לשון משומם כחדש ונחלם ובעל
מגברים היה הוא לשון • ואל תחמה בחי"ו של משאה שתין מחשבות כמו (חיוב יח כ) על יומו נשמו מחחושים (ירמיה
לך תיבה שחחלת יסודה ש"ין ומדברת בלשון מהפעל שתין ג יב) שומו שמיס (דניאל ד מז) משתומם כשעה חדלת כך
מי"ו מפרידה בין שתי לותיותיה של עיקר היסוד כגון חפרם לשון שתייה כחדש בהול ובעל מחשבות • ולותקוטת
(משאה) משתולל (ישעיה נה טו) מגזירת שולל ויממזרת שולל ומחזוק

לרמות

נַעֲלִידִינְט אִיר קֶרִיג צוּ דָּר טְרוּנְק קְאַרְיָעֶט וחרין עוד אל הבאר לשאב אוֹב זִי אִיז נָאךְ נִיאָפִּין צוּם בְּרוּנְן
אִין צוּ שָׁעֶפְּן וחשאב לכל גמליו אוֹב זִיא הָאט אִין גִּישָׁעֶפְּט צוּ אַלִי זַיינוּ קָעמֶלן : (כא) והאיש משחאה לה אוֹב
דָּער מַאן אֲלֶיעֶר וָואר זִיךְ פַּאר וִוינְדֶּרן פּוּן אִירֶעְט וָועגן וַויֵיל עֶר הָט נִיטְקֶענְט אַז עֶס אִיז נָאהוֹנְט זַיינֶ
רַיידְ זָאלן בַּגְלִיקְט וָועריִן נָאר עֶר הָט נִיט גְּוִיסְט אוֹב זִי אִיז פּוּן מִשְׁפַּחַת אַבְרָהָם אוֹב נִיט מחריש לדעת
התצליח י דרכו אם לא עֶר וָואר שְׁמוּאֵל שְׁוַוייגִין צוּ וִויסִין אוֹב נָאט הָט בְּגְלִיקְט זַיין וָועג וּם עֶר אִיז גְּנַאנְגֶן
אוֹב אוֹב נִיט : (כב) ויהי כאשר כלו הגמלים לשתות אוֹב עֶם וָואר וִוי דִיא קָעמֶלן הָאבֶּן פֶּר לָעְנְד צוּ טְרִינְקֶן
ויקח האיש נזם זהב אוֹב דֶּר מַעֲנְטְש הָט נִינוֹמֶן אַנִילֶדֶנְעם נָאז בְּאָנְד בקע משקלו זַיין וָואג אִיז גְּיוֹוען אַהאלְבְּ
שֶׁקֶל עֶר הָאט טְרַמְז גְּוֹוען אַז דִי יִשְׂרָאֵל וָועלֶן גָּעבֶּן אִיטְלִיכֶר אַהאלְבְּן שֶׁקֶל אַז מען וָועט זִי צַיילֶן ושני
צמידים על ידיה אוֹב צְוויי אֶרְוִם בָּעְנְדְלִיךְ אוֹף דִיא הָעְנְד עֶר הָט טְרַמְז גְּיוֹוען אַז דִי יִשְׂרָאֵל וָועלֶן כְּקַבֵּל

אַבְרָהָם׃ יג הָא אֲנָא קָאֵים עַל עֵינָא דְמַיָא וּבְנָת אֱנָשֵׁי קַרְתָא נָפְקָן לְמִשְׁלֵי מַיָא׃
יד וְתְהֵי עוֹלֲמְתָא דְאֵימַר לָהּ אַרְכִינִי כְעַן קוּלְתִיךְ וְאֶשְׁתֵּי וְתֵימַר אִשְׁתְּ וְאַף גְמַלָךְ
אַשְׁקֵי יָתָהּ וְמִיְנְתָא לְעַבְדָךְ לְיִצְחָק וּבָהּ אִדַע אֲרֵי עֲבַדְתְּ טִיבוּ עִם רִבּוֹנִי׃ טו וַהֲוָה
הוּא עַד לָא שֵׁיצֵי לְמַלָא וְהָא רִבְקָה נָפְקַת דִי אִיתְיְלִידַת לִבְתוּאֵל בַר מִלְכָּה אִתַת
נָחוֹר אָחוּהִי דְאַבְרָהָם וְקוּלְתָהּ עַל כְּתְפָהּ׃ טז וְעוֹלֲמְתָא שַׁפִּירַת חֵיזוּ לַחֲדָא בְתוּלְתָא
וּגְבַר לָא יְדָעָה וּנְחַתַת לְעֵינָא וּמְלַת קוּלְתָהּ וּסְלִיקַת׃ יז וּרְהַט עַבְדָא לְקַדְמוּתָהּ וַאֲמַר
אַשְׁקְנִי כְעַן זְעִיר מַיָא מִקוּלְתִיךְ׃ יח וַאֲמַרַת אֶשְׁתְּ רִבּוֹנִי וְאוֹחֵיאַת קוּלְתָהּ
עַל יְדָהּ וַאֲשְׁקָיְתֵיהּ׃ יט וְשֵׁיצֵיאַת לְאַשָׁקָיוּתֵיהּ וַאֲמַרַת אַף לִגְמַלָךְ אֶמְלֵי עַד דְיִסְפְּקוּן
לְמִשְׁתֵי׃ כ וְאוֹחֵיאַת וּנְפָצַת קוּלְתָהּ לְבֵית שַׁקְיָא וּרְהָטַת עוֹד לְבֵירָא לְמֵימְלֵי וּמְלַת

בעל הטורים

לכל

(יג) עם לחודי לחכרכם • ס"ת מיס נומר כשכר יוקח גן מעט מיס שנטו על סמיס וכשתוסיף דל"ת על תס"ד ס"ת דמיס שמור בזכות דמו שכשפך כשתחד שעקידה שני׃ (יד) וכה • ג' כמס' ככל ואיתך וכה יהכו שני שני • וכה לחן יקרס • סי' וכה לחדע כי עשית חסד עס סיסיס נדקת גומלת חסדיס וכה לחן יקרס שנתן לה כלי כסף וזסב ולחן יקרס קן לחיתה כשל"ך רס טופס כשם רבי יוסי יומר לחן יקרס סיסה מקלה קקש׃ (טו) לך יראה • ג' כמס' ככל ואיתך והכל דוד לעלות למס ותכל להשקותו כי אתה כוס תנחומין על תמוז׃

רש"י

העיד על זו שנכייה מכל׃ (יז) וירץ העבד לקראתה • לפי שראתה שעלו ח סמיס לקולתה׃ (כ"ל)׃ הגמיאני נא • לשון גמיעה יאמיי"ל כלע"ז (פלוקקען אלירפען)׃ (יח) ותרד כדה • מעל שכמה׃ (יס) עד אם כלו • כלי סס משמש כלשון אשר׃ אם כלו • ס"ת די ספוקן אזו סיל גמר שהייתן ט כשבאו די ספוקו׃ (כ) ותער • לשון נפילה והכדה יס בלשון משנה המעבר׃ מכלי אל כלי ובמקרא יס לו דומה (תהלים קמט ח) אל תער נפשי (ישעיה נג יב) משבר הערה למות נפשו׃ השקת • לחן חלולה שבותים כה

הגמליס

אוֹג זֵיא וָעט זְאגֶן טְרִינְקְ אוֹג דַיינוּ קָעמְלִין וָעל אִיךְ אוֹךְ אַן טְרִינְקֶן אתה הוכחת לעבוד ליצחק זִי הָאסְט בַּוָועְרט צוּ דֵיין קְנֶעכְט צוּ יִצְחָק • רש"י שְׁרַייבְט עֶר הָאט גִיזָאגְט זֵיא אִיז וָועְרט זֵיא זָאל טָאן נְסִלת חֶסֶד אוֹג זֵיא אִיז וָועְרט זֵיא זָאל אֲרֵיין גֵיין אִין הוז פּוּן אַבְרָהָם וכה ארע אוֹג אִיךְ בָּעט דִיךְ דָאךְ אִיר זָאל אִיךְ וִויסֶן כי עשית חסד אַז דוּא הָאסְט גִיטָאן חֶסֶד מִיט מִיין הַאר כְּלוֹמַר אַז זֵיא וָועט זִיין פּוּן זֵיין כְּשֶׁפָּרָה אוֹג וָועט זִיין הָגוּן צוּ אִים וָועל אִיךְ וִויסֶן אַז דוּא הָאסְט גִיטָאן חֶסֶד מִיט מִיין הַאר׃
(טז) ויהי אוֹג עֶם אִיז גְוָועֶן הוא טרם כלה לדבר עֶר הָאט נָאךְ נִיט פָּאר לָעֶנְד צוּ רַייְדֶן והנה נון רבקה יצאת רִבְקָה אִיז אַרוֹס גִינַאנְגֶן אשר ילדה לבתואל וָאם זֵיא אִיז וְוָארֶן גְוווֹנֶן צוּ בְּתוּאֵל בן מלכה דָעֶר זון פּוּן מִלְכָּה אשת נחור אחי אברהם דָאם וַויִיב פּוּן נָחוֹר דָר בְּרוּדֶר פּוּן אַבְרָהָם וכדה על שכמה אוֹג אִיר קְרִיג אוֹף אִיר אַקְסֶל׃ (טז) והנערה טובת מראה מאד אוֹג דָאם מֵיידִיל אִיז זֵייעֶר אַשַׁיין גְשָׁטַאלְט בתולה זֵיא אִיז אַבְּרוּלָה ואיש לא ידעה אוֹג קֵיין מַאן דָאט זֵיא נִיט בֶּשְׁלָאפֶן ותרד העינה ותמלא כדה ותעל אוֹג זֵיא דָאט גִינִידֶרְט צוּם קְוואל בְּרוּנֶן אוֹג דָאט דָר פּוּלְט אִיר קְרִיג מִיט וואַסֶר אוֹג דָאט אוֹף גִבְּרַאכְט׃ (יז) וירץ העבד לקראתה אוֹג דָר קְנֶעכְט אִיז גִילָאפֶן אֲקֶעגֶן אִיר • רש"י שְׁרַייבְט וַויל עֶר הָאט גִיזֶעהֶן דִי וַאסֶר זָאגֶן אוֹף גִינַאנְגֶן אֲקֶעגֶן אִיר הָאט עֶר פֶּר שָׁטַאנֶן אַז זֵי אִיז אַבְּרָקת דְרוֹם אִיז עֶר גְלֵאפֶן אֲקֶעגֶן אִיר ויאמר הגמיאני נא מעט מים מכדך אוֹג עֶר הָאט גִיזָאגְט אִיךְ בָּעט דִיךְ מַאךְ מִיךְ אַן זִיפֶּן אַבִּיסֶל וואַסֶר פּוּן דַיין קְרִיג׃ (יח) ותאמר שתה אדני אוֹג זֵיא הָאט גִיזָאגְט טְרוּנְק מַאן הַאר ותמהר ותרד כדה על ידה ותשקהו אוֹג זֵיא הָאט גִיאַיילְט אוֹג זֵיא הָאט אַרַאפּ גִינִידֶרְט אִיר קְרִיג פּוּן אִיר אֲקְסֶל אוֹיף אִיר הַאנְד אוֹג זֵיא הָאט אֶן גִיטָרַעגְנְקְט אִים׃ (יט) ותכל להשקותו אוֹג זֵיא הָאט פָּאר לָעֶנְט צוּא אֶן טְרוּנְקֶן אִים ותאמר גם לגמליך אשאב אוֹג זֵיא הָט גִיזָאגְט צוּ דֵיינוּ קָעמְלִין וָעל אִיךְ אוֹךְ אַן שָׁעפֶּן עד אם כלו לשתות ביז וַואנֶן זֵיי וָועלֶן פָּאר לָעֶנְד צוּ טְרוּנְקֶן׃ (כ) ותמהר ותער כדה אל השקת אוֹג זֵיא הָאט גִיאַיילְט אוֹג זֵיא הָאט אוֹיס

עִם אַדְנִי אַבְרָהָם׃ ג הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל־עֵין הַמָּיִם
וּבְנוֹת אַנְשֵׁי הָעִיר יֹצְאוֹת לִשְׁאֹב מָיִם׃ ד וְהָיָה
הַנַּעֲרָ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיהָ הַטִּי־נָא כַדֵּךְ וְאֶשְׁתֶּה
וְאָמְרָה שְׁתֵה וְגַם גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה אֹתָהּ הֹכַחְתָּ
לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק וּבָהּ אֵדַע כִּי־עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם־
אֲדֹנִי׃ ה וַיְהִי־הוּא טֶרֶם כִּלָּה לְדַבֵּר וְהִנֵּה רִבְקָה
יֹצֵאת אֲשֶׁר יָלְדָה לִבְתוּאֵל בֶּן־מִלְכָּה אֵשֶׁת נָחוֹר
אֲחִי אַבְרָהָם וְכַדָּהּ עַל־שִׁכְמָהּ׃ ו וְהַנַּעֲרָ טֹבַת
מַרְאֶה מְאֹד בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ וַתֵּרֶד הָעַיְנָה
וַתְּמַלֵּא כַדָּהּ וַתָּעַל׃ ז וַיָּרָץ הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ
וַיֹּאמֶר הַגְמִיאִינִי נָא מְעַט־מַיִם מִכַּדֵּךְ׃ ח וַתֹּאמֶר
שְׁתֵּה אֲדֹנִי וַתְּמַהֵר וַתֹּרֶד כַּדָּהּ עַל־יָדָהּ וַתַּשְׁקֵהוּ׃
ט וַתְּכַל לְהַשְׁקֹתוֹ וַתֹּאמֶר גַּם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב עַד
אִם־כִּלּוּ לִשְׁתֹּת׃ י וַתְּמַהֵר וַתְּעַר כַּדָּהּ אֶל־הַשֹּׁקֶת
וַתָּרָץ עוֹד אֶל־הַבְּאֵר לִשְׁאֹב וַתִּשְׁאַב לְכָל־גְּמַלָּיו׃

שפתי חכמים

הנערה ק׳ והנערה ק׳ רש״י והאיש

שלמי זב שכל עוב מדויו ברפותו ס״ו שער מתנה נתן ליצחק וכתיב כל ס׳ דמל״ב לית ליה דודתי לא נתן כל ממונו ברפוח מליעזר ותן לקטנות וכתיב ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק דמשמע דעד כשמת לא נתן לו שער מתנה ליצחק דכתיב פירש״י בשם רבי נחמיה ברכת דייתיקי פל״ל בקב״ה ליאברהם וסיס ברכה כנרכות ממורים ביהד ואברהם מסרם ליצחק ועי״ל שבאברהם לשר קנה ליתר שנתן במתנה ליצחק בחיותן עשר שנים ליתר מיתת שרה חותן נכסיס נתן לו קודם מותו וק״ל : ז לא שם״י פסי׳ יש זה חלה סוח בתחלת דבור שפתחן לס׳ שודיע לו כה כי עשה חסד • ומהרש״ל פי׳ דמל״ב כ״ל ניחוח ממש : דק״ל

(יד) אותה הנערה לשון היה לו שתהא נומלת חסדים וכדאי ליבנם נביחותם מל מברכה ולשון הוכחה בירכת מפרושים״ם בלע״ז (דוש הלחם בעשיפדען) : ובה ארע • לשון ז מחנה הודע לי נה : כי עשית חסד • לא מהיה ממשפחתו והוגנת לו לחדע כי עשית חסד (כ״ל) : (טז) בתולה • ממקום בתוליס (בלחש״ רבה) : ואיש לא ידעה • שלא כדרכה לפי שבנות הארכיס היו מזמנות מקום בתוליהן ומפקידות עצמן ממקום לחבר הצעיד

ועשה חסד עם אדני אברהם אוב טוא גיבאד טיט מיין האר אברהם : (טו) הנה אנכי נצב על עין המים נון איך שטעיא בייי דעם קנואל וואסר ובנות אנשי העיר יצאת לשאב מים אוב דיא טעכטר פון דיא שטאדט ליים ניידען ארום שעפן וואסר : (יד) והיה הנערה אשר אמר אליה אוב עם וועט זיין דאם מיידל וואס איך וועל זאגן איר וואגען השט נא כדך ואשתה נייג נון אין דיין קרוג אוב איך וועל טרינקען ואמרה שתה וגם גמליך אשקה

לְאַרְעָא דְּהָא הַאֲתָבָא אָתֵיב יָת בְּרָךְ לְאַרְעָא דִּי נְפַקְתָּא מִתַּמָּן : יוַאֲמַר לֵיהּ אַבְרָהָם
אִסְתְּמַר לָךְ דִּלְמָא תָּתִיב יָת בְּרִי לְתַמָּן : זיְיָ אֱלָהָא דִשְׁמַיָּא דַּדְבָּרַנִי מִבֵּית אַבָּא
וּמֵאַרַע יְלִדוּתִי וּדְמַלִּיל לִי וְדִקַיֵּם לִי לְמֵימַר לִבְנָךְ אֶתֵּן יָת אַרְעָא הָדָא הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכֵיהּ
קֳדָמָךְ וְתֵיסַב אִתְּתָא לִבְרִי מִתַּמָּן : חוְאִם לָא תֵּיבֵי אִתְּתָא לְמֵיתֵי בַּתְרָךְ וּתְהֵי זַכָּאָה
מִמּוֹמָתִי דָּא לְחוֹד יָת בְּרִי לָא תָּתִיב לְתַמָּן : טוְשָׁוִי עַבְדָּא יָת יְדֵיהּ תְּחוֹת יַרְכָּא
דְּאַבְרָהָם רִבּוֹנֵיהּ וְקַיֵּם לֵיהּ עַל פִּתְגָמָא הָדֵין : יוּדְבַר עַבְדָּא עֲשָׂרָא גַּמְלִין מִגַּמְלֵי
רִבּוֹנֵיהּ וְאָזַל וְכָל שֻׁפַּר רִבּוֹנֵיהּ בִּידֵיהּ וְקָם וַאֲזַל לַאֲרָם דְּעַל פְּרָת לְקִרְתָּא דְּנָחוֹר :
יאוְאַשְׁרֵי גַּמְלַיָּא מִבָּרָא לְקִרְתָּא עִם בֵּירָא דְּמַיָּא לְעִידַן רַמְשָׁא לְעִידַן דְּנַפְקָן מַלְיָתָא :
יבוַאֲמַר יְיָ אֱלָהֵיהּ דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם זַמֵּין קֳדָמַי יוֹמָא דֵּין וְעִבֵד טִיבוּ עִם רִבּוֹנִי

בעל הטורים אברהם

(ו) יכלה מלאכו • כמיומד לו כדכתיב כי יף מלאכי לפניך לכל לג לחומו שכתוב בו מלאך ובלחתי לפניך מלאך • כ"ם כתיב מלאכו ואי שניקם על כ' ג' כסליכס ואחד כתוכס : (י) וכל טוב • כ' גמס' כלה ואידך וכל טוב דמשק לגיעזר לקח גם מטוב דמשק :

רש"י שפתי חכמים

ד ענך מסכול וממרח (קדושין סח) : רק את בני וגו' רק מעוט הוא בני מיכו מוכך לכל יעקב כן בני סופו לחזור : (י) מגמלי אדוניו • (כ"ר) נככין היו משלר גמלים שכיו יוצאין זעומין ה מפני הגזל שלא יכעו בשדות אחרים : וכל טוב אדוניו בידו • (כ"ר) שמל מתנה כתב ליצחק ו על כל מאכ לו כדי שיקפלו לשלוח לו כתם : ארם נהרים· בין שתי נהרות יושבת : (יא) ויברך הגמלים· מרביצים : לותה

תסדתו שכיב כו לג לשם ליכנות מכל אחרים לפילו מן המוחר ובכל"ם מי' שאין קומכין על הכתם ל"ב סיכי דכתי סיקח שכלפו כין שדות אחרים שאני : ו דכתי' וקח' ויל' וכל טוב אדוניו בידו משמע דכתוכת קל' תע"ם שכולך עדיין כיכ כל טוב אדוניו וכי כידו ולפי קוכ פ' כרכוכתו מה כת לגמדנו שכל טוב אדוניו עוד כידו כי מתי רכוכתא ליכא ושי"ל לעמ לג כודיענו הקכת כרכוכת שלפני

(ואשביעך ביי אלהי השמים ואלהי הארץ) דְּר תִּירוּץ אִיהּ אַבְרָהָם חַט צוּ אִים נִיְאוּנְט אַנוּנְד אִיהּ עֶרְדְר נְאַט פּוּן הִמֶל אוּנ פּוּן עֶרְד וְוֹאוּרוּם אִיהְ הָאבּ אִים נִיְוִוייְנְט אִין סוֹל פּוּן דִי לַיְיט אָבֶּר בְּשַׁעַת עֶר הָאט מִיהְ נִיפִּירְט פּוּן מַיין קָאמֶרם הוֹז אִיהּ עֶר נְאר גְוּוֹעַן דָּר פָאטֶר פּוּן הוֹמֶל אָבֶּר דִי לַיְיט פּוּן דְּד עֶרְד הָאבֶּן נִיט נִיוִוייסְט אָן עם אִיהּ פַּר הָאנְדֶלְן אָנָאט וּאשׁ דבר לי אוּנ וָואם עֶר הָט גָּרָעט פּוּן מַיינָט וָועגֶן וּאשׁ נשבע לי אוּנ וָואם עֶר הָאט נְשׁוּאוֹרֶן צוּ מִיר בַּיי דָעם בְּרִית בֵּין הַבְּתָרִים לאמר צוּ זָאגֶן לזרעך אתן את הארץ הזאת צוּ דַיינוּ קִינְדֶר וָועל אִיהְ גָּעבֶּן דָם לָאנְד הוּא ישלח מלאכו לפניך עֶר וָועט שִׁיקֶן זַיין מַלְאָךְ פַּר דִיר וּלקחת אשה לבני משם אוּנ דו זָאלְסְט נָעמֶן אוַוייב צוּ מַיין זון פּוּן דָאטֶר : (ח) ואם לא תאבה האשה ללכת אחריך אוּנ אוֹב דִיא אִשָּׁה וָועט נִיט וָועלֶן נַיין נָאךְ דִיר ונקית משבעתי זאת אוּנ דוּא וָועסְט זַיין רַיין פּוּן מַיין שְׁבוּעָה רק את בני לא תשב שמה נְאר מַיין זון זָאלְסְטוּ נִיט אוּם קָערֶן אַהִינְצוּ (עיין רש"י) : (ט) ויושם העבד את ידו תחת ירך אברהם אוּנ דָר עֶבֶד הָאט נִיטְאן דִיא הַאנְד אוּנְטֶר דָעם דִיךְ פּוּן זַיין הַאר אַבְרָהָם ויושבע לו על הדבר הזה אוּנ עֶר הָאט נְשׁוּאוֹרֶן צוּ אִים אוֹף דָר הָאנְד זַאךְ : (י) ויקח העבד וגו' אוּנ דָר קְנֶעכְט הָט גְנוּמֶן קָעמֶלְן בּוּנְדֶרְט פּוּן דִי קָעמֶלְן אדניו זַיין הַאר . רש"י שְׁרֵייבְט דִי קָעמֶלְן זָענֶן וָואנֶרן דָר קָעכְט אז זַיי זָענֶן פּוּן אַבְרָהָם וְוֹאוּרוּם זַיי זָענֶן גִינְאנְגֶן פַּאר שְׁלָאכְטֶן דִיא מַיילְיר כְּדֵי זַיי זָאלֶן זִיהְ נִיט פַּאשֶׁן אִין פָּרעמְדֶר פָּעלְדֶר וילך אוּנ עֶר אִיז גִינְאנְגֶן וכל טוב אדניו בידו אוּנ עֶר הָאט מִיט גְנוּמֶן נָאר דָאם גוטֶץ פּוּן זַיין הֶער אִין זַיין הַאנְד . רש"י שְׁרֵייבְט אַבְרָהָם הָאט אִים מִיט גִינֶעבֶּן אַשְׁטֶר מַתָּנָה אז עֶר שֶׁטֶנְקְט צוּ יִצְחָק נָאר זַיין פַּר מֶעגֶן כְּדֵי זַיי זָאלֶן חָשֵׁק הָאבֶּן צוּ נֶעבֶּן זַיינֶר טָאכְטֶר צוּ יַצְחָקְטֶפַּאר זַאךְ וְוִיינִיג פּוּן דָר שְׁטָאט אל באר המים בַּיי דָעם בְּרוּנֶן וָואסֶר : (יב) ויאמר אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט יי נָאט אלהי אדני אברהם דָר נָאט פּוּן מַיין הַאר אַבְרָהָם הקרה נא לפני היום אִיהְ בָּעט דִיהְ מַאךְ טְרָעפֶן פַּר מִיר הַיינְט

הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָצָאתָ מִשָּׁם׃ ו וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם
הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תָּשִׁיב אֶת־בְּנִי שָׁמָּה׃ ז יְהוָה ׀ אֱלֹהֵי
הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לָקָחַנִי מִבֵּית אָבִי ׀ וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי
וַאֲשֶׁר דִּבֶּר־לִי וַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לִי לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן
אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ לְפָנֶיךָ וְלָקַחְתָּ
אִשָּׁה לִבְנִי מִשָּׁם׃ ח וְאִם־לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה לְלֶכֶת
אַחֲרֶיךָ וְנִקֵּיתָ מִשְּׁבֻעָתִי זֹאת רַק אֶת־בְּנִי לֹא תָשֵׁב
שָׁמָּה׃ ט וַיָּשֶׂם הָעֶבֶד אֶת־יָדוֹ תַּחַת יֶרֶךְ אַבְרָהָם
אֲדֹנָיו וַיִּשָּׁבַע לוֹ עַל־הַדָּבָר הַזֶּה׃ שלישי י וַיִּקַּח הָעֶבֶד
עֲשָׂרָה גְמַלִּים מִגְּמַלֵּי אֲדֹנָיו וַיֵּלֶךְ וְכָל־טוּב אֲדֹנָיו
בְּיָדוֹ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־אֲרַם נַהֲרַיִם אֶל־עִיר נָחוֹר׃
יא וַיַּבְרֵךְ הַגְּמַלִּים מִחוּץ לָעִיר אֶל־בְּאֵר הַמַּיִם לְעֵת
עֶרֶב לְעֵת צֵאת הַשֹּׁאֲבֹת׃ יב וַיֹּאמַר ו יְהוָה אֱלֹהֵי
אֲדֹנִי אַבְרָהָם הַקְרֵה־נָא לְפָנַי הַיּוֹם וַעֲשֵׂה־חֶסֶד

שפתי חכמים

רש"י עם

דמלכ"ב מה עניו לכאן וכתי לעיל כתב כן בפי' כוונ לכוודעגו שכבן נתכב כל · בעד שלא היה לו בן תמר לי וגו' לפל פכיו כל הברכות שלו ברכות בלמות : ב כלומר שלמעלה נזמר ואלהי השמים : ג (נח"י) כרש"י וכרמב"ן שלריכו ודבר פשוט

מבית אבי היה אלהי השמים ולא אלהי הארץ שלא היו בתי עולם מכירים בו ומשו לא היה רגיל בארץ : מבית אבי · מהרן : ומארץ מולדתי · מלות ג כשדים : ואשר דבר לי · לפרכי כמו אבל דבר עלי · וכן כל לי ולו ולהם הסמוכים אצל דבור מפרשים בלשון על · ותרגום שלהם (רצונו שלהם להשתעם למ"ד במקום בעבור וק"ל) עלי עלותי עליהן שמן מפל אצל דבור לי לי ולו ולהם אלא אלהי אלהים ותרגום שלהם עמי עמיה עמהון אבל אצל אמירה מופל לי לי ולו ולהם : ואשר נשבע לי · בין הבתרים : (ח) ונקית משבועתי וגו' · וקח לו מבת ענר

דְּיֹא אִשָּׁה נִיט וָועלֶן גַיין נאָךְ כִּיר צוּ דָעם לַאנְד ההשב אזב אום קָערִין אשיב את בנך אל הארץ אשר יצאת משם זאל אִיךְ אום קָערִן דיין זון צו דָעם לַאנְד וואם דו בִּיסְט אַרוֹס גַיגַאנגַן פּוּן דָאבְּרט : (ו) ויאמר אליו אברהם אוג אַבְרָהָם דָאט צו אִים גַיזָאגְט השמר לך זיי גִיהִיט צוּ דִיר פּן תשיב את בני שמה טָאמָר וָועסְטוּ אום קָערִין מִין זון אַהִינְצוּ כָּל־מָר דוּ זָאלְסְט אִים אַהִין ניט פִּירִין : (ז) יי אלהי השמים רָד גָאט פּוּן דָעם הִימֶל אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי וואם הָט מִיךְ גְּנִימְט פּוּן מַיין פָאטֶרְס הוז אוג פּוּן דָעם לַאנְד פּוּן מִין מִשְׁפָּחָה · רש"י פְּרַעגְט וְווארום דָאט עָר ניט גִיזָאגְט (ואלהי הארץ) אוג אוֹבְּין דָאט עָר גִיזָאגְט

בְּחַקְלָא דִּי בָכָל תְּחוֹמֵיהּ סְחוֹר סְחוֹר : יח לְאַבְרָהָם לִזְבִינוּהִי לְעֵינֵי בְנֵי חִתָּאָה בְּכָל
עָאלֵי תְּרַע קִרְתֵּיהּ : יט וּבָתַר כֵּן קְבַר אַבְרָהָם יָת שָׂרָה אִתְּתֵיהּ בְּמְעָרַת חֲקַל כֶּפְלְתָּיְם
עַל אַפֵּי מַמְרֵא הִיא חֶבְרוֹן בְּאַרְעָא דְּכְנָעַן : כ וְקָם חַקְלָא וּמְעָרְתָּא דִּי בֵיהּ לְאַבְרָהָם
לְאַחֲסָנַת קְבוּרָא מִן בְּנֵי חִתָּאָה : א וְאַבְרָהָם סִיב עָאל בְּיוֹמִין וַיְיָ בָּרִיךְ יָת אַבְרָהָם :
בְּכוֹלָא : ב וַאֲמַר אַבְרָהָם לְעַבְדֵיהּ סָבָא דְּבֵיתֵיהּ דְּשַׁלִּיט בְּכָל דִּילֵיהּ שַׁוִּי כְעַן יָדָךְ
תְּחוֹת יַרְכִּי : ג וְאַקְיֵם עֲלָךְ בְּמֵימְרָא דַּיְיָ אֱלָהָא דִּשְׁמַיָּא וֵאלָהָא דְּאַרְעָא דְּלָא תְּסַב
אִתְּתָא לְבְרִי מִבְּנָת כְּנַעֲנָאֵי דִּי אֲנָא יָתֵיב בֵּינֵיהוֹן : ד אֱלָהֵין לְאַרְעִי וּלְיַלְדוּתִי תֵּיזֵיל
וְתִיסַב אִתְּתָא לְבְרִי לְיִצְחָק : ה וַאֲמַר לֵיהּ עַבְדָּא מָאִים לָא תֵיבֵי אִתְּתָא לְמֵיתַי בַּתְרַי

בעל הסורים

לארעא

(ע) ולאברהם זקן · ומימך ליה וס' ביך כשמזקן ונח יכול עוד לנשת ולכן ליעקב ולישן לו כוונך לאברהם וס' נכנו: כח כימים · כשכח כמנין ימים שניה נכנו כנגד שנולד יצחק : (כ) כשמואל · ב' כמס' כשכ ואיתיך לה רוח כשמואל יעלה עליך שם"ל לאברהם לפיכך מת רות כשמואל לו שהם חומש יעלה עליך מקומך לא תנח תלוי לך לגלגי : נח יהך · כגי' מילה שהשביעו במילה :

רש"י

שער עירו · בקרב כלם וכמעמד כלם ת הקימו לו : (ע) ברך את אברהם בכל · בכל עולה בגימטריא כן ומחמר סיס לו בן סיס א לריך להזיעו מהם : (כ) זקן ביתו · לפי שהוא דכוך נקוד זקן : תחת ירכי · (שבועות לח) לפי שהשבע לריך שיסוך בידו חפץ של מלוה כגון ספר תורה או תפילין · והשולה יהיה מלוה לחבוטו לו ובאה לו על ידי נעך והיתה עליו ונפלה · (ר"ל מה שלח לחמר מחת יריכך וה"ל להשביע העבד במילתו לפי שעל האברהם היתה

שפתי חכמים

להורות שקם כשדה וכמעמד וכל הענן לאברהם למקנה ולגורות ג' פירושים אלו לקן לחמר שדה עפרון ואח"כ פעם ג' כשדה והמערה דוקא קלי לתרוויהו על שדה עפרון ר"ל תקומה וכו' ועל השדה והמערה וגו' ר"ל שקם לאברהם למקנה ולפעמו פ' ויקם ר"ל שניא מכאן של מוכר ושומד נכחו של קונה כדפירש"י גבי קטן וכו' ו"ק מה שהקשה הרמ"ם ומנחת יהודה לחלוק ולקן לריך לתירוצי ס דחוקים שלפי לשון שכח ויהפס פ' אחד להם לשפעמו נכחן פ' סוף ויקם שעומד נכחו של קונה וסוף כדפירש"י שהם וקם שכית וגו' לקומה שעומד נכחו של קונה כי הם"י מפרש וקם שכית ר"ל עמידה שעמד שכית ומ"ם נכחו של קונה מדכתיב לחריו לקונה ס"ל שכח ויקם ל' עמידה שעמד

שכשם לאברהם וכרמ"ם ומ"י כגירו דוקא שכית לשון קנין לפירש"י שכשם · ולינו כן ותימה מנין לשם זה : ת מפני שכית בכל מקום מוכה על תוך ומפני שלשן תוך וקרוב שיך במקום כזה תמר כמעמד כולם ופלן לא רלה לאברם הם"י כמו שפי' לעיל שכולן כעלין ממלמלין וכו' דמ"כ כולן ל"ל כמ"ש לעיל ולמה כתב כל שמעמ שכח כתוכן מ"ו לחי למדרש כמעמד כולן : א (ג"ת) דמ"כ

בשדה אוֹ אֱלָא בְּגַוָּיכָר וְאִם אִיתּ אִין פָּעֲלִד אשד בכל גבלו וְאִם אִיתּ אִין זַיִן נְמַארְק סביב אַרוּם אַלַי הָט דָם נִיהַאט אַיִן בַּשְׁטַאנְד : (יח) לאברהם למקנה לעיני בני חת צוּ אַבְרָהָם־פַאר אַיִן קוּיפְּנְג פַאר דִי אוֹנְזִן פוּן דִיא בְּנֵי חַת בכל באי שער עירו אִין אַלַי וְאִם קוּמָן אִין טוּעָר פוּן זַיִן שְׁטָאט כְּלוֹמָר אַז זַיא זַעֲנִין אַלַי נִישְׁטָאנְיִן הָאט עָר אִים מַכָּנָה גוּוִן דָאם פָּעֲלִד : (יט) ואחרי כן קבר אברהם את שרה אשתו אוֹנְ דָר נָאהְ הָט אַבְרָהָם בְּגַרָאבִּין זַיִן וַוַייב שָׂרָה אל מערת שדה המכפלה צוּ דִר מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה וְאִם אִיתּ אִין פָּעֲלִד על פני ממרא פַאר מַמְרֵא הוא חברון בארץ כנען דָאם אִיתּ חֶבְרוֹן אִין לַאנְד כְּנַעַן : (כ) ויקם השדה והמערה אשר בו אוֹנְ עָם הָט נִיהַאט אַבַּשְׁטַאנְד דָם פָּעֲלִד אוֹנְ דִי הַיילְ וָום אִיתּ אִין אִים לאברהם לאחזת קבר צוּ אַבְרָהָם פַאר אַבֵּית הַקְּבָרוֹת מאת בני חת פוּן דִיא בְּנֵי חַת : (א) ואברהם זקן בא בימים אוֹנְ אַבְרָהָם אִיתּ אַלְט גְּוָוען עָר אִיתּ נְקוּמָן אִין דִי יָארִין וה' ברך את אברהם אוֹנְ נָאט הָאט גִיבֶּענְטְשְׁט אַבְרָהָם מִיט אַלִירְלֵי בְּרָכוֹת רש"י שְׁרִייבְט בְּכָל מְרָעְפְּט אָן צְווִיי אוֹנְ פּוּפְצִיג וַוי פִיל בֶּן מְרָעְפְּט אָן כְּלוֹמָר נָאט הָט אִים גִיבֶּענְטְשְׁט מִיט אַזוֹן אוֹנְ וַוייל עָר הָאט גְּהָאט אַזוֹן הָט עָר בַּראכְט אִים נָעמָן אַוויִיב : (ב) ויאמר אברהם אל עבדו אוֹנְ אַבְרָהָם הָאט גִיזָאגְט צוּ זַיִן קָנֶעכְט זקן ביתו דָר עֶלְצְטֶר פוּן זַיִן הַוז המשל בכל אשר לו דָר וָום הָט נָוועלְטִיגְט אִיבֶּר אֶלְדִינְג וְואם צוּ אִים אִיז שים נא ידך תחת ירכי טוא נוּן זַיין הַאנְד אוּנְטֶר מַיין יְרֵךְ · רש"י שְׁרִייבְט אַז מַען שְׁוּוערְט מוּז מַען הָאלְטֶן אַזאך פוּן אֶמְצָעוֹ אוֹנְ וַוייל דִי מִילָה אִיז צוּ אִים גְּוָוען דִיא עֶרְשְׁטֶי מִצְוָה אִיז אִים גְּלִיבְּט גְּוָוען הָאט עָר זַיא גְּנוּמָן בַּייא אִיד צוּ שְׁוּוערִין : (ג) ואשביעך ביי אלהי השמים ואלהי הארץ אוֹנְ אִיךְ וָועל דִיךְ בַּשְׁוּוערִין בִּיי נָאט פוּן הִימֶל אוֹנְ עֶרְד אשר וום לא תקח אשה לבני דוא זָאלְסט נִים נָעמָן אַוויִיב צוּ מַיין זון מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבו פוּן דִיא מֶענְשֶׁר פוּן בְּנַעֲנִי וָואם אִיךְ זִיץ צְווִישָׁן אִים : (ד) כי אל ארצי ואל מולדתי תלך וְיִיעֶרְט צוּ מַיין לַאנְד אוֹנְ צוּ מַיין מִשְׁפָּחָה זָאלְסטוּ גִיין ולקחת אשה לבני דו זָאלְסְט נָעמָן אַיין וַוייב צוּ מַיין זון יִצְחָק : (ה) ויאמר אליו העבד אוֹנְ דָר קְנֶעכְט דָאט צוּ אִים גִיזָאגְט אולי לא תאבה האשה ללכת אחרי אל הארץ הזאת הַאסְט זַיְיסְט

לִפְנֵי מַמְרֵא הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ וְכָל־הָעֵץ
אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּכָל־גְּבֻלוֹ סָבִיב׃ יח לְאַבְרָהָם
לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי־חֵת בְּכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ׃
יט וְאַחֲרֵי־כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל־
מְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה עַל־פְּנֵי מַמְרֵא הִוא חֶבְרוֹן
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ כ וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ
לְאַבְרָהָם לַאֲחֻזַּת־קֶבֶר מֵאֵת בְּנֵי־חֵת׃ ס
כד א וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־
אַבְרָהָם בַּכֹּל׃ ב וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־עַבְדּוֹ זְקַן
בֵּיתוֹ הַמֹּשֵׁל בְּכָל־אֲשֶׁר־לוֹ שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת
יַרְכִּי׃ ג וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי
הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי
אֲשֶׁר אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ׃ ד כִּי אֶל־אַרְצִי וְאֶל־
מוֹלַדְתִּי תֵּלֵךְ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי לְיִצְחָק׃ ה וַיֹּאמֶר
אֵלָיו הָעֶבֶד אוּלַי לֹא־תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרַי
אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת הֲהָשֵׁב אָשִׁיב אֶת־בִּנְךָ אֶל־

שפתי חכמים

סמ' רס"י יגע מכחו של מוכר ושומד בכותו של קונה דכתם כקונה כתיב לתר מקומה וכתיב לג כתיב כי לתברכם למקנה לאינו דבוק עם פסוק סקודם מפני פיסוק הטעמים: ש (ממ"ם) נכתוב קבה ממ"ב אי פסוקו ג"ם ובק"מ אין דרך רס"י לכתיב דרש כתנם ואי פסוקו לג ג"ם ג"כ למה כתיב לפסוקו וכ"ג לריך לנקדק בכל מקום שמניח רס"י בתיבה ו"ל לפסוקו לבד קבה ויקם שדה עפרון וגו' עד השדה אשר בו וגו' מיותר הול"ל ויקם השדה והמערה וגו' לתברכם למקנה וגו' למ"ל שדה עפרון תחלה עד השתא לא ידעינן שהיה שדה עפרון לכך לריך לומר מקומה היתה לשדה של עפרון דייקא שמתחלה היתה כיד הדיוטו עפרון ולעכשיו מקומה לבד וכו' קבה כיון דכתר תחר ויקם שדה עפרון למה מזכיר פעם ג' השדה והמערה וגו' הול"ל ויקם שדה עפרון וגו' והמערה וכל כעך וגו גם לפי' מקומה וכו' אין לו תיכור עם פיסיק דקרא לתברכם למקנה לכן נ"ל גם פסוקו בבא לכוורות

רש"י

מיד סליום ליד מלך ופסוקו של מקרא ויקם השדה והמערה אשר בו וכל העץ ש לתברכם למקנה וגו': (יח) בכל באי שער

הארץ

עִם אִיז אַרוֹם גַּאנְגֶן פּוּן אַיין הָרְיוֹט צוּ דֶר הַאנְד פּוּן אַבְשָׁלוֹם׃ אוּן דָּר פְּאשִׁטָר פְּלֶעגְט אִיז ויקם שדה עפרון
אוּן עִם הַמְּ גְּהַאט אַבְּשָׁטַאנְד דָּאס פֶּעלְד פּוּן עֶפְרוֹן אשר במכפלה וָאס אִיז אִין דֶּעם מַכְפֵּלָה אשר לפני
ממרא וָאס אִיז פַּר מַמְרֵא השדה והמערה אשר בו דָּאס פֶּעלְד אוּן דִּיא הַיִּיל וָוס אִיז אִין אִים וכל העץ אשר

יָאלֵי תִּרַע קֳדָמַיְתֵיהּ לְמֵימָר׃ יא לָא רְבוֹנִי קַבֵּיל מִנִּי חַקָּלָא יְהָבִית לָךְ וּמְעָרְתָּא דִּי בֵיהּ׃
לָךְ יְהָבֵיתָהּ לְעֵינֵי בְנֵי עַמִּי יְהָבֵיתָהּ לָךְ קְבַר מֵיתָךְ׃ יב וּסְגִיד אַבְרָהָם קֳדָם עַמָּא
דְּאַרְעָא׃ יג וּמַלֵּיל עִם עָפְרוֹן קֳדָם עַמָּא דְּאַרְעָא לְמֵימָר בְּרַם אִם אַתְּ עָבִיד לִי מִיבְּ
קַבֵּיל מִנִּי אִתֵּן כַּסְפָּא דְּמֵי חַקָּלָא סַב מִנִּי וְאֶקְבַּר יַת מֵיתִי תַּמָּן׃ יד וַאֲתֵיב עָפְרוֹן יַת
אַבְרָהָם לְמֵימָר לֵיהּ׃ טו רְבוֹנִי קַבֵּיל מִנִּי אַרְעָא שַׁוְיָא אַרְבַּע מְאָה סֶלְעִין דְּכֶסֶף בֵּינָא
וּבֵינָךְ מָה הִיא וְיַת מֵיתָךְ קְבַר׃ טז וְקַבֵּיל אַבְרָהָם מִן עָפְרוֹן וּתְקַל אַבְרָהָם לְעָפְרוֹן יַת
כַּסְפָּא דְּמַלֵּיל קֳדָם בְּנֵי חִתָּאָה אַרְבַּע מְאָה סֶלְעִין דְּכֶסֶף מְחוֹרְתָּא בְּכָל בֵּידִינָתָא׃
יז וְקָם חַקַל עָפְרוֹן דִּי בְכַפֶּלְתָּא דִּי קֳדָם מַמְרֵא חַקָּלָא וּמְעָרְתָּא דִּי בֵיהּ וְכָל אִילָנֵי דִּי

בעל הטורים בחקלא

(טו) בינא · חסר כאן · ואין דעתי · עפרון שולח ל׳ כנגד תרגם מחות שקלים שלקח במערה : (יז) ויקם שדה עפרון · ר״ת נכסף עשו רמז לעשו שיקום לערער על המערה :

רשי שפתי חכמים

והלוחי נתתי פ לך כאן : (טו) ביני וביניך · כזין שמי מוכיחים כמונו מה היא הסוכה לכלום תלוי הכח את המכר (כ״כ) צ ואת מתך קבור : (יז) וישקל אברהם לעפרון · (בכורות כ) תסר ויו״ו לפי ק שנאמר הרבה ונפילו מעט לא עבה (כ״מ פז) שנאמר שקלים גדולים שהן קנטרין שנאמר עוכר לכותר שמחקבלים בשקל בכל מקום ויש מקום שבשקלים גדולי׳ שהן קנטרין כנסיתאר״ם (בעלמפער) כלע״ז : (יז) ויקם שדה עפרון · תקומה היתה לו ר׳ יוסף מיד

שנתתי וכו׳ ופ״ז ת״ש שנאמר את״כ ונכן עתה קח ממני וגו׳ ועיין לא מני לכרם כדכתיב כתיב לו במעני נתתי וגו׳ · דלו פי׳ כלומי ותסבר לומר דקאי על במעני כלומי ותמעני ועל נתתי כלומי נתתי וכו׳ ומכ״ש לעיל ומ״מ לא לו כתיב הכא קח ממני וגו׳ כיון לכיסוס לדחוק דקאי קאי על מלא במעני לחוד וכיון מפרשים שפי׳ כיי ה ל כמו שנתתי וכו׳ כדלעיל ודו״ק : צ ר״ל למה לאמר כיני וביך מ״ם הוא מסלר בני חדש ומתרגם בין שני מוכיחים ותו ק״ל למה לאמר ואת מתך קבור ו״ו על ואת למ״ל ומתרגם דיך לאמר לו הנח לת המכר ולת מתך קבור בתנם ח״כ ולת קאי לסנה לת המכר : ק ולפ״ש דיעקב ולסהן ג״כ חסרים ו״ו מ״מ הוחיל ועפרון מלא הוה בכל הפרשה מלא זה חסר בלעד לחני לעמדים לכל יעקב ולסהן בכ״ם חסרים סם ובמקום שסם מלאים לעמדים לחתן : ר לא מל׳ קיון כמו וקם הבית לסבי בעיר לסבר לא הומה לעמתים לקונה לסתו

נתתיה אוֹן דִּי חֵיל וְהֵם אִיז אִין פָּעלְד טוּא אִיךְ דִּיר נָעבֶּן לְעִינִי בְּנִי עַמִּי נתתיה לְךְ צוּ פַּר דִּיא אֹנָן פּוּן מַיִן
פָּאלְק טוּא אִיךְ זִיא דִּיר נָעבֶּן קבר מתך בַּגְרָאבּ דַיין טַת׃ (יב) וישתחו אברהם לפני עם הארץ אוֹן אַבְרָהָם
הָט זִיךְ נִפְּוּקט צוּ פַּר דָעם פָּאלְק פּוּן דָעם לַאנְד׃ (יג) וידבר אל עפרון אוֹן עָר הָאט גָּרַעט צוּ עָפְרוֹן בּאזוֹ
עם הארץ אִין דִּיא אוֹרֶן פּוּן דָעם פָּאלְק פּוּן דָעם לַאנְד כְּלוּמֶר זַיִיא הָאבֶּן אַלִי גְּהערט לאמר צוּ זֹאנֶן אִר
נַייֶערט אם אתה אוֹב דִי לו שמעני הַלְוַאי זֹאלְסְטוּ זִיךְ צוּ הָערֶן דוּ זֹאנְסְט אִיךְ זֹאל דִיךְ צוּ הָערֶן צוּ נָעמֶן
אוֹם זוּסְט דֶם וִיל אִיךְ נִיט דֶם נָעלְד אִיז בִּיי מִיר גְּרַייט נתתי כסף השדה הַלְוַאי נתתי כסף השדה הַלְוַאי וְואלְט אִיךְ דִיר שׁוֹן לַאנְג
גנעבן גָעלְד פַּר דָעם פָּעלְד קח ממנו נָעם הָאסְטֶשׁ הַיינְט בַּייא מִיר ואקברה את מתי שכח אוֹן אִיךְ וֶועל
דָארְטֶן בְּגְרָאבּן מַיִן טַת׃ (יד) ויען עפרון את אברהם אוֹן עָפְרוֹן הָט נָעאַנְטְפֶּרְט צוּ אַבְרָהָם לאמר לו צוּ זֹאנֶן
צוּ אִים׃ (טו) אדני שמעני מַיִן הֵאר הָעֶר טַיִךְ צוּ ארץ ארבע מאת שקל כסף אזו צַאשְׁטֶנְקְל עָרֶד וָום אִיז וָועֶרְט
פִּיר הוּנְדֶרְט שְׁקָלִים כיני וביך צְווישֶׁן מִיר אוֹן צְווישֶׁן דִיר אַזַעלְכֶי צְווִיי זַיְיעֶלְכֶי לִיב הָאבֶּר וִוי מִיר זַענֶן מה הוא
וָום אִיז נָאר חְשׁוּב לַיין אַנִידֶר דָם גְּעלְד ואת מתך קבר אוֹן בְּגְרָאבּ דַיין טַת׃ (טז) וישמע אברהם אל עפרון
אוֹן אַבְרָהָם הָט צוּ נֶהָערְט צוּ עָפְרוֹן וישקל אברהם לעפרון אוֹן אַבְרָהָם הָט גְּוואגְן צוּ עָפְרוֹן את הכסף אשר
דבר באזני בני חת רם נעלד וום עָר הָט נֶרֶעט פַּאר דִיא בְּנֵי חֵת ארבע מאות שקל כסף פִּיר הוּנְדֶרְט זִילְבֶּרְנֶע
שְׁקָלִים עבר לסחר וום פְּאַרְט אִיבֶּר צוּ אִימְלִיכֶן כּוֹדֶר כְּלוֹמֶר עָר הָאט אִים גִיגֶעבֶּן גְּרוֹסָע שְׁקָלִים · רש״י
שְׁרַייבְט עָפְרוֹן שְׁטַייט רָא אִן אוֹא״ו וַיֵּיל עָר הָט גְּוואגְט פִּיל עָר הָאט גְּוואגְט עָר וָועט אִים שָׁעֶנְקֶן דִיא
כַּעֲרֶת הַמַּכְפֵּלָה אוֹב עָר הָט אֶפֶּילוּ וויינְיגֶר אוֹךְ נִיט נְטַאן עָר הָאט בִּיי אִים גנוטן נְרוֹסָע שְׁקָלִים וום מֶעֶן
נָעמְט זַייא אוֹךְ אֶלֶי עִירְמֶר פַּר אַשֶׁקֶל׃ (יז) ויקם שדה עפרון אוֹן עֶם הָאט עִפְּרוֹן אוֹן אַבְּשְׁטַאנְד דֶאם פָּעלְד פּוּן
עָפְרוֹן · רש״י שְׁרַייבְט וַיקם אִיז מַייטְשׁ עָם הָט נֶהָאט אַיין תְּקוּמָה כְּלוֹמֶר דָם פָּעלְד אִיז חְשׁוּבֶר נִיוואָרֶן

וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ׃ ג וַיָּקָם
אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל־בְּנֵי־חֵת לֵאמֹר׃
ד גֵּר־וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם תְּנוּ לִי אֲחֻזַּת־קֶבֶר
עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מֵתִי מִלְּפָנָי׃ ה וַיַּעֲנוּ בְנֵי־חֵת
אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ׃ ו שְׁמָעֵנוּ אֲדֹנִי נְשִׂיא
אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחַר קְבָרֵינוּ קְבֹר אֶת־
מֵתֶךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת־קִבְרוֹ לֹא־יִכְלֶה מִמְּךָ מִקְבֹּר
מֵתֶךָ׃ ז וַיָּקָם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם הָאָרֶץ לִבְנֵי־
חֵת׃ ח וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם־יֵשׁ אֶת־נַפְשְׁכֶם
לִקְבֹּר אֶת־מֵתִי מִלְּפָנַי שִׁמְעוּנִי וּפִגְעוּ־לִי בְּעֶפְרֹן
בֶּן־צֹחַר׃ ט וְיִתֶּן־לִי אֶת־מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר־לוֹ
אֲשֶׁר בִּקְצֵה שָׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִי
בְּתוֹכְכֶם לַאֲחֻזַּת־קָבֶר׃ י וְעֶפְרֹן יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי

שפתי חכמים — כף זעירא — רש"י — רת

[illegible] ו ופ"ת מכ"ל נרס"י וי"ל דסותיל וכתיב סתם ולא
[illegible] ודאי קאי למקום שיבא שם ולא מזכר בפסוק
[illegible] מקום אחר כעקידת יצחק שבא כדכתיב בפ'
[illegible] (כרת"ס) ולא כמיכות פרשיות קאמר דת"כ כל"ל זה
[illegible] ושוד מכ"ל שאין זה מקומו ולא כמיכות זמניות
[illegible] סתם בידם שאתה סמוך לעקידה ומסתיר ליה לקרא
[illegible] ח דאל"כ למה"מ כתב רחמנא ויבא ולא לומר שבא מהר סמוריים ע"י וכו' : ט ופ"ת כמעט שאתחו
כו"ל למעקו וי"ל דכ"ם שניה בא מהר סמוריים והגיד לה ענין
[illegible] וכתחיל להגיד לה שאדמן בנה בשחיטה ולהיות סמוך
נסיים דכרו ולומר לה שיעיל ולא כשחט וכמעט שלמה לה שלא מושעת קודם לכן ומכלם כל כך מדכריו ופרשם

שַׁעַר־עִירוֹ דִּבֶּר עֶפְרֹן בְּנֵי־חֵת אֶל־אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ לֵאמֹר׃
יא לֹא אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לָךְ וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְךָ נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי־עַמִּי נְתַתִּיהָ
לָּךְ קְבֹר מֵתֶךָ׃ יב וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ׃ יג וַיְדַבֵּר אֶל־עֶפְרֹן בְּאָזְנֵי עַם־הָאָרֶץ
לֵאמֹר אַךְ אִם־אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת־מֵתִי שָׁמָּה׃
יד וַיַּעַן עֶפְרֹן אֶת־אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ׃ טו אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאֹת שֶׁקֶל־כֶּסֶף בֵּינִי
וּבֵינְךָ מַה־הִוא וְאֶת־מֵתְךָ קְבֹר׃ טז וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל־עֶפְרֹן וַיִּשְׁקֹל אַבְרָם לְעֶפְרֹן
אֶת־הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי־חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לַסֹּחֵר׃ יז וַיָּקָם
שְׂדֵה עֶפְרֹן אֲשֶׁר בְּמַכְפֵּלָה אֲשֶׁר לִפְנֵי מַמְרֵא הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ וְכָל־הָעֵץ אֲשֶׁר
בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּכָל־גְּבֻלוֹתָיו סָבִיב׃ יח לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי־חֵת בְּכֹל בָּאֵי שַׁעַר־עִירוֹ׃
יט וְאַחֲרֵי כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל־מְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה עַל־פְּנֵי מַמְרֵא הִוא
חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ כ וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְאַבְרָהָם לַאֲחֻזַּת־קֶבֶר מֵאֵת בְּנֵי־חֵת׃

כד א וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת־אַבְרָהָם בַּכֹּל׃ ב וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־עַבְדּוֹ
זְקַן בֵּיתוֹ הַמֹּשֵׁל בְּכָל־אֲשֶׁר־לוֹ שִׂים־נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי׃ ג וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי
הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יוֹשֵׁב
בְּקִרְבּוֹ׃ ד כִּי אֶל־אַרְצִי וְאֶל־מוֹלַדְתִּי תֵּלֵךְ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי לְיִצְחָק׃ ה וַיֹּאמֶר אֵלָיו
הָעֶבֶד אוּלַי לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרַי אֶל־הָאָרֶץ הַזֹּאת הַהָשֵׁב אָשִׁיב אֶת־בִּנְךָ
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָצָאתָ מִשָּׁם׃ ו וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תָּשִׁיב אֶת־בְּנִי
שָׁמָּה׃ ז יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לָקָחַנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי וַאֲשֶׁר דִּבֶּר־לִי
וַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע־לִי לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ לְפָנֶיךָ וְלָקַחְתָּ
אִשָּׁה לִבְנִי מִשָּׁם׃ ח וְאִם־לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרֶיךָ וְנִקֵּיתָ מִשְּׁבֻעָתִי זֹאת רַק
אֶת־בְּנִי לֹא תָשֵׁב שָׁמָּה׃ ט וַיָּשֶׂם הָעֶבֶד אֶת־יָדוֹ תַּחַת יֶרֶךְ אַבְרָהָם אֲדֹנָיו וַיִּשָּׁבַע לוֹ עַל־
הַדָּבָר הַזֶּה׃ י וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גְמַלִּים מִגְּמַלֵּי אֲדֹנָיו וַיֵּלֶךְ וְכָל־טוּב אֲדֹנָיו בְּיָדוֹ וַיָּקָם

יַחְפְּלֵל אֶל־יְהוָה: וַיַּעַל יִשְׁכַּב עַל־הַיֶּלֶד וַיָּשֶׂם פִּיו עַל־פִּיו וְעֵינָיו עַל־עֵינָיו וְכַפָּיו עַל־
כַּפָּיו כפו כתיב וַיִּתְחַם עָלָיו וַיָּחָם בְּשַׂר הַיֶּלֶד: וַיָּשָׁב וַיֵּלֶךְ בַּבַּיִת אַחַת הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה וְעַל
וַיִּתְחַם עָלָיו וַיָּזוֹרֶר הַנַּעַר עַד־שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּפְקַח הַנַּעַר אֶת־עֵינָיו: וַיִּקְרָא אֶל־גֵּיחֲזִי
וַיֹּאמֶר קְרָא אֶל־הַשֻּׁנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָאָהּ וַתָּבֹא אֵלָיו וַיֹּאמֶר שְׂאִי בִנֵךְ: וַתָּבֹא וַתִּפֹּל
עַל־רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה וַתִּשָּׂא אֶת־בְּנָהּ וַתֵּצֵא:

זיי בייִדי ויתפלל אל יי אוג הָט גְּבָעָטן צו נָאט ויעל וישכב על הילד אוג איז אוֹף גַּנַּאנְגן אוג הָט זִיךְ גְלַייִנְט אוֹף
דָעם קִינְד וישם פיו על פיו ועיניו על עיניו וכפיו על כפיו אוג הָט נָטָאן זיין מיל אוֹף דָעם קִינְדם טוֹט אוג זַייִנִי
אוֹגן אוֹף דָעם קִינְדם אוֹגן אוג זַייִנִי הענד אוֹף דָעם קִינְדם הָענְד: ויגהר עליו אוג הָט זִיךְ פַּר שְׁפָּרַייט אוֹף
אִים ויחם בשר הילד אוג עָם אִיז וַוארִים גְוואוָארן דָם פְלַייש פוּן דָעם קִינְד וישב וילך בבית אוג הָאט זִיךְ אום
גָקערְט אוג אִיז גְגַאנְגן אִין דָעם הויז אחת הנה ואחת הנה אַיין מָאל אַהִין אוג אַיין מָאל אַהֵער ויעל ויגהר עליו
אוג אִיז אוֹף גְיגַאנְגן אוג הָט זִיךְ וִוידֶער פַּר שְׁפָּרַייט אוֹף דָעם קִינְד ויזורר הנער עד שבע פעמים הָט גְנִיסְט
דָר יונג בִּיז זִיבֶן מָאל ויפקח הנער את עיניו אוג דָר יונג הָאט גְעפִינְט זַיין אוֹגן: ויקרא אל גיחזי ויאמר הָאט
אֶלִישָׁע גְרוּפֶן צו גֵיחֲזִי אוג הָט גְוואגְט קרא אל השונמית הזאת רוּף צו דָר דָאזִיגֶר שׁוּנַמִית ויקראה הָט עָר זִיא
גְרוּפֶן ותבא אליו אִיז זִיא גְקוּמֶן צו אִים ויאמר הָט עָר גְזָאגְט צו אִיר שאי בנך הֵיבּ אוֹף דַיין זון ותבא ותפל על
רגליו וחשתחו ארצה אִיז זִיא גְקוּמֶן אוג אִיז גְפַאלֶן פַּאר זַייני פִּים אוג הָאט זִיךְ גְבוּקְט צו דָר עֶרד ותשא את
בנה ותצא אוג הָט אוֹף עְהוּבֶן אִיר זון אוג אִיז אֲרוֹס גְגַאנְגן:

אתקלוס

א וַחֲיֵי שָׂרָה מְאָה וְעֶשְׂרִים וְשֶׁבַע שָׁנִים חֵיֵי שָׂרָה: ב וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת
אַרְבַּע הִיא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ:

בעל הטורים

(א) חיי שרה • כתיב לעיל מיניה ובתואל ילד את רבקה עד כאן שקשה שמשה של שרה זהתה שמשה של רבקה: שרה מלה שמש • ר"ת שמש חמה כשמש וכן בשמש: שני חיי שרה • לא לשון יחיד ממש • אלא חיי שרה • כלומר חיי שרה בגיל מאה שנה ועשרים שנה היתה יפה כבת עשרים לענין שלא חטאה ולא נענשה: וכן

רש"י

לא תמלא שכלי לומר כה שנאמר ג לפי כה ק' כלא חסר וכן כ' ככת ז' ליוסי: שני חיי שרה • כלן נזון לסוכה: (ב) בקריית ארבע • על שם ד' מרכבע שנקיים שהיו מחוברים שם וחלמי ואלפיהם • הכל מחבר על שם מרכבע שוגות שנקבלו ה שם מים ומם גו (כ"ל) מלשם ומוסיף ומרים

שפתי חכמים

ד' כ' הרש"י לפי לא ידעתי מי הכריחם למחוק קריית מרכבע ע"ם מרכבע שנקיים וכו' כי לפחד שמנלפו שנקרא מוסל כעיר מרכבע כדכתיב ושם הנרון לשנים קריית מרכבע שלשתם הנדול שנעשקים שיה רחוי לומר שפי' קריית כשלשה שנקרא מרכבע ויפרשו למה נקרא שמו מרכבע ולא למה נקרא שם כעיר מרכבע ושמע י"ל מכוס שמלפו הנעשה לקריאת כעיר למה נקרא כמה מרכבע ולא לקריאת מלון כעיר כשם מרכבע מ"ם פי' שכעיר נקרא ע"ם ד' זוגות וכו' ומוסל כעיר ג"כ נקרא מרכבע ע"ם שיהו עכ"ל: ה (ממ"ם) סולכך לפי שעשים כי לכל לפחד מכלשפים לנדו קכה דם"ל לקרות כעיר ע"ם הענין עלמו שהוא שכם כשם כעיר לפי' ד' שנקיים היל"ל קריית שנקים וכעיר"ם כ' היל"ל קריית זוגות ולא קריית מרכבע ולזון ניין לקרות שם כעיר לפחד שמשכם שלשתם שכה לשם כעיר לפחד שם היו ד' לו שחות לו יותר וכן בזוגות ל"ם שניהם ר"ל דקריית מרכבע נקרא ע"ם שיש כה לזוה דכרים של מספר ד' ד' והיינו ד' שנקיים ד' זוגות ולא ם ם ענין לפחד נאמר ומה לפי' חת"ל שכשכה שם כעיר הוא כשנין עלמו מ"ם נקרא ע"ם כמספר ד' ד' לקלר ולכלול ולרמוז כמלת מרכבע כ' שנקיים שהיו שם כל ג' של מספר ד' דכי מיניהו

בקריית ארבע אוג שָׂרָה אִיז גְשְׁטָארְבֶּן אִין קִרְיַת אַרְבַּע הוא הברון דָאס אִיז חֶבְרוֹן בארץ כנען אִין לַאנְד
כְּנַעַן • רש"י שְׁרַייבְט דְרוּם הָט סָעַן דִיא שָׁטָאט גְרוּפֶן אַרְבַּע וַויל עָנִי: אֵיי דְאַרְטֶן גְוועֶן פִּיר רִיזֶן אָדְמֶן
שֵׁשׁ וְהַלְמִי אוג זַייעֶר פָאטֶר נָאךְ אֲפִירוּ"ש מָאטְא רש"י דְרוּם הָט סָעַן גְרוּפֶן דִי שָׁטָאט אַרְבַּע וַויל עָם
אִיז דָארְט בְּגִרְאבֶּן גְוואגְן פִּיר פָאר הֵיינוּ אָדָם וְחַוָּה אַבְרָהָם וְשָׂרָה יִצְחָק וְרִבְקָה יַעֲקֹב וְלֵאָה ויבא אברהם
אוג אַבְרָהָם אִיז גְקוּמֶן פוּן בְּאֵר שָׁבַע לספוד לשרה צו בְּקלָאגֶן שָׂרָה ולבכותה אוג צו בַּאוויינֶן זִיא • רש"י

וְכִי־יְבָרֵכְךָ אִישׁ לֹא תַעֲנֶנּוּ וְשָׁמַתָּ מִשְׁעַנְתִּי עַל־פְּנֵי הַנָּעַר : וַתֹּאמֶר אֵם הַנַּעַר חַי־יְהוָה וְחֵי־נַפְשְׁךָ אִם־אֶעֶזְבֶךָ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ : וְגֵיחֲזִי עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיָּשֶׂם אֶת־הַמִּשְׁעֶנֶת עַל־פְּנֵי הַנַּעַר וְאֵין קוֹל וְאֵין קָשֶׁב וַיָּשָׁב לִקְרָאתוֹ וַיַּגֶּד־לוֹ לֵאמֹר לֹא הֵקִיץ הַנָּעַר : וַיָּבֹא אֱלִישָׁע הַבַּיְתָה וְהִנֵּה הַנַּעַר מֵת מֻשְׁכָּב עַל־מִטָּתוֹ : וַיָּבֹא וַיִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם

ויתפלל

לא תענגו אוג אַז אַיִן מַאן וָועט דִיךְ בְּעַנְטְשָׁן זָאלְסְטוּ אִים נִיט עָנְטְפֶּרֶן כְּדֵי עֶר זָאל נִיט מְפָרְסֶם זַיִן אַז עֶר נִיט מְכִּרַ דָעם נָם אוג עֶר הָט אָבֶּר יוא מְפוּרְסָם דְרוּם הָאט עָם נִיט גֶהָאלְפָן ושמת משענתי על פני הנער אוג זָאלְסְטָ מָאן מַיין שְׁטָעקֶן אוֹף דָעם פָּנִים פון דָעם יונְג : ותאמר אם הנער הָט נִיטְאוּט דִי מִיטֶר פון דָעם יונְג חי י וחי נפשך אם אעזבך אַז וִוי נָאט לֶעבְּט אוג אַזוֹ וִוי דִי לֶעבְּסְט אוֹב אִיךְ וָועל דִיךְ פַּר זִיצֶן דוּ מִזְּט אַלֵיין נַיין מִיט כִּיר ויקם וילך אחריה אִיז עֶר אוֹף נָשְׁטַאנֶן אוג אִיז גֶגאנְגֶן נָאךְ אִיר וגיחזי עבר לפניהם אוג גֵיחֲזִי אִיז אִיבֶּר גֶפָארֶן פַּר זַיְי וישם את המשענת על פני הנער אוג הָט נִיטְאוּט דָעם שְׁטָעקֶן אוֹף דָעם פָּנִים פון דָעם יונְג ואין קול ואין קשב אוג עָם אִיז נִיט גְעוֶעזֶן קַיין קוֹל אוג אַיין פַּאר נָעמוּנְג וישב לקראתו ויגד לו לאמר הָט עֶר זִיךְ אוּם גֶקֶערְט אַקֶעגְן אִים אוג הָט גְזָאגְט צו אִים זָאגָן לא הקיץ הנער דָר יונְג הָט זִיךְ נִיט אוֹף גְעוָאכְט ויבא אלישע הביתה אִיז אֱלִישָׁע נְקוּמֶן אִין שְׁטוּבּ אֲרַיין והנה הנער מת אוג נוּן דָר יונְג אִיז טוֹט משכב על מטתו אוג לִיגְט אוֹף זַיין בָּעט : ויבא ויסגר הדלת בעד שניהם אִיז עֶר גְקוּמֶן אוג הָט פַּר שְׁלָאסְן דִי טִיר פַּר

זייא

בראשית כג חיי שרה

כג א וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה
וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה : ב וַתָּמָת
שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן

שפתי חכמים

א פירוש ולא כלל כתחלים עם כשבירו' לאחד וכמלות לאחד כדלעיל כם' כרחשים וס' מז וס"ל דק' כרחשים יש לומר מלה שכם וכני שבע שנים דכל כם' כרחשים יש' תולדות מז כתיב כבולן נבי מלה שכם וכן נבי כשנים כשבתובים ממלה נמי כתיב כבו שנים ולא שכם לחלעי כשב לכרחשים כרחי' שכתוב נבי עשרים דלא מלינו לבולן שנכתב ג"ם שכם וס"ב ס"ל דחתי לחד לחתי לזהדדים בולן נמי לחתי לה פם שכל לחד מהדדים כם"ם סי' כל כלל מתפרים לעלמו ולינו מתחבר עם שכללים כתחדים עד שיהיו שלשתן יחד כך לחד כמוכח כשתפרים מתחדים ומעשריות וממלה משום דשכה ושכה נתלן ומתלק כתחדים לאחד ושמשיות לחוד ומתלות לחוד • ולפ"ז סעשרים וכבא לינם כטופסים על המלה לגלה כרחשבונים שכתוב כמלה : ב ממעמ שר"ל דמזה שכתוב לנו למדין שכל ימים כיו סוכים וכפמוך סי' רס"י שר חיי שרה פוף בולן לעולם מכאן למדנו לגו שכל ימים כיו טובים וגם כן דבריו סותרין זל"ז • ולק"מ דלמדכה לגי כשכתוב דנח ק' כנח כ' לחטח לגלה יודענו שכיותה נח ק' ליוסף כנח כ' שכל כלל נדרש לעלמו למעלה לגד לכך לגיך שני חיי שרה שכתוב שנים שכתוב שכה לפסוק זה לוסף נח ק' כנח כ' ר"ל כי כשים מלידתה וגם קן כל"ז שנים שנפסוק כם לוגם כשלשים בתוך כמלה ולגלה לוגם כטופסים על כמלה כשבולו של כמקרא ולל"ב לשכר לומר שכל"ז שנים שלחר כמלה כיה כה חטח ולגלה ליתם יפה לכך כוגיך שי חיי שרה כולם טוב ומפני חיי שרה שבח

(א) ויהיו חיי שרה אוג זַיי זָענֶן גְיוֶעזֶן דִיא לֶעבְּ טָאג פון שָׂרָה מאה שנה הונדערט יאר ועשרים שנה אוג צְוואנְצִיג יאר ושבע שנים אוג זִיבֶּן יאר • רש"י שרייבְּט דְרוּם שְׁטַייט בֵּיי אִיטְלִיכֶן כְּלָל שָׁנָה צו מַיינֶן אַז אִיטְלִיכֶר כְּלָל וָועְרְט בְּזוּנֶדֶר גְרֶדֶשְׁתְּ אַז שָׂרָה אִיז אֶלְט גְוֶעזֶן הונדערט יאר אִיז זִיא גְיוֶעזֶן אַזוֹ וִוי אַיינְע פון צְוואנְצִיג יאר צו זִינְד אַזוֹ וִוי אַיינְע פון צְוואנְצִיג יאר הָט נָאךְ נִיט גְזִינְדִיגְט וְוארום זִיא אִיז נִיט קַיין בַּת עוֹנְשִׁין אַז שָׂרָה אִיז אֶלְט גְוֶעזֶן הונדערט יאר הָט זִיא אוֹךְ נִיט גְזִינְדִיגְט אוג אַז זִיא אִיז אֶלְט גְוֶעזֶן צְוואנְצִיג יאר אִיז זִיא אַזוֹ שֵׁיין גְוֶעזֶן וִוי אַיינְע פון זִיבֶּן יאר שני חיי שרה יאר חיי שרה דִי לֶעבְּ טָאג פון שָׂרָה • רש"י שְׁרַייבְּט דְרוּם שְׁטַייט שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה צו וַיְיזֶן אַלֵי יאר זָענֶן גְלַייךְ צו גוטֶן : (ב) ותמת שרה

הַקְּטֹרֶת׃ וַיֹּאמֶר אֶל־אָבִיו רֹאשִׁי ׀ רֹאשִׁי וַיֹּאמֶר אֶל־הַנַּעַר שְׂאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ׃ וַיִּשָּׂאֵהוּ
וַיְבִאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ וַיֵּשֶׁב עַל־בִּרְכֶּיהָ עַד־הַצָּהֳרַיִם וַיָּמֹת׃ וַתַּעַל וַתַּשְׁכִּבֵהוּ עַל־מִטַּת אִישׁ
הָאֱלֹהִים וַתִּסְגֹּר בַּעֲדוֹ וַתֵּצֵא׃ וַתִּקְרָא אֶל־אִישָׁהּ וַתֹּאמֶר שִׁלְחָה נָּא לִי אֶחָד מִן־הַנְּעָרִים
וְאַחַת הָאֲתֹנוֹת וְאָרוּצָה עַד־אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאָשׁוּבָה׃ וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ אַתְּ הֹלֶכֶת
סלכתי כתיב אֵלָיו הַיּוֹם לֹא־חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם׃ וַתַּחְבֹּשׁ
הָאָתוֹן וַתֹּאמֶר אֶל־נַעֲרָהּ נְהַג וָלֵךְ אַל־תַּעֲצָר־לִי לִרְכֹּב כִּי אִם־אָמַרְתִּי אֵלָיִךְ׃ וַתֵּלֶךְ
וַתָּבֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הַר הַכַּרְמֶל וַיְהִי כִּרְאוֹת אִישׁ הָאֱלֹהִים אֹתָהּ מִנֶּגֶד וַיֹּאמֶר
אֶל־גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ הִנֵּה הַשּׁוּנַמִּית הַלָּז׃ עַתָּה רֻץ־נָא לִקְרָאתָהּ וֶאֱמֶר־לָהּ הֲשָׁלוֹם לָךְ
הֲשָׁלוֹם לְאִישֵׁךְ הֲשָׁלוֹם לַיָּלֶד וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם׃ וַתָּבֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים הָהָרָה וַתַּחֲזֵק
בְּרַגְלָיו וַיִּגַּשׁ גֵּיחֲזִי לְהָדְפָהּ וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים הַרְפֶּה־לָהּ כִּי־נַפְשָׁהּ מָרָה־לָהּ וַיהוָה
הָעְלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי׃ וַתֹּאמֶר הֲשָׁאַלְתִּי בֵן מֵאֵת אֲדֹנִי הֲלוֹא אָמַרְתִּי לֹא תַשְׁלֶה
אֹתִי׃ וַיֹּאמֶר קָגֵיחֲזִי חָגֹר מָתְנֶיךָ וְקַח מִשְׁעַנְתִּי בְיָדְךָ וָלֵךְ כִּי תִמְצָא־אִישׁ לֹא תְבָרְכֶנּוּ
וכי

חזה צו רך דאזיך ציים כעת חיה ומם יז הט דר לעבט בשלום אשר דבר אליה אלישע ום אלישע הט נירעט
צו איר ויגדל הילד איז דר ואקקן גוואקן רם קינד ויהי היום איז גוטן איין טאג ויצא אל אביו איז עך ארום
גנאנגן צו זיין פאטר אל הקצרים צו דיא שנעטרס׃ ויאמר אל אביו ראשי ראשי אוג האט גזאגט צו זיין פאטר
מיין קאפ טוט כיר ווייא ויאמר אל הנער הט דר פאטר גזאגט צו איין יונג שאהו אל אמו טראג אים צו זיין
מיטר׃ וישאהו ויביאהו אל אמו הט ער אים גטראגן אוג האט אים גבראכט צו זיין מוטר וישב על ברכיה עד
הצהרים ויכת איז ער גזטכן אוף אירע קניא ביז אוג מיטן טאג אוג איז גשטארבן׃ ותעל ותשכיבהו על מטת
איש האלהים איז זי אוף גנאנגן אוג הט אים גלייגט אוף דעם בעט פון דעם גענטלכן מאן ותסגר בעדו ותצא
אוג הט פר שלאסן פר אים אוג איז ארום גנאנגן׃ ותקרא אל אישה ותאמר אוג האט גרופן צו איר מאן אוג
הט גזאגט שלחה נא לי אחד מן הנערים שיק מיר אייניגם פון דיא יונגן ואחת האתנות אוג איין אייזל פון דיא
אייזלן וארוצה עד איש האלהים אוג איך ועל לופן ביז דעם גענטלכן מאן ואשובה אוג איך ועל מיך ווידר
קערין׃ ויאמר הט ער גזאגט מדוע את הלכת אליו היום ולארום גייסטו דיינט צו אים לא תדש ולא שבת עם איז
ניט דיינט קיין ראש חדש אוג ניט קיין שבת מוז זיין עפיס נייעס ותאמר שלום ראט זיא גזאגט עם איז
שלום ותחבש האתון הט זיא אן גגורט דם אייזיל ותאמר אל נערה אוג הט גזאגט צו איר יונג׳נתא ולך פיר אתו
נייר ענך אל תעצר לי לרכב אוג דו זאלסט ניט אוף האלטן אוג נאכן פון מיינט וענן צו רייטן כי אם אמרתי לך
נייערט אז איך ועל דיר זאגן והלך ותבא אל איש האלהים איז זי נגאנגן אוג איז נקומן צו דעם גענטלכן מאן
אל הר הכרמל צו דעם בארג כרמל ויהי כראות איש האלהים אותה מנגד איז גיוועזן אז דר גענטלכר מאן האט
זיא גזעהן פון וייטנם ויאמר אל גיחזי נערו הט ער גזאגט צו גיחזי זיין יונג חכה השונמית הלז נון רם איז דיא
דאזיגי שונמית׃ ועתה אוג הייניט רוץ נא לקראתה ואמר לה לוף נאר אנגעגן איר אוג זאג צו איר השלום לך
השלום לאישך השלום לילד אוב עם איז שלום צו דיר אוב עם איז שלום צו דיין מאן אוג אוב עם איז שלום
צו דיין קינד הט זיא גיחזי גפרעגט ותאמר שלום הט זיא גזאגט עם איז שלום ותבא אל איש האלהים אוג איז
נקומן צו דעם גענטלכן מאן ותחזק בו ותגש להדפה הט זיא גיחזי גנעהנט צוועק שטיפן זי ויאמר איש האלהים האט דר גענטלכר מאן גזאגט הרפה לה
לאז איר אף כי נפשה מרה לה דען איר גמיט איז איר פר בימרט ויי העלים ממני ולא הגיד לי אוג גאט הט עם
פר הלן פון מיר אוג האט עם מיר ניט גזאגט ותאמר האט זיא גזאגט השאלתי בן מאת אדני האב איך דען
גבעטן איין זון פון מיין האר הלוא אמרתי פר ואר האב איך האב דיר גזאגט לא תשלה אתי דו זאלסט מיך ניט
נאדן מיט אז זון ום ועט ניט לאנג לעבן ויאמר לגיחזי הט אלישע גזאגט צו גיחזי חגר מתניך וקח משענתי
בידך ולך נזרט אן דייני לענדן אוג נעם מיין שטעקן אין דיין האנט אוג גיי כי תמצא איש לא תברכנו אז דו
ועקסט גפינן איין מאן זאלסטו אים ניט בענטשן כלומר זאלסט אים קין שלום ניט נעבן וכי יברך איש

וַתַּגֶּד לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְכִי מִכְרִי אֶת־הַשֶּׁמֶן וְשַׁלְמִי אֶת־נִשְׁיֵךְ כתיב כמיב וְאַתְּ וּבָנַיִךְ
יכמיב כתיב תִּחְיִי בַּנּוֹתָר : וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע אֶל־שׁוּנֵם וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה וַתַּחֲזֵק
בּוֹ לֶאֱכָל־לָחֶם וַיְהִי מִדֵּי עָבְרוֹ יָסֹר שָׁמָּה לֶאֱכָל־לָחֶם : וַתֹּאמֶר אֶל־אִישָׁהּ הִנֵּה־נָא
יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עֹבֵר עָלֵינוּ תָּמִיד : נַעֲשֶׂה־נָּא עֲלִיַּת־קִיר קְטַנָּה
וְנָשִׂים לוֹ שָׁם מִטָּה וְשֻׁלְחָן וְכִסֵּא וּמְנוֹרָה וְהָיָה בְּבֹאוֹ אֵלֵינוּ יָסוּר שָׁמָּה : וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹא
שָׁמָּה וַיָּסַר אֶל־הָעֲלִיָּה וַיִּשְׁכַּב־שָׁמָּה : וַיֹּאמֶר אֶל־גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ קְרָא לַשּׁוּנַמִּית הַזֹּאת
וַיִּקְרָא־לָהּ וַתַּעֲמֹד לְפָנָיו : וַיֹּאמֶר לוֹ אֱמָר־נָא אֵלֶיהָ הִנֵּה חָרַדְתְּ ו אֵלֵינוּ אֶת־כָּל־הַחֲרָדָה
הַזֹּאת מֶה לֵּעָשׂוֹת לָךְ הֲיֵשׁ לְדַבֵּר־לָךְ אֶל־הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל־שַׂר הַצָּבָא וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי
אָנֹכִי יֹשֶׁבֶת : וַיֹּאמֶר וּמֶה לַּעֲשׂוֹת לָהּ וַיֹּאמֶר גֵּיחֲזִי אָבָל בֵּן אֵין־לָהּ וְאִישָׁהּ זָקֵן : וַיֹּאמֶר
קְרָא־לָהּ וַיִּקְרָא־לָהּ וַתַּעֲמֹד בַּפָּתַח : וַיֹּאמֶר לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אַתְּ חֹבֶקֶת כתיב לתי כמיב
בֵּן וַתֹּאמֶר אַל־אֲדֹנִי אִישׁ הָאֱלֹהִים אַל־תְּכַזֵּב בְּשִׁפְחָתֶךָ : וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֹּלֶד בֵּן לַמּוֹעֵד
הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע : וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל־אָבִיו אֶל־

הקצרים

ניי פֿר קוּכְדָעם בּוֹטָל ושלמי את נשיך אוּן בַּצָאל דיין אַנְטַלַיְיעֶר ואת ובניך אוּן דִי אוּן דַיינִי־קִינְדֶר תחיי
בגותר זָאלְט אִיר זִיךְ דָעֶר נָעֶרְן כִּיט דָעם אִיבְּרִיגֶן : ויהי היום אִיז גֶעוֶעזֶן אַיין טָאג ויעבר אלישע אל שונם אִיז
אֱלִישָׁע אִיבֶּר גְּפָארֶן צוּ דֶר שְׁמָאט שׁוּנֶם ושם אשה גדולה אוּן דָאסְטֶן אִיז גְּוֶעזֶן־אַהֲשׁוּבָה אִשָּׁה דָם אִיז גְּוֶעזֶן
אֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית שְׁוָועכְטֶר וחזק בו לאכל לחם הָט זִיא אִים שְׁמַארְק גֶּבֶּעטֶן דָם עֶר זָאל בֵּייא אִיר בְּרוּט
עֶסֶן ויהי מדי עברו אִיז גִיוֶעזֶן וָועֶן עֶר פְלֶעגְט דָאסְטֶן דוֹרְךְ פָארֶן יסר שמה לאכל להם פְלֶעגְט עֶר אֵפּ עֶסֶן
אַהִין אִין הוּז צוּ עֶסֶן בְּרוּט ותאמר אל אישה הָט זִיא גֶיזָאגְט צוּ אִיר מַאן הנה נא ידעתי כי איש אלהים
קדוש הוא נוּן אַיךְ וָויים אַז דָער נָבִיא פּוּן נָאט אִיז אַיין הֵיילִיגֶר מַאן עבר עלינו חמיד עֶר פָארְט אִיבֶּר צוּ
אוּנְז תָּמִיד נעשה נא עלית קיר קטנה לָאמֶר מַאכֶן פּוּן זַיינְט וָועגְן אַיין אוֹבֶּר שְׁטִיבֶּל מיט אַיין קְלֵיינֶר וַאגְט
ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה אוּן לָאמִיר אִים דָאסְטֶן טָאן אַיין בֶּעט אוּן אַיין טִישׁ אוּן אַיין שְׁטוּל
אוּן אַיין לַייכְטֶר והיה אוּן עֶם וָועט זַיין כבאו אלינו אַז עֶר וָועט קוּמֶן צוּ אוּנְז יסור שמה וועט עֶר אֵפּ עֶסֶן
אַהִין : ויהי היום אִיז גְּוֶעזֶן אַיין טָאג ויבא שמה איז עֶר נְקוּמֶן אַהִין ויסר אל העליה וישכב שמה אוּן עֶר הָט אֵפּ
נָעקְערְט אוֹף דָעם אוֹבֶּר שְׁטִיבֶּל אוּן הָט זִיךְ דָאסְטֶן גֶלֵייגְט : ויאמר אל גחזי נערו אוּן הָט גֵיזָאגְט צוּ גֵיחֲזִי
זַיין יוּנְג קֶרֶא לשונמית הזאת רוּף צוּ דֶר דָאזִיגֶר ויקרא לה הָט עֶר גְּרוּפֶן צוּ אִיר ותעמד לפניו הָט זִי
זִיךְ גְּשְׁטָעלְט פַּר אִים : ויאמר לו הָט אֱלִישָׁע גֵּזָאגְט צוּ גֵיחֲזִי אמר נא אליה זָאג צוּ אִיר הִנֵּה חָרַדְתְּ אֵלֵינוּ
נוּן דוּ דָאסְט זָאיילְט פּוּן אוּנְזֶרְט וָועגְן נָאר דָאם דָאזִיגֶע זַיילוּנְג בְּלוֹטֶר דוּ דָאסְט דִיר צוּם הַארְצֶן גְּנוּמֶן
דָם דָאזִיגֶע עֶסֶן בּוּזֶן צוּ בּוּזֶן צוּ מִיר צַיין אוֹבֶּר שְׁטִיבֶּל מה לעשות לך וָום פַּר אַיין־סְטוּבָה בְּדַארְפְסְט דוּ דָאבֶּן
מִיר זָאלֶן דִיר טָאן הַיש לדבר לך אל המלך או אל שר הצבא דָאסְטוּ עֶפּעֶס צוּ דַיינֶם צוּם מֶלֶךְ אָדֶר צוּם הַייבְט
מַאן ותאמר הָט זִיא גֵיזָאגְטבְּחוּך עמי אנכי ישבת אכזי ישבת מַיין פָאלְק אוּן צְווִישֶׁן מַיינֶי קְרוּבִים אוּן
נָקִין עֶעֶנְטְשׁ טוּט מִיר נִיט בַּיין שָׁלֶעכְץ דָם אִיךְ זָאלֶן־בְּדַארְפֶן קְלֶאגֶן אוֹף אִים : ויאמר הָט אֱלִישָׁע גֵּזָאגְט
צו גֵיחֲזִי ומת לעשות לה אוּג וָום דֶעֶן זָאלְן מִיר טָאן אֲקֶעגֶן דֶר דָאזִיגֶר טוֹבָה וָום זִיא הָט אוּנְז גְּטָאן ויאמר
ניחזי הָט גֵיחֲזִי גֵּזָאגְט אבל פר ואר בן אין לה זִיא הָט נִיט־קִיין זוּן ואישה זקן אוּג אִיר מַאן אִיז אַלְט : ויאמר
הָט אֱלִישָׁע גֵּזָאגְט קרא לה רוף זי ויקרא לה אוּן עֶר הָט זִי גְּרוּפֶן ותעמד בפתח הָאט זִיא זִיךְ גְּשְׁטָעלְט אוֹף דֶר
מִיר : ויאמר האט אֱלִישָׁע גֵּזָאגְט צוּ אִיר למועד הזה צוּ דֶר דָאזִיגֶר צַייט אִיבֶּר אַיאר כעת חיה אַזוֹ וויא דוּא
לַעבְּסְט חַיינְט אַזוֹ וָועסְטוּ אִיבֶּר אַיאר אִין דֶר צַייט אוֹף לַעבֶּן דָאם אִיךְ וָועל הָאלְטֶן אַיין זוּן דָעם דָאם לְשׁוֹן
חֹבֶקֶת אִיז מְשָׁמֵע נִיט אוֹף לַאנְג איש האלהים דוּ נָעטְלִיבֶּר מַאן־אל תכזב בשפחתך דוּ זָאלְסְט נִיט מַאכֶן אוֹף
הָעֶרֶן אִין דֵיינֶם בְּלוֹטֶר וַייז מִיר נִיט אַזוֹ אַיין זַאךְ וָום וָועט אוֹף הָעֶרֶן נָאר דוּ זָאלְסְט בָּעטֶן נָאט אוֹף
אַזוֹן וָום זָאל לַעבֶּן בְּלַייבֶּן ותהר האשה ותלד בן ביז אִיז דִי אִשָּׁה טְרָאגִנְדִיג גְּוָארֶן אוּג הָט גְּוֶוינֶן אַיין זוּן לְמוֹעֵד

וַיּוֹתֶב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע : כ וַהֲוָה כָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין וְאִתְחֲוִי לְאַבְרָהָם לְמֵימָר
הָא יְלִידַת מִלְכָּה אַף הִיא בְּנִין לְנָחוֹר אָחוּךְ : כא יָת עוּץ בּוּכְרֵיהּ וְיָת בּוּז אָחוּהִי וְיָת
קְמוּאֵל אֲבוּהִי דַּאֲרָם : כב וְיָת כֶּשֶׂד וְיָת חֲזוֹ וְיָת פִּלְדָּשׁ וְיָת יִדְלָף וְיָת בְּתוּאֵל :
כג וּבְתוּאֵל אוֹלִיד יָת רִבְקָה תַּמְנְיָא אִלֵּין יְלִידַת מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחוּהִי דְּאַבְרָהָם :
כד וּלְחֵנָתֵיהּ וּשְׁמָהּ רְאוּמָה וְיָלִידַת אַף הִיא יָת טֶבַח וְיָת גַּחַם וְיָת תַּחַשׁ וְיָת מַעֲכָה :

פ פ פ

רש"י

חחת לחב ט ולחת לבן : (יט) וישב אברהם בבאר שבע ·
לא יפיכם ממש שהרי בחברון היה יושב י"ב שנים לפני
עקידתו של יצחק ומבאר שבע ואלך לו לחברון כמו
שאתמר ויגל מבאר שבע ואלך לו לחברון כמו
שאתמר ויגר בגרר פלשתים ימים רבים מרובים
משל חברון הרמשונים וכמ"ש שנים כמו שפירשתי למעלה:
(כ) אחרי הדברים האלה ויגד וגו' · בשובו ונסר המוריה
היה אבינם מהרהר ואומר אולי היה בני שחוט כבר היה
הולך ולא בניס היה לי להשיאו אשה מבנות ענר ואשכול
וממרא בשכן שקב"ה שמולידה רבקה בת בתואל ובתו של מלכה
אלא ו הרהורי דבריס שהיו ע"י עקידה : גם הוא · לף
היה השוותה משפחותיו למשפחות אבינם ג"כ שבניס היולו מיעקב ח' בני הגבירות ול' בני שפחות
לף אלו מ' בני גבירות ול' בני פלגש : (כג) ובתואל ילד את רבקה · כל הימוסין הללו לא נכתבו אלא בשביל
פסוק זה : חפלת פרשת וירא

שפתי חכמים

ולפשר שגם מהרש"ם כיון לזה ע"ש : טו (יח) וכ"ל דה"פ שגם
בכרכות ליצחק לאחד מזכות עצמו ולאחד מזכות אברהם וזה לאחת
לאלו ולאחת לבן : י כתב הרש"ם ולפ"ז יש לומר מי שהכניסו נרש"י ז"ל
להגיה שבזמן שלא מקרא שכתוב על שדברים המתורים למעלה
כגרתה ממלת הללה שהם דברי המלאך שהבטיחו בהבטה אברהם
ונתבשר לאחר העקידה, שהם בבת אחת וזהו שלא יאמר המדרש
על הרהורי דבריס שלא חזכרו בכתוב כלל וכו' עד ובשבו הקב"ה
שנולדה רבקה דמשמע מיד לע"פ שכתוב בו לאחרי ורש"י ז"ל
פי' בכמה מקומות כ"מ שנאמר לאחרי מופנ הוא ז"ל הקדוש
מופנ כל זמן שלא יהיה תפק ממש כלי שום לימוד עכ"ל :

פסוק ג : חפלת פרשת וירא

מְהַרְהֵר עוֹעֵז אַז מַיין זון זאָר גְשָׁאכטֶן וָועֶרן וָאלְט אִיהּ נִשְׁמָאכְטֶן אַן קִינְדֶר דָען אִיהּ וָאלְט אִים גָעֶרֶם
גָעבֶּן אַוויי פּוּן דִי טָעכְטֶר פּוּן עָנֵר אֶשְׁכּוֹל וּמַמְרֵא הָט אִים נָאט מַבְשֵׂר גְוועזֶן אַז עָם אִיז נְבָארֶן גְוואָרֶן
זַיין בֵּת זוֹג ויגד לאברהם לאמר אוֹנ עָם אִיז גְזָאגְט גְוואָרֶן צוּ אַבְרָהָם אַזוֹ צוּ זָאגֶן הִנה נון ילדה מלכה גם הוא
בנים לנחור סַלְכָּה הָאט אוֹךְ עְווִינֶן זִין צוּ דֵיין בְּרִידֶר נָחוֹר : (כג) ובתואל ילד את רבקה אוֹנ בְּתוּאֵל הָאט
גַמאכְט גְווִינֶן רִבְקָה · רש"י שְׁרַייבְט דָר נָאנְצֶר יְרוּם וָואם דָא אִיז אוֹם גָרֶעבְינְט אִיז מַיין נִיט נִשְׁרִיבֶּן
גְוואָרֶן נָאר פּוּן דָעם פְּסוּק וְועֶן :

הפטרת וירא

הַחוֹזִין מֵאֵת כָּל־שְׁכֶנֶיךָ שכניך כתיב כֵּלִים רֵקִים אַל־תִּמְעִיטִי : וּבָאת וְסָגַרְתְּ הַדֶּלֶת בַּעֲדֵךְ
וּבְעַד־בָּנַיִךְ וְיָצַקְתְּ עַל כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה וְהַמָּלֵא תַּסִּיעִי : וַתֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ וַתִּסְגֹּר הַדֶּלֶת
בַּעֲדָהּ וּבְעַד בָּנֶיהָ הֵם מַגִּישִׁים אֵלֶיהָ וְהִיא מוֹצֶקֶת מיקח כתיב : וַיְהִי ו כְּמַלֹּאת הַכֵּלִים
וַתֹּאמֶר אֶל־בְּנָהּ הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כֶּלִי וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין עוֹד כֶּלִי וַיַּעֲמֹד הַשָּׁמֶן : וַתָּבֹא

ותגד

בֵּלִים אל תמעיטי דו זָאלְסְט נִיט טִינֶן : ובאת וסגרת הדלת אוֹנ זָאלְסְט קוּמֶן אוֹנ זָאלְסְט צוּ שְׁלִיסֶן רִי טִיר
בעדך ובער בניך פַּר דִיר אוֹנ פַּר דַיינֶע קִינְדֶר ויצקת על כל הכלים האלה אוֹנ זָאלְסְט גִיסֶן אוֹף אַלֵי דִי דָאזִיגֶי
בֵּלִים והמלא תסיעי אוֹנ דִיא פּוֹלְץ כְּלִי זָאלְסְטוּ אַוועק רוּקֶן אוֹנ זָאלְסְט נָעבֶּן זִיין אַנדֶרִי כְּלִי אִיין לַיידֶר
אוֹף דָעם אֶרְט צוּ דָר פִּילֶן זִיא אָבֶּר דִי בֵּלִי פּוּן בּוֹמֶל זָאלְסְטוּ שְׁטֶעלֶן אוֹף אַיין אֶרְט : ותלך מאתו איז
זִיא אַוועק גְנאנֶגֶן פּוּן אִים ותסגר הדלת בעדה ובער בניה אוֹנ הָט פַּר שְׁלִאסֶן דִי טִיר פַּר אִים אוֹנ פַּר אִירֶע
קִינְדֶר הם מגישים אליה זַיא הָאבֶּן גְנָעהָט צוּ אִיר דִי לַיידִיגֶע כֵּלִים והיא מוצקת אוֹנ זִיא הָט אַן גְנאסֶן : ויהי
כמלאת הכלים אִיז גְוואָרֶן אַז דִי כֵּלִים זָען דָר פּוֹלְט גְוואָרֶן ותאמר אל בנה הגישה אלי עוד כלי הָט זִיא נִיאוֹנְט
צוּ אִיר זון גְנָעהָן נָאהְ צוּ טִיר אַיין כֵּלִיוואמר אליה אין עוד כלי הָט עֶר גְזָאגְט צוּ אִיר עָם אִיז נִיט דָא נָאהְ
אַיין כֵּלִי ויעמד השמן אִיז גְבְלִיבֶּן שְׁטֶיין דָער בּוֹמֶל כְּלוֹמַר עֶר הָאט אוֹף גָהערְט צוּ זַיין : ותבא ותגד לאיש
האלהים אִיז זִיא גְקוֹמֶן אוֹנ הָט עָם גְזָאגְט צוּ דָעם גָעטְלִיכֶן מַאן ויאמר האש עֶר גְזָאגְט לכי מכרי את השמן

וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל־בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם
בִּבְאֵר שָׁבַע׃ פ מפטיר כ וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
וַיֻּגַּד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יָלְדָה מִלְכָּה גַם־הִוא
בָּנִים לְנָחוֹר אָחִיךָ׃ כא אֶת־עוּץ בְּכֹרוֹ וְאֶת־בּוּז
אָחִיו וְאֶת־קְמוּאֵל אֲבִי אֲרָם׃ כב וְאֶת־כֶּשֶׂד וְאֶת־
חֲזוֹ וְאֶת־פִּלְדָּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֶת בְּתוּאֵל׃
כג וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנָה אֵלֶּה יָלְדָה
מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם׃ כד וּפִילַגְשׁוֹ וּשְׁמָהּ
רְאוּמָה וַתֵּלֶד גַּם־הִוא אֶת־טֶבַח וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־
תַּחַשׁ וְאֶת־מַעֲכָה׃ פ פ פ

קפ"ו • למע"ן סימן ומפסיקין ואשה אחת כמלכים ב' סימן ל׳ :

אוֹת נִי זָענֶן אוֹף נְשָׁטַאנְן וועלכו יחדו אל באר שבע אוּן זַיי זָענֶן גַאנְגֶן בַּאנַנְד צוּ דָר שְׁטָאט בְּאֵר שָׁבַע וישב
אברהם בבאר שבע אוּן אַבְרָהָם הָט זִיךְ גְזוֹמְט אוּן בְּאֵר שָׁבַע : (כ) ויהי אוּן עָס אִיז גְנוֹעֶן אחרי הדברים האלה
נָאךְ דִי דָאזִיגֶע ר"ת ש"י שְׁרַייבְט נָאךְ דָעם אַז אַבְרָהָם הָט זִיךְ אוּם גְקֵעֶרְט פוּן דָר עֲקֵידָה הָט אַבְרָהָם
מהרהר

הפטרת וירא במלכים ב סימן ד

וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי־הַנְּבִיאִים צָעֲקָה אֶל־אֱלִישָׁע לֵאמֹר עַבְדְּךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה
יָדַעְתָּ כִּי עַבְדְּךָ הָיָה יָרֵא אֶת־יְהוָה וְהַנֹּשֶׁה בָּא לָקַחַת אֶת־שְׁנֵי יְלָדַי לוֹ
לַעֲבָדִים׃ וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ הַגִּידִי לִי מַה־יֶּשׁ־לָךְ בַּבָּיִת כתיב כי כתיב
כִּי אִם־אָמָר אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כֹּל בַּבַּיִת כִּי אִם־אָסוּךְ שָׁמֶן׃ וַיֹּאמֶר לְכִי שַׁאֲלִי־לָךְ כֵּלִים מִן־

התוץ

וְאִשָּׁה אדת מנשי בני הנביאים אוּן אַיין אִשָּׁה פוּן דִי וַוייבֶּר פוּן דִיא נְבִיאִים דָם אִיז גְוֶוען דָאס וַוייב פוּן
עוֹבַדְיָה צעקה־אל אלישע לאמר דָאס נְשָׁרִינְן צוּ אֱלִישָׁע צוּ זָאגְן עבדך אישי מת דַיין קְנֶעכְט מַיין
שֵׁאן אִיז גְשְׁטָארְבֶּן׃ ואתה ידעת כי עבדך היה ירא את יי אוּן דוּ וַוייסְט וואל אַז דַיין קְנֶעכְט הָט מוֹרָא גהאט
פַּר נָאט והנשה בא לקחת את שני ילדי לו לעבדים אוּן דָר וָוס הָט אַנְטְלִיגְן אִים גָעלְט אִיז גְקוֹמֶן צוּ נֶעמֶן מַיינֶע
קִינְדֶר צוּ זִיךְ צוּ קְנֶעכְט אִיבֶּר דָעם וָוס אַיךְ הָאבּ אִים גִיט צוּ צָאלְן ויאמר אליה אלישע הָאט אֱלִישָׁע
גְזָאגְט צוּ אִיר מה אעשה לך וָוס זָאל אִיךְ דִיר טָאן הגידי לי מה יש לך בבית זָאג מִיר וָוס אִיז דָא צוּ דִיר אַיין
שְׁטוּבּ ותאמר הט זיא גְזָאגְט אין לשפחתך כל בבית עָם אִיז גִיט דָא צוּ דַיין דִינְסְט־קִין שׁוּם נָאךְ אַיין שְׁטוּבּ
כי אם אסוך שמן נייערְט אַיין בִּיסֶל בּוּטֶל אוֹף אַיין מָאל זִיךְ צוּ שְׁמִירְן ויאמר האט עֶר גְזָאגְט לכי שאלי לך
כלים מן חוץ נָיי אַנְטְלַייא כֵּלִים צוּ דִיר פוּן דָר נָאס מאת כל שכניך פוּן אַלְ־דַיינֶע שְׁכֵנִים כלים רקים לַיידִיגֶע

כלים

כְּמַעַם אֲרֵי בְעַן יַדְּעָנָא אֲרֵי דַחֲלָא דֵיי אַתְּ וְלָא כְּנַעֲתָ֫ת בָּרָךְ יַת יְחִידָךְ מִנִּי : יג וְזַקֵף
אַבְרָהָם יַת עֵינוֹהִי כְּתַר אִלֵּין וַחֲזָא וְהָא דִכְרָא חַדָּא אָחִיד בְּאִילָנָא בְּקַרְנוֹהִי וַאֲזַל אַבְרָהָם
וְנָסֵיב יַת דִּכְרָא וְאַסְקֵיהּ לַעֲלָתָא חֲלַף בְּרֵיהּ : יד וּפְלַח וְצַלִּי אַבְרָהָם תַּמָּן בְּאַתְרָא
הַהוּא וַאֲמַר קֳדָם יְיָ הָכָא יְהוֹן פָּלְחִין דָּרַיָּא בְּכֵן יִתְאֲמַר בְּיוֹמָא הָדֵין בְּטוּרָא הָדֵין
אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ פְּלַח : טו וּקְרָא מַלְאָכָא דַיְיָ לְאַבְרָהָם תִּנְיָנוּת מִן שְׁמַיָּא : טז וַאֲמַר
בְּמֵימְרִי קַיֶּמֶת אֲמַר יְיָ אֲרֵי חֲלַף דִּי עֲבַדְתָּא֫ת פִּתְגָמָא הָדֵין וְלָא כְּנַעְתָּ֫ת יַת בְּרָךְ יַת
יְחִידָךְ : יז אֲרֵי בָרָכָא אֲבָרְכִנָּךְ וְאַסְגָּאָה אַסְגֵּי יַת בְּנָךְ כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא וּכְחָלָא דִּי עַל
כֵּיף יַמָּא וְיֵרְתוּן בְּנָךְ יַת קִרְוֵי סַנְאֵיהוֹן : יח וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִיל בְּנָךְ כֹּל עַמְמַיָּא דָּאַרְעָא
חֲלַף דְּקַבֵּלְתָּא לְמֵימְרִי : יט וְתָב אַבְרָהָם לְוָת עוּלֵימוֹהִי וְקָמוּ וַאֲזָלוּ כַּחֲדָא לִבְאֵר שָׁבַע

בעל הטורים ויתיב

(יד) כ' יראה· בפסיק לומר לך מקרא סם המקום כ' וזכ שמו"ל לפי' סם תדם שעתיד הקב"ה לתדם לירובעים ידע· וזכו שמתמר ופס טעיר מיום כ' שמם : בהר כ' · ג' ממס' בתע"ך בתורה בהר כ' בנביאים לבית בהר כ' בכתובים מי יעלה בהר כ' כנגד פנ תליס שעולין בהר כ' להגל : (טו) וכרכש מלרבה לת זרעך · ג"פ בתיב זרעך גפ' וז כנגד ג"פ זרע שנקראו ישראל זרע נרך כ' בני זרע לברכס וכתיב וכ' נרך לת מלרבה כנל זרע קדם מנכתיב כנגד ישתי שקדם שמו של הקב"ה · כלה זרע לתת כנגד יעקב שהיס מעטו שלומה והיינו דכתיב תתן לתת ליעקב : וכתול · כ' במקרא דין ולידך וכתול לתרבה יתיס והכו שמתמר כי ימיי העץ ימי עמי שהבחירו ג"כ בתריכות יתיס : (יח) מקב לתבר שמעת בקולי · ל"ת בריית :

רש"י

כמו על כל עבודה שעשה ממנו היה מתפלל ומומר יה"ר היום הזה שכל המקרה שכל הדורות הבאים הקוראים אתה כאלו היה עשוי בבני כאלו בני שתום כאלו דמו זוק כאלו בני מופקם כאלו הוא נקפד ונעשה דמן : (יד) ה' יראה · פעמים כתבנומו ה' יכתב ויכלה לו לת המקום הזה להמרות בו שבימתו ולהקריב כתן קרבנות : אשר יאמר היום· שיתמרו ליתי הדורות עליו בהר זה ילהה הקדוש ברוך הוא לעמו : היום · היתים העתידין כמו עד היום הזה שכל המקרא מומרים עד היום הזה על העומדים בו · ומ"ל ה' יראה עקידה זו לפנות ליתרתל בכל שנה ולהנילם מן הפורענות כדי שיתמר היום הזה בכל הדורות הבאים בהר ה' יראה תפרו על ימתק בצור ועומד לכפרה: (יז) ברך אברכך · מתת לתב ומתת לבן : והרבה ארבה · מתה

שְׁמָן וְאִם פַּר וְיִגְדָּרְתְּ זִיקְ וְאִם אִיז סַיִן לִיבְּשַׁאפְּט אוּנ דִיר וְאוּרוּם זִיי זָעֶן כִּי יִרְא אֱלֹהִים אַתָּה אַז דוּא
בִּיסְט אַנְאָטְם פָּאךְ בְּטִיעֶר : (יג) וישא אברהם את עיניו אוּנ אַבְּרָהָם הָט אוֹף גְּרוּבֶּן זַיינוּ אוֹגְן וּירא אוּנ
עֶר הָאט גִּיזָעֶן הִנה אוּנ נוּן איל אַיין וִוידֶר אחר נָאךְ דָעם אַז דָר מַלְאָךְ הָאט אִים גִיזָאגְט (אל תשלח ידך)
הָאט עֶר גִיזָעֶן דָעם וִוידֶר נאחו עֶר אִיז וְוארְן אַן גְּהאלְטִין בסבך אין דָארְן בקרניו מיט זַיינוּ הָענְר וילך
אברהם אוּנ אַבְּרָהָם אִיז גְּגַאנְגְן וּיקח את האיל אוּנ עֶר הָאט גְּנוֹמֶן דָעם וִוידֶר וּיעלהו לעולה תחת בנו אוּנ עֶ
הָאט אִים אוֹף גְּבְּרַאכְט צוּ פַּאר אַיין עוֹלָה אוֹף דָעם אוֹרְט פּוּן זַיין זוּן . רש"י שֶׁרַייבְּט אוֹף אִיטְלִיכְ
עִבּוּדָה וְסֵ֫עֶר הָט נְמַאן הָט עֶר מִרְפַּלֵּל גְּווֹעֶן אוּנ הָט גְּזאגְט עִם זאל זַיין דִר וְוִילֶן פּוּן הקב"ה עִם זאל זַיין
גְּלֵייךְ וְוִיא מַיין זוּן אִיז גְּשָׁאפְּטִין גִיוְוארְן אוּנ וְוִיא גְּלֵייךְ זַיין בְּלוּט אִיז גְּשְׁפָּרֶעגְט אוּנ גְּלֵייךְ וְוִיא עֶ
אִיז גְּקַטֶר גְּוְוארְן אוּנ עֶם אִיז גְּוְוארְן פּוּן אִים אֵשׁ: (יד) ויקרא אברהם שם המקום ההוא אוּנ אַבְּרָהָם הָאט אָן
גְּרוּפְּן דָעם נָאמֶן פּוּן דָעם רַאזִיגְן אוֹרְט י יראה נאט זאל זָעֶן אוּנ זאל אִים דר וְוִילֶן דָאס דָאזִיגִי אוֹרְט
צוּ מַאכְן רוֹגֶן זַיין שְׁכֵינָה דְרִינֶן צוּ מְקֻרָב זַיין קָרְבָּנוֹת אשר יאמר היום וְוָאס הַיום וְוָעט גִיזָאגְט וְוערְן אוֹף
אִים צוּ דִיא טָעג וְאִם וְעֶלֶן קוּמֶן בהר אוֹף דָעם בַּארְג י יראה וְוָעט זִיךְ נָאט בַּוויזִין צוּא זַיין פָּאלְק :
(טו) ויקרא מלאך י אל אברהם שנית מן השמים אוּנ אַמָּלְאךְ פּוּן נָאט הָאט גְּרוּפְּן צוּ אַבְּרָהָם דָאס אַנְדֶרִי
מָאל פּוּן דָעם הוֹמֶל : (טז) ויאמר אוּנ עֶר הָאט גְּזאגְט בי נשבעתי אִיךְ הָאבּ בַּייא מִיר זְעלְבְּרְט נְשְׁוואךְן
נאם י רָעט נָאט כי יען אשר עשית את הדבר הזה דְרום וְוייל דו הָאסְט גִיטָאן דִיא דָאזִיגִי זַאךְ וְלא חשכת את
בנך את יחידך אוּנ דוּא הָאסְט נִיט פַּר מִיטְן דַיין אֵיינְצִינְן זוּן : (יז) כי ברך אברכך אִיךְ וְעֶל דִיךְ בְּענְטְשְׁן
והרבה אוּנ מֶעֶרְן ארבה את זרעך וְעֶל אִיךְ מֶעֶרְן דַיינוּ קִינְדֶר כְּכוֹכבי השמים אַזוֹ וִוי דִיא שְׁטֶערְן פּוּן דָעם
הַימֶל וכחול אשר על שפת הים אוּנ אַזוֹי וְוִיא דָאס זַאמְד וְואס אוֹף דָעם בְּארְטָן פּוּן דָעם יַם וּירש זרעך
את שער אויביו אוּנ דַיינֶר קִינְדֶר וְועֶלְן יָרְשִׁינְן דִי שְׁטֶעט פּוּן דַיינִי פַיינְד : (יח) והתברכו בזרעך כל גויי הארץ
אוּנ זַיי וְועֶלְן זִיךְ בְּענְטְשְׁן אִין דַיינִי קִינְדֶר אַלִי פָּעלְקֶר פּוּן דֶר עֶרְדְּ עקב אשר שמעת בקולי וַייל דו הָאסְט
גְּהַארְכְט צוּ מַיין קוֹל : (יט) וישב אברהם אל נעריו אוּנ אַבְּרָהָם הָאט זִיךְ וִוידֶר גְּקֶעהְרְט צוּ זַיינִי יונְגְן וּיקמו

וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ מִמֶּנִּי׃ יג וַיִּשָּׂא
אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה־אַיִל אַחַר נֶאֱחַז
בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת־הָאַיִל
וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ׃ יד וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם־
הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה יִרְאֶה אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם
בְּהַר יְהוָה יֵרָאֶה׃ טו וַיִּקְרָא מַלְאַךְ יְהוָה אֶל־
אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן־הַשָּׁמָיִם׃ טז וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי
נְאֻם־יְהוָה כִּי־יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידֶךָ׃ יז כִּי־בָרֵךְ
אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם
וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת הַיָּם וְיִרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר
אֹיְבָיו׃ יח וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֵקֶב
אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי׃ יט וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו

ויקומו

שפתי חכמים

ממנו דס וקדיש תוכו ס"ל סקנ"ל פל פוגיע ממנו דס ואנרסס סכר פלף דו כפוגפת דס ס"ל ס"ל ס"ל פקריב ממנו אכר ס' ס"ל לל פמסס כו פוס מכרס"ל: ו דסיס לו לכתוב ויכף לול אחר פתו וכפ למס לי לגף מלמד שסיס מוכן לך כו': ז כלומר דאחר קלי מדלעיל ואין כאן מקומו וס"ק קכף ויפף פנרסס לת מיתו לאחר ויכף וכפ לול פתו ועל זס מכיל לליס מן פתרגוס שכרי פרגס ואקף אנרסס עיוסי בתר לגף ס"ל אחר לגף: ח (מצ"ם) כיון שאמר פתו לשון יחיד וס"כ ס"ל דקאי על פלול ס"כ פקרינו ס"ל ס"ם לכוורות שסיס פני לולל דכייט קרינו לקרפת פני אנרסס שסיס רק כדי להקריבו והשתן סוככו כדי לעכבו ואפשר

רש"י

עכשיו שרואים כי ירא אלהים אתה אז בן תשים לחם: (יג) והנה איל מוכן היה לכך ו משעת ימי בראשית: אחר: לאחרי שלמד לו המלאך ז לו תפלתו ידך ליהו כשהוא נאחז ואותו שהתגעגע וזקף אנרסס עיוסי בתר לגף ס"ל ולפי שהגדה אחר כל דברי המלאך ושכיבה ואחר פעמותיו של אנרסס): בסבך · לגף: בקרניו · שהיה רן לגל אנרסס ח והשתן סוככו ומעכבו בלילות: תחת בנו · מלאר שכתוב ויעלהו לעולה לף חסר המקרא כלום מה תמס

בנו

ואברהם אצונך ווייס איך: כי ירא אלהים אתה אז דו ביסט אנאט פארבטינר ולא חשבת את בנך את יחידך כמשי אוב דו האסט נית פר מיטן דיין ציינצינן זון פון מיר · רש"י שרייבט אברהם האסט ניזאגט פר הקב"ה איך ווייל מיר פר דיר אום ריידן מיין האלטן נעכטן האסטו מיר גיזאגט אין יצחק ונעט גרופן ווערין מיין זאמן אוב דר נאך האסטו מיר ווידר ניזאגט נעם דיין זון אוב זייא אים מקריב פאר איין עולה אוב אצונד זאגסטו מיר ווידר שטארק נית דיין האנד צו דעם יונג האט הקב"ה אים גיטאנקרט ואם איך זאג בין איך נית קשוה דעון אז איך האב ניזאגט קח נא את בנך האב איך נית גיזאגט דוא זאלסט אים שעכטן נאר איך האב אים גהייסין אוף ברענגן אוף דעם מזבח אוב אצונד אז דוא האסט אים אויף גבראכט מאב אים ווידר ארויפ נידרין כי עתה ידעתי דעון הייסט מן איז באר האנדן צו מיר ואם אפ צו ענפרין צום

וַאֲנָא וְעוּלֵימָא נְתְמְטֵי עַד כָּא וְנִסְגּוֹד וְנִתּוּב לְוָתְכוֹן : ו וְנָסֵיב אַבְרָהָם יָת אֲצֵי דְּעֹלָתָא
וְשַׁוִּי עַל יִצְחָק בְּרֵיהּ וְנָסֵיב בִּידֵיהּ יָת אֶשְׁתָּא וְיָת סַכִּינָא וַאֲזָלוּ תַּרְוֵיהוֹן כַּחֲדָא : ז וַאֲמַר
יִצְחָק לְאַבְרָהָם אָבוּהִי וַאֲמַר אַבָּא וַאֲמַר הָא אֶנָא בְרִי וַאֲמַר הָא אֶשְׁתָּא וְאָצֵיָא וְאַן
אִמְּרָא לַעֲלָתָא : ח וַאֲמַר אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ גְּלֵי לֵיהּ אִמְּרָא לַעֲלָתָא בְּרִי וַאֲזָלוּ תַּרְוֵיהוֹן
כַּחֲדָא : ט וַאֲתוֹ לְאַתְרָא דַּאֲמַר לֵיהּ יְיָ וּבְנָא תַמָּן אַבְרָהָם יָת מַדְבְּחָא וְסַדַּר יָת אֲצֵיָא
וַעֲקַד יָת יִצְחָק בְּרֵיהּ וְשַׁוִּי יָתֵיהּ עַל מַדְבְּחָא מִלְּרַע מִן אֲצֵיָא : י וְאוֹשִׁיט אַבְרָהָם יָת
יְדֵיהּ וְנָסֵיב יָת סַכִּינָא לְמִיכַס יָת בְּרֵיהּ : יא וּקְרָא לֵיהּ מַלְאָכָא דַיְיָ מִן שְׁמַיָּא וַאֲמַר
אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא אֲנָא : יב וַאֲמַר לָא תּוֹשֵׁיט יְדָךְ לְעוּלֵימָא וְלָא תַּעֲבֵד לֵיהּ

בעל הטורים מדעם

(כ) ואמור • ו' כמסרה אמתחו ואמור נתנה רגש ואמור לכו ואמור נחפשה דרכינו ונחקורה ואמור בשיבנו ה' אלוך ואמיה לבו ואמור אל ס' נוכות אברהם שאמר בתחתה ואמור זכו ישראל לעשות תשובה ושיבנו לבו ואמור נחפשה דרכינו כשיבנו ה' אלוך ואמור בזכות הגליות מתקבלות לבו ואמור אל עירו ה' ואם לא זכו לומר נתנה רגש ואמור הכל בזכות אברהם : (י) לשחוט • ב' כמסרה לשחוט את בנו לשחוט את בנו עליהם העולם כמ' יחזקאל בני קרבנות שהנו לומדים ענין הקרבנות מאברהם כדאמרו כופתין היו בתמיד יד ורגל בעקידת יצחק בן אברהם : (יא) ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים • ס"ת בני' מיכאל היה :

רש"י

כמה דתימא (דברים לב מב) וחרבי תאכל בשר ומשכבות בשר לשחיטה • ד"ת זאת נקראת תאכלת ד' על שם שיאכלו אויבים מהן שכתוב : וילכו שניהם יחדו • שהיה שניהם יודע שהולך לשחוט את בנו היה הולך בדעון ומתחה כיומא שלא היה מרגיש בדבר : (ח) יראה לו השה • כלומר יראה ויכתר לו השה ואם אין שה לעולה בני • ואע"פ שהבין יצחק שהוא הולך להשחט וילכו שניהם יחדיו בלב שוה : (פ) ויעקד • (שבת נד) יהיו ולגלגו מלחורין מידים ורגליים ביחד היו עקידה והוא לשון עקודים שהיו קלסולים לבניהם מקוס שעוקדין חומה בו היה ניכר : (יא) אברהם אברהם • לשון חבה הוא שקופל את שמו : (יב) אל תשלח • לשחוט • למה לו ת"ל לחנ' בחתי לכמן לעשה בו חבל' ולומיה ממנו מעט דם ה ת"ל לא תעשה לו מלומה לא העשה בו מום : כי עתה ידעתי • ת"ל מבנה ת"ל לאברהם מאברם לפניך את שיחתי מחמוד אמר' לו כי ביצחק יקרא לך זרע וחזרת ומתרת קח נא את בנך עכשיו אתה אומר לי לא תשלח יד אל הנער • אמר לו הקב"ה לא אחלט בריתי ומוצא שפתי לא אשנה כמאמרתי לך קח מוצא שפתי לא אשנה לא תאמרתי לך שחטהו אלא העלהו אסקתיה לחתים : כי עתה ידעתי • מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולחומות המתיסים מה היה חבתי אלהך יש לי פתחון פה

עכשיו

ניזאנט אַבְרָהָם אלהים יראה לו השה נאט וועט וויזין אוג ווערט איוס דר וויילן צוּ זיך אלעמיר אוב אז ער וועט ניט אום דר וויילן לעלה בני ווערט זיין מיין זון צו איין עולה וילכו שניהם יחדיו אוג זייא זענען בַּיידי גינאנגען בנאנד • רש"י שְׁרַייבְט הָאטְשִׁי יִצְחָק הָאט שוין פֿר שמאנין אַז ער וויט מען זאל אים שְׁעָטְן זענען זיי פֿאָרט גינאנגען בַּיידי טיט אַגלייך הָאָרץ צוּ טָאן דעם רצון פון הקב"ה : (ט) ויבאו אל המקום אשר אמר לו האלהים אוג זיי זענען גיקומען צו דעם אָרט וואס נאט אים גזאגט ויבן שם אברהם את המזבח אוג ער האט גיבויעט דאָרטן אַבְרָהָם אמזבח ויערך את העצים אוג ער האט אן גירעכט דאס האלץ ויעקד את יצחק בנו אוג ער האט גבונדן זיין זון יִצְחָק וישם אותו על המזבח ממעל לעצים אוג ער האט אים גיטאן אויף דעם מזבח איבֿר דעם האלץ : (י) וישלח אברהם את ידו אוג אַבְרָהָם האט אום גישטרעקט זיין האנד ויקח את המאכלת לשחוט את בנו אוג האט גנומן דאס מעסר צו שעכטין זיין זון : (יא) ויקרא אליו מלאך יי מן השמים אוג אמלאך פון נאט האט צו אים גרופן פון דעם הויכל ויאמר אברהם אברהם אוג ער האט ניזאגט אַבְרָהָם אַבְרָהָם • רש"י שְׁרַייבְט דם וואס ער האט צוויי מאל אן גרופן אַבְרָהָם דם איז לשון ליבשאפט ויאמר האט אַבְרָהָם ניזאגט הנני דא בין איך : (יב) ויאמר האט דר מלאך ניזאגט אל תשלח ידך אל הנער דוא ואלטט ניט שטרעקען דיין האנד צו דעם יונג צו שעכטן אים האט אַבְרָהָם גיזאגט בין איך דענן אום זוכט אהער גיקומען איך ועל אים תאטשי לאזין אַבִּיבֶל בלוט האט אים דר מלאך גזאגט ואל תעש לו מאומה דוא ואלטט צו אים גארניט טאן כלומר דוא ואלטט אין אים קיין מום ניט מאכן כי עתה ידעתי

אֶל־נַעֲרָיו שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר
נֵלְכָה עַד־כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם: ו וַיִּקַּח
אַבְרָהָם אֶת־עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל־יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח
בְּיָדוֹ אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם
יַחְדָּו: ז וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר
אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים
וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה: ח וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים
יִרְאֶה־לּוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:
ט וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן
שָׁם אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים
וַיַּעֲקֹד אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיָּשֶׂם אֹתוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ
מִמַּעַל לָעֵצִים: י וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת־יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת־
הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת־בְּנוֹ: יא וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ
יְהוָה מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר
הִנֵּנִי: יב וַיֹּאמֶר אַל־תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר וְאַל־תַּעַשׂ
לוֹ מְאוּמָה כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה

רש"י ולא

כמה ענן קטור על ההר: (ה) עד כה · כלומר דרך מועט שמור לי המקום כה יקי' זלעך: ונשובה · נחזיק שיעור למקום שאר לפניו ומדרש אגדה מלמד סיכן הוא מה שמיסב: (ו) המאכלת · סכין על שם שמוכלת את הכשר

כמץ

ווערלין זיך ווידר קערין. צו איין רש"י שרייבט אברהם האט גביאות גיזאגט אז זיי ווערין זיך בידי אום קערין: (ו) ויקח אברהם את עצי העלה וגו' אברהם האט גנומן דאס האלץ וישם על יצחק בנו וגו' האט ניטאן אוף זיין זון יצחק ויקח בידו את האש ואת המאכלת וגו' ער האט גנומן אין זיין האנט דאס פייער וגו' דם מעסר. וילכו. שניהם יחדיו וגו' ענין גזאנגן ביידע בגאנצן: (ז) ויאמר יצחק אל אברהם אבי וגו' ער האט גיזאגט יצחק צו זיין פאטר אברהם ויאמר וגו' ער האט גזאגט אבי מיין פאטר ויאמר וגו' ער קט גזאגט הנני בני דא בין איך מיין זון ויאמר וגו' יצחק האט גיזאגט הנה נון האש והעצים דא איז פר האנדן פייער וגו האלץ ואיה השה לעלה וגו ויא את דאס לעמלי צו מיין עולה: (ח) ויאמר אברהם וגו ער קט גזאגט

אָנָא׃ ב וַאֲמַר דַּבַּר בְּעֵן יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ די רְחִימְתָּא יָת יִצְחָק וְאֵזֵל לָךְ לְאַרְעָא
פּוּלְחָנָא וְאַסְקִיהִי תַּמָּן לַעֲלָתָא עַל חַד מִן טוּרַיָּא דְּאֵימַר לָךְ׃ ג וְאַקְדִּים אַבְרָהָם
בְּצַפְרָא וְזָרִיז יָת חֲמָרֵיהּ וּדְבַר יָת תְּרֵין עוּלֵימוֹהִי עִמֵּיהּ וְיָת יִצְחָק בְּרֵיהּ וְצַלַּח אָעֵי
לַעֲלָתָא וְקָם וַאֲזַל לְאַתְרָא דַּאֲמַר לֵיהּ יְיָ׃ ד בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי
וַחֲזָא יָת אַתְרָא מֻרְחָק׃ ה וַאֲמַר אַבְרָהָם לְעוּלֵימוֹהִי אוֹרִיכוּ לְכוֹן הָכָא עִם חֲמָרָא

ואנא

בעל הטורים

(ד) את המקום · כמו' זה יהושפט : מרחק · תאר כעיר קרי ביה מרחק שכשהן היה מרחק המקום מלציהם : אל תקרי כמריח · כמו' כירושלים :

שפתי חכמים

רש"י

(ס"א מסכת לנדיקים) ומחר כך מגלה להם וכל זה כדי להרבות שכרן וכן (לעיל יב ו) הכנעני אז בארץ מלמד וכן ביהושע (יהושע ג כ) וקרע עליה את הקרעה : (ג) וישכם· נזדרז למצוה (פסחים ד) : ויחבש · סוס בעצמו ולא סוס שנחת מעבדיו שהשכים מקולקל הסוסה : את שני נעריו (ל"ל) ישמעאל ואליעזר שלין לדם השוב רשאי לעשות לדרך ב כלא ג' תרגומו שהם ישמשוהו בדרך ויחכמו יותר משני עמו : ויבקע · תרגומו ולמה כתיב (ש"ב יח ים) ולמה סיכוך ג לשון ביקוע סימדל"ת בלע"ז (שפלמטן) :

(ד) ביום השלישי · למה ליתר מלהרמותו מיד כדי שלא יתמהו הממו ועכבו שחשוש ושלף דעתו ומלו היה לו שהות להמלך אל לבו לא היה עושה : וירא את המקום · רחוק

אַבְרָהָם גִּיעֲנָפְרֵט אִיךְ הָאבּ בֵּיידִי לִיבּ הָאט הקב"ה וויֶרד גִּיזָאגְט אֶת יִצְחָק אוּן דְּרוּם הָאט נָאט הַיבְּן
נִיט גִּיזָאגְט עֲר זָאל יִצְחָק מַקְרִיב זַיין כְּדֵי זַיין בָּעֶה זָאל נִיט מְבוּלְבֶּל וָוערִין אוּן וויֶרד כְּדֵי עֲר זָאל אִיךְ
אִים בְּלִיבֶּן רִיא מִצְוָה אוּן צוּ גָעבִּין שָׂכָר אוֹף אֵיקְלִיכֶן דִּיבּוּר דְּיבּוּר וּלֵךְ לְךָ אוּן גַיי דִּיר אל אֶרֶץ הַמּוֹרִיָּה
צוּם לַאנְד מוֹרִיָּה דָּאם אִיז יְרוּשָׁלַיִם וְהַעֲלֵהוּ שם לְעוֹלָה אוּן בְּרֶענְג אִים דָּארְט אוֹף פַּר אַיין עוֹלָה · רש"י
שֶׁרַייבְּט הקב"ה הָאט אִים נִיט גִּיזוּאלְט מֵעַן זָאל אִים מַקְרִיב זַיין נָאר אוֹף בְּרֶענְגִין אִים אוֹ׃ דָּעם בָּארְג
פּוּן אַיין עוֹלָה וְעֶענְין אוּן אַז עֲר הָאט אִים אוֹף גִיבְּראכְט וְאט עֲר אִים גִיזָאגְט נִידֶר אִים אַראפּ עַל אַחַד
הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ אוֹף אַיינֶם פּוּן רִיא בֶּעְרְג וּוָאם אוֹף וְעַל דִּיר זָאגְן׃ (ג) וישכם אברהם בבקר אוּן
אַבְרָהָם הָט זִיךְ גִיפְעַרְדְט אִין דֶּר פְרִי עֲר הָט זִיךְ מְזֻרָּז גְעוֶען צוּ דָּר מִצְוָה וויכְטוּג אוּן חָמוּרוֹ אוּן עֲר הָאט
אַלֶּיין גְּנוּמְט זַיין אֵייזֶל אוּן הָאט נִיט גִישְׁאפְט צוּ אַיינֶם פּוּן זַיינֶע קְנֶעכְט מַרְתֶּת לִיבְשַׁאפְט וְאם עֲר
הָאט גֵיהַאט צוּ הק ב"ה מְקַיֵּים צוּ זַיין זַיינוּ מִצְוֹת וויכְט אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אתו אוּן עֲר הָאט גְּנוּמְן זַיינוּ צְוֵיי
יוּנְגֶן מֶענְש זִיךְ דָּאם זְעֶענְין יִשְׁמָעֵאל אוּן אֱלִיעֶזֶר דָּעם אַיין אָדָם חָשׁוּב מֵאר נִיט נַיין אִיז וְוֶעג אֶן צְוֵיי לַיידְ
(עיין רש"י) ואת יצחק בנו אוּן הָאט גְּנוּמְן זַיין זוֹן יִצְחָק וויבְּקע עצי עולה אוּן אַבְרָהָם הָאט גִישְׁפַּאלְטְשִׁין דָּאם
הָאלְץ פּוּן וְעֶענְין דָּר עוֹלָה וויקְט אוּן עֲר אִיז אוֹף גְשָׁטַאנְגִין וויל אל המקום אשר אמר לו האלהים אוּן אִיז
גִיגַאנְגִין צוּ דֶּעם אֹרֶט וּוָאם נָאט הָט אִים גִיזָאגְט׃ (ד) ביום השלישי אין דָּעם דְּרִיטִין טָאג וישא אברהם את
עיניו הָאט אַבְרָהָם אוֹף גְּהוֹבְּין זַיינוּ אוֹגְן וירא את המקום מרחק אוּן עֲר הָאט דָּר זָאהָן דָּם אֹרֶט פּוּן וויְיטְן
רש"י שֶׁרַייבְּט עֲר הָאט גִיזָאהָן אַיין וְוֹאלְקִין אִיז גְּוֶוען גְצוֹגִין אִיבֶּר דֶּעם בָּארְג הָט עֲר פַּר שְׁטַאנְגִין אַז
דָּם אִיז דָּם אֹרֶט אוּן פַּר וְוָם הָט הקב"ה אִים גְּוִויזִין דָּם אֹרֶט עֲרְשְׁט דָּעם דְּרִיטְן טָאג כְּדֵי מֵעַן זָאל נִיט
זָאגְן הקב"ה הָאט אִים פַּר טִיטֶלְט אוּן עֲר הָאט קֵין צַייט נִיט גֵיהַאט זִיךְ מִישֶׁלֶב צוּ זַיין אַבְּרָהָם עֲר זָאל
צַייט הָאבְּן צוּ בֶּעֶנְקֶן זִיךְ וָואלְט עֲר דָּם נִיט גְּוֶוען גִיטָאן׃ (ה) ויאמר אברהם אל נעריו אוּן אַבְרָהָם הָט
גִיזָאגְט צוּ זַיינוּ יוּנְגֶן שבו לכם פה עם החמור בְּלַייבְּט דָּא זוימֶן מִיט דָּעם עֶייזִיל ואני והנער נלכה עד כה אוּן
אִיךְ אוּן דֶּר יוּנְג דָּאם אִיז יִצְחָק וָועלֶן מִיר גֵיין אֲנְקֶלִין בִּיסְל וְוֶעג צוּ דָּעם אֹרֶט וּוָאם אִיז פַּר אוּנְז אִין
מָדְרֵישׁ שְׁטַייט אַז הָאט אַבְרָהָם גִיזָאגְט אַ נָאט הַייסְט מִיר מַקְרִיב זַיין מַיין זוֹן יִצְחָק פַּאר אַיין עוֹלָה
גֶּעלְט אִיךְ זָאהָן וויא אַז וְוֶעט מְקֻוִּים וָועדֶן דֶּר פָּסוּק (כה יהיה זרעך) דָּם אִיז טַייטְש דַּייגְנִי קִינְדֶר וָועלֶן
אַיין אַז וויא דִּיא שְׁטֶערֶן אִין הִימֶל וגשותתה אוּן כִּיר וָועלֶן זִיךְ בְּנֶקֶן פַּאר נָאט וגשובה אליכם אוּן מִיר

וועלֶן

הִנֵּנִי׃ ב וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ אֲשֶׁר־
אָהַבְתָּ אֶת־יִצְחָק וְלֶךְ־לְךָ אֶל־אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה
וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר
אֵלֶיךָ׃ ג וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרוֹ
וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע
עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ
הָאֱלֹהִים׃ ד בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־
עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחֹק׃ ה וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם

אל

שפתי חכמים

ת"ס ל"ח כתמר כתן גלגל ל' נקבה דכל מציגו נכתב מקומות מן שחיטה ל' נקבה כרע"ס: א כדי שלא יתמהו מקב"ה כשהוא דעתו ולבו עכשו אבל לו לא היה מעולם נדמתו לו כיום שעבר: (נה"י) וכ"ל דבעומדת קמת לא כמו בלשון ק כול"ל לא כך

רש"י

(סנהדרין פט) לחמר דבריו של שטן שהיה מקטרג ואומר מכל שעושה שעשה לחברהם לא הקריב לפניך פר ל' או איל ל' לחמר לו כלום עשה אלא בשביל בנו אלו הייתי אומר לו זבח תזבח לפני לא היה מעכב ויש לחמר דבריו של ישמעאל

שהיה מתפאר על יצחק שמל בן י"ג שנה ולא מיחה לחמר לו יצחק בחבר לחמר לחמה מילתי אלו לחמר לי הקב"ה זבח עצמך לפני לא הייתי מעכב: הנני · כך היה עניינם של חסידים לשון עושה הוא ולשון זימון: (ב) קח נא · לין לא אלא לשון בקשה ת לחמר לו בבקשה ממך עמוד לי בזה הפשיון שלא יתמהו שלמעונות לא היה כאן ממש (סנהדרין פט): את בנך · לחמר לו שני בניס יש לי לחמר לו אם יחיד לחמך וזה יחיד לחמו לחמר לו אשר אהבת לחמר לו שניהם אני אוהב לחמר לו אם יצחק · ולמה לא גילה לו מחמילה שלא לערבבו שהשטן א ותזות דעתו עליו ותפרוף וכדי לחכב עליו את המעשה ולימן לו שכר על כל דבור ודבור: ארץ המוריה · ירושלים וכן בדברי הימים (ב ג א) לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה שנראה פרבו על שם שעשה הוראה יונתן ליונתן ושוקלוס תרגמו על שם עבודת הקטרת שיש בו מור וגרד ולפר בשמים: והעלהו · לא לחמר לו שחטהו לפי שלא היה חפץ בשחטו שלא להפילהו להר לעשותו שלה ומשהעלהו לחמר לו כוידהו: אחד ההרים · שקב"ה מחזיק הרי קיסו

ס"ג

נַמאָכט הָאט עָר פַּאר דִיר נִיט מַקְרִיב גָּווען קִין שׁוּם קָרְבָּן הָאט נָאט ב"ה נִיט גענעמט עָר הָאט דָאס נִמאַן נָאר פּוּן זַיין זון וָועגן אוג אַז אִיךְ וָואלט אִים גִזאגט עָר זָאל שָׁעכטין זַיין זון פָּאר מִיר וָואלט עָר סִיךְ נִיפָּאלְגט אוג אַמַייל זָאגן נָאךְ דִיא רַייד פּוּן יִשְׁמָעֵאל וָואם עָר הָאט זִיךְ בַּאריִמט אַקְעגין יִצְחָק אוג הָאט נִיזָאגט אִיךְ בִּין אַלט גָּווען דַרייצָעהן יאר אז מיין פָאטֶר הָאט מִיךְ מַל גָּווען אוג אִיךְ הַב אִים נִיט גָּוואלְט הָט יִצְחָק צו אִים גִיזָאגט דוא בַּאריִמסט דִיךְ כִּיט אַיין אַבֶּר פּוּן דַיין לַייב אז נָאט זָאל מִיר זָאגן אִיךְ זָאל שָׁעכטין פָּאר אִים וָואלְט אִיךְ אִים נִיט דָּר וִידֶר גָּווען והאלהים נסה את אברהם אוג נָאט הָאט גִפרוּבט צו אַבְרָהָם ויאמר אליו אברהם אוג עָר הָאט צו אִים גִזָאגט אַבְרָהָם וויאמר הנני אַבְרָהָם גִזָאגט הִנֵּנִי דָא בִּין אִיךְ אַן גִבְּרייט צו טָאן וָואם דוא וועסט ז מִיר שַׁאפֶן: (ב) ויאמר אוג עָר הָאט גִזָאגט קח נָעם גא אִיךְ בָּעט דִיךְ · רש"י שְׁרייבְּט נָאט ב"ה הָאטאַיִם גִזָאגט אִיךְ בָּעט דִיךְ דוא זָאלְסט בַּשְׁטַיין אִין דָעם גִּבְּרֵית מָעַן זָאל נִיט זָאגן אִין דִי עָרְשְׁטי נִסיונות אִיז נִיט גָּווען קִין מַמָּש את בנך דַיין זון את יחידך דַיין אַייִנְצִיגֶן אשר אהבת וָואם דוא הָאסְט לִיב את יצחק רש"י שְׁרייבְּט הקב"ה הָאט צו אִים גִזָאגט נָעם דַיין זון הָאט אַבְרָהָם גענעמט איך הָאב צַוויי זון וָועלְכין זָאל איך נָעמן הָאט הקב"ה וידיך גִזָאגט דַיין אַייִנְצִיגֶן הָאט אַבְרָהָם גענעמט וַיי זָאגְען בַּייִדי אַייִנְצִיגֶע דָר אִיז אַיין אַייִנְצִיגֶר בַּיי־זַיין מוטר אוג דָר אִיז אַיין אַייִנְצִיגֶר בַּיי זַיין מוטר הָט הקב"ה גִזָאגט דָעם וָואם דוא הָאסְט לִיב הָט

אברהם

שְׁמַעְיָת אֱלָהִין יוֹמָא דִּין: כז וּדְבַר אַבְרָהָם עָאן וְתוֹרִין וְיַהֲב לַאֲבִימֶלֶךְ וּגְזַרוּ תַּרְוֵיהוֹן
קְיָם: כח וַאֲקֵים אַבְרָהָם יַת שְׁבַע חוּרְפַּן דָּעָאן בִּלְחוֹדֵיהֶן: כט וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ
לְאַבְרָהָם מָה אינוּן שְׁבַע חוּרְפַּן אִלֵּין דַּאֲקֵימְתָּא בִּלְחוֹדֵיהֶן: ל וַאֲמַר אֲרֵי יַת שְׁבַע
חוּרְפַּן תְּקַבֵּיל מִן יְדִי בְּדִיל דִּתְהֵי לִי לְסָהֲדוּ אֲרֵי חַפֵּירִית יַת בֵּירָא הָדֵין: לא עַל כֵּן
קָרָא לְאַתְרָא הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע אֲרֵי תַמָּן קַיְימוּ תַּרְוֵיהוֹן: לב וּגְזָרוּ קָיָם בִּבְאֵר שָׁבַע
וְקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכוֹל רַב חֵילֵיהּ וְתָבוּ לְאַרַע פְּלִשְׁתָּאֵי: לג וְנָצִיב אֵילָנָא בִּבְאֵר שָׁבַע
וְצַלִּי תַּמָּן בִּשְׁמָא דַיְיָ אֱלָהָא דָּעָלְמָא: לד וְאִתּוֹתַב אַבְרָהָם בְּאַרַע פְּלִשְׁתָּאֵי יוֹמִין
סַגִּיאִין: א וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין וַיְיָ נַסִּי יַת אַבְרָהָם וַאֲמַר לֵיהּ אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא

בעל הטורים אנא

(כט) כבשות • שמ' במס' נכנסת למדינה לתוכה הנכנסת כל גבולות לתוכן • כזכות תכרסם נכנסין כל גבולות לתוכן:

רש"י שפתי חכמים

כל מי שיכרת, על הבאר ר ויעלו המים לקרקעתו שלו הוא ועלו לקרקעות תכרסם: (לג) אשל • כמ ושמואל אחד לחמר פרדס להניח ממנו פירות לאורחים בספונות • ואחד לחמר פונדק להכפיל, וכו כל מיני פירות • ומלינו לשון נטיעה בהלים שנאמר (דניאל יא מה) ויטע אהלי אפדנו: ויקרא שם וגו' • על ידי לוחו שעל גקרא שמו של הקב"ה חלוה לכל העולם להחזיק שלוחלין ושופיס שאמר להם ברכו לפי שלכלכם מעלו סבורים לחשב שמעלי מלכלכם מעל פי שאמר והיה העולם מלכלכם (סופה י): (לד) ימים רבים • מלובים על שם חכרון בחברון עשה כ"ם שהם וכאן כ"ו שהרי בן ע"ם שהם היה בנשתו מחכן • לוחה שהם ויבא ויעבד בהלוי ממרא שלא מיעט קודם לכן שהיינב שלא שם שבכל מקומותיו היה כאורח תוהא ונוסע והולך שנאמר ויעבור לחברון • ויעתק משם • ויהי רעב ויכל לחברון מלפיכך שנאמר ויהי רעב בחברון שם יעב עד שנפטרה שרה ויסע משם לחברון מפני שהיה שם לוט וכא לתרץ פלשתים וכן ג"ם שהם היה כשהיו למילתו בתוך שלשה למלאכים הרי כ"ה שהם וכאן פחית ימים רבים מלובים על הלחשונים ולא כת הלחוב לספוח שלא לפרש ואם היו מלובים עליהם שהי שנים או יותר היה מפרשם ועל כלחך תיכם יפרים יותר משהם הרי כ"ו שהם מיד יפלו משם וחזר להכרון ואוהה שהם קדמים לפני עקידתו ש של יפחק י"ב שנים כך שנויה בסדר שולם (כ"ר): (ל) אחר הדברים האלה • יש מלכותינו מוסרים

אוֹג דַּר מָדָרֵשׁ שֶׁרַיִיבְּט דִּי פַּאטְרִיאַרְכֶּן הָבֶּן נְזָאגְט וָעלְבֶּר פּוּן אוּנְזֶרֶי תַאטֶן וָעלְן שְׁטֶעלֶן זִיי נִיט
שְׁאָה בַּייא דֶעם בְּרוּנֶעֶן אוֹג דִּיא וַאטֶר וָעלְן אַרוֹף זַיין לָעֶנְגִין דִּיא לָעֶמְלִיךְ דְּרוּם הָאט אַבְרָהָם גְזָאגְט
צוּ אֲבִימֶלֶךְ דוּא וָאלְסְט בַּייא מִיר נָעמֶן דִי זִיבֶן לָעֶמְלִיךְ בְּדִי עֶם זָאל זַיין זַיין עֵדוּת אַז אִיךְ הָאבּ גְגְרָאבֶּן
דִּיא בְּרוּנֶעֶן וָוארוּם דוֹרְךְ זַייא אִיז טָעֶן דָאס גִיוָואר גָוואָרִין: (לא) על כן דרום האט ער ברונעען דאס
זָעלְבִּיגִי אָרְט בְּאֵר שָׁבַע כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם וָוארוּם דָאדְטֶן הָאבֶּן בַּיידֶע גֶשְׁוואוֹרֶן אַבְרָהָם כִּיט
אֲבִימֶלֶךְ: (לב) ויכרתו ברית אוג זַייא הָאבֶּן כּוֹרֶת בְּרִית גִיוָואֹרֶן אִין בְּאֵר שָׁבַע ויקם אוג ער איז אוֹיף
גְשְׁטַאנֶען אֲבִימֶלֶךְ אוג זַיין הַייבְּט מַאן פִּיכוֹל וישבו אוג זַייא הָאבֶּן זִיךְ וִוידֶער גֶעקָערְט צוּא דָעם לַאנְד
פְּלִשְׁתִּים: (לג) ויטע אשל בבאר שבע אוג ער הָאט גְפְלַאנְצְט אַבִּיים אִין בְּאֵר שָׁבַע • רש"י שְׁרַייבְּט רַב
אוג שְׁמוּאֵל קְרִיגֶן דְרִינֶן צַייגֶר זָאגְט ער הָאט גִיפְּלַאנְצְט אַיין וַוין נָארְטֶן ער זָאל בְּרֶענְגֶן אַלֶי מִינִי
פֵּירוֹת צוּ דִּיא אוֹרְחִים אוג דָר אֲנֶדֶר זָאגְט ער הָאט גְמַאכְט אַהֲאר בְּרִיג פּוּן אוֹרְחִים וָעגִין אוג דָארְט
אִיז גִיוָואן אַלֶי מִינֵי פֵּירוֹת ויקרא שם בשם יי אל עולם אוג דוֹרְךְ דָעם אַשֶׁל אִיז אֶן גְרוּנְט גְוואָרִין דָר נָאגְט
פּוּן נָאט ער אִיז אַנְאט צוּ נָאר דָער וָועלְט וָוארוּם נָאךְ דָעם אַז דִּיא אוֹרְחִים הָאבֶּן אֶפְּ גְגְעָגְגֶן אוג אֶפְּ
גִיטְרוּנְקֶן הָאט אַבְרָהָם צוּ זַיי גִיזָאגְט לוֹיבְּט צוּ דָעם וָואס אִיר הָאט גְעָגְגֶן פּוּן זַיינֶם אִיר מַיינְט אִיר
הָאט גִיגֶעסֶן פּוּן מַיינֶם זַיין אִיר הָאט גֶעסֶן פּוּן דָעסְם וָואס ער הָאט גִזָאגְט אוג עָם אִיז בַּשְׁאפֶּן
גְוָארִין דִּיא וָועלְט: (לד) ויגר אברהם אוג אַבְרָהָם הָאט גִיוואוֹנְט אִין לַאנְד פְּלִשְׁתִּים פִיל טָעג: (א) ויהי
אוג עם אִיז גֶוואֹרֶן אחר הדברים האלה נָאךְ דִּיא דָאזִיגִי בַייד רש"י שְׁרַייבְּט נָאךְ דִּיא דָאזִיגֶן דִּיא פּוּן דָעם שְׁטֶן
וָואס ער הָאט מְקַטְרֵג גֶוואֹרֶן אוג הָאט גִיזָאגְט פַּאר נָאט ב"ה פּוּן נָאר דָער מְעוּדָה וָואס אַבְרָהָם הָאט

בְּלֹתִי הַיּוֹם׃ כו וַיַּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן
לַאֲבִימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית׃ כח וַיַּצֶּב אַבְרָהָם
אֶת־שֶׁבַע כִּבְשֹׂת הַצֹּאן לְבַדָּהֶן׃ כט וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ
אֶל־אַבְרָהָם מָה הֵנָּה שֶׁבַע כְּבָשֹׂת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר
הִצַּבְתָּ לְבַדָּנָה׃ ל וַיֹּאמֶר כִּי אֶת־שֶׁבַע כְּבָשֹׂת
תִּקַּח מִיָּדִי בַּעֲבוּר תִּהְיֶה־לִּי לְעֵדָה כִּי חָפַרְתִּי
אֶת־הַבְּאֵר הַזֹּאת׃ לא עַל־כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא
בְּאֵר שָׁבַע כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם׃ לב וַיִּכְרְתוּ בְרִית
בִּבְאֵר שָׁבַע וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ
וַיָּשֻׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים׃ לג וַיִּטַּע אֶשֶׁל בִּבְאֵר
שָׁבַע וַיִּקְרָא־שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם׃ לד וַיָּגָר
אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים׃ פ
שביעי כב א וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים
נִסָּה אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר

שפתי חכמים

כמים כלומר שם הוא למדיק כמים מו כשע וכשיבו לו למדיק סוף
כמים מכל כשע הוא מקום לחתר ועוד שכניו ומימו כנוך כמקו
ולחתר מעלה לו לחת שכאר וכקב"ה משיב להם כיון שעתה הוא
למדיק בעניו זה מעלה מני לו שכאר מכרים"ל : ק וכח דלא כתיב
לעד וכקב לעדה מפני שהוא לשון נקיבה כי עדה לנקבה כמו עד
לזכר

רש"י

הנני נתוכח עמו על כך : (ל) בעבור תהיה לי זאת : לעדה : לשון עדות על נקיבה ק כמו ועדה המלכה : כי חפרתי את הבאר : מריבים היו עליה רועי מבימלך ואומרים מלחמו חפרנוה ממנו ביניהם

כל

אתה לא הגדת לי אוב אוך דיא האסט מיר ניט גזאגט וגם אנכי אוב אוך איך האב האם ניט גהערט נאר
דיינט (כז) ויקח אברהם אוב אברהם האט גינומען צאן ובקר ישאף אוב רינדער ויתן לאבימלך אוב ער האט
ניגעבען צו אבימלך ויכרתו שניהם ברית אוב זייא ביידע האבן כורת ברית גוועזן : (כח) ויצב אברהם את
אברהם אנידר גשטעלט את שבע כבשות הצאן לבדהן דיא זיבען שאף אליין : (כט) ויאמר אבימלך האם
אבימלך גוזאגט צו אברהם ואם בשיטען די זיבן לעמלין אשר הצבת לבדנה ואם די האסט זיי גשטעלט
באזונדר : (ל) ויאמר האט אברהם גוזאגט כי את שבע כבשת דאן דיא זיבען לעמלין זאלסטו נעמן פון מיין
האנד בעבור פון וועגען תהיה לי לעדה דאם זאל זיין צו מיר פר עדות כי חפרתי אז איך האב גגראבען
דיא ברונע • רש"י שרויבט דיא פאשטיבר פון אבימלך האבען גקריגט אוז האבן גינומען מיר האבן
גגראבן דיא ברונע הארין־זייא צוויישן זיך אף נשטאסט רר ואם ועשה זיך ניייזין כייא רעם ברונן את
דאם ואמר ועשה ארוק ני׳ אקענין אים צו רעם ניהעד היא ברונן זענין זייא אוך גינאנטן קענין אברהם

אוב

חָמָן׃ יח קוֹמִי טוּלִי יַת רַבְיָא וְאַתְקִיפִי יַת יְדָךְ בֵּיהּ אֲרֵי לְעַם סַגִּי אֲשַׁוֵּינֵיהּ׃ יט וּגְלָא יְיָ
יַת עֵינָהָא וַחֲזַת בֵּירָא דְמַיָא וַאֲזָלַת וּמְלַת יַת רוּקְבָא מַיָא וְאַשְׁקְיַאת יַת רַבְיָא׃ כ וַהֲוָת
מֵימָרָא דַיְיָ בְּסַעֲדֵיהּ דְרַבְיָא וּרְבָא וִיתֵיב בְּמַדְבְּרָא וַהֲוָה רָבֵי קַשְׁתָּא׃ כא וִיתֵיב בְּמַדְבָּרָא
דְפָארָן וּנְסִיבַת לֵיהּ אִמֵּיהּ אִתְּתָא מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ כב וַהֲוָה בְּעִידָנָא הַהִיא וַאֲמַר
אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכוֹל רַב חֵילֵיהּ לְאַבְרָהָם לְמֵימָר מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדָךְ בְּכֹל דְאַתְּ עָבִיד׃
כג וּכְעַן קַיֵים לִי בְּמֵימְרָא דַיְיָ הָכָא דְלָא תְשַׁקַר בִּי וּבְבָרִי וּבְבַר בְּרִי כְּטִיבוּתָא דְי
עֲבָדִית עִמָךְ תַּעֲבִיד עִמִי וְעִם אַרְעָא דְאִתְּתַבְתָּא בָהּ׃ כד וַאֲמַר אַבְרָהָם אֲנָא אֲקַיֵים׃
כה וְאוֹכַח אַבְרָהָם יַת אֲבִימֶלֶךְ עַל עֵיסֵק בֵּירָא דְמַיָא דִי אֲנָסוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ׃ כו וַאֲמַר
אֲבִימֶלֶךְ לָא יְדָעִית מָאן עֲבַד יַת פִּתְגָמָא הָדֵין וְאַף אַתְּ לָא חַוֵיתָא לִי וְאַף אֲנָא לָא

בעל הטורים שמעית

(פג) נגכדי • נגימטריא בן מי׃

רש״י

ושמחו הלוח נכנס בגופו ומת׃(כ) רובה קשת • יורה חלוס מופרת לתולדת מעיקריה קלי׃ (כא) אלהים עמך • לפי נקמה׃ קשת • על שם המומות כמו המר גמל דייל לפיכך שהלכו אחריו ונתנו לו קשת׃ (כב) ופיכול • פי״ן מוגזמת היה יושב במדבר ומלסטם את העוברי׳ הוא שנאמר ידו בכל וגו׳׃ (כה) מארץ מצרים • ממקום גדוליה בידו ופקדה אלהים את עיניה אונ נאמ האמ אוף נעפינמ איר׳ע אונן ותרא״ באר מים אונ זיא האמ שמעתי׳ שנאמר ולה שפחה מצרית וגו׳• כיוון לשמרי חיטי זכות עמדי שנאמרו לך הנה מכני לפניך (ב״ר)׃ (כה) והוכיח •

נהוכח

קַיִן בַּר עוֹנְשִׁין גִּיט וְוָארוּם אִין הִיכֶל שְׁטָרַאפְּט מַעַן גִּיט פַּאר צְוואנְצִיג יָאר הָאט נָאט גִּיזוּאנְט
אִיהְ מְשָׁפֵּט אִים וְוִיא עֶר אִיז אַצוּנְד׃ (יח) קומי שַׁטַיִיא אויף שאי את הנער הַיִיב אִיהְ דָעם יונג
אונ בַּאנְדֵייהְ דַיינִי הָעַנְד אִין אִים כי לגוי גדול אשימנו וָוארוּם אִיהְ וָועל אִים מַאכָן צוּא אַבְרוּס
פָאלְק׃ (יט) ויפקח אלהים את עיניה אונ נָאט הָאט אִיהְ גֶעפִינְט אִירְע אוֹגָן ותרא״ באר מים אונ זִיא הָאט
דָער זָעקָ אַבְּרִינְן מִיט וַואסֶר וְהלך אונ זיא אִיז גִינַאנְגִין וחמלא אונ הָאט דָער פִּילְט דָעם לְאגֶל מִיט
וואסֶר ותשק אונ זִיא הָאט אִן גִיטְרֶענְקְט דָעם יונג׃ (כ) ויהי אלהים את הנער ויגדל אונ נָאט אִיז גְוועזְן
מִיט דָעם יונג אונ עָר אִיז אוֹף גְוואקְסִין גְוואְרִין וישב במדבר אונ עָר אִיז גִיזֶעסִין אִין דָער מִדְבָּר ויהי את
עָר אִיז גְוועזְן רבה קשת אַשְׁיסֶר מִיט פַיילִין בּוּינְין • רש״י שָׁרַייבְּט עָר אִיז גְיזֶעסִין אִין דָער מִדְבָּר אונ
הָאט בַּגְוילת דיא וואם זָענִין אִיבָּר נָפָארִין׃ (כא) וישב במדבר פארן אונ עָר אִיז גֶעזֶעסִין אִין דָער מִדְבָּר
פָארָן וחקח לו אמו אונ דיא מוּטֶר הָאט צו אִים גִינוּמְן אַיין אִשָׁה פון דָעם לַאנְד מִצְרִים • רש״י שָׁרַייבְּט
וַיִיל זִי אִיז אַרוּס גיקוּמְן פון מִצְרִים דְרוּם הָאט זיא גְנוּמְן אַוועק פון מִצְרִים דְרוּם וְאנִין לַייט אַשְׁפָּרַעְךְ
וְואְרט וַואְרְף אַשְׁטֶעְקִין אִין דָער לוּפְט פָאלְט עָר אוֹף דָער עֶרד דָאם אִיז דָאם אֶרְט פון וַאנִין עָר אִיז
גְוואקְסִין׃ (כב) ויהי בעת ההוא אונ עָם אִיז גְוועזְן אִין דָר זָעלְבִּינֶר צַייט ויאמר אבימלך אונ עָר הָאט גְזואגְט
אֲבִימֶלֶךְ אונ פִּיכוֹל זַיין הַייבְּט מָאן צו אַבְרָהָם לאמר אֱלֹהִים עִמְךָ בְּכֹל אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה׃ כג וְעַתָּה
וְואם דוא טוּסְט • רש״י שָׁרַייבְּט וַיִיל זַייא הָאבָן גְזוּעהָן אז עָר אִיז אַרוּס גְנאנְגִין פון דָער שְׁכוּנָה פון
סְדוֹם בְּשָׁלוֹם אונ הָאט מְלְחָמָה גֶהאלְטִין מִ ט דִיא מְלָכִים אונ זַייא זָענִין אַרַיין גִיפַאלְן אִין זַייגִי הָעֶרד
אונ זַיין וַוייב הָאט אִים צַאקְנִר גִיהָאט אוֹף דָער עֶלְטֶער דְרוּם הָאבִין זַייא גְזואגְט נָאט אִיז מִיט דִיר אִין
אַלְץ וְואם דוא טוּסְט׃ (כג) ועתה אונ עַצוּנְד השבעה לי שָׁוְוועֶר צו מִיר דָא בַּייא נָאט אם תשקר אוב רִי
וְועְסְט פָעלְשִׁין כְּלוּמֶר דוא זָאלְסְט נִיט פָעלְשִׁין צו מִיר ולניני אונ צו מַיינִי קִינְדֶר ולנכדי אונ צוא מַיינֶע
צַייטְגִיקְיִיהְ כחסד אַזו וַויא דָער חֶסֶד וְואם אִיהְ הָאבּ מִיט דִיר נְמָאן דָאם אִיז וְואם אִיהְ הָאבּ דִיר גְזואגְט
מִין לַאנְד אִיז פַאר דִיר דוא סָעגְסְט זִיצִין וַויא דוא וְוילְסְט תעשה עמדי זָאלְסְט מִיט מִיר אוֹף אַזו מָאן
חֶסֶד ועם הארץ אונ מִיט דָעם לַאנְד וְואם דוא הָאסְט דִרִינְן גְוואנְט׃ (כד) ויאמר הָאט אַבְרָהָם אַוויסְזוֹ גִיהָאט מִיט אֲבִימֶלֶךְ אִיהְ וָועל שְׁוועְרִין׃ (כה) והוכח אברהם את אבימלך אונ אַבְרָהָם הָאט אַוויסְזוֹ גִיהָאט מִיט אֲבִימֶלֶךְ אִיהְ
אודות באר המים אום וַוילֶן דָר בְּרוּנְג מִיט וָואסֶר וְוס דו קָנְעְכְט פון אֲבִימֶלֶךְ הָאבָן גֶגְזוּילְת׃ (כו) ויאמר
אבימלך אונ עָר הָאט גְזואגְט אֲבִימֶלֶךְ לא ידעתי אִיהְ וַויִיסְגִיט וָועֶר עָם הָאט גִיטָאן דִיא דָאוִני שַׁאף ונם

קוֹל הַנַּעַר בַּאֲשֶׁר הוּא־שָׁם׃ יז וַיִּקְרָא מַלְאַךְ
הַנַּעַר וְהַחֲזִיקִי אֶת־יָדֵךְ בּוֹ כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימֶנּוּ׃
יח וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא בְּאֵר מָיִם וַתֵּלֶךְ
וַתְּמַלֵּא אֶת־הַחֵמֶת מַיִם וַתַּשְׁקְ אֶת־הַנָּעַר׃ יט וַיְהִי
אֱלֹהִים אֶת־הַנַּעַר וַיִּגְדָּל וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר וַיְהִי רֹבֶה
קַשָּׁת׃ כ וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּארָן וַתִּקַּח־לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ פ ששי כא וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֹּאמֶר
אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר
אֱלֹהִים עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה׃ כב וְעַתָּה
הִשָּׁבְעָה לִי בֵּאלֹהִים הֵנָּה אִם־תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי
וּלְנֶכְדִּי כַּחֶסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמְּךָ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי
וְעִם־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־גַּרְתָּה־בָּהּ׃ כג וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם
אָנֹכִי אִשָּׁבֵעַ׃ כד וְהוֹכַח אַבְרָהָם אֶת־אֲבִימֶלֶךְ
עַל־אֹדוֹת בְּאֵר הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ׃
כה וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה וְגַם־אַתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִי וְגַם אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי

בלתי

ריטי קינדר דיקי ראלקשט וואלקשוּ אים אוף בּרעגן ציין ברונן אזוי ווי ווייטר ווערט שמיין וואורום בּשעת
או סען רם די ישׂראל נפּירט אין גלות צו די ערביים האבּן די ישׂראל גזאגט צו די ווס האבּן ויי נפּירט
סיד בּעסן צייך פּירט אונז צו די קינדר פון אונזר פּעטער ישׂמעאל ווען ויי זיך אירבּר אונז כּרחם ויין
אוג ווען אונז נעבּן עכין אוג מרוּנקן זענן די ישׂמעאלים ויא אקענין גנאגנן אוג האבּן ויא נבּראכט
נזאלצן פּלייש אוג גזאקנע פּיש כּדי אז ויי ווילן רם עסן זאל ויי נאך דעם דאוקשן אוג האבּן נבּראכט
אן נבּלאזינע לאגלין אוג די ישׂראל האבּן גמיינט אז די לאגלין זענן פּיל מיט וואסר אוג אז ויא האבּין
אוף געפּינט די לאגלן אוג האבּן גנומן אין כּול צו טרינקן איז דך ווינד פון דיא לאגלין ארויס אין ווער
טוף זענן ויי דך פון נשׂטארבן רם הקב״ה ויי נפּרעגט את עצונד ווי אז איז ער צו איז ער עצדיק צו
איז ער ארשׂט האבּן ויי נענפּרט אצונד איז ער נאך עצדיק האט נאט ב״ה נענפּרט נאך זייני מעשׂים
פון עצונד משׁפּט ך אים את עטייל זאגן אז האבּן די מלאכים נענפּרט צו הקב״ה עצונד איז ער נאך

כּוי

לְעָמָא אֲשׁוּרְנִיהּ אֲרֵי בְרִיךְ הוּא : יד וְאִקְּדִים אַבְרָהָם בְּצַפְרָא וְנָסִיב לַחְמָא וְדוּקְבָא
דְּמַיָא וְיָהַב לְהָגָר שַׁוִי עַל כְּתְפָהּ וְיַת רְבָיָא וְשַׁלְחַהּ וַאֲזָלַת וְטָעַת בְּמַדְבְּרָא בְּאֵר שָׁבַע :
טו וּשְׁלִימוּ מַיָא מִן רוּקְבָא וּרְמַת יַת רְבָיָא תְּחוֹת חַד מִן אִילָנַיָּא : טז וַאֲזָלַת וִיתִיבַת לָהּ
מֻקְבֵּיל אַרְחֵיקַת כְּמֵיתַר קְשָׁתָא אֲרֵי אֲמָרַת לָא אֶחֱזֵי בְּמוֹתָא דְּרְבָיָא וִיתִיבַת מֻקְבֵּיל
וְאָרִימַת יַת קָלַהּ וּבְכַת : יז וּשְׁמַע יְיָ יַת קָלֵיהּ דְּרַבְיָא וְקָרָא מַלְאֲכָא דַיְיָ לְהָגָר מִן
שְׁמַיָּא וַאֲמַר לָהּ מָה לִיךְ הָגָר לָא תְּדַחֲלִי אֲרֵי שְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ לְקָלֵיהּ דְּרַבְיָא בַּאֲתַר דְּהוּא

בעל הטורים תמן

(פו) ויכלו ג' כתם' ככה ואיתי ויכלו בהפס מקום ויכלו ככוכבת ימי' כיון שכלו כמים ימי כלו ויכלו בקושי שמיהת למת מגוסא מחוה:

רש"י

ל שהכניסה בו שרה עין רעה ולחמה חמה ולח יכול ליתך בכגליו (כ"ל) : ותלך ותתע · מזרה ם לעגולי בית מביה (כ"ל) : (מו) ויכל המים · לפי שדרך חולים ג לשתות הרבה : (מח) מנגד ם מרחוק (כ"ל) : כמטרוי קשת · כשהי מימות והוא לשון ירייה מן בלשון מכונה שמים בלחמו ע"ש שהאש יולה כמן · ולא היה לו לכתוב כמפעי קשת מפעם הוי"ו ליכתב לכלן כמו (שה"ש ג יז) בהנוי הסלע מגזר' (יחזקאל יט יז) וכיוקה חלמה יהודה למגרים לתגז ומגזרת (תהלים קו) יתוגו ויוגו כשכור וק (שם סה) קלוי לחן מנגידה קלה : וחשב מנגר · כיון שקרב למות הוסיפה להחלחל : (יז) את קול הנער · מכלן שיפה תפלה החולה ע מתפלה לחריגים עליו והיה קודמת להתקבל (כ"ל) : באשר הוא שם · (כ"ה מז) לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא נדון פ ולא לפי מה שהוא מתיר לעשות לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגי' ואומרי' רבונו של עולם מי שמתיר זרעו צ להמית בניך בגמא להה מעלה לו בלב והוא משוכח עכשיו מה הוא מדיק לו כשם לחמרו ט נד ק(כ"ל בענין זה שהיו רלוי לשנות מיחס בגמא וד"ק) למר לכם לפי מעשיו של עכשיו למ"ד זה כלבר הוא שם ויכין המים לח ישראל בגמא נעשה כשהגלם נכוכדנצר שנאמר (ישעיה כח יג) משא בערב וגו' לקרוחה למת החיו מים וגו' כשהיו מוליכין אותם אצל ערביי' היו ישראל אומרי' לשבויים בשקט מפני הוליכוהו אצל בני דודיהו ושמעאל ויהרגוהו עליהו שנא' (שם כב) מראות דודי' ל"ח דודני' אלא ד"ה ס וכלו יושלים לקרחחם ומבילין להם בשר ודג מלוח ובודות נפוחים כשבועים ישראל שמלאים מים וכשמכניסו להוך פיו ופוהחו

שפתי חכמים

כשבועו הולך על כמדרש והולך לשרים ע"ם לאבל תירוץ מפרש"ל לימו ככון דלא"כ מ"ל לרש"י לכתוב טעם מפרש"ל פרוש להשיטו וכו' דמספיק לפשוטו ולמדרשו ולא כו"ל לרש"י לכתוב רק כשהשם מפסיק למדרשו לבד וחי"ק : ל דקרא ותת כילד קלי לדמשמיך ליה ולא על ויתן על כגר דלא"כ פשה על שכתה לף כילד פוה ליה לשכתב בהדיה ושבלתו ודבר ושפלך לת כילד וגו' כ ם (ממ"ם) דייק ותלך משמע לשעתה ולרגומה כהורחת לשון פליטה כלל מקום ולא"כ לשר ותתע משמע שלא ידעה לויכן שם שהיתה תיפה כמדבר ול"כ מו תרי מילי דסתרי לחדדי ושם מתחלה ושלך קודם שהיתה הושה ולא"כ ותתע וגו' דל"כ ומ"ם ל"ל שהיתה שלבשה מהתחלה גלא הטות הדרך עדיין ופו דפושה ככתוב לומר שהשתה במדבר ועי"כ לא היה לה מים ולשר משכר שלא הל"ל שהלכה כדרך ל"פ פושתא היה כשהיה ול"ם ושלך ותתע שהלכה לתעות בכוונה דהיינו שחזרה כו' ומ"ם ותתע סוף ע"ג סוף ע"ד ויש לשבר שתתו וגו' לפי שת"ח כד שם שמעיה בשר ע"ג כו' : נ (ממ"ם) דייק דל"ל ויכלו כלשון וכמים כמ"ם התלה ויקח לחם ומשה מים ויתן וגו' דמשמעות נתן לשרכה כלילה ושמיים לפי ערך שרחוי זה לזה ח"כ היה רלוי לכיות שניהם כלים בשוה לשון בשוה ל"פ שבא לכיוצא שבשה יותר מדאי ולא לפי ערך שלמלה ושיהו לפי שדרך חולים וכו' ול"ל ויכלו כמים ולא שלחה · (עת"י) נראה לי דר"ל מדלא כתיב ולא היה עוד מים לשתות דלשון ויכלו משמע שהיה שם נשארו : ם לא לשון עד שכשותו דמשמע ל"מ כזה דבשלמא לפירוש מרחוק ל"ש שיתן הבקוק לח"כ שכשם כי לשרכה וגו' שלא לחלה וגו' והו מיבעי שיחי כי לעבדי שמיד שהות לשון טשה וע"כ הוה לשון קרוב ושלן שמר לח"כ כרחתך וגו' וכם דבריס ל"ל שהוה עד שמגיד שמ"ם שהוה שלא לח"כ כרחתך וגו' ס' כמו מן וכ"ל דלא הכשה טשה שילד בקוב שלא מרחוק כרחתך כמשמעו וגו' ודוק : ע ר"ל שה גם שיל בשתה כדכתיב ובשמע קולה והבן ושמה לא שמע לקולה ושלא לשמרי' כמ"ק דכרכתיב ולקו' ר"י לעשיה ומכאי אין חבוש מסיר עלמו מביח השכורים ל"ל שהוה שלא שלי מכוין לאבל לו אם לא שהוה מכוין טפי עדיף לח"ם : פ יש שקשה מכאן על בן סורר ומורה שהוה מדין על שם שהוה בשרשה כי שלא לשרשו בם"ד · כתב כרמ"ם שלאבל ים לשתות למה לא קטרגו עליו מלאכי עבירות שבידו וקטרגו עליו מלאכי מצוות שבידו ולא הוה שלא כמו ותיכן ושמה י"ל שבשלמה בשלא לאיכה דר"ם דשלא עלייהו דר"ם ושלא שהוה בשרשו קרא דשמהק לעשלי לבל בעיני שלשה שבשלמה מלוקות בן שם לא שבוה שפורש בהדיה שבוה בן בשם שלא היו יכולין לקטרג עליו מלאכי מצוות שבידו כי לין כ"ד שלכלין שבשם ושלה ולבשלמה לא היה כי שם ושלא שלא קטרגו עליו ע"ם בעידוד י"ל דשלכלין שבידו שבשה הם בם בם ק"ם ימיו כמו שפרש"י לקמן בפרשה היו שרה שה ויקברו שתו ישמה וישמעאל והו"ק ל"ל : צ וז"ת ושלא שהוה לבוה על כניס ר"ל שבשה"ם שאל למלאכי בשרה שם עשה פשעים

אֱלֹהִים אֵת נַאֲת הָם עַהֲעֶרְת דָם קוֹל פּוּן דָעֶם יוּנְג כְּלוֹטֶר עֶר הָט אֶן גְּנוּטֶן זַיִן הְפִלָּה פּוּן דָאנֶן אִיז גְּרַדְ הָעֶן אֵז דִי הְפִלָּה וּוִם דָר חוֹלֶה אִיז אַלֵיין טְרֶפֶלֶן וְעֶרְט נָעֶבִיר אֶן גְּנוּטֶן וְוִיא פּוּן דֶר הְפִלָּה וְואם אֲנְדֶרֵי זַיְן אוֹף אִים כְּרַפֶלֶן וִיקְא מַלְאךְ אֱלֹהִים הָאט צַיין כַּלְאךְ פּוּן נָאט גְּרוּפֶן צוּ הָגָר פּוּן דָעם הִימֶל וּאמר לה אֵת עֶר הָט גְּאנְאט צוּ אִיר מה לך הגר וום איז צוּ דִיר הָגָר אל תיראי דו נָאלְכְט דִיךְ נִיט פַארְכטֶן כי שמע אלהים וֹאוּרוּם נָאט הָט צוּ נָהָעֶרְט דָם קוֹל פּוּן דָעם יוּנְג באשר הוא שם דָארְטֶן וְוִי עֶר אִיז · רש"י שָׁרִיבְט דִיא מַלְאָכִים הָאבֶן מְקַטְרֵג גְּוֹעֶן אוּב הָאבֶן גְּוֹאנְט רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם דָר יִשְׁמָעֵאל וום זַיינִי טְעֶנְדֶר וְנָעֶלֶן טַיטֶשׁ

בָּךְ הָאֱמָה לְגוֹי אֲשִׂימֶנּוּ כִּי זַרְעֲךָ הוּא׃ יד וַיַּשְׁכֵּם
אַבְרָהָם ו בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח־לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־
הָגָר שָׂם עַל־שִׁכְמָהּ וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיְשַׁלְּחֶהָ וַתֵּלֶךְ
וַתֵּתַע בְּמִדְבַּר בְּאֵר שָׁבַע׃ טו וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־
הַחֵמֶת וַתַּשְׁלֵךְ אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אַחַד הַשִּׂיחִם׃
טז וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנֶּגֶד הַרְחֵק כִּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת כִּי
אָמְרָה אַל־אֶרְאֶה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד וַתִּשָּׂא
אֶת קֹלָהּ וַתֵּבְךְּ׃ יז וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־קוֹל הַנַּעַר
וַיִּקְרָא מַלְאַךְ אֱלֹהִים ו אֶל־הָגָר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר
לָהּ מַה־לָּךְ הָגָר אַל־תִּירְאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־

קול

שפתי חכמים

כמו שמוע כשול כי תיפת תודות ג"כ פירושו כמו של ס"ם של ל"ן וכ"ל של כי כמ"ם תחר כך תל ירא וגו' על כאשר ולא כמיש על תודות כאשר תעה לשון נהמות כבכיא בעיניו כ' דכריס ופל הגרוסין עבד תמר כקב"ה תל ירא וגו' : ו (ממ"ם) דייק כל"ן שמע לדבריה כמ"ש כל תשר תשמר לו שמע תליה כדכן במקלל ואיה תם שמוע תשמעו תל תמותי וע"ק דקול בלא דיבור הוא רק שבירת קול בעלמא ומה שייך עליית להבירת קול ל"ם נקול רוח שקדם לשורות שהיו לה דבריה מעלמה כלום תלא מקול רוח שקודם והומה לו קלת שיעור לשון יעלה בה קול מ"ם נמי דלשון נבוי תדפ"י על שסוף לקול תשתר שהיתה מילדת עליו בה וכו' וק"ל: כ ולפשוטו שלא יצא לשבות רשב לשם לה נתן לו בפה וחכ ר"ל דתבריסם סיה שכור כמישעט ומן תחר שילא כרגו מבריה לשיבגו תגלי מבכרים"ל ולפי פ' (מבכרים"ם) נשל"ל נסי' ג' נק"ם נפי שלא בפשוטו

רש"י

ו שהיה מכריסם בפתל לשרה בנבואות : (יד) לחם וחמת מים · ולא כתוב וחכב לפי שהיה שוגלה כ על שילח לחגרות רשה : ואת הילד · (כ"ל) לף הילד עם על שכתוב שהכניסה

דָּעַם זוּן פּוּן דָּר דִינְסְטְ מוֹד וָעל אִיךְ מַאכֶן צוּ אַפְּאלְק כִּי זְרִעַ הוּא נְוַיל עָר אִיז דַיין זָאמֶן׃ (יד) וישכם אברהם
בבקר אוּן עָר הָט זִיךְ גְּפָעַרְטְ אַבְרָהָם אִין דָּר פְּרִיא ויקח אוּן עָר הָט גְּנוּמֶן לחם וחמת מים בְּרוֹט־אוּן אַלְאגִיל
וַאסָר · רש"י שְׁרַייבְּט אָבֶר קַיין נָעלְד הָט עָר אִים נִיט גְּגעבֶּן וָאוּרוּם עָר וַאסְ אִים פַּיינֶר גְּמַאט כְּחָמָת
עָר אִיז צְרוֹט גְּמַאכְט לְתִרְבּוּת רָעָה ויתן אל הגר אוּן עָר הָט גְּגעבֶּן צוּ דָעָר דָם בְּרוֹט כִּיט דָעם וַאסָר שם
על שכמה עָר הָט נְטָאן אוֹף אִיר אוּן דָם קִינד הָט עָר נְטָאן אוֹף אִיר אַכְסֶל · רש"י שְׁרַייבְּט
שָׁרָה הָט אִין אִים אַרַיין גְּבְּרַאכְט צַיין עַיִן הָרָע וָאס אִים אֶן גְּטַאפְּט אַהֲרִן אוּן אִיז קְרַאנְק נְוָארֶן אוּן
הָט נִיט נְקאנְט גַיין דְּרוֹם הָט עָר אִים נְגעבֶּן אוֹף אִיר אַכְסֶל וישלחה אוּן עָר הָט זִיא אַוועק גְּשִׁיקְט והלך
ותתע אוּן זִיא אִיז גְּאנְגֶן אוּן אִיז פַּר עֶרְט נְוואנְדֶרְן אִין דָּר מִדְבַּר פּוּן בְּאֵר שָׁבַע׃ (טו) ויכלו אוּן זַיי זָענֶן
אוֹם גְּאנְגֶן וָאסָר פּוּן דָעם וַאסֶר אִיז שְׁרַייבְּט אַבְרָהָם וָאס אִיר גְּנוּג וָאסָר גְּעבֶּן נָאר וַיֵּיל
יִשְׁמָעֵאל אִיז קְרַאנְק גְּוואנְדֶרְן אוּן הָט טַאסְ גְּרוֹס הִיץ הָט עָר דָם וָאסָר אוֹם גְּטְרִינְקֶן וחשלך את הילד אוּן
זִיא הָט אוֹנְטֶעק גְּוואנְדֶרְן דָם קִינד אוּנְטֶר אַיינֶר פּוּן דִי בֵּייטֶר׃ (טז) ותלך אוּן זִי אִיז גְּאנְגֶן ותשב לה מנגד
אוּן זִיא הָט זִיךְ גְּזֶעצְט פּוּן וַיְיטֶן הִרתק כמטחוי קשת וַיְיטֶן אַז וִוי צְוַיְיא בּוֹגֶן שָׁם כי אמרה וארום זִיא הָט
זִיךְ גְּטְרַאכְט אל אראה במות הילד אִיךְ וָעל נִיט זֶעהֶן אִין שְׁטַארְבֶּן פּוּן דָעם קִינד ותשב מנגד אוּן זִיא הָט
זִיךְ גְּזֶעצְט פּוּן דָר וַיְיטֶן · רש"י שְׁרַייבְּט אַז זִי הָט גְּזֶעהֶן אַז עָם אִיז נָאהִינְט דָם קִינד זָאל שְׁטַארְבֶּן הָט
זִיא זִיךְ גְּזֶעצְט נָאךְ וַיְיטֶר ותשא את קלה ותבך אוּן זִיא הָט אוֹף גְּרוֹפֶן אִיר קוֹל אוּן הָט עְוַיינְט׃ (יז) וישמע

אלהים

לְאַבְרָהָם וְקָיֵם דְּתוֹנֵיק בְּנִין שַׂגֵּא אַרֵי יִלְדִית בַּר לְסִבְתּוֹהִי : ח וּרְבָא רַבְיָא וְאִתְחַסֵּיל
תַּנְיָנָא אַבְרָהָם מִשְׁתַּיָא רַבָּא בְּיוֹמָא דְּאִתְחַסֵּיל יַת יִצְחָק : ט וְחָזַת שָׂרָה יַת בַּר הָגָר
מָצְרֵיתָא דִּי יְלִידַת לְאַבְרָהָם מְחָאיְכָ : י וַאֲמַרַת לְאַבְרָהָם תָּרֵיךְ אֲמָתָא הָדָא וְיַת בְּרַהּ
אֲרֵי לָא יִירַת בַּר אֲמָתָא הָדָא עִם בְּרִי עִם יִצְחָק : יא וּבְאֵישׁ פִּתְגָמָא לַחֲדָא בְּעֵינֵי
אַבְרָהָם עַל עֵיסַק בְּרִיהּ : יב וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם לָא יַבְאֵישׁ בְּעֵינָךְ עַל עוּלֵימָא וְעַל אַמְתָךְ
כֹּל דְּתֵימַר לָךְ שָׂרָה קַבֵּל מֵימְרָהּ אֲרֵי בְיִצְחָק יִתְקְרוֹן לָךְ בְּנִין : יג וְאַף יַת בַּר אַמְתָא

לעמא

בעל המורים

(ו) מלע • ג' נתתי לבבה בכח ואיזה שומר מה מלע מדבר כמשלח תרס לומר שבזכות אברהם יהיה משלח תרס : מלע • נגי' ק' לומר כבחי' לאברהם בן ק' הגיקה בניס שרה : (ט) מצחק בני' להרע זהו שאחז"ל שהיה יורה בו חץ כדי להרגו : (י) גרש ג' כמס' גרש את הלחמה • גרש לך כלה גרש יגרש גרש הלחמה הזאת ואת בנה ואז תגרש כלה ובשביל שגרשה שרה לאגר מביתה נשבעה ונשתעבדה בניה ושולרכו להתגרש מהם :

שפתי חכמים

רש"י

ומדרש אגדה הרבה עקדות נעקדו עמה הרבה חוליס והרפתות בו ביום הרבה תפילות נעמו עמה ובב שחוק היה בעולם : (ז) מי מלל לאברהם • ל' שבח ד' ותשובות כמו (ישעיה מח ד) מי פעל ועשה (ישעיה מ כו) מי ברא אלה מי הוא (ובמה טוא גדול) אומר הכמתנו הקב"ה מבטיח ועשה : מלל • שיחה הכתוב ולא תמר דבר נימבריא שלו ק' כלומר לסוף מתה לאברהם : היניקה בנים שרה • ומהו בניס לשון בניס ביום המשתה הביאו הסבות בניהן עמהן והיניקה לותה שהיו לומדות לא ילדה שרה אלא לסופי הגילה מן הסוק : (ח) ויגמל • לסוף ה כ"ד חדש (גיטין עה) : משתה גדול • שהיו שם גדולי הדור ו שם ועבר ותימלך • (כ"ר) : (ם) מצחק • לשון ע"ז כמו שנאמר (שמות לב ו) ויקומו לנחק • ד"ח לשון גילוי עריות כמה דתימא לנחק בי • ד"ח לשון רציחה כמה דתימא (ש"ב ב) ויקומו נא הנערים ויחקחו לפנינו וגו' : (י) עם בני וגו' • מתשובת שרה בי לא ייכל בן האמה שחוח עם בני לחם למד שהיה מריב עם יצחק על סיבוסה ואומר לני נכסי ומיבל פי שנים ויוליש בשדה ומיבל קשתו ויורה בו הניס כד"ח (משלי כו יח) כמהלכים היורה זקים וגו' ואחר הלח ז' משחק לפי : עם בני עם יצחק • (כ"ר) מכיון שהיה בני לחפילו עם לינו הגון כיצחק ח לא הגון כיצחק לפי' לינו בני לין זה כדאי לירש עמו (יא) על אודות בנו • (כ"ר) על שגמע עיניו ט לחרבות רעה ופשוטו על שתורגם לו לפלחו : (יב) שמע בקלה • (בקול רה"ק שבה) לפרש

שהיה

דִּינְהָט מוֹד טֶט יֵיזִן זוֹן טֶט יִצְחָק • רש"י בַּאוֹרִינְט אַז זִי הָט שׁוֹן גֶאזָאגְט עם בְּנִי פוּן וְוועגְן הָט זִיא נֶאזָאגְט עם יִצְחָק זִיא הָט רָאזְ קֶיין אַנְדֶרְן זִין נִימְט גֶהאבְט נָאר אַזוֹ רָאבְ זִיא גֶאזָאגְט אַז עָר אִיז נָאר מֵיין זוֹן עָר זָאל אֶפִּילוּ נִיט זַיין אַזוֹ פְּרוּם וְוִי יִצְחָק אֶדֶר עָר זָאל רָאטֶן אִין זִיךְ מַעֲרָה עָר זָאל זַיין פְּרוּם אַזוֹ וְוִיא יִצְחָק אוֹן זָאל נִיט זַיין מֵיין זוֹן וָאלְט אוֹךְ יִשְׁמָעֵאל נִיט רָאטֶן גוּטֶן צוּ יֵירְשׁוּנְג מִיט אִים מְכָל שֶׁכֵּן אַז עָר הָט אִין זִיךְ בַּיידִי מַעֲלוֹת עָר אִיז מֵיין זוֹן אוֹן אִיז פְּרוּם אוֹךְ דָּר צוּ : (יא) וירע הרבר מאד בעיני אברהם אוֹב עָט אִיז זַיעֶר אִיבֶּל גֶּבֶּעלֶן דִּי זָאךְ אִין דִּי אוֹגֶן פוּן אַבְרָהָם על אודת בנו פוּן וְוועגְן זַיין זוֹן וְוִם שָׂרָה הָט גֶזָאגְט מֵיין זָאל אִים אַוֶועק שִׁיקֶן אֶדֶר על אודת בנו פוּן וְוַיילֶן זַיין זוֹן וָאוֶרוּם עֶר הָט גֶהעֶרְט אַז עָר אִיז אֲרֵים גֶּבֶּאנֶגֶן לְחָרְבוֹת רָעָה : (יב) ויאמר אלהים אל אברהם הָט גָאט גֶזָאגְט צוּ אַבְרָהָם עָם זָאל נִיט אִיבֶּל פָאלֶן אִין דִּיינְע אוֹגֶן על הנער על אשתך אוֹף דֶעם יונְג אוֹן אוֹף דִּיין דִּינְסְט מוֹד כל אשר תאמר אליך שרה וֶום שָׂרָה זָאגְט דִּיר שמע בקולה פַּר נָעם אִיר קִיל דֶם הַיִיסְט דוּ זָאלְסְט זִיא בִּיצְחָק יקרא לך זרע דֶען אִין יִצְחָק וועט אִיר זָאגֶן וָועֶן זִיר זָאגְט גְלוֹיבְן דִּיא קִינְדֶר פוּן יִצְחָק וועלֶן נֶרוּפֶן וֶוערְדֶן דַיינִי קִינְדֶר : (יג) וגם את בן

הַשֹּׁמֵעַ יִצְחַק־לִי׃ ז וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם
הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי־יָלַדְתִּי בֵן לְזִקְנָיו׃ ח וַיִּגְדַּל
הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָּדוֹל בְּיוֹם
הִגָּמֵל אֶת־יִצְחָק׃ ט וַתֵּרֶא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגָר
הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־יָלְדָה לְאַבְרָהָם מְצַחֵק׃ י וַתֹּאמֶר
לְאַבְרָהָם גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא
יִירַשׁ בֶּן־הָאָמָה הַזֹּאת עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק׃ יא וַיֵּרַע
הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אודות בְּנוֹ׃
יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אַל־יֵרַע בְּעֵינֶיךָ עַל
הַנַּעַר וְעַל־אֲמָתֶךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה
שְׁמַע בְּקֹלָהּ כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע׃ יג וְגַם אֶת־

בן

שפתי חכמים

רש"י

דבר אחר • דמלילו יתיס לת המועד ג תמר דבר וקבע כמאמר לו למועד תמוב תליך שרש לו מריסה כבוחל וחמר לו כשמניע תמה למריסה א בשבת המחרת תלד: (לזקניו סמיה זו מיקונין שלו דומה לו) (ו) יצחק לי • ישמח שלי

ומדרש

יצחק לי וְעַכְשָׁו זִיךְ פְרֵייעֶן פּוּן מֵיַיעֶט • דָּער מִדְרָש שְׁרֵייבְט פִּיל עֲקָרוֹת זָענֶן גְּדָעֲנֶקְט נְוָארֶן כִּיט אִיר אוּג דָאבֶּן אוֹךְ גְוונֶן קִינְדֶר אוּג פִּיל קְרַאנְקִי זָענֶן דָעם מָאנ גְרַיילְט גְוָארֶן אוּג תְּפִלּוֹת זָענֶן דָעם מָאנ נָעֲבֶּרְט גְוָארֶן אוּג דוּרְךְ דָעם אִיז גְוונֶן פִּיל קְרַייד אוֹף דֶר וָועלְט: (ז) ותאמר אוּג זִיא הָט גְזאגְט מִי מלל לאברהם וְעֵר הָאט גְרֶעט צוּ אַבְרָהָם הִיגִיקה בנים שרה שָׂרָה זָאל זַיינֶן קִינְדֶר כִּי ילדתי בן לזקניו אַז אִיךְ זָאל גְוונֶן אַזוֹן אוֹף זַיין עַלְטֶר כְּלוּמַר זְעֶרְט וְועֵר עִם אִיז אוּג וְוִם פַּר אַרְזָאקֶיִיט דָם אִיז דֶר וְוִם הִיט זַיין הַבְטָחָה דָם אִיז הקב"ה וְוָם עֶר אִיז מְבַטֵּיחַ אוּג טוט: (ח) ויגדל חילד ויגמל אוּג דָם קִינְד אִיז דֶר וָואקְסֶן גְוָארֶן אוּג עֶר אִיז וְוָארֶן אַנְטְוַוייְנְט ויעש אברהם אוּג אַבְרָהָם הָאט גְמַאכְט אַגְרוֹסֶן מָאל צַייט אִין דָעם מָאנ אַז יִצְחָק אִיז אַנְטְוַוייְנְט גְוָארֶן • רש"י שְׁרֵייבְט דְרוּם רוּפְט אִין דֶר פְּסוּק משתה גדול וַייל אוֹף דֶר סְעוּדָה אִיז גְוען כְּדֶרֶךְ דָאס מֵיְינְט מָען דִיא גְרוֹסֶי לַייט פּוּן דָעם דוֹר הַיְינוּ שָׁם אוּג עֵבֶר אוּג אַבִימֶלֶךְ: (ט) ותרא שרה אוּג שָׂרָה הָט גְזֶעהֶן דָעם זוֹן פּוּן הָגָר הַמִּצְרִית וָום הָט גְווֶינֶן צוּ אַבְרָהָם מצחק עֶר שְׁפָּעט: רש"י שְׁרֵייבְט מְצַחֵק מֵיְינְט מָען עֶר הָט נְדִינְט עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אוּג נָאךְ אַפִּשָׁט אִיז פַּר הָאגָרן מְצַחֵק אִיז לָשׁוֹן רְצִיחָה עֶר הָט זִיךְ גְקְרִיגְט מִיט יִצְחָק אִיבֶּר דֶר יְרוּשָׁה עֶר הָאט גְזָאגְט אִיךְ בִּין אַבְכּוֹר וָועל אִיךְ נָעמֶן צְווֵי חֶלְקִים אוּג זָענֶן אֲרוֹם גְנָאנְגֶן אִין פֶּעלְד אוּג יִשְׁמָעֵאל הָט גְגוּמֶן זַיין בֹּגֶד אוּג הָט גְוָארֶן אִין יִצְחָק פַיילֶן אוּג הָט גְזָאגְט אִיךְ טְרֵייב־קְטָאוִויס: (י) ותאמר הָאט שָׂרָה גְזָאגְט צוּ אַבְרָהָם גרש האמה הזאת וגו' בנה עֶר קְרֵייב דִי דָאזִיגִי דִינְקְט מוֹד מִיט אִיר זוֹן דָעֶן עֶר זָאל נִיט יֵרְשֶׁנּוּ דָער זוֹן פּוּן דָעֶר דָאזִיגֶר

דינסט

לְאַחוּךְ הָא הוּא לִיךְ פְּסוּת דֵּיכָר עֵינִין חֲלַף דְּשָׁלַחְתְּ וְדַבַּרְתִּיךְ וַחֲזִית יָתִיךְ בַּיִת בָּל דְּעַמָּךְ
עַל כָּל מָה דַּאֲמַרְתְּ אִתּוֹכָחַת: יז וְצַלֵּי אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ וְאַסֵּי יְיָ יָת אֲבִימֶלֶךְ וְיָת אִתְּתֵיהּ
וְאַמְהָתֵיהּ וְאִתְרַוָּחוּ: יח אֲרֵי מֵיחַד אֲחַד יְיָ בְּאַפֵּי כָּל פִּתְחַת וַלְדָא לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל עֵיסָק
שָׂרָה אִתַּת אַבְרָהָם: א וְיָ דְכִיר יָת שָׂרָה כְּמָא דַּאֲמַר וַעֲבַד יְיָ לְשָׂרָה כְּמָא דְמַלִּיל:
ב וְעַדְיַאת וִילִידַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם בַּר לְסָבְתְּהִי לִזְמַנָּא דְמַלִּיל יָתֵיהּ יְיָ: ג וּקְרָא אַבְרָהָם
יָת שׁוּם בְּרֵיהּ דְּאִתְיְלִיד לֵיהּ דְּיִלִידַת לֵיהּ שָׂרָה יִצְחָק: ד וּגְזַר אַבְרָהָם יָת יִצְחָק בְּרֵיהּ בַּר
תְּמַנְיָא יוֹמִין כְּמָא דְפַקֵּיד יָתֵיהּ יְיָ: ה וְאַבְרָהָם בַּר מְאָה שְׁנִין כַּד אִיתְיְלִיד לֵיהּ יָת יִצְחָק
בְּרֵיהּ: ו וַאֲמַרַת שָׂרָה חֶדְוָא עֲבַד לִי יְיָ כָּל דְּשָׁמַע יֵחֲדֵי לִי: ז וַאֲמַרַת מַאן מְהֵימָן דַּאֲמַר

בעל התורים — לאברהם

(ה) הי' פקד • כ"מ שנאמר וה' פקד וכתיב להלן עליה שכשורין ולאמרו שם לה תתן לה עתה כן ה"ב תלחר לה בקר שנאמר ועתה
לוקחם ת' שם מפיסים לו ורע וכוזה כן מלם עתה וכרך שיתחיל מעתה • ד"ה שלאמרו כאות לוט נתעברו מבית' ליסור מלינים
מברך לה שתעבר מלכרכם • ד"ה שלאמרו נסתרה עם מלינלך וכתיב ותם ומקחה ומזרעם זרע: ומה שלה נפקדה לאחר
שנולדת פרעה לפי שכאן היה מעמוד ירים ועל היה חסר כי שם כתיב: פקד לת שרה • גבי' לף כל בעקרות פקד:

רש"י — שפתי חכמים

סיף לשילה וסיכן הוה דבור לאמר' ויאמר שלהים שבל לאברהם עליה מסך וגו' • דבור היה דבר ס' של שברם בברית בין הבתרים א ומס נאמר לף ייכך זה וגו' • והניח סיורים מעכה: ויעש ה' לשרה כאשר דבר • ב לשברהם:
(ב) (למועד אשר דבר אתו • רבי יהודן ורבי חמיה רבי יוחנן אמר מלמד שעמד לס' חדשים שלא יאמרו מביתו של מבימלך הוא ורבי חמיה אומר לז' חדשים) : למועד אשר דבר

קודם שריפת אור בבימלך הם כן לא היה להקדים אלא לאמר וכו':
א הקשה מהרש"ל שבל יש לתמוה למה לא היה כתוב אמר לאברהם ולא לשרה ולא לאמר אל אברהם וגו' שהרי אמר שרה מיד לאברהם ותירץ ואפשר שאמר מיד לשרה ולא אמר אל אברהם וגו' שזו היא לאברהם שאמרה לא רצה לשרה ובני כאשר דבר ממי לא היה צריך לשרה מכיון שאמר נבי דיבור היה דבר ס' אל אברהם אלא כדי להודיע הכשרים שבן ועוד ס' לשרה כאשר דבר וכן למועד אשר דבר שהרחמן שב להחזיר הכשרים והכני למועד כמו שכתוב אחר זה: ב וה"ת ל"ל לשרה לשרה זה ו"ל דל"ל אלא ל"ל שלא אמר שקב"ה לא ייהנך זה וגו' אלא לאברהם:

אכל

עַד הָכָא מִיטַב אִיר זַיִן וְיַיִן נְטָאן הָכָא עַד זְיָא אַף גַּבְעָבֵן אֲבָר אֲצוּתָר אַז אִיךְ הָאבּ גְּמוּזְט נָעבָּן קַיל נָעלָט
אוּנ אִיבֶּר בָּעטְרִיבְּט דִיךְ וְוֹעלֶן זַיי וְוִיסֶן אַז אִיךְ הָבּ דִיךְ גְמוּזְט בַּעל כָּרְחִי אַף שְׁקֶן אוּנ דוֹרְךְ אַנָם וּאת כל
אוּנ מִיט אַלֶּי לַייט פּוּן רָר וָועלְט וּנכחת אוּנ דוּ וָועלְט דִיךְ בְּוָועריִן כְּלוּטָר עָם וָועט זַיין צוּ דִיר אַפְּהָתֵּן
פָּה אוֹיפְּוּחֵן צוּ הָאבֶּן אוּנ צוּ וַיינֶן דִי אַלֶּי זָאכֶן וָם דוֹרְךְ זַייא נָעוָארט רָר קָענֶט אַז אִיךְ הָאבּ דִיךְ נִיט אֶן
גָּרִירְט: (יז) וירפלל אברהם אל האלהים הָט אַבְרָהָם מִתְפַּלֵּל גְּוֶוען צוּ נָאט וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו
ואמהותיו אוּנ נָאט הָט נְהַיילְט אֲבִימֶלֶךְ אוּנ זַיין וַייבּ אוּנ זַיינֶי דינְקְסט מֵידֶן וילדו אוֹת זַייא הָאבֶּן גְּוִוינֶן
כְּלוּטָר זַיי זָענֶן גְּוָארֶן אֶפֶּן: (יח) כי עצר עצר יי בעד כל רחם לבית אבימלך דָען נָאט הָט פְּרִיעָר אוֹף נְהַאלְטֶן
קָענֶן אַלֶּי מֶרְאכְטֶן על דבר שרה אין וויִלֶן שָׂרָה אשת אברהם רָאם וַייבּ פּוּן אַבְרָהָם: (א) ויי פקד את שרה
כאשר אמר אוּנ נָאט הָאט גְּרָעגְקְט צוּ שָׂרָה אַזוֹ וויא עָר הָט גֶּזָאגְט אַז זַיא זָאל מְרָאגֶן וָערֶן ויעש יי לשרה
כאשר דבר אוּנ נָאט הָט נָטָאן צוּ שָׂרָה אַזוֹ וִיי עָר הָט גְּרֶעט צוּ אַבְרָהָם (לא ירשך זה) דָם אִיז טִיטְש עָם
וָועט דִיךְ נִיט יִירְשֶׁענֶן דָר רָאזֶער דָם בַּייגְט מֶען אֲלֶעזֶער (כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך) נָאר דָער
דָם וָועט אֲרוֹס גַיין פּוּן זַייגִי נָרְעִרִים רָר וָועט דִיךְ יַרְשֶׁענֶן הָט דָם נָאט מְקַיִים גְּוֶוען צוּ אַבְרָהָם אוּנ דָם
נְבָרָאכְט דָעם יוֹרֵשׁ פּוּן שָׂרָה: (ב) ותהר ותלד שרה לאברהם בן לזקניו אוֹת
שָׂרָה הָט גְּוִוינֶן צוּ אַבְרָהָם אַזוֹן צוּ זַיין עָלְטֶר למועד אשר דבר אתו אלהים צוּ דָר צַייט וָום נָאט הָאט סִיט
אִים נֶרֶעט כְּלוּטָר דִי צַייט הָט עָר קוּבַע גְּוֶוען בְּשָׁעת אַז עָר הָאט אִים גְּזָאגְט (למועד אשוב אליך) הָאט עָר
אֶקְרִיין נְטָאן אִין רָר וּאנֶר אוֹף דָעם אֶרְט וִוי דִי זוֹן אִיז נְקוֹמֶן אוֹת הָט צוּ אִים גְּזָאגְט אַז דִי זוֹן וָועט קוֹמֶן
צוּ דָעם אֶרְט אִיבֶּר דָעמְט מָאל וָועט זִיא גְּוִוינֶן: (ג) ויקרא אברהם אוּנ אַבְרָהָם הָאט אֶן גְּרוּפְּן את
שם בנו הנולד לו דָעם נָאמֶן פּוּן זַיין זוֹן וָום אִיז גְּבָארֶן גְּוָארֶן צוּ אִים אשר ילדה לו שרה יצחק וָום שָׂרָה הָאט
צוּ אִים גְּוִוינֶן הָט עָר אִים גְּרוּפְּן יִצְחָק: (ד) וימל אברהם את יצחק בנו הָאט אַבְרָהָם כָּל גְּוָען זַיין זוֹן יִצְחָק
בן שמנת ימים אַז עָר אִיז אַלְט גְּיוָאהרין אַכְט טָאג כאשר צוה אתו אלהים אַזוֹ וויא נָאט הָאט אִים גִּישַׁאפְּט:
(ה) ואברהם בן מאת שנה אוּנ אַבְרָהָם אִיז אַלְט גְּוָען הונדֶרְט יאר אַז עָם אִיז גְּוִוינֶן גְּוָארֶן צוּ אִים זַיין זוֹן
יִצְחָק: (ו) ותאמר שרה הָט שָׂרָה גְּזָאגְט אַפְּרַייד הָאט מִיר נָאט נְמַאכְט כל השומע יָעֵר עָם וָועט רָאם הָעֶרֶן

וְנִרְפָּאת׃ ס וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא
אֱלֹהִים אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאַמְהֹתָיו וַיֵּלֵדוּ׃
יח כִּי־עָצֹר עָצַר יְהוָה בְּעַד כָּל־רֶחֶם לְבֵית
אֲבִימֶלֶךְ עַל־דְּבַר שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָהָם׃ ס
כא א וַיהוָה פָּקַד אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר וַיַּעַשׂ
יְהוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר׃ ב וַתַּהַר וַתֵּלֶד שָׂרָה
לְאַבְרָהָם בֵּן לִזְקֻנָיו לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ
אֱלֹהִים׃ ג וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת־שֵׁם־בְּנוֹ הַנּוֹלַד־לוֹ
אֲשֶׁר־יָלְדָה־לּוֹ שָׂרָה יִצְחָק׃ ד וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת־
יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן־שְׁמֹנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים׃
חמישי ה וְאַבְרָהָם בֶּן־מְאַת שָׁנָה בְּהִוָּלֶד לוֹ אֶת יִצְחָק
בְּנוֹ׃ ו וַתֹּאמֶר שָׂרָה צְחֹק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל־

שפתי חכמים

ך וק"ל: ש ואין למר בפירושו על תורות שרה כמו על דבר
אשר עת קדמו וגו' שהרי כתיב לעיל גם תמכי ידעתי וגו' ותחשוך
תוכך מתבואת לי דמשמע שלא עלה בקב"ה כח לשמש חגה לנחימלך
גלגל וכתיב כי עתה ידעתי וגו' חגה ע"כ ג"ל
ע"ם דבור' על שרה עשה זה ומעתה מה שפירש"י לעיל גבי ויעש
ה' את שרה וגו' על פי דבור' על שרה מכתן נפקא גב"ם ג"ל:
ת וה"ם מה פוכחה יש מכאן דילמא מה שפקדה עתה לפי שעתה
סיס כמועד שקבע לו הקב"ה דהם לא עכבו תימהי דהא בפסח
גריך ליה וכרתם בפה היתה בפקידה וי"ל דהכ"י בעומו תירך
זה כמה שכתב פקד בכר קודם שריפת את מנימלך ופקדה מה בת
למעונו שקודם שריפת את מנימלך ריפה את שרה חגה ודאי
שגה להמעונו כל המבקש כו' רש"ם • כתב הרש"ם תימה
המכתב משמע שאין כאן מקומו דאל"כ מאי סמך פרשה זו
דקאמר ואין בדבר כן שהרי בפ"ו בניסן בשר במלאך את שרה
וכפ"ז בו בפשבה בדום ויצול לוט עם בנותיו וכשמשה מעשה
לוט עם בנותיו מיד נפטר מהרסה ויבא לו בגרר ושם נלקחת
שרה ועבר בשם בעוד כל ימת לנבית שנימלך והתפלל מהרסה
עליהם ותפרשלו ובלילת הוא שנה נפקדה שרה הרי כל הסימנים
כאלו נאמרים זה מחר זה על הסדר ומה זה שאמר שאין פרשה
זו וכו' מיכן כיון דכתוב וה' פקד את שרה דמשמע שנפקד תחלה
קודם

השמע רש"י

העולם • וגבחת • יהא לך פתחון פה להתוכח ולהרהר
דבריו מכריס הללו ולמען תוכיחת בכל מקום בדור דבריו,
ובלע"ז מפורפי"ל • (הוא מפרויבי שכתוב להלן ל"ח
ל"ז עלייסעלן בעשיידן • בעשטיממען) ומוקלנים תרגם
בפיום מחריס ולמען המקרא לך הוא נופל על התרגום
הגה הוא לך כחות של כבוד על העיניס שלי שנשלמו לך
וכבל לשבר מחך ועל כן מרגומו ומזיח יפיך ויהי כל דעמך.
(י) וילדו • כתגמומו ומתברותו • נפתחו נקביהם והולידו
והיו לידים שלהם: (יא) בעד כל רחם • כנגד כל פתחי
על דבר שרה • ע"ם דכתוב ש של שרה: (ב) וה' פקד
את שרה וגו' • (כ"ק נב) ממך פרשה ז ללמדך שכל
המבקש רחמי' על חבירו והוא לריך לאותו דבר הוא נענה
ת תחילה שנאמר ויתפלל וגו' וסמיך ליה וה' פקד את
שרה שאפקדה בבר קודם שריפת את מנימלך: פקד את
שרה כאשר אמר • בהריון: כאשר דבר • בלידה והיכן

היא

טוא דיר דעם דאזיגן בבוד נתתי אלף כסף לאחיך איך הב גגעבן טוזינט זילבערנע מטבעות צו דעם וואס
דו האסט גאנגט ער איז דיין ברודר הנה נון דם נעלד אוג דך בבוד ום איך טוא דיר אן הוא לך דם איז
צו דיר כסות עינים אין צו דעק צו די אוגן וואס לכל אשר אחך די אלי ום זענן מיט דיר זאלקסט ניט קבורה
אברן בייא אין די אוגן ווארום אז וואלט דיך וויידר גקערט לייגן וואלטן זיי גקענט זאגן נאך דעם אז

י וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה חֲזֵית אֲרֵי עֲבַדְתָּ יַת פִּתְגָמָא הָדֵין:יא וַאֲמַר אַבְרָהָם אֲרֵי אֲמָרִית לְחוֹד לֵית דַּחֲלָתָא דַיָי בְּאַתְרָא הָדֵין וְיִקְטְלוּנַנִי עַל עֵיסַק אִתְּתִי : יב וּבְרַם בְּקוּשְׁטָא אָחָתִי בַת אַבָּא הִיא בְּרַם לָא בַת אִמִי וַהֲוַת לִי לְאִינְתוּ : יג וַהֲוָה כַּד טָעוּ עַמְמַיָא בָּתַר עוֹבָדֵי יֵדֵיהוֹן וַיְתֵי קֳרָיב יְיָ לְדַחֲלָתֵיהּ מִבֵּית אַבָּא וַאֲמָרִית לָהּ דֵּין טִיבוּתִיךְ דְּתַעְבְּדִין עִמִי לְכָל אֲתָרָא דִי נֵהָךְ לְתַמָּן אִמְרִי עָלַי אָחִי הוּא : יד וּדְבַר אֲבִימֶלֶךְ עָאן וְתוֹרִין וַעֲבָדִין וְאַמְהָן וְיָהַב לְאַבְרָהָם וַאֲתֵיב לֵיהּ יַת שָׂרָה אִתְּתֵיהּ : טו וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ הָא אַרְעִי קֳדָמָךְ בִּדְתַקִּין בְּעֵינָךְ תֵּיב : טז וּלְשָׂרָה אֲמַר הָא יָהַבִית אֶלֶף סֶלְעִין דְּכַסְפָּא

לאחוך

בעל המורים

(יא) והרגוני • כ' במסרה והרגוני על דבר תפתי והרגתני ושבו אל לחכמעם שהכתוב שכולל שבעותן סימים לעו"ג ומיהו סכת כתיב מלא והתם חסר שלשים רמשים כל כך כמו עכו"ם : (טו) ולשרה • כ' במס' ולשרה חמר ולשרה חן שכתוב כלן בפ' סרם סגם סוח לך כסות עינים רמו סימים בן לשרה סימים לו כסות עינים דכתיב ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מלאות :

רש"י

רבים • חשב הלבו מלהים • מלהים חיים • מלהים קדושים • וכל ל' מלהים ל' רבים • וכן ויקח מדוני יוסף מדוני סחדים • מדוני הארץ • וכן בעליו עמו • והועד בבעליו • ואם תאמר מהו לשון אחעו על הגולה ממקומו ומיומו מיושב קרוי חועה • כמו (לקמן כח יד) וחלץ וחחע • (תהלים קיט קטו) חעיתי כשה אובד . (חיוב לח מא) יחעו בלבי אובל יגלו ויחעו לבקש לכלם : אמרי לי • עלי וכן (לקמן כו ז) ושאלו אנשי המקום לאשתו על אשתו • וכן (שמות יד ג) ואמר פרעה לבני ישראל כמו על בני ישראל (שופטי' ם כד) כן יאמרו לי אשה הבעלתה : (יד) ויהן לאברהם • כדי ק שיסגיים ויספגל עליו : (טו) הנה ארצי לפניך • לכל פרעה אמר לו הבה אשתך קח ולך • לפי שאמילה שאמרים שמופי זמה (טז) ולשרה אמר • לאמילך לכבודה כדי לפייסה ר הבה עשיתי לך כבוד זה נתתי ממון לאחיך שאמלה עליו אתי הוא הבה הממון והכבוד הזה לך כסות עינים : לכל אשר אתך • יכסו עיניהם שלא יקילוך שאלו כשיוחיך ויקניט ים לסה לומר לאחר שאמעלל בה החזיר עטיוך שהוצרכתי לבזבז ממון לפייסך יודעים יהיו שעל כרחי בשיוחיך ועל ידי נס : ואת כל • ועם כל בעלי העולם

שפתי חכמים

פעמים מ"ב הולך להכיר לו מכה"ע : ק דאי על לקיחת אשתו הרי לא נגע בה ובלנו לא נקחה : (מח"י) הא דאמילך בלשון לפייס את אברהם ולא כן פרעה י"ל דפרעה חושב גמור היה כי אברהם מעלמו שתתכם ואתם לשרה אחתי הוא את אח"כ ויכרוהו וסיה שכח שאמלה אשתך היא לו אחותך היא ולכך פרעה הן נלקה פרעה הן שכרוהו וסיה שאמעלים קשה לו ואתם שאמיכם לא הולכך עוד לרשותם אבל לאמילך גם לאחר שאמיכם ופייסה ואמן מתנות אח"כ כי עכר עכ לפי שהיה קרוב למזיד כמה שאמלוה לאשתך ומ"ב לאמעלל שאל לעיר כו' : ר כלומר ואף על פי שאמילך לא נתן לאברהם אלא כדי שיתפגל עליו כמו שאני עושה ולפי אמר לשרה שאכובדה נתתי לו לא שיהיו הדברים אלא כדי לפייסה • ומקשה מהרמ"ם ואם תאמר מ"ל לרש"י שאתכם לאכובדה וי"ל שמדברי הכם שמ"ל הכא אשת איש היא כי אינה היא ויתפגל בשביל עלמו אל לאמילך לא ס"ל אלא לפייסה כדי שיתפגל עליו ומשמעות המתנות נמי נתן לו בשביל זה וכ"ל דאי משום כבודה למה נתנם לאברהם לשרה היה לו ליתנם ואלא לאברהם כי זה היה לו לכבוד יותר לפי דברי האמילך אלא עיקר נתינה לאברהם היה כדי להתפגל עליו ודבריו עם שרה לא היה אלא לכבודה ולפייסה אמר ק

דֵּין וַיְיבִי אַדְרַיין שְׁוּעסְטֶר מִן הַכְּתַם אִיז דָר כֶּרֶר אַז סְטָעז זְאל אִים פְּרֶעגֶן אוֹף עֶסֶן אָדֶר מְרוּנְקֶן אוּז אַז אִיהּ בִּין אַרַיין גְקוּמֶן אִין אַיְיעֶר שְׁטָאט הָט מָעז סִיהּ תֵּיכֶף גְטְרָעגְט אוֹף סַיין וַיְיבּ הָאבּ אִיהּ גְטְרָאכְט אַז קֵיין נָאסְט פָּארְכְט אִיז נִיט פַּר הָאגְדֶן אִינְדְעם לַאנְד וְהרגוני על דבר אשתי אוּז סָעז וָעט סִיהּ הָארְגֶן אִים וַוִילֶן סַיין וַוַיבּ : (יב) וגם אמנה אוּז אוֹךְ אֶמֶת בת אבי הוא זיא אִיז סַיין שְׁוּעסְטֶר פּוּן פָּאטֶר הָאלְבּ אֶר נַיְיעֶרְט לא בת אמי זי אִיז נִיט סַיין מוּטֶרם מָאכְטֶר אוּז אַשְׁוּעסְטֶר פּוּן פָּאטֶר הָאלְבּ אִיז מוּתָּר צו אֲבָן נַחַ וחתי לי לאשה אִיז זיא גְוּואָרֶן צו טִיר פַּר אַוַוייבּ • רש"י שְׁרַייבְט דָם הָט עֶר פּוּן דָעסְטָם וָועגֶן אַז אֲבָן גְעֶנְקֶרְט בִּדֵי עֶר זְאל אֶמֶת מָאכֶן זַיינִי רַייד : (יג) ויהי אוּז עָם אִיז גְוָועֶן כאשר הוציאו אותי אלהים מבית אבי אַז גְאט הָט סִיהּ פָּאר אִירְט פּוּן סַיין פָּאטֶרם הוּז גְזִינְד הָאבּ אִיהּ גְווּוסְט אַז אִיהּ וָועל אִיבֶּר פָּארֶן דוּרְךְ אֲוֵילְכִי עֶרְטֶר וויא עָם אִיז פָּאר הֶיגֶנֶן רְ"ע ואמר לה הָאבּ אִיהּ צו אִיר גָזָאגְט יה חסדך אשר תעשי עמדי דָם אִיז דַיין חֶסֶד וָום דו טָאן זָאלְסְט מִיר ; מִיר טָאן אל כל המקום אשר נבוא שמה צו אִימְלֶכֶן אֶרְטְ וָום מִיר וָועלֶן רֵאכְטֶן קִיכֶּן אמרי לי זָאג אוֹף מִיר אחי הוא עֶר אִיז סַיין בְּרוּדֶר : (יד) ויקח אבימלך הָט אֲבִימֶלֶךְ גְנוּמֶן צאן ובקר שָׁאף אוּז רִינְדֶר ועבדים ושפחות אוּז קְנֶעכְט אוּז דִינְקְט סַיידֶן ויתן לאברהם אוּז הָאט גִ֫ן צו אַבְרָהָם בִּדֵי עֶר זְאל אִיבֶּר גְבֶּעסֶן וָועֶרֶן וישב לו את שרה אשתו אוּז וויֶדֶר גְקֶעֶרְט צו זִיהּ זִיב שָׂרָה : (טו) ויאמר אבימלך הָאט אֲבִימֶלֶךְ גְזָאגְט הנה ארצי לפניך סַיין אַרְצִי לְפָנֶיךָ אִיז פַּר דִיר בשוב בעיניך שב וָוִי עָם אִיז דִיר וואל גְפֶעלֶן בֵּיי זָעֶן דִיךְ : (טז) ולשרה אמר אוּז צו שָׂרָה הָט אֲבִימֶלֶךְ גְזָאגְט הִ֫ נתן אלף

עָשִׂיתָ עִמָּדִי׃ ׀ וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם
מָה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה׃ יא וַיֹּאמֶר
אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק אֵין־יִרְאַת אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם
הַזֶּה וַהֲרָגוּנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי׃ יב וְגַם־אָמְנָה אֲחֹתִי
בַת־אָבִי הִוא אַךְ לֹא בַת־אִמִּי וַתְּהִי־לִי
לְאִשָּׁה׃ יג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית
אָבִי וָאֹמַר לָהּ זֶה חַסְדֵּךְ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֶל־
כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבוֹא שָׁמָּה אִמְרִי־לִי אָחִי הִוא׃
יד וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת וַיִּתֵּן
לְאַבְרָהָם וַיָּשֶׁב לוֹ אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ׃ טו וַיֹּאמֶר
אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ בַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שֵׁב׃
טז וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ הִנֵּה
הוּא־לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת כֹּל

ונכחת

שפתי חכמים

רש״י

צ כלומר סיס לו לומר בת אחי היא ולא סיס ג״ל בת אחי אלא בדי לנאמת את דבריו הכלכלומים שאמר אחותי היא לומר כך • ולא״ם נעגל גבי פרשה למה לא כתב לאברהם כלום ויל דסברה לא שלל מותו אלא פעם אחד מ״ם לא הסיבו אבל לאימלך שלשו שני פעמים

אבי היא • ובת אב מותרת לבן בת אחין מבוה לעג״ל צ הסיבו כן • ות״ח והלא בת אחיו היא • בני בניס הרי הן כבניס והרי היא בתו של תרח • וכן הוא אומר לנוס כי חמשים אחיס מאמנו : אך לא בת אמי • הרון מפס ומרת סיס : (יג) ויהי כאשר התעו אותי וגו׳ • לומקלוס מכנס שהכנים עים ליעב עוד לבר דעיר על לופיון • כשהוליאי הקב״ס מבית אבי להיות מפוסס ועד מתקיס למקוס וידעתי שהעבור במקוס רעים ואומר לה אס מסדך וגו׳ : כאשר התעו • לנון רניס ואל תתמה כי בהרבה מקומות לנון מלאות ולנון מרות קרוי לנון רניס

הָאַמְצוּ גִּימָאן מִיט מִיר כְּלוֹמָר אַזוֹ אַמְּמָה וְוִם אִיז גִּיט גְּוַוינְטְלִיךְ צוּ קוּמָן אוֹף לַנְדִין שׁוּם בַּשְׁעָפְנִישׁ אִין אוֹף אוּנְז גְּקוּמָן דְּוָרְךְ דִּיר • רש״י שְׁרַייבְּט זַייא זְעָנִין נָעָצר גִּיוָוען פּוּן אַלֵּי עֶרְטֶר : (י) ויאמר אבימלך אל אברהם אוֹג אֲבִימֶלֶךְ הָט גְּזָאגְט צוּ אַבְרָהָם מה ראית וְוָם הָאסְטוּ גְּזָעהָן כי עשית את הדבר הזה וְוָם דוּ הָאסְט גְּמָאן דִּי זָאכְּ כְּלוֹמָר וִוי פַּאלְמַשׁוּ אוֹם דָם צוּ טָאן : (יא) ויאמר הט אַבְרָהָם גְּזָאגְט כי אמרתי וואירוּם אֵיךְ הָאב מִיר גְּמֵרַאכְט רק נִיעֶרְט אִין יִרְאת אלהים בְּמָקוֹם הַזֶּה עָם אִיז נִיט פַּר הָאנְדֶן קִיין נָאשָׁם פָּארְכְט אִין דָעם דָאזִיגָן אָרְט • רש״י שְׁרַייבְּט אַבְרָהָם הָט אַזוֹ גְּזָאגְט צוּ זַיי אַיין אוֹרַח אַז עֶר קוּמְט אִין שְׁטָאט אַרַיין אוּ גְּהֶעֶר מָען אִים פְּרָעגְן אוֹ״ב עֶר וויל עָסָן אָדֶר טְרִינְקָן צוּ גְּהֶעֶר מָען אִים פְּרָעגְן אוֹף זַיין וַוייב אִי״א דָם

דיין

ד וַאֲבִימֶלֶךְ לָא קְרַב לְוָתָהּ וַאֲמַר יְיָ הֲעַם אַף צַדַּאי תְּקִטוֹל : ה הֲלָא הוּא אֲמַר לִי אֲחָתִי
הִיא וְהִיא אַף הִיא אֲמַרַת אָחִי הוּא בְּקִשְׁיטוּת לִבִּי וּבְזַכָּאוּת יְדַי עֲבַדִית דָּא : ו וַאֲמַר
לֵיהּ יְיָ בְּחֶלְמָא אַף אֲנִי יְדַעְנָא אֲרֵי בְּקִשְׁיטוּת לִבָּךְ עֲבַדְתְּ דָּא וּמְנַעְתִּית אַף אֲנָא יָתָךְ
מִלְמֶחֱמֵי קֳדָמַי עַל כֵּן לָא שְׁבַקְתִּיךְ לְמִקְרַב לְוָתָהּ : ז וּכְעַן אָתֵיב אִתַּת גַּבְרָא אֲרֵי נְבִיָא
הוּא וְיִצְלֵי עֲלָךְ וְתֵיחֵי וְאִם לֵיתָךְ מְיַתֵּיב דַּע אֲרֵי מְיַמַּת תְּמוּת אַתְּ וְכָל דִּי לָךְ : ח וְאַקְדֵּים
אֲבִימֶלֶךְ בְּצַפְרָא וּקְרָא לְכָל עַבְדּוֹהִי וּמַלִּיל יַת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין קֳדָמֵיהוֹן וְדָחִילוּ
גוּבְרַיָּא לַחֲדָא : ט וּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַאֲמַר לֵיהּ מֶה עֲבַדְתָּ לָנָא וּמֶה חַבְתִּי לָךְ
אֲרֵי אַיְתֵיתָא עֲלַי וְעַל מַלְכוּתִי חוֹבָאָה רַבָּא עוֹבָדִין דְּלָא יַאֲעֲבָדָא עֲבַדְתָּ עִמִּי :

בעל הטורים

(ד) תנוי גם נדיק תהרג • פי' אם תהרג אותי גם תהרוג כי סוף שקר וגרם לי זאת : (ז) ויתפלל ג' פעמים וכפל ואיתך ויאבוד לי ויתמהו ויתפלל כעבד אל תמיד מלמד שהיה מבימלך נזיר לנקם לוקחים שיתפללו כעבד וחסו ויסגוד לו ויתמהו ויתפלל ולא נתותם שעה לבד אלא תמיד סוף נזיר להתפלל כדכתיב ויתפלל כעבד תמיד :

רש"י

ובנקיון כפי נקי לי מן החטא שלא נגעתי בה: (ו) ידעתי כי בתם לבבך וגו' • אמת שלא דמית מתחילה נ לחטוא אבל נקיון כפיים ם אין כאן (הדא אמר מצמוק ידיים יש כאן) : לא נתתיך • לא מתך היה שלא נגעת בה אלא תשכחי לי תוכף מחטוא ולא נתתי לך כח וכן (לקמן ל) ולא נתנו אלהים וכן (שופטים טו ח) לא נתנה לחיים לבוא : (ז) השב אשת האיש • ואל תהי סבור שמת ע החזנה בעיניו ולא יקבלנה או ישנאך ולא יתפלל עליך (ס"א מבימלך ומי מפרסמו שלא נגעתי בה ח"ל) : כי נביא הוא • ויודע שלא נגעת בה לפיכך ויתפלל בעדך (כ"ק נכ) : (ם) מעשים אשר לא יעשו • מכה תסר לה הורגלה לבא על בריה פ בתה לגו על ידך עלירה פל נקבים

הָאַב גְּפַרְעָט זַיְיעֲרִי קָנְעָט אוּן דִי וּם טְרַייבָּן דִי אַיְיזְלֶן הָאבָּן אַלֵי נְאָכְט אַז אַבְרָהָם אִיז
אִיר בְּרוּדֶר בְּתם לְבבִי כִּיט וְאָנְצָקִיט פּוּן מַיין הָאַרְצָן וּבנקיון כפי אוּן כִּיט רַיינְקִיט פּוּן מַיינֶע עשיתי
זאת הָאב אִיךְ דָם גְּטָאן כְּלוֹמַר אִיךְ בִּין רַיין פּוּן אַזִינֶר דָעם אִיךְ הָאב אִין אִיר נִיט אָן גְּרִירְט : (ו) ויאמר
אליו האלהים הָאט נָאט צוּ אִים גְּזָאגְט בחלום אִין חֲלוֹם גם אנכי ידעתי אִיךְ וַויים אוֹךְ כִּי בתם לבבך עשית זאת
אַז מִיט נַאנְצְקִיט פּוּן דַיין הַאַרְצָן הָאסְטוּ דָם גְּטָאן וחשך גם אנכי אותך מחטו לי אוּן אִיךְ הָאב דִיךְ פַּאר
מִיסָּן פּוּן צוּ זִינְדִיגֶן צוּ מִיר כְּלוֹמַר דָאס אִיז אֱמֶת אַז דוּא הָאסְט פּוּן פְּרִיעֶר נִיט אִין זִין גְּהאט צוּ זִינְדִיגֶן
אָבֶּר דָם וּם דוּ זָאגְסְט דוּ בִּיסְט רַיין פּוּן אַזִינְד מַחֲמַת דוּ הָאסְט אִין אִיר נִיט אָן גְּרִירְט דָם אִיז נִיט פּוּן
דִיר גְּוֹעזֶן דִי מְנִיעָה נָאר אִיךְ הָאב דִיךְ פַּר מִיסָּן פּוּן צוּ זִינְדִיגֶן על כן לא נתתיך לנגע אליה דְרוּם הָאב אִיךְ
דִיר נִיט גְּגֶעבֶּן קֵיין כֹּחַ צוּ אָן רִירֶן זִיךְ צוּ אִיר : (ז) ועתה אוּנ אַצוּנְד הַשב אשת האיש כָּעֶר וִוִידֶר דִי אֵשֶׁת
אִישׁ אוּנ דוּ זָאלְסְט נִיט טְרַאכְטֶן זִיא וָועט כְּבוּזָה וָועֶרֶן בַּייא אִים אִין דִי אוּגֶן אוּנ עֶר וָועט זִי נִיט וָוִידֶר
בַּיי דִיר צוּ נֶעמֶן אֶרֶר עֶר וָועט דִיךְ פַּייגֶנְט אוּנ וָועט נִיט מִתְפַּלֵל זִיין פּוּן דַיינֶט וָועגֶן זָאג אִיךְ דִיר
כי נביא הוא אַז עֶר אִיז אֲנַבְּיא אוּנ וַוייסְט אַז דוּא הָאסְט אִין אִיר נִיט אָן גְּרִירְט ויתפלל בעדך אוּנ וָועט
מִתְפַּלֵל זִיין פַּר דִיר וחיה אוּנ דוּ וָועסְט בְּלַייבֶּן לֶעבֶּן ואם איכך משיב אוּנ אַז דוּ וָועסְט נִיט וִוידֶר קֶעהֶן זִיא
דע זָאלְסְטוּ וִוִיסֶן כי מות תמות אהה וכל אשר לך אַז דוּא וָועסְט שְׁטַארְבֶּן אוּנ אַלֶץ וָואס צוּ דִיר : (ח) וישכם
אבימלך בבקר אוּנ אֲבִימֶלֶךְ הָט זִיךְ גֶּפְרִיהְרְט אִין דֶר פְרִיא וַיקרא לכל עבדיו אוּנ עֶר הָט גְּרוּפֶן צוּ אַלֵי זַיינֶע
קְנֶעכְט וידבר את כל הדברים האלה באזניהם אוּנ הָאט גְּרֶעט אַלֵי דִיא דָאזִיגֶע רֵייד אִין זַיינֶע אוֹ רֶן וייראו
האנשים מאד אוּנ דִיא מֶענְטשֶׁן הָאבֶּן זִיךְ זַיער גֶּפְאוֹרְכְטֶן : (ט) ויקרא אבימלך לאברהם אוּנ עֶר הָאט גְּרוּפֶן
אֲבִימֶלֶךְ צוּ אַבְרָהָם וויאמר לו אוּנ עֶר הָט צוּ אִים גְּזָאגְט מה עשית לנו וּם הָאסְטוּ אוּנְז גְּטָאן ומה חטאתי לך
אוּנ וּם הָאב אִיךְ צוּ דִיר גְּזִינְדִיגְט כִּי הבאת עלי ועל ממלכתי חטאה גדולה וּם דוּ הָאסְט גְּבְּרַאכְט אוֹף מִיר
אוּנ אוֹף מַיין קִינִיגְרֵייךְ אַנְרוֹסִי זִינְד מעשים אשר לא יעשו עשית עמדי אַזָעלְכֶּי מַעֲשִׂים וּם וָועֶרְט נִיט גְּטָאן

נקבים

בְּעֻלַת בָּעַל׃ וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי
הֲגוֹי גַּם־צַדִּיק תַּהֲרֹג׃ ה הֲלֹא הוּא אָמַר־לִי אֲחֹתִי
הִוא וְהִיא־גַם־הוּא אָמְרָה אָחִי הוּא בְּתֹם־לְבָבִי
וּבְנִקְיֹן כַּפַּי עָשִׂיתִי זֹאת׃ ו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאֱלֹהִים
בַּחֲלֹם גַּם אָנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְתֹם־לְבָבְךָ עָשִׂיתָ זֹאת
וָאֶחְשֹׂךְ גַּם־אָנֹכִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹ־לִי עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיךָ
לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ׃ ז וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת־הָאִישׁ כִּי־נָבִיא
הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וְחֵי וְאִם־אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע כִּי־
מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃ ח וַיַּשְׁכֵּם
אֲבִימֶלֶךְ בַּבֹּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל־עֲבָדָיו וַיְדַבֵּר אֶת־
כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים
מְאֹד׃ ט וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה־
עָשִׂיתָ לָּנוּ וּמֶה־חָטָאתִי לָךְ כִּי־הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל־
מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְדֹלָה מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא־יֵעָשׂוּ

שפתי חכמים חסר א׳ רש״י עשית

מות תמות · שכיסס בל׳ על : (ד) לא קרב אליה · המלך מעצו ל כמו שנאמר לא נתתיך לנגוע אליס : הגוי גם צדיק תהרוג · לף סס הוא לדיק מהכנגו שמע כך דכך לתכד המומות מכס כך עשית לדור המכול ולדור הפלגה

· תומר שסרגתם על לף דבר כשם שתחס תומר להרגני : (ה) גם היא · לרבות עבדים וגמלים וממורים ה (תומרי גמולים ורועי תמורים) לת כלס שתלתני ותמרו לי לתיס היח : בתם לבבי · שלא דמיתי לחמות : ובנקיון

אשר לו אוג עָר הָט צוּ אִים גְּוַאנְט הַנְךָ מת נון דוּ וָעֶמְט שֶׁטַארְבֶּן על האשה אשר לקחת אין וויַלן דָר אִישָׁה וָם דוּ הָאסְט גְנוּמֶן וְהוא בעלת בעל אוג זיא אִיז אֵיין אֵשֶׁת אִישׁ : (ד) ואבימלך לא קרב אליה אוג אֲבִימֶלֶךְ הָט צוּ אִיר נִיט גְנָעהָנְט וָוארום דָר מַלְאָךְ הָט אִים נִיט גְלָאזט אִין אִיר אֶן רִירֶן ויאמר אוג אֲבִימֶלֶךְ הָט גַיְזאגְט הגוי גם צדיק תהרג אוֹב אַזוֹ אַפִילוּ גְרֶעכְט טוּסְטוּ אוֹךְ הַארְגְנִין · רש״י שְׁרֵייבְט אֲבִימֶלֶךְ הָט אַז גְזאגְט כַּר הקב״ה טָאטָר אִיז אַז דֵיין מַדר צוּ מַאכֶן כַּר לִירֶן דִי אומות אום זִיכְט אַז הָאסְטוּ גְטָאן צוּ דָעם דור מַסְבּוּל אוג צוּ דור הַפְלָגָה אַז וִוי דִי זָאגְט מִיךְ צוּ הַארְגְנִין : (ה) הלא הוא אמר לי אחותי הוא עָר הָט מִיר גְזאגְט זיא אִיז מַיין שְׁוועסְטֶר והיא גם הוא אמרה אחי הוא אוג זי הָט אוֹךְ גְזאגְט אוֹךְ אַבְרָהָם עָר אִיז מַיין בְּרוּדֶר · רש״י שְׁרֵייבְט גם הוא וַיזיכְט אוֹנְז אַז אֲבִימֶלֶךְ הָאסְט גְזאגְט אִיךְ

האב

בְּלֵילְיָא הוּא וַאֲתַת רַבְּתָא וּשְׁכִיבַת עִם אֲבוּהָא וְלָא יְדַע בְּמִשְׁכְּבָהּ וּבְמִקְיְמָהּ: יד וַהֲוָה
בְּיוֹמָא דְּבַתְּרוֹהִי וַאֲמַרַת רַבְּתָא לְזְעֵרְתָּא הָא שְׁכִיבִית רְמָשָׁא עִם אַבָּא נְשַׁקְיֵנֵיהּ חַמְרָא
אַף בְּלֵילְיָא וְעוּלִי שְׁכוּבִי עִמֵּיהּ וְנְקַיֵּים מֵאֲבוּנָא בְּנִין: טו וְאַשְׁקְיָאן אַף בְּלֵילְיָא תַּרְוֵיהוֹן
יָת אֲבוּהֶן חַמְרָא וְקָמַת זְעֵרְתָּא וּשְׁכִיבַת עִמֵּיהּ וְלָא יְדַע בְּמִשְׁכְּבָהּ וּבְמִקְיְמָהּ:
טז וַעֲדַיְתַת תַּרְתֵּין בְּנָת לוֹט מֵאֲבוּהֶן: יז וְיָלְדַת רַבְּתָא בַּר וּקְרַת שְׁמֵיהּ מוֹאָב הוּא
אֲבוּהֶן דְּמֹאָבָאֵי עַד יוֹמָא דֵּין: יח וּזְעֵרְתָּא אַף הִיא יָלְדַת בַּר וּקְרַת שְׁמֵיהּ בֶּן עַמִּי הוּא
אֲבוּהֶן דְּבְנֵי עַמּוֹן עַד יוֹמָא דֵּין: א וּנְטַל מִתַּמָּן אַבְרָהָם לְאַרַע דָּרוֹמָא וִיתֵיב בֵּין רָקָם
וּבֵין תַּגְרָא וְאִתּוֹתַב בִּגְרָר: ב וַאֲמַר אַבְרָהָם עַל שָׂרָה אִתְּתֵיהּ הִיא וּשְׁלַח
אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דִּגְרָר וּדְבַר יָת שָׂרָה: ג וַאֲתָא מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ לוֹת אֲבִימֶלֶךְ בְּחֶלְמָא
דְּלֵילְיָא וַאֲמַר לֵיהּ הָא אַתְּ מָאִית עַל עֵיסָק אִתְּתָא דְּדַבַּרְתָּא וְהִיא אִתַּת גְּבַר:

בעל המורים — יאבימלך

(ג) ומקומה·מקוד על זוטף ו׳ לומר שכבה עמו קודם ו׳ שעוה וקודם תעוה בעוד שאמתו חזק ועל כן לא ידע מקומה אבל רחל לא שכבה עם טרם תלד תלת ו׳ שעות סימן דכתיב ומקם כמרם יכיר לים לת רעכו בני״ו תלת קמה עד לאחר ו׳ שעות על כן ידע מקומה:
(ד) בעמירם כן שכבתי אמש · ס״ת למפרע סימה שיכה לומר לך אתמ כי׳ ולא מרגים כה:

רש״י — שפתי חכמים

מי שהוא להם לאחר בולמום של עריות לסוף מאכילים לוטו מבאתו: (ט) ויתהדרו וגו׳ · אע״פ שאין להאמה מחמיבה מביאה לחשובה אלו אלמו ו׳ בעלמן והוליאו עלוחן (ס״פ עדוקן) לחון ומחעברו מביאה לחשובה: (יז) מואב א אלא סימה נעומה פירסמה שמחביה הוא לבל נעירה קרעמו בלשון נקיה וקבלה שכר בימי משה שנא׳ בבני עמון (דברים ב ט) אל תחגר בם בלל ובמואב לא תאויר אלא אלהי לחם בם אבל בעכן מאר לו: (ח) ויאמר משם אברהם· כשראה שחברו שכרכים ופסקו העובדים והסבים לסע לו משם (ב״ל) כ דבר מאר לסחרחק מלוט שיצא עליו שם רע שנא של בנותיו: (ב) ויאמר אברהם · לשון נפל רמות אלא על כרחה אלא במוכחה לפי שכבר נזקקה לבית פרעה, ע״י כן: אל שרה אשתו; על שרה משמו · וכיוצא בו (ז״ל ד כ״ה) אל אלקח מרון וגו׳ ואל מיה

מואב הָט זִיא גְרִיפֶּן זַיין נָאכֶן מוֹאָב הוּא אבי מואב עָד אִיז דֶר פָאטֶר פּוּן מוֹאָב כְּלוּמַר פון אים קוּמֶן אַרוֹם
דִי אוֹמָה מוֹאָבִים עד היום בִּיז הַיינְטִיגֶן טָאג אִיז דִי אוֹמָה פַּר הַאנְדֶן: (לח) והצעירה אוב דִי יוּנְגֶסְטֶע גם הוא
ילדה בן זִיא הָט אוֹךְ נְוויגֶן אַזוֹן וחקרא שמו אוב זִיא הָט אֶן גְרִיפֶּן זַיין נָאכֶן בן עמי הוא אבי בני עמון עָד אִיי
דֶר פָאטֶר פּוּן דִי בְּנֵי עַמּוֹן דָם הַיינְטֶ פּוּן אִים קוּמֶן אַרוֹם דִיא אוֹמָה עַמוֹנִים עד היום בִּיז הַיינְטִיגֶן ג
אִיז דִי אוֹמָה פַּר הַאנְדֶן אוֹךְ דֶר וֶועלְט: (א) ויסע משם אברהם ארצה הנגב אוב אַבְרָהָם הָט פּוּן דָארְטֶן
נְצוֹגֶן צוּ דֶם לַאנְד וִוּם אִיז קֶין דְרוֹם זַיינ· רש״י שְׁרֵייבְט אֶז אַבְרָהָם הָט גִיזֶעהֶן אֶז דִיא שְׁטָט
חֲרוֹב גְוָארֶן אוב עַם הָאבֶּן אוֹךְ גֶהערְט צוּ זַיין עזברים וְשָׁבִים הָאט עֶר נִיט גֶיקאנְט מַכִּים זַיין
אוֹרְחִים דְרוֹם הָט עֶר אַוועק נְצוֹגֶן פּוּן דָארְטֶן אֲדֶר עֶר אִיז דְרוֹם אַוועק נְצוֹגֶן פּוּן דָארְטֶן עֶר זָאל
וַיישְׁטֶן פּוּן לוֹט כְּדֵכֶת עִם אִיז אוֹךְ אִים אַרוֹם וגאנגן אֵשֶׁם רַע אֶז עֶר אִיז גְלֶעגֶן מִיט זַיינִי טְעכְטֶר ·
אוב אַבְרָהָם הָט זִיךְ בַּזְעצְט בין שור צְווישֶׁן קָדֵשׁ אוב צְווישֶׁן שׁוּר ויגר בגרר אוב עֶר הָאט גְוואנְט
אִין דֶר שְׁטָאט גְרָר: (ב) ויאמר אברהם אל שרה אשתו הָט אַבְרָהָם גְוָאנְט אוֹךְ זַיין וַייב שָׂרָה אחתי הוא זִיא
אִיז כֵּיין שְׁוועסְטֶר · רש״י שְׁרֵייבְט דָא האט עֶר פּוּן שָׂרָה קֵיין רְשׁוּת נִיט גְנוּמֶן אֶז זִיא זָאל מְכַבֵּים זַיין
אוב זִיא זָאל אוֹךְ אֶז זָאגֶן וְוואהרִים עֶר הָט גְוויסְט אֶז זִיא וְועט דְרוֹךְ נִיט מְכַבֵּים זַיין דַעַן זִיא אִיז שׁוֹן אַיין
קָאל דוֹךְ דָעם גְנוּמֶן גְוָארֶן צוּ פַּרְעה דְרוֹם הָט עֶר זִיאבִּיז גְפְּרָעגְט אוב הָאט אַלַיין גְזָאגְט (אחותי הוא)
וישלח אבימלך מלך גרר ויקח את שרה אוב אֲבִימֶלֶךְ קִינִיג פּוּן גְרָר הָאט גְשִׁיקְט אוב הָאט גְנוּמֶן שָׂרָה ׃
(ג) ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה אוב אֱלֹהִים פּוּן גָאט אִיז נְקוּמֶן צוּ אֲבִימֶלֶךְ אִין חֲלוֹם פּוּן דֶר נַאכְט

ויאמר

וּבְקוֹמָהּ׃ יד וַיְהִי כְּמַחֲרֶת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־
הַצְּעִירָה הֵן שָׁכַבְתִּי אֶמֶשׁ אֶת־אָבִי נַשְׁקֶנּוּ יַיִן גַּם־
הַלַּיְלָה וּבֹאִי שִׁכְבִי עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע׃
טו וַתַּשְׁקֶיןָ גַּם בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶת־אֲבִיהֶן יָיִן וַתָּקָם
הַצְּעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוֹמָהּ׃
לו וַתַּהֲרֶיןָ שְׁתֵּי בְנוֹת־לוֹט מֵאֲבִיהֶן׃ לז וַתֵּלֶד
הַבְּכִירָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא אֲבִי־מוֹאָב
עַד־הַיּוֹם׃ לח וְהַצְּעִירָה גַּם־הִוא יָלְדָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ
בֶּן־עַמִּי הוּא אֲבִי בְנֵי־עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם׃ ס כ א וַיִּסַּע
מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב בֵּין קָדֵשׁ וּבֵין
שׁוּר וַיָּגָר בִּגְרָר׃ ב וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ
אֲחֹתִי הִוא וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח אֶת־
שָׂרָה׃ ג וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה
וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְּךָ מֵת עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהִוא

שפתי חכמים | נקוד על הי"ד | רש"י | בעלת

כה' שמלה מזה לשם שמים נתכוונו וכ"י פירש בכירה שפתחה בזמן שמלה ס"מ לשם זנות נתכוונו ולא לשם שמים ותיכן דעת רש"י שפ' לדברי הלומר לדבר זנות נתכוונו זיוק לשם הקב"ה יין כדי לבוגיע מכס כ' הלומות וכ"ל כתבתי : טוח"ת וכן כתיב ולא ידע בשכבה ובקומה וי"ל מתהלה לא ידע בשכבה ובקומה ולחל"כ בלילה

צו גִישִׁקְטֵ וויין אִין דָעֶר הַיִיל כְּדֵי עָם זָאל פּוּן זַיִיא אַרוֹם קוּמָן צְוַוייא אוֹמוֹת וחבא הבכירה אוֹג זִיא אִיז
נְקוּמָן דִי עֶלְצְטֵי וחשכב את אביה אוֹג זִיא אִיז גְלָעגָן מִיט אִיר פָאטֶר ולא ידע בשכבה ובקומה אוֹג עֶר הָט נִיט
גְוִוסְטֵ פּוּן אִיר לַייגִן אוֹג פּוּ אִיר אוֹף שְׁטֵיין : (לד) ויהי ממחרת אוֹג עָם אִיז גְוָוען אוֹף דָעם אַנְדֶרֶן מָארְגֶן
וחאמר הבכירה אל הצעירה הֶט גְזָאגְט דִי עֶלְצְטֵי צוּ דָר יוּנְגְסְטֵי הן שכבתי אמש את אבי אִיךְ בִּין גְלָעגֶן גֶעְטֶן
מִיט מֵיין פָאטֶר נשקנו יין גם הלילה לָאמִיר אִים אֶן טָרֶעפֶן וויין הַיינְטִיגֶע נאכט אוֹךְ זוֹבא שכבי עמו אוֹג קוּם
לִיג מִיט אִים ונחיה מאבינו אוֹג מִיר וָועלֶן דָעֶר נָעכֶן פּוּן אוֹנְזֶ פָאטֶר זרע קִינְדֶער : (לה) וחשקין גם בלילה
ההוא את־אביהן יין אוֹג זַיי הָאבֶן אֶן גֶטְרַעפֶן דִי נאכט אוֹךְ זַייעֶר פָאטֶר מִיט וויין וחקם הצעירה ותשכב עמו
אוֹג זִיא אִיז אוֹךְ גְשְׁטַאנֶן דִיא יוּנְגְסְטֶע אוֹג אִיז גְלָעגֶן מִיט אִים ולא ידע בשכבה ובקומה אוֹג עֶר הָאט נִיט
גְוִוסְטֵ פּוּן אִיר לַייגִן אוֹג פּוּן אִיר אוֹף שְׁטֵיין ותהרין שתי בנות לוט אוֹג זַייא זֶענֶן טְרָאגֶן גְוָואָרֶן דִיא צְוַוייא
טָעכְטֶר פּוּן לוֹט מאביהן פּוּן זַייעֶר פָאטֶר : (לו) ותלד הבכירה בן אוֹג דִיא עֶלְצְטֵי הָט גְוִוינֶן אֶזוֹי וחקרא שמו

כז וְאִסְתַּכְּיַת אִתְּתֵיהּ מִבַּתְרוֹהִי וַהֲוַת קָטָא דְּמִלְּהָא׃ כח וַאֲקְדִים אַבְרָהָם בְּצַפְרָא
לְאַתְרָא דְּמְשַׁמְשׁ תַּמָּן בְּצִלּוֹ קֳדָם יְיָ׃ כט וְאִיסְתְּכִי עַל אַפֵּי סְדוֹם וַעֲמוֹרָה וְעַל כָּל אַפֵּי
אַרְעָא דְּמִישְׁרָא וַחֲזָא וְהָא סְלִיק תְּנָנָא דַּאֲרַעָא כְּתְנָנָא דַּאֲתוּנָא׃ ל כְּתִיב וְהָוָה כְּחַבָּלוּת יְיָ
יָת קִרְוֵי מִישְׁרָא וְדַכִּיר יְיָ יָת אַבְרָהָם וְשַׁלַּח יָת לוֹט מִגּוֹ הֲפָכְתָא בַּד הֲפָכְ יָת קִרְוָיָא
דַּהֲוָה יָתֵיב בְּהֶן לוֹט׃ לא וְסְלִיק לוֹט מִצּוֹעַר וְיָתֵיב בְּטוּרָא וְתַרְתֵּין בְּנָתֵיהּ עִמֵּיהּ אֲרֵי
דָחִיל לְמִיתֵּב בְּצוֹעַר וְיָתֵיב בִּמְעָרְתָּא הוּא וְתַרְתֵּין בְּנָתֵיהּ׃ לב וַאֲמַרַת רַבְּתָא לְזְעֵרְתָּא
אָבוּנָא סִיב וּגְבַר לֵית בְּאַרְעָא לְמֵיעַל עֲלָנָא כְּאוֹרַח כָּל אַרְעָא׃ לג אֵיתָא נַשְׁקֵי יָת
אָבוּנָא חַמְרָא וְנִשְׁכּוֹב עִמֵּיהּ וּנְקַיֵּים מֵאָבוּנָא בְּנִין׃ לד וַאֲשְׁקְיָאן יָת אֲבוּהֶן חַמְרָא

בעל הטורים בלילא

(לא) כתיב ׳ב׳ נמס׳ כדרך כל התורה יוסי כה גבי שניו מה כתן תמרים כמשמ לף לכתן וסה מה שתרי״ל בשתתו בשרית בשתלגת כשלגי׳ : (לב) ובתיב ׳ג׳ נמס׳ ג׳ כתן ולתיך ובתוב כוס ופרל ולף נכרות מכשמשה מלמד שעשו בנות לוט מעשה בהמה .

רש״י שפתי חכמים

סיו שכל העולם נמלכ כמו כדור המכול (ב״ר): (לג)ותשקין וגו׳ : יין מזמנן לכן במערה ח להוליד מהן שני לומות : ותשכב את אביה • ובשעירה כתיב ותשכב עמו בעיניה לפי שלא פתחה בשום תלת מחותה למדתה חיסך עליה

סיה לו לשלות שמרה תשכב עמו ויקרנו לת תברסה כיון שיכל עיין בממון לכן תשכב לו לשוכב ודו״ק : ח כתב הרלב״ם ולכל יש לתמוה לוך היתה דעת מי שלמר בבלילית רבים ומעיין סיה לפס יין במערה שלף מתוך שסיה לפס הרבה היו כוססים זה את זה ולמערות והפס דעת רבי יודן בר סימון שלמר שעשה לפס מעין

זוּא אִיתּ גְּוֹאָרָן אַיִן שְׁמַאנְד וַאלְק • רש״י שְׁרֵייבְט מִיט וַאלְק הַט זִיא גְּוִינְדִיקְט דָעָן אַז לוֹט הַט צוּ אִיר
גְּוַאנְט נִיב אַבִּיסֶל וַאלְק צוּ דִי אוֹרְחִים הַט זִיא אִים גַעֲנְפָרְט אָפִּילוּ דָעם דָאזִיגֶן שְׁלֶעכְטֶן מֶנְטְ וַוִילְכְט
אוֹף בְּרָעֲנְגֶן אִין דָעד שְׁטַאט דְרוּם אִיז זִיא גְשְׁטְרָאפְט גְוּוארְן אַז עָם אִיז פּוֹן אִיר גְיְוואָרְן אַיִן שְׁמַאנְד
וַאלְק׃ (כו) וישכם אברהם בבקר אוֹג עָר הַט זִיךְ גְפָעדְרְט אַבְרָהָם אִין דָר פְּרִיא אל המקום אשר עמד שם את
פני יי צוּ דָעם אָרְט וְוָם עָר אִיז דָארְטֶן גְשְׁטַאנְדְן פָּר נָאט׃ (כח) וישקף על פני סדום ועמורה אוֹג עָר הַאט
גְלוּגְט קָדוּם אוֹג עֲמוֹרָה ועל כל פני ארץ הככר אוֹג אוֹף נָאר דָעם לַאנְד פּוֹן דָעם פְּלוּן וויא אוֹג עָר
הַט גְּעָהָן הבה עלה קישור הארץ כקישור הכבשן אוֹג עָם אִיז אוֹף גְנַאנְגֶן אַיִן רוֹךְ פּוֹן דָעם לַאנְד אַז וְוִיא דָר
רוֹךְ פּוֹן דָעם קַאלְיךְ אוֹבֶן׃ (כט) ויהי אוֹג עָם אִיז גְוֹוען בשחת אלהים את ערי הככר אַז גָאט הַט פָּר דֶארְבֶן
דִי שְׁטֶעט פּוֹן דָעם פְּלוּן וַיזכר אלהים את אברהם אוֹג גָאט הַט גְדֶענְקְט אַבְרָהָם וישלח את לוט מתוך ההפכה
אוֹג גָאט אֲרוֹם גְשִׁיקְט לוֹט פּוֹן דָעם פָּאר קֶעְרִינְג בריחך את הערים אשר ישב בהן לוט אַז עָם אִיז פָּאר קֶעְרְט
גְוּוארְן דִי שְׁטֶעט וְוָם לוֹט אִיז אִין זִיא גְוֹוען • רש״י שְׁרֵייבְט גָאט הַט גְדֶענְקְט צוּ לוֹט דִיא טוֹבָה וְוָם עָר
הַט גָאט צוּ אַבְרָהָם וְוָם עָר הַט גְהַעְרְט אַז אַבְרָהָם הַט גְזָאגְט אִין מְצָרִים אוֹף שָׂרָה זִי אִיז מֵיין שְׁוֶעסְטֶר
אוֹג עָר הַט נִיט קְנֶלֶה גְוֹוען דִיא זָאךְ וְוִארוּם עָר הָאט חַס גְהַאט אוֹף אַבְרָהָם דְרוּם הָאט גָאט אוֹף אִים
חַס גְהַאט אוֹג הַט אִים מַצִיל גְוֹוען פּוֹן דָעם פָּאר קֶעְרִינְג פּוֹן סְדוֹם׃ (ל) ויעל לוט מצוער ויז לוֹט אוֹף
גְאנְגֶן פּוֹן דָר שְׁטָאט צוֹעַר וישב בהר אוֹג עָר הָאט זִיךְ בֵּיזַעְמֶט אוֹף דָעם בֶּאְרְג ושתי בנותיו עמו אוֹג זַיְנֶי
צְוֵיי טָעכְטֶר זָעֶנְן גְוֹוען מִיט אִים כִּי ירא לשבת בצוער וַוארוּם עָר הַט זִיךְ גְפָארְכְטֶן צוּ זִיצֶן אִין צוֹעַר וַיֵּשֶׁב עָם אִיז גָאהִינְט גְוֹוען פּוֹן סְדוֹם וישב במערה הוא ושתי בנותיו אוֹג עָר אִיז גְזֶעסֶן אוֹג אַיִן הַיֶל עָר מִיט
זַיְנֶי צְוֵיי טָעכְטֶר׃ (לא) ותאמר הבכירה אל הצעירה אוֹג זִיא הַט גְזָאגְט דִי עֶלְצְטֶי טָאכְטֶר צוּ דָר יונגסטע
אבינו זקן אוֹנְזֶר פָאטֶר אִיז אֶלְט אוֹג אַז מִיר וָעֶרֶן נִיט טָאן אַצוּנְד אַמְחִבּוּלָה אַז מִיר זָאלֶן הָאבֶן קִינְדֶר
וָעֶן דָעם וָעֶלֶן מִיר דָאם טָאן דָעם עָם וָעט שׁוֹן קֵיִן צְוייט נִיט זַיִן וַוארוּם מָאכְט וָעט עָר שְׁטָארְבֶן אוֹדֶר
עָר וָעט אוֹף הָעֲרִין טוֹלִיד זַיִן ואיש אין בארץ לבוא עלינו אוֹג קֵיִן מַאן אִיז נִיט פָּר הָאנְדֶן אוֹף דָר עֶרְד זָאל
קוֹמֶן אוֹף אוּנְז כדרך כל הארץ אַז וִוי דָר מַבְּדָר אִיז פּוֹן נָאר דָר וָעלְט • רש״י שְׁרֵייבְט יַי הָאבֶן נַטְייבְט אַז
נָאר דִי וָעלְט אִיז חֲרוּב גְוֹוארְן אַז וִוי אִין דּוֹר הַמַּבּוּל׃ (לב) לכה נשקה את אבינו יין לָאכְט
אַן טְרִינְקֶן אוּנְזֶר פָאטֶר מִיט וַויין ונשכבה עמו אוֹג מִיר וָעֶלֶן לִינֶן מִיט אִים בַּייא זָאמֶן וְנחיה מאבינו אוֹג
מִיר וָעֶלֶן דָעד נָעכְט פּוֹן אוּנְזֶר פָאטֶר מִיט וַויין דִי וָעלְבִּינִי נאכט • רש״י שְׁרֵייבְט הקב״ה הַט אֲנָם נִיטְאן אוֹג הַט זַיִא
שְׁטָרְעקְט זַיִיעֶר פָאטֶר מִיט וַויין דִי וָעלְבִּינִי נאכט • רש״י שְׁרֵייבְט הקב״ה הַט אֲנָם נִיטְאן אוֹג הַט זַיִא

מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח׃ כי וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר
אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם אֶת־פְּנֵי יְהוָה׃ כח וַיַּשְׁקֵף
עַל־פְּנֵי סְדֹם וַעֲמֹרָה וְעַל כָּל־פְּנֵי אֶרֶץ הַכִּכָּר וַיַּרְא
וְהִנֵּה עָלָה קִיטֹר הָאָרֶץ כְּקִיטֹר הַכִּבְשָׁן׃ כט וַיְהִי
בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכִּכָּר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־
אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה בְּהַהְפֵךְ
אֶת־הֶעָרִים אֲשֶׁר־יָשַׁב בָּהֶן לוֹט׃ ל וַיַּעַל לוֹט
מִצּוֹעַר וַיֵּשֶׁב בָּהָר וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו עִמּוֹ כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת
בְּצוֹעַר וַיֵּשֶׁב בַּמְּעָרָה הוּא וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו׃
לא וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל־הַצְּעִירָה אָבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ
אֵין בָּאָרֶץ לָבוֹא עָלֵינוּ כְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ׃ לב לְכָה
נַשְׁקֶה אֶת־אָבִינוּ יַיִן וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ
זָרַע׃ לג וַתַּשְׁקֶיןָ אֶת־אֲבִיהֶן יַיִן בַּלַּיְלָה הוּא וַתָּבֹא
הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת־אָבִיהָ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָהּ

שפתי חכמים — **רש״י** — **ובקומה**

מחתריו לגלג ס״פ כשכיתה מחתריו שיסס מצטת ומסרס״ל סיכם מחתריו על לוט שכיתה ס׳ כרת מחתר שכיתה נגלע בעבורו רשלים סיל לכתים מחתוריו לך מחתוריה לג עציב עכ״ל : ו (מת״ם) דכל מקום שנאמר ויזכור ל״ל שהזכירה נאמרה על לוחו שהוא ליטיעה וכלשה כמו ויזכור אלהים את רחל וגו׳ וגם בחנה ויזכרה ס׳ לכל כלן יהיה שהזכירה לתצרכם ויטיעה לנוע ל״ם ויזכור שלחים את לוט שנרך ליטיעה ומ״ם את לתצרכם ר״ל זכר לנוע שמוכה שמשה עם לתצרכם ואת לתצרכם כמו עם לתצרכם וק״ל : ז והקשה מהרש״ם לכל על כל זה יש לתשוב מדוע לא נזכר שכוכב שמשה לוט לתצרכם שעזב את ארצו ומקום מולדתו והלך לחריו לכל מקום שהלך ול״ל שלין זה טעמא לרכוכיתו ז״ל דיש לומר דמה שהלך לוט עם אברהם לא היה לתובת אברהם אלא לתובתו שהם יעזו אברהם יירש היל לותו כמו שכתב״י גבי ויסי ליה כן רועי מקנה אברהם וגו׳ לכל מה שלא גילה לותן שאברהם אמרו יעזו זה תשבה לתובה לו כיון שהלכתו לא היה אלא לגלג ליהם סיס

את העיר האל אנו עיר הש פר קערטע דיא אלי שטעט ואת כל הכבר אנו נאר דעם פלון ואת כל ישבי העיר סיס
אנו אלי דיא זיצר פון די שטעט ונצח האדמה אנו דאס שפראצונג פון רך ערד : (כב) ותבא אשתו מאחריו
את דם וייב פון לוט דש אבליק נעעבן פון אונטר אים סייטע קען פון אונטר לוט יתיב נציב מלח יתיב

זְעִירָא הִיא וְתִתְקַיֵּם נַפְשִׁי׃ כא וַאֲמַר לֵיהּ הָא נְסִיבַת אַפֶּךָ אַף לְפִתְנָמָא הָדֵין בְּדִיל דְּלָא
לְמֶהֱפַךְ יַת קְרָתָא דְּבְעֵיתָא עֲלָהּ׃ כב אוֹחִי אִשְׁתֵּיזֵב לְתַמָּן אֲרֵי לָא אֵיכוֹל לְמֶעְבַּד
פִּתְנָמָא עַד מֵיתָךְ לְתַמָּן עַל כֵּן קָרָא שְׁמָא דְּקָרְתָּא צוֹעַר׃ כג שִׁמְשָׁא נְפַק עַל אַרְעָא
וְלוֹט עָאל לְצוֹעַר׃ כד וַיְיָ אַמְטַר עַל סְדוֹם וְעַל עֲמוֹרָה גָּפְרִיתָא וְאֶשָׁתָא מִן קֳדָם יְיָ מִן
שְׁמַיָּא׃ כה וְהַפַךְ יַת קְרַוָיָא הָאִלֵּין וְיַת כָּל מֵישְׁרָא וְיַת כָּל יָתְבֵי קִרְוַיָּא וְצֶמְחָא דְּאַרְעָא׃

בעל הטורים ואסתביאת

(כו) ותבט מאחריו • כגי׳ סיל עיריית • הסמם יפל וגו׳ • כפסוק מתחיל כה״ת ומסיים כה״ת מלמד שכלך ה׳ מילין קודם סיגת הסמם :

רש״י שפתי חכמים

כגלגל : הסבי • הוסף לחי ר כמו עד בוקי תחכי רוחי מלי דבבי בו (ירמיה לח כ) : (כב) כי לא אוכל לעשות • זה עונשן של מלאכים על שאמרו כי מבחיצים לחוצו ומלו הדבר בעצמן לפיכך לא זזו משם עד שחזקוהו לומר שלין הדבר בבקשתן : כי לא אוכל • לשון יחיד מכאן ואילך לומר שהאחד הוסף והאחד מגיל ש שלין שני מלאכים נשלחים לדבר ה׳ : על כן קרא שם העיר צוער • על שם ת והיא מצערת : (כד) וה׳ המשיר • כל מקום שנאמר וה׳ הוא ובא הוא • המשיר על פרום : בעלות השחר ב כמו שנא׳ וכמו השחר עלה שעה שהלבנה שומדת בקיצוי עם החמה לפי שהיו משם עובדין לחמ׳ ומשם ללבנה לחמ׳ הקב״ה חס לפרע מהם ביום ג יהיו עובדי לבנה חומרים אלו היתה בלילה בשהלבנה מושלת לא היו מרבין • ואם לפרע מהם בלילה יהיו עובדי החמ׳ חומרי׳ אלו היה ביום בשהחמה מושלת לא היו חרבי׳ לכך כתיב וכמו השחר עלה ולפרע מהם בשעה שהחמה והלבנה מושלים : המשיר וגו׳ גפריות ואש : בתחלה מפר ד ועשה גפריות ואש (מכילתא בשלח) : מאת ה׳ • דרך המקרות לדבר כן כמו כי למך ולא לחמר נפי • וכן לחמר דוד (מ״ת ל) קמו עמכם לח עבדי לדוניכם ולא לחמר מעבדי וכן לחזורום בשם המלך ולא לחמר בשמי • אף כאן לחמר מחח ה׳ ולא לחמר מלחמו : מן השמים • והוא שלחמר הכתוב (לויק לו לא) כי בם ידין עמי׳ וגו׳ כשבא ליסר הבריות מביח עליהם לח מן השמים כמו שעשה לסדום : וכשבא לאוריד המן מן השמים (שמות מז ל) הנני ממטיר לכם לחם מן השמים : (כה) ויהפך את ההרים וגו׳ • מרכיבתם ויושבות בשלש אחד ושפכן מלמעלה למפה שלחמר (לויק פח ם) בחלמים שלח ידו וגו׳ : (כו) ותבט אשתו מאחריו • מלחכיון ה שלוט : ותהי

מקומות שיך לשון זה כלומר מדברים על עסק ע״ד וייחד יחבו מעשה בשמי הדומין : ד דקשה לרש״י למה כתיב במשיר ולא כתיב הלוך (מהרש״ם) ק״ל המשיר וגו׳ דברים מפורשים זה לח זה גפריות חיטו מטר ל״ם כתחילה וכו׳ : ה דק״ל למה לא כתיב מלחכים

את העיר אשר דברת אֵיךְ נָאל נִיט פַּר קָעֶרְן דִי שָׁטָאט וָם דוּ הָאסְט גָזָאגְט אוּנ נִיט גְנוּג וָם דוּ וָעָסְט נִיצוּל וָוערְן וָעל אֵיךְ נָאךְ אֶפִּילוּ מַצִיל זַיין דִי נָאנְצֶע שָׁטָאט פּוּן דַיינֶם וָוענֶן : (כב) מהר אֵייל המלט שמה ועיר אַנְטְרִינְן דָארְטֶן כְּרוּכָר אַנְטְרוּף נָעךְ אַדְרִין כי לא אוכל לעשות רבר עד באך שמה וָוארוּם אֵיךְ קָעֶן נִיט טָאן קֵיין שוּם זָאךְ בִּיז דוּ וָועסְט קוּמֶן אַהִין על כן קרום ויויל לוט הָאט נִיצוּאט (היא מצער) קרא שם העיר צוער הָם מָען גרוּפְן דָעם נָאמֶן פּוּן דֶר שָׁטָאט צוֹעַר : (כג) השמש יצא על הארץ אינ אן דיא זון איז אוף נָאנְגְן אוּף דֶר עֶרד וולוט בא צוערה אונ לוט אי נקומן קיין צוֹעַר : (כד) וי המשיר אונ נָאט הָט נמאכט רָעגְנֶן אוּף סְדום את אוף עמורה גפרית ואש מאת יי שְׁוועבֶּל אוּנ פַיֶיעֶר פּוּן נָאט פּוּן הִימֶל : (כה) ויהפך

נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה לָנוּס שָׁמָּה וְהִוא מִצְעָר
אִמָּלְטָה נָּא שָׁמָּה הֲלֹא מִצְעָר הִוא וּתְחִי נַפְשִׁי׃
רביעי כא וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נָשָׂאתִי פָנֶיךָ גַּם לַדָּבָר הַזֶּה
לְבִלְתִּי הָפְכִּי אֶת הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ כב מַהֵר הִמָּלֵט
שָׁמָּה כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד בֹּאֲךָ שָׁמָּה
עַל כֵּן קָרָא שֵׁם הָעִיר צוֹעַר׃ כג הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל
הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעַרָה׃ כד וַיהוָה הִמְטִיר עַל סְדֹם
וְעַל עֲמֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן הַשָּׁמָיִם׃
כה וַיַּהֲפֹךְ אֶת הֶעָרִים הָאֵל וְאֵת כָּל הַכִּכָּר וְאֵת כָּל
יֹשְׁבֵי הֶעָרִים וְצֶמַח הָאֲדָמָה׃ כו וַתַּבֶּט אִשְׁתּוֹ

שפתי חכמים

גסדום ק"אמ' פסיס כדתי לפנים מעומס על מעשיו בכיומו נחשב מדיק כמגדש ור"ל : צ ות"ת מ"ל לרש"י דבשחר מקומות היס ישיבתן כ"כ שגב דילמא הרבה פעים המתינו מלבוות לחר שהפלגה: (מהרש"ם) ופק"מ דשל פירש"י תחלת דבור זה ו"ל ומה הוא קרייתן מדור הפלגה שנתפלגו התבשים והתחילו להתישב שים שים במקומו כו' ומשם ועל"כ כ"כ שנה כו' הרי שרש"י עלמו מפ' שנתפלגו דכשנתפלגו התבשים תכף התחילו לנסוע ולהתישב שים שים במקו מו וכן הדעת נוחנת בלמת שמתחלה רלו לבנות העיר והמגדל להתישב שם ולחר כך כשנפלגו ומשם על פני כל הארץ ויתחלו לבנות המגדל כיון כ"ש במקומו ונתישבו שם • אבל שמתלטה מ"ג ג' כ"ל שין הוכחה כלל שהיו פשוטו של מקרא רק רצו בעלמת לפרוש וכן מוכח מל' רס"י הרי מדור הפלגה כו' אחת"כ לאחר הוא שנתחבר למלטה לא וגו' גא' ל"ש וכן מבואר בפירש"י ותוכפת בפ"ק דשבת ופ"ב (בעין יעקב) בתב שם וכן פירש"י בסוטה ודלא כמתת יהודה : ק ברש"י פקש' לא הדעתי לפ יתקן קושית רבותינו שהקשו הא קהזי לב והלא כל עלמן של רבותינו ז"ל שהומלו משפטו היה חלה מפני קושי' זו כדמפרש שם ק"ק דשבת • (ממ"ש לק"מ) דפשוטו של מקרא שמפי' רס"י סוף פרשה דקרא הלא מצער היא וגם לתחילת הפסוק הנה וגו' קרובה וגו' והיה מלער וס"ם הנה העיר הזאת קרובה. וגו' והלי ל"ל סמוכרמו שיתחבר קרובה • והיה מלער ר"ל עמותים מועטים וכו'

רש"י מארחיו

הזאת קרובה: (שבת פ"ק) קרובה ישיבתה נהייבב' מקרוב לפיכך לא נחמלטה סחתה עדיין ומה היה קריבת' מחוך הפלגה שנתפלגו התבשים והתחילו להתישב שם שים במקומו והיה היתה בשנת מות פלג ומשם ועד כאן ל"ב שנה שפלג מת בשנת מ"ח להברהם כיולד פלג בי מחרי הולידו לח לעו ל"ם שנה לח מסם ל"ב כשנולד שרוג ומשרוג עד שנולד נחור ל' הרי ס"ב ומנחור עד שנולד תרח כ"ם הרי ל"ל ומשם עד שנולד להברהם ע' הרי קס"ל הן להם מ"ח הרי ה"ם ותוסה שנה שים להפלגה וכשנתרב' סדום שים להברהם בן ל"ם שנה הרי מחזר הפלגה על כאן ל"ב צ שנה ועוער שיתחה ישיבת' לחרי סדום ומכרומי' שנה לחת היה שנת' לחמל' נא • נא בגמסיה ל"ע : הלא מצער היא • והלא עומחים מועסין ויכול לחסה להניחה : ותחי נפשי • בה זו מדבה • ומשומ של מקרא הלא עיר ק קטנה היא ומגשים בה מעט מין לך להקניד לם תניחה ותחי נפשי בה : (כח) גם לדבר הזה • לח דיך שלחה ניעול לחף על העיר לגיל בגללך

אֵיר וּוּאַרוּם פּוּן דֶר צַייט אַז קְרוֹם אִיז בַּיזֶעלְבֶּע גְוּואָרן בְּיז אַהֲער אִיז צְוּוויי אוּא פּוּפְצִיג יָאר אוּא פּוּן דֶר צַייט פּוּן דֶעם זְעצְוּוּנְג פּוּן צְוּוֹעַר אִיז נָאר צַיין יָאר דָם מֵיינְט דֶר פָּסוּק וּוּם שֶׁטֶיט אַמלטה נא שׁטה וּוּארוּם נָא מֶרֶעֶטְט פּוּן אַיין אוּג פּוּפְצִיג קִילוֹמֶטֶר לוֹט הָט גָּאנְצְט אִיךְ וְעַל צֶנְטְלִיךְ אִין שְׁטֶעטְעל וָוּם וְיא אִיז עֶרְטְט בַּיזֶעצְט גְוּואָרן צַיין אוּג פּוּפְצִיג יָאר הלא מצער היא פַּאר וּואָר אִיר זְיךְ זֶענֶן וַיינִיג עָם אִיז נָאךְ נִיט גְוּואָרן פַּר פִּיל אִיר מָאם קֶעְנְטְטוּ דָם אִיבֶּר לָאזֶן אוּג נִיט פַּר דֶּארְבָּן וחי נפשי אות לְאז דֶּארְטֶן מִין נֶפֶשׁ בְּלַייבֶּן לֶעבֶּן : (כא) וייאמר אליו הָאט דָעד מַלְאָךְ גְּזָאגְט צוּ אִים הנה נתן נשאתי פניך גם לדבר הזה אִיךְ הָאבּ אֶר מֶרֶאנְן דִּיין פָּנִים צוּ דֶר זָאךְ אוּךְ דָם הַייסְט אִיךְ טוּא דִיר כִּי זָאךְ אוּךְ צוּ לִיבּ לבלתי הפכי

צפרא הוה ודחיקו מלאכיא בלוט למימר קום דבר ית אתתך וית תרתין בנתך
דאשתכחא מהימנן עמך דילמא תלקי בחובי קרתא : טז ואתעכב ואתקיפו גובריא
בידיה ובידא דאתתיה ובִיד תרתין בנתיה ברחם יי עלוהי ואפקוהי ואשרוהי מברא
לקרתא : יז והוה כד אפיק יתהון לברא ואמר חוס על נפשך לא תסתכי לאחורך ולא
תקום בכל מישרא לטורא אשתיזב דלמא תלקי : יח ואמר לוט להון בבעו כען יי :
יט הא כען אשכח עבדך רחמין קדמך ואסגיתא טיבותך די עבדת עמי לקימא ית
נפשי ואנא לית אנא יכיל לאשתזבא לטורא דילמא תערענני בישתא ואימות :
כ הא כען קרתא הדא קריבא למערוק לתמן והיא זעירא אשתיזב כען לתמן הלא

רש"י

עמהם ב ובזכות אברהם אתה ם נצול אינך כדי לראות בפורענותם ואתה ניצול : בכל הככר. ככר הירדן : ההרה המלט. אצל אברהם ברח שהוא יושב בהר שנא' ויעתק משם ההרה. ואף עכשיו היה יושב שם שנא' אל המקום אשר היה שם אהלו בתחילה ואע"פ שכתוב ויאהל אברם וגו' אהלים הרבה היו לו ונמשכו עד חברון. המלט לשון השמטה וכן כל המלטה שבמקרא אשמוני"ר (ענפשליפפען) בלע"ז וכן (ישעיה סו ז) והמליטה זכר שנשמט העובר מן הרחם (תהלים קכד ז) כצפור נמלטה (ישעיה מו ב) ולא יוכלו מלט משא להשמים משא הרעי שבנקביהם : (יח) אל נא אדני. (שבועות לה) רבותינו אמרו שם זה קדש ע שנא' בו להחיות את נפשי מי שיש בידו להמית ולהחיות ותרגומו בבעו כען ה': אל נא. אל תאמרו אלי להמלט ההרה : נא. לשון בקשה : (יט) פן תדבקני הרעה. כשהייתי אצל אנשי סדום היה הקב"ה רואה מעשי ומעשה בני העיר והייתי נראה צדיק וכדאי פ להנצל וכשאבא אצל צדיק אני כרשע. וכן אמרה הצרפית לאליהו (מ"א יז יח) באת אלי להזכיר את עוני עד שלא באת אצלי הי' הקב"ה רואה מעשי ומעשה עמי ואני צדקת ביניהם ומשבאת אצלי לפי מעשיך אני רשעה : (כ) העיר הזאת

שפתי חכמים

ליענש בשביל עמך ולכך סגא מהם ואתה ניצול אבל אם תאחר בעיר אלא אסבר שתספה עמהם בעון העיר ולא יועיל לך זכות אברהם ועי"ל דלמ"ש רש"י ככא אינך כדאי לראות כו' ממילא לק"מ דלפ"ז לעיל נמי ה"ק פן תספה בעון העיר לפי שאינך כדאי לראות בפורענותם ואם כן תהיה נענש אם תאחר בעיר כמו שאירע לאשתו וק"ל : ם מקשים העולם הא פירש"י גבי ויזכור אלהים את אברהם שזכר ללוט שהיה יודע שאברם אשתו כו' וא"כ הוה מלי לפרש מעום האי טעמא ניצול שהוא זכות עצמו וקשה נמי למה הזהירו שלא יביט אחוריו (מהרמ"ש) וי"ל דאי לאו זכות אברהם שהיה צדיק גדול כ"כ שהוא כדאי להציל את לוט ממיתתם מדה כנגד מדה שהציל לוט מן המיתה כמה שלא גילה כו' לא היה לוט כדאי להנצל מתוך ההפיכה בשביל טובה זו אלו עשה טובה זו לאדם אחר שאינו צדיק גדול כ"כ כאברהם וא"כ תלוי זכותו בטובה זו בזכות אברהם דוקא וה"ש ויזכור אלהים את אברהם דהל"ל את לוט לפי פירש"י אלא כדפירשית וק"ל : ע (מהרמ"ש) ולפי זה צריך לומר כדפירש"י אח"כ אל נא תאמרו אלי כו' נא לשון בקשה. ור"ל דהכי קא תריפא פסקיה להאי קרא וכ"פ ויאמר לוט אליהם אל ור"ל אל תאמרו אלי כו' ואחר כך מתחיל תפלתו להקב"ה וה"פ נא ה' הנה מצא עבדך וגו' להחיות נפשי וזה שכתב רש"י נא לשון בקשה ר"ל במלת נא מתחיל בקשתו וכמ"ש קודם זה ותרגומו בבעו הי' ר"ל בבעו הוא תרגום של נא לשון בקשה ולכך מהפך רש"י הסדר לפרש תחילה מלת אדני שהוא קודם שהוא מאוחר בפסוק ואח"כ אל נא שהם מוקדמים בפסוק אלא כדפירש רש"י שבא לומר מאמר רבותינו אמרו שם זה קדש כו' לכן צ"ל שמלת אל נא מתחלקים ואל פירושו אל תאמרו אלי כו' ונא לשון בקשה וגו"ק : פ (גו"י) ואע"ג דלעיל פירש אתה ברשעת עמהם ובזכות אברהם אתה ניצול ר"ל שהאמת הוא כן אבל לוט טעה בזה והיה סבור שבזכות עצמו הוא ניצול ושא דפי' הרב בפסוק אף כל העיר אינו כנגדך לא נאמר בזכותך אלא כדי בהצלת אתה ונ"מ בכל בזכות אברהם (מהרמ"ש) אבל קשה איך טעה לוט והא כבר שמע שאמרו לו פניו לפי שהרשעת כו' ואתה ניצול בזכות אברהם כו' אלא י"ל דלא על הצלתו ממהפכת סדום קאמר אלא על שאר הימים שהד
בסדום

צום בארג : (יט) הנה נא מצא עבדך חן בעיניך נון היינט האט גפונן דיין קנעכט חן אין דיינע אויגן והגדל חסדך אשר עשית עמדי און דו האסט גגרייסט דיין חסד וואס דו האסט גטאן מיט מיר להחיות את נפשי צו לאזן לעבן מיין לייב . אנכי לא אוכל להמלט ההרה און איך קען ניט מאכן מיך צו אנטרונן צום בארג פן תדבקני הרעה ומתי טאמער וועט מיך בהעפטן דס בייז און איך וועל שטארבן . רש"י שרייבט אזו האט לוט גזאגט אז איך בין גוועזן ביי די אנשי סדום האט גאט גזעהן מייני מעשים און די מעשים פון סדום בין איך אן גזעהן גוואורן אזו ווי א צדיק און בין ווערט גוועזן אז איך זאל ניצול ווערן אבר אז איך וועל קומן צו אברהם וועל איך זיין אזו ווי א רשע : (כ) הנה נא נון העיר הזאת קרובה די שטאט איז נאהנט צו אנטלויפן אהין והוא מצער און זיא איז ווינציג אמלטה נא שמה לאז מיך אהין אנטלויפן הלא מצער הוא דאר וואר זיא איז ווייניג כלומר דאס איז דאך אקליין שטעטיל און ווייניג לייט זענן דרונן גהערסטו ניט מקפיד זיין אז דו וועסט דס איבר לאזן און ניט פאר דארבן לאז בלייבן לעבן מיין נפש דרינן : רש"י שרייבט אזו איז דר פשט (העיר הזאת קרובה) נון די שטאט איז נעהנטר בזעצט גוואורן דען היסט די אנ שטעטר מיט איאר בזעצט גוואורן נאך דעם בזעצונג פון סדום מיט די איבריגע שטעט וואס נהען צו
אדר

הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט וַיֹּאמְרוּ קוּם קַח אֶת־אִשְׁתְּךָ
וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן
הָעִיר׃ טז וַיִּתְמַהְמָהּ וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ
וּבְיַד־אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׁתֵּי בְנֹתָיו בְּחֶמְלַת יְהוָה
עָלָיו וַיֹּצִאֻהוּ וַיַּנִּחֻהוּ מִחוּץ לָעִיר׃ יז וַיְהִי כְהוֹצִיאָם
אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט עַל־נַפְשֶׁךָ אַל־תַּבִּיט
אַחֲרֶיךָ וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכָל־הַכִּכָּר הָהָרָה הִמָּלֵט פֶּן־
תִּסָּפֶה׃ יח וַיֹּאמֶר לוֹט אֵלֵהֶם אַל־נָא אֲדֹנָי׃ יט הִנֵּה־
נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל חַסְדְּךָ אֲשֶׁר
עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאָנֹכִי לֹא אוּכַל
לְהִמָּלֵט הָהָרָה פֶּן־תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה וָמַתִּי׃ כ הִנֵּה־

נא

שפתי חכמים

רש"י

אֲרֵי עַל כֵּן עֲלוֹ בְּטַלַּל שַׁרְיָתִי : ס וַאֲמַרוּ קָרֵב לְהַלָּאָה וַאֲמַרוּ חַד אֲתָא לְאִתּוֹתָבָא וְתָא
לָאִין דַּיְנָא בְּעַן נַבְאִישׁ לָךְ מִדֵּילְהוֹן וְאִתְקִיפוּ בְּגַבְרָא בְּלוֹט לַחֲרָא וְקָרִיבוּ לְמִתְבַּר דֻּשָׁא:
י וְאוֹשִׁיטוּ גוּבְרַיָּא יַת יְדֵיהוֹן וְאַעִילוּ יַת לוֹט לְוָתְהוֹן לְבֵיתָא וְיַת דֻּשָׁא אֲחַדוּ : יא וְיַת
גוּבְרַיָּא דִּבְתָרַע בֵּיתָא מְחוֹ בְּשַׁבְרִירַיָּא מִזְּעֵירָא וְעַד רַבָּא וּלְאִיעוּ לְאַשָּׁכָּחָא תַּרְעָא :
יב וַאֲמַרוּ גוּבְרַיָּא לְלוֹט עוֹד מָן לָךְ הָכָא חַתָּנָא וּבְנָךְ וּבְנָתָךְ וְכֹל דִּי לָךְ בְּקַרְתָּא אַפֵּיק
מִן אַתְרָא : יג אֲרֵי מְחַבְּלִין אֲנַחְנָא יַת אַתְרָא הָדֵין אֲרֵי סְגִיאַת קְבֵילְהוֹן קָדָם יְיָ
וְשַׁלְחָנָא יְיָ לְחַבָּלוּתָהּ : יד וּנְפַק לוֹט וּמַלִּיל עִם חֲתָנוֹהִי נַסְבֵי בְּנָתֵיהּ וַאֲמַר קוּמוּ פּוּקוּ
מִן אַתְרָא הָדֵין אֲרֵי מְחַבֵּל יְיָ יַת קִרְתָּא וַהֲוָה כִּמְחָאֵיךְ בְּעֵינֵי חֲתָנוֹהִי : טו וְכִמֵּיסַק

בעל המורים

(יב) מי לך פה · כגי' בועז רמז לבועז שלא ממנו : (יד) קומו צאו מן המקום · כ' במס' סופ' ואיך קומו צאו מתוך עמי מלמד שהחליק ישראל לכתות ומהם שלח היו רוצים לצאת ומתו כג' ימי לפילה :

צפרא

רש"י

(יסעיה סה ה) קרב אליך אל תגע בי · וכן (יסעיה מם כ) וגשה לי ואשבה המשך לגדלן בעבודי ואשב אצלך· אחה אלין על האומרין אין אלאך נבר · על שאמר להם על הבנות אמרו לו גם הלאה לשון נחת ועל שהיה אלין על האומרים אמרו החחד בא לגור · אלא נכרי ז יחידי אחה בינינו שבאת לגור ויפפוט פפוט ועשיה מוכיח ח מעמו : הדלת · הלא הסובבת לגעול ולפחות : (יח) פחות · הוא החלל שבו נכנסין ויוצאין : בסנורים · מכת עורון : מקטן ועד גדול · (ב"ר) הקפנים התחילו בעבירה תחילה שאחר מגפר ועד זקן לפיכך התחילה הפורענות מהם : (יב) עוד מי לך פה · פעמו על מקלת מי יש לך עוד בעיר הזאת ם חון מאשתך ובנותיך שבבית : חתן ובניך ובנותיך · אם יש לך חתן או בנים ובנות הולא מן המקום : ובניך · כגי במתיך י המשולות · ומ"א עוד מאחר שעומדין ובלה כזאת מי לך פחחון פה לומר מגיעורין עליהם שכל הלילה היה מלין כ עליהם מובות קרי ביה מי לך פה : (יל) חתניו · אחי בנות משולות היו לו בעיר : לקחי בנותיו · שתופן שבבית ל תרופות להם : (מו) ויאיצו · כתרגומו ודחיקו מהרוהו :

הנסצאות

לוט צוֹ זִיי אֵין הוֹז וּאת הדלת סגרו אוֹנ דִי טִיר רָאבָּן זַיי פַּר שְׁלָאסָן : (יא) ואת האנשים אשר פתח הבית אוֹנ
דִי מַאנן פּוּן קְרוֹם וָם זָענין נְשׁטָאנָן פַּר דָר טִיר פּוּן דָעם הוֹז הִכּוּ בסנורים רָאבָּן זַיי גְשָׁלָאנן מִיט בְּלִנְדִיקְייט
מִקטן ועד גדול פּוּן קְלֵיין בִּיז גְרוֹס וּילאו למצא הפתח אוֹנ זַיי זָענין מִיד גָוואָרן צוֹ גְפִינָן דִי טִיר : (יב) ויאמרו
האנשים אל לוט רָאבָּן דִי מַלְאָכִים גְזָאגְט צוֹ לוֹט עוד מי לך פה וָעֵר נָאךְ אִיז פַּר רָאגָן צוֹ דִיר דָא אִין
דָר רָאוֹגֶר שְׁטָאט חוּץ פּוּן דַיין וַייב אוֹנ דַיינִי טָעכְטֶר וָם זָענין בַּיי דִיר אִין הִיז׳ אוֹנ דָר מָדְרֹשׁ מַאכְט
דָעם פְּשָׁט (עוד) נָאךְ וַייל זַיי זָענן אַזָּעלכִי רְשָׁעִים (מי לך פה) וִוי אַזוֹ עֶפּעָנְט זִיךְ בַּיי דִיר דָאם מוֹל אַז
דִי זְאָכְסָט מַלְכֵי זְבוּת זַיין אוֹף זַיי דָעָן אַגְאנְצִי נַאכְט אִיז לוֹט גוּוען אַמְלִיךְ פַּר זַיי חתן ובניך ובנתיך אוֹב
דִי הָאכְסָט נָאךְ אַיין אַיידֶם אוֹדָר אַיין זון אוֹדָר טָעכְטֶר · ר"ש"י שְׁרַייבְט ובניכם ובנותיכם טָעָן אַיינִיקְלִיךְ וְואָרום
לוֹט הָט קֵיין זון נִיט גָהאט וכל אשר לך בעיר אוֹת אַלֶץ וָם דִי הָאכְסָט אִין שְׁטָאט הוֹצא מן המקום צֵיא אוֹם
פּוּן דָעם אוֹרְט : (יג) כי משחיתים אנחנו את המקום הזה וּואָרום טִיר וָועלֶן פַּר דָאךְבָּן דָם דָאזִיגִי לָאנְד כי
גדלה צעקתם את פני יי וַייל עָם אִיז גְרוֹס דָם גְשַׁרַייא פּוּן דִי עֲנִיִים פַּר גָאט אוֹף דִי לַייט פּוּן דָעם אוֹרְט
וישלחנו יי לשחתה אוֹנ גָאט הָט גְשִׁיקְט אוֹנְז צוֹ פַאר דָאךְבָּן זִיא : (יד) ויצא לוט אוֹנ לוֹט אִיז אַרוֹם גְנָאנְגָן
וידבר אל חתניו אוֹנ עֶר הָאט גְרֶעט צוֹ זַיינִי אַיידֶעמְס · ר"ש"י שְׁרַייבְט עֶר הָאט הָאט צְוָוייא אוֹם גְגָעבָּנִי
טָעכְטֶר אִין שְׁטָאט הָט עֶר גְרֶעט צוֹ זַיינֶע מַאנְן לְקחי בנתיו אוֹנ צוֹ דִי חֲתָנִים וָם זָענן גְיוֹוען בַּייא אִים
אִין הוֹז וָם זָענן נוֹוען פַּר קְנָסְתּ פַּר זַייא ויאמר אוֹנ עֶר הָט גְאָגְט קוּמוּ שְׁטַייט אוֹף צאו מן המקום הזה נייט
אַרוֹם פּוּן דָעָסדָאזִיגָן אָרְט כי משחית י את העיר וּואָרום נָאט וָועט פַּר דָאךְבָּן דִי שְׁטָאט · ויהי כמצחק בעיני
חתניו אוֹנ עִם אִיז גְיוֹוען אַזוֹ וויא אַגְעָלַעכְטֶר בַּייא זַיינִי אַיידֶעמְעם אִין דִי אוֹגן : (טו) וכמו השחר עלה אוֹנ.
אַזוֹ וִוי דָר מָארְגֶן שְׁטָעָרְן אִיז אוֹף גְגָאנְגָן ויאיצו המלאכים בלוט לאמר קום קח את אשתך וגו' אוֹנ דִי מַלְאָכִים אוֹף לוֹט

דָּבָר כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קֹרָתִי׃ ט וַיֹּאמְרוּ גֶּשׁ
הָלְאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בָּא־לָגוּר וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט
עַתָּה נָרַע לְךָ מֵהֶם וַיִּפְצְרוּ בָאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד
וַיִּגְּשׁוּ לִשְׁבֹּר הַדָּלֶת׃ י וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם
וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט אֲלֵיהֶם הַבָּיְתָה וְאֶת־הַדֶּלֶת סָגָרוּ׃
יא וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פֶּתַח הַבַּיִת הִכּוּ בַּסַּנְוֵרִים
מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לִמְצֹא הַפָּתַח׃ יב וַיֹּאמְרוּ
הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט עַד מִי־לְךָ פֹּה חָתָן וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ
וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ בָּעִיר הוֹצֵא מִן־הַמָּקוֹם׃ יג כִּי מַשְׁחִתִים
אֲנַחְנוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־גָדְלָה צַעֲקָתָם אֶת־פְּנֵי
יְהוָה וַיְשַׁלְּחֵנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ׃ יד וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר
אֶל־חֲתָנָיו לֹקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְאוּ מִן־הַמָּקוֹם
הַזֶּה כִּי־מַשְׁחִית יְהוָה אֶת־הָעִיר וַיְהִי כִמְצַחֵק
בְּעֵינֵי חֲתָנָיו׃ טו וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ

שפתי חכמים

זכיתו מסכה זכור : ה (ג"ל) דלמ"ל וכי בכלל זה בתו אלא לומ שלא יעשה להם דבר סרי לא היו נדמים קודם לכן מלכי סדום : ו ר"ל לשון גם משמע שיקוב לגיסם ולשון משמע שיתרחק משם שלא ממרם קרב להלאה כלומר לך מאתנו ומעתה שהוא מתקרב עלינו

רש"י המלאכים

מים (ב"ר) : האל · כמו המלה : כי על כן באו · כי המכוסה הזאת תעשו לכבודי ה על תשבר בשו בגלל קולמי תרגום בשלל שרותי תרגום של קולה שריפת : (ם) ויאמרו גש הלאה · קרב להלאה ו כלומר התקרב לנדעין והתרחק ממנו וכן כל הלשה שבמקרא לשון רחוק כמו (במדבר יז ב) זרה הלאה (ם"ח כ כב) הגה התני ממך והלאה גם הלשה המשך להלן בלשון לעז מריש"ם דמ"ם (ווייכע פון תוכן) ודבר נזיפה הוא לומר אין לנו מושבון לך ודומה

ע

אִין דָּעם שׁאָמָּק פּוּן סַיִן בַּאלֶמֶן דָּם הַיִיסְט וַיילְ זַיי זָענען גקוֹמֶן צוּ מִיר אִין הוּז׃ (ט) ויאמרו אוג זַיי הָאבֶּן נָאבֶּט גש הלאה גנעהֶן וַיייטֶר כְּלוֹמֶר גנָעהְט אוֹף אַנדֶער וַיייטֶר דִיךְ פּוּן אוּנז דָּם הַיִיסְט זַיי הָאבֶּן אוֹף אִים אֵין גִשׁרוּפֶן אוּג הָאבֶּן גְזאגְט מִיר פְּרָעגֶן גְזאגְט מִיר פִּילְט דַיין הָאוּז דִי אַלְטְט זַיין אַמַלְיִין אוֹף דִי אוֹרְחִים הָאחד בא לגור וישפט שפוט דו בִּיסְט אַפְּרָעמְדֶר מֶענְטְש אוּג זַיין אַיינְצוֹגֶר וָוִם דו בִּיסְט נְקוֹמֶן וואנען צְווִישֶׁן אוּנז אוּג וִילְסְט אוּנז רִיכְטֶן אוּג שְׁטְרָאפֶן עֶרְה נרע לך מהם אַצוּנְד וָוִילְן מִיר דִיר עֶרְגֶר טָאן אַיידֶר צוּ זַיי וִיפצרו באיש בלוט אוג זַיי הָאבֶּן זִיךְ גְשְׁטְארְקְט אוֹדֶר גְשְׁפָּארְט אוֹף לוט יגשו לשבר הדלת אוג זַיי הָאבֶּן גְעהָאבְט צוּ צוּ בְּרֶעכֶן דִיא טִיר : (י) וישלחו האנשים את ידם אוג זַיי הָאבֶּן גְטָאן וְלוֹטֶר דִי מַלְאָכִים הָאבֶּן אוֹם גְשְׁטְרָעקְט זַיי הָעבְּן וִיבִיאו את לוט אליהם הביתה אוג זַיי הָאבֶּן גְבְּרַאכְט

וְסָגִיד עַל אַפּוֹהִי עַל אַרְעָא : ב וַאֲמַר בָּבְעוּ בָּעַן רִבּוֹנַי זוּרוּ בְּעַן לְבֵית עַבְדְּכוֹן וּבִיתוּ
וְאִסְתְּרוּ רַגְלֵיכוֹן וְתֵקְדְּמוּן לְאוֹרַחְתְּכוֹן וַאֲמַרוּ לָא אֱלָהֵן בְּרְחוֹבָא נְבִית : ג וְאִתָּקַף
בְּהוֹן לַחְדָא וְזָרוּ לְוָתֵיהּ וָעָלוּ לְבֵיתֵיהּ וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתְּיָא וּפַטִּיר אֲפָא לְהוֹן וַאֲכָלוּ :
ד עַד לָא שְׁכִיבוּ וֶאֱנָשֵׁי קִרְתָּא אֱנָשֵׁי סְדוֹם אַקִּיפוּ עַל בֵּיתָא מֵעוּלֵימָא וְעַד סָבָא כָּל
עַמָּא מִסּוֹפֵיהּ : ה וּקְדוֹ לְלוֹט וַאֲמַרוּ לֵיהּ אָן גּוּבְרַיָּא דַּאֲתוֹ לְוָתָךְ בְּלֵילְיָא אַפֵּיקִינּוּן
לְוָתָנָא וְנִדַּע יָתְהוֹן : ו וּנְפַק לְוָתְהוֹן לוֹט לְתָרָעָא וְדָשָׁא אְחַד בַּתְרוֹהִי : ז וַאֲמַר בָּבָעוּ
בְּעַן אַחַי לָא תְּבַאִישׁוּן : ח הָא כְעַן לִי תַּרְתֵּין בְּנָן דְּלָא יְדַעִינוּן גְּבַר אַפֵּיק כְּעַן
יַתְהוֹן לְוָתְכוֹן וְעֵבִידוּ לְהוֹן כְּדְתַקִּין בְּעֵינֵיכוֹן לְחוֹד לְגוּבְרַיָּא הָאִלֵּין לָא תַּעְבְּדוּן מִדַּעַם

בעל הטורים ארי

(ג) ומצות . כ' במס' דין ולידך לפי שם ומצות מלמד שעשה דהכא מצוות דהתם : (ד) ישכבו . ג' במס' טרם ישכבו ערלים ישכבו . יהד על עפר ישכבו . ס' ערלים ישכבו העכו"ם שהם כלומר סדום וכיוצא בהם נאמר לחותו פסוק : מקוה . כ' במס' כל העם שקלה כי נלכדה סעיר מקום גבי ג"ב נאמר לך בשלוחין לחו למפולת כחלו ועוד כי כשנכשו מכלן נלכדה גם עיר מקום :

רש"י שפתי חכמים

לפיכך לפי שהיה מוסב שיהעבדו כאן בתנך בגליהם שיהיו גרלין כמו שבאו עכשיו לפיכך לפי שהיו תהלה ותחל כך לחנו : ויאמרו לא . ולהבדיהם לפרו כן תעשה מכאן שמכרכין לקבן ואין מכרכין לגדול (ב"ר) : כי ברחוב בלין . הרי כי מצמם בלשון הלה שלמרו לה נסול על כיוצא בזה הלה ברחוב שהוא רחב ביותר : ויסרו אליו . עקמו לה סדרך לפי ביהו : ומצות אפה . פסח א היה : (ד) פרם ישכבו ואנשי העיר אנשי סדום . כך נדרש ב"ר פרם ישכבו ומצי לעיר היו בפיהם של מלכים שהיו עוזלים לעם מה מיבם ומעשיהם והוא לומר להם כוכם רשעים עודם מדבירים בהם ומצי סדום וגו' ופשוטו של מקרא ומצי לעיר מצי רשע ב ונסבו על הבית ועל שהיו רשעים נקראים מצי סדום כמו שלמר שכחוב ומצי סדום רעים וחפאים : כל העם מקצה . מקלה לעיר עד הקלה שלין לחד מוחה כיהם ג שהפילו לדיק לחד מן בהם : (ה) ונדעה אתם . כמשכב זכר ד כמו שלר לה ידעו

אִין דְּהוֹ וְיֵעֹשׂ לְהֹם מִשְׁרֵה אוּג עֲר הָט צוּ זַיי גַּאבְט אַמְאל צַייט וּמצות אפה אוּג עֲר הָט גַּבְאקן מַצוֹת דָּעַ
עַם אִיז גְּוֹתָעַן אוּם בַּאבּ וּאכלוּ אוּג זַיי הָאבָּן גִּטָּאן גְּלַייךְ וְוִיא נָעַטָּן : (ד) פרם ישכבו זַיי הָאבָּן זִיךְ נָאהְ
בַּיט גְּלַייגִּט וּאנשי העיר אוּג דִי שְׁטָאט לַיים הָאבָּן אַרוּם גְּרַינְגְּלְט דָם הוּז נָאהְ אַפֵּשְׁט (פרם ישכבו) זַיי הָאבָּן
זִיךְ נָאהְ בַּיט גְּלַייגִּט אוּג דִי מַאנְן פּוּן דָר שְׁטָאט זָעמְן נָאהְ גְּוֹתָעַן בַּיי זַיי אִין מוֹל בְּלוֹטְר דִי מַלְאָכִים הָאבָּן
פּוּן זַיי גְּיִדְעַט זַיי הָאבָּן גְּפָרָעגְט צוּ לוֹט וָם אִיז וַיְעַרִי מַעֲשִׂים צוּ זָעמְן זַיי צַדִּיקִים צוּ רְשָׁעִים אוּג לוֹט
הָט זַיי גְּעַנְטְפֶּרְט דָם רוֹב פּוּן זַיי זָעמְן רְשָׁעִים אוּג הָאבָּן נָאהְ גְּרָעט פּוּן זַיי וּאנשי סדם נסבו על הבית דָעַר
וַיְיל הָאבָּן דִי אַנְשֵׁי סְדוֹם אַרוּם גְּרַינְגְּלְט דָם הוּז מִנער וּעד זוֹ פּוּן יוּנג בִּיז אַלְט כל העם מקצה נָאר רָאם
פָאלְק פּוּן אַיין עֶק בִּיז אִין אַנְדֶרן עֶק כְּלוֹטְר עָם הָט אֲפִילוּ אַיינֶר פּוּן זַיי נִיט גְּוֹתָעַרְט דָעַן אֲפִילוּ אַיין צַדִּיק
אִיז נִיט גְּוֹתָעַן צְווִישֶׁן זַיי : (ה) ויקראו אל לוט אוּג זַיי הָאבָּן גְּרוּפָן צוּ לוֹט וּיאמרו לו אוּג זַיי הָאבָּן גְּזָאגְט צוּ
דִי מַאנְשֶׁן אִיה הָאנְשִׁים אשר באו אליך הלילה וְוִי זָעמְן דִי לַייט וָם זָעמְן צוּ רִיר גְּקוּמְן בַּיי נָאכְט הוציאם אליט
וּנדעה אתם צַי זַיי אַרוֹם צוּ אוּנְז אוּג מִיר וְועֶלְן בַּשְׁלָאפָן זַיי . רשי"ש שְׁרַייבְט זַיי הָאבָּן עֲוּאלְם מִים זַיי לוֹזְן
כְּשָׁבַב זָכָר : (ו) ויצא אלהם לוט הפתחה אוּג לוֹט אִיז אַרוֹם גְּאַנְגְּן צוּ זַיי צוּ דָר מִיר וְהדלת סגר אחריו אַת
דִי מִיר הָאט עֶר פַּר שְׁלָאסְן נָאהְ זִיךְ : (ז) ויאמר אוּג עֶר הָט גְּזָאגְט אל נא אחי תרעו אִיהְ בָּעט אַיהְ מַיינֶע
פְּרַייְנְד אִיר וְאלְט נִיט אִיבֶּלְן : (ח) הנה נא לי שתי בנות אשר לא ידעו איש נון עם אִיז פָאר הָאנְן צוּ מִיר
צְוויי טָעכְטֶר וָם זַיי וַיְיסְן נָאהְ נִיט פּוּן קֵיין מַאן דָם הַייסְט זַיי הָאבָּן נָאהְ קֵיין מַאנְן נִיט גְּהָאט אתיהן
נא אוציא אליכם נון אִיהְ וָעל זַייא אוֹם צַייגְן צוּ אַיהְ ועשו להן כטוב בעיניכם אוּג טוּם צוּ זַיי אַז וְויא עם אִיז
וראל נַאלְן אִין אַיינֶרי אַנְן רק לאנשים האל אל תעשו דבר נאר צוּ דִי רַאזוּנִי מַאנְן וָאלְט אִיר נִיט טָאן קֵיין
שום זָאהְ כי על כן באו בצל קרתי דָעַן דִיא טוֹבָה וָאלְט אִיר טָאן פּוּן קֵיין בָּבוּד וָעַנְן וַיְיל זַי זָעמְן גְּקוֹמְן

אִין

אַפַּיִם אָרְצָה: ג וַיֹּאמֶר הִנֶּה־נָא אֲדֹנַי סוּרוּ־נָא אֶל־
בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם
וַהֲלַכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי בָרְחוֹב נָלִין:
ג וַיִּפְצַר־בָּם מְאֹד וַיָּסֻרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ
לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמַצּוֹת אָפָה וַיֹּאכֵלוּ: ד טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ
וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי סְדֹם נָסַבּוּ עַל־הַבַּיִת מִנַּעַר
וְעַד־זָקֵן כָּל־הָעָם מִקָּצֶה: ה וַיִּקְרְאוּ אֶל־לוֹט
וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַיֵּה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלָּיְלָה
הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנֵדָעָה אֹתָם: ו וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם לוֹט
הַפֶּתְחָה וְהַדֶּלֶת סָגַר אַחֲרָיו: ז וַיֹּאמַר אַל־נָא
אַחַי תָּרֵעוּ: ח הִנֵּה־נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר
לֹא־יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאָה־נָּא אֶתְהֶן אֲלֵיכֶם וַעֲשׂוּ
לָהֶן כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק לָאֲנָשִׁים הָאֵל אַל־תַּעֲשׂוּ

שפתי חכמים

מדקדק כמצות שכרי לפי כיס מדקדק על ע"ז מדקדקים ליטע לרחיצה: ש ופירושו עתה בעברתכם עלי לחם לחזוקי לי: ת ופירושו בשקשה מכם סורו כו' דתל"ב למה תמר סורו גם סב

רש"י

דבר

המלוכים: (ב) הנה נא אדני • הנה גם לחם לחזוקי ש לי לחמי בעברתכם עלי • דבר לחמי הנה גם לריכים לחם לחת לב על הרבעים הללו שלא יכיכו בכם ור׳ יוסי עשה נכונה: סורו נא • עקמו את הדרך ת לביתי דרך עקלתון שלא יכיכו שלחם נכנסין שם לכך נאמר סורו (בראשית רבה) : ולינו ורחצו רגליכם • וכי דרכן של בני לדם ללון תחלה ולחר כך לרחון • ועוד שהרי תברכם לחר להם החיל׳ וכאן רגליכם תחלה כך לחר לוט שם כשיבאו מלחי סדום ויכלו שכבר רחצו רגליהם יעלילו עלי ויאמרו כבר עברו שני ימים ולו שלשה שבאו לביתך ולח הודיעתנו לפיכך

נַלְאָפֶן אַבְעָנְ זַיי ר״ש״י שְׁרֵייבְט עָר הָט זִיךְ אָפְּ גְּלֵעְרוּנְט פּוּן אַבְרָהָם עָר זָאל צוּ נָעמָן אוֹרְחִים וישתחו אפים ארצה אוּנ עָר הָט זִיךְ גְּבּוּקְט טִיט זַיין פָּנִים צוּ דָעם עָרְד: (ב) ויאמר אוּנ עָר הָאט גָּזָאגְט הִנֵּה נָא אדני נוּן הַיינְט בַּיי־אַרְמְט אִיר נָעבֶּן אַיי״עָר הָאלְץ אוֹף דִּיא רְשָׁעִים זַי זָאלְן זִיךְ נִיט שְׁטוֹסְן אַז אִיר נִייט אַרַיין צוּ טִיר אוּנ טָם אִיז דִי־עֲצָה וָוָם אִיר זָאלְט טָאן סורו נא אל בית עבדכם איך בָּעט אַייךְ קָערְט אָפּ אוּנ נִייט אִין טַיין הוּז טִיט אַיין קְרוּמְן וָועג זַי זָאלְן זִיךְ נִיט שְׁטוֹסְן אַז אִיר נִייט אַרַיין דָארְטָן אַרוּם ולינו אוּנ נָעכְטִיגְט אִיבָּר וּרחצו רגליכם אוּנ וָואשְׁט אַייעֲרִי פִּים והשכמתם והלכתם לדרככם אוּנ אַיר וָועט זִיךְ פָּעדְרִין אוּנ אִיר־וָועט נַיין צוּ אַייעָר וָועג ויאמרו אוּנ זַייא הָאבֶּן נָזָאגְט לא טִיר וָועלֶן נִיט אַרַיין נַיין צוּ דִיר אִין שְׁטוּב כי ברחוב נלין נָאר טִיר וָועלִין נָעכְטִיגְן אוֹף דָעם גַאס: (ג) ויפצר בם מאד הָאט עָר זַיי זַיעָר גְּבָעטָן ויסרו אליו ויבאו אל ביתו הָאבֶּן זַיי אָפּ גָּקערְט צוּ אִים כְּלוּמְר זַיי הָאבֶּן פַּר קרוּמְט דָעם וָועג אוּנ זָענֶן גְּקוֹמֶן צוּ אִים

יָקָדְמוֹנִי וְאָמַר מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן אַרְבְּעִין וְאָמַר לָא אֶעֱבִיד נְמִירָא בְּדִיל אַרְבְּעִין׃
כ וְאָמַר לָא כְעַן יִתְקַף רוּגְזָא דַיְיָ וְאֶמַלֶּל מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן תְּלָתִין וְאָמַר לָא אֶעֱבִיד
נְמִירָא אִם אַשְׁכַּח תַּמָּן תְּלָתִין׃ לא וְאָמַר הָא כְעַן אֲחֵיתִי לְמַלָּלָא קֳדָם יְיָ מָאִים
יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן עַסְרִין וְאָמַר לָא אֶתְבֵּל בְּדִיל עַסְרִין׃ לב וְאָמַר לָא כְעַן יִתְקַף רוּגְזָא דַיְיָ
וְאֶמַלֶּל בְּרַם זִמְנָא חָדָא מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן עַסְרָא וְאָמַר לָא אֶתְבֵּל בְּדִיל עַסְרָא׃
לג וְאִסְתַּלַּק יְקָרָא דַיְיָ כַּד שֵׁיצִי לְמַלָּלָא עִם אַבְרָהָם וַאֲבְרָהָם תַּב לְאַתְרֵיהּ׃ א וַעֲאלוּ
תְּרֵין מַלְאָכַיָּא לְסְדוֹם בְּרַמְשָׁא וְלוֹט יָתֵיב בְּתַרְעָא דְסְדוֹם וַחֲזָא לוֹט וְקָם לָקֳדָמוֹתְהוֹן

רש"י

סמיגור ס והקמיגור מקטרג ולפיכך ויבאו שני המלאכים סדומה להסמית · לחד להסמית את סדום ולחד להגיל את לוט והוא לחודו שבח לרפאות לאברהם והשליחי שבח לשבר את סדום כיון שעשה שלימותו נסתלק לו :
(ל) המלאכים · ולהלן קרוס מגיסים ע כשהיה שכינה עמהם פ קרוס מגיסים · ד"ל מגל מלרהם שכחו גדול והיו המלאכים תלוין מגלו כתגיסים קרוס מגיסים ומגל לוט קרוס מלאכים : בערב · וכי כל כך שהו המלאכים מחכון לסדום אלא מלאכי רחמים היו וממתינים שמא יוכל לאברהם ללמד עליהם סניגוריא : ולוט יושב בשער סדום · יש כתיב לוחו היוס צ מימיו שופט ק עליהם
(כ"ל) : ויראו לוט וגו' · מביא לאברהם למד ר לחזור על כאוהבים

שפתי חכמים

וכ' לשניס ו' לחד מי שכניסו לדוחק זה ודילמת על כל התמצה מרים היה מתפלל ומתחלה היה מתפלל על התמצים לתת תחנתן שלשלש ' לכל אחד ואחד מן הכרכיה ומזה ומהם ובדי שיוכל להגיל כל היה כוונתו וכמ"ש הרמב"ן ו"ל ולא ידעתי מי הכניסו להרב במ"ש כו' וגרלי' דרכ"י דייק מדכתי הכתוב בלשונו בלשמעים כתיב לא תעשה ולשמעים כתיב לא תחטית חלא ודאי ס"ק דמתחלה שניקש על מ"ם ע"י ניכוף על ס' כרכיה כתיב לא תחטית ר"ל לא תחטית חוטם לגמרי אלא מ"מ יסורין תניה עליהם כיון דע"י ניכוף הוא ובסבניך' אמ"כ על מ' בלא ניכוף על ד' כרכיה כתי' לא תעשה מעשה לא תעב' לגמרי אפי' יסורין לא תניה עליהם וכן גפי ל"ימי כתיב לא תעשה כיון דבלא ניכוף היה ואמ"כ כשניקש על כ' ועל י' כתיב לא תחטית בשניהם מעשה אבל יסורין תניה אפ"ם שניקש בלא ניכוף מ"מ כיון דהכרכיה לא היו בלא ה' וכו' מסס היו רשעים וכיון דכרוב היו רשעים אע"ג דבכהי שניס היו בכל ה' ו' ו' בלא ניכוף כתיב לא תחטית אבל יסורין תניה אמ"כ ע"ס דמתחלה נקט על כל הערים ואח"כ על הרבע ואח"כ על שבעה

תרגיד

ואמ"כ על שניס יאחר כך על אחד וק"ל : ם פי' בא לגלגדו שהשי"ת מנקח דבדי הסניגור מפני שהין תפך בחות הרשע ובשהתחת מה הלך לו דהם לא כן מ"ם הכא אבל הכתובות אינן כתוב כם ויל : ע רלוחו לחרך כאה דמשמע מן הקכלה שהיו מלאכים ממש שלבשו לבוש מלאכים וזה ג"ל שהרי לוט מנות לפה וא"כ נראים לו כדחות הנביס לפי פ' קרוס מגיסים כו' לשמר בקריאת הפה לבד לא שהפשטו מהגשמיות ומה שקרוס גבי אברהם חנים הוא מפני כבוד השכינה אבל גבי לוט שלא היתה השכינה עמהם קרוס מלאכים : פ ובשה לפי פ' זה פשוטו הוא שהמלאכים חוזן נראיהם לאנשים נגד השכינה לכן אמר ד"ת ולא"ת קשה ג"כ יקראים בכל מקום מנחים וכי ניחמו לא היו יודעים שהיו מלאכים ג"כ יקראים מלאכים ואי משום לחודיש שהיו תדירים וכי לא ת"ע אברהם לדיק :מור הוא יותר מלוט לכן מרין לטעה רחמנא משרש"ל : צ דק"ל למה כתיב אחר לחין לדחום כלן כמו גבי אברהם וא"כ למה כתיב הכא וע"ז פי' בלחודו יוס בלומר שניכוחו היה אחרים קודם לכן : ק וע"ת מ"ל גרס"י שהיה שופט בגמרי ו"ל מדכתיב יושב בשער ושפט שער הוא מקום שדנין בו דשמשכחן גבי כושו ועי"ל מדכתיב אח"כ ויבאו שפוט ממש שהיה שופט : ר וא"ל שהיה מדקדק

מְאַל אוֹלִי יִמְצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה פְּרַיְיקָט וְעָלָן דְּאַרְעָא גְּפוּנָן וְעַרְעָן צָעהָן לָאזָן דִּיא צָעהָן מְצִיל זַיִן אַיין שְׁמָאט
וַיֹּאמֶר הָאט גָאט גָאזָט לֹא אַשְׁחִית בְּעִבּוּר הָעֲשָׂרָה אִיךְ וָעל נִיט פַּאר דֵאדָּן פּוּן וָעגֶן דִּיא צָעהָן · רש"י
שֶׁרַיְיבְט פַּר וָוִם הָט עָר נִיט גֶּבֶּעטָן אוֹתָהּ וַוַיינֶער פּוּן צָעהָן דָעָן אַבְרָהָם הָט אָזוֹ גְּטַרַאכְט אַין דּוֹר הַמַּבּוּל
זָענֶן גָעוֶען אֶכְט צַדִּיקִים נַח מִיט זַיינֶי זִין מִיט זַייעֶרֶי וַוַייבֶּר אוּנ מִיט נָאט ב"ה אִיז גָעוֶען נַיין אוּנ נַיא
הָאבֶּן נִיט מְצִיל גָעוֶען אוֹיף זַייעֶר דּוֹר דְּרוֹם הָט עָר שׁוֹן נִיט גֶּבֶּעטָן אוֹיף נַיין : (ל) וילך ה' כאשר כלה לדבר
אל אברהם אוּנ נָאט אִיז אֲוֵועק גֶגאנֶגֶן אֲז עָר הָאט פַּאר לָענְדִּ צוּ בַייזֶן צוּ אַבְרָהָם וואברהם שב למקומו אוּנ
אַבְרָהָם הָט וִוידֶר גֶּקֶערְט צוּ זַיין אוֹרְט : (א) ויבאו שני המלאכים סדמה זָענֶן דִּי צְוַוייֶ מַלְאָכִים גְּקוֹמֶן קֵיין
סְדוֹם אַייֶנֶר אִיז גֶגאנֶגֶן אִיבֶּר קֶעֶרֶן סְרִים אוּנ דָער אֶנדֶּרֶר אִיז גֶגאנֶגֶן מְצִיל זַיין לוֹט אוּנ דָאס אִיז דָער
צַייֶנֶר וָואס הָט גֶהַייסֶט אַבְרָהָם אוּנ דָר דְרִיטֶר וָוָם אִיז גְקוֹמֶן מְבַשֵּׂר זַיין צוּ שָׂרָה אֲז עָר הָט אָפְּ גְטָאן
זַיין שְׁלִיחוּת הָט עָר זִיךְ אָפְּ גְטָאן · אוּנ פַּר וָואס רוּפְט זַיי דָר פָּסוּק דָּא אֶן מַלְאָכִים אוּנ אֲז זַיי זָענֶן גְּקוֹמֶן
צוּ אַבְרָהָם דִּי בְּיִשּׂוֹרָה וָאנֶן הָט זַיי דָר פָּסוּק אֶן גְּרוּפֶן מָאנֶן אִיז דָּעָר תֵּירוּץ דָארְטָן אִיז דִי שְׁכִינָה גְּוֶען
מִיט זַיי הָט עָר · זַיי גְּרוּפֶן מָאנֶן אוּנ דָּא אִיז דִיא שְׁכִינָה נִיט גְּוֶען מִיט זַיי רוּפְט זַיי דָער פָּסוּק אֶן מַלְאָכִים
אוֹדֶר בַּיי אַבְרָהָם זָענֶן מַלְאָכִים גְּוֶויינְטְלִעךְ גְּוֶען צוּ זַיין אֲז וַוי מָאנֶן רוּפְט זַיי דָר פָּסוּק מָאנֶן אוּנ בַּיי
לוֹט רוּפְט עָר זַיי מַלְאָכִים בערב זַיין גָאבִינְט : רש"י פַּרְעָגְט וָואס הָאבֶּן זִיךְ דִי מַלְאָכִים אֲז לָאנְג גְּוָאכְט
פּוּן חֲבֵרוֹן זַיין סְדוֹם דָר תֵּירוּץ אִיז זַיי זָענֶן גְּוֶען מַלְאֲכֵי הַחַבָּלָה זַיי גְּוָוארְט טָאקָּע וָועט אַבְרָהָם
אוֹף זַיי מַלְמֵד זְכוּת זַיין אוּנ וָועט אוֹט בְּיעֶנֶן בַּיי הַשי"ת עָר וְאל זַיי נִיט פַּאר לָעֶנֶן דִּיא מַלְאָכִים וויקם לקראתם אין עָר
אוּנ לוֹט אִיז גְּזֶעסֶן אִין דָעם טוֹער פּוּן סְדוֹם וירא לוט הָט לוֹט דָר זָעהָן דִּיא מַלְאָכִים ויקם לקראתם אין עָר

בָּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים׃ ל וַיֹּאמֶר אַל־נָא יַחַר לַאדֹנָי
וַאֲדַבְּרָה אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא
אֶעֱשֶׂה אִם־אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים׃ לא וַיֹּאמֶר הִנֵּה
נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם
עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֶשְׂרִים׃
לב וַיֹּאמֶר אַל־נָא יַחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבְּרָה אַךְ־הַפָּעַם
אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית
בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה׃ לג וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כִּלָּה
לְדַבֵּר אֶל־אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ׃ שלישי
יט א וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בָּעֶרֶב וְלוֹט יֹשֵׁב
בְּשַׁעַר־סְדֹם וַיַּרְא־לוֹט וַיָּקָם לִקְרָאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ

שפתי חכמים

כבופס גבון תימת סוף שרוף להודיע שס"ת פתיחת מזה תע"ס
שהוא כמלת בבופס בתיבות הוה קלי מלת לה ישמה משפט:
ל (פח"י) זה לשון מכל"י קלון כשורש קנ"ב פי' שתכרסם ביקש
שם יתמצא בעיר לתת חמשים לזיקים לפ"ס ועגל במקום ר"ל
שם כולל לה' עיירות וכ"ם שם יתמצא בכל עיר ועיר והקב"ס הודיע
לדבריו והוסיף לומר ואפלתי לכל המקום ר"ל אף לכפרים וע"כ
אמר פעם אחד עיר ופעם אחד מקום ופעם אחד לכל המקום
וע"ם: ם לון לבקשות גמה לה פי' מיד כן אהולתי לרשומה
ו' ל דמ"כ סיו דכיון שכ רב"י סותרין זה את זה דמה לקמן בפ'
אלה הדברים בתיב הוחיל משה ופירש"י שם התחיל כמו הנה לה
הוחלתי ג"כ ם"מ הוחלתי פי' התחיל לה"ה ולפי הוחלתי הב' פירושו רציתי וק"ל: נ דיקן
שמינו גבי חמשים שביקש ע"י לירוך כמו שנאמר לעיל לולי יחסרון חמשה כלזיקים חמשה ג"כ ביקש על ע' וע"י לירוך ג"כ לה
צריך עוד לבקש כולהי שם יתמצא רב"י ע' לזיקים לה ישחית עיר אחת לך שהקב"ה לה תלה ואוא מדברי רש"י כלומר כיון שלה הניל
תפילו עיר אחת ותלי לה תלה וכו' יש מקשים על פרש"י ג"ל לרש"י לפרש חמשה לזיקים לחמשה ולרבעה ולשלשה לשנשה

וכ'
פְּלֵיטֵיכֶם וְעֹלֵה דְאַרְטִין גְּפוּנֵן וְעֵרֶן פַּעֲרָצִיג וְעַד זַיִן פִּיר שְׁטָעט צוּ צָהֶן זַדִיקִים צַאוֹן נִיצוּל וְעֶרֶן פִּיר
שְׁטָעט וְאמר הָט גָאט גְאוֹגְט לא אעשה בעבור הארבעים אִיךְ וָעל נִיט טוּעֶן פּוּן וָועגֶן דִי פַּעֲרָצִיג כְלוֹטֶר אַז
אִיךְ וָעל גְּפוּנֵן אֲפִילוּ נָאר פַּעֲרָצִיג וָועל אִיךְ זַי נִיט פַאר דַארְבֶּן פּוּן וָועגֶן דִיא פַּעֲרָצִיג: (ל) וַיאמר אוֹנ
אַבְרָהָם הָט גָאט גְאוֹגְט אל נִיט נא נוֹן יחר לארני עָם זָאל נִיט גְרִימֶן צוּ מַיִן הָאר ואדברה וָם אִיךְ וָעל רַיידֶן אולי
ימצאון שם שלשים פְּלֵיטֵיכֶט וָועלֶן דָארְטֶן גְּפוּנֵן וָועֶרֶן הָרַיסִיג צַדִיקִים לָאוֹן נִיצוּל וָועֶרֶן דְרַיי שְׁטָעט ויאמר
הָט נָאט גְאוֹגְט לא אעשה וכו' אִיךְ וָעל נִיט פַּר דַארְבֶּן אַז אִיךְ וָעל דָארְטֶן גְּפוּנֵן דְרַיסִיג: (לא) ויאמר
הָט אַבְרָהָם גְאוֹגְט הנה נא נוֹן הוֹאלתי לדבר אל ארני אִיךְ הָאבּ גְוואלְט רַיידֶן צוּא מַיִן הָאר אולי ימצאון שם
עשרים פְּלֵיטֵיכֶט וָועלֶן דָארְטֶן גְּפוּנֵן וָועֶרֶן צְוואַנְצִיג צַדִיקִים לָאוֹן נִיצוּל וָועֶרֶן צְוַיי שְׁטָעט ויאמר הָט נָאט
גְאוֹגְט לא אעשה בעבור העשרים אִיךְ וָעל נִיט פַּר דַארְבֶּן פּוּן וָועגֶן צְוואַנְצִיג: (לב) ויאמר אוֹנ אַבְרָהָם הָט
גְאוֹגְט אל נא יחר לארני אוֹנ עָם זָאל נִיט גְרִימֶן צוּ מַיִן הָאר ואדברה אך הפעם אוֹנ אִיךְ וָעל רַיידֶן נָאר הָם

תִּשְׁרֵי וְלָא תִשְׁבּוֹק לְאַתְרָא בְּרֵיל חַמְשִׁין זַבְּאִין דִּי בְגַוֵּהּ : כה קוּשְׁטָא אֵינוּן דַּיָּנָךְ
מִלְּמֶעְבַּד כְּפִתְגָמָא הָדֵין לְשֵׁצָאָה זַבָּאָה עִם חַיָּבָא וִיהֵי זַבָּאָה כְּחַיָּבָא קוּשְׁטָא אֵינוּן
דַּיָּנָךְ דְּדָאִין כָּל אַרְעָא לָא יַעֲבֵד דִּינָא : כו וַאֲמַר יְיָ אִם אַשְׁכַּח בִּסְדוֹם חַמְשִׁין זַבָּאִין בְּגוֹ
קִרְתָּא וְאֶשְׁבּוֹק לְכָל אַתְרָא בְּדִילְהוֹן : כז וַאֲחֵב אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא בְעָן אֲמַלֵּיתִי לְמַלָּלָא
קֳדָם יְיָ וְאָנָא עָפָר וְקִטָם : כח מָאִים יְזַכְּרוּן מֵחַמְשִׁין זַבָּאִין חַמְשָׁא תְּחַבֵּל בְּחַמְשָׁא יַת
כָּל קִרְתָּא וַאֲמַר לָא אֲחַבֵּל אִם אַשְׁכַּח תַּמָּן אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא : כט וְאוֹסִיף עוֹד לְמַלָּלָא

בעל הטורים

קדמותי

(כד) נדיקס · נ"ל כנגד ד' דיוים שסו בסדום וכולם תכריס דסני דכתיב מו : (מ) ואנכי עפר ואפר · מכאן רמז שהיה עפר כנגי לסטוסה · עפר כנגי לסטוסה ואפר כנגי כפר · עפר ואפר · ב' כתים · כנגד ד' ואיך בחוב ונחמתי על עפר ואפר ו"ש גדול מה שנאמר בחיוב ממה שנאמר בתגרסה :

רש"י

סופף הכל לדיקים וכעניס כך עתיס לגור ה המכול ולחול הפלגה : כדבר חוה · לח הוח ולח ט כיולח בו : הלילה לך · לעולם ו הבח : השפט כל הארץ · נק"ד בתיבף פתח ה"ח של השיפט לשון חמיס וכי מי שהוח סופט לח יעשה כ משפט לחמת : (כו) אם אמצא בסדום וגו' לכל המקום · לכל הכלכיס לפי שסדום היתה מפרפולין וחטוחה מכולם תליה בה הכתוב : (כז) ואנכי עפר ואפר · וכבר הייתי רלוי להיות עפר ע"י המלכ ס ואפר ע"י גמכוד לולי כחמיך לחבר עתידו ליוכח) התשחיח בחמשה · והלח הן ס' לכל כרך ויחה נדיקו חל עולם תלבלף עמהס : (כם) אולי ימצאון שם ארבעים ויחלבו

לכמית לדיק עס רבע שתין לי קצר עס מה שיוליבה היתה שכיי לח תחר עד כלן לחלק ביולילו הלדיקים לח המקום ולח ביעלו הלדיקים עמהס כוסף וח"ת והוח ממכך עד הלילה לך בלחכתן וח"ת לח יולו הלדיקים לח הכרעים לחבל תרלה לעשות כלייה כללית תלילה לך הכופט כל הלחרן לח יעשה משפט לחת בתיבין פ' המקלוקת בב' לפ' מלת תלילה עכ"ל ויש קלת ישוב גס כן במה שכתבתי וק"ל : טז ק"ל דהכ טו בל קרל מכמע לחבלהם לח היה מתחבל חלח בלח יעשה עוד כיולל מזה ולח היה מתחבל על לחבל סדום וח"כ לחך לחמר בתחלתו ח לו יש המכיה לדיקים ב"מ על לחבל סדום היה מתחבל לכ' פי' לח הוח ולח כיולל גו דלי הוה כיולל בתיסס בעתיד ולכוסף ר"ל היה מתחבל גס על שבילל כביכיל חוליחן בלח יעית לדיקים עס רבעים וזהו פפי' לחח"כ תלילה לך לעולם הבח ר"ל לעולם לדיקיה בתוך לחבל סדום לין להס תלך לעולם הבח ומהכרס"ל פי' לח כך הוח בע לפ הזה הרי יש תיוול הבס לחפי' לעולם הבח בתין בילך תיוול הבס מ"מ לח נמלח טעס לדבר למה תבחית לדיק עס רבע ע"ל : כ ומה שהולילך לפרש ה"ח בתמיה הזה לומר וכי מי שהוח בופט בופט וכו' ולח הספיק לו מה שפי' ה"ח של בסופט

יְיעֲרָת וְעָנָן · רַשׁ"י בַּוְאַרְיְנְט עָם אִיז דָּאךְ דָארְטֶן גְוּוען פִּינְצֶ טְכוּוּאלְט וְוָאם דָעד מַאנְט דָעד פָּאךְ נָאר קְדוֹם אִיז דָר תִּירִיץ וַיְיל קְדִים אִיז גְוּוען דִי הִיפְּט שְׁוַיאט אוֹג אִיז גְוּוען וְשׁוּבָר פּוּן דִי אַלֶּי שְׁטָעט דְרוּם דָר מַאנְט דָר פָּאךְ קְדִים אָבֶר עָם נַיְיט אוֹף אַלֶּי קְלוֹטֶ : (כז) וַיַּן אברהם הָאט אַבְרָהָם גֶיעֶנְגֶעֶרְט וַיאמר אוֹג עָר הָט גָאנְט הכה נא הואלתי לדבר אל ארני נגן אֵיךְ וְוִיל רֵייֶדֶן צוּ מַיין הָאר ואנכי עפר ואפר אוֹג אִיךְ בִּין עָרֶד אוֹג אַש · רַשׁ"י שְׁרֵייבְט צַוֵּי הָט אַבְרָהָם גְוּאנְט אִיךְ וְוָאלְט שׁוֹן לַאנְג רָאוּ גֶעֶן צוּא זַיין עֶרֶד דּוֹרְךְ דִי מַלְכִים וְוִם אִיךְ הָאבּ טִיט זַיי מַלְחָמָה גֶהַאלְטֶן אוֹג אִיךְ וְוָאלְט אִיךְ רָאוּ גוּעֶן צוּ זַיין אַש דּוֹרְךְ נְטְרוֹד וְוִם עָר הָאט טִיךְ גְוּוארֶפֶן אִין קַאלְךְ אוֹבֶן אַיבֶּן גֶעֶם וְוָאלְט נִיט גְוּעֶן זַיין רַחֲמָנוּת דְרוּם בְּעַט אִיךְ דִיךְ דוּא זָאלְסְט אוֹף זַיי אִיךְ רַחֲמָנוּת הָאבֶן : (כח) אולי ימצאון חמשים הצדיקים חמשה פְּלַייְבְט וְוֶעֶלֶן זַיין גְמֵינֶרְט פּוּן דִי פּוּסְקֶיג צַדִּיקִים פִּינְף הַרשתיה בחמשה אר כל העיר וְוֶעסְטוּ דָעֶן פַּר דַארְבִּין פּוּן וְוֶעגֶן פִּינְף דִי נָאנְצֶי שְׁטָאט כְּלוֹמַר אַז עָם וְוֶעט אֲפִילוּ נָאר זַיין פִּינְף אוּת פָּסְקֶיג צַדִּיקִים וְוֶעט זִיךְ אֶן נֶעמֶן צוּא אִיטְלִיכֶר שְׁטָאט זַיין צַדִּיקִים אוֹג דוּ נָאט ב"ה בִּיסְט דָר צַדִּיק פּוּן דָר וְוֶעלְט זָאלְסְטוּ זִיךְ מְצַדֶּק זַיין צוּ זַיי וְוֶעט מִיט דִיר זַיין צֶעהֶן צוּ אִיטְלִיכֶר שְׁטָאט אוֹג דוּ הָאסְט דִיר נִיצְט אַז עָם וְוֶעט זַיין צֶעהֶן צַדִּיקִים צוּ אִיטְלִיכֶר שְׁטָאט וְוֶעסְטוּ מִיחַל זַיין צוּ דֶעם נָאנְצֶן מְקוֹם פּוּן זַיי וְוֶעגֶן וויאמר הָאט נָאט גְוּאנְט לא אשחית אם אמצא שם ארבעים וחמשה אֵיךְ וְוֶעל נִיט פַּר דֶארְטֶן גְפּוּנֶן פִּינְף אוֹג פָּעֶרְצִיג ;

(כט) ויוסף עוד לדבר הָט אַבְרָהָם גְטָעֶרְט נָאךְ צוּ רַייֶדֶן וויאמר אוֹג עָר הָאט גְוּאנְט אולי ימצאון שם ארבעים

יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר הַאַף תִּסְפֶּה וְלֹא־
תִשָּׂא לַמָּקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם אֲשֶׁר
בְּקִרְבָּהּ׃ כה חָלִלָה לְךָ מֵעֲשֹׂת ׀ כַּדָּבָר הַזֶּה
לַהֲמִית צַדִּיק עִם־רָשָׁע וְהָיָה כַצַּדִּיק כָּרָשָׁע
חָלִלָה לָךְ הֲשֹׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט׃
כו וַיֹּאמֶר יְהוָה אִם־אֶמְצָא בִסְדֹם חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם
בְּתוֹךְ הָעִיר וְנָשָׂאתִי לְכָל־הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם׃
כז וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הִנֵּה־נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר
אֶל־אֲדֹנָי וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר׃ כח אוּלַי יַחְסְרוּן
חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם חֲמִשָּׁה הֲתַשְׁחֵית בַּחֲמִשָּׁה אֶת־
כָּל־הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית אִם־אֶמְצָא שָׁם
אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה׃ כט וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר
אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה

שפתי חכמים

דבמ"ק גופיה פי' נקמן בדבר לגיו קטון ובמת שע"ס הוא
וע"ל ויגבו בני יהודה והוא ביהושע י"ד : ו דחוק נקרלים
רבים לגלי עברה ה:קרלין עדה : ז ר"ל שנראה שהקרל סופר
לחדדי דבתלה תמר ולא תשת למקום שמעת שלף על הרשעים
שהפלל ותה"ק תמר תלילה לך וגו' להמית צדיק עם רשע מצמע
שלף

רשי

יש חמשים צדיקים · עשרה לדיקים לכל ו כרך וכרך
כי ס' מקומות יש : (כה) חלילה לך · ומה תמהר לג
יגילו ז הלדיקים מת הרשעים למה חמית הלדיקים :
(ה) חלילה לך : חולין הוא לך יהמהו כך הוא לומנהו

בעבור

שלוף

דר שָׁמָּאט האת תספה וְעִמְּהוּ דָעִן פָּר דַאַרְבָּן ולא תשא למקום למען חמשים הצדיקם אשר בקרבה אוג וְעִמְּ
נִיט פַר נָעבֶּן צוּ דָעם אוֹרט פּוּן וָעגֶן דִיא פּוּפְצִיג צַדִּיקִים וָואם אִיז פַאר הָאנְדֶן דְרִינֶן · רַשִׁ"י שֶׁרַייבְּט
אַבְרָהָם הָט אַזוֹ גֶזאגְט זַייא זָענֶן פִּינְף מְקוֹמוֹת אוג אַז עָם וָועט זִיךְ דְרִינֶן גְפוּנֶן פּוּפְצִיג צַדִּיקִים צָעהָן
צוּ אַיטְלִיכֶּר שָׁמָּאט נוא וָועמְמִי דָעז נִיט מוֹחֵל זַיין צוּ אַיטְלִיכֶּר שָׁמָּאט פּוּן וָעגֶן צָעהָן צַדִּיקִים וָום זָענֶן
אִין אִיר אוג אוֹב דוּ וָועמְמ וָועלֶן זָאגֶן דִי צַדִּיקִים קָאנֶן נִיט מַצִיל זַיין דִי רְשָׁעִים הָרָעג אִיךְ דִיךְ וָוארום
זָאלְמְמ שַׁיְינֶן דִי צַדִּיקִים כְּלוֹטֶר לָאזֶן הָאמְשִׁי דִי־צַדִּיקִים בְּלַייבֶּן לָעבֶּן : (כה) חלילה לך פר מיטָן צוּ דִיר
מעשות כדבר הזה פון צוּ טַיין אַז אַנְאךְ להמית צוּ טַיינֶן אַצְרִיק מיט אַרְשָׁע והיה כצדיק כרשע אוג דָר צַדִּיק
זָאל זַיין גְלַיךְ אַזוֹ וִוי דִיר רָשָׁע חלילה לך פַר מִיטָן צוּ דִיר השופט כל הארץ לא יעשה משפט גְשִׁוִיקְט זִיךְ דָעז
דָם דָר וָואם אִיז אַרְעִבְּטָר פּוּן דָר נַאנְצֶר וָועלְט זָאל נִיט טָאן קַיין מִשְׁפָּט אֲמֶת מָעז וָועט זָאגֶן אַז אִיז
זַיין סַדָר עָר פַּר דַאַרְבְּט רִי צַדִּיקִים מיט דִי רְשָׁעִים אַז הָט עָר גְטָאן צוּא דָעם דחד מַצְבּוּל אוג צוּם דוֹר
הַפְּלָגָה : (כו) ויאמר ה' הָאט גָאט גְזָאגְט אם אמצא בסדם חמשים צדיקים בתוך העיר אַז אִיךְ וָועל גְפוּנֶן אִין
סְדוֹם פּוּפְצִיג צַדִּיקִים אִין שָׁמָּאט ונשאתי לכל המקום בעבורם וָועל אִיךְ מוֹחֵל זַיין צוּ נָאר דָעם אוֹרט פּוּן

מֶהֱוָא יֶהֱוֵי לְעַם סַנִּי וְתַקִּיף וְיֶתְבָּרְכוּן בְּדִילֵיהּ כֹּל עַמְמֵי אַרְעָא : יט אֲרֵי גְלֵי קֳדָמַי בְּדִיל דִּי פַקֵּיד יָת בְּנוֹהִי וְיָת אֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ בַּתְרוֹהִי וְיִטְרוּן אוֹרְחָן דְּתַקְנָן קֳדָם יְיָ לְמֶעְבַּד צְדָקָתָא וְדִינָא בְּדִיל דְּיֵיתֵי יְיָ עַל אַבְרָהָם יָת דְּמַלֵּל עֲלוֹהִי : כ וַאֲמַר יְיָ קְבִילַת סְדוֹם וַעֲמוֹרָה אֲרֵי סְגִיאַת וְחוֹבָתְהוֹן אֲרֵי תַקִּיפַת לַחֲדָא : כא אֶתְגְלֵי קֳבָל וְאִדְּעוֹן הֲבִיבְתְהוֹן דְּעָלַת לֳקֳדָמַי עֲבָדוּ אֲמָרִין גְמִירָא אִם לָא תַיְבִין וְאִם תַּיְבִין לָא אֶתְפְּרָע : כב וְאִתְפְּנִיאוּ מִתַּמָּן גוּבְרַיָּא וַאֲזָלוּ לְסִדּוֹם וְאַבְרָהָם עַד כְּעַן מְשַׁמֵּשׁ בְּצִלָּן קֳדָם יְיָ : כג וְקָרִיב אַבְרָהָם וַאֲמַר הֲבִרְנָן תְּשֵׁיצֵי זַכָּאָה עִם חַיָּבָא : כד מָאִים אִית חַמְשִׁין זַכָּאִין בְּגוֹ קַרְתָּא הֲבִרְנָן

בעל הטורים תשיצי

(יח) ואברכה • ס"ג ר"פ ואברכם ושרה וקטים ואברכם סיו יסיס ואברכם זקן ו ואברכם כן נ"ש אמה ואברכם כן מלת שנה פי' אמ"פ שאברכם ושרה וקטים ואברכם סיו יסיס עגוי גדול סיו יסיס עגוי גגי' ק' פי' כשיסיס כן ק' תז יסיס גוי גדול וחזו שנאמר כי"י כ"ן יפוק גבר : (יט) תצוה יצוה את בניו • ס"פ תורה תצוה יצוה בגימ' תורה ובגי' בניה : (כ) כי רבה בגי' נחמתן ריבה :

רשי

עיבית ה' על אברהם וגו' על בית אברהם לא נאמר אלא על אברהם למדנו כל המעמיד בן לזיק כאלו גילו על אברהם אבינו : (יט) ואמר ה' • אל אברהם שעשה כאשר אמר אליו יכסה ממנו : כי רבה • כל רבה שבמקרא הטעם למעה כביי"ת לפו שהן מתורגמין גדולה הן גדלה והולכת אבל זה מעמו למעלה כביי"ם לפי שמתורגם גדלה בבר כמו שפירשתי ויהי הטעם בזה הגה שבא ישמחך : (כא) אהדה נא • למד לדיינים שלא יפקפק בעשות אלא בראיה ת הכל כמו שפירשתי בפרשת הפלגה • על דבר אחד מהדש נא לשון מעשים : הכצעקתה • של אדמינה : הבאה עלי עשו • וכן עומדים במעמד כלה אלי שוטה בהם • ואם לא יעמדו בפרנן אהדש מה תעשה להפרע מהן ביסורין ולא אכלה אותן • וכיוצא בו מצינו במקום אחר (שמות לג ה) ועתה הורד עדיך מעליך ואדעה מה אעשה לך • ולפיכך יש בפסק נקודות פסיק בין עשו לכלה כדי להפריד היבה מאברהם • וכבותינו דרשו הכצעקתה לעקת ריבה אחת שהרגוה מיהה משוגה ג על שאהנה מזון לעני כמפורש בחלק : (כב) ויפנו משם • ממקום שאברהם ליווה שם : ואברהם עודנו עומד לפני ה' • והלא לא הלך לעמוד לפניו אלא הקב"ה בא אצלו ואמר לו אשקה סדום ועמורה כי רבה וכיה לו לכתוב והי עודנו עומד לפני אברהם אלא עומד לפני אברהם מיקון סופרים ד' הוא זה (ב"ל) אאר שפכוהו רז"ל לכתוב כן : (כג) ויגש אברהם • מלינו הגשה למלחמה (ש"ב י יג) ויגש יואב וגו' • הגשה לפיוס ויגש אליו יהודה ה • והגשה לתפלה (מלכים ג יח לו) ויגש אליהו הנביא ולכל אלה נכנס אברהם לדבר קשות ולפיוס ולתפלה : האף תספה • הגש תספה ולתרגום של אונקלוס שתגרוטא ל' רוגז כך פירושו אלף ישיאך שתספה לדיק עם רשע : (כד) אולי

מאן עָסָן גְּנֵעבָּן הבאה אלי וְוָם אִיז גְּקוּמֶן צוּ מִיר עשו הָאבָּן זַיי גְּטָאן אוּנ זַיי זָענָן עוֹמֵד בְּמֶרְדָן דָם הַיִּסְטֶ זַיי טוֹזָען קֵיין תְּשׁוּבָה נִיט כְּלָה וְעל אִיהָ אִין זַיי טוֹזָען אַפֶּרְלֶעְנֶרְנִישׁ ואם לא אוּנ אוֹב זַיי וָועלָן יוֹא תְּשׁוּבָה טָאן אדעה וְעל אִיהָ וְוִיסֶן וָום אִיהָ אָאל זַיי טָאן כְּלוֹטֶר אִיהָ וְועל זַיי נִיט פַּר לֶעְנֶדְן נָאר אִיהָ וְועל גְּצָאלְט וָועֶרְן פּוּן זַיי טִיט יסורים : (כב) ויפנו משם האנשים אוּנ דִיא מַאנֶן דָאם זָענָן דִיא מַלְאָכִים הָאבָּן זִיהָ פּוּן דָאנֶן גְּקֶעֶרְט כְּלוֹטֶר פּוּן דָעם אוֹרְט וָום אַבְרָהָם הָט זַיי דָאֶרְט אַהִין בַּלַיְיט וילכו סדמה אוּנ זָענָן גְּאנֶגֶן קֵיין קְדוֹם ואברהם עודנו עומד לפני ה' אוּנ אַבְרָהָם אִיז נָאךְ גְּשְׁטַאנֶן פַּאר נָאט : (כג) ויגש אוּנ צוֹר הָאט גְּנַעהֶנְט אַבְרָהָם ויאמר אוּנ צוֹר הָט גְּזָאגְט הָאךְ דֶר צָארֶן רָעט דִיךְ אַן תספה דו זָאלְסְט פַּאר הָאנֶדְבָּן דָעם צַדִּיק טִיט דָעם רָשָׁע : (כד) אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר פַילַייכְט אִיז פַּר הָאנֶדְן פּוּנְקְצִינ צַדִּיקִים אֶדֶן

עֹשֹׂה׃ יח וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם
וְנִבְרְכוּ־בוֹ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃ יט כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר
יְצַוֶּה אֶת־בָּנָיו וְאֶת־בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה
לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְהוָה עַל־
אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר־דִּבֶּר עָלָיו׃ כ וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת
סְדֹם וַעֲמֹרָה כִּי־רָבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד׃
כא אֵרְדָה־נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ
כָלָה וְאִם־לֹא אֵדָעָה׃ כב וַיִּפְנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ
סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עֹמֵד לִפְנֵי יְהוָה׃ כג וַיִּגַּשׁ
אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הַאַף תִּסְפֶּה צַדִּיק עִם־רָשָׁע׃ כד אוּלַי

רש"י

מודיע לאב שהוא מוכני׃ (יח) ואברהם היו יהיה • מ"ש ידועה שהנחתיב את הלדס מקרבו תגלו ויודעו ומכירו זכר לדיק לברכה הוחיל והזכירו ברכו • ופסוקו וכי ממנו תגי מעלים והכי הוא תביב לפני להיות לגוי גדול ולהתברך בו כל גויי הארץ: כי ידעתיו • לשון חבה כמו (הוש ג ג) מודע לאיש הלא בועז מודעתנו (הוש ג ג) ומדרך בשם (שמות לג יח) ותמנע עיקר לשון כלס תינו תלא לשון שיוסה שהוא מוסה את הלדס מקרבו תגלו ויודעו ומכירו ומלמה ידעתיו למען תאבר יוסה לפי שהוא מלוה את בניו עלי לשמור דרכי ומס הפרבשה כתרגומו יודע אני בו שיוסה את בניו וגו' תין למען תופל על הלשון: יצוה • ל' הוה כמו (תיב ו ה) ככה יעשה תיוב (ע"ס כ' יהוי): למען הביא • כך הוא תלוה לבניו שתתו דרך כ' כדי

יש

שאן זיין ווילן • רש"י שרייבט נאט הט אזו גזאגט איך האב אים גנעבן ראם ראזיני לאנר אוב דיא פינף שטעט ום איך ווייל איבר קערן זעגן אוך פון דעם לאנד נהערן זיי ראך צו אים ווי שיקט זיך אז איך זאל פאר לעגדן די קינדר אוב זאל ניט מדריץ זיין דעם פאטער: (יח) ואברהם אוב אברהם היו זיין יהיה ער ועט זיין לגוי גדול צו אגרוס פאלק כלומר ועתל איך דען פון אים די זאך פר הזלין ער איז ראך גליבט פאר מיר ער זאל זיין צו אגרוס פאלק וגברכו בו כל גויי הארץ אוב זאלן זיך אין אים בענטשן אלי פעלקר פון דער ערד: (יט) כי ידעתיו דען איך האב אים ליב למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו וגייל ער טוט נביטן זייני קינדר אוב זיין הוז נזוגד נאך אים אוב זאגט צו זיי ושמרו דרך ה' היט נאטס ועג למען פון ועגן דעם הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו אוב נאט זאל בריענגן אוף אברהם ואם ער האט גרעט פון זיינט ועגן נאט הט אזו גמאן אזו ווי ער הט גזאגט אז ער ועט ניט פר הזלן פון אים ום ער חיל טאן: (כ) ויאמר ה' אוב נאט הט גזאגט זעקת סדום ועמורה דם גשריי פון די ענטים ום שרייען אוף די ליט פון סדום אוב פון עמורה כי רבה עם איז גוואקן זייער: וחטאתם פיל וחמאתם אוב זייער זינד כי כבדה מאד איז זייער שוער: (כא) ארדה נא איך ועל מיך אנפלעקן נון וראיה אוב איך ועל זעהן • רש"י שרייבט נאט הט ניט בדארפט זעהן ואורום ער ווייסט אלץ נאר נאט הט ום דם גמאן כדי צו לערנן די דיטים זיי זאלן ניט פלקנין דיני נפשות נאר אז זייא זעהן דעכט דיא זאך אוב קלעגן גוט נאך אודה אזו איז דער פשט ארדה נא איך ועל קלעגן צו דעם סוף פון זייערי מעשים הכנעקתה אוב אזו ווי איר גשרייא דם איז גכיינט דם גשרייא פון דעם מידיל ום זיי האבן איר אמיתה כשונה אן גטאן פר דעם ום זיא הט אין אי

קָיְמִין וְהָא בַר לְשָׂרָה אִתְּתָךְ וְשָׂרָה שְׁמַעַת בְּתָרַע מַשְׁכְּנָא וְהוּא אֲחוֹרוֹהִי׃ יא וְאַבְרָהָם
וְשָׂרָה סִיבוּ עָאלוּ בְּיוֹמִין פָּסַק מִלְּמֶהֱוֵי לְשָׂרָה אוֹרַח כְּנָשָׁיָא׃ יב וְחֵיכַת שָׂרָה בְּמֵעָהָא
לְמֵימַר בָּתַר דְּסֵיבִית תְּהֵי לִי עוֹלֵימוּ וְרִבּוֹנִי סִיב׃ יג וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם לְמָה דָנַן חֵיכַת
שָׂרָה לְמֵימַר הַבְּרָם בְּקוּשְׁטָא אֵילִיד וַאֲנָא סָבִית׃ יד הֲיִתְכַּסֵי מִן קֳדָם יְיָ פִּתְגָמָא לְזִמְנָן
אֵיתוּב לְוָתָךְ כְּעִידָן דְּאִתְּוּן קַיְמִין וּלְשָׂרָה בַר׃ טו וְכַדִּיבַת שָׂרָה לְמֵימַר לָא חֵיכִית אֲרֵי
דְּחֵילַת וַאֲמַר לָא בְּרַם חֵיכְתְּ׃ טז וְקָמוּ מִתַּמָּן גּוּבְרַיָּא וְאִסְתַּכִּיאוּ עַל אַפֵּי סְדוֹם וְאַבְרָהָם
אָזֵיל עִמְּהוֹן לְאַלְוָיוּתְהוֹן׃ יז וַיְיָ אֲמַר הֲמְכַסֵי אֲנָא מֵאַבְרָהָם דַּאֲנָא עָבִיד׃ יח וְאַבְרָהָם

בעל השורים מהוא

(טז) חורח כנשים · כ"ת וס"ת נגי' נמה׃ (יב) וחדוי זקן · נגי' עוחן ולא פולט׃ (טז) על פני סדום · ס"ת מיל שמשוך מיל הלך עמהם לשלחם כשיעור ליום מיל׃ סולך עמהם לשלחם וכו' · מלמד שהשכינה מלוה לצדיקים׃

רש"י

שהרי היו מגורה ותדוני זקן׃ (יד) היפלא · כתרגומו היכמי וכי שום דבר מופלא ומופרד ומכוסה ממני צ מלעשות כרצוני׃ למועד · לאותו מועד המיועד שקבעתי לך לחמול למועד הזה בשנה הבאה׃ (טו) כי יראה וגו' כי צחקת · הרהרתן מעשיו לשון דבר הוא שמתן טעם לדבר וכחכח שרה לפי שיראה ושני מעשיו בלשון אחד ויאמר לא כדבריך הוא אלא צחקת שחשבו רבותיו כי מעשיו בלבבא לשומה מי דיולמא אלא דבש׃ (טז) וישקיפו · כל השקפה שבמקרא לרעה חוץ (דברים כו טו) מהשקיפה ממעון קדשך שגדול כח מתנות עניים שהוסיף מדת הרוגז לרחמים׃ לשלחם · לוותם ק כשבור מלרחים ר סה׃ (יז) המכסה אני · כתמיה׃ אשר אני עושה · כשהוא לא יפה לי לעשות דבר זה אלא מדעתו לפי שהוא נותן לו את הארץ ומזרעו יהיו עבדים לו ואת מכסה כלומר אלו הן שאמר גבול הכנעני מלידון בואכה סדום ועמורה וגו' · הקרתי תורתו מברכם ש אל המון גוים ואשמיד את הכנים ולא תודיע

ואם כלום יהיו ישובו שאבוד אשחיתם הם בין שהכין להם מעשה לשלחן ומקן לחם מיום לשלחן ע"ל כי ע"י שכשורה ושפוחם ס"ת שהרגים בדבר שהם מלחיים לבן קשתי בשמור שהם מורחים וכו' כרש"י׃ ש דתי לא פי' אלא עשה ולשון עבד

שפתי חכמים

מכח מהירות בליבא שתמר לאברהם מהרי אלא שהים קמח וכו' ודלא כפי' הרש"י שפי' גבי שונה הכתוב מפני הכלום לומר שהרי אתי לחדי בעותי כבר היתה לי עדנה לחדוני זקן וכו' וכתב מהרש"ל ומ"ש נתן לה הקב"ה שהם לעודה כדי שיהיה לה ג' חדשים שתקבע לה וסת כיון שנפקדה מלרחות ועכשיו חזרה לעורותיה ותעבור חדשים לעולם חלבל לפי מה שאמרו בכ"מ נפקדה שהם משמע דלא ילדה אלא ז' חדשים וז"ע וק"ל : צ (מהרש"ל) מהש"י משמע שלא לפרש היפלא לשון פלא וה"מ וכ"ל וכי יש לומר ולהתפלל מן הש"י שיעשה דבר תירום ולפלא כתרגומו וכו' דלתרגום ק' לית ידקל מ"ם הקב"ה היפלא וכ"ל היתכני על שתקת שרה לפי שרוח הקודש אמרה ואחרי זקן ושמע שהוא דבר נמצע שתלד וה"ל הל"ל היעלם מה' דבר אלו כיוב ה' תקור מבה"ב לפי לשון פלא ותימה ג"ם ל"ם לעולם היפלא כתרגומו היכמי וה"ם ג"ם לתמוה על דכתי שרה שהוא נמצע ר"ל וכי יש דבר וכו' מלעשות כרצונו כי כל דבר המכוסה מלדם הוא מופלא ממנו מלעשותו כשירצה׳ אעם יכול לעשות כשירצה׳ יכול לומר לחי יודע שיהיה זה ומה פלא כתב רש"י כפי' לשון פלא ותימה מבוא דה"ל הל"ל היפלא על ה' וגו' דהכי תימה שיך לומר יום־ לשון על ותו שם שרה לא אמרה בלשון תימה רק התלוצה דכתיב שהוא נמנע ולפי יתכן על זה תשובה היפלא ודו"ק : ק מהרש"ם ר"ל פלא תעשה לומר שמלת לשלחם הוא כמו בפלא תרעה בשלחם מרפיותו דל"ב יהיה המקר׳ מסורס דהל כבר כ' וילכו משם ולפי לומר

אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה־בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וְשָׂרָה
שֹׁמַעַת פֶּתַח הָאֹהֶל וְהוּא אַחֲרָיו׃ יא וְאַבְרָהָם
וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים בַּיָּמִים חָדַל לִהְיוֹת לְשָׂרָה
אֹרַח כַּנָּשִׁים׃ יב וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר
אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה־לִּי עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן׃ יג וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר
הַאַף אָמְנָם אֵלֵד וַאֲנִי זָקַנְתִּי׃ יד הֲיִפָּלֵא מֵיְהוָה
דָּבָר לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וּלְשָׂרָה בֵּן׃
שני טו וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה ו לֵאמֹר לֹא צָחַקְתִּי כִּי יָרֵאָה
וַיֹּאמֶר ו לֹא כִּי צָחָקְתְּ׃ טז וַיָּקֻמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים
וַיַּשְׁקִפוּ עַל־פְּנֵי סְדֹם וְאַבְרָהָם הֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם׃
יז וַיהוָה אָמָר הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי

שפתי חכמים

למומד מסוג מלוך וכו' ומ"ג שמחר שוב מסוג כמדבר בעדו דוק
בכלית לדבר כן בסם מבלת כמו לחי חומתך יתרו למ"ד שלית מבלת
לו ודייק רש"י זה דלמה יתלה במלוך כגדולה בעלמו שוב מסוג
וסרי מלינו שמעבנו על זה כמ"ם כי מבחיתי' לתחנו כו' לגלג
בכליחתו בל מקום אחר ° ועי' ל דלל"ב שמת בס"י יבלה לחומו
בכליחות לחרת ולל יסיח לו פעמי לבלה עם הקב"ה ומעלה מקנן
בדבריו לגלג ודמי בכליחתו בל מקו' אחר לו וכזה מחוקן למה
כי' כעת קודם שוב מסוג בלה כדרך המקרא : ע ול"ת מ"ל
לרש"י דלעגת מיפכי' (מכרמ"ם) וי"ל דת"ב כל"ל והוא לפניו ר"ל
כמלוך היה לפני שפתח דלה שפיר משמע שהמלוך לא היה תוך
כלובל מלוך לפני פתח בהבל בחבר הוא בחחת שהנרסם יבב על פתח בהבל ודיבר המלוך עמו לבל לי קלי לחברו על הפתח
דכיוון הוא המלוך היה לחבר שפתח ג"כ יהיה שפירוש שהמלוך היה בתוך בהבל וק"ל : פ ול"ת והלה פירש"י
לעיל שחוחו יום פיהכה נדה ונטמאת העיסה ג"מ דסיה לה לורה בנסיס ול"ל שהיתה שפורס שמקרא הוא ולה חזרת ושם חם שחמרה
סיתה לי עדנה לחמרה כן כמשופקת בלומר בדם שרחיתי בכר מסופקת לחי בזה חם הוא ושם שני הו לה חם מקרא בעלמו

רש"י עשה

הוא אחריך שפתח היה ע לחר המלוך: (יח) חדל להיות:
פסק פ ממנה : ארח בנשים · לומה נדות : (יב) בקרבה ·
מסהבלה בתעיה ולחמרה לפבר הקבים הללו פעונין ולל
בשדים הללו בלמקו מוכיח חלב תאומה : עדנה · לחנוה
בשר ולשון מענוג מיבי לח השער ומענין לח הבשר ·
דבר לחר לשון עידן זמן ושם נדות : (יג) האף אמנם ·
הגם לחמת ללד : ואני זקנתי · שגה הכתוב מפני השלום

שבכי

לָעִבָּן אוג איר וָעט אֲלֵי זַיין גָאנְץ אוג אוף רָעבְטוּנג והנה בן לשרה אשתך אוג נון עָם וָעט גְבּאָרן וָעדְן
אזון צו דיין וַוייב שָׂרָה ושרה שומעת אוג שָׂרָה הָט דָם גֶהערט אין דר טיר פון דעם נִיצעלט והוא אחריו
דען דִיא טיר איז גְוען אופְטר דעם מַלְאָךְ : (א) ואברהם ושרה זקנים אוג אַבְרָהָם כּוט שָׂרָה זָענין אַלט
גְוען באים בימים זַיי זָענן גְקומן אין די טָעג דָם הַיסְטַזַיי זָענין גְוען בְּטַאטָע לַייט הדל עם איז וָארין
פַּר מִיטָן להיות לשרה אורח בנשים צו זַיין שָׂרָה דר סַדר אז וויא די יונגע וַוייבר דם הַיסְטַ זיא האט
שוין ניט גֶהאט קיין סדר נָשִׁים : (יב) ותצחק שרה בקרבה אוג שָׂרָה דאט גילאבט אין זִיךְ זעלבְּרָט · רש"י
שֶׁרַיי־בְּט בְּקִרְבָּהּ איז טַייטש אין איר בוך בְּלוֹמֶר זיא הָט גיקוקְט אוף איר בוך אוג גֶזאגט איז דען
טָעגליך אז די גדערים זאלין אין זִיךְ מְראגן אַקינד אדר איז דען טָעגליך אז די איין גשרי־נפנע ברוסטין

אַבְרָהָם וּנְסִיב בַּר תּוֹרֵי רַכִּיךְ וְטָב וְיַהֲב לְעוּלֵמָא וְאוֹחֵי לְמֶעְבַּד יַתֵּהּ׃ וּנְסִיר שְׁמָן חֲלָב
וּבַר תּוֹרֵי דַּעֲבַר וְיַהֲב קֳדָמֵיהוֹן וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ עֲלֵיהוֹן תְּחוֹת אִילָנָא וַאֲכָלוּ׃ ט וַאֲמַרוּ
לֵיהּ אֵן שָׂרָה אִתְּתָךְ וַאֲמַר הָא בְּמַשְׁכְּנָא׃ י וַאֲמַר מְתַיָּב אֵיתוֹב לָוָתָךְ כְּעִדָּן דַּאֲתֵן

בעל הטורים קיטן

(ח) ויקחו׳ והדר ואמרו אליו כמו לפ״ז אין מסיחין בשעוד שמא יקדים קנס לנפש : (ט) ויאמרו אליו • כגי׳ תמכו אליו היה :

רש״י שפתי חכמים

ב״ל) : (ט) ויאמרו אליו • נקוד על לי״ו ר׳ שבאליו ומצינו כ׳ שמעון בן אלעזר אומר כל מקום שהכתוב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב וכו׳ וכאן הנקודה רבה על הכתב ואתה דורש הנקודה שלף לשרה שאלו ליו מברהם למדנו שיושאל מדם בהכנסת אלו לאים על האמה ולאמה על האים • בב״מ (דף״ז) לומרים יודעים היו מלאכי השרת שרה תמנו היכן היתה אלא להודיע שענוה היתה כדי להכניס על בעלה • אמר רבי יוסי בר חנינא כדי לשגר לה כוס ב על כרכה : הנה באהל • ענוה ל היא : (י)בעת היה׳כעת הזאת לשנה הבאה ופסח היה ט ולפסח הבאה מולד יהיה מלא קרוין כעת נ אלא כעת : בעת היה • כעת הזאת שהתה חי׳ לכם שהיו כלכם שלמים וקיימים : שוב אשוב • לא בשנו המלאך שיסוב אלו אלא בשליחותו של מקום ם ל״ל כמו ויאמר לה מלאך ה׳ הרבה תרבה והוא לון לידו להרבות אלא בשליחותו של מקו׳ לקיבלן בשליחותו של מקום ל״ל כן כ״ר׳(אליעזר אמר לעומתי למועד הזה כעת חיה לה תוכחת בן ואחמול על תדני חים המלכי אל תכזב בשפחתך תורן המלאכי שבשנו לה שרה תמנו שוב אשוב אמר לה אליעזר תורן המלאכים שהם חיים וקיימים לעולם תמנו שוב אשוב אבל אני בשר ודם שסיום מי ומחר מת בין מי וכן מת לנועד הזה וגו׳):

והוא

על הכרסם דילמא לאחד שאלו עליו וק״ל : כתב הרש״ם ומלה לון שולטין בשלוש אמה כבר תירגו בגמרא דוקא בשולטין בהם עצמה אבל ע״י בעלה מותר וע״ש • (ג״ל) וה״ת תימתי שאלו לשרה היה לברכם כה שתחלה רחו אותו ושוב לברכם בגיותו וי״ל בעת שהיה לברכם רק אל הבקר ועוסק בשעודה : כ כ״ל דאחר שהיו חולצין היו מברכין ברכת המזון על הכוס ושרה לא היתה לוגמה ולברכם לא היה רוצה לבלות לה לפי שהיכרסה נדה ולא תעמוד המקנח עם הכוס וכוון לא רצה לגלות שהרים נדה לכן לא רצה לעסוק לכוס אחר ולבלות לה אי נמי י״ל דעיקר מצוה שתשתה מחותה כוס שברכו עליו ולפ״ז יש לפרש מה שהיה לברכם׳ הכא נמי לפי שהיכרסה נדה מ״מ יוצאת בדד כדרך נשים כדות וק״ל : ל זה קאי לתירוצו שהיכרסם לשעל שלא לגלות שענוה היתה כו׳ כ״ל לכך שאלו כדי שיגיד הוא כבר בלבו אחתך זה ירחה שהיא שענוה ויגלה להודיע לברכם שהיא שענוה : מ וה״ת מ״ל לרש״י דהכא היה ול״ל דלמא אחרת מולד יצחק ויכתיב בפרשת בא ויהי מקץ שלשים שנה ותרכא מלות שנה ויהי בעלה היום הזה ויצחו וגו׳ ותרכא מלות שנה היו מהחילן מיום שנולד יצחק כשיהיה זקן לברכם ובאותו יום שהתחילו לרכא מלות שנה היו כלים וניום שלאו יצחו כל היום כדפירש״י שם ושם היו יוצאים בע״ו בניהן הוא יום ג׳ של פסח ה״ל שהכוכבים והלבנה ג מלה קרוין בעת בשו״ה אלא בעת בקמ״ץ דכעת בשו״ה דבוק לחיה ולין זמן מפורש לחליו לכך נ״ל שהוא כמו בעת לעומר בעת ההיא ותיה דכור בס״ע כדמפרש ואולך שהכה היה כו׳ • (מהרש״ם) • נ״ל בעת בקמ״ץ משמע עת הרמוז כמו הכה ארש ע אריסיה לפי שהוא כלוי נכתב בהעת אבל בעת בשו״ה אלא נדרשה כו היה עת וק״ל : ם וה״ת מלה ליה לרש״י (מהרש״ם) נ״ל ק׳ מעיקרא ליתא • כי כ״ם לא בשרו במלאך שהוא שוב אלו אלא בשליחותו של מקום ר״ל שהקב״ה יושב אלו וכמ״ש להלן כ״ב

דָּם גְּמָאן כְּרֵי זַי זְאלֶן זִי מַאכָן בְּאלִיבְּט צוּ אִיר מַאן • רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא הָט גְּזָאגְט זַי הָאבֶּן דְּרוֹם
נְפָרֶעגְט וִוי אִיז שָׂרָה כְּרֵי זַי זְאלֶן צוּ אִיר שִׁיקֶן דָּעם כּוֹס פּוּן בְּרָכָה זִי זְאל מְרֵיגְקֶן וְיאמר הָט אֲבָרָהָם
גְּזָאגְט הִנֵּה בְּאהֶל גּוּן זַיא אִיז אִין גְּצָעלְט • רש״י בְּאוֹוארִיגְט וָם פַּר אַיין עֲנְפֶּר אִיז דָּם וִיסֶעֶר רָאט זַייא
גְּיעֲנְפֶּרְט זַיא אִיז אִין גְּצָעלְט זַי הָאבֶּן דָּאךְ גְּוויסְט אַז זַיא אִיז אִין גְּצָעלְט זַי הָאבֶּן בְּאר גְּפָרֶעגְט הָט וָם
וִויזְט זַיא זִיךְ נִיט צוּ אֲבָרָהָם אַז זִי אִיז אַצְנוּעָה אַזוֹ וִוי אוֹבֶּן שְׁמַייט • דֶּר תִּירוּץ אִיז אֲבָרָהָם הָט אוֹךְ
דָּם אַייגֶּנֶע גְּעֲנְפֶּרְט זִי אִיז אִין גְּצָעלְט כְּלוֹמַר זַיא אִיז אַצְנוּעָה אוּם עָם אִיז נִיט אִיר סֵדֶר זַיא זָאל זִיךְ וִויזֶן
(מזרחי מגד אריה) : (י) ויאמר הָט אִים דֶּר מַלְאָךְ גְּזָאגְט פּוּן נָאטָם וְעָגֶן אַז נָאט הָט אַזוֹ גְּזָאגְט שוב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה אשוב אלך וָעֶן אִיךְ וָועל וִוידֶר כָּעֶרֶן צוּ דִיר כעת אַזוֹ וַיא דִי צַייט אִיבֶּר אַיאר חיה אוּם אִיר וָועט

הַנַּעַר וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ׃ וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב
וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא־עֹמֵד
עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ׃ וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה
אִשְׁתֶּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֹהֶל׃ וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב

שפתי חכמים — נקוד על איו — רש"י — אליך

ד כתרגמ (כ"מ פז) אל הנער • זה ה ישמעאל לחנם במצות (כ"ר): (ח) ויקח חמאה וגו' • ולחם לא הביא ו לפי שפירסם שלא ז היה אוכל כשאים לומר כשאים לומר סיום ומתחיל הטעים • חמאה • שומן החלב שקולטין מעל פניו: ובן הבקר אשר עשה • אשר תקן קמץ קמץ שתקן ח לחמי ואייתי קמייהו: ויאכלו • נראה כמו שאכלו מכאן שלא יאכה ט לאדם מן המובחר (כ"מ שם

ב"ר

שפתי חכמים — נקוד על איו — רש"י — אליך

ה כתרגמ (כ"מ שם) אל הנער • זה ה ישמעאל לחנם במצות (כ"ר): (ח) ויקח חמאה וגו' • ולחם לא הביא ו לפי שפירסם שלא ז היה אוכל כשאים לומר כשאים לומר סיום ומתחיל הטעים • חמאה • שומן החלב שקולטין מעל פניו: ובן הבקר אשר עשה • אשר תקן קמץ קמץ שתקן ח לחמי ואייתי קמייהו: ויאכלו • נראה כמו שאכלו מכאן שלא יאכה ט לאדם מן המובחר (כ"מ שם

ב"ר

לֶקֶדְמוּתָהוֹן מִתְרַע מַשְׁכְּנָא וְסָגִיד עַל אַרְעָא : ג וַאֲמַר יְיָ אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין
בְּעֵינָךְ לָא כְעַן תְּעִיבַר מֵעַל עַבְדָּךְ : ד יִכְּבוֹן כְּעַן זְעִיר מַיָּא וְאִסְחוֹ רַגְלֵיכוֹן וְאִסְתְּמִיכוּ
תְּחוֹת אִילָנָא : ה וְאֶסַּב פִּתָּא דְלַחְמָא וְסְעִידוּ לִבְכוֹן כְּתַר כֵּן תַּעְבְּרוּן אֲרֵי עַל כֵּן
עֲבַרְתּוּן עַל עַבְדְּכוֹן וַאֲמָרוּ כֵּן תַּעֲבֵד כְּמָא דְמַלֵּילְתָּא : ו וְאוֹחִי אַבְרָהָם לְמַשְׁכְּנָא לְוָת
שָׂרָה וַאֲמַר אוֹחִי תְּלַת סְאִין קֶמַח דְּסוּלְתָא לוּשִׁי וַעֲבִידִי גְּרִיצָן : ז וּלְוָת תּוֹרֵי רַהֲט

בעל הטורים — אברהם

(ד) ויקח • ג' נמס' הכא ולידן כתי מעפר יוקח נס שני גזור יוקח סי' גם הכאי לריך גזור יוקח נזכות יוקח נה מעט מים נרמ"ל מעפר יוקח סי' כחול הכא של פורענות יוקח מיכאן לשמשון לעפר נזכות מלכים נאמר ואקני עפר ואפר • יוקח נה מעט מים • בגימט' מכאן זכו לבאר • וכחנו רגליכ' • ג' נמס' הכא ולידן כהאי פרשה גבי לוט יליפין שהשם נע"ה מדלוט הקדי' ליה לרחימה ולאברהם הקדים רחימה לעינה מלמד שהיה מוסיף אמת ערביים הם ויכיסיו ע"ה לפוך ביתו : (ה) ואקחה פת לחם • הנ"ל קמו את לחם מכאן רמז שבשב"ק בוצע : לבבכם • ג' נמס' הכא ולידן ביתו לבבכם לחילה ולחיתם ושם לבבכם וזהו שאמרו שהיו מלטער על שלא נתנו לו תורחים וזהו ביתו לבבכם שבי' מלטער נלבו כיון שהתה לו ושם לבבכם : (ז) ואל הבקר • ג' תניו על הקמח שומר שג' נהמות היו וזכות זה ניתן לו בן לקו"ף שנה : ואל הבקר כן • שהן לחיהו למערה • ואל הבקר כן • בני' כן למערה :

רש"י — שפתי חכמים

שלש פ לבניו על ידי שליח צ שנאמר (במדבר כ כח) ויפשט משה את יהו ויך את הסלע : ורחצו רגליכם • כשכלו שהם מרבויים שמשחוים לחבק רגליהם והקפיד שלא להכניס ע"ה לביתו(ב"מ פו) לפי שום שלא הקפיד ק הקדים ביום לרחיצה שנאמר ושימו ורחצו רגליכם : תחת העץ • תחת ר החיון : (ה) וסעדו לבבכם • במורה בגביתים וכתובים מניו לפתח שעדתה דלבת במורה סעדו לבבכם • בגביתים (שופטים יט ה) סעד לבך פת לחם בכתובים(תהלים קד מו) ולחם לבב אנוש יסעד ח"ר חמת לבבכם מן כתוב כאן חלת לבבכם ש מגיד שאין י"ה"ר שולם במלאכים(ב"ר): אחר תעבורו • לחר כן ת תלכו:כי על כן עברתם:כי הדבר זה מני מבקש מכם מלהר שעברתם א עלי לכבודי:כי על כן:כמו על לשר וכן כל כי על כן שמקרא (לקמן יט ח) כי על כן באו בצל קורתי (לקמן לג י) כי ע"כ נראיתי פניך (שם לח כ) כי ע"כ לא נתאוה (במדבר י לא) כי ע"כ ידעתי התוכחו: (ו) קמה סלת־חלת לעוגות קמח לעמלן של שבתי׳ ב לכסות את הקדלה לשחוב את האוכמא : (ז) בן בקר רך וטוב : ג' פרים היו ג כדי להאכיל ג' לעוגות בתכלל

דמשמע שיעלם לוחם ביחד ויעשה מהן עוגות וכי היה מהכרחם רש עין שלא יהו לעשות עוגות מסולת לבד ל"ם סולת לבד לעוגות וקמח כו' : ג וח"ת מ"ל לרחי' ג' פרים דילמא לא היה בקר אחד ו"ל דרחי' דייק מדכתיב בן בקר ודלמי הוה רך כשהי' כתיב רך ושוב קשה מלי ושוב ולא כתיב עוד חלת ש"מ דג' היו בן בקר אחד רך ג' ושוב ג' • ומהכרח"ם פירש רך שהי' מבשל

דרך אֲשֶׁלֵיהֶם אֲבִיסֵל וַאֲמַר וּרְחַצוּ רַגְלֵיכוֹן אוֹ וַאֲשְׁתֵּי אֵיזֵיעֲרִי פִּיס רש"י שְׁרֵיבְטֶם עֵר הָאט גְּמֵיטֶם
זַיְיא זָעגִין פּוּן דָּר אוּמְה עֲרַבִּיים וָם זַיי בּוּקְן זִיךְ צוּם שְׁטוּב פּוּן זַיְיעֲרִי פִּיס הָט עֵר מַקְפִּ ד גְּוֹעהְן זַיי זָאלֶן
גִיט אַרַיין בְּרֶעגְגִן קַיין עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אִין שְׁטוּב וּהשְׁעוֹ אוֹ לָעהְרִגְט זִיךְ אוֹנְטֶר תחת העץ אוֹנְטֶר דֶעם
בּוֹם : (ה) ואקחה פת לחם אוֹ אִיךְ וֶועל נְעמֶן אַשְׁטִיק בְּרוֹט וְוֶועט אִיר עֶסֶן וסערו לבבכם אוֹ לָעהְרִגְט זִיךְ
אוּנְטֶר אַיְיעֶר הָאֶרְץ וְוָארוּם בְּרוֹט אִיז אַיין אוּנְטֶר לָעהְרִגְט פּוּן דֶעם נָאכְּבַּיי אחר תעבורו דָּר נָאהְ וְוֶועט
אִיר אַוֶועק גַיין כִּי דֶעהְן דִי זַאךְ בֶּעט אִיךְ פּוּן אַיִיךְ עַל כן עברתם על עברכם וַיייל אִיר זָעגְט אַיבֶּר גְּפֶאהְרִין
בַּייא אַיְיעֶר קְנֶעכְט כְּלוֹמַר וַיייל אִיר זָעגְט אַרַיין גִינַאנְגֶן צוּ כִּיר פּוּן מַיין כְּבוֹד וָועגִין וַיאמרו אוֹ זַייא
הָאבֶּן גְּזָאגְט כן תעשה כאשר דברת אֲזוֹ זָאלְסְטוּ מָאן אֲזוֹ וַויא דו הָאסְט גְּרֶעט : (ו) וימהר אברהם האהלה
אל שרה אוֹ אַבְרָהָם הָט נָאיילְט צוּם גְּרֶעלְט צוּ שָׂרָה וַיאמר אוֹ עֵר הָאט גְּזָאגְט מהרי אייל אוֹ בְּרֶעגְ
שלש סאים קמח סולת דְּרַיַיא מָאס טְעל אוֹ זָעמֶל סָעל לושי קְנֶעט ועשי עגות אוֹ מָאךְ קוּכֶן : (ז) ואל הבקר
רן אברהם אוֹ צוּ דִי רִינְד שְׁמָאל אִיז אַבְרָהָם גָלָאפֶּן וויקח אוֹ עֵר הָט גְּנוֹמֶן בֶּן בקר אִיזְגֶנֶע רִינְד רַךְ אַוֶועטִיכֶּ
ושוב אוֹ גְּזוֹטֶ . ר"ש"י שְׁרֵיבְטֶם עָם שְׁמַיְיטֶם דְּרוֹם בן בקר רך ושוב צוא ן יזיזין אז עֵר הָאט גְּנוֹמֶן דְּרַיַיא

ג וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אַל־נָא
תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדֶּךָ׃ ד יֻקַּח־נָא מְעַט־מַיִם וְרַחֲצוּ
רַגְלֵיכֶם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ׃ ה וְאֶקְחָה פַת־לֶחֶם
וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל
עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ ו וַיְמַהֵר
אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַהֲרִי שְׁלֹשׁ
סְאִים קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת׃ ז וְאֶל־הַבָּקָר
רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר רַךְ וְטוֹב וַיִּתֵּן אֶל

הנער

שפתי חכמים

מצח"כ נבי נגיס דלא סיק סתי טעמיך וכ"ג מצינו בתלמוד בפרק ערבי פסחים ושוי קלי עלייהו רב יוסף שבח לבחבים לגרבי שעודה כו' מהרש"י : ם יש מקשים לפי מ"ש שעמדו מלגו ויחל"ב שרבו ממנו והלכו להם לפי פי' זה סיפ לו לכתוב בקרא ויבן לחמ"שה ו"ל דכיוצא בל תאבד סיו מרבע פתחי וכיון שהלכו לדרכם סיה רק אחד עשיו מפתח זה שסיו עומדי מלגו פתח שסיתה כרות לפנים לו דרומית לעכב לותם לך כתיב לקרלחם וק"ל • (תולדות יצחק) ויל"ל דלקן גב למלכיס בפ"ם לא יספו נלכתם יחע"ג שבלו חלין כדמו' חבשים פ"ח לא נשתנו ממדתן לירחות לחור וקדם : ג דק"ל למה לחר מתחלה לחדוני לי רבים ונלחר ל' לחר לם לא מלינו מן בעיניך לשון יחיד ועל זה פי' עבדול שבשם לחר וחין חיוק בין קה"ן לפת"ח כי כולם לשון רבים סם • וק"ת סיתך יש לחבשה סיוה סגדול ויל"ל לפי שבשבור שניו לחשי רבי ומני תלמידים ודין הוא שבשר הולך בחחריו ונדול מן התלמידים ליתיבו וקטן למתלו : ם (קל"ח) ר"ל שני פלגות של קודם ושל חול סם בכ"ל ולא לחתי לשוחו של לא יהין כו' : ע (סרח"ם) חין להודעם של רש"י על מלח יוקח שפירוש ע"י

רש"י

כתיב נבנים עליו וכתיב ויהן לקרלחם ם כד חזיוהו דהוה שרי ואסר פיכלו הימנו מיד ויהן לקרלחם : (ג) ויאמר אדני אם נא וגו' • לגדול שבהם נ לחר וקרלם כלם לחדונים ולגדול לחר ל' נח תעבור ליהן שלח יעבור הוא יעמדו חביריו עמו וכל' זה הוא חול (שבועות לה) ד"ח קודם הוא והיה לומר להקב"ה להמתין לו עד שיהן ויכניס לח סלורחים ולח"ם שבחוב לחר ויהן לקרלחם הלמירה קודם לכן סיתה ודלך המקרלחות לדבר כן כתי שפירשתי לגל לח יהן רוחי בלדם שבבהב לחר ויולד כח ול"ל לומר כן לח"ל קודם נזירת ק"כ סיה ם ושתי סלשונות בב"ל : (ד) יקח נא • על ידי שליח ע והקב"ה בלם

דורש

וְאָבֵן גְּוָאטְ צוּ אִים אוּנ בַּייא דָר בְּשׁוּרָה שְׁטַייט וַיאָטְ אִין מַיטְשׁ עָר הָאטְ גְּאָטְ אוּנ בַּיי דֶעם אִיבָּר קָערְן פּוּן סָדוֹם שְׁטַייט דָר מַלְאָךְ הַמַּגְּאָפְ(כי לא אוכל לעשות) אִיךְ קָאן נִיט טָאן שְׁטַייט אַלְץ בְּלִשְׁוֹן יְחִיד וְוָארוּם אוֹךְ אִיטְלֶכֶן שְׁלִיחוּת אִין נְשִׁיקְט גְּוָארְן זַיין אַנְדֶרֶר מַלְאָךְ וויא אוּנ עָר הָט גְּוָעהָן אַז וַיִיא שְׁטַייאָן אוֹךְ אַיין אוֹרְט אוּנ וויל נִיט אַרַיין זַיין צוּ אִים הָאטְ עָר פַּאר שָׁטָאנְן אַז וַיִיא וויל אִים נִיט מַטְרִיחַ זַיין הָאטְשׁ זַיי הָאבָּן גְּוויסְט אַז עָר וָועט נַיין זַיי זָענִין אַקְעגְן זַיי פָּארְט גְּשָׁטָאנְן אוֹךְ אַיין אוֹרְט פּוּן זַיין בָּכּוּר וָועָנִין צוּ וַיִיזִין אִים אַז זַיי וויל אִים נִיט מַטְרִיחַ זַיין וויזִין לְקראחם מפתח האהל אִיז עָר

[illegible] זַיִיא פּוּן דָר טִיר פּוּן דָעם נָצָעלְט וישתחו ארצה אוּנ עָר הָאטְ זִיךְ גְּבּוּקְט בִּיז צוּ דָער עָרְד :
[illegible]טְ גְּאָנְגְט צוּם עָלְטָן פּוּן זַיִיא אַרְנִי בַּיין הָאר אם נא מצאתי חן בעיניך אוֹב אִיךְ הָאב
[illegible] תעבור מעל עבדך אִיךְ בָּעט דִיךְ רוּא וְאַלְטְ נִיט אִיבָּר פָּארָן פּוּן אָפְ דַיין
נִיט אִיבָּר פָּארִין וָועלִין שׁוֹן דִיא אִיבְּרִיגְע מְמַילָא בְּלַייבָּן שְׁטַייט
קָאנְדִין אֲרָנִי דְאם אִיז גְּסַיינְט הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְוָארוּם אוֹבָן אִין
עָזִין אוּנ אַז אַבְרָהָם הָט דָר וָועהָן דִי דְרַייא מַלְאָכִים הָאטְ עָר
[illegible] גְּבָעטָן הקב"ה עָר זָאל וָוארְטָן אוֹךְ אִים בִּיז
[illegible] זָאל גְּנוּמָן וָועדִין

ב וְקַח־עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָא תְּלָתָא גוּבְרִין קָיְמִין עֲלוֹהִי וַחֲזָא וּרְהַט לקדמותהון

בעל המורים

כתם • ד' נמקר' כתם סיום כתם השמש כתם את עלי תור ויכתו כתם סיום תל בית חיים בושת שתכרסם יושב פתח תחכל ותיגו מניח נמי שלימול ליכנום כתם סיום תלה כתם את עלי תור דסיגו נג"ע כדכתיב וסיום לך ס' לתור עולם תחכל חיים בושת פי' שבת על הכותית שתן לך בושת גדול ממי שבת על הכותית כתם השמש יכנם לגיכנם דכתיב כתם יום בת בושר כתם סיום נגי' זהו גיכנם וכני' דם מילה : וכתם שלמה • בניתי' תלן מיכתל גבריתל ורפתל :

רש"י

ישב • (ב"ר) יסב ד כתיב בקם לעמוד אמר לו הקדוש ברוך הוא שב ותני לעמוד ואתה סימן לבניך שעתיד תני להתיצב בעזרת הדיוטים ה ואן יושבין שנאמר (תהלים פב ו) אלהים נצב בעדת אל • פתח האהל • לרלות פס ים עובר יסב ו ויכיסס בביתו : כתם היום (ב"מ פו) הוציא הקב"ה תמה מנרתיקה ז שלח להמריחו בהוריחים ולפי שרחתו מצטער שלח היו חורמים בחים הביא המלאכים עליו ח בדמות אנשים : (ג) והנה שלשה אנשים • אחד לבשר את שרה ט ואחד להפוך את סדום ואחד לרפואת את אברהם אחון מלאך אחד עושה שתי שליחות • (ב"ר) הדא הוא דכתיב ויבא אל אברהם הוא מזכירן בלשון רבים ויאכלו ויאמרו אליו ובבוקרו נאמר ויאמר שוב אשוב אליך וכבפיכת סדום הוא אומר כי לא אוכל לעשות דבר עד בואך שמה • (ב"ר) ורפאל שרפא את אברהם כ הלך משם להגיד את יום הוא שנאמר ויהי כהוציאם אותם החוצה ויאמר המלט על נפשך למדת שהאדם היה מגיל : נצבים עליו • ל לפניו כמו (במדבר ג כ) ועליו משא מכשה : אבל לבון נקיים הוא כלפי המלאכים : ויירא • מהו וירץ וירא ב' פעמים הרשעון כשנאמרו וכשני לבון הכתוב נסתכל שהיו נצבים במקום אחד והבין שלא היו רוצים להתריחו ואע"פ שיודעים היו שיצא לקראתם עמדו במקומם לכבודו להרחותו שלא רצו להתריחו וקדם הוא וץ לקראתם (כך הגירסא בדפוס' ישן) בבבא מציעא (שם) כתיב

ופ"ר זה מדע מן הקושיא דלמה מלאך אחד עושה שתי שליחות ולמה כתב גבי כל מעשה ומעשה חד וקבלתי ממו"ר שב"ק דלמדת לעולם נאו מפוה שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות אלא מקום שנלמה היו נקראים לשליחות אחד ועל זה אמר תדע כו' • עכ"ל : כ וקבש ל"ג רש"י להגיה זה לכאן ור"ל דק"ל לפי פי' שאין מלאך אחד עושה שתי שליחות' דהא גבי כשורם נאמר לשון יחיד וכן גבי כניסת סדום אבל גבי רפואה של אברהם לא מצינו ל' יחיד וע"ק למה לא הגיה ד' מלאכים אחד להגיל את לוט כו' לפי כ' ורפאל שריפא כו' הלך כו' ומזו כלנו כתב גבי רפואה נמי ל' יחיד הרמ"ס • ועוד י"ל דלפי שריך להגיה שלא תקשה לו הא לקמן גבי כניסת סדום כתיב ויבאו שני המלאכים סדומה וגו' ש"מ שאריך לכניסת סדום שני מלאכים ולא פי שכבר עשה שלחו שליחותו ועל זה פי' ורפאל שריפא את אברהם כ"ל אותן שני המלאכים דכתיב בקרא אחד מהם היה רפאל והלך משם והגיל את לוט ולא סייע לזה שכבר הם סדום: (הרח"ס) פרש"י רפאל שריפא את אברהם הלך לגיל את לוט ות"ת לוץ ייחס עצמו בתמרו מכחיש לנאמו יש לומר זה שבא לגיל את לוט בעצם ובשחתת סדום היה במקרא ש"מ ולוט בת לוערה הי' כמעיר על סדום הם כן בללת לוט היה שכת בהשבה במקרא וע"כ יגדל מלאך כמשונה לעזאל לוץ עיקה רע וכן לסיפר • ויש ספריים בגורסין ושליחות של רפוא' והללה אחת היא דקתה נרש"י ח"כ למה הביא ג' מלאכי' הא בשנים שני דאותן שנים שרפאו את אברהם ובשרו את שרה הם יכלו לל סדום ואחד יגיל את לוט לכן פי' שללה ורפואה אחת היא אבל בסורה והללה שי דברים הם ובמקצת פירושים לישו ובעשה לוץ מלאך אחד עושה שתי שליחות לאודיע שאין מספר לגדולי ולין עניות במקו' עשירות מלאתי : (מ"י) כתריך הם בפעול וכייס ול"ל דוחקי הביא שלשה שלא יעטי הם היה מלאך אחד יכול לעשות שתי שליחות ומ"מ למה פרט בכתוב שהיו שלשה אלא מה לי היה כי כתכתוב בא להודיענו שכיו שלשה לקיים שלשה מיני שליחות : ל ולין לבקשות נפ"ו אחתי כי ורב לומר משום דשמש תוהם בסעודה שיך למכתב והוא עומד עליהם כלומר בשמוך לפר

אַז וִוי וַוייטֶר שְׁטַייט: (ב) וישא עיניו הֵמ אַבְרָהָם אוֹף נְהוּבֶן זַייני אוֹ
נון שלשה אנשים דריי כַאנן נצבים עליו שְׁטַייעֶן פַּאר אִים • רַשׁ"י •
בַּלְאָבִים אַיינֶר זְאל אַבְשׁוּרָה זָאגֶן צוּ שָׂרָה אז זיא יייזט האבי
אוֹג אַיינֶר זְאל דַיילִין אברהם דעם אַיי
אִי אַז וָואַרוּם

פֶּתַח־הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם׃ ב וַיִּשָּׂא עֵינָיו
וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו וַיַּרְא
וַיָּרָץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה׃

ויאמר

שפתי חכמים — רש"י

יום כשיש נהיותם כותבים ומברכ"ם מקצה החדרים מכאן יום ג' פתותה מסכנת ג' ימים מהחכמים כדתניא נפ' ר"ח דיום ג' למלה מרחיקין את הקטן כו' ע"ש ומק"ל נרא תמת מל' תניג' יום ג' למלה מרחיקין את הקטן כו' ע"ש ומק"ל נרא תמת מל' תניג' יום

כו' וכ"ל דלק"מ דש"כ נא פליגי אלא במילת קטן אחין כמילת קטן ג' ימים דנמיל' קטן יום ראשון ושני יותר מס בסכנה מיום ג' דס"ל נת"ק דבשב' אל קטן סליק הייה ור"ח היינו מחלק ומניח דהיה מן המקרא ת"ש אחין כ"ב ראשים לדבר זכר לדבר אחד במילת גדול כ"ש נא פליגי

יום ג' הוא יותר מכאן מיום ראשון ומי וכמו שמצוד מכתוב ויהי ביום השלישי וגו' ות"ח כד תקיפו עליהון כניחון וכלפי' מרמכ"ם כי הליחות עברות ויורדות ומתמוה מהן תבורה וירכם המכלכלות ונפצר הזה נא שיך בקטן אחין בו ליחות כ"כ אך מכאן

דליכ היה המכה עצמה ומ"מ יום ג' ליכא מכאן כולי האי כיון דמליק בשר חיה מצ"ב בגדול דמתחלה חיון מתגברין וכדיון מליחות ומפה עצמה אחין הן גם מכאן כיון שהוא בעל קמ ויכול לעכבו למכת תרב והוא דבר המרמה לעיניים ומפורסמות הן

מיכין רואה: (נח"י) וכ"ל נתרן בדק"ל דאין נכנסין לבקר את החולה בג' ימים מרחמ"ם: מרחמ"ם מקצה הבכ"ר לתמרו נופ' ומצי עונות כדת לתמרה ע"ם היה וכן נקטן ומצות אפה כי' מרכ פסח היה וכו' ות"ל ע"כ נומר דמכ"ר ס"ל הבקיור היה ביום

מילה שהוא בג' בניסן ורבי תמת ס"ל הבקיור היה בי"ו בניסן ויש לתמוה על מרכ שכניה תלמות הלוקות כו' ומהיכן שם ולא נהגרה כו' ע"ם • לכ"ל פשוט הוא דכ"ע ס"ל דמילה היתה בי"ב בניסן והבקיור היתה בע"ו בניסן והבריאה בכותל היה בע"ז

בניסן כשתמר לו מקדום ברוך הוא למועד תשוב אליך ואף על גב דלמועד הזה נתמר ביום מילה וביום הבקיור נתמר סתם למועד ולא נתמר הזה ע"ם הוא"ל ומרכ פי' שם למועד שקבעתי לך לתשוב אליכ לשמר נמי לוקבא דכמ"ל ס"ל הבקיור היה ביום מילה למועד הזה נתכוין ליום הבקיור וכן פי' מרכ לקמן למועד אשר דבר אתו אלהים וע"ם: ג נראה דרש"י הינו מתרץ למה נראה אליו שם כי שמת מעשה שפי' כך היה דבלותו זמן היה אברהם שם אלא רצה לתרץ מה שיך הקפה לבוזיע שפשה נראה אליו דהא כבר נאמר לעיל שהוא שוכן בחלוני ממרא ומשתמע שם שגגה כי שם מל את עצמו וכני ביתו ובודאי אלא מפשי' פדיין חולה ממילתו היך שהקב"ה בא לבקרו: כ' הרש"ם וה"ת מי הכריח לרש"י למתר' נתן לו עצה דלמא לא שגגה לו שם אלא שהוא מפום דשם פי' לחלני בחותו יום וכו' ותירן המיתור' דקפה קדרים היה ללא ס"ל למיכתב אלא ויהי אליו ס' וחוה וגו' כמתב בשאר בניאותיו ע"ל והוא כעין מה שפרשתי לעיל • ג"כ קי מפשע מתלת (ממרא) ר"ל שאמר לאברם עשה מה שהוא לך הקב"ם לך קשה דהיאך יתכן לומר דאברה' תניגו יועל עשה שם לקיים מצות מורלו אם לאו וחא דניק גדול היה ועמד בעשרה נסיונות • והרש"ם מפרש דודאי גם בלאו הכי נמי מי' מקיים מצות מילה שהיא מצות מורלו אלא דאפשיל זה נעל עשה לפי שאפשיל עבר וממרא היו בעלי ברית אברה' ואפשר היו נרחים לו כאלו הם תוכיים אותו ואברהם היה רוצה לבקוע דעתם אם תיכם אחת נפש ואחת בלב עמו ואם היו תומרים לו בימוד ודאי בלב נמי תוכיים אותו ופ"ה דבר אפשיל ועבר נזנו לו עשה אלא יתוד ממנה לבד נתן עשה בימוד ובזה היה מכיר אברהם בהן ועי"ל דמשום זה נעל אברהם עשה לפי שהי' סבור ודאי יתנו לו עשה אלא יתוד ואעפ"כ יתוד את עצמו ואת יהי' שכרו יותר גדול ע"כ לשון הרש"ם • ועי"ל דנעל עשה אם יתוד את עצמו בשעה זו בפרסני' לפי שאברה' אמר שמא לא יניחוהו לימול והוא אמר מול בפרסני' אלא יהי' כפס כת לעבד את הבור כדכתיב לעיל נפ' לך לך בעשרם שום וגו' • (מכר"י מכרמ"ם) • וי"ב שאלל אם יתוד עצמו כפרסני' נ"ל מניהו שלשתם לתוד בפרסני' זוקא ות"ב עבר ואשכול היה מותן ניהו כדמשמע במדרש אבל ממרא התיק לבו לתוד בפרסני' ולא יהיה לשונלין כלל לכך נפרע לו מדם כשבר מדם שעלה בחלקו דייקא ומה שפרש"י לעיל שהקב"ם אמר לו אל תירא זה היה אחר שנתן לו ממרא העצה והשכיח הקב"ה עמו ושם ים מדבם לגבד שמל את אשכול ואת ענר ומתו אמר לו ממרא לא יתקיימו אותם עד שתתוד עצמך כמותם ויתוד ושתו חבר ו"ו לומר כמל עצמו יתוד כמותם ואתחיל לתוד את עצמו ולא היה יכול מתוך הפצר בת הקב"ה ושיהו שלשתם וכרות עמו ברית ולפי שנתן לו עצה על המילה לפיכך נגלה עליו בהקדו • אבל תימה הם זה יגלה עליו בחלקו היה יגלה עליו בחלקו היה דר • ול"ל כי אחלוני אחם ליהו אידור שם כדי לגלגל זכות עליו • (נד"ל) וכ"ת למה נקט עצה יותר על מצות מילה מנשאר מצות שבכל התורה ל"ל דבשלמי' בשר מצות לא היה לריך לוקח עצה אם יתתין עד שיהי' מצוה מפי הקב"ה

מפני

אִם אִי נוֹגֵעַ דָּעַם דִּרְיֶטֶן טָאג פּוּן דָּעם וָוּם עָר הָאסָט זִיךְ טַל נוֹגֵעַ אִיז נָאט גִּקוֹמֶן אוּן הָאט שׁוֹאל
בְּשָׁלוֹם נוֹגֵעַ אוּן וַיילְ סְמָרָא הָאט אַיין עֵצָה גֶּעבֶּן צוּ אַבְרָהָם עָר זָאל זִיךְ טַל יָן דְּרוּם הָאט נָאט זִיךְ
בָּאוּזִיגִין צוּא אִים אִין זַיין חֶלֶק והוא יושב אוּן אַבְרָהָם אִיז גֶיזֶעסֶן • רַשׁ"י שֶׁרַיבְּט עִם שִׁטַיִיט יָשַׁב אֶן
אַנְא"ו דָּעָם אַבְרָהָם הָט גִּיוּואלְט אוֹף שְׁטַיין פַּר דָּעם כָּבוֹד פּוּן דָּר שְׁכִינָה הָט הקב"ה צוּ אִים גִּיזַאגְט דִּי
דִּין אוּן אִיר ין זאלט ... יין אַסיקֶן צוּ דַיינִי קִינְדֶר אַז אִיךְ וָועל שְׁטַיין אִין דָּר עֵדָה פּוּן דִּיא
אִין דָּר טִיר פּוּן זַיין גִּיצֶעלְט צוּ זָאהֶן מָאכֶר פַּארְט אִימֶצֶר וָועט
כתום היום אַז דָּר טָאג אִיז נָאנְץ הַיים גִּוֶעזֶן • רַשׁ"י שֶׁרַיבְּט נָאט
... היים אוֹף דָּר וָועלְט אַז קִין מֶעֶנְטשֶׁן זָאלֶן
נָאט הָט גִּיזֶאהֶן אַז אַבְרָהָם אִיז
אִין דָּעם גִּישׁטַאלְט פּוּן מֶעֶנְטשֶׁן

אַל־תִּשְׁתַּע כִּי־אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אֵמַצְתִּיךָ אַף־עֲזַרְתִּיךָ אַף־תְּמַכְתִּיךָ בִּימִין צִדְקִי : הֵן
יֵבֹשׁוּ וְיִכָּלְמוּ כֹּל הַנֶּחֱרִים בָּךְ יִהְיוּ כְאַיִן וְיֹאבְדוּ אַנְשֵׁי רִיבֶךָ : תְּבַקְשֵׁם וְלֹא תִמְצָאֵם אַנְשֵׁי
מַצֻּתֶךָ יִהְיוּ כְאַיִן וּכְאֶפֶס אַנְשֵׁי מִלְחַמְתֶּךָ : כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מַחֲזִיק יְמִינֶךָ הָאֹמֵר
לְךָ אַל־תִּירָא אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ : אַל־תִּירְאִי תּוֹלַעַת יַעֲקֹב מְתֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ נְאֻם־
יְהוָה וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל : הִנֵּה שַׂמְתִּיךָ לְמוֹרֵג חָרוּץ חָדָשׁ בַּעַל פִּיפִיּוֹת תָּדוֹשׁ הָרִים
וְתָדֹק וּגְבָעוֹת כַּמֹּץ תָּשִׂים : תְּזָרֵם וְרוּחַ תִּשָּׂאֵם וּסְעָרָה תָּפִיץ אֹתָם וְאַתָּה תָּגִיל בַּיהוָה
בִּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלָּל :

לְאַב דִּיךְ נִיט מְסַאם גְּוָעֶן דְּרוּם אִיז מוּטָ אוֹף מִיר צוּ הֶעלְפֶן דִּיר זָאג אִיךְ דִּיר אל תירא כי עמך אני דוא זָאלְסְט קֵיין מוֹרָא נִיט הָאבֶּן דָּעֶן אִיךְ בִּין מִיט דִּיר אל תשתע דו זָאלְסְט נִיט זַיין גְלַיִיךְ וויא וַואקְס בְּלוֹטָ דַיין הָאֶרְץ זָאל נִיט צוּ גַיין פַאר מוֹרָא כי אני אלהיך דָּעֶן אִיךְ בִּין דַיין גָאט אמצתיך אף עזרתיך אף האב דִּיךְ גְשְׁטַארְקְט אוּנ דִּיר גֶהָאלְפֶן אף תמכתיך בימין צדקי אוּנ הָאב נָאךְ דִּיךְ אוּנטֶר גִילָעגְט מִיט מַיין דֶעכְטִי הָאנְט : הן יבשו ויכלמו כל הנחרים בך נון זַיי וועלֶן מְכוּוִישׁ וָועֶרֶן אוּנ פַּר שֶׁעמְט וָועֶרֶן דִּיא וואס הָאבֶּן זִיךְ אֶן גְרַייצְט אֵין דִּיר ויהי כאין ויאבדו אנשי ריבך זַיי וָועֶלֶן זַיין אוֹיסְוִויא נִישְׁט אוּנ וָועֶלֶן פַּאר לָארֶן וָועֶרֶן דַיינֶי קְרִיג לַייט : תבקשם ולא תמצאם אנשי מצתך דו וָועסְט זַיי זוּכֶּען אוּנ וָועסְט זַיי נִיט גְפִינֶן דַיינֶי קְרִיג לַייט יהיו כאין וכאפס אנשי מלחמתך זַיי וָועֶלֶן זַיין אַזוֹ ווי נָאר נִישְׁט דִי מַאנְן וום הָאבֶּן גִיוואלְט מִלְחָמָה הָאלְטֶן מִיט דִיר : כי אני יי אלהיך מחזיק ימינך דָּעֶן אִיךְ נָאט בִּין דַיין נָאט וום שְׁטַארְקְט דַיין דֶעכְטִי הָאנְט האמר לך אל תירא אני עזרתיך וום זָאגְט צוּ דִיר דו זָאלְסְט קֵיין מוֹרָא נִיט הָאבֶּן דָּעֶן אִיךְ וָועל דִיר הֶעלְפֶן אל תיראי תולעת יעקב די זָאלְסְט קֵיין מוֹרָא נִיט הָאבֶּן די מְשַׁפְּחָה פוּן יַעקב וום דו בִּיסְט שְׁלַאף אַזוֹ וויא אַיין וָועְרְמֶל וום הָט קֵיין כֹּ֫ח נִיט נָאר אין מוֹל אַזוֹ הָט איר אוֹךְ קֵיין כֹּ֫ח נִיט נָאר מִיט אַיֶיעְרֶי תְּפִלּוֹת מתי ישראל אויר מַאנְן פוּן יִשְׂרָאֵל אִידֶר איר גִיצַייְלְטֶי לַייט פוּן יִשְׂרָאֵל הָט קֵיין מוֹרָא נִיט אני עזרתיך נאם יי אִיךְ וָועל דִיר הֶעלְפֶן זָאגְט גָאט גֹאלך קדוש ישראל אוּנ דַיין אוֹס לַייזֶר וָועט זַיין דֶער הַיילִיגֶר פוּן דִיא יִשְׂרָאֵל : הנה שמתיך למורג חרוץ חדש נון אִיךְ גָאט הָאב דִיךְ יִשְׂרָאֵל גְמַאן צוּא אַיין קָארְב הָאלְץ חדש אַיין גַיי֫עם בעל פיפיות וום עֶר הָט פִּיל מַיילֶר אוּנ שְׁפִּיצֶן דֶער קָארְב הָאלְץ אִיז זַייעֶר שַׁארְף אוּנ שְׁנַייט פִּיל אִבֶּר אַז עֶר וָועְרְט אַלְט וָועֶרֶן טָעמְפֶּע֫ט־זַיינֶי שְׁפִּיצֶן שְׁנַייט עֶר שׁין נִיט אַזוֹ פִּיל תְּרוּשׁ הִירְם וחדק דו וָועסְט דְּרָעשֶׁין דִי בֶּערְג אוּנ וָועסְט זַיי צוּ דִינֶען גִבְעוֹת כְּמוֹ תשים אוּנ דִי הוֹךְ וָועסְט טָאן אַזוֹ ווי פְּלָעוֶוער : תזרם דו וָועסְט זַיי ווִינְט שׁוֹבֶלֶן גְלַייךְ וְוי טָאן ווִינְט שׁוֹבֶלְט תְּבוּאָה אֲקֶעגְן דֶעם ווִינְט ורוח תשאם אוּנ דֶער ווִינְט וָועט זַיי אַוועק מְרֶאגֶן וסערה תפיץ אתם אוּנ דֶר שְׁטוּרְם ווִינְט וָועט זַיי פַּאר שַׁפְּרַייטֶן ואתה תגיל ביי אוּנ דִי וָועסְט דִיךְ פְּרֵייעֶן מִיט נָאטָם הֵילְף בקדוש ישראל תתהלל מִיט דֶעם הַיילִיגֶן פוּן דִי יִשְׂרָאֵל וָועסְט דִיךְ לוֹבֶּן אוּנ בְּרִיכֶּן :

אונקלוס

א וְאִתְגְּלִי לֵיהּ יְיָ בְּמֵישָׁרֵי מַמְרָא וְהוּא יָתִיב בְּתָרַע מַשְׁכְּנָא כְּמִיחַם יוֹמָא :

בעל הטורים

(ג) ויקרא אליו • סמך נמלו אל ויקרא מלמד שנקרא לו בשביל המילה ד"ח נמוגו אתו ופמוך ליה ושוב יוסב פתח כתוכל כתוב ם • זכו שתהי"ל שתכנסם יוסב על פתח ניסכם וחינו מניח לי שיעמוד ליכנס שם תוך ממי שכתו על הכיורי שנתכפס שרתו וחינו מכיהו • ויהי חלון ס' • ס"ה שהו מלמד שתוה נשכון כתוכל של תכנסם • כגי' זר ס' מלא חלון : ויהי חלון כ' כתלוני • כגי' נשקר כתוכה • יוסב פתח כתוכל • ו

רש"י

ב וכל סקב"ה ושכל בשלומו : באלוני ממרא. הוה שנתן את התוכה ולא יוסיף

נכנסים כלבד : ב כיון דמקום זה מגלה חלון כיו

(א) ויקרא אליו יי אוב נָאט הָט
מַמְרֵא • ר"ש"י שְׁמוֹ

נִדַּף קַשׁוּתוֹ : יִרְדְּפֵם יַעֲבֹר שָׁלוֹם אֹרַח בְּרַגְלָיו לֹא יָבוֹא : מִי פָעַל וְעָשָׂה קֹרֵא הַדֹּרוֹת
מֵרֹאשׁ אֲנִי יְהוָה רִאשׁוֹן וְאֶת־אַחֲרֹנִים אֲנִי־הוּא : רָאוּ אִיִּים וְיִירָאוּ קְצוֹת הָאָרֶץ יֶחֱרָדוּ
קָרְבוּ וְיֵאָתָיוּן : אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ יַעְזֹרוּ וּלְאָחִיו יֹאמַר חֲזָק : וַיְחַזֵּק חָרָשׁ אֶת־צֹרֵף מַחֲלִיק
פַּטִּישׁ אֶת־הוֹלֶם פָּעַם אֹמֵר לַדֶּבֶק טוֹב הוּא וַיְחַזְּקֵהוּ בְמַסְמְרִים לֹא יָמוֹט : וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל
עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךְ זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי : אֲשֶׁר הֶחֱזַקְתִּיךָ מִקְצוֹת הָאָרֶץ
וּמֵאֲצִילֶיהָ קְרָאתִיךָ וָאֹמַר לְךָ עַבְדִּי־אַתָּה בְּחַרְתִּיךָ וְלֹא מְאַסְתִּיךָ : אַל־תִּירָא כִּי־עִמְּךָ

אני

דָאזִיגֶר הָט גְּנֶעבֶּן פַּר אִים פָּעלְקִיר ומלכים ירד אוּ מְכִים הָט עֶר גְמַאכְט נִידֶרִין פַּר אִים כְּדֶרֶלְעֶמֶר מִיט
דִי אִיבְּרִיגִי אָדֶר יתן כעפר חרבו עֶר הָאט גְּנֶעבֶּן אוּ הָאט גְּנִישְׁלָאגֶן מִיט זַיין שְׁוֶוערד פִּיל הֶרוּגִים אַז וויא
שְׁטוֹב כקש נדף קשתו אוּ מִיט זַיין בּוֹגֶן הָט עֶר דֶר שְׁלָאגֶן פִּיל מֶעגְטֶשֶׁן דֶם זַיי זָענֶן גְּפַאלֶן אַז וויא אוּם
נִיקְלַאפְּטִי שְׁטֶרזִיא : ירדפם יעבור שלום עֶר הָאט זַייא נָאךְ גֶיאגְט אוּ אִיז אִיבֶּר גְּפָארֶן בְּשָׁלוֹם אָן אַיין
מַכְשׁוֹל אורח ברגליו לא יבא אִין אַז אוּ אַיין וָועג וָואם עֶר אִיז פְּרֶיעֶר נִיט גְיוֹוגְט צוּ קוּמֶן מִיט זַייגִי פִּיס : מי
פעל ועשה וֶועֶר הָט דָאם אִים גְּוֶועֶרְקְט אוּ גְמַאכְן קרא הדורות מראש דֶר גְּאט וום הָט גְרוּפֶן דִי דוֹרוֹת פּוּן אָן
הַייב כְּלוֹמֶר דֶר גְּאט וום הָט בְּשַׁאפֶן אָדֶם הָרִאשׁוֹן דֶר גְּאט הָט דֶם אֶלֶין גְמַאכְן צוּ אַבְרָהָם זָאגְט יְשַׁעְיָהוּ
פּוּן גָאטֶם וֶועגֶן אני יי ראשון איך גְּאט בִּין גְוֶועזֶן מִיט דִי עֶרְשְׁטִי לַייט צוּ טָאן זַיי אוּ צוּ הָעלְפֶן זַיי ואת
אחרונים אני הוא אוּ מִיט דִי הִינֶטֶרְשְׁטִי כְּלוֹמֶר מִיט אַייךְ יִשְׂרָאֵל וֶועל אִיךְ אוֹךְ זַיין צוּ הָעלְפֶן : ראו איים
דִי אוּמוֹת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וֶועלֶן זֶעהֶן דִי גְבוּרוֹת וום אִיךְ גְּאט וֶועל טָאן צוּ דִי יִשְׂרָאֵל וייראו אוּ זַיי וֶועלֶן
מוֹרָא הָאבֶּן קצות הארץ יתרדו דִי עֶנְקִין פּוּן דֶר עֶרד וֶועלֶן צִיטֶערִין קרבו ויאתיון זַיי וֶועלֶן גְּנָעהֶנן אוּ וֶועלֶן
זִיךְ אַיין זַאמְלֶן אַיינֶר צוּם אֲנֶדֶרִין אוּ וֶועלֶן קוּמֶן צוּ מִלְחָמָה האלפן מִיט דִיא יִשְׂרָאֵל : איש את רעהו
יעזרו אַיין מַאן וֶועט הֶעלְפֶן זַיין חָבֵר ולאחיו יאמר חזק אוּ צוּ זַיין בְּרוּדֶר וֶועט עֶר זָאגֶן שְׁטַארְק דִיךְ צוּ
דֶר מִלְחָמָה דֶען זַיי וֶועלֶן מֵיינֶן טָאמֶר וֶועט זַיי זַייעֶר אֶפּ נָאטְ קֶענֶן הֶעלְפֶן : ויחזק חרש את צרף אוּ דֶר
מֵינְטֶמֶר פּוּן אַייזֶן וום גִיטְט אוֹם דֶעם דְמוּת פּוּן כּוֹכָבִים וֶועט שְׁמַארְקֶן דֶעם גָאלְד שְׁמִיד וום בַּדֶעקְט
דִי בִּילְד מִיט גָאלְד מחליק פטיש את הולם פעם אוּ דֶר וום טוט זַיא גְלַאטְ מַאכֶן מִיט דֶעם הַאמֶר דֶעם
דָאזִיגֶין וום טוט זַיא מִיט אַיין מָאל אַיין קְלַאפּ אמר לדבק עֶר וֶועט זָאגֶן צוּ דֶעם בַּהֶעפְטוּנְג דֶם מֵיינְט
מֶען דִי עֶרד וום מֶען בַּהֶעפְטְ אוּ מֶען לַייט צוּ צוּא אִיר מִיט שְׁטִיקֶר אַייזִין אֵיינֶם צוּם אַנֶדֶרֶן וֶועט עֶר
זָאגֶן וום גִיט גוט הוא דֶם אִיז גִיט צוּ לַייטֶן דֶר מִיט ויחזקהו במסמרים לא ימוט אוּ עֶר וֶועט שְׁטַארְקֶן דִיא דְמוּת
מִיט נָעגֶל כְּדֵי זַיא זָאל זִיךְ נִיט אוֹם גְלִיטְשֶׁן אַז וֶועלֶן דִי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שְׁטַארְקֶן אַיינֶר דֶעם אַנֶדֶרֶן צוּ
עֵין מִלְחָמָה הָאלְטֶן מִיט דִי יִשְׂרָאֵל ואתה ישראל עבדי אָבֶר דוּא יִשְׂרָאֵל דוּא בִּיסְט מֵיין קֶנֶעכְט יעקב אשר
בחרתיך דוּ יַעֲקֹב וום אִיךְ הָאבּ דִיךְ אוֹם דֶר וַיילְט זרע אברהם אהבי דוּ בִּיסְט פּוּן דִיא קִינְדֶר פּוּן אַבְרָהָם
מֵיין לִיבּ הָאבֶּר : אשר החזקתיך מקצות הארץ וואם אִיךְ הָאבּ דִיךְ גְנוֹמֶן צוּא מֵיין הַלָּק פּוּן דֶעם עֶק־וֶועלְט
וּמאצילים קראתיך אוּ פּוּן אֲירִי גְרוֹסִי הָארֶן הָאבּ אִיךְ דִיךְ גְרוּפֶן (בני בכורי ישראל) ואומר לך עבדי אתה אוּ
הָאבּ גְנוֹמֶן צוּ דִיר בִּיסְט מֵיין קֶנֶעכְט בחרתיך ולא מאסתיך אִיךְ הָאבּ דִיךְ אוֹם דֶר וַיילְט צוּ מִיר אוּ
האב

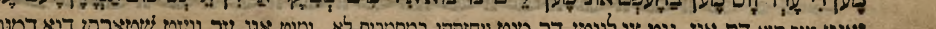

בראשית יח וירא

יח א וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב

א ואם תאמ' מנ"ל לרש"י ו"ל דדש"י דייק מדכתיב ויבא (ג) וירא אליו : לנקר א מת כתולה • (כ"מ פו) למה
אליו ה' ולא כתיב ויבא ה' אל אברהם נכדי חמת בר הגיעה יום שלישי למילתו סיפ
תלי לך לא נאמר אל אברהם' דקאי אפרשת מילה דלעיל ומסתם וכא
כתיב נכדיה אל אברהם ול"ק למה נראה אליו ואין לומר שלוה
ש כתולה דקאי ככר לוה לו וכבר מל את עצמו וכבי כיתו אלא מכתמת ודאי לנקר את כתולה • (ר"ק) יש לנקרות למה פיכם"י לנקר
מדלא מפרש מאי נראה אליו אלא כן את

בְּשָׂרָא דְעוּרַלְתְּהוֹן בְּכֻרָן יוֹמָא הָדֵין כְּמָא דְמַלֵּיל עִמֵּיהּ יְיָ׃ כד וְאַבְרָהָם בַּר תִּשְׁעִין וְתַשַׁע שְׁנִין כַּד גָּזַר בְּשָׂרָא דְעוּרְלְתֵיהּ׃ כה וְיִשְׁמָעֵאל בְּרֵיהּ בַּר תְּלַת עַשְׂרֵי שְׁנִין כַּד גְּזַר אֶת בְּשָׂרָא דְעוּרְלְתֵיהּ׃ כו בְּכֻרָן יוֹמָא הָדֵין אִתְגְּזַר אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּרֵיהּ׃ כז וְכָל אֱנָשֵׁי בֵּיתֵיהּ יְלִידֵי בֵיתָא וְזַבְנֵי בַסְפָּא מִן בְּנֵי עַמְמַיָּא אִתְגְּזַרוּ עִמֵּיהּ׃ פ פ פ

רש"י

כעבילתו וכלה לחתוך והיה מתיירא שהיה זקן מה עשה שלח ידו ותפש עומד שנאמר וכרות עמו הכריח לו לא נאמר אלא עומד (כ"ב רש"י יסן): (כה) בהמולו את בשר ערלתו כאבותיהם לא נאמר אלא לפי שלא היה חסר אלא חתוך כאבר שכאבר נאמר אף ישמעאל שהיה ילד כוזקק לאחזק מעלה ד ולפרוע היתילה לכך נאמר בו אף (כ"ל): (כו) בעצם היום הזה • שמלאו לאברהם ע"ם שנה ה ולישמעאל י"ג שנים נמול אברהם וישמעאל בנו׃

שפתי חכמים

כעבילתו וכוי ג"כ לשון נפעל: ד דכל לאחוז וגמין רבויין הם • (קל"מ) ואע"פ דאמרי' הם הערל לא נתנה פריעה לאברהם קיימם הוה מעלמו כמו שקיים כל התורה קבל מילה משום דיוהד הם שמתוך להצטוות עליה לא קיים עד שנצטווה ולא יסיף מצוה ועושה: ה וע"ת וכרי לעיל ג"כ כתיב בעצם היום הזה ופירש"י בו ביום שנצטוו' וכתיב אחריו ואברהם בן תשעים וכתיב שנה ונו' ו"ל דאי לא כתיב עוד בעצם היום הזה ס"ד דעדיין לא כלתה לו שנה ס"ו שנה וכל דכתיב ואברהם בן תשעים ותשע שנה היינו דמקלת שנה ככולה לכן צריך למיכתב עוד בעצם היום הזה ללמדך שבו ביום מלאו לאברהם ס"ט שנה ולישמעאל י"ג שנה׃

חסלת לך לך

וְאִלְמָלֵא מִיר אִיתַי גַּיְיאִזְתּ עָר זָאל זִיךְ מַל זַיין אוּן זָאל מְקַיֵּם זַיין דִי מִצְוֹת פּוּן הַקב"ה דְרוּם הָט עָר זִיךְ מַל גְּוָעֹן אִין טִיטֶן טָאג כאשר דבר אתו אלהים אַז וְוִיא נָאט הָאט טִיט אִים גִּירֶעט (כד) ואברהם בן תשעים ותשע שנה בהמולו בשר ערלתו אוּן אַבְרָהָם אִיז אַלְט גְּוָעֹן זַיין אוּן זַיינְצִיג יָאר בְּשַׁעַת אַז עָר הָאט זִיךְ מַל גְּוָעֹן דָם זַייבּ פּוּן זַיין עֲרָלָה׃ (כה) וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה בהמולו את בשר ערלתו אוּן זַיין זוּן יִשְׁמָעֵאל אִיז אַלְט גְּוָעֹן דְרַיי צֶעהֶן יָאר אַז עָר הָט אֶפְּ גֶּשְׁנִיטֶן דָם פַּלַיי"ש פּוּן זַיין עֲרָלָה׃ (כו) בעצם היום הזה אִין דֶעם לֶעטְסֶרְקֵייט פּוּן דָם טָאג נימול אברהם וישמעאל בנו אִיז וְוָארֶן בַּשְׁנִיטֶן אַבְרָהָם מִיט זַיין זוּן יִשְׁמָעֵאל • רַשׁ"י בַּיי וְוָארִינְט פּוּן וָועגֶן שֶׁמַּייט נָאךְ אֲמָאל (בעצם היום הזה) צוּ וַוייזִין אַז אִין דֶעם טָאג וָום אִיז דָר פִּילְט גְּוָארֶן צוּ אַבְרָהָם נַיין אִין נַיינְצִיג יָאר אוּן צוּ יִשְׁמָעֵאל אִיז דָער פִּילְט גְּוָארֶן דְרַייצִין יָאר אִין דֶעם זָעלְבִּיגֶן טָאג הָאבֶן זַיי זִיךְ מַל גְּוָעֹן׃ (כז) וכל אנשי ביתו אוּן אַלֵי מָאנֶן פּוּן זַיין הויז נְזוּגְד יליד בית וָום אִיז גְּבּוֹרֶן גְּוָארֶן אִין זַיין הויז ומקנת כסף אוּן דִי וָום עָר הָט נְקוֹפְט פַּר צִין נָעלְד פּוּן פְּרֶעמְדִי פָּעלְכֶר זָענֶן וָוארֶן בַּשְׁנִיטֶן מִיט אִים׃

הפטרת לך

וּבַחוּרִים כָּשׁוֹל יִכָּשֵׁלוּ׃ וְקֹוֵי יְהוָה יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים יָרוּצוּ וְלֹא יִיגְעוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ׃ הֶחָרֵישׁוּ אֵלַי אִיִּים וּלְאֻמִּים יַחֲלִיפוּ כֹחַ יִגָּשׁוּ אָז יְדַבֵּרוּ יַחְדָּו לַמִּשְׁפָּט נִקְרָבָה׃ מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח צֶדֶק יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ יִתֵּן לְפָנָיו גּוֹיִם וּמְלָכִים יַרְדֶּךְ יִתֵּן כֶּעָפָר חַרְבּוֹ כְּקַשׁ

נדף

דָען נָאט גִּיט דֶעם מִידֶן כֹּחַ וּלְאִין אוֹנִים עצמה יִרְבֶּה אוּן צוּיא דֶעם וָואס הָאט קֵיין כֹּחַ נִיט טוּט עָר טָעטִיגְן שְׁטַארְקֵייט אַז וָועט אֵייךְ נָאט אוֹךְ נָעבֶּן שְׁטַארְקֵייט׃ וייעפו אוּן גילייִדִיגְט פּוּן מִצְוֹת וִיגְעוּ אוּן וָועלֶן זִיךְ וָועֶרֶן וּבחורים כשול יכשלו אוּן דִי יוּנְגֶען בְּלוֹטֶר דִיא יְשָׁעִים וָום זָענֶן גּוּטֶע שְׁטַארְק גְּלַיִיךְ וִוי דִי יוּנְגֶען דִי וָועלֶן גְּשָׁטַרְכְּלְט וָועֶרֶן׃ וקוי יי יחליפו כח אוּן דִיא וָום הָאפֶן צוּ נָאטֶן הֵילְף דִי וֶועלֶן פַּר בַּייטֶן אַיין נַייעֶם כֹּחַ יעלו אבר כנשרים זַיי וָועלֶן אוֹף בְּרֶענֶגֶן אוּן בְּקוּמֶן אַיין פְּלֵיגֶל אַז וִוי אֲדלֶערֶם יְרוּצוּ וְלֹא ייגעו זַיי וָועלֶן לוֹפֶן אוּן וָועלֶן נִיט מִיד וָועֶרֶן יֵלְכוּ וְלֹא ייעפו זַייא וָועלֶן גַיין אוּן וָועלֶן נִיט מִיד וָועֶרֶן׃ זָאגט וַייטֶר יְשַׁעְיָהוּ החרישו אלי איים שְׁוַייגְט צוּא מִיר אִיר פֶּעלְקֶיר כְּלְטֶר שְׁוַייגְט בְּדֵי אִיר זָאלְט קֶענֶן הֶערֶן מֵינִי רֵייד׳ ולאמים יחליפו כח אוּן דִי קִינִיגְרַייךְ לְאַזְוֶן פַּר בַּייטֶן כֹּחַ יגשו אז ידברו לְאַזְוֶן זַיי גִּינְעֶהְנִין אַהֲעֶר אוּן לְאַזְוֶן זַייא דֶעֶנְסְט מָאל רַייֶדְן יחדו למשפט נקרבה לְאַכְּט גִּינְעֶהְנִין טִיט אַנְּדֶר צוּם מִשְׁפָּט כְּלוֹטֶר צוּם וִיכּוּחַ׃ זָאגְט נָאטְ מִי העיר ממזרח וָעֶר הָט דָר וָועֶקְט דֶעם אַבְרָהָם צוּ בְּרֶענֶגֶן אִים פּוּן דֶעם לַאנְד אֲרֶם וָום אוֹף מִזְרָח צַייט פּוּן דָר וָועלְט אוּן דָם גֶּרֶעכְטִיקֵייט וָום עָר הָט נְמַאן דָם אִיז גְּאנְגֶען בְּאר זַייגִי פִּיס אִין אַלֵי עֲרֶטֶר וויא עָר אִיז גְּגאנְגֶען׃ ירן לפניו גוים דָער

בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ אֱלֹהִים׃ מפטיר
כד וְאַבְרָהָם בֶּן־תִּשְׁעִים וָתֵשַׁע שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ בְּשַׂר
עָרְלָתוֹ׃ כה וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן־שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה
בְּהִמֹּלוֹ אֵת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ׃ כו בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה
נִמּוֹל אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ׃ כז וְכָל־אַנְשֵׁי בֵיתוֹ
יְלִיד בַּיִת וּמִקְנַת־כֶּסֶף מֵאֵת בֶּן־נֵכָר נִמְלוּ אִתּוֹ׃

פ פ פ

קכ"ו גמל"ו סימן מכנדי"ב סימן ומפטירין למה תאמר ניצעיה סימן מ׳׃

רש"י

שמות ל׳ גבורה ו׳ו שרים ורחשים כו׳ חלק נשיאים כו׳׃ ב כלומר חלק נש"ם שהוא בדג"ם חיטו מכוין ככתב אלא מכוין הקל כלו׳ שמל את התמרי׳׃ ג מכוין נפעל שקבל המילה כמו בהכרחם שקיבל הכריתה

שפתי חכמים

חומריס אלו לחיטוי לא הנאתו למול ולקייס מלותו של מקום׃ ויפעל׃ לשון ב ויפעל׃ (כד) בהמולו׳ בהפעל׳ כמו ג בהכרחם (לעיל ג)׳ (פל אכרחם סכין ותחנ בעלמו

נָעלד כל זכר באנשי בית אברהם אלי זכרים פון די מאנן פון דעם הוז גזונד פון אַבְרָהָם ויפל את בשר ערלתם אוג ער הט פר שניטן די ערלה פון זייער פלייש בעצם היום הזה אין דעם טוטרקייט פון דעם טאג בלוטר אין מיטן העלין טאג ׳ רש"י שרייבט דרום שטייט בעצם היום הזה צו ווייזן אז אין דעם איינגעגעם טאג ווס ער איז נשאפט גוואָרן הט ער מקיים גוואָרן אוג נאר ביי טאג אוג ניט ביי נאכט דען ער האט ניט מירא גהאט פר די לצנים אוג בדי זיי פייגד אוג די ליוט פון דעם הוז זאלן ניט זאגן מיר זאלן נוען וואלטן

הפטרת לך לך בישעיה סימן מ

לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב וְתֹאמַר יִשְׂרָאֵל נִסְתָּרָה דַרְכִּי מֵיְיָ וּמֵאֱלֹהַי מִשְׁפָּטִי יַעֲבוֹר׃
הֲלֹא יָדַעְתָּ אִם־לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם ו יְיָ בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיעַף וְלֹא
יִיגָע אֵין חֵקֶר לִתְבוּנָתוֹ׃ נֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ וּלְאֵין אוֹנִים עָצְמַת־רַבָּה׃ וְיַעֲפוּ נְעָרִים וְיִגָּעוּ
ובחורים

זאנט ישעיה פון נאטס ווערין למה תאמר יעקב ווארום זאלסטו פאלק פון יעקב זאגן ותדבר ישראל אוג די ישראל זאלסט רייכן אין גלות נסתרה דרכי מיי עם איז פר באַרגן כיין גוטר וועג פון פר נאט קלוטר ער הט מעלים גיווען פון פר זייני אוגן אלץ ווס מיר האבן אים גדינט ומאלהי משפטי יעבור אוג פון פר נאט איז מיין גוטר משפט אונטר גפארין קלוטר ער הט אוגו גוט נצאלט דאם גוטס ווען ער האט גיקערט צו בצאקן צו אונזרי עלטרין אוג צו אוגו אז זאלסטו ישראל אין גלות אבר דו פעלקט׃ הלא ידעת פאר ווער דוא ווייסט דאך אליין וואל אם לא שמעת ווען דו האסט שון ניט גיהערט פון קיין אנדרן ווייסטו דאך אליין וואל אלהי עולם יי אז נאט איז איין נאט אוף אייביג בורא קצות הארץ לא ייעף ולא ייגע ער הט בשאפן די עקין פון דר ווילט אוג הט זיך ניט מיגע גוען אוג ניט גמיד אין חקר לתבונתו עם איז ניט פר האנדין קיין פארשטונג צו זיין פר שטאנדיקייט נוא אז איין נאט ווס הט אז איין כה אוג אז איין תכמה דר ווייסט וואל פון ווסט ווען ער זאמט אייער גוטס דאם מיינט ער כדי עד זאל קבלה זיין אייערי פשעים אוג צו נענצין אייערי זינד דורך די יסורים אבר אייער כוח ווערט גוט זיין׃ נוהן ליעף כח

דע

וְלַד וְאִם שָׂרָה תִּבַּת תִּשְׁעִין שְׁנִין תְּלִיד : יח וַאֲמַר אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ לְוַי יִשְׁמָעֵאל יִתְקַיַּם
קֳדָמָךְ : יט וַאֲמַר יְיָ בְּקוּשְׁטָא שָׂרָה אִתְּתָךְ תְּלִיד לָךְ בַּר וְתִקְרֵי יַת שְׁמֵיהּ יִצְחָק וַאֲקִים יַת
קְיָמִי עִמֵּיהּ לִקְיָם עָלַם לִבְנוֹהִי בַּתְרוֹהִי : כ וְעַל יִשְׁמָעֵאל קַבֶּלִית צְלוֹתָךְ הָא בָּרְכִית יָתֵיהּ
וְאַפֵּשׁ יָתֵיהּ וְאַסְגֵּי יָתֵיהּ לַחֲדָא לַחֲדָא תְּרֵין עֲשַׂר רַבְרְבִין יוֹלִיד וְאֶתְּנִנֵיהּ לְעַם סַגִּי :
כא וְיַת קְיָמִי אֲקִים עִם יִצְחָק דִּי תְלִיד לָךְ שָׂרָה לְזִמְנָא חָדֶן בְּשַׁתָּא אָחֳרָנְיָא : כב וְשֵׁיצִי
לְמַלָּא עִמֵּיהּ וְאִסְתַּלַּק יְקָרָא דְיָ מֵעֲלְוֹהִי דְאַבְרָהָם : כג וּדְבַר אַבְרָהָם יַת יִשְׁמָעֵאל
בְּרֵיהּ וְיַת כָּל יְלִידֵי בֵיתֵיהּ וְיַת כָּל זְבִינֵי כַסְפֵּיהּ כָּל דְכוּרָא בֶּאֱנָשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם וּגְזַר יַת

בעל הטורים בשרא

(כח) ואת בריתי אקים את יצחק • אקים נוטריקון אשר קדש ידיד מכטן :

רש"י

מאברהם שמהלו תולדותיהן ק בני ס' וכני ע' : (יח) לו ישמעאל יחיה • הלואי שיחיה ישמעאל מיני כדאי לקבל ר מתן שכר כזה : יחיה לפניך • יחיה בזכותך ש כמו התהלך לפני פלח קדמי : (יט) אבל • ל' לתמהה דבריה וכן (לקמן מב כא) אבל תאמים תאמתו (מלכים ב ד יד) אבל בן אין לה : וקראת את שמו יצחק • על שם הצחוק • ויו"ד על שם העשרה נסיונות ת ו' שרה על שרה ומ' ימים שמהול וק' שרה על אברהם • (ס"ת ואת בריתי למה נאמר הרי כבר כתיב ואתה את בריתי תשמור לתה וזלעך וגו' אלא לפי שאומר והקמתי וגו' יכול בני ישמעאל וכני קטורה, בכלל הקיום ת"ל והקמותי את בריתי אתו ולא עם אחרים ואת בריתי אקים את יצחק למה נאמר אלא למד שסיפר לפניו מבעו • ד"ת למד כך אבל מכאן למד ק"ו בן בנבילה מבן המתה כתיב הכה ברכתי אותו והפריתי אותו והרביתי אותו זה ישמעאל וק"ו ואת בריתי אקים את יצחק : את בריתי • ברית המילה הזאת מסורה לזרעו של יצחק : (כ) שנים עשר נשיאים • כעניים יכלו א כמו (משלי כה יד) נשיאים ורוח : (כב) מעל אברהם • לשון נקיות הוא כלפי שכינה ולמדנו (ב"ר) שהמדיקים מרכבתן של מקום : (כג) בעצם היום • כדי שיהא שמחתו ביום ולא בלילה לא תאמרו לא מן הגויה ולא מן הלגיים ולא יהיו לויכוי וכני חומ

תומכים

טַיִן זִיכְרוֹנַיְיהוֹן מִיט אִים לִבְרִית עוֹלָם צוּ אַיִן אֱיבִיגֶן זִיכְרוֹנַיְיהוֹן לִזְרְעוֹ אַחֲרָיו צוּ זַיְינֶן קֶינֶדֶר וְכָ וַיְעֶלְן זַיִן נָאךְ אִים • רַ"שׁ" שְׁרַיְיבְּט נָאט הָט אִים גְּזָאגְט דָר בְּרִית פּוּן דָעָר מִילָה זָאל זַיִן אֱיבֶּר גֶעֱנֶפֶּרְט צוּא דִיא
קִינֶדֶר פּוּן יִצְחָק : (כ) ולישמעאל אוג פּוּן וֶועגֶן יִשְׁמָעֵאל בְּלוֹמֶר וואם דוּ הָאסְט מִיךְ גֶּבֶעטֶן (לו ישמעאל יחיה לפניך) שמעתיך הָאבּ אִיךְ דִיךְ צוּ גְּהָאלְטְ דָם הַיִיסְט אִיךְ הָאבּ מְקַבֵּל גְּוֶוען דַיִין תְּפִלָּה הנה ברכתי אותו נתן אִיךְ הָאבּ אִים גְּבֶעֶנְשְׁט והפרתי אותו אוג אִיךְ וֶועל אִים פְּרוּכְפָּרִין ותרבתי אותו במאוד מאד אוג אִיךְ וֶועל אִים מֶערִין זַיֶער שנים עשר נשיאים יוליד צֶוועלְף הָארִין וֶועט עֶר מַאכֶן גְּוויזִין ונתתיו לגוי גדול אוג אִיךְ וֶועל אִים עֶעבֶּן כְּלוֹמֶר אִיךְ וֶועל אִים מַאכֶן צוּ אֲגְרוֹזֶם פָאלְק • רַ"שׁ" בְּאוּרִינְט פַּר וום רוּפְט זַיי דָר פַּסּוּק נִיט אֶן שְׁבָטִים אַזוֹ וִוי דִי בְּנֵי יַעֲקֹב נָאר עֶר רוּפְט זַיי אֶן נְשִׂיאִים אִיז מַיְיטְשׁ וָואלְקִינְם דָאם אִיז מְרַמֵּז אַז זַיי וֶועלֶן פַּר לֶענְד וָועֶרֶן אַזוֹ וִוי וָואלְקִינְם אוג אַזוֹ וִוי דִי וַיִּתֵּן : (כא) ואת בריתי אקים את יצחק אוג מַיִן זִיכְרוֹנַיְיהוֹט וֶועל אִיךְ בֶּשְׁטֶעטִיגֶן מִיט יִצְחָק אשר תלד לך שרה למועד הזה בשנה האחרת וואם שָׂרָה וֶועט גְּוִוינֶן צוּ דִיר צוּ דָר זֶעלְבִּיגֶר צַייט אִין דָעם אֲגְרֶדֶן יָאר : (כב) ויכל לדבר אתו אוג עֶר הָאט אוּם גְּלָאזְט צוּ רֵידֶן מִיט אִים ויעל אלהים מעל אברהם אוג גָאטְט כְּבוֹד הָאט זִיךְ אֶפּ גְּטָאן פּוּן אַבְרָהָם :
(כג) ויקח אברהם את ישמעאל בנו אוג אַבְרָהָם הָט גְּנוֹמֶן זַיִן זוֹן יִשְׁמָעֵאל ואת כל ילידי ביתו אוג אַלֶי זַיְינֶי קֶנֶעכְט וּם זֶעֶנֶן גִּיבּוֹעֶרִין גְּוָארֶן אִין זַיִן הוֹז ואת כל מקנת כספו אוג אַלֶי דִי וּם עֶר הָט גִּיקוֹפְט פַּאר זַיִן

וְאִם־שָׂרָה הַבַּת־תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד׃ יח וַיֹּאמֶר
אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים לוּ יִשְׁמָעֵאל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ׃
יט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבָל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ יֹלֶדֶת לְךָ בֵּן
וְקָרָאתָ אֶת־שְׁמוֹ יִצְחָק וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתּוֹ
לִבְרִית עוֹלָם לְזַרְעוֹ אַחֲרָיו׃ כ וְלִישְׁמָעֵאל
שְׁמַעְתִּיךָ הִנֵּה ו בֵּרַכְתִּי אֹתוֹ וְהִפְרֵיתִי אֹתוֹ
וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ בִּמְאֹד מְאֹד שְׁנֵים־עָשָׂר נְשִׂיאִם
יוֹלִיד וּנְתַתִּיו לְגוֹי גָּדוֹל׃ כא וְאֶת־בְּרִיתִי אָקִים אֶת־
יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד לְךָ שָׂרָה לַמּוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה
הָאַחֶרֶת׃ כב וַיְכַל לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל
אַבְרָהָם׃ כג וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֵת
כָּל־יְלִידֵי בֵיתוֹ וְאֵת כָּל־מְקֻנַת כַּסְפּוֹ כָּל־זָכָר
בְּאַנְשֵׁי בֵית אַבְרָהָם וַיָּמָל אֶת־בְּשַׂר עָרְלָתָם

שפתי חכמים

ותלת כפי' הרמ"ס : צ כתב הרמ"ס לפ"ז כביעותי דכריו כזה כי
לפ"ס פנתמעטו הכתים בימי אברהם עדיין הקושי' במקומ'
פומדת צלת היה לו לתמוה ע"ז כי יחס הק' אל קע"ס שהם
צמותיו של אברה' היהם הת"ק אל תתקע"ה שהם צמותיו של נח
בקרוב כו' ומהריך בקושי' ונלפ"ז כי עיקר תמיהת אברהם היה
על

רש"י

בעצם

עומק לי : ואם שרה הבת תשעים שנה • היתה כלמי
לילד ולא על פי צמזוגות הרלמזוגים היו מולידין בני
מ"ק שנה בימי אברהם ומתעמו הכתים צ ככר ובת
תשוה כה בעולם ולא ולמד מעשרה דוגות שמגת ועד

אברהם

ואם שרה הבת תשעים שנה תלד אזא זוהם וזיא איז אלט נייַנציג יאר זאל זיין ראוי צו גוועינען • רש"י
שַׁרייבט האטשי דיַ ערשטי דורות פֿלעגן גווינען צו פּינקֿ הונדרט יאר אבר אין דער צייט פון אַבְרָהָם
זענען די יארין נתמעט גנוארן אוג כּען הט שון אזו פֿיל צייט ניט גילעבט ווי די ערשטי דורות אוג עם
איז גקומֿן אַשלאפֿקייט אוף דר וועלט והא רַאיה אז די צָענקֿ דורות זום איז גוזען פון נח ביז אַבְרָהָם
האבּן אן גרוֹבּן קינדר צו האבּן צו זיבּציג אוג זעכציג יאר : (יח) ויאמר אברהם אל האלהים הט אַבְרָהָם
נאטט צו גאט לו ועזר ואלט כלומר הלוואי ישמעאל יחיה אז ישמעאל זאל לעבּן פר דיר • רש"י שְׂרייבּט
אַבְרָהָם הט גאטט פר הקב"ה איז בּין נאר ניט ועזרט איז זאל מקבל זיין אז אשכר אז איז זאל האבּן
צו הונדרט יאר אזון דרום שטייט לפניך דען אַבְרָהָם האט גאטט ישְׁמָעֵאל זאל לעבּן אין
דיין פארכט דם הייסט עֶר זאל דינן נאט ברוך הוא : (יט) ויאמר אלהים הט נאט גאטט אבל פאר ואור
שרה אשתך יולדת לך בן דיין ווייב שָׂרָה ועט גווינען אזון וקראת את שמו יצחק אוג דוא זאלסט רופן זיין
נאמן יִצְחָק • רש"י שְׂרייבּט יִצְחָק איז לשון פֿרייד ווייל אַבְרָהָם האט זיך גפֿרייט אז הקב"ה הט אים
גזאגט אז ער ועט האבּן אזון וי אובן איז גשטאנן והקמתי את בריתי אתו אוג איך ועל בשטעטיגן

סין

דְּעוֹרָלַתְכֶם וְיִהְיֶה לְאָת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם : יב וּבֶן תְּמָנְיָא יִמּוֹל לְכוֹן כָּל דְּכוּרָא לְדָרֵיכוֹן יְלִיד בֵּיתָא וְזָבִין בְּכָסְפָּא מִכֹּל בַּר עַמְמִין דְּלָא מִבְּנָךְ הוּא : יג מְמַנָּר יִתְמַנַּר יְלִיד בֵּיתָךְ וְזָבִין בְּכַסְפָּךְ וְתֶהֱוֵי קְיָמִי בְּבִשְׂרֵיכוֹן לִקְיָמִין עָלָם : יד וְעָרֵל דְּכוּרָא דְּלָא יִתְגַּר אֶת בִּשְׂרָא דְעוֹרָלְתֵיהּ וְיֶשְׁתֵּצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מֵעַמֵּיהּ אֶת קְיָמִי אַשְׁנִי : טו וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם שָׂרַי אִתְּתָךְ לָא תִקְרֵי אֶת שְׁמַהּ שָׂרַי אֲרֵי שָׂרָה שְׁמַהּ : טז וַאֲבָרֵךְ יָתַהּ וְאַף יְהָבִית מִנַּהּ לָךְ בַּר וַאֲבָרְכִנַּהּ וְתֶהֱוֵי לְכִינְשָׁן מַלְכִין דְּשַׁלִּיטִין בְּעַמְמַיָּא מִינַּהּ יִתְהוֹן : יז וּנְפַל אַבְרָהָם עַל אַפּוֹהִי וְחַדֵּי וַאֲמַר בְּלִבֵּיהּ הַלְבַר מְאָה שְׁנִין יְתֻלַּד

ולד

בעל המורים

(יד) הפר • שיש בשם׳ הכתי ותיתך ותת מנותו הפר שדוכם לותו נמחקים על המוסך עכלתו כמו הפר דהכתי בנכרית מילה לף משמש הפר בנכרית מילה •

רש״י

זכר לנקבה (ב״ר) : אשר לא ימול • מכניע לכלל עונשין ונכרתה • לשון כרת חין עונש עליו כרת אלא עובר בעשה : ונכרתה הנפש • שולך עריפי ומת קודם זמנו (שבת כד) : (טו) לא תקרא את שמה שרי • דמשמע שרי לי ולא לאחרים כי שרה כתיב שמה שהיא על כל (בכורות יג) : (טז) וברכתי אותה • ומה היא הברכה שהזכה ם לגעלותה שנאמר (לקמן יח) סיתיה לי עדנה : וברכתיה׳ בהקמת בדיש כשנולדה לכך ע כיוש מנחה של יצחק שהיו מלכי׳ עליהם שהביאו מסופי מן הקוש ומומרים בגמו הוא והבניה כל לחת בנה עמה ומיקרחה לף הבניה והיה הניקה לת כלם הוא שנאמי הניקה בניש שרה • כ״ר רמזו במקלת : (יז) ויפול אברהם על פניו ויצחק • זה ת״ח לשון שמחה ומדי ושל שרה לשון מחול למדת שהאברהם הממין ושרה לף החמישה ולשלשה וזהו שהקפיד הקב״ה על שרה ולא הקפיד על האברהם : הלבן • יש תמיהות שהן קיימות פ כמו (ס״ת ב כז) הנגלה נגליתי (ש״ב מו כז) הכוותה לחתם לף זו היא קיימת וכך למר בלבו הנעשה חסד זה לאחר מה שהקב״ה

שפתי חכמים

הוא לזכר ולא לנקבה ותע״ם שהמוסף שייך גם נכי נקבה ולף לכורות מקום הערלה לכל שהחתך דכוותיה ושרל זכר משמע דכשי לנקבה מקום הערלה וכ״פ שהערלה היא במקום שהמדיל בין זכר לנקבה ועי״ש : ב ר״ל ומרי עדיין קטן ולא כר עוסקין ולמה יפחדיב כרת ור״ל : ם דלא״כ מלי ונכרתי לותה ולח״כ וגם נחתי ממנה ך בן חגיל ולחי קלי עלה ברכה שקודם לכן והוא כשעורות : ע דלא״כ מלי וברכתיה לחר לידת כאן דהא כל יולדת מניקה לחנה וכ״ה ברה כשחזרה לגעורותה • לכן פי׳ כשנולדה לך וכו׳ : פ כלו׳ שלין נלין לכתיבים כעין שנומר יש נכח בהם לעשות לף כהוה נגד כעבד לך לין כל לחד זוכה לזה שיתחדד עמו בהם כמו שעושה לי ותע״ם שהקב״ה עושה לי ג״כ לחר זה וכך למר בלבו כעשה חסד זה לאחר מה שהקב״ה עושה לי ג״כ גם זה מלותן שכל להכתוב י״ל דלין זה שכתחת הענין שיהא לחד מן הכמעשות לכל הוא נתינת שכח להם״י שמתחדד עמו יותר משם לחר ודו״ק כ״ל

ולנ

עומס

יוֹם רַד פָּאטֶר הָט אִים נִיט טַל גְּוֶועֶן מַרַמַת עֶפִּים אַסִיבָּה אוּנ אַז עֶר אַלַיין קוּמְט לְכָל עוֹנְשִׁין הָם הַיסְט אַז עֶר וֶועֶרְט בַּר מְצוָה אוּנ אִיז זִיךְ נִיט טַל אִיז עֶר חַיָּב כְּרַת דָאם הַיסְט עֶר הָאם קַיין קִינְדֶר נִיט אוּת שְׁטַארְבְּט פַאר דֶער צַייט אָבֶּר דֶער פָאטֶר אִיז נִיט חַיָּב־קַיין כָּרַת נָאר עֶר אִיז עוֹבֵר אוֹף אַיין עֲשֵׂה : (טו) ויאמר אלהים אל אברהם אוּנ נָאט הָט נִיטְאנְט צוּ אַבְרָהָם שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי זָאלְסְט נִיט אַן רוּפִין אִיר נָאמֶן שָׂרַי כִּי שרה שמה דָען שָׂרָה אִיז אִיר נָאמֶן : (טז) וברכתי אתה אוּנ אִיךְ וָועל זִיא בֶּענְטְשֶׁן וגם נתתי ממנה לך בן אוּנ אִיךְ וָועל דִיר נֶעבֶּן אַזוֹן פּוּן אִיר וברכתיה אוּנ אִיךְ וָועל בֶּענְטְשֶׁן זִיא וְהיתה לגוים אוּנ זִיא וָועט זַיין צוּא פָּעלְקֶער קְלוּמֶר עֶם וָועלֶן פּוּן אִיר אֲרוֹם קוּמֶן פָּעלְקֶער מלכי עמים מַמַּה יהיו קִינִיגֶן אִיבֶּר פָּעלְקֶר וָועלֶן פּוּן אִיר זַיין • רַש״י שְׁרַייבְּט דְרוּם דְרוּם שֶׁטַייט דִי זַאךְ צְוויי מָאל אִין פָּסוּק אִיךְ וָועל זִיא בֶּענְטְשֶׁן דָען אִיין בְּרָכָה וָועט זַיין וְואס זִיא וָועט זִיךְ וְויטֶר קֶעֶרֶן צוּ אִיר יוּנְגֶעְרַיים דָאם הַיסְט זִיא וָועט קְרִיגֶן אִיר צַייט אוּנ דִיא אַנְדֶרֶי בְּרָכָה וָועט זַיין דָעם זַיינֶן פּוּן אִירֶי בְּרִיסְט וָואורוּם אַז אַבְרָהָם הָאט אֶפְעוּדָה גִיטַאכְט אַז יִצְחָק אִז גִיבּוֹרֶן גְוואוֹרֶן הָאבֶּן פִּיל לַייט גִירֶעט אוֹת הָאבֶּן גְוואוֹלְט אַז אַלֶאנְגִי צַייט וויא פִּיל אַבְרָהָם טִיט שָׂרָה הָאבֶּן גִיוואוֹלְט צְווישֶׁן זִיךְ אוּנ הָאבֶּן קִינְדֶר נִיט גֶהַאט אוּנ אוֹף דֶר עֶלְטֶר זָאלֶן זִיי הָאבֶּן אֶקִינְד עֶם קֶאן נָאר נִיט זַיין נָאר עֶם מוּז זַיין זִיא הָאבֶּן גְרוּפֶּן אֲקִינְד אוֹף דֶעם מַארְק אוּנ זָאגֶן עֶם אִיז זַייעֶרֶם דְרוּם זָענֶן אַלֶי נְקוֹמֶן אוֹף דֶר סְעוּדָה אוֹת הָאבֶּן גְּבְּראכְט טִיט זִיךְ זַייעֶר זַייגֶענְדִיגִי קִינְדֶר אוּנ דִי זַייגֶערִין הָאבֶּן זִיי טִיט זִיךְ נִיט גְנוֹמֶן אוּנ שָׂרָה הָט אִיר קִינְדֶר אֶן גִיזוֹגֶן : (יז) ויפול אברהם על פניו אִיז אַבְרָהָם גֶפַאלֶן אוֹף זַיין פָּנִים ויצחק אוּנ הָט זִיךְ גֶפְרֵייט ויאמר בלבו אוּנ הָט זִיךְ גְטְרַאכְט אִין זַיין הַאֶרְצֶן הלבן מאה שנה יולד צוא אֲזֶעלְכֶן וְואס אִיז אֶלְט הוּנֶדֶרְט יָאר זָאל וָועֶרֶן גְוואוֹרֶן כְּלוּמֶר אִיז דָעֶן נָטוּאן גְוואוֹרֶן אַז אֲתָּה צוּ אֲנְגֶרֶדֶן וְום נָאט טוּט טִיט דֶר

אֶת בְּשַׂר עָרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי
וּבֵינֵיכֶם׃ יב וּבֶן שְׁמֹנַת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר
לְדֹרֹתֵיכֶם יְלִיד בַּיִת וּמִקְנַת כֶּסֶף מִכֹּל בֶּן נֵכָר
אֲשֶׁר לֹא מִזַּרְעֲךָ הוּא׃ יג הִמּוֹל יִמּוֹל יְלִיד בֵּיתְךָ
וּמִקְנַת כַּסְפֶּךָ וְהָיְתָה בְרִיתִי בִּבְשַׂרְכֶם לִבְרִית
עוֹלָם׃ יד וְעָרֵל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל אֶת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ
וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ אֶת בְּרִיתִי הֵפַר׃
ס טו וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם שָׂרַי אִשְׁתְּךָ לֹא
תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שָׂרָי כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ׃ טז וּבֵרַכְתִּי
אֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לְךָ בֵּן וּבֵרַכְתִּיהָ וְהָיְתָה
לְגוֹיִם מַלְכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ׃ יז וַיִּפֹּל אַבְרָהָם
עַל פָּנָיו וַיִּצְחָק וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ הַלְבֶן מֵאָה שָׁנָה יִוָּלֵד

ואם

שפתי חכמים

שמשמעותו לומו לגון ניווי מכל מקום ניווי סוף: ח כגומר שסוף הימול עומו לך כמל לת לחכיס כמו ומלתם עת״כ יחסר בקרא סמוגל: ט יחכל ישבה כלילי׳ תחת ניו״ד: י דהפ למעלה ג״כ כתיב כל זכר לדורותיכם יליד בית וגו׳ וכתיב בן ח׳ ימים וגו׳ וכאן בפל עוד יליד ביתך ולא כתיב כאחד: כ ר״ל ניוס לאחד כמו שמפורש שם בשחלקו שיש שפחה מעוברת זה שפחה וזה עוברה: ל כגון שקנה שפחה מהנעברה וילדה בשבת ליום דוחה לת סשבת: מ (רח״ם) דחל״ב זכר ל״ג (נח״י) ול״נ דה״פ דכל״ל וזכר ערל תלוי ודלי לכפי לא כתי׳ וזכר ערל מפו׳ דהוס מהמע דהניווי סוף

רש״י

ומלתם כמו ומחתם תכל ימול לגון יפעל ח כמו יעשה ט יאכל (כרם״י יפן ליון): (יב) יליד בית · מילדתו בשפחה בבית: מקנת כסף · שקנאו מהנולד: (יג) המול ימול יליד ביתך · לגון בפל עליו י ולא אמר לשמנה ימים ללמדך שיש יליד בית נמול לאחר (ס״ת כ לאחד) שמנה ימים ל כמו שמפורש במסכת שבת (דף לח): (יד) ועריל זכר · לגון למד שהמילה בזמנו מקום ם שאוכל ניכר בין זכר

אַיְעַר פַּר שְׁטָאפּוּנְג והיה לאות ברית אוּג דָּם זָאל זַיין צוּ אַצַייכֶן אוֹף דָעם זִיכָרהַייט בּיני ובּינִיכּ וָום צְוויֹשֶׁן
כִּיר אוּן צְוויֹשֶׁן אַייךְ׃ (יב) ובן שמנת ימים אוּג דָעָר וָום אִיז אַלֶט אַכְט טָאג ימול לכם זָאל וָועֶרֶן בַּיי שָׁנֶיטֶן
צוּ אַייךְ כל זכר לדרתיכם אַלֶי זָכָרִים צוּ אַייעֶרֶי דוֹרוֹת יליד בית אוּג דָר וָום וָועֶרט גִבּוֹרֶן בַּיי אִיר אִין הוּז
דָם אִיז אַז אַזָכָר וָום דִי שְׁפָּרָה הָט אִים גְקוֹפְט פַּר דֵיין גָעלְד נָאךְ דָעם אַז עֶר אִיז גְבּאָרֶן גְוואָרֶן מכל בן נכר
פּוּן אַלֶי פְרֶעמְדִי פָּעלְקֶר אשר לא מזרעך הוא וָום עֶר אִיז נִיט פּוּן דַייני קִינדֶר׃ (יג) המול בַּיי שָׁנֶיטֶן ימול עֶר
זָאל וָועֶרן בַּיי שָׁנֶיטֶן יליד ביתך דָר וָום אִיז גְבּאָרֶן אִין דַיין הוּז ומקנת כספך אוּג דָר וָום דִי הָאלְט אִים
גְקוֹפְט פַּר דַיין גָעלְד והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם אוּג מַיין זִיכָרהַייט זָאל זַיין אִין אַייעֶרֶי לַייבּ צוּא
אַיין אַייבִּיגִין זִיכָרהַייט׃ (יד) וערל זכר אוּג אַזָכָר וָום אִיז פַּר שְׁטָאפּוּנְג אשר לא ימול את בשר ערלתו וָום עֶר
וָועט נִיט בַּשָׁנֶיטֶן דָם פְּלַייש פּוּן זַיין פַּר שְׁטָאפּוּנְג ונכרתה הנפש ההוא מעמיה זָאל וָועֶרן שַׁר שָׁנֶיטֶן דָאם
זַייב פּוּן אִיר קָאלְק את בריתי הפר עֶר הָט פַּר שְׁטָעֶרְט מַיין בְּרִית · רַשׁ״י שַׁרַייבְט דָם שְׁמוּקְט פּוּן אַזָעלְכֶן

וום

יְאֲתְגְּלִי יְיָ לְאַבְרָם וַאֲמַר לֵיהּ אֲנָא אֵל שַׁדַּי פְּלַח קֳדָמַי וֶהֱוֵי שְׁלִים : ב וְאֶתֵּן קְיָמִי בֵּין
מֵימְרִי וּבֵינָךְ וַאסְגֵּי יָתָךְ לַחֲדָא לַחֲדָא : ג וּנְפַל אַבְרָם עַל אַפּוֹהִי וּמַלֵּיל עִמֵּיהּ יְיָ לְמֵימָר :
ד אֲנָא הָא גְּזַר קְיָמִי עִמָּךְ וּתְהֵי לְאַב סַגֵּי עַמְמִין : ה וְלָא יִתְקְרֵי עוֹד יָת שְׁמָךְ אַבְרָם וִיהֵי
שְׁמָךְ אַבְרָהָם אֲרֵי לְאַב סַגֵּי עַמְמִין יְהַבְתִּיךְ : ו וְאַפְּישׁ יָתָךְ לַחֲדָא לַחֲדָא וְאֶתְּנִנָּךְ
לְכִינְשָׁן וּמַלְכִין דְּשַׁלִּיטִין בְּעַמְמַיָּא מִנָּךְ יִפְקוּן : ז וְאָקִים יָת קְיָמִי בֵּין מֵימְרִי וּבֵינָךְ וּבֵין
בְּנָךְ בָּתְרָךְ לְדָרֵיהוֹן לְקַיָם עָלָם לְמֶהֱוֵי לָךְ לֵאלָהָא וְלִבְנָךְ בָּתְרָךְ : ח וְאֶתֵּן לָךְ וְלִבְנָךְ
בָּתְרָךְ יָת אַרְעָא תּוֹתָבוּתָךְ יָת כָּל אַרְעָא דְּכְנָעַן לְאָחְסָנַת עָלָם וְאֶהֱוֵי לְהוֹן לֵאלָהָא :
ט וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם וְאָתְּ יָת קְיָמִי תִּטַּר אַתְּ וּבְנָךְ בָּתְרָךְ לְדָרֵיהוֹן : י דֵּין קְיָמִי דְּתִטְּרוּן
בֵּין מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן וּבֵין בְּנָךְ בָּתְרָךְ לְמִגְזַר לְכוֹן כָּל דְּכוּרָא : יא וְתִגְזְרוּן יָת בִּשְׂרָא

בעל הטורים דעורלתכון

(ד) שני פעמים הא המון כפרשה והוא עולה בחשבון ימלך וכן תרכה בגימטריא ימלך :

רש"י שפתי חכמים

יִשְׂרָאֵל וְלִמְדוֹם שֶׁהָרִי יִשְׁמָעֵאל כְּבָר הָיָה לוֹ וְלֹא הָיָה מִבְּטְנוֹ עָלָיו : (ז) וַהֲקִמוֹתִי אֶת בְּרִיתִי · וּמָה הוּא הַבְּרִית לְהָשׁוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים : (ח) לְאֲחֻזַּת עוֹלָם · וְכֵן תִּהְיֶה לָכֶם לְאֱלֹהִים לְכָל (כְּבָר יִשְׂרָאֵל) הַדָּר בְּתוֹכָהּ לְמַטָּן ה כְּמוֹ שֶׁמִּיָּן לוֹ לְלוֹט : (ט) וְאַתָּה · וְ"ו זוֹ מוּסָךְ עַל עִנְיַן רִאשׁוֹן לְמִי הָיָה בְּרִיתִי לְךָ וְאַתָּה הֲרֵי זְכוּיָךְ בְּמַרְאֶה וּמָה הִיא שְׁמִירָתָהּ אֶלָּא בְּרִיתִי אֶצֶל הַמְּמֻנֶּה לְמוֹל לְכָם וְגוֹ' : (י) בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וְגוֹ' · מוֹתָם עַל עִכּוּבָן : וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ · הָעֲתִידִין לְהוֹלִיד מִחָדָשׁ : הַמּוֹל · כְּמוֹ לְהַמּוֹל וְ כְּמוֹ שֶׁאַתָּה מוֹמֵר עָשׂוּם כְּמוֹ לַעֲשׂוֹת : (יא) וְנִמּוֹלְתֶם · כְּמוֹ וּמִלְתֶם ז וְהוּא"ן טו יְתִירָה לִיסּוֹד הַגּוּפָל בּוֹ לִפְרָקִים כְּגוֹן כ' עַל עוֹבֵד וּכ' עַל עוֹשֵׂה וְנִמּוֹלְתֶם

רַשׁ"י שַׂרַיבְּט אַבְרָם אִיז גְּפָאלֶן אוֹף זַיִן פָּנִים מַחֲטַת מִזְּרָא פּוּן דֶּר שְׁכִינָה וָאֲרוּם אַייְדֶר עֶר הָאט זִיךְ מֵר גְּוֹועֶן הָט עֶר־קֵין כֹּחַ נִיט גֶּהַאט אַיין צוּ שְׁטַיין בְּשָׁעַת אַז דִּי שְׁכִינָה הָאט מִיט אִים גֶּרֶעט וִידבר אתו אלהים לאמר אוּן נָאט הָט מִיט אִים גֶּרֶעט אוּן גֶּזָאגְט : (ד) אני אִיךְ הִנֵּה בריתי אתך נוּן מַיין בְּרִית אִיז מִיט דִּיר כְּלוֹסֶן אַיִן זִיךְ בִּין מִיט דִּיר כּוֹרֵת בְּרִית וְהייתה לאב הַמון גוים אוּן דוּא וָועְסְט זַיין אַפָּאטֶר צוּ פִּיל גוֹיִם : (ה) ולא יקרא עוד את שמך אברם אוּן עָם זָאל מַיין נִיט גְּרוּפֶּן וְוערן דַיין נָאמֶן אַבְרָם וְהיה שמך אברהם אוּן עָם זָאל זַיין דַיין נָאמֶן אַבְרָהָם כי אב המון גוים נתתיך וָואֲרוּם אִיךְ הָאבּ דִיךְ גֶּגֶעבֶּן דוּא זָאלְסְט זַיין אַפָּאטֶר פּוּן פִּיל גוֹיִם : (ו) והפרתי אותך במאד מאד אוּן אִיךְ וָועל דִיךְ פְּרוּכְפָּרן וּנתתיך לגוים אוּן אִיךְ וָועל דִיךְ גֶּעבֶּן צוּוֹא פָּעלְקֶר כְּוִוסְטֶר פָּעלְקִיר וָועלֶן פּוּן דִּיר אֲרוֹם קוּמֶן ' רַשׁ"י שַׂרַיבְּט דָאם מֵיינְט עֶר יִשְׂרָאֵל אוּן אֲרוֹם אָבֶּר אוֹף יִשְׁמָעֵאל הָט עֶר אִים נִיט בַּאֲרָפְּט מְבַשֵּׂר זַיין וָואֲרוּם עֶר הָאט דָאךְ שׂוֹן אִים גֶּהַאט וּמלכים ממך יצאו אוּן מַלְכִים וָועלֶן פּוּן דִּיר אֲרוֹם גֶּיין דָם הַיסְטֶר זַיי וָועלֶן פּוּן דִּיר אֲרוֹם קוּמֶן :
(ז) והקימותי את בריתי ביני וביניך אוּן אִיךְ וָועל בַּאשְׁטָעטִיגֶן מַיין זִיכְרוֹנְיט צְווִישָׁן מִיר אוּן צְווִישָׁן דִּיר וּבין זרעך אחריך אוּן צְווִישָׁן דַיינֶי קִינְדֶּר וָואם וָועלֶן זַיין נָאךְ דִּיר לדרתם לברית עולם צוּא זַיינֶי גְּבִּירְט צוּא אַיין אֱלֹהִים לְךָ וּלזרעך אחריך אוּן אִיךְ וָועל נָעבֶּן צוּ דִּיר אוּן צוּ דַיינֶי קִינְדֶּר וָאם וָועלֶן זַיין נָאךְ דִּיר אֶת אֶרֶץ מְגוּרֶיךָ דָם לַאנְד פּוּן דַיין וּואנוּנְג אֶת כל ארץ כנען לאחזת עולם דָם גַאנְצֶי לַאנְד כְּנַעַן צוּ אַיין אַיְיבִּיגִי אֲרָב והייתי להם לאלהים אוּן אִיךְ וָועל זַיין צוּ זַיי פַּר אַגָאט : (ט) ויאמר אלהים אל אברהם הָט נָאט גְּיָאגְט צוּ אַבְרָהָם ואתה את בריתי תשמור אוּן דוּא זָאלְסְט הַיסְטֶן מַיין זִיכְרוֹנְיט אוּן וָום זָאל זַיין דָם הַיסְטֶן דוּ זָאלְסְט מַל זַיין דַיינֶי זְכָרִים וְוִי וַוייטֶר שַׁמַיים אתה וזרעך אחריך דוּ אוּן דַיינֶי קִינְדֶּר וָום וָועלֶן זַיין נָאךְ דִּיר לדרתם צוּ זַיינֶי גְּבִּירְט : (י) זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריך דָם אִיז דָר בְּרִית וָום אִיר זָאלְט הַיסְטֶן צְווִישָׁן מִיר אוּן צְווִישָׁן אַיין אִיךְ אוּן צְווִישָׁן אַייעֶרֶי קִינְדֶּר וָאם וָועלֶן זַיין נָאךְ אַיין אִיךְ הִמול לכם כל זכר צוּא בַּשְׁנַיידֶן צוּ אַיין אַלֶי זְכָרִים כְּלוֹסֶן אִיר זָאלְט מַל זַיין אַלֶי אַייעֶרֶי זְכָרִים : (יא) ונמלתם את בשר ערלתכם אוּן אִיר זָאלְט בַּשְׁנַיידֶן דָם פְּלַייש פּוּן

אֲנִי־אֵל שַׁדַּי הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים׃ ב וְאֶתְּנָה
בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וְאַרְבֶּה אוֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד׃ ג וַיִּפֹּל
אַבְרָם עַל־פָּנָיו וַיְדַבֵּר אִתּוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר׃ ד אֲנִי
הִנֵּה בְרִיתִי אִתָּךְ וְהָיִיתָ לְאַב הֲמוֹן גּוֹיִם׃ ה וְלֹא־
יִקָּרֵא עוֹד אֶת־שִׁמְךָ אַבְרָם וְהָיָה שִׁמְךָ אַבְרָהָם
כִּי אַב־הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ׃ ו וְהִפְרֵתִי אֹתְךָ בִּמְאֹד
מְאֹד וּנְתַתִּיךָ לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמְּךָ יֵצֵאוּ׃ שביעי
ז וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ
לְדֹרֹתָם לִבְרִית עוֹלָם לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וּלְזַרְעֲךָ
אַחֲרֶיךָ׃ ח וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֵת ו אֶרֶץ
מְגֻרֶיךָ אֵת כָּל־אֶרֶץ כְּנַעַן לַאֲחֻזַּת עוֹלָם וְהָיִיתִי
לָהֶם לֵאלֹהִים׃ ט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם
וְאַתָּה אֶת־בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר אַתָּה וְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ
לְדֹרֹתָם׃ י זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם
וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ הִמּוֹל לָכֶם כָּל־זָכָר׃ יא וּנְמַלְתֶּם

את

שפתי חכמים

דלמעלו לכני כמילה לף סיס לו ג"כ עלמת לב מכרס"ל : ג וכף דכתיב לעיל ויכף ס' לל מכרס ולף כתיב שנפל על פניו ויי"ל דלעיל כמי סיס נופל ומקמן מתה למד וכף דלף נכתב כשפלה עד השתא למד על כספרם שקוד' שימול ולעתר שימול שכרי מתר שימול כתיב ומכרסם עודנו עומד לפני ס' : ד רלוזו למתן למס

רשי

ויסיח מעין מוחיותיך רמ"ח כמנין מכרך : (ב) ואתנה בריתי · בריח של מהלה ובריח המרן להוריעם לך על ידי מלוה זו : (ג) ויפל אברם על פניו · ממולת השכינה שעמד עלמ מל לף סיס בו כח לעמוד ג וכוח הקודם נלכת עליו וזהו שנמ' בבלעם נפל וגלוי עיניס : בבריימת דר"מ מלמדי כן : (ה) כי אב המון גוים · לשון מוסריקון של שמו וכי"ם שהיתה בו בתחלה שלח היס לב שלח לשרם שהוא מקומו ועכשיו לב לכל העולם ולפי' כי"ם שהיס בו מתחלה לף זהו ממקומה שלף יו"ד של שרי ונהרעמה על השכינה עד ד שהוסיפה ליהושע שנמ' (במדבר יג סז) ויקרא משה להושע בן נון יהושע : (ו) ונתתיך לגוים · יסרלמ"ל

בין דר נאט עם איך קאן נעווען טאן צוא אלי בשעפנישן התהלך לפני הרום גייא פאר מיר בלוסר אין מיין הינסט והיה תמים אוב זיי נאנץ אין אלי מייני פרובן עם איך ועל דיך פרובן ואלכטוי ניט מהרהר זיין נאך מיר (מזרחי) : (ב) ואתנה בריתי ביני וביניך אוב איך ועל נעבן מיין בריות צווישן מיר אוב צווישן דיר וארבה אותך בכאר מאר אוב איך ועל דיך זייער מערן : (ג) ויפל אברם על פניו אוב צברם אין נאנלן אוף זיין פנים :

רשי"

. יא וַאֲמַר לָהּ מַלְאָכָא דְיָ הָא אַתְּ מְעַדְיָא וְתֵלְדִין בַּר וְתִקְרִין שְׁמֵיהּ יִשְׁמָעֵאל אֲרֵי קַבֵּל
יב צְלוֹתִיךְ: יב וְהוּא יְהֵא מְרוֹד בֶּאֱנָשָׁא הוּא וְיֵד צְרִיךְ לְכֹלָּא וְאַף כָּל בְּנֵי אֱנָשָׁא יְהוֹן
צָרִיכִין לֵיהּ וְעַל אַפֵּי כָל אֲחוֹהִי יִשְׁרֵי: יג וְצַלְיַאת בִּשְׁמָא דְיָ דְאִיתְמַלֵּל עִמָּהּ וַאֲמַרַת אַתְּ
הוּא אֱלָהָא חֲזִי כְלָא אֲרֵי אֲמַרַת הַבְרַם הָכָא שָׁרֵיתִי חֲזָיָא בָּתַר דְאִתְגְלִי לִי: יד עַל כֵּן
קָרָא לְבֵירָא בֵּירָא דְמַלְאַךְ קַיָמָא אִיתְחֲזִי עֲלָהָא הוּא בֵּין רַקֹם וּבֵין חֲנָרָא: טו וְיָלְדַת
הָגָר לְאַבְרָם בַּר וּקְרָא אַבְרָם שׁוּם בְּרֵיהּ דִי יְלִידַת הָגָר יִשְׁמָעֵאל: טז וְאַבְרָם בַּר תְּמָנָן
וְשִׁית שְׁנִין כַּד יְלִידַת הָגָר לַת יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם: א וַהֲוָה אַבְרָם בַּר תִּשְׁעִין וּתְשַׁע שְׁנִין

בעל הטורים ואתגלי

(יא) וקרית ד' במם' וקרית שמו ישמעאל וקרית תחכם הרעה וקרית שמו עמנו אל וקרית ישועה מומותיך עט"י קריית ישמעאל קריית הרעה אבל ע"י קריית עמנו אל קריית ישועה:

רש"י

שהוא רוחה הכל ואין שום דבר רוחה לומו): הגם הלם· לשון תימה וכי סבורה היימי שלה הלוס במדבריות לריתי שלומו של מקום לחרי רוחי לומס בניתו של לברהס שסס היימי רגילה לרחום מלאכים ומדע שהימה רגילה לרחומס שהרי מוות רחה לה המלוך פעם לחת ולמר מוח נמוח וז רחתה ד' זה לחר זה ולח חרלה: (יל) באר לחי רואי· כחרגומו בחרלה דמלוך קיימ לחתחזי עלה: (מו) ויקרא אברם שם וגו' · לע"פ שלה שמע לברכה דברי המלוך שלמר וקרלת שמו ישמעל שרת' רוח הקודש ק עליו וקרלו ישמעל: (מז) ואברם בן שמונים וגו' · לשבחו של ישמעל נכתב להודיע שהיה בן י"ג שנה ר' בשמעל ולח עכב: (ל) אני אל שדי: לתי הוא סיס די בתלהותי לכל בריה ש לפיכך התהלך לפני והיה לך לתלוה ולפסרון וכן כל מקום שהוא במקר' פירושו כך די שלו והכל לפי הטעין: התהלך לפני· כתרגומו פלח קדמי הדבק בעבודתי: והיה תמים· לף זה לווי לחר לווי היה שלם בכל נסיונותי ת ולפי מדרשו התהלך לפני במצות מילה ובדבר הזה תהיה תמים שכל זמן שהערל' בך לחתה בעל מום לפני·

ד"ח והיה תמים עכשיו לחתה מסר ה' לברים א כ' עיטים כ' לחזים וכתם הגויה ב ומוסיף לך לוח על שמך ויהין

שפתי חכמים

ובשה לכל במדבר לף ממנה לי שם לף שהוא רוחה בעלמון וגו' ק (ג"ח) דלי ממנה שמע לחר שהיה מלוה ולח רוח היתה לף לקרו' ישמעאל חלף שמרת' עליו רוח הקודש והשתח רוח כמו מלוה: ר שהרי לברהם היה בן ל"ע כשמל לותו וכשנולד היה בן פ"ו שנה וח"ת והלח לקמן בסדיון כתיב וישמעאל בן בן שלש עשרה שנה ו"ל דמ"ה בכפל לגמד שהכתוב עלמו מעיד ע"ז שעשה זה משום מלות הסם ולח משום יהלת לביו שהכריחו לזה וק"ל ל"ל ומהרמ"י תירן דמהסיל לף הוה שמעון הזה בן י"ג שנה משת לעת הזה פיעור ימי גדלותו ומ"ה לף שיבא ומהלי קרל שמעין שפיר: שי פי' לברהם לחר לקב"ה רלם ס"ע לף לחוד לף היה נשלח בעיני הכריות לכן לחר לו הקב"ה לני הוה שלחרתי לעולמי די כו' מהכם"ל: ת ר"ל דהל כתיב התהלך לפני וה"כ והיה תמים ל"ל ומפ' דלף זה פירושו כן דלווי לחר לווי הוה כלומר היה שלם בכל נסיונותי: א כתב הרח"ס הם מלינים המסרסרים העבירה ולין מסוירים ביד לדם ומרוב לדקתו מסרם בידו דכתיב רגלי חסידיו ישמור כשחדם מתגבר על יצרו סוף שהקב"ה מוסרו בידו עכ"ל: ב וי"ל דוחלי היו לו לבל לוים ברכותיו ובלהו היה הסכ מסם דהיינו ס' לברים לומר לו הקב"ם שהכל יהיה ברשותו וק"ל · וקשה והלח היה הסכ ג"כ הלב דהל ערל לב היה וי"ל דלח המיב רק לברים הגלוים ועי"ל דכתיב ומלתת לת נגבו נלמן לפניך וחת"כ וכרות עמו הברית וגו' ללמת דהשתא

יְהוָה הַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת־זַרְעֲךָ וְלֹא־יִסָּפֵר מֵרֹב׃
יא וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ יְהוָה הִנָּךְ הָרָה וְיֹלַדְתְּ בֵּן
וְקָרָאת שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל כִּי־שָׁמַע יְהוָה אֶל־עָנְיֵךְ׃
יב וְהוּא יִהְיֶה פֶּרֶא אָדָם יָדוֹ בַכֹּל וְיַד כֹּל בּוֹ וְעַל־
פְּנֵי כָל־אֶחָיו יִשְׁכֹּן׃ יג וַתִּקְרָא שֵׁם־יְהוָה הַדֹּבֵר
אֵלֶיהָ אַתָּה אֵל רָאִי כִּי אָמְרָה הֲגַם הֲלֹם רָאִיתִי
אַחֲרֵי רֹאִי׃ יד עַל־כֵּן קָרָא לַבְּאֵר בְּאֵר לַחַי רֹאִי
הִנֵּה בֵין קָדֶשׁ וּבֵין בָּרֶד׃ טו וַתֵּלֶד הָגָר לְאַבְרָם בֵּן
וַיִּקְרָא אַבְרָם שֵׁם־בְּנוֹ אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר יִשְׁמָעֵאל׃
טז וְאַבְרָם בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלֶדֶת־הָגָר
אֶת־יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם׃ יז וַיְהִי אַבְרָם בֶּן־תִּשְׁעִים
שָׁנָה וְתֵשַׁע שָׁנִים וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו

שפתי חכמים

שלח כנ"ל: נ נפ שכתוב על הכרוז שעבר שהרי כבר הפיצו מרגלים ו"ל: ס נקמ"ן תחת הת"ו שסוף כיומו ולא תתמה על הכו"ף שתחת הת"ו כי כמוהו יסבת כלבנון מקוננת בלחיש שסם ג"כ כיומו ונקוד שו"ן תחת הת"ו: ע ר"ל אע"פ שנקוד ונקלח ולא נקוד בשו"ן תחת הת"ו מ"מ ני' ניווי הוא כמו שלמר נלכר ונקלות: פ ונקיל מרלי כדכתיב מרלים במדבר: (עח') כ"ר כ"י ולפ"ז ג"ם ירד ידו ככל ניסטו' לכל נר"ל שט' מרלי לדם בחו נסעות ג"כ נרים לדחוק ולפ' סי' לחר ידו ככל ודוחק שם: צ (נ"ל) בשלמת נכרים לחרכם לרחמי מלרים בשביל לדקת לברכם ושרם

רש"י

מלאך ה' וגו' · על כל לחמיהם היה שלוח לה מלאך לחר לכך נחמר מלאך בכל לחמיהם ולמיהם: (יח) הנך הרת · כשחשובי מחברי נ כמו הך הכיה דחשת מנוח (שופטים יג ל): ויולדת בן · כמו ויולדת ם ודומה לו (ירמיה כב כג) יושבת בלבנון מקוננת בלחיש: וקראת שמו · לשון הוה ע כמו שלמר לזכר ולקלח לח שמו ילמקב (יב) פרא אדם · לוהב מדבריות פ לשון חיות כמו שכתוב ויהי רובה קשת ויושב במדבר פלחן: ידו בכל · לשמים: אני

ויד כל בו · הכל שולטין לוחו ומחברין בו: ועל פני כל אחיו ישכון · שיהיה זכיו גדול (כ"ר): (יג) אתה אל ראי · נקוד חסף קמץ מפני שהוא שם דבר לשון הכתוב שרואה צ בעלמו של עולמים (ס"ע ד"ח שתה לל רלי משמע שהוא

נָשָׂאתָ פֹּה נָאֻם וָעֹנֶן הַרְבֵּה אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲךָ אֵיכָה וָעֹל מָעָרֶן דַּיֵּינִי קִינָךְ וְלֹא יִסָּפֵר מֵרֹב אוֹג נַיִּ וָעֹלִין
נִיט קָאנְן גִּצַיילְט וָעֹרָן פּוּן וָעֹנֶן פִּילְקֵייט: (יא) ויאמר לה מלאך ה' אוג אַמַלְאָךְ פּוּן נָאט הָאט צוּא אִיר
נָשָׂאתָ הִנֵּךְ הָרָה נוּן אַז דוּא וָעסְטְ דִיךְ אוּם קֶעֶרְן וָעסְטוּ טְרָאגָן וָעֹרָן וִילְדְת בן אוג דוּא וָעסְטְ גְוִוינֶן
אָזוֹן וקראת שמו ישמעאל אוג דוּא זָאלְסְט רוּפֶן זַיִן נָאמָן יִשְׁמָעֵאל כי שמע ה' אל עניך וָוארוּם נָאט הָאט
נֶהָעֶרְט צוּ דַיִּין פֵּיין · דָר תַּרְגוּם מַאכְט אָז דָעם פְּשָׁט (כי שמע ה' אל עניך) דָעֶן נָאט הָט מְקַבֵּל גְוֹוָעֶן דַיִּין
תְּפִלָּה: (יב) והוא יהיה פרא אדם אוג עָר וָועט זַיִן אַוועלְדָר מֶענְטְש עָר וָועט לִיב הָאבֶּן צוּא זַיִן אִין דִיא
סְרָבוֹת אוג צוּ הָאפֶּן חַיּוֹת ידו בכל זַיִן הָאנְט וָועט זַיִן אִין כְּלוּמֶר עָר וָועט זַיִן אַנְגֶלֶן וִיד כל בו
אוג דִי הָעֶנְט פּוּן אִיטְלִכֶּן וָועֶלֶן זַיִן אִין אִים כְּלוּמֶר אַלֵי זַיִנֶי בְּרִידֶר וָועט עָר רוּפֶן הָאבֶּן אוג וָועֶן זִיךְ מִט אִים
סְתָרָה זַיִן ועל פני כל אחיו ישכן אוג קֶעֶנְן אַלֵי זַיִנֶי בְּרִידֶר וָועט עָר רוּפֶן הָאם הַיְסְטַ זַיִנֶי קִינֶדֶר וָועֶלֶן

זיין

ר וְאָזַל לְוָת הָגָר וְעִדְיַאת לְוָתַהּ אֲרֵי עֲדִיאַת וְקָלַת רְבוּתָהּ בְּעֵינָהָא : ה וַאֲמַרַת שָׂרַי לְאַבְרָם דִּין לֵי עֲלָךְ אֲנָא יְהָבִית אַמְתִּי לָךְ וַחֲזַת אֲרֵי אַעְדִיאַת וְקָלִית בְּעֵינָהָא יְדִין יְיָ בֵּינִי וּבֵינָךְ : ו וַאֲמַר אַבְרָם לְשָׂרַי הָא אַמְתָּיִךְ בִּידִיךְ עֲבִידִי לַהּ כְּדְתַקֵּן בְּעֵינָיִכִי וַעֲנָתַהּ שָׂרַי וַעֲרָקַת מִן קֳדָמָהָא : ז וְאַשְׁכְּחַהּ מַלְאָכָא דְיָי עַל עֵינָא דְמַיָא בְּמַדְבְּרָא עַל עֵינָא בְּאוֹרְחָא דְתַגְרָא : ח וַאֲמַר הָגָר אַמְתָא דְשָׂרַי מִנָּן אַתְּ אַתְיָא וּלְאָן אַתְּ אָזְלָא וַאֲמַרַת מִן קֳדָם שָׂרַי רְבוּנְתִּי אֲנָא עָרָקַת : ט וַאֲמַר לַהּ מַלְאָכָא דְיָי תּוּבִי לְוָת רְבוּנְתִּיךְ וְאִשְׁתַּעְבְּדִי תְּחוֹת יְדָהָא : י וַאֲמַר לַהּ מַלְאָכָא דְיָי אַסְגָּאָה אַסְגֵּי יַת בְּנָיִכִי וְלָא יִתְמְנוֹן מִסְּגִי :

בעל המורים ואמר

כה"ת • ב"ס נפרסה מכאן רמז לפרשה" שבכתיב' כה עין הרע והפילה וחזרה ותתעברה : (ה) ממסי • ג' כמס' ממסי עליך • תמסי וכתיב על בכל תאמר יומבמ ציון מקום שרה לעיון נאמר בשרה כי שרה עקרה ומה שרה הקניטה לה קף ישראל העכו"ם יה קריון : על עין המים • ג' כמס' דין ואיזך הכה תאכי נקב על עין המים • שנוב הוה להתפלל על המים כדכתיב מקול מחציים בין מחציים שם יתנו לזקות ס' וכן התפלה נמלה למים דכתיב שפכי כמים לבך : בורחת • ג' במס' הכה ואיזך מקול פרש ורומי קשת בורח' כל העיר מפני שברה הברחה תם ישמעאל לפיכך נרתו ישראל מפניו כי רומה קשת ישמעאל כדכתיב ניט רומה קשת :

רש"י שפתי חכמים

לסריון כל הסני הללו ומי נתעברתי ט מביאה לתשובה (ג"כ) : חמסי עליך • חמס שעשו לי עליך מי מפיל העושם י כשהתפללת להקב"ס מה חתן לי ואתכי הולך עריבי לך התפללה חלש עליך ויהיה לך להתפלל על שניהו והייתי אני נפקדת עמך • ועוד דכריך לתת חומם ממני שתתה שומע כ בזיוני ושוחק (ג"כ) : אנכי נתתי שפחתי וגו' ביני וביניך • כל זיוך שבמקלת חסר ל וזה מלת קלי ניה וביניך (ל"ל מוכח לעקבה) שהכניסה עין הרע בעיבורה על הגר והפילה עוברה הוא שהמלאך אומר להגר הרך הרה והלח בבר הרתה והוא מבשר לה שהגר תלח מלמד שהפילה כריון הרתעון : (ו) ותענה שרי • ריתה מטעבדת בה בקושי (ג"כ) : (ח) אי בזה באת • מיכון בתת • יודע היה תלח ליתן לה פתח ליכנס עמה בדברים ולטון לי מזה היה המקום שתתמר עליו מזה ם לתי בתה : (ם) ויאמר לה

מלאך

זיא חָט גָּאנְט (ישפוט יי ביני וביניך) חָט זיא אוֹף הָגָר דָאם אוֹף גְּזָאנְט אוּנ הָאט אַרַיין גְּבְּרַאכְט צַיין עֶרְץ הָרָע אין דָעם עוּבָּר פּוּן הָגָר אוּנ זיא חָט מַפִּיל גְּוָעזֶן דָם קִינְד אוּנ דְרוּם שְׁמָיִים וַוייטֶר אַז דֶר מַלְאָךְ חָט גְּזָאנְט צוּ הָגָר (הגך הרה) דָם אִיז שַׁיטִישׁ דוּא וָועסְט טְרָאגֶן וָועֶרְן אִיז דְאךְ קְלֶשָׁה זיא אִיז דָאךְ שׁוֹן לַאנְג טְרָאגֶנְדִינְג אוּנ עֶר זָאגְט אִיר אַבְשׁוּרָה אַז זיא וָועט טְרָאגֶנְדִינְג וָועֶרְן אָלֶא מִזז גְּידְרוּנְגֶן זַיין אַז זיא הָאט דָעם עֶרְשְׁטֶן עוּבָּר מַפִּיל גְּוָעזֶן : (ו) ויאמר אברם חָט אַבְרָם גְּזָאנְט צוּ שָׂרָה הגה שפחתך בידך דַיין שִׁפְּרָה אִיז אִין דַיינֶר הֶעֶנְט עשי לה הטוב בעיניך טוּא מִיט אִיר אַזוֹ וִויא עֶס גֶּפֶעלְט אִין דַיינִי אוֹגֶן וחענה שרי א"ת שָׂרָה הָאט זיא גְּפַּיינִיגְט דָאם הַייסְט זיא הָאט מִיט אִיר שְׁוָועֶר גְּיאַרְבֶּעט וחברח מפניה אִיז הָגָר אַנְטְלָאפֶן נְוואָרֶן פּוּן פַּר אִיר : (ז) וימצאה מלאך יי אוּנְ עם חָט זיא גְּפִינְן אַמְלַאךְ פּוּן נָאט על עין המים במדבר בַּייא עַיִן קְוואל בְּרוּנְן פּוּן וַואסֶר אִין דֶר מִדְבָּר על העין בדרך שור בִּיי דֶעם קְוואל בְּרוּנֶן וָואס אִיז אוֹף דֶעם וָועג וִויא סָעֶן גַייט צוּ דֶעם אֶרְט שׁוּר : (ח) ויאמר אוּנ זָאגְט מִיט דֶעם מַלְאָךְ חָאט שִׁי אִיר גְּזָאגְט מִיט דֶעם לָשׁוֹן הגר שפחת שרי הָגָר דִי שִׁפְּרָה פּוּן שָׂרַי אִי מזה באת פּוּן וַוועלְכֶן אֶרְט קוּמְסְטוּ ואנה תלכי אוּנ וִויא הִין גַייסְט שׁ"ש ר"ש שְׁרַייבְט דֶר מַלְאָךְ חָט גְּוִוסְט פּוּן וַואנֶן זיא קוּמְט אוּנ וִויא הִין זיא גַייט נָאר עֶר הָאט זיא דְרוּם גְּפְרָעגְט כְּדֵי עֶר זָאל מִיט אִיר קוֹנֶן אִין רַייד אַרַיין וחאמר אוּנ זיא חָט גְּזָאגְט מפני שרי גברתי אנכי ברחת פּוּן פַּר מִיין הַארִינְטִי שָׂרַי אַנְטְלוֹף אִיךְ : (ט) ויאמר לה מלאך יי אוּנ עֶר חָט גְּזָאגְט צוּ אִיר אַיין מַלְאָךְ פּוּן נָאט • ר"ש"י שְׁרַייבְט דְרוּם שְׁמָיִים רָא בִּיי אִיטְלִיכֶר אֲמִירָה מַלְאָךְ יְיָ • וָוארוּם צוּא אוֹטְלִיכֶר אֲמִירָה אַת צוּ אִיר גְּשִׁיקְט גְּוָוארֶן אַיין אֲנֶדֶר מַלְאָךְ שובי אל גבורתך קָעֶר דִיךְ וִוידֶר צוּא דַיין הַארִינְטִי וחתעני תחת ידיה אוּנ זַייא אוּנְטֶר טָעֲנִיג אוּנְטֶר אִירִי הָעֶנְט : (י) ויאמר לה מלאך יי אוּנ אַמַלַאךְ פּוּן נָאט הָאט צוּא

בְּנַעַן וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁהּ לוֹ לְאִשָּׁה׃
ד וַיָּבֹא אֶל־הָגָר וַתַּהַר וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה וַתֵּקַל
גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ׃ ה וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל־אַבְרָם חֲמָסִי
עָלֶיךָ אָנֹכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי בְּחֵיקֶךָ וַתֵּרֶא כִּי
הָרָתָה וָאֵקַל בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ׃
ו וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־שָׂרַי הִנֵּה שִׁפְחָתֵךְ בְּיָדֵךְ עֲשִׂי־
לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינָיִךְ וַתְּעַנֶּהָ שָׂרַי וַתִּבְרַח מִפָּנֶיהָ׃
ז וַיִּמְצָאָהּ מַלְאַךְ יְהוָה עַל־עֵין הַמַּיִם בַּמִּדְבָּר עַל־
הָעַיִן בְּדֶרֶךְ שׁוּר׃ ח וַיֹּאמַר הָגָר שִׁפְחַת שָׂרַי אֵי־
מִזֶּה בָאת וְאָנָה תֵלֵכִי וַתֹּאמֶר מִפְּנֵי שָׂרַי גְּבִרְתִּי
אָנֹכִי בֹרַחַת׃ ט וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ יְהוָה שׁוּבִי אֶל־
גְּבִרְתֵּךְ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ׃ י וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ

שפחתי הכמים נקוד על י״ד רש״י יו
מלת וכו׳ : ח ומ״ת מכ״ל כרס״י ו״ל מדכתיב ויבא אל הגר ל״ל מלת הגר ותכר סיס לו לכתוב ויבא אליו ותכר הגר ל״ל מלת ממדכם שסיפר עוד שמה הגר ותכר כל כילד מלת נתעברה מביאה לתשובה וכוכ כלומ׳ סיפר עוד נתעברה ׳ ת״ל מדסמיך הגר אל ותכר לילד מלת נתעבר׳ מביאה
לפי שלא נאמר לו ומעשך לגוי גדול עד שיבא לת״י : (ד) ויבא אל הגר ותהר ׳ מביאה ח למשנה (כ״ר) : ותקל גברתה בעיניה ׳ ממרס שרי זו מן שתהיה כנלוי׳ מכאן עצמה כשלו היו מדקת ומיום מדקת שלא זכתה
לכריון

דָּט גֶּעבֶּן אִיר דִינְסְט הָגָר צוּ אִיר מַאן אַבְרָהָם לוֹ לאשה צוּ אִים פַּר אַוַוייב׃ (ד) ויבא אל הגר אוּנְד עֶר אִיז
נְקוֹמֶן צוּ הָגָר דָאס מֵיינְט סָען עֶר אִיז סִיט אִיר גְלֵעכֶן וּתהר אוּנְד זִיא אִיז טְרַאגֶּנְד גְוואכְּרְן וּתרא אוּנְד אַז הָגָר
דָט נֶעזֶהֶן כִּי הרתה אַז זִיא אִיז וָואכְּרְן טְרַאגֶּנְד וּתקל גברתה בעיניה אַי גְוואכְּרְן גְרִינְגְ אִיר הַארִינְגְטִי אִין אֵירֶע
אוֹגֶן דָס הֵיסְט זִיא הָט זִיא גֶהַאלְטֶן פַּר נִישְׁט ׳ רַשׁ״י שְׁרַייבְט הָגָר הָט גְוואנְט דִי שָׂרָה אִיז פּוּן אוֹנְטֶרְוַיינִיגְ
נִיט אַז וִוי זִיא וַוייזְט זִיךְ פּוּן אוֹסְטֶרְוַיינִיגְ זִיא וַוייזְט זִיךְ גְלֵיךְ וִוי זִיא אִיז אֲצְבֶרֶת אָבֶר זִיא אִיז נִיט קַיין
צְדָרֶת וְהָא רַאיָה זִיא וואנְט אַז אַלֶאנְגֶע צַייט כִּיט אַבְרָהָם אוּנְד הָאט נִיט זוֹכֶה גְוואלְן מֶרֶאנְן וָועֶן אוּנְד
אִיךְ בִּין טְרַאגֶּנְד גְוואכְּרְן פּוּן דֶעם עֶרְשְׁטֶן מָאל׃ (ד) ותאמר אוּנְד זִיא הָאט גְוואנְט שָׂרַי צוּ אַבְרָם תמסי עליך
מֵיין בְּרוּבּוּנְג אִיז אִיךְ רִיר ׳ רַשׁ״י שְׁרַייבְט שָׂרָה הָט אַז גְוואנְט דָס בַּרוּבּוּנְג וָוָס צוּ מִיר אִיז גְטָאן גְוואכְּרְן
וָוָס אִיךְ הָאב קֵיין קִינְד נִיט נְאכְּרְן אִיךְ רִיר אַרוֹף דֶעם עוֹנָש וָואכְּרוֹם אַז דוּ הָאסְט מִתְפַּלֵל גְוואכְּרְן צוּ
הקב״ה אוֹף קִינְדֶר הָאסְטוּ נְאר מִתְפַּלֵל גְוואכְּרְן אוֹף דִיר אוּנְד דוּא וָואלְטְ בַּרַאכְּטְ מִתְפַּלֵל זַיין אוֹף אוּנְז
בֵּיידִי וָואלְטְן מִיר בֵּיידִי גִידַאכְט גְוואכְּרְן אוּנְד נְאךְ אַיינֶם דוּ רוּבְּטְ אַוָועק דַיינִי בַייד פּוּן מִיר דוּ הֶערְטְ
מֵיין בִּיזוֹן וָוָס הָגָר אִיז טְרִיךְ מְבַזֶּה אוּנְד דִי שְׁוַוייגְטְ אִיכִי נתתי שפחתי בחיקך אִיךְ הָאב גְעֶבֶּן מֵיין שִׁפְחָה
אִין מֵיין שׁוֹס וּתרא כי הרתה אוּנְד אַז זִיא הָט גְעֶזֶהֶן אִיז וָואכְּרְן טְרַאגֶּנְד אוּנְד וּתקל בעיניה בִּין אִיךְ גְיוָואכְּרְן
גְרִינְגְ אִין אִירִי אוֹגֶן שפוט יי ביני וביניך נְאט זָאל מִשְׁפְּטֶן צְווִישְׁן מִיר אוּנְד דִיר ׳ רַשׁ״י שְׁרַייבְט דָס וָואס
זִיא

עָבְרָא בֵּין פַּלְגַיָּא הָאִלֵּין : יח בְּיוֹמָא הַדֵּין גְּזַר יְיָ עִם אַבְרָם קְיָם לְמֵימָר לִבְנָךְ יְהָבִית יָת
אַרְעָא הָדָא מִנַּהֲרָא דְמִצְרַיִם עַד נַהֲרָא רַבָּא נַהֲרָא דְפְרָת : יט יָת שַׁלְמָאֵי וְיָת קְנִזָּאֵי וְיָת
קַדְמֹנָאֵי : כ וְיָת חִתָּאֵי וְיָת פְּרִזָּאֵי וְיָת גִּבָּרָאֵי : כא וְיָת אֱמוֹרָאֵי וְיָת כְּנַעֲנָאֵי וְיָת גִּרְגָּשָׁאֵי
וְיָת יְבוּסָאֵי : א וְשָׂרַי אִתַּת אַבְרָם לָא יְלִידַת לֵיהּ וְלָהּ אַמְתָא מִצְרִיְתָא וּשְׁמַהּ הָגָר :
ב וַאֲמַרַת שָׂרַי לְאַבְרָם הָא כְעַן מְנָעַנִי יְיָ מִלְמִילַד עוֹל בְּעַן לְוַת אַמְתִי מָאִים אִתְבְּנֵי
מִינָהּ וְקַבֵּל אַבְרָם לְמֵימַר שָׂרָי : ג וּדְבָרַת שָׂרַי אִתַּת אַבְרָם יָת הָגָר מְצְרִיְתָא אַמְתָהּ
מִסּוֹף עֲשַׂר שְׁנִין לְמִיתַב אַבְרָם בְּאַרְעָא דְכְנָעַן וְיָהֲבַת יָתָהּ לְאַבְרָם בַּעֲלָהּ לֵיהּ לְאִינְתּוּ :

ועאל

בעל הטורים

(ה) ומרי • כ' במכרה ומרי תשת תכרס ומרי ניסבכר עם דכור' מלמד שכיח' חשוב' בחמרות : ולה • ד' נמס' ולה שפחה מצרית ולה שתי פיות • ולה חמר עלי לבלום • ולה נפלו תרבע בתי' שרתה דניהל וזה שדרשו ותלך ותתע שתזרה בגלולי תבי' וחיינו ולה שתי פיות שתזרה לה פה אחר להודות לעכו"ם וכיון שעשתה תשובה חזר ולקחה כמו שחמרו קטורה זו הגר וזה הוא ולה חמר עלי לבלום ולה נפלו תרבע מיירי ג"כ בחלכות ישמעאל : (ג) לשבת • כ' במכרה הכא ואילך תשר מעה לשבת עד מי שעשה תשר מעה ושפה תשה עמה י' שנים ולה ילדה דכיון לשבת עד יפה אחרת ואין יכיכת ח"ל עולה מן המנין דכתיב לשב' תכרס בתרן כנען • פי' כשיכא עד בתרן כנען •

רש"י

באה • סעיתו למעלה לכך הוא מבואר שבא כבר ושם כי' מעמו למשה בחלף היה מבואר כשהיה שוקעת • ור"ת לומר כן שהרי כבר כתיב ויהי השמש לבא והעברת תנור עשן ולפחר מכאן היתה נמנעת שכבר שקעה וזה חילוק בכל תיבה לעון נקיבה שיסודה שתי לותיות כמו בא קס שב כשהשעה למעלה לעון עבר הוא כעון זה וכעון ורחל בחה • קמה חלומתי • הכה שבא יבמחך (לוח ג סו) וכשהשעה למשה הוא לעון הווה דבר שנעשה ועכשיו והולך כמו בחה עם הגמלים • בערב היה בחה בבוקר היה שבא (משלי ב יד) : (יח) לזרעך נתתי • חלילתו של הקב"ה כחלו היה עשויה (ב"ר) : הנהר הגדול נהר פרת • לפי שהוא חשוב לפרן ישראל קורחהו גדול חע"ם שהוא חלוחר בחרבעה נהרות היוצחים חעדן שנח' והנהר הרביעי הוא פרת • משל הדיוט עבד חלך חלך הדבק בשחור ויטחחוו לך : (יט) את הקיני • (ב"ר) עשר חומות יש כחן ולח נתן להם חלח שבעה גויס והשלשה חדוש וחוחב ועמון הס קיני קיניך וקדמוני עחידים להיות יושבי לעחיד שנח' חדוש וחוחב חשלוש ידם ובני עמון משמשחם (ישעיה יח יד) : (כ) ואת הרפאים • חרן עוג ב שנחמר בה (דברים ג יג) ההוח יקרא חרן רפחים • (ה) שפחה מצרית • בת פרעה היתה כשלחחה נסיס שנעשו לשרה נ חמר חושב שחחה בתי שפחה בניח זה ולח נבילה בניח לחבר : (ב) אולי אבנה ממנה • לימד על מי שחין לו בניס שחיגו בעוי חלח הכוס : אבנה ממנה • בזכות ד שחכיחס לרחי לחוך ביתי : לקול שרי • (ב"ר) לרוח ה הקודם שבה : (ג) ותקח שרי • לקחתה בדבריס ו חפריך שזכית לידבק בגוף קדוש כזה (ב"ר) : מקץ עשר שנים • חועד הקבוע לחשה שפחתה ז עשר שניס ולח ילדה לבעלה חייב ליתן לחברת (יבמות סד) : לשבת אברם וגו' • חגיד שחין ישיבת חוחה לחרן עולה חן המנין

לפי

כֵּין צָרָתָהּ אֵין כֵּין הוֹז (אז אֵיעֵיךְ נָעַקְתְּ צְוָוֵיאָ וַיִּיבָּךְ הַיִּסְתְּ אֵיעִינִי צוּא וָד אַנְדָּרָד אַצְרָה) וָעַל אֵיךְ
אֶפְשָׁר אֵין דָּעִם זְכוּת הָאָבוֹת קִינְדָּד וישמע אברם לקול שרי הָאַט אַבְרָם צוּא נָהָעדְט צוּם קוֹל פּוּן שָׂרָה :
(ג) ותקח שרי אשת אברם אוּם שָׂרַי דָאם וַיִּיב פּוּן אַבְרָם דָאט נְוטָן אִיר דִינְסְט דָּך דִיא מִצְרִית • רַשְׁ"י
שְׁרַייבְט שָׂרָה הָט זִיא אַיין גְּנוּטָן מִיט גְּטִיט רַייד זִיא הָט אִיר גְּאָגְט וואל דִיר וָאם דוּ בִּיסְט זוֹכָה צוּא
בֶּהָעפְּטֶן דִיךְ אֵין אַבְרַיילִיגְן גוּף מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען פּוּן סוֹף פּוּן צָעהְן יָאר וָאם אַבְרָם
אִיז גְּזִעסֶן אִין לאנד כְּנַעַן • רַשְׁ"י שְׁרַייבְט דְּרוּם הָט עָר גְּוואהְרְט צָעהְן יָאר אַיי עָר הָט גְּנוּטָן הָגָר פַּאר
אַוַוייב וָוארום אַיין אִשָּׁה וָם זִיא וואלְט מִיט אִיר מַאן צָעהְן יָאר אוּם הָאט אַיין קִינְדָּר נִיט אִיז עָר מְרוּיִב
צוּ נָעמֶן אַיין אַנְדָּר וַייב אוּם דִי צַייט וָואם אַבְרָם הָאט מִיט שָׂרָה נִיט גְּוואלְט אִין רוּיִן לָאָרֶץ דָאם אִיז נִיט
גָּרָעכִיקְט גְּוואהְרְט וָוארום נָאט הָט צוּ אַבְרָהָם גָּאט עָר זָאל אִים מַאכֶן צוּ אַבְרוֹם פָּאלְק עֶרְשְׁט אַז עָר
וָועט קוּמֶן לֵיין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דְּרוּם נָאךְ דָעם אַז עָר הָאט מִיט שָׂרָה גְּוואלְט נָעהְן יָאר אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
אוּם הָט מִיט אִיר לֵיין קִינְדָּר נִיט גֶּהָאט הָט עָר גְּנוּטָן הָגָר פַּר אַוַוייב וחתן אותה לאברם אישה אוּם שָׂרָה

הט

אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה: יח בַּיּוֹם הַהוּא
כָּרַת יְהוָה אֶת־אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי
אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל
נְהַר־פְּרָת: יט אֶת־הַקֵּינִי וְאֶת־הַקְנִזִּי וְאֶת־הַקַּדְמֹנִי:
כ וְאֶת־הַחִתִּי וְאֶת־הַפְּרִזִּי וְאֶת־הָרְפָאִים: כא וְאֶת־
הָאֱמֹרִי וְאֶת־הַכְּנַעֲנִי וְאֶת־הַגִּרְגָּשִׁי וְאֶת־הַיְבוּסִי:
טז א וְשָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ וְלָהּ שִׁפְחָה
מִצְרִית וּשְׁמָהּ הָגָר: ב וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל־אַבְרָם
הִנֵּה־נָא עֲצָרַנִי יְהוָה מִלֶּדֶת בֹּא־נָא אֶל־שִׁפְחָתִי
אוּלַי אִבָּנֶה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרָי:
ג וַתִּקַּח שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם אֶת־הָגָר הַמִּצְרִית
שִׁפְחָתָהּ מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים לְשֶׁבֶת אַבְרָם בְּאֶרֶץ

שפתי חכמים

סיב וכן חסיב דוב חלב מחכב כמת • ועוד י"ל דבימי יעקב לא
סי' שיעבוד כלל אבל בימי יהוד' התחיל קלת השיעבוד כמו שפירש
רש"י בפרשת ויחי • ויסיב ועבדום ועמו תותם דבוק עם דוב
רביעי: א רצונו לפרש למה כפיב ויסי ג' זכר והכתם ג' נקבה
מדכתיב בלהה וכוסה ליה למכתב ותסי הכתם ותתן דפ"ם ויסי
דכר

רש"י

כמו (בראשית מג לה) ויסי מס א מריקוס שקיבם (מ"ב
יג כא) ויסי הס קוברים אים כלומר ויסי דכר זה
השמש באה • שקעה: ועלתה היה • חסך סיום: והנה
תנור עשן וגו' • למד לו סיפלו המלכיות ע"ל בניבשם:

כתב

ניט קיין אוכה ביז עם ווערט פאר פיל איר קאם: (יז) ויהי אור עם איז גוואָרן השמש באה אז דיא זון איז
אונטר גענאנגן ועלטה היה אוב עם איז גוואָרן ציין ברעפיל והנה אוב נון חנור עשן איין אובן מיט רוך ולפיד
אש אוב פייער עבר בין הגזרים האלה איז איבר גפאָרן צווישן די ראזיני שטיקער: (יח) ביום ההוא איז דעם
עלבינן טאג כרת יי את אברם ברית לאמר דם נאט בונד ברית גוועז מיט אברם אזו צוא זאגן לזרעך נתתי
את הארץ הזאת צו דייני קינדר האב איך גגעבן דם דאזיגי לאנד ראטשי אין דר צייט דם ער נאך ניט
גגעבן דאם לאנד צו זייני קינדר נאר אז הקב"ה זאגט צו איז גליידיך ווייא עם איז שון גטאן גוואָרן מנהר
מצרים פון עם באך פון מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת ביז דעם גרוסן באך פרת: (יט) את הקיני דאם
לאנד פון קינד וכו': (א) ושרי אשת אברם לא ילדה לו אוב שרה דם ווייב פון אברם דם צו אים ניט גווינן
קיין קינד ולה שפחה מצרית אוב צו איר איז גוועז אדינגט פון מצרים • רש"י שרייבט די שפחה איז גוועז
די טאכטר פון פרעה דען אז פרעה דם גזעהן דיא ניסים וום איז גשעהן צו שרה האט ער גזאגט בעסר
זאל מיין טאכטר זיין בשפחה אין דעם הוז אייהר אדריגטי אין אנדר הוז ושמה אוב איר נאמן איז
גוועז הגר: (ב) ותאמר שרי דם שרי גזאגט צו אברם הבה נא עצרני יי מלדת נון נאט דם מיך אוף גהאלטן
אדר פאר מיטן פון צוא גוינן בא נא אל שפחתי קום נון צו מיין שפחה אולי אבכה ממנה טאכר ווען איך
גבוטע ווערן דרך איר • רש"י שרייבט זיא דם גזאגט טאכר אין דעם זכות וום איך ווען ארין בערגנן

וּפַלִּיג יַתְהוֹן כְּשָׁוֵה וְיַהֲב פְּלַגְיָא פְּלַג לְקֳבֵיל חַבְרֵיהּ וְיַת עוֹפָא לָא פַלִּיג : יא וּנְחַת עוֹפָא
עַל פִּגְלַיָּא וְאַפְרַשׁ יַתְהוֹן אַבְרָם : יב וַהֲוָת שִׁמְשָׁא לְמֵיעַל וְשִׁנְתָא נָפְלַת עַל אַבְרָם וְהָא
אֵימְתָא קְבִיל סַגֵי נָפְלַת עֲלוֹהִי : יג וַאֲמַר לְאַבְרָם מְיַדָּע תִּידַע אֲרֵי דַּיָּרִין יְהוֹן בְּנָךְ
בְּאַרְעָא דְּלָא דִילְהוֹן וְיִפְלְחוֹן בְּהוֹן וְיַעֲנוּן יַתְהוֹן אַרְבַּע מְאָה שְׁנִין : יד וְאַף יַת עַמָּא
דְּיִפְלְחוּן בְּהוֹן דָּאִין אֲנָא וּבָתַר כֵּן יִפְקוּן בְּקִנְיָנָא סַגֵי : טו וְאַתְּ תֵּיתֵי לְוָת אֲבָהָתָךְ
בְּשָׁלָם תִּתְקְבַר בְּסֵיבוּ טָבָא : טז וְדָרָא רְבִיעָאָה יְתוּבוּן הָכָא אֲרֵי לָא שְׁלִים חוֹבָא
דֶּאֱמוֹרָאָה עַד כְּעַן : יז וַהֲוָת שִׁמְשָׁא עֲלַת וְקַבְלָא הֲוָה וְהָא תַנּוּר דְּתִנָּן וּבְעוֹר דְּאֶשָׁא דִּי

בעל הטורים עברא

(יב) ויפי כתיב • ג' כמסורה הכא ואידך ויפי כתיב כנגד בני מקדשים כדכתיב ומתי כדכוד שמשותיך ובעריך לתכני לקדמי ומתרגמו : (יג) כי גר • סופי תיבות עולם למנין רל"ו : (טז) ודור • ב' כמסכת הכא ואידך דור כולך ודור כח • סי' דור כולך כי בזמן שיעלו בני מהתרן ודור אחר בא לגרשת את התרן • ודור רביעי יעלו הנה • רל"ו כנגד יהי יהיו שמח ותו יעלו הנה : (יז) ועלעם היה וכתה תנור • ר"ת כביכך תוכו שהרחם לו הגליות שדומין לתוכו :

רש"י שפתי חכמים

יפרעלו ממלכיה אין אחה מוצא חלא שלם מלות וחמשים ואחה צריך להוציא מהן כל הפעים שהי קהת אחר לידת עמרם נ ושחי עמרם אחר לידת משה : בארץ לא להם. ולא נאמר בהתרן מצרים אלא לא להם ומצועל יפחד ם ויגב מברהם וגו' ויגב יפחד בנגב (תהלים קה כג) ויעקב גר בהתרן חם (בהלעחך מז ד) לגור בהתרן בתתו : (יד) וגם את הגוי • ע וגם לברות ד' מלכיות שחף הן כליס על שעבדו חת ישרחל : דן אנכי • בעשר פ מכות : ברכוש גדול • בממון צ גדול כמו שנאמר (שמות יב לו) ויעלו : (טו) ואחה תבוא • ולא תרחה ק כל חלא : אל אבותיך • מיהו עע"ב והוח מבשר שיבח חלין ר למדך שעשה חרח מחוסף : תקבר בשיבה טובה • בשלו שיעשה ישמעחל מחוסף בימיו ולא יפח עשו להרבות רעה בימיו ולפיכך חם ס' שניס קודם שמיו וכו ביום ש מרך עשו : (טז) ודור רביעי • לשחר שיעלו למלרים יהיו שם ג' דורות והרביעי שובו להרן הזשח לפי שבשהרן כעשן היה מדבר עמו וכרת ברים זו כדכתיב להם לך להתרן הזשח לרפחה וכן היה יעקב יכד למלרים לח ושבוב דודותיו יהודה פרן וחנרן וכלב בן חנרן ח מבני השרן היה: כי לא שלם עון האמרי • להיות משלשה מאלפו עד שהיו זמן שלין שקב"ה נפרע מחומה עד שחשלימה שמחה (ישעיה כז ח) בשלחה בשלחה תריבנה : (יז) ויהי השמש באה • כמו

עַמָּן וְעֹתִד דַּיָּנָן מִיט זַיי וענו אוחם ארבע מאות שנה אוּנ עַמָּן וְעֹתִד זַייא פַּיינִיגָן פִּיר הוּנדֶרְט יָאר : (יד) וגם
את הגוי אשר יעבודו אוּנ אוֹדְ דָם פָּאלְק וָוס עָם וָועט מִיט זַייא דִינָּן דן אנכי וֶועל אִיךְ מִשְׁפָּטֶן מִיט צָעהָן
מַכּוֹת ואחרי כן יצאו ברכוש גדול אוּנ דָר נָאךְ וָועלָן זַיי אַרוֹס נַיין מִיט גְרוֹס הָאבּ דָם בַּייגָט עָמָן מִיט פִּיל
גָעלְד : (טו) ואתה תבוא אל אבותיך בשלום אוּנ דוּ וועסְט קוּמָן צוּ דַיינִי עֲלטֶערן מִיט שָׁלוֹם אוּנ וָועסְט ניט
זָעהָן דָם גָלוּת : רש"י שרייבט תָּרח הָט דָאךְ גְדִינְט עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אוּנ נָאט אִיז מְבַשֵּׂר צוּ אַבְרָהָם אַז
עֶר וָועט קוּמָן צוּא זַיינִי עֲלטֶערן בְּשָׁלוֹם נוּא וָועט דָאךְ מוֹזֶן אַבְרָם קוּמָן צוּ תָּרח אִין נַהִינָם נָאר מִיד
לָערנָן פוּן דָאנָן אָפּ אַז תָּרח הָאט תְּשׁוּבָה גְמַאן אַיי עֶר אִיז נִשְׁטָארְבָּן תקבר בשיבה טובה דוּא וָועסְט
בְּגְרָאבָּן וָועהָן מִיט אַנוּטֶר עֲלטֶר • רש"י שרייבט דָר מִיט הָט אִים נָאט מְבַשֵּׂר גְוֶען אַז יִשְׂמָעֵאל וָועט
תְּשׁוּבָה טָאן פַּר זַיין לָעבָּן (עיין רש"י) : (טז) ודור רביעי ישובו הנה אוּנ דָאס פָּערְדִי דוּר וָועט וִוידֶר קָערִין
בְּלוֹמֶר נָאךְ דָעם אַז זַיי וָועלָן פַּר מֶרִיבָּן וָועלָן זַיי דָאךְ זַיין דְרַיי דוֹרוֹת אוּנ דָם פָּערְדִי דוֹר וָועט
וִוידֶר קָערִין צוּ דָעם לַאנְד דָם אִיז אֶרֶץ כְּנַעַן כי לא שלם עון האמרי וָוארוּם עָם אִיז נָאךְ ניט נָאנְץ דִי זִינְד
פוּן דָעם אֱמוֹרִי בְּלוֹמֶר עָם אִיז נָאךְ ניט פַּר פִּיל זַיינֶער מָאס דָם הַייסְט זַיי הָאבָּן נָאךְ ניט גָטָאן אַזוֹ פִּיל
עֲבֵירוֹת אַז זַיי זָאלָן דוֹרְךְ דָעם פַּר שִׁיקְט וָועהָן פוּן זַיינֶער לַאנְד עד הנה בְּיז אִין דֶר צַייט בְּלוֹמֶר בְּיז אִין
זַיינֶער צַייט פוּן דָעם פְּערְדִי דוֹר דָעמְסְט מָאל וָועט עָרְשְׁט פַּר פִּיל וָועהָן זַיינֶער מָאס אוּנ הקב"ה שְׁטְרָאפְט

וְאֶת־הַנְּפָרִ֖ים לֹ֥א בָתָֽר׃ יא וַיֵּ֣רֶד הָעַ֔יִט עַל־הַפְּגָרִ֑ים
וַיָּ֥שֶׁב אֹתָ֖ם אַבְרָֽם׃ יב וַיְהִ֣י הַשֶּׁ֗מֶשׁ לָבוֹא֙ וְתַרְדֵּמָ֣ה
נָפְלָ֔ה עַל־אַבְרָ֑ם וְהִנֵּ֨ה אֵימָ֤ה חֲשֵׁכָה֙ גְּדֹלָ֔ה נֹפֶ֖לֶת
עָלָֽיו׃ יג וַיֹּ֣אמֶר לְאַבְרָ֗ם יָדֹ֤עַ תֵּדַע֙ כִּֽי־גֵ֣ר ׀ יִהְיֶ֣ה זַרְעֲךָ֔
בְּאֶ֥רֶץ לֹ֖א לָהֶ֑ם וַעֲבָד֣וּם וְעִנּ֔וּ אֹתָ֕ם אַרְבַּ֥ע מֵא֖וֹת
שָׁנָֽה׃ יד וְגַם֙ אֶת־הַגּ֣וֹי אֲשֶׁר־יַעֲבֹ֔דוּ דָּ֖ן אָנֹ֑כִי וְאַחֲרֵי־
כֵ֥ן יֵצְא֖וּ בִּרְכֻ֥שׁ גָּדֽוֹל׃ טו וְאַתָּ֥ה תָּבוֹא֙ אֶל־אֲבֹתֶ֔יךָ
בְּשָׁל֖וֹם תִּקָּבֵ֑ר בְּשֵׂיבָ֖ה טוֹבָֽה׃ טז וְד֣וֹר רְבִיעִ֔י יָשׁ֖וּבוּ
הֵ֑נָּה כִּֽי־לֹא־שָׁלֵ֥ם עֲוֹן־הָאֱמֹרִ֖י עַד־הֵֽנָּה׃ יז וַיְהִ֗י
הַשֶּׁ֙מֶשׁ֙ בָּאָ֣ה וַעֲלָטָ֔ה הָיָ֖ה וְהִנֵּ֣ה תַנּ֣וּר עָשָׁ֔ן וְלַפִּ֥יד

שפתי חכמים

כפרת כל יפרחל מקרי: מ (ר"ק) אמר זכ לפי שפגר לא נקרא
אלא ב"ח שהוא שלם וכאן לא היו שלמים לפי שבתר אותם בתוך
ג"ח הפגרים הבתרים. וכוונת הרב שלא נאמר שירד העיט גם
על הצפור ונראה שג"כ יבא לכלות ליפרחל לפי שהצפור הוא כמו
ליפרחל

רש"י אש

(יח) העיט. הוא עוף ועל שם שהוא עם והוסף לת
האכלות לעוף עלי אוכל כמו (ש"א יט יט) ותעט אל השיל:
על הפגרים: על מ הבתרים ס"א הפגרים מהרגמין
פגליח אלא מתוך שהורגלו לתרגם איש בתרו ויכה פגליח

נתחלף להם היינא פגליח לפגליח והרגומו הפגרים פגליח וכל המתרגם כן טועה לפי שאין להקיש בתרים לפגרי׳
שבתרים תרגומו פלגיח ופגרים תרגומו פגליח לשון פיגול כמו פיגול הוא (ויקרא ז יח) לי פגר (כך שמעתי מפי
רבינו יהוסף ב"ר שמואל) (כן הגי׳ בכ"י כ"ו וכ"י לחברת כתיב כך פי׳ רבינו מאיר ב"ר שמואל): וישב.
ל׳ עכיבה וספרתה כמו (תהלים קמז יח) ישב רוחו למז שיבא דוד בן יפי לכלותם ואין מימיהן לחומו מן הצמיא
עד שיבא מלך המשיח: (יב) והנה אימה וגו׳. למז לעכות ומהך על גליות: (יג) כי גר יהיה זרעך. משמולד יפחד
עד שיגלו יפרחל ממלרים ת׳ שנה. כיצד יפחק בן שנים שנה כשמולד יעקב ויעקב כשירד למלרים אמר ימי שני
מגורי שלשים ומאת שנה הרי קהת מיולדי מלרים היו מאתים ועשר כמניין רל"ו הרי מרכב מחות שנה. ואם תאמר במלרי׳
היו מרכב מחות הרי קהת מיולדי מלרים היה עח וחשוב שנותיו על קהת ועל עמרם ומשושים על משה שהיה כשיגלו
יפרחל

דָּעַם פֿוּגיל דָּם אִיז דִּי טויִב לא בתר הָט עָר נִיט צוּ שָׁנעטָן דָם אִיז אַרָמָז אז דִי יִשְׂרָאֵל וָום זָענן גֶעלעבָן צוּא
אַשוּב וָועלָן זַיי אַייבִּיג אַקָיום הָאבָּן: (יא) וירד אוֹג עָר הָט גֶנידֶרט דָר פוֹגיל על הפגרים אוֹף דִיא שָׁמָקר
וישב אוהם אברם אוג אַבְרָם הָט זַיי גֶמאבְט אַוועק פָלִיעָן: (יב) ויהי השמש באה אוג עָם אִיז גוּוען אז דִי זוֹן
אִיז אוּנטֶר גֶנאנגָן ותרדמה נפלה על אברם אוג אַשלָאף אִיז גֶפאלָן אוֹף אַבְרָם והנה אוג נוּן אימה אַפָּארכְּטְ
חשכה גרולה אוג אַגרוֹם פִּינצֶטֶרנִיש נפלת עליו אִיז אוֹף אִים גִיפאלָן דָם אִיז אַרָמָז גָוועָן צוּ דִיא צָרות אוג
צוּ דָעם פִּינצֶטֶרנִיש פון דָעם גָלוּת מִצְרַיִם: (יג) ויאמר לאברם אוג גָאט הָט גֶזאגט צוּ אַבְרָם ידע תדע וויסֶן
זָאלְסטוּ וויסֶן כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם אז דַייני קִינדֶר וָועלָן זַיין פָרֶעמְד אוג עָלנְד אִין אַזַי לאנד וָום
אִיז נִיט זַייעָרם: רש"י שְׁרַייבְּט דרוש זאטְ עָר זַיי וָועלָן זַיין גָלוּת אִין אַזַי לאנד וָום אִיז נִיט זַייעָרם
אוג פַּר וָום זָאטְ עָר נִיט אִין לאנד מִצְרַיִם וָואדום פון דָר צייט אז יִצְחָק אִיז גֶבאָרן גָוואָרן הָט זִיך מִיכְּף
אָן גֶהובָּן דָם גָלוּת הָאטְשי עָד אִיז נִיט גָוועָן אִין מִצְרַיִם אִיז דָם פָּארט גֶרעכְּנִיטְ גָוואָרן צוּ דִי הונְדֶרט
יָאר פון דָעם גָלוּת וָואדום עָר הָט אוֹך גָוואָנט אִין אז אַלאנד וָום הָאט צוּ אִים נִיט גֶקעָרט ועבדום אוג

ית כוכביא אם תיכול למימני יתהון ואמר ליה כדין יהון בנך : י והימין במימרא דיי וחשבה ליה לזכו : ז ואמר ליה אנא יי דאפקתך מאורא דכשדאי למתן לך ית ארעא הדא למירתה : ח ואמר יי אלהים במה אידע ארי אירתינה : ט ואמר ליה קרב קדמי עגלין תלתא ועזין תלת ודכרין תלתא ושפנינא ובר יונה : י וקריב קדמוהי ית כל אלין

ופליג

בעל הטורים

יהיה·בני' שלשים לומר לך שאין דור שאין בו שלשים צדיקים וכן נאמר כמנין יהיה יהיו צדיקים בזרעך שנא' ויאמר לו כה יהיה זרעך: (ו) ויחשבה · ג' במס' הכא ואידך ויחשבה לזונה גבי תמר ויחשבה עלי לשכור' גבי חנה · היינו דאר"י יהא חלקי עם מי שחושדים אותו ואין בו שהרי תמר בשביל שחשדה יהודה זכתה ויצא ממנה פרץ חרח שיצאו מהם מלאכים ונביאים · חנה בשביל שחשדה עלי זכתה ויצאה ממנה שמואל · בשביל שנחשדה לזונה ולשכורה נחשב לה לצדקה · (א"א הרא"ש) : (ח) במה אדע · כי במה בא"ת ב"ש ש"ן ועול' לחשבון ת' לכ' נגזר על בניו גזרות ת' · חשבון במה אדע שנים שהם כ"ב לא עבר אים ביהודה ושבעים היו בגלות :

רש"י

ב בה אמר לו הקדוש ברוך הוא בזכות הקרבנות : (ט) עגלה משלשת · (ב"ר) שלשה עגלים רמז לשלשה פרים פר יום הכפורים ופר העלם דבר של צבור ועגלה ערופה : ועז משלשת · רמז לשעיר הנעשה בפנים ושעירי מוספין של מועד ושעיר ל חטאת יחיד : ואיל משלש · אשם ודאי ואשם תלוי וכבשה של חטאת יחיד : ותר וגוזל · תור ובן יונה : (י) ויבתר אותם · חלק כל אחד לשני חלקים ואין המקרא יוצא מידי פשוטו לפי שהיה כורת ברית עמו לשמור הבטחתו להוריש לבניו את הארץ כדכתיב ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר וגו' ודרך כורתי ברית לחלק בהמה ולעבור בין בתריה כמה שנא' להלן (ירמיה לד יח) העוברים בין בתרי העגל אף כאן תנור עשן ולפיד אשר עבר בין הגזרים הוא שלוחו של שכינה שהוא אש : ואת הצפור לא בתר · לפי שהאומות עכו"ם נמשלו לפרים ואלים ושעירים שנאמר (תהלים כב יג) סבבוני פרים רבים וגו' · ואומר (דניאל ח כ) והאיל אשר ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופרס · ואומר והצפיר והשעיר מלך יון · וישראל נמשלו לבני יונה שנאמר (שיר ב יד) יונתי בחגוי הסלע לפיכך בתר הבהמות על האומות : ואת הצפור לא בתר · למז שיהיו ישראל קיימין לעולם :

שפתי חכמים

אברם ומלת לא שבה אל השם והוכחתו כי מלת צדקה אינה נופל אלא מהגדול להקטן שהגדול מתחסד עם הקטן ולא מהקטן אל הגדול : (רי"ק) אמר זה לפי שאם היה חוזר לאברם פשיטא שאפילו שלא היה רואה במזלו שאינו מוליד היה מחשבה לצדקה ולא שהיה ראוי לכך כ"ש שמזלו מנגד לו לזה אמר הקב"ה וכו' : ב וכך פי' של קרא אדע במה אירשנו כלומר בשביל איזה זכות · כתב הרא"ם אבל איני יודע איך יתיישב לפי זה והאמין בה' וגו' כי תפול הקושיא דלעיל איך לא יאמין בנבואתו הוא בעצמו ותי' שהאמין שיזכה בזרע ולא נשארה בו מבוכה משא"כ בירושת הארץ שנשאר נבוך באיזה זכיות יתקיימו בה ול"נ דגבי זרעו האמין שיתקיים זרעו אף שלא יהי' בהם שום זכות וכמו שדרשו ואת הצפור לא בתר רמז לישראל שיתקיימו לעולם וכמו דכתיב חי אכלה בם ודרשו רז"ל חי כלין והם אינן כלין אבל בירושת הארץ אע"פ שהאמין שירשוה אבל אם יתקיים בידם היה ספק אצלו באיזה זכות יתקיים בידם כי לא היה יודע אם יהיה להם זכות בידם אע"פ שהיה יודע שעכ"פ יירשוה אף שלא יהי' להם זכות כי כדאי זכות אבות שיירשו את הארץ וכמו שפירש"י בתחלת פרשת וארא לכן אמר במה אדע וגו' ודו"ק כ"ל : ל כתב הרא"ם אע"פ שאינה בא לכפרת כל ישראל דומיא דפרים ושעירים דלעיל מ"מ מאחר שהיא באה על כל חוטא מישראל כפרת כל ישראל מקרי ול"נ משום דאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא מ"מ

כפרת

העיט

דס גרעכנט צו אברם פר אצדקה אונ פר אזכות אוף דר אמונה ווס ער הט גגלויבט אין אים : (ז) ויאמר אליו אונ ער הט גזאגט צו אים אני יי איך בין גאט אשר הוצאתיך מאור כשדים ווס איך האב דיך אוס גצוגן פון אור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה צו געבן דיר דס דאזיגע לאנד צו ירשינן זי : (ח) ויאמר אונ ער הט גזאגט יי אלהים גאט מיין האר במה אדע כי אירשנה דורך ווס ווער איך וויסן אז איך וועל דס ירשינן? רש"י שרייבט אברהם הט גגלייבט אז הקב"ה וועט אים דס לאנד מאכן ירשינן נאר ער הט אים גפרעגט דורך ווס אזכות וועלן מיינו קינדר דרינן אקיום האבין הט אים גאט געענטפרט דורך דעם זכות פון די קרבנות : (ט) ויאמר אליו אונ ער הט גזאגט צו אים קחה לי עגלה משולשת נעם צוא מיר דרייא קעלבר ועז משולשת אונ דריי ציגן ואיל משולש אונ דריי ווידר ותור אונ אטערקיל טוב וגוזל איונגי טוב דס הט הקב"ה מרמז גווען צו אברהם אז דורך דעם זכות פון די קרבנות וועלן די ישראל ירשינן ארץ ישראל : (י) ויקח לו את כל אלה אונ ער הט די אלי גנומן ויבתר אותם בתוך אונ ער הט זיי צו שניטן אין דר מיטן כלומר ער הט זיי צו טיילט אוף צווייא חלקים ויתן איש בתרו אונ ער הט געגעבן איין שטיק אקעגן דעם אנדרן · רש"י שרייבט דרום הט ער די בהמות צו שניטן ווארום דר סדר איז פון די ווס זענן כורת ברית איינר מיט דעם אנדרן צו טיילן זיי אבהמה אונ גייען דורך צווישן די שטיקר אזו דא הט הקב"ה מיט אים כורת ברית גווען ער זאל היטן זיין הבטחה צו מאכן ירשינן צו זייני קינדר דס לאנד דרום הט ער צו שניטן די בהמות אוף צוויי חלקים צו איבר פארין צווישין זיי אונ דר אובן מיט רויך אונ דר בראנד פייער ווס איז איבר גפארן דורך דיא שטיקר אזו ווי ווייטר שטייט דס איז דר שליח פון דר שכינה ואת הצפור את

דעם

אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבֶּט־נָא הַשָּׁמַיְמָה וְסְפֹר
הַכּוֹכָבִים אִם־תּוּכַל לִסְפֹּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה
יִהְיֶה זַרְעֶךָ׃ ו וְהֶאֱמִן בַּיהוָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה׃
ששי ז וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר
כַּשְׂדִּים לָתֶת לְךָ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ׃
ח וַיֹּאמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בַּמָּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה׃ ט וַיֹּאמֶר
אֵלָיו קְחָה לִי עֶגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת
וְאַיִל מְשֻׁלָּשׁ וְתֹר וְגוֹזָל׃ י וַיִּקַּח־לוֹ אֶת־כָּל־אֵלֶּה
וַיְבַתֵּר אֹתָם בַּתָּוֶךְ וַיִּתֵּן אִישׁ־בִּתְרוֹ לִקְרַאת רֵעֵהוּ

שפתי חכמים

רש"י ואת

כלים: ז תע"ג שכיח לו ימעטל כעוד שמקרא תכרס דכך כבא מן העובד' תלוים תיגו קרוי כך ותיגו רחוי ליכס לחותו: ח וע"ם והא כתיב ובניו לא נחו כמחומת ואי י"ל דס"ם ובניו תלוי בחתם והא דכתיב שבניו תלוי ואכתו דגם זה מלמטה למעלה י"ל מלא כל בתרן כבודו מלחתי • והרח"ם פי' דס"ם תין הכעה בחמור פה תלה מלמעלה למטה: ט ר"ל וכי תעלה על דעתך שתברכם לה בחמין בהקב"ה ובנבואת עלמו והלה לתברכם נגיע היה וע"כ ל"ל למכתב והחמין כך' ומתרך וגלה שהל לו חות ותין להקשות למה לה ביקש חות על בשורת בניס כמו על ירושת בתרן כבר תירן ברמב"ן והרח"ם תירן כי ירושת בתרן לה היה עתה בבטחה תלה בספור דברים בעלמן לתי כ' תבר הוצאתיך מאור כשדים ע"ד לתת לך את בתרן הזאת לרשתה ס"ם בקש ממנו חות על ספק בבטחתו תבל בניס היה בבטחה גמורה ס"ם לה בקש ממנו סוס חות ול"ל דגבי בניס לה בקש חות לפי מדתם רי"ל בסוגיא חותו בתוסי ואמר לו לה מיעטנתיות שלך וכו' תברס תיגו מוליד וכו' וזה רחה תברס ס"ם לה בקש חות כי תין לך חות גדול מזה משל"כ גבי בבטחת בתרן ס"ם בקש ממנו חות על זה ועי"ל דמש"ה בבוא בתברכם על בבטחת ירושת בתרן כיון שלא כלל בבטחת ירושת בתרן עם בבטחת בניס תלה תלקן לבניס ס"ם בבוא ספק בלב בתברכם ירושת בתרן נרחה לו וק"ל: (רי"ק) תמר זה לפי שברחה שמלת והחמין כה' מיותרת שתחר שתברכם לה דיבר כלום ע"מ שת"ל הם"י כה יהיה זרעך בשביל שהחמין ל"ח שמלת והחמין לתו לגופיה תינטריך תלה למידק מינה ר"ל ע"ו דוקא בחמין ולה שהל חות לתבל כו': י פי' דמלת ויתבתה וגו' שבה תל הם"י ומלת לה שבה תל בתרס לה שמלת ויתבתה שבה תל בתרס

אוּ דֶר מֶדְרָשׁ שְׁרַייבְט נָאט הָט צוּ אִים גְּנָאגְט נַיי אַרוֹס פּוּן דָעם וָואס דוּ קוּקְסְט אוֹף דִי מַזָּלוֹת אַז דוּא
וָועסְט נִיט הָאבֶּן קִינְן זוּן דָעֶן כָּל זְמַן דוּ חַייסְט אַבְרָם אֶן אַהֲ"א וָועסְטוּ נִיט מוֹלִיד זַיין אָבֶּר אַבְרָהָם מִיט
אַהֲ"א וָועט וּוּא מוֹלִיד זַיין אוּן וְוִידֶר שָׂרַי מִיט אַיוּד וָועט נִיט גְּווִינְן קִינְדֶר אָבֶּר שָׂרָה מִיט אַהֲ"א
וָועט וּוּא גְּווִינְן דְּרוֹס וָועל אִיךְ צוּ אַיוּךְ רוּפֶּן אַיין אַנְדֶּרִין נָאמִן וָועט נִשְׁתַּנָּה וָועלְן דָם מַזָּל אוּן אִיר וָועט
הָאבֶּן אַזוֹן וּוִיאמֶר אוּן עָר הָט נָאגְט הבט נא חשמימה קוק נון צום הִימֶל וספור הכוכבים אוּן צַייל דִי שְׁטֶערְן
אוֹם הָאכֶּל לספור אותם אוּב דוּ וָועסְט זַיי קֶענְן אִיבֶּר צַיילֶן וּוִיאמֶר לוֹ הָט עָר צוּ אִים גְּנָאגְט כה יהיה זרעך אַזוֹ
וָועלְן זַיין דַיינֶע קִינְדֶר כְּלוֹמַר אַזוֹ וּוִיא עָם אִיז נִיט מִיגְלִיךְ דוּא זָאלְסְט שְׁטֶערְן אִיבֶּר צַיילֶן אַזוֹ וָועט נִיט
בֵּיגְלִיךְ זַיין דַיינֶע קִינְדֶר אִיבֶּר צוּ צַיילֶן: (ו) והאמין ביי אוּג עָר הָט גְּלַייבְט אִין גָאט • רש"י הָאט גְּלַייבְט עָר
הָאט אִים נִיט גִיפֶּרַעְגְט קִין צַייכֶן דְרוֹף אָבֶּר אוֹף דָעם וָואס עָר הָט אִים צוּ גְּנָאגְט עָר זָאל אִים מַאבִין
זַיין שֶׁנִּתְקַיֵּם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָט עָר אִים וּוּא גִּפְּרַעְגְט אַצַייכֶן אַזוֹ וּוִי וַוייטֶר שָׁמַיִם ויחשבה לו צדקה אוּג גָאט הָט

בג אִם מֵחוּטָא וְעַד שַׂרְוָךְ מְסָנָא וְאִם אֶסַב מִכָּל דִּי לָךְ וְלָא תֵימַר אֲנָא עֲתַרִית יָת אַבְרָם:
כד בַּר מִדְּאָכְלוּ עוּלְמַיָּא וְחוּלַק גּוּבְרַיָּא דְּאִזְלוּ עִמִּי עָנֵר אֶשְׁכּוֹל וּמַמְרֵא אִינוּן יְקַבְּלוּן
חוּלָקְהוֹן: א בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין הֲוָה פִּתְגָמָא דַיְיָ עִם אַבְרָם בִּנְבוּאָה לְמֵימָר
לָא תִדְחַל אַבְרָם מֵימְרִי תְּקוֹף לָךְ אַגְרָךְ סַגִּי לַחֲדָא: ב וַאֲמַר אַבְרָם יְיָ אֱלָהִים מַה תִּתֶּן
לִי וְאֶנָא אָזֵל בְּלָא וְלָד וּבַר בֵּיתִי הָדֵין דַּבְּבֵיתִי הוּא דַּמַשְׁקָאָה אֱלִיעֶזֶר: ג וַאֲמַר אַבְרָם
הָא לִי לָא יְהַבְתְּ וְלָד וְהָא בַר בֵּיתִי יָרֵית יָתִי: ד וְהָא פִּתְגָמָא דַיְיָ עִמֵּיהּ לְמֵימָר לָא יַרְתָּנָךְ
דֵּין אֱלָהִין בַּר דְּתוֹלִיד הוּא יַרְתִּנָךְ: ה וְאַפֵּיק יָתֵיהּ לְבָרָא וַאֲמַר אִסְתְּכִי כְעַן לִשְׁמַיָּא וּמְנִי

יח

בעל הטורים

(ב) עבידי. כ' ממ' סכא ואיכך כתבו לת כאים סאס עבידי ביאוסיון שכלאסו גלות יהויקין שלאבאסס ילת מאור כשמיס ושס גע לכשדיס שהות שנה: (ה) ויוצא לחוצו סחוצה. נגי' לאנקלוס' כה יסיס זכרון פי' כשיסיס לו עוד כ"פ שניס כמנין כ"פ יסיס ט זרע שסכי בכרית בין הכתריס סיס לאכרסס בן ע"פ שנה:

רש"י

ואכרכך וגו': (כד) הנערים. עבדי ה אשר אכלו אתי · ועוד ענר שכול וממרא וגו' אע"פ שעבדי ככרסו למלחמה שנאמר הוא ועבדיו ויכם וענר ואשכול שבאו על הכליס ו לעמוד לפניהן שכי הס יקחו חלקם וממנו למד דוד שנאמר (שמואל א ל כד) כחלק היורד למלחמה וכחלק יושב על הכליס יחדיו יחלוקו ולכך נאמר (שם כה) ויהי מהיום ההוא ומעלה וישימהו לחוק ולמשפט ולא נאמר ולהלן לפי שהכבר נתן החוק בימי לבנה: (ו) אחר הדברים האלה· כל מקום שנאמר אחר שמוך אחרי מופלא· כ"ל אחר הדברים האלה· אחר שנעשה לו נס זה שהכיר את המלכים והיה דואג ומומר שמא קבלתי שכר על כל מן העונש שלא חעטם על כל לותן נפשות שהרגת ומה שאתה דואג על קבול שכרך שכרך הרבה מאוד: (ב) הולך ערירי · ממחס בן שרוך פיכסו לשון יוכס וחבר לו ער ועונה (מלאכי ב יב) ערירי בלא יוכס כאשר תאמר (מיוב לח יב) וכבל חבואתי חשרש שרשיה כך לשון ערירי חשר בניס ובלע"ז דעזענפגם"ס (קימרלאם): ולי נרחה על ועונה מגזרת (ויק ה כ) ולבי ער ועריבי לשון חרבן וכן (חהלים קלח ז) עבו עבו וכן (חבקוק ג יג) עבות יסוד וכו' (ירמיה נא ח) ערער התערער וכן (צפניה ב יד) כי ארזה ערה: ובן משק ביתי · כתרגומו שכל ביתי מזון על פיו כמו (ברחשית מא מ) ועל פיך ישק כל אפורסופא שלי ואלו היה לי בן היה בני ממיחה על שלי: דמשק · לפי שחרגום מדמשק היה ולפי מדרש מגדה שדרך המלכי עד דמשק · ובגמרא שלמו דכשו מוסליקון דולה ומשקה מתוכת רבו לאחיכים: (ג) הן לי לא נתתה זרע · ומה הועלת בכל אשר תתן לי: (ה) ויוצא אותו החוצה · לפי פשוטו הוציאו מאהלו לחוץ לראות הכוכבים · ולפי מדרשו

שפתי חכמים

ה כ"ל דאיך לאחוץ הקרוץ גב' חלקים וכן פ' נלעדי רק אשר לאכלו הנערים היינו עבדיס אשר אכלו אתי כדאיתיא לעיל הוא ועבדיו וזה אשר אכלו אתי לשון רש"י הוא ומה דכתיב בקרא וחלק האנשים אשר אכלו אתי ג"כ בשני עניני כ"ל מניכיו דאמר לעיל שם כ"ל שם יקחו חלקם אשר אכלו אתו וענר אשכול וממרא נמי שם ע"ש כ"ל שם יקחו חלקם וכוכחתו מדכתיב בקרא עוד פעם שיחי שם יקחו חלקם ודאי חלקי על ענר אשכול וממרא דאי קאי על האנשים אשר אכלו אתו לא היה לריך למכתב הלק דאז ככר כתיב וחלק האנשים חלק ודאי שם יקחו חלקם קאי על ענר אשכול וממרא לאחוד: ו סוכחתו מדכתיב לעיל והוא שוכן בחלוני ממרא וגו' וכתיב בתריה וישמע לכרם וגו' ויבדוף וגו' ואלו ענר ואחכריו לא קאמר ש"מ שנאחלו שם לשמור חת הכלים

גְּוָעַן מַיִן שֶׁבֶר אוֹף נָאר מַיִינִי צַדְקוֹת דְּרוּם הָט אִים נָאט גִיזָאגְט דוּ זָאלְסְט דִיךְ גִיט פַּאר־כְּטָן אַזוֹ וִיא עָם שְׁטַיִיט וַוייטֶר הִיה דבר יי אל אברם אִיז גְוָעַן דִי רַייד פוּן נָאט צוּ אַבְרָם בִּמחזה אֵין דֶר שַׁיין לאמר אַזוֹ צוּ זָאגָן אל תירא אברם דוּא זָאלְסְט דִיךְ גִיט פַאר־כְּטָן אַבְרָם אנכי מגן לך אֵיךְ בִּין דַיין בַּ־שִׁיצֶר כְּלוֹמֶר דוּא וָעסְט גִיט גְשְׁטְרָאפְט וָעֶרֶן פַּר דִי אֶלֶי בְּשׂמֹאת וָוָם דוּ הָאסְט גְהַרְגָּת אוּג דָאם וָואם דוּא זָארְגְסְט טָאמֶר הָאסְטוּ מְקַבֵּל גְוָעַן דַיין שָׂבָר זָאג אֵיךְ דִיר שכרך הרבה מאד דיין שָׂכָר אִיז זַייעֶר פִּיל: (ב) ויאמר אברם הט אַבְרָם גְזָאגְט יי אלהים נָאט מַיין הַאר מה תתן לי וָום טוּג מִיר דָם וום דוּ וָועסְט מִיר גָעבְּן ואנכי הולך ערירי אוג אִיךְ גֶיי אָן קִינְדֶר וּבן משק ביתי אוג מַיין הוּז שַׁפִּיוֶיךְ הוא דמשק אליעזר אִיז אֱלִיעֶזֶר וָואם עֶר אִיז פוּן דַמַשֶׂק כְּלוֹמֶר אֱלִיעֶזֶר אִיז דֶר מְמוּנָה אִיבֶּר מַיין הוּז אָפֶּר אִיךְ זָאל הָאבֶּן אַזוֹן וָואלְט מַיין זוּן גְוָעַן דֶער מְמוּנָה: (ג) ויאמר אברם אוג אַבְרָם הָט גְזָאגְט הן נתן לי לא נתתה זרע צוּ מִיר הָאסְטוּ גִיט גְגֶעבְּן קִיין קִינְד והנה אוג נתן בן ביתי מַיין הוּז כַּעֲנְטְשׂ יורש אותי וָועט מִיךְ בַּיירְשָׂנִין: (ד) והנה אוג נתן דבר יי אליו לאמר דַייד פוּן נָאט אִיז גְוָעַן צוּא אִים אַזוֹ צוּ זָאגָן לֹא יירשך זה כִּי אם אשר יצא ממעיך נָאר דֶר וום וָועט אַרוֹס גֵיין פוּן דַיינִי גֵידֶערִים דָם זַייסְט וום עֶר וָועט פוּן דִיר אַרוֹס קוּמְן דֶר וָועט דִיךְ בַּיירְשָׂנִין: (ה) ויוצא אתו אוג עֶר הָט אִים אַרוֹס גְיצוֹגְן פוּן זַיין גִיצֶעלְט הַחוּצה אוֹף דֶר נָאם

כג אִם־מִחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ־נַעַל וְאִם־אֶקַּח מִכָּל־
אֲשֶׁר־לָךְ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הֶעֱשַׁרְתִּי אֶת־אַבְרָם׃
כד בִּלְעָדַי רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וְחֵלֶק הָאֲנָשִׁים
אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי עָנֵר אֶשְׁכֹּל וּמַמְרֵא הֵם
יִקְחוּ חֶלְקָם׃ ס טו א אַחַר ׀ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה
דְבַר־יְהוָה אֶל־אַבְרָם בַּמַּחֲזֶה לֵאמֹר אַל־תִּירָא
אַבְרָם אָנֹכִי מָגֵן לָךְ שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד׃ ב וַיֹּאמֶר
אַבְרָם אֲדֹנָי יֱהוִה מַה־תִּתֶּן־לִי וְאָנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי
וּבֶן־מֶשֶׁק בֵּיתִי הוּא דַּמֶּשֶׂק אֱלִיעֶזֶר׃ ג וַיֹּאמֶר אַבְרָם
הֵן לִי לֹא נָתַתָּה זָרַע וְהִנֵּה בֶן־בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי׃
ד וְהִנֵּה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר לֹא יִירָשְׁךָ זֶה
כִּי־אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֵּעֶיךָ הוּא יִירָשֶׁךָ׃ ה וַיּוֹצֵא

אתו

רש"י

(כג) אם מחוט ועד שרוך נעל: אעכב לעצמי מן השבי: ואם אקח מכל אשר לך: וא"ת לתת לי שכר ד מבית גנזיך לא אקח: ולא תאמר וגו': שהקדוש ברוך הוא הבטיחני לעשרני שנאמר ואברכך

שפתי חכמים

כמו גבי כי אשא אל שמים ידי דכתיב בתריה ואמרתי חי אנכי לעולם קאי הכתוב פה וסמך על המבין הרא"ם ועי"ל דנשא נמי לשון הרמה הוא וכמו שמצינו באשא שהוא לשון שבועה ה"נ הכי הרימותי שהוא לשון אשא נמי לשון שבועה אף שאינו מפורש בהדיא: ד ר"ל דרש"י דייק מדכתיב ואם אקח משמע מחוט ועד שרוך נעל מילתא בפ"ע ופירושו אם אעכב לעצמי מן השבי ואם אקח לתת לי שכר כו' א"נ דק"ל הא כבר היה בידו ולא היה לו לומר ואם אקח אלא ע"כ ואם אקח ממה שתתן לי מבית גנזיך וק"ל:

ר"ל

שוועד לאל עליון קונה שמים וארץ צו דעם אייבערשטן גאט וואס ער הט בשאפן הימל אונ ערד: (כג) אם מחוט אוב פון אפדם ועד שרוך נעל אונ ביז ארעמינדיל פון אשוך וועל איך מיר איין האלטן פון דעם גפענקניש ואם אקח מכל אשר לך אונ אוב איך וועל נעמן פונאלץ וואס איז צו דיר כלומר ווען דו ווערסט מיר וועלן געבן שכר פון דייני אוצרות וועל איך ניט נעמן ולא תאמר אני העשרתי את אברם אונ דו זאלסט ניט זאגן איך האב רייך גימאכט אברם ווארום גאט האט מיר צוא גיזאגט ער אליין זאל מיך רייך מאכין: בלעדי נייערט רק אשר אכלו הנערים וואס דיא יונגן האבן אויף גגעסן וחלק האנשים אשר הלכו אתי אונ דעם חלק פון די מאנן וואס זענן גגאנגן מיט מיר אונ אויך אשכול ענר וממרא הם יקחו חלקם זיי זאלן נעמן זייער חלק. רש"י שרייבט אזו הט ער גזאגט האטשי מייני קנעכט זענן גגאנגן אין דר מלחמה אונ ענר מיט זייני חברים זענן גזעסן ביי די כלים צו היטין זיי זאלן זיי פארט נעמן זייער חלק אונ פון אים הט דויד אפ גילערינט וואס ער הט גזאגט אז דר וואס גייט אין דר מלחמה אונ דער וואס זיצט געבן דיא כלים זאלין אגלייכן חלק נעמין: (א) אחר הדברים האלה נאך דיא דאזיגי רייד. רש"י שרייבט נאך דעם אז עס איז גשעהן אנס אז אברהם הט גידהרגית די מלכים הט ער זיך גזארגט אונ הט גזאגט טאמר האב איך מקבל

גוועק

מז וְאָתִיב יַת כָּל קִנְיָנָא וְאַף יַת לוּט בַּר אֲחוּהִי וְקִנְיָנֵיהּ אָתִיב וְאַף יַת נְשָׁיָא וְיַת עַמָּא :
יז וְנָפַק מַלְכָּא דְסְדוֹם לְקַדְמוֹתֵיהּ בָּתַר דְּתָב מִלְמְחֵי יַת כְּדָרְלָעוֹמֶר וְיַת מַלְכָיָא דְעִמֵּיהּ
לְמֵישַׁר מַפֵּנָא הוּא אֲתַר בֵּית רֵישָׁא דְמַלְכָּא : יח וּמַלְכִּי צֶדֶק מַלְכָּא דִירוּשְׁלֵם אַפֵּיק
לְחֵם וַחֲמָר וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ קֳדָם אֵל עֶלְיָאָה : יט וּבָרְכֵיהּ וַאֲמַר בְּרִיךְ אַבְרָם קֳדָם אֵל עֶלְיָאָה
דְקִנְיָנֵיהּ שְׁמַיָּא וְאַרְעָא : כ וּבְרִיךְ אֵל עֶלְיָאָה דְמְסַר סַנָּאךְ בִּידָךְ וְיָהַב לֵיהּ חַד מִן עַשְׂרָא
מְכוֹלָא : כא וַאֲמַר מַלְכָּא דְסְדוֹם לְאַבְרָם הַב לִי נַפְשָׁתָא וְקִנְיָנָא דְּבַר לָךְ : כב וַאֲמַר
אַבְרָם לְמַלְכָּא דְסְדוֹם אֲרֵימִית יָדִי בְּצָלוֹ קֳדָם יְיָ אֵל עֶלְיָאָה דְקִנְיָנֵיהּ שְׁמַיָּא וְאַרְעָא :

אם

בעל הטורים

(טו) לדמשק . סניס כתיב, סכה ותירך ומגלתי תתכ' מהלתה לדמשק . בשביל תשוב שעשו דמשק גלו תה תוכה תשר מעמיקל לדמשק :
(יח) מלך שלם . ר"ת שם לומר לך שזה שם כן נח : (יט) כרוך תברכם נתל עליון . ז' פסוקים בתורה שכתוב בהם ברכה להקב"ה כנגד
ה' תלמי שם וכרוך תל עליון . ויאמר ברוך ה' תלמי תדני תברכם . ותקוד ותשתחוה לה' ותכרך . ויאמר יתברכ ברוך ה' ותכלם
ותשעת וברכת תת ה' . ועוד תמר ברוך . ובפס ק' תיבות כנגד ק' ברכות שבכל יום ו' פסוקים כנגד ז' ברכות שבשבת ויו"ם .
וכתמשה מהם הפס תתל ברוך כנגד ה' חומשי תורה שנייה לברך עליהם תתלה ותם תנקף שמהם וברוך תל עליון יהיו שהם כנגד שהם
סדדיה: (כב) הרימתי . ב' במסורה סכה ותירך כי הרימתי קולי ותקרקן וזה שתמרו תכתיבו ז"ל שתשת פוטיפרע נתכתה לפוטיפר כמו
שכתכתין תכתכתה לשם שמים :

רש"י

רמז לו על המצות ועל הסכיכים שיקריבו שם בניו : (יט) קונה שמים וארץ . כמו (תהלים קמו ו) עושה שמים וארץ ולקנה על ידי עשייתן קנאן להיות שלו : (כ) אשר מגן . תשר הסגיר . וכן (הושע יא ח) תמגך ישראל : ויתן לו . תשרם ב מעשר מכל תשר לו לפי שהיה כהן : (כא) תן לי הנפש . (הגופים מן) השבי שלי שהללת מחזר לי הגופים לשדם : (כב) הרמותי ידי . לשון ג שבועה . מריס תני תם ידי לשל עליון וכן (ברמשית כב טז) כי נשבעתי נשבע תני וכן (ברמשית כג יג) נתתי כסף השדה קח ממני ונקברה ואקברו ממני :

שפתי חכמים

רמז לו על המצות . כדרלעומר וכדרלעומר היה מלך עילם ועילם סוף מבני שם ומסתמת גם עמו מבני שם היו והלך דפרס"ו כך עושין לגיבוי מלחמה פי' שהם תשמר כדי להכילו כדרך הלורתים ס"ל שמה לא הוליח להם בקר ועלן לשחוט להם ולהכילה והרמ"ם פי' דת"ל למה תזכיר שהוליח להם ויין דהא כן דרך הקרב בכל מקום אלא להזכיר מלת להם לגד כמו ולקחתה את להם ויבא לחתן וכל זקני ישראל לאכל לחם גמ"ו לחמר לחם יין אלא שהם נזדקקין לגיבוי מלחמה : ב דק"ל מי נתן למי ומפרש לחברם נתן לו וכו' ומה טעם נתן ל"ם לפי שהיה כהן : ג ולא"ם שלין כלן זכר שבועה כמו

אם

דָּעַר פָּסוּק חוֹבָה דָּאם אִיז לָשׁוֹן שׁוּלְד וַיֵּיל דִּיא יִשְׂרָאֵל הָאבִּין אוֹף דָעם אֶרְט עַבְדַת כּוֹכָבִים
נְדִינְט : (מז) וישב את כל הרכוש אוג עֶר הָט וּוידֶר גֶעקערְט נָאר דָם הָאבּ וגם את לוט אהיו והרכושו השיב אוג
אוֹךְ לוֹט אוג זַיין הָאבּ הָט עֶר וּוידֶר גֶעקערְט וגם את הנשים ואת העם אוג אוֹךְ דִי וַייבֶּר אוג דָם פָּאלְק :
(מז) ויצא מלך סדום לקראתו אוג דָר מֶלֶךְ סְדוֹם אִיז אֲרוֹם גֶּאנְגֶן קָעגֶן אִים אתרי שובו מהכות נָאךְ דָעם אַז
אַבְרָהָם הָט זִיךְ וּוידֶר גֶעקערְט פּוּן צוּ שְׁלָאגֶן כְּדָרְלָעוֹמֶר דָעם מֶלֶךְ אוג דִי מְלָכִים וּוָס זָענֶן מִיט אִים נִוּוען
אל עמק שוה צוים גְּלַייכֶן טָאל הוא עמק המלך דָם וּועְרְט אֶן גְּרוּפֶּן דָר טָאל פּוּן דָעם מֶלֶךְ : (יח) ומלכי צדק
רש"י שֶׁרְייבְט דָאם אִיז שָׁם דָר זוֹן פּוּן נח אוג מָען הָאט אִים גְּרוּפֶּן מַלְכִּי צֶדֶק מלך שלם דָער מֶלֶךְ פּוּן
יְרוּשָׁלַיִם הוציא לחם ויין הָט אַרוֹם גְּיצוֹגֶן בְּרוּט אוג וַיין צוּ אַבְרָהָם . רש"י שֶׁרְייבְט אַז טוט מָען צוּ דִיא
וָוס זָענֶן מִיט פּוּן דָר מִלְחָמָה אוג דָר מִיט הָט עֶר אִים גְּוִוינֶן אַז עֶר דָאם אוֹף אִים קֵיין שַׁנְאָה נִיט אִין
הָאבֶּן דָעם וָוס עֶר הָט גְּרַדְגִּית זַייני קִינְדֶר והוא כהן לאל עליון אוג עֶר אִיז גְּוֶוען אַבְּהָן צוּם אַייבְּרְשְׁטֶן
נָאט : (יט) ויברכהו אוג עֶר הָט גְּבֶּענְטְשְׁט אִים בְּלוֹטֶר שֵׁם הָט גִּיבֶּענְטְשְׁט צוּ אַבְרָהָם ויאמר אוג עֶר הָט
גְּאָגְט ברוך אברם לאל עליון גִּיבֶּענְטְשְׁט זַאל זַיין אַבְרָם צוּ דָעם אַייבְּרְשְׁטֶן נָאט קונה שמים וארץ וואס עֶר
הָט בַּשָׁאפֶן הָאט עֶר זַייא גְּקוֹפְט זַייא וְאלֶן זַיין זַיין : (כ) וברוך אל עליון אוג גְּבֶּענְטְשְׁט זַאל זַיין דָער
אַייבְּערְשְׁטֶר נָאט אשר מגן צרין בידך וְם עֶר הָאט אִיבֶּר גֶעגֶבֶּרְט דַיינִי בַּלַייִדיגֶר אִין דַיינִי הֶענְד ויתן לו
מעשר מכל אוג עֶר הָט גֶּגעבֶּן צוּ שֶׁם מַעֲשֵׂר פּוּן נָאר זַיין פֶּר מָעג וָוארוּם שֶׁם אִיז גְּוֶוען אַבְּהָן : (כא) ויאמר
מלך סדום אוג עֶר הָט גְּאָגְט דָר מֶלֶךְ פּוּן סְדוֹם צוּ אַבְרָהָם תן לי הנפש גִּיב מִיר דָעם נֶפֶשׁ בְּלוֹמֶר פּוּן דָעם
גִּיפֶענְגְנִישׁ וָוס דוּ הָאסְט מַצִּיל גְּוֶוען קֶעער מִיר אוּם דִיא נְפָשׁוֹת והרכוש קח לך אוג דָאס נָאךְ דָעם דִיד :
(כב) ויאמר אברם אוג אַבְרָם הָט גְּזָאגְט צוּ דָעם מֶלֶךְ סְדוֹם הרמותי ידי אֶיךְ טוּא אוֹף הֶייבֶּן מֵיין הָאנְד אוג

שוועד

וַיִּרְדְּפֵם עַד־חוֹבָה אֲשֶׁר מִשְּׂמֹאל לְדַמָּשֶׂק׃ טז וַיָּשֶׁב
אֶת־כָּל־הָרְכֻשׁ וְגַם אֶת־לוֹט אָחִיו וּרְכֻשׁוֹ הֵשִׁיב וְגַם
אֶת־הַנָּשִׁים וְאֶת־הָעָם׃ יז וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־סְדֹם לִקְרָאתוֹ
אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מֵהַכּוֹת אֶת־כְּדָרְלָעֹמֶר וְאֶת־הַמְּלָכִים
אֲשֶׁר אִתּוֹ אֶל־עֵמֶק שָׁוֵה הוּא עֵמֶק הַמֶּלֶךְ׃
יח וּמַלְכִּי־צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לֶחֶם וָיָיִן וְהוּא
כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן׃ יט וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמַר בָּרוּךְ אַבְרָם
לְאֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃ כ וּבָרוּךְ אֵל עֶלְיוֹן
אֲשֶׁר־מָגַן צָרֶיךָ בְּיָדֶךָ וַיִּתֶּן־לוֹ מַעֲשֵׂר מִכֹּל׃
חמישי כא וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־סְדֹם אֶל־אַבְרָם תֶּן־לִי הַנֶּפֶשׁ
וְהָרְכֻשׁ קַח־לָךְ׃ כב וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־מֶלֶךְ סְדֹם
הֲרִמֹתִי יָדִי אֶל־יְהוָה אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׃

שפתי חכמים

וירדוף עד דן ל"ל כדי כתיב וירדפם עד חובה׃ ר (ק"מ) חלל בלתי סרוס יכו' החלוק לגיל' ושוב אין טעם להוה ועבדיו הכה תחריו׃ ש והוה ועבדיו קלי חלל מעט הוה ועבדיו וכסח וירדפם וכו'׃ ת ר"ל דמלך סלם ר"ת למפרע שם׃ א דכתיב אחרי

רש"י

אם לפי פשוטו כרם המקרע ויחלק הוא ועבדיו עליהם לילה כדרך הרודפים ממפלגים אחר הגדודים ר כמבוכתן זה לכאן וזה לכאן׃ לילה · כלומר אחר שהכה נמצאו מלדפם · ומ"ל שחלק הלילה ובחיון הרחמן נעשה לו

גם וחיון הצי נמר וכח לו לחנות ש לילה של מלרים׃ עד חובה · אין מקום שמו חובה ודן קולת הוכה על שם ע"ל שעתידה להיות שם׃ (יז) עמק שוה׃ כך שמו ותרגומו למישר מפנה ופתו מתילוחו ומלל מכמול׃ עמק המלך · בית ריסה דמלכא בית ג' ע' שהוא שלשים קנים שהיה מיוחד למלך לנחק שם · ומ"ל עמק שהושוו שם כל התומות והמליכו שם׃ צלמים עליהם לנחיל מלחים ולקנין׃ (יח) ומלכי צדק · מ"ל הוא ת שם בן נח (מלרים לב)׃ לחם ויין · לך עושים ליניעי מלחמה והכלה לו שאין בלבו עליו על א שהכג את בניו׃ ומ"ל

למן

זיך נאך די וועג ערן נאך גיאגט אז ניא זאלן אנטלופן רך אהער אוג ראר אהער אוג ראס האטשי עם איז קיינעטר גוואירן האבין ניא זיך פארט ניט פאר טיטן פון צו נאך יאגן ניא אוג רך מרדש שרייבט ראס ריא נאכט איז גוועון ריא ערשטי נאכט פון פסח אוג אז ראר פשט ויחלק עליהם לילה ריא נאכט פון פסח איז צו טייל גוואירן עם זאל אין איר גישעהן נצנוייא ניסים היינו ריא ערשטי האלבי נאכט איז גישעהן ראר נם ראס האט נשלאגן ריא פיר מלכים אוג ראס פון זייא מציל עוון לזט אוג ריא אנדרי האלבי נאכט האט גיוואירט אז עם זאל אין איר גישעהן אנם אין מצרים ראס איז וואס ריא בכורים פון מצרים זענין אום גישטארבן אין רך אנדרי האלבי נאכט פון פסח ויכם אוג ער הט נשלאגן זייא וירדפם עד חובה אוג ער הט זייא נאך: גיאגט ביז חובה אשר משמאל ום ראס ארט איז פון ראר לינקער זייט פון דמשק · רש"י שרייבט עם איז ראך ריא שמאט רן וואס רופט אן

ראר

אַרְבְּעָה מְאָה לְקַבֵּל חַמְשָׁא : י וּמֵישַׁר חַקְלַיָּא בִּירִין בִּירִין מַסְקַן חַמְרָא וַעֲרַק מַלְכָּא
דְּסָדוֹם וַעֲמוֹרָה וּנְפָלוּ תַּמָּן וּדְאִשְׁתָּאֲרוּ לְטוּרָא עֲרָקוּ : יא וּשְׁבוּ יַת כָּל קִנְיָנָא דְסָדוֹם
וַעֲמוֹרָה וְיַת כָּל מֵיבְלְהוֹן וַאֲזָלוּ : יב וּשְׁבוּ יַת לוֹט וְיַת קִנְיָנֵיהּ בַּר אֲחוּהִי דְאַבְרָם וַאֲזָלוּ
וְהוּא יָתִיב בִּסְדוֹם : יג וַאֲתָא מְשֵׁיזְבָא וְחָוֵי לְאַבְרָם עִבְרָאָה וְהוּא שָׁרֵי בְּמֵישְׁרֵי מַמְרֵא
אֱמוֹרָאָה אֲחוּהִי דְאֶשְׁכּוֹל וַאֲחוּהִי דְעָנֵר וְאִינוּן אֲנָשֵׁי קְיָמֵיהּ דַאבְרָם : יד וּשְׁמַע אַבְרָם
אֲרֵי אִשְׁתְּבִי אֲחוּהִי וְחָרִיז יַת עוּלְמוֹהִי יְלִידֵי בֵיתֵיהּ תְּלָתַת מְאָה וְתַמְנֵי עֲשַׂר וּרְדַף עַד דָּן :
טו וְאִתְפְּלַג עֲלֵיהוֹן לֵילְיָא הוּא וַעֲבָדוֹהִי וּמְחוֹנוֹן וּרְדָפִנוּן עַד חוֹבָה דְמִצְיפוֹנָא לְדַמָּשֶׂק :

בעל הטורים

(יג) ויבא הפליט • בפרקי דרבי אליעזר בשעה שהפיל הקב"ה לאברהם מיכאל להפליט עמו ופלטו הקב"ה מיד ומן ניחוקאל בא ולי הפליט מיוחסים לאחר הוכחה העיר :

ואתיב

רש"י

שפתי חכמים

החמר החמוו בחברים למפרע (ב"ר) : הרה נסו • להר נסו • הרה כמו להר כל מיכה שהריכה (מ"ד בתחלתה
הפיל לה ה"ל בסופה • ויש חושק בין הרה להחריה שה"ל שהשוא הריכה עומדת במקום למ"ד שבהרשה אחל (ס"ה
ג) תינה עומדת במקום למ"ד (ס"ה לנקוד) ונקודה פת"ח תחתיה והרי הרה כמו להר או כמו אל הר ואינו מפרש
לשיהה הר אלא שכל אחד מהם בשתר מצא הר תחלה והשהוא סתם ה"ה ברהשה ונכתוב הרה או המדברה פתרונו כמו
אל ההר או כמו להרר (להר) ומשמע לתותו הר הידוע ומפורש בפרשה : (יב) והוא יושב בסדום • מי גרם לו
אתת ישיבתו בסדום : (יג) ויבא הפליט • לפי פשוטו זה שוא שפלט מן ג המלחמה והוא שכתוב כי רק עוג נשאר
מיתר הרפאים והוא נשאר אלא הרגוהו אחריהן וכשכבו הרפאים בעשתרות קרניים הגחומות ותדמה ברשעי,
רצה זה עוג שפלט מדור המבול והוא מיתר הרפאים שאחר הפילים ם היו בתרן וגו' ומתכוון שיהרג אברם
ע ויעלו את שרה : העברי • שבא מעבר הנהר • (ב"ר) :
בעלי ברית אברם • שכרתו עמו ברית (ס"ה דבר אחר
שהשיאו לו עלה על המילה כמו שמפורש במקום אחר) :
(יד) וירק • כתרגומו פ וחיה וכן (ויקרא כו לג) והריקותי
אחריכם חרב תוזיין בחדבי עליכם וכן (שמות טו י)
ערין הכרי וכן (תהלים לה ג) וסרק הנית וסגור : חניכיו • מגכו כתיב (ס"ה קני) זה אליעזר שחנכו למצות והוא
לשון התחלת כניסת התדם או כלי לתומות שהוא עתיד לעמוד בה וכן (משלי כב ו) חנוך לנער (במדבר ז י)
חנכת המזבח (תהלים ל י) מנכת הבית ובלע"ז קוראין לו מונט"ייר (מונטערריג ן) וכרגמ"י כ"א מיסריי"ר (סוס
ערטמען מלע בלויכטן) : שמנה עשר וגו' • (בדרים לב) רבותינו למדו מאליעזר לבדו היה צ והוא מנין גמתרי,
על שמו : עד דן • סם חשם כתו שלשה ק שעתידין בניו להעמיד סם ענל (סנהדרין ו) : (מו) ויחלק עליהם •
לפי

הם אוֹ זַיִיא עֶנֶר אוֹן אֶשְׁכּוֹל אוֹן מַמְרֵא זָענֶן נָוֹועֶן בַּעֲלֵי בְּרִית אַבְרָם זַיִיא הָאבֶּין מִיט אַבְרָם כּוֹרֵת בְּרִית
נָוֹועֶן : (יד) וישמע אברם כי נשבה אחיו אוֹן אַז אַבְרָם הָט דָר הָעֶרֶט אַז זַיין פְּרַיינְט אִיז גִיפַאנְגֶן נָוֹועָרֶן וּירק
את חניכיו הָט עֶר גִיוואפֶּינְט זַיינֶי יוּנְגֶן יְלִידֵי בֵיתוֹ וֹום זַיִיא זָענֶן בַּיִיא אִים אִין הוּז גְבָארֶן נָוֹועָרֶן שמונה
עשר ושלש מאות דְרַיִיא הוּנְדֶרְט מִיט אַכְצִיקֶן • רש"י שְׁרַייבְט עִם שְׁמוּיט חניכו דם איז לשון חינוך דאם
מַיינְט מָען אַלְעֶרְט וֹום עֶר הָט אִים מַכֶּנֶךְ בְּמִצוֹת נָוֹועֶן אוֹן דָם וָוארְט אֶלְעֶרְט הָאט אִין דָר צָאל דְרַייא
הוּנְדֶרְט מִיט אַכְצִיקֶן כְּלוֹמַר עֶר הָט נָאר אִים אַלַיין מִיט זִיךְ גְבוּזֶן וִירזוּן עד ן אוֹן עֶר הָאט נָאךְ גְיאוּט
בִּיז דָר שְׁמָאט דָן רש"י שְׁרַייבְט דְאַרְט אִיז שְׁלָאךְ נָוֹועָרֶן זַיין כֹּחַ וָוארוּם עֶר הָט נָוֹועֶן בְּנִבוּאָה אז זַייני
מִינְדֶר וָועלֶן דְאַרְט שְׁטָעלֶן אַקאלְב פַּאר אַיין עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים : (מו) ויחלק עליהם לילה אוֹן עֶר מִיט זַייני
קְנֶעכְט הָאבֶּן זִיךְ צוּ מַיילְט בַּיִיא דָר נַאכְט אַז וויא דָר כֶּרֶר אִיז פּוּן דִי וֹום יָאגֶן נָאךְ וֹום זַיי צו מַיילְט

הַחֲמִשָּׁה׃ ׀ וְעֵמֶק הַשִּׂדִּים בְּאֵרֹת בְּאֵרֹת חֵמָר
וַיָּנֻסוּ מַלְכֵי־סְדֹם וַעֲמֹרָה וַיִּפְּלוּ־שָׁמָּה וְהַנִּשְׁאָרִים
הָרָה נָסוּ׃ יא וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־רְכֻשׁ סְדֹם וַעֲמֹרָה וְאֶת־
כָּל־אָכְלָם וַיֵּלֵכוּ׃ יב וַיִּקְחוּ אֶת־לוֹט וְאֶת־רְכֻשׁוֹ בֶּן
אֲחִי אַבְרָם וַיֵּלֵכוּ וְהוּא יֹשֵׁב בִּסְדֹם׃ יג וַיָּבֹא הַפָּלִיט
וַיַּגֶּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי וְהוּא שֹׁכֵן בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא
הָאֱמֹרִי אֲחִי אֶשְׁכֹּל וַאֲחִי עָנֵר וְהֵם בַּעֲלֵי בְרִית־
אַבְרָם׃ יד וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיָּרֶק אֶת־
חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנָה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף
עַד־דָּן׃ טו וַיֵּחָלֵק עֲלֵיהֶם ׀ לַיְלָה הוּא וַעֲבָדָיו וַיַּכֵּם

שפתי חכמים

וכו׳ : ל דק״ל למה נתמר בתורת כ״ג רגיש וע״ק כיון דכתורת
כל תמר היו שם ס״כ למה כתיב וינסו מלך סדום ועמורה ויפלו
שמה הכ״ל ויעבור שמה דהכי ל׳ עכיעה שייך בתמר ופ״ק כיון
דתמר היה למה לא מתו שם כשכתבו בתמר דכיון דיש ל״ם
כרכה בתורת כו׳ ס״כ מתורת נמי למה לא כתיב ויתכתו דלא היה
כיוצ כך : ם דק״ל ס״כ למה קרי תורת תמר וכלה

רש״י

מלכדוף מחריסם : (י) בארת בארת חמר ׳ בלורות מרכבה
היו שם שנופלין משם תחמה ל למים של כיון ׳ ומדרש
לגדה שהיה הסים מונבל בהם ועשה גם למלך סדום
שיצא מהם ס לפי שהיו בתחומות מקצתן שלח היו מתמיהין
שיצא לאברהם מאור כשדים מכבשן האש וכיון שיצא זה מן

וידרפם

כתמר

שְׁתֵּיהֶן : (י) ועמק השדים אוב דר מאל פון שידים ווענין דאדמ בארות בארות חמר גרויבר ואם מען
פלעצט פון דאדמן נעמן ליים צו די בנינים ׳ אוב דר מדרש שרייבט דאם ליים איז נעזען אין צייא אום
נקנעטען אוב דער מלך פון סדום איז דאדמ ארײן גפאלין אזו ויא ווייטר ווען שטיין אוב עם איז אים
אנם נשתקן אז ער איז פון דאדמ ארום גנאנגן ליייל עם איז נעזען צוויישן דיא אומות אנטייל ום האבן
ניט גגליבט אז אברהם איז ניצול גוואירן פון דעם קאלך אובן אוב צייא האבן גיזעהן אז דער מקך
סדום איז ארום ניגאנגן פון דעם ליים האבן צייא שון גגליבט אויף דעם נם פון אברהם אוך ויכוסו אנו
צייא ווענין אנטלאפן טוואדן : (יא) ויקחו אוב צייא האבן גנומין כלומר כדרכעזטר טיט די דרייא מלכים
ום ווענין גוזען מיט אים האבן צו גנומן את כל רכוש סרום ועמורה נאר דם גוטץ פון סדום אוב פון עמרה
ואת כל אכלם אוב נאר צייער עסין ווארג וילכו אוב ווענין אוועק גינאנגן : (יב) ויקחו את לוט ואת רכושו בן
אחי אברם אוב צי האבן גנומן טיט זיך לוט דעם זון פון דעם ברודר פון אברם אוב טיט נאר זיין גוטץ
וילכו אוב זיי ווענין אוועק נגאנגן והוא יושב בסדום ווער הט אים דם גורם גוזען דם איז ום ער איז ווענין
אין סדום (יג) ויבא אוב ער איז נקומן הפליט דר מנחרינר ׳ דר מדרש שרייבט דם מיינט מען עוג ואם
ער איז ניצול גוואירן פון דעם דור המבול ויגד לאברם העברי אוב ער האט גזאגט צו אברהם העברי אז
מען הט גנומן לוט אין דר שביה דרום הט מען אים גרופן עברי ווייל ער איז נקומן פון עבר הנהר ׳ רש״י
שרייבט עוד האט זיך מתבוין גיוזען אז אברם זאל ניין מלחמה האלטין טיט דיא פיר מלכים אוב זאל
ניהרגויט ווערן ווען ער נעמן שרה פר אוויב והוא שוכן באלוני ממרא הא ודי אוב אברם הט נירוענט אין
דעם פלון פון ממרא האמרי אחי אשכל ואחי ענר ום ממרא איז גוזען דר ברודר פון אשכול אוב פון ענר

והם

ג כָּל אִלֵּין אִתְכְּנָשׁוּ לְמֵישַׁר חַקְלָיָא הוּא אֲתַר יַמָּא דְמִלְחָא: ד תַּרְתֵּי עֲשְׂרֵי שְׁנִין פָּלְחוּ
יָת כְּדָרְלָעוֹמֶר וּתְלַת עֲשְׂרֵי שְׁנִין מָרְדוּ: ה וּבְאַרְבַּע עֲשְׂרֵי שְׁנִין אָתָא כְדָרְלָעוֹמֶר
וּמַלְכַיָּא דְעִמֵּיהּ וּמְחוֹ יָת גִּבָּרַיָּא דְבַעֲשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם וְיָת תַּקִּיפַיָּא דְבָהֶמְתָּא וְיָת אֶמְתָנֵי
דְשָׁוֵה קִרְיָתָיִם: ו וְיָת הוֹרָאֵי בְּטוּרָא דְשֵׂעִיר עַד מֵישַׁר פָּארָן דְסָמִיךְ עַל מַדְבְּרָא:
ז וְתָבוּ וַאֲתוֹ לְמֵישַׁר פִּילוּג דִינָא הִיא רַקֶם וּמְחוֹ יָת כָּל חֲקַל עֲמַלָקָאָה וְאַף יָת אֱמוֹרָאָה
דְיָתִיב בְּעֵין גֶּדִי: ח וּנְפַק מַלְכָּא דְסְדוֹם וּמַלְכָּא דַעֲמוֹרָה וּמַלְכָּא דַאדְמָה וּמַלְכָּא
דְצְבוֹיִם וּמַלְכָּא דְבֶלַע הִיא צוֹעַר וְסָדְרוּ עִמְּהוֹן קְרָבָא בְּמֵישַׁר חַקְלָיָא: ט עִם כְּדָרְלָעוֹמֶר
מַלְכָּא דְעֵילָם וְתִדְעָל מַלְכָּא דַעַמְמִין וְאַמְרָפֶל מַלְכָּא דְבָבֶל וְאַרְיוֹךְ מַלְכָּא דְאֶלָסָר
ארבעה

בעל הטורים

(ס) וכתרגם עשרה • כ' כ"פ ככף ואיהך (מ"כ יח) כתרגם עשרה שכח למעלה עליה סמוכים לומר לך ככפם שכחו פלומות על חזקיהו וכפלו כידו כך בתו על חכרסם וכפלו כידו:

רש"י

חזוים • סס ט זמזומים: (ו) בהרם • בשר שלהם: איל פארן: כתרגומו מיכור ומומר לי סמין חיל לשון מיכור י חלא מיכור של פלפלן חיל שמו ושל ממכא חלוני שמו ושל יכלן ככר שמו ושל שמים חכל שמו חכל השמים וכן בעל גד בעל שמו וכלם מחוכגמין מיכור וכל מחד שמו עליו: על המדבר • חלל המדבר כמו (במדבר ב כ) ועליו מסה מכסה: (ז) עין משפט הוא קדש • על סס העתיד שעתידין משה ומהרן להסמם שם על עסקי מותו הפין והם מי מריבה • ומונקלוס תרגמו כפשוטו מקום שהיו בני המדינה מחקבלי" שם לכל משפט: שדה העמלקי • עדיין לח נולד עמלק ונקרא על שם העתיד: בחצצון תמר• הוא עין גדי מקרא מלא (כה"ב ב כב) ביהוספס: (ס) ארבעה מלכים וגו' • ולמה על פי כן לח נמנע מבכרם להודיעך שגבורים היו ולמה על פי כן לח נמנע מבכרם

שפתי חכמים

שכח לעצמן כף כדרלעומר וגו' דמ"ל היה לו לומר וכי"ג שכח כמו שנקוט חת"כ ובתרגם עשרה שכח לכך מפרש למקרח ר"ל דמס שכתוב ויי"ג שכח מכדו לף קלי מחותן ויי"ג שכח דלעיל מלף ויי"ג שכח כפלי עלמן מכדו ועל חותן ויי"ג שכח חמר חמר כך וכי"ד שכח: סס ר"ל דכס"י דייק מדכתיב הכח כפלים וחימים וכתיב גבייהו כוזים ובפרשת ולקח הכהנים כתיב כפלים וחימים ומזמומים ודלי כוזים כתיב זמזומים: י דקשה לרש"י ובלח על מלח מלוני ממלח ומי מתרגם מיכור ול"ל מם חד מיניהו פירושו מיכור ודלי כתני לקי פירושו מיכור ל"פ ותומר לפי וכו': ב דקשה לרש"י למה לריך למימר ד' וכי לף רחינו דחכתיב הכח ל"פ ועל"פ וכו':

יָאר בא כדרלעומר אִיז גְּקוֹמֶן בְּדָרְלָעוֹמֶר המלכים אשר אתו אוג די מַלְכִים וָאם עֲנִין סִיט אִים דָאם סַיינֶט סָעֶן דִיא דַּרַייא מַלְכִים וָואם אוֹבֶן אִיז גְּשְׁטַאנְדִין ויכו את רפאים בעשתרות קרנים אוג זַי הָאבֶּן גְּשְׁלָאגִין דִי דִיזִין וָום הָאבֶּן גְּוואנְט אִין עַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם ואת הזוזים בהם אוג הָאבֶּן גְּשְׁלָאגִין דִי אוֹמֶה זוזים אִין דָעם אֶרְט וָום הַייסְט הֶם ואת האימים בשוה קריתים אוג דִי אֵימִים וָום הָאבֶּן גְּוואנְטאאן דָעם אֶרְט שָׁוֵה קִרְיָתָיִם:
(ו) ואת החרי אוג דִי תּוֹרִים בהרם שעיר אִין זַיינֶר בַּאֶרְג שֵׂעִיר עד אל פארן בִּיז דָעם פְלוֹן פון פָּארָן וָום עֶד דָט גַּהַייסְן אֵיל אשר על המדבר וָום עֶר אִיז בַּייא דֶר מִדְבָּר: (ז) וישובו אוג זַייא הָאבֶּן זִיךְ וַוידֶר גְּקֶעהְרְט וַיבואו אל עין משפט אוג זַי זָענֶן גְּקוֹמֶן צוּ דָעם אֶרְט עֵין מִשְׁפָּט הוא קדש וָום אִיז קֶדֶש • רש"י שַׁרַייבְט דְרוֹם הַיסְט דָם אֶרְט־עֵין מִשְׁפָּט דָם אִיז מַיטְשׁ אַקְוַאל פון מִשְׁפָּט עַיילְ משה מִיט אַהֲרֹן וָועלֶן אִיבֶּר דָעם קָוואל גְּמִשְׁפָּט וָועֶרֶן דָאם מַיינְט טָעֶן דִיא מַי מְרִיבָה אוג נָאךְ אַפִּירוּשׁ אִיז וַויילְ דִי לַייט פון דָעד מְרִיבָה פָּלָעגֶן זִיךְ דָארְט אִיז זַאמְלֶן צוא אִיימַלְבָּעֶן מִשְׁפָּט ויכו אוג זַייא הָאבֶּן גְּשְׁלָאגֶן את כל שדה העמלקי אַלֵי פָּעלְדֶר פון עֲמָלֵק פְלוֹמֶר דָם נָאנְצִי לַאנְד וָום הָט דֶר נָאךְ גְּקֶעהְרְט צוּ עֲמָלֵק וגם את האמורי אוג אוֹךְ דִי אֱמוֹרִים הוישב בחצצון תמר וָום זַי זָענֶן גְּזעסֶן אִין חֲצָצוֹן תָּמָר: (ח) ויצא מלך סדום אוג עֶר אִיז צַרוּם גַּנַאנְגֶן דֶר מֶלֶךְ פון סְדוֹם ומלך עמרה אוג דֶר מֶלֶךְ פון עַמּוֹרָה ומלך אדמה אוג דֶר מֶלֶךְ פון אַדְמָה ומלך צבוים אוג דֶר מֶלֶךְ פון צְבוֹיִם ומלך בלע הוא צער אוג דֶר מֶלֶךְ פון בֶּלַע דָם אִיז צוֹעַר ויערכו אתם מלחמה בעמק השדים אוג זַי הָאבֶּן אִן גְּרֶעבְט מִיט זַי אַמְלְחָמָה אִין חֶמֶק שִׂדִּים: (ט) את כדרלעמר מלך עילם מִיט דְּרְלָעוֹמֶר דֶר מֶלֶךְ פון עֵילָם אוג תִּדְעָל דֶר מֶלֶךְ פון גּוֹיִם את מִיט אַמְרָפֶל דֶר מֶלֶךְ פון שִׁנְעָר אוג מִיט אַרְיוֹךְ דָעם קִינִיג פון אֶלָסָר ארבעה מלכים את החמשה דִי פִיר מַלְכִים קֶעגֶן דִי פִינְף רש"י שַׁרַייבְט הָאמֶשׁ דִי פִיר זָענֶן גְּוואנְגֶר וויינִיגֶר הָאבֶּן זַייא פְאִרְט גְּוואן דִיא מִלְחָמָה דָאם וויייט טִיר אִז זַייא זָענֶן נָוחֵת גְּבוּרִים אוג פון דָעסְט וָועגֶן הָט זִיךְ פְאִרְט אַבְּרָם נִיט פַּר מִיטֶן פון צוּ נָאךְ זַי אַז וִוי וויייטֶר וָועסְט

צֹעַר׃ ג כָּל־אֵלֶּה חָבְרוּ אֶל־עֵמֶק הַשִּׂדִּים הִוא יָם
הַמֶּלַח׃ ד שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָבְדוּ אֶת־כְּדָרְלָעֹמֶר
וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָרָדוּ׃ ה וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה
בָּא כְדָרְלָעֹמֶר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיַּכּוּ אֶת־
רְפָאִים בְּעַשְׁתְּרֹת קַרְנַיִם וְאֶת־הַזּוּזִים בְּהָם וְאֶת
הָאֵימִים בְּשָׁוֵה קִרְיָתָיִם׃ ו וְאֶת־הַחֹרִי בְּהַרְרָם
שֵׂעִיר עַד אֵיל פָּארָן אֲשֶׁר עַל־הַמִּדְבָּר׃ ז וַיָּשֻׁבוּ
וַיָּבֹאוּ אֶל־עֵין מִשְׁפָּט הִוא קָדֵשׁ וַיַּכּוּ אֶת־כָּל־שְׂדֵה
הָעֲמָלֵקִי וְגַם אֶת־הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בְּחַצְצֹן תָּמָר׃
ח וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־סְדֹם וּמֶלֶךְ עֲמֹרָה וּמֶלֶךְ אַדְמָה
וּמֶלֶךְ צְבֹיִים וּמֶלֶךְ בֶּלַע הִוא צֹעַר וַיַּעַרְכוּ אִתָּם
מִלְחָמָה בְּעֵמֶק הַשִּׂדִּים׃ ט אֶת כְּדָרְלָעֹמֶר מֶלֶךְ
עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם וְאַמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנְעָר
וְאַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אַלָּסָר אַרְבָּעָה מְלָכִים אֶת־

החמשה צבוים קרי

רש"י

שפתי חכמים

שמך נופר נח סיס רפע ומנו נח סיס מוכיח על רפעתו כמו שאתמר כלוט תמלטה נח וגו' כפידים"י שם : ה (רס"ג) כ"ל נפי שמתאב כשדים נס"ג סידיעב ונח פי' סכתוב נחיזה מקום סיס שם שמק כשדים נכ"פ כו' (נח"י) וכ"ל דסרב פי' שם העופ שלו ע"פ כתואלר שכו וס"פ ועמק השידים כך שמו ואין לו שם עופ אחר : ו כי נח יהכן סיסיס עמק ויס כאמן לאחד : ז פי' כי מלת הוא מוסיף שהוא עלמו סיס נח שנמצא ים לתוכו דמ"כ כו ים מכעי ליס : ח ר"ל במלת למרחן שנח תפרס המקרא כן שיס עשרה שנים עבדו וכשלש עשרה שנה לעבדן מרדו וכאלכע עשרה שנה

הזווים

כך שמו על שם שהיס עו שהוא הרכה ה ומדרשי אגדה ים הרכה : הוא ים המלח • לאחר שן נמצך סיס ו לתוכו ונעשה ים המלח • ומ"ש לומר שנתבקעו הלוסים סביבותיו ומשכו ז יחוסים לתוכו : (ל) שתים ע"יזרה שנה עברו • ס' מלכים הללו לח כדרלעומר ובאלכע עשרה שנה למרדן ח נח כדרלעומר לפי שהוא היס בעל המעשה נכנס בשובי סקודה : (ה) והמלכים • לולא שנאמר מלכים :

בָּתַר דְּאִתְפְּרַשׁ לוֹט מֵעִמֵּיהּ זְקוֹף כְּעַן עֵינָךְ וְחֲזִי מִן אַתְרָא דְּאַתְּ תַּמָּן לְצִפּוֹנָא וּלְדָרוֹמָא
וּלְמַדִינְחָא וּלְמַעַרְבָא : טז אֲרֵי יָת כָּל אַרְעָא דְּאַתְּ חָזֵי לָךְ אֶתְּנִינַהּ וְלִבְנָךְ עַד עָלְמָא :
יז וַאֲשַׁוֵּי יָת בְּנָךְ סַגִּיאִין כְּעַפְרָא דְּאַרְעָא כְּמָא דְּיֵכֵל לְמִמְנֵי יָת עַפְרָא
דְּאַרְעָא אַף בְּנָךְ לָא יִתְמְנוּן : יח קוּם הֲלִיךְ בְּאַרְעָא לְאוֹרְכַהּ וּלְפוּתְיֵהּ אֲרֵי לָךְ אֶתְּנִינַהּ :
יט וּפְרַס אַבְרָם וְאָתָא וְיָתֵיב בְּמֵישְׁרֵי דִּי בְחֶבְרוֹן וּבְנָא תַמָּן מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ :
א וַהֲוָה בְּיוֹמֵי אַמְרָפֶל מַלְכָּא דְבָבֶל אַרְיוֹךְ מַלְכָּא דְאֶלָסַר כְּדָרְלָעוֹמֶר מַלְכָּא דְעֵילָם
וְתִדְעָל מַלְכָּא דַעַמְמִין : ב עֲבַדוּ קְרָבָא עִם בֶּרַע מַלְכָּא דְסָדוֹם וְעִם בִּרְשַׁע מַלְכָּא
דַּעֲמוֹרָה שִׁנְאָב מַלְכָּא דְאַדְמָה וְשֶׁמְאֵבֶר מַלְכָּא דִצְבוֹיִם וּמַלְכָּא דְבֶלַע הִיא צוֹעַר :

בעל הטורים

כל

ותמתים • ד' כתם' הכא ולהיד וכתר פוטעים ותמתים יחדיו ועוזבי ה' יכלו ותמתים תלוך יפוטו ותמתים נעדת לדיקים • פי' רעים ותמתים ע"כ פוטעים ותמתים יחדיו יכלו תלך תם יעשו תשובה כדכתיב ותמתים תלוך יפוטו יהו נעדת לדיקים כדכתיב ותמתים נעדת לדיקים : (יד) לפוטה ונעכה וקדמה וימה • ויעקב לתמר ימה וקדמה ולפוטה ונעכה לאכרהם כתהיל להרחות זכות פקדנות שכתתים נלפון ויעקב הרתה שבזכותו יעבדו תים וכיוון דכתיב וירא ישראל את כיד הגדולה וגו' ישראל הכא : (יח) ויבן שם מזבח • ומסיק ליה ויהי ביומי לתרפל מלך שנער וגו' עשו מלחמה רמז שלריכין להניח קרבן קודם שילאו למלחמה וסיינו דכתיב יזכור כל מנחותיך ועולתך יהנשא סלה יתן לך כלבבך וכל עלתך ימלא נרננה ניסעיה וכשם תלהיטו נדגול : (ח) ויהי ביומי • ס' דסמיכי הכא ולהיד ויהי ביומי שפוט בשופטים ויהי ביומי להשוותם כו' כדתי' כמדרש שכולן סיתה ביומיהם ווי :

שפתי חכמים

רש"י

שהכשם עמו סיה הדבור סירם ממנו • (ולעיל שהיה לום תלנו וכתיב וילך ה' תל תכשם בתותה שעה ת כשר סיה וק"ל) : (מז) אשר אם יוכל איש • כשם שתי לפשר לעפר להמנות כך זרעך לת יתנה : (יח) ממרא • א שם חדם : (ח) אמרפל • הוח נמרוד שחמר לתברהם ב פול לתוך כבשן האש (ב"ל) : מלך גוים • מקום יש שחמו גויש על שם שנהקבלו שמה מכמה לומות ומקומות והמליכו תי ם עליהם ומתו תדעל (ברחשית רבה) : (ברע • רע לשמים ולע לבריות: ברשע • שנתעלה ברשע) : (ב) שנאב • שונא תביו שבשמים : שמאבר • שם ג תבר לעוף ולקפון ולמרוד בהקב"ה : בלע • שם ד העיר : (ג) עמק השדים • כך

אֲבִיבָךְ : (מז) ושמתי את זרעך כעפר הארץ אוֹ יוּכַל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת עֲפַר הָאָרֶץ גַּם זַרְעֲךָ לֹא יִמָּנֶה : מח וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל אַבְרָם אַחֲרֵי הִפָּרֵד לוֹט מֵעִמּוֹ שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה שָׁם צָפוֹנָה וָנֶגְבָּה וָקֵדְמָה וָיָמָּה : מט כִּי אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֲךָ עַד עוֹלָם : נ וְשַׂמְתִּי אֶת זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִם יוּכַל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת עֲפַר הָאָרֶץ גַּם זַרְעֲךָ לֹא יִמָּנֶה : נא קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ כִּי לְךָ אֶתְּנֶנָּה : נב וַיֶּאֱהַל אַבְרָם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלוֹנֵי מַמְרֵא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיְיָ :
(א) וַיְהִי בִּימֵי אַמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנְעָר אַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלָּסָר כְּדָרְלָעֹמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם : ב עָשׂוּ מִלְחָמָה אֶת בֶּרַע מֶלֶךְ סְדֹם וְאֶת בִּרְשַׁע מֶלֶךְ עֲמֹרָה שִׁנְאָב מֶלֶךְ אַדְמָה וְשֶׁמְאֵבֶר מֶלֶךְ צְבוֹיִם וּמֶלֶךְ בֶּלַע הִוא צוֹעַר : ג כָּל אֵלֶּה חָבְרוּ אֶל עֵמֶק הַשִּׂדִּים הוּא יָם הַמֶּלַח :

שמלך

הינוך

וְהַכְּנַעֲנִי אָז בָּאָרֶץ׃ ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם
אַחֲרֵי הִפָּרֶד לוֹט מֵעִמּוֹ שָׂא־נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אַתָּה שָׁם צָפֹנָה וָנֶגְבָּה וָקֵדְמָה
וָיָמָּה׃ יג כִּי אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה לְךָ
אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם׃ יד וְשַׂמְתִּי אֶת־זַרְעֲךָ
כַּעֲפַר הָאָרֶץ אֲשֶׁר ׀ אִם־יוּכַל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת־
עֲפַר הָאָרֶץ גַּם זַרְעֲךָ יִמָּנֶה׃ טו קוּם הִתְהַלֵּךְ
בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ כִּי לְךָ אֶתְּנֶנָּה׃ טז וַיֶּאֱהַל
אַבְרָם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן
וַיִּבֶן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה׃ פ רביעי יד א וַיְהִי בִּימֵי
אַמְרָפֶל מֶלֶךְ־שִׁנְעָר אַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלָּסָר כְּדָרְלָעֹמֶר
מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם׃ ב עָשׂוּ מִלְחָמָה אֶת־
בֶּרַע מֶלֶךְ סְדֹם וְאֶת־בִּרְשַׁע מֶלֶךְ עֲמֹרָה שִׁנְאָב ׀
מֶלֶךְ אַדְמָה וְשֶׁמְאֵבֶר מֶלֶךְ צְבֹיִים וּמֶלֶךְ בֶּלַע הִיא־

שפתי חכמים

ד ר"ל מהכתיב מכח ומכאי מדוש רעים ותעתים ולא נריך למכתב כלל חלף מכוש דנריך למכתיב מכוש כדכתיב ויאהל עד מכוש כתיב נמי ומכאי מדוש רעים ותעתים ומסה למד מלמה ס"ה דסם רמעים יקנק דנריך למכור לוחם לרעה: יש ופירוש סיפך מת"ל מתכנס ניסין בממוכמן והייסין כגויתהון ות"ת מנ"ל

צבוים קרי רש"י צער

לוס מלמכון עמסס: וכבוחיו (יומח לח) למדו ר מכלף (מגלי ס) ומס רמעים יקנק: רעים: (סנהדרין קס) בגופס ש ותמתים בממוכס: לה' מאוד: יודעים רבוכס ומתכוונים למכול כו: (יד) אחרי הפרד לוט: כל זמן

מאד צו נאט זייער דם מיינט טען זיי האבן גוויסט אז עס איז פר האנדן אנאט אונ האבין זיך מתכוין
גוטען מורד צו זיין אין אונ וויא קומט דר פסוק דא צו שטייין נעבין דר מעשה פון לוט ווס ער הט
זיך נימאכט נצעלטן בייו קדום צו וויזין תאמשי לוט הט גוויסט אז זיי זענן רשעים הט ער זיך פארט ניט
פר מטן פון צו רוען מיט זיי: (יד) וה' אמר אל אברם אונ נאט הט גזאגט צו אברם אחרי הפרד לוט מעכא
נאך דעם אז לוט הטזזיך אפ גישייד הט נאט מיט אים רש"י שרייבט דרום שטייט דא אחרי הפרד לוט מעמו וזארום
איי לוט הט זיך פון אים אפ גישייד הט נאט מיט אים ניט גרעט אונ אזן אז לוט איז נאך גוטען מיט אים
שטייט דאך יואב ויוא ה' אל אברם איז דר תירוץ אין דר צייט איז נאך לוט פרום גוטן שא נא עיניך הייב אוף
דייני אתן ורואה מן המקום אשר אתה שם אונ זעה פון דעם ארט ווס דו ביסט דארטן צפונה צו צפון זיט ונגבה
אונ צי דרום זיט וקדמה אונ צו מזרח זיט וימה אונ צוא מערב זיט: (טו) כי את כל הארץ אשר אתה ראה
דען דם נאנצי לאנד ווס דו זעהסט לך אתננה ווען איך דיר דם נעבן ולזרעך אונ צו דייני קינדר עד עולם ביז

בְּעִירֵיהּ דְּאַבְרָם וּבְנֵי רַעֲוָא בְּעִירֵיהּ דְּלוֹט וְכַנְעָנָאָה וּפְרִיזָאָה בְּבֵן יָתִיב בְּאַרְעָא: ח וַאֲמַר
אַבְרָם לְלוֹט לָא כְעַן תְּהֵי מְצוּתָא בֵּינִי וּבֵינָךְ וּבֵין רַעֲוָתַי וּבֵין רַעֲוָתָךְ אֲרֵי גּוּבְרִין אַחִין
אֲנָחְנָא: ט הֲלָא כָּל אַרְעָא קֳדָמָךְ אִתְפְּרַשׁ כְּעַן מִלְּוָתִי אִם אַתְּ לְצִפּוֹנָא אֲנָא לְדָרוֹמָא
וְאִם אַתְּ לְדָרוֹמָא אֲנָא לְצִפּוֹנָא: י וּזְקַף לוֹט יָת עֵינוֹהִי וַחֲזָא יָת כָּל מֵישַׁר יַרְדְּנָא אֲרֵי
כּוּלֵּהּ בֵּית שַׁקְיָא קֳדָם דְּחַבֵּיל יְיָ יָת סְדוֹם וְיָת עֲמוֹרָה כְּגִנְּתָא דַיְיָ כְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם כְּמֵיתֵי
לְצוֹעַר: יא וּבְחַר לֵיהּ לוֹט יָת כָּל מֵישַׁר יַרְדְּנָא וּנְטַל לוֹט בְּקִדְמִיתָא וְאִתְפְּרַשׁוּ גְּבַר
מִלְּוַת אֲחוֹהִי: יב אַבְרָם יָתִיב בְּאַרְעָא דְכְנָעַן וְלוֹט יָתִיב בְּקִרְוֵי מֵישְׁרָא וּפְרַם עַד סְדוֹם:
יג וֶאֱנָשִׁין דְּסְדוֹם בִּישִׁין בְּמֵימְרָהּ נְחוֹן וַחֲיָבִין בְּגִוֵּיתְהוֹן קֳדָם יְיָ לַחֲדָא: יד וַיְיָ אֲמַר לְאַבְרָם

בעל הטורים בתר

(יא) ויפרדו איש מעל אחיו אמרם • פ"ת שלום לומר לך כדי לעשות שלום שתפרדו וגם רמז לו שיהיה שלום בניהו וחסו שבאתר לא מצר את מוחב: לאמרם • ב' ר"פ פכה ואידך אמרם הוא אמרם וזו שדרשו רז"ל כ"מ שב' בו הוא הוא בלשון מתחלה ועד סוף וחסו הוא אמרם הוא אמרם ולשון מתחלה ועד סוף ע"כ אמרם יפה • (יג) ואנשי סדום • ג' ואנשי ר"פ פכה ואידך ואנשי קדם תמיון לי ואידך ואנשי תמיד יבדילו עוברים בארח פי' ואנשי קדם ובשר כבשר שריפה אם אמר מן החי וחסו ואנשי תמיד יבדילו שהיו מזהירים לבוחת קדושים שלא להטמא וגם הקוברים ליקטו אנשי הכרוגים: ואנשי סדום רעים וחטאים • מם סימם רעתם מעבירם כעוברים בארח שלא יכנסו להם לוחמים וחסו ואנשי תמיד יבדילו עוברים בארח פם פסדומים כמבדילין ובמעבירן כעוברים בארח:

רש"י שפתי חכמים

משקה • לארץ כם נחלי מים: לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה • היה לוחנו ע מיכור • כגן ה' • לשלומות: כארץ מצרים • לזרעים (כ"ר) : באכה צער • עד נער: ומ"מ דוכתה לגנתי על שהיו שמופי זמה בחר לו לוט בשכונתם במסכת הוריות: (יא) כבר • מיכור כתרגומו: מקדם • נסע פ מאצל אברם (למזרח) והלך לו למערבו של אברם נמצא נוסע ממזרח למערב: ומדרש אגדה הסיע עצמו מקדמונו צ של עולם אמר מי שפני לו באברם ולא בשלשו: (יב)- .אהל •.נסע אהליו ק לרועיו ולמקנהו עד סדום: (יג) ואנשי סדום רעים: ושעש"כ לא נענש לום

בשחרוסה כאחרן מגיעים כגן ה' שאם הוא כגן ה' פגיעה שהיה כאחרן מגיעים ג"ל שהמיון הוא בשני דברים הו: פ דקדק לרש"י כי היה לא בנפון היה לדכתיב נעיל ויסע אברם הלוך וסע בנפון סיה ולא עו לכתוב ויסע לום מצפון לכך פי' וכו' כתב הרא"ם ומימה שנעבור באחרה שכבר הילכו בשכתוב על אחרן שבאחל ובית אל תוך ה"י ומשלך שהלוך מבית אל סיה אברם הר שם אל ככר הירדן הולך מלגו למזרחו הוא ומרוך עיון י"ל כי ככר הירדן סיה מישור נהול וסולך ומתפשט לתוך ג"י עד שסיה סמוך לירושלים שהוא רחוק מבית אל וסוא תוך ה"י כי ככר הירדן סיה בשפל לתוך רחוק כ"כ מירושלים ודו"ק כ"ל: צ (קנ"מ) דאל"כ ויסע לוט מאברם מבעי' ליה שברי סיו יושבין ביחד ואמאי קאמר ויסע לשון ממנו ק דקדק לרש"י למה נאמר ויאהל עד סדום נאן פי' נעע אהלים לרועי' כלומר דאברם אהלים סיה לו ונסע הוא מהכל עד סדום:

משקה אז ער איז אייגל נעבראנט כלומר עם איז אייגל בעד וואכר לפני שחת ה' שיי נאמז המ שאר דארבן סדום אוג עמורה איז דאס ארט נוענ כגן ה' ווי נאמט נארטן וואס דארט המ נוואקסן גוטע בייטר כארץ מצרים אזו ווי דאס לאנד סיבים וואס דרינן איז נעואקסן כיני ערטים באכה צוער בית סען קוקט קיין צוער: (יא) ויבחר לו לוט המ זיך לוט אום דר חיילפ את כל ככר הירדן דעם נאנצן פלץ פון דעם ירדן ויסע לוט מקדם אוג לוט המ נצוגן פון מזרח זיט כלומר ער המ אונעק נצוגן פון אברם פון מזרח זיט אוג איז נאנצן קיין מערב זיט דר מדרש שרייבט מקדם איז טייטש פון קריער כלומר לוט המ אונעק נצוגן פון נאם וום ער איז נעזען פון קריער פאר דר ועלט ער האט גזאנט איך ויל ניט אין אברם אוג איך ויל ניט זיין נאט ויפרדו איש מעל אחיו אוג זייא האבן זיך אפ נשייד אייגר פון דעם אנדרין: (יב) אברם ישב בארץ כנען אברם איז נישטן אין לאנד כנען ולוט ישב בערי הככר אוג לוט אז נזעסן אין דיא שטעט פון דעם פלץ ויאהל אוג ער האט זיך נצאלט כלומר ער האט נימאכט ניצעלטן פון זיינו פאסטיכר ועענן אוג פון זיינו בהמות ועענן אוג דר ניצאלטן האבן זיך ניצוגן ביו סדום: (יג) ואנשי סדום אוג די מאנן פון סדום רעים וחטאים לה' מאד זענין גוזען שלעכט אוג זייער זינדיג צו נאט • רשי"ש שרייבט רעים מיינט מען דאס וום זייא האבן גזינדיגט סיט זייער גוף ותטאים מיינט מען וום זייא האבן גזינדיגט סיט זייער נעלד לה'

יֹשֵׁב בָּאָרֶץ׃ ח וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל־לוֹט אַל־נָא תְהִי
מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין רֹעַי וּבֵין רֹעֶיךָ כִּי־אֲנָשִׁים
אַחִים אֲנָחְנוּ׃ ט הֲלֹא כָל־הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הִפָּרֶד נָא
מֵעָלָי אִם־הַשְּׂמֹאל וְאֵימְנָה וְאִם־הַיָּמִין
וְאַשְׂמְאִילָה׃ י וַיִּשָּׂא־לוֹט אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־
כָּל־כִּכַּר הַיַּרְדֵּן כִּי כֻלָּהּ מַשְׁקֶה לִפְנֵי ו שַׁחֵת
יְהוָה אֶת־סְדֹם וְאֶת־עֲמֹרָה כְּגַן־יְהוָה כְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם בֹּאֲכָה צֹעַר׃ יא וַיִּבְחַר־לוֹ לוֹט אֶת כָּל־
כִּכַּר הַיַּרְדֵּן וַיִּסַּע לוֹט מִקֶּדֶם וַיִּפָּרְדוּ אִישׁ מֵעַל
אָחִיו׃ יב אַבְרָם יָשַׁב בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן וְלוֹט יָשַׁב בְּעָרֵי
הַכִּכָּר וַיֶּאֱהַל עַד־סְדֹם׃ יג וְאַנְשֵׁי סְדֹם רָעִים

וחטאים

שפתי חכמים

רש"י

סכנעני וכו' : ל (ג"ת) דתני"כ יתן לכם תכרס רשות נרעות נכל מקום שילנו : ם דקסה נכס"י והם לשו חתים היו תלת קרויים ומדרש תגדה נקלתו חתים שכיו דומים כו' ולפי המדרש נ"ל דחתים כמו כחתים : נ דקסה פרש"י דתכרס תמר תנשים חתים ושכניו תמר שם המשתל ומימינם דמשמע שרשה להתרחק כי ים לשון שכלה ביניהם וקשה מי סוליד הכנתה והלא לא היה ריב ביניהם לכן פירש לא תתרחק כו' (רי"ק) תמר זה לפי שמרחה שתלו המלות מיותרת שדי שיתמר כשבדד נא מעלי לכ"פ לא תתרחק כו' ול"ת מה היה לריך להכתיבו על זה ל"ל תעמוד למנן וכו' (הס"ת) דק"ל פשיטא שם טוב יש לו חל השמחל ישמר טוב ניחון

ולא זכה בה ל תכרס עדיין (כ"ל) : (ח) אנשים אחיהם קלוכים : ומ"ל דומין בקלסתר פניהם : (ם) אם השמאל ואימנה· בכל תשר תשב (תשב) לא תתרחק נ ממך ותעמוד לך למנן ולעזר וסוף דבר הולכך לו שנתמר ויבחר לו כי כשבא ביניהם ולא לו מיון לא עלמי כמו ותשתחוילה תשתחיל לא עלמי · ושם התחר היה לו ליתקד ותימינה כך מלינו במקום אחר (ם"ב יד יט) שם ים להימין ואין נקוד להיימין : (י) כי כלה

משקה

בְּעֵינֵי אִיז אָבֶר דָּעְנֶסְט מָאל גְּוֹעֶן אִין לַאנְד אוּ אַבְרָם הָט נָאךְ דְּרֵיגֶן גִיט זוֹכָה גְּוֹעֶן הַיִיסְט דָם אַרְעַבְטֵי גֶזִילָה׃ (ח) וּיאמר אברם אל לוט הָט אַבְרָם גָּאגְט צוּא לוֹט אל נא תהי מריבה בינו ובינך איך בָּעט דִיךְ לָאז גִיט זַיין אַבְרֵיג צְוִוישֶׁן מִיר אוּ צְוִוישֶׁן דִיר וּבין רעי ובין רעיך אוּ צְוִוישֶׁן מַיינֶע פַּאסְטִיכֶר אוּ צְוִוישֶׁן דַיינֶע פַּאסְטִיכֶר כי אנשים אחים אנחנו וְוָארוּם מִיר זֶענֶן פְרֵיינְט׃ (ם) הלא פר נואר כל הארץ לפניך דָם נַאנְצִי לַאנְד אִיז פַר דִיר כְּלוֹסֶן דָם לַאנְד אִיז דָאךְ אֶפֶּן פַּאר דִיר הפרד נא מעלי שֵׁייד דִיךְ אֶפּ נוּן פּוּן מִיר אם השמאל אוּב דוּ וָעֶסְט דִיךְ לִינְקֶן וְאימנה וָעֶל אִיךְ·מִיךְ רֶעכְטֶן ואם הימין ואשמאילה אוּן אוּב דוּ וֶסְט דִיךְ רֶעכְטֶן וָעֶל אִיךְ כִּיךְ לִינְקֶן כְּלוּכֶּר אַז דוּ וָעֶסְט גַיין צוּ רָר לִינְקֶע זַייט וָעֶל אִיךְ גַיין צוּ רָר רֶעכְטֶי זַייט אוּן אַז דוּא וָעֶסְט גַיין צוּ רָר רֶעכְטֶי זַייט וָעֶל אִיךְ גַיין צוּ רָר לִינְקֶע זַייט דָם הַיִיסְט אִיךְ וָעֶל מִיךְ פּוּן דִיר נִיט רָר וַייטֶרִין אוּן אִיךְ וָעֶל דִיר זַיין צוּ אַיין הִילְף אַז דוּ וָעֶסְט בַּראךְפֶּן אוּן אַז אִיז אִיךְ רָר סוֹף גְּוֹעֶן לוֹט הָט בַּראךְפְט צוּ רָר הִילְף פּוּן אַבְרָהָם אַזוֹ וִוי אִין פְּסוּק שְׁמַיְיט וַוייטֶר וישמע אברם וכו' דָם אִיז מַייטְשׁ אַבְרָם הָט גֶהָערְט אַז לוֹט אִיז גֶפַאנֶגֶן גְּוֹאךְרֶן אִיז עֶר נָאךְ גְלַאפֶּן אוּן הָט אִים מֶצִיל גְּוֹעֶן : (י) וישא לוט את עיניו אוּן לוֹט הָט אוֹךְ גֶהוֹבֶן זַיינֶי אוֹגֶן וירא את כל ככר הירדן אוּן הָט גֶזֶעהֶן דָעם גַאנְצִין פְּלוֹזֶן פּוּן דָעם יַרְדֶן כִּי כלה

משקה

הֵיא וַדַּבְּרִית יָתָהּ לִי לְאִנְתּוּ וְכֵן הָא אִתְּתָךְ דְּבַר וְאִזֵּיל׃ כ וּפַקֵּיד עֲלוֹהִי פַּרְעֹה גּוּבְרִין
וַאֲלִיוּאוּ יָתֵיהּ וְיָת אִתְּתֵיהּ וְיָת כָּל דְּלֵיהּ׃ א וּסְלֵיק אַבְרָם מִמְצְרַיִם הוּא וְאִתְּתֵיהּ וְכָל
דְּיָלֵיהּ וְלוֹט עִמֵּיהּ לְדָרוֹמָא׃ ב וְאַבְרָם תַּקִּיף לַחֲדָא בְּבָעִירָא בְּכַסְפָּא וּבְדַהֲבָא׃ ג וַאֲזַל
לְמַטְלָנוֹהִי מִדָּרוֹמָא וְעַד בֵּית אֵל עַד אֲתַר דַּפְרִסְיֵהּ תַּמָּן מַשְׁכְּנֵיהּ בְּקַדְמֵיתָא בֵּין בֵּית
אֵל וּבֵין עָי׃ ד לַאֲתַר מַדְבְּחָא דִּי עֲבַד תַּמָּן בְּקַדְמֵיתָא וְצַלִּי תַּמָּן אַבְרָם בִּשְׁמָא דְיָ׃
ה וְאַף לְלוֹט דְּאָזִיל עִם אַבְרָם הֲוֹ עָאן וְתוֹרִין וּמַשְׁכְּנִין׃ ו וְלָא סוֹבְרַת יָתְהוֹן אַרְעָא
לְמִתַּב כַּחֲדָא אֲרֵי הֲוָה קִנְיָנְהוֹן סַגִּי וְלָא יָכִילוּ לְמִתַּב כַּחֲדָא׃ ז וַהֲוָה מַצּוּתָא בֵּין רָעֲן

בעל המורים

(ו) ולא נשא • כ' במכירה כתיב ולית ולא נשא דוד מספר' סתים לפי רבוים כדכתב לון מספר׃ רועי כ' צמים׳ כתיב ולית ולא
דכתו רועי לית נעלי • מלמד שכוכחים על שלא היו רועים כנעלן כראוי ועל זה סיה כריב וחסו ולא דכתו רועי לה נעלי׃

רש"י

למדך דרך ו לכן שלח ישנה לדש מלכמניה שלו • ד"ח (כ"ל) בחזקתו פרע הקפותיו׃ מגגב • לכן מלרים ז בדרומה של לכן כנען׃ (ד) אשר עשה שם בראשונה ויקרא שם • ומשם קלה שם ח לחברם בשם ס' • וגם ים לומר ויקרא שם עכשיו בשם ס' ׃ (ה) ההולך את אברם • מי גרם שהיה לו זאת ט הליכתו עם אברם׃ (ו) ולא נשא אותם • לח היתה יכולה להספיק מרעה למקניהם • ולמען קלר הוא ולריך להוסיף עליו כמו ולא נשא לותם מרעה אחרים י לפיכך כאב ולא נשא בלמען זכר׃ (ז) ויהי ריב • לפי שהיו רועיו של לוט רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים וכועי אברם מוכיחים לותם על הגזל והם לומרים נתנה הארץ לאברם ולו אין יורש ולום יורשו ואין זה גזל וכתוב לומר כ והכנעני והפרזי אז יושב בארץ

שפתי חכמים

נוסף ועל זה סיים לנא לדרומה של ח"י כו' וק"ל׃ ו ולפי פ' זה ק' ח"כ הל"ל כמשעיו לכן לאמר ד"ח כחזקתו פרע הקפותיו וח"כ הל"ל כמשעיו מהו ויל לכן לריך ג"כ לפי' לאחר מסרס"ל׃ ז דקאה לרס"י ושל לעיל כתיב בנגנב וח"כ ס"ל סיס לו לכתוב ויל למשעיו בנגנב וע"ז פי' לכן מלרים כו' כלומר בנב קלי על מלרים וק"ל׃ ח לפי לאחר שלח מקאה סיון דכבר עשה מוכח וקלה שם ח"כ לאמר ג"כ ויקרא שם אחרם וגו' ל"פ ואחר קלה שם כו' ר"ל דקלה כוסה להודיעך שאיזה מקום סוף למקום שקלה שם כבר בשם ס' : ט דקאה לרס"י דשם לעיל כתיב ושל אחרם וגו' ולוט עמו הנגנב : י דקאה לרס"י דסרי כאחרן ל' יקנה וח"כ הל"ל שלח לשון זכר וע"ק וכי אפשר זה שכאחרן אינה יכולה לכבול ולשלח בני אדם ל"פ להספיק מרעה ר"ל דכאן קלי אחרע' ומרעה ל' זכר : ב דרש"י נראה לפרש למה סיה כריב ולמה נאמר עתה והכנעני יושב באחרן ל"פ שסיו כו' והכתוב לומר והכנעני פי' שקל"ם סיה מציב זה ואין להקשות סיה לפי לומר עדיין אחרם מוליד יורש די"ל דשמיה מציב קאמר דאפי' לדידהו שלח ידעו לשוליד מ"מ סרי שכנעני

פְּסוֹק דָּרָךְ אֶרֶץ אַז אַסְעָנֵשׁ נִיהָער נִיט מִשְׁנָה זַיין זַיין הַאַרְבָּרִיג אָדָר מָעַן קָאן זְאָגִין דְּרוּם אִיז אַבְרָם
גַּאנְגָן אוֹף דִי אַיְינִיגֶע עֶרְטֶר וְוָם עֶר אִיז פְּרִיעֶר גַּאנְגָן כְּדֵי עֶר זָאל בְּצָאלִין דָּם וְוָם עֶר הָאט אֶהְיִן צוּא
זָעגֶן אַן גְּבָארְטֶט מנגב פּוּן דְּרוֹם זַייט ועד בית אל אוּן בִּיז דָּר שְׁטָאט בֵּית אֵל עַד הַמקום אשר היה שם אהלה בתחלה בִּיז דָּעם אָרְט וְוָם זַיין גְּעֶצֶלְט אִיז דָּאבְּרְט פְּרִיעֶר גָּוָען בין בית אל ובין העי צְווִישֶׁן דָּר שְׁטָאט בֵּית
אֵל אוּן צְווִישֶׁן דָּר שְׁטָאט עָי׃ (ד) אל מקום המזבח אשר עשה שם בראשונה צוּ דָעם אָרְט וְוָם עֶר הָט צוּם
עֶרְשְׁטֶן דָּאבְּרְט גַּמַאכְט דָּעם מִזְבֵּחַ ויקרא שם אברם בשם ה׳ אוּן וָואם אַבְרָם הָאט דָּארְט אָן גְּרוּפְן נָאטָט
נָאמֶן בְּלוֹטֶר צוּ דָעם אָרְט הָט עֶר זִיךְ גִּיצוֹגֶן אָדָר מָעַן קָאן אַזְוֹ זָאגֶן ויקרא שם אברם בשם ה׳ אַצוּגֶעדֶרְט הָט
אַבְרָם אוֹף דָּעם זֶעלְבִּיגֶן אָרְט הָט עֶר זִיךְ גִּיצוֹגֶן אָדָר מָעַן קָאן אַזְוֹ זָאגֶן (ט)וגם ללוט ההולך את אברם אוּן אוֹךְ צוּ לוֹט וְוָם עֶר אִיז גַּאנְגָן מִיט אַבְרָם היה אין נָעָון ובקר ואהלים שָׁאף אוּן רִינְדֶר אוּן גְּצֶעלְטָן • רש"י
שְׁרֵייבְט דְּרוּם שְׁטַיְיט ההולך את אברם צוּ וַויְיזֶן אַז דָּם וָואם לוט אִיז גַּאנְגָן מִיט אַבְרָם הָט גּוֹרֶם נָוָען אַז
לוֹט הָט אוֹךְ אֲלֵין דָּם גּוּטֶם נַיהָאט׃ (ו) ולא נשא אותם הארץ אוּן עָם הָט נִיט גְּקָאנְט לַיידֶן זַיי דִי עֶרְד לשבת יחדו זַיי זָאלֶן בֵּיי אֲנַאנְד וואנין כְּלוֹטֶר דִי עֶרְד הָט נִיט גְּקָאנְט מְסַפִּיק זַיין פַּאשָׁע פּוּן זַייעֶרֶי בְּהֵמוֹת וָועָגֶן
כי היה רכושם רב וָוארום זַייעֶר גוּטֶן אִיז נָוָען פִּיל ולא יכלו לשבת יחדו אוּן דְּרוּם הָאבֶּן זַיי נִיט גְּקָאנְט בֵּיי
אַנַאנְד וואנין׃ (ז) ויהי ריב בין רעי מקנה אברם ובין רעי מקנה לוט אוּן עָם אִיז נָוָען אַקֶּרְיג צְווִישֶׁן דִּיא
פַּאסְטֶעכֶר וָום הָאבֶּן גְּפַאסְט דִי בְּהֵמוֹת פּוּן אַבְרָם אוּן צְווִישֶׁן דִי פַּאסְטֶעכֶר וָואם הָאבֶּן גְּפַאסְט דִיא
בְּהֵמוֹת פּוּן לוֹט • רש"י שְׁרֵייבְט וָום אִיז זַייעֶר קְרִיג נָוָען דָּעָן דִי פַּאסְטֶיכֶר פּוּן לוֹט זָענֶן נָוָען רָשָׁעִים זַיי
קְלָעגֶן פַּאשֶׁן דִי בְּהֵמוֹת אִין פְּרֶעמְדֵי פֶּעלְדֶר אוּן דִי פַּאסְטֶיכֶר פּוּן אַבְרָהָם הָאבֶּן זִיךְ מִיט זַיי גְּקְרִיגְט אוּן
הָאבֶּן זַיי גְּשְׁטְרָאפְט אוּן הָאבֶּן גְּזָאגְט דָּם אִיז אֲגָזֵילָה אוּן דִיא פַּאסְטֶיכֶר פּוּן לוֹט הָאבֶּן נֶעגֶנְפְּרָט דָּם לַאנְד
הָט נָאט צוּ גְּזָאגְט צוּ נֶעבֶּן צוּ אַבְרָם אוּן אַבְרָם הָאט קַיין קִינְדֶר נִיט וְועט דָּאךְ אִים לוֹט יִרָשֶׁנוּ וְוארום
עֶר אִיז דָּאךְ זַיין בְּרוּדֶר זוּן דְּרוּם הַייקְט דָּאס נִיט גַּוָל דְּרוּם זָאגְט וַוייטֶר דָּעָר פָּסוּק והכנעני אז בארץ דָּעָר

ה וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־אָחִיו וְאֶת־כָּל־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן: ו וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה וְהַכְּנַעֲנִי אָז בָּאָרֶץ: ז וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאֶה אֵלָיו: ח וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה מִקֶּדֶם לְבֵית־אֵל וַיֵּט אָהֳלֹה בֵּית־אֵל מִיָּם וְהָעַי מִקֶּדֶם וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהוָה: ט וַיִּסַּע אַבְרָם הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה: י וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה לָגוּר שָׁם כִּי־כָבֵד הָרָעָב בָּאָרֶץ: יא וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבוֹא מִצְרָיְמָה וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יְפַת־מַרְאֶה אָתְּ: יב וְהָיָה כִּי יִרְאוּ אֹתָךְ הַמִּצְרִים וְאָמְרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וְהָרְגוּ אֹתִי וְאֹתָךְ יְחַיּוּ: יג אִמְרִי־נָא אֲחֹתִי אָתְּ לְמַעַן יִיטַב לִי בַּעֲבוּרֵךְ וְחָיְתָה נַפְשִׁי בִּגְלָלֵךְ: יד וַיְהִי כְּבוֹא אַבְרָם מִצְרַיְמָה וַיִּרְאוּ הַמִּצְרִים אֶת־הָאִשָּׁה כִּי יָפָה הִוא מְאֹד: טו וַיִּרְאוּ אֹתָהּ שָׂרֵי פַּרְעֹה וַיְהַלְלוּ אֹתָהּ אֶל־פַּרְעֹה וַתֻּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פַּרְעֹה: טז וּלְאַבְרָם הֵיטִיב בַּעֲבוּרָהּ וַיְהִי־לוֹ צֹאן וּבָקָר וַחֲמֹרִים וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת וְאֲתֹנֹת וּגְמַלִּים: יז וַיְנַגַּע יְהוָה אֶת־פַּרְעֹה נְגָעִים גְּדֹלִים וְאֶת־בֵּיתוֹ עַל־דְּבַר שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם: יח וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי כִּי אִשְׁתְּךָ הִוא: יט לָמָּה אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וָאֶקַּח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וָלֵךְ: כ וַיְצַו עָלָיו פַּרְעֹה אֲנָשִׁים וַיְשַׁלְּחוּ אֹתוֹ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ: יג א וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הַנֶּגְבָּה: ב וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בַּמִּקְנֶה בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב: ג וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו מִנֶּגֶב וְעַד־בֵּית־אֵל עַד־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־הָיָה שָׁם אָהֳלֹה בַּתְּחִלָּה בֵּין בֵּית־אֵל וּבֵין הָעָי: ד אֶל־מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר־עָשָׂה שָׁם בָּרִאשֹׁנָה וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְהוָה: שלישי ה וְגַם־לְלוֹט הַהֹלֵךְ

שפתי חכמים

את־אברם הָיָה צֹאן וּבָקָר וְאֹהָלִים: ו וְלֹא־נָשָׂא אֹתָם הָאָרֶץ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכְלוּ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו: ז וַיְהִי רִיב בֵּין רֹעֵי מִקְנֵה־אַבְרָם וּבֵין רֹעֵי מִקְנֵה־לוֹט וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי אָז

ישב

רש"י

(כ) ויצו עליו על מודותיו ד לשלחו ולשומרו: ושלחו • כתרגומו ומלוויהו(ב) ויעל אברם וגו' הנגבה. לבא לשומרה שם ג"י ה כמו שאמר למעלה הלוך ונסוע הנגבה להר המוריה ומקל מקום כשהוא הולך ממנירים לחרן כנען מדרום לפיכך הוא מהלך שחרן מגרים בדרומה שם ג"י כמו שמוכיח במסעות ובגבולי החרן: (ג) בבר מאד • פעמן ממשות: (ג) וילך למסעיו • כשחזר ממנירים לחרן כנען היה הולך ולן בתחנותיו שלן בהם בהליכתו למנירים

למתך

נוסף

אים גְּאוּגְט גַיי אַוועק אוּן זְאם גיט טאָמער וועט אַנגעהר טיט אִיר מַזָּנה זַיין: (כ) ויצו עליו פרעה אנשים האט פַּרְעה פּוּן זַיינֶט וָועגין גֶשאפְט מֶענְשֶׁן בְּלוֹטֶר פּוּן וועגן אַבְרָם מֶען זְאל אִים בַּלַיטֶן אוּן מֶען זְאל אִים אֶפּ הִיטֶן וישלחו אותו אוּן זַיי הָאבֶּן אִים בַּלַיט וְאת אשתו אוּן זַיין וַוייב וְאת כל אשר לו אוּן אַלֶץ וָום אִיז צוּ אִים: (א) ויעל אברם ממצרים אוּן אַבְרָם אִיז אוֹף גֶאאַנגֶן פּוּן מִצְרַיִם הוּא ואשתו וכל אשר לו עָר אוּן זַיין וַוייב אוּן אַלֶץ וָואם אִיז צוּא אִים ולוט עמו אוּן לוֹט אִיז אוֹך גֶאאַנגֶן מִיט אִים הנגבה צוּא דָרום זַייט כְּלוֹטֶר עָר הָט זִיךְ גְצוֹגֶן עָר זָאל קוּמֶן צוּ דָרום זַייט פּוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: (ב) ואברם כבד מאד אוּן אַבְרָם אִיז יַיעָר שְׁוֶוער גְוֶוען כְּלוֹטֶר עָר אִיז גְיוֶוען בַּלַאדין בְּמִקְנֶה אִין סִיף מַשָּׁאוֹת בכסף ובזהב אִין זִילבֶּר אוּן גָאלְד: (ג) וילך למסעיו אוּן עָר אִיז גֶאאַנגֶן צוּ זַיין צִיאוּנְג • רש"י שְׁרִייבְט לְמַסָּעָיו אִיז טַייטְש צוּ זַייגֶי עָרְשְׁטֶי צִיאוּנְג כְּלוֹטֶר אוֹף דִי הַרְבֶּרְגֶן וָום עָר הָט פְּרִיעָר גֶעְעבְּטִיגְט בְּשַׁעַת עָר אִיז גֶאאַנגֶן קִיין מִצְרַיִם אוּן דָרִיגְט אִיז עָר צוּרִיק גֶאאַנגֶן הָט עָר אוֹך אוֹף דִי צַיינֶע הַארְבֶּרְגֶן גֶעְעבְּטִיגְט אוּן דָם עָרְטֶר אוּנְז דָר

פסוק

יַקִּימוּן׃ יג אִמְרִי בְּעַן אֲחָתִי אָתְּ בְּדִיל דְּיוֹטִיב לִי בְּדִילָךְ וְתִתְקַיֵּים נַפְשִׁי בְּפִתְגָמָיְכִי׃
יד וַהֲוָה כַּד עָאל אַבְרָם לְמִצְרַיִם וַחֲזוֹ מִצְרָאֵי יַת אִתְּתָא אֲרֵי שַׁפִּירָא הִיא לַחֲדָא׃ טו וְתֶחֱזֵי
יָתָהּ רַבְרְבֵי פַרְעֹה וְשַׁבְּחוּ יָתָהּ לְוָת פַּרְעֹה וְאִתְדַּבָּרַת אִתְּתָא לְבֵית פַּרְעֹה׃ טז וּלְאַבְרָם
אוֹטִיב בְּדִילָהּ וַהֲוָה לֵיהּ עָאן וְתוֹרִין וַחֲמָרִין וַעֲבָדִין וְאִמְהָן וְאָתָנָן וְגַמָּלִין׃ יז וְאַיְתֵי יְיָ עַל
פַּרְעֹה מַכְתָּשִׁין רַבְרְבִין וְעַל אֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ עַל עֵיסַק שָׂרַי אִתַּת אַבְרָם׃ יח וּקְרָא פַּרְעֹה
לְאַבְרָם וַאֲמַר מַה דָּא עֲבַדְתָּ לִי לְמָא לָא חַוֵּיתָ לִי אֲרֵי אִתְּתָךְ הִיא׃ יט לְמָא אֲמַרְתְּ אֲחָתִי

בעל השורים

(יג) יחיו • ל׳ נמס׳ סכת ותידך יהיו דגן ויפרחו כגפן שכיון שיחיו לחוק יקט לך מתנות שדות וכרמים׃ (יג) לתתוני לחם • כ׳ נמס׳ סכת ותידך לחמר לחכמה לחתוני לחם לאכול ובא סרס סיו נדולים בחכמה׃ (יג) ולך • ס׳ נמס׳ סכת ותידך סכה דנקוס קף ולך נסב ולך בחכיכא הכוונית מלמד שהיתה לנקת כמו כלימוסת וקח מסענתי ביד ולך סמנ׳ לשר קרלת נס קחוס ביד ולך מלמד שלש״ם בשיעו מפרש כלכן שנתן לו מתנות כמו בלימלך ודמי נתן לו וזסו קחוס ביד ולך שנתן לו דכי כניתן ביד לך׃

רש״י

שהממין לומה בחכמה ועל ידי שתצעו לת המכם פתחו ולמו לומה׃ (טו) ויהללו אותה אל פרעה • הללוה ביניהם לומר א הנומה זו לתלך׃ (טז) ולאברם היטיב • פרעה בעבורה׃ (יז) ויגעע ה׳ וגו׳ • בתכת לתתן לקה ב שהתחמים קסה לו כ״ך׃ ואת ביתו • כתרגומו ועל לתם ביתים • (ומלכתו לכנות כוחליו ועמודיו וכליו כל״ו)׃ על דבר שרי • ע״פ לכוכה ג לומכת למלאך קך והוח מכה׃ (יח) קח גלך • לך כלימלך שתמר לו הנה מרלי לפניך תלה מ״ל לך ומל תעמוד שהמלרים שמופי זמה הס שנתמר (יחזקתל כג כ) וזלמת סוסים זלמתם׃

ויצו

שפתי חכמים

כתיב ויהללו ויקללו תלה מסוס דסמיעת ליס כיון שמזכיר לחכרם גם שרה וכל לחמי ביתו בכלל כיון שהוח עיקר הכיח ס״ל נימת לכי ו״ל דלעיל ל״ק מידי משום שלחכרם היה עיקר ולק הלה הכל בלחכרם לבל בכל היתה שרה עיקרת שבחי היה לחכרם מבקש ממנה לתמרי נא לתותי לת ח״כ היל היתה עבדיו עקרת בלחכרם וקי״ל ומכרל״י תינן דדוקל בכל שיוד למידת לתתי לת קלמר בכולם משום דהלי קרל מייתי בשרה דכתיב ויהללו לתלרים לת התשה דלה מייתי בלחכרם מידי לבל קרל קתל מייתי בלחכרם ועוד דלימו בכולהו תשוב עפי׳ א דתל״ב היה לו לכתוב לפני פרעה לו לפרעה׃ ב כ״ד מיני שחין היה ולין לך רע מכולם לתתמים לגלה רלתן וכו לקה פרעה דתל״ב מנת ידע היכה לשתו שמיד קרל לחברם׃ ג רלוו לתרן דהיה לו לכתוב על לוזום

דאנין אֶפְּ אֲנָ עָר הָט זְ בַּהַאלְטָן אִין אַקאָמְטָן אוּנ אַנ עָר אִז גְקוֹמֶן צוּ דָעם אָרְט וִוּ מָען נָעמְט מָכָם
הָאבֶּן זַיי צוּ אִים גְזָאגְט דוּ פִירְסְט גְוִוּיס קְלַיידֶר גִיב אוּנְז מָכָם פּוּן קְלַיידֶר הָט אַבְרָהָם גְזָאגְט אִיךְ וָועל
נָעבֶּן מָכָם פּוּן קְלַיידֶר הָאבֶּן זַיי גְזָאגְט אֶפְּשֶׁר אִז דָאְרְטָן פַּר הָאנְדֶן גָאלְד הָט עָר גְוָואלְט נָעבֶּן מָכָם פּוּן
נָאלְד הָאבֶּן זַיי גְזָאגְט עָם מוּז זַיין דוּ פִירְסְט דְרִינֶן פָּעַרְיל הָט עָר זַיי גְוָואלְט נָעבֶּן מָכָם פּוּן פָּעַרְיל דָר
נָאךְ הָאבֶּן זַיי צוּ אִים גְזָאגְט עָם קָאן אַנְדֶרְש גִיט זַיין נָאר דוּ מוּזְט עָפֶּנֶן דָעם־קָאסְטָן סִיר זָאלֶן זָעהֶן וָוס
דוּ פִירְסְט הָט עָר גָעפֶּנְט דָעם קָאסְטָן הָט דָם שַׁיינְקְוַיט פּוּן שָׂרָה פַּר שַׁיינְט דָאם נָאנְצִי לַאנְד מְצָרִים
וירְאוּ המצרים את האשה כי יפה היא מאוד אוּנ דִיא הָאבֶּן גֶזֶעהֶן דִיא אִשָּׁה אַז זִיא אִיז זֵיעֶר שֵׁיין׃
(טו) וירְאוּ אותה שרי פרעה הָאבֶּן זְ גֶזֶעהֶן דִי הַארֶן פּוּן פַּרְעֹה וַיהַללוּ אותה אל פרעה אוּנ זַיי הָאבֶּן זְ גְלוֹבְט
צוּ פַּרְעֹה כְּלוֹמֶר זַיי הָאבֶּן זְ גְלוֹבְט צְוַוישֶׁן זִיךְ אוּנ הָאבֶּן גְזָאגְט זִיא אִז רָאוִי צוּם מֶלֶךְ וחקח האשה בית
פרעה אוּנ דִי אִשָּׁה אִיז גְנוֹמֶן גְוָוארֶן צוּם הוֹז פּוּן פַּרְעֹה׃ (טז) ולאברם היטיב בעבורה אוּנ צוּ אַבְרָם הָט
פַּרְעֹה גוּטְס גְטָאן אִין וַויילֶן אִיר וִיהִי לו אוּנ עָם אִז צוּ אִים כְּלוֹמֶר עָר הָט אִים נָעעֶבֶּן צאן ובקר שָׁאף אוּנ
רִינְדֶר וחמורים אוּנ אַייזֶלֶן ועבדים ושפחות אוּנ קְנֶעכְט אוּנ דִינְסְט מֵיידֶן וואתונת וגמלים אַייזֶלֶן אוּנ קָעמֶלֶךְ׃
(יז) ויגע יי את פרעה נגעים גדולים ואת ביתו אוּנ נָאט הָט גֶפְּלָאגְט פַּרְעֹה אוּנ זַיין הוֹז גְזוּנְד כִּיט גְרוֹסֶ פְּלָאגֶ
על דבר שרי אשת אברם אִין וַויילֶן שָׂרַי דָם וַויב פּוּן אַבְרָם כְּלוֹמֶר וַויל עָר הָאט גְנוֹמֶן שָׂרָה צוּ זִיךְ •רש״י
שְׁרַייבְט על דבר שרי דוקף דִי רַייד פּוּן שָׂרָה דָעָן נָעבֶּן נִשְׁטַיין אַמָלָאךְ אוּנ זִי הָט גְזָאגְט צוּ דָם
מַלְאךְ שְׁלָאג אוּנ עָר הָט גְשְׁלָאגֶן׃ (יח) ויקרא פרעה לאברם אוּנ פַּרְעֹה הָט גְרוּפֶן צוּ אַבְרָם וַיאמר אוּנ עָר הָט
גְזָאגְט מה זאת עשית לי ולמה לא הגדת לי ולמה אמרת אחתי היא ולמה לקחתי אותה לי לאשה ועתה הנה אשתך אוּנ אִיךְ גֶזֶעהֶן אִיר
נְוייב קה נָעם זִי ולך אוּנ גֵיי אַוועק •רש״י שְׁרַייבְט פַּרְעֹה הָט נִיט גְזָאגְט צוּ אַבְרָם אַז וִוי אַבְרִימֶלֶךְ הָט
צוּ אִים גְזָאגְט הִנֵּה ארצי לפניך דָם אִיז טַיילְטְש מַיין לַאנְד אִיז פַּר דִיר כְּלוֹמֶר דוּ מָעגְסְט וואנען אִין מַיין
לַאנְד וִוי דוּ וִוילְסְט נָען פַּרְעֹה הָט גְוִוילְקְט אַז דִי מַצְרִים זָענֶן זֵיעֶר לָהוט נָאוּת צוּ טְרַייבֶּן דְרוּם הָט עָר

אִים

וְאָמְרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וְהָרְגוּ אֹתִי וְאֹתָךְ יְחַיּוּ: יג אִמְרִי
נָא אֲחֹתִי אָתְּ לְמַעַן יִיטַב־לִי בַּעֲבוּרֵךְ וְחָיְתָה נַפְשִׁי
בִּגְלָלֵךְ: שני יד וַיְהִי כְּבוֹא אַבְרָם מִצְרַיְמָה וַיִּרְאוּ
הַמִּצְרִים אֶת־הָאִשָּׁה כִּי־יָפָה הִוא מְאֹד: טו וַיִּרְאוּ
אֹתָהּ שָׂרֵי פַרְעֹה וַיְהַלְלוּ אֹתָהּ אֶל־פַּרְעֹה וַתֻּקַּח
הָאִשָּׁה בֵּית פַּרְעֹה: טז וּלְאַבְרָם הֵיטִיב בַּעֲבוּרָהּ
וַיְהִי־לוֹ צֹאן־וּבָקָר וַחֲמֹרִים וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת וַאֲתֹנֹת
וּגְמַלִּים: יז וַיְנַגַּע יְהוָה ו אֶת־פַּרְעֹה נְגָעִים גְּדֹלִים
וְאֶת־בֵּיתוֹ עַל־דְּבַר שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם: יח וַיִּקְרָא
פַרְעֹה לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא־
הִגַּדְתָּ לִּי כִּי אִשְׁתְּךָ הִוא: יט לָמָּה אָמַרְתְּ אֲחֹתִי הִוא
וָאֶקַּח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וָלֵךְ:

שפתי חכמים

תגיעלך לא היו לאכזיב אחוריים ואע"פ כן אמר אמרי נא אחותי
את בכר תירן לאברהם בעצמו זה אחמרן רק ירח ירחת לאכזיב
במקום הזה ופירש"י לאכזיב שבא לעיר על עסקי לבילה ושתיה
שולטין הוזתו לו על עסקי לשמו שולטין הוזתו לשמך היה לו
לחוזתו היה ולזה כתירגום ברח"ם שתירגן בכבר יעל הקול שהיה
לחוזתו: ש דקשה לו כה לח ניין כאן בעבד רק שלא יהרגוהו וזה שלגה ולך פי' יתנו לי מתנות • וח"ת ת"ל
משמע שלאברהם רוצה במתנות וכה נקטן גבי מלך סדום אמר מתנו ועד שרוך נעל לא תקח ת"ש שמן הדין היה לנו שכבר
נעבוז מן המלכים לפ"ם לא רצה במתנות וכ"ם במתנות חם שיהיו רוצה לכתוב עובת מתנות יהיה ו"ל מהכא מוענות ע"ד כל הכוזה
ניכנות יכבד כלומר שיהיו לכילה ובתים ופוגדן וכה רחיים דלקמן כתיב וכרכום קח לך וכתיב לו לאברהם כרימותי ידי וגו'
ולא אמר לי בעבורי לת לאברהם ופי"ל דכתיב חומדות ממון ולכך אמר לה אמרי נא וגו' כדי לפיוסה לבל לא היה בדעתו
ליקח מהם • ופי"ל דעבדיו לא היה לו עושר לכך היה נוטל מתנות כמו שפי' רש"י לקמן בפסוק ויולך עמהעיו לפרוש הקפותיו לבל
גבי מלך סדום היה לו עושר מ"ה לתילו מה היה נוטל מהם עובת מתנות יהיה וקי"ל • ים מקרים והילך היה
לאברהם רוצה להכניעם בחיסור ח"ו ואמה בילמר להם שהיה לחוזתו וי"ל שלמר להם שהיה לחבל מ"מ היה ח"ו ונעלה
במדינת היה ובזה יתורן נמי מה שלמר ותיהב ונפקי בגלך לא היה לו לומר הלא ותיהה נפקי הלא היה לחי לו לחברהם לנרים
לחי לחדבר בעלה לחוזתי וח"ו לת לחברי לכך ממך ותקי מוזר ומבקש לחוזתו לחולי לחמלא לחוזתו ויתן לך גם לו בעבו לת לחיה ותבטח בלחים
לחמר מ"ה יתן לחוזתו בלא יכבלו בילסור ח"ו ומ"ם מתרגים נמי בזה כיון שלמר להם שהיה לפק ח"ו בוודאי לא יפגע בלזה ל"ל •
ועיין בחזקוני: ת ובקשה למה לא פירש"י זה לעיל על ויהי לחברם מצרימה ועל ויהי כלחבר הקריב לבא היה לו להקשות למה לא

רש"י ויצו

(כלחבים ים ב) הגיה בא לחדוני סוכו ובא לא שלגה ולך פי' יתנו לי מתנות • וח"ת ת"ל
משמע שלאברהם רוצה במתנות וכה נקטן גבי מלך סדום לחמר מתנו ועד שרוך נעל לא תקח ת"ש שמן הדין היה לנו שכבר
נעבוז מן המלכים לפ"ם לא רצה במתנות וכ"ם במתנות חם שיהיו רוצה לכתוב עובת מתנות יהיה ו"ל מהכא מוענות ע"ד כל הכוזה
ניכנות יכבד כלומר שיהיו לכילה ובתים ופוגדן וכה רחיים דלקמן כתיב וכרכום קח לך וכתיב לו לאברהם כרימותי ידי וגו'
ולא אמר לי בעבורי לת לאברהם ופי"ל דכתיב חומדות ממון ולכך אמר לה אמרי נא וגו' כדי לפיוסה לבל לא היה בדעתו
ליקח מהם • ופי"ל דעבדיו לא היה לו עושר לכך היה נוטל מתנות כמו שפי' רש"י לקמן בפסוק ויולך עמהעיו לפרוש הקפותיו לבל
גבי מלך סדום היה לו עושר מ"ה לתילו מה היה נוטל מהם עובת מתנות יהיה וקי"ל • ים מקרים והילך היה
לאברהם רוצה להכניעם בחיסור ח"ו ואמה בילמר להם שהיה לחוזתו וי"ל שלמר להם שהיה לחבל מ"מ היה ח"ו ונעלה
במדינת היה ובזה יתורן נמי מה שלמר ותיהב ונפקי בגלך לא היה לו לומר הלא ותיהה נפקי הלא היה לחי לו לחברהם לנרים
לחי לחדבר בעלה לחוזתי וח"ו לת לחברי לכך ממך ותקי מוזר ומבקש לחוזתו לחולי לחמלא לחוזתו ויתן לך גם לו בעבו לת לחיה ותבטח בלחים
לחמר מ"ה יתן לחוזתו בלא יכבלו בילסור ח"ו ומ"ם מתרגים נמי בזה כיון שלמר להם שהיה לפק ח"ו בוודאי לא יפגע בלזה ל"ל •
ועיין בחזקוני: ת ובקשה למה לא פירש"י זה לעיל על ויהי לחברם מצרימה ועל ויהי כלחבר הקריב לבא היה לו להקשות למה לא

כתיב

יחיו אונדזיך וועלן זיי לאזן לעבן־ברי זאלן דיך נעמן צו אייגם פון זיי פר אנוייב אבר איין אשת איש איז
ביי זיי אזה אסור: (יג) דרום אמרי נא זאג נון אחותי את דו ביקסט מיין שוועסטר למען דרום ייטב לי בעבורך עם
זאל מיר גוט זיין ווענין דיר וחיתה נפשי בגללך אוב עם זאל לעבן בלייבן מיין לייב פון דייגט וועגין:
(יד) ויהי אוב עם איז גוועזן כבוא אברם מצרימה אז אברם איז גקומן קיין מצרים דער מדרש שרייבט עם
ואלט נקערט צו שטיין כבואם ואלט די סייטש גוועזן זיי זענען גקומן בלומר אברהם סיט שדה אברם
שטעריט כבואו אברם איז סייטש אברם איז אליין גקומן אוב ווי איז דען שרה אזה ן גקומן לערנען סיר פין

וַאֲמַר לִבְנָךְ אֶתֵּן יַת אַרְעָא הָדָא וּבְנָא תַּמָּן מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ דְּאִתְגְּלִי לֵיהּ: ח וְאִסְתַּלַּק מִתַּמָּן לְטוּרָא מִמַּדְנַח לְבֵית אֵל וּפַרְסֵיהּ לְמַשְׁכְּנֵיהּ בֵּית אֵל מִמַּעַרְבָא וְעַי מִמַּדִּינְחָא וּבְנָא תַּמָּן מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ וְצַלִּי בִּשְׁמָא דַיְיָ: ט וּנְטַל אַבְרָם אָזֵיל וְנָטֵיל לְדָרוֹמָא:

י וַהֲוָה כְּפָנָא בְּאַרְעָא וּנְחַת אַבְרָם לְמִצְרַיִם לְאִתּוֹתָבָא תַּמָּן אֲרֵי תַקִּיף כַּפְנָא בְּאַרְעָא: יא וַהֲוָה כַּד קָרִיב לְמִיעַל לְמִצְרַיִם וַאֲמַר לְשָׂרַי אִתְּתֵיהּ הָא כְעַן יְדַעְנָא אֲרֵי אִתְּתָא שַׁפִּירַת חֱזוּ אָתְּ: יב וִיהֵי אֲרֵי יֶחֱזוֹן יָתָךְ מִצְרָאֵי וְיֵימְרוּן אִתְּתֵיהּ דָּא וְיִקְטְלוּן יָתִי וְיָתָךְ

רש"י

עמיד תני להחזירה לבניך שמסר מזרעו של שם: (ז) ויבן שם מזבח • על בשורת הזרע ועל ם בשורת תלן ישראל: (ח) ויעתק משם • נ תלטו: מקדם לבית אל • מזרחה של בית לא ם נמצאת בית לא במערבו הוה שנאמר בית לא מים: אהלו • תלטה כתיב בתחלה נפה תה תלטי ע תשתו ואחר כך תה שלו כ"ר: ויבן שם מזבח • נתנבא שעתידין בניו ם להכעיל שם על עון עכן והתפלל שם עליהם: (ט) הלוך ונסוע • לפרקים יוסב כאן תדם לו יותר ומסע משם ומשם תלטו במקום שאר וכל מסעיו שנעבה צ ללכת לדרומה של ארץ ישראל והיה לנד יושלים' (פירוש יושלים היתה בתחלת העולם וסוף ארץ ישראל כ"פ בירמיה) שהיו בחלקו של יהודה שנאמר בדרומה של ארץ ישראל כל ההוריים שהיו נחלתו • בשרשיות רבה: (י) ורעב בארץ • בחוזה התרץ לבדה לגסותו תם יהרהר אחר דבריו של הקב"ה שאמר לו ללכת אל ארץ כנען ועכשיו מביאו לעתה ממנה: (יא) הנה נא ידעתי • מ"ש עד עכשיו לא הכיר בה מתוך גיעות שבאיסם ועכשיו הכיר בה על ידי מעשה ק ד"ש מנסא הטולה שע"י סורת הדרך תדם מחבזה ותחת עומדה ביופיה • ופשוטו של מקרא הגה נא הגיע השעה שים לדאג על יפיך ידעתי זה ימים רבים כי יפת מראה את ועכשיו אנו בתים בין אנשים אחרים ר ומכועריס אותיהם של כושים ולא הורגלו באשה יפה • ודומה לו

(בראשית)

נדעך]תן תת הארץ שהוא על תנאי שתם יתלטו בניו כמו עכן שיטלו בידם' דכתי' ויאמר מעטו שנעבו תמיד ועשיל כתיב ויעתק תלטה מעטו שאתם בנתיים וע"ק נרס' דכתיב ויסע ויבא המנבה שנעבה של שילה שהוא תוסס נארץ ויעתק תלטה מזה שיה נוסע מתרן ל"ע נרס' ולכך פירש"י לפרקים יוסב כאן וכל מסעיו לעבה כל מה שיה נוסע לעבה של ל"ה סיה נוסע: ק ר"ל שהיו עוברים בנהר ומניהם היתה להבניס בגדיה ולחם שהיתה יפת מראה • ומדרש תגדה שהכתי בה ל"ה מעשה פי' לתה בהוא שלא נאים בעברו דרך המים ולחם בהוא שהיתה יפה מאוד • ל"א מנסא הפולה כו' משום דעדיין קשה שלשונות סותרים זה"ו שהה נא משמע ל' סוף ודעתי ל' עבר מהכרח"ל • ופשוטו של מקרא שהה נא הגיע השעה שים לבאות כו' ר"ל לפי זה צריך לתלות שהכתוב הזה נא הגיע השעה כו' ומלת ידעתי סוף שתחלת ענין ידעתי זה מימים רבים ולזה מייתי רבי' ראיה שמתלקטין שהכתוב ודומה לו שהה נא לחדוי סורו נא הגיע השעה שנאריכין אתם לתת לכ על רשעים וכו': ר ותל"ם שתלך

שפתי חכמים

סתירה תלך ותלי פירושו שהיתה מבונה כו': ם ק"ל למה נסמ עכשיו מזה דלי משום גלוי שכינה למשמע בקרא ל"ב היה לו לנסות ג"כ מזה בתחן כי שם נראה לו שי"ג נתמנו לך לך ותל"ם שלא נכתב שם וירא ס' מ"מ גלוי שכינה היה ולכן פירש"י על הזרע ר"ל על הבניס ועל הארץ שתמור לזרעך תתן את הארץ הרי שהיתה בשורת הבניס ובשורת הארץ • ועי"ל דשוכחתו סותה מדכתיב לכ' הנראה אלין דקאמ לו למה לו לומ לכתוב הנראה אלין לא היה לו לכתוב אלא לכ' אלא לכי כתב הנראה אלין כי ענין כמוצא היה על המלאה שנראה אלין עכשיו דמיינו בשורת הבניס והארץ וק"ל: נ דקאמ נרס"י דהעתקה לא שייך בנוף שם בו רוח חיים אלא ל' יציאה כמ"ש נעלי ויקח תכבה וגו' אל' נסיעה וגו' כמ"ש ויסע תכבה וגו' ועל זה פירש"י תלטו היה מעתיק משם: ם לשון נפרס שמלת מקדם דבוק הוא שמלת הכרס ומפרס בתיה מקום היה הכר תכל לשון תוזר על ויעתק משם ולפרס מחזיר מקום היה נסיעתו ותכתיב תלטה בית אל מים ולעי מקדם ואם הוא פירוש על נסיעתו מסיכן כי' שמה היה בית אל מים כיון שנכתב מקדם לעיל אל תדברה קודם שנכתב היה בית אל מים כיון שמזרחו של בית אל תכל כיון שנכתב משם לגרות התחנת לא היה כן אלא ע"כ מקודם דבוק שלמת הכרס ואפי שנקוד רב"י נמצא בית אל מים כלומר דשכתיב ג"ם מה דכתיב בית אל מים ואין להקשו כיון דמקדם פי' במזרחו היה לו לכתוב נקדם דמקדם משמע דקאי על הכר שהיה עומד מקדם לבית אל • לכן פירש"י במזרחו של בית אל ויהיה מ"ם דמקדם במ"ם בעצמו מקדם שפירושו במזרחו: ע ות"ת מ"ל נרס"י דלמח תיפכח ו"ל הוחיל ואמרי בנמ' דהיינו חזה לכבד את אמתו יותר מגופו ל"ב ודלי שלא נעה ברחשונה: פ לשון לתרץ למה כאן עוד מזבח דשם כבר בנה מזבח על בשורת הזרע ועל בשורת הארץ: (קל"מ) נלע"ד דהקב"ה ברחמיו לו נרה זו יותר משאר נרות דסוה כמו שיור במתנתו שאתה לך

תביעלך

צְנִיעוּת וְגַם צְוִישָׁן זַי אִיז גְּוָעזֶן אוּז עֶר הָט קִין מַאל אֵין אִיר שַׁיינְקִייט נִיט גְּקוּקְט נָאר אַצוּנְר אִיז עֶר גְּוָואר גְּוָואָרן דּוּרְךְ אַיין מַעֲשֶׂה עֶר אִיז מִיט אִיר אִיבֶּר גְּפָארן אִיבֶּר אַוואסֶר הָאבִּין זַיא זִיךְ גְּמוּזְט רִיא קְלֵיידֶר אוֹף הַייבֶּן הָט אַבְרָהָם רָעד זָעהֶן אִיר שַׁיינְקִייט אֲרָד אַנגְרָד פְּשֵׁט אַבְרָהָם הָט צוּ אִיר אַזוֹ גְּוָאגְט דָּד כֶּדֶר אִיז פּוּן דֶּר וָועלְט אַז דּוּרְךְ דֶעם וָום אַמָּעגְ'ט נַיט אִין וָועג וָועֶרט עֶר אֵן זַיין שַׁיינְקִייט אוּז דוּא בִּיסְט אַז אַיין לַאנגִי צַייט אִין וָועג אוּז בִּיסְט נָאר אַלֵיין אַיינֶם אוּז דָּד פְּשׁוּטֶר פְּשֵׁט אִיז אַז הָט אַבְרָהָם צוּ אִיר גְּוָאגְט הִנֵּה נָא זִין לַאנגְט אִיז גְּקוּמֶן דִי צַייט אַז אִיךְ זָאל זִיךְ זָארְגֶן אוֹף דַיין שׁוֹנְקִייט ידעתי אִיךְ זַייס פּוּן לַאנְג כִּי אִשָּׁה יפַת מַראֶה אַת אַז דוּא בִּיסְט זַייעֶר אַשַׁיינְע אִשָּׁה אוּז אַצוּנְר קוּמֶן מִיר אֶן קֵיין כְּצָדִים צְוִוישֶׁן אַוַּעלְכִי טָעג'שֶׁן וָום זַי זָענֶן שְׁוָואֶרץ אוּז מִיאוּם אוּז זַיי זָענֶן נִיט גְּוואגְט גְּוָארִין מִיט אַשַׁיינֶר אִשָּׁה: (יב) והיה אוּז עֶם וָועט זַיין כִּי יראוּ אוֹתְךָ המצרים אַז דִי מִצְרִים וָועלֶן דִיךְ דָּד זָעהֶן וְאָמְרוּ אוּז זַי וָועלֶן זָאגֶן אִשְׁתּוֹ זֹאת דָּם אִיז זַיין וְזַייב פּוּן אַבְרָהָם וְהָרְגוּ אוֹתִי אוּז זַיי וָועלֶן דִיךְ הַאלְטֶן וְאוֹתְךָ

הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאֶה אֵלָיו: יוַיַּעְתֵּק
מִשָּׁם הָהָרָה מִקֶּדֶם לְבֵית־אֵל וַיֵּט אָהֳלָה בֵּית־אֵל
מִיָּם וְהָעַי מִקֶּדֶם וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם
יְהוָה: ט וַיִּסַּע אַבְרָם הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה: פ יוַיְהִי
רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה לָגוּר שָׁם כִּי־כָבֵד
הָרָעָב בָּאָרֶץ: יאוַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבוֹא מִצְרָיְמָה
וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה
יְפַת־מַרְאֶה אָתְּ: יבוְהָיָה כִּי־יִרְאוּ אֹתָךְ הַמִּצְרִים

שפתי חכמים

ואמרו

קושיא דלישנא למימר מגדות תלוקות כן וליכא למימר מכל ג׳׳י מחכמי) כוונתי בחלקו של סם נפלא כל ג׳׳י כמשמעות רש׳׳י כלומר
בחלקו של סם נפלא תוך מירוסלים וגבוליהם שבפלא בחלקו של סם ומ״ם נפ׳ שלח ס״ם כי יהוי שם אחד ג׳. הוה הכנעני שם להניח
דמלמון סיה סולך וכוכם לת ג׳׳י מזרעו של סם מבמע במשמעות סי׳ שיבנה בעיר לאחת לפני הבמית ואם סיה הם הכנעני כוונתי יש
כלמון כל ג׳׳י בחלקו של סם נפלא כרש״ם לכל יותר ג׳׳כ שירוסלי׳ להניח מי׳ שבנה בעיר הוו לפני המחרת ואז סוף הכפי׳ שביר
וגבוליה בחלקו של סם נפלא וכל דנקע רש׳׳י סיה סולך וכוכם לת שהקדימם לכל כוש ג׳׳ל ביסיה הם בעלי מכת זה שקוטיל לשבר
ג׳׳י מזרעו של סם לין במשמעות כלמון כל ג׳׳י שלח סיה בידו של שבנה הכרון כו׳ שלח שבם בנה הכרון ובנה מבם ז׳ שניה לפני נוסן
כגון כן הם ממה שנפרש שבם מדרשות תלוקות וק״ל (מכר״ת כלל ליתן סימן שזה בעיר הכרון ובנה מבם ז׳ שניה לפני נוסן
פתיכה שבנה הם מחתר שבני מחנים שבנאים ושל אחת לה מרוך לבניה

הָאָבֶן קוּדָרָה אוּנ הָט אִים מְבַשֵּׂר גְּוּוען זַאז עָר וָעט זַייא נָעבֶּן אָרֶץ יִשְׂרָאֵל: (ח) ויעתק משם ההרה אוה
עָר הָט פַּר ריקט פּוּן דְּאַרְטָן זַיין גְּצָעלְט צוּם בַּאֲרג וָוס דָר בַּאֲרג אִיז גְּוּוען מקדם פּוּן מְזָרח זַייט פּוּן דָר
שְׁטָאט בֵּית אֵל וויא אהלה אוּנ עָר הָט נַעיגְט זַיין גְּצָעלְט בית אל מים בֵּית אֵל אִיז גְּוּוען אין מַעֲרב זַייט פּוּן
זַיין גְּצָעלְט והעי מקדם אוּנ דִי שְׁטָאט עַי אִיז גְּוּוען פּוּן מִזְרָח זַייט ׳ רש״י שְׁרַייבְט דְּרוּם שְׁטַייט אֶהֳלָה מִיט
אַיין ה״א דָאם אִיז טַייטש אִיר גְּצָעלְט דָעז פִּרְיעָר דָאט עָר נְמַאכְט דָעם וַוייבְּם גְּצָעלְט אוּנ דָר נָאךְ זַיין
גְּצָעלְט ויבן שם מזבח ליי אוּנ עָר הָט דְּאַרְטָן גְּבוֹעט אַמְזְבֵּחַ צוּ נָאט ויקרא בשם ׳׳ אוּנ עָר הָט גְּרוּפְן נָאמְט
נָאמְן. רש״י שְׁרַייבְט עָר הָט נָזָעהְן בִּנְבוּאָה אַז דִי יִשְׂרָאֵל וָועלְן אוֹף דָעם אָרְט נִשְׁתַּרְוִיכְלט וָועלְן אִיבֶּר
דָער עֲבִירָה פּוּן עָבְן וָואס עָר הָאט שְׁבוּר הַרְם גְּוּוען דְּרוּם הָאט עָר גְּבוֹעט אַמְזְבֵּחַ אוּנ הָאט אוֹף
דָעם אָרְט תְּפִלָּה גְּטָאן: (ט) ויסע אברם אוּנ אַבְרָם הָאט גְּצוֹגְן הִלְד זַיין וגסועואוּנ צִיהָן הִנְגבה בְּיין
דָרוֹם זַייט הַיְינְט אַז עָר אִיז גְּזעסֶן אוֹף אַיין אָרְט מַיין אוּנ אִיז פּוּן דְּאַרְטָן אַנְהעִיבְּנְדִיג גְּאַנְגְּן
אוּנ הָט גְּשְׁטָעלְט זַיין גְּצָעלְט אוֹף אַנְדֶּרֶד אָרְט אוּנ הָט זִיךְ אוֹף דָעם אַנְדֶּרְן אָרְט אוֹף פַּר נָאמְט אַצַייט
אוּנ אִיז וויידֶר אַוועק גְּגאַנְגְּן אוּנ אַלי זַייני נְסיעות אִיז אַלץ גְּוּוען צוּ דְּרוֹם זַייט פּוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל דָס אִיז
קַיין יְרוּשָׁלַיִם צוּ: (י) ויהי רעב בארץ אוּנ אִיז גְּוּוען אַרְוִיבֶּר אַהִינֶּגֶר אִין לַאנְד ׳ רש״י שְׁרַייבְט הקב״ה הָט
נָאר אוֹף דָעם לַאנְד אַלַיין גְּשִׁיקְט אַהִינֶּגֶר צוּ פְּרִיבְּן דָר מִיט אוּבּ עָר וָועט מְרַחֵם זַיין אוֹף נָאמְט
רַייד וָואס עָר הָט אִים פְּרִיעָר גְּאַנְטְ עָר זָאל זַיין קַיין אֶרֶץ בְּגָעז אוּנ הַיינְט שִׁיקְט עָר אַן אַהִינֶּגֶר אוֹף
דָעם לַאנְד כְּדֵי עָר זָאל מוֹזן פּוּן דָארְט צָרוֹם זַיין וויידֶר אברם מצרימה אוּנ אַבְרָם הָט גְּנַדָּרְט קַיין מִצְרַיִם
לָגוּר שם צוּ וזאבן דְּאַרְטָן כי כבד הרעב בארץ וָוארוּם עָם אִיז שְׁוֶוער גְּוּוען דָר הוּנגֶר אִין לַאנְד: (יא) ויהי אוּנ
עָם אִיז גְּוּוען כאשר הקריב לבא מצרימה אַז עָר הָט נָגעָנְקט צוּ קוּמֶן קַיין מִצְרַיִם ויאמר אל שרי אשתו הָט עָר
נָאמְט צוּ זַיין וַוייב שָׂרַי הִנֵּה נא ידעתי נון אַצוּגֶר וַויים אִיךְ כי אשה יפת מראה את אַז דוּ בִּיסְט צַיין אִשָּׁה
פּוּן שֵׁין גְּשְׁטָאלְט ר״ש שְׁרַייבְט בְּיז אין דָר צַייט הָט עָר נִיט גְּוּוִיסְט פּוּן אִיר שַׁיינְקייט בַּרְכַּת גְּרוֹס

מְבָרְכָךְ וּמְלַטְּטָךְ אֵילוֹט וְיִתְבָּרְכִין בְּדִילָךְ כֹּל זַרְעַיָּת אַרְעָא : ד וַאֲזַל אַבְרָם כְּמָא דְמַלֵּיל
עִמֵּיהּ יְיָ וַאֲזַל עִמֵּיהּ לוֹט וְאַבְרָם בַּר שַׁבְעִין וְחַמֵּשׁ שְׁנִין בְּמִפְּקֵיהּ מֵחָרָן : ה וּדְבַר אַבְרָם
יַת שָׂרַי אִתְּתֵיהּ וְיַת לוֹט בַּר אָחוּהִי וְיַת כָּל קִנְיָנְהוֹן דִּי קְנוֹ וְיַת נַפְשָׁתָא דְשַׁעְבִּידוּ
לְאוֹרַיְתָא בְּחָרָן וּנְפָקוּ לְמֵיזַל לְאַרְעָא דְכְנַעַן וַאֲתוֹ לְאַרְעָא דְכְנָעַן : ו וַעֲבַר אַבְרָם
בְּאַרְעָא עַד אֲתַר שְׁכֶם עַד מֵישַׁר מוֹרֶה וְכְנַעֲנָאָה בְּבֵן בְּאַרְעָא : ז וְאִתְגְּלִי יְיָ לְאַבְרָם

בעל הטורים ואבר

וסיב • ו׳ כמ׳ וסיב כ״פ וסיב תמים • וסיב נכון לנקב • מלה לחי סכרה וסיב סם • וסיב לחב וסיב נהו נקב סם תסיב תמים וכתוב
לח תסיב נרכה ועלה לחי סכרה וסיב לי לחב: (ב) ואגרכה מגרכיך • גגים׳ כסיב המגרכים בגיך על כן מגרכיך ג׳ רגיס ומקללך
נשון יחיד : ומקללך אחור • כגי׳ זה בלשם הבא לקלל בגיך : ואגרכה • ג׳ במסר׳ בכח ויחיד ואגרכה שאר לשולם שגרכו נרכה בחיק
לס הפסק וזכו ואגרכה שאר לשולם : (ו) סגרלחה כ׳ נמס׳ בכח ויחיד כיעקב לומר כשם שגרלחה לאגרכם כשגלה כך גרלחה ניעקב
כשגלה :

רש״י שפתי חכמים

יחיד לשבח לחבות לח ימחק כיולח בו (שם) על לחד סהרים לשבר לחר לחיך כיולח בו (יומה ג ב) וקרח עליה לח הקריחה לשבר לחכי דובר לחיך : (ג) ונברכו בך • יש לגדות רבות וזהו פשוטו מלה לומר לכנו מהח כלחברסם וכן כל ונברכו בך שבמקרח וזה מוכיח (בראשית מח כ) בך יברך ישראל לחמר ישימך לחלים כלחפרים וכמשה : (ה) אשר עשו בחרן. שהכניסן תחת כנפי השכינה לחברסם מגייר לח לחבים ושרה מגיירת לבים ז ומעלה עליהם הכתוב כלחלו עשחוש (לבח כחיב לשבר עשו) ופשומו של מקרח עבדים ושפחות שקנו להם כמו (שם לח ו) עשה לח כל הכבוד הזה (לשון קנין) (במדבר כד יח) וישראל עשה חיל לשון קונה וכונס : (ו) ויעבר אברם בארץ • נכנס ח לשוכם : עד מקום שכם • להתפלל על בני יעקב ט כשיבלו להלחם בשכם : אלון מורה • הוח שכם הכלחמו הר גריזים ושר עיבל • שכם קבלו ישראל שבועת השורה: והכנעני אז בארץ • היה הולך וכובש ב לח ארץ ישראל מזרעו של שם שבחלקו של שם נפלו כשחלק נח לח לחרץ לבניו שנאמר (בראשית יד יד) ומלבי נדק ל מלך שלם לפיכך ויומר לל מבכם לזרעך חתן לח לחרץ הזאת עתיד

לוֹט זַיִן בְּרִידְרֵם זוֹן וְאֵת כָּל רְכוּשׁוֹם אֲשֶׁר רְכְשׁוּ אוּנְ נָאר זַיְיעֶר הָאבּ וּם זַיי הָאבֶּן גְוּוינֶן וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ
בְּחָרָן אוּנְ צַאלִי לַייבֶּר וּם זַיי הָאבֶּן צַיין נָאמִילְם אִין חָרָן דָם מַיינְט סָעֶן דִי קָנַעְבָט אוּנְ דִי דִינְסְט מַיינֶן
וּם זַיי הָאבֶּן זִיךְ נְקוֹפְט • רַשׁ״י שְׁרַייבְט אַזוֹ אִיז דָר פְּשׁוּט אשר עשו בחרן וּם זַיי הָאבֶּן בִּשְׁאבֶּן אִין חָרָן
וְוארוּם אַבְרָהָם הָט מְגַייר גְוּוען מַאנֶן אוּנְ שָׂרָה הָאט מְגַייר גְוּוען וַיי בֶּר רַעכְינְט זַיי דָר פְּסוּק גְרַייפְּ וַיי
זַיי הָאבֶּן זַיי בַּשׁאבֶּן וויצאו ללכת ארצה כנען אוּנְ זַיי זָענֶן אַרוּם גַאנְגֶן פוּן חָרָן צוּ גַיין צוּם לַאנְד כְּנַעַן :
(ו) ויעבור אברם בארץ אוּנְ אַבְרָם אִיז אִיבֶּר גֶעפָארֶן כְּלוּמֶר עַר אִיז אַרַיין גְקוֹמֶן אִין לַאנְד אוּנְ הָאט גְצוֹגֶן
עד מקום שכם בִּיז דָעֶר שְׁטָאט שְׁכֶם • רַשׁ״י שְׁרַייבְט עַר אִיז דְרוּם גְגַאנְגֶן קֵיין שְׁכֶם עַר זָאל מִתְפַּלֵּל זַיין
אוֹף דִי קִינְדֶר פוּן יַעֲקֹב בְּשַׁעַת אַז זַיי וָועלֶן קוֹמֶן מִלְחָמָה דָאלְטֶן מִיט שְׁכֶם זָאלֶן זַיי בַּיי קוֹמֶן עַר אלון מורה
עַר אִיז גְקוֹמֶן בִּיז דָעם אַלוֹן מוֹרֶה • רַשׁ״י שְׁרַייבְט נָאט הָאט אִים גְוִוייזְן דָעם בְּאַרְץ גְרַייזִים אוּנְ דָעם
בָּארג עֵיבָל וּם דִי יִשְׂרָאֵל הָאבֶּן דָארְט מְקַבֵּל גְוּוען דִי שְׁבוּעוֹת הַתּוֹרָה והכנעני אז בארץ אוּנְ דָר כְּנַעֲנִי
אִיז דָעמְטְמָאל נֶאגֶנֶן אוּנְ הָט כּוֹבֵשׁ גְוּוען אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל פוּן דִיא קוּנְדֶר פוּן שֵׁם וָוארוּם אַז נֹחַ הָט צוּ
מַיילְט דִיא וָועלְט צוּ זַיינִי קוּנְדֶר אִיז אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְפוֹלֶן אִין דָעם חֵלֶק פוּן שֵׁם דְרוּם שְׁטַיִיט וַיֵּלֶךְ •

(ז) וירא יי אל אברם אוּנְ נָאט הָט זִיךְ בַּוִוייזְן צוּ אַבְרָם ויאמר אוּנְ הָאט גְזָאגְט לזרעך אתן את הארץ הזאת צוּ
זַיינִי קוּנְדֶר וָועל אִיךְ נָעבֶּן דָם הָאנֶגִי לַאנְד כְּלוּמֶר דָם לַאנְד וּם דָר כְּנַעֲנִי נָעמְט הַיינְט אַוועק פוּן דִיא
קוּנְדֶר פוּן שֵׁם ויבן שם מזבח ליי הנראה אליו הָט אַבְרָהָם הָארְטֶן גְבּוֹעְט אַמִּזְבֵּחַ צוּ נָאט וּם עַר הָט זִיךְ צוּ
אִים בַּוִוייזְן • רַשׁ״י שְׁרַייבְט עַר הָאט דְרוּם גְבּוֹעְט אַמִּזְבֵּחַ וַייל נָאט הָט אִים מְבַשֵּׂר גְוּוען אַז עַר וָועט

וְתֵעָלֵם בְּלוֹא יִשָּׁבְעֶה שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי וְאִכְלוּ־טוֹב וְתִתְעַנַּג בְּדֶשֶׁן נַפְשְׁכֶם : הַטּוּ
אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית עוֹלָם חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים :

הן
דִּי תּוֹרָה וָאם זֶיא אִיז בָּעכֶר יין וחלב פּוֹן מִלְכָּה למה תשקלו כסף בלוא לחם וָוארוּם זָאלְט אִיר גִּדְם
זַיין אִיר זָאלְט וָועגן אַיְיעֶר זִילְבֶּר צוּ אַיְיעֶרֵי פַיינְט אָן בְּרוֹט נַייעֶרְט אום זוּסְט ויגיעכם בלוא לשבעה אוּן
אַיְיעֶר מִידַיקְייט דָאם אִיז אַיְיעֶר גוּטְס וָואם אִיר כִּיד זִיךְ אִיבֶּר דָעם זָאלְט אִיר אַוועק גָעבֶּן נִיט פּוֹן אָן
זָעטָן שמעו שכוֹע אלי ואכלו טוב לִיבֶּרְשְׁטְ הָעְרְט צוּ מִיךְ אוּן עָסְט גוּטְס דָם מַיינְט מָען לֶעֶרְנְט דִי תּוֹרָה
דָאם זִיא אִיז גוּט וחתעג ברשן נפשכם אַתּ לָאז זִיךְ מִתְעַנֵּג זַיין מִיט פָּעטְנִקְייט אַיְיעֶרִי לַיבֶּר : הטו אוזכם
ולכו אלי נַייגְט אַיְיעֶרִי אוֹעֶרֶן אוּן נַייט צוּ מִיר שמעו וחתי נפשכם הָעְרְט צוּא מַיינִי רַייד דָעָן וָועט לֶעבֶּן
בְּלִיבֶּן אַיְיעֶרִי לַיבֶּר ואכרתה לכם ברית עולם אוּן אִיךְ וָועל פַּאר שָׁנַיידָן צוּ אַיִיךְ אַיין בְּרִיתוֹת בְּרִית אוֹף
איבינ

בראשית יב לְךְ

יב א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לֶךְ־לְךָ מֵאַרְצְךָ
וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ : ב וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וַאֲבָרֶכְךָ

שפתי חכמים

א ר"ל דכ"י קאי מדלעיל שפ' לכנאתך ושוכתך וע"ז פ'
מה היה הטוב שתעשה לך שכח תעזב גוי גדול ופוד
שתודיע מכעך בעולם כו' ר"ל ומכו האלה שתודיע טבעך בעולם
וכו' וכ"ל הואיל ולת"כ מכרם בפסוק ואעשך לגוי גדול ואגדלה
שמך ק"כ כתגלה שאמר לו לך לך ס"מ שפל מצת קן אמר לו •
כתב הרמ"ם לפי שלך לך היו קשיות דכל כתיב הגשם חלף הלך
לו ק"כ כ"ג ניתנו חורתה דקרע הוא הפ"ם סיכה דאיכא למדרש
דרביע אכל נ"ב שקוציה הוא בכל מקום ונבי הגשם חלף הלך לו
ר"ל לעכשו נרגלו אכל כאן כתב"ם אמר לו לך לך והוא היו רגלו
גבי לך אמר לו לך לך להנאתך פי' כ' מהרמ"ל נפי פי' רשמן
קשה דהריכן מנו לפניהם שם נבן מפרש רש"י ועוד כו' ולפ"ז
קשה מלי ואעשך לגוי גדול לכך נאיך לשני שבעטים : ב דקשה
ברמ"י למה נכרכותו כנ' נכרכות הללו ולא כשאר נכרכה : ג מכתב
סר"ל נפי שהדרך ממעט פריה וכיבוי לכך הבניתיו על הבניה ואמר
לו הדרך היו מוכיח לך הלוך כמו שתה לוֹ פריה והדרכיו לך בניה

רש"י ואגדלה

(ה) לך לך • להנאתך ולטובתך • ואעשך לגוי א לגוי
גדול כאן מי אחה זוכה לבניה • ועוד
אעודיע מכעך בעולם : (ב) ואעשך לגוי גדול • לפי
שהדרך גורמת ב לשלשה דברים ממעטת פריה וריבוי
וממעטת את הממון וממעטה את הגשם לכך הוזקק לשלשה
ברכות הללו שהבטיחו על הבניה ג ועל הממון ועל הגשם
(ס"ת וזהו ואגדלה שאר הכיני מוסיף אות על שמך שעד
עכשיו שמך אכר' מכאן ואילך מלכרכה ואגרכה עולה
רמ"ח כנגד איבריו של אדם כדס"י יפן) ואברכך • בממון.
ג'כ : והיה ברכה • הכרכות נאומות בידך עד עכשיו
סיו בידי בדכיני לאדם ואת ואעכשיו אתה תבדך את אחר
התפוץ • ג"ל • דבר אחר ואעשך לגוי גדול זה שאומרים
מגי

(א) ויאמר יי אל אברם אוּג נָאט הָט גְּזָאגְט צוּ אַבְרָם לֶךְ לְךָ גַיי אַרוֹם פּוֹן דַיין טוּבָה וָועגן מארצך פּוֹן
דַיין לַאנְד וממולדתך אוּג פּוֹן דַיין גְּבוּרְט ומבית אביך אוּג פּוֹן דַיין פָּאטֶרְם הוּז גְּזוּגְד אל הארץ
אשר אראך צוּ דָעם לַאנְד וָוס אִיךְ וָועל דִיר וַיייזֶן אוּג וָוס וָועט זַיין דִי טוּבָה אִיךְ וָועל דִיךְ דָארְט מַאכֶּן
צוּ אַרוֹם פָּאלְק אָבֶּר דָא בִּיסְטוּ נִיט זוֹכֶה צוּ הָאבֶּן קִינֶדֶר אוּג וַוייבְּ אִיךְ וָועל מִדִּיר זַיין דַיין שֵׁם אוֹף
דָר וָועלְט : (ב) ואעשך לגוי גדול אוּג אִיךְ וָועל דִיךְ מַאכֶּן צוּ אַרוֹם פָּאלְק קִילְמֶר דוּ וָועסְט הָאבֶּן קִינֶדֶר
אוּג עָם וָועט פּוֹן דִיר אַרוֹם קוּמֶן אַרוֹם פָּאלְק ואברכך אוּג אִיךְ וָועל בָּענְטְשֶׁן דִיךְ • ר"ש"י מאכט נאט
הָט גְּזָאגְט אִיךְ וָועל דִיךְ בָּענְטְשֶׁן מִיט גָּעלְד דָם הַיימְט עֶר וָועט זַיין אַרוֹסֶר עֶשֶׁר ואגדלה שמך אוּג אִיךְ
וָועל גְּרוֹס מַאכֶּן דַיין נָאמֶן דָאם הַיימְט עֶר וָועט הָאבֶּן אַרוֹסֶן שֵׁם • ר"ש"י שְׁרִייבְט וַיייל דָר וָועג אִיז
גוֹרֶם דָעם מֶענְטְשֶׁן אֵז עֶר וָועלְט נְמִינֶרְט פּוֹן דְּרַיי זַאכֶן דַרְכִּינוּ עֶר וָועלְט גְּמִינֶרְט פּוֹן פְּרִיָה וְרִבְיָה אוּג
עָם וָועלְט אִים נְמִינֶרְט דָם גָּעלְד וָוארוּם אִין וָועג נַייט זַיייעֶר פִּיל גָּעלְד אַוועק אוּג עֶר וָועלְט גְּמִינֶרְט פּוֹן
זַיין שֵׁם וָוארוּם אִיטְלִיכֶר מֶענְש אוֹף זַיין אֶרְט קֶען מֶען אִים אוּג מֶען הָאלְט אִים עֶרְלִיךְ אָבֶּר אִין וָועג
קָאן אִים קֵיינֶר נִיט אוּג מֶען הָאלְט אִים נִיט אַז עֶרְלִיךְ וויי מֶען בְּרָארְף דְּרוּם הָט אִיהְ נָאט צוּ גְּזָאגְט אַז

דיא

מְרַחֲמֶךָ יְהוָה : כתן מסיימין ספרדים

עֲנִיָּה סֹעֲרָה לֹא נֻחָמָה הִנֵּה אֲנֹכִי מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ אֲבָנַיִךְ וִיסַדְתִּיךְ בַּסַּפִּירִים : וְשַׂמְתִּי כַדְכֹד שְׁמָתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח וְכָל־גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי חֵפֶץ : וְכָל־בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְהוָה וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ : בְּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי רַחֲקִי מֵעָשֹׁק כִּי־לֹא תִירָאִי וּמִמְּחִתָּה כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלָיִךְ : הֵן גּוֹר יָגוּר אֲפֶס מֵאוֹתִי מִי־גָר אִתָּךְ עָלַיִךְ יִפּוֹל : הִנֵּה ק כתיב אָנֹכִי בָּרָאתִי חָרָשׁ נֹפֵחַ בְּאֵשׁ פֶּחָם וּמוֹצִיא כְלִי לְמַעֲשֵׂהוּ וְאָנֹכִי בָּרָאתִי מַשְׁחִית לַחַבֵּל : כָּל־כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח וְכָל־לָשׁוֹן תָּקוּם־אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי זֹאת נַחֲלַת עַבְדֵי יְהוָה וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי נְאֻם־יְהוָה : הוֹי כָּל־צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם וַאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כֶּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וְאִכֵלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְלוֹא־כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר־יָיִן וְחָלָב : לָמָּה תִשְׁקְלוּ־כֶסֶף בְּלוֹא־לֶחֶם ויניעכם

לא תמוס אוג דר כריתות ברית פון מיין שלום זעם איך האב דיר מבטיח נחזען וועט ניט וועכן גנייגט אפ־ מרחמך יי אזו זאגט דיין דר באריכמדיגר נאמ ענניה סערה לא נחמה די ארימי דם איר הארץ איז נישטאנדעמט פון וועגן פיל צרות אוג זיא איז נאך ניט גמיינט בית אהער דאם מיינט ער די שמאט ירושלים הנה אנכי מרביץ בפוך אבניך נון דו זאלסט ויסן דאם איך גאט ועל פלאסטרן מיט שמיינר פון נוסך דייני שמיינר פון דיין פאמוסט ויסדתיך בספירים אוג איך ועל דיך גרינד פעסטן מיט דיא שמאינר ואם היסן סַפִּיר ושמתי כדבר שמשתיך אוג פון כדכוד דם איז איין אבן טוב ועל איך טאן דרום דיין האלץ כלוטר איך ועל דם נעבן אוף דעם ארט פון האלץ אדר איך ועל דם איין ועצן אין דעם האלץ פון דייני הייזר אדר שמשותיך איז טייטש דייני פענצטר ום די זון שיינט דורך דיא שאבן ועלן זיין פון כדכוד אדער שמשותיך איז טייטש די שפיצן פון דייני טערן ום די זון שיינט אוף זייא ושערין לאבני אקדח אוג דייני טוערן ועל איך טאן צו ברענדיגי שמיינר דם זיי ברענן אוג ליכטן גלייך ויא ברענן פון פייער אדער אקדח איז טייטש נגעכרטי שמיינר כלוטר די שמיינר ועלן אזו גרוס זיין דאם נאר דער חלל פון דעם מוער וועט זיין אום גלעכרט איז דעם שמיין אוג די ביי שטיידלך אוג די אונטרשטי אוג די אייברשטי שוועלן ועט אלץ זיין פון איין שמיין וכל גבולך לאבני חפץ אוג נאר די שמיינר פון דיין גבול ועלן זיין צו בנעריגרי אוג דערפטיני שמיינר : וכל בניך למודי יי אוג אלי דייני קינדר ועלין לערנין נאטם תורה הב שלום בניך אוג עם ועט זיין פיל דר שלום פון דייני קינדר : בצדקה תכונני דורך דר צדקה ויאם דוא ועטם מאן ועטם ועורן אן גברייט מיט אלעם גוטן רחק משעק דר ויטער דיך פון די ום רובן דיך כי לא תיראי דם דו זאלסט קיין מורא ניט האבן דם זי ועלן ויידר קומן צו דיר וממחתה אוג פון איין בראך ועטם אוף דער ויטערט זיין כי לא תקרב אליך דען זיא ועט ניט גנעהנן צו דיר : הן גור יגור אפס מאותי נון מורא ועט ער מורא האבן פר גזירות רעות דר ראזיר ום איך בין ניט מיט אים מי גר אתך עליך יפול ועור עם דם זיך איין גאמילט צו מלחמה האלטן מיט דיר אדר ועד עם דם זיך גרייצט מיט דיר דר ועט פאלן פר דיר אדר מי גר אתך עליך יפול ועור עם דם גואגט מיט דיא ישראל אין דיין ענזיות דר ועט רוען מיט דיר אין דיין עשירות כלוטר אז עם ועט דיר וואל ניין : הנה אנכי בראתי חרש נפח באש פחם ומוציא כלי למעשהו נון איך האב באשאפן איין מיינסטר דם ער בלאזט אין דעם פייער פון דיא קולן אוג ציט אום איין כלי דם זיא איז ראוי צו דעם בדערפניש ום טען האט זיא גמאכט פון דעטם ועען ואנכי בראתי משחית לחבל אוג איך האב ויידר באשאפן איין פר דארבר ום פר דארבט די כלי דם מיינט ער איך האב אן גרייצט אין דעם פיינט אוג אוך האב ויידר אן גנרייט אין פורענות כל כלי יוצר עליך אלי כלים זייני ום ועט גשארפט ועורן פון דיינט ועגן צוא מלחה האלטן מיט דיר לא יצלח ועט ער ניט בגלייקן וכל לשון תקום אתך למשפט תרשיעי אוג איטלכים לשון ום ועט שמיין מיט דיר צום משפט ועטם שולדיג מאכן זאת נחלת עבדי יי וצדקתם מאתי דם איז נחלה פון נאטם קנעכט אוג זייער גרעכטיקייט ום ועט זיי קומן פון מיר נאם יי אזו זאגט נאט הוי דאם שרייא איך אום כל צמא לכו למים דאם איטלבר דארשטיגר זאל ניין צום ועט ואתר דם איז די תורה ואשר אין לו כסף אוג אפילו דר ום הט ניט קיין זילבר לכו שברו ואכלו נייט קומט אוג עסט ולכו שבר. בלוא כסף ובלוא מחיר אוג נייט קומט אן זילבר אוג אן פר בייטונג.

רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא־חָלָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְעוּלָת
אָמַר יְהוָה: הַרְחִיבִי ו מְקוֹם אָהֳלֵךְ וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ אַל־תַּחְשָׂכִי הַאֲרִיכִי
מֵיתָרַיִךְ וִיתֵדֹתַיִךְ חַזֵּקִי: כִּי־יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים נְשַׁמּוֹת
יוֹשִׁיבוּ: אַל־תִּירְאִי כִּי־לֹא תֵבוֹשִׁי וְאַל־תִּכָּלְמִי כִּי־לֹא תַחְפִּירִי כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ תִּשְׁכָּחִי
וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד: כִּי בְעֹלָיִךְ עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ
יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקָּרֵא: כִּי־כְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאֲךָ יְהוָה וְאֵשֶׁת
נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר אֱלֹהָיִךְ: בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ וּבְרַחֲמִים גְּדוֹלִים אֲקַבְּצֵךְ: בְּשֶׁצֶף
קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע מִמֵּךְ וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ אָמַר גֹּאֲלֵךְ יְהוָה: כִּי־מֵי נֹחַ זֹאת
לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי־נֹחַ עוֹד עַל־הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְצֹף עָלַיִךְ וּמִגְעַר־בָּךְ: כִּי
הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶינָה וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט אָמַר

מרחמך

וְאַתְּ יְשַׁעְיָהוּ רְנִי עֲקָרָה לֹא יָלְדָה זִנְקִי הֵיגִטִי רְנִי יְרוּשָׁלַיִם וְאִם דּוּ בִּיסְטִ גְּלִיךְ גּוֹעָן בִּיז אַהֲעֶר אַזוֹ וִיא
אַיין אִשָּׁה עֲקָרָה דָּם זִיא הָט נִיט גְּוִוּנֶען פִּצְחִי רִגָּה וְצַהֲלִי לֹא חָלָה עָפֶּן דֵיין מוֹל אוּנ זִינְג אוּנ קְלִינְג
חֹךְ מִיט דֵיין קוֹל דּוּ יְרוּשָׁלַיִם דָּם דּוּ בִּיסְטִ גְּלִיךְ גּוֹעָן אַזוֹ וִוי אַיין אִשָּׁה דָּם זִיא הָט נִיט גְּוַוייטֶאטְ צוּ
גְּוִוּנֶען כִּי רַבִּים בְּנֵי שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְּעוּלָה דֶּען זַיי וָועלֶן טַיין זַיין דִּי קִינְדֶּר פּוּן דֶּר פַּר וִויסְטֶר שְׁטָאט יְרוּשָׁלַיִם
מַיין וִוי דִי קִינְדֶּר פּוּן דֶּר בַּאנְדֶּר שְׁטָאט אמר י אַזוֹ הָט נָאט גְּזָאגְט: הַרְחִיבִי מְקוֹם אָהֳלֵךְ דֶּר בְּרֵיטֶר דָּם
אֶרְט פּוּן דַיין גְּצֶעלְט דִיא יְרוּשָׁלַיִם וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יִטּוּ אַל תַּחְשְׂכִי אוּנ דִיא אוּם הֶעְנג פּוּן דַיין רוּאוּנג
לֶאזֶן זַיי גְּנַיינְט וָועֶרְן אוּנ פַּר שְׁפְּרֵיט וָועֶרְן וַוייט דּוּ זְאלְסְט נִיט פַּר מֵיידֶן פּוּן צוּ נַיינֶן הַאריכִי מיתיךְ דֶּר
לְעַנֶּער דַיינִי שְׁטָרִיק וִיתֵדֹתַיִךְ חזקי אוּנ דַיינִי פְּלֶעקִיר שְׁטָארְק דָּם מֵיינְט עֶר דִי שְׁטָרִיק וּום הָעֶנֶן אִין עֶק
צְעלְט אִין פְּלֶעקִיר זָעֶנֶן צוּ גְּבּוּנֶדֶן אוּנ דִיא פְּלֶעקִיר שְׁטָעקְט טֶען אַיין אִין דֶּר עֶרֶד צוּא שְׁטַארְקֶן דָּאם
צְעלְט: אוּנ דְרוּם הֵיים אִיךְ דִיר דֶּר בְּרֵיטֶרֶן דַיינִי גְּצֶעלְטֶן: כִּי יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי דֶּען אוֹךְ דֶּער דֶּעכְטֶר
וַיִּיט אוּנ אוֹךְ דֶּר לִינְקֶר זַיִיט וָועֶטְסְטוּ דִיךְ שְׁטַארְקֶן וּזרעך גוים יירש אוּנ דַיינִי קִינְדֶּר וָועלֶן זַיייא בַּזֶעצֶן: אל תירא כי לא תבושי וְאַל תִּכָּלְמִי כִּי לֹא תַחְפִּירִי אוֹת
פּוּן דִי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וערים נשמות יושיבו אוּנ וִויסְטֶי גְּצֶעלְטֶן אוּנ וִויסְטֶי שְׁטָעט וָועלֶן זַייא בַּזֶעצֶן: אל תירא כי לא תבושי דּוּא
זְאלְסְט קִין מוֹרָא נִיט הָאבֶּן דֶּען דּוּא וָועסְט שׁוֹן קֵיין מָאל נִיט מְבוּשׁ וָועֶרְן וְאל תכלמי כי לא תחפירי אוֹת
דִּי זְאלְסְט דִיךְ נִיט שָׁעֶמֶן צוּ וַויינֶן דַיין גְּדוּלָה דֶּען דּוּ וָועסְט שׁוֹן מַיין נִיט פַּר שָׁעֶמְט וָועֶרְן בִּי בשת עלומיך
תשכחי דֶּען דִי בּוּשָׁה פּוּן דַיין יוּגֶנְטקַייט וָועסְטוּ פַּר גֶעסֶן וּהרפת אלמנותיך לא תזכרי עוד אוּנ דָּם לָעסְטֶרוּנְג
פּוּן דַיין אַלְמָנָה שַׁאפְּט וָועסְטוּ נִיט גֶּדֶענְקֶן נָאךְ: כי בעליך עשיך דֶּען דַיין הָאר וואם הָט דִיךְ בַּשַׁאפֶן אוּנ
הָט דִיךְ גְּרוֹס גְּמַאכְט יי צבאות שמו נָאט דֶּר הָאר אִיבֶּר אַלֶּי הֵימִילוֹת אִיז זַיין נָאמֶן וגאלך קדוש ישראל אוֹת
דַיין אוֹס לַייזֶר אִיז דֶּר הֵימִילִישֶׁר פּוּן דִי יִשְׂרַאֵל אלהי כל הארץ יקרא דֶּר נָאט פּוּן דֶּר נָאנְצֶר וָועלְט וָועֶרְט עֶר
אֶן גְּרוּפֶן: כי כאשה עזובה ועצובת רוח קראך י דֶּען אַזוֹ וִויא אַיין פַּאר לָאזְטֶע אִשָּׁה דָּאם זִיא אִיז פַּר לָאזְט
וָוארֶן פּוּן אִיר מַאן אוּנ זִי אִיז מִיט אַיין טְרוֹעֶרִיג גְּמִיט אַזוֹ הָט דִיךְ נָאט גְּטֶארְפֶּן וְאשת נעורים כי תמאס
אמר אלהיך אוּנ אַזוֹ וִוי אַיין אִשָּׁה דָּאם זִיא וָועֶרְט נִמְאַס אִין דִיא אוּנֶן פּוּן אִיר מַאן אוֹף אַיין קְלֵייניִי צַייט
אַזוֹ הָט גְּזָאגְט דַיין נָאט אוֹף דִיר יִשְׂרַאֵל: ברגע קטן עזבתיך אִין אַיין קְלֵייניִי רֶגַע הָאב אִיךְ דִיךְ פַּאר לָאזְט
וברחמים גדולים אקבצך אוּנ מִיט דֶּר בַּאַרְמְקַייט וָועל אִיךְ דִיךְ אַיין זַאמְלֶן: בשצף קצף הסתרתי פני רגע ממך
מִיט גְּרִים צָארֶן אָבֶּר מִיט וַויניג צָארֶן הָאב אִיךְ פַּאר בָּארְגֶן טַיין שְׁכִינָה אַיין רֶגַע פּוּן דִיר וּבחסד עולם
רחמתיך אוּנ מִיט אַזוֹ אַיין חֶסֶד וּום וָועט אַיי בִּיג גְּוֶועֶרְן וָועל אִיךְ מִיךְ דֶּער בַּארֶמְן אוֹף דִיר אמר גאלך י
אַזוֹ הָט גְּזָאגְט נָאט דַיין אוֹס לַייזֶר: כי מי נח זאת לי דֶּען אַזוֹ וִוי דִיא וַואסֶר פּוּן נֹחַ אַזוֹ אִיז צוּא מִיר דִיא
שְׁבוּעָה אשר נשבעתי מעבר מי נח עוד על הארץ דָּאם אִיךְ הָאב נִשְׁוואוֹרֶן אִיךְ זָאל שׁוֹן מַיין נִיט מַאכֶן אִיבֶּר
פָּארֶן דָּאם וַואסֶר פּוּן נֹחַ אוֹף דֶּר עֶרֶד כן נשבעתי מקצף עליך ומגער בך אַזוֹ שְׁוואוֹר אִיךְ פּוּן צוּ צָארֶן אוֹף
דִיר אוּנ אֶן צוּ שְׁרִייעֶן אִין דִיר יִשְׂרַאֵל כי ההרים ימושו דֶּען וויא דִי בָּערג וָועלֶן וָועֶרְן אֶפֶּ גְּטַאן וּהגבעות
תמוטינה אוּנ דִיא הֵיךְ וָועלֶן וָועֶרְן גְּנַיינְט כְּלוּכֶּר אֲפִילוּ וָועֶן וָועט זַיי אוּם לָאזֶן דֶּער זְכוּת אָבוֹת
אַבְרָהָם פּוּן דֶּעסְט וָועגֶן וחסדי מאתך לא ימוש וָועט מַיין חֶסֶד נִיט וָועֶרְן אֶפֶּ גְּטַאן פּוּן דִיר וגבית שלומי

הָרָן אוֹלִיד יַת אַבְרָם יַח נָחוֹר וְיַת הָרָן וְהָרָן אוֹלִיד יַת לוֹט : כח וּמִית הָרָן עַל אַפֵּי
תָּרַח אֲבוּהִי בְּאַרְעָא יַלְּדוּתֵיהּ בְּאוּרָא דְכַשְׂדָּאֵי : כט וּנְסִיב אַבְרָם וְנָחוֹר לְהוֹן נְשִׁין
שׁוּם אִתַּת אַבְרָם שָׂרַי וְשׁוּם אִתַּת נָחוֹר מִלְכָּה בַּת הָרָן אֲבוּהָ דְמִלְכָּה וַאֲבוּהָ דְיִסְכָּה :
ל וַהֲוַת שָׂרַי עֲקָרָה לֵית לָהּ וָלָד : לא וּדְבַר תֶּרַח יַת אַבְרָם בְּרֵיהּ וְיַת לוֹט בַּר הָרָן בַּר
בְּרֵיהּ וְיַת שָׂרַי כַּלָּתֵיהּ אִתַּת אַבְרָם בְּרֵיהּ וּנְפָקוּ עִמְּהוֹן מֵאוּרָא דְכַשְׂדָּאֵי לְמֵיזַל לְאַרְעָא
דְכְנַעַן וַאֲתוּ עַד חָרָן וְיַתִּיבוּ תַּמָּן : לב וַהֲווֹ יוֹמֵי תֶּרַח מָאתָן וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וּמִית תָּרַח
בְּחָרָן :

פ פ פ

בעל הטורים

(כט) שרה • נל"ת כ"ס בג"ן • שהוא בגי' יסכה זה הוא רמז למה שאח"כ יסכה זו שרה :

רש"י

הרבה ולמה הקדים הכתוב מיתתו של תרח ליציאתו של אברהם שלא יהא הדבר מפורסם לכל ם ויאמרו לו קיים הבטחתו בעד לזה זמן הוא הושם לם שהיו בזמן אברהם בחרן ולם בזמן שאחר כתיבת התורה מכו ויאמרו לו קיים אברהם כבוד אב ולם דקאמר והלה נגדה כתיב ויאמר ס' אל אברם לך לך ולא היה יכול לעמוד עם אביו ולבטל גזירת הש"י עכ"ל ול"נ דקאי אלאחר זמן כתיבת התורה ובעיקר מיתתו על אברהם שלא קיים אברהם כבוד אביו וכו' הוא שפעמי שלא נקרא את אביו עמו כמו שלקח לותו מאור כשדים מ"ב יאמרו עליו שלא קיים אברהם כבוד אביו וכו' ובמעשה שלא נקרא עמו משום שהיה רבע ושובד עבודת גלולים ועל"ם שאם בהשובה היינו בסוף ימיו קודם מיתתו אבל בכליות אברהם מעטו מבנין לו היה רבע וקל (גדה לדרך) ול"נ שלא הניח דברי הרמ"ם כו' כי כל עצמו לא אמר הש"י לאברהם לך לך וגו' ומבית אביך אלא בעבור זה שלזן אני רוצה שאתקה את אביך עמך שלא תעשה עצמך טפל לאביך כמו בכליכה דלעתיד כתיב ויקח תרח את אברם בנו וגו' ומה שכתב כאחבור כמו שלקח לותו מאור כשדים וה"ה היינו שהביא לאברהם תרח לקח את אברהם כ"ל ולפי שפי שלשה הרמ"ם (ועיין בנמ"י ושם בתמלת מירון בגון לקוטיות כל"ל) :

שפתי חכמים

יסכה ג"כ לשון נסיכות שהוא לשון שרי • מלחמי : ם כ' הרמ"ם לא כתיבתו בעד לזה זמן הוא הושם לם שהיו בזמן אברהם בחרן ולם בזמן שאחר כתיבת התורה ומה שלפיכך הקשה הכתוב מה ומה מיומיו לא נכתבה התורה ולם בזמן דקאמר והלה נגדה כתיב ויאמר ס' אל אברם לך לך ולא היה יכול לעמוד עם אביו ולבטל גזירת הש"י עכ"ל ול"נ דקאי אלאחר זמן כתיבת התורה ובעיקר מיתתו על אברהם שלא קיים אברהם כבוד אביו וכו' הוא שפעמי שלא נקרא את אביו עמו כמו שלקח לותו מאור כשדים מ"ב יאמרו עליו שלא קיים אברהם כבוד אביו וכו' ובמעשה שלא נקרא עמו משום שהיה רבע ושובד עבודת גלולים ועל"ם שאם בהשובה היינו בסוף ימיו קודם מיתתו אבל בכליות אברהם מעטו מבנין לו היה רבע וקל (גדה לדרך) ול"נ שלא הניח דברי הרמ"ם

חסלת אלה תולדות נח

הָט מָען גִּפַּרעֶנט טִיט וָועמֶן הַאלְטסוּ דָאט עָר גַעגַאנגֶען אִיז הַאלְט טִיט אַבְרָהָם הָאט מָען אִים אִיךְ גֶהַיסֶן אַרַיין וַואגֶן אִין קַאלִיךְ אוּבֶן אִיז עָר פַּר בְּרַעגט גוּוָאלְן וַיילְ עָר הָט פּוּן הִתְיַלֵּת אָן גִיט מַאכְט גוּוען אִין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַייסְט דָם אַז תֶּרַח זָאל גִיט גוּוען קַלַאגֶן פַּר נְטְרוֹד וָואלְט דָעָר צו גִיט גְקוּמֶן אוּג דְרוּם וָועלְט דָם אָרְט אָן גְרוּפֶן אוּר כַּשְׂדִּים דָם אִיז טַייטְשׁ דָם פַיְיעֶר פּוּן כַּשְׂדִּים : (כט) ויקח אברם ונחור להם נשים אוג אַבְרָם טִיט נָחוֹר הָאבֶּן גְנוּמֶן צוא זִיךְ וַוייבֶּר שם אשת אברם שרי דָעָר נָאמֶן פּוּן דָעם וַוייב פּוּן אַבְרָם אִיז גְוּוען שָׂרַי ושם אשת נחור מלכה אוג דָר נָאמֶן פּוּן דָעם וַוייב פּוּן נָחוֹר אִיז גְוּוען מִלְכָּה בת הרן דִיא טָאכְטֶר פּוּן הָרָן אבי מלכה ואבי יסכה הָרָן אִיז דָר פָאטֶר פּוּן מִלְכָּה אוג דָר פָאטֶר פּוּן יִסְכָּה • ר"ש"י שָׂרַייבְט יִסְכָּה דָם אִיז שָׂרָה אוג פַּר וָוָס הָט מָען זִיא גְרוּפֶן יִסְכָּה דָם אִיז לְשׁוֹן קוּקֶן וַוייל זִיא קוּקְט דָאס הַייסְט זִיא קוּקְט טִיט רוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוג וַויידֶר וַוייל אִיטְלִיבֶר קוּקְט אִין אִיר שׁוּנְקוּיט : (ל) ותהי שרי עקרה אוג שָׂרָה אִיז גְוּוען אַיין אוּם מְרַאכְטֶרְן אִין לָה הָט וְלֶד זִיא הָט־קִין קִינְדֶר גִיט גְהַאט : (לא) ויקח תרח את אברם בנו אוג הָרָח הָט גְנוּמֶן זַיין זוּן אַבְרָם ואת לוט בן הרן בן בנו אוג לוֹט זַיין זוּנְס זוּן דָר זוּן פּוּן הָרָן ואת שרי כלתו אשת אברם בנו אוג זַיין שְׁנוּר שָׂרַי וָום זִיא אִיז גְוּוען דָאס וַוייב פּוּן זַיין זוּן אַבְרָם ויצאו אוג זַיי זָענֶן אַרוֹס גְגַאנְגֶן הָרָח טִיט אַבְרָהָם אהם טִיט זַייא טִיט לוֹט אוג טִיט שָׂרַי מאור כשדים אום דָעם טָאל פּוּן כַּשְׂדִּים ללכת ארצה כנען צו גֶיין צוּם לַאנְד כְּנַעַן ויבואו עד חרן אוג זַי זָענֶן גְקוּמֶן בִּיז חָרָן וישבו שם אוג זַיי הָאבֶּן זִיךְ דָארְטֶן בֵּוֹעצְט : (לב) ויהיו אוג זַיי זָענֶן גְוּוען ימי תרח בחרן אוג הָרָח אִיז גְוּוֶארֶן ימי תרח די לָעבְּ טָאג פּוּן הָרָח חמש שנים ומאתים שנה צַוַוייא הוּנְדֶרְט טִיט פִּינְף יָאר וימת תרח בחרן אוג הָרָח אִיז גְשְׁטָארְבֶּן אִין חָרָן ר"ש"י שָׂרַייבְט דְרוּם שְׁטַייט חָרָן טִיט אַיין פַּר קָעְרְטֶי נוּן וָוָארוּם חָרָן אִיז טַייטְשׁ גְרִים צָארֶן דָם וַוייל מִיר זַייֶן אַז בִּיז דָר צַייט פּוּן אַבְרָם אִיז גְוּוען דָר גְרִים צָארֶן פּוּן נָאט אוֹף דָר וָועלְט וָוארוּם די לַיט זָענֶן גְוּוען אַייטֶל רְשָׁעִים אָבֶּר אַז אַבְרָם אִיז גְקוּמֶן אִיז דָר גְרִים צָארֶן אוּם נָעקְעְרְט גְוּוארֶן דְרוּם שְׁטַייט דוּ נו"ן פּוּן חָרָן פַּר קָעְרְט צוּ וַוייֶן אַז דָר גְרִים צָארֶן אִיז פַּר קָעְרְט גְוּוארֶן :

כח וַיָּמָת הָרָן עַל־פְּנֵי תֶּרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ
בְּאוּר כַּשְׂדִּים׃ מפטיר כט וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם
נָשִׁים שֵׁם אֵשֶׁת־אַבְרָם שָׂרָי וְשֵׁם אֵשֶׁת־נָחוֹר
מִלְכָּה בַּת־הָרָן אֲבִי־מִלְכָּה וַאֲבִי יִסְכָּה׃ ל וַתְּהִי
שָׂרַי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלָד׃ לא וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת־אַבְרָם
בְּנוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־הָרָן בֶּן־בְּנוֹ וְאֶת שָׂרַי כַּלָּתוֹ אֵשֶׁת
אַבְרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אִתָּם מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָלֶכֶת אַרְצָה
כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ עַד־חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם׃ לב וַיִּהְיוּ יְמֵי־תֶרַח
חָמֵשׁ שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן׃

פ פ פ

קנ"צ · נצלח · סימן מב"י יסכה לו"פ ומפסירין רני עקרה כיסעיס סימן נ"ד ,

שפתי חכמים

יחד תש"ג שלח תחד מכון ל' בתחר לנע מפני שנפל בהם ריב כו' : ם רצוו לפרש דמה שכתוב שכיתים תחר המבול קלי לוולד תם תרפכשד וגם קלי תשם כן מלת שנה : נ וש"ת מכ"ל נרש"י וש"ק מלי נפקוהע בזה שפי' יסכה זו שרה וי"ל דסוכתתו ממה שכתוב לפניו תבי מלכה ותבי יסכה ש"ב כקרא מוסב בני הרן וש"ב למה לע מנה גם שרה שגם שיע היתה בת הרן לפ"פ דיסכה זו שרה ועי"ל דשרה בת"ב דש"ם ב"ם הוה בג"ן שהוה כמינן יסכה וק"ל · והע דשרש"י בשם יסכה ג' טעמים משום דכי מייהו מפקים · ת"ב דהתם בגמ' בש בן סורר ומורה דורש ב' טעמים לכן בכיאה רש"י והע דהוסיף רש"י על ל' בגמ' וכתב עוד ל' נסיוסת משום דק"ל למה לע קרא לוותה בשם שהש שהי גלוי יסכה

רש"י

כשהוליד תת תרפכשד שנתים תחר מ המבול : (כה) על פני תרח אביו · בחיי תבין (ב"ר) ומ"ש י"ת שע"י תבין מת שקבל תרח על תברם גמו לפני נמרוד על שכהתו תת גלמיו והשליכם לכבשן האש והרן יושב ומומר בלבו אם תברם נוצח תני תשלו ואם נמרוד נוצח תני משלו וכשיצא תברם תמלו לו להרן משל מי תחה תומר להם הרן משל תברם תי השליכוהו לכבשן האש ונשרף וזה לוד כשדים · ומ"ח פירש לוד בקעה וכן (ישעיה כד סו) בלוריס כבדו ה' וכן (שם יא סו) מלוחת נפעוני כל חור ובקע עמוק קלוי חור : (כו) יסכה : זו שרה על שם שסוכה נ בכוח הקודש ושכהל סוכין ביפיה (ס"ת כמו שנומר ויהלו לותה שרי פרעה) · ועוד יסכה לשון נסיוכת (וכן הוא בשנהדרין ל"ם להדיע) כמו שרה לשון שרות : (לא) ויצאו אתם · ויצאו תרח ותברם עם לוט ושרי : (לב) וימת תרח בחרן · לתחר שיצא תברם מחרן ובא לחרן כנען והיה שם יותר משנים שנה שהרי כתיב ותברם בן ממש שנים וע' שנה בצאתו מחרן ומרח בן שבעים שנה היה כשנולד תברם הרי קמ"ם לתרח כשיצא תברם מחרן עדיין נשתלו מעותיו בהרבה

והרן הוליד את לוט אוג הָרָן הָט גְּוִינָן לוֹט : (כח) וימת תרן על פני תרח אביו אוג הָרָן אִיז נִשְׁטָארְבֶּן בַּאי זַיִן פָאטֶרְס לַעֶבֶן בארץ מולדתו אין דָעם לַאנְד פּוּן זַיִן גְּבִירְט באור כשדים אין דָעם טָאל פון כַּשְׂדִּים · רשי שְׁרַייבְט הֶרֶת הָט גוֹרָם גְּוֹעֶן וָם הָרָן אִיז גִשְׁטָארְבֶּן וְוָארוּם תֶּרַח הָט גְּקַלָאגְט פַּר נִמְרוֹד וְואס אַבְרָהָם הָט צוּ בְּרָאכְן זַיינֵי צֶלֶמִים הָט נִמְרוֹד גְּהַייסֶן מָען זָאל אִים אַרַיין וַאארְפֶן אין קַאלִיךְ אוֹבֶן אוג הָרָן אִיז גִּוֶעסֶן פּוּן וַוייטֶן אוג הָט זִיךְ נִמְרַאכְט אין הָארְצֶן וְועט אַבְרָהָם מְנַצֵחַ זַיין דְהַיינוּ אַז עֶר וְועט נִיצוּל וָעֶרֶן פּוּן דָעם פַייעֶר וָעל אִיךְ הָאלְטֶן מִיט אַבְרָהָם אוג אַז נִמְרוֹד וְועט מְנַצֵחַ זַיין דָם הַייסְט אַז אַבְרָהָם וָועט נִיט נִיצוּל וָעֶרֶן וָעל אִיךְ הָאלְטֶן מִיט נִמְרוֹד אוג דָעֶר נָאךְ אַז אַבְרָהָם אִיז נִיצוּל גְּוֹוארְן

נָחוֹר אֲחֵי הוֹלִידוֹ אֶת־תֶּרַח תְּשַׁע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה
וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ס כּ וַיְחִי־תֶרַח
שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אַבְרָם אֶת־נָחוֹר וְאֶת־
הָרָן׃ כּא וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח הוֹלִיד אֶת־
אַבְרָם אֶת־נָחוֹר וְאֶת־הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת־לוֹט׃

ויסע

אונקלוס

בְּבֶל אֲרֵי תַּמָּן בַּלְבֵּל יְיָ לִישַׁן כָּל אַרְעָא וּמִתַּמָּן בַּדְּרִינוּן יְיָ עַל אַפֵּי כָּל אַרְעָא׃ י אִלֵּין
תּוֹלְדַת שֵׁם שֵׁם בַּר מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת אַרְפַּכְשַׁד תַּרְתֵּין שְׁנִין בָּתַר מוּפְנָא׃ יא וְחָיָא
שֵׁם בָּתַר דְּאוֹלִיד יַת אַרְפַּכְשַׁד חֲמֵשׁ מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃ יב וְאַרְפַּכְשַׁד חָיָא
תְּלָתִין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת שָׁלַח׃ יג וְחָיָא אַרְפַּכְשַׁד בָּתַר דְּאוֹלִיד יַת שָׁלַח אַרְבַּע
מְאָה וּתְלַת שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃ יד וְשָׁלַח חָיָא תְּלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת עֵבֶר׃ טו וְחָיָא
שָׁלַח בָּתַר דְּאוֹלִיד יַת עֵבֶר אַרְבַּע מְאָה וּתְלַת שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃ טז וְחָיָא עֵבֶר
תְּלָתִין וְאַרְבַּע שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת פָּלֶג׃ יז וְחָיָא עֵבֶר בָּתַר דְּאוֹלִיד יַת פָּלֶג אַרְבַּע מְאָה
וּתְלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃ יח וְחָיָא פָּלֶג תְּלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת רְעוּ׃ יט וְחָיָא פָּלֶג
בָּתַר דְּאוֹלִיד יַת רְעוּ מָאתָן וּתְשַׁע שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃ כ וְחָיָא רְעוּ תְּלָתִין וְתַרְתֵּין
שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת שְׂרוּג׃ כא וְחָיָא רְעוּ בָּתַר דְּאוֹלִיד יַת שְׂרוּג מָאתָן וּשְׁבַע שְׁנִין וְאוֹלִיד
בְּנִין וּבְנָן׃ כב וְחָיָא שְׂרוּג תְּלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת נָחוֹר׃ כג וְחָיָא שְׂרוּג בָּתַר דְּאוֹלִיד
יַת נָחוֹר מָאתָן שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃ כד וְחָיָא נָחוֹר עֶשְׂרִין וּתְשַׁע שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת
תָּרַח׃ כה וְחָיָא נָחוֹר בָּתַר דְּאוֹלִיד יַת תָּרַח מְאָה וּתְשַׁע עֶשְׂרֵי שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃
כו וְחָיָא תָּרַח שַׁבְעִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת אַבְרָם יַת נָחוֹר וְיַת הָרָן׃ כז וְאִלֵּין תּוֹלְדַת תָּרַח

בעל הטורים תרח

(ו) שמתים לחכ • ג' דסמיכי ככף ולית שמתים לפני סרעש שגש כמכול סיס רעש גדול׃

רשי

וכישום כיוסס שגש' שפה לחמ ודכריס לחדיס • למדש שמלמוי המחלוקת וגדול השלום׃ (ו) שם בן מאת שנה •
כשסוליד

איז דאדַּ בְּוַדַאי דֶר עָן פּוּן דּוּר הַפְּלָגָה גֶרעסֶר זָענָן פָּארט דִיא דּוּר הַפְּלָגָה גִיבְּלִיבֶּן לָעבֶּן אוּנ דָאס דּוּר
הַמַּבּוּל אִיז גָעֶעקֶר מִן הָעוֹלָם גְוּוארֶן דֶר תֵּירוּץ אִיז דָס דּוּר הַמַּבּוּל זָענָן גְוֹועֶן גָאנְץ גָוֹולָנִים אוּנ בֶּעֶרְטְלִיכְקִיט
דְרִיבֶּר זָענָן זֵיי גֶעֶעקֶר מִן הָעוֹלָם גְוּוארֶן אֲבֶר דָס דּוּר הַפְּלָגָה הָאבֶּן גְהָאט אַחְדוּת אוּנ שָׁלוֹם דְרִיבֶּר זָענָן
זֵיי גְבְּלִיבֶּן לָעבֶּן דִיא דָאנָן לָעֶרנָן מִיר אָפּ אַז מַחְלוֹקֶת אִיז שָׁלְעכְט אוּנ שָׁלוֹם אִיז אַגְרוֹסֶ זַאכ׃ (י) אלת
תולדות שם דָס זָענָן דִי קִינְדֶר פּוּן שֵׁם שם בן מאת שנה וגו׳ • (כד) ויחי נחור תשע ועשרים שנה אוּנ נָחוֹר הָט
גְלֶעבְּט נַיין אוּנ צְוַואנְצִיג יָאר ויולד את תרח אוּנ הָאט גְוּוינֶן תֶּרַח • (כה) ויחי נחור אחרי הולידו את תרח אוּנ
נָחוֹר הָט גְלֶעבְּט נָאכְ דֶעם אַז עֶר הָאט גְוּוינֶן תֶּרַח תשע עשרה שנה ומאת שנה הוּנְדֶרְט מִיט נַיינְצֶן יָאר
ויולד בנים ובנות אוּנ הָאט גְוּוינֶן זִין אוּנ טָעכְטֶר • (כו) ויחי תרח שבעים שנה אוּנ תֶּרַח הָאט גְלֶעבְּט זִיבְּצִיג
יָאר ויולד את אברם אוּנ עֶר הָט גְוּוינֶן אַבְרָם אוּנ נָחוֹר אוּנ הָרָן • (כז) ואלה תולדות תרח אוּנ דָס זָענָן דִיא
קִינְדֶר פּוּן תֶּרַח תרח הוליד את אברם את נחור ואת הרן תֶּרַח הָט גְמַאכְט גְוּוינֶן אַבְרָם אוּנ נָחוֹר אוּנ הָרָן

והרן

הָאָרֶץ: פ ׳ אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שֵׁם שֵׁם בֶּן־מְאַת שָׁנָה
וַיּוֹלֶד אֶת־אַרְפַּכְשַׁד שְׁנָתַיִם אַחַר הַמַּבּוּל: יא וַיְחִי־
שֵׁם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אַרְפַּכְשַׁד חֲמֵשׁ מֵאוֹת
שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס יב וְאַרְפַּכְשַׁד חַי חָמֵשׁ
וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־שָׁלַח: יג וַיְחִי אַרְפַּכְשַׁד
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שָׁלַח שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת
שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס יד וְשֶׁלַח חַי שְׁלֹשִׁים
שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־עֵבֶר: טו וַיְחִי־שֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ
אֶת־עֵבֶר שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד
בָּנִים וּבָנוֹת: טז וַיְחִי־עֵבֶר אַרְבַּע וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וַיּוֹלֶד אֶת־פָּלֶג: יז וַיְחִי־עֵבֶר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־פָּלֶג
שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
וּבָנוֹת: ס יח וַיְחִי־פָלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־רְעוּ:
יט וַיְחִי־פֶלֶג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־רְעוּ תֵּשַׁע שָׁנִים
וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס כ וַיְחִי רְעוּ
שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־שְׂרוּג: כא וַיְחִי רְעוּ
אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שְׂרוּג שֶׁבַע שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה
וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס כב וַיְחִי שְׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
וַיּוֹלֶד אֶת־נָחוֹר: כג וַיְחִי שְׂרוּג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־
נָחוֹר מָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ס כד וַיְחִי
נָחוֹר תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־תָּרַח: כה וַיְחִי

. קַרְתָּא וּמְגַדְלָא וְרִישֵׁיהּ כְּמֵטֵי עַד צִית שְׁמַיָּא וְנַעֲבִיד לָנָא שׁוּם דִּלְמָא נְתְבַּדַּר עַל אַפֵּי
כָּל אַרְעָא : ה וְאִתְגְּלִי יְיָ לְאִתְפָּרָעָא עַל עוֹבָדֵי קַרְתָּא וּמַגְדְּלָא דִּי בְנוֹ בְּנֵי אֲנָשָׁא :
ו וַאֲמַר יְיָ הָא עַמָּא חַד וְלִישָׁן חַד לְכוּלְּהוֹן וְדֵין דְּשָׁרְיאוּ לְמֶעְבַּד וּכְעַן לָא יִתְמְנַע מִנְּהוֹן
כֹּל דְּחָשִׁיבוּ לְמֶעְבָּד : ז הָבוּ נִתְגְּלֵי וּנְבַלְבֵּל תַּמָּן לִישָׁנְהוֹן דְּלָא יְשַׁמְּעוּן גְּבַר לִישַׁן חַבְרֵיהּ:
ח וּבַדַּר יְיָ יַתְהוֹן מִתַּמָּן עַל אַפֵּי כָּל אַרְעָא וּמְנָעוּ לְמִבְנֵי קַרְתָּא : ט עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ

בעל הטורים

(ח) ויפן . ג' במסורה ויפן כ' לותם ויפן פעם בכל מרן מגרים ויפן פעם מעליו נבי שתות • וז"ם ת"ל רלויין לתכי מגדל ותכי מגרים לפורענות ג' ולגו נפוגו מן המגדל ולגו ממגרים זכו ויפן פעם מעליו : ויחדלו • ג' במס' ככה ולידך ויחדלו סקולו' וכחרב מלמד שאף לגו מדוגו בקולות וכרך :

בבל

רש"י

לא ישמעו • זה בולל לכנה וזה מביא פיס וזה עומד עליו ל ופופע לת מומו : (ח) ויפץ ה' אותם משם • בעולם הזה מה שתמהו בן יפוץ ומקייים עליהם הוא שתמר שלמה (משלי י כד) מגורת רשע היא תבואנו : (ם) ומשם הפיצם • למד שתין להם חלק לעוה"ב וכי מי זו קשה של דור המבול או של דור הפלגה הלו לת פשמי יד בעיקר ואלו פשמו יד בעיקר להלחם בו ואלו לת נפוצו ואלו לת נתכנו מן העולם הלת שדור המבול היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם לכך נתכנו • ואלו היו מוכיחים מהכא

שפתי חכמים

למלת ופפלה הלת הרי הוא כתלו ואינל כלת ה"ת שהוא לשון רבים וה"ת תחרונה בי' והרמיזים שהכוו"ן של ושפלה הוא ג"ן בהרבים מדכתיב בתר הכי כי שם בלל ה' שפת כל הלרץ ג"ם דהכלה לתו ו"ן כשפעל הוא הלת היא ו"ן כרבים ודו"ק ל"ל ודלת כפירש הרת"ם שפי' כי תין טעם לומר נרדפים ומתבלבל לשוה שהת מבלל לשוה בעבור הירושה : ל (ג"ת) דתל"כ הלת מפני שהת היו מבינים תחד לשון מבינו תדלו לכנות ג"כ למה שפוגו ולת היו דיים יתד

וכיוצא

נְמֵיטָא זַיי זָעגן בְּלוּמֶר וָואלְט אִיהּ דָּעם נָקאנְט זָאגן אז זַיי זָענן קִינְדֶער פּוּן אַיינֶעם פּוּן קָעמְלן נָאר דָּם מֵיינְט דָּר פְּסוּק זַיי זָענן דִי קִינְדֶער פּוּן אָדָם הָרִאשׁוֹן בְּלוּמֶר זַיי האבן גָּטאן גָּאנְץ אַזוֹ וויא אָדָם הָרִאשׁוֹן וָאלְט צוּ אָדָם הָרִאשׁוֹן הָט נָאט גָּטאן אַטוֹבָה אוּנ הָט צוּ אִים בַּשָּׁאפֶן אַווייב אוּנ דָּר נָאהְ אִיז עֶר גָּוווֹן אַבְּפּוּי טוֹבָה אוּנ הָט גָּזאגְט דִי אִשָּׁה וָום דוּ האסְט מִיר גֶּגעבֶּן זִיא הָט מִיהְ אָן גרייצט אִיהְ זאל עָסָן פּוּן דָּעם עֵץ הַדַּעַת אַזוֹ דִי דְּזִינִי זָענן אוֹךְ כְּפּוּי טוֹבָה מִדָּרֶךְ צוּ זַיין אִין הַקְּדוּשׁ בָּרוּךְ הוּא וָום עֶר הָט זַיי מַשְׁפִּיעַ גָּוווֹן טוֹבוֹת אוּנ הָט זַיי מַצְיל גָּוווֹן פּוּן דָּעם מַבּוּל : (ו) ויאמר יי אוּנ נָאט הָט גָּזאגְט הִן גוֹי אחד אַיין פָּאלְק כְּלוּמֶר נָאר דִי טוֹבָה אִיז פַּר הָאנֶדְן מִיט זַייא וָום זַייא זָענן אַיין פָּאלְק וּשפה אחת לכולם אוּנ אַיין לִישׁוֹן אִיז צוּ זַיי אַלֶּה הוה החלם לעשות אוּנ דָם הָט נוֹרם גָּוווֹן וָום זַי הָאבֶּן אָן גֶהוֹבֶּן צוּ טָאן בְּלוּמֶר דָּאם וָום זַי הָאבֶּן אָן גֶהוֹבֶּן צוּ בּוֹזֶן אַיין טָארָם ועתה אוּנ אַצוֹנְד לא יבצר מהם זָאל דָּעם נִיט פַּאר מִיטֶן וָועֶרֶן פּוּן זַיי כל אשר יזמו לעשות וָום זַי הָאבֶּן גְּטְרַאכְט צוּ טָאן : (ז) הבה נברייט אַיהְ אָן • רש"י שְׁרַייבְט מַחֲמַת זַיין עֲנִוּוֹת הָאט עֶר זִיךְ בְּרָאטֶן מִיט זַיין ב"ד שֶׁל מַעְלָה נדדה דָאסָר זִיךְ אַנְפַּלַעְנְקן ונבלה שם שפתם לָאמֶר צוּ כְּוִישֶׁן לָעפְצֶן דָאם הַייסְט זַייעֶר לָשׁוֹן אשר לא ישמעו איש שפת רעהו אַז זַייא זָאלן נִיט פַּאר שְׁטַיין אַייגֶר דָּעם אנדֶרֶענְם לָשׁוֹן • רש"י שְׁרַייבְט אַז אַייגֶר הָט גְּזאגְט צוּם אַנְדֶרן עֶר זָאל אִים דָּר לַאנְגְט לַיים הָט עֶר זִיךְ דָּר בַּייגֶרְט אוֹף אִים אוּנ הָט אִים גְּשְׁפַּאלְטֶן זַיין מוֹחַ : (ח) ויפץ יי אתם משם אוּנ נָאט הָט זַיי פּוּן דָּארְטֶן פַּאר שְׁפְּרַייט אוֹף נָאר דָּר וָועלְט • רש"י שְׁרַייבְט זַיי הָאבֶּן גְּזאגְט (פן נפוץ) אִיז טַייטְש טָאמֶר וָועלְן מִיר פַּר שְׁפְּרַייט וָועֶרֶן אִיז אוֹף זַיי מְקוֹם גְּוואֹרֶן אוּנ זָענן פַּר שְׁפְּרַייט גְּוואֹרֶן אוּנ אוֹף זַיי אִיז מְקוֹם גְּוואֹרֶן דָּר פָּסוּק וָואם שְׁלמה הַמֶּלֶךְ הָט גְּזאגְט (משורת רשע היא תבואנו) דָּם אִיז טַייטְש דִי פָּארְבְּט פּוּן דָעם רָשָׁע דָּם הַייסְט פַּר דָעם וָום דָּר רָשָׁע פָּארְבְּט זִיךְ דָּם קוֹמְט אוֹף אִים ויחדלו לבנות העיר אוּנ זַיי הָאבֶּן פַּר מִיטֶן צוּ בּוֹזֶן דִי שְׁטָאט :
(ט) על כן דרום אַזוֹ קרא שמה בבל הָאט עֶר גְּרופֶן אִיר נָאמֶן פּוּן דָעם טָאל בָּבֶל כִּי שם בלל יי שפת כל הארץ וָוארום דָארְטֶן הָט נָאט פַּר מִישְׁט דָּם לָשׁוֹן פּוּן אַלי לָעֶנֶדר ומשם הפיצם יי על פני כל הארץ אוּנ פּוּן יאַרְטֶן הָט עֶר זַיי פַּר שְׁפְּרַייט אוֹף דָּר נָאנְצֶר וָועלְט • רש"י שְׁרַייבְט דָּם וָום אוֹבֶן אִיז גְּשְׁטָאנֶן (ויפץ יי אתם משם) דָּם אִיז נָמֵיטָא זַיי זָענן פַּר שְׁפְּרַייט גְּוואֹרֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה אוּנ דָאם וָואם שְׁמַייט (ומשם הפיצם) לָעֶנֶדן מִיר דָּר פּוּן אָפּ אַז זַיי הָאבֶּן אֲפִילּוּ נִיט קַיין חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא רש"י שְׁרַייבְט לָאמִיר זָעהֶן וָועמֶר עֶין אִיז גְּרֶעסֶר צוּ פּוּן דּוֹר הַמַּבּוּל וָואם זַייא הָאבֶּן נִיט פּוּשְׁט יַד בְּעִיקָּר גְּוואֹרֶן אִין הש"י מְלַחֲמָה צוּ נָאלְטֶן מִיט כְּבִיכוֹל הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ צוּ פּוּן דּוֹר הַפְּלָגָה וָום זַי הָאבֶּן וּא מוֹרֶד גְּוואֹרֶן אִין הש"י מְלַחֲמָה צוּ נָאלְטֶן מִיט כְּבִיכוֹל

הַבָּה ו נִבְנֶה־לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַּשָּׁמַיִם
וְנַעֲשֶׂה־לָּנוּ שֵׁם פֶּן־נָפוּץ עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ: ה וַיֵּרֶד
יְהוָה לִרְאֹת אֶת־הָעִיר וְאֶת־הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי
הָאָדָם: ו וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵן עַם אֶחָד וְשָׂפָה אַחַת
לְכֻלָּם וְזֶה הַחִלָּם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא־יִבָּצֵר מֵהֶם
כֹּל אֲשֶׁר יָזְמוּ לַעֲשׂוֹת: ז הָבָה נֵרְדָה וְנָבְלָה שָׁם
שְׂפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ: ח וַיָּפֶץ
יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיַּחְדְּלוּ לִבְנֹת
הָעִיר: ט עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל כִּי־שָׁם בָּלַל יְהוָה
שְׂפַת כָּל־הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הֱפִיצָם יְהוָה עַל־פְּנֵי כָל־

שפתי חכמים

נחומה דלו שפת רעהו ממש כמלא שיומר מע' לשונות הם תלת פ"ל נ"ל תומה בתומה וזה קלי תוילמרו חיים תל רעהו דלעיל ס"מ דלעיל ג"כ פירושו כן ותלת כפי' הרמ"ס שפי' כי העצה היתה בין בתומות נח בין חים לרעהו: ז זה קלי דוקא לתלת עיר שכתוב לפניו תבל נח קלי לתלת מגדל דת"כ כאיתר זה מה שפירש לעיל שהרי לעיל פי' ודבריהם לתחיים כלו בעצה תחת וכו' ומשמע כדי למרוד בהקב"ה כמו שמגדל וכלן ש' שלח יבא עליהו כו' תלת ודלו זה קלי לתלת עיר: (ג"ל) פי' שהוא טעם על המגדל שהם יבוא עליהם הוא מכה להפילם ישלו כמגדל לנקיע לנתוש נגד הש"י וכן לענין שהי שלשו לעשות שמותים לנקיע וכו': ח פי' שהוא מקור והכלוי נח על הפועל כמו כי לתמרם הוא כמו לתמר הם עשותם כמו עשות הם לף כלן התלם התל הם: ט וכי לא תמצע מהם אלת המתבב ולא לתמהו נדד ובכלבל שפתם וגו' ובהכרח שתמצע מהתבבה לפי שהבר לפרש פניותות שהרי בתלת נמצע מהם: י (גור אריה) דתל"כ הכה שפירושו לשון הומה ל"ל הרי הבר הכל מוכן לפניו יח': ב כלומר אל תתמר מדכתיב ובכלם בכ"ף ולא כתיב ובכל ודלו לשון רציס הוא תלת הרי הוא כמו נפלה שתע"פ שכתוב בנו"ן מ"מ תיינו ל' רציס תלת נו"ן היא פ"ל הפעל והס"ל היא ה"ל הנקבה ולא שכנו"ן הוא נפעל לרציס ת"כ ה"נ ניתמ כי לכך פירש וה"ל תחמוש כו' כלומר דלא דמי תלת ובלמ

למלת

האבן נזאטע הבה בריייט אן נבנה לנו עיר לאטר זיך בויזן אשטאט ומגדל אוג איין טארם וראשו בשמים אוג דר שפיץ פון דעם טארם זאל גרייכן ביז אן היכל ונעשה לנו שם אוג מיר ווילן זיך מאכן איין שם פן נפוץ על פני כל הארץ טאמר ווילן מיר צוא שפרייט ווערן אוף דער גאנצר ערד כלומר עם זאל אוף אונז ניט קומן עפיס אשלאק צו פר שפרייטן אונז פון דאנן: (ה) וירד י לראות את העיר אוג את המגדל אוג דעם טארם: רש"י שרייבט דרום טשטייט דאם לשון(וירד י לראות) צו ווערן דיא טשטאט צו די בויזים אז זאלן ניט שולדיג מאכן דעם ואם ווערט גמשפט ביז זייא ווערן אוג פאר שטייען דעבט אוב טען דאדף דר פכיק זאגן דיא קינדר פון בעמענשן דען קינדר ואלט איהר נמיינט

רש"י הארץ

כשמיינט) שורפים חומן בכבשן: לחמר · לטוח הקיר: (ד) פן נפוץ · שלח יבית עליהו שום מכה להפיצם: (ה) וירד ה' לראות · לח הוגיך לכך תלת בח ללמד לדייני שלח יכשיעו הגדון עד שירלו ויביעו במדתם רבי תנחומא: בני האדם · תלת בני מי שמח בני תמוסים וגמליס תלת בני המדם הרחמן שכפה את המוסה ואמר תחשה תשר נהתה עמדי לף תלו כפו בחוסה לשחוט בחי שהשפיעם מוסה ומלטם מן המבול: (ו) הן עם אחד · כל מוכה זו ים עמהן שעם אחד הם ושפה אחת לכולן ודבר זה התחילו לעשות: החלם · כמו לחרשם עשותם ח להתחיל הם לעשות: לא יבצר מהם וגו' לעשות · ט בתמיה · יבצר לשון מניעה כתרגומו ודומה לו יבצור רוח נגידי' (תהלים על יג): (ז) הבה נרדה · בניית דיבו כמלך מעלחמתו יתירה: הבה · מדה כנגד מדה הם אמרו הבה נבנה והוא כנגדם מדד ואמר י הבה נגלה: ונבלה · ונבלבל ון מסמש בלשון רבים וה"ל לחחוש יחירה ב כה"ל של גרלה:

לא

וְשֶׁלַח אוֹלִיד יַת עֵבֶר : כה וּלְעֵבֶר אִתְיְלִידוּ תְּרִין בְּנִין שׁוּם חַד פְּלֶג אֲרֵי בְיוֹמוֹהִי
אִתְפְּלִיגַת אַרְעָא וְשׁוּם אֲחוּהִי יָקְטָן : כו וְיָקְטָן אוֹלִיד יַת אַלְמוֹדָד וְיַת שֶׁלֶף וְיַת חֲצַרְמָוֶת
וְיַת יָרַח : כז וְיַת הֲדוֹרָם וְיַת אוּזָל וְיַת דִּקְלָה : כח וְיַת עוֹבָל וְיַת אֲבִימָאֵל וְיַת שְׁבָא :
כט וְיַת אוֹפִיר וְיַת חֲוִילָה וְיַת יוֹבָב כָּל אִלֵּין בְּנֵי יָקְטָן : ל וַהֲוָה מוֹתָבָנֵיהוֹן מִמֵּשָׁא מָמֵי
לְסַפַּר מִטּוּר מַדִּינְחָא : לא אִלֵּין בְּנֵי שֵׁם לְזַרְעָתֵיהוֹן לִישָׁנֵהוֹן בְּאַרַעָתְהוֹן לְעַמְמֵיהוֹן :
לב אִלֵּין זַרְעָיַת בְּנֵי נֹחַ לְתוֹלְדָתְהוֹן בְּעַמְמֵיהוֹן וּמֵאִלֵּין אִתְפְּרְשׁוּ עַמְמַיָּא בְּאַרְעָא בָּתַר
טוּפָנָא : א וַהֲוָה כָּל אַרְעָא לִישָׁן חַד וּמִמַּלֵּל חָד : ב וַהֲוָה בְּמֵיטַלְהוֹן מִקַּדְמֵיתָא וְאַשְׁכָּחוּ
בִּקְעָתָא בְּאַרְעָא דְּבָבֶל וְיִתִיבוּ תַמָּן : ג וַאֲמַרוּ גְּבַר לְחַבְרֵיהּ הָבוּ נַרְמֵי לִבְנִין וְנוֹקְדִינוּן
יַקְדְתָּא וַהֲוַת לְהוֹן לִבְנְתָא לְאַבְנָא וְחֵמְרָא הֲוָה לְהוֹן לְשִׁיעַ : ד וַאֲמַרוּ הָבוּ נִבְנֵי לָנָא

בעל הטורים

(ה) ודביים • ג׳ ככא ואיתך והכנים והדביים בהרבו שהכלים בהרבה : שפה אחת • בגי׳ לשון הקודש • (כ) ובנספא • ג׳ כמס׳ ככא ואיתך בגמצ׳ מן המחנה זה הוא שדרשו רז״ל שותו היום סרו מאחרי ה׳ מכל לתיעוב שבור׳ מן הספר פי׳ ובנספא מקדם שנסעו מקדמונו של עולם : (ג) חיים לא רעטו הכפ • ס״ת שלוש מפני שלוש יתירות שהיה לסס תעולה : לחמן • ג׳ כמס׳ ככא ואיתך ויומת לבו בקיבו ושוא היה לחמן בגי׳ נכל מס שלבן מיהם לף כלן מיהם ש״ושתר היה קשה לסס מן המות כשנפלה לפניה מן המגדל :

קרתא

רש״י

נחפלגו : (כה) יקטן • שהיה עניו ומקטין א עצמו לכך זכה להעמיד כל המשפחות הללו : (כו) חצרמות • ע״ש
ב מקומו דכתי מגדל (ב״ל) : (ה) שפה אחת • ל׳
ג הקודש : ודברים אחדים • כתו בעצה אחת ואומרו לא
כל היממו שיכול לו את העליונים נעלה לרקיע ונעשה עמו
מלחמה • ד״א על יחידו ד שלם • ד״א ודביים אחדים
(ס״א דביים חדיים) ממרו אחת לאלף והפ״ו שניים הריקיע
מהמומים כשם שעשה בימי המבול בוזו ונעשה לו סמיכות
ב״ל : (ב) בנסעם מקדם • שהיו יושביים שם כדכתיב למעלה
ויהי מוסבם וגו׳ הר הקדם ונסעו משם לשון לסס מקום
ה להחזיק את כלם ולא מצאו אלא שנער : (ג) איש אל
רעהו • לשון לאומה ו מלרים לכוח וכוח לפוח ופוח
לכעגן : הבה • הזמינו עלמכם • כל הבא לשון הזמנה הוא
שמכינים עלמן ומתחברים למלחמה או לעבה או למשא
הבה הזמינו לפרקליי״ל בלעז (בעריימען זוריזמען) :
לבנים • שלין מלכיים בבבל שהיא בקעה : ונשרפה
לשרפה • כך עושין הלבנים שקוריס מיולם (ציגעלדע
כשטיינע)

אוּן דָּר נַאמָן פּוּן זַיין בְּרוּדֶר אִיז יָקְטָן : (לב) אלה משפחות וכו׳ ומאלה אוּנ פּוּן דִּיא דַאזִיגֶי נפוּדוּ הגוים בארץ
אחר המבול זָענֶן וָואָרֶן צוּ שַׁייד דִּי פָּעלְקֶער אוֹף דָּר עֶרֶד נָאךְ דָעם מַבּוּל : (א) ויהי אוּנ עָם אִיז גָּוועֶן כל
הארץ דִּי נַאנצֶי וועלְט שפה אחת אַיין לָשׁוֹן זַיי הָאבֶּן אַלֶי גֶּרעֶט אוֹף לָשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ ודברים אחדים אוּנ אַיינְצֶלנֶי
רַייד • רש״י שְׁרַייבְט זַיי זָענֶן נְקוּמָן אין אַיין עֵצָה אוּנ הָאבֶּן גְּזַאגְט עֶר אִיז נִיט בַּגְלַייבְט אַז עֶר זָאל זִיךְ
אוֹם דָּעָר וַיילֶן דִּיא אַייבֶּרְשְׁטֶי לָאמֶר אַרוֹף נֶיין אוֹף דָעם הִימֶל אוּנ לָאמֶר מִיט אִים מִלְחָמָה הָאבֶּן :
(ב) ויהי אוּנ עָם אִיז גְּוועֶן בנספא אַז זַיי הָאבֶּן גְּצוֹגֶן נסעם פּוּן מִזְרָח זַייט בְּלוֹמֶר זַיי זָענֶן פְּרַייעֶר גְּוועֶן
אין מִזְרָח זַייט פּוּן דָאךְ אַרְטֶן אַוועֶק גְּצוֹגֶן צוּ זוּכֶן זִיךְ אַיין אָרְט עָם זָאל זַיי מַהֲזִיק זַיין אַלֶי דָם
הַייסְטֶט זַיי וָאלֶן זִיךְ דָאךְ אַרְטֶן קְאנֶן אַלֶי אַדַיין טָאן וויבַּאלד בקעה בארץ שנער אוּנ זַיי הָאבֶּן גְּפּוּנֶן צַאמָאל אַין
לַאנד שִׁנְעָר וישבו שם אוּנ זַיי הָאבֶּן זִיךְ דָאךְ אַרְטֶן בְּוועֶגְט : (ג) ויאמרו איש אל רעהו אוּנ זַיי הָאבֶּן גְּזאגְט
אַיינֶר צוּם אַנְדֶרֶן הבה בְּרַייט אַיידְ אַיין נלבנה לבנים לָאמֶר מַאכֶּן צִיגֶל ונשרפה לשרפה אוּנ לָאמֶר זַיי בְּרֶענֶן
צוּ צַאפֶּאר בְּרֶענוּנְג • רש״י שְׁרַייבְט דְּהוּם הָאבֶּן זַיי גְּכוּזְט מַיכֶּן צִיגֶל וָואֲרוּם דַּיאַרְטֶן אִיז קיין שְׁטֵיינֶר
נִיט גְּוועֶן עָם אִיז גַּלַייכֶר פְּלַאץ גְּוועֶן והיה להם הלבנה לאבן אוּנ עָם אִיז גְּוועֶן צוּ זַיי דִּיא צִיגֶל אוֹף דָעם
פֶּרֶט פּוּן שְׁטֵיינֶר והחמר אוּנ דָם לַיים הַיט לחם לחמר אִיז גְּוועֶן צוּ קְלַעבֶּן דִּי וַיילֶט : (ד) ויאמרו אוּנ זַיי

כה וּלְעֵבֶר יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג כִּי בְיָמָיו
נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אָחִיו יָקְטָן׃ כו וְיָקְטָן יָלַד אֶת־
אַלְמוֹדָד וְאֶת־שָׁלֶף וְאֶת־חֲצַרְמָוֶת וְאֶת־יָרַח׃
כז וְאֶת־הֲדוֹרָם וְאֶת־אוּזָל וְאֶת־דִּקְלָה׃ כח וְאֶת־
עוֹבָל וְאֶת־אֲבִימָאֵל וְאֶת־שְׁבָא׃ כט וְאֶת־אוֹפִר
וְאֶת־חֲוִילָה וְאֶת־יוֹבָב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יָקְטָן׃ ל וַיְהִי
מוֹשָׁבָם מִמֵּשָׁא בְּאֲכָה סְפָרָה הַר הַקֶּדֶם׃ לא אֵלֶּה
בְנֵי־שֵׁם לְמִשְׁפְּחֹתָם לִלְשֹׁנֹתָם בְּאַרְצֹתָם לְגוֹיֵהֶם׃
לב אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי־נֹחַ לְתוֹלְדֹתָם בְּגוֹיֵהֶם
וּמֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ הַגּוֹיִם בָּאָרֶץ אַחַר הַמַּבּוּל׃

שביעי פ יא א וַיְהִי כָל־הָאָרֶץ שָׂפָה אֶחָת וּדְבָרִים
אֲחָדִים׃ ב וַיְהִי בְנָסְעָם מִקֶּדֶם וַיִּמְצְאוּ בִקְעָה
בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם׃ ג וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ
הָבָה נִלְבְּנָה לְבֵנִים וְנִשְׂרְפָה לִשְׂרֵפָה וַתְּהִי לָהֶם
הַלְּבֵנָה לְאָבֶן וְהַחֵמָר הָיָה לָהֶם לַחֹמֶר׃ ד וַיֹּאמְרוּ

הבה

שפתי חכמים

ומה כוסמה זו דלמא חס ושלום שמא כשבא המבול ושם שיש בן ק׳ שנה מחר המבול ויפת שיש בן ק״ג ולו ד׳ שנה מחר המבול וי״ל משום דכדורות סרתמוניס כל בניהם שהולידו היו מולידין שנה אחר שנה כדאמרינן בפ׳ בן סורר ומורה ואחר שהודיעוהו שהולך שם בשנת תק״כ לפת שנה אחת׳ אחר המבול למדנו שכל שהו בו׳ כהתרון כי יפת ושם נולדו בשנת ת״ק ותק״ל לאחי נח וק״ל : שם והולך ידוע לנח בניהם שיש : ת״ר ל״ג ולא נבנית שיש אלא בן שיש שהמגדל בתחלת ימיו וקללו בן על שום שהמגדל בימי יקטן וכו׳ וי״ת בחמשע ימיו ר״ל וקודם לכן שיש לו שם אחר אלא כשאירע שהמגדל קרי שמו כן לא נת בשתוב וכו׳ אלא בסוף ימיו נתפלגו ובשתע

רש״י

אחי יפת . ולא אחי שם שהלוי שהיפת בכורו לאחיו ושמו בזהו : (כה) נפלגה . נתבלבלו הלשונות והפולגה שבקעה ומתפלגו בכל העולם למדנו שהיה עבר נביא שקראו שם בנו ע״ש העתיד . ומימיו בסדר עולם שבסוף ימיו נתפלגו ש עמ״ש בתחלת ימיו ת שהי יקטן אחיו צעיר ממנו והוליד כמה משפחות קודם לכן שנ׳ ויקטן ילד וגו׳ ואח״כ ויהי כל הימים וגו׳ . ור״ת בחמשע ימיו לא נת שכתוב להתוס אלא לפרש הא למדת שבשנת מות פלג נתפלגו

גְּוִיעָן שָׁלַח אוּן שָׁלַח הָט גְּוִיעָן. עֵבֶר: (כה) ולעבר ילד שני בנים אוּן צוּ עֵבֶר אִיז גְּוִיעָן גְּוֹאָרֶן צְוֵויי זִין שֵׁם
הָאחד פלג דַּר נָאמֶן פוּן אַיינֶם אִיז גְּוִיעָן פָּלֶג אוּן פַּר וָוָם הָט מָען אִים גְּרוּפֶן פָּלֶג כִּי בימיו נפלגה הארץ וְוִוּיל
אִין זַיינֶר טָעג אִיז דִי וֶועלְט צוּ טֵיילְט גְּוֹאָרֶן דָם הַייסְט דִי לְשׁוֹנוֹת זָענֶן מְבוּלְבֶּל גְּוֹאָרֶן אוּן זַיי זָענֶן פַּר
שְׁפְּרֵייט גְּוֹאָרֶן אוּן זַיי זָענֶן צוּ טֵיילְט גְּוֹאָרֶן אוֹף דֶר נָאנְצֶר וֶועלְט דָם אִיז דֶר דּוֹר הַפַּלָּגָה ושם אחיו יקטן

י : י וַהֲוַת רֵישׁ מַלְכוּתֵיהּ בָּבֶל וְאֶרֶךְ וְאַכַּד וְכַלְנֵה בְּאַרְעָא דְּבָבֶל : יא מִן אַרְעָא הַהִיא
נְפַק אַתּוּרָאָה וּבְנָא יַת נִינְוֵה וְיַת רְחוֹבוֹת קָרְתָא וְיַת כָּלַח : יב וְיַת רֶסֶן בֵּין נִינְוֵה וּבֵין
כָּלַח הִיא קָרְתָא רַבְּתָא : יג וּמִצְרַיִם אוֹלִיד יַת לוּדָאֵי וְיַת עֲנָמָאֵי וְיַת לְהָבָאֵי וְיַת נַפְתּוּחָאֵי :
יד וְיַת פַּתְרוֹסָאֵי וְיַת כַּסְלוּחָאֵי דְּנָפְקוּ מִתַּמָּן פְּלִשְׁתָּאֵי וְיַת קַפּוּטָקָאֵי : טו וּכְנַעַן אוֹלִיד
יַת צִידוֹן בּוּכְרֵיהּ וְיַת חֵת : טז וְיַת יְבוּסָאֵי וְיַת אֱמוֹרָאֵי וְיַת גִּרְגָּשָׁאֵי : יז וְיַת חִוָּאֵי וְיַת
עַרְקָאֵי וְיַת אַנְתּוֹסָאֵי : יח וְיַת אַרְוָדָאֵי וְיַת צְמָרָאֵי וְיַת חֲמָתָאֵי וּבְתַר כֵּן אִתְבַּדְּרוּ זַרְעַיַּת
כְּנַעֲנָאֵי : יט וַהֲוָה תְּחוּם כְּנַעֲנָאֵי מִצִּידוֹן מָטֵי לְגַרָר עַד עַזָּה מָטֵי לְסָדוֹם וַעֲמוֹרָה וְאַדְמָה
וּצְבוֹיִם עַד לָשַׁע : כ אִלֵּין בְּנֵי חָם לְזַרְעַיַּתְהוֹן לְלִישָׁנֵהוֹן בְּאַרְעָתְהוֹן בְּעַמְמֵיהוֹן : כא וּלְשֵׁם
אִתְיְלִיד אַף הוּא אֲבוּהּוֹן דְּכָל בְּנֵי עֵבֶר אֲחוּהִי דְּיֶפֶת רַבָּא : כב בְּנֵי שֵׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר
וְאַרְפַּכְשַׁד וְלוּד וַאֲרָם : כג וּבְנֵי אֲרָם עוּץ וְחוּל וְגֶתֶר וָמַשׁ : כד וְאַרְפַּכְשַׁד אוֹלִיד יַת שָׁלַח

רש"י

ציד · לד דעתן של בריות בניו וכמעט למדוד במקום :
לפני ה' · מתכוין נ להקניטו על פניו : על כן יאמר · על
כל מדם מבעוט בעזות פניו יודע רבונו ומתכוין למדוד
בו יאמר זה כנמרוד גבור ציד : (יח) מן הארץ ·
כיון שהלה למדוד לת בניו שומעין לנמרוד ומודדין במקום
לבנות המגדל יצא מתופש (ב"ר) : (יט) העיר הגדולה ·
היה ם ניטוח שמע' (יונה ג ג) וניטוח היה' עיר גדולה
לאלהים: (יג)להבים· שפניהם דומים ע ללהב: (יד)פתרוסי·
ואת כסלוחים אשר יצאו משם פלשתים · מכניהם יצאו
שהיו פתרוסים וכסלוחים מחליפין מכסך כשהיו פ הלו
לגלו ויצאו משם פלשתים : (יח) ואחר נפוצו · מלמד שפולו
צ מפחות הרבה : (יט) גבול · סוף תרעו כל גבול לי'
סוף וקלה · באכה · שם דכר · ול"ג כלאד שהומר לתכירו
גבול זה מגיע עד אשר תבא לגבול פלוני : (כ) ללשונותם
בארצותם · אע"פ שנתלקו ללשונות וחלוקות כלם בני חם
הם : (כא) אבי כל בני עבר · הגיהר ק היה שם כשהוא
יפת הגדול · לימי יודע שם יפת הגדול שם שם כשהוא

שפתי חכמים ושלח

וכ"פ הוא שהל ר"ל שהוא היה המתחיל לשון גבור להמרידו והוא
היה גבור ציד לפני ה' מתכוין להקניטו ע"ם : ג דקשה לרש"י הא
בכל מקום שהוא הולך לפני ה' : ם משום דלא ידענו לי העיר
שבדולה קאי על ניטוח או על בלח (בח"י) כשם שופטות דיומת דף
י' דשם"ד דלגה הגדולה הל"ל ונין בלח העיר הגדולה היא ל"ג
וע"ש : ע כל היכא שהשם הוא מלת עבירת משמש למה מקרא זה
לגלה מורה על דבר זה שכל היכא שאין השם מלה עבירת לא פי'
כלום : פ (מח") דשם"ד מכסלוחים לבד הל"ל וכסלוחים ילד את
פלשתים ולא לומר שהבי יצאו משם גם אין לפרש כוונת המקרא
שנתן סימן ומכדלה שהבו הכסלוחים שהבי יצאו הכא לא מיירו
כסלוחים שהבי מוזכר במקרא : צ דת"ל ואחר נפוצו קאי על תוחן
המזכירים לעיל שהם בני כנען דת"ל לא ה"ל לכתוב אלא ואחר
נפוצו דודאי קאי על תוחן לעיל למה ליה למכתב מפחות
הכנעני אלא מלמד נפוצו מפחות הרבה כ"ל שהי מפחות וקאי
על שלשה בני נח הרא"ם : ק דלפי פשוטו של קרא משמע דעבר
שם הדם הוא וא"כ למה אתר שהי כל בני עבר וכי לא היה שם
אלא שהי בני עבר לבד ומלא גם שהי בניהם היו לו לשם ל"פ דעבר
לאו שם הדם הוא אלא שהי עבר הרבה ולא בני' הרא"ם שפי' לאו בני
עבר בן בנו דמתי רבותא דעבר דהא כל אחד ואחד שהי בני כל
משפחה ומשפחה סיולאת ממנו ע"כ עבר כ"ל עבר הגדול : ר וא"ת
ומה

אחי

אֵין אֶרֶץ וּבֵן אֵה נִינְוֵה וְאֵת רְחֹבֹת עִיר וְאֵת כָּלַח אוּ עֵר הָם נְבַנְעֵט דִּי שְׁטָאט נִינְוֵה אוּ רְחוֹבוֹת עִיר
אוּ כָּלַח : (יב) וְאֵת רֶסֶן אוּ הָם נְבַנְעֵט דִּיא שְׁטָאט רָסֶן בֵּין נִינְוֵה וּבֵין כָּלַח צְוִוישֶׁן נִינְוֵה אוּ כָּלַח הוּא הָעִיר
הַגְּדוֹלָה דִּי שְׁטָאט נִינְוֵה וָוערְט אֶן גְּרוֹסֶע דִּי גְּרוֹסְט שְׁטָאט : (יג) וּמִצְרַיִם יולד אוּ מְצְרִים הָם גְּוִוינֶן אֶת לודִים
וכו' : (יד) ואת פתרוסים ואת כסלחים אשר יצאו משם פלשתים וָם פּוּן דָּארְטֶן זָענֶן אַרוֹס גְּקוֹמֶן דִּיא פְּלִשְׁתִּים ·
רש"י שֶׁרַייבְט דִּי פַּתְרוּסִים אוּ דִּי כַּסְלוּחִים הָאבֶּן זִיךְ אַיינֶר כְּיט דָעם אַנדֶרֶן דִּי וַייבֶּר פַּאר בִּיטֶן אוּ
פּוּן זֵיי אִיז אַרוֹס גְּקוֹמֶן דִּי פְּלִשְׁתִּים : (יח) ואת הארודי וכו' ואחר אוּ דָר נָאךְ נפצו זָענֶן וָואךֶן פַּר שְׁפְּרַייט
משפחות הכנעני דִּי מִשְׁפָּחוֹת פּוּן כְּנַעֲנִי אוּ פּוּן דִּי דָאזִיגֶי זָענֶן שׁוֹן פַּאר שְׁפְּרַייט וְוָואךֶן פִּיל מִשְׁפָּחוֹת :
(כ) אלה בני חם למשפחתם דִּיא זָענֶן דִּיא קִינְדֶר פּוּן חָם צוּ זַייעֲרֶי מִשְׁפָּחוֹת ללשונותם צוּא זַייעֲרֶי לְשׁוֹנוֹת
בארצותם אֵין זַייעֲרֶי לָעֶנְדֶר בגויהם אִיז זַייעֲרֶי פָּעלְקֶר בְּלִיטֶר הָאטְשִׁי זַיי זָענֶן צוּ טַיילְט גְּוִוארֶן אוֹף פִּיל
לְשׁוֹנוֹת אוּ אֵין פִּיל לָעֶנְדֶר זָענֶן זַיי אֲלֵי דִי קִינְדֶר פּוּן חָם : (כא) ולשם ילד גם הוא אוּ צוּא שֵׁם אִיז אוֹךְ
גְּוִוינֶן גְּוִוארֶן אבי כל בני עבר שֵׁם אִיז גְּוִוען דָּר פָּאטֶר פּוּן אַלֵי דִי וְואס הָאבֶּן זִיךְ בְּזָעצְט אוֹף דָּר אֶנֶדֶרֶר
זַייט פָּאךְ אחי יפת הגדול שֵׁם אִיז דָּר בְּרוּדֶר פּוּן יֶפֶת וָוךְ יֶפֶת אִיז גְּוִוען דָּר עֶלְצְטֶר · רש"י שֶׁרַייבְט דָּעד
פְּסוּק זָאגְט שֵׁם דָּר בְּרוּדֶר פּוּן יֶפֶת אָבֶר נִיט דָּר בְּרוּדֶר פּוּן חָם וְוארוּם זַיי בַּיידִי הָאבֶּן עֶרְלִיךְ גְּהַאלְטֶן
זַייעֶר פָּאטֶר אָבֶר חָם הָט אִים פַּר שָׁעמְט : (כב) וארפכשד ילד את שלח ושלח ילד את עבר אוּ אַרְפַּכְשַׁד הָט

רִאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ בָּבֶל וְאֶרֶךְ וְאַכַּד וְכַלְנֵה בְּאֶרֶץ
שִׁנְעָר׃ יא מִן־הָאָרֶץ הַהִוא יָצָא אַשּׁוּר וַיִּבֶן אֶת־
נִינְוֵה וְאֶת־רְחֹבֹת עִיר וְאֶת־כָּלַח׃ יב וְאֶת־רֶסֶן בֵּין
נִינְוֵה וּבֵין כָּלַח הִוא הָעִיר הַגְּדֹלָה׃ יג וּמִצְרַיִם
יָלַד אֶת־לוּדִים וְאֶת־עֲנָמִים וְאֶת־לְהָבִים וְאֶת־
נַפְתֻּחִים׃ יד וְאֶת־פַּתְרֻסִים וְאֶת־כַּסְלֻחִים אֲשֶׁר
יָצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים וְאֶת־כַּפְתֹרִים׃ ס טו וּכְנַעַן
יָלַד אֶת־צִידֹן בְּכֹרוֹ וְאֶת־חֵת׃ טז וְאֶת־הַיְבוּסִי וְאֶת־
הָאֱמֹרִי וְאֶת הַגִּרְגָּשִׁי׃ יז וְאֶת־הַחִוִּי וְאֶת־הָעַרְקִי
וְאֶת־הַסִּינִי׃ יח וְאֶת־הָאַרְוָדִי וְאֶת־הַצְּמָרִי וְאֶת־
הַחֲמָתִי וְאַחַר נָפֹצוּ מִשְׁפְּחוֹת הַכְּנַעֲנִי׃ יט וַיְהִי
גְּבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידֹן בְּאֶכָה גְּרָרָה עַד־עַזָּה בְּאֶכָה
סְדֹמָה וַעֲמֹרָה וְאַדְמָה וּצְבֹיִם עַד־לָשַׁע׃ כ אֵלֶּה
בְנֵי־חָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לִלְשֹׁנֹתָם בְּאַרְצֹתָם בְּגוֹיֵהֶם׃
ס כא וּלְשֵׁם יֻלַּד גַּם־הוּא אֲבִי כָּל־בְּנֵי־עֵבֶר אֲחִי יֶפֶת
הַגָּדוֹל׃ כב בְּנֵי שֵׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשַׁד וְלוּד
וַאֲרָם׃ כג וּבְנֵי אֲרָם עוּץ וְחוּל וְגֶתֶר וָמָשׁ׃
כד וְאַרְפַּכְשַׁד יָלַד אֶת־שֶׁלַח וְשֶׁלַח יָלַד אֶת־עֵבֶר׃

וצבוים קרי שפתי חכמים ולעבר

סיב מתחיל למרוד בהקב"ה בעדיין ימיו לזום הוחל וכו' חלה שלוש לפרעה מעניין פתחלה דלא הוה מל' מכד תרתי ל"ל והכי סל"ל הוה מעניין תיעול מחיל בהם בפרסקיא (מ"ר) ול"ל דמוכרח הוה בחל להיות גבור ליד לפני ה' חכל חם הוה מל' התחלה ג"ם וס"ם

עד איז אז עד נקרוד אשמארקר אוב אפאנגר פר' נאמט׃ (י) ותהי אוב עם איז גנוען ראשית ממלכתו דר אין
דיב פון זיין קיניגרייך בבל ארך וכו׳׃ (יא) מן הארץ ההוא פון דעם האזיגן לאנד יצא אשור
איז ארום גגאנגן אשור׃ רש"י שרייבט אז אשור הט דר הערט אז זיינע קינדר פאלגן דאם ואם נקרוד
אגט אוב זענן מרד אין הקדוש ברוך הוא אוב ווילן בוען דעם טאדם הט ער ניט גוואלט וואנן כיט זיי

כו וַאֲמַר בְּרִיךְ יְיָ אֱלָהֵיהּ דְּשֵׁם וִיהֵי כְּנַעַן עַבְדָּא לְהוֹן : כז יַפְתֵּי יְיָ לְיֶפֶת וְיַשְׁרֵי שְׁכִינְתֵּיהּ
בְּמַשְׁכְּנֵיהּ דְּשֵׁם וִיהֵי כְנַעַן עַבְדָּא לְהוֹן : כח וַחֲיָא נֹחַ בָּתַר טוֹפָנָא תְּלַת מְאָה וְחַמְשִׁין
שְׁנִין : כט וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי נֹחַ תְּשַׁע מְאָה וְחַמְשִׁין שְׁנִין וּמִית : א וְאִלֵּין תּוֹלְדַת בְּנֵי נֹחַ שֵׁם
חָם וָיֶפֶת וְאִתְיְלִידוּ לְהוֹן בְּנִין בָּתַר טוֹפָנָא : ב בְּנֵי יֶפֶת גּוֹמֶר וּמָגוֹג וּמָדַי וְיָוָן וְתוּבָל
וּמֶשֶׁךְ וְתִירָס : ג וּבְנֵי גוֹמֶר אַשְׁכְּנַז וְרִיפַת וְתוֹגַרְמָה : ד וּבְנֵי יָוָן אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ כִּתִּים
וְדוֹדָנִים : ה מֵאִלֵּין אִתְפְּרַשׁוּ נַגְוָת עַמְמַיָּא בְּאַרְעֲתְהוֹן גְּבַר לְלִישָׁנֵיהּ לְזַרְעִיתְהוֹן
בְּעַמְמֵיהוֹן : ו וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפוּט וּכְנָעַן : ז וּבְנֵי כוּשׁ סְבָא וַחֲוִילָה וְסַבְתָּה
וְרַעְמָה וְסַבְתְּכָא וּבְנֵי רַעְמָה שְׁבָא וּדְדָן : ח וְכוּשׁ אוֹלִיד יָת נִמְרוֹד הוּא שָׁרֵי לְמֶהֱוֵי גִּבַּר
תַּקִּיף בְּאַרְעָא : ט הוּא הֲוָה גִּבַּר תַּקִּיף קֳדָם יְיָ עַל כֵּן יִתְאֲמַר כְּנִמְרוֹד גִּבַּר תַּקִּיף קֳדָם

יי

בעל הטורים

(ט) יאמר · ג׳ במסורה פה כן יאמר כנמרוד על כן יאמר בס׳ מלחמות ה׳ · ולציון יאמר איש ואיש יולד בה · מלמד שהי׳ נמרוד איש מלחמה ולוכד עריס כדכתיב ותהי ראשית ממלכתו בבל וזה הוא על כן יאמר בס׳ מלחמות ולציון יאמר שיהא כל שילוד שם גבור וגבה קומה כנמרוד ויהא ניכר ויאמרו שכל זה יולד בה :

רש״י

לשמור הבטחתו לזרעו י לתת להם את ארץ כנען : ויהי · להם כנען למס עובד : (כז) יפת אלהים ליפת · מתורגם יפתי ירחיב : וישכון באהלי שם · ישרה שכינתו בישראל · ומדרש חכמים אע״פ שיפת אלהים ליפת שבנה כורש שהיה מבני יפת בית שני לא שרתה בו שכינה והיכן שרתה במקדש ראשון שבנה שלמה שהיה מבני שם : ויהי כנען עבד · אף משיגלו כ בני שם ימכרו להם עבדים מבני כנען : (ב) ותירס · ל זו פרס (ב״ר) : (ח) להיות גבור · להמריד מ כל העולם על הקב״ה בעצת דור הפלגה : (ט) גבור

ציד

שפתי חכמים

ופירש״י ויתגל ל׳ ויתפעל כלומר שנח התפעל את עצמו מאליו שמת עם אשתו כלומר בקישוי אבר כאלו שמש ובזה הכיר בו שמבקש בן רביעי וק״ל וע״ל שכתבתי ישוב אחר על זה ושניהם כאחד טובים : י הא דמפרשים הקרא על זרעו של שם ולא על שם עצמו כ״ל משום דכתיב ויהי כנען עבד למו ואי קאי על שם היה לו לכתוב ויהי כנען עבד לו א״נ משום דכתיב אלהי שם ולא מצינו שנאמר אלהי גבי יחיד (בחייו) אלא דוקא גבי אומה מיוחד שמו כגון אלהי ישראל אלהי העברים לכך מפרשו על זרעו של שם: כ דאי בזמן המלכות הרי כבר כתיב ברוך ה׳ אלהי שם וגו׳ ומה ת״ל פעם שנייה ויהי כנען עבד למו אלא אף משיגלו וכו׳ · וא״ת בשביל יפת א״כ הל״ל יפת אלהים ליפת ויהי כנען עבד למו ולא״כ וישכון באהלי שם אלא לומר לך אף משיגלה כו׳ : ל וא״ת למה מפרש תירס יותר ממה שמפרש האחרים וי״ל לפי שפי׳ לעיל אע״פ שיפת אלהים ליפת שבנה כורש שהיה מבני יפת וכו׳ שאל תקשה מנ״ל דכורש מבני יפת היה לכך מפרש תירס זו פרס ש״מ דפרס היה מבני יפת וכורש היה מלך פרסיים מסתמא גם הוא היה פרס וק״ל ועי״ל משום דכתיב כאן מדי ולא כתיב פרס תקשי הרי בכל המקרא מצינו מדי ופרס יחד ל״פ תירס זה פרס ברא״ם · (נדה לדרך) ואני אומר וכו׳ שהוא גמרא בפ״ק דיומא ופרסאי מנ״ל דמיפת קאתו דכתיב בני יפת גומר וגו׳ ותני רב יוסף תירס זו פרס : מ (קנ״מ) דהל״כ הול״ל בהרי הוא לא היה

בית שני האט דארטן די שכינה ניט גרועט אונ וויא דען האט זיא גרועט אין בית ראשון וואס שלמה המלך הט גבויעט ווס ער איז גוועזן פון די בני שם ויהי כנען עבד למו אונ כנען זאל זיין אקנעכט צו אים : (כח) ויחי נח אחר המבול אונ נח הט גלעבט נאך דעם מבול שלש מאות שנה וחמשים שנה דרייא הונדרט מיט פופציג יאר : (כט) ויהי כל ימי נח אונ עס איז גוועזן אלי לעב טאג וואס נח האט גילעבט תשע מאות שנה וחמשים שנה ניין הונדרט מיט פופציג יאר וימת אונ ער איז גשטארבן : (א) ואלה תולדת בני נח אונ דאס זענין די גיבירט פון דיא קינדר פון נח שם חם ויפת ויולדו להם בנים אחר המבול אונ עס איז צו זייא גבארן גווארן קינדר נאך דעם מבול : (ב) מאלה נפרדו פון דיא דאזיגי זענין ווארין פר שפרייט איי הגוים דיא אינזלן דס מיינט מען די וואנונג פון די פעלקר בארצתם אין זייערי לענדר איש ללשנו איטליכר מענש נאך זיין לשון נאך כלומר איטליכי אומה הט גהאט אבזונדר לשון למשפחתם צו זייערי משפחות בגויהם אין זייערי פעלקר : (ח) וכוש ילד את נמרד אונ כוש האט גווינן דעם נמרוד הוא החל להיות גבר בארץ ער האט אן גהובן צו זיין אשטארקר אין לאנד י רש״י שרייבט ער הט זיך גשטארקט צו מאכן מורד זיין דיא גאנצי וועלט אוף הקדוש ברוך הוא אין דער עצה פון דור הפלגה : (ט) הוא היה ער איז גוועזן גבור ציד אשטארקר אונ אפאנגר י רש״י שרייבט ער הט גפאנגט די דעה פון די לייט מיט זיין מויל אונ ער הט זיי גנארט זיי זאלן מורד זיין אין הקדוש ברוך הוא לפני יי פר גאט כלומר ער האט זיך מתכוין גוועזן ער זאל אים דר צערנן על כן ידום אזו יאמר וועדט גזאגט כלומר אוף אזו אמענטש וואס ער איז מרשיע מיט עזות פנים דס היסט וואס ער בווייזט רשעת מיט עזותקייט אונ ער ווייסט אז עס איז פר האגדן אגאט אוף דר וועלט אונ איז זיך מתכוין ער זאל אין אים מורד זיין זאגט מען אוף אים כנמרוד גבור ציד לפני יי

ער

יְהִיֶה לְאֶחָיו׃ כ וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שֵׁם וְיִהְיֶ
כְּנַעַן עֶבֶד לָמוֹ׃ כז יַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת וְיִשְׁכֹּן
בְּאָהֳלֵי־שֵׁם וְיִהְיֶ כְּנַעַן עֶבֶד לָמוֹ׃ כח וַיְחִי־נֹחַ אַחַר
הַמַּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה׃ כט וַיְהִי
כָּל־יְמֵי־נֹחַ תְּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמֹת׃
פ י א וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי־נֹחַ שֵׁם חָם וָיֶפֶת וַיִּוָּלְדוּ
לָהֶם בָּנִים אַחַר הַמַּבּוּל׃ ב בְּנֵי יֶפֶת גֹּמֶר וּמָגוֹג
וּמָדַי וְיָוָן וְתֻבַל וּמֶשֶׁךְ וְתִירָס׃ ג וּבְנֵי גֹמֶר אַשְׁכְּנַז
וְדִיפַת וְתֹגַרְמָה׃ ד וּבְנֵי יָוָן אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ
כִּתִּים וְדֹדָנִים׃ ה מֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ אִיֵּי הַגּוֹיִם בְּאַרְצֹתָם
אִישׁ לִלְשֹׁנוֹ לְמִשְׁפְּחֹתָם בְּגוֹיֵהֶם׃ ו וּבְנֵי חָם כּוּשׁ
וּמִצְרַיִם וּפוּט וּכְנָעַן׃ ז וּבְנֵי כוּשׁ סְבָא וַחֲוִילָה
וְסַבְתָּה וְרַעְמָה וְסַבְתְּכָא וּבְנֵי רַעְמָה שְׁבָא וּדְדָן׃
ח וְכוּשׁ יָלַד אֶת־נִמְרֹד הוּא הֵחֵל לִהְיוֹת גִּבֹּר
בָּאָרֶץ׃ ט הוּא הָיָה גִבֹּר־צַיִד לִפְנֵי יְהוָה עַל־כֵּן
יֵאָמַר כְּנִמְרֹד גִּבּוֹר צַיִד לִפְנֵי יְהוָה׃ י וַתְּהִי

שפתי חכמים

לסבן סרכעה לף כתן סרכעו וכף דקלן לת כנען כף וכף הוף
דכעו וגם סרסו ופיקבו התוספות כה שלף קיקלן לת חם נעגמו
לפי שכתוב ויכרך לנסיס לת נח ולת בניו ולין קללה במקום
ברכה • מהרש"ל : ט וף"ת מסיכן רלה חם שמנקש נח בן בניהי
וי"ל מכוס דכתיב ויתגל בתוך לסבלו לסבלו קרי ולסבלה כתיב
ופירש"י

רש"י ראשית

עליהם פורת עבודתי מעתה • ומה רלה מס שסרסו ט לחד
לסס לחתיו לחד סרלסתן שני בניס היו ע ובכנ זה לת
זה בשביל יכוסת הטולם ולחיהו ים לו ג' בניס ושולשו
מנקש בן רביעי : (כו) ברוך ה' אלהי שם • שעתיד
לעמוד

עָר זְאל מְשַׁמֵּשׁ זַיין דִי קִינְדֶר פּוּן סַיינֶ עֶלְטֶרִי זַיִן וָוס הַיינְט אִיז אוֹף זַיי מוֹטָל דִי טֶרֶדְא פּוּן מַיין דִינְסְט׃
(כו) ויאמר אוֹג נַהַ הָט גִיזָאגְט בְּרוּךְ ה' גְלוֹבְט אִיז נָאט אלהי שם דָעָר נָאט פּוּן שֵׁם וְואס עָר זָעט הִיטָן זַיין
הַבְטָחָה צוּ זַיינֶ קִינְדֶר צוּ נָעבָן צוּ זַיי דָאס לַאנְד כְּנַען ויהי כנען עבד למו אוֹג כְּנַען וָועט זַיין אַקְנֶעכְט צוּ
זַיי כְּלוֹמַר עָר וָועט צוּ זַיי צָאלֶן מַס׃ (כז) יפת אלהים ליפת נָאט זָאל בְּרַייט מַאכֶן צוּ יָפֶת וישכן באהלי שם
אוֹג זָאל מַאכֶן רוּעָן זַיין שְׁכִינָה אִין דִי נִיצְעלְטֶן פּוּן שֵׁם אוּנְזֶרֶי חֲכָמִים הָאבֶן אֲזוֹ גֶרֶדֶשְׁת הָאטְשִׁי נָאט
הָט בְּרַייט גְמַאכְט צוּ יָפֶת דָם אִיז וָואס דָר מָלֶךְ כּוֹרֵשׁ וָום עָר אִיז נְוֶען פּוּן דִי בְּנֵי יָפֶת הָט גְבוּעָט דָעם

בית

דָא אֶת קָיֵם דִּי אֲקִימִית בֵּין מֵימְרִי וּבֵין כָּל בִּשְׂרָא דִּי עַל אַרְעָא : יח וַהֲוֹוּ בְנֵי נֹחַ דְּ
נְפָקוּ מִן תֵּבוּתָא שֵׁם וְחָם וְיָפֶת וְחָם הוּא אֲבוּהִי דְכְנָעַן : יט תְּלָתָא אִלֵּין בְּנֵי נֹחַ וּמֵאִלֵּין
אִתְבַּדַּרוּ כָּל אַרְעָא : כ וְשָׁרֵי נֹחַ גְּבַר פְּלַח בְּאַרְעָא וּנְצִיב כַּרְמָא : כא וּשְׁתִי מִן חַמְרָא
וְרַוֵי וְאִתְגְּלֵי בְּגוֹ מַשְׁכְּנֵיהּ : כב וַחֲזָא חָם אֲבוּהִי דִכְנָעַן יַת עֶרְיְתָא דַּאֲבוּהִי וְחַוִי לְתַרֵין
אֲחוֹהִי בְּשׁוּקָא : כג וּנְסִיב שֵׁם וְיָפֶת יַת כְּסוּתָא וְשַׁוִיאוּ עַל כְּתַף תַּרְוֵיהוֹן וַאֲזָלוּ מְחַזְּרִין
וְכַסִיאוּ יַת עֶרְיְתָא דַּאֲבוּהוֹן וְאַפֵּיהוֹן מְחַזְּרִין וְעֶרְיְתָא דַּאֲבוּהוֹן לָא חָזוּ : כד וְאִתְעַר נֹחַ
מֵחֲמְרֵיהּ וְיָדַע יַת דַּעֲבַד לֵיהּ בְּרֵיהּ זְעִירָא : כה וַאֲמַר לֵיט כְּנָעַן עַבֵד פְּלַח יְהֵי לַאֲחוֹהִי :

בעל הטורים ואטר

(כ) ויטע · ג׳ נמס׳ ויטע כרם ויטע כ׳ תלמס גן פעמן · ויטע לגפן · דלמטו לבוחיטו מיכון לקח הנטיעה מג״ע וכן לאברהם נקח בחצל מצ״ע : היין בגי׳ יללה · ויתגל תותיות גליות שגלו בהתם גוליס ע״י היין : (כה) עבד עבדיס יהיה · יהיה עולה ל׳ רמז לדמי שקליס של עבד :

רש״י שפתי חכמים

ג שנקרעת תהלה ד שגלו על עסקי היין שנאמר (עמוס ו ז) הסוסים במקרע יין : ויתגל · לשון ויתפעל : (כב) וירא חם אבי כנען · (ב״ר) יש מלכותיו מומרים כנען לשם והגיד לחביו לכך כותבה על הדבר ומתקלל : וירא את ערות אביו · יש מומרים ה׳ מלכות · (סנהדרין ס) וי״ת לבעו (ב״ר) : (כג) ויקח שם ויפת · לתן כתיב ויקחו מלמ ויקח (סנהדרין ע) לימד עליהם שנתמלא במעשה יותר מיפה לכך זכו בניו לעלות על ביניהם ויפת זכה לקבורה לבניו של יוסף (יחזקאל לט יא) תהן לגוג מקום שם קבר · ותם שבזה תם לבניו נאמר בזכרו (ישעיה כ ד) כן ינהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות כוש נערים וזקנים ערום ויחף ו ותכוסי שת וגו׳ : ופניהם אחורנית · למה נאמר פעם שניים מלמד שכשקבבו אללו והוליכו להסוך עצמם לכבותו הפכו פניהם למזרים : (כד) בנו הקטן · הפסול ז וכבזו׳ כמו (ירמיה מח מו) הגה קטן נתמיך בגויים כזוי : (כה) ארור כנען · תחת גרמת לי ח שלח מוליד בן רביעי תחר לשמעני לכול כך רביעי לסיום משמש את זרעם של אלו הגדולים שהוסל עליהם

מצום שתם סירם את אליו לכך תחר תחת גרמת לי וכו׳ ומ״ד לכעו תוכחתו מדכתיב וירח תם וכתיב תתם וירח לותם שכם תם לכאן

זַיִן פָּאטֶר : רש״י שְׁרֵייבְט עָר הָט אִים מְבְרֵם גוּוען דָם מֵיינְט מֶען עָר הָט אִים גְטָאן אזוּ אַאף אז עָר זָאל שוֹן נִיט קֶענְען טוֹלִיד זַיִן קִינְדֶר וויגד לשני אחיו בחוץ אוּנ עָר הָט דָם גְּוָאגְט צוּ זַיינוּ צְוְוִיי בְּרִידֶר וָום זַייא זָענְען גוֹוען אִין דֶר אוֹפֶן אוּנ וויא פָאלְט אוֹם דָם אזוּ אַמֶעשֶׁה צוּ טָאן עָר הָט אַזוּ גְּוָאגְט צוּ זַיינוּ בְּרוּדֶר אָדָם הָראשׁוֹן הָאט צְוְוייא זִין גְּהַאט הָט אַיינֶר דָעם אַנְדֶרִין גְּרֶרֶצְט פּוֹן וָועגֶן דֶר יְרוּשָׁה פּוֹן דֶער וָועלְט אוּנ אוּנֶר פָאטֶר הָט שׁוֹן דְרַייא זִין אוּנ עָר וויל נָאךְ הָאבְּן דָעם פָּערְדֶן : (כג) ויקח שם ויפת את השמלה אוּנ שָׁם טִיט יָפֶת הָאבִּין גְּנוּמֶן דָם קְלֵייד וישימו על שכם שניהם אוּנ זַייא הָאבְּן גְּטָאן אוֹף זַייעֲרֵי בֵּיידִי אֲקְסֶל וילכו אחורנית אוּנ זָענְען גַּאנְגֶן אוּנְטֶר וַויילִיבְּם ויכסו את ערות אביהם אוּנ זַיי הָאבְּן צוּ גְרֶעקְט דִיא עֶרְוָה פּוֹן זַייעֶר פָאטֶר וּפניהם אחרנית אוּנ זַייעֶר פָּנִים אִין גְּוענְדֶר אַרוּנְטֶר כְּלוֹמַר אַז זַייא זָענְען גְּקוֹמֶן נָאהִינְט פּוֹן אִים אוּנ הָאבְּן זִיךְ בְּרַארְפְט אוֹם עָרְיֶן צוּ אִים זַייא זָאלִין אִים צוּ דֶעקְן הָאבְּן זַייא זַייעֶר פָּנִים אַוועק גֶעקֶעהְט אַרוּנְטֶר ערות אביהם לא ראו אוּנ דִי עֶרְוָה פּוֹן זַייעֶר פָאטֶר נַחַ הָאבְּן זַייא נִאר נִישְׁט גְּוָאהְן:(כד) ויקץ נח מיינו אוּנ נח הָט זִיךְ אוֹף גְּוָאכְט פּוֹן זַיין וויין וידע אוּנ עָר הָט גְּוויסְט את אשר עשה לו בנו הקטן וֶום זַיין קְלֵיינֶר זון הָאט אִים גְטָאן · רש״י שְׁרֵייבְט בְּנוֹ הַקָּטָן אִיז טַייטְש דֶער שְׁלֶעכְטֶר זון : (כה) ויאמר הָט נַחַ גְּוָאגְט ארור כנען פָאר פְלוּכְט זָאל זַיין כְּנַעַן עבד עבדים יהיה לאחיו אַקְנֶעכְט וָואם דִינְט זָאל עָר זַיין צוּ זַיינוּ בְּרִידֶר · רש״י שְׁרֵייבְט אַז הָט נַחַ צוּ אִים גְּוָאכְט דוּ הָאסְט גְּרַם גְּוָען צוּ טִיר אִיךְ זָאל נִיט טוֹלִיד זַיין אֶפְּעֶרְדִין זון עָר זָאל מִיךְ טְשַׁמֵּשׁ זַיין דְרוּם זָאל פָאר שָׁאלְטֶן וָועֶרְן דַיין פְּעֶרְדֶר זון

בֵּינִי וּבֵין כָּל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ׃ ששי פ ויהיו
בְּנֵי־נֹחַ הַיֹּצְאִים מִן־הַתֵּבָה שֵׁם וְחָם וָיֶפֶת וְחָם הוּא
אֲבִי כְנָעַן׃ יט שְׁלֹשָׁה אֵלֶּה בְּנֵי־נֹחַ וּמֵאֵלֶּה נָפְצָה
כָּל־הָאָרֶץ׃ כ וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטַּע כָּרֶם׃
כא וַיֵּשְׁתְּ מִן־הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אָהֳלֹה׃
כב וַיַּרְא חָם אֲבִי כְנַעַן אֶת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגֶּד לִשְׁנֵי־
אֶחָיו בַּחוּץ׃ כג וַיִּקַּח שֵׁם וָיֶפֶת אֶת־הַשִּׂמְלָה
וַיָּשִׂימוּ עַל־שְׁכֶם שְׁנֵיהֶם וַיֵּלְכוּ אֲחֹרַנִּית וַיְכַסּוּ אֶת
עֶרְוַת אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אֲחֹרַנִּית וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם לֹא
רָאוּ׃ כד וַיִּיקַץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לוֹ
בְּנוֹ הַקָּטֹן׃ כה וַיֹּאמֶר אָרוּר כְּנַעַן עֶבֶד עֲבָדִים

שפתי חכמים

שלימו לשון עון ממש ולא תוכל וכו' ולא כתרגם ר"י על העולם׃
ת (קנ"מ) דתלי"ב ויתל ל"ל נח ולא כל"ל ויטע כרם׃ א (קנ"מ)
דאין לפרש הים של נעמי שהרי כתים קרוי ליפתו כמו שכתב
שמקומם בעשלה עד שנת"ד הים הגדול׃ ב וז"ת מנ"ל לרש"י שכבשים
עמו חזורות של תתים כשלמה חזורות של גפן שכבשים עמו
מדכתיב ויטע כרם ואין נטיעה אלא חזורות דזריעת הזרע של
לילן שהוא הרגיעין שבתוך ספרי לומו שקרא נטיעה אלא חזורות
של תתים מנ"ל • וכרי ליסברי"ל בגיטורים שלו תירן דהוכחתו
מדכתיב ויחל ופי' עשה עמו חולין שהיה לו לעשות תחלה בנטיעה
אחרת כדסברם"י ממטע שהיה לו ג"כ שאר נטיעות ואלו לא ידעינן
מאיזה מין לילן היה לו נטיעות אלא חולין ולא הוזכר בתורה עד
כאן מין אחר אלא תתים כדכתיב כפ' כרתשים ויתפרנו עליה
תאנה ך אלו חומרים מין תתים היה לו • וכ"ל כיון דחם בנו סרסו כדי שלא יוליד בן רביעי ומסיק דלא חם שמשקם להוליד
שר בן רביעי אלא מדנטעה נטיעות כמכירין לידי תלוש ולא מצינו שום פרי המכיחין לידי תלוש כמו התאנה כמו שתמרו ז"ל
עץ שאכל ממנו אדם הראשון תאנה היה שנ' ויתפרו עלה תאנה וגו' ואמרו ז"ל שקלקלו בזה ומקרא מוכח אותו עץ עלגם התאנים הגדולים
כמו שנ' ודע אדם עוד את אשתו ופירש"י סופיה תאנה על תלוותו מ"ה פירש"י כשנכנס לתיבה שכנים עמו חזורות ויחזרו

תתים

בוֹגֶן אוּנ חָט צוּ אִים גָּאנְט דָם אִיז דֶר צַייכֶן וָם אִיךְ הָאבּ גָּאנְט׃ (יח) ויהיו אוֹנ זַיי זָענֶן גְּעוֶן בני נח
דִי קִינְדֶר פּוֹן נֹחַ היצאים מן התבה שם וחם ויפת וָם זַייא זָענֶן אַרוֹם גֶעאנְגֶן פּוֹן דֶר תֵּבָה שָׁם אוֹנ חָם אוֹנ
יָפֶת וחם הוא אבי כנען אוֹנ חָם אִיז גְּוֶעזֶן דֶר פָאטֶר פּוֹן כְּנַעַן׃ (יט) שלשה אלה בני נח דִי דְרַייא זָענֶן גְּוֶעזֶן
דִי זֶין פּוֹן נֹחַ ומאלה נפצה כל הארץ אוֹנ פּוֹן דִי דָאזִיגֶי אִיז פַּר שְׁפְּרַייט גְּוֶואָרֶן דָם הַיִיסְט עָם אִיז בַּזֶעצְט
גְּוֶואָרֶן דָאם נַאנְצֶי לַאנְד׃ (כ) ויחל נח אוֹנ עֶר הָאט אָן גֶהוֹיבֶן נֹחַ איש האדמה דֶר הַאר פּוֹן דֶר עֶרד ויטע
כרם אוֹנ עֶר חָט גְּפְלַאנְצְט אַוֵוייז גָארטֶן׃(כא) וישת מן היין אוֹנ עֶר חָט גְּטרוּנְקֶן פּוֹן דָעם וַיין וישכר אוֹנ
עֶר אִיז גְּוֶואָרֶן שִׁיכּוֹר ויתגל אוֹנ עֶר אִיז וָואָרֶן אַנְפְּלַעְקְט דָם הַיִיסְט עֶר אִיז גְּלַעְגֶן אוֹף גְּדֶעקְט בתוך אהלה
אִין זַיין גִיצֶעלְט׃ (כב) וירא חם אבי כנען את ערות אביו אוֹנ חָם דֶר פָאטֶר פּוֹן כְּנַעַן חָט גְּנֶעהֶן דִי עֶרְוָה פּוֹן

רש"י

שממרתי׃ (יח) וחם הוא אבי כנען • למה סופרך לומר כאן
לפי שספרתם שסוקם ובאים בשכורתו של מ שקלקל׃ כה
חם ועל ידו נתקלל כנען ועדיין לא כתב תולדות חם ולא
ידעתי שכנען בנו לפיכך סופרך לומר כאן וחם הוא אבי
כנען׃ ויחל • (כ"ל) עשה עמו חולין ת שהיה לו לעסוק
תחלה בנטיעה אחרת׃ איש האדמה • לחודי המלמדה כמו
(רות ח ג) תים א נעמי׃ ויטע כרם • כשנכנס לתיבה
שכנים עמו חזורות וימולי ב תתים (כ"ל)׃ (כא) אהלה •
תחלה כתיב למ לו׃ שנכשים שנקללו על שם שומרת
שנקללת

חַיָּתָא דְּעִמְכוֹן בְּעוֹפָא בִּבְעִירָא וּבְכָל חַיַּת אַרְעָא עִמְכוֹן מִכֹּל נָפְקֵי תֵּבוּתָא לְכָל חַיַּת
אַרְעָא : יא וְאָקִים יַת קְיָמִי עִמְכוֹן וְלָא יִשְׁתֵּיצֵי כָּל בִּשְׂרָא עוֹד מִמֵּי טוּפָנָא וְלָא יְהֵי עוֹד
טוּפָנָא לְחַבָּלָא אַרְעָא : יב וַאֲמַר יְיָ דָּא אָת קְיָם דִּי אֲנָא יָהֵב בֵּין מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן וּבֵין
כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא דְּעִמְכוֹן לְדָרֵי עָלְמָא : יג יַת קַשְׁתִּי יְהָבִית בַּעֲנָנָא וּתְהֵי לְאָת קְיָם
בֵּין מֵימְרִי וּבֵין אַרְעָא : יד וִיהֵי בְּעַנָּנוּתִי עֲנָנָא עַל אַרְעָא וְתִתְחֲזֵי קַשְׁתָּא בַּעֲנָנָא :
טו וְדְכִירְנָא יַת קְיָמִי דִּי בֵּין מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן וּבֵין כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא בְּכָל בִּשְׂרָא וְלָא יְהֵי
עוֹד מַיָּא לְמוֹפְנָא לְחַבָּלָא כָּל בִּשְׂרָא : טז וּתְהֵי קַשְׁתָּא בַּעֲנָנָא וְאֶחֱזִינָהּ לְמִדְכַּר קְיָם
עָלָם בֵּין מֵימְרָא דְיָ וּבֵין כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא בְּכָל בִּשְׂרָא דִּי עַל אַרְעָא : יז וַאֲמַר יְיָ לְנֹחַ

רש"י

לכל חית הארץ · להבית המזיקן שלזין בכלל החיה :
אשר אתכם · שלזין לבוזה עם הבריות : (יא) והקמותי
מעשה ק קיום לבריתי ומהו קיומו את הקשת כמו שמסיי'
והולך : (יב) לדרת עולם · נכתב הסר שיש דורות שלא
הולכו למות ר לפי שלדיקים גמורים היו כמו דורו של
חזקיהו מלך יהודה ודורו של רבי שמעון בן יוחאי (ב"ר) :
(יד) בענני ענן · כשהעלה במחשבה לפני להביא ש חשך
ואבדון לעולם : (טז) בין אלהים ובין כל נפש חיה · בין
מדת הדין של מעלה ובניכם שהיה לו לכתוב ביני ובין
כל נפש חיה · אלא זהו מדרכו כשהבא מדת הדין לקטרג
עליכם (לחייב אתכם) אני רואה את המות ומזכר
(יז) זאת אות הברית · הכתוב הקשת ואמר לו הרי המות

שפתי חכמים

לא פי' ענניס ממש אמה אמר ולא יהיה עוד המים למבול וכי בשביל שהיה ענניס על הארץ יהיה המים ממש אלא ר"ל בענני ענן כשהיה ענניס ע"פ דיוקו דכתי' הוא מדכתיב ענן על הארץ שייחס הענן אל הארץ וכי מה שייכות יש לענן אל הארץ ר"ל בענני ענן כשהיה ענניס ע"פ

בַּשְׂעַתְגִּין מֵין בְּרִית מִיט צַייךְ דָּם הַייְטֶט אִיךְ וָעל מַאכֶן מֵין בְּרִית אוֹג וָום אִיז דָּר קִיוּם דָּם אִיז
דָּר רֶעגֶן בּוֹגֶן אֲזוֹ וִוי וַייטֶר וָועט שְׁטַיין וְלא יכרת כל בשר עוד אוג עם זָאל שוֹן נָאךְ מָער קֵיין מַאל נִיט פַּר
שְׁוִוימֶן וָועֶן אֶלי לַייבֶּר ממי המבול דורך דָעם וַואסֶר פּוּן דָעם מַבּוּל ולא יהיה עוד מבול אוג עם זָאל שוֹן נָאךְ
מָער קֵיין מַאל נִיט זַיין קֵיין מַבּוּל לשחת הארץ צוּ פַּר דַארבֶּן דִי עֶרד : (יב) ויאמר אלהים אוג נָאט הַט גְּוואגט
זאת אות הברית דָם אִיז דָר צֵייכֶן פּוּן דָעם בְּרִית אשר אני נתן ביני וביניכם וָום אִיךְ טוּא נָעבֶּן צְווִישֶׁן מִיר אוג
צְווִישֶׁן אַייךְ ובין כל נפש חיה אוג צְווִישֶׁן אֶלי לַייבֶּר וָום הָאבֶּן אִין זִיךְ אַחֵיות אשר אתכם וָום זָענֶן מִיט אַייךְ
לדרת עולם בֵּיז צוא אַייבִּיגי דוֹרוֹת : (יג) את קשתי נתתי בענן מֵין רֶעגֶן בּוֹגֶן הָאבּ אִיךְ גֶּעגֶבֶּן אִין וָואלְקֶן
והיתה לאות בריה אוג דָם זָאל זַיין צוּ אַצֵייכֶן אוֹף דָעם בְּרִית וָום אִיז ביני ובין הארץ צְווִישֶׁן מִיר אוג צְווִישֶׁן
דָּר עֶרד כְּלוֹמֶר צְווִישֶׁן דָּר וָועלְט : (יד) והיה אוג עָם וָועט זַיין בעבני ענן אז אִיךְ וָועל מַאכֶן וָואלְקֶנְען
אוֹיואלְקֶן כְּלוֹמֶר אז עָם וָועט אוֹף גַיין אִיין מַחֲשָׁבָה פַּר מִיר אִיךְ זָאל בְּרֶענֶגֶן אַפִּינְצֶטֶרנִיש אוג אַיין פַּר
לִירוּבֶּר דָם מֵיטֶנט טָעג פַּאר דַארבִּינג אוֹף דָר וָועלְט ונראתה הקשת בענן וָועט וָועֶרֶן גְּוֶעהֶן דָר בּוֹגֶן אִין
דָעם וָואלְקֶן : (טו) וזכרתי את בריתי וָועל אִיךְ גֶּדֶענְקֶן מֵיין בְּרִית אשר ביני וביניכם ובין כל נפש חיה וָואס
אִיז צְווִישֶׁן מִיר אוג אַייךְ אוֹיואלְקֶן צְווִישֶׁן אֶלי לַייבֶּר וָום הָבֶּן אַחֵיות בכל בשר אִין אַלי בַּשְׂעַפֶּנִיש ולא יהיה עוד
המים למבול אוג דָם וַואסֶר וָועט שוֹן נִיט זַיין נָאךְ צוּ אַמַבּוּל לשחת כל בשר צוּ פַּר דַארבֶּן אַלי בַּשְׂעַפֶּנִיש :
(טז) והיתה הקשת בענן אוג דָר בּוֹגֶן זָאל זַיין אִין וָואלְקֶן וראיתיה אז אִיךְ זָאל דָם וָועֶן לוכר ברית עולם צוּ
נֶדֶענְקֶן דָעם אַייבִּיגֶן בְּרִית בין אלהים צְווִישֶׁן דָעם בָּאדֶן דָרִין ובין כל נפש חיה אוג צְווִישֶׁן אַלי נֶפֶשות
וָום הָאבֶּן אַחֵיות בכל בשר אִין אַלי בַּשְׂעַפֶּנִיש על הארץ אוֹף דָר עֶרד כְּלוֹמֶר אז דָר מַדָּת הַדִּין וָועט קוֹמֶן
אוֹף אַייךְ מַקְטֶרֶג זַיין אִיךְ זָאל אַייךְ מַאכֶן פַּר לִירֶן וָועל אִיךְ זֶעהֶן דָעם צֵייכֶן אוג וָועל מִיךְ דָער מַאנֶן
אז אִיךְ הָאבּ כּוֹרֶת בְּרִית גְּוֶעזֶן אִיךְ זָאל נִיט פַּר דַארבֶּן דִי וָועלְט : (יז) ויאמר אלהים אל נח אוג נָאט הַט
גְּוָאגְט צוּ נֹחַ זאת אות הברית דָם אִיז דָר צֵייכֶן פּוּן דָר זִיכֶרהַייט · רש"י שֶׁרֵייבְט עֶר הַט אִים גְּוִוִיזֶן דָעם

וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בָּעוֹף בַּבְּהֵמָה
וּבְכָל־חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכֹּל יֹצְאֵי הַתֵּבָה לְכֹל
חַיַּת הָאָרֶץ׃ יא וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא־
יִכָּרֵת כָּל־בָּשָׂר עוֹד מִמֵּי הַמַּבּוּל וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד
מַבּוּל לְשַׁחֵת הָאָרֶץ׃ יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אוֹת־
הַבְּרִית אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל־נֶפֶשׁ
חַיָּה אֲשֶׁר אִתָּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם׃ יג אֶת־קַשְׁתִּי נָתַתִּי
בֶּעָנָן וְהָיְתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ׃ יד וְהָיָה
בְּעַנְנִי עָנָן עַל־הָאָרֶץ וְנִרְאֲתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן׃
טו וְזָכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין
כָּל־נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר וְלֹא־יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם
לְמַבּוּל לְשַׁחֵת כָּל־בָּשָׂר׃ טז וְהָיְתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן
וְרָאִיתִיהָ לִזְכֹּר בְּרִית עוֹלָם בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל־
נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל־בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ׃ יז וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ זֹאת אוֹת־הַבְּרִית אֲשֶׁר הֲקִמֹתִי

שפתי חכמים

ויאמר להם פרו ורבו וגו' פי' על ויבדך אותם אלהים וכן נמי קאי לעיל פסוק ג' דויאמר להם פרו ורבו דכוי מה הוא סירו' על ויבדך אלהים אבל מצות פריה ורביה לא למדנו אלא מקרא דואתם פרו ורבו אלא כתיב כיס בראשה : פ וכן עשה בתחרומה ר"ל וכן עשה כעניה שנית כלומר אע"פ שהכעיסוהו ככה נעיל מ"מ כיס דוגמא שהכעיסוהו על הקב"ה על תנאי הוא שעשין רצונו מקיים הבטחתו ואם לאו אין מקיים הבטחתו ולכך היה דוגמא עד שהכעיסוהו הקב"ה אבל להבא מבול עוד כל"ל וזה יתורץ ג"כ למה הוא נגמ על מצות פריה ורביה הא ככר הוה לאדם אבל חוה מכוס עם הכריות : מכל יוצאי התיבה : להביא שקצי' עצ וכמצי': לכל

רש"י ביני

פ למה לו הקני מסכים לעשות קיום וחוזק בריה להבטחתי ואתן לך לות : (י) חית הארץ אתכם : פס המתהלכים

וְאֵת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בָּעוֹף בַּבְּהֵמָה וּבְכָל חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכֹּל יֹצְאֵי הַתֵּבָה לְכֹל חַיַּת הָאָרֶץ׃ יא וַהֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא יִכָּרֵת כָּל בָּשָׂר עוֹד מִמֵּי הַמַּבּוּל וְלֹא יִהְיֶה עוֹד מַבּוּל לְשַׁחֵת הָאָרֶץ׃ יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אוֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתָּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם׃ יג אֶת קַשְׁתִּי נָתַתִּי בֶּעָנָן וְהָיְתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ׃ יד וְהָיָה בְּעַנְנִי עָנָן עַל הָאָרֶץ וְנִרְאֲתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן׃ טו וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל בָּשָׂר וְלֹא יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחֵת כָּל בָּשָׂר׃ טז וְהָיְתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן וְרָאִיתִיהָ לִזְכֹּר בְּרִית עוֹלָם בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ׃ יז וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ זֹאת אוֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר הֲקִמֹתִי

וְאֵת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בָּעוֹף בַּבְּהֵמָה וּבְכָל חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכֹּל יֹצְאֵי הַתֵּבָה לְכֹל חַיַּת הָאָרֶץ׃ יא וַהֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא יִכָּרֵת כָּל בָּשָׂר עוֹד מִמֵּי הַמַּבּוּל וְלֹא יִהְיֶה עוֹד מַבּוּל לְשַׁחֵת הָאָרֶץ׃ יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אוֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתָּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם׃ יג אֶת קַשְׁתִּי נָתַתִּי בֶּעָנָן וְהָיְתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ׃ יד וְהָיָה בְּעַנְנִי עָנָן עַל הָאָרֶץ וְנִרְאֲתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן׃ טו וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל בָּשָׂר וְלֹא יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחֵת כָּל בָּשָׂר׃ טז וְהָיְתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן וְרָאִיתִיהָ לִזְכֹּר בְּרִית עוֹלָם בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ׃ יז וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ זֹאת אוֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר הֲקִמֹתִי

חַס גַּזאגט (לא אסף וכו') אוג חַיינט חָט אִים נָאט גַּזאגט אִיךְ בִּין מַסְכִּים צוּ מַאכֶן אַקְוִוט צוּ מֵיין הַבְּטָחָה אוג אִיךְ וָועל דִּיר נָעבֶּן אַצֵייכֶן דָּרוֹף׃ (י) ואת כל נפש החיה אוג כִּיט אַלֶי־לַייבֶּר וָום הָאבֶּן אִין זִיךְ אַחַיוּת אשר אתכם וָום אִין כִּיט אַיִיךְ בעוף אין עופות בבהמה אין בְּהֵמוֹת ובכל חית הארץ אתכם אוג כִּיט אַלֶי חַיוֹת פוּן דָּר עֶרד וָום זָענֶן צְווִישֶׁן אַיִיךְ מכל יצאי התבה פוּן אַלֶי וָום זַיי זָענֶן אֶרוֹס גֶענַאנֶגֶן פוּן דָּר תֵּיבָה לכל חית הארץ צוּ אַלֶי חַיוֹת פוּן דָּר עֶרד דָּאס מַיינט טָעֶן דִּיא מַזִּיקִין׃ (יא) והקמתי את בריתי אתכם אוג אִיךְ וָועל

נ כָּל רֵיחָשָׁא דְהוּא חַי לְכוֹן יְהֵי לְמֵיכָל כִּירוּק עִשְׂבָּא יְהַבִית לְכוֹן יַת כּוֹלָּא : ד בְּרַם
בְּשַׂרָא בְּנַפְשֵׁיהּ דְמֵיהּ לָא תֵיכְלוּן : ה וּבְרַם יַת דְּמָכוֹן לְנַפְשָׁתֵיכוֹן אֶתְבַּע מִדְּ כָּל חַיְתָא
אֶתְבְּעִנֵּיהּ וּמִנֵּי־ אֲנָשָׁא מִדְּ גְּבַר דַּיְשׁוֹד יַת דָּמָא דַאֲחוֹהִי אֶתְבַּע יַת נַפְשָׁא דַאֲנָשָׁא :
ו דַּיְשׁוֹד דָּמָא דַאֲנָשָׁא בַּסְהֲדִין עַל מֵימַר דָּנָיֵא דְמֵיהּ יִתְשֵׁד אֲרֵי בְּצַלְמָא דַיְיָ עֲבַד יַת
אֲנָשָׁא : ז וְאַתּוּן פּוּשׁוּ וְסְגוּ אִיתַיְלִידוּ בְּאַרְעָא וּסְגוּ בָהּ : ח וַאֲמַר יְיָ לְנֹחַ וְלִבְנוֹהִי עִמֵּיהּ
לְמֵימָר : ט וַאֲנָא הָא אֲנָא מְקַיֵּם יַת קְיָמִי עִמְּכוֹן וְעִם בְּנַיכוֹן בַּתְרֵיכוֹן : י וְעִם כָּל נַפְשָׁא

בעל הטורים חיתא

(ה) ואך ג׳ כמס׳ סכה ותיוב ואך סם טמא׳ תלן לחזוקכם • ואך לת סדבר • לו׳ כמו שחסור לפרוע עמו לך חסור לקלל עמה והוא אך לת דמכם לנפשותיכם ואך לת סדבר שלפני׳ סדבור לדכרום ואך סם טמא׳ לומר שמעכל חיה לדכרו׳ אין טמחה כין טהורה :
(ט) מקיס לת כריתי לחתכם • ס״ת מתיס רמז לתחיית המתים שכשם שקיס לכם כריתי להחיותם :

ר״ש״י שפתי חכמים

(ה) ואך את דמכם • לא״פ שהתרתי לכם נפילת נפש בכהמה לא תאכל נבילה ולא תזרוק עליו דמה אבל בנפשות אדם אני דורש ואומר ואך את דמכם לנפשותיכם ואך לת סדבר שלפני׳ סדבור לדכרום ואך סם טמא׳ לומר שמעכל חיה לדכרו׳ אין טמחה כין טהורה :
(ט) מקיס לת כריתי לחתכם • ס״ת מתיס רמז לתחיית המתים שכשם שקיס לכם כריתי להחיותם :

וכו״ת מן נפשו במקום עם כלו׳ לומר כשכר נעודו עם נפשו לא תאכלוהו ומיתור׳ דדמו דכשו נפשו למל׳ נפשו נדרש לפניו ולאחריו כשר נפשו נפשו דמו ופירושו כשכר נעודו עם נפשו וכן כשעת נפשו דמו כלו׳ כשדמו עודנו עם נפשו לא תאכלו ומה שהוסיף לומר נעוד נפשו הוא מפני שכשר עם נפשו לא תאכלו מורם כמונן ממלת נפשו הוא שכשר יחד נפשו פ׳ נפשו נעוד נפשו כו וכו׳ : ב (ק״מ) דלי מסוף דס אחר לא כשר כל׳ ומיד תלמד ס דלא״כ לנפשותיכם ל״ל : ע (ק״מ) שסוכר דשכוח דס׳ כרחמי׳ ויאמר

מִי בְּלוּט פּוּן דָעם מָענְשָׁן • ר״ש״י שְׁרֵייבְט וַייל דָּך דּוֹר הַמַּבּוּל הָאבֶּן גִּזִינְדִיגְט אוּנ מַרְמָת דָעם רָאט זַייא נָאט נְמַאכְט הָפֶּקֶר צוּ דִי חַיּוֹת רָעוֹת זַי זָאלֶן אִיבֶּר זַיי שׁוֹלֶט זַיין דְּרוּם הָט עֶר הַיינְט וִוידֶר נְמִיזְט מַזְהִיר זַיין דִי חַיּוֹת זַייא זָאלֶן שׁוֹן אֵין דִי מָענְשָׁן נִיט שׁוֹלֶט זַיין וּמִיד הָאדם פּוּן דָּך הָאנְט פּוּן דָעם מָענְשָׁן בְּלוֹמֶר וּוָען אַיינֶר הַרְגְּט דָעם אַנֶדֶרִין בְּמֵזִיד אוּנ עֶם אִיז דְרוּף קֵיין עֵדוּת נִיט פַּאר הָאנְדֶן וְועל אִיךְ פָּארְשְׁטֶן בְּלוֹמֶר וְועל אִיךְ אֶלַיין דָעם רוֹצֵחַ שְׁטְרָאפֶן מִיד אִישׁ אָחִיו אוּנ פּוּן אָזוֹ אַמָענְטְשָׁן וּוִם עֶר הָט זַיין חָבֶר אוֹ לֵיבּ וְוַייב אַבְּרִידֶר אוּנ הָט אִים גְּהַרְגְּט בְּשׁוֹגֵג אוֹדֶר וְועל אִיךְ פּוּן אִים פָּארְשָׁטֶן אֶת נֶפֶשׁ הָאדם דָם נָקֵשׁ פּוּן דָעם מָענְשָׁן אוּב עֶם אִיז נִיט פַּר הָאנְדֶן דְּרוּף קֵיין עֵדוּת עֶר זָאל פַּר טְרִיבֶן וְועֶרֶן אִין עִיר מִקְלָט אוּנ אִיז אֶלַיין אוֹךְ נִיט אוּנְטֶר טָענִיג פַּאר הקב״ה עֶר זָאל אִים בָּעטֶן עֶר זָאל אִים מוֹחֵל זַיין פַּאר דָעם עָוֹן וְועט אִים נָאט שְׁטְרָאפֶן : (ו) שפך דם האדם דָּך וּוִם פַּר גִּיטְט דָם בְּלוּט פּוּן אַמָענְשָׁן דְּהַיְינוּ וְועֶן מַייֶנֶר הַרְגְּט אַמָענְשָׁן בְּמֵזִיד אוּנ עֶם אִיז פַּר הָאנְדֶן עֵדוּת דְּרוּף בְּאדם דמו ישפך זָאל דְּרוּךְ מָענְטְשָׁן זַיין בְּלוּט פַּר נָאטֶן וְועֶרֶן בְּלוֹמֶר דָאם בֵּית דִּין זָאל אִים לָאזִין אוּם בְּרָענֶגֶן כִּי בצלם אלהים וְואֲרוּם אִין דָעם פָּארֶם פּוּן נָאט עשה את האדם הָט נָאט בְּשׁאֶפֶן דָעם מָענְשָׁן : (ז) ואתם פרו ורבו אוּנ אִיר פְּרוּכְפָּרֶט אַיִיךְ אוּנ מֶעֶרֶט אַיִיךְ שרצו בארץ וְוִידֶרְמֶנְט אוּיף דָעֶר עֶרד וּרבו בה אוּנ מֶעֶרֶט אַיִיךְ אוֹף אִיר : ר״ש״י שְׁרֵייבְט דְּרוּם שְׁטֶייט דָּך פְּסוּק נָאהִינְט צוּ דִי פְּרִיהֶרְדִיגֶע פְּסוּקִים וָם זַיי שְׁמוּסְן פּוּן שְׁפִּיטֶת דָמִים מִיר זָאלֶן דָּך פּוּן אָפּ לָעֶרנֶן אַז דָּך וָאם אִיז נִיט עוֹסֵק אִין פְּרִיָה וְרִבְיָה אִיז גְּלַייךְ וְוִיא עֶר אִיז שׁוֹפֵךְ דָם : (ח) ויאמר אלהים אל נח ואל בניו אוּנ נָאט הָט נְזָאגְט צוּ נֹחַ אוּנ צוּ זַייְנֶי זִין אתו מיט אִים לאמר אַזוֹ צוּ זָאגְן : (ט) ואני הנני אִיךְ הִנֵּה נוּן אִיךְ מְקִים את בריתי אִיךְ וָועל בַּשְׁטָעטִיגֶן מַיין זִיכֶרְהַייט אתכם מִיט אַייךְ וְאת זרעכם אחריכם אוּנ מִיט אַייעֶרֶי קִינְדֶר וָואם זַייא וָועלֶן זִיין נָאךְ אַייךְ • ר״ש״י שְׁרֵייבְט נֹחַ הָט נִיט גְּוואלְט עוֹסֵק זַיין בְּפִרְיָה וְרִבְיָה וָוארוּם עֶר הָט זִיךְ גְּזָארְגְט מָאטֶר וְועט נָאט וִוידֶר בְּרֶענְגֶן אַמַבּוּל צוּ פַּאר דֶארְבֶּן דִי וָועלְט הָט אִים הקב״ה מַבְטִיחַ גְּוועֶן עֶר זָאל שׁוֹן מֶעֶר נִיט פַּר דֶארְבֶּן דִי וָועלְט אַזוֹ וְוִיא אוֹבֶן אִיז גְּשֶׁטָאנֶן אַז נָאט

וּבְכָל־דְּגֵי הַיָּם בְּיֶדְכֶם נִתָּנוּ׃ ג כָּל־רֶמֶשׂ אֲשֶׁר
הוּא־חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה כִּירֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי
לָכֶם אֶת־כֹּל׃ ד אַךְ־בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ׃
ה וְאַךְ אֶת־דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ מִיַּד כָּל־חַיָּה
אֶדְרְשֶׁנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֶדְרֹשׁ אֶת־
נֶפֶשׁ הָאָדָם׃ ו שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ
כִּי בְצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת־הָאָדָם׃ ז וְאַתֶּם פְּרוּ
וְרִבוּ שִׁרְצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ־בָהּ׃ חמישי ס ח וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים אֶל־נֹחַ וְאֶל־בָּנָיו אִתּוֹ לֵאמֹר׃ ט וַאֲנִי הִנְנִי
מֵקִים אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת־זַרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם׃

שפתי חכמים

ג׳ מנותה שמצות ממלאכה זו תלוי הפעולה עצמה כגון הכה על
מתוס אין שיך לומר שמתו (תלת פועל שלמן דסיינו הקב״ה) תלת
פי׳ לשון הפסקה׃ ל (ק״ת) מפ שהתיר לנח הכשר יותר מלאדם
נלע״ד לפי פקודם היה בחדש והבאמה שוין כלם מעשי ה׳ יצדם
מן כחדמה ולין לזה יתרון על זה ולמה יתיה לאחד תת תביכו
תלת בזמן המקול שחטולו כלם והיה ריחו שיהבדו כולם תלת
שנתקיימו בזכות נח ומזה היה לו יתרון על הב״ח ומכו׳ : ם כתב
הרמ״ם מכוסחת הכתובה שמלאתי בנפשו תעוד נפשו בו לא תאכלו
כדי תכבר מן החי בשר בעוד נפשו דמו לא תאכלו כדי דם מן החי

רש״י ואת

כל זמן שאתם חיים : (ג) לכם יהיה לאכלה • (מנחת
קנ) שלח הרשיתי לאדם הרשעון בשר תלח ירק עשב
ל ולכם כירק עשב שהפקרתי לאדם הרשעון נתתי לכם
את כל : (ד) בשר בנפשו • תסר לאס תבר מן החי
ם כלומר כל זמן שנפשו בו לא תאכלו תבשר : בנפשו דמו•
בעוד נפשו בו : בשר בנפשו לא תאכלו • הרי תבר מן
החי ואף בנפשו דמו לא תאכלו הרי דם מן החי :

ואך

וכ״ם

דַּד מְעֹנֵשׁ אִיז טוֹט וְעַן עֶר אִיז אֲפִילוּ אַזוֹ גְרוֹס וְוִיא עוֹג מָלֶךְ הַבָּשָׁן מוּז מָעַן אִים יוֹא הִיטֶן פֶּאר רִיא
עַבְּבְּרִים וְוָארוּם עֶם שְׁטֶייט אִין פָּסוּק (ומוראכם והחתכם) אִיז אַזוֹ דֶער פָּשַׁט וָעַן וָועט זִיין צַיְיטֶער פָּארְבָּט
אוֹף דִי חַיּוֹת בָּל זְמַן אַז אִיר לֶעבְּט : (ג) כל רמש אשר הוא חי אִיטְלִיכְם וְוִידְמִנוּנְג וְוִיל עֶם לָעבְּט לכם יהיה
לאכלה זָאל זוֹ אַייךְ זַיין צוּ עֶסֶן כירק עשב אַזוֹ וְוִי דִי גְרִיכִי קְרַייטְוִיכְצֶר נתתי לכם את כל הָאבּ אוּךְ אַייךְ דָם
אַלֶץ גְּעֶסֶן • ר״ש״י שֶׁהַרֵי בְּבָט אַזוֹ הָט נָאט גְּזָאגְט צוּ נֹחַ אָדָם הָרִאשׁוֹן הָאבּ אוּךְ־קֵין רְשׁוּת נִיט גְּעֶסֶן
עֶר זָאל עֶסֶן פְלֵייש נָאר דִי גְרִיכִי קְרַייטְוִיכְצֶר אָבֶּר אוּךְ בֵּין צַייךְ מַתִּיר פְלֵייש צוּ עֶסֶן אַזוֹ וְוִיא אוּךְ הָאבּ
רְשׁוּת גְּעֶסֶן צוּ אָדָם הָרִאשׁוֹן דִי קְרַייטְוִיכְצֶר עֶסֶן : (ד) אך נייערט בשר בנפשו פְלֵייש מִיט זַיין נֶפֶשׁ כְּלוּכָּר
אַז דָם חַיּוֹת אִיז נָאךְ פֶּר הָאנֶדן אִין דֶעם פְלֵייש דָם מַיינְט מָעַן אָבֶר מִן הַחַי אוֹג וִוי בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ אַז זַיין
דָם אִיז נָאךְ מִיט דֶעם נֶפֶשׁ דָם מַיינְט מָעַן דָם מִן הַחַי לא תאכלו אִיר נִיט עֶסֶן וָאכְט וְוִארְט בְּנַפְשׁוֹ
נייט אַרוֹף אוֹג אַרָאפּ : (ה) ואך אוֹג נַיְיעֶרְט את דמכם אַייעֶר אַיגֶן בְּלוּט לנפשתיכם צוּא אַייעֶרְי לַייבּ אדרש
וָעל אִיךְ פָּארְשְׁטֶן • ר״ש״י שֶׁהַרֵי בְּבָט אַזוֹ דֶעם פְּשַׁט הָאבּ אִיךְ מַתִּיר גְּוָועֶן צוּ מַיינְט אֲבָהֲמָה
אָבֶּר אַייעֶר אַיגֶן בְּלוּט דָם הַיינְט אַז אַייעֶר בְּרֶעֶנְגְט זִיךְ אַלַיין אוֹם אוֹג פַּר גִיכְט זַיין אַייגֶן בְּלוּט וָעל
אִיךְ פָּארְשְׁטֶן דָאס הַיינְט אִיךְ וָעל אִים שְׁטְרָאפֶן אוֹג וִויל נפשתיכם אֲפִילוּ וָעַן אַייעֶר דָר וַארְגְט זִיךְ
אַלַיין בְּמֵוִד הָאשְׁטֶן עֶם אִז פּוּן אִים נִיט אַרוֹס גַּאנְגֶן־קֵין בְּלוּט וָעל אִיךְ פָּארְשְׁטֶן מִיד כל חיה
ואדרשנו פון דִי הָעֶנְט פּוּן אַלֶי חַיּוֹת כְּלוּמַר וָעַן אַדַּאם וָועט אוֹם בְּרֶעֶנְגֶן אַמְבָּשֶׁן וָעל אִיךְ פְּרִשְׁטֶן פּוּן אִיר

דם

עוֹפָא דְכִי וְאַסִּיק עֲלָוָן עַל מַדְבְּחָא : כא וַקְבֵל יְיָ בְּרַעֲוָא יָת קוּרְבָּנֵיהּ וַאֲמַר יְיָ בְּמֵימְרֵיהּ לָא אוֹסִיף לְמֵילַט עוֹד יָת אַרְעָא בְּדִיל חוֹבֵי אֱנָשָׁא אֲרֵי יְצַרָא לִבָּא דַּאֱנָשָׁא בִּישׁ מְזַעֲרֵיהּ וְלָא אוֹסִיף עוֹד לְמִמְחֵי יָת כָּל דַּחֲי כְּמָא דַּעֲבַדִית : כב עוֹד כָּל יוֹמֵי אַרְעָא זַרְעָא וְחַצָּדָא וְקוֹרָא וְחוֹמָא וְקַיְטָא וְסִיתָוָא וְיוֹמָם וְלֵילְיָא לָא יִבְטְלוּן : א וּבָרִיךְ יְיָ יָת נֹחַ וְיָת בְּנוֹהִי וַאֲמַר לְהוֹן פּוּשׁוּ וְסְגוּ וּמְלוּ יָת אַרְעָא : ב וְדַהֲלַתְכוֹן וְאֵימַתְכוֹן תְּהֵי עַל כָּל חַיַּת אַרְעָא וְעַל כָּל עוֹפָא דִשְׁמַיָּא בְּכֹל דִּי תַרְחִישׁ אַרְעָא וּבְכָל נוּנֵי יַמָּא בִּיְדָכוֹן יְהוֹן מְסִירִין :

כל בעל השורים

(פה) וירח • כ' במם' סכה ופיהך וירח לח ריח בגדיו וכה שהרשו כ"ל לפי' פושעי ישראל עתידין שיתנו ריח וזה טוב וירח לח ריח בגדיו ל"ח בגדיו חלה כוגדיו וירח כ' לח ריח הניחוח שעתידין ליתן ריח נימוח • ד"ל רמז שנכנס עמו ריח ג"ע כשהריח ריח בגדיו לו וירח ס' : מעוריו • נ' במם' סכה ופיהך לוים מלחמה מעוריו • שלח מוכח מעוריו שמעוריו צריך לחדם שלמתם עם יפ"ר ותם ינבר עליו ונלחו שלח מוכח מעוריו ושוקע הוח על שמריו וכו' : (כב) וקיץ • כ' במם' עיין בפ' ויגש :

שפתי חכמים רש"י

ומפת וחני שבת ו קור וכו' בב"מ (דף קנ) (ס"ח עוד כל ימי כלומר תמיד כמו עוד פומלחו בו) : קור • קפה תחוף : חורף • עת זרע שעוריס וקפנית המכיפין להפשבל מכ ז קור הוח חני שבת וחלד וחני ניסן (מהרש"ל קניר חני ניסן וחייר וחני סיון) : קיץ • הוח זמן לקיפת התנים וזמן שמייבשים חומן בשדות ושמו קין כמו (שמואל ב מז ב) וכלחם והקין לחכול הפעליס : חום • הוח סוף ימות החמה חני חב ויחולו וחני חשרי שהעולם מס ביותר כמו שנינו במסכת יומח שלשי קייפת ח קני מקייפת : ויום ולילה לח ישבתו • מכלל שנשבתו כל ימות המבול שלח נחשבו ט המזלות י ולח ניכר בין יום ובין לילה (ב"ר פכ"ה ופ' לב) : לח ישבתו לח יפסקו כל חלה ב מלהנהיג כסדרן : (ב) והחכם • ומיומחכם כמו חכמו חחמת • (לעיל ו כח) ומגדה ל' חיום (סנהדרין נח) (שבת קמו) שכל זמן שחיוק בן יומו חי ליח לחדם לריך לשומרו מן העכברי' שוב מלך הבשן מת לריך לשומרו מן העכברים שנחמר ומולכ' ותחכם יסיה לימתי יסיה מולכים על החיות כל

כשנכנס בחיבה מפני מי המבול היה בשתם על בחלון כדכתיב בעלם היום הזה וגו' וכן דייקו ליטנ שלחו שחמו מלות ולח חמרו שלח היתה במחורית חלח ודחי המחורות בחיבו לך יום ולילה לח היה בשלר ימים וזה שקשה רש"י ולח ניכר בין יום ולילה כלומר במקום לחד היה כולו יום ובמקום לחד היה כולו לילה ומפני שבשתם היה על בחלן תרטו פני לחדמה מחוה בשתם לף היה בחוך י"ב חדש וכזה יתורלו כל קושיות ברל"ם לף לד שבקשה מלין ידע שהסבר היתים בו' לחבר שהיה מבשר היתים ע"י סיעור הוחן כמו שפי' בעל העקדה בפ' בראשית שקורין בל"ש כלי ס"עור (ישעיהו תוכח) שהיה בו כיון שבחתי היתה זוכחת בחלון בחיבה כי לף נחנה עלמה כי לף היה נח יושב בחבך נמ"ל נהר סיחו חלון • לו ע"י נעלי כתיים כמו דחמרינן מסחמה רלשונה חמור טעה בו' לו ע"י עורבים ותרנגולים כמה דחמר בהעלם בשבי היתה לבחין בין יום ובין לילה לו ע"י סגולת חבן טוב לו ד"ל וכמ"ש נבי מרע"ה מנין היה יודע חיתת יום ותיתת לילה בו' ור"ל וכ' יהלט מגלות מהוחתו : כ דעת רש"י שלח תפרש ישבתו לשון שביתה ומהותה מקום דלח שייך לשון ממהה חלח על כפועל שעשתה דבר בו שייך

שָׁנִיט וקוּר אוּג דִי צַיִיט פּוּן קָעלְט וחם אוּג הֵיץ וקיץ אוּג זוֹמֶר וחרף אוּג וִוינְטֶר וים ולילה אוּג טָאג אוּג נַאכְט לא ישבתו זָאלְן נִיט רוּען דָם הַייסְט זַיי זָאלְן־קיין אוֹף הָעדוּנְג נִיט הָאבֶּן פּוּן צוּ פִּירֶן זִיךְ אַזוֹ וויא זַייעֶר סֶדֶר אִיז וְואוּרום אֲלֵי טָעג פּוּן דָעם מַבּוּל הָאבֶּן זַיי וִויא גְרוֹיס רָעֶן דִי בַּזלוֹת הָאבֶּן נִיט מְשַׁמֵּשׁ גְווען אוּג טָעג הָט נִיט דֶר קָעכְט צְווִישֶׁן טָאג אוּג נַאכְט : (א) ויברך אלהים את נח ואת בניו אוג נָאט הָט גְבֶּענְשְׁט נַח טִיט זַיינֶי קִינְדֶר ויאמר להם אוג עֶר הָט צוּ זַיי גְזָאגְט פרו פְרוּכְבָּרְט אַייךְ ורבו אוג מֶעהְרְט אַייךְ ומלאו את הארץ אוג דֶר פִילְט דִיא עֶרד : (ב) ומוראכם אוג אַייעֶר פָארְכְט וחתכם אוג אַייעֶר אַנְגְסְט יהיה על כל חית הארץ ועל כל עוף השמים זָאל זַיין אוֹף אַלֵי חַיות פּוּן דֶר עֶרד אוג אוֹף אַלֵי עִפות וָואם אוּנְטֶר דָעם הוֹמֶל בכל אשר תרמש האדמה אוג אַלֵי וִום דִי עֶרד טוט וִוירְמֶען ובכל דגי הים אוג אין אַלֵי פִּישׁ פּוּן דָעם יַם בידכם נתנו זָענֶן אַלֵי אין אַייעֲרֵי הָענְט אִיבֶּר גֶענֶמֶרט גְווארֶן : רש"י שְׁרִיוִיבְט וְהִתְכֶּם אִיז לָשׁוֹן לַעֲבֹד בְּלוּמַר אֲפִילוּ אַקְנִיד וִום אִיז אַלְט אַטָאג בְּל זְמַן עֶם לָעְבְט בַּראֲרְף טָעג דָם נִיט הִישְׁן בַּר דִיא עִקְבָּרִים אוג אַז

הַטָּהוֹר וַיַּעַל עֹלֹת בַּמִּזְבֵּחַ׃ כא וַיָּרַח יְהוָה אֶת־
רֵיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־לִבּוֹ לֹא אֹסִף לְקַלֵּל
עוֹד אֶת־הָאֲדָמָה בַּעֲבוּר הָאָדָם כִּי יֵצֶר לֵב
הָאָדָם רַע מִנְּעֻרָיו וְלֹא־אֹסִף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת־
כָּל־חַי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי׃ כב עֹד כָּל־יְמֵי הָאָרֶץ
זֶרַע וְקָצִיר וְקֹר וָחֹם וְקַיִץ וָחֹרֶף וְיוֹם וָלָיְלָה
לֹא יִשְׁבֹּתוּ׃ ט א וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ וְאֶת־בָּנָיו
וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וְרִבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ׃
ב וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל־חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל
כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה

ובכל

שפתי חכמים

שלח כיון דס"י נוח חלח מנח ידע שליך להקריב קרבן והלח לח מיגיע שלוה הקב"ה לנח וע"ז פירש"י שסיברה מוכח ע"ז שלח לוה הקב"ה להכניס בו' חלח דקסה לפי זה שרחוי היה לפרש על ויבן מזבח ולו על ויעל עולות ׳ ומרחה לי לפרש דודחי יודע היה מח שיקריב קרבן לה' כמו הבל שהקריב קרבן על המובח שהיה לו שחת בס"ו וכ"ם מח שיעל ממטל שיהיה קרבן במקום תודה דחלכעשה לריכין להודות חך דקסה לרב"י מ"ם שהביח עולה מכל בהמתו הטהורה ומכל העוף הטהור די לח שיהיה קרבן בשבילו ובשביל חלתו ובניו ובלותיו ולמה הביח מכל המינים וע"ז תירץ חמר לח לוה וכו' ובזה יתולמו קושיות הרח"ם וק"ל : ד דמ"ל דלח חוסיף חד לקללות כחדמה להחמית ג' טפחים של מהריבה וחד להכות כל מי דהיה לו לכלול בחד לח חוסיף ודיה לו לכתוב לח חוסיף עוד לקלל חת החדמה ולהכות חת כל חחי חלח כפל לח חוסיף לשנועה קן כ"ל ולהה כהרח"ם שבי' לח חוסיף לקלל משמע להחמית ג' טפחים של מהריבה וגם משמע להכות כל מי חלח כופלו לשנועה : ה כתב הרח"ם וז"ח נמה לח הביח לרחייה על שכפל לשנועה מקרח דוקמיומתי חת בריתי דשכח משמע שכפל ברית ורו לה לקיימו ולמה הוכרחו להביח רחיה מדברי קבלה דחשר בשבעתי רו' וע"ע ׳ ומשמ י"ל דמלשון ברית לח משמע שהוח לשון שנועה חלח שבועתה בעלמו' ומ"ם הוכרחו להביח רחיה מקרח דחשר בשבעתי דשפיר משמע דלשון ברית זיקוק הוח שנועה

דָּעִם מִזְבֵּחַ׃ רש"י שֶׁרֵיבֵט פּוּן וַאנָן הָט נַח גְּוִיסְטְ אַז עָר בַּאאָרְף מַקְרִיב זַיִן אַקְרְבָּן עָר אִיז דָאךְ דְרוּף
נִיט גִּבְאטֶן גְּוּוארֶן אִיז דָר תֵּירוּץ נַח הָט נִזְאגְט נְאט הָט מִיר נִיט גִּשְׁאפְט אִיךְ זָאל אַרַיין נֶעמֶן אִין
דָר תֵּיבָה פּוּן דִי מִינִים טְהוֹרִים זִיבֶּן נָאר קְדֵי אִיךְ זָאל קְרֶבְּנוֹת מַקְרִיב זַיִן פּוּן זַיי : (כא) וירח יי את ריח
הניחוח אוג נָאט הָט גְּשְׁמָעקְט דָעם גְּשְׁמַאקְן רֵיחַ פּוּן דִיא קְרֶבְּנוֹת פְלוּטָר זַיינִי קְרֶבְּנוֹת זָענֶן אָן גְנוּמֶן
נָוואָרֶן פַּר נָאט ויאמר יי אל לבו אוג נָאט דָאט זִיךְ גְטְרַאכְט אִין זִיךְ זֶעלְבֶּרְט לא אסף איך ועוד לא
לקלל עוד את האדמה בעבור האדם נָאךְ צוּ שָׁעלְטֶן דִי עֶרְד פּוּן וֶועגֶן דָעם מֶענְטֶשֶׁן כי יצר לב האדם רע מנעריו
דָעֶן דִיא גְּדַאנְקֶן פּוּן דָעם הַארְצֶן פּוּן דָעם מֶענְשֶׁן זָענֶן שְׁלֶעכְט פּוּן זַיִן יוּגֶנְט אָן ולא אוסף עוד להכות
את כל חי כאשר עשיתי אוג איךְ וֶועל נִיט מֶערֶן נָאךְ צוּ שְׁלָאגֶן אַלֶי לֶעבִּינְדִי בַּשְׁעֶפְנִישׂ אַזוֹ וִוי איך הָאב
גְטָאן׃ (כב) עוד כל ימי הארץ אַלֶי דִי טָעג פּוּן דָר עֶרְד כְלוּטָר כָּל זָמַן אז דִי וֶועלְט וֶועט שְׁטֶעהֶן זָאלֶן דִי
זָעקְס צַייטֶן וָום וַיירֶטֶר שְׁטֶעיט קֵיין אוֹף הֶערְבְּסְט נִיט הָאבֶּן זע דִי צַייט פּוּן זַיינֶן וקציר אוג דִי צַייט פּוּן

שניט

וְהָא טְרַף זַיְתָא תְּבִיר נָחַת בְּפוּמֵהּ וְיָדַע נַח אֲרֵי קַלּוּ מַיָּא מֵעַל אַרְעָא: יב וְאוֹרִיךְ עוֹד שָׁבְעָא יוֹמִין אָחֳרָנִין וְשַׁלַּח יַת יוֹנָה וְלָא אוֹסִיפַת לְמֵיתַב לְוָתֵיהּ עוֹד: יג וַהֲוָה בְּשִׁית מְאָה וְחַד שְׁנִין בְּקַדְמָאָה בְּחַד לְיַרְחָא נְגִיבוּ מַיָּא מֵעַל אַרְעָא וַאֲעַדִי נַח יַת חוּפָּאָה דְּתֵיבוּתָא וַחֲזָא וְהָא נְגִיבוּ אַפֵּי אַרְעָא: יד וּבְיַרְחָא תִּנְיָנָא בְּעַשְׂרִין וְשִׁבְעָא יוֹמָא לְיַרְחָא יְבִישַׁת אַרְעָא: טו וּמַלֵּיל יְיָ עִם נַח לְמֵימָר: טז פּוֹק מִן תֵּיבוּתָא אַתְּ וְאִתְּתָךְ וּבְנָךְ וּנְשֵׁי בְנָךְ עִמָּךְ: יז כָּל חֵיתָא דְעִמָּךְ מִכָּל בִּשְׂרָא בְּעוֹפָא וּבִבְעִירָא וּבְכָל רִיחֲשָׁא דְּרָחֵישׁ עַל אַרְעָא אַפֵּיק עִמָּךְ וְיִתְיַלְדוּן בְּאַרְעָא וְיִפְּשׁוּן וְיִסְגּוֹן עַל אַרְעָא: יח וּנְפַק נַח וּבְנוֹהִי וְאִתְּתֵיהּ וּנְשֵׁי בְנוֹהִי עִמֵּיהּ: יט כָּל חֵיתָא כָּל רִיחֲשָׁא וְכָל עוֹפָא כֹּל דְּרָחֵישׁ עַל אַרְעָא לְזַרְעֲיָתְהוֹן נְפַקוּ מִן תֵּיבוּתָא: כ וּבְנָא נַח מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ וּנְסִיב מִכֹּל בְּעִירָא דַכְיָא וּמִכֹּל

רש"י	שפתי חכמים	עופא
ל' מזון ודכתיב (עילוכין יח) בפיס ל' מחמר ת' למרס יהיו מזונותי מרובין כזית בידו של הקב"ה ולא מחוקין כדכתיב בשר ודם: (יב) וייחל ל' וחכה ל' ויחל ולא שנא ל' ויפעל וזה ל' ויפעל ויחל א ויחמן ויחל ויחמתן: (יג) בראשון • לר"ח הוא תשרי ולרבי יהושע הוא ניסן • (ר"ה י"ב) • חרבו • נעשה כמין סיד שקרמו פניה של מעלה: (יד) בשבעה ועשרים • ויכילתן בחדש השני כי"ז חלו י"ח ימים שהחמה יתירה על הלבנה שמשלם דור שמבול שנה תמימה היה: יבשה • נעשה גדיד כהלכתה: (טז) אתה ואשתך וגו' • ס"ת ותבאי כתן תהיר להם	שחמה חסורה וי"ל כל הפוסל במומו פוסל ושוכב עמהם כתיב, משום שבי חמדו שמשם ג"כ אבל נח כוונתו היה לגלות זה לבניו שהרי היונה ג"כ זכר היה ולכך בשליחותו מפני שהיונה ג"כ עופא שמשם כתיבה מ"ה לא יחשוד נח את שמשם עם בת אחיו • שהרס"ל: ת וכן מסייע לשון אל קרח וס"ם עליה זית ל"ל מרוכים כזית טרף מזונותי בפיס כך אמרה בפיס: א ר"ל כי היה דבר שמגיר בכבל ול"ל עיון ע"ז מאחר שייבשו בשבעת ימים שיתמין עוד שבעת ימים וייבשו יותר משהרס"ל: ב ומהרס"ל פי' כי גם בלח וי"ו הוא הוה והוי וי"ו פועל נח לכך אמר שיקלח חותו ביו"ד כי וי"ו ויו"ד מתחלפים והוי כיולא:(קל"מ) כי פי' כיולא שיעשה שילחו מעצמה לאבל הוא פי' שיולאם בעצמו: ג כתב הרא"ם שלח	עופא

קלנו

טוּב וְלֹא יִסְפֶּה שׁוּב אֵלָיו עוֹד אוֹג זִי הָט נִיט גְּמֶעֶרְט קְלוֹמֶר זִי הָט זִיךְ שׁוֹן נָאךְ מֶער נִיט וִוידֶר אוֹם בָּקֶעֶרְט צוּ אִים: (יג) ויהי אוג עֶם אִיז גְּוֶוען באחת ושש מאות שנה אִין דָעם זָעקְס הוּנְדֶרְטָן מִיט אַיין יָאר פּוּן דֶי לֶעבּ מֹאג פּוּן נחַ בראשון אִין דָעם עֶרְשְׁטֶן חוֹדֶשׁ חודש באחד לחרש אַיין מֹאג אִין חוֹדֶשׁ חרבו המים מעל הארץ זָענען אוֹם גְּטַרְוָקְנְט גְּוָואךְן דָס וָואסֶר פּוּן אֶפְּ דֶר עֶרד ויסר נח את מכסה התבה אוג נַח הָט אֶפּ גְּטָאן דִי דָעק פּוּן דֶר תֵּיבָה וירא אוג עֶר הָט גֶזֶעהֶן והנה אוג נוּן חרבו המים מעל פני האדמה דֶר וָואסֶר אִיז אוֹם גְּטַרְוָקְנְט גְּוָואךְן פּוּן אֶפְּ דֶר עֶרד אוג דִיא עֶרד אִיז גְּוָואךְן אַזוֹ וויא לַיים אוג אִיז פּוּן אוֹבֶן צוּ הוֹף גְּצִינְגְן גְּוָואךְן: (יד) ובחדש השני אוג אִין דָעם אַנְדֶרֶן חוֹדֶשׁ בשבעה ועשרים יום לחדש אִין זִיבֶּן אוג צְוַואנְצִיגְסְטֶן מֹאג אִין חוֹדֶשׁ יבשה הארץ אִיז דִי עֶרד גְּוָואךְן נָאנְץ טְרֶיקֶן אַזוֹ וִוי עֶם גֶהֶער צוּ זַיין: (טו) וידבר אלהים אל נח אוג נָאט הָט גֶרֶעט צוּ נַח לאמר אַזוֹ צוּ זָאגְן: (טז) צא מן התבה גַיי אֶרוֹם פּוּן דֶער תֵּיבָה אתה ואשתך דִי מִיט דֶיין וַוייב ובניך ונשי בניך אוג דֶיינוּ זין אוג דִיא וַוייבֶּר פַּר דֶיינוּ זין אתך מִיט דִיר • רש"י שְׁרֵייבְט דְרוֹם שְׁטֶייט דָא דִיא זָקְרִים אוג דִי נְקֵבוֹת בְּנֹאנְד וָוארוֹם דָא אַזָעֶר הָט אִים גְּהַייקְן אֶרוֹם זַיין פּוּן דֶר תֵּיבָה הָט עֶר זַיי מַתִּיר גְּוָועֶן תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה: (יז) כל החיה אשר אתך אַלֶי חַיות וָום זָענין מִיט דִיר מכל בשר פּוּן אַלֶי לַייבֶּר בעוף וכו' הוצא אתך זְאלְסְטוּ אֶרוֹם צוּהָן מִיט דִיר ושרצו בארץ אוג זַיי זְאלֶן זִיךְ וַוייקְסָנִין אוֹף דֶר עֶרד אָבֶּר נִיט אִין דֶר תֵּיבָה וָארוֹם זַיי זָענין אוֹךְ אָסוּר גְּוָועֶן בְּתַשְׁמִישׁ ופרו ורבו על הארץ אוג זַייא זְאלֶן זִיךְ פְרוּכְפָּרֶן אוג זָאל זִיךְ מֶעֶרֶן אוֹף דֶר עֶרד: (יד) ויצא נח ובניו אוג עֶר אִיז אֶרוֹם גְּנָאנְגְן נַח מִיט זַיינִי זין ואשתו ונשי בניו אתו אוג זַיין וַוייב אוג זַיינִי קוּנְדֶרְם וַוייבֶּר מִיט אִים: (יט) כל החיה וכו' למשפחותיהם יצאו מן התבה צוּ זַיינֶרְעֶרְי גְּשְׁלֶעכְט זָענין זַיי אֶרוֹם גְּנָאנְגְן פּוּן דֶר תֵּבָה כְּלוֹמֶר זַיי הָאבֶּן אוֹף זִיךְ מְקַבֵּל גְּוָועֶן אַז זַייא זָאלֶן זִיךְ נָאר בַּהֲעפְּטֶן אִין זַיינֶר מִין: (כ) ויבן נח מזבח ליי אוג נַח הָאט גְּבָוועט אֲמִזְבֵּחַ צוּ גָאט ויקח מכל הבהמה הטהורה אוג עֶר הָט גְּנוֹמֶן פּוּן אִיטְלֶכֶר בְּהֵמָה טְהוֹרָה ומכל העוף הטהור אוג פּוּן אִיטְלוּכֶן עוֹף טָהוֹר ויעל עלת במזבח אוג הָט אוֹף גְּבְּראכְט דָס הַיסְטֶעֶר הָט מַקְרִיב גְּוָועֶן עוֹלוֹת אוֹף

הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ׃ יג וַיְהִי֙ בְּאַחַ֣ת וְשֵׁשׁ־מֵא֔וֹת שָׁנָ֖ה בָּרִאשׁ֑וֹן בְּאֶחָ֣ד
לַחֹ֔דֶשׁ חָֽרְבוּ֙ הַמַּ֔יִם מֵעַ֖ל הָאָ֑רֶץ וַיָּ֣סַר נֹ֔חַ אֶת־מִכְסֵ֖ה
הַתֵּבָ֑ה וַיַּ֕רְא וְהִנֵּ֥ה חָֽרְבוּ֙ פְּנֵ֣י הָֽאֲדָמָ֔ה׃ יד וּבַחֹ֣דֶשׁ
הַשֵּׁנִ֗י בְּשִׁבְעָה֙ וְעֶשְׂרִ֣ים יוֹם֮ לַחֹ֣דֶשׁ יָבְשָׁ֣ה הָאָ֔רֶץ׃
רביעי ס טו וַיְדַבֵּ֥ר אֱלֹהִ֖ים אֶל־נֹ֥חַ לֵאמֹֽר׃ טז צֵ֚א מִן־
הַתֵּבָ֔ה אַתָּ֖ה וְאִשְׁתֶּ֑ךָ וּבָנֶ֕יךָ וְנְשֵׁי־בָנֶ֖יךָ אִתָּֽךְ׃
יז כָּל־הַחַיָּ֣ה אֲשֶׁר־אִתְּךָ֮ מִכָּל־בָּשָׂר֒ בָּע֣וֹף וּבַבְּהֵמָ֗ה
וּבְכָל־הָרֶ֙מֶשׂ֙ הָרֹמֵ֣שׂ עַל־הָאָ֔רֶץ הוֹצֵ֥א אִתָּ֖ךְ
וְשָׁרְצ֣וּ בָאָ֑רֶץ וּפָרְ֥וּ וְרָבְ֖וּ עַל־הָאָֽרֶץ׃ יח וַיֵּצֵ֣א נֹ֔חַ
וּבָנָ֥יו וְאִשְׁתּ֖וֹ וּנְשֵׁי־בָנָ֥יו אִתּֽוֹ׃ יט כָּל־הַחַיָּ֡ה כָּל־
הָרֶ֩מֶשׂ֩ וְכָל־הָע֨וֹף כֹּ֜ל רוֹמֵ֣שׂ עַל־הָאָ֗רֶץ
לְמִשְׁפְּחֹתֵיהֶם֙ יָצְא֣וּ מִן־הַתֵּבָ֔ה׃ כ וַיִּבֶן֩ נֹ֙חַ מִזְבֵּ֜חַ
לַיהוָ֗ה וַיִּקַּ֞ח מִכֹּ֤ל ׀ הַבְּהֵמָה֙ הַטְּהוֹרָ֔ה וּמִכֹּ֖ל הָע֣וֹף

שפתי חכמים	היצא קרי	רש"י	הטהור
בתיבה ומה שנתו מיד לתר המעשה לפי שהיו מיס על פני	שבמקלה לעון נקבה ר כמו (שה"ש מז) כיונים על לפיקי		
כל הארץ ואם היה שלחו לו היה מיגו עגלד וכזה מתוקן ממי	מים רוחנות (יחזקאל ז יב) כיוני הגאיות כלם הומו׳		
עמה הוחיל ז׳ ימים עד שנלח היונה ס״ל לשלוח מיד כיון שלא	(הושע ז יא) כיונה פותה : טרף • חסף ש ומדלגם לגדים		
שלח העורב בשלישתו כלל אלא שלא היה בדעתו לשלחו לרחות			
ואם״ז יהיה פירושו ויפלא מאד לת חושבו ודומיהם			
שאין הכתוב עושה שולחו דבר לגך לא פירש בו כלום אלא בשלישות היונה שהוא לרחות שהוא כעין שליחות כו׳ : ר׳ שלומ׳			
וגם לי הוה כתיב טריפה בפיס מ״ם היה הלשון משמע גם על זכר והוחיל וחה זכר היה מיחל לו לכתוב טרף לשון זכר : ש גם מל׳			
טריפה כתיב יטרוף לך משמי שכל טורף חוטף נקלת המוטף עוקף • וכל דשלח לת הזכר ונקלת יש לחוש שלא יתשדוהו כמו			

אוב נון עלה זית אין בלאט פון איין אייל בירט בום טרף פר ציקט בפיה אין איר מול בלומר זיא האמט
נטראגן איין בלאט פין אייל בירט בום אין מול וידע נח האמט נחת גוויסט כי קלו המים מעל הארץ אז דאמט
נאסר איז גרינגר גוואר פון דר ערד די נמרא זאגט טרף איז לשון שפייו אוב בפיה דרשתה דיא נמרא
לשון אגנן די טוב הם גזאגט לאזן טייני מזונות זיין ביטר ווי איין אייל בירט אוב עם זאל זיין דוקה די
העגט פון הקדוש ברוך הוא אוב ניט זים ווי האניק אוב דוקה דיא העגט פון אטעגטשן : (יב) וייחל עוד
שבעת ימים אחרים אוב ער הט נאך גווארט אנדרי זיבן טאג וישלח את היונה אוב הט ווידר אוועק גשיקט די

יַרְחָא עֲשִׂירָאָה בְּחַד לְיַרְחָא אִתְחֲזִיאוּ רֵישֵׁי מַדְּרֵיָא : ו וַהֲוָה מִסּוֹף אַרְבְּעִין
יוֹמִין וּפְתַח נֹחַ יָת כְּוַת תֵּבוּתָא דִּי עֲבָד : ז וְשַׁלַּח יָת עוּרָבָא וּנְפַק מֵיפַק וָתָאֵיב עַד
דְּיִבְּישׁוּ מַיָּא מֵעַל אַרְעָא : ח וְשַׁלַּח יָת יוֹנָה מִלְוָתֵיהּ לְמֶחֱזֵי אִם קַלּוּ מַיָּא מֵעַל אַפֵּי
אַרְעָא : ט וְלָא אַשְׁכַּחַת יוֹנָה מְנַח לְפַרְסַת רַגְלָהּ וְתָבַת לְוָתֵיהּ לְתֵבוּתָא אֲרֵי מַיָּא עַל
אַפֵּי כָּל אַרְעָא וְאוֹשִׁיט יְדֵיהּ וְנַסְבָהּ וְאָעֵיל יָתָהּ לְוָתֵיהּ לְתֵבוּתָא : י וְאוֹרִיךְ עוֹד שָׁבְעָא
יוֹמִין אָחֳרָנִין וְאוֹסִיף שַׁלַּח יָת יוֹנָה מִן תֵּבוּתָא : יא וַאֲתַת לְוָתֵיהּ יוֹנָה לְעִדַּן רַמְשָׁא

בעל הטורים והא

(ז) יבשה. כתי' נחל כרית ג"ל הקב"ה מזומן לתת בטליות לתוכו יבשת לחיות שבכו: (יא) טרף. כ' כמה' ככה ולתך כי סוף טרף ודפקתו מה כתם לי שכיתה לף כ"ל שכיתה שכרתו מן כתילן ולא מצאה לותו לף על כמים וכזה ככיר כי קלו כמים:

רש"י שפתי חכמים

אשר עשה. ע"ל (כ"ל) ולא זה פתח פ התיבה העשוי לציאה ויציאה: (ז) יצוא ושוב. הולך ומקוף סביבות התיבה ולא הלך בטליותו התיבה מוצלו על פה זוגו כמו שמיט בתגדת תלק (סנהדרין קח): עד יבשת המים. פשומו כמשמעו. תלל מדרש תגדה מוכן היה העולם לטליחות תחלת (כמיבטו המים) בשלישה גשמים צ בימי תליהו שנת' (מלכים ג א ו) והעוטקים מביחים לו לתת ובשר: (ח) וישלח את היונה. לסוף ז' ימים שהרי כתיב ויחל עוד ז' ימים אחרים מכלל זה תהה למד שסוף ברחשונה התחיל ז' ימים: וישלח. אין זה ל' שליחות ק תלת ל' שלוח שלחה לשכה לדרכה וכזו ירחם תם קלו המים שתם המלת מצוח לף תשוב תליו: (י) ויחל. ל' שמשו ויחלו והרבה ים במקרא: (יא) טרף בפיה. תומר תני שזכר היה לכן קורחו פעמים ל' זכר ופעמים לשון נקבה לפי שכל יונה שבמקרא

גְּוָאנָא צוּ נַח הַקב"ה הַט מֵיקָּ פַּיְינְט אוּן דוּ הָאסְט מֵיקָּ אוֹךְ פַּיְינְט הַקב"ה הָאט מֵיקָּ פַּיְינְט דָּעֲן פּוּן אַלֵי
בְּהֲמוֹת טְהוֹרוֹת אוּן פּוּן עוֹפּוֹת טְהוֹרוֹת הַט עֶר דִיקָּ גְּבַיְינְן אִין דָּר תֵּבָה אֲרַיין גְּעִמֶען זַיבִּין פָּאר אוּן פּוּן
דִי מְמָאוֹת נָאר אַיין פָּאר. אוּן דִי הָאסְט מֵיקָּ אוֹךְ פַּיְינְט דָּעֲן דִי שִׁיקְסְט נִיט פּוּן דִיא מְיָנִים וָום דִי הָאסְט
צוּ זִיבֶּן פָּאר אוּן וָועֲן עָם וָועֲט אֶפִּילוּ אַיינֶער פּוּן זַיא אוּם קוּמָן וָועט נָאךְ פּוּן דָּעם מִין אִיבֶּר בְּלַיְיבֶּן אוּן
שִׁיקְסְט מֵיקָּ וָום דִי הָאסְט פּוּן מִין מֶעֲר נִיט נָאר אַיין פָּאר אוּן זָועל אוּם קוּמָן וָועט דָּאךְ אוֹף
דָּעֶר וָועֲלְט חֶבֶר זַיין אַיין בַּשְּׁעֶפְּנִ"ש עד יבשת המים בִּיז דִי וַאסֶר זָענֶען אוֹם נְטַרוּקְנְט גְּוָארֶן דִי גְּנָרָא
זָאגְט אָזוֹ אִיז דָּעֶר פְּשַׁט (עד יבשת המים) דָּעֶר עוֹרֶב אִיז אֶן גְּבְּרַייט גְּוֶוען צוּ אַנְגְּרֶר שְׁלִיחוֹת אִין דָּר צַייט
פּוּן אֲלֶיהוּ אַז עָם נִיט גְּנַאגְּנֶן קֶיין דָּעֶנְען אוּם עָם אִיז גְּוֶוען אַיין יְבִישָׁה אוֹף דָּר וָועֲלְט אָזוֹ וִוי עָם שְׁמֵייט
אֵין פְּסוּק וְהָעוֹרֵב מְבִיאִים לוֹ לְחֶם וּבְשַׂר דָּם רָאפֶּן הָאבֶּן גְּבְּרַאכְט צוּ אֲלֶיהוּ בְּרוּחַ אוּם פַּלַּיישׁ:
(ח) וישלח את היונה מאתו אוּם עֶר הַט אַוָּועק גְּשִׁיקְט דִי טוֹב פּוּן אִים : רש"י שְׁרַייבְט אִין סוֹף זִיבֶּן טָאג
פּוּן דָּעם שְׁלִיחוּת פּוּן דָּעם עוֹרֵב הַט עֶר אַוָּועק גְּשִׁיקְט דִי טוֹב פּוּן זִיךְ דָּם הַיְיסְט זִיא זָאל זִיךְ בֶּיין וִוי הִין
זִיא וָויל לֶראוֹת צוּ זָעֶהֶן הקלו המים אוֹב זֵי זָענֶן גֶּרִיבֶּנֶר גְּוָארֶן דִי וַאסֶּרֶן מעל פני האדמה פּוּן פַּר דָּר עֶרְד
בְּלוֹסֶר דּוּרְךְ דֶּיגֶם וּום עֶר הָאט דִיא טוֹב אַוָּועק גְּשִׁיקְט וָועט עֶר וִוידֶר אוֹב דִי וַאסֶּרֶן זֶענֶן גְּרִיבֶּנֶר גְּוָארֶן
וָוארוּם אַז זִיא וָועט נְפוֹנֶן צוּ זִיךְ אַרוֹאוּנְג וָועט זִיא זִיךְ בְּוִודַאי נִיט אוּם שׁוּן בְּוִודַאי נִיט אוּם קֶערֶן: (ט) ולא מצאה
חיונה מנוח לכף רגלה אוּן דוּ טוֹב הָאט נִיט נְפוּנֶן קֶיין רוּאוּנְג צוּ דִי טָענֶר פּוּן אִיר פּוּם וחשב אליו אל התבה
אוּן זִיא הָט זִיךְ אוּם גֶּקֶערְט צוּ אִים צוּ דָּר תֵּיבָה כי מים על פני כל הארץ וָוארוּם דִיא וַאסֶּרֶן אִיז נָאךְ אוֹף
דָּר נַאצְנָר עֶרְד וישלח ידו ויקחה אוּן הָט אוֹם גְּשִׁטְרֶעְקְט זַיין הָאנְט אוּן הָאט זִיא גְּנוֹמֶן וויבא אתה אליו אל
התבה אוּם עֶר הָט זִיא גְּבְּרַאכְט צוּ זִיךְ אֵין דָּר תֵּיבָה: (י) ויחל עוד שבעת ימים אחרים אוּם עֶר הָט נָאךְ גְּוָארֶט
אַנְדֶרֶי זִיבֶּן טָענֶר וִויךְ אוּם גֶּמֶעֶרְט שלח את היונה מן התבה אַוָּועק צוּ שִׁיקֶן דִי טוֹב פּוּן דָּעֶר תֵּיבָה:
(יא) ותבא אליו היונה אוּם דִי טוֹב אִיז צוּ אִים גְּקוּמֶן לעת ערב צוּ נָאבִינְט צַייט דָּם הַיְיסְט פַּר נָאכְט והנה

עַד הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בָּעֲשִׂירִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ
רָאשֵׁי הֶהָרִים: ו וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וַיִּפְתַּח נֹחַ
אֶת־חַלּוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה: ז וַיְשַׁלַּח אֶת־הָעֹרֵב
וַיֵּצֵא יָצוֹא וָשׁוֹב עַד־יְבֹשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ:
ח וַיְשַׁלַּח אֶת־הַיּוֹנָה מֵאִתּוֹ לִרְאוֹת הֲקַלּוּ הַמַּיִם מֵעַל
פְּנֵי הָאֲדָמָה: ט וְלֹא־מָצְאָה הַיּוֹנָה מָנוֹחַ לְכַף־
רַגְלָהּ וַתָּשָׁב אֵלָיו אֶל־הַתֵּבָה כִּי מַיִם עַל־פְּנֵי כָל־
הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקָּחֶהָ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו אֶל־
הַתֵּבָה: י וַיָּחֶל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים וַיֹּסֶף שַׁלַּח
אֶת־הַיּוֹנָה מִן־הַתֵּבָה: יא וַתָּבֹא אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת
עֶרֶב וְהִנֵּה עֲלֵה־זַיִת טָרָף בְּפִיהָ וַיֵּדַע נֹחַ כִּי־קַלּוּ־

שפתי חכמים

יום לחוד וקץ יום לחוד ולא כלו עד לאחד בסיון: ם ותי׳ הוא
הלול ות״כ לא תוכל ללמוד שבתיבה היתה משוקעת י״ח אמות
כיון דבעשירי באחד לחודש הוא הלול ג״כ מלאחד בסיון עד לאחד
בהלול ל׳ יום הרי לאחר לב׳ לו׳ ימים ות״כ לפי זה היתה
משוקעת י״ב אמות וחלים: נ ופתיכה לא נתה הלא לאחר שכלה
מ׳ יום של גשמים וק״ן ימים של תגבורת המים וזה היה בסיון
והלא כתיב הרי שנים יום מצאתיו רחמי הכרים כו׳ שהרי פי׳
מקץ מ׳ יום מחלת תרכעים יום שהם שלשים ושבעה שלמים
וכנרופס עם לאחד ועשרים שהחיל כשלימו׳ יונה ימלו שנים עשר ומשני
שלאחד ועשרים יום: ס שלין לומר משהחיה התיבה ועשירי עשירי
להפסקה דומיא דשניני שהוא שניני להפסקה ויהיה שקוע י״ב
אמות וחלים ג״כ היה לו לעיל לכתוב מקרא זה ולא למיתר לל
נראה לחלי הפסיכ • כתב הרלי״ם לך קשה מלאחר שבילות יונה
היה לאחר מ״ן יום מצאתיו רחמי הכרים מדוע לא מלאה יונה
מנוח לכף רגלה הרי לא נשארו עד שחרבו המים רק י״ד יום
ומשמע נראו כל רחמי הכרים הגבוהים והשפלים וגם קשה
מהילולות הגבוהים וכו׳ ובלאה לף שנתלו רחמי הכרים כיון
שלא חרבו קלת מ״ם לא יכלה לעמוד על הארץ וגם הלילות
הגבוהים נשקרו וכמתו כימי המבול כדמשמע במדרש ודו״ק כ״ל:

רש״י

המים

הכרים: (ה) בעשירי וגו׳ נראו ראשי ההרים • זה לא
שהוא עשירי למלחמון שהתחיל הגשם • ות״ת הוא הלול
מ ועשירי לכסליו שפסק הגשם כשם שאתה אומר במדם
השביעי סיון והוא שביעי להפסקה אי אפשר לומר כן על
כרחך שביעי אי אתה אומה הלא להפסקה שהרי לא כלו
ארבעים יום של ירידת גשמים ואתה המשים של תגבורת
המים עד לאחד בסיון ואם אתה אומר שביעי לירידה אין
זה סיון ג והעשירי ת״ת לאמות הלא לירידה אתה אתה
אומר להפסקה והוא הלול אי אתה אומה אלא בראשון באחד
לחדש חרבו המים מעל האדמה שהרי מקץ ארבעים יום
משנתלו רחמי הכרים אלא את העורב וכ״ת יום הוחיל
בשליחות היונה הרי שנים יום משנתלו רחמי הכרים עד
שחרבו פני האדמה ות״ת בהלול נראו נמלא שהרבו
במרחמון והוא קודם לאמו לחשון ואין זה אלא הרבי שהוא
לחשון לבריאת עולם ולרבי יהושע הוא ניסן: (ו) מקץ
ארבעים יום • משנתלו רחמי הכרים: את חלון התיבה
אשר

דִּי שְׁפִיצָן פּוּן דִי בָּעֳרָצ׃ (ו) ווידי אוּנ עָם אִיז גָעוֶען מִקְּץ אַרְבָּעִים יוֹם פּוּן סוֹף פּוּן פָּעֲרָצָ טָאגְ־בְּלוֹמֶר אַז עָם
הָט זִיךְ אוֹם גְּלָאזְט פָּעֲרָצָ טָאג פּוּן דָעם טָאג אָן וָום זָענֶן גָעוֶארֶן דִי שְׁפִּיץ פּוּן דִי בָּעֲרָג וּיפְתַּח נח
את חלון התיבה אשר עשה הָט נַחַ גֶעמַאכְט׃ (ז) וישלח את הערב
אוּנ עָר הָט אַוועק גְּשִׁיקְט דָעם רָאבּ בְּלוֹמֶר עָר הָט אִים נְשִׁיקְט זָעהֶן אוֹב דִי וַואסֶר אִיז גְּמִינֶדְט גְוואָרֶן
ויצא אוּנ עָר אִיז אוֹם גְּגַאנְגֶן יְצוֹא־וָשׁוֹב בִּיז וַוידֶר בֶּעֶרֶן בְּלוֹמֶר דָעָר רָאבּ אִיז הִין אוּנ הֶער אַרוּם
בְּגָלוּגֶן צְרוּם דָר תֵּבָה אוּנ הָט נִיט גְוואלְט נִיין אִין דָעם שְׁלִיחוּת פּוּן נֹחַ • אִין כְּדֶרְשׁ שְׁטַייט דָר רָאבּ הָט

עַד בְּעֶרְעָא עַד רִיחֲשָׁא וְעַד עוּפָא דִשְׁמַיָּא וְאִתְמְחִיאוּ מִן אַרְעָא וְאִשְׁתָּאַר בְּרַם נֹחַ
וְדִי עִמֵּיהּ בְּתֵבוּתָא: כד וְתַקִּיפוּ מַיָּא עַל אַרְעָא מְאָה וְחַמְשִׁין יוֹמִין: א וּדְכִיר יְיָ יָת נֹחַ
וְיָת כָּל חַיְתָא וְיָת כָּל בְּעִירָא דְעִמֵּיהּ בְּתֵבוּתָא וְאַעְבִיר יְיָ רוּחָא עַל אַרְעָא וְנָחוּ מַיָּא:
ב וְאִסְתַּכַּרוּ מַבּוּעֵי תְהוֹמָא וְכִוֵּי דִשְׁמַיָּא וְאִתְכְּלִי מִטְרָא מִן שְׁמַיָּא: ג וְתָבוּ מַיָּא מֵעַל
אַרְעָא אָזְלִין וְתָיְבִין וַחֲסָרוּ מַיָּא מִסּוֹף מְאָה וְחַמְשִׁין יוֹמִין: ד וְנָחַת תֵּבוּתָא בְּיַרְחָא
שְׁבִיעָאָה בְּשַׁבְעַת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא עַל טוּרֵי קַרְדוּ: ה וּמַיָּא הֲווֹ אָזְלִין וְחַסְרִין עַד

ירדא

בעל הטורים

(כג) ויכתר לך נח • ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות לומר שאף נשתר עוג: לך נח בני עוג: (ג) ויכלו • כ' נשתי' ככ' נשתי' ואינו אלא ללמד שכל המכניס לומ' לך שכוחות יפרנסוהו כלה הגשם: (ג) ושוב • ג' הכא ואידך ויכלו יצוה ושוב עד יכופת המים וכתיב הלוך ושוב • זה הוא שאמרו שמוציא התיבות יוצא מכר דיוקר כמו ושוב הכהן ויראני בכור לפי המם נמי: (ד) ותנח • כ' נשתי': ותנח התיבה • ותנח עליהם הרוח לומר שהרוח הקודם נתה על לותם אחר כשהלכו בתיבה וזה הוא ותנח עליהם הרוח: ותרע: ג' במבול הכה ושיעם גבי שבתיב ויסו וגו' בית נסרוך אלהיו וגו' ומשה ממלטו ארן אררט ואתו"ל לקח נסר אחד מן התיבה לומר דין אלנאי דשיביה לנח מעופפת: נסרוך לשון נסר:

רש"י

לפניו: על הארץ • על עסקי הארץ: וישבו • כמו (לשחר ב ח) כשוב חמת המלך ל' הנחת חמה: (ג) וישכרו מעיונות• כשנפתחו בתיב כל מעיונות ולהלן אין כתיב כל לפי שנשתיירו מהם לימות שים בהם סוף לעולם • ו כגון חמי טבריה וכיוצא בהן: ויבלא • ויומעט כמו (תהלים מ יב) לא יכלה ממלוך רחמיך (ברכות כג ו) לא יכלה ממך: (ג) מקצה חמשים ומאת יום • התחילו לחסור ב והוא ללמד בשיון ביולד בכ"ז בכסליו פסקו ל הגשמים הרי ג' מכסליו כ"ם מכאן הרי ל"ג ומבא ולמד וניסן ואייר קי"ח הרי ק"ע: (ד) בחדש השביעי • סיון והוא שביעי לכסליו שבו פסקו הגשמים: בשבעה עשר יום • מכאן לתחילת למד שהיקף התיבה מבוקעת במים י"ח אמה • שהרי כתיב בעשיריי בחדש נגלו ראשי ההרים זה הוא שהוא עשיריי למרחשון לירידת גשמים והם היו גבוהים על ההרי חמש עשרה אמה ומסרו מיום לחד בסיון עד לחד בתמ חמש עשרה אמה לפשים יום הרי אמה לד' יומים ממלא בסיון ל"א הכסיון לא הכהו אלא ד' לחמש ואתה התיבה המחהת למדת שהיא משוקעת י"ח אמה במים שעל ההרי

שפתי חכמים

מים • ג"כ הוכחתו דאי רוח ממש הא כתיב על הארץ והרי היו המים על הארץ והלוך ושוב עבר הרוח על פני הארץ אבל אם תפרש רוח שמחזירן אחי שפיר דעל הארץ פירוש על עסקי הארץ כ"ל דלכך העביר רוח שמחזירן כשביל בני האדם שעל הארץ: • ו וא"ת כיון דלוקי עולם הם למה לא נברלו מששת ימי בראשית וי"ל דקודם המבול לא היה צריך לעולם לפי שאין הבריות היו לריכים להם לפי שהיו בריותים וחזקים אבל אחר המבול נעשו חלשים וק"ל: כ דלא תימא שאי אפשר היו חסריה וזה מי יאמר דיעמוד דבסוף ק"ן יום כלו להחסר שהרי המים היו שלוה וחסור עד כ"ז לחדש הבאי שבו יבשה בארץ תחילו להחסר: ל וא"ת ואם לעיל פירש"י בכ"ח בכסליו פסקו גשמים וי"ל דמה שפי' לעיל בכ"ח בכסליו לפי שאין יום ו' מן הממין היינו לא תשוב כיוס שלם לפי שאין לילו עמו דבתיב כיום הזה נקעו וגו' כיום ולא כלילה אבל מ"מ יום ו' הוא נחשב ל"ב כאחר ממחשבון ל"ב יום ויום חסר לילה ומכסליו כ"ז ימים ולילה כי לא פסק הגשם עד לנקרו של כ"ח יום ותעורף אותה לילה ליום לחשבון הרי תרכעים יום לכך קרוי כ"ח לפי שהיו עדיין גשמים יורדין בליל כ"ח וקרוי כ"ז לפי שפסקו ביום כ"ח הרי ג' מכסליו ר"ל עם ליל' שלאחריו וכן כ"ט מטעמא עם לילה שלאחריו והוא ז' לכסליו שבו פסקו הגשמים דא"ל לומר לירידת שהרי לא כלו תרכעים יום של גשמים וק"ל יום של תגורת עד לחד בסיון ואין שכרות שהק"ן יום היו מ' של ירידה וק"ן של תגורת הלא הו כלם של גשם הו כלם של תגורת ול"ל שיהיו של גשם ל"ב יתויב שהיו כולן של תגורת ל"ב מ'

יום

מַיִן אוּב הָאבֵן נִיט מְשַׁמֵּשׁ גָּוְעָן אִין דָר הַיְבָה ויעבר אלהים רוח על הארץ אוּן נָאטְ הָט גְמַאכְט אִיבֶּר פָּארָן
כְּלוּמֶר עִם אִיז אִיבֶּר גָּפָארָן פַּר אִים אַוּוילֶן פּוּן תַּרְיִיסְטוּנְג אוּם וווילֶן דָר עֶרְד וישכו המים אוּן דִי וַאסָרן
זָענֶן וואֶרן גְשָׁטִילְט: (ב) ויסכרו אוּב זַייא זָענֶן וָואֶרן פַּר שְׁטָאפְּט מעינת תהום דִיא קָנוּאלֶן פּוּן דָעם אֶפּ גְרוּנְד
וארבות השמים אוּב דִי פֶּענְצְטֶר פּוּן דָעם הִימֶל ויכלא הגשם מן השמים אוּב עִם אִיז וָואֶרן פָּאר מִיטֶן דָר דָעֶנֶן
פּוּן דָעם הִימֶל • רש"י שְׁרַייבְּט בַּייא דָעם עֶפֶּנֶן שְׁמַייט כל מעינות דָאם אִיז מַיטְשׁ אֶלֶי קָנוּאלֶן דָאבֶּן זִיךְ
גֶעפִּינְט אוּב דָא בִּשְׁעַת זַייא זָענֶן פַּר שְׁטָאפְּט גְוואֶרן שְׁמַייט נִיט אַז זַייא זָענֶן אֶלֶי פַּר שְׁטָאפְּט גְוואֶרן
וואֶרום עִם אִיז עֶטְלִיכֶע קָנוּאלֶן אִיבֶּר גְבְּלִיבֶּן וָום זָענֶן נִיט פַּר שְׁטָאפְּט גְוואֶרן וַייל זַיי נִיצֶּן צוּ דָר וֶועלְט
דַרְמִינוּ דִי חַכְמֵי טַבְּרִיָּא אוּב נָאהְ אַזוֹ אַגְלִייבֶּן וָום נִיצֶּן צוּ דָר וֶועלְט: (ג) וישבו המים מעל הארץ אוּב דִי וַאסָר
זָענֶן וָואֶרן וַוויידֶר גֶקֶעהְרְט אוּב זָענֶן גְוואֶרן גֶפַאלֶן וייחסרו אוּב זַיי זָענֶן גְוואֶרן גֶמִינֶדֶרְט דִי וַאסָרן מִקְצֵה פּוּן סוֹף חמשים
ומאת יום הוּנְדֶרְט אוּב פּוּפְצִיג טָאג פּוּן כְּלוּמֶר אַז עִם דָאט זִיךְ אוֹס גְלַאזְט הוּנְדֶרְט מִיט פּוּפְצִיג טָאג הָאבֶּן אֶן
נֶחוֹבֶּן דִי וַאסָרן גְמִינֶדֶרְט צוּ וֶועלְן: (ד) ותנח התבה אוּב דִיא תֵּבָה דָאט גְרוּעְט בחדש השביעי אִין זִיבֶּצֶן
חוֹדֶש בשבעה עשר יום לחדש אִין דָעם זִיבֶּצֶנטֶן טָאג פּוּן דָעם חוֹדֶש על הרי אררט אוֹף דִיא בֶּערְג אֲרָרָט:
(ה) והמים אוּב דִי וַאסָרן הָיוּ הלוך זַייא זָענֶן אֶפּ גְפַאלֶן וחסור אוּב גְמִינֶדֶרְט גְוואֶרן עד החדש העשירי בְּיז אִין
דָעם צֶענְטֶן חוֹדֶש באחד לחדש אִין אִיין טָאג אִין דָעם חוֹדֶש נראו ראשי ההרים זָענֶן שׁוֹן גְזֶעהֶן גְוואֶרן

וַיִּשָּׁאֲר אַךְ־נֹחַ וַאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה: כ וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם
עַל־הָאָרֶץ חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם: ח א וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים
אֶת־נֹחַ וְאֵת כָּל־הַחַיָּה וְאֶת כָּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ
בַּתֵּבָה וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים רוּחַ עַל־הָאָרֶץ וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם:
ב וַיִּסָּכְרוּ מַעְיְנֹת תְּהוֹם וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמַיִם וַיִּכָּלֵא
הַגֶּשֶׁם מִן־הַשָּׁמָיִם: ג וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ
הָלוֹךְ וָשׁוֹב וַיַּחְסְרוּ הַמַּיִם מִקְצֵה חֲמִשִּׁים וּמְאַת
יוֹם: ד וַתָּנַח הַתֵּבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר
יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל הָרֵי אֲרָרָט: ה וְהַמַּיִם הָיוּ הָלוֹךְ וְחָסוֹר

עד

שפתי חכמים

כגלגולו למה נקוד מיר"ק תחת סיו"ד: ז וח"ת מ"ל נהמ"י כל זמ"ת וי"ל דכתיב לך נח ולך מיעוט סוף ואין כאן סוף דבר למעט מלת נח עצמו סיפ מתמעט מגניחתו שהיה גונח וכו': ח (קל"מ) מהכא משמע שהיה בהמות בתיבותיו מעצמן לפ ע"י המוקיקין דהל"ב מהי זכות נלגלו וכן משמע ממה שאמר לחכיו שלפ שמצו בתיבה שהו פי' על עצמן • (נח"י) והא דלעטריך לפי מיני זכות י"ל דכוח שלפ שהיתה דרכם קודם לכן לפ כפי מצוח דאין זה פעולת מצוה אלפ מניעת עבירה (ועת"ג דלעטרין במסכת מכות דף כ"ג כל סוטה ולפ עבר עבירה נותנין לו שכר כעוש' מצ' שלפ לעטרין בקידושין דף ל"ט דמיירי בשבת נידו עבירה ומיעוט ממנה) לכן לעטריך ג"כ לזכות שלפ שהיו בתיבה שהיו פריות הגוף כמותר להם • ובהאי טעמא לחוד ניחא לפ כפי מצוח דהוי קנס כמו שהיו מצוות ושוטה דלפ מציעו שבשלמו בתיבות בתיבה דלמא ובניו לחוד מיהר רחמנא • והא דכתיב הכא ובהו בלהו מעיד שלפ שכשמ' ותיב נתכהו בתיבות י"ל דמעצמם קבלו כחיסור ולפ בגזירת הש"י: ט דקשה להר"י דלפי סוף רוח ממש שפ כתיב לת"כ ויצאו כמיש וזה לעיל דהא כתיב יצא רוחו יחל מיש

רש"י

מתן ו"ו יו"ד בכולם נקוד בחיר תחת היו"ד: אך נח • לגד נח שהוא פשוטו ומדלם מגדה (ב"ר) גונח וכוסה דם ז מסוכה בבהמות והחיות • וי"ם שמיחר מזונות לשני ובכיוצא ועליו נאמר (משלי יח לא) הן לדיק בארץ ישולם: (ה) ויזכור אלהים • זה הבא מדת הדין היא ובשביל לשמור בהמיות ע"י תפלת הלדיקים ובשבילן על רשעים שופכת מדת רחמים לשלח הדין שנא' (בראשית ו ה) וירא ה' כי רבה רעת האדם וגו' ויאמר ה' אמחה את האדם אשר ברא • מה זכר להם מדת הרחמים: ויזכור אלהים את נח וגו' • מה זכר להם לבהמות זכות שלפ שהיתה דרכם קודם לכן ח ושלפ שהיו בתיבה: ויעבר אלהים רוח • רוח ממחוין ט והגשם עבריה לפניו

מיש

את כל היקום אשר בשטאנד על פני האדמה ום אוף דר ערד מארם וכו' וימחו אוג זיי זענען ווארן אף נשמעקט מן האדץ פון דר ערד ויישאר אך נח אוג נאר נח אליין איז איבר גבליבן ואשר אתו בתבה אוג די וואס זענען גוועזן מיט אים אין דר תבה: דר מדרש שרייבט אפילו נח איז אוך ניט גוועזן בייא זיין נאנצן נזוך ער האט גקרעכצט אוג ער האט גהוסט מיט בלוט מחמת דר טרחא ום ער האט גראטט פון די בהמות אוג פון די חיות אוג אמייל ואגן ער האט פר זאמט אוג האט דעם לייב ניט גענעבן עמן צו דר צייט האט ער אים אבים נמאן איז ער דר פון קראנק גוועזן: (כד) ויגברו המים על הארץ אוג די וואסרן האבן גשטארקט אוף דער ערד המשים ומאת יום הונדרט מיט פופציג טאג • (א) ויזכר אלהים את נח אוג נאט האט גדענקט אין דעם זכות פון נח ואת כל החיה אוג אין דעם זכות פון אלי דיא חיות ואת כל הבהמה אוג פון אלי דיא בהמות ואם זענען מיט אים אין דער תבה: רש"י שריבט ער שם פון אלהים איז מדת הדין איז ער פאר קערט גוואלן צוא מדת הרחמים דהיי דער תפלה פון די צדיקים אבר ראם שלעקטיקייט פון די רשעים פר קערט דעם מדת רחמים צו מדת הדין אוג ום פר אזכות האט ער גדענקט צו די בהמות דם איז ום זיי האבן זיך פרייער נאר בהעפט צו זיי ער

מין

עַל אַרְעָא לְזַנּוּהִי וְכָל עוֹפָא לְזַנּוּהִי כֹּל צִפֹּר כָּל דָּבָרַח : טו וַאֲלוּ עִם נֹחַ לְתֵבוּתָא תְּרֵין
תְּרֵין מִכָּל בִּשְׂרָא דְּבֵיהּ רוּחָא דְחַיֵּי : טז וַעֲלַיָן דְּכַר וְנוּקְבָא מִכָּל בִּשְׂרָא עָאלוּ כְּמָה
דְפַקֵּיד יְתֵיהּ יְיָ וְאָגֵין יְיָ בְּמֵימְרֵיהּ עֲלוֹהִי : יז וַהֲוָה טוּפָנָא אַרְבְּעִין יְמִין עַל אַרְעָא
וְסְגִיאוּ מַיָא וּנְטָלוּ יַת תֵּבוּתָא וְאִתְרָמַת מֵעַל אַרְעָא : יח וְתַקִיפוּ מַיָא וְסְגִיאוּ לַחֲדָא עַל
אַרְעָא וּמְהַלְכָא תֵּבוּתָא עַל אַפֵּי מַיָא : יט וּמַיָא תַּקִיפוּ לַחֲדָא לַחֲדָא עַל אַרְעָא
וְאִתְחַפְיוּ כָּל טוּרַיָא רָמַיָא דְתְחוֹת כָּל שְׁמַיָא : כ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵי אַמִין מִלְעֵילָא תַּקִיפוּ
מַיָא וְאִתְחַפְיוּ טוּרַיָא : כא וּמִית כָּל בִּשְׂרָא דְרָחִישׁ עַל אַרְעָא בְּעוֹפָא וּבִבְעִירָא
וּבְחַיְתָא וּבְכָל רִיחֲשָׁא דְרָחִישׁ עַל אַרְעָא וְכֹל אֱנָשָׁא : כב כֹּל דִי נִשְׁמַת רוּחָא דְחַיֵּי
בְּאַפּוֹהִי מִכֹּל דִי בְיַבֶּשְׁתָּא מִיתוּ : כג וּמְחָא יַת כָּל יְקוּמָא דִי עַל אַפֵּי אַרְעָא מֵאֱנָשָׁא

בעל הטורים עד

(טז) וכגאים • כ' כמסו' כבא ותיר וכבאים וגו' עם זרובבל לומר כמו בכאן בתו מלניסם כך בתם נמי עלו מלניס' וכמו כמ"ד עלו מלניסם ולא כמ"ד בעזרת בעלם :

רש"י שפתי חכמים

עשרה אמה מלמעלה • למעלה על גובה כל ההרים א לתחר שהמוו המים לרחצי ההרים : (כב) נשמת רוח חיים • כתיב ב' על רוח חיים : אשר בחרבה • ולא ג' דגים שביס (בראשית רבה) : (כג) ויימח • ל' ויפעל ד' רוח ואינו ל' ויפעל והוא מגזרת ה ויפן ויבן ‥ ‥ • כל תיבה ו שמופה ‥ ‥ ה"ל כגון נגה ‥ ‥ ממה קנה כשהוא נותן

כי בשמים כל בשר אפי' בשמה ומיב ולאו דגים ולא קתני וקרא כ"ג דייק דכתיב על האדמה אבל לא דגים שביס : ד ויפעל מכיון קל על מפקל וירא ויבן רק שהם עומדים וזה יוצא ולא ל' ויפעיל ובנין נפעל כמו ויימחו מן האדמה : ה דקשה לרש"י היכן שהוא ל' ויפעל למה נקוד ויימח בחיר"ק שהוא מבנין שכבד ולא נקוד ויימח בקמץ שהוא מבנין הקל ומתרגם שהוא מגזרת ויפן ויבן דנקוד ג"כ יו"ד בחיר"ק ולא כפי' כהר"ם שהוא ממפקל ויפן וכפ"ח מפני הח' שהיא גרונית : ו דקשה לרש"י מה עשה בכולמו

זכר ונקבה מכל בשר באו זָעִנָן גְּוּמִין פּוּן אַלִי לַייבֶּר אֲזֶבֶר מִיט אַיין נֶקְבָה כאשר צוה אתו אלהים אָזוֹ וִיי נָאט
הָט אִים גְשַׁאפְט ויסגר יי אוּם נָאט הָט פַּר שָׁלַאסֶן דִי תֵּבָה בעדו פּוּן וַיְעֶנֶן אִים : רש"י שַׁרַייבְט נאט האט
נַכאכְט אַרוּם רִינְגֶלן דִי תֵּבָה מִיט בָּעֶרֶן אוּם מִיט לַייבֶּן אוּם הָאבֶּן גַהַרְגְּהִ דִי רְשָׁעִים וּם הָאבֶּן גְוּואלְט דִי
תֵּבָה צוּ בְּרֶעכֶן אוּם דָּר פָאשִׁיטֶר פִּשֶׁט אִיז עֶר הָט פַּר שָׁלַאסֶן צַאקְעִנְיט אִים פַּאר דֶעם וַואסֶר בְּלוֹסֶר דִיא
תֵּבָה זָאל נִיט צוּ בְּרֶאכֶן וְוערֶן מַחֲמַת דֶם שְׁטַארְקְייט פּוּן דֶעם וואסר : (יז) ויהי המבול אוּם דָּר מַבּוּל אִיז
גְוֶעזֶן ארבעים יום על הארץ פָּערְציג טָעג אוֹף דָּר עֶרְד וירבו המים אוּם דִי וַואסֶר הָאבֶּן זִיךְ גְמֶערְט וישאו את
התבה אוּם זַייא הָאבֶּן גְטְרָאגֶן דִי תֵּבָה ורום מעל הארץ אוּם זִיא אִיז וָואךְ אוֹף גֶהוּבֶּן פּוּן דֶער עֶרְד • רש"י
שַׁרַייבְט דִי תֵּבָה אִיז גְגאנְגֶן טִיף אִין דֶעם וַואסֶר עֲלִיף אַיילֶן : (יח) ויגברו המים אוּם דִיא וַואסֶר הָאבֶּן זִיךְ
נְשְׁטַארְקְט פּוּן זִיךְ עֲלֶבֶּרְט ווירבו מאד על הארץ אוּם זַיי הָאבֶּן זִיךְ זַייעֶר גְמֶערְט אוֹף דָּר עֶרְד וְתלך התבת
על פני המים אוּם דִי תֵּבָה אִיז גְגאנְגֶן אוֹף דֶעם וַואסֶר : (יט) והמים גברו מאד מאד על הארץ אוּם דִיא וַואסֶרן
הָאבֶּן זִיךְ זַייעֶר גְשְׁטַארְקְט אוֹף דָּר עֶרְד ויכסו אוּם זַייא זָענֶן וָואךְ בְּדֶעקְט כל ההרים הגבוהים אֲלֵי הַזְּכִי
בָּעֶרֶב אשר תחת כל השמים וָום זַיי זָענֶן אוּנְטֶר דֶעם הֵימֶל : (כ) חמש עשרה אמה מלמעלה פִּופְצִיג אַיילֶן הוֹךְ
גברו המים הָאבֶּן זִיךְ דִיא וַואסֶרן גְשְׁטַארְקְט פּוּן אוֹבֶן ויכסו ההרים אוּם זַייא זָענֶן וָואךְ בְּדֶעקְט דִיא בְּעֶרֶב
בְּלוֹסֶר נָאהְ דֶעם אֲז דָם וואסר איז גְלֵיךְ גְוואךְ מִיט דִי שְׁפִּיץ בָּעֶרֶג אִיז דִי וואסֶרן נָאהְ הָעבֶּר גְוואךְ פּוּפְצִיג
אַיילֶן אִיבֶּר דִי שְׁפִּיץ בָּעֶרֶג : (כא) ויגוע אוּם אִיז פַאר נַאנְגֶן כל בשר אַלֵי לַייבֶּר הרמש על הארץ וְאם
וויךְ מָעֶנְר זִיךְ אוֹף דָּר עֶרְד בעוף אִין עוֹפוֹת ובבהמה ובחיה אוּם אִין בְּהֶמוֹת אוּם אִין חַיוֹת ובכל השרץ השורץ
על הארץ אוּם אַלֵי וויךְ מֶענְש וָום טוֹט וויךְ קֶנְן אוֹף דָּר עֶרְד וכל האדם אוּם אַלֵי מָעֶנְטֶשְׁן : (כב) כל אשר נשמת רוח חיים באפיו וָום אִיז פַּר הָאנְדִין אַיין לֶעבֶּנְדִיגֶן אָטוֹם אִיז זַייגִי נָאז לֶעבֶּר מכל אשר בחרבה פּוּן אֶרֶץ
וָום אוֹף דָּר טְרוֹקֶנִיש זָענֶן גְשְׁטַארְבֶּן אָבֶּר נִיט דִי פִּיש פּוּן דֶעם יָם : (כג) וימח אוּן עֶר הָאט אֶפְּ גְטִעקְט

טו וַיָּבֹאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה שְׁנַיִם שְׁנַיִם מִכָּל־הַבָּשָׂר
אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים: טז וְהַבָּאִים זָכָר וּנְקֵבָה מִכָּל־
בָּשָׂר בָּאוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים וַיִּסְגֹּר יְהוָה
בַּעֲדוֹ: שלישי יז וַיְהִי הַמַּבּוּל אַרְבָּעִים יוֹם עַל־הָאָרֶץ
וַיִּרְבּוּ הַמַּיִם וַיִּשְׂאוּ אֶת־הַתֵּבָה וַתָּרָם מֵעַל הָאָרֶץ:
יח וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם וַיִּרְבּוּ מְאֹד עַל־הָאָרֶץ וַתֵּלֶךְ הַתֵּבָה
עַל־פְּנֵי הַמָּיִם: יט וְהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל־
הָאָרֶץ וַיְכֻסּוּ כָּל־הֶהָרִים הַגְּבֹהִים אֲשֶׁר־תַּחַת כָּל־
הַשָּׁמָיִם: כ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְמַעְלָה גָּבְרוּ הַמָּיִם
וַיְכֻסּוּ הֶהָרִים: כא וַיִּגְוַע כָּל־בָּשָׂר ו הָרֹמֵשׂ עַל־
הָאָרֶץ בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ
עַל־הָאָרֶץ וְכֹל הָאָדָם: כב כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת־רוּחַ
חַיִּים בְּאַפָּיו מִכֹּל אֲשֶׁר בֶּחָרָבָה מֵתוּ: כג וַיִּמַּח אֶת־
כָּל־הַיְקוּם ו אֲשֶׁר ו עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־
בְּהֵמָה עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיִּמָּחוּ מִן־הָאָרֶץ

שפתי חכמים

ק (קנ"מ) דתל"כ מאי ויסגור ס' נעדו סרי כנר עשה המינם ומכנם כתוכו כמו שלומו כדי לכנגל על ידה תלה ע"כ שמזו פ"ם מתחלה וסקמותי וגו' ולולי זה לא תוכל: ר (מ"י) פי' ע"י שניוהו לעשות התיבה ולוכנם לתוכה זו הוא סגירתו מן המים: ש דקשה לרש"י למאר מרבעים יום כנר גדלו המים ולמה לא התחיל התיבה כנר תלה מסוקעת וכו': ת דתל"כ תלה היה סתגברות המים מפני המטול שהיה מתוך מ' יום ול"כ היה לו לכתוב ולכתוב בקרא ויהי המטול מרבעים יום על הארץ ויגברו המים ויכבו מאד על הארץ ויעלו את התיבה והיה מעל פני הארץ וגו' תלה ודאי לפרי כתיב ויגברו המים לכתוב לומר שתגברות לה היה מפני המטול שבתוך מ' יום תלה מלינו לומר שהיה מתהום עולה מלינו ומפני זה נתגברו המים ודו"ק והרמ"ם פירש בענין אחר שהרי כנר פסקו גשמים מסוף מ' יום ולא שפסר לומר בתוך מרבעים יום היה תגבורת זה שהרי כתיב ויגברו המים

רש"י וישאר

כנף לרבות מכנים (כנף זה ל' עוף) (ויקרא ג יז) ומסע מחנו בכנפי שמפי' עולה לף כמן נפוך כל מין מרלות עוף): (מז) ויסגר ה' בעדו · רבין עלין ק שלא שבטוש הקיף התיבה דוביס ואריות והיו הוכנים בתם ופשומו של מקרא סגר בעדו ר מן המים וכן כל בעד שבמקרא ל' כעגד הוא (בראשית כ כח) בעד כל רחם בעדך ובעד בניך (תיוב כ ד) עור בעד עור (תהלים ג ד) מגן בעדי (ש"א יג יט) התפלל בעד עבדיך בעגד עבדיך: (יז) והרם מעל הארץ · מסוקעת היתה ש במים ו"ח תמה כספינה מעגה המסוקעת מקנתה במי' ומקרא' שלפניו יוכיחו: (יח) ויגברו · ת מתליקן: (כ) חמש

עשרה

(מז) ויבאו אל נח אל התבה אוֹ זַיי זָענען נָקוֹמֶן צוּ נֹחַ צוּא דָר תֵּיבָה שנים שנים פָּאר וַיִים מכל בשר אשר בו
חיה חיים פון אַלֶי לַייבֶּר וָום אִיז פַּר הָאנֶדן אין אִיר אַלְשְׁבְּרֶינֶר אָטוּם: (מז) והבאים אוֹן דִי וום זָענען נָקוֹמֶן

לְתֵבוּתָא מִן קֳדָם מֵי טוּפָנָא׃ ח מִן בְּעִירָא דַכְיָא וּמִן בְּעִירָא דְלֵיתָהָא דַכְיָא וּמִן עוֹפָא
וְכֹל דְּרָחֵישׁ עַל אַרְעָא׃ ט תְּרֵין תְּרֵין עָאלוּ לָוַת נַח לְתֵבוּתָא דְכַר וְנוּקְבָא כְּמָא דְפַקִּיד יְיָ
ית נַח׃ י וַהֲוָה לְזִמְנָן שַׁבְעָה יוֹמִין וּמֵי טוּפָנָא הֲווֹ עַל אַרְעָא׃ יא בְּשְׁנַת שֵׁית מְאָה שָׁנִין
לְחַיֵּי נַח בְּיַרְחָא תְּנִינָא בְּשַׁבְעַת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא בְּיוֹמָא הָדֵין אִתְבְּזָעוּ כָּל מַבּוּעֵי
תְּהוֹמָא רַבָּא וְכוֵּי שְׁמַיָּא אִתְפַּתָּחוּ׃ יב וַהֲוָה מְטַרָא נָחִית עַל אַרְעָא אַרְבְּעִין יְמָמִין
וְאַרְבְּעִין לֵילְוָן׃ יג בְּכֶרֶן יוֹמָא הָדֵין עָאל נַח וְשֵׁם וְחָם וְיֶפֶת בְּנֵי נַח וְאִתַּת נַח וּתְלַת נְשֵׁי
בְנוֹהִי עִמְהוֹן לְתֵבוּתָא׃ יד אִינוּן וְכָל חַיְתָא לְזַנְהָא וְכָל בְּעִירָא לְזַנְהָא וְכָל רַחֲשָׁא דְרָחֵישׁ

בעל הטורים

(י) בשבעה ימים · בגימ' ליומי אבל מתושלח : (יא) בשבעה עשר יום לחודש · וזה יבלו בטוב ימיהם במיני טוב לחודש יהד המבול· ותרגו' בשמים בגי' שלקח שני ככרים משומה :

רש"י

(ה) באו אל נח · נ מלילין : שנים שנים · כלם הזכרו בפרשה זה ם מן הטהורות היו שנים : (יא) בחדש השני · רבי אליעזר אומר זה מרחשון ר' יהושע אומר זה אייר (סנהדרין קח) : נבקעו · לשון ע מיעקין : תהום רבה · מזה כנגד מזה היה חפצו ברכה בעת המדה ולקו בתהום רבה : (יב) ויהי הגשם על הארץ · ולהלן הוא אומר ויהי המבול אלא כשהוריד הוילון ברחמים שמא יחזרו ישיו בשובי בכיה וכשלא חזרו היו למבול : ארבעים יום וגו' · אין יום ל' מן המנין לפי שאין לילו עמו שהרי כתיב ביום הזה נבקעו כל מעיינות ומצאנו מלרבעים יום כלום בכ"ח בכסליו לרבי אליעזר שהחדשים נמנין כסדרן אחד מלא ואחד חסר רבי י"ב ממלחמון וכ"ח מכסליו : (יג) בעצם היום הזה · למדך הכתוב שהיו בני דורו אומרים אלו אנו רואים אותו נכנס לתיבה פ אנו שובין אותה והורגין אותו אמר הקב"ה אני מכניסו לעיני כלם ומלמה דבר מי יקוס : (יד) צפור כל כנף · דבוק הוא צ לצפור של כל מין

כנף

שפתי חכמים

למה נאמרו בתשעים ושנים מפני שהמבול היה והעולם היה שרוי בשנה ומ"ה כתיב לחדיון ויהיו נח וכניו וגו' כלומר מ"ם נחו שהיו בבד והגשם בבד ולא שמעו ומה שאמר בזיעתיהו ג"כ הכי ת"ש שמותר בתשעים היה שיהיו לפי שנתן להם הקב"ה נפריס וכיצה אחר המבול כדפירש"י לקמן עד שיתן לו הקב"ה חלות שלא יביא עוד מבול לכן כתיב ג"כ ויהי מה וכיו וגו' וק"ל ג"כ : ב דתל"ב וכוכחו מבעיא ליה : ם דתל"ב ותקשה לך הא כתיב מכל שכמל השלוחה תקח לך שבעה שבעה : ע (קל"מ) ולא כשתם נקיעה שמורה על קלקול הפקע ובביהו אבל הכקיעה הזאת שלא היתה לתגורת המעיינות : פ דתל"ב כיום הזה מבעי ליה דומיא דכיום הזה דלעיל : צ כלומר אל תתמה לפור בפני עלמו וכפי בפני עלמו הכא גם לפור יש כפף אי נמי דאי כל כפף הוא בפני עלמו ק"ל אין קפלוני שבל כפף בלו עלמו לתיבה כי לא יתכן להיות כפף בלתי עוף חלק דבוק הוא וכו' ומפרש וסולך למה צריך למכתב כפף דמכתיב הוא שים לעוף כפף ועוד לך שייך לומר כל כפף וכי יש לפור כל הכנפים שבעולם ומתרן כל מין כפף לרבות חגבים דגם להם יש כפף לבל מממעות לפור לא משמע חגבים דהא נלו לפיר הוא ומתרש"ל פי' חלו לא היה דבוק הוי דכתיבו כמו כל לפור כפף והוה ממעטינן דבר שאין לו כפף ותגבים ג"כ היו ממועט מפני שלא נקרלו לפור (מהרש"ל) :

קל"מ

אֲנַדְרַן חוֹדֶשׁ בשבעה עשר יום לחדש אִין זִיבָּצִן טָאג אִין חוֹדֶשׁ ביום הזה אִין דָעם זָעלְבִּיגֶן טָאג נבקעו זָענֶן
וָוארֶן גְשֶׁפֶּאלטֶן כל מעינות תהום רבה אַלֶי קְוואלֶן פּוּן דָעם גְרוֹסֶן אֶפֶּ גְרִינְט וארבות השמים נפתחו אוּנ דִיא
פֶּענְצֶטֶר פּוּן דָעם הִימֶל זָענֶן וָוארֶן גֶעפִּינְט : (יב) ויהי הגשם על הארץ אוּנ עֶס אִיז וָוארֶן דֶר רֶעגֶן אוֹף דֶר
עֶרד ארבעים יום וארבעים לילה פֶּערְצִיג טָאג אוּנ פֶּערְצִיג נָעכְט : רש"י פְּרֶעכְט פַּר וָוס שְׁטַייט דָא דָר רֶעגֶן
אִיז גָוואן אוֹף דָער עֶרד אוּנ וַויטֶר שְׁטַייט דֶר מַבּוּל אִיז גָוואן אוֹף דָר עֶרד אִיז דֶר תֵּירוּץ אַז הקב"ה
הֶט גְמַאכְט אַראפּ נִידֶערֶן מִיט רַחֲמָנוּת אוּב דִי לַייט וָועלֶן תְּשׁוּבָה טָאן וָוועט דִיא וָואסֶר זַיין רֶעגֶן פּוּן
בְּרָכָה אוּנ זַיי הָאבֶּן אָבֶּר נִיט גְטָאן קֵיין תְּשׁוּבָה זָענֶן דִי וַואסֶר גְוָוארֶן צוּ מַבּוּל : (יג) בעצם היום הזה אֵין
דָעם לוֹטֶרַקַייט פּוּן דָעם טָאג נא נח אִיז גְקוּמֶן נַח וְשֵׁם וְחָם וְיֶפֶת בְּנֵי נח מִיט שֵׁם וְחָם וְיֶפֶת דִי קִינְדֶר פּוּן
נַח ואשת נח אוּנ דֶם וַוייבּ פּוּן נַח ושלשת נשי בניו אוּנ דִי דְרַיי וַוייבֶּר פּוּן זַייְנִי זִין אֶהם מִיט זַיי בְּלוֹמֶר זַייא
זָענֶן אוֹף דֶר פֶּסוּק אַז דִי לַייט פּוּן דָעם דוֹר הָאבֶּן גְזָאגְט אַז מִיר וָועלֶן זָעהֶן אַז נַח וָועט אַרַיין גַיין אִין דָער
תֵּבָה וָועלֶן מִיר דִי תֵּיבָה צוּ בְּרֶענֶן אוּנ אִים וָועלֶן מִיר הַארְנֶן דְרוּם הֶט נָאט גְזָאגְט בעצם היום הזה בא נח
וכו' בְּלוֹמֶר אִין מִיטֶן הָעלֶן טָאג וָועל אִיךְ אִים אַרַיין בְּרֶענֶן אִין דֶר תֵּיבָה אַלֶי לַייט זָאלֶן זָעהֶן אוּנ מִיר
וָועלֶן זָעהֶן וָועסֶן רַייר עָם וָועלֶן אַקְוּם הָאבֶּן : (יד) המה זַייא כְּלוֹמֶר דִי מַענְשֶׁן וכל החיה אוּנ אַיטְלִיכֶי
עֲדָלַיי חַיָּה למינה צוּ אִיר מִין וכל הבהמה למינה אוּנ אֲלֶי בְּהֵמוֹת צוּ אִיר מִין וכל הרמש אוּנ אִיטְלִיכֶם עֲרָלַיי
וָויידֶמְנוּגְ הרמש על הארץ וָואס קְרִיכְט אוֹף דֶר עֶרד למינהו צוּ זַיין מִין וכל העוף למינהו אוּנ אִיטְלִיכֶם מִין
עוֹף צוּ זַיין מִין כל צפור אַלֶירְלַייא פַייגֶל כל כנף פּוּן אִיטְלִיכֶם מִין וָוס הֶט פְלִיגֶל כְּלוֹמֶר אֲפִילוּ הַיישֶׁעְרִיקֶן

ויבאו

אֶל־הַתֵּבָה מִפְּנֵי מֵי הַמַּבּוּל׃ ח מִן־הַבְּהֵמָה
הַטְּהוֹרָה וּמִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינֶנָּה טְהֹרָה וּמִן־
הָעוֹף וְכֹל אֲשֶׁר־רֹמֵשׂ עַל־הָאֲדָמָה׃ ט שְׁנַיִם שְׁנַיִם
בָּאוּ אֶל־נֹחַ אֶל־הַתֵּבָה זָכָר וּנְקֵבָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה
אֱלֹהִים אֶת־נֹחַ׃ י וַיְהִי לִשְׁבַעַת הַיָּמִים וּמֵי
הַמַּבּוּל הָיוּ עַל־הָאָרֶץ׃ יא בִּשְׁנַת שֵׁשׁ־מֵאוֹת שָׁנָה
לְחַיֵּי־נֹחַ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה־עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל־מַעְיְנוֹת תְּהוֹם רַבָּה וַאֲרֻבֹּת
הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ׃ יב וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים
יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה׃ יג בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ
וְשֵׁם־וְחָם וָיֶפֶת בְּנֵי־נֹחַ וְאֵשֶׁת נֹחַ וּשְׁלֹשֶׁת נְשֵׁי־
בָנָיו אִתָּם אֶל־הַתֵּבָה׃ יד הֵמָּה וְכָל־הַחַיָּה לְמִינָהּ
וְכָל־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־
הָאָרֶץ לְמִינֵהוּ וְכָל־הָעוֹף לְמִינֵהוּ כֹּל צִפּוֹר כָּל־כָּנָף׃

שפתי חכמים

מה ענין של כאנשה ימים שזכר בכתוב בפירוש : מ ר"ל דקאמר לרבי למה סמך ויבא גח' לקרא דלעיל מיניה ומה בין שם שמות שאמר והמבול היה מים על הארץ ויבא נח' אלא לסוליים הטעם למה

רש"י ויבאו

בתמורה המסרם מפני שסעולם שכוו בלשון : מפני סי המבול . אף נח מקטני למנוס היה מלמין ואיכו מלמין שיבא המבול ולא יכנס לתיבה עד שהחקוהו המים :

כלו

בניו אוג זיין וייב אוג די וועיבער פון זייני זין זענען נקומען מיט אים אל התבה אין דר תיבה מפני מי המבול פֿר דעם מאכר פון דעם מבול . רש"י שרייבט נח האט יוא גגליבט אוג ניט גגליבט אז דר מבול וועט קומען דרום איז ער ניט ארײַן גגאנגען אין דר תיבה ביז די וואסר האבן אים ארײַן גשטופט : (ז) מן הבהמה הטהורה פון די בהמות טהורות ומן הבהמה אשר אינגה טהורה אוג פון דיא בהמות וום זענען ניט טהור ומן העוף אוג פון די עופות וכל אשר רמש על האדמה אוג פון אלעם וום קריכט אוף דר ערד : (ט) שנים שנים צוויי בלומער פֿר ווייבס באו אל נח אל התבה זענען זייא נקומען צו נח אין דער תיבה זכר ונקבה אזכר מיט אנקבה כלומר צו ווייניגסטן זענען נקומען צוויי אבער עם איז גוועז אזעלבי מינים ואם זענען נקומען צו זיבן פֿאר אזו ווי אויבן איז גשטאנען כאשר צוה אלהים את נח אזו ווי נאט הט נשאפט צו נח : (י) ויהי אוג עם איז גוועז לשבעת הימים צום סוף פון די זיבן טעג ומי המבול היו על הארץ אוג דאס וואסר פון דעם מבול איז גוועז אוף דר ערד : (יא) בשנת שש מאות שנה לחיי נח אין דעם זעקס הונדרטסטן יאר פון דיא לעב טאג פון נח דאס הייסט אז נח איז אלט גוועז זעקס הונדרט יאר בחדש השני אין דעם

לָךְ וִילַדְתָּן לְמֵיכָל׃ כב וַעֲבַד נֹחַ כְּכֹל דְּפַקֵּיד יָתֵיהּ יְיָ כֵּן עֲבַד׃ א וַאֲמַר יְיָ לְנֹחַ עוֹל אַתְּ
וְכָל אֱנָשׁ בֵּיתָךְ לְתֵיבוּתָא אֲרֵי יָתָךְ חֲזֵיתִי צַדִּיק קֳדָמַי בְּדָרָא הָדֵין׃ ב מִכֹּל בְּעִירָא דַכְיָא
תִּסַב לָךְ שַׁבְעָא שַׁבְעָא דְכַר וְנוּקְבָא וּמִן בְּעִירָא דְלֵיתוֹהִי דַכְיָ תְּרֵין דְּכַר וְנוּקְבָא׃ ג אַף
מֵעוֹפָא דִשְׁמַיָּא שַׁבְעָא שַׁבְעָא דְכַר וְנוּקְבָא לְקַיָּמָא זַרְעָא עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא׃ ד אֲרֵי
לְזִמְנָן יוֹמִין עוֹד שַׁבְעָא אֲנָא מָטֵית עַל אַרְעָא אַרְבְּעִין יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילְיָן וְאֶמְחֵי
יָת כָּל יְקוּמָא דַעֲבָדִית מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא׃ ה וַעֲבַד נֹחַ כְּכֹל דְּפַקֵּדֵיהּ יְיָ׃ ו וְנֹחַ בַּר שֵׁית
מְאָה שְׁנִין וְטוּפָנָא הֲוָה מַיָּא עַל אַרְעָא׃ ז וְעָאל נֹחַ וּבְנוֹהִי וְאִתְּתֵיהּ וּנְשֵׁי בְנוֹהִי עִמֵּיהּ

בעל הטורים

לתבואה

(כא) ולכסי ג׳ כמ׳ הכא וגבי יוסף ולכס לבד׳ ולכס ולגמליהם אין מספר • כמו גבי יוסף שהכל הוא לבדו ולמצרים לבדם כי הא וכגון והחיות והבהמות כל מ׳ נבדו לכל מ׳ מהכלו וזה הוא ולכס ולגמליהם שהכניס חמורות לפילי׳ ומהכל לגמלים וכן לכל מין ומין :
(ד) סיקום לחבר עשיתי • בגימ׳ לג היינו לתחית המתים : סיקום • ג׳ כמס׳ ומחיתי לת כל סיקום וימח לת כל סיקום ולת כל סיקום לחבר נרגליהם לומר כמס שחשלו דור המבול מפני רוב טובה ושובר שהיה לסם כך קרת מבול עובר שהיה לו בהתרר ותעת :

שפתי חכמים

רש״י

מעוף השמים וגו׳ • בהוריות הכתוב מדבר ולמד ב׳ מהם מן המפורש : (ד) כי לימים עוד שבעה • (סנהדרין קח) תלו ז׳ ימי תבלו של מתושלח הקדיק ל שחס הקב״ה על נכדו ועכב לת הפורענות לת ומהוב שנותיו של מתושלח ומתוך שהם כליס בשנת ח״ך שנה לחיי נח : כי לימים עוד • מהו עוד זמן לחר זמן זה נוסף על ק״ך שנה : ארבעים יום • כנגד יצירת הולד שהקלקלו להמטיר ליומם לעור מורת מחכים : (ה) ויעש נח • זה ביטלו לתיבה : (ז) נח ובניו • להנשים לבד והנשים לבד לפי שנחכנו בחשמים

זוגות חלק ז׳ עופות ואוכן ז׳ יהיה הים ומשתו כמו גבי שנים שנים הים ומשתו דהיינו שני עופות ואוכן שנים יהיו הים ומשתו ס״ל גבי שבעה שבעה ות״ל כשהר חלק זוג וע״ז קאמר לרש״י למה נאמר חלק חלק זוג חלק כדי שיקריב כו׳ ואותו היה יודע מעלתו • (קנ״מ) קבלתי בשעה שנתן ביולתו מן התיבה שיודע להקריב ד׳ עופות לד׳ זוגות שבולו מן התיבה הוא ומשתו גו׳ בניו עם נשותיהם חולי תעלו מהשבה וד׳ מקבות כשביל ד׳ זוגות כל״ל לקרבן תודה כי ד׳ לריכין להודות כו׳ וחם ומשתו שהעלו בשיעשה בתיבה הקריב עליהם חעלת לכל לחד ולחד ויוכל בזה ו׳ זוגות וזוג חלד לקיום המין כמו בעופות (ומהר״ן וגור חריה) כתבו כזה דבריס לחריס והכוחם יעמר : כ לון לכקבות וכמ לת כתיב גבי עופות טהור וגבי בהמות סתם ועלמוד בהמות מעופות שהרי גם לשיל הקדיש עופות לבהמות דכתיב מהעוף

לשיעכו ומן שהשמים למינם י״ל דלכך הקדיש בהמות טהורין וכתב בהן שבעה שבעה לרמז לן דמשום הכי זוה שיקח טהורין ז׳ כדי שיקריב קרבן אחד מי שיש בתיב עופות בריאה לת הוה חמרינן דמשום קרבן זוה ליקח ז׳ דהוה לשיעה בהמות דומיה דעופות ואעופות בתיב לחיות וכע על פי כל התרן ס״ל דבהמות נמי משום לחיות ובע ליום ליקח שבעה ס״ה נקט בהמות בריאה

וק״ל ומהרש״ל תירן בעין לחר ע״ם : ל (קנ״מ) דחש לת כן

מה

מִן נָאר זַיִן שְׁבַח אוּג דָא חָט נָאט מִיט נַח אַלַיין גֶּרֶעט חָט עֶר אִים נָאר אֶן נְרוּפֶן צְדִיק אָבֶר גִיט צְדִיק
חָמִים׃ (ב) מכל הבהמה הטהורה פון אִיטְלִיכֶר בְּהֵמָה וָם יְ וָועט זַיִן מֶהוֹר צוּ דִי יִשְׂרָאֵל תּוּט לְךָ זִאלְסְטוּ
צוּ דִיר נָעמֶן שבעה שבעה זִיבֶּן אוּג זִיבֶּן אִישׁ ואשתו אַיִן מַאן מִיט אַנוַייב׃ רש״י שְׁנֵייבֶט דְרוּם חָט נָאט
גֶּהַייסֶן נָעמֶן פון דִי בְּהֵמוֹת טְהוֹרוֹת זִיבֶּן כְּדֵי עֶר זָאל פון זַייא דִיא קָרְבָּנוֹת מַקְרִיב זַיִן נָאךְ דֶעם אַז עֶר
וָועט אֲרוֹס נַיין פון דֶר תֵּיבָה אוּג פון דֶאנֶן לֶערֶנן מִיר אָפּ אַז נַח חָט גְלֶעְרִינְט תּוֹרָה וְואֲרוּם פון וָאנֶן
דָעֶן דָאט עֶר נְוִיסְט וָועלְכֶע בְּהֵמָה עֶם וָועט זַיִן טָהוֹר אַז עֶר זָאל פון אִיר נָעמֶן זִיבֶּן ומן הבהמה אשר לא
טהורה הוא אוּג פון בְּהֵמוֹת וָם וָועלֶן גִיט זַיִן טָהוֹר שנים זָאלְסְטוּ נָעמֶן צְוַויי אִישׁ ואשתו אַמַאן מִיט אַנַייבֶּ:
(ג) גם אוף מעוף השמים פון דִי עוֹפוֹת וָם אוּנְטֶר דֶעם הִימֶל יִשְׂרְ״יבְט דָם מַיינְט קָעֶן אַוֶעלְכֶי פַייגֶל
וָם זָענֶן טָהוֹר שבעה שבעה זָאלְסְטוּ נָעמֶן זִיבֶּן אוּג זִיבֶּן זכר ונקבה אַנֶבֶר מִט אַנֶקְבֶה לחיות זרע צוּא לָאזִין
לָעבֶן בְּלַייבֶּן זָאמֶן על פני כל הארץ אוֹף דֶעֶר נַאנְצֶר עֶרֶד׃ (ד) כי לימים עוד שבעה וָארוּם נָאךְ אִין זִיבֶּן
טָאג אַרוּם אנכי ממטיר על הארץ וָועל אִיךְ לָאזִן רֶעגֶנֶן אוֹף דֶר עֶרֶד ארבעים יום פַּערְצִיג טָאג וארבעים לילה
אוּג פַּערְצִיג נָעכְט ומחיתי את כל היקום אוּג אִיךְ וָועל אֶפּ מָעקֶן נָאר דָם בִּשְׁטַאנְד אשר עשיתי וָום אִיךְ הָאבּ
בַּשָׁאפֶן מעל פני האדמה פון פַּר דֶר עֶרֶד • רש״י שְׁרֵייבְט הקב״ה חָט זַיי גְנֶעבֶן נָאךְ אַצַייט אוּג חָט אַיין
אָאלְטֶן דָעם פּוּרְעָנוּיוֹת זִיבֶּן טָאג דָם זָענֶן דִי זִיבֶּן טָאג פון דִי אֲבִילוֹת פון מְתוּשֶׁלַח וָום עֶר אִיז אִין דֶעֶר
צַייט נִשְׁטָארְבֶּן חָט נָאט דָם נַהַאט אוֹף זַיין בְּבוֹד אוּג חָט גְמַארְט זִיבֶּן טָאג מִיט דָעם מַבּוּל׃ (ה) ויעש נח
ככל אשר צוהו י אוּג נַח חָט גְטָאן אַזוֹ וִוי גָאט חָט אִים גְבֶּאטֶן דָם אִיז וָום עֶר אִיז גְקוּמֶן אִין דֶר תֵּיבָה׃
(ו) ונח בן שש מאות שנה אוּג נַח אִיז דֶעְנְסְטְמָאל אַלְט גְוֶעזֶן זִעְקְס הוּנְדֶרְט יָאר המבול היה מים על הארץ
אַז דָר מַבּוּל אִיז גְוֶעזֶן וַואסֶר אוֹף דֶר עֶרֶד׃ (ז) ויבא נח ובניו אוּג נַח אִיז גְקוּמֶן מִיט זַיינֶי זִין ואשתו ונש-

וְהָיָה לְךָ וְלָהֶם לְאָכְלָה׃ כב וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה
אֹתוֹ אֱלֹהִים כֵּן עָשָׂה׃ שני ז א וַיֹּאמֶר יְהוָה לְנֹחַ בֹּא־
אַתָּה וְכָל־בֵּיתְךָ אֶל־הַתֵּבָה כִּי־אֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק
לְפָנַי בַּדּוֹר הַזֶּה׃ ב מִכֹּל ׀ הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח־
לְךָ שִׁבְעָה שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן־הַבְּהֵמָה
אֲשֶׁר לֹא טְהֹרָה הִוא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ׃ ג גַּם
מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם שִׁבְעָה שִׁבְעָה זָכָר וּנְקֵבָה לְחַיּוֹת
זֶרַע עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ׃ ד כִּי לְיָמִים עוֹד שִׁבְעָה
אָנֹכִי מַמְטִיר עַל־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים
לָיְלָה וּמָחִיתִי אֶת־כָּל־הַיְקוּם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי מֵעַל
פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ ה וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּהוּ יְהוָה׃
ו וְנֹחַ בֶּן־שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמַּבּוּל הָיָה מַיִם עַל־
הָאָרֶץ׃ ז וַיָּבֹא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי־בָנָיו אִתּוֹ

שפתי חכמים

תקח בכאן : ז ר"ל כלם בתו חף תוסס שבחיתו דכתם תלת שבל שבחיתה כו' : ח דקאם לכת"י דויעש נח מסמע שבא לא כתיבה כאן שאמר שקבל"ה וזה תיבו דכתו לח"ר כנ"ל ויאמר ה' אל נח בא אתה ואתך וגו' ס"מ דעדיין לא נח לא לתיבה תלת ה בגין כתיבה : ט דלא"ר מנא ידע טהורים וממאים שהביא שבעה מן הטהורים כתו דלא"ר סיוה יכול לבדוק תוסס שבכי לאחד מן שתים שהביא הוא קורקבן ונקף ואין לידע תלת לאחר שמיטב (בבא בתרא קיב) • וח"ת מנא ליה לרש"י דלמד נח תור' דלמת אם שלקח שבעה שבעה משום שהתיבה לא קלט' תלת שבעה זוגות ל"נ זה לרש"י דוחק דמפשוטו של מאמר מסמע דכל שלת דבקו במינו לאן כתיבה קולטתן וח"ת שממין טמאים לא היו תלת בשיש ממין טהורין לא היו תלת ז' תלת ולאו הכתב זוגות היו מצי למינין ונקח נח מן טהוכוין ז' ומן הטמאים ב' ומהיכן ר"ת תלת שלמד תורה ודיקא נמי קרא דכתיב הקח לך מסמע הקיחה ביד נח ודו"ק כ"נ : י דמה שנאמר בקרא שבעה שבעה היינו ר"ל דבין כולן היה ז' דהיינו ג' זוגות ונשתי בשאר בקרא שבעה שבעה לאו למיומרא אילטרא ז' זוגות

רש"י

(כ"ב) תוכן שדבקו במיניהם ולא הפחיתו דכתם ומקיומם כאן ז וכל שהפחיב קולטתו הכניס בה : (כב) ויעש נח • זה בגין ח הפחיבה : (סנהדרין קח): (ה) ראיתי צדיק ולא נאמר לדיק תמים מכלן שתומרי מקנת שבתו של אדם בפניו וכולו שלת בפניו (ב"ר): (ב) השהוי הפחידה להיות פקוח ליפרעה למדנו ט שלמד נח תורה (עבודין יח) : שבעת שבועי • כדי שיקריב י מכס קרבן בלשתו : (ג) גם

אל

מעוף

זוגות

אַיִן זַאכְלֶן והיה לך ולהם לאכלה אוּן דָם זָאל זַיין צוּ דִיר אוּן צוּ זַיי צוּ עֶסֶן : (כב) ויעש נח אוּן נֹחַ הָט גָטָאן בְּלִיסֶר עֶרְהָט גְבוֹעֶט דִי תֵּיבָה ככל אשר צוה אתו אלהים אַזוֹ וִוי אֲלֵי זַאכֶן וָום נָאט הָט אִים גְשַׁאפְט כן עשה אַזוֹ הָט עֶר גְטָאן : (א) ויאמר יי לנח אוּן נָאט הָט גְזָאט צוּ נֹחַ בא קום כְּלוֹסֶר זַיי אֲרַיין אתה וכל ביתך אל תיבה דוּ מִט גָאר דַיין הַוּס גְזוּנְד אִין דֶעֶר תֵּבָה כי אתך ראיתי צדיק לפני בדור הזה וָוארום דִיךְ הָאב אִיךְ גְזֶעֶהֶן אֲבֶּר מִיר אִין דֶעם הָאוּנְט דור • רש"י שְׁרַייבְט פַּר וָום שְׁטַייט דָא נִיט צַדִּיק תָּמִים פוּן דֶאנֶן לְעֶרְנֶן מִיר אָפּ אִי דֶעם מֶעֲנְשֶׁן אִין דִי אוֹנֶן זָאגְט מָען נָאר אַמֶּיל פוּן זַיין שֶׁבַח אוּן אוּנְטֶר דִי אוֹנֶן זָאגְט

דְּתֵיבוּתָא בְּסִטְרָהּ תְּשַׁוֵּי מְדוֹרִין אַרְעָאִין תְּנִינִין וּתְלִיתָאִין תַּעֲבְדִינַהּ: יז וַאֲנָא הָא אֲנָא מַיְתֵי יַת טוּפָנָא מַיָּא עַל אַרְעָא לְחַבָּלָא כָל בִּשְׂרָא דְּבֵיהּ רוּחָא דְחַיֵּי מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא כֹּל דְּבְאַרְעָא יְמוּת: יח וַאֲקִים יַת קְיָמִי עִמָּךְ וְתֵיעוֹל לְתֵיבוּתָא אַתְּ וּבְנָךְ וְאִתְּתָךְ וּנְשֵׁי בְנָךְ עִמָּךְ: יט וּמִכָּל דְּחַי מִכָּל בִּשְׂרָא תְּרֵין מִכּוֹלָּא תָּעִיל לְתֵיבוּתָא לְקַיָּמָא עִמָּךְ דְּכַר וְנוּקְבָא יְהוֹן: כ מֵעוֹפָא לְזָנוֹהִי וּמִן בְּעִירָא לְזָנֵהּ מִכָּל רִיחֲשָׁא דְאַרְעָא לְזָנוֹהִי תְּרֵין מִכּוֹלָּא יֵעֲלוּן לְוָתָךְ לְקַיָּמָא: כא וְאַתְּ סַב לָךְ מִכָּל מֵיכַל דְּמִתְאֲכֵיל וְתִכְנוֹשׁ לְוָתָךְ וְיֵהֵי

בעל הטורים

לך

וּשְׁנֵי׳ • כ׳ נְמִם׳ סְכֵּת וְתִיד וּשְׁנֵים יִפְעוּ רמז נְמ״ד שְׁהֵדְגִי׳ נִסְעוּ כְּתִיב׳ מְרוֹמֵם׳ ד״ל שְׁמוֹת׳ הַדְּגִי׳ נִסְעוּ תְּעֵם׳ וְתִי סְמֵךְ וְתִי לְתַעֵם׳ לוֹמַר שֶׁתִּי תְּמִיכָה בְּעֵשִׂיִּים שֶׁתְּמַלֵּי כֵּן לֹא הָיָה יָכוֹל לַעֲמֹד לְוֹת׳: (יט) לְהַחֲיוֹת תִּתְּךָ זָכָר וּנְקֵבָה מִכֹּל תְּעוֹף לְמִינֵהוּ • רמז לוֹ שֶׁכֵּן יִמְצָא וְזֹ״ה וּשְׁנֵי׳ לְךָ מִכֹּל מִלְּמַד שֶׁסִּיְּתָה שְׁכוֹנָה: לְהַחֲיוֹת תִּתְּךָ • כְּנִי׳ לֹא טְרִיפָה וְלֹא מְתוּסָר תִּהְיֶה:

רש״י

לְכָךְ נִקְרְאוּ שְׁמָעָר שְׁמְעוּ אֹתוֹ כֹּל מִתֵּי מִבּוּל (ס״ח מִימֵי וְכֵן הַגִּיעַ מִכְתָּם ל״ בְּמ״ם בְּמִסְכֶּת שְׁבוּעוֹת): (יח) וַהֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי • (ב״ר) בְּרִית הִיא לְרַךְ עַל הַפִּירוֹת ב אֲשֶׁר יִקְרְבוּ וְיַעֲבְדוּ וְאֵלּוּ יִסְתַּכְּלוּ בְּמַעֲשֵׂי אֲבוֹתָם ג בְּמַעֲשֵׂי אֲבוֹתָם: אַתָּה וּבְנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ • הִתְקִישׁ לְבַד וְהִקִּישׁ לְבַד מִכָּאן שֶׁהִפְסִיקוּ ד בְּתֵשַׁע מִיּוֹם הַמַּפְסִ (שם): (יט) וּמִכֹּל הָחַי • לְפִי ה שֶׁדִּיּוֹם (חגיגה ט״ז): שְׁנַיִם מִכֹּל • מִן הַפְּחוּתִים שֶׁבְּהֶם וְ לֹא פָּחֲתוּ מִשְּׁנַיִם לְהַחֲזִיק זָכָר וּנְקֵבָה: (כ) מֵהָעוֹף לְמִינֵהוּ • (ב״ר)

כְּבָר תְּנַהּ לְכָךְ נִקְמַר וּמִכֹּל סְתֵי לְהַכְנִיס לְפִיהֶם שֶׁדִּיּוֹם דְּלֹא הוּי כְּכֹלָּם מִכֹּל כְּבָר דְּסָח לְגַמֵּי כְּבָר נִיחָם: ו דְּקָסָה לְהוּ״ו דְּסָח כְּתִיב כְּמַמּוּךְ

תקח

אֲמַבּוּל אוֹף דָּר עָרָד • רש״י שְׁרַייבְט הקב״ה הָט גִיזַאנְט אִיךְ בִּין אֶן גְּבְּרַייט מַכְּט צוּ זַיין צוּא רִיא מַלְאָכִים וְוִם זַיי הָאבֶּן גָּאנְט בְּשָׁעַת אִיךְ הָאבּ גְּוואלְט דָעם מֶענְשֶׁן בַּי־שַׁאפֶּן (מה אנוש כי תזכרנו) וְוִם אִיז דָּר מֶענְש וְוִם דוּ זָאלְסְט אִים גְּדֶענְקֶן וְוָעל אִיךְ אוֹךְ מַכְּט זַיין דָּר צוּ אוּנ דְּרוּם וָועל אִיךְ בְּרֶענְגֶן אַמַּבּוּל אוֹף דָּר וָועלְט לשחת כל בשר צוּ פַּר דַּארֶבֶּן אֶלֵי לַייבֶּר אשר בו רוח חיים וְוִם אִיז דְּרִינֶן פַּר דַּאנֶּדֶן אַלֶּבְּדִינֶר אָטוּם דָּם הַייסְט אֶלֵי לָעבְּדִינִי בַּי־שֶׁעפְּנִי״ש מתחת השמים אוּנְטֶר דָעם הִימֶל כל אשר בארץ יגוע אֶלְץ וָואס אוֹף דָּר עֶרֶד זָאל פַּאר גַיין: (יח) והקמתי את בריתי אתך אוּנ אִיךְ וָועל בַּי־שְׁטֶעטִיגֶן מַיין בְּרִית מִיט דִיר • רש״י שְׁרַייבְט הקב״ה הָט מִיט אִים כּוֹרֵת בְּרִית נָווען אַז דִי פְּרוּת עָם עֶר הָט מִיט זִיךְ גְּנוּמֶן אִין דָּר הֵבָה אַרַיין זָאלֶן נִיט פַּר פּוּלְט וָועלֶן אוּנ פַּר שִׁימְעלְט וָועלֶן אוּנ דִי רְשָׁעִים פּוּן דָעם דּוֹר זָאלֶן אִים נִיט הַרְגֶּנֶן וּבאת אל התבה אוּנ דוּ זָאלְסְט קוּמֶן אִין דָּר תֵּיבָה אתה ובניך הוא מִיט דַייגִי זִין וְאשתך ונשי בניך אוּנ דַיין וַוייב אוּנ דִי וַוייבֶּר פּוּן דַייגִי זִין אתך מִיט דִיר • רש״י שְׁרַייבְט עָם שְׁטַייט דְּרוּם דִיא מַאנַן בַּאזוּנְדֶר אוּנ דִי וַוייבֶּר בַּאזוּנְדֶר צוּ וַוייזֶן אַז נָאם הָט זַיי פַּר שָׁאפְט אַז זַייא זָענֶן אַסוּר בְּתַשְׁמִיש הַמִּטָּה מֵחֲמַת דָּעד עוֹלָם אִיז אִין אַצָּרָה: (יט) ומכל החי אוּנ פּוּן אֶלְץ וְוִם עָם לָעבְּט • רש״י שְׁרַייבְט אֲפִילּוּ שַׁדִּים זָאל עֶר אוֹךְ בְּרֶענְגֶן אִין דָּר תֵּבָה מִכֹּל בשר פּוּן אֶלֵי לַייבֶּר שנים מכל תביא אל התבה פּוּן אִיטְלִיכֶּם מִין זָאלְסְט צְווַייא בְּרֶענְגֶן אִין דָּר תֵּבָה לְהַחֲיוֹת אתך זַיי זָאלֶן בְּלַייבֶּן לָעבֶּן מִיט דִיר זכר ונקבה יהיו הִיא צְווַיי זָאלֶן זַיין אַזָכָר מִיט אַנֶּקבָה • רש״י שְׁרַייבְט דָּאם וַוייזְט אוּנְס גְּבְּרַאכְט אִיז גְּווֶען צְווַיי אֶבֶּר עָם אִיז גְּווֶען אַזְעלְכֶּי מִינִים וְוִם עֶר הָט פּוּן זַיי גְּבְּרַאכְט מֶער פּוּן צְווַיי אַז וַוייטֶר וָועט שְׁטַיין: (כ) מהעוף פּוּן דֶּרֶא שְׁפּוֹת לְמִינֵהוּ צוּא זַייעֶר מִין וּמן הבהמה לְמִינָהּ אוּנ פּוּן דִיא בְּהֵמוֹת צוּ זַייעֶר מִין • רש״י שְׁרַייבְט דְּרוּם שְׁטַייט לְמִינֵהוּ צוּ וַוייזֶן אַז עֶר זָאל נָעמֶן פּוּן דִי וְוִם הָאבֶּן זִיךְ בַּהֲעפְט צוּ זַייעֶר מִין אָבֶּר נִיט פּוּן דִי וָאס הָאבֶּן זִיךְ בַּהֲעפְט צוּ אַנֶּנדֶר מִין נָאר וַוי אַז הָט נַח דָּאם גְּווֹיסְט אֶלֵי בְּהֵמוֹת אוּנ חַיּוֹת אוּנ עוֹפוֹת זָענֶן נְקוּמֶן פּוּן זִיךְ זָעלְבֶּרְט אוּנ פּוּן דִי וְוִם זַיי הָאבֶּן זִיךְ נִיט בַּהֲעפְט צוּ אַנֶּנדֶר מִין הָט דִי תֵּיבָה אִין זִיךְ אַרַיין גְּנוּמֶן מִכֹּל רמש האדמה למינהו פּוּן אַלֵי וַוירְמְנוּנְג פּוּן דָּר עֶרֶד צוּ זַייעֶר מִין שנים מכל יבאו אליך צְווַייא פּוּן אִיטְלִיכֶּן מִין זָאלֶן קוּמֶן צוּ דִיר לְהַחֲיוֹת זַיי זָאלֶן לָעבֶּן בְּלַייבֶּן: (כא) ואתה קח לך אוּנ דוּ זָאלְסְט נָעמֶן צוּ דִיר מִכֹּל מאכל אשר יאכל פּוּן אִיטְלִיכֶּן עֶסֶן וָואךְ וְוִם וָועֶרְט נֶעסֶן וְאספת אליך אוּנ דוּ זָאלְסְט דָם צוּ דִיר

תְּכַלֶּנָּה מִלְמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תָּשִׂים
תַּחְתִּיִּם שְׁנִים וּשְׁלִשִׁים תַּעֲשֶׂהָ: יז וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא
אֶת־הַמַּבּוּל מַיִם עַל־הָאָרֶץ לְשַׁחֵת כָּל־בָּשָׂר
אֲשֶׁר־בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר
בָּאָרֶץ יִגְוָע: יח וַהֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּךְ וּבָאתָ
אֶל־הַתֵּבָה אַתָּה וּבָנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּנְשֵׁי־בָנֶיךָ אִתָּךְ:
יט וּמִכָּל־הֶחָי מִכָּל־בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכֹּל תָּבִיא אֶל־
הַתֵּבָה לְהַחֲיֹת אִתָּךְ זָכָר וּנְקֵבָה יִהְיוּ: כ מֵהָעוֹף
לְמִינֵהוּ וּמִן־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכֹּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה
לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכֹּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיוֹת: כא וְאַתָּה
קַח־לְךָ מִכָּל־מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאָסַפְתָּ אֵלֶיךָ

שפתי חכמים

כו׳ וכקס׳, וכלג נחג״כ גדיק היס לכך כי׳ לחבל כלון וכו׳ מכרס״כ: צ לכך ל׳ להכיס דכיינו דכר כמלייר ו״ל חלון מדכתיב ויפתח נח חת חלון כתיבה: ק כ״ל ולל יפלו לתוכו ול״ת ולמה לל היס עושה לות, שוב ויעס׳ לותה חזק ועבה כל כך עד שלא יכנסו בו כמים ו״ל דמה שכיכרש״י ועומד על למה היינו לויר למה לפי שבית כלא לויר ל״ל לדור בתוכה ולם יעבה לותה כולה לויר ללא למה יפלו בה כגשמים לכל עקב לל עשה לותה כולה לויר ללא למה בלוכך וכרוחב והיה קלר מלוד וללן כרחבו ללא שבית שבלמה וכוא טפח לדוקך המיכה למטה שגם מלות לחות ומעלה מרכה למה דסיינו מלך לחת מכלבה מלות לחות ול״כ רחבו למעלה שבית שבלמה לל היתה כי לם תמשים לחות ל״כ רחבו למעלה שבית שבלמה וכוא טפח שבוא חלק לחד מחמשים לחמה שבית שגם מלות טפחי׳: ר רס״ג וכא כל פתחי בסביבות למעלה בס: ש דקאמר לרס״י דלך מסתע ל׳ ולתי כלומר סוא רלה וגם חני ולל׳ מעלה לל שיין וכ ח״ו שלחר יסיעו ומתרץ דוחני קלי על בסכמת המלחים לם בעבה לת לחדם ויהי לומרים מה לנוש כי תוכלנו וגו׳ ועכשיו מסכים לחי עמסם: א וח״ת מכ״ל לרס״י חלו ג׳ פרוסים וי״ל דני״ת ממלת מכול דנושה וכל דגוש מניח יו״ד חו וו״ן ס״ל בסעל חו חות כפל וח״כ לפי׳ הרחבון שפי׳ בלה לת

רש״י

חלון וי״ת לחבן מובה המחילה להם (ב״ר שם): ואל אמה תכלנה מלמעלה. כסויים משופע ועולה עד אמה קלר מלמעלה ועומד על אמה כדי ק׳ זיזבו המים למטה (ס״ח לימן) מכאן ומכאן: בצדה תשים. בלע יפלו בגשמים ר בה: תחתים שנים ושלשים. ג׳ עליות זו על גב א עליונים לחדם לחמלעים למדור תחתיים לזבל (שם): (יז) ואני הנני מביא. הגני מוכן ש לסכיים עם חומס ת שדומני ולממנו לפני כבר (תהלים ח ה) מה לחוש כי תזכרנו: מבול. שבלה לת הכל שבלבל לת הכל שהוציל לת הכל מן הגבוה לגמוך א וחכו ל׳ חוקלום שחגבם חופיח לת הכל ומכיחס לבבל שהיח עמוקה

לכך

אָבָן טוֹב וָם הָט צוּ זַיי גְּלַאכְטָן וּאל אמה תכלנה מלמעלה אוּנ בַּיז צוּא אַיין אַיי׳ל וָאלְקְטוּ זִיא פַּר לָעְנ׳ין
פוּן אוֹבָן כְּלוּמַר דִּיא דָּעק פוּן דָּעד תֵּיבָה וְאל זַיין אִיטְלִיכְעם מָאל שְׁמָעלֶער בִּיז עָם זָאל פוּן אוֹבָן נָאו׳
בְּרֵייט זַיין וְוִיא אַיין אַיי׳ל וּפתח התבה בצדה תשים אוּנ דִּיא טִיר פוּן דָּעד תֵּיבָה וָאלְקְטוּ מַאכִין אִין דָּעו׳
זַייט אָבֶּר גִיט פוּן אוֹבָן כְּדֵי דִּיא וַוּאסֶרָן זָאלֶן גִיט אַרַיין תחתים אוּנטֶרשְׁטֵי קָאמֶרָן שנים אַנֶדרֵי קָאמֶ׳ן
ושלשים אוּנ דְּרִיטֵי קָאמֶרָן תעשה זָאלְקְטוּ אִין אִיר מָאכָן עָם זָאל דְּרִינֶן זַיין דְּרֵי עֶרלֵי חֲדָר
אַיינֶם אִיבֶּר דָּעם אַנֶדרֶן דִּי אַיי׳בֶּרשְׁטֵי חֲדָרִים פוּן מָעֶנְשֶׁן וְוָעגֶן אוּנ דִּי מִיטלְקְטֵי פוּן בְּהֵמוֹת
דִּי אוּנטֶרשְׁטֵי פוּן מִיטְט וָעגֶן: (יז) ואני הנני מביא את המבול מים על הארץ יֵי אִין

וְאִתְמְלִיאַת אַרְעָא חֲטוֹפִין : יב וַחֲזָא יְיָ יָת אַרְעָא וְהָא אִתְחַבָּלַת אֲרֵי חַבִּילוּ כָל בִּשְׂרָא
אֲנַשׁ יָת אוֹרְחֵיהּ עַל אַרְעָא : יג וַאֲמַר יְיָ לְנֹחַ קִיצָא דְכָל בִּשְׂרָא עָאל לֳקָדָמַי אֲרֵי
אִתְמְלִיאַת אַרְעָא חֲטוֹפִין מִן קֳדָם עוֹבָדֵיהוֹן בִּישַׁיָּא וְהָא אֲנָא מְחַבֶּלְהוֹן עִם אַרְעָא :
יד עֲבֵד לָךְ תֵּיבוּתָא דָאֲעַן דַּקְדְּרוֹם מְדוֹרִין תַּעֲבִיד יָת תֵּיבוּתָא וְתַחֲפֵי יָתָהּ מִגָּוָּא וּמִבָּרָא
בְּבוּפְרָא : טו וְדֵין דְּתַעֲבִיד יָתָהּ תְּלַת מְאָה אַמִּין אוּרְכָּא דְתֵיבוּתָא חֲמִשִּׁין אַמִּין פּוּתְיָהּ
וּתְלָתִין אַמִּין רוּמָהּ : טז נְהוֹר תַּעֲבִיד לְתֵיבוּתָא וּלְאַמְּתָהּ תְּשַׁכְלְלִינָהּ מִלְּעֵילָא וְתַרְעָא

בעל הטורים — דתיבותא

חמס • כצי׳ מי נח מלמ׳ שפרע להם מדה כמד׳ חמס כגיגית מלמד שברותתין מדוע : (ג) ויאמר מלטיס לנח קן כל כסר • רמז לו ליומי המבול שהם כמנין קן ת״ס יום של מטר וק״ן של תגבורת : כי מלאה הארץ חמס מפניהם • כצי׳ גלוי עריות: והנני • ג׳ כמסו׳ והנני משחיתם • והנני חומר לבנות בית בקילה והנני מקומצת׳ שנים עני׳ • אמר הקב״ה אני אמרתי לבנות שיהיה עולם אנוי וקלקלו מעשיהם והנני מחחיתם : והנני מקומצת לומר לך שלא כאחר שום תילון עומד תלנ כולם נתלטו : משחיתם • כצי׳ כיון שהם טפחים : משחיתם את הארץ • ר״ת מלה לומר לך שהשחית קומתן שהית׳ גבוהה מלה אמה : (טו) וזה אשר תעשה • כ׳ דמשיכי הכא ואילך וזה אשר תעשה על המוזנה לומר כשם שהמוזנה מכפר כך תהא צריך לבנות מוזנה לכפר עליו כשתגיע : (טז) צהר • כצי׳ לתור לתבן :

רש״י — שפתי חכמים

ג עומק המהכיסה גמוחו ונסמסמו : (יד) עשה לך תבת • הרבה ריוח והלשה לפניו ולמה הקדימו בבנין זה כדי שילמדוהו ממני דור המבול עוסק בה ק״כ שנה ומולנין לוחו מה זאת לך והוא חומר להם עתיד הקב״ה להביא מבול לעולם חולי ישובו : עצי גופר • כך שמו ולמה ממין זה ע״ם נפגרים ם שנגזר עליהם להמחות בו : קנים • מדורים מדורים לכל בהמה וחיה : בכפר • זפת בלעז מלרמי • ומלינו בגמ׳ כופרת • בחיכתו של משה ע״י שהיו המים הסים ע דיה בחומר מבפנים וחפת מבחוץ • פ ועוד כדי שלא יהיה לחוחו לדיק ריח רע של זפת אבל כאן מפני תוזק המים זפתה מבית ומחוץ : (טז) צהר • צ ״ל חלון

נחוץ לפי שבאותו הבי נמי מתולקים היו שהרי הכא היה כופר והתם היה זפת אבל עתה שפי׳ דכופר היינו זפת ת״כ ס״מ דגם הכא היה זפת כמו התם ת״כ למה לי היה ג״כ התם מבפנים ובחוץ כמו הכא : ועי״ל דהלא זאת סייחי לומר דכופר טוב יותר מחומר תרגום הוא מפת הלכך חומר בפנים וזפת מבחוץ טוב הוא כמו כופר מבפנים ומבחוץ אבל כיון שפירש״י דכופר זפת הוא ת״כ קשה למה לי היו שוין : פ וכ״ל דמה שפי׳ לעיל חיכתו של משה ע״י שהשים רפין די בחומר מבפנים וזפת מבחוץ ס״פ דוחלי התם המים היו רפין הלכך היה בחומר מבפנים וזפת מבחוץ ועוד כיון שהמים היו רפין די בזפת מבחוץ כדי שלא יהיו וכו׳ אבל בזאת התבה וכו׳ צריך לזפותה מבי׳ ומבחוץ ועוד כדי ש[illegible] יהיה דקשה לו ופי׳ יגרע כוח שיעור׳ גם בשאם כך ומפרש ועוד

דִּיר חבת אַקאסטֶן עִצי גֹפֶר פּוּן פּוּמְקֶן הָאלְץ • רש״י שְׁרֵייבְּט עֶם אִיז סַר הַאנְדֶן פִּיל רַיִיחַ אוּנ סַר הַצְּלָה סַר אִים בְּלוֹטֶר עֶם אִיז רָאדְ פַּר הַאנְדֶן פַּר הש״י פִּיל אוֹפְּנִים וְעֶם עָר הָט אִים דוּרְהְ זַיי גֶּמַאכְט מַצַיל זַיין אוּנ פּוּן וָועְמֶט וָועְנִין הָט עָר אִים מַטְרִיחַ גְּוָעֶן צוּא בְּנֶן אַזוֹ אַגְרוֹסֶן בְּגֶן נָאר כְּדֵי דִיא לַייט פּוּן דֶעם חֹדֶר הַמַּבּוּל זָאלֶן זֶעהֶן אַז עָר אִיז עוֹסֵק אִין דֶעם בְּגֶן הוּנְדֶרְט מִיט צְוָואנְצִיג יאר וְועלֶן זַיי אִים פְּרָעגֶן וָוס אִיז דָם פַּר אַבְּגֶן וָועט עָר זַיי עָנְטְפֶּרֶן נָאט הָט מִיר גֶהַייסֶן מַאכֶן אַתֵּיבָה וָוארוּם עָר וָועט בְּרֶענֶגֶן אַמַּבּוּל אוֹף דָר וָועלְט אוּנ מָאכְט וָועלֶן זַיי דוּרְהְ דֶעם תְּשׁוּבָה מָאכֶן קנים תעשה את התיבה קאסְטְרֶן זָאלְסְטוּ מַאכֶן אִין דָר תֵּיבָה צוּ אֶמְלִיכֶן סִין בְּרֶטֶר בַּזוּנְדֶר אוּנ צוּ אִימְלִיכֶן סִין הַיָה באזונדר וכפרת אחה אוּנ דוּ זָאלְסְט [illegible] אַרוּם בָּלֶגֶן פּוּן אוּנְווַייזִיג אוּנ פּוּן אוֹסֶן וַויינִיג סִיט פֶּעהְ • רש״י שְׁרֵייבְּט בַּיי דֶעם קַאסְטֶן פּוּן מֹשֶׁה רַבֵּינוּ סִין הָט אִים הֶרִינֶן אַרַיין גְּלָאזְט אִין וַאסֶר כַּמָּת דִיא וַואסֶר אִיז גְּוָעֶן שְׁטִיל אִיז גְּנוּג גְּוָעֶן נָאר נִיט לַייט פּוּן אִינְוַויינִיג אוּנ פּוּן דְרוֹסִין סִיט פֶּעהְ אוּנ נָאהְ אַמַּיִם כְּדֵי דָער צְדִיק מֹשֶׁה זָאל נִיט שְׁמֵיעֶן דֶעם שָׁלֵיכֶן רַיחַ פּוּן פֶּעהְ אֲבָל דָא בַּייא דָער הֵיבָה פּוּן נֹחַ מַכְּמָת דָאם שְׁמֵאכֶּרְקייט פּוּן דֶעם וַואסֶר הָט עָר זַי גְּמוּזְט אוֹס קְלֶעבְּן פּוּן אִינְוַויינִיג אוּנ אוֹסֶן וַויינִיג סִיט פֶּעהְ : (טו) וזה אשר תעשה אתה אוּנ אַלְסְטוּ זִיא מַאכֶן שלש מאות אמה דְרַייא הוּנְדֶרְט אַיילֶן אַרְד התבה זָאל זַיין דִי לֶענְג פּוּן דָער הֵיבָה
חמשים פּופְּצִיג אַיילֶן זָאל זַיין אִיר בְּרֵייט ושלשים אמה קומתה אוּנ דְרַייסִיג אַיילֶן זָאל זַיין אִיר
תעשה לתבה אַפְּעָנְצְטֶר זָאלְסְטוּ מַאכֶן צוּ דָער הֵיבָה אוּנ אַמַּייל זָאגֶן דָאם אִיז אַז אִיז

וְחַרָשִׁים וְאֲנָיִם לָמוֹ׃ כָּל־הַגּוֹיִם נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וַיֵּאָסְפוּ לְאֻמִּים מִי בָהֶם יַגִּיד זֹאת וְרִאשֹׁנוֹת יַשְׁמִיעֻנוּ יִתְּנוּ־עֵדֵיהֶם וְיִצְדָּקוּ וְיִשְׁמְעוּ וְיֹאמְרוּ אֱמֶת׃ אַתֶּם עֵדַי נְאֻם־יְהוָה וַעֲבְדִי אֲשֶׁר

בחרתי

וָאם עֵר בַּאַרְף הָאבֶן׃ הוציא עם עור ועינים יש צו אוס צייהן פון דעם גלות דאם בלינדע פאלק כלומר די ישראל וום ענעין פֿר טריבן גוואלן איבר דעם וום זיי זענן גוועזן גלייך וויא אבלינדר פון צו זעהן צו ניין אין גוטן וועג אוג האבן נהאט אוגן נאר זיי האבן ניט גוואלט זעהן ותרשים ואזנים למו אוג טוב זענן זיי גוועזן פון צו הערן נאטם רייד אוג האבן נהאט אוערן נאר זיי האבן ניט גוואלט הערן׃ זאגט נאט כל הגוים נקבצו יחדו ויאסף אלי פעלקר דיא עבדי כוכבים זאלן זיין איין גזאמילט מי בהם יגיד זאת וישר את ראשנות צו זאגן פון אנהויב אן ישמיענו אדער די ערשטי זאכן וום זענן שוין לאנג גוועזן לאזין זיי אונז מאכן הערן צו זאגן מיר האבן די זאכן גזאגט איי זיי זענן גקומן יתנו עדיהם ויצדקו אוג לאזן זייא נעבן זייער עדות דם זיי האבן נהערט פון זיי נבואות זאגן אוף איין זאך איז דיא זאך ווען זייא בלייבן

גיר עכט

ט אֵלֶּה תוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה
בְּדֹרֹתָיו אֶת־הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ־נֹחַ׃
י וַיּוֹלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת־שֵׁם אֶת־חָם וְאֶת־יָפֶת׃
יא וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ

שפתי חכמים

א נח"י כתב הרמ"ם ומע"ם שכבר הזכיר תולדותיו בפרשה העוברת חזר והזכירם כאן להודיע שלא סוליד רק שלשה ולא שסולידו אחרים כנים וכנות ולא היו רחוים לבוא אל התיבה עכ"ד • ולא נהירא דהא לעיל פירש הרב דלקך ככם את מעייהו שתע"פ שיהיו כעשים לו יחבדו כמים לפי שאין רחוים לעוכרן לפני המבול אלא לכך חזר והזכירם לפורות שהיו לדיקים שנא' כאן אלה תולדות פוסל את הרלשונים דור המבול ולכך קרקן תולדות שכל דור המבול לו נקראו תולדות : ב כ"ל דכ"ל מדכתיב אלה תולדות נח ומפרש נח היש לדיק ת"ם דמעשיו טובים לאקרי מני תולדות מדנקט בתחלה היש לדיק ותת"כ ויולד נח וגו' ס"מ דמעשיו טובים עיקר תולדותיהם : ג כ' מהרש"ל ונקט היולך דוקאן לגבי אלהים דכיון שהיה לדיק וי"ל שהיה סומך על שלהלאים כמו שפירש"י ז"ל ולדלך שדורש לשבח מפרש לנקרא לחזקה גבי אברהם כתיב שהתהלכתי ולא בתמידות לפי שהיה לו עסק כדי לכבשם הכריות תחת כפי שכשיהה שכל נח לא היה עוסק עם כני דורו לפי שהיו כעשים גמוליהם כתב שלא שהלאים כלומר שלא סי' לו שום עסק כ"ל עם שלהלאים מהרש"ל : (מח"י) ולפשר כמי דהוקשה להמ"ל בדורו ומהתמר בדורותיו ממשע בכל העשרה דורות שמהדם עד נח היה לדיק תמים לכך אמר מ"ם לשבח ומ"ם לגנאי לפי מעשיו אלו עשרה דורות היה לדיק אבל וכו' ולפשר כמי דהכל פליגי דמ"ם דכדורותיו קלי על עשרה דכדורות שמהדם עד נח ומ"ם על עשרה דורות מנח עד אברהם שלא בדורו של אברהם וכו' • וכתב הרמ"ם ולפי"ם דכדורותיו שלא היה לדיק גמור אלא לפי דורו דאם לא כן מלי כ"ם דקתמה מ"מ כפי כדורותיו קמפלגי מ"ם כדורותיו לעכורותי' הוא דאתי לומר אף בדורותיו שהיו רשעים והיה לו לעמוד מעשיהם לחיבי. שכי היה לדיק כ"ם אם היה וכו' ומ"ם לעגותו הוא דאתי וכו' כדפי' לעיל אבל כ"ע מודו שלא היה בדור לדיקים והיה לדקמי

כמו

(ט) אלה תולדת נח דאם זענין די קינדר פון נח איש אמענטש צדיק תמים היה איז גווען אצדיק תמים בלומר עד איז אנאנץ פרומר מאן גווען • רש"י באזוריגט אלה תולדת נח עם וואלט נעהערט שטיין שם הם ויפת וועלט וועגין איז דר פסוק מסתיק אות שטעלט נח איש צדיק תמים נאר וויל דר פסוק דא דר מאנט נח הט עד דר ציילט זיין שבח וארום עם שמייט אין פסוק צדיק לברכה בדרתיו אין זיין דור רש"י שרייבט אטייל דרשנן דם וארט צו שבח אין זיין דור בלומר די לייט וום זענן גווען אוי זיהנ

רש"י חמס

(ט) אלה תולדת נח נח איש צדיק · סומיל וסזכירו ספר כשבחו א מגמ' (משלי י ז) זכר לדיק לברכה · ד"א למדך שעקר תולדותיהם ב שלא לדיקים מעשים טובים : בדורותיו · (סנהדרין קט) יש מרבותינו דורשים לומה לשבח כל שכן שלולו היה בדור לדיקים היה לדיק יותר ויש שדורשים לומה לגנאי ג לפי דורו היה לדיק ולולו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום : את האלהים

התהלך

וּמִשְׁפָּךְ עָלָיו חֵמָה אַפּוֹ וְעָזּוֹז מִלְחָמָה וַתַּלְהֶטְהוּ מִסָּבִיב וְלֹא יָדָע וַתִּבְעַר־בּוֹ וְלֹא־יָשִׂים
עַל־לֵב : וְעַתָּה כֹּה־אָמַר יְהוָה בֹּרַאֲךָ יַעֲקֹב וְיֹצֶרְךָ יִשְׂרָאֵל אַל־תִּירָא כִּי גְאַלְתִּיךָ קָרָאתִי
בְשִׁמְךָ לִי־אָתָּה : כִּי־תַעֲבֹר בַּמַּיִם אִתְּךָ אָנִי וּבַנְּהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּךָ כִּי־תֵלֵךְ בְּמוֹ־אֵשׁ
לֹא תִכָּוֶה וְלֶהָבָה לֹא תִבְעַר־בָּךְ : כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעֶךָ נָתַתִּי
כָפְרְךָ מִצְרַיִם כּוּשׁ וּסְבָא תַּחְתֶּיךָ : מֵאֲשֶׁר־יָקַרְתָּ בְעֵינַי נִכְבַּדְתָּ וַאֲנִי אֲהַבְתִּיךָ וְאֶתֵּן אָדָם
תַּחְתֶּיךָ וּלְאֻמִּים תַּחַת נַפְשֶׁךָ : אַל־תִּירָא כִּי־אִתְּךָ אָנִי מִמִּזְרָח אָבִיא זַרְעֶךָ וּמִמַּעֲרָב
אֲקַבֶּצֶךָּ : אֹמַר לַצָּפוֹן תְּנִי וּלְתֵימָן אַל־תִּכְלָאִי הָבִיאִי בָנַי מֵרָחוֹק וּבְנוֹתַי מִקְצֵה הָאָרֶץ :
כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף־עֲשִׂיתִיו : הוֹצִיא עַם־עִוֵּר וְעֵינַיִם יֵשׁ

וחרשים

מיר האבן גיזעריזעט צו אים דם חט אוגז גזרם גוועז דם צו מרעטונג אוג דם רובוגג ולא אבו בדרכיו הלך
אוג דאס וואס אויגזרי עלטערן האבן ניט גוואלט נייז אין זייני וועגן ולא שמעו בתורתו אוג האבן ניט צוא
נהערט צו זיין תורה דם האט דם אלץ גזרם גוועז אוף אונז : וישפך עליו חמה אפו ועוזו מלחמה אוג דרום
דם נאט פר נאסן אוף דיא ישראל זיין נרים צארן אוג אין שטארקי מלחמה האט ער גבראכט אוף זייא
וחלחטהו מסביב אוג נאט חט זיי ארום גסמאלט פון ארום כלומר נאט חט פרייער גבראכט אין פורענויות
אוף די עובדי כוכבים ום זענין ארום די ישראל זיא ישראל זאלן מיר האבן אוג זאלין זיך ארום
נעמין אין מיסר גוט צו זיין ולא ידע אוג דיא ישראל האבין ניט גוויסט צו אום קערין זיך פון זייערי
שלעכטן וועג וחבער בו ולא ישים על לב אוג דר נאה אז נאט חט גזעהן דם די ישראל ווילן זיך נים ארום
נעמן אין מוסר חט גברענט דם פייער פון דעם פורענויות אין זיי אליין אוג זיי מוזן דאה ניט צו זייער
הארץ זייא זאלן תשובה טאן : ואתה ישעיה ועתה אוג הייבט הא שיאיר ישראל וענט ניט גוט פון
דעסט וענין כה אמר ה׳ בראך יעקב ויצרך ישראל אז חט גזאגט נאט דיין בורא רו יעקב אוג זיין בשעפר
דו ישראל אל תירא כי גאלתיך דוא זאלסט קיין מורא ניט האבן ואין האב דיך אום גליזט פון דעם
נלות מצרים קראתי בשמך לי אתה איך האב נרופן אין דיין נאמן דאס דו ביסט מיין : כי תעבר במים אתך
אני אז דו ביסט איבר גפארן אין דעם וואסר פון דעם־ים בין איך דאך גוועז מיט דיר ובנהרות לא ישטפוך
אוג אז דו האסט גוואנט צווישן די מצרים אוג צווישן אבדרי עובדי כוכבים ואס זענין אזו פיל גוועז
אז וויי דו ואסרן פון די טייקן האבן זיי דאך דיך ניט גקאנט פר קליינן אוג פר לענדן : אזו כי תלך במו
אש לא תכוה אז דו וועסט לעתיד ניין אין פייער דען איך נאט ועל שיקין לעתיד אין נרוסי הייץ וועסטו
דאך ניט פר ברענט ווערן ולהבה לא תבער בך אוג דער פלאם וועט ניט ברענן אין דיר : כי אני יי אלהיך
קדוש ישראל דען איך נאט דיין נאט דער הייליגר פון ישראל מושיעך דיין הלקר נתתי כפרך מצרים איך
הב גגעבן דיין אום לייזונג די מצרים פלומר דו ביסט מחויב גוון צו פר לענד וערוהב איך גגעבן די בכורים
פון מצרים אין כפרה פר דיר זענן זיי נטייט גווארן אוג די ביסט ניצול גווארן כוש וסבא תחתיך כוש אוג
סבא זענין גגעבן גווארין אוף דיין ארץ : מאשר יקרת בעיני נכבדת פון וענן דם דו ביסט חשוב גוען אוי
מיינו אונן דרום ביסטו ווארן גערליכט אוף דר ועלט ואני אהבתיך אוג איך האב דיך ליב ואתן אדם תחתיך
ולאמים תחת נפשך אוג איך טוא נעבן אין טענטשן אוף דיין ארץ אין קינינרייך פון דיא עובדי כוכבים
אוף דעם ארץ פון דיין לייב : אל תירא כי אתך אני דו זאלסט קיין מורא ניט האבן דען איך בין מיט דיר
ממזרח אביא זרעך וממערב אקבצך פון מזרח זייט ועל איך ברענגן דיינט קינדר אוג פון מערב זייט ועל איך
דיך איין זאמלן : אמר לצפון תני איך ועל זאגן צו דעם צפון וויבט ניב די גלזות ום זענן פר טרייבן קיין צפון
זייט ולתימן אוג צו דרום וויבט דם ער איז שטארק ועל איך אים זאגן אל תכלאי פר טייד ניט פון צו ויין
מיט שמאראקייט צו ברענגן מיינע פר מרי בענע ישראל הביאי בני מרחוק ובנותי מקצה הארץ צוא ברענגין
מיינו זין פון וויישטן אוג מיינו טעכטר זאלסטו ברענגין פון עק ועלט : כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו
איסלקר ום יצרתיו אף עשיתיו דאב איך אים דעם וואס איך האב אים בשאפן פון טין כבוד וענן דאס
מיינט ער די צדיקים יצרתיו אף עשיתיו דאב איך אים בשאפן אוג האב אים גמאכט מיט אלי בדעריבענישי

וואס

וּגְבֻעוֹת וְכָל־עֲשָׂבָם אוּבָשׁ וְשַׂמְתִּי נְהָרוֹת לָאִיִּים וַאֲגַמִּים אוֹבָישׁ : וְהוֹלַכְתִּי עִוְרִים
בְּדֶרֶךְ לֹא יָדָעוּ בִּנְתִיבוֹת לֹא־יְדָעוּ אַדְרִיכֵם אָשִׂים מַחְשָׁךְ לִפְנֵיהֶם לָאוֹר וּמַעֲקַשִּׁים
לְמִישׁוֹר אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִם וְלֹא עֲזַבְתִּים : נָסֹגוּ אָחוֹר יֵבֹשׁוּ בֹּשֶׁת הַבֹּטְחִים בַּפֶּסֶל
הָאֹמְרִים לְמַסֵּכָה אַתֶּם אֱלֹהֵינוּ : הַחֵרְשִׁים שִׁמְעוּ וְהָעִוְרִים הַבִּיטוּ לִרְאוֹת : מִי עִוֵּר כִּי
אִם־עַבְדִּי וְחֵרֵשׁ כְּמַלְאָכִי אֶשְׁלָח מִי עִוֵּר כִּמְשֻׁלָּם וְעִוֵּר כְּעֶבֶד יְהוָה : רָאוֹת ראית כ׳ רַבּוֹת
וְלֹא תִשְׁמֹר פָּקֹחַ אָזְנַיִם וְלֹא יִשְׁמָע : יְהוָה חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר : וְהוּא
עַם־בָּזוּז וְשָׁסוּי הָפַח בַּחוּרִים כֻּלָּם וּבְבָתֵּי כְלָאִים הָחְבָּאוּ הָיוּ לָבַז וְאֵין מַצִּיל מְשִׁסָּה
וְאֵין־אֹמֵר הָשֵׁב : מִי בָכֶם יַאֲזִין זֹאת יַקְשֵׁיב וַיִּשְׁמַע לְאָחוֹר : מִי־נָתַן לְמִשִּׁיסָה למשוסה כתי׳
יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבֹזְזִים הֲלֹא יְהוָה זוּ חָטָאנוּ לוֹ וְלֹא־אָבוּ בִדְרָכָיו הָלוֹךְ וְלֹא שָׁמְעוּ בְתוֹרָתוֹ:

ויישפך

ושמתי נהרות לאיים אוג איך ועל טאן די טייכן צו אינזלן בלוטער זיי ועלען אוס גיטרינקענט ועלכן גליך ווי
אינזלן ועגן מרונקן ואגמים אובישׁ אוג די נמוזיקץ פון ואסער ועלל איך אוס טרונקען דם מיינט־ער די עזבדי
כוכבים והולכתי עורים בדרך לא ידעו אוג די ישׂראל וום זענן ביז אהער בלינד גוועזן פון צו קוקען צו מיר
ועל איך זיי מאכן פירין אין דעם גוטן ועג וום זיי האבן ניט גוויסט אשים מחשך לפניהם לאור איך ועל
טאן פאר זיי דם פינצטרניש צו איין לעבטייט ומעקשים למישור אוג די קרומע ועגן ועל איך טאן פאר
זיי צו איין גלייבטייט אלה הדברים עשיתם דם זענן די זאכן וום איך ועל טאן צו די ישׂראל לא עזבתים אוג
איך ועל זיי ניט פאר לאזין : נסגו אחור יבשו בשת הבטחים בפסל זיי ועלען פאר רוקט ועלען זיך אוג פון דר זון אוג פון דר לבנה האמרים
למסכה אתם אלהינו די וום זאגן צו די נגאסני בילדר איר זענט אונזר גאט די ועלן פאר שעמט ועלן : דם
זאגט ער צו די ישׂראל החרשים איר ישׂראל וום איר זענט גליך וויי טוב פון צו הערן גאטם רייד שמעו
הערט גאטם רייד והעוורים אוג איר ישׂראל וום איר זענט גליך וויי בלינד פון צו זעהן גאטם מצות הביטו
לראות קוקט צו זעהן גאטם תורה אוג מצות : מי עור כי אם עבדי ועער איז בלינד צוויישן איר׳ נאר מיין
קנעכט בלוטר איר ישׂראל האלט די נביאים פאר בלינד אוג זאגט ועער איז נאך אז בלינד וויי ער נביא
חדש כמלאכי אשלח אוג ועער איז נאך אז טוב צוויישן איר׳ אז וויי מיין שליחי וום איך שיק אים נביאות
זאגן צו איר׳ דעם האלט איר פאר טוב ; אוג דר אמת איז דם איר אליין זענט בלינד אוג טוב אבר לעתיד
ועט זיין מי עור ועער עם איז גוועזן בלינד צוויישן איר׳ דר ועט האבן מקבל גוועזן זיינע יסורים אוג ועט
זיין כמשלם גליך וויי ער איז ועאהן אף נצאלט נאר זיין בייז אוג ועט זיין ריין פון עבירות ועזר כעבד ה׳
אוג דר בלינדר וום צוויישן איר׳ איז גוועזן ועט ער אז גוט זיין גליך וויי נאטם קנעכט : ראות רבות ולא
תשמר פיל זעהונג הט איר ישׂראל פאר זיך צו גזעהן אוג ווילט ניט איין ראיה זיך דער פון נעמן נאט צוא
פאלקן אוג איר ווילט ניט היטן צו קוקן אין מייני מעשים אוג אום צו קערן זיך צו טיר איך נאט טיז מיך
מתעסק פקח אזנים ושא עפענן איינערי אוערן דורך מייני נביאים ולא ישמע אוג־קיין כאן פון איך׳ הערט
ניט צו מייני רייד : זאגט ישעיה ה׳ חפץ למען צדקו נאט ויל עפנן איינערי אוערן פון ועגן זיין גרעבטקייט
דדום יגדיל תורה ויאדיר טוט ער איך׳ גרייסן אוג שטארקן די תורה : נהוא עם בזוז ושסוי אוג דאם פאלק
ישׂראל איז איין באראבט פאלק אוג איין צוא מרעטן פאלק הפח בחורים כלם אוג אלי זיינערי יונגן זענין
מראריג אדר זיי אלי טעקן זיך בהאלטן אין די גרייבר אוג אין די לעביר ובבתי כלאים החבאו אוג אין ריא
תפיסה הייזר זענן זיי בהאלטן היו לבז ואין מציל זיי זענן גוואהרן צו רויב דם איז די עובדי כוכבים האבין
זיי באראבט אוג־קיינר הט זיי ניט מציל גוועזן משסה ואין אמר השב זיי זענן גוואהרן צו איין צוא מרעטונג
אדר צו איין רויבונג אוג־קיינר טוט ניט זאגן קער אום צו זיי׃מי בכם יאזין זאת ועער איז רא צוויישן איר׳
ער זאל פאר נעמן דם ראזיני וום רא ועט וויטר שטיין יקשיב וישמע לאחור ער זאל פאר נעמן אוג זאל צוא
הערן צו דר זאך וום זאל אים ביי שטיין צום הינטרשטן : ועער איז צוויישן איר׳ ער זאל נעבן זיין הארץ
דרוף צו פאר שטיין מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים ועער הט גנעבן צו איין צו מרעטונג דעם יעקב
אוג די ישׂראל הט ער גנעבן צו רויבן הלוא ה׳ פאר ואער נאט הט עם גנעבן זו חטאנו לו דם ראזיני וואם

תוֹקְפֵיהוֹן כְּרַעוּתֵיהּ׃ ז וַאֲמַר יְיָ אֶמְחֵי יָת אֱנָשָׁא דִי בְרֵאתִי מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא מֵאֱנָשָׁא
עַד בְּעִירָא עַד רִיחֲשָׁא וְעַד עוֹפָא דִשְׁמַיָא אֲרֵי תָּבִית בְּמֵימְרִי אֲרֵי עֲבַדְתִּינוּן׃ ח וְנֹחַ
אַשְׁכַּח רַחֲמִין קֳדָם יְיָ׃ פ פ פ

רש"י

(ז) ויאמר ה' אמחה את האדם . הוא עפר ואביא עליו מים ואמחה מותו לכך נאמר לשון ממחו: מאדם ועד בהמה. אף הם במיתה דכתיב (כ"ר) ד"ת הכל נכנס בשביל אדם וכיון שחוטא כלה מה לזוכר בלעו: כי נחמתי כי עשיתם. חסבתי מה לעשו' על חסר עשיתי׃ חסלת פרשת בראשית

שפתי חכמים

נ"ל שהוא כמו ועוד וק"ל : ם ולפי זה קשה סב"ל מאדם ובהמה נ"ס ד"ת וכו' ולפי הד"ת קשה היה לו לומר מאדם וגם בהמה נ"פ לפ"ז כן וכו' מהרש"ל :

חסלת פרשת בראשית

אוּ בִּיז דִיא עוֹפּוֹת וְוַאם אוֹנְטֶר דֶעם הִימֶל וָעל אִיךְ אֶלַי אֶפּ מַעקֶן פּוּן דֶעֶר עֶרד כִּי נחמתי כי עשיתם
וָוארוּם אִיךְ הָאבּ סִיר בַּרֶאטֶן וָוִם אִיךְ הָאבּ זַיִיא בַּשאפֶן׃ (ח) ונח מצא חן בעיני יי אוּ נֹחַ הָאט נָפּוּנֶן לַיים
זָעלבִּיסט אֵין דִיא אוֹגֶן פּוּן נָאט׃

הפטרת בראשית

בָּאוּ וְחֲדָשׁוֹת אֲנִי מַגִּיד בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה אַשְׁמִיעַ אֶתְכֶם׃ שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ
תְּהִלָּתוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמְלֹאוֹ אִיִּים וְיֹשְׁבֵיהֶם׃ יִשְׂאוּ מִדְבָּר וְעָרָיו חֲצֵרִים תֵּשֵׁב
קֵדָר יָרֹנּוּ יֹשְׁבֵי סֶלַע מֵרֹאשׁ הָרִים יִצְוָחוּ׃ יָשִׂימוּ לַיהוָה כָּבוֹד וּתְהִלָּתוֹ בָּאִיִּים יַגִּידוּ׃
יְהוָה כַּגִּבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קִנְאָה יָרִיעַ אַף־יַצְרִיחַ עַל־אֹיְבָיו יִתְגַּבָּר׃
הֶחֱשֵׁיתִי מֵעוֹלָם אַחָרִישׁ אֶתְאַפַּק כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה אֶשֹּׁם וְאֶשְׁאַף יָחַד׃ אַחֲרִיב הָרִים

וגבעות

מְשַׁפְּטֵיו אוּ דֶעֶר נָאךְ וָועלֶן דִי יִשְׂרָאֵל אַרוֹס גַיין פּוּן דֶעם גָלוּת מִיט פּוּל גוּטֶם נוּן זָענֶן דָאךְ דִי זָאכֶן
נְקוּמַן אוּ אִיךְ הָאבּ מְקַיִים גְוֶוען סַיין הַבְטָחָה אוּ הַיינְט וחדשות אני מגיד זָאג אִיךְ גַייאי זָאכֶן צוּ סַיין
פָּאלְק יִשְׂרָאֵל צוּ מַכְטִיחַ זַיין זִיי אוֹף דֶר גְאוּלָה בשרם תצמחנה אשמיע אתכם אַיי דִי גְאוּלָה טוּט שְׁפְּרֶאצֶן
טוּא אִיךְ אֵיךְ מַאכֶּן הֶערֶן דֶם זָאגט עֶר אוֹף דֶר צֵייט פּוּן דֶר גְאוּלָה:שירו לה' שיר חדש זִינְגט אוּ לוֹבְט
אִיר יִשְׂרָאֵל פַּר נָאט אֵין נַייַע גֶזאנְג תהלתו מקצה הארץ זַיין לוֹיבּ וָועט זַיין פּוּן־עֶק וָועלְט יורדי הים ומלאו
דִי וָום נִידֶּרֶן אוּ פָּארֶן אֵין שְׁפֶּן אִיבֶּר דֶעם יַם אוּ דִי וָום וואנֶן אוֹף דֶעם דֶר פִילוּנְג פּוּן דֶעם יַם דֶם
מַיינְט טָען דִי וָום מַאכֶן אַיין גְרוֹסֶן־קאסְטֶן אַז גְרוֹס וויא דֶר פְלַאץ־פּוּן אַיין הוּז דַארף צוּ זַיין אוּ שִׁיטֶן
אֶן דֶעם קאסְטֶן פִיל מִיט עֶרד אוּ שְׁמַיינֶר בִּיז עֶר פָאלְט אַראפּ אוֹף דֶעם גְרוּנְד דֶר נָאךְ בּוֹעֶן זַיי דְרוֹף
הַיזֶר אוּ טָען גַייט פּוּן אַיין הוּז צוּם אַנְדֶרֶן מִיט שִׁיפֶּן איים וישביהם דִי אִינְזֶלִין פּוּן דֶעם יַם דֶם אִיז דִי
קָעמְפֶּם פּוּן דֶעם יַם אוּ וָום זִיצֶן אוֹף דִי קָעמְפֶּם דִי אַלֶי וָועלֶן גָאט לוֹבְּן:ישאו מדבר ועריו זַיי וָועלֶן אוֹף
הַייבֶּן זַייעֶר קוֹל מִיט גֶזאנְג דִי מִדְבָּר אוּ דִי שְׁטֶעט פּוּן דֶר מִדְבָּר חצרים תשב קדר דִי מִדְבָּר וָום הַיינְט
זִיצֶן דָאךְ־טָען דִי מְאטֶן אֵין גְצֶעלְטֶן וָועט לֶעתִיד דֶם אֹרֶט בַּוָועצט וָועֶרֶן מִיט אֶפֶּנֶי שְׁטֶעט אוּ וָועלֶן
לוֹבְּן גָאט זִינְגוּ ישבי סלע זַיי וָועלֶן לוֹבְּן גָאט דִי מַיִים וָום לִינֶן אֵין דִי שְׁטַיינֶר דָעֶן זַיי וָועלֶן לֶעבְּרִיג וָועֶרֶן
מֶרֹאשׁ הָרִים יצוחו פּוּן דִי שְׁפִּיץ בֶּעֶרג וָועלֶן זַיי שְׁרַייֶען צוּ גָאט:ישימו לה' כבוד וגו' זַיי וָועלֶן טָאן בְּבוד צוּ גָאט
וְהִלָּתוֹ בָאִיִּים יגידו אוּ זַיי לוֹבּ וָועלֶן זַיי זָאגֶן צְווִישֶׁן דִי אוּמוֹת : ה' כגבור יצא גָאט וָועט אַרוֹס גַיין אַז
וִוי אֵיין גִבּוֹר כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יעיר קנאה אַז וויא אֵיין בַּעל מִלְחָמָה וָועט עֶר זִיךְ דֶר וָועקֶן צוּ נִיקֶם זַיין זִיךְ
דִיינֶ אף יצריח עֶר וָועט שַׁאלֶן אוֹף וָועט עֶר שְׁרַייֶען עַל אויביו יתגבר אוֹף זַייֶנֶי פַיינְט וָועט עֶר זִיךְ כֹּוחַ
אוּ אַז וָועט גָאט זָאגֶן הַחשיתי מעולם אִיךְ גָאט שְׁווַייג פּוּן לַאנְג אֶן אוֹף דֶעם וָום דִי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים הָאבֶּן
חָרוּב גְמַאכְט מַיין הוּז אתריש אתאפק אִיךְ הָאבּ גְשְׁווִיגֶן אוּ אוֹף גַהַאלְטֶן זִיךְ אוֹף דֶעם וואם דִיא עוֹבְדֵי
כּוֹכָבִים הָאבֶּן גְמַאכְט כִּילדה אפעה וָועל אִיךְ שְׁרַייֶען אַז וויא אֵיין גְוַויגֶרֶן אשם ואשאף יחד אִיךְ וָועל דֶער
זָעלְבֶּן אֶרֶד אִיךְ וָועל פַּר וִוִיסְטֶן אוּ וָועל גְלוֹסְטֶן צוּ פַּר טִילְגֶן אֲלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מִיט אַנְדֶרֶד : אחריב
תים וגבעות אִיךְ וָועל חָרוּב מַאכֶן דִי בֶּערְג וכל עשבם אוביש אוּ אַלֶי זַיי עֶרֶי נְרַאזֶן וָועל אִיךְ אוֹס דַארֶן

וַיִּתְעַצֵּב אֶל־לִבּוֹ: ז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶמְחֶה אֶת־הָאָדָם
אֲשֶׁר־בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה
עַד־רֶמֶשׂ וְעַד־עוֹף הַשָּׁמָיִם כִּי נִחַמְתִּי כִּי עֲשִׂיתָם:
ח וְנֹחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה:

פ פ פ

קמ"ו ממני"ם יחזקיהו סימן ומפסירין ביעשיה (כה אמר) בסימן מ"ב :

סְטָן פּוּן צוּ בַּשַׁאפֶן זַיי אוּן נָאךְ אַטעם פּוּן וועלֶן דִי צַדִּיקִים וָם וועלֶן אַרוֹס קוּמֶן פּוּן זַיי : (ז) ויאמר יי אֶמְחֶה
נָאט גָאנְט אמתה את האדם אשר בראתי מעל פני האדמה אֲלֵי דִי טָענְטְשֶׁן וָם אִיךְ הָאבּ בַּשַׁאפֶן וָעל אִיךְ
אָם טָעקֶן פּוּן דָר עֶרד מאדם פּוּן טָענְטְשֶׁן ועד בהמה בֵּיז בְּהֵמוֹת עד רמש בֵּיז דָעם וויידְמוּנְג ועד עוף השמים
אוּן

הפטרת בראשית בישעיה סימן מב

כֹּה־אָמַר הָאֵל ו יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטֵיהֶם רֹקַע הָאָרֶץ וְצֶאֱצָאֶיהָ נֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם
עָלֶיהָ וְרוּחַ לַהֹלְכִים בָּהּ: אֲנִי יְהוָה קְרָאתִיךָ בְצֶדֶק וְאַחֲזֵק בְּיָדֶךָ וְאֶצָּרְךָ וְאֶתֶּנְךָ
לִבְרִית עָם לְאוֹר גּוֹיִם: לִפְקֹחַ עֵינַיִם עִוְרוֹת לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אָסִיר מִבֵּית כֶּלֶא יֹשְׁבֵי
חֹשֶׁךְ: אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא־אֶתֵּן וּתְהִלָּתִי לַפְּסִילִים: הָרִאשֹׁנוֹת הִנֵּה
באו

כֹּה אמר האל ה' אֲזוֹ האט גָאט גָאט עָר גָאט וָם האט צְווייא עָנטְפֶּר אוּן זַייזְט אוֹיךְ דִין אוּג
יְהוָה וַייזְט אוֹיךְ הַחֳמִים בורא השמים ונוטיהם עָר הָט בַּשַׁאפֶן הִימֶלָן אוּן הָט זַיי אוֹם גְצוּגֶן רקע הארץ
תאצאיה עָר הָט פַּר שְׁפָּרַייט דִיא עֶרד אוּן אִירִי אוֹם נַאנְג כְּלוּמֶר דִי זָאכֶן וָם גַיינֶן אַרוֹס פּוּן דָר עֶרד
נותן נשמה לעם עליה עָר גִיט אַיין נְשָׁמָה צוּ דָעם פָאלְק וָם אוֹף אִיר אִיז דָאם גִיט עָר צוּ אֲלֵי גְלַייךְ ורוח
להלכים בה אוּג אַיין רוּחַ קְדוּשָׁה גִיט עָר צוּ דִי וָם גַיינֶן פַּר אִים אִין גוּטֶן וועג : קָרְתִּיךָ גאנט הָט גְזָאגְט צוּ
מִיר יְשַׁעְיָה אני ה' קראתיך בצדק אִיךְ נָאט הָאבּ דִיךְ יְשַׁעְיָהוּ גְרוּפֶן מִיט גֶרֶעכְטִיגְקַייט ואחזק בידך אוּג הָבּ
אֶן גָנוּמֶן אִין דַיינֶי הָענְט ואצרך ואתנך לברית עם אוּג אִיךְ הָאבּ דִיךְ בַּשַׁאפֶן אוּג הָאבּ דִיךְ גֶגעבֶּן כְּלוּמֶר
אז איך הָאבּ דִיךְ בְּשַׁאפֶן אִיז דָם מַיין מַחֲשָׁבָה גָוֶלֶן דוּ זָאלְסְט אוּם קֶערֶן מַיין פָאלְק צוּ מַיין קְרִיחוֹת
בְּרִית דָם מַיינְט טָעֶן דִי תּוֹרָה לאור גוים דוּ זָאלְסְט דָעֶר לַייכְטֶן צוּ דִי שְׁבָטִים פּוּן יִשְׂרָאֵל וָם אִימְלִיכֶר
שֶׁבֶט בְּזוֹנְדֶר וועֶרְט אֶן גְרוּפֶן גוי : לפקח עינים עורות דוּ זָאלְסְט עֶפֶנֶן דִי בְלִינְדִי אוֹגֶן וָם זָאגֶן גִיט מַיין
גְבּוּרָה זַיי זָאלֶן זִיךְ אוֹם קֶערֶן צוּ מִיר להוציא ממסגר אסיר דוּ זָאלְסְט אוֹם צִיהֶן פּוּן דָעם גִיפֶענְקְנִישׁ דָעם
גֶבּענְדֶעגְנִים מבית כלא יושבי חשך פּוּן דָר תְּפִיסָה הִזּ זָאלְסְטוּ אוֹם צִיהֶן דִי וָאם זִיצֶן אִין דָר פִינְצְטֶרְנִישׁ
פְלוּמֶר דִיךְ דָעם וָם זַייעֶרי אוֹגֶן וועלֶן גֶעפֶענְט וועֶרֶן צוּ זָעהֶן מַיינֶי גְבּוּרוֹת וועלֶן זַייא אַרוֹס גַיין פּוּן
דָעם גְלוֹת וָאם אוֹף זַייא וועט קוּמֶן : אני ה' הוא שמי אִיךְ בִּין נָאט אוּג מַיין נָאמֶן וועֶרְט גִיהַט בְּלִשׁוּן
אַרְנוֹת דָם וַייזְט דָם אִיךְ בִּין אַיין הַאר דְרוּם אִיז מוּשָׁל אוֹף מִיר צוּ וַייזְיזֶן דָם אִיךְ בִּין אַיין הַאר דְרוּם
וכבודי לאחר לא אתן וועל אִיךְ מַיין כָּבוֹד גִיט גֶעבֶּן צוּ אַיין אַנְדֶרֶן ותהלתי לפסילים אוּג מַיין לוֹב וועל אִיךְ
גִיט גֶעבֶּן צוּ אַיין בִּילְדֶר כְּלוּמֶר אִיךְ וועל גִיט לָאזֶן דִיא עִיבְּרִי כּוֹכְבִים זָאלֶן מוּשֶׁל זַיין אִין מַיין פָאלְק
אֵיבֶּרְגִיג אוּג זָאלֶן זָאגֶן דָר דְמוּת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אִיז גְרוֹס אוּג הֶעלְפְט זַי : הראשנות הנה באו דִי עֶרְשְׁטֶי
זָאכֶן וָאם אִיךְ הָאבּ מְבַטֵּחַ גִיוֶעזֶן צוּ אַבְרָהָם אוֹף דָעם גְלוֹת מִצְרַיִם אוּג הָאבּ אִים גְזָאגְט (וגם את הגוי
אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול) דָם פָאלְק וָם וועט אַרְבֶּעטֶן מִיט דִי יִשְׂרָאֵל וועל אִיךְ נָאם
משפטו

לְחֹזן מְאָה וַעֲשְׂרִין שְׁנִין אִם יְתוּבוּן : ד גִּבָּרַיָּא הֲווֹ בְּאַרְעָא בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן וְאַף בָּתַר כֵּן דְּעָלִלֵין בְּנֵי רַבְרְבַיָּא לְבְנַת אֱנָשָׁא וְיַלִּידַן מִנְּהוֹן אִנּוּן גִּבָּרַיָּא דְּמֵעָלְמָא אֱנָשִׁין דִּשְׁמָא : ה וּגְלֵי קֳדָם יְיָ אֲרֵי סַגִּיאַת בִּישַׁת אֱנָשָׁא בְּאַרְעָא וְכָל יִצְרָא מַחְשָׁבוֹת לִבֵּיהּ לְחוֹד בִּישׁ כָּל יוֹמָיָא : ו וְתָב יְיָ בְּמֵימְרֵיהּ אֲרֵי עֲבַד יָת אָדָם בְּאַרְעָא וַאֲמַר בְּמֵימְרֵיהּ לְמִתְבַּר

בעל הטורים

(ד) הגפלים : ג׳ כמס׳ ע׳ מלא וסיום הפרשה הגפלים כיו כתרס חסר וכם כלימו לח כגפלים מלא כני ענק מן הגפלים חסר חסו סיחון ועוג כו׳ כדלי׳ בנדפ סיחון ועוג כני שמחוקי ועוזאל ונפלו מן כשמים כימי דור׳ כמכול לקן כחיב כאן הגפלים היו בתרן חסר:

תוקפידהון

רש״י

עַל מְקוֹם מִמְּדַת רַחֲמִים לְמִדַּת הַדִּין עָלָה בְּמַחֲשָׁבָה לְפָנָיו מָה לַעֲשׂוֹת בָּאָדָם וְשָׁצָה בְּתֹרֶן וְכֵן כָּל לָשׁוֹן נִיחוּם שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן נֶחָמָה מָה לַעֲשׂוֹת (בְּמִדְבַּר כג יט) וְכֵן חָדַשׁ וְיִנָּחֵם (דְּבָרִים לב לו) וְעַל עַבְדָיו יִתְנֶחָם (תְּהִלִּים לה יד) וְנִעְצַם ה׳ עַל הָרָעָה (ש״א טו יט) נֶחְמַתְנִי כִּי הִמְלַכְתִּי כֻּלּוֹ לְשׁוֹן מַחֲשָׁבָה חֹתֶכֶת סַ : וַיִּתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ · וַיִּתְאַבֵּל עַל מַכְאוֹב יָדָיו כְּמוֹ (ש״ב יט ג) נֶעֱצַב הַמֶּלֶךְ עַל בְּנוֹ· וְזֶה כְּתִיבְתִי לְהַזְכִּיר הַמִּיתִים · לְפִיקוּדוֹם אֶחָד שֶׁאֵל אֶת רִבּוֹ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה ז״ל אֵין אֶחָד מוֹדִיעַ שֶׁהִקִּיז״ה רוֹאֶה אֶת הָעוֹלָה אֹמֵר לוֹ כֵּן אֹמֵר לוֹ וְהוּא כּוֹתֵב וְיִתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ אֹמֵר לוֹ מוֹלִיד לְךָ בֵּן זְכַר תִּימְיךְ אֹמֵר לוֹ כֵּן וּמַה עֲשִׂיתָ אֹמֵר לוֹ שֶׁמַּחְתִּי · אֶת הַכֹּל ז״ל וְלֹא הָיִית יוֹדֵעַ שֶׁסּוֹפוֹ לָמוּת אֹמֵר לוֹ בְּשָׁעָה חֲדוּתָהּ בְּשָׁעָה מַבְלָגָה אֹמֵר לוֹ כָּךְ מַעֲשֶׂה הַקִּבָּ״ה כְּ הַע״פ שֶׁגְּלוּי לְפָנָיו שֶׁסּוֹפוֹ לַחְטוֹא וְלַאֲבֹד לֹא נִמְנַע מִלְּבָרְכָן (וְעַיֵּן בְּרָכוֹת ס״) בְּשָׁעַת הַדִּיקִּיוֹס ל הַעֲתִידִים לַעֲמוֹד מִמֶּנּוּ :

שפתי חכמים

לד״ה שֶׁהִכְעִיס מד״כ אֹמֵר לוֹ כָּךְ מַעֲשֶׂה הַקִּבָּ״ה כְּ הַע״פ שֶׁגְּלוּי לְפָנָיו שֶׁסּוֹפוֹ לַחְטוֹא וְלַאֲבֹד לֹא נִמְנַע מִלְּבָרְכָן (וְעַיֵּן בְּרָכוֹת ס״) בְּשָׁעַת הַדִּיקִּיוֹס ל הַעֲתִידִים לַעֲמוֹד מִמֶּנּוּ :

וַיֹּאמֶר

לַיְיט וָם זַיְיא זָעֶנְן בַּיְיא שַׁיְיד גְּוָארֶן טִיט זַיְיעֲרִי נָעמֶן כְּלוֹמֶר זַיְיעֲרִי נָעמֶן וַוייזֶן אוֹף דָעם וָם זַיְיא זָעֶנְן פַּר לָארֶן גְּוָארֶן פּוּן דֶר וָועלְט אָדֶר אַזוֹ אִיז דֶר פְּשַׁט אנשי שם וַוִיסְטִי לַייט כְּלוֹמֶר זַיְיא הָאבֶן פַּר וַוִיסְט דִּי וָועלְט : (ה) וירא י׳ אוּם אַז נָאט הָט גְּזֶעהֶן אֶרֶר עָם אִיז אֲנַטְפָּלְעקְט גְּוָארֶן פַּר נָאט כִּי רבה רעת האדם בארץ אַז עָם טָעטְ זִיךְ הָם שְׁלֶעכְטְ פּוּן דַיְיא טָעגְטְשֶׁן אוֹף דֶר וָועלְט וכל יצר מחשבות לבו אוּם אַלֶי גַּדאנְקֶן אוּם הָם בַּטְרַאכְטוּנְג פּוּן זַיין הַארְצֶן רק רע כל היום אִיז נָאר שְׁלֶעכְטְ צוּ טָאן אַלי טָעג : (ו) וינחם י׳ הָט נָאט זִיךְ גֶיטְרַייסְט כִּי עשה את האדם בארץ וָום עֶר הָט בַּשַׁאפֶן דָעם מָעגְטְשֶׁן אוֹף דֶר עֶרד כְּלוֹמֶר הָם אִיז גְּוָועֶן פַּר הקב״ה אַטְרַייסְטוּנְג וָום עֶר הָט בְּשַׁאפֶן דָעם מָעגְטְשֶׁן צְוַוישֶׁן דִי אוּמְטָרְשְׁטִי בַּשָׁעפֶנִישׁ וְוָארוּם עֶר זָאל זַיין פּוּן דַיְיא אַייבֶּרְשְׁטִי בַּשָׁעפֶנִישׁ וָואלְט עֶר זַיְיא גְּמַאכְט מִזְּדֵי זַיין אִין הקב״ה וַיִּתְעַצֵּב אוּם דָעד מָעגְטְשׁ אִיז גְּוָועֶן מְרוֹעֲרִיג אל לבו צוּ זַיין הָארְץ פּוּן הקב״ה כְּלוֹמֶר עָם אִיז אוֹף גֶּגַאנְגֶן אוֹף דֶר מַחֲשָׁבָה פּוּן הקב״ה עֶר זָאל דָעם מָעגְטְשֶׁן מְרוֹעֲרִיג מַאכֶן אֶרֶר וינחם עֶר הָט זִיךְ בְּרַאטְעֶן כְּלוֹמֶר עָם אִיז פַּר קְעֶרְט גְּוָארִין דִי מַחֲשָׁבָה פּוּן הקב״ה פּוּן כְּדֵי הָרַחֲמִים צוּ מְדַת הַדִּין אוּם עָם אִיז אוֹף גֶּגַאנְגֶן אוֹף דֶר מַחֲשָׁבָה פּוּן הקב״ה וָום עֶר זָאל טָאן מִיט דָעם מָעגְטְשֶׁן וָום עֶר הָט בַּשַׁאפֶן אוֹף דֶר עֶרד וַיִּתְעַצֵּב אל לבו אוּם עֶר אִיז גְּוָועֶן מְרוֹעֲרִיג צוּ זַיין הָארְצֶן כְּלוֹמֶר נָאט הָט גְּמְרוֹעֲרְט בִּבְיכְזל אוֹף דָעם וָום דִי מַעֲשֶׂה יָדָיו וַיֹּאמֶר פַּר לָארֶן וָועֶרְן · רש״י שְׁרֵייבְט אַיין אַפִּיקוֹרוֹס הָאט גְּפְרָעגְט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה גְּלַייבְט אִיר דָעָן נִיט הקב״ה וַוייסְט אֲלֵי זַאכֶן וָום וָועט זַיין הָאט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אִים גְּעָנְפֶּרְט יוא הָט אִים דֶר אַפִּיקוֹרוֹס גְּפְרָעגְט וַוידֶר וָארוּם שְׁטַייט וַיִּתְעַצֵּב אל לבו נָאט אִיז מְרוֹעֲרִיג וַוייל דִי מָעגְטְשֶׁן זָענֶן נִיט גוּט אַמָער נָאט הָט דָאךְ דֶר פּוּן פְּרִיעֶר גְּוִוסְט הָט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ גָּאנְט צוּם אַפִּיקוֹרוֹס אִיז צוּ דִיר צַמָאל גְּבְארֶן גַיְיוָארֶן אַזוֹן הָט עֶר אִים גְּעָנְפֶּרְט יוא הָט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אִים וַוידֶר גְּפְרָעגְט וָום הָאסְטוּ גְּטָאן אִין דֶר צַייט הָט עֶר אִים גְּעָנְפֶּרְט אִיךְ הָאב טִיךְ מְשַׁמֵּחַ גְּוָועֶן אוּם הָאב אֲנַדֶרי אוֹךְ מְשַׁמֵּחַ גְּוָועֶן הָט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ צוּ אִים גְּזָאגְט וִוי אִיז דִיר אַיין גֶּגַאנְגֶן דִי שְׁמָחָה הָאסְטוּ דָעָן נִיט גְּוִוסְט אַז דֶר סוֹף וָועט זַיין אַז עֶר וָועט שְׁטַארְבֶּן הָאט דֶר אַפִּיקוֹרוֹס גְּעָנְטְשֶׁרְט וָום הָט דֶר צוּ בְּשָׁעַת שְׁמָחָה פַּרְייט טָעָן זִיךְ אוּם בְּשָׁעַת מְרוֹעֲרְקִייט מְרוֹעֲרְט מָעָן הָט רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ צוּ אִים גְּזָאגְט דִי מַעֲשִׂים פּוּן הקב״ה זָענֶן אוֹךְ תְּאִשְׁשִׁי עֶר הָט גְּוִוסְט אַז דֶר סוֹף וָועט זַיין אַז דִי טָעגְטְשֶׁן וָועלֶן זִיךְ גֶּדְרֶנֶן אוּם מַכְמֶת דָעם וָועלֶן זַיי פַּר לָארֶן וָועֶרְן פּוּן דֶר וָועלְט הָט נָאט פָּארְט גִּים פַּר

מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה: ד הַנְּפִלִים הָיוּ בָאָרֶץ בַּיָּמִים
הָהֵם וְגַם אַחֲרֵי־כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶל
בְּנוֹת הָאָדָם וְיָלְדוּ לָהֶם הֵמָּה הַגִּבֹּרִים אֲשֶׁר
מֵעוֹלָם אַנְשֵׁי הַשֵּׁם: פ מפטיר ה וַיַּרְא יְהוָה כִּי רַבָּה
רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל־יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע
כָּל־הַיּוֹם: ו וַיִּנָּחֶם יְהוָה כִּי־עָשָׂה אֶת־הָאָדָם בָּאָרֶץ

ויתעצב

רש"י

כמו בנגש נסגו"ל ת כלומר בשביל שגם זאת בו שהוא בשר ואעפ"כ חיו נכנע לפני ומה יש יהיה לזה מי יכה קשה: כיוצא בו (שופטים ה ז) עד שקמתי שקמתי. וכן שחתה מדבר עמי כמו שחתה לף בשגם כמו בשגם: והיו ימיו וגו' עד ק"ך שנה מחליף להם לפי ואם לא ישובו הביא עליהם מבול. ול"ת מבול יפה עד המבול חיו אלא מאה שנה מן מוקדם ומאוחר בחורש (פסחים ו) כבר היתה הגזירה גזורה עשרים שנה קודם שהוליד נח הולדות וכן מניו בסדר עולם ויש מדקדקי אגדה רבים בלא יהון אבל זה הוא לשונה פשוטו: (ד) הנפלים. על שם שנפלו א ואפילו ב אח העולם ובלשון עבריה לשון ענקים הוא: בימים ההם. (כ"ר) בימי דור אנוש ג ובני קין: וגם אחרי כן. אע"פ ד שראו בהנדן של דור אנוש שעלה מוקיעוס ולקיח שלים העולם לא נכנע דור המבול ה ללמוד מהם: אשר יבאו. היו יולדות ענקים כמותם: הגבורים. למדול במקום: אנשי השם. שמות עיבד מהיעל מהומהל שנקבו ע"ש הבדן ו שנמחו והוחבו: ד"א מהמי שממון שממנו מח העולם: (ו) ויבחם ה' כי עשה. נחמה היתה לפניו שברלו מהתעסק שלו היה מן העליונים היה ז ממרידן. בב"ר: ויתעצב.

שפתי חכמים

ת ר"ל כסי"ן נסגו"ל שהוא ל' גם וכן שקמתי נסח"ת כמו שקמתי נכגו"ל תחת הסי"ן שחתה וכוסף מלת זאת בו משום דכוולת זה היה משמש שפי' בשביל שגם הוא בשר כמו אחר וחין שם אחר לכך כוסיף אותו כי וק"ל: א כ"ר כ"ל נכנעו: ב ר"ל זרעם למדו ממעשיהם הרעים ובהנהו ג"כ כלומר שהמבול אחר היו ימים הרבה כלומר בימי דור אנוש ובני קין נפלו מן העולם כשהניף עליהם את מי המוקיעוס וכל' עברי ל' הענקים הוא פי' דל' שנפילים וגו' פירושו שהנפילו בני אדם גבורתן מהרסם"ל • וגם אחרי כן בימי דור המבול היו ג"כ וממי היו הרי כלם שנפסו המבול על מי מוקיעוס ומפרש אשר יבאו בני האלהים וגו' ואמרם זאמם יולדו הענקים הנה וק"ל: ג (נח"ו) לכן כ"ל העיקר כמו שפי' בפרשת אלה לך שפכוח ושם רחינו את הנפילים וז"ל ענקים מבני שמחזאי ועזחאל שנפלו מן השמים בימי דור אנוש עכ"ל ולפי זה שנפלו מן העולם כ"ל מעולם העליון שהם השמים: ד ר"ל גם אחרי כן היו רעים ומחטיאים: ה (נח"ו) יש מקשין דשפרשת שקר על שפוח ואחדתם מהרה פי' הרב דור המבול לא היו להם מתי לגמוד וע"ש: ו היינו מחויהל ומחושאל היינו מהומהל דחל"ך למה קרא שמו אבי הבנה ושם היו אבי כל יושב: ז שהרי המריד כל העולם ומיה שכולן קלקלו ואלו הי' נעליונים היה ממריד גם הם העליונים: ח דאל"ך קשה הרי כתיב ויאמ' מל' נאמה כלומר ויתעצב הוא מלשון נעצב ומלה כלומר נתעב בלבו על נבו של מקום לכבריהו ומברש"ל פי' על נבו של מקום פי' מאחר שפי' שהיה נאמה לפניו מוכרח לומר שקאי ויתעצב על בחדם אבל ל"ל

בחדם על נבו של מקום ח עלה במחשבתו של מקום להעניבו זהו הלגוח מוקלוס • ד"ל ויומח נהפכה מחשבתו של

אין דָּר צייט הִשׁוּבָה טָאן אִיז גוּט אוּנ אַז זַיִא וָועלן קֵיין הִשׁוּבָה נִיט טָאן וָועל אִיךְ אוֹף זַייא בְּרֶעֶנגֶן דָּעם מַבּוּל: (ד) הנפילים דִּי פַאלִינְדִיגֶע רִיזִין הִיו בארץ זֶענֶן גְוֶוען אִין לַאנְד בִּימִים הַהֵם אִין דָּעָר צייט • רש"י שְׁרַייבְט פַּר וָום הָט מָען זַייא גְרוּפְּן פַּאלִינְדִיגִי רִיזִין וַיילְ זַייא זֶענֶן אַרָאפּ גְפַאלֶן פּוּן דָּר וָועלְט דָאם אִיז וָום דָּר יַם אוֹקְינוּס הָט זַייא פַּר קְלַייצְט אַזוֹ וויא וַייטֶער וָועט שְׁטֶיין אוֹא זַיי הָאבֶּן גְמַאכְט פַאלֶן דִי לַייט פּוּן דָּר וָועלְט דָם אִיז וָום זַייא הָאבֶּן גִּדַּם גְוֶוען זַייא זָאלֶן פַּאר קְלַייצְט וָועדֶן דּוּרְךְ דָּעם מַבּוּל (מזרחי) וגם אתדי כן אוֹא אוֹךְ נָאךְ דָּעם כְּלוֹמֶר חָאטְשִׁי נָאךְ דָּעם אַז זַייא הָאבֶּן גְוֶוען אַז דָּעָר יַם אוֹקְינוּס אִיז אוֹךְ גָּאנְץ גְן אוֹא הָט פַּר קְלַייצְט אַשְׁלִישׁ וָועלְט וָאלְט זִיךְ דָּר דּוֹר הַמַּבּוּל גָּעוֶוארְט פּוּן זַיי אֶף לָעֶרְנֶן זַייא זָאלֶן זַיין אוּנְטֶער טָעְנִיג פַּר הקב"ה אוֹא זָאלֶן נִיט טָאן קֵיין שְׁלֶעכְטֶע הָאבֶּן זַייא זִיךְ פָּארְט נִיט אֶף גְלֶעְרִינְט אוֹא דָּאבֶּן גְטָאן שְׁלֶעכְטֵי מַעֲשִׂים אשר יבאו וום זַיי זֶענֶן גְקוּמֶן בני האלהים דִּי קִינְדֶר פּוּן דִי הָאבֶּן אוֹא זַי דִי טָעכְטֶר פּוּן דִי מֶענְשֶׁן וִילדו להם אוֹא זַיי הָאבֶּן גְוִוינֶן אֲזֶעלְכֶי רִיזִין וִוי זַיי זֶענֶן הָמה הגבורים דָּם זֶענֶן דִי גִּבּוֹרִים גְלוֹסֶן זַי שְׁטַארְקֶן זִיךְ כּוֹרֵד זַיין אִין הקב"ה אשר מעולם אנשי השם וום זַיי זֶענֶן פּוּן זַייבִּיג אֲזֶעלְכֶי

לייט

מִן אַדְמְתָא דִי לַטָּה יְיָ׃ ל וְחָיָא לֶמֶךְ בָּתַר דְּאוֹלִיד יַת נֹחַ חֲמֵשׁ מְאָה וְתְשְׁעִין וַחֲמֵשׁ
שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃ לא וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי לֶמֶךְ שְׁבַע מְאָה וְשַׁבְעִין וּשְׁבַע שְׁנִין וּמִית׃
לב וַהֲוָה נֹחַ בַּר חֲמֵשׁ מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד נֹחַ יַת שֵׁם יַת חָם וְיַת יָפֶת׃ א וַהֲוָה כַּד שָׂרִיאוּ
בְּנֵי אֲנָשָׁא לְמִסְגֵּי עַל אַפֵּי אַרְעָא וּבְנָתָא אִתְיְלִידוּ לְהוֹן׃ ב וַחֲזוֹ בְּנֵי רַבְרְבַיָּא יַת בְּנָת
אֲנָשָׁא אֲרֵי שַׁפִּירָן אִינוּן וּנְסִיבוּ לְהוֹן נָשִׁין מִכֹּל דִּי אִתְבָּחָרוּ׃ ג וַאֲמַר יְיָ לָא יִתְקַיְּמוּן
דָּרָא בִּישָׁא הָדֵין קֳדָמַי לָעָלַם בְּדִיל דְּאִינוּן בְּשָׂרָא וְעוֹבָדֵיהוֹן בִּישַׁיָּא אַרְכָּא יְהִבְנָא

רש"י

ימות לשון לעתיד וכן לפני ם מתן תורה : את שם
את חם ואת יפת . והלא יפת הגדול הוא אלא בתחלה
תמה דוכתא ע תם שהוא נדיק ומולד כשהוא מהול ומאבריהם
יצא ממנו וכו' בב"ר : (ב) בני האלהים . בני השרים
והשופטים ד"א בני האלהים הם השרי' ההולכים בשליחותו
של מקום לף הם היו מתעברים נהם . כל האלהים
שבמקרא לשון מרות וזה יוכיח (שמות ד כב) ואתה תהי'
לו לאלהים (שם ז א) לשון נתתיך אלהים : כי טבת הנה .
לשון רבי יוחן שפת כתיב כשהיו מסיחין פ לותם מקושפת
ליכנס להופה היה נדול ונכנס ובועלה תחלה (ב"ר) : מכל
אשר בחרו . לף בעולה בעל צ לף הזכר והנקבה (ב"ר) :
(ג) לא ידון רוחי בארם . לא יתרעם ויריב רוחי עלי
בשביל ק האדם : לעולם . לאורך ימים ר הנה רוחי נדון
בקבלי הם להשחית והם לרחם ש לא יהי' מדון זה
בלוחי לעולם כלומר לאורך ימים : בשגם הוא בשר .
כמו

שפתי חכמים להון

כדורות נת בהתנהגתו דהא עדיין הם יהיו רשעים יאבדו משום סכי
לריך לנעשה לאחר כי מכן ת"ק ומעלה כל הנולדים לא יהיו בני
עונשין ויועיל להם זכותו של נח שהף הם יהיו רשעים יעלו
נזכותו משל"ב בשאר התולדות שלא הגיעו לעונשים ונאבדו במבול
משום שלא היה להם זכות ומ"ה לא לריך שלא לתיבה לאחת מש"פ
ילוון מ"ם לא בנה לכל אחד מהם תיבה בפ"ע וק"ל : ם (נח"י)
וקשה דלקמן פרשת חיי שרה פירש בח ק' שהם כבת כ' לאשה
מהשע ע"ה ובניו כל אחד מהם לא הגיע לימי ק"ן שנה ואיך
יעלה על הדעת לומר שבני הלקי חייהם לא יהיו בני עונשין ע"כ:
ע וקשה לכתוב ליפת לאחר שם י"ל שלא רלה להשוות כ"ב כי שם
ותם נולדו בזה אחר זה מ"ם לא רלה להפסיק מהש"ן : פ הלשון
מפיקין את הכרות פי' דעבת מהשע דעתה היו עבת ר"ל מקושטות
כמו שפרוין יבב שיבב עתה ועוד עבת מסר הוא מלשון יהוד
כלומר דלא היה עובת הלא נשים יחידות דהיינו הכלות שהן
מקושטות ולא כולן לבל לו כתיב עבות הלא וי"ן היה מהשע
שתמיד היו עובות ר"ל מקושטות כיון דכתיב הלא"ן רגיש וק"ל :
צ (רש"ם) דלא"כ נשים מכל אשר בחרו ל"ל הלא נשים לנעשלה
אשר בחרו לזכר ובהמה (נח"י) הקשה הרש"ם דנפ"ק דקידושין
חמיה רשמעה הלל קודש לכן לא עלה במחשבה להשחית וק"ל :

ר"ל

דף י"ג משמע שלא נכתבה תיבת חיים וכ"ל דבני אלהים שהם השרים תעתו בה"א ולא שהר שעשו דבר קלוי לוולתו בני אלהים
לפיכך נקט הכתוב היה גדול ככתוב וכהלש"ם אמר שמות תלוקות הם : ק ויהיה פי' כי"ת בחדש כמו ויעבוד יעקב ברחל
שפי' בשביל רחל : ר ות"ת לעולם ממש וי"ל דזה ת"ת דמשמע לא ידון רוחו בחדש לעולם דמשמע לא לעולם אלא מ"מ לזמן
תרוך ידון ותת"כ כתיב והיו ימיו ק"ך שהם ס"ת שנזר הנזירה לאתר לכך פירש"י לאורך ימים כ"ל לא ידון לאורך ימים שלא
לאתר : ש משמע דעדיין לא עלתה במחשבה להשחית ודלמ לא פי' לא תאמרון לו עוד כו' ועוד מכ"ל לכתם"י זה י"ל משום
דלי פירושו כן היה משמע שכבר עלה במחשבה להשחית ודלי וזה לישנו שהרי אתם כ"ל כתיב ויאמר י"י אמתחה את בחדש הרי"ט
חמיה רלשונה אלל קודש לכן לא עלה במחשבה להשחית וק"ל :

טַעַם דָּר פּוּן אַז אַלֶּה דוֹרוֹת הָאבֶּן גּוּינֶן צוּ הוֹנֶדֶרְט יָאר אוּנ נַח הָט עֶרְשָׁט גְּוּינֶן צוּ פּוּנְף הוֹנֶדֶרְט יָאר
וָארוּם נָאט הָט גָּאגְט אוּב דִי קִינְדֶר פּוּן נֹחַ וָעלֶן זַיין רָשָׁעִים וָעלֶן זַייא דָּר טֶרִינְקֶן וָעֶרֶן אִין מַבּוּל
וָעט דָּר צֶדִיק נַח דָּר פּוּן צֶעֶר הָאבֶּן אוּנ אַז זַייא וָעלֶן זַיין צֶדִיקִים וָעט מָוֶן פִּיל מֶרְחָא הָאבֶּן צוּ
מַאכֶן פִּיל תֵּבוֹת דְּרוֹם הָאט נָאט אַז זוֹ גִיטָאן אַז נֹחַ זָאל עֶרְשָׁט אִן הַיבֶּן קִינְדֶר הָאבֶּן צוּ פִּינְף הוֹנֶדֶרְט
יָאר כְּדֵי עֶר זָאל קֶרִין פִּיל קִינְדֶר נִיט הָאבֶּן מְכַּיְלָא אַז זַי וָעלֶן זַיין צַדִּיקִים וָעט עֶר נִיט בַּדַארְפָן מַאכֶן
קֶרִין פִּיל הֵיבוֹת אוּנ אַז זַייא וָעלֶן זַיין רָשָׁעִים זָאל אֲפִילוּ דָּער עֶלְטֶסְטֶר פּוּן זֵינֶע זִין נִיט רַאטִי לְעָנֶשֶׁן זַיין
בְּשַׁעַת אַז דָּר מַבּוּל וָעט זַיין׃ (א) וַיהִי אוּנ עֶס אִיז גְּוָוען כִּי הֵחֵל הָאדָם לָרוֹב עַל פְּנֵי הָאדָמָה אַז דִי מֶענְטְשֶׁן
הָאבֶּן זִיךְ אָן גֶהוֹבֶּן צוּ מֶערֶן אוֹף דֶּער עֶרְד וּבָנוֹת יָלְדוּ לָהֶם אוּנ עֶס אִיז צוּ זַייא גֶּבאָרִין גְּוָוארֶן טֶעכְטֶר׃
(ב) וַיִּרְאוּ אוּנ זַיי הָאבֶּן גֶּזֶעהֶן כִּי בְנֵי הָאֱלֹהִים דִי קִינְדֶר פּוּן דִיא הָארֶן אוּנ פּוּן דִיא שׁוֹפְטִים אֶת בְּנוֹת הָאדָם דִיא
טֶעכְטֶר פּוּן דִי מֶענְטְשֶׁן כִּי טֹבֹת הֵנָּה אַז זַי זֶענֶן שֵׁיין וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים הָאבֶּן זַייא זִיךְ גְּנוֹמֶן וַוייבֶּר מִכֹּל אֲשֶׁר
בָּחָרוּ פּוּן וֶעם זַיי הָאבֶּן זִיךְ אוֹם דָּר וַוייל קְלוּטֶר אֲפִילוּ אַיין אֲשֶׁת אִישׁ אוּנ אֲפִילוּ אַבְּהֵמָה׃ (ג) וַיֹּאמֶר יְיָ
הָאט נָאט גְּנָאגְט לֹא יָדוֹן רוּחִי בָּאָדָם לְעֹלָם וָעט נִיט צֶעֶנְקֶן מֵיין וַוילֶן אִין מִיר בְּאָדָם אוֹם וַוילֶן דָּעם מֶענְטְשֶׁן לְעוֹלָם
אַיין לַאנְגֶע צַייט כְּלוּטֶר מֵיין וַוילֶן טוּט וָעלֶן אִין מִיר צוּ זָאל אִיךְ זַייא פַּר בַּארְבִּין צוּ זָאל אִיךְ מִיךְ אוֹף זַיי
קֶרְתֶם זַיין וָעט שׁוֹן דָּם נִיט זַיין אוֹף לַאנְג בְּשׁוּם הוּא בְּשָׂר פּוּן וָעלֶן אוֹךְ אַז דָּם אִיז אִים וָעם אֶר אִיז כְּלֵישׁ
אוּנ אִיז פָּארֶט נִיט אוֹנְטֶר מֶעניג פַּר מִיר אוּנ וַוי וָאולְט שׁוֹן גְּוָוען אַז אֶר וָאולְט גְּוָוען פַּיינֶער אָדֶר צַנְגֶרִי
שְׁמֹנִים שָׁנָה וְהִוּא יָמִיו וָעלֶן זַיין זַייני טָעג מֹאה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה הוֹנֶדֶרְט מִיט צְוָואנְצִיג יָאר אַז זַי וָעלֶן
וָעוֹל זַיי נָאךְ נִיט שְׁמָרָאפָן אוּנ וָעל דָּר לָעבֶּנְדִין מַיין צָארֶן בִּיז הוֹנֶדֶרְט מִיט צְוָואנְצִיג יָאר אַז זַי וָעלֶן

אין

שָׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יְנַחֲמֵנוּ מִמַּעֲשֵׂנוּ וּמֵעִצְּבוֹן יָדֵינוּ
מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אֵרְרָהּ יְהוָה׃ ל וַיְחִי לֶמֶךְ אַחֲרֵי
הוֹלִידוֹ אֶת־נֹחַ חָמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת
שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ לא וַיְהִי כָּל־יְמֵי־לֶמֶךְ שֶׁבַע
וְשִׁבְעִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס לב וַיְהִי־
נֹחַ בֶּן־חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד נֹחַ אֶת־שֵׁם אֶת־
חָם וְאֶת־יָפֶת׃ ו א וַיְהִי כִּי־הֵחֵל הָאָדָם לָרֹב עַל־
פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנוֹת יֻלְּדוּ לָהֶם׃ ב וַיִּרְאוּ בְנֵי־
הָאֱלֹהִים אֶת־בְּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ
לָהֶם נָשִׁים מִכֹּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ׃ ג וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא־
יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם בְּשַׁגַּם הוּא בָשָׂר וְהָיוּ יָמָיו

הקורא יטעים הגריש קודם התלישא מאה

שפתי חכמים

רש"י

נחמנו • יניח ממנו את עצבון ידינו עד שלא בא נח לגת סיד להם כלי מחרישה והוא הכין להם ויסיח האדם מעיניהם קוצים ודרדרים כשזרעים חפים מקללתו של אדם הראשון וכימי נח נאה וזה יינחמנו ואם לא הפרשהו כך ל מין מעשה הלשון נופל על הפה ואתה לריך לקרוא שמו ממנו: (לב) בן חמש מאות שנה • מ"ל יודן מה מעשה כל הדורות הולידו לך' שנה וזה לחמש מאות אמר הקב"ה יהם נעשים הם יאבדו במים וגו (פ"ח לגזע של לדיק זה) לגדיק זה ואם לדיקים הם אחליח עליו לעשות תיבות הרבה ם בשם את מעייהו ולא הוליד עד שמש מאות שנה כדי שלא יהא יפת הגדול שבבניו לחוי לעומדין ג לפני המבול (ב"ר) דכתיב (ישעיה נה כ) כי הגעל בן מאה שנה

יומוח

יגחמנו • יניח ממנו את עצבון ידינו עד שלא בא נח לגת סיד להם כלי מחרישה והוא הכין להם ויסיח האדם מעיניהם קוצים ודרדרים כשזרעים חפים מקללתו של אדם הראשון וכימי נח נאה וזה יינחמנו ואם לא הפרשהו כך ל מין מעשה הלשון נופל על הפה ואתה לריך לקרוא שמו ממנו: (לב) בן חמש מאות שנה • מ"ל יודן מה מעשה כל הדורות הולידו לך' שנה וזה לחמש מאות אמר הקב"ה יהם נעשים הם יאבדו במים וגו (פ"ח לגזע של לדיק זה) לגדיק זה ואם לדיקים הם אחליח עליו לעשות תיבות הרבה ם בשם את מעייהו ולא הוליד עד שמש מאות שנה כדי שלא יהא יפת הגדול שבבניו לחוי לעומדין ג לפני המבול (ב"ר) דכתיב (ישעיה נה כ) כי הגעל בן מאה שנה

יומוח

שפתי חכמים

בן נחמן בין: ל ולא תרגם נפרש נחמן לין טעם הפה טפל על פה כי דקרא מסמע ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו דלכך נקרא נח משום זה ינחמנו ונח לין נחמה ולין טעם הפה טפל על הפה ולא לקרא את שמו מנחם דאז סיר טעם הפה טפל על הפה • ואם דלא קאמר יניח ממנו את מעשינו דכתי עדיין לא יגותו ממעשי ידיהם דהא עדיין יגעוכו לחרוש ולזרוע ולגדוש לכן תאמר זה ינחמנו זה יניח ממנו את עצבון ידינו ולא סיר להם כלי מחרישה והוא הכין להם • ואם דלא נקט רש"י ממעשינו ומעצבון ידינו כמו דכתיב בקר' ולמה הקדים עצבון ידינו למעשה ידינו י"ל דעצבון קאי על מה שפוגעים בחרץ קוצים ודרדרים ומיד כשגולל נח בשדה אגדל נח מ"ה הקדים רש"י אבל תיקון המחרישה לא סיר ולא עד שגדל נח מ"ה הקדים רש"י והוא זה שכן רגיל לחוי לעיות. ומי בקרא וק"ל: ם הקשה מהר"ם יפה ז"ל מדכתב הש יסיו לדיקים יסיו הם וכסיבה יופר מעשרה ויסיו מגיונים על כל העולם ולא סיו נזיכין להיכות שכרו כן פי' רש"י בפרשת וירא גבי תפלת אברהם ועל פחות מי' לא נקט שכרו דור המבול מ' סיו נח וגיו וכסיבה ולא הניחו מקום שלא סיו עשרה סיו מניחין (מד"ר) י"ל דמשרה לדיקים לא ניחוי שלא יכא מבול כלל רק יניחו על עיכה וזהו שאמר לעיכה עיכה יוסבי עיכה לכל המבול עכ"פ יכא לשעה אחד שעה כעולם: ג ואם דלא כפשוטו לו כמה שאחר הש סיה מוליד קודם מ"ק הש סיו בשעים כו' ולא מפני שכוולת זה עדיין ים להקשות הש

כרוית

עַד וָעֵת אוּנְז כַּאֲבָן רַגָּעַן פּוּן אוּגֶּךְ מִיא אוּג פּוּן אוּגֶּךְ אַרְבִּיט וָם מִיר הָאבִּין פּוּן דָּר עֶרְד וָוארוּם אִיי נַח אִיז גְּקוּמֶן הָאבֶּן זַייא נִיט נְהָאט־קִין אַקִיר אַייזֶן אוּג אוֹךְ נִיט קִין אַנְדֶרֵי כֵּלִים וָום גְּהָעֶר צוּם אֲנַעֲרֶן אוּג אַז נַח אִיז גְּקוּמֶן הָט עָר זַייא דָאס אַלֶץ גְּמַאכְט אוּג וַוידֶר אַיי נַח אִיז גְּקוּמֶן אַז מְרָאכְט גְּזַייעֶט וַויץ אָדֶר אַנְדֶרֵי זָאבֶן הָט גְּוַוארְטְקִין דָעֶרְנָר פּוּן וָועֶן דָעֶר קְלָלָה פּוּן אָדָם הָרִאשׁוֹן אוּג אַז נַח אִיז גְּקוּמֶן אִיז דָם אֶלֶץ פֶּר רִיכְט גְּוָוארֶן: (לב) ויהי נח בן חמש מאות שנה אוג אַז נַח אִיז אֶלֶט גְּיוָועֶן פּוּנְדֶעֶסְט וָאר וויזלד גִּיט הָט נַח גְּוָוינֶן שֵׁם אוּג חָם אוּג יָפֶת • רש"י שְׁרַייבְּט אמר רבי יודן רַבִּי יוּדָן הָט גְּזָאגְט וָום אִיז דָד

טעב

שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת׃ {ס} כט וַיְחִי־לֶמֶךְ שְׁתַּיִם
וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בֵּן׃ כט וַיִּקְרָא אֶת־

אונקלוס שמו

בְּנִין וּבְנָן׃ יד וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי קֵינָן תְּשַׁע מְאָה וְעַשַׂר שְׁנִין וּמִית׃ טו וַחֲיָא מַהֲלַלְאֵל שְׁתִּין
וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת יָרֶד׃ טז וַחֲיָא מַהֲלַלְאֵל בָּתַר דְּאוֹלִיד יַת יָרֶד תַּמְנֵי מְאָה וּתְלָתִין
שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃ יז וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי מַהֲלַלְאֵל תַּמְנֵי מְאָה וְתִשְׁעִין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וּמִית׃
יח וַחֲיָא יֶרֶד מְאָה וְשִׁתִּין וְתַרְתֵּין שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת חֲנוֹךְ׃ יט וַחֲיָא יֶרֶד בָּתַר דְּאוֹלִיד יַת
חֲנוֹךְ תַּמְנֵי מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃ כ וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי יֶרֶד תְּשַׁע מְאָה וְשִׁתִּין וְתַרְתֵּין
שְׁנִין וּמִית׃ כא וַחֲיָא חֲנוֹךְ שִׁתִּין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת מְתוּשֶׁלַח׃ כב וְהַלִּיךְ חֲנוֹךְ
בְּדַחֲלְתָּא דַיְיָ בָּתַר דְּאוֹלִיד יַת מְתוּשֶׁלַח תְּלַת מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃ כג וַהֲוָה כָּל
יוֹמֵי חֲנוֹךְ תְּלַת מְאָה וְשִׁתִּין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין׃ כד וְהַלִּיךְ חֲנוֹךְ בְּדַחֲלְתָּא דַיְיָ וְלֵיתוֹהִי אֲרֵי
לָא אֲמִית יָתֵיהּ יְיָ׃ כה וַחֲיָא מְתוּשֶׁלַח מְאָה וְתַמְנִין וּשְׁבַע שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת לֶמֶךְ׃ כו וַחֲיָא
מְתוּשֶׁלַח בָּתַר דְּאוֹלִיד יַת לֶמֶךְ שְׁבַע מְאָה וְתַמְנִין וְתַרְתֵּין שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן׃ כז וַהֲווֹ
כָּל יוֹמֵי מְתוּשֶׁלַח תְּשַׁע מְאָה וְשִׁתִּין וּתְשַׁע שְׁנִין וּמִית׃ כח וַחֲיָא לֶמֶךְ מְאָה וְתַמְנִין וְתַרְתֵּין
שְׁנִין וְאוֹלִיד בַּר׃ כט וְקָרָא יַת שְׁמֵיהּ נֹחַ לְמֵימַר דֵּין יְנַחֲמִנָּא מֵעוֹבָדָנָא וּמֵלְאוּת יְדָנָא

בעל הטורים סן

(יח) סכה כשמיס עד"י כגיגע' תגוך וסכד"י כגיגמטריא מיטטרון שנקח הקב"ס תתך מתוחן של קודס דוך המגול וק' של תתך דוך המגול דסיינו תגוך ופתח וסעלם כשמיס שעשיהו עליו ובתר כתגוך סכיס דוך שניהו שהקב"ס תתן בשניעות וכן משס שכיס שכישי נלמנו' כתיב כיס ומשס עלה על כלמיס:

רש"י שפתי חכמים

סלמה (כ"ר) : (כג) ויתהלך חנוך . (כ"ר) לדיק סיס וקל (ס"ע וקבל) בדעתו לשוב י להכעיס לפיכך מיהר הקב"ס וסילקו ומיומיו קודס שמו וחכו שניהס הכתוב במיתתו לכתוב ומיומו בעולס למלות שנותיו : (כד) כי לקח אותו· לפני שמו כמו (יחזקאל כד מז) סגני לוקח ממך לת מחמד עיניך : (כה) ויולד בן · כ שממנו נכנס העולס : (כס) זת ינחמנו

נֵין הַגָּדֶרֶת יָאר ושלשים שנה אוג דְּרַיְיסִיג יָאר ויסת אוג עָר אִיז נְשָׁטָאבֶּן׃ (ו) ויחי שת וכו׳ : (ירח) ויחי ירד אוג יֶרֶד הָט גְּלָעבָּט שנים וששים שנה ומאת שנה הוּנְדֶרְט סיט צְוַויי אוג זָעכְצִיג יָאר ויולד את חנוך אוג עָר הָט גְּוּוינָן חָנוֹךְ : (יט) ויחי ירד וכו׳ : (כ) ויהיו כל ימי ירד וכו׳ : (כא) ויחי חנוך אוג חָנוֹךְ הָאט גְּלָעבָּט חמש ששים שנה פּוּנְף אוג זָעכְצִיג יָאר ויולד את מתושלח אוג עָר הָאט גְּוּוינָן מְתוּשֶׁלַח : (כב) ויתהלך חנוך את האלהים אוג חָנוֹךְ אִיז גְּגַאנְגָן סיט גָאט כְּלוּטֶר עָר אִיז גְּיוָעזָן גוט אוג פְרוּם אחרי הולידו את מתושלח נָאךְ דָעם אַז עָר הָט גְּוּוינָן מְתוּשֶׁלַח שלש מאות שנה דְרַייא הוּנְדֶרְט יָאר ויולד בנים ובנות אוג עָר הָאט גְּוּוינָן זִין אוג טָעכְטֶר׃ (כד) ויתהלך חנוך את האלהים אוג חָנוֹךְ אִיז גְּגַאנְגָן סיט גָאט ואינגו אוג עָר אִיז שׁוֹן נִיט גְּוּוען כי לקח אותו אלהים וְוארום גָאט הָט אִים צוּ גְנוּמֶן · רש"י שְׁרַייבְּט עָר אִיז גְּוּוען אַצַדִּיק נָאר עָר אִיז גְּרִינג גְּוּוען אִין זִין דִּיעָה עָר זָאל וְוִידֶר זִינְדִּיגֶן דְּרוּם הָט אִים גָאט צוּ גְנוּמֶן פַּר זִין צַייט דְּרוּם שְׁטַייט ואינגו דָאס אִיז טַייטְש עָר אִיז נִיט גְּוּוען אוֹיף דָער וֶועלְט כְּמַלָּא צוּא זִין זִינִי נָאךְ׃ (כה) ויחי מתושלח אוג מְתוּשֶׁלַח הָט גְּלָעבָּט הוּנְדֶרְט סיט זִיבֶּן אוג אַכְצִיג יָאר ויולד את למך אוג הָט גְּוּוינָן לֶמֶךְ׃ (כו) ויחי למך אוג לֶמֶךְ הָט גְּלָעבָּט שתים ושמונים שנה ומאת שנה הוּנְדֶרְט סיט צְוַויי אוג אַכְצִיג יָאר ויולד בן אוג הָאט גְּוּוינָן אַזוֹן׃ (כט) ויקרא את שמו נח אוג הָט גְּרוּפֶן זִין נָאמֶן נַח לאמר עָר הָאט אַז גִּיזָאגְט זה דָר דָאזִיגֶר ינחמנו עָר וֶועט אוֹנְז טְרַייסְטֶן מִמַּעֲשֵׂנוּ פּוּן אוּנְזֶרֶי וְעָרְג וּמֵעִצְּבוֹן יְדֵינוּ אוּג פּוּן דֶעם טְרוֹעֶרְקֵייט פּוּן אוּנְזֶרֶי הָעֶנְט מִן הָאדְמָה פּוּן דָר עָרְד אשר אֵרְרָהּ י וְוָס גָאט הָאט זִיא גְּשָׁאלְטֶן · רש"י שְׁרַייבְּט ינחמנו אִיז טַייטְש

אַרְבָּעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
וּבָנוֹת: יד וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי קֵינָן עֶשֶׂר שָׁנִים וּתְשַׁע מֵאוֹת
שָׁנָה וַיָּמֹת: ס טו וַיְחִי מַהֲלַלְאֵל חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁשִּׁים
שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־יָרֶד: טז וַיְחִי מַהֲלַלְאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ
אֶת־יָרֶד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד
בָּנִים וּבָנוֹת: יז וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי מַהֲלַלְאֵל חָמֵשׁ
וְתִשְׁעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת: ס יח וַיְחִי־
יֶרֶד שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־
חֲנוֹךְ: יט וַיְחִי־יֶרֶד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־חֲנוֹךְ שְׁמֹנֶה
מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: כ וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי־יֶרֶד
שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת: ס
כא וַיְחִי חֲנוֹךְ חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־
מְתוּשָׁלַח: כב וַיִּתְהַלֶּךְ חֲנוֹךְ אֶת־הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי
הוֹלִידוֹ אֶת־מְתוּשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד
בָּנִים וּבָנוֹת: כג וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי חֲנוֹךְ חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים
שָׁנָה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה: כד וַיִּתְהַלֶּךְ חֲנוֹךְ אֶת־
הָאֱלֹהִים וְאֵינֶנּוּ כִּי־לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים: ס שביעי כה וַיְחִי
מְתוּשֶׁלַח שֶׁבַע וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד
אֶת־לָמֶךְ: כו וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־לֶמֶךְ
שְׁתַּיִם וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים
וּבָנוֹת: כז וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי מְתוּשֶׁלַח תֵּשַׁע וְשִׁשִּׁים

וִילַדַת בַּר וְקָרַת יַת שְׁמֵיהּ שֵׁת אֲרֵי אֲמָרַת יְהַב לִי יְיָ בַּר אוֹחְרָן חֲלַף הָבֶל דְּקְטָלֵיהּ קָיִן :
כו וּלְשֵׁת אַף הוּא אִתְיְלִיד בַּר וְקָרָא יַת שְׁמֵיהּ אֱנוֹשׁ בְּכֵן בְּיוֹמוֹהִי חָלוּ בְּנֵי אֱנָשָׁא לְצַלָּאָה
בְּשְׁמָא דְיְיָ : א דֵּין סִפְרָא תּוֹלְדַת אָדָם בְּיוֹמָא דְּבָרָא יְיָ אָדָם בִּדְמוּת אֱלֹהִים עֲבַד יָתֵיהּ :
ב דְּכַר וְנוּקְבָא בְּרָאנוּן וּבָרֵיךְ יַתְהוֹן וְקָרָא יַת שְׁמְהוֹן אָדָם בְּיוֹמָא דְאִתְבְּרִיאוּ : ג וַחֲיָא
אָדָם מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד בִּדְמוּתֵיהּ דְּדְמֵי לֵיהּ וְקָרָא יַת שְׁמֵיהּ שֵׁת : ד וַהֲווֹ יוֹמֵי
אָדָם דְּאוֹלִיד יַת שֵׁת תַּמְנֵי מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן : ה וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי אָדָם דִּי
חַיָא תְּשַׁע מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין וּמִית : ו וַחֲיָא שֵׁת מְאָה וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת אֱנוֹשׁ :
ז וַחֲיָא שֵׁת בָּתַר דְּאוֹלִיד יַת אֱנוֹשׁ תַּמְנֵי מְאָה וּשְׁבַע שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן : ח וַהֲווֹ כָּל
יוֹמֵי שֵׁת תְּשַׁע מְאָה וְתַרְתֵּי עֲשְׂרֵי שְׁנִין וּמִית : ט וַחֲיָא אֱנוֹשׁ תְּשְׁעִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יַת קֵינָן :
י וַחֲיָא אֱנוֹשׁ בָּתַר דְּאוֹלִיד יַת קֵינָן תַּמְנֵי מְאָה וַחֲמֵשׁ עֲשְׂרֵי שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן :
יא וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי אֱנוֹשׁ תְּשַׁע מְאָה וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וּמִית : יב וַחֲיָא קֵינָן שַׁבְעִין שְׁנִין וְאוֹלִיד
יַת מַהֲלַלְאֵל : יג וַחֲיָא קֵינָן בָּתַר דְּאוֹלִיד יַת מַהֲלַלְאֵל תַּמְנֵי מְאָה וְאַרְבְּעִין שְׁנִין וְאוֹלִיד

רש"י

והלא כבר מתבאר זה מלא וחלקים שהם מתוקנים מיתה על ידך מיד וידע לדבר וגו' • ומהו עוד ללמד שמוסיפה לו תחזה זו על התחזו בכ"ל : (כו) אז החל • ל' חולין לקרוא לה בשמות המדה ולא בשמות העבדים כשמו של הקב"ה לעשותן חלילים ולקרותן חלאות : (ה) זה ספר תולדת אדם • זו היא ספירת תולדות אדם • ומדרשי אגדה יש רבים : ביום ברוא וגו' • מגיד שביום שנברא ח' הוליד : (ג) שלשים ומאת שנה • עד כאן פי' ט מן שפתי חכמים בנין

עוד תיקף לתה לידה ולתחנה תבל כבר ספירת היה מלתחתו ק"ל שהיה לה היה לו לכתוב שם עוד הלא וידע לדם את חלתו וגו' לו לקוהים שהיה כמו גבי עמהם שפירש מלתחתו וכתיב היה לקוהים שהיה ודו"ק ג"ל : ח שכבר כתיב זה ספר תולדות אדם היום ברוא וגו' מם מע דביום שנברא היה לו תולדות ויכי היום ברוא דבוק עם תולדות אדם והלא עם בדמות אלהים הכה לתחזיו דאל"כ היום ברוא למה לי לא היה לו לכתוב הלא תולדות אדם בדמות אלהים עשה אותו קצי ויתוויב מזה שזה ספר תולדות אדם בב הל אדם ידע את חוה אשתו ותלד את קין והבל : ט דקשה לרש"י והלא ביום

בְּהַעֲלֹתָם טִיט זַיִן וַיְיֵיב וחלד בן אוג זְיָא הָט גּוֹוִינָן אַזוּן וּתקרא את שמו שת הָט זְיָא אָן גְּרוּפָּן זַיִן נָאטָן שֵׁת
כִּי וָאֲרוּם זְיָא הָט נָאאָטָ שת לִי אלהים נָאט הָט כִּיר נִיטָאן זרע אחר אַיִן אַנְדֶרֵי זָרַע כְּלוּמָר נָאט הָט כִּיר
גְּעִבָּן אַיִן אַנְדֶרֶן תחת הבל אֲזָף דָעם אָרט פּוּן הָבֶל כי הרגו קין וָום קַיִן הָט אִים גְּהַרֵגְט : (כו) ולשת גם הוא
ילד בן אוג צוּ שֵׁת אִיז אוֹף דָעם אָרט פּוּן הָבֶל כי הרגו קין וקרא את שמו אנוש אוג עַר הָאט גְּרוּפָּן זַיִן נָאמָן אֱנוֹשׁ את
דָעְנְטְשֶׁן מָאל הוחל עָם אִיז וָואָרֶן אַנְגְּשְׁוָוענְטְשֶׁן אַדָר עָם אִיז וָואָרֶן אָן גְּהוֹבָּן לקרא צוּ רוּפָּן דִי נָעמָן פּוּן דִיא
מֶענְטְשֶׁן אוג פּוּן דִי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בשם יי אוג דָעם נָאמָן פּוּן הקב"ה כְּלוּמָר דִיא לַייט פּוּן דָר וָועלְט
הָאבָּן זִיךְ אָן גְּהוֹבָּן מַאכָן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אוג הָאבָּן זַייא גְּרוּפָּן אֶפּ נָעמָר : (א) זה ספר תולדות אדם רָאט
אִיז דָם דָעָר צַייטלוֹנג פּוּן דָעם גְּבוּרט פּוּן דָעם מֶענְטְשֶׁן ביום ברוא אלהים אדם אִין דָעם טָאג וָום נָאט הָם
בְּשַׁאפָּן אַיִן מֶענְטְשֶׁן • רש"י שְׁרַייבְט פּוּן דָאנָן לָעֲרנָן כִּיר אַז אִין דָעם טָאג וָוס אָדָם אִיז בְּשַׁאפָּן גְּוואָרֶן
אִין דָעם אַייגֶנֶם טָאג הָט עַר נָאאָטָ בדמות אלהים עשה אותו אִין דָעם גְּלַייכְנִישׁ פּוּן נָאט הָם
עַר בְּשַׁאפָּן דָעם מֶענְטְשֶׁן : (ב) זכר ונקבה בראם אַזָכָר כִּיט אַנְקְבָה הָט עַר זַיי בְּשַׁאפָּן וִיבּרך אתם אוג עַר
הָט זַייא גְּבֶענְטְשְׁט ויקרא את שמם אוג עַר הָט גְּרוּפָּן זַייעֶר נָאמָן אָדָם ביום הבראם אִין דָעם טָאג אַז זַייא
זָענֶן בְּשַׁאפָּן גְּוואָרֶן : (ג) ויחי אדם שלשים ומאת שנה אוג אָדָם הָט גְּלֶעבְּט הונדרט כִּיט דְרַייכִיג יָאר ווילד
אוג עַר הָט גְּוואָנֶן בדמותו אִין גְּלַייכֶן בצלמו אַזוֹ ווִי זַיין פָּארִים ויקרא את שמו אוג עַר הָאט גְּרוּפָּן זַיִן
נָאמָן שֵׁת : (ד) ויהיו אוג זַייא זָענֶן גְּוואָנֶן כי ימי אדם אחרי הולידו את שת דַייא טָעג פּוּן אָדָם נָאכְּדֶם עַר
הָאט גְּוואָנֶן שֵׁת שמנה מאות שנה אַכְט הונדרט יָאר ווילד בנים ובנות אוג עַר הָאט גְּוואָנֶן זַיִן אוג טָעכְטֶר :
(ה) ויהיו אוג זָענֶן גְּוואָנֶן כל ימי אדם אַלֵי טָעג פּוּן אָדָם אשר חי וָואם עַר הָאט גְּלֶעבְּט תשע מאות שנה

אֶת־שֵׁמוֹ שֵׁת כִּי שָׁת־לִי אֱלֹהִים זֶרַע אַחֵר תַּחַת
הֶבֶל כִּי הָרָגוֹ קָיִן׃ כו וּלְשֵׁת גַּם־הוּא יֻלַּד־בֵּן
וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אֱנוֹשׁ אָז הוּחַל לִקְרֹא בְּשֵׁם
יְהוָה׃ ס ששי ה א זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בְּרֹא
אֱלֹהִים אָדָם בִּדְמוּת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ׃ ב זָכָר
וּנְקֵבָה בְּרָאָם וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמָם אָדָם
בְּיוֹם הִבָּרְאָם׃ ג וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה
וַיּוֹלֶד בִּדְמוּתוֹ כְּצַלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת׃ ד וַיִּהְיוּ
יְמֵי־אָדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־שֵׁת שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה
וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ה וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי אָדָם אֲשֶׁר־חַי
תְּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס ו וַיְחִי־
שֵׁת חָמֵשׁ שָׁנִים וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־אֱנוֹשׁ׃
ז וַיְחִי־שֵׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־אֱנוֹשׁ שֶׁבַע שָׁנִים
וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃ ח וַיִּהְיוּ
כָּל־יְמֵי־שֵׁת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה
וַיָּמֹת׃ ס ט וַיְחִי אֱנוֹשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־קֵינָן׃
י וַיְחִי אֱנוֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־קֵינָן חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה
שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת׃
יא וַיִּהְיוּ כָּל־יְמֵי אֱנוֹשׁ חָמֵשׁ שָׁנִים וּתְשַׁע מֵאוֹת
שָׁנָה וַיָּמֹת׃ ס יב וַיְחִי קֵינָן שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת־
מַהֲלַלְאֵל׃ יג וַיְחִי קֵינָן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת־מַהֲלַלְאֵל

הוּא הֲוָה רַבְּהוֹן כָּל דַּיָּתְבֵי מַשְׁכְּנִין וּמָרֵי בְעִיר: כא וְשׁוּם אֲחוֹהִי יוּבָל הוּא הֲוָה רַבְּהוֹן
דְּכָל דְּמַנְגֵּן עַל פּוּם נְבִלָא וְיַדְעֵי זְמַר כִּנּוֹרָא וְאַבּוּבָא: כב וְצִלָּה אַף הִיא יָלִידַת יָת תּוּבַל
קַיִן רַבְּהוֹן דְּכָל דַּיָּדְעֵי עֲבִידַת נְחָשָׁא וּפַרְזְלָא וַאֲחָתֵיהּ דְּתוּבַל קַיִן נַעֲמָה: כג וַאֲמַר לֶמֶךְ
לְנָשׁוֹהִי עָדָה וְצִלָּה שְׁמַעַן קָלִי נְשֵׁי לֶמֶךְ אַצִיתָא לְמֵימְרִי. לָא נַבְרָא קְטָלִית דַּבְרִילֵהּ
אֲנָא סָבִיל חוֹבִין לְמֵמַת וְאַף לָא עוּלֵימָא חֲבִילִית דַּבְרִילֵיהּ יְשֻׁתְּצֵי זַרְעִי: כד אֲרֵי שָׁבְעָה
דָּרִין אִיתְלִיאוּ לְקַיִן הֲלָא לְלֶמֶךְ בְּרֵיהּ שַׁבְעִין וְשָׁבְעָה: כה וְיַדַּע אָדָם עוֹד יָת אִתְּתֵיהּ

רש"י

שפתי חכמים

וילדת

ש"ב דכה נקב נקבלת נעמה על שם שמשמיד מים ושיתה נעשה
ושותיל וכן הוא ת"כ למה מתה במבול ולא נילקה כנח אלא
כרחך היא אמת נח וכרי אמת נח נילקה מן המבול ועי"ל דהוכחתו
הוא ללמה מכרכם נקבה זו יותר מאחר נקבות אלא ולמי משום
זה לפי שמליט שלנעמה שיתה ג' לחיו יפל ויוכל קין ותובל
קין היה רשע כמו שפירש"י שהיה עושה כלי זיין לרוצחים ויפל
היה לזיק יוצא לחוללים לפי פירוש אחר שפירש רש"י ויוכל ג"כ
לזיק היה ומפלל דשניהם היו לזיקי' ואחד היה רשע ושם נקם סיו
שלשה שיש שם חס ושפת ושם ויפת היו לזיקים כמו שפירש רש"י
בפרשת נח ואחד היה רשע כדמשמע ג"כ שם שם וח"כ לא יקשה
לך למה היו שני לזיקים ואחד רשע לכך פי' ונעמה היא אשתו
של נח ורוב ניניס אחר אחי האם וק"ל: ג (נח"י) ואין זה כנ"ל
שלפניהו ג"כ שהרב הוסיף זה מדעתו לחרץ ולמה עסקיו שפירש
והיה הולידו עד הנה ועי"ז תירץ כדי לקייס המצות ועיין
בהגרמ"ס: ד ר"ל כלם ימותו. וח"ת בהחילה פרש"י לכך פירשו
כימנו לפי שנגזרה גזירה על זרעו של קין וכאן ממש דבמבול
המבול היו פרוצות וי"ל דבשיו היו יודעות גזירת המבול כימי למך
וסוכרות היו כימיו למך כן מתושלח מזרע של קין יהיה לכל
עשות היה שלא נח שלח בימי למך כן מתושלח וק"ל: ה אבל
לפי מדרש רבי תנחומא חינו של שטות משום שחותו ק"ו ליט
מבול שבעתים יוקר קין שהרג ו חינו שלח בעבור החטא שלו
ומהרש"ל כתב וח"ת מה דעתו של למך וי"ל שחשב בלבו מה קין
שהרג בשוגג ומיד ובים ולחוי למות מיד שנחמר שופך דם האדם וגו'
לפילו הכי עכב הגזירה בשפלתו לז' דורות לחי שהרגתי שוגג על
לחת כמה וכמה שחעכב הגזירה בשפלה: ו וקשה לפי פירוש
הרלשון

ר"ש"י

שהרג לח קין ולח תובל קין גמו שהיה למך סומח ותובל
קין מוסכו ולחה לח קין וגדמה לו כחיה ולחמר לנשיו
למשוך בקשת ולכנו וכיון שידע שהוח קין זקנו הכה כף
על כף וספק לח גמו ביניהם ולכנו ויהו נפיו פורנות
ממנו ולוח מפייסן: שמען קולי. להשמע לי להשמים
וכי לים לאל הכנתי לפצעי הוח ולהכג וכי לחי לפצעתיו
מיד שיסח הפצע קרוי על שמי וילד לחבר הרגתי לחבורתי
ולהכג כלומר ע"י חבורתי בחיים ולחה שוגג לחי ולח
מיד לח זהו פצעי ולח זהו חבורתי: פצע. מכת חבק הו
מן מקחלוה"ם בלע"ז: (כד) כי שבעתים יקם קין. קין
שהרג מיד נחלה לו על שבעה דורות לחי שהרגתי שוגג
לח כ"ם שיחלה לי שביעיות הכתה: שבעים ושבעה.
לשון רבוי שביעיות לחת לו כך למך הרגתי חנושה. ומדרש
בראשית רבה לח הרג למך כלום ומפי פורנות ממנו
מקשיימו פריש וכיוצ ג לפי שנגזרה גזרה לכלות זרעו
של קין לחחר שבעה דורות לחמרו מה לחו יולדת לבהלה
למחר המבול כח ושוסף לח הכל ד והוח חומר להן וכי
לים הרגתי לפצעי וכי לחי הרגתי לח הבל שהיה לים
בקומה וילד בשיה שיסח זרעי כלה בלוחו עון ומפ קין
שהרג נחלה לו שבעה דורות לחי שלח הרגתי לח כ"ם
שיחלו לי שביעיות הרבה וזהו ק"ו של שמות ה ח"כ לין
הקב"ה גובה לח חוכו ומקייס לח דבריו: (כה) וידע אדם וגו'. בח לו למך לחל לחדם הרלשון וקבל על פיו לחמר
לחם וכי עליכם לדקדק על גזירתו של מקום ו לחסם עשו לח שלו לחמרו לו קשום עשמך מחלה
והלח

נָעֲמָה כַּיִן וָאנ • רש"י שְׁרֵי בִּשְׁם לָמֶךְ אִיז גְּזָען אַבְלִינֶדֶר אוּן תּוּבַל־קַיִן זַיין זוּן הָאט אִים גִּפִירְט אוּן קַיִן
אִיז גְּרֵאד גֶּגַאנְגֶן פּוּן זַיִיטֶן אוּן תּוּבַל־קַיִן הָט גֶּזֶעהֶן אַיינֶר נַיִיט פּוּן דֶר זַיִיטֶן הָט זִיךְ אִים אוֹם גְּוּוִינֶן אַז
עָם נַיִיט עֶפּעס אַהִיר הָט עֶר גְּזָאגְט צוּם פָּאטֶר עֶר זָאל צוּ אִים שִׁיקֶן מִיט דֶעם בּוּנְד הָט דֶער פָּאטֶר צוּ
אִים גְּשִׁאפֶן אוּן הָט אִים דֶר שְׁלָאנְג אוּן דֶר נָאךְ אִיז לֶמֶךְ גְּוָואר גְּוָארֶן אַז דָאס אִיז זַיין עֶלְטֶער פָּאטֶר
קַיִן הָט עֶר אֶן גֶהוּבֶן בְּרֶעכֶן דִי הֶענְט אוּן הָאט גְּשְׁלָאנְגֶן מִיט אַיין הָאנְט אִין דֶר אַנְדֶרֶר אוּן תּוּבַל־קַיִן
אִיז גְּשִׁטַאנֶען צְוִוישֶׁן זַיינֶע הֶענְט הָט עֶר אִים מִיט דִי הֶענְט גִידַרְתְּ אוּן אַז זַיינֶי וַייבֶר זֶענֶן גְּוָואר גְּוָארֶן
אַז עֶר הָט דֶר שְׁאפֶן זַיין עֶלְטֶער פָּאטֶר אוּן הָט נִיהֲרְגְתְּ זַיין זוּן הָאבֶן נַייא זִיךְ פּוּן אִים פִּרְחֵשׁ גְּוָועֶן הָאט
עֶר זַייא גְּבֶעטֶן אַז זַיי זָאלֶן אִים פָּאלֶגֶן אוּן זָאלֶן זִיךְ נִיט פִּרְחֵשׁ זַיין פּוּן אִים אוּן הָאט צוּ זַייא אַזוֹ גְּזָאגְט
מַיינֶי וַייבֶר הָאבְט מִיךְ צוּ כִּי אִישׁ הִרַגְתִּי לְפִצְעִי אִיז עֶר דָעַן
נַהֲרַגְתְּ נַיְוָואךְ פּוּן מַיינֶי וְוָאונֶדֶן בְּלוּטֶר הָאבְ אִיךְ אִים דָעַן גְּוִוינְד בְּמָוֶת אַז דִיא וְוִינְד זָאל אֶן גְרִיפֶן
וַיַּעֲרֹג אוֹתָם מַיין נָאמֶן וילד אוּן דֶם קִינְד וָום אִיךְ הָאבְ נַהֲרַגְתְּ לחבורתי אִיז עֶר דָעַן גַּהֲרַגְתְּ גְּוָארֶן דּוּרְךְ
מַיין בַּייֶלֶן בְּלוּטֶר הָאבְ אִיךְ אִים דָעַן בְּמָוֶת גְּבַייטְשְׁט אִיךְ בִּין דָאךְ נָאר גְּוָועֶן אַשׁוּנְג: (כד) כי שבעתים יקם
קִין דָעַן אַז קַיִן הָט נַהֲרַגְתְּ זַיין בְּרוּדֶר הֶבֶל בְּמָוֶת הָט נָאט גַּהָאלְטֶן זַיין גֶּקֶכָה בִּיז זִיבֶן דוֹרוֹת וּלמך אוּן
לֶמֶךְ בְּלוּטֶר אוּן אִיךְ הָאבְ דָאךְ נָאר גִּירַהֲרְגְתְּ בְּשׁוֹנֵג שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה אִיז שׁוֹן אַבֶּל שֶׁבַּז אַז נָאט וָועט זַיין
גֶּקֶכָה אוֹף הָאלְטֶן פִּיל מָאל זִיבֶן דוֹרוֹת: (בה וידע אדם עוד את אשתו אוֹנ אָדָם הָאט נָאךְ אַיין מָאל זִיךְ

כהעפט

כ וַתֵּלֶד עָדָה אֶת־יָבָל הוּא הָיָה אֲבִי יֹשֵׁב אֹהֶל
וּמִקְנֶה׃ כא וְשֵׁם אָחִיו יוּבָל הוּא הָיָה אֲבִי כָּל־
תֹּפֵשׂ כִּנּוֹר וְעוּגָב׃ כב וְצִלָּה גַם הִוא יָלְדָה אֶת־
תּוּבַל קַיִן לֹטֵשׁ כָּל־חֹרֵשׁ נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל וַאֲחוֹת
תּוּבַל־קַיִן נַעֲמָה׃ כג וַיֹּאמֶר לֶמֶךְ לְנָשָׁיו עָדָה
וְצִלָּה שְׁמַעַן קוֹלִי נְשֵׁי לֶמֶךְ הַאְזֵנָה אִמְרָתִי כִּי
אִישׁ הָרַגְתִּי לְפִצְעִי וְיֶלֶד לְחַבֻּרָתִי׃ כד כִּי
שִׁבְעָתַיִם יֻקַּם־קָיִן וְלֶמֶךְ שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה׃
כה וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא

שפתי חכמים

ילד את נמך ונמך ילד את יובל נמח לי נמכתב ויקח לו נמך שתי
כתיב : שם פי' שהשקה חותם כוס של עיקרין כדי שתהיה עקרה
ולא יכחום את יפיה ות"ת וכלה כתיב ולא גם היה ילדה ו"ל
דילדה קודם שנתחתה כוס של עיקרין ועי"ל דמה שאמר ולא גם
כיון ילדה רבותא נקט תע"פ שנתחתה כוס של עיקרין לפי' הכי
ילדה ולא הזיק לה כלום (רת"ס) : ת וכן פי' לכי כלומר רחמנן
יוסב לחכי מקנה ואמר במדברות כלומר לא כהבל שהיה רועה
בישוב וזו חומות גדולה : א לשון בוז לפרש שהמקנה מסורס
הוא וכי קאמר לוטש וחורש כל כלי נחושת וברזל והוסיף מלת
כל כלי חומות כלומר כלי חומות שם כלי שמחריבה והחיתוך
והומיסה שמיסל גם כלמיסה וכמוהו אלו : ב וית"ת מל' נרם'
וי"ל

רש"י את

היה דרכן של דור המבול לחתם לפריה ורביה וחתם לחמשים
זו שהיא להמשים משקה כוס של עקרין (סנ"ח) כדי
שתעקר ומקשמת ככלה ומאכילה מעדנים וחברתה מזופה
ואכלה כחלמית וזאו שפי' ליוב (כד כח) רועה עקרה
לא תלד ואלמנה לא ייעיב כמו שמפורש בהגדת חלק :
עדה · היא של פריה ורביה על שם שמגונה עליו ומוסרם
מאצלו (ס"ח ממאכלו) עדה תרגום של סוהה : צלה · היא
של חמשים יש על שם שיושבת תמיד בצלו דבכי אגדה שם
בב"ר : (כ) אבי יושב אהל ומקנה : הוא היה הרועה
ת לרועי בהמות במדבות ויושב להליכ הדש כתן והדש
כתן בשביל מרעה נתנו וכשכלה המרעה במקום זה הולך ומוקע לחלן במקום אחר · ומדקם לגדה בוא בתים
לעבודת חלילים כמה דתת אמר (יחזקאל ח ג) כמל הקנאה המקנה וכן לחיו תוסם כטר ועוגב לזמר לעבודת
חלילים : (כב) תובל קין · תובל לומתו של קין תובל לשון תבלין תכל והקין לומתו של קין לעשות כלי זיין לרוצחי :
לוטש כל חרש נחושת וברזל · מהדד לומות מחושת וברזל כמו (לויק טז ם) ילקום עיניו לי · חורם היא לי
פועל (בסנהל) חלת לשון פועל בנרי שהרי נקוד קמץ קטן ופעמו למפה · כלומר מחדד ומלחלת כל כלי לומות
א נחשת וברזל : נעמה · היא לשון שהרי נקוד בחי"ת של ב נח בב"ר : (כג) שמעון קולי · שהיו נשיו פורשות ממנו מחשמים לפי

שהכנ

שהי נשים צווויי וויבֶר שם האחת עדה דָר נָאמָן פון אַיין וויב איז גָעווען עָדָה ושם השנית צלה אוֹנ דָר נָאמָן
פון דָר אַנדֶרֶר איז גָעווען צִלָּה : (כ) והלד עדה את יבל אוֹנ עָדָה הָט גָעווֶנען יָבָל הוא היה אבי עָר איז גָעווען דָר
עָרְשָׁטֶר ישב אהל ומקנה וום זִיצֶן אין גְצֶעלְט אוֹנ פֶאשִׁיִן דִיא פִיהְ : (כא) ושם אחיו יובל אוֹנ דָר נָאמָן פון
זַיין בְּרוּדֶר איז גָעווען יובל הוא היה עָר איז גָעווען אבי דָר עָרְשָׁטֶר כל הפש כנור ועוגב וָום עָר הָט גִיהַאלְטֶן
דִי פִידֶלֶן מִיט דִיא אָרְגֶלֶן : (כב) וצלה אוֹנ צִלָּה גם הוא זִיא אוֹךְ ילדה את תובל קין הָט גָעווֶנען תּוּבַל קַיִן לטש
עָר הָט גְשַׁרְפְט כל חרש נחשת וברזל עָלִי מַיְנְטֶר שֶׁאפְט נחשה וברזל פון קוּפֶּר אוֹנ פון אַייזִין : רש"י שֶׁרַייבְט פַּר וום
הָט מָען אִים גְרוּפֶן הובל קין וַיילְ עָר הָט פַּר עָקט דָאס טַיְינְטֶר שֶׁאפְט פון קַיִן דָם עָר הָט גִימַאכְט
כְּלֵי זַיִן פון דִי רִזְטִים וָועגֶן ואחות הובל קין נעמה אוֹנ דִי שְׁוֶועְסְטֶר פון תּוּבַל קַיִן הָאט גִיהַיְסֶן נַעֲמָה ·
רש"י שֶׁרַייבְט נַעֲמָה איז גָעווען דָם וויב פון נחַ : (כג) ויאמר למך לנשיו עדה וצלה אוֹנ לֶמֶךְ הָט גִיזָאגְט צו
זַיְנֶי וויבֶר עָדָה אוֹנ צִלָּה שמען קולי הָעֶרְט צו מַיין קוֹל נשי למך אִיר וויבֶר פון לֶמֶךְ האזנה אמרתי פַאר

נעמט

לֵית אֶפְשַׁר לְאִסְתַּרָא וֶאֱהֵי מְטַלְטֵל וְגָלֵי בְּאַרְעָא וִיהֵי כָּל דְּיִשְׁכְּחִנַּנִי יְקְטְלִנַּנִי : מז וַאֲמַר
לֵיהּ יְיָ בְּבֵן כָּל דְּיִקְטוֹל לַקִין לְשָׁבְעָא דָרִין יִתְפְּרַע מִנֵּיהּ וְשַׁוִי יְיָ לְקַיִן אָתָא בְּדִיל דְּלָא
לְמִקְטַל יָתֵיהּ כָּל דְּיִשְׁכְּחִנֵּיהּ: מח וּנְפַק קַיִן מִן קֳדָם יְיָ וִיתֵב בְּאַרְעָא גְּלֵי וּמְטַלְטֵל דַּהֲוַת
עֲבִידָא עָלוֹהִי מִלְקַדְמִין בְּגִנְתָא דְעֵדֶן : מט וְיָדַע קַיִן יָת אִתְּתֵיהּ וְעַדְיַאת וְיַלִידַת יָת חֲנוֹךְ
וַהֲוָה בָּנֵי קָרְתָּא וְקָרָא שְׁמָא דְקָרְתָּא כְּשׁוּם בְּרֵיהּ חֲנוֹךְ : נ וְאִתְיְלִיד לַחֲנוֹךְ יָת עִירָד
וְעִירָד אוֹלִיד יָת מְחוּיָאֵל וּמְחִיָּאֵל אוֹלִיד יָת מְתוּשָׁאֵל וּמְתוּשָׁאֵל אוֹלִיד יָת לֶמֶךְ:
נא וְנָסֵיב לֵיהּ לֶמֶךְ תַּרְתֵּין נְשִׁין שׁוּם חֲדָא עָדָה וְשׁוּם תִּנְיָנְתָא צִלָּה : נב וְיַלִידַת עָדָה יָת יָבָל

הוא

בעל הטורים

(ח) מוצלי • ב' כמכר' ככה ולהיך כי מוצלי מצה חיים וזהו שלמתו ז"ל למיימוני' גם כמצה דחיי למכמוליים גם כמה דמותה וחסו וסיס כל מוצלי יהבגני :

רש"י

מזיקתו וכיוצא בו (שמואל ב ה ח) ויאמר דוד כל מכה יבוסי ויגע בצנור ולפיכך הם אומרים לו לכל דבר הכתוב מדבר בם כל מכה יבוסי ויגע בצנור ויקרב אל הצנור ויכבשו ואת העורים ג וגו' וגם לותם יכה על הצנור ממנו העור והפסח לא יבא אל תוך הבית המכה את אלו לפי שעשו רשע וכל קנין שהם קונים בכסף ובשטר יהיה לרשע ולצנר : (ט) וישם ה' לקין אות • מקל או לוח שמשו בו במלחמה • (ס"א ד"א כל מוצלי יהבגני מכה רק אביו ואמו ומשם לא מלד עדיין לא היו שייכת מכה רק אביו ואמו כי' פחדתי על כל החיות כמ"ש ומוראכם וכו' ועכשיו בשביל עון זה לא ילכו ממני החיות ויהרגוני מיד ושם ה' לקין לות שהזיר מולתו על הכל) : (מז) ויצא קין • יצא בהכנעה ע כנוצ דעת העליונה : בארץ נוד • בארץ שכל הגוילים נדים שם : קדמת עדן • שם גלה אביו כשגורש מגן עדן שנאמר ויגרש מקדם לג"ע וגו' לשמור את שמירת דרך מבוא הגן שיש ללמוד שהיה מלד שם פ ומצינו רוח מזרחית קולמת בכל מקום את הרוחות שנאמר (דברים ד מא) אז יבדיל משה וגו' מזרחה שמש • ד"א בארץ נוד כל מקום שהולך כיחה בארץ מזדעזעת החיות צ והבריות לומרים סוטו מעליו זהו שהרג את אחיו : (ח) ויהי • קין בונה עיר ק ויקרא שם העיר לזכר בנו חנוך : (יח) ועירד ילד • ים מקום שהוא לומר בזכר הולד וים מקום שהוא לומר ילד שהילידה מסמית שהי לשנות לידת התשה ניסנ"ת בלע"ז וחיות תולדות החיים מיזיכד"ך בלע"ז כשהוא לומר הוליד בלשון הפעיל מדבר בלידת התשה פלוני הוליד את פלוני בן או בת וכשהוא לומר ילד מדבר בזריעת החיים והוא בלע"ז מיילדי"ר : (ים) ויקח לו למך • לא היה לו לפרש כל זה אלא ר למדנו מסוף הענין שקייס הקב"ה הבטחתו שנאמר שבעתיים יקם קין ועמד למך לאחר שהוליד בניס ועשה דור שביעי והרג את קין זהו שנאמר כי שים הרגתי לפצעי וגו' : שתי נשים • ג"כ כך היה

קדמת עדן אין מזרח זייט פון דעם עדן • רש"י שרייבט נוד איז טייטש פֿר וואנילט בלומר ער איז גזעסן אין דעם לאנד וום איז אן גבריית אז אלי וום ווערן פֿר טריבן זאלן אהין פאר וואנילט ווערן מזרחי אדר נוד איז לשון ציטערן כלומר ווי הין ער וירד אונטר אים נצטרע אוג אלי לייט האבן גזאגט טרעט אף פון אים דם איז דר וום דם גרעניץ זיין אייגנעם ברודר : (יז) וידע קין את אשתו אוג קין דם זיך בהעפט מיט זיין לייב והר אוג זיא איז ווארן טראגן והלד את חנוך אוג זיא דם גווינן חנוך ויהי בנה עיר אוג קין דם גבויעט אשטאט ויקרא שם העיר אוג דם אן ברודן דעם נאמן פון ר שטאט כשם בנו חנוך אז וויא ר נאמן פון זיין זון חנוך : (יח) ויולד להנוך את עירד אוג עם איז גבארן צו חנוך עירד ועירד ילד את מחויאל אוג עירד האט גווינן מחויאל ומחייאל ילד את מתושאל אוג מחייאל האט גווינן מתושאל ומתושאל ילד את למך אוג מתושאל דם גווינן לכתך : (יט) ויקח לו למך אוג לכתך דם צוי זיך נשים

שפתי חכמים

מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפָּנֶיךָ אֶסָּתֵר וְהָיִיתִי נָע
וָנָד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָּל־מֹצְאִי יַהַרְגֵנִי : טו וַיֹּאמֶר
לוֹ יְהוָה לָכֵן כָּל־הֹרֵג קַיִן שִׁבְעָתַיִם יֻקָּם וַיָּשֶׂם
יְהוָה לְקַיִן אוֹת לְבִלְתִּי הַכּוֹת־אֹתוֹ כָּל־מֹצְאוֹ :
ס וַיֵּצֵא קַיִן מִלִּפְנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ־נוֹד
קִדְמַת־עֵדֶן : יז וַיֵּדַע קַיִן אֶת־אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד
אֶת־חֲנוֹךְ וַיְהִי בֹּנֶה עִיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר כְּשֵׁם
בְּנוֹ חֲנוֹךְ : יח וַיִּוָּלֶד לַחֲנוֹךְ אֶת־עִירָד וְעִירָד
יָלַד אֶת־מְחוּיָאֵל וּמְחִיָּאֵל יָלַד אֶת־מְתוּשָׁאֵל
וּמְתוּשָׁאֵל יָלַד אֶת־לָמֶךְ : חמישי יט וַיִּקַּח־לוֹ לֶמֶךְ
שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאַחַת עָדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלָּה :

ותלד

שפתי חכמים

פירותיו וכו' מכאן על עצמו כו' שתעה תעה גדול שתין לתוי לכליתה דמ"כ כיס מגדיל התעה על עצמו ולין יתמר הן גרסת תוספי הכי קודם על תעלה ולתוי לזה : י (לדק) כצם מהכם"ל ע"ד כי עמך הסליחה למען תורת ר"ל מתחר בעמך הסליחה ולין לתלך שום העבד ומוצ למען זה תורת לבל מלך בשר ודם לין בידו לתחול רק כפי דת נימוסו הוכרח לעשות לז מיד כשתעה יתעוב כלתר תבדתי תבדתי ויזוף לתעוה וכך לתמר קין לתה סתם למען וכו' והכל כרשות ולין מי מותה ביד ועוני כי לתה יכול לעשות תגרום לומר ח"ו שבעבד הסליחה מהמת שהוא נגד פיזמוס ולין הסליחה ביד : כ דהכ"ל תעשה לו כך וכך : ל לין פירושו

רש"י

טופן עליונים ותחתונים י ועוני מ"ש לך לפשוט (כ"ל) : (טו) לכן כל הורג · זה לתחד מן המקבלות שקללו דבריהם וכמוהו כ ולא פילגו לכן כל הורג קין ל' גבורה כה יעשה לו כך וכך טופטו ולא פי' טופטו: שבעתים יוקם · לתי רופה להמקם מקין עכתיו לסוף שבעה דורות לתי נוקם נקמתי ממנו שיעמוד למך מבני בניו ויהרגהו וסוף המקרא שלתר שבעתי' יוקם והוא נקמת הבל ל מקין למדנו שהחליה מקרא לבטן גבורה הוא שלא תהא בריה מזיקתו

אוג אַיי־בְּרַשְׁתִּי בֵּישֶׁעפֶּנִישׁ אוג מַיין זִינְד קָאנְטְטוּ נִיט פָּאר מְרָאגַן בְּלוֹמֶר אִיז דָּעַן זִינְד אַזוֹ גְרוֹם אַז אָם אִיז נִיט מִיגְלִיךְ דוּ זָאלְסְט מִיר כוֹזַאל זַיין : (יד) הן גזן גרשת אותי היום מעל פני האדמה דו פָּאר טְרַיבְסְט מִיךְ הֵיינְט פּוּן פַּר דָּעם לַאנְד ומפניך אסתר אוג פּוּן פָּאר דִּיר קֶעֶן אִיךְ מִיךְ דָּעַן פָּאר בָּאהֶעֶן והייתי נע ונד בארץ אוג אַז אִיךְ וֶועל זַיין נָע וְנָד אִין לַאנְד והיה אוג עָם וֶועט זַיין כל מצאי יהרגני וֶועֶר עָם וֶועט מִיךְ נְפוּנֶען וֶועט מִיךְ הָאבֶּן : (טו) ויאמר לו יי אוג נָאט הָט צוּ אִים נָאמְט לכן דְּרוֹם כל הרג קין רַך וָם וֶועט הַהֶעֶן קַיִן כְּלוּכְר נָאט הָט אֶן גְּשְׁרִיגֶן עָם זָאל זִיךְ בַּיינֶער נִיט רָר וָעֶנֶען צוּ הָאבֶּן קַיִן וָארוֹם וֶועֶר עָם וֶועט אִים דָּרָגֶן וֶועט עָר הָאבֶּן אַיין גְּרוֹסֶן עוֹנָש שבעתים יקם איך וֶועל מִיךְ אַצוּגֶר נִיט נְקֹם זַיין קַיִן צוּם סוֹף פּוּן זַיבֶן דּוֹרוֹת וֶועל אִיךְ מִיךְ עֶרְשְׁט נְקֹם זַיין פּוּן אִים הֵיינוּ עָם וֶועט אוֹף שְׁטַיין אַיינֶר פּוּן זַיינֶי אַיינֶקְלֶךְ וָם זַיין נָאמֶן וֶועט זַיין לָמֶךְ אוֹת וֶועט אִים הָרָגֶן וישם י לקין אות אוג נָאט הָט גְּטָאן צוּ קַיִן אַצַייכֶן לבלתי הכות אותו כָּען זָאל אִים נִיט הָרָגֶן כל מצאו וֶועֶר עָם וֶועט אִים גְּפִינֶן · רש"י שְׁרַייבְט נָאט הָאט אִים אוֹם גְּקִרִיצְט אוֹף זַיין שְׁטֶערְן אַיין אוֹת פּוּן זַיין נָאמֶן עָם זָאל זַיין אַצַייבֶן עָם זָאל אִים קַיינֶר נִיט הָארֶגֶנֶן : (טז) ויצא קין מלפני י אִיז קַיִן צוּרוֹס גְּגַאנְגֶן פּוּן צוּ פַּר נָאט וישב ואוג עָר אִיז גְּזֶעסֶן בארץ נוד אִין לַאנְד נֹד

לְקַיָּן לָמָּא תַקִּיף לָךְ וּלְמָא אִתְכְּבִישׁוּ אַפָּךְ: ז הֲלָא אִם תּוּטִיב עוֹבָדָךְ יִשְׁתְּבֵק לָךְ וְאִם
לָא תּוּטִיב עוֹבָדָךְ לְיוֹם דִּינָא חֲטָאָךְ נָטִיר דָּעָתִיד לְאִתְפָּרָעָא מִינָּךְ אִם לָא תְּתוּב וְאִם
תְּתוּב יִשְׁתְּבֵיק לָךְ: ח וַאֲמַר קַיִן לְהֶבֶל אָחוּהִי וַהֲוָה בְּמֶהֱוֵיהוֹן בְּחַקְלָא וְקָם קַיִן עַל הֶבֶל
אָחוּהִי וְקַטְלֵיהּ: ט וַאֲמַר יְיָ לְקַיִן אַן הֶבֶל אָחוּךְ וַאֲמַר לָא יְדַעְנָא הַנְטַר אָחִי אֲנָא:
י וַאֲמַר מָה עֲבַדְתָּא קַל דַּם זַרְעַיָּן דְּעָתִידִין לְמִפַּק מִן אָחוּךְ קָבְלִין קֳדָמַי מִן אַרְעָא:
יא וּכְעַן לִיט אָתְּ מִן אַדְמְתָא דְּפַתְחַת יַת פּוּמַהּ לְמִיסַב יַת דְּמֵי אָחוּךְ מִן יְדָךְ: יב אֲרֵי
תְפַלַּח יַת אַדְמְתָא לָא תּוֹסִיף לְמִתַּן חֵילָהּ לָךְ מְטַלְטֵל וְנָלֵי תְּהֵי בְּאַרְעָא: יג וַאֲמַר קַיִן
קֳדָם יְיָ סַגִּי חוֹבִי מִלְמִשְׁבַּק: יד הָא תָּרֵיכְתָּא יָתִי יוֹמָא דֵּין מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא וּמִן קֳדָמָךְ

לית

בעל התורים

(ז) תשובתו • כ' נמסו' ככה ומיד לתי לדודי ועלי תשוקתו ומזה נתאו"ל כ' תשוקות הן תשוקתן של רשעים לעבירה שנאמר ואליך תשוקתו ותשוקתו של הקדוש ב"ה על ישראל שנאמר לתי לדודי ודודי לי ועלי תשוקתו: (י) נועקוש יב' נמס' ככה ומיד על כן פס נוקפים וגו' ופרש"י פתם מלמד שנעמדו ושם תיטוקות של ישראל ומזמן בדמם וזה קול דמי אחיך נועקש:

לית

רש"י

ומתמוה להכעיסך: ואתה תמשל בו • אם תלמד התגבר עליו: (ח) ויאמר קין וגו' נכנס עמו בדבריו ויש ומלה א להתעולל עליו להלבינו ויש בזה מדבריו מגדה לך זה יושבו של מקרא: (ט) אי הבל אחיך • להכעיס עמו בדבריו נחת תולי יושב ד ויומתר מי הכריזו והמתלי לך: לא ידעתי • נעשה כגוזב ה דעת העליונה: השומר אחי • לשון הימה הוא וכן כל ס"ת הנקודים בחסף פתח: (י) דמי אחיך • דמו ודם זרעיותיו • ד"ת שעשה בו פגיעה הרבה ו שלא היה יודע מהיכן נפשו יוצאת (סנהדרין לז): (יא) מן האדמה • יותר ממה שנתקללה היתה כבר ז בעונה וגם כאן הוסיפ' ח לתגות: אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך וגו' • ואגי מוסיף לה קללה מלבד מה שנתן לה מוסף תת כחה • (ס"ת נע וגד • אין לך רשות לדור בעולם אחד: (יג) גדול עוני מנשוא • בתמיה ט אתה מוען

שפתי חכמים

לפתח דהל לגבי דינם דגיהנם אין שייך פתח וע"ז תירץ לפתח קבדך דסיומו נער מיצוע הכבר: א ק"ל שלא מפרש בקר' מי היה מתמיהה שלא ס"מ נכנס וכו' • כ"ר מפרש לפי שקין עומד לחדשה היה וכבל היה רוצה לאין קין ומיהו קין יומר שהחדשה של ו"ל כ' היה לו לכבל מקום בכל עולם ולא היתה לרעות אחו וש"י כאן לידי כיב: ד והכי דלא פי' רש"י כן לעיל גבי חדם יש לומר דגבי חדם לא שייך לומר חטאתי דהא כבר התודה כאשר נתבאר • עוד יש לומר דחדם נדיק גמור היה שהוא יצר כפיו של מקו"ה וכוותי יודע על המעשו מה בלבו כן קין מ"ם היה שייך ליכנס עמו בדבריס כדי ביושב וכו' מהרש"ל ה מחוסר שלין הכל לפני לפניו דתל"ב לא היה מכחישו:(סנהדרין דף לז) ומניין שם עד שהגיע לעוונות: ז פי' נשוי לאיזה עון פרי וכשנתקלל חדם נתקללה גם היא על עומה אבל לא על עון זה שנפצתה את פיה שעדיין לא נתקללה על עון זה ולית יתמר לחוב אתה יותר מקללת החדמה: ח (נת"י) נראה דס"ל להרב דלבון פצתה היינו פתיחה יתרה וזהו שתעה וכמ"ש התוספות (סנהדרין לז) שלין ריעותן טיכר כלל: ט ותסר כ"ל התיתה כי לא יתבן בניחותא

מוען

אִיךְ הָאבּ אִים גְּהַרְנִיקְט אוּן אִיךְ הָאבּ גְּזִינְדִיגְט צוּ דִיר אִיךְ בִּעט דִיךְ זַייא מִיר מוֹחַל וַיאמר הָט קַיִן גְּאַנְט
לא יִדעתי אִיךְ וַוייס נִיט וַוייא עָר אִיז הַשומר אחי אנכי בִּין אִיךְ דָּען דָּעָר הִיטֶר פּוּן מַיין בְּרוּדֶר • ר"ש"י
שְׁרַייבְט קַיִן אִיז גְּוואָרֶן גְּלִיךְ וִוי עָר הָט גְּנַבְּיט דִיא דָּעה פּוּן דָּעם אַייבֶּרְשְׁטִין כְּלוֹמֶר עָר הָט גְּטְרַאכְט
אַז הקב"ה וַוייסְט נִיט וָאס טוּט זִיךְ אוֹף דֶּר וֶועלְט וְאַרוּם עָר זָאל נִיט אֲזוֹ טְרַאכְטֶן וְאוֹלְט עָר דָּאךְ נִיט
גְּלַייכְט: (י) וַיאמר הָט גָּאט גְּזָאגְט מה עשית וָאס הָאסְטוּ גְּטָאן קול דמי אחיך דָּם קוֹל פּוּן דַּיין בְּרוּדֶרְס
בְּלוּט צוֹעקט אלי מן האדמה שְׁרַייעְט צוּ מִיר פּוּן דָּעָר עֶרְד • ר"ש"י שְׁרַייבְט דְּרוּם שְׁטַייט דְּמֵי דְּרוּם שְׁטַייט דְּמֵי
לָשׁוֹן רַבִּים וְלוֹמַר זַיין בְּלוּט אוּן דָּם בְּלוּט פּוּן זַייְנִי קִינְדֶּר דָּאס הַייסְט עָם וֶועט שׁוֹן פּוּן אִים קִינְדֶּר נִיט צֶרוֹס
קוּמֶן אֲבָר עָר הָט אִים אוֹף פִּיל עֲרְטֶר גְּשָׁלָאגֶן אוּן הָמּ בְּלִיבְט גְּלַייבְט וָוארִים עָר הָט נִיט גְּוִוסְט וִוי צֶרוֹס
עָר זָאל אִים הַרְגֶּן דְּרוּם שְׁטַייט דְּמֵי לָשׁוֹן רַבִּים מְרַבֵּר עָר הָאט אִים פּוּן פּוֹל עֲרְטֶר בְּלוּט גְּלָאזְט:
(יא) ועתה אוּר אָרוּר אתה מן האדמה זָאלְסְטוּ זַיין פַּאר שְׁאלְטֶן פּוּן דָּעָר עֶרְד עֲרְד כְּלוֹמֶר מַיין
אַיידֶר דִי עֶרְד אִיז פּוּן לַאנְג פַּר שְׁאלְטֶן גְּוואָרֶן פַּר אִיר זִינְד וָום זִיא הָט גְּזִינְדִיגְט מִט דִיא בַּייסֶר אשר
צצתה את פיה אוּן וַיייל זִיא הָט נָאךְ גְּמֶערְט צוּ זִינְדִיגֶן מִט דָּעם וָום זִיא הָט גְּעפִּינְט אִיר מוֹל לקחת את
דמי אחיך צוּ נֶעמֶן דָּם בְּלוּט פּוּן דַּיין בְּרוּדֶר מִידֶר פּוּן דַּיין הַאנְד בִּינְאךְ אִיר מוֹסִיף אַקְלָלָה אַז זִי זָאל צוּ
דִיר נִיט נֶעבֶּן אִיר כֹּחַ אַזוֹ וִוייטֶר שְׁטַייט: (יב) כי תעבוד את האדמה אַז דוּ וֶועסְט אַרְבֶּטֶן דַּיא עֶרְד
לא תוסף תת כחה לך זָאל זִיא נִיט מֶערֶן נֶעבֶּן אִיר קְרַאפְט צוּ דִיר נע וגד תהיה בארץ פַּר וָואנְדֶלְט אוּן בַּאר
טְרִיבֶּן זָאלְסְטוּ זַיין אוֹף דֶּר עֶרְד כְּלוֹמֶר דוּ טְאַרְסְט נִיט וָואנֶן אוֹף מַיין אֶרְט: (יג) ויאמר קין אל יי הָט
קַיִן גְּזָאגְט צוּ גָאט גדול עוני מנשוא אִיז דָּעָן גְּרוֹס כַּיין זִינְד צוּ פַּאר טְרָאגֶן דוּ טְרַאגְסְט דָּאךְ אוּנְטֶרְשָׁטַע

אוּן

לָךְ וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ׃ ז הֲלוֹא אִם־תֵּיטִיב שְׂאֵת
וְאִם לֹא תֵיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ
תְּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל־בּוֹ׃ ח וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־הֶבֶל
אָחִיו וַיְהִי בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיָּקָם קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו
וַיַּהַרְגֵהוּ׃ ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן אֵי הֶבֶל אָחִיךָ
וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי׃ י וַיֹּאמֶר
מֶה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן
הָאֲדָמָה׃ יא וְעַתָּה אָרוּר אָתָּה מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
פָּצְתָה אֶת־פִּיהָ לָקַחַת אֶת־דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדֶךָ׃
יב כִּי תַעֲבֹד אֶת־הָאֲדָמָה לֹא־תֹסֵף תֵּת־כֹּחָהּ
לָךְ נָע וָנָד תִּהְיֶה בָּאָרֶץ׃ יג וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל־יְהוָה

גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא׃ יד הֵן גֵּרַשְׁתָּ אֹתִי הַיּוֹם

שפתי־חכמים

רש"י

מעל

לא פנה וכן ואל ישעו (ל"ל ולא) (ישעיה יז ח) אל יפעו · וכן (חוזי יד ז) שעה מעליו : וישע · ידמה שם ש ולחכה אם תיטיב מכתו : (ז) הלוא אם תיטיב · כתרגומו סימנו : לפתח חטאת רובץ · לפתח קבוך ת תמוך שמור: ואליך תשוקתו · על תמלת הוא יגר הרע תמיד שוקק ומתחוה

גָּרַשְׁתָּ דָם צוּ דִיר כְּלוֹמָר וְאִם אָל דִיךְ פַּר דְּרִיסָן ולמה נפלו פניך אוג וְוארום וְאל אַיִן פַּאלֶן דַיִין פָּנִים:
(ז) הלא פַּר וְואר אם תישיב אַז דוּ וָועסְט בַּגִיטִיגָן שאת וָועל אִיךְ דִיךְ פַּר טְרַאגֶן כְּלוֹמָר אַז דוּ וָועסְט תְּשׁוּבָה
טָאן וָועל אִיךְ דִיר מוֹחל זַיין ואם לא תישיב אוג אַז דוּ וָועסְט ניט בַּגִיטִיגָן כְּלוֹמָר אַז דוּ וָועסְט נִיט טָאן
קֶרֶן תְּשׁוּבָה לפתח צוּ דָּך טִיר חטאת רבץ טוט הָעֶרֶן דַיִין זִינְד כְּלוֹמָר דַיִין זוּנְד טוט וַוארְטֶן צוּ דָּך טִיר
פוּן דָעם גַיהֶנְם הַיינוּ אַז דוּ וָועסְט שְׁטַארְבֶּן דָעֶנְץ טָאל וָועט סָעֶן דִיךְ מִשְׁפָּטֶן אוֹף דַיינוּ זִינְד ואליך אוג
צוּ דִיר תשוקתו אִיז זַיין גְלִיקְסזוּנְג כְּלוֹמָר דָּך נַאר הָרְע וָועט צוּ דִיר עָר זָאל דִיךְ־אֶן רַייצֶן צוּ עֲבֵירוֹת
ואתה תמשל בו אוג דוּא קָענְסט גִיווָעלְטִיגִין אִין אִים כְּלוֹמָר אַז דִיא וָועסְט וָועלִין קָענְסְטוּ דִיךְ אוֹף אִים
מִתְגַבֵּר זַיין אוג זָאלְסְט אִים ניט פָאלְגֶן:(ח) ויאמר קין אל הבל אחיו אוג קַיִן הָט גֶזָאגְט צוּ זַיין בְּרוּדֶר הֶבֶל·
רש"י שֶׁרַייבְט עָר הָט זִיךְ בִּכְיוון טִיט אִים אֶן גֶהוּבֶן צוּ קְרֶגֶן אוג צוּ זוּכֶן זִיךְ אַיין עֶלִילָה עָר זָאל אִים
הַרְגִינֶן ויהי אוג עָם אִיז גָוואן בהיותם בשדה אַז זַייא זָענֶן גָוואן אִין פֶּעלְד ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו אֶת
קַיִן אוֹף גְשְׁטַאנֶן אוֹף זַיין בְּרוּדֶר הֶבֶל אוג הָט אִים גִיהַרְגִינְט: (ט) ויאמר י אל קין הָט נָאט גְזָאגְט צוּ קַיִן
אי הבל אחיך וויא אִיז זַיין בְּרוּדֶר הֶבֶל ו רש"י שֶׁרַייבְט הקב"ה הָט דָאךְ גְווִיסְט וִי הֶבֶל אִיז גָאר גָאט
ב"ה דָאט טִיט אִים אֶן גֶהוּבֶן צוּ זַיינֶן גוּטִי בַייד טָאטֶר וָועט עָר תְּשׁוּבָה טָאן אוג וָועט אִים זָאגֶן יוא

כג וְשַׁלְּחֵהּ יְיָ אֱלֹהִים מִגַּנְתָּא דְּעֵדֶן לְמִפְלַח יָת אַרְמְתָא דְּאִתְנְסִיב מִתַּמָּן : כד וְתָרֵךְ
יָת אָדָם וְאַשְׁרֵיהּ מִלְּקֳדְמִין לְגַנְתָּא דְּעֵדֶן יָת פְּרוּבְיָא וְיָת שְׁנַן חַרְבָּא דְּמִתְהַפְּכָא לְמִטַּר
יָת אוֹרַח אִילַן חַיָּיא : א וְאָדָם יָדַע יָת חַוָּה אִתְּתֵיהּ וְאַרְעִיעַת וְיָלִידַת יָת קַיִן וַאֲמַרַת קְנִיתִי
גְּבָרָא מִן קֳדָם יְיָ : ב וְאוֹסִיפַת לְמֵילַד יָת אָחוּהִי יָת הָבֶל וַהֲוָה הֶבֶל רָעֵי עָנָא וְקַיִן הֲוָה
גְּבַר פְּלַח בְּאַרְעָא : ג וַהֲוָה מִסּוֹף יוֹמִין וְאַיְתִי קַיִן מֵאִבָּא דְּאַרְעָא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ : ד וְהֶבֶל
אַיְתִי אַף הוּא מִבְּכִירֵי עָאנֵיהּ וּמִשַּׁמְנִינְהוֹן וַהֲוָת רַעֲוָא מִן קֳדָם יְיָ בְּהֶבֶל וּבְקוּרְבָּנֵיהּ :
ה וּבְקַיִן וּבְקוּרְבָּנֵיהּ לָא הֲוָה רַעֲוָא וּתְקֵיף לְקַיִן לַחֲדָא וְאִתְכְּבִישׁוּ אַפּוֹהִי : ו וַאֲמַר יְיָ

בעל הטורים לקין

(כד) נשמר • טוריקן נילין שדין מזיקין רוחין :

רש"י שפתי חכמים

ע שוחפני' לגו עמו (כלה לג) : את קין את אחיו את הבל • ג' מתים ריבויים הם מלמד שמתומה מולדה עם קין ועם הבל מולדו מתים לכך נאמר פ ותוסף (ב"ר) : (ג) רועה צאן • לפי שמתקללה כתלמה פירש צ לו מעבודתה : (ג) מפרי האדמה • מן ק הגרוע ויש מגדה שתומרת ר זרע פשתן היה (ד"ל מפרי מלישה שבח לידו לג סוב ולג מוכתר) : (ד) וישע • ויפן • וכן ולא מנחתו לג שעה לג

תלמה כמו שכתוב לגלג בכל מכטורות נאלו ומחלטים : ר דקדק לומר מפרי האדמה היה ע לכתוב מן האדמה לו מפרי הענך

קָעַרְתָּ זְיָא אוּם הָאט זְיָא אַשְׁאַרְף לשכר את הדך עין החיים צוּ הִימֶן דָעם וָעג פּוּן דָעם עֵץ הַחַיִּים בְּלוֹטָר
דִי מַלְאָבֵי חַבָּלָה טִיט דִי שְׁוָוערד זָאלָן הִימִין אַז גִיט קָעגִין קוּמֶן צוּ דָעם עֵץ הַחַיִּים :
(א) והאדם ידע את חוה אשתו אוג אָדָם הָט זִיךְ בְּהַעפְּט טִיט זַיין וַוייב הָוָה וחהר אוג זְיָא אִיז וְואָרֶן מְרָאגֶן
ותלד את קין אוג זְיָא הָט גוּוינֶן קַיִן • רש"י שְׁרַייבְּט דָם אִיז אַלֶץ פְּרֵיעֶר נְוועֶן נָאךְ אַיידֶר עֶר הָט גִיזִנדִיגְט
אוג אַיידֶר עֶר אִיז פַּאר טְרִייבֶּען גְוואלְדְט פּוּן דָעם גָּן עֵדֶן וחאמר אוג זְיָא הָאט נְיָא קניתי אִיךְ
הָאב בְּשַׁאפְּען אִיש אֲמֶעְנְטְש את י טִיט נָאט בְּלוֹטֶר אִיךְ טִיט נָאט הָאבֶּען מִיר בְּשַׁאפִּין אֲמֶעְנְטְשֶׁן
וְואורום מִיךְ טִיט מַיין מַאן הָאט נָאט אַלַיין בְּשַׁאפִּין אָבֶּר בַּייא דָעם קִינְד זָענֶען מִיר שׁוּתְּפִים טִיט אִים
וְואורום מִיר הָאבֶּן אוֹךְ גְּהָאלְטֶן דֶר צוּ : (ב) ותוסף ללדת אוג זְיָא הָט גֶעבֶּירְט צוּ גוּוינֶן אהיו את הבל זַיין
בְּרוּדֶר הֶבֶל • רש"י שְׁרַייבְּט דָא שְׁטֵייט דְרַיי מַאל אֶת קוּמְט דָם מִיר צוּ וַוייטֶן אַז זַיי זָענֶן גְּבּאבֶּרן גְווארֶן
צְוווילִינְגֶם הַיינוּ טִיט קַיִן אִיז גְּבּאבֶּרן גְווארֶן אַיין שְׁוועסְטֶר אוג טִיט הֶבֶל אִיז גְּבּאבֶּרן צְוווייא שְׁוועסְטֶר דְרוּם
שְׁטֵייט בַּייא קַיִן אַיין מַאל אֶת אוג בַּיי הֶבֶל שְׁטֵייט צְוווי מַאל אֶת אוג דְרוּם שְׁטֵייט בַּייא דֶר לַיידָה פּוּן
הֶבֶל וַתּוֹסֶף ויהי הבל אוג הֶבֶל אִיז גְוועֶן רעה צאן עֶר הָט גְּפַאשִׁט שָׁאף • רש"י שְׁרַייבְּט וַוייל דִי עֶרד אִיז
פֶר שָׁאלְטֶן גְווארֶן דְרוּם הָט עֶר זִיךְ אֶפּ נְשַׁייד פּוּן אִיר אַרְבִּיט דָם הַייסְט עֶר הָט נִיט גְוואלְט אַרְבֶּטֶן
דִי עֶרד וקין היה עבד אדמה אוג קַיִן אִיז גְוועֶן אַיין עוֹבֵד אַדָמָה דָם הַייסְט עֶר הָאט גִיאַקִירְט אוג גִיזָייעְט :
(ג) ויהי מקץ ימים אוג עָם אִיז גִיוועֶן אֵין סוֹף פּוּן עֶטְלִיכֶע טָעג וויבא קין מפרי האדמה מנחה ליי הָאט קַיִן
גְּבּראכְט פּוּן דֶר פְרוכְט פּוּן דֶר עֶרד אֲמֶנְחָה צוּ גָאט • רש"י שְׁרַייבְּט עֶר הָט גְּבּראכְט פּוּן דָעם עֶרְגְסְטֶן
אוג אַמֶייל זָאגֶן עֶר הָט גְּבּראכְט זָאמֶן פּוּן דִי פְלַאקְס : (ד) והבל הביא גם הוא אוג הֶבֶל הָאט אוֹךְ גְּבּראכְט
מבכורות צאנו פּוּן דִיא עֶרְשְׁטֶי פּוּן דִי לַוים זָענֶן צוּ עֶרְשְׁטֶן גִיבּארֶן גְווארֶן ומחלבהן
אוג פּוּן דִי פֶעטְסְטֶי וישע י אל הבל ואל מנחתו אוג גָאט הָט זִיךְ גֶעקִירְט צוּ הֶבֶל אוג צוּ זַיין מְנָחָה הָט זַיין
זַיין מְנָחָה אִיז אֵין גְנוּמֶן גְווארֶן פַּר גָאט הָט גְּבּראכְט טִיט זַיין פּוּלֶן הַארְצֶן אוג פּוּן דִיא בֶּעסְטֶי
שָׁאף • רש"י שְׁרַייבְּט עָם אִיז אַראפּ גִינִידֶרט אַפַייעֶר פּוּן דָעם הִימֶל אוג עָם הָט פַּר בְּרֶענְט דִי מִנְחָה :
(ה) ואל קין ואל מנחתו לא שעה אוג צוּ קַיִן אוג צוּ זַיין מְנָחָה הָאט עֶר זִיךְ נִיט גֶעקִירְט וַוייל עֶר הָאט נִיט
גְּבּראכְט טִיט זַיין פּוּלֶן הַארְצֶן וְואורום עֶר הָט רָאזְ גְּבּראכְט פּוּן דָעם עֶרְגְסְטֶן וייתר לקין מאד אוג עָם הָט
זַייעֶר גְּגרִי ט צוּ קַיִן דָם הַייסְט עָם הָט אִים פַּר דְרָאכְט ויפלו פניו אוג עָם אִיז אַיין גְּפַאלֶן זַיין פָּנִים בְּלוֹטֶר
דָם פָּנִים אִיז אִים פַּר עֶנדֶרט גְווארֶן : (ו) ויאמר י אל קין אוג גָאט הָט גְוואגְט צוּ קַיִן למה חרה לך וְואורום

יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וָחַי לְעֹלָם׃
כג וַיְשַׁלְּחֵהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגַּן־עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת־
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לֻקַּח מִשָּׁם׃ כד וַיְגָרֶשׁ אֶת־הָאָדָם
וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן־עֵדֶן אֶת־הַכְּרֻבִים וְאֵת לַהַט
הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת לִשְׁמֹר אֶת־דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים׃ ס
ד א וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת־
קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת־יְהוָה׃ ב וַתֹּסֶף לָלֶדֶת
אֶת־אָחִיו אֶת־הָבֶל וַיְהִי־הֶבֶל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה
עֹבֵד אֲדָמָה׃ ג וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי
הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה׃ ד וְהֶבֶל הֵבִיא גַם־הוּא
מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֵהֶן וַיַּשַׁע יְהוָה אֶל־הֶבֶל וְאֶל־
מִנְחָתוֹ׃ ה וְאֶל־קַיִן וְאֶל־מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיִּחַר לְקַיִן
מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָנָיו׃ ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־קַיִן לָמָּה חָרָה

שפתי חכמים

לפטפוטי לבריות וכו' ודו"ק כ"ל: ל ויסיס מ"ם מקדם סירוסין מפלת קדם וסיומו במזרחה על גן־עדן לגן־ר"ל סכרובים סיו מון לגן דאלו הוה במזרחה על גן ולפיס ממנו סיס סחדם ככפס לגן עד שיבא במוך לפס אכל כסכוח תוך לגן לא יוכל לכנוס כלל וק"ל: ם דלפס סיומו כמו מרחם מלוטם ומרחם בלא תכ לא מפכחת לכך פירס תרב המתהפכת ולפ לפטו כחלו חמר ואת התרב כמתפכפת שים לה לפטו כספיכתה: נ דקפה לרס"י דסיס לו לכתוב ודע בלי"ע תתת היו"ד: ס הא דנקט רס"י סיס לו בניס ולא נקט אחר שנטרד ידעה מפוס דסוס מצמע אחר שנטרד ידעה הא קודס לכן לא ידעה ואכי כתיב ואת הפעם וגו' ופי' רס"י מלמד שבא וכו' ממנו דלפה קודס לכן בא עליס וכזה

רש"י

על פשוטו: (כד) מקדם לגן עדן · במזרחו ל של גן עדן תון לגן: את הכרובים · מלאכי חבלה: והרב המתהפכת · ולא פ לפה לחייס עליו מלכוסס עוד לגן · תרגוס לפה שק כמו שלף שנגע וכו' לע"ז (קלינגע) ומדקה מגדה ים ומאי מיבי בא אלא לפשוטו: (ד) והאדם ידע · ככר קודס הענין של מעלה נ קודס שחטא ומפרל מגן עדן וכן הסהיון והגילוח שפה כתוב וידע מדס שמע שלאחר שנפרל ס היו לו בניס: קין · על שם קניתי: את ה' · כמו עס ה' כשברל מוקו ואת אישי לבדו ברחמ חבל בזה

שופטים

יְהִידוֹתִנלדעת טוב ורע וָאוּם עֲר נייסְט אוּג פַּר שְׁטַיִיט גוּטְט אוּג שְׁלֶעכְט וָוִם קַיין שׁוּם בְּהֵמָה וַחַיָה פַּאר שְׁטַיִיט דָם נִיט ועתה אוּג אַצוּנְד פּן ישלח ידו טָאטָר וָועט עֲר שְׁטָרעקְן זַיין הָאנְט ולקח גם מעץ החיים אוּת עֲר וָועט נָעמְן אוֹךְ פּוּן דָעם עֵץ הַחַיִּים ואכל אוּג־עֲר וָועט עֶסְן וחי לעולם אוּג עֲר וָועט לֶעבֶּן אַיִיבִּיג וָועלֶן אִים דִי מֶענְטְשֶׁן הָאלְטֶן פַּר אַיין אֶפּ נָאט: (כג) וישלחהו יי אלהים מגן עדן הָט אִים נָאט פַּר שִׁיקְט פּוּן דָעם גַן עֵדֶן. לעבוד את האדמה צו אַרבעטִין דִיא עֶרד אשר לקח משם וָוִם עֲר אִיז גענוֹמֶן גָוואָרן פּוּן דָארְטָן בְּלוֹסְ וָוִם עֲר אִיז דָר פּוּן בַּשאפֶן גָוואָרן: (כד) ויגרש את האדם אוּג עֲר הָט פַּר טְרִיבֶּן דָעם מֶענְטְשֶׁן וישכן מקדם לגן עדן אוּג הָאט גֶמאכְט רָעכְט פּוּן מִזְרַח זַיִיט פּוּן אוֹזֶן וַיינִיגְן פּוּן גַן עֵדֶן את הכרובים דִיא מַלְאָכִי חַבָּלָה ואת להט חרב המתהפכת פּוּן דָעם שְׁוֶערְד וָום זִיא וָועלְט בְּלוֹסְ אוֹף וָועלְכֶר זַיִיט סָע

צַעֲרֵכִי וְעִדּוּיַכִי בְּצַעַר תֵּלְדִין בְּנִין וּלְוָת בַּעְלַיִךְ תְּהֵי תֵּיאוּבְתִיךְ וְהוּא יִשְׁלַט בָּךְ׃
יז וּלְאָדָם אֲמַר אֲרֵי קַבֶּלְתָּא לְמֵימַר אִתְּתָךְ וַאֲכָלַת מִן אִילָנָא דִּי פַקֶּדְתָּךְ לְמֵימַר לָא
תֵּיכוֹל מִנֵּיהּ לִיטָא אֲרַעָא בְּדִילָךְ בְּעֶמַל תֵּיכְלִינַּהּ כֹּל יוֹמֵי חַיָּיךְ׃ יח וְכוּבִּין וַאֲמַטְדִּין תַּצְמַח
לָךְ וְתֵיכוֹל יַת עִשְׂבָּא דְּחַקְלָא׃ יט בְּזִיעֲתָא דְאַפָּיךְ תֵּיכוֹל לַחְמָא עַד דְּתֵיתוּב לְאַרְעָא
דְּמִנָּהּ אִתְבְּרִיתָא אֲרֵי עַפְרָא אַתְּ וּלְעַפְרָא תְּתוּב׃ כ וּקְרָא אָדָם שׁוּם אִתְּתֵיהּ חַוָּה אֲרֵי
הִיא הֲוַת אִימָא דְכָל בְּנֵי אֲנָשָׁא׃ כא וַעֲבַד יְיָ אֱלָהִים לְאָדָם וּלְאִתְּתֵיהּ לְבוּשִׁין דִּיקָר עַל
מְשָׁכֵיהוֹן בִּשְׁרֵיהוֹן וְאַלְבְּשִׁינוּן׃ כב וַאֲמַר יְיָ אֱלָהִים הָא אָדָם הֲוָה יְחִידַי בְּעָלְמָא מְנַיָּהּ
לְמִידַע טָב וּבִישׁ וּכְעַן דִּלְמָא יוּשִׁיט יְדֵיהּ וְיִסַּב אַף מֵאִילַן חַיָּיא וְיֵכוֹל וְיִחֵי לָעָלַם׃

בעל הטורים ושלחיה

(יח) וקוץ ודרדר תצמיח לך־עכ"ל מדכר בעכו"ס שהם קוץ ודרדר ליהרגו רמז בכאן קוץ ודרדר שהם בעכו"ס תצמיח לך׃ (כ) ויקרא את שמה חוה · ע"פ שמתוה וזה שלמכו ו' קבין שיחה ירדו לעולם ע' נעלו נשים׃ (כא) וילבשם · כ' במס' נדה ואיתא גבי מהרן וילבשם כתנות ללמד שעשה מקש"ס למהרש"ל בנ"ר שבשם סיו עובדין שבכוכות ות' תיכוס כוא שמשוק כעגל פת' כגדי כסוסי׃

רש"י

היא תצמיח לך קוצים ודרדרים ושלח עשבי השדה ועל כרחך תאכלם׃ (יט) בזעת אפיך · לאחר שתחטיא ח כו הרבה׃ (כ) ויקרא האדם · מחר הכתוב לעגינו הרשעים ויקרא האדם שמות ולא הפסיק טעם ללמד שעל ידי קריאת שמות נזדווגה לו חוה כמו שכתוב ולאדם לא מצא עזר כנגדו לפיכך ויפל תרדמה וע"י שכתב ויסיו שניהם ערומים סמך לו פרשת הנחש להודיעך שמתוך שלשה חומ' ערומי' ולשה חומס עסוקים בתשמיש נתמוה לה וכן עליהם במחשבה ובמרמה׃ חוה · מופל על לשון חיה ט שמחיה את ולדותיה כלשון תאמר מה היה לאדם (קהלת ג כב) בל' היה׃ (כא) כתנות עור · יש דברי אגדה תלמודים ו מלקוח בלפורן היו מדובקים על פורן · וי"ל דבר הבא מן הטעל כגון למד התינוק שהוא קל ממנו · הרי הוא יחיד בתחתונים ממנו׃ (כב) היה כאחד ממנו · הרי הוא יחיד בתחתונים כמו שאני יחיד ב עליונים ומה היא יחידתו לדעת טוב ורע ומה שאין כן בבהמה וחיה׃ ועתה פן ישלח ידו וגו' ·

שפתי חכמים

לפי שאמר לח"כ לח עשב השדה כלומר ע"כ מכם תיהן מלחר שלא תצמיח מכל מיני זרעונים שזורעים אלא חלו לכך נזרע לפרש דתלכלן ע"י תיקון קוצים ודרדרים ושלר עשבי השדה פירוש קוץ ודרדר (שם זרע) דתל"ב מלי זה דכתיב ואכלת עשב השדה ואמר לין שם אלא קוץ ודרדר: ח לפ שתאכל לחם מעורב כזיעה: ט ר"ל דקשה להם ע"י היה לו לקרותה חוה ועל זה פי' וכו' וכו': י תלקח לשון חלוק ר"ל כתונת פשוט ליפורן מדובקים לעורן: כ ונ"ל דה"ק כשם שלחי יחיד בעליונים כיוצא שהיא יחידת הקב"ה יתברך ויתעלה מקף הכל כן שם שהוא שכל ומדע שהוא יחידה על חמת ובקר וגם יחידת טוב ורע שהוא שכל ומדע נחש ומנומה כי יחידת הקב"ה מקף כל כמו כן הלחם אבר אחרן מכח השכל שים לו מן העליונים יודע להבין בין החמת ובקר שהוא שכל ומדע ומכח לכלתו מעץ הדעת יודע להבחין בין הנחש ומנומה משל"כ נבהמה וחיה לף שאכלה מעץ הדעת לין לה הבחנה בין הנחש ומנומה לך בין המועיל ובמזיק יש לה הלגנה לברות מן המזיק לה ולקרב אל המועיל מ"ב הוא יחיד כאחדתוני׳ כמו שאני בעליוני׳ שכמלחיכים לין יודעין להבחין בין הנחש ומנומה בין בהמת ובקר שהוא שכל ומדע ועתה פן ישלח ידו וכו' הוא קרוב להטעות

ומשיחיה לעולם הרי הוא קרוב להטעות מחרון ולומר לף הוא מלוה · וש מדרשי חגדה מחל לין מיושבין על

בעצבון תאכלנה כֹּל מָרוֹעֲרֵכִיט כִּלּוֹמָר כֹּל מִדְּיִבְקִיוֵיט זְאַלְקְטוּ עֶסֶן דִּי שְׁפֵּיז פּוּן דֶר עֶרְד כֹּל יְמֵי חַיִּיךְ אַלֶּי
דַיְינֶע לֶעֶבְ טָאג׃ (יח) וקוץ אוּנ דֶערְנֶר וחדרך אוּנ דִיסְטֶלְן רצמיח לך זָאל זִיא שְׁפָּרְאצֶן פּוּן דֶר עֶרְד כֹּל יְמֵי חַיִּיךְ אַלֶּי
וְועסְט זַיין כִּינֶי זָרְעִים זָאל זִיא שְׁפָּרְאצֶן דֶערְנֶר אוּנ אַנְדֶרִי שֶׁלֶעכְטֶי זַאכֶן וְאכלת את עשב השדה את דִי
זָאלְקְטְ עֶסֶן דָם גְּרָאז פּוּן דֶעם פֶּעלְד׃ (יט) בזעת אפיך וגו' כֹּל דֶעם שְׁוֵויים פּוּן דַיין פָּנִים זָאלְקְטְ עֶסֶן
בְּרוֹט כִּלּוֹמָר דוּ זָאלְקְטְ גְּרוֹס מֶרְהָה הָאבֶּן בְּרוֹט צוּ עֶסֶן עד שובך אל האדמה כִּי חֹ דוּ
וְועסְט דִיךְ וְוִידֶר קֶעֶרֶן צוּ דֶר עֶרְד כִּי מִמֶּנָּה לקחת וְואם דוּ בִּיסְט פּוּן אִיר גְּנוֹמֶן גְּוואָרֶן כִּי עפר אתה וְואַרוּם
דוּ בִּיסְט עֶרְד כִּלּוֹמָר דוּ בִּיסְט פּוּן דֶער עֶרְד בַּשָּׁאפֶן גְּיוואָרֶן וְאל עפר תשוב אוּנ צוּ דֶר עֶרְד זָאלְקְטוּ דִיךְ
וְוִידֶר קֶעֶרֶן׃ (כ) ויקרא האדם שם אשתו חוה אוּנ אָדָם הָט גְּרוּפֶן זַיין וַיְיבּ כִּלּוֹמָר עֶר הָט אִיר אַנָאמֶן גְּנֶעבֶּן
חַוָּה כי הוא היתה אם כל חי וְואַרוּם זִי אִיז גְּוועזֶן דִי מוּטֶר פּוּן אַלֶי לֶעבֶּרִיגֶע כִּלּוֹמָר פּוּן אַלֶי מֶענְטֶשֶׁן תרגום
(כא) ויעש י אלהים לאדם ולאשתו אוּנ זָאט הָאט גְּימַאכְט צוּ אָדָם אוּנ צוּ זַיין וַיְיבּ כתנות עור זַיידֶר אוֹף
זַיידֶר לַיְיבּ אָדָר כתנות עור אִיז טַיימְש הָעמְדָר פּוּן אַזֶעלְכֶי זָאכֶן וָם קוּמְט אַרוּם פּוּן פֶּעל בִּלּוֹמָר עֶר הָט
צוּ זַיְיא גְּמַאכְט הָעמְדָר פּוּן וְואל וּילבשם אוּנ עֶר הָט אָן גְּקְלַיידְ זַיְיא׃ (כב) ויאמר י אלהים אוּנ זָאט הָאט
גְּזָאגְט הן נון האדם היה כאחד ממנו דֶר מֶענְטֶשׁ אִיז גְּוואָרֶן אַזוֹי וְויא אַיינֶר פּוּן אוּנְז בִּלּוֹמָר עֶר אִיז צְווִישָׁן
דִי אוּנְטֶרְשְׁטֶי בַּשְׁעֶפְנִישׁ אַיינְהִיד אַזוֹי וְויא אִיךְ בִּין אַיינְהִיד צְווִישָׁן דִי אִיבֶּרְשְׁטֶי בַּשְׁעֶפְנִישׁ אוּנ וָם אִיז זַיין

יִמְשָׁל־בָּךְ׃ ס וּלְאָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל
אִשְׁתֶּךָ וַתֹּאכַל מִן־הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא
תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ בְּעִצָּבוֹן
תֹּאכְלֶנָּה כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ׃ וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ
לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה׃ בְּזֵעַת אַפֶּיךָ
תֹּאכַל לֶחֶם עַד שׁוּבְךָ אֶל־הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה
לֻקָּחְתָּ כִּי־עָפָר אַתָּה וְאֶל־עָפָר תָּשׁוּב׃ וַיִּקְרָא
הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִוא הָיְתָה אֵם כָּל־חָי׃
כא וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר
וַיַּלְבִּשֵׁם׃ ריבוי פ כב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם
הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ לָדַעַת טוֹב וָרָע וְעַתָּה פֶּן־יִשְׁלַח

שפתי חכמים

סמס מהולפים כפירוש : ג ותע"פ זו מדה יפה בנשים ר"ל דסתם דקתמר בגמרא זו מדה יפה לה שלא שינת' מעיוו המקום ותינח תובעו לחטים מאחר שקללה הבא"ת (מהרש"ל) : ד סה דמתריך רש"י ותע"פ שלא לנזוק הוא שהרי כבר פירש לך מגח וכו' שלא לנזוק יכול לכופו או שם הוא אינו רוצה לף על פי שהיא רוצה תינח יכולה לכופו וזה שנקע רש"י ממנו ולא ממך : ה הכי גרסינן ד"ה מכל ליולה לתרכות רעה וכו' דלפי' כהלשון הקללה היה לגדם על ידי כהדמה רעה כמכל היתה קללה לחדמה דלף כאן כאדם נברא מן האדמה לכך קנל כהדמה מכל קצה דכהא מצמע דלכך קנל כהדמה ולעיל פי' רש"י מקום שלא עשאה ליוו על מקום ו"ל כה וכה גרמא (דהי הוה מקללה בעון עלמה אי' להקלל' פיעשה פירות על חד תלת מכל מקומים ודרדרים זה פיה כבכל עון שניים : ו פירש בעל העירוך יקוח מרים מפקיעים ע"י הסור כרותחין וקודם בלשון לע"ז קדי"ו : ז ר"ל

רש"י

ותעש"כ אין לך ג מגח לחוכעו בפה שלא הוה יכול כך הכל ממנו ד ולא ממך : תשוקתך · תחוקך כמו (ישעיה כה ח) ומפי שוקקה : (יז) ארורה האדמה בעבורך · תעלה לך דבריס מרוכיס כגון זכוכיס ופרטומיס וגמליס ה משל ליולה לתרכות רעה והבריות מקללות שדים פיעק מפס : (יח) וקוץ ודרדר תצמיח לך · לתרן כשחזרעו' מיני זרעיס תצמיח קון ודרדר קודם ועכביוה ו וקן נאכליס ז ע"י תקון (בילה לב) : ואכלת את עשב השדה · ומה קללה היא א ולולי בבכיכה נאמר לו הכה נחתי לכס לח כל עשב זרע זרע וגו' שלא מה לחוור לכן בראשם הטעין תחוכה האדמה בעבודך בעצבון תאכלנה ואחר שעבדן וקון ודרדר תצמיח לך כשחזרעה קמיית לו יקוקוח גפה

סיח

טָרָאנֶן בְּעֹצֶב מִיט טָרָאבַּרְקִייט חַלְדִי בְּנִים וְעָסְטוּ גְּוִוינֶן קִינְדָעד דָאס אִיז דָעד צָעד פּוּן דָעם גְּוִוינֶן וּאל אִישׁ תְּשׁוּקָתְךָ אוּנ צוּ דַיין מַאן זָאלְסְטוּ גְּלוֹסְטֶן וְהוּא יִמְשׁל בְּךָ אוּנ־עָר זָאל אִיבֶּעֶר אַיךְ הֶערְשֶׁן : (יז) ולאדם אמר אוּנ צוּ אָדָם הָט גָאט גֶּזאגְט כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתֶּךָ וַיּוֹצֵא דִּין הָאסְט פַּר נוּטְן דַיין וַוייב קוֹל דָם הַיכְט וַיֵּיל דִּי הָאסְט זִיא גֶּפָאלְגְט וְהָם זִיא דִּיר גְּהַיכְט עָסָן פּוּן דָעם עֵץ הַדַּעַת וְהָאכְל מִן הָעֵץ אוּנ דִּי הָאסְט גֶּגֶעסָן פּוּן דָעם בּוּם אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ וְהָם אִיךְ הָאב גְּזאגְט דִּי זָאלְסְט פּוּן אִים נִיט עָסָן דְּרוּם אַרְוּרָה הָאדְמָה בְּעֲבוּרֶךָ אוּנ וְוִילֶן דִּיר בְּלוֹטְן דִּי עֶרְד זָאל דִּיר אוֹף בְּרֶעֶנֶן פַּר שְׁוֵוייסְ וְזָאכָן דְּהֵיינוּ פְּלִיגִין אוּנ פְּלַיי אוּנ וָעֶרֶם · רש"י שֶׁרַייבְּט דָם אִיז אֲמְשׁל צוּ אַיינֶם וָם נַייט אִין אַשְׁלַעכְטָן וָועג דָם הַיכְסְט עֶר טוּט שְׁלַעכְטִי מַעֲשִׂים שֶׁעלְטָן דִּי לַייט דִּיא בְּרִיכְסְט וָם עֶר הָט פּוּן זַיִיא גְּזוּנֶן אוּ אָדָם אִיז בְּשׁאטָן גְּוואכֶן פּוּן דָעד עֶרְד אוּנ אַז עֶר הָאט גְּזִינְדִיגְט אִיז דִּיא עֶרְד פּוּן וָעגֶן אִים גְּשׁאלְטָן גְּוואכֶן

בעצבון

לך ארי ערטילאי את המן אילנא דפקדתך בדיל דלא למיכל מניה אכלת : יב ואמר
האדם אתתא די יהבת עמי היא יהבת לי מן אילנא ואכלית : יג ואמר יי אלהים לאתתא
מה דא עבדת ואמרת אתתא חויא אטעיני ואכלית : יד ואמר יי אלהים לחויא ארי
עבדת דא ליט את מכל בעירא ומכל חות ברא על מעך תיזיל ועפרא תיכול כל יומי
חייך : טו ודבבו אשוי בינך ובין אתתא ובין בנך ובין בנהא הוא יהי דכיר לך מה
דעבדת ליה מלקדמין ואת תהי נטר ליה לסופא : טז לאתתא אמר אסגאה אסגי

בעל הטורים

צעריכי

אשר צויתיך לבלתי אכל · ס"ת רכיל שהלכה בעצת רכיל : (יב) ויאמר האדם האשה אשר נתתה וגו' · זש"ה משיב רעה תחת טובה לא תמוש רעה מביתו ס"ת האשה · שהיה כפוי טובה באשה שנתן לו לעזר : היא נתנה לי מן העץ ואוכל · לפי הפשט שהכיתני בעץ עד ששמעתי לדבריה : (טו) עקב · ג' · דין והוא ישופך הגדיל עלי עקב · והוא יגוד עקב זהו שדרז"ל על נחש חבל על שמש גדול שאבד מן העולם זהו גם איש שלומי וגו' הגדיל עלי עקב ועוד אמרו גבי ברכת השבטים אע"פ שדימה יהודה לאריה ונפתלי לאילה חזר וכללם כולם בברכה אחת דכתיב איש אשר כברכתו ברך אותם לומר שהשווה לגבור' ארי ולקלות אילה וזהו הוא יגד עקב אע"פ שדימה דן לנחש כלל גם גד באותה ברכה : (טז) הרבה ארבה · ב' במס' הכא ואידך הרבה ארבה את זרעך פירוש עצבונך הוא דם נדות רמז למ"ש כל אשה שדמיה מרובים בניה מרובים :

רש"י

ימי עיבורו של נחש צ שבע שנים : על גחונך תלך · רגלים היו לו ק ונקצצו : (טו) ואיבה אשית · אתה לא נתכוונת אלא שימות אדם כשיאכל הוא ר תחלה ותשא את חוה ש ולא באת לדבר אל חוה תחלה אלא לפי שהנשים דעתן קלות להתפתות ויודעות לפתות את בעליהן לפיכך ואיבה אשית : ישופך · יכתתך כמו (דברים ט כא) ואכות אותו ותרגומו ושפי' יתיה : ואתה תשופנו עקב · לא יהא לך קומה ת ותשכנו בעקב ואף משם תמיתנו א ולשון תשופנו כמו נשף בהם (ישעיה מ כד) כשהנחש בא לנשוך הוא נושף כמין שריק' ולפי שהלשון נופל על הלשון ב כתב ל' נשיפה בשניהם : (טז) עצבונך · זה צער גידול בנים (עירובין ק) : והרונך · זה צער העבור : בעצב תלדי בנים · זה צער הלידה : ואל אישך תשוקתך · לתשמיש ואעפ"כ

שפתי חכמים

צ פי' דימי עיבורה של חתול נ"ב ימים וימי עיבורה של חמור שנים א"כ בהמה גרוע מחיה ז' פעמים כך יהא הנחש ארור מהבהמה ז' פעמים נמצא שימי עיבורה ז' שנים וא"ל מכל החיה ר"ל ארי או אפעה שעיבורה לג' שנים ולט' שנה דא"כ לכתוב מכל החיה וליפתוק מכל הבהמה : ק דאם לא היו לו רגלים מה קללה היא על גחונך תלך הלא מעיקרא נמי לא הי' לו רגלים הרא"ם: ר וא"ת למה לא ירא הנחש שמא תאכל חוה תחלה דהא לא נתן בתחילה וי"ל דהנחש סבור דדרך הנשים שמכבדות את בעליהן ונותנין להם תחלה והוה גם היא תתן לאדם תחילה וימות וכיון שתראה חוה שימות הוא לא תאכל היא או הנחש היה סבור שלא יניחה הוא לאכול ועי"ל דסבר הנחש אדם מצווה שלא לאכול מעץ לכך ימית הוא אבל האשה אינה מצווה שלא תאכל מן העץ כי דוקא לאדם אמר הקב"ה ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל לכן אף אם תאכל היא לא תמות : ש דאל"כ מאי ואיבה אשית דמשמע דקפיד אההבתה : ת רצונו לתרץ דק"ל הא הקב"ה קלל אדם בפני עצמו וא"כ למה מערב כאן קללתו של אדם בקללתו של נחש ומתרץ דהכל קללתו של נחש הוא וגנאי שלו כלומר לא יהיה לו קומה כו' והרא"ם פי' דאל"כ מה ענין ואתה תשופנו עקב בקללתו של נחש הא לאו קללה היא זו ומעל גחונך תלך לא נפקא דהתם לקיצת רגלים הוא דאתא אבל אם רוצה לקום בקומה יקום כתב רחמנא תשופנו : א דקשה לרש"י כתיב הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב משמע שאין חילוק בין אדם לנחש אלא הוא יכתת ראשו והנחש ישופנו עקב והרי עוד יש הפרש ביניהן שאדם ממית הנחש והנחש אינו ממית את האדם אלא ע"כ צריך לומר אף משם תמיתנו הרא"ם · א"נ י"ל דקשה לרש"י דכיון דלעיל כתיב ישופך ראש וכודאי מתה וכאן כתיב תשופנו שהוא ג"כ מלשון ישופך וא"כ אם יכתת הראש ודאי מת הנחש ואם ישופנו עקב אינו מת והא הכל לשון א' הוא למה משמש כאן לשון מיתה וכאן אינו לשון מיתה וע"ז פירש ואף משם וכו' : ב פי' דקשה לרש"י למה לא נאמר בפי' תשכנו · והרא"ם פי' אע"פ שישופך הוא לשון כתיתה והיא אינה נופלת אלא בראש ותשופנו לשון שריקה שאינו נופל רק בנחש מ"מ מנהג הכתוב מדרך הצחות להשוות הלשונות אף שהם

האט מיך גנארט אדר ער האט מיך אן גרייצט ואכל אז איך זאל עסן : (יד) ויאמר יי אלהים אל הנחש אונ גאט האט גזאגט צום שלאנג כי עשית זאת ווייל דו האסט דס גטאן ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה זאלסטו זיין פר פלוכט מיין פון אלי בהמות אונ פון אלי חיות פון דעם פעלד פון דאנין לערינט די גמרא אז דס טראגן פון א שלאנג איז זיבן יאר על גחנך תלך אוף דיין בוך זאלסטו גיין · רש"י שרייבט ער האט גהאט פיס זענן זייא אפ גהאקט גווארן ועפר תאכל כל ימי חייך אונ ערד זאלסטו עסן וויא לאנג דו וועסט לעבן : (טו) ואיבה אונ איין פיינט שאפט אשית בינך ובין האשה וועל איך טאן צווישן דיר אונ צווישן דער אשה · רש"י שרייבט הקב"ה האט גזאגט צום נחש דיין כוונה איז גיוועזן אז אדם זאל צום ערשטן עסן פון עץ הדעת אונ ער זאל שטארבן כדי דו זאלסט נעמן חוה פאר אווייב דרום וועל איך מאכן א פיינט שאפט צווישן דיר אונ צווישן דר אשה ובין זרעך ובין זרעה אונ צווישן דייני קינדר אונ צווישן אירי קינדר הוא ישופך ראש ער וועט דיך טרעטן אדר צו שטוסן דיין קאפ ואתה תשופנו עקב אונ דו וועסט אים בייסן אין די פערשט אל האשה אמר צו דר אשה האט גאט גזאגט הרבה מערין ארבה איך וועל מערן עצבונך דיין טרוערקייט דס מיינט סען צער פון קינדר אוף צוהן והרונך אונ דיין טראגן דאס איז דר צער פון דעם

אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְבִלְתִּי אֲכָל־מִמֶּנּוּ אָכַלְתָּ׃ יב וַיֹּאמֶר
הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא נָתְנָה־לִּי
מִן־הָעֵץ וָאֹכֵל׃ יג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לָאִשָּׁה מַה־
זֹּאת עָשִׂית וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הַנָּחָשׁ הִשִּׁיאַנִי וָאֹכֵל׃
יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים ׀ אֶל־הַנָּחָשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹּאת
אָרוּר אַתָּה מִכָּל־הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל־
גְּחֹנְךָ תֵלֵךְ וְעָפָר תֹּאכַל כָּל־יְמֵי חַיֶּיךָ׃ טו וְאֵיבָה ׀
אָשִׁית בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זַרְעֲךָ וּבֵין זַרְעָהּ הוּא
יְשׁוּפְךָ רֹאשׁ וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב׃ ס טז אֶל־
הָאִשָּׁה אָמַר הַרְבָּה אַרְבֶּה עִצְּבוֹנֵךְ וְהֵרֹנֵךְ
בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים וְאֶל־אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ וְהוּא

שפתי חכמים

מפרש מעין לך לדעת וכו' ועי"ל דכתן ח"ת לפרש מי סגיד לך שעכוס תחה מן המעות דודתי היה יודע שעבר על המצוה (ילקוט לדיך) . ואני שמעתי פירוש אחר כלומר מי סגיד לך שתה עכוס תם נלו נמה תחה משיב לי יותר ממה שמלתי תוכך כי כשתמרתי לך תיכה לא שתלתי תוכך נמה תחה עכוס תיני תומר לך תלוח תם תעתת ותכלת מן העץ וגו' : ם דתל"ך היה לו להשיב כן על שתותו תכל כשהוא נבון נתתי' השיב על תמיכתו של הקב"ה כתשה וגו' וק"ל : ע ות"ח כל מסית שבעולם לעולם יפעול עלמו בטעמא זו וי"ל דדוקא נתש שלא נלעוות שלא להסית ולא נעבש שלא לפי שכתה תקלה על ידו לפיכך אייך לומר דכתי הכא וכו' תכל מסית שבעולם בתוכש שלא להסית נמלא כשהסית עובר על מלות הסה קיומו שלא להסית ומכש יש קלת יסוד להמיהת הכתי"ס מכתיבת יד תכת מורי ז"ל וכן מלאתי בשם מהרש"ל (חזקוני) וח"ת הא ק"ל דתין מסית תלה לע"ז תלה מדלמר לה וסייעם כתלמיס ס"מ סיעו דע"ז : פ שמתקלה ביעי עיבור יותר מבשתה ביעי עיבור של בהמה יותר מעיבור של חיה :

רש"י

כשת יש בעומד עכוס : הגן העץ . ם בתמיה : (יב) אשר נתתה עמדי . (ע"ז ה) כאן כפר בטובה : (יג) השיאני . כמעני כמו (ישעיה לו יד) תל יסית לכם חזקיהו : (יד) כי עשית זאת . מכאן אתין מהפכיס בזכותו של מסית שילו שתלו למה עשית זאת . היה לו להשיב דברי הכל ודברי התלמיד ע דברי מי שומעין (סנהדרין כט) : מכל הבהמה ומכל חית השדה . תס תבהמה נתקלל מחיה פ לא כל שכן כעמידו רבותינו מדרש זה במסכת כבורות (דף ח) לגמד

שימי

אוב פון דעם בוים אשר צויתיך לבלתי אכל ממנו ווס איך האב דיר גשאפט דו זאלסט ניט עסן פון אים אכלת האסטו גגעסן : (יב) ויאמר האדם תס אדם גזאגט האשה אשר נתתה עמדי דם ווייב ווס דו האסט גגעבן מיט מיר היא נתנה לי מן העץ זיא תס מיר גגעבן פון דעם בוים ואכל אוג איך האב גגעסן . רש"י בזוארינט ער ואלט בראפט זאגן תס ער גזאגט האשה נתנה לי אדר אשתי נתנה לי ואלט דר טייפיש גוטן מיין ווייב תס מיר גגעבן פון ועסטו ועגן תס ער גזאגט האשה אשר נתתה עמדי אין פון דאגן גדרוגגן אז אדם הראשון תס גלייקינט אין דר טובה ואס נאט תס אים גטאן כלומר נאט תס אים גגעבן אנוייב פון זיין טובה ועגן זיא זאל זי אים זיין אהילף אזו ויא אובן איז גשאפן אוג ער תס גלייקינט אין דר טובה אוג גזאגט האשה אשר נתתה עמדי כלומר דו האסט מיר גורם גוטן ואס איך האב גיטעסן פון דעם עץ התעת וארוס דו האסט מיר גגעבן דו אשה אוג זיא תס איך גבראכט דר צו : (יג) ויאמר י אלהים לאשה תס נאט גזאגט צו דער אשה מה זאת עשית וארוס האסטו דם גטאן והאמר האשה תס היא אשה נזאגט הנחש השיאני הדעד שלאנג

הט

לְאִסְתַּכָּלָא בֵּיהּ וְנִסְיַבַת מֵאִבַּיהּ וַאֲכָלַת וְיַהֲבַת אַף לְבַעֲלַהּ עִמַּהּ וַאֲכָל : ז וְאִתְפַּתָּחָא
עֵינֵי תַּרְוֵיהוֹן וְיָדְעוּ אֲרֵי עַרְטִילָאִין אִינוּן וְחַסִּיסוּ לְהוֹן מַרְכֵּי תְּאֵנִין וַעֲבָדוּ לְהוֹן זְרָזִין :
ח וּשְׁמָעוּ יָת קָל מֵימְרָא דַיְיָ אֱלֹהִים דְּמְהַלֵּךְ בְּגִנְּתָא לְמָנַח יוֹמָא וְאִסְתַּמַר אָדָם וְאִתְּתֵיהּ
מִן קֳדָם יְיָ אֱלֹהִים בְּגוֹ אִילַן גִּנְּתָא : ט וּקְרָא יְיָ אֱלֹהִים לְאָדָם וַאֲמַר לֵיהּ אַן אַתְּ : י וַאֲמַר
יָת קָל מֵימְרָךְ שְׁמָעִית בְּגִנְּתָא וְדָחֶלִית אֲרֵי עַרְטִילָאִי אֲנָא וְאִסְתָּרִית: יא וַאֲמַר מַאן חַוִּי

בעל הטורים לד

(ו) לאכול · ד' במס' סכה ולידך כי סלסל לעיסים · ומתוק כתאר וטוב לעיסים וכעצן לעיסים · כתאב יכלה לעיסים ע"ם נפ רלוותו מתוק וטוב לעיסים לאכל לחבריותו כעצן לעיסים שברמו מיתה לכל : (ז) ותפקחנה · ג' במס' הכא ולידך במס הכלא כוה כתן במס סנהדרין אז תן סיקה ממ"ד חיין שאכל ממנו תאב"ר תמה היה וזה כתן הגורן וכמו שנתקנאו עליו מיתה בשביל כתן הענן גם פתם נקנאסה מיתה ע"י כתן הנחש :

רש"י

ואתערבלו חימה (ב"ר) : עלה תאנה · הוא הענן שאכלו ו ממנו בדבר שנתקלקלו בו נתקנו (סנהדרין ע) לכל שלמי העניים מעגו' מליטול עליהם ומפני מה לא נתפרסם הענן ב שחין הקב"ה חפץ להזות בניו שלא יכלומוהו ויאמרו זה שלקה העולם על ידו · מדרש רבי תנחומא : וישמעו · יש מדרשי אגדה רבים וכבר סדרום רבותינו על מכון בב"ל ובשאר מדרשות ואני לא בחתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המיושבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו : וישמעו · מה שמעו את קול הקב"ה שהיה ל מתהלך בגן : לרוח היום · לתורת היום שהשמש בתה תשש (ס"א שמש ודוק כי כן עיקר) וזו היא מערבית שלפנות ערב חמה במערב והמה סדרו בעשיריות (שם לח) : (ם) איכה · יודע היה היכן הוא אלא ליכנס עמו בדברים שלא יהא נכאל להשיב מה יעניבו פתאום (ב"ל) וכן בקין לשון לו (בראשית ד) לו הבל לאחיך וכן בבלעם (במדבר כב ם) מי האנשים האלה עמך ליכנס עמהם בדברים ם וכן בחזקיהו בשלוחי מרודך בלאחן (ישעיה לט) : (יח) מי הגיד לך · מאין לך לדעת נ מה

בשם

שיתנשם בו דעה לקרות שמות לא ניתן בו יכ"ר עד שוכלו מן הענן ומ"ם ופוף המקרא מוכיח היינו שלא לאמר שכתוב וירלו כי ערומי' הם אלא וידעו ס"מ שנתחדשם בהם ידיעה וכו' : ו וכוחתו למה היה למכתב תחנה היה לו לכתוב ויתפרו עליה וישנו לשם תגורות ותו קשה לרש"י ולמה לקח לחם בענין מן תוהו הענן שחטא בו ולא מן החטרים כדי שלא יכינו עץ חטא כי גנאי הוא לפרסם חטאו כמה שחטא כמה לאמר חיה עני מלן המפרסם חטאו ומכוי לכל שאר עניים וכו' : כ פי' כיון דכתיב ויתפרו עלה תאנה שחין ס"ל לחלק להודיע כמה שקלקלו ס"ל קשה למה לא פירשם בפי' חיזה עץ הוא ולמה לא ברמיזים וק"ל : ל הוסיף מלת היה כי בזולת זה תורם על הזמן הסוף והוסיף ס"ן ולמר שהיה שלמת מתלך חברם ס"ן : מ ר"ל דשקר"ם היה חפץ ממנו שיאמר חטאתו ויכפר תשובה גלגו דשקר"ם רולה בתשובתן ואינו חפץ בחיותן וח"ת דכתי פי' וכן בגלעם מי החטיס וגו' כדי לכבוש עמו בדברים ובפ' בלק פי' כדי להטעותו היס לומר דבתם עמי הוא כדי לכבוש עמו בדברים אלא שבם נתן עצה על השבשבה שהוא להטעותו שבם ס"ש לפ' שלא יהיה נכאל דבתי עדיין לא התחיל בעבירה : נ וח"ת למה לא מפרש רש"י ג"כ מי סגיד לך שערום אתה מן המוה כמו שפי' לעיל וי"ל דמה שאמר הקב"ה מי הגיד לך כי עירום אתה קאי לחדברים של אדם שאמר ותירא כי עירום אנכי משמע דבשביל שבשם עירום לכך יראת דבשביל שאין לאדם מנוה אלא לא לירא לפי שאין חייב המנות דבשביל שאין לאדם מנוה אלא לא לירא שמא יעשם עליו חס עובר עליו · ואם בשביל שנעשווה לו ועבר עליו יראת דאי"כ היה לו לומר כי נפשרום · ותירא כי עבירתי על המנוה לכל מה שעשום היה מן המנות לא היה לו לירא לכך

מפרש

הָא נָאכַל זַיְיתָא נְבָאטָן בֵּירוּ זַיְיתָא זָאלָן נִיט עָסָן פּוּן דָעם עֵץ הַדַּעַת אוּנ זַיְיא זָענָן נָאקִיט גָּוּוָארָן פּוּן אִיר בְּלוֹטֶר זַיי הָאבֶּן עוֹבֶר גָּוּוָען אוֹף דָעם : (ח) וישמעו את קול יי אלהים אוּנ זַיְיא הָאבֶּן גֵיהָערְט דָם קוֹל פּוּן נָאט מִתְהַלֵּךְ בּוּן עָם וָואר זִיךְ רֶד מָאיְינָן אִין גָּארְטָן לְרוּחַ הַיוֹם צוּ דֶר זַיְיט וָום דִי זוֹן קוּמְט אַרַיין צוּ אוּנְטֶר זַיין דָם אִיז מֵעָרֶב זַיְיט וויתחבא האדם ואשתו אוּנ עָר הָאט זִיךְ בַּהַאלְטִין אָדָם מִיט זַיין וַוייב מִפְּנֵי יי אֱלֹהִים פַּר נָאט בתוך עץ הגן צְווִישֶׁן דִיא בֵּייטֶר פּוּן דָעם גָּארְטָן : (ט) ויקרא יי אלהים אל האדם הָאט נָאט גְרוּפָן צוּ אָדָם וויאמר לו אוּנ עָר הָט צוּ אִים גָּוּאגְט איכה וויא בִּיסְטוּ · רש"י שֶׁרַיי בִּיבְט נָאט הָט דָאךְ גְוִוסְט וְוִי עָר אִיז נָאר עָר הָט אִים פּוּן דָעסְט וָועגָן גִפְרָעגְט וְוִי בִּיסְטוּ כְּדֵי עָר זָאל מִיט אִים אַרַיין זַיין בֵּייט וְוָארוּם אַז עָר וָועט אִים שְׁטְרָאפֶן פְּלוֹצְלִונְג וָועט עָר זִיךְ אִיבֶּר שְׁרֶעקֶן אוּנ וָועט נִיט וְוִיסָן וְוִם צוּ עָנְטְפֶּרְן אוֹת נָאט ב"ה פּוּן וָועגָן זַיין גְרוֹס רַחֲמָנוּת וְוִיל הָאבֶּן אַז דִי וְוֶם הָאבֶּן גְזִינְדִיגְט זָאלָן תְּשׁוּבָה טָאן כְּדֵי עָר זָאל זַיְיא נִיט שְׁטְרָאפֶן דְרוּם הָט נָאט ב"ה מִיט אִים פְּרִיר אָן גְהוֹבֶן צוּ שְׁמָטָן כְּדֵי עָר זָאל זִיךְ נִיט אִיבֶּר שְׁרֶעקֶן אוּנ מָאכֶּר וָועט עָר תְּשׁוּבָה טָאן אוּנ וָועט זָאגָן אֶמֶת אִיךְ הָאב גְזִינְדִיגְט זַיי מִיר מְחַל אוּנ אִיךְ וָועל שוֹן מֶעֶר נִיט זִינְדִיגָן (מזרחי תנור ארי") : (י) ויאמר הָט אָדָם גָּאגְט את קלך שמעתי בגן רַיין קוֹל הָאב אִיךְ גֶהֶערְט אִין נָארֶטָן וְאִידא אוּנ אִיךְ הָאב מִיךְ גֶפָארְכְטָן כי ערום אנכי ואחבא אִיךְ בִּין נָאקִיט וְוָארוּם אִיךְ הָאב מִיךְ בַּהַאלְטָן : (יא) ויאמר אוּנ נָאט הָט גָּאגְט צוּ אִים מי הגיד לך וַוער הָט דִיר גָּאגְט כי ערום אתה אַז דִי בִּיסְט נָאקִיט כָּלוֹטֶר פּוּן וָואנָן זָאלְסְטוּ וְוִיסָן אַז עָם אִיז פַּר הָאנֶדן אַיין בּוֹשָׁה אַז מֶען אִיז נָאקִיט הָמן הָעץ

כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תַאֲוָה־הוּא לָעֵינַיִם
וְנֶחְמָד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל וַתִּקַּח מִפִּרְיוֹ וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן
גַּם־לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל׃ ז וַתִּפָּקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם
וַיֵּדְעוּ כִּי עֵירֻמִּם הֵם וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ
לָהֶם חֲגֹרֹת׃ ח וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים
מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ
מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגָּן׃ ט וַיִּקְרָא יְהוָה
אֱלֹהִים אֶל־הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה׃ י וַיֹּאמֶר אֶת־
קֹלְךָ שָׁמַעְתִּי בַגָּן וָאִירָא כִּי־עֵירֹם אָנֹכִי וָאֵחָבֵא׃
יא וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לְךָ כִּי עֵירֹם אָתָּה הֲמִן־הָעֵץ

שפתי חכמים

מדיין מן סמך ל"ם ותרגו סי' ותתגוממ : ו וש"ת נמס לש מס' רש"י כסדר שאמר לה שמתם ופקחו עיניכם כאחלה ותת"כ להיות כאלהים וי"ל לפי שכתוב אחר כן בסדיון וכי תאוה הוא לעיניים דסיינו ופקחו עיניכם ונאמר להסכיל דסיינו מה שאמר לה יודעי טוב וכע ולפי ל"ל דאמר שכתוב כי טוב כעץ למאכל סיינו מה שאמר לה שמתם להיות כאלהים : ז כוכחתו מדכתיב ממנו : ח דשל"ב לאמר נקנסה עליהם מיתה אבל לא היה כוונתה שימותו: ם כלומר לענין החכמה של ידיעה נאמר שנודע בהם עכשיו מה שאמרו ר"ל סיל מצות ומעז הדעת וגו' (בר"י) וכ"ל דלענין החכמה של דעת טוב וכע שכתוב מדבר וכמ"ש הרב בעיל ותע"ם

שניתנה

רש"י אשר

(ב"ר) : כי טוב העץ · להיות ו כאלהים : וכי תאוה הוא לעיניים · כמו שאמר לה שמתם ופקחו עיניכם : ונחמד להשכיל· כמו שאמר לה יודעי טוב וכע : ותתן גם לאישה · שלא תמות היא ויהיה הוא ז ויטול מחכמת : גם · לרבות בהמה ח וחיה : (ז) ותפקחנה וגו' · לענין החכמה ט דבר הכתוב ולא לענין רמיה ממש ופוף המקלל מוכיח · וידעו כי ערומים הם · לף הסומא יודע כשהוא ערוס אלא מהו וידעו כי ערומים הם מלוה לחת היקה בידם ומפרשלט

בְּעֲלֵי מְלָאכוֹת וְאִם אַרְבִּיטֶקְט הִיא אֲיַיגֶּנֶע מְלָאכָה וְאִם עֵר אַרְבִּיט וְאוֹרוּם עֵר וָאלְט נָעֲרִישׁ־קֵיטָנֶר זָאל נִיט אַרְבִּיטֶקְט רִי מְלָאכָה נֶאר עֵר אַז גָאט סַדַּמֶט־עֵר הָט גֶּעמַכְט פּוּן דֶעם בּוֹם הָט עֵר בַּשָׁאפֶן הִיא וָועלְט דְרוּם וַיֵּל עֵר נִיט אַז אִיר זָאלְט עָסֶן פּוּן דֶעם בּוֹם וּוָארוּם אִיר וָועט אוֹךְ זַיין אַז וִויא עֵר אוֹג אִיר וָועט אוֹךְ בַּשָׁאפֶן וָועלְטֶן : (ו) ותרא האשה אוג רִי אִשָׁה הָט גְּוָעהֶן כְּלוּמֶר עם אִיז אִיר וואל גְּפָעלֶן רִי רַייד פּוּן דֶעט עֵטֶש אוג זִיא הָט אִים גְּגלַייבְּט כִּי טוב העץ למאכל אַז דֶר בּוֹם אִיז גוּט צוּא עָסֶן כְּלוּמֶר צוּ זַיין דוּרְךְ דֶעם אַז וִויא נָאט צוּ בַּשָׁאפֶן וָועלְטֶן וכי תאוה הוא לעינים אוג אַז עֵר אִיז גְלוּסְטִיג צוּ רִי אוֹגֶן אַז וִויא דֶר נָעֵטש דָט צוּ אִיר גֶיזָאגְט (ופקחו עיניכם) ונחמד אוג עֵר אִיז גְלוּסְטִיג להשכיל צוּא מַאכֶן כְּלוּג דֶעם מֶענְטֶשֶׁן אַז וִי דֶר נָעֵטש הָט צוּ אִיר גֶזָאגְט· (וידעי טוב ורע) ותקח מפריו אוג זִיא הָט גְּנוּמֶן פּוּן זַיינִי פֵּירוֹת ותאכל אוג זִיא הָט גֶעֶסֶן ותתן גם לאישה אוג זִיא הָט גִיגֶעבֶן צוּ אִיר כַּאן אוֹךְ עמה כְּמוֹ אִיר ויאכל אוג עֵר הָאט גֶעֶסֶן :

(ז) ותפקחנה עיני שניהם אוג זַיי זָענֶן גֶעוָוָארֶן רִי אוֹגֶן פּוּן זַייא בַּיידִי כְּלוּמֶר זַייא זָענֶן קְלוּג גְּוָארֶן וידעו כי ערומים הם זָענֶן זַייא גְּוָואר גְּוָארֶן אַז זַיי זָענֶן נַאקְעט וויתפרו עלה תאנה אוג זַיי הָאבֶּן צוּ הוֹף גִיגֶייט בְּלָעטֶר פּוּן פַיגֶן בּוֹם ויעשו להם חגורות אוג זַיי הָאבֶּן זִיךְ דֶר פּוּן גְּמַאכְט אַיין אָן גּוּרְטוּנְג דָם אִיז אַז אִיר מַלְבּוּש · רש"י שְׂרִיבְּט אַבְּלִילְדֶר וַיִּיסְט דָאךְ אוֹךְ אַז עֵר אִיז נַאקְעט וָם לָאזְט מִיךְ נָאךְ דֶר פַּסְק הָעֶרֶן אַז זַייא זָענֶן גְּוָואר גְּוָארֶן אַז זַייא זָענֶן נַאקְעט נָאר אַז אִיז דֶר פֶּשֶׁט (וידעו כי ערומים הם) אַיין מְצָנָה

וַאֲמַר לְאִתְתָּא בְּקוּשְׁטָא אֲרֵי אֲמַר יְיָ לָא תֵכְלוּן מִכֹּל אִילַן גִּנְתָּא : ב וַאֲמַרַת אִתְּתָא
מִפֵּירֵי אִילַן גִּנְתָּא נֵיכוֹל : ג וּמִפֵּירֵי אִילָנָא דִי בְּמִצְיעוּת גִּנְתָּא אֲמַר יְיָ לָא תֵכְלוּן מִנֵּיהּ
וְלָא תְקָרְבוּן בֵּיהּ דִּלְמָא תְמוּתוּן : ד וַאֲמַר חִוְיָא לְאִתְּתָא לָא מְמָת תְּמוּתוּן : ה אֲרֵי
גְּלֵי קֳדָם יְיָ אֲרֵי בְּיוֹמָא דְּתֵיכְלוּן מִנֵּיהּ וְיִתְפַּתְּחוּן עֵינֵיכוֹן וּתְהוֹן כְּרַבְרְבִין חַכִּימִין בֵּין טָב
לְבִישׁ : ו וַחֲזַת אִתְּתָא אֲרֵי טָב אִילָנָא לְמֵיכַל וַאֲרֵי אִסְוֵי הוּא לְעֵינִין וּמְרַגֵּג אִילָנָא

רש"י

שמא תאמר לכם ת"ל תאכלו מכל וגו' · לף על פי שרשה מותם תלוים א משלה פירות הרבה עליה דבריה כדי שתשיבו ויבא לדבר בתורה טען : (ז) ולא חגרו בו · הוסיפה על הציווי לפיכך בתה לידי גרעון הוא שנאמר (משלי ל ו) אל תוסף על דבריו : (ד) לא מות תמותון · לחפה עד ב שנגעה בו תאר לה כשם שאין מיתה בנגיעה ג כך אין מיתה בתאילה (כ"ר) : (ה) כי יודע · כל לומן שאת בני ד תומנותו מן הטן אכל ובלע תת העולם (כ"ר) : והייתם כאלהים · יוצרי עולמות : ותרא האשה · לתחס דבריו על נחש ה והלתו לה והתמינתו

ב"ר

שפתי חכמים לאשתבלא

ערמתו וכו' כ"ל מתוך שהיה ערום ערוס מכל לף היה תרוב מכל : ת שת"ל לפרתו כ"ם מפני שהוא תחלת דבור: א כ' הרת"ם תת"ם שלא נודע זה מן הכתוב מוכרח הוא דתל"ב מה היו אוכלין ותן זה רחייה דלמת מיו אוכלים ממינו עשבים וזרעונו גינה· וכתב דהוכחת רש"י מדכתיב בקרא לף תאכלו מכל עץ הגן לף היה לו לכתוב תלף לף תאכלו מעץ הגן כיון שרתה אותם תאכלו עשבים וזרעונים ח"ב כל ל"ל תלף ותתי רתה אותם אוכלים פירות אך שרתה אותם אוכלין בפירונין ר"ל מהתחיל תכלו ומהשתא לף תכלו ומתילון אחר שהיה עומד תלטה תכלו ותו שתל אותם כיון שרתה אותם מקנת פירות תכלו ומקנתן לף תכלו היה לו מקום שתלה תם זה הוא משום בהיכה בעלמא שאין עוסים הש"י מפני ניווי הש"י שהוא פירות מ"ה אין אתם אוכלים אותם או מפני ניווי הש"י שהוא לכם לף תאכלו מכל עץ הגן ולכן אתם אוכלים ממקנתן וממקנתן אינכם אוכלים וק"ל : ב ותל"ב תאיך אתמינו לו כאתה שתל לף

מות תמותון ולף עמדה לשכחתו : ג ותימה ולמה עדיין היתה יכולה לומות שהרי היום גדול עדיין והקב"ה אמר ביום אכלך ממנו מות תמות ויש עוד לתקשות תם על הציעה יומתו ב"ש על התילה דתי אפשר יתילה בלא ציעה ות"ל למיתר לף תאכלו ממנו ולף תגעו בו וברתה דש"ם על התילה יומתו ועל הציעה יפלו בחוני מיד ותת"ל יהיה הולך ופותת ויומות ג"כ בחותו יום וק"ל כברתה שלא תלתה על הציעה ודתי לף תמות עוד ויש מקשים מתי רתיה הוה זה לענת שדתף תת התבה עד שציעה בענך ולף תתה ובא בחמת לף הוזכרו תלף על התילה ולף על הציעה והתתה עלמה למה לף ירתה בהפסק היו בהיעה בעלמה שלא הוה ס' כ"ת על התילה לבד וע"ק מתי דעתה דתתה שהוסיפה לומר על הלווי וי"ל דהלווי היה תל התדם ולף תל הוה לך תדם הוה לחוה ובשעת ניווי לחוה הוסילה גם על הציעה כי ידע שהיום דעתן קלות הם והתתה היתה שברה בחמת שהש"י הוה גם על הציעה ומה שברש"י הוסיפה על הלווי ושלף לפי מה שלווה לה תדם בשם הקב"ה לף הוסיפה כלום בשלא לף היה לה להשיב לנחש יותר ממה שהשיב הוא לף שתל אותה תלף על התילה ולף על הציעה וק"ל כברתה התתה שלא תתה בציעה לפי שברתה ולווהו מן בעלה תו לקחה גם מן ספרי ותילה ודו"ק · ויש מקשים עוד מה רתייה היה מן הציעה על התילה בשלמת הציעה היה בחוש שהוא דתתה עד שציעה תכל התילה יהיה ברצון וי"ל דהתתה שברה שהעץ הוא כמו הם המות שכל מי שתוכל ממנו הוא ימות כמו מי שיתכל מעץ החיים שהפירי עלמו הוא הגורם בו חייס לך הפירי הזה היה שם המות ולכך תמרה ולף תגעו בו כי הוא מושב בחוש ביה שם שם המות תריסים שלף בציעה ממית ושברה התתה זה הפירי בן ומ"ש דתתה אותה הנחש ותמר כשם שאין מיתה וכו' מנתתו : ד דקשה לרש"י מדרשת היה לו להקב"ה להתילה כדי שיהיו חכמים ויודעים טוב ורע ומתרץ כל לומן שוגע בני לומנותו : ה דקשה לרש"י מה רתתה שבניו שלא רתתה מקודם לכן דשת לף תלטה

עדיין

עָמָן פּוּן דִּיא פֵּירוֹת פּוּן אֶלֶי בַּיימָר וָאם וַיאקָמָן אִין דָעם נָארָטָן · ר"ש"י שְׁרַייבְט הָאטְשֶׁי עֶר הָאט דָאזְ
גְּזָעהָן אז זַיא עָמָן פּוּן דִי אַנְדֶרִי פֵּירוֹת הָט עֶר זַיא דָאזְ נִיט נִיקְעֶרט פָּרָעגָן נָאר דְרוּם הָט עֶר זַיא
גְּפָרָעגְט עֶר זָאל מִיט אִיר אֲרַייז גַיין אִין פִּיל רַייד כְּדֵי זַיא זָאל אִים אֶפּ עָנְטפָּרָן אוּנ עָם זָאל אַרוֹם קוֹמָן
עֶר זָאל אָן הַייבָּן צוּ רָעדָן פּוּן דָעם עֵץ הַדַּעַת : (ב) והאמר האשה אל הנחש הָט דִיא אִשָּׁה גָּזאגְט צוּם נָחָשׁ
מפרי העץ הגן נאכל פּוּן דִיא פֵּירוֹת פּוּן דִיא בַּיימָר וָם וַיאקָמָן אִין נָארָטָן עָמָן מִיר יאז : (ג) ומפרי העץ אשר
בתוך הגן אוּנ פּוּן דִי פֵּירוֹת וָם וַיאקָמָן אוֹף דָעם בּוֹם וָם עֶר אִיז אִין מִיטָן נָארָטָן אמר אלהים הָט נָאט אוֹנְז
גְּזָאגְט לא תאכלו ממנו איר זָאלְט פּוּן אִים נִיט עָמָן ולא תגעו בו אוּנ אִיר זָאלְט אִין אִים נִיט אִין רִירָן פּן הָמתן
טָאטָר וָעָט אִיר שְׁטָארְבָּן · ר"ש"י שְׁרַייבְט חָוָה הָט מִיסְיף גָעזָען אוֹף דָר צְווִי פּוּן נָאט וָארוּם נָאט הָאט
מַיין נִיט גְּשָׁאפְט נָאר אַז זַיי זָאלָן נִיט עָסָן פּוּן דָם עֵץ הַדַּעַת אוּנ זִי הָט גְּזָאגְט אַז נָאט הָט גְּשָׁאפְט אַז זַיי
זָאלָן אָפִילוּ נִיט אִין רִירָן דְרוּם אִיז אוֹם גְּקוֹמָן אַז זִי הָט עוֹבֶר גְּוָעזָן אוֹף דָר צְווִי פּוּן הקב"ה אַזוֹ וְוִיא וְוַייטָר
שְׁטָייט: (ד) ויאמר הנחש אל האשה הָט דָר שְׁלַאנְג גְּזָאגְט צוּ דָר אִשָּׁה לא מות תמתון איר וָעָט נִיט שְׁטָארְבָּן
רש"י שְׁרַייבְט עֶר הָט זִיא אֶשְׁטוֹם גְּמַאן בִּיז זִיא הָאם אָן גְּרִירְט אִין בּוֹם הָט עֶר צוּ אִיר גְּזָאגְט אַזוֹ וְוִיא
דוּ בִּיסְט נִיט גְּשָׁטָארְבָּן פּוּן דָעם אֶן רִירָן אַזוֹ וָעָטְסטוּ נִיט שְׁטָארְבָּן אַז דִיא וָעָטְסט פּוּן אִים עָמָן : (ה) כי
ידע אלהים נייערט נָאט וַיימָט כי ביום אכלכם ממנו אַז אִין דָעם טָאג וָום אִיר וָעָט פּוּן אִים עָמָן ונפקחו עיניכם
וָעָלָן גְּעפְּינְט וְוערָן אַייעָרֵי אוֹגָן והייתם כאלהים אוּנ אִיר וָעָט זַיין אַזוֹ וְוִי נָאט ידעי טוב ורע אִיר וָעָט וִיסָן
נוּטְץ אוּנ שְׁלָעכְטָץ · ר"ש"י שְׁרַייבְט אַזוֹ הָט דָר נָחָשׁ גְּזָאגְט צוּ חַוָה דָר אִיטְלִיכָר בַּעַל מְלָאכָה הָט פַיינְט דִי

בעלי

הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל חַיַּת הַשָּׂדֶה.
וּלְאָדָם לֹא־מָצָא עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ׃ כא וַיַּפֵּל יְהוָה
אֱלֹהִים ׀ תַּרְדֵּמָה עַל־הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אַחַת
מִצַּלְעֹתָיו וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתֶּנָה׃ כב וַיִּבֶן יְהוָה
אֱלֹהִים ׀ אֶת־הַצֵּלָע אֲשֶׁר־לָקַח מִן־הָאָדָם לְאִשָּׁה
וַיְבִאֶהָ אֶל־הָאָדָם׃ כג וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפַּעַם
עֶצֶם מֵעֲצָמַי וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי לְזֹאת יִקָּרֵא אִשָּׁה
כִּי מֵאִישׁ לֻקְחָה־זֹּאת׃ כד עַל־כֵּן יַעֲזָב־אִישׁ אֶת־
אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר
אֶחָד׃ כה וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִּים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ
וְלֹא יִתְבּוֹשָׁשׁוּ׃ ג א וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם מִכֹּל חַיַּת

שפתי חכמים

ויקרא התרדמה שמות לכל כהכמה וגומר והנה אין כאן כ"ל ממש מיה נכדו: ח פי' מנדדין: מ כ"ל דלפי פי' זה נ"ל מצלעותיו מסטריו אבל לפי פשוטו של מקרא לעיל הוא נלע ממש: י כתב כרש"י זה לשיטת דמ"ד ויצן ס' אח הנלע זכה שלא נחסר מגופו כלום וכו' ואני תומר לפילו למ"ד פרלוף לא היה חסר מגופו כלום כי היה כמין כ' פרלופין עם גופו מדוקקים זה בלד זה והא נחסר אלא מקום התחר וק"ל כ"ל ואע"פ דקאמר בגמרא בכלמה למ"ד כ' פרלופין היינו דכתיב ויסגור תחת למ"ד זכה מלי ויסגור ומכי מקום התחר י"ל דהי נמי סום כ' פרלופין סום מחוברין קלת ביחד: (נמ"י) ולפי שפשוט יותר לשיטת דמ"ד פרלוף לפי שהיה לו אלא פתוח שלא ס"ל נב הוקף לומר ויסגור כמו שסוגרין היה פתוח או היכה פתוחה אבל למ"ד זכה לא היה שייר כל כך לפיכך המקרא גם לדעתו ול"ל מקום התר: כ (נת"י) ל"ר ומהדרין דף ל"ם ופירש"י שלא ילאה בהתיכה קודם גמר תיקונה ושם מוכח שם בהיכון תחילת דמ"ד זכה לפיכך הקדים הכה לפרש ויסגור

רש"י

השדה

לעולם: (כ) ולאדם לא מצא עזר · (כא) ויפל ה' אלהים תרדמה · (כ"ר) כשהכיולן הכיולן לפניו כל מין ומין זכר ונקבה אמר לכלם יש בן זוג ולי אין בן זוג מיד ויפל: מצלעותיו · מסטריו ח כמו (שמות כו כ) ולצלע המשכן זה שאמרו (עירובין יח) שני פרלופין שנבראו ויסגור · מקום החתך: ויישן ויקח · שלא ילאה התיכה (עירובין יז) הכאיר כ שממנו נבראת ותחבזה עליו: (כב) ויבן

כבנין

דְאַרְעָא הֲהִיא טָב תַּמָּן בְּדוּלְחָא וְאַבְנֵי בורְלָא: ג וְשׁוּם נַהֲרָא תִּנְיָנָא גִּיחוֹן הוּא דְּמַקִּיף
יָת כָּל אַרְעָא כּוּשׁ: ד וְשׁוּם נַהֲרָא תְּלִיתָאָה תִּדֶּקֶל הוּא דְּמְהַלֵּךְ לְמַדִּינְחָא דַּאֲתוּר וְנַהֲרָא
רְבִיעָאָה הוּא פְּרָת: ה וּדְבַר יְיָ אֱלֹהִים יָת אָדָם וְאִשְׁרֵיהּ בְּגִנְּתָא דֶּעְדֶּן לְמִפְלְחָהּ וּלְמִטְּרַהּ:
ו וּפַקֵּיד יְיָ אֱלֹהִים עַל אָדָם לְמֵימָר מִכֹּל אִילָן גִּינְּתָא מֵיכַל תֵּיכוּל: ז וּמֵאִילָן דְּאִבְלִין
פֵּירוֹהִי חַכְמִין בֵּין טָב לְבִישׁ לָא תֵיכוּל מִנֵּיהּ אֲרֵי בְּיוֹמָא דְּתֵיכוּל מִנֵּיהּ מֵיתָא תְּמוּת:
ח וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לָא תַקִּין דֶּיהֱוֵי אָדָם בְּלְחוֹדוֹהִי אֶֽעֱבִיד לֵיהּ סְמָךְ כְּקִבְלֵיהּ: ט וּבְרָא
יְיָ אֱלֹהִים מִן אַרְעָא כָּל חַיְתָא בָּרָא וְיָת כָּל עוֹפָא דִּשְׁמַיָּא וְאַיְתֵי לְוָת אָדָם לְמֶחֱזֵי מָה יִקְרֵי
לֵיהּ וְכֹל דִּי יִקְרֵי לֵיהּ חָיְתָא קַדִּישָׁא הוּא שְׁמֵיהּ: כ וּקְרָא אָדָם שְׁמָהָן לְכָל בְּעִירָא

רש"י

המתיך: קרמת אשור · למזרחה א של מסורי: הוא פרת · החוזב על כולם ב המזכך על שם ס"י: (מי) ויקח · לקחו ג כדכתיב וגוים ופחתו ד ליכנס (כ"ב): (יח) לא טוב היות וגו' · (כ"ר) שלא יתמכו שתי רשויות הן הקב"ה בעליונים יחיד ואין לו זוג וזה בתחתונים ואין לו זוג: עזר כנגדו · זכה עזר לו זכה ה כנגדו להלחם: (יט) ויצר כו' מן האדמה (חולין כז) היה יכיל היה עשייה המסורס למעלה ויעש מלהיות את היה האדם וגו' מלת את ופירש שהעופות נבראו מן הרקק לפי שאמר למעלה מן המים נבראו וכאן אמר מן האדמה נבראו ועוד למדך כאן שכשעת ו יצירתן מיד בו ביום הביאם אל האדם לקרות להם שם · וכדבני מגדה (ב"ר) יכיל זו לשון רירוי וכאום כמו (דברים כ ים) כי תצור אל עיר שכשבאין תחת ידו של אדם: וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה וגו' · פרשהו ופרשהו כל נפש מה שאר יקרא לו האדם שם ז הוא שמו לעולם

שפתי חכמים

שם המתוו י"ל דש"כ היה לו ג"כ להזכיר בה"ש הידועה כמו בתחילה: א כ"ל קדמת כמו קדמה בה"ש דכתיב מקומות מציון שנכתב פי"ו במקום ה"ש הלה לכך נכתב קדמת לפי שהוא דבוק למלת תשור וכיון שהוא קדמה ש"כ הוה כתלוי כתיב לקדם כי כל תיבה שלפיכה נע"ד מתחלתה הטעל לה ה"ש בסופה וכו' כתלוי כתיב למזרח של תשור: ב כ"ל דדרים מדכתיב היה פרת ע"פ שכתב בכולהו הוה" הוה הסומה מ"מ נמי שם הכתב לה כתיב הוה הלה נמי פרת: ג דק"ל דכל היכא דכתיב לקיחה ממש שקודם שלקחו לא היה ברשותו והכא הכל ברשות הקב"ה הוה: ד דמ"י) והלא הלה פירש הכא פי' זה לשון על פסוק ויפש כ"ל משום שהוא קרוב יותר לפשוטו לפי שלשון לקיחה שייך דוקא בדבר החומרי ולו הכ"ח שלין בהם דעה ובינה אבל האדם עיקרו המדע והשכל ולא הגוף ולין לשון לקיחה שייך על המדע והשכל שהוא דבר שלין בו ממש ת"ל הפיהו שמפתה את דעתו למחשבה לחטא כעין הלקיחה וגמרי שמעתיקין ממקום למקום: ה ד"ק"ל דכתהלה כתיב עזר ואח"כ כתיב כנגדו משמע לעזות נגדו להלחם עמו: ו נראתה היה לו קרי הלה על קריאת בהמות ועזות שהיה ביום הששי לאחוקי עופות בריאתן היה ביום החמישי והוליך לפניהם להזות להזות שמרקק ונברלו העופות ולפעמים שני להזות שביום יצירתן וכו': ז הפך הקרקע והוסיף מלת שם אחר האדם ומלת לעולם אחר שמו כי בזולת תוכפת שם יהיה פי' יקרא לו כמו קרלן לו ויאכל לחם לה קריאת שמות ואז אין לעשה למאמר הוה שמו לדיבה למימר הוה שמו קודם קריאתו של אדם שהרי על ידו נקרא לשם שמות ובזולת השיפוף יהיה פי' כל מה שיקרא לו אדם כשם נפש חיה הוה שמו וזה לימו תמת שבזולת קריאת אדם נפש חיה הוה כי נפש חיה כולל בהמות ועופות ועוד לוך נאמר ויקרא

נָאט הָט גְנוּמָן דָּעם מָענְטָשָׁן ויניחהו בגן עדן אוּג הָט אִים גְּזָעצְט אִין דָּעם נָארְטָן פּוּן דָּעם עֲרָן לעבדה צו
דִינֶן זַיא ולשמרה אוג צוּ הִיטָן זַיא: (טז) ויצו יי אלהים על האדם אוג נָאט הָט נְשָׁאפְט דָּעם מָענְטָשָׁן לאמר
אַזוֹ צוּ זָאגָן מכל עץ הגן פּוּן אֶלִירְלַייא בַּייטֶר וָאם וַואקְסְט אִין נָארְטֶן אכל תאכל זָאלְסְטוּ עָסָן: (יז) ומעץ
הדעת טוב ורע אוג פּוּן דֶּעם בּוּם וָוָם אַז מָען עָסְט פּוּן אִים וַוייסְט מָען אִיין צְווייֶשׁן שַׁייד צְווייֶשׁן גוט אוג
שְׁלֶעכְט לא תאכל ממנו זָאלְסְטוּ נִיט עָסָן פּוּן אִים כי ביום אכלך ממנו וָארוּם אִין דֶּעם טָאג וָאם דִּי וָועסְט
פּוּן אִים עֶסֶן מות תמות וָועסְטוּ שְׁטַארְבָּן: (יח) ויאמר יי אלהים אוג גָאט הָאט נִיקָאגְט לא טוב עָם אִיז נִיט
גוט היות האדם לבדו דָר מָענְטָש זָאל אַלַיין זַיין · רש"י שֶׁרַייבְט בְּדִי מָען זָאל נִיט זָאגָן עָם אִיז פַּר הַאנְדָן
צְוַוייא גָעטָר אוֹף דָר וָועלְט נָאט ב"ה אִיז אַיְינְזִיג צְווייֶשׁן דִיא אַייבֶּרְשְׁטֶע אוג הָט נִיט קֵיין בָּן זוג אֲזוֹ אִיז
דָר מָענְטָש אוֹךְ אֲנָאט וָוארוּם עֶר אִיז אַיְינְזִיג צְווייֶשׁן דִיא אוּנְטֶרְשְׁטֶע אוג הָט נִיט קֵיין בָּן זוג דָרוּם
הָאט נָאט גָאנְצְט עָם אִיז נִיט גוט דָער מָענְטָש זָאל זַיין אַלַיין אעשה לו עזר אִיךְ וָועל אִים מַאכָן אַיין הִילְף
כנגדו בַּייא אִים אָדָר אֲקָעגָן אִים כְּלוֹמָר אִיךְ וָועל אִים גָעבָּן אַוַוייב · רש"י שֶׁרַייבְט אֲז דָר מָענְטָש אִיז
זִיכָּה דָם הַייסְט אֶזֶר אִיז גוט אוג פְּרוּם אִיז דָם וַייב צוּ אִים אַהִילְף אוג אֲזֶר אִיז נִיט זוֹכֶה דָם הַייסְט
אֶזֶר אִיז נִיט גוט אִיז זִיא קֶעגָן אִים דָם הַייסְט זִיא אִיז אִים דָר וויֶדֶר אוג זִיא קְרִיגְט זִיךְ מִיט אִים אוג
הָאלְטְט מִיט אִים תְּמִיד מִלְחָמָה: (יט) ויצר יי אלהים מן האדמה אוג נָאט הָאט בַּשָׁאפָן פּוּן דָר עֶרְד כל חית
השדה אֲלֵי חַיוֹת פּוּן דֶּעם פֶּעלְד ואת כל עוף השמים אוג אֲלֵי עוֹפוֹת וָום זָענָן אוּנְטֶר דֶּעם הִימֶל וויבא אל האדם
אוג עֶר הָט גְּבְרַאכְט צוּ דֶּעם מָענְטָשָׁן לראות צוּ זָעהָן מה יקרא לו וָואם פַּר אַנָאמָן עֶר וועט אִים אֵן רופָען
וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה אוג אַלְירְלַייא לַייבֶּר וָום זַייא הָאבָן אִין זִיךְ אַחַיוֹת וָואם דָר מָענְטָש וועט

וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם׃ ז וְשֵׁם־הַנָּהָר הַשֵּׁנִי גִּיחוֹן הוּא
הַסּוֹבֵב אֵת כָּל־אֶרֶץ כּוּשׁ׃ ח וְשֵׁם־הַנָּהָר
הַשְּׁלִישִׁי חִדֶּקֶל הוּא הַהֹלֵךְ קִדְמַת אַשּׁוּר
וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי הוּא פְּרָת׃ ט וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים
אֶת־הָאָדָם וַיַּנִּחֵהוּ בְגַן־עֵדֶן לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ׃
י וַיְצַו יְהוָה אֱלֹהִים עַל־הָאָדָם לֵאמֹר מִכֹּל
עֵץ־הַגָּן אָכֹל תֹּאכֵל׃ יז וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע
לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת
תָּמוּת׃ יח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא־טוֹב הֱיוֹת
הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה־לּוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ׃ יט וַיִּצֶר
יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת
כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל־הָאָדָם לִרְאוֹת מַה־
יִּקְרָא־לוֹ וְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא־לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה
הוּא שְׁמוֹ׃ שלישי כ וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁמוֹת לְכָל־

שפתי חכמים

מפורסם שהוא נהר מלריס שלא נטעה לומר שהוא נהר לחר ולח נהר לחרת ולח לרן מלריס ותירן ע"ם וכו' כלומר מס"ם קרח כשם פישון שהוא דכשם זה מזכיר שכחו של נהר ואו קשה למה נראה זה בח להודיע לת גדולתו יותר מכשחר נהרות בשמות שלשם ומשכם לין ס"ל דכשחר נהרות נמי מפורש בשמותיהן השבח שלשם ניחון שסיה כולך כו' וכזה יהונן למה מספך רש"י שכתוב דמתחלה מפרש שמות הנהרות ואח"כ קדמת לשור וכו' ת"ל וכזה דלח כי' כן גבי פישון דכתיב נמי הוא הסובב לת כל לרן החוילה ומשלחו שם לים החוילה כפ' נת ו"ל דחוילה דכתן הוח שם המחוז ולח על שם לים דהל הוח כולך בלרן מלריס ס"ל לרן קרח לותו כשם בלים חוילה ועוד כיון שכתוב בלרן כה"ל שידענו החוילה ע"כ שם המחוז הוח וכזה יהונן נמי דמקשים מל"ל לרש"י דכוס ותשוב ע"ם בשביל לומר שם המחוז הוח כמו לרן החוילה שהוא שם

רש"י

ופשטו פרשיו • ד"ל פישון שהוא מגדל פשטן שמל מלריס (ישעיה יח ס) וכושו עובדי פשטים : (יג) גיחון • שסיה כולך וכושה וכמייתו בדולח מלד כמו (שמות כה כח) וכי יגח שמגפת והולך וכושה : (יד) חדקל • שמימיו חדין וקלין : פרת • שמימיו פרין ורבין • ומבלין לת המלכים : כוש ואשור • עדיין לל היו וכתב המקרל על שם העתיד

שם

וְעֹבֵר אֶת גְּרוּפָּן שֶׁהֵם רָם אִיז אַז אַיִן אָבֶן טוֹב׃ (יג) ושם הנהר השני גיחון אוּן דָר אַנֶדֶרר טַייִךְ הַייסְט גִּיחוֹן הוּא עֶר בְּלוּמֶר רָאם אִיז דָר טַייִךְ הסובב את כל ארץ כוש וּוָם עֶר רוּנְגֶלְט אַרוּם דֶם נָאנְצִי לַאנְד כּוּשׁ׃ (יד) ושם הנהר השלישי אוּן דְרִיטֶער טַייִךְ הַייסְט חִדֶּקֶל וַיילְ דִי וָאסֶר אִיז שַׁארְף אוּן גְרֵינְג חֲדֶקל מַאכְט חַד קַל אִיז טַ יִשְׂ שַׁארְף אוּן גְרֵינְג דְרוּם הַייסְט עֶר חֲדֶקל הוא ההלך קדמת אשור דָר טַייִךְ גֵיט אִין מִזְרַח צַייט פּוּן אַשּׁוּר והנהר הרביעי אוּן דָר פֶערְדָר טַייִךְ הוא פרת אִיז דָר טַייִךְ פְּרָת דֶם אִיז לְשׁוֹן פָּעָרֶן וָוארוּם דֶם וָאסֶר פּוּן דֶעם טַייִךְ פְּרָת מַאכְן פָּעָרֶן אוּן מַאכְן גְרוּנְד דֶעם פָּעָנְשָׁן׃ (טו) ויקח יי אלהים את האדם אוֹ

בְּאַפּוֹהִי נִשְׁמְתָא דְחַיֵּי וַהֲוָה בְּאָדָם לְרוּחַ מְמַלְלָא : ח וּנְצִיב יְיָ אֱלָהִים גִּנְתָא בְּעַדֶן
מִלְקַדְמִין וְאַשְׁרֵי תַּמָּן יָת אָדָם דִּי בְרָא : ט וְאַצְמַח יְיָ אֱלָהִים מִן אַרְעָא כָּל אִילָן דְּמַרְגַּג
לְמֶחֱזֵי וְטָב לְמֵיכָל וְאִילָן דְּחַיֵּי בְּמִצְיעוּת גִּנְתָא וְאִילָן דְּאָבְלִין פֵּירוֹהִי חַכְמִין בֵּין טָב
לְבִישׁ : י וְנַהֲרָא הָוָה נָפִיק מֵעֶדֶן לְאַשְׁקָאָה יָת גִּנְתָא וּמִתַּמָּן מִתְפְּרֵשׁ וַהֲוָה לְאַרְבָּעָה
רֵישֵׁי נַהֲרִין : יא שׁוּם חַד פִּישׁוֹן הוּא דְּמַקִּיף יָת כָּל אַרְעָא דְחַוִּילָה דִּי תַמָּן דַּהֲבָה : יב וְדַהֲבָה

בעל הטורים

ויפח בחטיו כשמת חיים ס"ת מוחס : נשמת . ד' ויפח בחטיו נשמת כל אחר כשמת רוח חיים . נר ס' נשמת חדש . ומס נלמ נשמת ס' כנגד נפגרית : כאחד נשמת חיים כ"ת חלם שהיה חלמו של עולם : (י) ויפרד . כ' כאמור, ככה ואחיד ודל מרעהו יפרד כשנעשה חדש כרחשון דל מן המצות נפרד מהאן : (יב) כבדלח . כ' כאמר, ככה ואחיד ושינו בעין הכדלח מלמד שהכניס פוטות ומרגליות ירחו עם כתן :

דארעא

רש"י

וגו' לחיתי כבריימת של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי
מל"ב מדוח שהחזיק מדבש, וא אחת מהן כלל שלחתיו
מעשה הוא פרפו של רחמנן וגו' לת האדם זהו
כלל שהש בריאתו מהיכן ומהש מעשיו חזר ופירש ויילך
ס' אלהים וגו' ויאמת לו גן עדן ויניחהו בג"ע ויפל עליו
תרדמה השומע שבור שהוא מעשה אחר ואינו אלא פרפו
של רחמנן וכן אלו הבהמה חזר וכתב ויצר ה' וגו'
מן האדמה כל חית השדה כדי לפרש ויבא אל האדם
לקרות שם וללמד על העופות שנכנסו מן הרקיע:(ה) ויצמח
לעניו ק הגן הכתוב מדבר : בתוך הגן . ר' אליעזר הגן :
(יא) פישון . הוא נילוס נהר מלריס וע"ש שמימיו
מתבררין ש ושולין ומשקין את האדם ונקרא פיסון כמו

שפתי חכמים

כאמיתה בעבורו וע"כ לון זה מפרעיו וכיה קשה על הקרא למה
כפסיק למה שאמר ויעש ה' אלהים כיון שכבר נעשו אלא ע"כ
מקדם פירוש מוכח וים לפרש כמי שיפסוק במלמת מי הוה וגו' כי
פירוש מלקדמין כתרגומו וייתי מה שכתוב כאן ויעש וגו' כי
ויילך וגו' כמדבר ויילך יצירה לעובש הכא ויצירה לעולם הוה
להודיע שהאדם עבדת להעבודי עולם הבא והעבודי עולם הזה
דאל"כ תקשה למה נעשו גן בעדן מלקדמין אם לא בשביל העבודי
האדם לכל עבכוו שפי' מקדם ממוכחו של גן ולא בא להורות אלא
בשיוה מקום היה חייותו של אדם ולא להודיע על העבודי עולם הזה
ולהכרית ניחא ליפסוק אלא שיכרת את האדם בשביל שיחטא
בהעבודי עולם הזה ול"ל קשה למה כתוב ויעש וגו' לקרוא דוגלי
ולא אלא ויכרת וע"ז פי' ראשי וכו' : ק דאי אלא אלהים
למה לי לזוה הפה בשעת הלווי עץ נחמד וכו' : ר' אחא
קאמר : ש דק"ל מכיון שהוא נילוס היה לו להזכיר בשם הידוע

מפורפס

ופשו

גַּוְנָן אוּג וְזִי אַזּוֹ עָם הָט זִיךְ מִיט אִים גְּפִירְט אוּג דְּרוּם שְׁטַיִיט וַיִיצֶר מִיט צְוַוייא יִתֶּן צוּ וַיִיזֶן אוֹף צְוַוייי
בְּשְׁעָפְּנִישׁ אַיין קַאל הָט עֶר אִים בַּשָּׁאפֶּן אוֹף דֶר וֶועלְט אוּג דָם אֲנְדֶרִי קַאל הָט עֶר אִין אִים בַּשָּׁאפֶּן אַכְט
עֶר זָאל קָאנֶן בַּשָּׁאפֶּן וָועֶרֶן בְּשַׁעַת תְּחִילַת הַבְּרִיאָה עפר מן האדמה אֵשׁ פון דֶר עֶרֶד נָאט הָט זַיין גְּמַאכְט
אֵשׁ פון אַלֶי פִּיר זַיטֶן פון דֶר וֶועלְט אוּג הָאט אִים בַּשָּׁאפֶּן כְּדֵי צוּ עֶר וֶועט שְׁמַארְבֶּן זָאל אִים אִיטְלִיכֶם
אֶרְט פון דֶר עֶרֶד צוּ נֶעמֶן אַז נֶעמֶן אִים בְּאגְרַאבֶּן וִיפּה באפיו אוּג עֶר הָאט גִּבְלָאזֶן אִין זַיין נָאז לֶעבֶּר
נשמת חיים אַלֶעבֶּנְדִיגֶן אָטוֹם דָם אִז דִיא נְשָׁמָה אֲדֶר נשמת חיים עֶר הָט אִים גֶּנֶעבֶּן אֲנְשָׁמָה עֶר זָאל דֶער
מִיט קָאנֶן לֶעבֶּן וִיהי האדם לנפש חיה אוּג דֶר מֶענְטְש אִז גְּוואָרֶן צוּ אַלֶעבֶּנְדִיגֶן נֶפֶש · רש"י שְׁרִייבְט דִיא
בְּהטוֹת וָועֶרֶן אוֹךְ גְּרוּפֶּן נפש חיה נאר דֶער נֶפֶש פון דֶעם מֶענְטְשֶׁן הָאט אִין זִיךְ אַיין חִיוֹת מַיין פון אַלֶי
בְּשְׁעָפְּנִישׁ וְואוּרום נָאט הָט אִים גֶּנֶעבֶּן דֶעָה אוּג רְבוּר דָם הַיימְט עֶר הָט שַׁבָּל אוּג עֶר קָאן זַיין דַיידֶן : (ח) ויטע
י אלהים גן בעדן מקדם אוּג נָאט הָט גֶיפְלַאנְצְט אַגְרֶטֶן אִין עֶדֶן פון מִזְרָח זַיטְט וישם שם את האדם אשר יצר
אוּג עֶר הָט דְאֶרְטֶן אַרַיין גֶיזֶעצְט דֶעם מֶענְטְשֶׁן וָואם עֶר הָאט בַּשָּׁאפֶּן : (ט) ויצמח י אלהים מן האדמה אוּג
נָאט הָט גְמַאכְט שְׁפְּרָאצִין פון דֶר עֶרד כל עץ אַלֶעֶרְלַי בַּיימֶר נחמד למראה וָאם אִיז גְּלוּסְטִיג אִן צוּ זֶעהֶן
שׁוּב למאכל אוּג הָאבֶּן אַיין גוּטֶן סַעֶם צוּ עֶסֶן ועץ החיים אוּג דֶר בוֹם פון לֶעבֶּן בְּלוּטֶר אַז מֶען עֶסְט פון אִים
לֶעבְּט מֶען אַיבִּג בְּרִיךְ הָט נָאט גְּפְלַאנְצְט אִין מִיטֶן נָאגְטֶן ועץ הדעת טוב ורע אוּג דֶעם בּוֹם וָואם אַז
מֶען עֶסְט פון אִים קָאן מֶען וִויטֶן אוּג פַּר שְׁטַיין דֶעם צְוַוויֶשֶׁן שַׁייד פון גוּטֶם.אוּג בַּיין דֶם בּוֹם הָט נָאט אוֹךְ
גְּפְלַאנְצְט אִין נָאגְטֶן : (י) ונהר אוּג אַיין מַיוֹךְ יצא מעדן אִז אַרוֹס גֶיגַאנְגֶן פון דֶעם גַּן עֶדֶן להשקות את הגן
אֶן צוּ טְרֶענְקֶן דֶעם נָאגְטֶן ומשם יפרד אוּג פון דָאגְטֶן הָאט עֶר זִיךְ צוּ שַׁייד וְהיה לארבעה ראשים אוּג עֶר
אִז גְּוואָרֶן צוּ פִּיר הַיבְּט וָאסֶרִין : (יא) שם האחד פישון דֶר נָאמֶן פון אַיין טַייךְ אִז פִּישׁוֹן דָם אִז דֶר טַייךְ
הילם אוּג פַּר וָאם וָועֶרט עֶר אֶן גְּרוּפֶּן פִּישׁוֹן דָאם אִז לָשׁוֹן מֶעֶרֶן וַיילְ זַיינֶי זַיטֶן וָואסֶר וָועֶרֶן גְּבֶענְטְשְׁט אוּג
זְעֶרִין זִיךְ אוּג נַיִיגֶן אוֹף אוּג טְרוּנְקֶן אִן דָם לַאנְד הסובב וָום עֶר רִינְגֶלְט אַרוּם את כלארץ החוילה דָם נָאגְצֶע
אַנְד חֲוִילָה אשר שם הזהב וָום פון דָאגְטֶן קוּמְט אַרוּם דָם נָאגְלָד : (יב) וזהב הארץ ההוא טוב אוּג דָאם נָאגְלָד
וּן דָעם לַאנְד אִז גוּט שם הבדלח פון דָאגְטֶן קוּמְט אַרוּם דָאם קְרִיסְטָאל ואבן השהם אוּג דֶר שְׁטַיין וָואם

וועדם

הָאָרֶץ וּבְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ׃
כז וַיִּבְרָא אֱלֹהִים ו אֶת־הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם
אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם׃
כח וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים
פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ וּרְדוּ בִּדְגַת
הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל־חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל־
הָאָרֶץ׃ כט וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת־
כָּל־עֵשֶׂב ו זֹרֵעַ זֶרַע אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ

שפתי חכמים

מהד מקו : ת ר"ל כמו שגזרין במלאכים ומדברים לפני הקב"ס
ק עומדת ספתגמת וכו' ס"מ שהקב"ס ממלך במלאכים :
א (בח"י) לע"ג דלעיל פי' שהל יתקנתו וכו' י"ל דה"ק שלע"פ
שים כח ביד הקב"ה שהל יתגוות מהמלאכים אף"ס שהוא
עצומותיו ליומר [illegible]

ר"ל

ואת רש"י

בפמליא שלו שכן מצינו בחתוב שאמר לו מיכה (מלכים
ג כב יט) ראיתי את ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים
עומד עליו מימינו ומשמאלו וכי יש ימין ושמאל לפניו אלא
אלו מיומנים לזכות ואלו משמחילים לחובה . וכן (דניאל
ד יב) בגזרת עירין פתגמת ת ובמאמר קדישין שהלתא
לף כלן בפמליא שלו ואל יקשה לך [illegible] במלויים כדמותי אם אין כדמותי בתחתונים הרי יש קצה במעשה
ברואים : נעשה אדם . לע"פ שאת מיומנים בלויים את
מקום למיומים לדרוש לא נמצא הכתוב מלמד דרך ארץ
ומדת עניות שיהא הגדול נמלך ומוסל רשות מן הקטן א [illegible] למדנו שיהא מדבר עם בית דינו

גלגל

צַייְבְּרְשְׁטִי בְּשְׁעֶפְּנִישׁ אִיז יוא פַּר הָאנְדֶן אַז וִוי כַּיין דְטוּת וָועט זַיין אַיין קְנָאה אִין דִי מַעְשֶׂה בְּרֵאשִׁית דָם מִיטְט אִין דִי זַאכֶן וָום זָענֶן
בְּשְׁאפֶּן גִוואָרֶן וְוארוּם דִי אוּנְטֶרְשְׁטִי בְּשְׁעִקְנִישׁ וָועלֶן מְקַנֵּא זַיין דִי אַייבֶּן שְׁטִי דְטוּם רִיטְט עֶר זִיךְ בְּרָאטֶן
מִיט דָעם בֵּית דִין שֶׁל מַעְלָה דָם זָענֶן דִי מַלְאָכִים אוּנ דָט נְזָאגְט נעשה אדם לָאמִיר בְּשָׁאפֶן צַיין מָענְטְשֶׁן אוּנ
חָאמְשֶׁי זַיי הָאבֶּן דָאךְ אִים נִיט גְהָאלְפֶן בְּשָׁאפֶן דָעם מָענְטְשֶׁן אוּנ דָא אִיז דָאךְ פָּאר הָאנְדֶן אַיין צְוַיי
צַיין אַפִּיקוֹרְם זָאל מוֹרֵד זַיין אֵן הקב"ה אוּנ זָאגְן אַז דִיא מַלְאָכִים הָאבֶּן אוֹךְ נְהָאלְפֶן בְּשָׁאפֶן דָעם
מָענְטְשֶׁן וָוארוּם עָם שְׁטֵייט דָאךְ (נעשה אדם) לְשׁוֹן רַבִּים אִיז טַייטְשׁ לָאמִיר בְּשָׁאפֶן אָמָענְטְשֶׁן אוּ
מִשְׁמַע אַז נָאט הָט גְוָאגְט צוּ דִי מַלְאָכִים אַז זַייא זָאלֶן אִים אוֹךְ הֶעלְפֶן בְּשָׁאפֶן דָעם מָענְטְשֶׁן הָט פָּארְט
דָר פְּסוּק נִיט פַּר מִיטְגִן צוּ שְׁטָעלֶן (נעשה אדם) אוּנ צוּ לֶעְרְנֶן דָרָךְ אֶרֶץ אוּנ אַיין מִדָּה פוּן עֲנָוות אַז דָר
עֶרְסְטֶר זָאל זִיךְ בְּרָאטֶן אוּנ זָאל נָעמֶן רְשׁוּת פוּן דָעם קְלֵיינֶם וָוארוּם עָם זָאל שְׁטַיין אֲעַשֶׂה אָדָם וְואלְט
טַייטְשׁ גְוֶעזֶן אִיךְ וֶועל בְּשָׁאפֶן וָואלְטֶן מִיר נִיט אָפּ גְלֶעְרְנְט אַז עֶר רָעט מִיט דָעם בֵּית דִין שֶׁל מַעְלָה נָאר
מִיר וָואלְטֶן גְטַיינְט אַז עֶר רָעט מִיט זִיךְ אַלֵיין אוּנ דִי תְּשׁוּבָה וָום מֶעֶן זָאל עֲנְטְפֶּרֶן דָעם אַפִּיקוֹרוֹם שְׁטַייט
בְּייא דִי זַייט וָואלְטֶן וַייְטֶר שְׁטַייט (ויברא אלהים את האדם) אִיז טַייטְשׁ נָאט הָט אַלֵיין בְּשָׁאפֶן דָעם מָענְטְשֶׁן
אוּנ עָם שְׁטַייט נִיט ויבראו זַייא הָאבֶּן בְּשָׁאפֶן וירדו אוּנ זַיי זָאלֶן גְוֶעלְטֶעגֶן בדגת הים אִין דִי פִּישׁ פוּן דָעם
יָם וּבעוף השמים אוּנ אִין דִיא פֶייגִיל וָואס זָענֶן אוּנְטֶר דָעם הִימֶל וּבבהמה אוּנ אִין דִי בְּהֵמוֹת וּבכל הארץ אוּנ
אִיבֶּר דָר נַאנְצֶר עֶרְד וּבכל הרמש אוּנ אִיבֶּר אַלֶי וִוירְמֶנִינְג הרמש על הארץ וָום טוּט וִוידְמֶנִינְן אוֹךְ דָר עֶרְד .
רש"י שֶׁרַיי בְּט דָם לְשׁוֹן וירדו פָּעֶן פָּעֶן טַייטְשׁן זַיי וָועלֶן גְוֶעלְטֶעגֶן אוּנ פָּעֶן קָאן טַייטְשׁן זַייא וָועלֶן נִיטְדָן
פְּלוּסֶר אַז דָר מָענְטְשׁ אִיז זוֹכֶה דָם הַיִּיטְט אַז עֶר טוּט דָעם רְצוֹן פוּן הקב"ה עְוֶעלְטֶעגְט עֶר אַיבֶּר דִי חַיּוֹת

אַפֵּי רְקִיעָא דִשְׁמַיָּא: כא וּבְרָא יְיָ יָת תַּנִּינַיָּא רַבְרְבַיָּא וְיָת כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא דְרָחֲשָׁא דִי
אַרְחִישׁוּ מַיָּא לְזַנֵיהוֹן וְיָת כָּל עוֹפָא דְפָרַח לְזַנּוֹהִי וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי טָב: כב וּבָרִיךְ יָתְהוֹן יְיָ
לְמֵימָר פּוּשׁוּ וּסְגוּ וּמְלוּ יָת מַיָּא בִּימַמְיָא וְעוֹפָא יִסְגֵּי בְּאַרְעָא: כג וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צַפְרָ
יוֹם חֲמִישָׁאָי: כד וַאֲמַר יְיָ תַּפֵּיק אַרְעָא נַפְשָׁא חַיְתָא לְזַנָהּ בְּעִיר וְרִחֲישׁ וְחֵיוַת אַרְעָא
לְזַנָהּ וַהֲוָה כֵן: כה וַעֲבַד יְיָ יָת חֵוַת אַרְעָא לְזַנָהּ וְיָת בְּעִירָא לְזַנָהּ וְיָת כָּל רִיחֲשָׁא דְאַרְעָא
לְזַנּוֹהִי וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי טָב: כו וַאֲמַר יְיָ נַעֲבֵיד אֱנָשָׁא בְּצַלְמָנָא כִּדְמוּתָנָא וְיִשְׁלְטוּן בְּנוּנֵי

רש"י

פרי כלו' עמו פירות: ורבו · סם לח מחר מלח פרו סיס ר' מוליד ר' ולח יותר ובח ורבו שמחד מוליד פ סרכיב: (כד) תוצא הארץ · הוח שפיכמני שהכל נברח מיוס הרחמנן צ ולח הוללכו מלח לחויתם: נפש חיה · שיש בה ק חיות (עיי לעיל פסוק כ'): ורמש · הס שרלים שהם נמוכים ורומסים על החרן ונרחים כחלו נגרלים שחין הלוכן ניכר כל לשון רמש וברן בלשונו קומפוערי"ם (רעטען): (כה) ויעש · תקנם בגיבונם ר בחיקון ש ובקומתן: (כו) נעשה אדם · עמוחנותו של הקב"ס למדנו מכחן לפי שהחדם בדמות המלחכים נברח ויתקנחו בו לפיכך נמלך בהם וכשהוח דן חת המלכים הוח נמלך בפמליח

שפתי חכמים

יסא

עומדי' בריבוי' כיון שמתחרים מהם ולח ניכר חותם הקב"ס ו"ל מבריחנו של החדם נתברכו גם החיות כיון שהם מולידים כמו החדם ולח כתיכון מהברח"ם שהם בעלי נפש היה וחתברכו כל בעלי נפש היה בדרך כלל · ומח דחתרך החדם לע"ם חלח מחחרים מהם ולח שהפיק להם רלון יוהרם חפשר מכוח דנלוי לפני הקב"ה בריחוי' ויתרבו מלחמוה בעולה: פ (כח"י) ר"ל בפעם ג' דהייט חלחומים וחין לחקשות יחמר רבו בלבד ולח יחמר פרו ר"ל לפי שהם לח היו יודעים בעת שיברכו חם ברבוי החולדה לו ברבוי הקומה ובמנין כוח בפ' החוקותי חתרכו על ובהרציתי חתכם ופ' קחומה זקופה לחל בהשחת דבקיע פרו ורבו ומנוילה דהמיבוי קחי על הפריה דהייט בולדות: צ דק"ל ס"ל לכתוב ויבחו חלהים וכ' חולה מורה שבבר נבחו חלה שהוח מכוסה בו וחין לכוסות מוחיות החרן לטעיל (פ' יב) שבכל נברח ביום לחשון ר"ל שוחולה החרן מורה שכוללין שהמר ויעש חמר ויהי כן לומר שבקטנין

שבהוו בו כוח כוחות שכתו בם · ומלח חולה החרן חינו בעלמו הלוו ויחויב ביהי' כוח בו קודם בם לחוי היה:
ק ומה שביעה רש"י לשונו לטעיל פי' נפש חיה' בם חיות ר"ל משום דבתן נבי חיות החרן כבר היה בכל נברח ביום בריחשון שם נפש בהיותם ביון דכתיב חולה וגו' חבל בבי דגים ועופות לח נברחו ביום ראשון לשבירת הגוף בלח נפש בחיותם מדבתיב ויברח וגו': ך לרלונם שהם היו שולטים חותו מהחל"ם הם רולם לחיות עזר בן היה מתבלם לרחות בן ר"ל שעמדם כל קומתן מתחלה דק"ל כיון שבחלוב ויהי כן ר"ל לעיל בח"ב ועשם ובדמיתם נחמר ועולה חחר ויהי כן לחורות שלח עשתה כן כל"ל ובמחורות שחמר ויעש חמר ויהי כן לומר שבקטנין

נְטָאן וְיִרְדְּיָנוּן לְמִינְהוֹן צוּ זַיְיעָר כֵּין וְאת כל עוף כנף אוג אֲלֵי פֵּיגֵל וְוֹם אִיז צוּ זַיי פַּר הָאֲנֶדֶן פְּרַיְיגֶ לְמִינְהוֹ
צוּ זַיין כֵּין וירא אלהים כי טוב אוג נָאט הָט גֶזֶעהֶן אַז עֶם אִיז גִיט: (כב) ויברך אתם אלהים אוג נָאט הָאט זַיי
גֶבֶענְטְשְׁט לאמר אַזוֹ צוּ זָאגֶן פרו פְרוּכְפָּרְט אַיְיךְ ורבו אוג מָעֶרְט אַיְיךְ ומלאו את המים אוג דָעֶר כֵּילְט דָאם
וְואַסֶר בימים אִין דִיא יַמִים והעוף ירב בארץ אוג דִי פֵּייגֶלֶן זָאלֶן זִיךְ מֶעֶרֶן אוֹף דֶר עֶרְד רש"י שֶׁרַייבְט דְרוּם
הָט הקב"ה גֶבֶענְטְשְׁט דִי פִּישׁ מִיט דִי עוֹפוֹת וַיייל מָען הָאפְט פוּן זַיי אוג מָען עָפְט זַיי וָועֶרֶן זַיי אִיבְּלִיכְם
מֶאל גְמִינֶרְט דְרוּם הָט זַיי הקב"ה גֶבֶענְטְשְׁט אַז זַיי זָאלֶן זִיךְ מֶעֶרֶן אוג דִי חַיוֹת וָואלֶטֶן אוֹךְ בֶּרֶארְפְט הָבֶּן
אז גאט זָאל זַיי בֶּענְטְשֶׁן וַיי ל מָען הָאפְט פוּן זַיי אוֹךְ אוג מָען עָפְט פוּן זַיי אִיז נָאר וַיייל הקב"ה הָט גִוועֶסְט
אַז דֶר נָחָשׁ וָועט פֶּר פְלוּכְט וָועֶרֶן אוג אַיין נָחָשׁ אִיז דָאךְ אַיין חַיָה דְרוּם הָט עֶר דִי חַיוֹת נִיט גֶבֶענְטְשְׁט
בְּדֵי דֶר נָחָשׁ זָאל נִיט זַיין אִין כְּלָל: (כג) ויאמר אלהים אוג נָאט הָט גָזָאגְט תוצא הארץ
נפש חיה למינה דִי עֶרְד זָאל אוֹם צִיהֶן אַזוֹ אַיין לַייב עֶם זָאל דִרִינֶן זַיין אַחֵיוֹת בהמה ורמש בֵּיךְ אוג וויִרְמִיגְ
וחיתו ארץ אוג חַיוֹת וָאם זָאלֶן זַיין אוֹף דֶער עֶרְד למינה צוּ אִיר מִין ויהי כן אוג עֶם אִיז אַזוֹ גִוואָרֶן · רש"י
שֶׁרַייבְט דְרוּם שְׁטֵייט וחוצא הארץ דִי עֶרְד זָאל אוֹם צִיהֶן דָאם אַלֶץ אִיז נָאךְ בֶּשָׁאפֶן גְוואָרֶן דָעם
עֶרְשְׁטֶן טָאג אַזוֹ וויא אוֹבֶן אִיז גֶשְׁטַאנֶן אוג מָען הָאט מִיין נִיט בֶּארְפְט נָאר דִיא עֶרְד זָאל אוֹם צִיהֶן:
(כה) ויעש אלהים אוג נָאט הָאט בֶּשָׁאפֶן את חית הארץ דִיא חַיוֹת וָום נַייעֶן אוֹף דֶר עֶרְד למינה צוּ אִיר מִין
ואת הבהמה למינה אוג דִיא בְּהֵמָה צוּ אִיר מִין ואת כל רמש האדמה אוג אַלֶע וויִרְמִיגְ פוּן דֶר עֶרְד למינהו צוּ
זַיין מִין · רש"י שֶׁרַייבְט דְרוּם שְׁטֵייט ויעש דָאם הַייסְט עֶר הָט זַיי פֶּארְטִיג גְמַאכְט מִיט זַייעֶר פַּאךְ אוג
מִיט זַייעֶר הַייךְ וויא אלהים כי טוב אוג נָאט הָט גֶזֶעהֶן אַז עֶם אִיז גוט: (כו) ויאמר אלהים אוג נָאט הָט גֶזָאגְט
נעשה אדם לָאמֶר בֶּשָׁאפֶן אַיין מֶענְטְש בצלמנו אִין אוּנְזֶר פָּארֶם כדמותנו אַזוֹ וויִ אוּנְזֶר גְלַייכֶן כְּלוּמֶר עֶר זָאל
גְלַייךְ זַיין צוּ אוּנְז מִיט פֶּר שְׁטַאנְד אוג מִיט שֵׂכֶל · רש"י שֶׁרַייבְט פוּן דָאנֶען לֶערֶנֶן מִיר אֶפְּ דָם עֲנוֹת פוּן
הקב"ה וַיייל דֶר מֶענְטְש הָט דָעם נְשָׁמָה אֶלְאֶכִים אוג טָאמֶר וָועֶלֶן זַיי זִיךְ אִין אִים מִתְקַנֵא זַיין
דְרוּם הָט זִיךְ נָאט מִיט זַייא בֶּרָאטֶן אוג הָאט פוּן זַיי גְנוּמֶן רְשׁוּת אוג הָט צוּ זַיי אַזוֹ גָזָאגְט צְווִישֶׁן דִיא

הַשָּׁמָיִם׃ כא וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת־הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים
וְאֵת כָּל־נֶפֶשׁ הַחַיָּה ו הָרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׁרְצוּ
הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל־עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיַּרְא
אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ כב וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר
פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת־הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרֶב
בָּאָרֶץ׃ כג וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי׃
פ כד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה
לְמִינָהּ בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ־אֶרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי־
כֵן׃ כה וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ
וְאֶת־הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל־רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה
לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ כו וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ
בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל־

שפתי חכמים

רש"י

הארץ

עומדים

פרי

אוּנ אַעֲלְבִי פַּיינִיל וָוִם זָאלָן פְלִיעֶן אִיבֶּר דָּר עֶרֶד עַל פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם אוּנְטֶר דָעם פַּר שְׁפְרֵייטוּנְג פּוּן דֶּר
הֵימֶל׃ (כא) ויברא אלהים את התנינים הגדולים אוּנ נָאט הָט בַּשַׁאפֶן דִי גְרוֹסֶי פִישׁ וָוִם אִיז אִין יָם׃ דִי גְסְ
זָאגט דָם מַיינְט מָען דָעם לְוְיָתָן מִיט זַיין בֶּן זוּג וָוִם נָאט בָּרוּךְ הוּא הָט זֵי בְּשָׁאפֶן אֲזֶבֶר מִיט אַנְקֶבֶר אוּ
דָט גַהֲרְגִית דִי נְקֵבָה אוּנ הָט זִיא אַיין גְּאַלְצֶן פּוּן דִיא צַדִּיקִים וְעָגֶן לֶעְתִיד לָבֹא וָואלְט בַּיי
לַעֲבִּן אוּנ זַיי זָאלֶן זִיךְ פָּערִין וָואלְט דִי וָועלְט קֵיין קִיום נִיט גַהַאט כַּיי אֶת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אוּנ אַלְ
לֵייבֶּר וָוִם אִיז פַּר הַאנְדֶן אִין זַיי אַחֲיוֹת הַרמשת וָוִם טוּט וִוידְמֶנְן אֲשֶׁר שָׁרְצוּ הַמַּיִם וָוִם דָם וָואסֶר וָאס

נמאן

דְּשָׁמַיָּא לְאַפְרָשָׁא בֵּין יְמָמָא וּבֵין לֵילְיָא וִיהוֹן לְאָתִין וּלְזִמְנִין וּלְמִבְנֵי בְּהוֹן יוֹמִין וְשָׁנִין :
טו וִיהוֹן לִנְהוֹרִין בִּרְקִיעָא דִּשְׁמַיָּא לְאַנָּהָרָא עַל אַרְעָא וַהֲוָה כֵן : טז וַעֲבַד יְיָ יָת תְּרֵין
נְהוֹרַיָּא רַבְרְבַיָּא יָת נְהוֹרָא רַבָּא לְמִשְׁלַט בְּיוֹמָמָא יָת נְהוֹרָא זְעִירָא לְמִשְׁלַט בְּלֵילְיָא וְיָת
כּוֹכְבַיָּא : יז וְיַהַב יָתְהוֹן יְיָ בִּרְקִיעָא דִּשְׁמַיָּא לְאַנָּהָרָא עַל אַרְעָא : יח וּלְמִשְׁלַט בְּיוֹמָמָא
וּבְלֵילְיָא וּלְאַפְרָשָׁא בֵּין נְהוֹרָא וּבֵין חֲשׁוֹכָא וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי טָב : יט וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר
יוֹם רְבִיעָאי : כ וַאֲמַר יְיָ יִרְחֲשׁוּן מַיָּא רְחֵישׁ נַפְשָׁא חַיְתָא וְעוֹפָא דְּפָרַח עַל אַרְעָא עַל

בעל הטורים אפי

(יד) מאורת • הסר צלא נקרא להאיר אלא בשמש • ויהי לא עכבה אלא לומר לא יעבדו לחמה שהיא תמיד יחידה : (כ) ושוף • ג' כמ' ושוף יכ והשוף לוכל לותם זאת תורת הכהנים והשוף רמז למה שאמרו שעושות מרובין על המעלין זהו והשוף יכ פירוש שהן מרובין לחזור השוף לוכל לותם פי' לותם עשרין וכן זאת תורת העולה הוא מרובין וגו' שהוא יותר מכל שאר קרבנות :

רש"י שפתי חכמים

בלילה : והיו לאותות • כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם שנא' (ירמיה י ב) מאותות השמים אל תחתו וגו' בעשותכם רצון הקב"ה אין אתם לריכין לידאג א מן הפורעניות : ולמועדים • על שם העתיד שעתידים ישראל להקבע על המועדות והם נימנים למולד ב הלבנה : ולימים • שמוש החמה מני יום ושמוש הלבנה חציו הרי ג יום אלא : ושנים • לסוף שס"ה ימים (ס"ת וכציע יוס) יגמרו מהלכתם בי"ב ד מזלות המשתתים לותם והוא שם • (ס"ת והוא שס"ה יום וכציע יום) ומוזיפ ומתחילים פעם שניים לשבב הגלגל כהלכתן : והיו למאורת • ה עוד זאת ישמשו אילוהו ו לעולם : (כז) המאורות הגדולים • שויב נכללו ז ומשמעה הלבנה על שקמנ' ומחמה ס"ת לשני מלכיס שישתמשו בכתר אחד:ואת הכוכבים • על ידי שמועה את הלבנה ח (כ"ל פ"ו) הרבה נבחיס להפיס דעתה : (כ) נפש חיה • שיהא

טָעֲנ וְוֹארוּם דִּי זוֹן אִיז מְשַׁמֵּשׁ אַיִן הַאלְבֶּן מֵשְׁת לָעת אוּנ דִּי לְבָנָה אִיז מְשַׁמֵּשׁ אַיִן הַאבֶּן מֵעת לָעת
הַיסְט דָם אַיִן נַאנֶצֶר טָאג ושנים אוּנְ אִירֶן בְּלוּטֶר נָאךְ דְרַייא הוּנדֶרְט טִיט בַּיְנָף אוּנ זָעבְּיִיט טָאג וָועלֶן
זַייא אוֹם לָאזִין זַייעֶר מְחַלֵּךְ טִיט דִי צְוועלִיף מַזָּלוֹת וּוָם בַּאדִינֶן זִי הַיסְט דָם אַיאר : (טו) והיו אוּנ זַייא
זָאלֶן זַיִן לִמאורות צוּ לַייכְטֶן ברקיע השמים אִין דָעם פַּאר שְׁפְּרַייטוּנְג פוּן דָעם הִימֶל לְהאיר על הארץ צוּ
לַייכְטֶן אוֹף דֶר עֶרד כְּלוּטֶר דָם זָאלֶן זִי אוֹךְ מְשַׁמֵּשׁ זַיִן זַייא זָאלֶן לַייכְטֶן צוּ דֶער וָועלְט ויהי כן אוּנ עָם
אִיז אַזוֹ גְוואךְן : (טז) ויעש אלהים את שני המארת הגדולים אוּנ נָאט הָאט בְּשָׁאפֶן דִי צְווייא גְרוֹסִי לֶעכְט •
רש"י שֶׁרַייבְט דִי זוֹן טִיט דֶר לְבָנָה זָעגְן גְלַייךְ בְּשֶׁשְׁפִּין גְוואךְן דָאס הַיסְט זַייא זָענְן בַּיידִי גְרוֹסֶי לִיכְט
גְוָען נאר דִי לְבָנָה אִיז גְטִינֶרְט גְוואךְן וַייל זִיא הָט מְקַטְרֵג גְוָעזֶן פַּר הקב"ה אוּנ הָט גְזָאגְט רִבּוֹנוֹ שֶׁל
עוֹלָם אִיז דָעם מֶענְלִיךְ אַז צְווייא מְלָכִים זָאלֶן מְשַׁתַּמֵּשׁ זַיִן אִין אַיִין קְרוֹן אוֹ הָאט הגדול דִי גְרוֹסֶי לִיכְט
אִיז דִי זוֹן לְמשלת היום צוּ גְווָעלְטִיגְן בַּייא טָאג ואת הכוכבים הקטן אוּנ נָאט הָאט דִי קְלַיינֶי לִיכְט דָם אִיז דִי לְבָנָה
שלת הלילה צוּ גְווָעלְטִיגְן בַּייא נָאכְט ואת הכוכבים אוּנ דִיא שְׁטֶערֶן זָאלֶן אוֹךְ זַיִן בַּייא נָאכְט • רש"י
יִבְט וַייל נָאט הָט דִי לְבָנָה גְמִינֶרְט דְרוּם הָט עָר גְמֶעכְט אִיר הֶערְשָׁאפְט דָם הַיסְט עָר הָאט אִיר
גְעבְּין דִי שְׁטֶערֶן אַז זִיא וָועט סְרוֹם גַיִן אוֹף דֶר וָועלְט זָאלֶן דִי שְׁטֶערֶן אוֹךְ טִיט אִיר סְרוֹם גַיִן אוּנ
זִיא וָועט אֲרֵיין גַיִן זָאלֶן דִיא שְׁטֶערֶן טִיט אִיר אוֹךְ אֲרֵיין גַיִן בְּדֵי עָר זָאל מְכַוֵּין זַיִן אִיר עֲבוֹדָה :
ויתן אתם אלהים אוּנ נָאט הָט זֵי גְעזֶעצְט ברקיע השמים אִין דָעם פַּר שְׁפְּרַייטוּנְג פוּן דָעם הִימֶל להאיר על
ז צוּ לַייכְטֶן אוֹף דֶר עֶרד : (יח) ולמשל ביום ובלילה אוּנ צוּ גְווָעלְטִיגְן בַּיי טָאג אוּנ בַּיי נַייכְט ולהבדיל
ואור ובין החשך אוּנ צְווִישֶׁן שַׁייִדֶן צְווִישֶׁן דָעם לִיכְט אוּנ גְווִישֶׁן דָעם פִּינְצֶטֶרְנִיס ויראה אלהים כי טוב אוּנ
ט הָט גְזָאגְט אַז עָם אִיז גוּט : (יט) ויהי ערב וגו' : (כ) ויאמר אלהים אוּנ נָאט הָט גְזָאגְט ישרצו זָאלֶן
הַמָּן הַמִּים דִי וַואסֶּרֶן שרץ אַיִין וְוִירְמִינְג נפש חיה אַזוֹ אַלַייבּ וָום זָאל זַיִן דְרִינֶן אַחֲוֹת ועוף יעופף על הארץ

אונ

שְׁלִישִׁי : פ יד וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֹת
בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלָּיְלָה
וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים : טו וְהָיוּ
לִמְאוֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ
וַיְהִי־כֵן : טז וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת
הַגְּדֹלִים אֶת־הַמָּאוֹר הַגָּדֹל לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם
וְאֶת־הַמָּאוֹר הַקָּטֹן לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת
הַכּוֹכָבִים : יז וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בִּרְקִיעַ הַשָּׁמָיִם
לְהָאִיר עַל־הָאָרֶץ : יח וְלִמְשֹׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה
וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיַּרְא אֱלֹהִים
כִּי־טוֹב : יט וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי :
פ כ וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ
חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל־הָאָרֶץ עַל־פְּנֵי רְקִיעַ

שפתי חכמים

שקטנים לתהו ובהו וכו' מעורבי' יחד אין סיכר ביניהו עתי"ו שנכתבים הכו לצחת לעיניהו : שם ק"ל דשאל"ל יהי מאורות ותח"כ ויהי המאורות ברקיע כ"ל דהוא"ל ברייתן מקודם ותח"כ מניחן ברקיע : רת ק"ל ובה כבר כתיב ויבדל אלהים וגו' : ע"ש

רש"י

בתגדה בתחילת תורה • (יד) יהי מאורות וגו' • מהו לתשמיש שש ובכדיעי הוה עושים להחלות ברקיע כל תולדות שמים ומרן בכלהו מיוה לתשמיש וכל אחד ואחד נקבע ביום שנגזר עליו הוא שכתוב לה השמים לכוכבי השמים ואת הארץ לבהמה תולדותיהם ואת האדם לעבדה תולדותיהם : יהי מארת • מכאן ו"ו כתיב על שהוא יום מחלה ליפול מסכה בתיקוקה הוא שבעיני בד' היו מקשיעים על מסכיה שלא תפול בתיקוקה : להבדיל בין היום ובין הלילה • מאור הראשון ת מכל בשבעה (ל"ת בג') ימי בראשית שמשו האור והחושך הראשונים שניהם יחד בין היום ובין הלילה

דְּרִישָׁה טָאג : (יד) ויאמר אלהים אוּן נָאט זָאט הָאט גֶזאגְט־יהי מארת עַם זָאל זַיין לִיכְט דָם מַיינְט טָען דִיא וּן טִיט דָר לָבְנָה : רש"י שְׁרַייבְט אִין דָעם עֶרְשְׁטֶן טָאג זָענָן זַיִיא בְּשָׁאפֶן גְוָארֶן אוּן אִין דָעם פָּערְדֶן טָאג הָט נָאט זַיִיא גְשָׁאפְט זַיי זָאלֶן גְבָּעבְ וְוערֶן אִין הִימֶל אוּן אַלָּע תּוֹלדוֹת פּוּן דָעם הִימֶל אוּן פּוּן דָר עֶרד זָענָן בֶּשָׁאפֶן גְוָארֶן אִין דָעם עֶרְשְׁטֶן טָאג אוּן אִיטְלִיכֶם בְּאוּנְדֶר אִיז גְבָּעבְ גְוָארֶן אִין דָעם טָאג עָם אִיז אוֹךְ אִים נִגְזַר גְוָארֶן בְּרִקִיעַ הַשָּׁמַיִם אִין דָעם פָּאר שְׁפְּרֵייטוּנְג פּוּן דָעם הִימֶל זוּ מָאכֶן שִׁיידֶן בֵּין הִיום צְוִוישֶׁן טָאג וּבין הלילה אוּן צְוִוישֶׁן נָאכְט וּהיו אוֹת זַיִיא זָאלֶן זַיין לְאוֹת זוּ צֵייכֶן פָּלוֹטְן דִי מְאוֹרוֹת וָעֶרֶן גְשָׁלָאגֶן אִיז אַיין שְׁלָעכְטֶר סִימָן זוּ דֶר וָעלְט חֶם וְשָׁלוֹם וּלמועדים אוּן זוּ יָמִים וּשְׁנִים וְוָארוּם דִי יִשְׂרָאֵל וָעלֶן גְבָּאכְטְן וְוערֶן אַז זַיִיא זָאלֶן הָאלְטֶן יָמִים טוֹבִים וָעלֶן זַיי נִצַיילְט וָעֶרֶן נָאךְ דָעם מִלְד פּוּן דָר לָבְנָה נָאךְ וּלימים אוּן זוּ דִיא טָעג פְּלוֹטְן דוֹרךְ דָר זוֹן טִיט דָר לָבְנָה קָעֶן קָטָן צַיילֶן דִיא

יי לְרַקָּעָא שְׁמַיָּא וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צַפַּר יוֹם תִּנְיָן : ט וַאֲמַר יי יִתְכַּנְּשׁוּן מַיָּא מִתְּחוֹת
שְׁמַיָּא לַאֲתְרָא חַד וְתִתְחֲזֵי יַבֶּשְׁתָּא וַהֲוָה כֵן : י וּקְרָא יי לְיַבֶּשְׁתָּא אַרְעָא וּלְבֵית כְּנִישַׁת
מַיָּא קָרָא יַמְמֵי וַחֲזָא יי אֲרֵי טָב : יא וַאֲמַר יי תַּדְּאִית אַרְעָא דֵּיתָאָה עִשְׂבָּא דְּרַבֵּר זַרְעִיָּה
מִזְדָּרַע אִילָן פֵּירִין עָבֵד פֵּירִין לְזָנֵיהּ דְּבַר זַרְעִיָּה בֵּיהּ עַל אַרְעָא וַהֲוָה בֵן : יב וַאַפֵּיקַת
אַרְעָא דֵּיתָאָה עִשְׂבָּא דְּרַבֵּר זַרְעִיָּה מִזְדָּרַע לְזָנוֹהִי וְאִילָן עָבֵד פֵּירִין דְּרַבֵּר זַרְעִיָּה בֵּיהּ לְזָנוֹהִי
וַחֲזָא יי אֲרֵי טָב : יג וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צַפַּר יוֹם תְּלִיתָאֵי : יד וַאֲמַר יי יְהוֹן נְהוֹרִין בִּרְקִיעָא

דשמיא

רש"י

עשב לשון דשא ולא היה לשון המקרא לומר תעשיב הארץ
שמיני דשאים מחולקין כל אחד לעצמו נקרא עשב פלוני
ואין לשון למדבר לומר דשא פלוני אל' דשא הוא לבישת
הארץ בעשבים כשהיא ממלאת בדשאים : תדשא הארץ ·
תמלא ותתכסה לשום עשבים בלשון לע"ז נקרא דשא
תרבצי"ן (גרמזיכם) כולן בערכובית וכל שורש לעצמו נקרא
עשב : מזריע זרע · ס שיגדל בו זרע לזרוע ממנו ע במקום
אחר : עץ פרי · שיהיה פרי כמעט הטע כמעט הפרי והיה לא
כמשמה כן אלא ותולא האחרן וגו' ועץ עושה פרי ולא הטע
פרי פ לפיכך כשנתקלל אדם על עונו צ נפקדה גם היא
על עונה (ונתקללה ס"ת תיגו) ודו"ק : אשר זרעו בו · כן
נרעיני כל פרי שמהן הגילן לומה ק כשנופעין אותו : (יב)
ותוצא הארץ וגו' · לע"פ פלא נלמד למינהו כדשאין בלוויין
שמעו שנקמו הגילמה על כך ומשמו ק"ו בעלמן ר כדמפרש
בגמרא

פעיקרו של זרעו דהיינו הגרעינין הין זריעתו לאפוקי גבי עשבי' דומתן רק מן הגזע : ר ומה גילנות נפסק ועופות
מרובים וגדולים ואין יכולין לעמוד לנופין ואפי' אם יתערבו יחד יש סיכוי ביניהם דזה מין פלוני ואפ"ה יגלו למינם אע
שקטנים

ליבשה ארץ אוּא נְאַט הָט גְרוּפָּן צוּ דָר יַבֶּשָׁה עֲדָר ולמקוה המים אוּא צוּ דָעם אַיין זַאמְלוּנְג פּוּן דָעם וַאסָר
קרא יומם הָט עֲר גְרוּפָּן מַיְיכֶן אוּא דָאסְשֶׁט נָאט בְּרוּךְ הוּא דָאט אַיין גִיזַאמְלָט דָאם וַאסָר נָאר אֵין אַיין
אֶרְט דָם אִיז דָר יַם אוֹקְינוּס הָט עֲר נָיִא פָּארְט אָן גְרוּפָּן לְשׁוֹן רַבִּים יַמִּים וַיְיל דָר טַעַם פּוּן דָעם פִּישׁ
וַאם מָען נָעמְט אֲרוֹס פּוּן דָעם יַם וָואם נַייט אִין דָר שְׁטָאט עכו אִיז נִיט גְלַייךְ צוּ דָעם שַׁעַם פּוּן דָעם
פִּישׁ וָואם מָען נָעמְט אֲרוֹס פּוּן דָעם יַם וָום נַייט אִין דָעד שְׁטָאט אַסְפַּמְיָא וירא אלהים כי טוב אוּא נָאט
הָט גְזָעהֶן אַז עָס אִיז גִיט : (יא) ויאמר אלהים הָט נָאט גְזָאגְט תדשא הארץ דשא עשב דִיא עֲרָד זָאל וָועכְסְן
דָד פּוּלְט אוּא בְּרָעקְט טִיט אַיין אֶן קְלֵיידוּנְג פּוּן אַלֶיךְלַייא קְרַייטְשֶׁיכָּר מזריע זרע וָואם עָם זָאל
יְזָאקְמֶן דְרִינְן זָאמֶן אַז מָען זָאל קָאנְען פּוּן דִיא זָאמֶן זַייעֶן אוֹף אַנְגֶעבָּר אוֹרְט עִין פְּרִי אוֹךְ זָאל וַאקְסֶן
בַּייטֶר אוּא דִי בַּייטֶר זָאלֶן אוֹז אַמְעָם הָאבֶּן וְויא דִי פְּרִי אָבֶּר דִי עֲרָד הָט גִיט אַז גְמָאן וויא נָאט הָאט
אִיר גְשָׁאפְט נָאר וחוצא הארץ עין עושה פרי אִיז טַייטְשְׁט דִי עֲרָד הָט נָאר אוֹם גְצוּגְן אַזעלְכִי בַּייטֶר וָום עָם
וָאל אוֹף זַיי וַאקְסֶן פֵּירוֹת אָבֶּר גִיט דָר בּוֹם זָאל אַז אַמְעָם הָאבֶּן וויא דִי פְּרִי דְרוּם אַז אָדָם הָרִאשׁוֹן
אִיז גְפָלִיכְט גִיוואָרֶן אוֹף דָעם עִין וָום עָר הָט גִיטָאן אִיז דִי עֲרָד אוֹךְ דָר מַאנְט גְוואָרֶן פַּר גָאט אוֹף אִיר
עֲבֵירָה אוּא אִיז אוֹךְ גְשָׁאלְטֶן גְוואָרֶן אַז וויא וַייטֶר וָועט שַׁטַיין עשה פרי אוֹף דִיא בַּייטֶר זָאל וַאקְסֶן
עֲרוֹת לְמִינוֹ צוּ זַיין מִן כְּלוֹמָר אִיטְלִיכָּר בּוֹם זָאל וַאקְסֶן זַיין מִן פְּרִי אשר זרעו בו על הארץ וָאם זַיין זָאמֶן
אִיז אִין אִים צוּ זַייעֶן אוֹף דָר עֲרָד דָם מַיינְט מָען דִי עֲרִינְדְלִיךְ פּוּן אִיטְלִיכָּר פַּרִי וָום פּוּן זַיי שְׁפְּרָאצְט
דָר בּוֹם אַז מָען כְּלָאנְצְט אִים וויה כן אוּא עָם אִיז אַז גְוואָרֶן : (יב) ותוצא הארץ אוּא דִיא עֲרָד הָאט אוֹם
גְצוּגְן כְּלוֹמָר עָם הָט פּוּן אִיר גְוואָקְסֶן דשא גָרָאז עשב אִיטְלִיכָּר מִן בַּייטֶעכְץ מזריע זרע וָואם מָען קָאז
דָר פּוּן זַיינֶן אַלֶיךְלַייא זָאמֶן זַיין מִן וַיין זָאמֶן אִיז אִין אִים לְמִינוֹ צוּ זַיין מִן וַיין וירא אוּא אלהים כי טוב הָאט גְזָעהֶן
פֵּירוֹת אשר זרעו בו וָום זַיין זָאמֶן אִיז אִין אִים לְמִינוֹ צוּ זַיין מִן וַיין וירא אוּא אלהים כי טוב הָאט גְזָעהֶן
אז עָם אִיז גוט : (יג) ויהי ערב אוּא עָם אִיז גְוואָרֶן נָאבֶּרְנְט ויהי בקר אוּא עָם אִיז גְוואָרֶן קָארֶן יום שלישי דָר

שפתי חכמים

מזריע זרע לו מעשיב התלן עשבים : ם ר"ל דמזריע הוא ל'
מפעיל שהוא הפעיל את התרים : ע כלומר שהתדש יכול לזרוע
במקום אחר ולשון מפעיל קאי על התדש : פ תקט' מהרש"ל מאי
טעמיה של התדשה שניתנה וי"ל דכך היה כוונתה מקום שהקב"ה
הוא נתמ' שהוציא עץ פרי דומה לעשב שקלחיו ועליו הוא לף
זה יהיה עליו ופריו הוא ואז התדשה נקראת שבחה זו ומה עשב
שבעצו הוא שקלחיו ועליו יהיו הוא ס"ת ס"ת נאכלים אלא
שלריך מעט תקון לילנות שלין מצוין כך ואינו שבר' לאוות הוא
ק"ו אם יהיה כך שבריכים שוי ותיקון ומ"ם לא עשתה כן וכוי
מתוך ג"כ דומה כתיב בלוות אד למינהו על תרוויהו ובעשיים
כי למינהו על כל אד ואד בפ"ע אלא י"ל שבעשב שהקב"ה הוא
שיהא בחד מין אבל התרע לא עשתה כן לכן כתיב תרי למינהו :
צ והוצרך לקלל גם התדשה כמ"ש רש"י לק' בפ' תהוא התדשה
וגו' נפקדה גם היא דמה וכל גרמו ומה שהוכרחו רז"ל לומר
משל ליוצא וכו' משום דם"ל דמלת בעבורך משמע ולא בעבורם :
ק ק"ל למה כתוב בלילנות תבר זרעו בו וגבי עשב כתוב מוריע
זרע לכן פי' וכו' ר"ל כי עקר של לילנו' למיתהן מעלה של לילן
אחר שמכניסין לו שמוטעין לוהו לכן נקט כאן תבר זרעו בו

וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי׃ פ ס וַיֹּאמֶר
אֱלֹהִים יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל־מָקוֹם
אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה וַיְהִי־כֵן׃ י וַיִּקְרָא אֱלֹהִים ו
לַיַּבָּשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא
אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ יא וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תַּדְשֵׁא
הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה
פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ עַל־הָאָרֶץ וַיְהִי־כֵן׃
יב וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ
וְעֵץ עֹשֶׂה־פְּרִי אֲשֶׁר זַרְעוֹ־בוֹ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא
אֱלֹהִים כִּי־טוֹב׃ יג וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם

שפתי חכמים

רש"י שלישי

יי יְהֵי נְהוֹרָא וַהֲוָה נְהוֹרָא : ד וַחֲזָא יְיָ יָת נְהוֹרָא אֲרֵי טָב וְאַפְרֵישׁ יְיָ בֵּין נְהוֹרָא וּבֵין
חֲשׁוֹכָא : ה וּקְרָא יְיָ לִנְהוֹרָא יְמָמָא וְלַחֲשׁוֹכָא קְרָא לֵילְיָא וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צַפַּר יוֹם חַד:
ו וַאֲמַר יְיָ יְהֵי רְקִיעָא בְּמֵצִיעוּת מַיָּא וִיהֵי מַפְרֵישׁ בֵּין מַיָּא לְמַיָּא : ז וַעֲבַד יְיָ יָת
רְקִיעָא וְאַפְרֵישׁ בֵּין מַיָּא דִי מִלְרַע לִרְקִיעָא וּבֵין מַיָּא דְּמֵעַל לִרְקִיעָא וַהֲוָה כֵן : ח וּקְרָא

בעל הטורים י

(ד) את האור • פגימ' בתורה ומולא מצין תמ"ג : את האור כי טוב • ס"פ ברית וירא מלבים את האור כי טוב ויבדל מלכין שלא מבדלין על הגר עד שיאותו לאורו כמצין ויבדל מבדילין בשבת במוצאי שבתות : (ז) מעל לרקיע • ג' כתפ' הכא ולהיך ויהי קול משל לרקיע כמרכבה דיחזקאל פתו שלין דומין במעשה גלגלים ברכיים כך לין דומין במעשה מרכבה : מזריע זרע למינהו • ל"ת מזל שלין לך עשב שלין לו מזל למעלה :

רש"י

לרקיע כמו בין הרקיע למים שעל התחן הוא למדת שהם תלויים במאמרו של מלך : (ז) ויעש אלהים את הרקיע • ו תקנו על עמדו והוא עשייתו כמו ז ועשתה את כפרתיו : מעל לרקיע • על הרקיע לפי שהוא נאמר תחת מעל לרקיע לפי שהן תלויים בחויר • ומפני מה לא נאמר כי טוב ביום שני ח לפי שלא היה נגמר מלאכת המים עד יום שלישי והרי התחיל בה בשני ולבך שלא נגמר תיקון במילואו ומובו ובשלישי שנגמרה מלאכת המים והתחיל ונגמר מלאכת התחתון בשל כן כי טוב שני פעמים תחת לגמר מלאכת השני ט ותחת לגמר מלאכת היום : (ח) ויקרא אלהים לרקיע

שפתי חכמים

וגו' שיהא הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו שים הפרש בין הרקיע למים התחתונים שעל התחן והיינו כתלמוד כבר נבראו השמים ביום ב' : ז ועשה את"ל שהוא ג"כ עשה תיקון ות"ת והא בפ' תלת פי' רש"י תגדלם כדי שתתעוה ס"ת שהוא לשון ניווי ולא שהוא לשון לבון ניווי ות"ל שהם ר"ל שהוא ניווי לשם לבל מ"ם הגדילה תיקון לשיפורן וה"ק שפיר מכיון דלעיל מהם על שהוא ג"כ ל' תיקון ועוד שהוא תיקון שהשה דהם בלא"ה לשהוכה ליעשות תחת ע"י ניווי כי מתוכת לכבשה • (כת"י) ולי נראה דל"ק ולא מידי דכ"ע מודי דלבון עשייה הוא ל' תיקון כדמייתי גמ' רלים ממעשיהם לא עשה רבנו ולא עשה את שעשו ושה שהוא כל"ל ור"ע חי הקון לי תגדל היינו כדמפרש טעמייהו גמ' וע"ש יותר : ח ות"ת והקיר תלי זה בבלן וי"ל דבל"ו סייתי תומר דרקיע לא קיים ניווי של הקב"ה כי הקב"ה אמר יהי רקיע וגו' דמשמע שיהי הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו שים מרקיע עד מים התתתונים ורקיע לא עשה כן תחת מים העליונים סיו ממש על הרקיע כמו שמלינו שהאדון גם כן לא עשית שיווי של הקב"ה כמו שפירש"י גבי עץ פרי בסמוך ולכך לא נאמר כו כי טוב אבל עבשיו שפי' רש"י על הרקיע לא נאמר תחת מעל וכו' משמע דעשה הרקיע ניווי של הקב"ה ת"ל למה לא נאמר כו כי טוב • ת"ל מכוס שים התתתונים לעליונים כי העליונים נוגעי' ברקיע ומים התתתונים אין נוגעין מ"ה לא נאמר כי טוב אבל עבשיו שפי' דאף המים עליונים אין נוגעין קשה למה לא נאמר כי טוב • (כת"י) בשלמא על הכח ס"ת דלכתי לא נאמר כי טוב לפי שלא נגמר עדיין מלאכת המים דהא עדיין לא נבנת אותו דבר שמחיב יומא עליו אבל השתא דשמעינן שהם תלוים בחויר ונמלא שבבר כלה ונגמר מלאכת המים קשה למה לא נאמר בהן כי טוב : ט ות"ת סיל"ל כי טוב בשני מפני נגמר מלאכת הרקיע שעמד בשני כמש"ל דלעיל היו וקרבו בשני וי"ל שהקוה שהיה שם ע"ש שהוא נגמר מלאכה מ"מ היה ג"כ מלאכה בפ"ע אבל קריאת הרקיע שיהא שלא נגמר מלאכה ואין שייך לומר כי טוב בשעבור נגמר מלאכה בעבה • וע"ל דהשתא לאו עשוי' הוא כיון שלא נשתנ' מכמות שהיה בתחלה שלא בתחלה לאחין היו ובשני קרבו אבל לא נשתנו מלאיתן לא שייך לומר כי טוב • ות"ת היל"ל ג"פ כי טוב ביום שלשי ג' נגמר מלאכת היום ות' נגמר יום שני ות' נגמר מלאכת התרן כדכתיב ותתלאכה כיכלה וכתו בפירש"י כסמוך דהשתא נשתנה מכמות שהיה בתחלה ול"ל דזה לא נקרא משתנות דהתרן כמו שהיה, מתחלה ס"ת

אֲבְדְרִי בְרֵישָׁא אֲזוֹ יְיָ עִם שְׁתַּיְיתָ וַיְיתֵר וַיאמֶר אלהים יקוו המים וכו' רש"י פְּרָעֻנְתָּ עִם וְאַלְטָ נְעַקְעַרְתָּ שְׁתַּיִן
יוֹם רִאשׁוֹן אֲזוֹ וַיְ עִם שְׁתַּיְיתָ וַיְיתֵר יוֹם שֵׁנִי יוֹם שְׁלִישִׁי דָּר תִּירִיץ אִיז וַיְיל נָאט אִיז גָּוַעַן אַיִן יָחִיד
אוֹף דָּר וָועלְט אֶפִּילוּ קֵיין מַלְאָכִים אִיז אוֹךְ נִיט גָּוַעַן זֵי זָענֶן עֶרְשְׁט בַּשַׁאפֶן גְּוואָרֶן דָּעם אַנְדֶרֶן טָאג
אִיבֶּר דָּעם שְׁתַּיְיטְדָאם לְשׁוֹן אֶחָד : (ו) ויאמר אלהים יהי רקיע עִם זָאל גָּאט גְּוואגט יהי רקיע אַיין פַּאר
שְׁפְּרֵיְיטְנְט מַיְינְט סָעֶן עִם זָאל זִיךְ שְׁטַארְקֶן דָּר הִימֶל בתוך המים אֵין מִיטֶן דָּעם וָואסֶר דָאטְשִׁי דִי הִימֶלֶן
זָענֶן דָאךְ בַּשַׁאפֶן גְּוואָרֶן דָּעם עֶרְשְׁטֶן טָאג זָענֶן זֵי נָאךְ אֲבֶר גָּוַעַן פַּייכְט אוֹג אֵין דָּעם אַנְדֶרֶן טָאג
זָענֶן זַייא פַּאר גְּלַיְיוֶועֶרְט גְּוואָרֶן פּוּן דָּעם גְּשְׁרַייא פּוּן הקב"ה וְוָם עֶר הָאט גְּזָאגְט יהי רקיע אוֹג זֵי זָענֶן
גְּבְלִיבֶּן שְׁתַּיִן אַזוֹ וַיְ אֵיין מְעֶנְטְש דָּער שֶׁרַעקְט זִיךְ אוֹג בְּלַיְיבְט שְׁתַּיִן אַז מֶען שְׁרַייעְט אוֹף אִים אֵין •
רש"י שְׁרַייבְט פּוּן דִי וְועֶרְטֶר בְּתוֹךְ הַמַּיִם אִיז גְּדְרִיגֶן אַז עֶם אִיז פַּאר הָאנְדֶן אַצְוויְישֶׁן שַׁיידְ פּוּן דָּעם
זַייבֶּרְשְׁטֶן וָואסֶר בִּיז אִין הִימֶל אַז אַצְוויְישֶׁן שַׁיידְ וַיְ עֶם אִיז פַּר הָאנְדֶן פּוּן דָּעם הִימֶל צוּ דָּעם וָואסֶר
הָם אוֹף דָּר עֶרְד אוֹג דִי צַייבֶּרְשְׁטֶי וָואסֶר אִיז גְּבְלִיבֶּן הָעֶנֶן אִין דָּר לוּפְטֶן דּוּרְךְ דָּעם זָאל פּוּן הקב"ה
וִיהִי מבדיל בין מים למים אוֹג דָּר הִימֶל זָאל זַיין אַצְוויְישֶׁן שַׁיידְ צְוויְישֶׁן דִיא אַיבֶּרְשְׁטֶי וָואסֶרן אוֹג צְווִישֶׁן
דִי אוּנְטֶרְשְׁטֶי וָואסֶרן : (ז) ויעש אלהים את הרקיע הָט גָּאט צוּ רָעכְט גְּמַאכְט דָּם פַּאר שְׁפְּרֵייטְוונְג וִיבְדֵל
אוֹג הָאט גְּמַאכְט אַצְוויְישֶׁן שַׁיידְ בִּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ צְוויְישֶׁן דִי וואסֶר וָם זָענֶן אוֹנְטֶר דָּעם פַּר
שְׁפְּרֵייטְוונְג וּבִין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ אוֹג צְוויְישֶׁן דִי וָאסֶר וָם זָענֶן אִיבֶּר דָּעם פַּאר שְׁפְּרֵייטְוונְג וִיהִי כֵן
אוֹג עֶם אִיז גְּוואָרֶן : (ח) ויקרא אלהים לרקיע שמים הָאט גָּאט גְּרוּפֶן דָּם פַּאר שְׁפְּרֵייטְוונְג הִימֶל וִיהִי עֶרֶב
אוֹג עֶם אִיז גְּוואָרֶן נָאבֶּינְט וִיהִי בֹּקֶר אוֹג עֶם אִיז גְּוואָרֶן מָארְגֶן יוֹם שֵׁנִי דָּר אַנְדֶרֶר טָאג בְּלוֹמֶר עֶם אִיז שֶׁיֵן